ओ३म्

ऋग्वेदसंहिता

प्रधान-सम्पादकः

डॉ० धर्मेन्द्रकुमारः

सह-सम्पादकः

प्रद्युम्नचन्द्रः

दिल्ली संस्कृत अकादमी

(राष्ट्रिय राजधानी क्षेत्रम्, दिल्ली सर्वकारः)

(२०१३-२०१४)

प्रकाशकः : सचिवः, **दिल्ली-संस्कृत-अकादमी**
(राष्ट्रिय-राजधानी-क्षेत्रम्, दिल्लीसर्वकारः)

ISBN : 978-81-925829-6-2

प्रथम-संस्करणम् : ईस्वी सन् २०१३ (१००० प्रतयः)

मूल्यम् : ६०० रूप्यकाणि

प्राप्तिस्थानम् : प्रकाशन-विभागः
दिल्ली-संस्कृत-अकादमी
(राष्ट्रिय-राजधानी-क्षेत्रम्, दिल्लीसर्वकारः)
प्लॉट सं०-५, झण्डेवालानम्, करोलबागोपनगरम्,
नवदेहली-११०००५
दूरभाष : ०११-२३६३५५९२, २३६८१८३५,
२३५५५६७६
अनुप्रेस : delhisanskritacademy@gmail.com

मुद्रकः : **डॉलफिनप्रिंटोग्राफिक्सः**
४ई/७, पाबला बिल्डिंगः, झण्डेवालानविस्तारः,
नवदेहली-११००५५
दूरभाष : ०११-२३५९३५४१

elibrary.aryasamaj.org

सम्पादकीयम्

सुविदितमेव एतत् विद्वद्वराणां यद् वैदिकं साहित्यं सर्वतः प्राचीनं तत्रापि चतुर्वेदाः प्राचीनतमाः। वस्तुतः वेदः एक एव, परं विषयभेदात् चत्वारः सञ्जाता ऋग्यजुःसामाथर्वाभिधानतया च प्रथिताः।

ये चामी वेदाः सृष्ट्यादौ मानवसृष्टिसमकालमेव प्रादुरभूवन्। अग्नि–वायु–आदित्य–अङ्गिरा इति चतुर्णाम् ऋषीणां हृदि प्रादुर्भूताः। उक्तञ्च।

यज्ञेन वाचः पदवीयमायन्तामन्वविन्दन्नृषिषु प्रविष्टाम्।
तामाभृत्या व्यदधुः पुरुत्रा तां सप्त रेभा अभि सं नवन्ते॥

—ऋग्० १०.७१.३

परमेश्वरवचनोऽत्र यज्ञशब्दः। यज्ञेन यजनीयेन परमेश्वरेणेति यावत्। वाचो वेदवाचः।

ऋषिषु प्रविष्टां ऋषिहृदयेषु प्रणोदितामिति भावः॥

किञ्च— **तस्माद्यज्ञात्सर्वहुत ऋचः सामानि जज्ञिरे।**
छन्दांसि जज्ञिरे तस्माद्यजुस्तस्मादजायत॥ —ऋग्० १०.९०.९

अथर्ववेदेऽपि—

तस्मादृचोऽपातक्षन् यजुर्यस्मादपाकषन्।
सामानि यस्य लोमान्यथर्वाङ्गिरसो मुखम्॥

अपि च—

बृहस्पते प्रथमं वाचो अग्रं यत्प्रैरत नामधेयं दधानाः।
यदेषां श्रेष्ठं यदरिप्रमासीत्प्रेणा तदेषां निहितं गुहाविः॥ —ऋ० १०.७१.१

तथा चेयं वेदवाणी ईश्वरवाणीति प्राञ्चः सर्वे एव विद्वांसः स्वीकुर्वन्ति।

तथाहि गीर्वाणवाणीपारावारपारीणानां श्रीमच्छङ्कराचार्यभगवन्मुनिपादानां शास्त्रयोनित्वादिति वैयासिक–सूत्र–व्याख्याप्रसङ्गे—

महत ऋग्वेदादेः शास्त्रस्यानेकविद्यास्थानोपबृंहितस्य प्रदीपवत् सर्वार्थावद्योतिनः सर्वज्ञकल्पस्य योनिः कारणं ब्रह्म। नहीदृशस्य शास्त्रस्य ऋग्वेदादिलक्षणस्य सर्वज्ञगुणान्वितस्य सर्वज्ञादन्यतः संभवोऽस्ति इति।

एवमुक्तमन्त्रवर्णैः स्फुटतया विदितं भवति यद् यज्ञादीश्वरादेव सर्वे वेदाः प्रकटिताः, संजज्ञिरे प्रादुरभूवन् इति।

तत्र तावद् ऋग्वेदविषये जानीमः—ऋच्यते स्तूयते प्रतिपाद्यार्थो यया सा ऋक्। जैमिनिना उक्तम्—तेषामृग्यत्रार्थवशेन पादव्यवस्था स मन्त्र ऋड्नामा' इति शबर स्वामी २.१.१५। पादेन चार्थेनोपेता वृतबद्धा मन्त्रा ऋच इति माधवः। स एष ऋचां समूह एव ऋग्वेदपदवाच्यः यश्च सूक्तमण्डलरुपेण ऋषिप्रवरेण शाकलेन विभाजितः। निगदितञ्च प्रातिशाख्येः—

ऋचां समूह ऋग्वेदस्तमभ्यस्य प्रयत्नतः।
पठितः शाकलेनादौ चतुर्भिस्तदनन्तरम्॥

सुष्ठुतया उक्तत्वात् एतत् सूक्तम् इत्युच्यते।

सूक्तं स्तोत्रं स्तोममित्यर्थान्तरम्। तथा च बृहद्देवतायाम्—

सम्पूर्णऋषिकाम्यन्तु सूक्तमित्यभिधीयते।

तदेतत् सूक्तं चतुर्विधम् ऋषिसूक्त–देवतासूक्त–छन्दःसूक्त–अर्थसूक्तभेदात्। तत्रैकर्षिदृष्टमन्त्राणां समूहः ऋषिसूक्तम्, एकदेवताकमन्त्राणां समूहः देवतासूक्तं, समा१नच्छन्दसां मन्त्राणाञ्च समूहः पुनः छन्दःसूक्तं, यावदर्थसमाप्तमन्त्राणां समूहः अर्थसूक्तमुच्यते।

उक्तञ्च— ''**देवतार्थर्षिछन्दोभ्यो वैविध्यं तस्य जायते।**
ऋषिसूक्तं यावन्ति सूक्तान्येकस्य वै कृतिः॥
स्तूयेतैका तु यावत्सु तत्सूक्तं दैवतं विदुः।
यावदर्थसमाप्तिः स्यादर्थसूक्तं वदन्ति तत्।
समानच्छन्दसो मन्त्राश्छन्दः सूक्तं तदुच्यते॥'' —बृहद्देवता १.१४.१५.१६

सोऽयम् ऋग्वेदः, मण्डलानुवाकवर्गभेदेन, अष्टकाध्याय–सूक्तभेदेन च द्वेधा विभक्तः। बालखिल्यसंज्ञकानि षोडशसूक्तानि विहाय अखिलसंहितायां दश (१०) मण्डलानि, पञ्चाशीति (८५) श्चानुवाकाः, अष्टोत्तरशतद्वय (२०८) मिताश्च वर्गाः। एवं अष्टकाष्ट (८) कम्, चतुःषष्टि (६४) रध्यायाः, सप्तदशोत्तरसहस्राणि (१०१७) च सूक्तानि सन्ति। चतुर्दश (१४) छन्दोनिबद्धाश्च समस्ता मन्त्राः। मन्त्राश्च सर्वे दशसहस्रचतुःशतसप्तषष्टि (१०४६७) मिताः। तत्र महर्षि–शौनकस्थानुक्रमणीमनुरुध्य सर्वे मन्त्रा दशसहस्र–पञ्चशतोत्तराशीति (१०५८०) मिताः। शब्दास्तु एकलक्षत्रिपञ्चाशत्सहस्राष्टशतोत्तरषड्विंशति (१,५३,८२६) मिताः। अक्षराणि च पुनश्चतुर्लक्ष–द्वात्रिंशत्सहस्र (४,३२,०००) मितानि। तथाहि—

ऋचां दशसहस्राणि ऋचां पञ्चशतानि च।
ऋचामशीतिपादाश्चैतद् पारायणमुच्यते॥

स चायम् 'ऋग्वेदः' 'अग्निमीळे' इति प्रथमसूक्ताद्यमन्त्रादारभ्यान्तिमसूक्तस्यान्तिम 'समानी–वाकूतिरिति मन्त्रेण च समाप्तः समुल्लसति। अग्निसूक्तेनारब्धः संज्ञान–सूक्तेन समाप्त इति भावः।

दिल्ली–संस्कृत–अकादमी पक्षतः चतुर्णामपि वेदानां प्रकाशनं करिष्यते इति अस्माकं निर्णयः। मूलमन्त्राणां ग्रन्था अपि अवश्यं प्रकाशनीया यतोहि तथाभूता अपि विद्वद्वरेण्या अस्यां भुवि वर्तन्ते यैश्च चत्वारोऽपि वेदा कंठीकृतास्सन्ति। तेषां कृतेऽपि लाघवं सारल्यं वा भवेदिति मत्वा अयं प्रयासः वर्तते। प्राक् तावत् मूलग्रन्था एव प्रकाशनीया तत्पश्चात् भाष्यसहिताः वेदा प्रकाशयिष्यन्तेऽस्माभिः। एतादृशस्य महतोऽस्य वैदिकवाङ्मयस्य संरक्षणं संवर्द्धनं सदनुसन्धानं, गभीरगवेषणञ्च सर्वेषां विदुषामैदम्प्राथम्येनानुष्ठेयं कर्तव्यमस्ति। एतच्च वैदिकसाहित्यं मन्यामहे विश्वैकसाम्राज्यसंस्थापनाय विश्वजनहिताय सांस्कृतिक–ऐक्यप्रतिष्ठापनाय, विश्वबन्धुत्वोज्जीवनायविष्वक्–शान्तिसुरत–रुसमारोपणाय च अस्ति किमपि मानवेभ्यो भगवदुपायनीकृतं दिव्यतमत्वम्। अत एवेदानीम् एषा वेदवाणी लोकहितकाम्यया सर्वैः सम्भूय सर्वप्रयत्नेन पुनः समुद्धरणीयेति कामयमानोऽहं विरमामि।

—डॉ० धर्मेन्द्रकुमारः
सचिवः, दिल्ली–संस्कृत–अकादमी

ऋग्वेदसंहिता

[शाकलशाखा]

अथ प्रथमोऽष्टकः अथ प्रथमं मण्डलम्

प्रथमोऽध्यायः प्रथमोऽनुवाकः

(१) प्रथमं सूक्तम्

(१-९) नवर्चस्यास्य सूक्तस्य वैश्वामित्रो मधुच्छन्दा ऋषिः। अग्निर्देवता। गायत्री छन्दः॥

वर्गः

॥ १ ॥ अग्निमीळे पुरोहितं यज्ञस्य देवमृत्विजम् । होतारं रत्नधातमम्॥ १ ॥
अग्निः पूर्वेभिर्ऋषिभिरीड्यो नूतनैरुत । स देवाँ एह वक्षति॥ २ ॥
अग्निना रयिमश्नवत् पोषमेव दिवेदिवे । यशसं वीरवत्तमम्॥ ३ ॥
अग्ने यं यज्ञमध्वरं विश्वतः परिभूरसि । स इद्देवेषु गच्छति॥ ४ ॥
अग्निर्होता कविक्रतुः सत्यश्चित्रश्रवस्तमः । देवो देवेभिरा गमत्॥ ५ ॥
॥ २ ॥ यदङ्ग दाशुषे त्वमग्ने भद्रं करिष्यसि । तवेत्तत् सत्यमङ्गिरः॥ ६ ॥
उप त्वाग्ने दिवेदिवे दोषावस्तर्धिया वयम् । नमो भरन्त एमसि॥ ७ ॥
राजन्तमध्वराणां गोपामृतस्य दीदिविम् । वर्धमानं स्वे दमे॥ ८ ॥
स नः पितेव सूनवेऽग्ने सूपायनो भव । सचस्वा नः स्वस्तये॥ ९ ॥

[२] द्वितीयं सूक्तम्

(१-९) नवर्चस्यास्य सूक्तस्य वैश्वामित्रो मधुच्छन्दा ऋषिः। (१-३) आद्यतृचस्य वायुः, (४-६) द्वितीयतृचस्येन्द्रवायू, (७-९) तृतीयतृचस्य च मित्रावरुणौ देवताः। गायत्री छन्दः॥

॥ ३ ॥ वायवा याहि दर्शतेमे सोमा अरंकृताः । तेषां पाहि श्रुधी हवम्॥ १ ॥
वायव उक्थेभिर्जरन्ते त्वामच्छा जरितारः । सुतसोमा अहर्विदः॥ २ ॥
वायो तव प्रपृञ्चती धेना जिगाति दाशुषे । उरूची सोमपीतये॥ ३ ॥
इन्द्रवायू इमे सुता उप प्रयोभिरा गतम् । इन्दवो वामुशन्ति हि॥ ४ ॥
वायविन्द्रश्च चेतथः सुतानां वाजिनीवसू । तावा यातमुप द्रवत्॥ ५ ॥

॥ ४ ॥ वायविन्द्रश्च सुन्वत आ यातमुप निष्कृतम् । मक्षिवित्था धिया नरा ॥ ६ ॥
मित्रं हुवे पूतदक्षं वरुणं च रिशादसम् । धियं घृताचीं साधन्ता ॥ ७ ॥
ऋतेन मित्रावरुणावृतावृधावृतस्पृशा । क्रतुं बृहन्तमाशाथे ॥ ८ ॥
कवी नो मित्रावरुणा तुविजाता उरुक्षया । दक्षं दधाते अपसम् ॥ ९ ॥

(३) तृतीयं सूक्तम्

ऋषिः—मधुच्छन्दाः ॥ देवता—१-३ अश्विनौ; ४-६ इन्द्रः; ७-९ विश्वेदेवाः; १०-१२ सरस्वती ॥ छन्दः—१, ३, ५-१०, १२ गायत्री; २ निचृद्गायत्री; ४, ११ पिपीलिकामध्यानिचृद्गायत्री ॥ स्वरः—षड्जः ॥

॥ ५ ॥ अश्विना यज्वरीरिषो द्रवत्पाणी शुभस्पती । पुरुभुजा चनस्यतम् ॥ १ ॥
अश्विना पुरुदंससा नरा शवीरया धिया । धिष्ण्या वनतं गिरः ॥ २ ॥
दस्रा युवाकवः सुता नासत्या वृक्तबर्हिषः । आ यातं रुद्रवर्तनी ॥ ३ ॥
इन्द्रा याहि चित्रभानो सुता इमे त्वायवः । अण्वीभिस्तना पूतासः ॥ ४ ॥
इन्द्रा याहि धियेषितो विप्रजूतः सुतावतः । उप ब्रह्माणि वाघतः ॥ ५ ॥
इन्द्रा याहि तूतुजान उप ब्रह्माणि हरिवः । सुते दधिष्व नश्चनः ॥ ६ ॥

॥ ६ ॥ ओमासश्चर्षणीधृतो विश्वे देवास आ गत । दाश्वांसो दाशुषः सुतम् ॥ ७ ॥
विश्वे देवासो अप्तुरः सुतमा गन्त तूर्णयः । उस्राइव स्वसराणि ॥ ८ ॥
विश्वे देवासो अस्त्रिध एहिमायासो अद्रुहः । मेधं जुषन्त वह्नयः ॥ ९ ॥
पावका नः सरस्वती वाजेभिर्वाजिनीवती । यज्ञं वष्टु धियावसुः ॥ १० ॥
चोदयित्री सूनृतानां चेतन्ती सुमतीनाम् । यज्ञं दधे सरस्वती ॥ ११ ॥
महो अर्णः सरस्वती प्र चेतयति केतुना । धियो विश्वा वि राजति ॥ १२ ॥

द्वितीयोऽनुवाकः [४] चतुर्थं सूक्तम्

ऋषिः—मधुच्छन्दाः ॥ देवता—इन्द्रः ॥ छन्दः—१, २, ४-९ गायत्री; ३ विराड्गायत्री; १० निचृद्गायत्री ॥ स्वरः—षड्जः ॥ अथ सप्तमो वर्गः ॥ ७ ॥

॥ ७ ॥ सुरूपकृत्नुमूतये सुदुघामिव गोदुहे । जुहूमसि द्यविद्यवि ॥ १ ॥
उप नः सवना गहि सोमस्य सोमपाः पिब । गोदा इद्रेवतो मदः ॥ २ ॥
अथा ते अन्तमानां विद्याम सुमतीनाम् । मा नो अति ख्य आ गहि ॥ ३ ॥
परेहि विग्रमस्तृतमिन्द्रं पृच्छा विपश्चितम् । यस्ते सखिभ्य आ वरम् ॥ ४ ॥

उत ब्रुवन्तु नो निदो निरन्यतश्चिदारत । दधाना इन्द्र इद् दुवः॥ ५॥
॥ ८॥ उत नः सुभगाँ अरिर्वोचेयुर्दस्म कृष्टयः । स्यामेदिन्द्रस्य शर्मणि॥ ६॥
एमाशुमाशवे भर यज्ञश्रियं नृमादनम् । पतयन्मन्दयत् सखम्॥ ७॥
अस्य पीत्वा शतक्रतो घनो वृत्राणामभवः । प्रावो वाजेषु वाजिनम्॥ ८॥
तं त्वा वाजेषु वाजिनं वाजयामः शतक्रतो । धनानामिन्द्र सातये॥ ९॥
यो रायोऽवनिर्महान्त्सुपारः सुन्वतः सखा । तस्मा इन्द्राय गायत॥ १०॥

[५] पञ्चमं सूक्तम्

ऋषिः—मधुच्छन्दाः॥ देवता—इन्द्रः॥ छन्दः—१ विराड्गायत्री; २ आर्च्युष्णिक्; ३ पिपीलिकामध्यानिचृद्गायत्री; ४, १० गायत्री; ५-७, ९ निचृद्गायत्री; ८ पादनिचृद्गायत्री॥ स्वरः—१, ३-१० षड्जः; २ ऋषभः॥

॥ ९॥ आ त्वेता नि षीदतेन्द्रमभि प्र गायत । सखायः स्तोमवाहसः॥ १॥
पुरूतमं पुरूणामीशानं वार्याणाम् । इन्द्रं सोमे सचा सुते॥ २॥
स घा नो योग आ भुवत्स राये स पुरन्ध्याम् । गमद् वाजेभिरा स नः॥ ३॥
यस्य संस्थे न वृण्वते हरी समत्सु शत्रवः । तस्मा इन्द्राय गायत॥ ४॥
सुतपावने सुता इमे शुचयो यन्ति वीतये । सोमासो दध्याशिरः॥ ५॥
॥ १०॥ त्वं सुतस्य पीतये सद्यो वृद्धो अजायथाः । इन्द्र ज्यैष्ठ्याय सुक्रतो॥ ६॥
आ त्वा विशन्त्वाशवः सोमास इन्द्र गिर्वणः । शं ते सन्तु प्रचेतसे॥ ७॥
त्वां स्तोमा अवीवृधन् त्वामुक्था शतक्रतो । त्वां वर्धन्तु नो गिरः॥ ८॥
अक्षितोतिः सनेदिमं वाजमिन्द्रः सहस्त्रिणम् । यस्मिन् विश्वानि पौंस्या॥ ९॥
मा नो मर्ता अभि द्रुहन् तनूनामिन्द्र गिर्वणः । ईशानो यवया वधम्॥ १०॥

[६] षष्टं सूक्तम्

ऋषिः—मधुच्छन्दाः॥ देवता—१-३, १० इन्द्रः; ४, ६, ८, ९ मरुतः; ५, ७ मरुत इन्द्रश्च॥ छन्दः—१, ३, ५-७, ९, १० गायत्री; २ विराड्गायत्री; ४, ८ निचृद्गायत्री॥ स्वरः—षड्जः॥

॥ ११॥ युञ्जन्ति ब्रध्नमरुषं चरन्तं परि तस्थुषः । रोचन्ते रोचना दिवि॥ १॥
युञ्जन्त्यस्य काम्या हरी विपक्षसा रथे । शोणा धृष्णू नृवाहसा॥ २॥
केतुं कृण्वन्नकेतवे पेशो मर्या अपेशसे । समुषद्भिरजायथाः॥ ३॥

आदह॑ स्व॒धामनु॒ पुन॑र्गर्भ॒त्वमे॑रिरे । दधा॑ना॒ नाम॑ य॒ज्ञिय॑म्॥ ४॥
वी॒ळु चि॑दारु॒जत्नु॑भि॒र्गुहा॑ चिदिन्द्र॒ वह्नि॑भिः । अवि॑न्द उ॒स्रिया॒ अनु॑॥ ५॥
॥ १२॥ दे॒व॒यन्तो॒ यथा॑ म॒तिमच्छा॑ वि॒दद्व॑सुं॒ गिर॑ः । म॒हाम॑नूषत श्रु॒तम्॥ ६॥
इन्द्रे॑ण॒ सं हि दृक्ष॑से सञ्जग्मा॒नो अबि॑भ्युषा । म॒न्दू स॑मा॒नव॑र्चसा॥ ७॥
अन॑वद्यै॒र॒भिद्यु॑भि॒र्म॒खः सह॑स्वदर्चति । ग॒णैरिन्द्र॑स्य॒ काम्यैः॥ ८॥
अत॑ः परिज्मन्ना ग॑हि दि॒वो वा॑ रोच॒नादधि॑ । सम॑स्मिन्नृञ्जते॒ गिर॑ः॥ ९॥
इ॒तो वा॑ सा॒तिमी॑म॒हे दि॒वो वा॒ पार्थि॑वा॒दधि॑ । इन्द्रं॑ म॒हो वा॒ रज॑सः॥ १०॥

[७] सप्तमं सूक्तम्

ऋषिः—मधुच्छन्दाः॥ देवता—इन्द्रः॥ छन्दः—१, ३, ५-७ गायत्री; २, ४ निचृद् गायत्री; ८, १० पिपीलिकामध्यानिचृद्गायत्री; ९ पादनिचृद् गायत्री॥ स्वरः—षड्जः॥

॥ १३॥ इन्द्र॒मिद् गा॑थि॒नो॑ बृ॒हदिन्द्र॑मर्के॒भि॑र॒र्किण॑ः । इन्द्रं॒ वाणी॑रनूषत॥ १॥
इन्द्र॒ इद्धर्यो॑ः सचा॒ सम्मि॑श्ल॒ आ व॑चो॒युजा॑ । इन्द्रो॑ व॒ज्री हि॑र॒ण्यय॑ः॥ २॥
इन्द्रो॑ दी॒र्घाय॒ चक्ष॑स॒ आ सूर्यं॑ रोहयद् दि॒वि । वि गोभि॒रद्रि॑मैरयत्॥ ३॥
इन्द्र॒ वाजे॑षु नोऽव स॒हस्र॑प्रधनेषु च । उ॒ग्र उ॒ग्राभि॑रू॒तिभि॑ः॥ ४॥
इन्द्रं॒ व॒यं म॑हाध॒न इन्द्र॒मर्भे॑ हवामहे । युजं॑ वृ॒त्रेषु॑ व॒ज्रिण॑म्॥ ५॥
॥ १४॥ स नो॑ वृषन्न॒मुं च॒रुं सत्रा॑दाव॒न्नपा॑ वृधि । अ॒स्मभ्य॒मप्र॑तिष्कुतः॥ ६॥
तु॒ञ्जेतु॑ञ्जे॒ य उत्त॑रे॒ स्तोमा॒ इन्द्र॑स्य व॒ज्रिण॑ः । न वि॑न्धे अस्य सुष्टु॒तिम्॥ ७॥
वृषा॑ यू॒थेव॒ वंस॑गः कृ॒ष्टीरि॑य॒र्त्योज॑सा । ईशा॑नो॒ अप्र॑तिष्कुतः॥ ८॥
य एक॑श्चर्षणी॒नां वसू॑नामिर॒ज्यति॑ । इन्द्रः॑ पञ्च॑ क्षिती॒नाम्॥ ९॥
इन्द्रं॑ वो विश्वत॒स्परि॑ हवा॒महे॒ जने॑भ्यः । अ॒स्माक॑मस्तु॒ केव॑लः॥ १०॥

तृतीयोऽनुवाकः [८] अष्टमं सूक्तम्

ऋषिः—मधुच्छन्दाः॥ देवता—इन्द्रः॥ छन्दः—१, ५, ८ निचृद्गायत्री; २ विराड् गायत्री; ३, ४, ६, ७, ९ गायत्री; १० वर्धमाना गायत्री॥ स्वरः—षड्जः॥

॥ १५॥ एन्द्र॑ सान॒सिं र॒यिं स॒जित्वा॑नं सदा॒सह॑म् । वर्षि॑ष्ठमू॒तये॑ भर॥ १॥
नि येन॑ मु॒ष्टिह॒त्यया॒ नि वृ॒त्रा रु॒णधा॑महै । त्वोता॑सो॒ न्यर्वता॥ २॥
इन्द्र॒ त्वोता॑स॒ आ व॒यं वज्रं॑ घ॒ना द॑दीमहि । जये॑म॒ सं यु॒धि स्पृध॑ः॥ ३॥

वयं शूरेभिरस्तृभिरिन्द्र त्वया युजा वयम् । सासह्याम पृतन्यतः ॥ ४ ॥
महाँ इन्द्रः परश्च नु महित्वमस्तु वज्रिणे । द्यौर्न प्रथिना शवः ॥ ५ ॥
॥ १६ ॥ समोहे वा य आशत नरस्तोकस्य सनितौ । विप्रासो वा धियायवः ॥ ६ ॥
यः कुक्षिः सोमपातमः समुद्र इव पिन्वते । उर्वीरापो न काकुदः ॥ ७ ॥
एवा ह्यस्य सूनृता विरप्शी गोमती मही । पक्वा शाखा न दाशुषे ॥ ८ ॥
एवा हि ते विभूतय ऊतय इन्द्र मावते । सद्यश्चित् सन्ति दाशुषे ॥ ९ ॥
एवा ह्यस्य काम्या स्तोम उक्थं च शंस्या । इन्द्राय सोमपीतये ॥ १० ॥

[९] नवमं सूक्तम्

ऋषिः—मधुच्छन्दाः ॥ देवता—इन्द्रः ॥ छन्दः—१, ३, ७, १० निचृद्गायत्री; २, ४, ८, ९ गायत्री; ५, ६ पिपीलिकामध्यानिचृद्गायत्री ॥ स्वरः—षड्जः ॥

॥ १७ ॥ इन्द्रेहि मत्स्यन्धसो विश्वेभिः सोमपर्वभिः । महाँ अभिष्टिरोजसा ॥ १ ॥
एमेनं सृजता सुते मन्दिमिन्द्राय मन्दिने । चक्रिं विश्वानि चक्रये ॥ २ ॥
मत्स्वा सुशिप्र मन्दिभिः स्तोमेभिर्विश्वचर्षणे । सचैषु सवनेष्वा ॥ ३ ॥
असृग्रमिन्द्र ते गिरः प्रति त्वामुदहासत । अजोषा वृषभं पतिम् ॥ ४ ॥
सं चोदय चित्रमर्वाग्राध इन्द्र वरेण्यम् । असदित्ते विभु प्रभु ॥ ५ ॥
॥ १८ ॥ अस्मान्त्सु तत्र चोदयेन्द्र राये रभस्वतः । तुविद्युम्न यशस्वतः ॥ ६ ॥
सं गोमदिन्द्र वाजवदस्मे पृथु श्रवो बृहत् । विश्वायुर्धेह्यक्षितम् ॥ ७ ॥
अस्मे धेहि श्रवो बृहद् द्युम्नं सहस्रसातमम् । इन्द्र ता रथिनीरिषः ॥ ८ ॥
वसोरिन्द्रं वसुपतिं गीर्भिर्गृणन्त ऋग्मियम् । होम गन्तारमूतये ॥ ९ ॥
सुतेसुते न्योकसे बृहद् बृहत एदरिः । इन्द्राय शूषमर्चति ॥ १० ॥

[१०] दशमं सूक्तम्

ऋषिः—मधुच्छन्दाः ॥ देवता—इन्द्रः ॥ छन्दः—१-३, ५ विराडनुष्टुप्; ४ भुरिगुष्णिक्; ६, ८ निचृदनुष्टुप्; ७, ९-१२ अनुष्टुप् ॥ स्वरः—१-३, ५-१२ गान्धारः; ४ ऋषभः ॥

॥ १९ ॥ गायन्ति त्वा गायत्रिणोऽर्चन्त्यर्कमर्किणः ।
ब्रह्माणस्त्वा शतक्रत उद्वंशमिव येमिरे ॥ १ ॥

यत्सानोः सानुमारुहद् भूर्यस्पष्ट कर्त्वम् ।
तदिन्द्रो अर्थं चेतति यूथेन वृष्णिरेजति ॥ २ ॥
युक्ष्वा हि केशिना हरी वृषणा कक्ष्यप्रा ।
अथा न इन्द्र सोमपा गिरामुपश्रुतिं चर ॥ ३ ॥
एहि स्तोमाँ अभि स्वराभि गृणीह्या रुव ।
ब्रह्म च नो वसो सचेन्द्र यज्ञं च वर्धय ॥ ४ ॥
उक्थमिन्द्राय शंस्यं वर्धनं पुरुनिष्षिधे ।
शक्रो यथा सुतेषु णो रारणत् सख्येषु च ॥ ५ ॥
तमित् सखित्व ईमहे तं राये तं सुवीर्ये ।
स शक्र उत नः शकदिन्द्रो वसु दयमानः ॥ ६ ॥
॥ २० ॥ सुविवृतं सुनिरजमिन्द्र त्वादातमिद् यशः ।
गवामप व्रजं वृधि कृणुष्व राधो अद्रिवः ॥ ७ ॥
नहि त्वा रोदसी उभे ऋघायमाणमिन्वतः ।
जेषः स्वर्वतीरपः सं गा अस्मभ्यं धूनुहि ॥ ८ ॥
आश्रुत्कर्ण श्रुधी हवं नू चिद्दधिष्व मे गिरः ।
इन्द्र स्तोममिमं मम कृष्वा युजश्चिदन्तरम् ॥ ९ ॥
विद्मा हि त्वा वृषन्तमं वाजेषु हवनश्रुतम् ।
वृषन्तमस्य हूमह ऊतिं सहस्त्रसातमाम् ॥ १० ॥
आ तू न इन्द्र कौशिक मन्दसानः सुतं पिब ।
नव्यमायुः प्र सू तिर कृधी सहस्त्रसामृषिम् ॥ ११ ॥
परि त्वा गिर्वणो गिर इमा भवन्तु विश्वतः ।
वृद्धायुमनु वृद्धयो जुष्टा भवन्तु जुष्टयः ॥ १२ ॥

[११] एकादशं सूक्तम्

ऋषिः—जेता माधुच्छन्दसः ॥ देवता—इन्द्रः ॥ छन्दः—१-३, ८ निचृदनुष्टुप्; ४, ६ अनुष्टुप्; ५ भुरिगुष्णिक्; ७ विराडनुष्टुप् ॥ स्वरः—१-४, ६-८ गान्धारः; ५ ऋषभः ॥

॥ २१ ॥ इन्द्रं विश्वा अवीवृधन्त्समुद्रव्यचसं गिरः ।
रथीतमं रथीनां वाजानां सत्पतिं पतिम् ॥ १ ॥

सख्ये त इन्द्र वाजिनो मा भेम शवसस्पते ।
त्वामभि प्र णोनुमो जेतारमपराजितम् ॥ २ ॥
पूर्वीरिन्द्रस्य रातयो न वि दस्यन्त्यूतयः ।
यदी वाजस्य गोमतः स्तोतृभ्यो मंहते मघम् ॥ ३ ॥
पुरांभिन्दुर्युवा कविरमितौजा अजायत ।
इन्द्रो विश्वस्य कर्मणो धर्ता वज्री पुरुष्टुतः ॥ ४ ॥
त्वं वलस्य गोमतोऽपावरद्रिवो बिलम् ।
त्वां देवा अबिभ्युषस्तुज्यमानास आविषुः ॥ ५ ॥
तवाहं शूर रातिभिः प्रत्यायं सिन्धुमावदन् ।
उपातिष्ठन्त गिर्वणो विदुष्टे तस्य कारवः ॥ ६ ॥
मायाभिरिन्द्र मायिनं त्वं शुष्णमवातिरः ।
विदुष्टे तस्य मेधिरास्तेषां श्रवांस्युत्तिर ॥ ७ ॥
इन्द्रमीशानमोजसाभि स्तोमा अनूषत ।
सहस्रं यस्य रातय उत वा सन्ति भूयसीः ॥ ८ ॥

चतुर्थोऽनुवाकः [१२] द्वादशं सूक्तम्

ऋषिः—मेधातिथिः काण्वः ॥ देवता—अग्निः ॥ छन्दः—१, २, ७-९, ११, १२ गायत्री, ३-५ निचृद्गायत्री; ४, १० पिपीलिकामध्यानिचृद्गायत्री; ६ विराड्गायत्री ॥ स्वरः—षड्जः ॥

॥ २२ ॥ अग्निं दूतं वृणीमहे होतारं विश्ववेदसम् । अस्य यज्ञस्य सुक्रतुम् ॥ १ ॥
अग्निमग्निं हवीमभिः सदा हवन्त विश्पतिम् । हव्यवाहं पुरुप्रियम् ॥ २ ॥
अग्ने देवाँ इहा वह जज्ञानो वृक्तबर्हिषे । असि होता न ईड्यः ॥ ३ ॥
ताँ उशतो वि बोधय यदग्ने यासि दूत्यम् । देवैरा सत्सि बर्हिषि ॥ ४ ॥
घृताहवन दीदिवः प्रति ष्म रिषतो दह । अग्ने त्वं रक्षस्विनः ॥ ५ ॥
अग्निनाग्निः समिध्यते कविर्गृहपतिर्युवा । हव्यवाड् जुह्वास्यः ॥ ६ ॥
॥ २३ ॥ कविमग्निमुप स्तुहि सत्यधर्माणमध्वरे । देवममीवचातनम् ॥ ७ ॥
यस्त्वामग्ने हविष्पतिर्दूतं देव सपर्यति । तस्य स्म प्राविता भव ॥ ८ ॥
यो अग्निं देववीतये हविष्माँ आविवासति । तस्मै पावक मृळय ॥ ९ ॥

स नः पावक दीदिवोऽग्ने देवाँ इहा वह । उप यज्ञं हविश्च नः ॥ १० ॥
स नः स्तवान आ भर गायत्रेण नवीयसा । रयिं वीरवतीमिषम् ॥ ११ ॥
अग्ने शुक्रेण शोचिषा विश्वाभिर्देवहूतिभिः । इमं स्तोमं जुषस्व नः ॥ १२ ॥

[१३] त्रयोदशं सूक्तम्

ऋषिः—मेधातिथिः काण्वः ॥ देवता—१ इध्मः समिद्धो वाऽग्निः; २ तनूनपात्; ३ नराशंसः; ४ इळः; ५ बर्हिः; ६ देवीर्द्वारः; ७ उषासानक्ता; ८ दैव्यौ होतारौ, प्रचेतसौ; ९ तिस्रो देव्यः—सरस्वतीळाभारत्यः; १० त्वष्टा; ११ वनस्पतिः; १२ स्वाहाकृतयः ॥ छन्दः—१-६, १० गायत्री; ७, ८, ११, १२ पिपीलिकामध्यानिचृद्गायत्री, ९ निचृद्गायत्री ॥ स्वरः—षड्जः ॥

॥ २४ ॥ सुसमिद्धो न आ वह देवाँ अग्ने हविष्मते । होतः पावक यक्षि च ॥ १ ॥
मधुमन्तं तनूनपाद् यज्ञं देवेषु नः कवे । अद्या कृणुहि वीतये ॥ २ ॥
नराशंसमिह प्रियमस्मिन् यज्ञ उप ह्वये । मधुजिह्वं हविष्कृतम् ॥ ३ ॥
अग्ने सुखतमे रथे देवाँ ईळित आ वह । असि होता मनुर्हितः ॥ ४ ॥
स्तृणीत बर्हिरानुषग् घृतपृष्ठं मनीषिणः । यत्रामृतस्य चक्षणम् ॥ ५ ॥
वि श्रयन्तामृतावृधो द्वारो देवीरसश्चतः । अद्या नूनं च यष्टवे ॥ ६ ॥
॥ २५ ॥ नक्तोषासा सुपेशसास्मिन् यज्ञ उप ह्वये । इदं नो बर्हिरासदे ॥ ७ ॥
ता सुजिह्वा उप ह्वये होतारा दैव्या कवी । यज्ञं नो यक्षतामिमम् ॥ ८ ॥
इळा सरस्वती मही तिस्रो देवीर्मयोभुवः । बर्हिः सीदन्त्वस्रिधः ॥ ९ ॥
इह त्वष्टारमग्रियं विश्वरूपमुप ह्वये । अस्माकमस्तु केवलः ॥ १० ॥
अव सृजा वनस्पते देव देवेभ्यो हविः । प्र दातुरस्तु चेतनम् ॥ ११ ॥
स्वाहा यज्ञं कृणोतनेन्द्राय यज्वनो गृहे । तत्र देवाँ उप ह्वये ॥ १२ ॥

[१४] चतुर्दशं सूक्तम्

ऋषिः—मेधातिथिः काण्वः ॥ देवता—विश्वेदेवाः ॥ छन्दः—१-६, ९ गायत्री; ७, ८ पिपीलिका-मध्यानिचृद्गायत्री; १०, ११ विराड्गायत्री; १२ निचृद्गायत्री ॥ स्वरः—षड्जः ॥

॥ २६ ॥ ऐभिरग्ने दुवो गिरो विश्वेभिः सोमपीतये । देवेभिर्याहि यक्षि च ॥ १ ॥
आ त्वा कण्वा अहूषत गृणन्ति विप्र ते धियः । देवेभिरग्न आ गहि ॥ २ ॥
इन्द्रवायू बृहस्पतिं मित्राग्निं पूषणं भगम् । आदित्यान् मारुतं गणम् ॥ ३ ॥
प्र वो भ्रियन्त इन्दवो मत्सरा मादयिष्णवः । द्रप्सा मध्वश्चमूषदः ॥ ४ ॥

ईळते त्वाममवस्यवः कण्वासो वृक्तबर्हिषः । हविष्मन्तो अरङ्कृतः ॥ ५ ॥
घृतपृष्ठा मनोयुजो ये त्वा वहन्ति वह्नयः । आ देवान्त्सोमपीतये ॥ ६ ॥
॥ २७ ॥ तान् यजत्राँ ऋतावृधोऽग्ने पत्नीवतस्कृधि । मध्वः सुजिह्व पायय ॥ ७ ॥
ये यजत्रा य ईड्यास्ते ते पिबन्तु जिह्वया । मधोरग्ने वषट्कृति ॥ ८ ॥
आकीं सूर्यस्य रोचनाद् विश्वान् देवाँ उषर्बुधः । विप्रो होतेह वक्षति ॥ ९ ॥
विश्वेभिः सोम्यं मध्वग्न इन्द्रेण वायुना । पिबा मित्रस्य धामभिः ॥ १० ॥
त्वं होता मनुर्हितोऽग्ने यज्ञेषु सीदसि । सेमं नो अध्वरं यज ॥ ११ ॥
युक्ष्वा ह्यरुषी रथे हरितो देव रोहितः । ताभिर्देवाँ इहा वह ॥ १२ ॥

[१५] पञ्चदशं सूक्तम्

ऋषिः—मेधातिथिः काण्वः ॥ देवता—१, ५ इन्द्रः; २ मरुतः; ३ त्वष्टा; ४, १२ अग्निः; ६ मित्रावरुणौ; ७-१० द्रविणोदाः; ११ अश्विनौ ॥ छन्दः—१, १२ निचृद्गायत्री; २, ४ भुरिग्गायत्री, ३, ५-१० गायत्री; ११ पिपीलिकामध्यानिचृद्गायत्री ॥ स्वरः—षड्जः ॥

॥ २८ ॥ इन्द्र सोमं पिब ऋतुना त्वा विशन्त्विन्दवः । मत्सरासस्तदोकसः ॥ १ ॥
मरुतः पिबत ऋतुना पोत्राद् यज्ञं पुनीतन । यूयं हि ष्ठा सुदानवः ॥ २ ॥
अभि यज्ञं गृणीहि नो ग्नावो नेष्टः पिब ऋतुना । त्वं हि रत्नधा असि ॥ ३ ॥
अग्ने देवाँ इहा वह सादया योनिषु त्रिषु । परि भूष पिब ऋतुना ॥ ४ ॥
ब्राह्मणादिन्द्र राधसः पिबा सोममृतूँरनु । तवेद्धि सख्यमस्तृतम् ॥ ५ ॥
युवं दक्षं धृतव्रत मित्रावरुण दूळभम् । ऋतुना यज्ञमाशाथे ॥ ६ ॥
॥ २९ ॥ द्रविणोदा द्रविणसो ग्रावहस्तासो अध्वरे । यज्ञेषु देवमीळते ॥ ७ ॥
द्रविणोदा ददातु नो वसूनि यानि शृण्विरे । देवेषु ता वनामहे ॥ ८ ॥
द्रविणोदाः पिपीषति जुहोत प्र च तिष्ठत । नेष्ट्रादृतुभिरिष्यत ॥ ९ ॥
यत्त्वा तुरीयमृतुभिर्द्रविणोदो यजामहे । अध स्मा नो ददिर्भव ॥ १० ॥
अश्विना पिबतं मधु दीद्यग्नी शुचिव्रता । ऋतुना यज्ञवाहसा ॥ ११ ॥
गार्हपत्येन सन्त्य ऋतुना यज्ञनीरसि । देवान् देवयते यज ॥ १२ ॥

[१६] षोडशं सूक्तम्

ऋषिः—मेधातिथिः काण्वः ॥ देवता—इन्द्रः ॥ छन्दः—१, २, ४, ६-८ गायत्री; ३, ५ पिपीलिकामध्यानिचृद्गायत्री; ९ विराड्गायत्री ॥ स्वरः—षड्जः ॥

॥ ३० ॥ आ त्वा वहन्तु हरयो वृषणं सोमपीतये । इन्द्र त्वा सूरचक्षसः ॥ १ ॥
इमा धाना घृतस्नुवो हरी इहोप वक्षतः । इन्द्रं सुखतमे रथे ॥ २ ॥
इन्द्रं प्रातर्हवामह इन्द्रं प्रयत्यध्वरे । इन्द्रं सोमस्य पीतये ॥ ३ ॥
उप नः सुतमा गहि हरिभिरिन्द्र केशिभिः । सुते हि त्वा हवामहे ॥ ४ ॥
सेमं नः स्तोममा गह्युपेदं सवनं सुतम् । गौरो न तृषितः पिब ॥ ५ ॥
॥ ३१ ॥ इमे सोमास इन्दवः सुतासो अधि बर्हिषि । ताँ इन्द्र सहसे पिब ॥ ६ ॥
अयं ते स्तोमो अग्रियो हृदिस्पृगस्तु शन्तमः । अथा सोमं सुतं पिब ॥ ७ ॥
विश्वमित्सवनं सुतमिन्द्रो मदाय गच्छति । वृत्रहा सोमपीतये ॥ ८ ॥
सेमं नः काममा पृण गोभिरश्वैः शतक्रतो । स्तवाम त्वा स्वाध्यः ॥ ९ ॥

[१७] सप्तदशं सूक्तम्

ऋषिः—मेधातिथिः काण्वः ॥ देवता—इन्द्रावरुणौ ॥ छन्दः—१, ३, ७, ९ गायत्री; २ यवमध्याविराड्गायत्री; ४ पादनिचृद्गायत्री; ५ भुरिगार्चीगायत्री; ६ निचृद् गायत्री; ८ पिपीलिकामध्यानिचृद्गायत्री ॥ स्वरः—षड्जः ॥

॥ ३२ ॥ इन्द्रावरुणयोरहं सम्राजोरव आ वृणे । ता नो मृळात ईदृशे ॥ १ ॥
गन्तारा हि स्थोऽवसे हवं विप्रस्य मावतः । धर्तारा चर्षणीनाम् ॥ २ ॥
अनुकामं तर्पयेथामिन्द्रावरुण राय आ । ता वां नेदिष्ठमीमहे ॥ ३ ॥
युवाकु हि शचीनां युवाकु सुमतीनाम् । भूयाम वाजदावनाम् ॥ ४ ॥
इन्द्रः सहस्रदावा वरुणः शंस्यानाम् । क्र तुर्भवत्युक्थ्यः ॥ ५ ॥
॥ ३३ ॥ तयोरिदवसा वयं सनेम नि च धीमहि । स्यादुत प्ररेचनम् ॥ ६ ॥
इन्द्रावरुण वामहं हुवे चित्राय राधसे । अस्मान्त्सु जिग्युषस्कृतम् ॥ ७ ॥
इन्द्रावरुण नू नु वां सिषासन्तीषु धीष्वा । अस्मभ्यं शर्म यच्छतम् ॥ ८ ॥
प्र वामश्नोतु सुष्टुतिरिन्द्रावरुण यां हुवे । यामृधाथे सधस्तुतिम् ॥ ९ ॥

पञ्चमोऽनुवाकः [१८] अष्टादशं सूक्तम्

ऋषिः—मेधातिथिः काण्वः॥ देवता—१-३ ब्रह्मणस्पतिः; ४ ब्रह्मणस्पतिरिन्द्रश्च सोमश्च; ५ ब्रह्मणस्पतिसोमेन्द्रदक्षिणाः; ६-८ सदसस्पतिः; ९ सदसस्पतिर्नराशंसो वा॥ छन्दः—१ विराड्गायत्री; २, ७, ९ गायत्री; ३, ६, ८ पिपीलिकामध्यानिचृद्-गायत्री; ४ निचृद्गायत्री; ५ पादनिचृद्गायत्री॥ स्वरः—षड्जः॥

॥ ३४॥ सोमानं स्वरणं कृणुहि ब्रह्मणस्पते । कक्षीवन्तं य औशिजः॥ १॥
यो रेवान् यो अमीवहा वसुवित् पुष्टिवर्धनः । स नः सिषक्तु यस्तुरः॥ २॥
मा नः शंसो अररुषो धूर्तिः प्रणङ् मर्त्यस्य । रक्षा णो ब्रह्मणस्पते॥ ३॥
स घा वीरो न रिष्यति यमिन्द्रो ब्रह्मणस्पतिः । सोमो हिनोति मर्त्यम्॥ ४॥
त्वं तं ब्रह्मणस्पते सोम इन्द्रश्च मर्त्यम् । दक्षिणा पात्वंहसः॥ ५॥
॥ ३५॥ सदसस्पतिमद्भुतं प्रियमिन्द्रस्य काम्यम् । सनिं मेधामयासिषम्॥ ६॥
यस्मादृते न सिध्यति यज्ञो विपश्चितश्चन । स धीनां योगमिन्वति॥ ७॥
आदृध्नोति हविष्कृतिं प्राञ्चं कृणोत्यध्वरम् । होत्रा देवेषु गच्छति॥ ८॥
नराशंसं सुधृष्टममपश्यं सप्रथस्तमम् । दिवो न सद्ममखसम्॥ ९॥

[१९] एकोनविंशं सूक्तम्

ऋषिः—मेधातिथिः काण्वः॥ देवता—अग्निर्मरुतश्च॥ छन्दः—१, ३-८ गायत्री; २ निचृद्गायत्री; ९ पिपीलिकामध्यानिचृद्गायत्री॥ स्वरः—षड्जः॥

॥ ३६॥ प्रति त्यं चारुमध्वरं गोपीथाय प्र हूयसे । मरुद्भिरग्न आ गहि॥ १॥
नहि देवो न मर्त्यो महस्तव क्रतुं परः । मरुद्भिरग्न आ गहि॥ २॥
ये महो रजसो विदुर्विश्वे देवासो अद्रुहः । मरुद्भिरग्न आ गहि॥ ३॥
य उग्रा अर्कमानृचुरनाधृष्टास ओजसा । मरुद्भिरग्न आ गहि॥ ४॥
ये शुभ्रा घोरवर्पसः सुक्षत्रासो रिशादसः । मरुद्भिरग्न आ गहि॥ ५॥
॥ ३७॥ ये नाकस्याधि रोचने दिवि देवास आसते । मरुद्भिरग्न आ गहि॥ ६॥
य ईङ्खयन्ति पर्वतान् तिरः समुद्रमर्णवम् । मरुद्भिरग्न आ गहि॥ ७॥
आ ये तन्वन्ति रश्मिभिस्तिरः समुद्रमोजसा । मरुद्भिरग्न आ गहि॥ ८॥
अभि त्वा पूर्वपीतये सृजामि सोम्यं मधु । मरुद्भिरग्न आ गहि॥ ९॥

॥ ॐ ॥

॥ इति प्रथमाष्टके प्रथमोऽध्यायः ॥
[प्रथमाध्याये वर्गाः ३७; सूक्तानि १९; ऋचः १९४]

अथ द्वितीयोऽध्यायः

(२०) विंशं सूक्तम्

ऋषिः—मेधातिथिः काण्वः ॥ देवता—ऋभवः ॥ छन्दः—१, २, ६, ७, गायत्री; ३ विराड्गायत्री; ४ निचृद्गायत्री; ५, ८ पिपीलिकामध्यानिचृद्गायत्री ॥ स्वरः—षड्जः ॥

॥ १ ॥ अयं देवाय जन्मने स्तोमो विप्रेभिरासया । अकारि रत्नधातमः ॥ १ ॥
य इन्द्राय वचोयुजा ततक्षुर्मनसा हरी । शमीभिर्यज्ञमाशत ॥ २ ॥
तक्षन्नासत्याभ्यां परिज्मानं सुखं रथम् । तक्षन्धेनुं सबर्दुघाम् ॥ ३ ॥
युवाना पितरा पुनः सत्यमन्त्रा ऋजूयवः । ऋभवो विष्ट्यक्रत ॥ ४ ॥
सं वो मदासो अग्मतेन्द्रेण च मरुत्वता । आदित्येभिश्च राजभिः ॥ ५ ॥
॥ २ ॥ उत त्यं चमसं नवं त्वष्टुर्देवस्य निष्कृतम् । अकर्त चतुरः पुनः ॥ ६ ॥
ते नो रत्नानि धत्तन त्रिरा साप्तानि सुन्वते । एकमेकं सुशस्तिभिः ॥ ७ ॥
अधारयन्त वह्नयोऽभजन्त सुकृत्यया । भागं देवेषु यज्ञियम् ॥ ८ ॥

[२१] एकविंशं सूक्तम्

ऋषिः—मेधातिथिः काण्वः ॥ देवता—इन्द्राग्नी ॥ छन्दः—१, ३, ४, ६ गायत्री; २ पिपीलिकामध्यानिचृद्गायत्री; ५ निचृद्गायत्री ॥ स्वरः—षड्जः ॥

॥ ३ ॥ इहेन्द्राग्नी उप ह्वये तयोरित्स्तोममुश्मसि । ता सोमं सोमपातमा ॥ १ ॥
ता यज्ञेषु प्र शंसतेन्द्राग्नी शुम्भता नरः । ता गायत्रेषु गायत ॥ २ ॥
ता मित्रस्य प्रशस्तय इन्द्राग्नी ता हवामहे । सोमपा सोमपीतये ॥ ३ ॥
उग्रा सन्ता हवामहु उपेदं सवनं सुतम् । इन्द्राग्नी एह गच्छताम् ॥ ४ ॥
ता महान्ता सदस्पती इन्द्राग्नी रक्ष उब्जतम् । अप्रजाः सन्त्वत्रिणः ॥ ५ ॥
तेन सत्येन जागृतमधि प्रचेतुने पदे । इन्द्राग्नी शर्म यच्छतम् ॥ ६ ॥

[२२] द्वाविंशं सूक्तम्

ऋषिः—मेधातिथिः काण्वः ॥ देवता—१-४ अश्विनौ; ५-८ सविता; ९, १० अग्निः; ११ देव्यः; १२ इन्द्राणीवरुणान्यग्राय्यः; १३, १४ द्यावापृथिव्यौ; १५ पृथिवी; १६ विष्णुर्देवो वा; १७-२१ विष्णुः ॥ छन्दः—१-३, ८, १२, १७, १८ पिपीलिकामध्यानिचृद्गायत्री; ४, ५, ७, ९-११, १३, १४, १६, २०, २१ गायत्री; ६, १९ निचृद् गायत्री; १५ विराड्गायत्री ॥ स्वरः—षड्जः ॥

॥ ४ ॥ प्रा॒तर्यु॒जा॒ वि बो॑धयाश्विना॒वेह ग॑च्छताम् । अ॒स्य सोम॑स्य पी॒तये॑ ॥ १ ॥
या सु॒रथा॑ र॒थीत॑मो॒भा दे॒वा दि॑वि॒स्पृशा॑ । अ॒श्विना॒ ता ह॑वामहे ॥ २ ॥
या वां॑ कशा॒ मधु॑म॒त्यश्वि॑ना सू॒नृता॑वती । तया॑ य॒ज्ञं मि॑मिक्षतम् ॥ ३ ॥
न॒हि वा॒मस्ति॑ दू॒र॒के यत्रा॒ रथे॑न॒ गच्छ॑थः । अश्वि॑ना सो॒मिनो॑ गृ॒हम् ॥ ४ ॥
हिर॑ण्यपाणिमू॒तये॑ सवि॒तार॒मुप॑ ह्वये । स चेत्ता॑ दे॒वता॑ प॒दम् ॥ ५ ॥
॥ ५ ॥ अ॒पां न॒पा॑त॒मव॑से सवि॒तार॒मुप॑ स्तुहि । तस्य॑ व्र॒तान्यु॑श्मसि ॥ ६ ॥
वि॒भ॒क्तारं॑ हवामहे॒ वसो॑श्चि॒त्रस्य॒ राध॑सः । स॒वि॒तारं॑ नृ॒चक्ष॑सम् ॥ ७ ॥
सखा॑य॒ आ नि षी॑दत सवि॒ता स्तोम्यो॒ नु नः॑ । दाता॒ राधां॑सि शुम्भति ॥ ८ ॥
अग्ने॒ पत्नी॑रि॒हा व॑ह दे॒वाना॑मुश॒तीरुप॑ । त्वष्टा॑रं॒ सोम॑पीतये ॥ ९ ॥
आ ग्ना अ॑ग्न इ॒हाव॑से॒ होत्रां॑ यविष्ठ भार॒तीम् । वरू॑त्रीं धि॒षणां॑ वह ॥ १० ॥
॥ ६ ॥ अ॒भि नो॑ दे॒वीरव॑सा म॒हः शर्म॑णा नृ॒पत्नी॑ः । अच्छि॑न्नपत्राः सचन्ताम् ॥ ११ ॥
इ॒हेन्द्रा॑णीमु॒प ह्व॑ये॒ वरु॑णा॒नीं स्व॒स्तये॑ । अ॒ग्राय्यं॑ सोम॑पीतये ॥ १२ ॥
म॒ही द्यौः पृ॑थि॒वी च॑ न इ॒मं य॒ज्ञं मि॑मिक्षताम् । पि॒पृ॒तां नो॒ भरी॑मभिः ॥ १३ ॥
तयो॒रिद् घृ॒तव॒त्पयो॒ विप्रा॑ रिहन्ति धी॒तिभिः॑ । ग॒न्ध॒र्वस्य॑ ध्रु॒वे प॒दे ॥ १४ ॥
स्यो॒ना पृ॑थिवि भवानृक्ष॒रा नि॒वेश॑नी । यच्छा॑ नः॒ शर्म॑ स॒प्रथः॑ ॥ १५ ॥
॥ ७ ॥ अतो॑ दे॒वा अ॑वन्तु नो॒ यतो॒ विष्णु॑र्विचक्र॒मे । पृ॒थि॒व्याः स॒प्त धाम॑भिः ॥ १६ ॥
इ॒दं विष्णु॒र्वि च॑क्रमे त्रे॒धा नि द॑धे प॒दम् । समू॑ळ्हमस्य पांसुरे ॥ १७ ॥
त्रीणि॑ प॒दा वि च॑क्रमे॒ विष्णु॑र्गो॒पा अदा॑भ्यः । अतो॒ धर्मा॑णि धारयन् ॥ १८ ॥
विष्णो॒ः कर्मा॑णि पश्यत॒ यतो॑ व्र॒तानि॑ पस्प॒शे । इन्द्र॑स्य॒ युज्यः॒ सखा॑ ॥ १९ ॥
तद्विष्णो॑ः पर॒मं प॒दं सदा॑ पश्यन्ति सू॒रयः॑ । दि॒वीव॒ चक्षु॒रात॑तम् ॥ २० ॥
तद्विप्रा॑सो विप॒न्यवो॑ जागृ॒वांस॒ः समि॑न्धते । विष्णो॒र्यत्प॑र॒मं प॒दम् ॥ २१ ॥

[२३] त्रयोविंशं सूक्तम्

ऋषिः—मेधातिथिः काण्वः ॥ देवता—१ वायुः; २, ३ इन्द्रवायू; ४-६ मित्रावरुणौ; ७-९ इन्द्रो मरुत्वान्; १०-१२ विश्वेदेवाः; १३-१५ पूषा; १६-२२ आपः; २३, २४ अग्निः ॥ छन्दः—१-१८ गायत्री; १९ पुरउष्णिक्; २० अनुष्टुप्; २१ प्रतिष्ठागायत्री; २२-२४ अनुष्टुप् ॥ स्वरः—१-१८, २१ षड्जः; १९ ऋषभः; २०, २२-२४ गान्धारः ॥

॥ ८ ॥ तीव्राः सोमास आ गह्याशीर्वन्तः सुता इमे । वायो तान्प्रस्थितान्पिब ॥ १ ॥
उभा देवा दिविस्पृशेन्द्रवायू हवामहे । अस्य सोमस्य पीतये ॥ २ ॥
इन्द्रवायू मनोजुवा विप्रा हवन्त ऊतये । सहस्राक्षा धियस्पती ॥ ३ ॥
मित्रं वयं हवामहे वरुणं सोमपीतये । जज्ञाना पूतदक्षसा ॥ ४ ॥
ऋतेन यावृतावृधावृतस्य ज्योतिषस्पती । ता मित्रावरुणा हुवे ॥ ५ ॥
॥ ९ ॥ वरुणः प्राविता भुवन्मित्रो विश्वाभिरूतिभिः । करतां नः सुराधसः ॥ ६ ॥
मरुत्वन्तं हवामह इन्द्रमा सोमपीतये । सजूर्गणेन तृम्पतु ॥ ७ ॥
इन्द्रज्येष्ठा मरुद्गणा देवासः पूषरातयः । विश्वे मम श्रुता हवम् ॥ ८ ॥
हत वृत्रं सुदानव इन्द्रेण सहसा युजा । मा नो दुःशंस ईशत ॥ ९ ॥
विश्वान्देवान्हवामहे मरुतः सोमपीतये । उग्रा हि पृश्निमातरः ॥ १० ॥
॥ १० ॥ जयतामिव तन्यतुर्मरुतामेति धृष्णुया । यच्छुभं याथना नरः ॥ ११ ॥
हस्काराद्विद्युतस्पर्यतो जाता अवन्तु नः । मरुतो मृळयन्तु नः ॥ १२ ॥
आ पूषञ्चित्रबर्हिषमाघृणे धरुणं दिवः । आजा नष्टं यथा पशुम् ॥ १३ ॥
पूषा राजानमाघृणिरपगूळ्हं गुहा हितम् । अविन्दच्चित्रबर्हिषम् ॥ १४ ॥
उतो स मह्यमिन्दुभिः षड्युक्ताँ अनुसेषिधत् । गोभिर्यवं न चर्कृषत् ॥ १५ ॥
॥ ११ ॥ अम्बयो यन्त्यध्वभिर्जामयो अध्वरीयताम् । पृञ्चतीर्मधुना पयः ॥ १६ ॥
अमूर्या उप सूर्ये याभिर्वा सूर्यः सह । ता नो हिन्वन्त्वध्वरम् ॥ १७ ॥
अपो देवीरुप ह्वये यत्र गावः पिबन्ति नः । सिन्धुभ्यः कर्त्वं हविः ॥ १८ ॥
अप्स्वन्तरमृतमप्सु भेषजमपामुत प्रशस्तये । देवा भवत वाजिनः ॥ १९ ॥
अप्सु मे सोमो अब्रवीदन्तर्विश्वानि भेषजा ।
अग्निं च विश्वशंभुवमापश्च विश्वभेषजीः ॥ २० ॥

॥ १२ ॥ आपः पृणीत भेषजं वरूथं तन्वे३ मम ।
ज्योक् च सूर्यं दृशे ॥ २१ ॥
इदमापः प्र वहत यत्किं च दुरितं मयि ।
यद्वाहमभिदुद्रोह यद्वा शेप उतानृतम् ॥ २२ ॥
आपो अद्यान्वचारिषं रसेन समगस्महि ।
पयस्वानग्न आ गहि तं मा सं सृज वर्चसा ॥ २३ ॥
सं मागने वर्चसा सृज सं प्रजया समायुषा ।
विद्युर्मे अस्य देवा इन्द्रो विद्यात्सह ऋषिभिः ॥ २४ ॥

षष्ठोऽनुवाकः [२४] चतुर्विंशं सूक्तम्

ऋषिः—शुनःशेप आजीगर्तिः स कृत्रिमो वैश्वामित्रो देवरातः ॥ देवता—१ प्रजापतिः; २ अग्निः; ३-५ सविता भगो वा; ६-१५ वरुणः ॥ छन्दः—१, २, ६-१५ त्रिष्टुप्; ३-५ गायत्री ॥ स्वरः—१, २, ६-१५ धैवतः; ३-५ षड्जः ॥

॥ १३ ॥ कस्य नूनं कतमस्यामृतानां मनामहे चारु देवस्य नाम ।
को नो मह्या अदितये पुनर्दात्पितरं च दृशेयं मातरं च ॥ १ ॥
अग्नेर्वयं प्रथमस्यामृतानां मनामहे चारु देवस्य नाम ।
स नो मह्या अदितये पुनर्दात्पितरं च दृशेयं मातरं च ॥ २ ॥
अभि त्वा देव सवितरीशानं वार्याणाम् । सदावन्भागमीमहे ॥ ३ ॥
यश्चिद्धि त इत्था भगः शशमानः पुरा निदः । अद्वेषो हस्तयोर्दधे ॥ ४ ॥
भगभक्तस्य ते वयमुदशेम तवावसा । मूर्धानं राय आरभे ॥ ५ ॥

॥ १४ ॥ नहि ते क्षत्रं न सहो न मन्युं वयश्चनामी पतयन्त आपुः ।
नेमा आपो अनिमिषं चरन्तीर्न ये वातस्य प्रमिनन्त्यभ्वम् ॥ ६ ॥
अबुध्ने राजा वरुणो वनस्योर्ध्वं स्तूपं ददते पूतदक्षः ।
नीचीनाः स्थुरुपरि बुध्न एषामस्मे अन्तर्निहिताः केतवः स्युः ॥ ७ ॥
उरुं हि राजा वरुणश्चकार सूर्याय पन्थामन्वेतवा उ ।
अपदे पादा प्रतिधातवेऽकरुतापवक्ता हृदयाविधश्चित् ॥ ८ ॥
शतं ते राजन्भिषजः सहस्रमुर्वी गभीरा सुमतिष्टे अस्तु ।
बाधस्व दूरे निर्ऋतिं पराचैः कृतं चिदेनः प्र मुमुग्ध्यस्मत् ॥ ९ ॥

अमी य ऋक्षा निहितास उच्चा नक्तं ददृश्रे कुह चिद्दिवेयुः ।
अदब्धानि वरुणस्य व्रतानि विचाकशच्चन्द्रमा नक्तमेति ॥ १० ॥
॥ १५ ॥ तत्त्वा यामि ब्रह्मणा वन्दमानस्तदा शास्ते यजमानो हविर्भिः ।
अहेळमानो वरुणेह बोध्युरुशंस मा न आयुः प्र मोषीः ॥ ११ ॥
तदिन्नक्तं तद्दिवा मह्यमाहुस्तदयं केतो हृद आ वि चष्टे ।
शुनःशेपो यमह्वद् गृभीतः सो अस्मान् राजा वरुणो मुमोक्तु ॥ १२ ॥
शुनःशेपो ह्यह्वद् गृभीतस्त्रिष्वादित्यं द्रुपदेषु बद्धः ।
अवैनं राजा वरुणः ससृज्याद्विद्वाँ अदब्धो वि मुमोक्तु पाशान् ॥ १३ ॥
अव ते हेळो वरुण नमोभिरव यज्ञेभिरीमहे हविर्भिः ।
क्षयन्नस्मभ्यमसुर प्रचेता राजन्नेनांसि शिश्रथः कृतानि ॥ १४ ॥
उदुत्तमं वरुण पाशमस्मदवाधमं वि मध्यमं श्रथाय ।
अथा वयमादित्य व्रते तवानागसो अदितये स्याम ॥ १५ ॥

[२५] पञ्चविंशं सूक्तम्

ऋषिः—शुनःशेप आजीगर्तिः ॥ देवता—वरुणः ॥ छन्दः—गायत्री ॥ स्वरः—षड्जः ॥

॥ १६ ॥ यच्चिद्धि ते विशो यथा प्र देव वरुण व्रतम् । मिनीमसि द्यविद्यवि ॥ १ ॥
मा नो वधाय हत्नवे जिहीळानस्य रीरधः । मा हृणानस्य मन्यवे ॥ २ ॥
वि मृळीकाय ते मनो रथीरश्वं न सन्दितम् । गीर्भिर्वरुण सीमहि ॥ ३ ॥
परा हि मे विमन्यवः पतन्ति वस्यइष्टये । वयो न वसतीरुप ॥ ४ ॥
कदा क्षत्रश्रियं नरमा वरुणं करामहे । मृळीकायोरुचक्षसम् ॥ ५ ॥
॥ १७ ॥ तदित्समानमाशाते वेनन्ता न प्र युच्छतः । धृतव्रताय दाशुषे ॥ ६ ॥
वेदा यो वीनां पदमन्तरिक्षेण पतताम् । वेद नावः समुद्रियः ॥ ७ ॥
वेद मासो धृतव्रतो द्वादश प्रजावतः । वेदा य उपजायते ॥ ८ ॥
वेद वातस्य वर्तनिमुरोर्ऋष्वस्य बृहतः । वेदा ये अध्यासते ॥ ९ ॥
नि षसाद धृतव्रतो वरुणः पस्त्या३स्वा । साम्राज्याय सुक्रतुः ॥ १० ॥
॥ १८ ॥ अतो विश्वान्यद्भुता चिकित्वाँ अभि पश्यति । कृतानि या च कर्त्वा ॥ ११ ॥

स नो॑ विश्वाहा॑ सुक्रतु॒रादि॒त्यः सु॒पथा॑ करत् । प्र ण॒ आयूं॑षि तारिषत्॥ १२॥
बिभ्र॑द् द्रा॒पिं हि॑र॒ण्ययं॒ वरु॑णो॒ वस्त॒ निर्णि॑जम् । परि॒ स्पशो॒ नि षे॑दिरे॥ १३॥
न यं दिप्सन्ति दि॒प्सवो॒ न द्रु॒ह्वाणो॒ जना॑नाम् । न दे॒वम॒भिमा॑तयः॥ १४॥
उ॒त यो मानु॑षे॒ष्वा यशश्च॒क्रे असा॒म्या । अ॒स्माक॑मु॒दरे॒ष्वा॥ १५॥
॥ १९॥परा॑ मे यन्ति धी॒तयो॒ गावो॒ न गव्यू॑ती॒रनु॑ । इ॒च्छन्ती॑रुरु॒चक्ष॑सम्॥ १६॥
सं नु वो॑चावहै॒ पुन॒र्यतो॑ मे॒ मध्वा॑भृतम् । होते॑व॒ क्षद॑से प्रि॒यम्॥ १७॥
दर्शं॒ नु वि॒श्वद॑र्शतं॒ दर्शं॒ रथ॒मधि॒ क्षमि॑ । एता जु॑षत मे॒ गिर॑ः॥ १८॥
इ॒मं मे॑ वरुण श्रुधी॒ हव॑म॒द्या च॑ मृळय । त्वाम॑व॒स्युरा च॑के॥ १९॥
त्वं विश्व॑स्य मेधिर दि॒वश्च॒ ग्मश्च॑ राजसि । स यामं॑नि॒ प्रति॑ श्रुधि॥ २०॥
उद्उ॑त्तमं मु॒मुग्धि नो॒ वि पाशं॑ मध्य॒मं चृ॑त । अवा॑धमानि॒ जीव॑से॥ २१॥

[२६] षड्विंशं सूक्तम्

ऋषिः—शुनःशेप आजीगर्तिः॥ देवता—अग्निः॥ छन्दः—१, ८, ९ आर्चीउष्णिक्; २, ६ निचृद्गायत्री; ३ प्रतिष्ठागायत्री; ४, १० गायत्री; ५, ७ विराड् गायत्री॥ स्वरः—१, ८, ९ ऋषभः; २-७, १० षड्जः॥

॥ २०॥वसि॑ष्वा॒ हि मि॑येध्य॒ वस्त्रा॑ण्यू॒र्जां पते । सेमं नो॑ अध्व॒रं य॑ज॥ १॥
नि नो॒ होता॒ वरे॑ण्य॒ः सदा॑ यविष्ठ मन्म॒भिः । अग्ने॑ दि॒वित्म॑ता॒ वच॑ः॥ २॥
आ हि ष्मा॑ सू॒नवे॑ पि॒तापि॑र्यजत्या॒पये॑ । सखा॒ सख्ये॒ वरे॑ण्यः॥ ३॥
आ नो॑ ब॒र्ही रि॒शाद॑सो॒ वरु॑णो मि॒त्रो अ॑र्य॒मा । सीद॑न्तु मनु॒षो यथा॥ ४॥
पूर्व्य॑ होतर॒स्य नो॒ मन्द॑स्व स॒ख्यस्य॑ च । इमा उ॒ षु श्रु॑धी॒ गिर॑ः॥ ५॥
॥ २१॥यच्चि॒द्धि शश्व॑ता॒ तना॑ दे॒वंदे॑वं॒ यजा॑महे । त्वे इ॒द्धूय॑ते ह॒विः॥ ६॥
प्रि॒यो नो॑ अस्तु वि॒श्पति॒र्होता॑ म॒न्द्रो वरे॑ण्यः । प्रि॒याः स्व॒ग्नयो॑ व॒यम्॥ ७॥
स्व॒ग्नयो॒ हि वार्य॑ं दे॒वासो॑ दधि॒रे च॑ नः । स्व॒ग्नयो॑ मनामहे॥ ८॥
अथा॑ न उ॒भये॑षाममृत॒ मर्त्या॑नाम् । मि॒थः स॑न्तु प्रशस्तयः॥ ९॥
विश्वे॑भिरग्ने अ॒ग्निभि॑रि॒मं य॒ज्ञमि॒दं वच॑ः । चनो॑ धाः सहसो यहो॥ १०॥

[२७] सप्तविंशं सूक्तम्

ऋषिः—शुनःशेप आजीगर्तिः ॥ देवता—१-१२ अग्निः; १३ विश्वेदेवाः ॥ छन्दः—१-१२ गायत्री; १३ त्रिष्टुप् ॥ स्वरः—१-१२ षड्जः; १३ धैवतः ॥

॥ २२ ॥ अश्वं न त्वा वारवन्तं वन्दध्या अग्निं नमोभिः । सम्राजन्तमध्वराणाम् ॥ १ ॥
स घा नः सूनुः शवसा पृथुप्रगामा सुशेवः । मीढ्वाँ अस्माकं बभूयात् ॥ २ ॥
स नो दूराच्चासाच्च नि मर्त्यादघायोः । पाहि सदमिद्विश्वायुः ॥ ३ ॥
इममू षु त्वमस्माकं सनिं गायत्रं नव्यांसम् । अग्ने देवेषु प्र वोचः ॥ ४ ॥
आ नो भज परमेष्वा वाजेषु मध्यमेषु । शिक्षा वस्वो अन्तमस्य ॥ ५ ॥
॥ २३ ॥ विभक्तासि चित्रभानो सिन्धोरूर्मा उपाक आ । सद्यो दाशुषे क्षरसि ॥ ६ ॥
यमग्ने पृत्सु मर्त्यमवा वाजेषु यं जुनाः । स यन्ता शश्वतीरिषः ॥ ७ ॥
नकिरस्य सहन्त्य पर्येता कयस्य चित् । वाजो अस्ति श्रवाय्यः ॥ ८ ॥
स वाजं विश्वचर्षणिरवद्भिरस्तु तरुता । विप्रेभिरस्तु सनिता ॥ ९ ॥
जराबोध तद्विविड्ढि विशेविशे यज्ञियाय । स्तोमं रुद्राय दृशीकम् ॥ १० ॥
॥ २४ ॥ स नो महाँ अनिमानो धूमकेतुः पुरुश्चन्द्रः । धिये वाजाय हिन्वतु ॥ ११ ॥
स रेवाँइव विश्पतिर्दैव्यः केतुः शृणोतु नः । उक्थैरग्निर्बृहद्भानुः ॥ १२ ॥
नमो महद्भ्यो नमो अर्भकेभ्यो नमो युवभ्यो नम आशिनेभ्यः ।
यजाम देवान्यदि शक्नवाम मा ज्यायसः शंसमा वृक्षि देवाः ॥ १३ ॥

[२८] अष्टाविंशं सूक्तम्

ऋषिः—शुनःशेप आजीगर्तिः ॥ देवता—इन्द्रयज्ञसोमाः ॥ छन्दः—१-६ अनुष्टुप्; ७-९ गायत्री ॥ स्वरः—१-६ गान्धारः; ७-९ षड्जः ॥

॥ २५ ॥ यत्र ग्रावा पृथुबुध्न ऊर्ध्वो भवति सोतवे ।
उलूखलसुतानामवेद्विन्द्र जल्गुलः ॥ १ ॥
यत्र द्वाविव जघनाधिषवण्या कृता ।
उलूखलसुतानामवेद्विन्द्र जल्गुलः ॥ २ ॥
यत्र नार्यपच्यवमुपच्यवं च शिक्षते ।
उलूखलसुतानामवेद्विन्द्र जल्गुलः ॥ ३ ॥

यत्र मन्थां विबध्नते रश्मीन्यमितवाइव ।
उलूखलसुतानामवेद्विन्द्र जल्गुलः ॥ ४ ॥
यच्चिद्धि त्वं गृहेगृह उलूखलक युज्यसे ।
इह द्युमत्तमं वद जयतामिव दुन्दुभिः ॥ ५ ॥
॥ २६ ॥ उत स्म ते वनस्पते वातो वि वात्यग्रमित् ।
अथो इन्द्राय पातवे सुनु सोममुलूखल ॥ ६ ॥
आयजी वाजसातमा ता ह्युच्चा विजर्भृतः । हरीइवान्धांसि बप्सता ॥ ७ ॥
ता नौ अद्य वनस्पती ऋष्वावृष्वेभिः सोतृभिः । इन्द्राय मधुमत्सुतम् ॥ ८ ॥
उच्छिष्टं चम्वोर्भर सोमं पवित्र आ सृज । नि धेहि गोरधि त्वचि ॥ ९ ॥

[२९] एकोनत्रिंशं सूक्तम्

ऋषिः—शुनःशेप आजीगर्तिः ॥ देवता—इन्द्रः ॥ छन्दः—पङ्क्तिः ॥ स्वरः—पञ्चमः ॥

॥ २७ ॥ यच्चिद्धि सत्य सोमपा अनाशस्ताइव स्मसि ।
आ तू न इन्द्र शंसय गोष्वश्वेषु शुभ्रिषु सहस्त्रेषु तुवीमघ ॥ १ ॥
शिप्रिन्वाजानां पते शचीवस्तव दंसना ।
आ तू न इन्द्र शंसय गोष्वश्वेषु शुभ्रिषु सहस्त्रेषु तुवीमघ ॥ २ ॥
नि ष्वापया मिथूदृशा सस्तामबुध्यमाने ।
आ तू न इन्द्र शंसय गोष्वश्वेषु शुभ्रिषु सहस्त्रेषु तुवीमघ ॥ ३ ॥
ससन्तु त्या अरातयो बोधन्तु शूर रातयः ।
आ तू न इन्द्र शंसय गोष्वश्वेषु शुभ्रिषु सहस्त्रेषु तुवीमघ ॥ ४ ॥
समिन्द्र गर्दभं मृण नुवन्तं पापयामुया ।
आ तू न इन्द्र शंसय गोष्वश्वेषु शुभ्रिषु सहस्त्रेषु तुवीमघ ॥ ५ ॥
पताति कुण्डृणाच्या दूरं वातो वनादधि ।
आ तू न इन्द्र शंसय गोष्वश्वेषु शुभ्रिषु सहस्त्रेषु तुवीमघ ॥ ६ ॥
सर्वं परिक्रोशं जहि जम्भया कृकदाश्वम् ।
आ तू न इन्द्र शंसय गोष्वश्वेषु शुभ्रिषु सहस्त्रेषु तुवीमघ ॥ ७ ॥

[३०] त्रिंशं सूक्तम्

ऋषिः—शुनःशेप आजीगर्तिः॥ देवता—१-१६ इन्द्रः; १७-१९ अश्विनौ; २०, २१, २२ उषाः॥
छन्दः—१-१०, १२-१५, १७-२२ गायत्री; ११ पादनिचृद्गायत्री; १६ त्रिष्टुप्॥
स्वरः—१-१५, १७-२२ षड्जः; १६ धैवतः॥

॥ २८ ॥ आ व इन्द्रं क्रिविं यथा वाजयन्तः शतक्रतुम् । मंहिष्ठं सिञ्च इन्दुभिः॥ १॥
शतं वा यः शुचीनां सहस्रं वा समाशिराम् । एदु निम्नं न रीयते॥ २॥
सं यन्मदाय शुष्मिण एना ह्यस्योदरे । समुद्रो न व्यचो दधे॥ ३॥
अयमु ते समतसि कपोतइव गर्भधिम् । वचस्तच्चिन्न ओहसे॥ ४॥
स्तोत्रं राधानां पते गिर्वाहो वीर यस्य ते । विभूतिरस्तु सूनृता॥ ५॥
॥ २९ ॥ ऊर्ध्वस्तिष्ठा न ऊतयेऽस्मिन्वाजे शतक्रतो । समन्येषु ब्रवावहै॥ ६॥
योगेयोगे तवस्तरं वाजेवाजे हवामहे । सखाय इन्द्रमूतये॥ ७॥
आ घा गमद्यदि श्रवत्सहस्रिणीभिरूतिभिः । वाजेभिरुप नो हवम्॥ ८॥
अनु प्रत्नस्यौकसो हुवे तुविप्रतिं नरम् । यं ते पूर्वे पिता हुवे॥ ९॥
तं त्वा वयं विश्ववारा शास्महे पुरुहूत । सखे वसो जरितृभ्यः॥ १०॥
॥ ३० ॥ अस्माकं शिप्रिणीनां सोमपाः सोमपाव्नाम् । सखे वज्रिन्त्सखीनाम्॥ ११॥
तथा तदस्तु सोमपाः सखे वज्रिन्तथा कृणु । यथा त उश्मसीष्टये॥ १२॥
रेवतीर्नः सधमाद इन्द्रे सन्तु तुविवाजाः । क्षुमन्तो याभिर्मदेम॥ १३॥
आ घ त्वावान्त्मनाप्तः स्तोतृभ्यो धृष्णवियानः । ऋणोरक्षं न चक्र्योः॥ १४॥
आ यदुवः शतक्रतवा कामं जरितॄणाम् । ऋणोरक्षं न शचीभिः॥ १५॥
॥ ३१ ॥ शश्वदिन्द्रः पोप्रुथद्भिर्जिगाय नानदद्भिः शाश्वसद्भिर्धनानि।
स नो हिरण्यरथं दंसनावान्त्स नः सनिता सनये स नोऽदात्॥ १६॥
आश्विनावश्वावत्येषा यातं शवीरया । गोमद्दस्रा हिरण्यवत्॥ १७॥
समानयोजनो हि वां रथो दस्रावमर्त्यः । समुद्रे अश्विनेयते॥ १८॥
न्यघ्न्यस्य मूर्धनि चक्रं रथस्य येमथुः । परि द्यामन्यदीयते॥ १९॥
कस्त उषः कधप्रिये भुजे मर्तो अमर्त्ये । कं नक्षसे विभावरि॥ २०॥
वयं हि ते अमन्मह्यान्तादा पराकात् । अश्वे न चित्रे अरुषि॥ २१॥

त्वं त्येभिरा गहि वाजेभिर्दुहितर्दिवः । अस्मे रयिं नि धारय ॥ २२ ॥

सप्तमोऽनुवाकः [३१] एकत्रिंशं सूक्तम्

ऋषिः—हिरण्यस्तूप आङ्गिरसः ॥ देवता—अग्निः ॥ छन्दः—१-७, ९-१५, १७ जगती; ८, १६, १८ त्रिष्टुप् ॥
स्वरः—१-७, ९-१५, १७ निषादः; ८, १६, १८ धैवतः ॥

॥ ३२ ॥ त्वमग्ने प्रथमो अङ्गिरा ऋषिर्देवो देवानामभवः शिवः सखा ।
तव व्रते कवयो विद्मनापसोऽजायन्त मरुतो भ्राजदृष्टयः ॥ १ ॥
त्वमग्ने प्रथमो अङ्गिरस्तमः कविर्देवानां परि भूषसि व्रतम् ।
विभुर्विश्वस्मै भुवनाय मेधिरो द्विमाता शयुः कतिधा चिदायवे ॥ २ ॥
त्वमग्ने प्रथमो मातरिश्वन आविर्भव सुक्रतूया विवस्वते ।
अरेजेतां रोदसी होतृवूर्येऽसघ्नोर्भारमयजो महो वसो ॥ ३ ॥
त्वमग्ने मनवे द्यामवाशयः पुरूरवसे सुकृते सुकृत्तरः ।
श्वात्रेण यत्पित्रोर्मुच्यसे पर्या त्वा पूर्वमनयन्नापरं पुनः ॥ ४ ॥
त्वमग्ने वृषभः पुष्टिवर्धन उद्यतस्रुचे भवसि श्रवाय्यः ।
य आहुतिं परि वेदा वषट्कृतिमेकायुरग्रे विश आविवाससि ॥ ५ ॥

॥ ३३ ॥ त्वमग्ने वृजिनवर्तनिं नरं सक्मन्पिपर्षि विदथे विचर्षणे ।
यः शूरसाता परितक्म्ये धने दभ्रेभिश्चित्समृता हंसि भूयसः ॥ ६ ॥
त्वं तमग्ने अमृतत्व उत्तमे मर्तं दधासि श्रवसे दिवेदिवे ।
यस्तातृषाण उभयाय जन्मने मयः कृणोषि प्रय आ च सूरये ॥ ७ ॥
त्वं नो अग्ने सनये धनानां यशसं कारुं कृणुहि स्तवानः ।
ऋध्याम कर्मापसा नवेन देवैर्द्यावापृथिवी प्रावतं नः ॥ ८ ॥
त्वं नो अग्ने पित्रोरुपस्थ आ देवो देवेष्वनवद्य जागृविः ।
तनूकृद् बोधि प्रमतिश्च कारवे त्वं कल्याण वसु विश्वमोपिषे ॥ ९ ॥
त्वमग्ने प्रमतिस्त्वं पितासि नस्त्वं वयस्कृत्तव जामयो वयम् ।
सं त्वा रायः शतिनः सं सहस्रिणः सुवीरं यन्ति व्रतपामदाभ्य ॥ १० ॥

॥ ३४ ॥ त्वामग्ने प्रथममायुमायवे देवा अकृण्वन्नहुषस्य विश्पतिम् ।
इळामकृण्वन्मनुषस्य शासनीं पितुर्यत्पुत्रो ममकस्य जायते ॥ ११ ॥
त्वं नो अग्ने तव देव पायुभिर्मघोनो रक्ष तन्वश्च वन्द्य ।
त्राता तोकस्य तनये गवामस्यनिमेषं रक्षमाणस्तव व्रते ॥ १२ ॥
त्वमग्ने यज्यवे पायुरन्तरोऽनिषङ्गाय चतुरक्ष इध्यसे ।
यो रातहव्योऽवृकाय धायसे कीरेश्चिन्मन्त्रं मनसा वनोषि तम् ॥ १३ ॥
त्वमग्न उरुशंसाय वाघते स्पार्हं यद्रेक्णः परमं वनोषि तत् ।
आध्रस्य चित्प्रमतिरुच्यसे पिता प्र पाकं शास्सि प्रदिशो विदुष्टरः ॥ १४ ॥
त्वमग्ने प्रयतदक्षिणं नरं वर्मेव स्यूतं परि पासि विश्वतः ।
स्वादुक्षद्मा यो वसतौ स्योनकृज्जीवयाजं यजते सोपमा दिवः ॥ १५ ॥
॥ ३५ ॥ इमामग्ने शरणिं मीमृषो न इममध्वानं यमगाम दूरात् ।
आपिः पिता प्रमतिः सोम्यानां भूमिरस्यृषिकृन्मर्त्यानाम् ॥ १६ ॥
मनुष्वदग्ने अङ्गिरस्वदङ्गिरो ययातिवत्सदने पूर्ववच्छुचे ।
अच्छ याह्या वहा दैव्यं जनमा सादय बर्हिषि यक्षि च प्रियम् ॥ १७ ॥
एतेनाग्ने ब्रह्मणा वावृधस्व शक्ती वा यत्ते चकृमा विदा वा ।
उत प्र णेष्यभि वस्यो अस्मान्त्सं नः सृज सुमत्या वाजवत्या ॥ १८ ॥

[३२] द्वात्रिंशं सूक्तम्

ऋषिः—हिरण्यस्तूप आङ्गिरसः ॥ देवता—इन्द्रः ॥ छन्दः—त्रिष्टुप् ॥ स्वरः—धैवतः ॥

॥ ३६ ॥ इन्द्रस्य नु वीर्याणि प्र वोचं यानि चकार प्रथमानि वज्री ।
अहन्नहिमन्वपस्ततर्द प्र वक्षणा अभिनत्पर्वतानाम् ॥ १ ॥
अहन्नहिं पर्वते शिश्रियाणं त्वष्टास्मै वज्रं स्वर्यं ततक्ष ।
वाश्राइव धेनवः स्यन्दमाना अञ्जः समुद्रमव जग्मुरापः ॥ २ ॥
वृषायमाणोऽवृणीत सोमं त्रिकद्रुकेष्वपिबत्सुतस्य ।
आ सायकं मघवादत्त वज्रमहन्नेनं प्रथमजामहीनाम् ॥ ३ ॥
यदिन्द्राहन्प्रथमजामहीनामान्मायिनाममिनाः प्रोत मायाः ।
आत्सूर्यं जनयन्द्यामुषासं तादीत्ना शत्रुं न किला विवित्से ॥ ४ ॥

अहन्वृत्रं वृत्रतरं व्यंसमिन्द्रो वज्रेण महता वधेन ।
स्कन्धांसीव कुलिशेना विवृक्णाहिः शयत उपपृक्पृथिव्याः ॥ ५ ॥
॥ ३७ ॥ अयोद्धेव दुर्मद आ हि जुह्वे महावीरं तुविबाधमृजीषम् ।
नातोरीदस्य समृतिं वधानां सं रुजानाः पिपिष इन्द्रशत्रुः ॥ ६ ॥
अपादहस्तो अपृतन्यदिन्द्रमास्य वज्रमधि सानौ जघान ।
वृष्णो वध्रिः प्रतिमानं बुभूषन्पुरुत्रा वृत्रो अशयद्व्यस्तः ॥ ७ ॥
नदं न भिन्नममुया शयानं मनो रुहाणा अति यन्त्यापः ।
याश्चिद् वृत्रो महिना पर्यतिष्ठत्तासामहिः पत्सुतःशीर्बभूव ॥ ८ ॥
नीचावया अभवद् वृत्रपुत्रेन्द्रो अस्या अव वर्धर्जभार ।
उत्तरा सूरधरः पुत्र आसीदानुः शये सहवत्सा न धेनुः ॥ ९ ॥
अतिष्ठन्तीनामनिवेशनानां काष्ठानां मध्ये निहितं शरीरम् ।
वृत्रस्य निण्यं वि चरन्त्यापो दीर्घं तम आशयदिन्द्रशत्रुः ॥ १० ॥
॥ ३८ ॥ दासपत्नीरहिगोपा अतिष्ठन्निरुद्धा आपः पणिनेव गावः ।
अपां बिलमपिहितं यदासीद् वृत्रं जघन्वाँ अप तद्ववार ॥ ११ ॥
अश्व्यो वारो अभवस्तदिन्द्र सृके यत्त्वा प्रत्यहन्देव एकः ।
अजयो गा अजयः शूर सोममवासृजः सर्तवे सप्त सिन्धून् ॥ १२ ॥
नास्मै विद्युन्न तन्यतुः सिषेध न यां मिहमकिरद्ध्रादुनिं च ।
इन्द्रश्च यद्युयुधाते अहिश्चोतापरीभ्यो मघवा वि जिग्ये ॥ १३ ॥
अहेर्यातारं कमपश्य इन्द्र हृदि यत्ते जघ्नुषो भीरगच्छत् ।
नव च यन्नवतिं च स्रवन्तीः श्येनो न भीतो अतरो रजांसि ॥ १४ ॥
इन्द्रो यातोऽवसितस्य राजा शमस्य च शृङ्गिणो वज्रबाहुः ।
सेदु राजा क्षयति चर्षणीनामरान्न नेमिः परि ता बभूव ॥ १५ ॥

॥ ॐ ॥

॥ इति प्रथमाष्टके द्वितीयोऽध्यायः ॥
[द्वितीयाध्याये वर्गाः ३८; सूक्तानि १३; ऋचः १८९]

अथ तृतीयोऽध्यायः

[३३] त्रयस्त्रिंशं सूक्तम्

ऋषिः—हिरण्यस्तूप आङ्गिरसः॥ देवता—इन्द्रः॥ छन्दः—१, २, ४, ८, ९, १२, १३ निचृत्त्रिष्टुप्; ३, ६, १० त्रिष्टुप्; ५, ७, ११ विराट्त्रिष्टुप्; १४, १५ भुरिक्पङ्क्तिः॥ स्वरः—१-१३ धैवतः; १४, १५ पञ्चमः॥

॥ १ ॥ एतायामोप गव्यन्त इन्द्रमस्माकं सु प्रमतिं वावृधाति।
अनामृणः कुविदादस्य रायो गवां केतं परमावर्जते नः॥ १॥
उपेदहं धनदामप्रतीतं जुष्टां न श्येनो वसतिं पतामि।
इन्द्रं नमस्यन्नुपमेभिरर्कैर्यः स्तोतृभ्यो हव्यो अस्ति यामन्॥ २॥
नि सर्वसेन इषुधीँरसक्त समर्यो गा अजति यस्य वष्टि।
चोष्कूयमाण इन्द्र भूरि वामं मा पणिर्भूरस्मदधि प्रवृद्ध॥ ३॥
वधीर्हि दस्युं धनिनं घनेनँ एकश्चरन्नुपशाकेभिरिन्द्र।
धनोरधि विषुणक्ते व्यायन्नयज्वानः सनकाः प्रेतिमीयुः॥ ४॥
परा चिच्छीर्षा ववृजुस्त इन्द्रायज्वानो यज्वभिः स्पर्धमानाः।
प्र यद्दिवो हरिवः स्थातरुग्र निरव्रताँ अधमो रोदस्योः॥ ५॥
॥ २ ॥ अयुयुत्सन्ननवद्यस्य सेनामयातयन्त क्षितयो नवग्वाः।
वृषायुधो न वध्रयो निरष्टाः प्रवद्भिरिन्द्राच्चितयन्त आयन्॥ ६॥
त्वमेतान् रुदतो जक्षतश्चायोधयो रजस इन्द्र पारे।
अवादहो दिव आ दस्युमुच्चा प्र सुन्वतः स्तुवतः शंसमावः॥ ७॥
चक्राणासः परीणहं पृथिव्या हिरण्येन मणिना शुम्भमानाः।
न हिन्वानासस्तितिरुस्त इन्द्रं परि स्पशो अदधात्सूर्येण॥ ८॥
परि यदिन्द्र रोदसी उभे अबुभोजीर्महिना विश्वतः सीम्।
अमन्यमानाँ अभि मन्यमानैर्निर्ब्रह्मभिरधमो दस्युमिन्द्र॥ ९॥
न ये दिवः पृथिव्या अन्तमापुर्न मायाभिर्धनदां पर्यभूवन्।
युजं वज्रं वृषभश्चक्र इन्द्रो निर्ज्योतिषा तमसो गा अदुक्षत्॥ १०॥
॥ ३ ॥ अनु स्वधामक्षरन्नापो अस्यावर्धत मध्य आ नाव्यानाम्।
सध्रीचीनेन मनसा तमिन्द्र ओजिष्ठेन हन्मनाहन्नभि द्यून्॥ ११॥

न्यावि॑ध्यदिली॒बिश॑स्य दृ॒ळ्हा वि शृ॒ङ्गिण॑मभिन॒च्छुष्ण॒मिन्द्रः॑।
याव॒त्तरो॑ मघव॒न्याव॒दोजो॒ वज्रे॑ण॒ शत्रु॑मवधीः पृत॒न्युम्॥ १२॥
अ॒भि सि॒ध्मो अ॑जिगादस्य॒ शत्रू॒न्वि ति॒ग्मेन॑ वृष॒भेणा॒ पुरो॑ऽभेत्।
सं वज्रे॑णासृजद् वृ॒त्रमिन्द्रः॒ प्र स्वां म॒तिम॑तिर॒च्छाश॑दानः॥ १३॥
आव॒: कुत्स॑मिन्द्र॒ यस्मि॑ञ्चा॒कन्प्रावो॒ युध्य॑न्तं वृष॒भं दश॑द्युम्।
शफ॑च्युतो रे॒णुर॑क्षत॒ द्यामुच्छ्वै॒त्रेयो॑ नृषाह्या॑य तस्थौ॥ १४॥
आव॒: शमं॑ वृष॒भं तु॒ग्र्या॑सु क्षेत्रजे॒षे म॑घव॒ञ्छ्वित्र्यं॑ गाम्।
ज्योक् चि॒दत्र॑ तस्थि॒वांसो॑ अक्रञ्छत्रू॒यता॑मधरा॒ वेद॑नाकः॥ १५॥

[३४] चतुस्त्रिंशं सूक्तम्

ऋषिः—हिरण्यस्तूप आङ्गिरसः॥ देवता—अश्विनौ॥ छन्दः—१, ६ विराड्जगती; २, ३, ७, ८ निचृज्जगती; ५, १०, ११ जगती; ४ भुरिक्त्रिष्टुप्; १२ निचृत्त्रिष्टुप्; ९ भुरिक्पङ्क्तिः॥ स्वरः—१-३, ५-८, १०, ११ निषादः; ४, १२ धैवतः; ९ पञ्चमः॥

॥ ४॥ त्रिश्चि॑न्नो अ॒द्या भ॑वतं नवेदसा वि॒भुर्वां॑ याम॑ उ॒त रा॒तिर॑श्विना।
यु॒वोर्हि य॒न्त्रं ह्यि॑म्येव॒ वास॑सोऽभ्याय॒ंसेन्या॑ भवतं मनी॒षिभिः॑॥ १॥
त्रय॑: प॒वयो॑ मधुवाह॒ने र॑थे॒ सोम॑स्य वे॒नामनु॒ विश्व॒ इद्विदुः॑।
त्रय॑: स्क॒म्भास॑: स्कभि॒तास॑ आरभे॒ त्रिर्न॑क्तं॑ याथस्त्रि॒र्वँश्विना॒ दिवा॑॥ २॥
स॒मा॒ने अह॒न्त्रिर॑वद्यगोहना॒ त्रिर॒द्य य॒ज्ञं मधु॑ना मिमिक्षतम्।
त्रिर्वाज॑वतीरिषो॒ अश्विना यु॒वं दो॒षा अ॒स्मभ्य॑मुष॒सश्च॑ पिन्वतम्॥ ३॥
त्रि॒र्व॒र्ति॒र्यी॒तं त्रिर॑नु॒व्र॒ते जने॒ त्रिः सु॑प्रा॒व्ये॑ त्रे॒धेव॑ शिक्षतम्।
त्रिर्नान्द्यं वहतमश्विना यु॒वं त्रिः पृक्षो॑ अ॒स्मे अ॒क्षरे॑व पिन्वतम्॥ ४॥
त्रिर्नो॑ र॒यिं व॑हतमश्विना यु॒वं त्रिर्दे॒वता॑ता॒ त्रिरु॒ताव॑तं॒ धिय॑:।
त्रिः सौ॑भग॒त्वं त्रिरु॒त श्रवां॑सि न॒स्त्रिष्ठं वां॑ सू॒रे दु॑हि॒ता रु॑ह॒द्रथ॑म्॥ ५॥
त्रिर्नो॑ अश्विना दि॒व्यानि॑ भेष॒जा त्रिः पार्थि॑वानि॒ त्रिरु॑ दत्तमद्भ्यः।
ओ॒मानं॑ शं॒योर्मम॑काय सू॒नवे॑ त्रि॒धातु॒ शर्म॑ वहतं शुभस्पती॥ ६॥
॥ ५॥ त्रिर्नो॑ अश्विना यजता दि॒वेदि॑वे॒ परि॑ त्रि॒धातु॑ पृथि॒वीम॑शायतम्।
ति॒स्रो नास॑त्या॒ रथ्या॑ परा॒वत॑ आ॒त्मेव॒ वात॒: स्वस॑राणि गच्छतम्॥ ७॥

त्रिरश्विना सिन्धुभिः सप्तमातृभिस्त्रय आहावास्त्रेधा हविष्कृतम्।
तिस्रः पृथिवीरुपरि प्रवा दिवो नाकं रक्षेथे द्युभिरक्तुभिर्हितम्॥ ८॥
क्व१ त्री चक्रा त्रिवृतो रथस्य क्व१ त्रयो वन्धुरो ये सनीळाः।
कदा योगो वाजिनो रासभस्य येन यज्ञं नासत्योपयाथः॥ ९॥
आ नासत्या गच्छतं हूयते हविर्मध्वः पिबतं मधुपेभिरासभिः।
युवोर्हि पूर्वं सवितोषसो रथमृताय चित्रं घृतवन्तमिष्यति॥ १०॥
आ नासत्या त्रिभिरेकादशैरिह देवेभिर्यातं मधुपेयमश्विना।
प्रायुस्तारिष्टं नी रपांसि मृक्षतं सेधतं द्वेषो भवतं सचाभुवा॥ ११॥
आ नो अश्विना त्रिवृता रथेनार्वाञ्चं रयिं वहतं सुवीरम्।
शृण्वन्ता वामवसे जोहवीमि वृधे च नो भवतं वाजसातौ॥ १२॥

[३५] पञ्चत्रिंशं सूक्तम्

ऋषिः—हिरण्यस्तूप आङ्गिरसः॥ देवता—१ अग्निर्मित्रावरुणौ, रात्रिः, सविता; २-११ सविता॥ छन्दः—१ विराड्जगती; २, ५, १०, ११ विराट्त्रिष्टुप्; ३, ४, ६ त्रिष्टुप्; ७, ८ भुरिक्पङ्क्तिः; ९ निचृज्जगती॥ स्वरः—१, ९ निषादः; २-६, १०, ११ धैवतः; ७, ८ पञ्चमः॥

॥ ६॥ ह्वयाम्यग्निं प्रथमं स्वस्तये ह्वयामि मित्रावरुणाविहावसे।
ह्वयामि रात्रीं जगतो निवेशनीं ह्वयामि देवं सवितारमूतये॥ १॥
आ कृष्णेन रजसा वर्तमानो निवेशयन्नमृतं मर्त्यं च।
हिरण्ययेन सविता रथेना देवो याति भुवनानि पश्यन्॥ २॥
याति देवः प्रवता यात्युद्वता याति शुभ्राभ्यां यजतो हरिभ्याम्।
आ देवो याति सविता परावतोऽप विश्वा दुरिता बाधमानः॥ ३॥
अभीवृतं कृशनैर्विश्वरूपं हिरण्यशम्यं यजतो बृहन्तम्।
आस्थाद्रथं सविता चित्रभानुः कृष्णा रजांसि तविषीं दधानः॥ ४॥
वि जनाञ्छ्यावाः शितिपादो अख्यन्रथं हिरण्यप्रउगं वहन्तः।
शश्वद्विशः सवितुर्दैव्यस्योपस्थे विश्वा भुवनानि तस्थुः॥ ५॥
तिस्रो द्यावः सवितुर्द्वा उपस्थाँ एका यमस्य भुवने विराषाट्।
आणिं न रथ्यममृताधि तस्थुरिह ब्रवीतु य उ तच्चिकेतत्॥ ६॥

॥ ७ ॥ वि सुपर्णो अन्तरिक्षाण्यख्यद् गभीरवेपा असुरः सुनीथः।
क्वेदानीं सूर्यः कश्चिकेत कतमां द्यां रश्मिरस्या ततान॥ ७॥
अष्टौ व्यख्यत्ककुभः पृथिव्यास्त्री धन्व योजना सप्त सिन्धून्।
हिरण्याक्षः सविता देव आगाद्दधद्रत्ना दाशुषे वार्याणि॥ ८॥
हिरण्यपाणिः सविता विचर्षणिरुभे द्यावापृथिवी अन्तरीयते।
अपामीवां बाधते वेति सूर्यमभि कृष्णेन रजसा द्यामृणोति॥ ९॥
हिरण्यहस्तो असुरः सुनीथः सुमृळीकः स्ववाँ यात्वर्वाङ्।
अपसेधन्रक्षसो यातुधानानस्थाद्देवः प्रतिदोषं गृणानः॥ १०॥
ये ते पन्थाः सवितः पूर्व्यासोऽरेणवः सुकृता अन्तरिक्षे।
तेभिर्नो अद्य पथिभिः सुगेभी रक्षा च नो अधि च ब्रूहि देव॥ ११॥

अष्टमोऽनुवाकः [३६] षट्त्रिंशं सूक्तम्

ऋषिः—घौरः॥ देवता—अग्निः॥ छन्दः—१, १२ भुरिगनुष्टुप्; २ निचृत्सतः पङ्क्तिः; ३, ११ निचृत् पथ्याबृहती; ४ निचृत्पङ्क्तिः; ५, १६ निचृद्बृहती; ६ भुरिग्बृहती; ७ बृहती; ८ स्वराड् बृहती; ९ निचृदुपरिष्टाद् बृहती; १०, १४ निचृद्विष्टारपङ्क्तिः; १३ उपरिष्टाद् बृहती; १५ विराट् पथ्याबृहती; १७ विराडुपरिष्टाद् बृहती; १८ विष्टारपङ्क्तिः; १९ पथ्याबृहती; २० सतः- पङ्क्तिः॥ स्वरः—१, १२ गान्धारः; २, ४, १०, १४, १८, २० पञ्चमः; ३, ५-९, ११-१३, १५-१७, १९ मध्यमः॥

॥ ८ ॥ प्र वो यह्वं पुरूणां विशां देवयतीनाम् ।
अग्निं सूक्तेभिर्वचोभिरीमहे यं सीमिदन्य ईळते॥ १॥
जनासो अग्निं दधिरे सहोवृधं हविष्मन्तो विधेम ते।
स त्वं नो अद्य सुमना इहाविता भवा वाजेषु सन्त्य॥ २॥
प्र त्वा दूतं वृणीमहे होतारं विश्ववेदसम्।
महस्ते सतो वि चरन्त्यर्चयो दिवि स्पृशन्ति भानवः॥ ३॥
देवासस्त्वा वरुणो मित्रो अर्यमा सं दूतं प्रत्नमिन्धते।
विश्वं सो अग्ने जयति त्वया धनं यस्ते ददाश मर्त्यः॥ ४॥
मन्द्रो होता गृहपतिरग्ने दूतो विशामसि।
त्वे विश्वा संगतानि व्रता ध्रुवा यानि देवा अकृण्वत॥ ५॥
॥ ९ ॥ त्वे इदग्ने सुभगे यविष्ठ्य विश्वमा हूयते हविः ।
स त्वं नो अद्य सुमना उतापरं यक्षि देवान्त्सुवीर्या ॥ ६॥

तं घेमित्था नमस्विन उप स्वराजमासते ।
होत्राभिरग्निं मनुषः समिन्धते तितिर्वांसो अति स्त्रिधः ॥ ७ ॥
घ्नन्तो वृत्रमतरन्रोदसी अप उरु क्षयाय चक्रिरे ।
भुवत्कण्वे वृषा द्युम्न्याहुतः क्रन्ददश्वो गविष्टिषु ॥ ८ ॥
सं सीदस्व महाँ असि शोचस्व देववीतमः ।
वि धूममग्ने अरुषं मियेध्य सृज प्रशस्त दर्शतम् ॥ ९ ॥
यं त्वा देवासो मनवे दधुरिह यजिष्ठं हव्यवाहन ।
यं कण्वो मेध्यातिथिर्धनस्पृतं यं वृषा यमुपस्तुतः ॥ १० ॥
॥ १० ॥ यमग्निं मेध्यातिथिः कण्व ईध ऋतादधि ।
तस्य प्रेषो दीदियुस्तमिमा ऋचस्तमग्निं वर्धयामसि ॥ ११ ॥
रायस्पूर्धि स्वधावोऽस्ति हि तेऽग्ने देवेष्वाप्यम् ।
त्वं वाजस्य श्रुत्यस्य राजसि स नो मृळ महाँ असि ॥ १२ ॥
ऊर्ध्व ऊ षु ण ऊतये तिष्ठा देवो न सविता ।
ऊर्ध्वो वाजस्य सनिता यदञ्जिभिर्वाघद्भिर्विह्वयामहे ॥ १३ ॥
ऊर्ध्वो नः पाह्यंहसो नि केतुना विश्वं समत्रिणं दह ।
कृधी न ऊर्ध्वाञ्चरथाय जीवसे विदा देवेषु नो दुवः ॥ १४ ॥
पाहि नो अग्ने रक्षसः पाहि धूर्तेरराव्णः ।
पाहि रीषत उत वा जिघांसतो बृहद्भानो यविष्ठ्य ॥ १५ ॥
॥ ११ ॥ घनेव विष्वग्वि जह्यराव्णस्तपुर्जम्भ यो अस्मध्रुक् ।
यो मर्त्यः शिशीते अत्यक्तुभिर्मा नः स रिपुरीशत ॥ १६ ॥
अग्निर्वव्रे सुवीर्यमग्निः कण्वाय सौभगम् ।
अग्निः प्रावन्मित्रोत मेध्यातिथिमग्निः साता उपस्तुतम् ॥ १७ ॥
अग्निना तुर्वशं यदुं परावत उग्रादेवं हवामहे ।
अग्निर्नयन्नववास्त्वं बृहद्रथं तुर्वीतिं दस्यवे सहः ॥ १८ ॥
नि त्वामग्ने मनुर्दधे ज्योतिर्जनाय शश्वते ।
दीदेथ कण्व ऋतजात उक्षितो यं नमस्यन्ति कृष्टयः ॥ १९ ॥

त्वेषासो॑ अग्नेरमवन्तो अर्चयो॑ भीमासो॒ न प्रती॑तये ।
र॒क्षस्विन॒: सद॒मिद्या॑तुमाव॑तो॒ विश्वं॒ सम॒त्रिणं दह ॥ २० ॥

[३७] सप्तत्रिंशं सूक्तम्

ऋषिः—कण्वो घौरः ॥ देवता—मरुतः ॥ छन्दः—१, २, ४, ६-८, १२ गायत्री; ३, ९, ११, १४ निचृद्गायत्री; ५ विराड्गायत्री; १०, १५ पिपीलिकामध्यानिचृद्गायत्री; १३ पादनिचृद्गायत्री ॥ स्वरः—षड्जः ॥

॥ १२ ॥ क्रीळं व॒: शर्धो॑ मारु॒तमन॒र्वाणं रथे॒शुभ॑म् । कण्वा॑ अ॒भि प्र गा॑यत ॥ १ ॥
ये पृष॑तीभिर्ऋ॒ष्टिभि॑: सा॒कं वाशी॑भि॒रञ्जि॑भि: । अजा॑यन्त॒ स्वभा॑नव: ॥ २ ॥
इ॒हेव॑ शृण्व एषां कशा॒ हस्ते॑षु॒ यद्वदा॑न् । नि याम॑ञ्चित्रमृञ्जते ॥ ३ ॥
प्र व॒: शर्धा॑य॒ घृष्व॑ये त्वेषद्यु॒म्नाय॑ शु॒ष्मिणे॑ । दे॒वत्तं॒ ब्रह्म॑ गायत ॥ ४ ॥
प्र शंसा॒ गोष्वघ्न्यं क्रीळं यच्छर्धो॑ मारु॒तम् । जम्भे॒ रस॑स्य वावृधे ॥ ५ ॥
॥ १३ ॥ को वो॒ वर्षि॑ष्ठ आ न॑रो दि॒वश्च॒ ग्मश्च॑ धूतयः । यत्सी॒मन्तं॒ न धू॑नु॒थ ॥ ६ ॥
नि वो॒ यामा॑य मानु॒षो दध्र उ॒ग्राय॑ म॒न्यवे॑ । जिही॑त॒ पर्व॑तो॒ गि॒रिः ॥ ७ ॥
येषा॒मज्मे॑षु पृथि॒वी जु॑जु॒र्वाँइ॑व वि॒श्पति॑: । भि॒या या॒मे॑षु रेजते ॥ ८ ॥
स्थि॒रं हि जान॑मेषां॒ वयो॑ मा॒तुर्नि॒रेत॑वे । यत्सी॒मनु॒ द्विता शव॑: ॥ ९ ॥
उदु॒ त्ये सू॒नवो॒ गिर॒: काष्ठा॒ अज्मे॑ष्वत्नत । वा॒श्रा अ॑भि॒ज्ञु या॑तवे ॥ १० ॥
॥ १४ ॥ त्यं चि॑द् घा दी॒र्घं पृथुं॒ मि॒हो नपा॑तममृ॒ध्रम् । प्र च्या॑वयन्ति याम॒भिः ॥ ११ ॥
मरु॑तो॒ यद्ध॑ वो॒ बलं॒ जनाँ॑ अचुच्यवीतन । गि॒रीँर॑चुच्यवीतन ॥ १२ ॥
यद्ध॒ यान्ति॑ म॒रुत॒: सं ह॑ ब्रु॒वते॑ऽध्व॒न्ना । शृ॒णोति॒ कश्चि॑देषाम् ॥ १३ ॥
प्र या॑त शीभ॒माशु॑भिः सन्ति॒ कण्वे॑षु वो॒ दुवः॑ । तत्रो॒ षु मा॑दयाध्वै ॥ १४ ॥
अस्ति॒ हि ष्मा॒ मदा॑य वः॒ स्मसि॑ ष्मा व॒यमे॑षाम् । विश्वं॒ चि॒दायु॑र्जी॒वसे॑ ॥ १५ ॥

[३८] अष्टात्रिंशं सूक्तम्

ऋषिः—कण्वो घौरः ॥ देवता—मरुतः ॥ छन्दः—१, ४, ८, ११, १३, १५ गायत्री; २, ६, ७, ९, १० निचृद्गायत्री; ३ पादनिचृद्गायत्री; ५, १२ पिपीलिकामध्यानिचृद्गायत्री; १४ यवमध्याविराड्गायत्री ॥ स्वरः—षड्जः ॥

॥ १५ ॥ कद्ध॑ नू॒नं क॑धप्रियः पि॒ता पु॒त्रं न हस्त॑योः । द॒धि॒ध्वे वृ॑क्तब॒र्हिषः ॥ १ ॥
क्व॑ नू॒नं कद्वो॒ अर्थं॑ गन्ता॑ दि॒वो न पृ॑थि॒व्याः । क्व॑ वो॒ गावो॒ न र॑ण्यन्ति ॥ २ ॥

क्व॑ वः सु॒म्ना नव्यां॑सि मरुतः॒ क्व॑ सु॒वि॒ता । क्वो३॒ विश्वा॑नि॒ सौभ॑गा॥ ३॥
यद्यू॒यं पृ॑श्निमातरो॒ मर्ती॑सः॒ स्यात॑न । स्तो॒ता वो॑ अ॒मृतः॑ स्यात्॥ ४॥
मा वो॑ मृ॒गो न यव॑से॒ जरि॑ता भूदजो॒ष्यः । प॒था य॒मस्य॑ गा॒दुप॑॥ ५॥
॥ १६॥ मो षु ण॒: परा॑परा॒ निर्ऋ॑तिर्दु॒र्हणा॑ वधीत् । प॒दी॒ष्ट तृ॒ष्णया॑ स॒ह॥ ६॥
स॒त्यं त्वे॒षा अम॑वन्तो॒ धन्व॑ञ्चि॒दा रु॒द्रिया॑सः । मिहं॑ कृण्वन्त्यवा॒ताम्॥ ७॥
वा॒श्रेव॑ वि॒द्युन्मि॑माति व॒त्सं न मा॒ता सि॑षक्ति । यदे॑षां वृ॒ष्टिरस॑र्जि॥ ८॥
दिवा॑ चि॒त्तमः॑ कृण्वन्ति प॒र्जन्ये॑नोदवा॒हेन॑ । यत्पृ॑थि॒वीं व्यु॑न्दन्ति॑॥ ९॥
अध॑ स्व॒नान्म॒रुता॑ विश्व॒मा सद्म॑ पार्थि॒वम् । अरे॑जन्त प्र मानु॑षाः॥ १०॥
॥ १७॥ मरु॑तो वीळुपा॒णिभि॑श्चि॒त्रा रोध॑स्वतीरनु॑ । या॒तेम॑खि॒द्रया॑मभिः॥ ११॥
स्थि॒रा वः॑ सन्तु ने॒मयो॒ रथा॒ अश्वा॑स एषाम् । सुसं॑स्कृता अ॒भीश॑वः॥ १२॥
अच्छा॑ वदा॒ तना॑ गि॒रा ज॒रायै॒ ब्रह्म॑ण॒स्पति॑म् । अ॒ग्निं मि॒त्रं न द॑र्श॒तम्॥ १३॥
मि॒मी॒हि श्लोक॑मा॒स्ये॑ प॒र्जन्य॑इव ततनः । गाय॑ गाय॒त्रमु॒क्थ्य॑म्॥ १४॥
वन्द॑स्व॒ मारु॑तं ग॒णं त्वे॒षं प॑न॒स्युम॒र्किण॑म् । अ॒स्मे वृ॒द्धा अ॑सन्नि॒ह॥ १५॥

[३९] एकोनचत्वारिंशं सूक्तम्

ऋषिः—कण्वो घौरः॥ देवता—मरुतः॥ छन्दः—१, ५, ९ पथ्याबृहती; २, ८, १० विराट्-सतःपङ्क्तिः; ३ अनुष्टुप्; ४, ६ निचृत्सतःपङ्क्तिः; ७ उपरिष्टाद्विराड् बृहती॥ स्वरः—१, ५, ७, ९ मध्यमः; २, ४, ६, ८, १० पञ्चमः; ३ गान्धारः॥

॥ १८॥ प्र यदि॒त्था प॑रा॒वत॑: शो॒चिर्न मा॒नम॑स्यथ ।
कस्य॒ क्रत्वा॑ मरुतः॒ कस्य॒ वर्प॑सा॒ कं या॑थ॒ कं ह॑ धूतयः॥ १॥
स्थि॒रा वः॑ स॒न्त्वायु॑धा परा॒णुदे॑ वी॒ळू उ॒त प्र॑ति॒ष्कभे॑।
यु॒ष्माक॑मस्तु॒ तवि॑षी॒ पनी॑यसी॒ मा मर्त्य॑स्य मा॒यिनः॑॥ २॥
परा॑ ह॒ यत्स्थि॒रं ह॒थ नरो॑ व॒र्तय॑था गु॒रु ।
वि या॑थन व॒निन॑: पृथि॒व्या व्याशा॒: पर्व॑तानाम् ॥ ३॥
न॒हि व॒: शत्रु॑र्विविदे अधि॒ द्यवि॒ न भूम्यां॑ रिशादसः।
यु॒ष्माक॑मस्तु॒ तवि॑षी॒ तना॑ यु॒जा रु॒द्रासो॒ नू चि॑दा॒धृषे॑॥ ४॥

प्र वेपयन्ति पर्वतान्वि विञ्चन्ति वनस्पतीन् ।
प्रो आरत मरुतो दुर्मदाइव देवासः सर्वया विशा ॥ ५ ॥
॥ १९ ॥ उपो रथेषु पृषतीरयुग्ध्वं प्रष्टिर्वहति रोहितः ।
आ वो यामाय पृथिवी चिदश्रोदबीभयन्त मानुषाः ॥ ६ ॥
आ वो मक्षू तनाय कं रुद्रा अवो वृणीमहे ।
गन्ता नूनं नोऽवसा यथा पुरेत्था कण्वाय बिभ्युषे ॥ ७ ॥
युष्मेषितो मरुतो मर्त्येषित आ यो नो अभ्व ईषते ।
वि तं युयोत शवसा व्योजसा वि युष्माकाभिरूतिभिः ॥ ८ ॥
असामि हि प्रयज्यवः कण्वं ददप्रचेतसः ।
असामिभिर्मरुत आ न ऊतिभिर्गन्ता वृष्टिं न विद्युतः ॥ ९ ॥
असाम्योजो बिभृथा सुदानवोऽसामि धूतयः शवः ।
ऋषिद्विषे मरुतः परिमन्यव इषुं न सृजत द्विषम् ॥ १० ॥

[४०] चत्वारिंशं सूक्तम्

ऋषिः—कण्वो घौरः ॥ देवता—बृहस्पतिः ॥ छन्दः—१, २, ८ निचृदुपरिष्टाद् बृहती; ३, ७ आर्चीत्रिष्टुप्; ४, ६ सतः पङ्क्तिर्निचृत्पङ्क्तिः; ५ पथ्याबृहती ॥ स्वरः—१, २, ५, ८, मध्यमः; ३, ७ धैवतः; ४, ६ पञ्चमः ॥

॥ २० ॥ उत्तिष्ठ ब्रह्मणस्पते देवयन्तस्त्वेमहे ।
उप प्र यन्तु मरुतः सुदानव इन्द्र प्राशूर्भवा सचा ॥ १ ॥
त्वामिद्धि सहसस्पुत्र मर्त्य उपब्रूते धने हिते ।
सुवीर्यं मरुत आ स्वश्व्यं दधीत यो व आचके ॥ २ ॥
प्रैतु ब्रह्मणस्पतिः प्र देव्येतु सूनृता ।
अच्छा वीरं नर्यं पङ्क्तिराधसं देवा यज्ञं नयन्तु नः ॥ ३ ॥
यो वाघते ददाति सूनरं वसु स धत्ते अक्षिति श्रवः ।
तस्मा इळां सुवीरामा यजामहे सुप्रतूर्तिमनेहसम् ॥ ४ ॥
प्र नूनं ब्रह्मणस्पतिर्मन्त्रं वदत्युक्थ्यम् ।
यस्मिन्निन्द्रो वरुणो मित्रो अर्यमा देवा ओकांसि चक्रिरे ॥ ५ ॥
॥ २१ ॥ तमिद्वोचेमा विदथेषु शम्भुवं मन्त्रं देवा अनेहसम् ।
इमां च वाचं प्रतिहर्यथा नरो विश्वेद्वामा वो अश्नवत् ॥ ६ ॥

को देवयन्तमश्नवज्जनं को वृक्तबर्हिषम् ।
प्रप्र दाश्वान्पस्त्याभिरस्थितान्तर्वावत्क्षयं दधे ॥ ७ ॥
उप क्षत्रं पृञ्चीत हन्ति राजभिर्भये चित्सुक्षितिं दधे ।
नास्य वर्ता न तरुता महाधने नार्भे अस्ति वज्रिणः ॥ ८ ॥

[४१] एकचत्वारिंशं सूक्तम्

ऋषिः—कण्वो घौरः ॥ देवता—१-३, ७-९ वरुणमित्रार्यमणः; ४-६ आदित्याः ॥ छन्दः—१, ४, ५, ८ गायत्री; २, ३, ६ विराड्गायत्री; ७, ९ निचृद्गायत्री ॥ स्वरः—१-९ षड्जः ॥

॥ २२ ॥ यं रक्षन्ति प्रचेतसो वरुणो मित्रो अर्यमा । नू चित्स दभ्यते जनः ॥ १ ॥
यं बाहुतेव पिप्रति पान्ति मर्त्यं रिषः । अरिष्टः सर्व एधते ॥ २ ॥
वि दुर्गा वि द्विषः पुरो घ्नन्ति राजान एषाम् । नयन्ति दुरिता तिरः ॥ ३ ॥
सुगः पन्था अनृक्षर आदित्यास ऋतं यते । नात्रावखादो अस्ति वः ॥ ४ ॥
यं यज्ञं नयथा नर आदित्या ऋजुना पथा । प्र वः स धीतये नशत् ॥ ५ ॥
॥ २३ ॥ स रत्नं मर्त्यो वसु विश्वं तोकमुत त्मना । अच्छा गच्छत्यस्तृतः ॥ ६ ॥
कथा राधाम सखायः स्तोमं मित्रस्यार्यम्णः । महि प्सरो वरुणस्य ॥ ७ ॥
मा वो घ्नन्तं मा शपन्तं प्रति वोचे देवयन्तम् । सुम्नैरिद्व आ विवासे ॥ ८ ॥
चतुरश्रिद्ददमानाद्बिभीयादा निधातोः । न दुरुक्ताय स्पृहयेत् ॥ ९ ॥

[४२] द्वाचत्वारिंशं सूक्तम्

ऋषिः—कण्वो घौरः ॥ देवता—पूषा ॥ छन्दः—१, ९ निचृद्गायत्री; २, ३, ५-८, १० गायत्री; ४ विराड्गायत्री ॥ स्वरः—षड्जः ॥

॥ २४ ॥ सं पूषन्नध्वनस्तिर व्यंहो विमुचो नपात् । सक्ष्वा देव प्र णस्पुरः ॥ १ ॥
यो नः पूषन्नघो वृको दुःशेव आदिदेशति । अप स्म तं पथो जहि ॥ २ ॥
अप त्यं परिपन्थिनं मुषीवाणं हुरश्चितम् । दूरमधि स्रुतेरज ॥ ३ ॥
त्वं तस्य द्वयाविनोऽघशंसस्य कस्य चित् । पदाभि तिष्ठ तपुषिम् ॥ ४ ॥
आ तत्ते दस्र मन्तुमः पूषन्नवो वृणीमहे । येन पितॄनचोदयः ॥ ५ ॥
॥ २५ ॥ अधा नो विश्वसौभग हिरण्यवाशीमत्तम । धनानि सुषणा कृधि ॥ ६ ॥
अति नः सश्चतो नय सुगा नः सुपथा कृणु । पूषन्निह क्रतुं विदः ॥ ७ ॥

अभि सूयवसं नय न नवज्वारो अध्वने । पूषन्निह क्रतुं विदः ॥ ८ ॥
शग्धि पूर्धि प्र यंसि च शिशीहि प्रास्युदरम् । पूषन्निह क्रतुं विदः ॥ ९ ॥
न पूषणं मेथामसि सूक्तैरभि गृणीमसि । वसूनि दस्ममीमहे ॥ १० ॥

[४३] त्रिचत्वारिंशं सूक्तम्

ऋषिः—कण्वो घौरः ॥ देवता—१, २, ४-६ रुद्रः; ३ मित्रावरुणौ; ७-९ सोमः ॥ छन्दः—१-४, ७, ८ गायत्री; ५ विराड्गायत्री; ६ पादनिचृद्गायत्री; ९ अनुष्टुप् ॥ स्वरः—१-८ षड्जः; ९ गान्धारः ॥

॥ २६ ॥ कद् रुद्राय प्रचेतसे मीळ्हुष्टमाय तव्यसे । वोचेम शन्तमं हृदे ॥ १ ॥
यथा नो अदितिः करत्पश्वे नृभ्यो यथा गवे । यथा तोकाय रुद्रियम् ॥ २ ॥
यथा नो मित्रो वरुणो यथा रुद्रश्चिकेतति । यथा विश्वे सजोषसः ॥ ३ ॥
गाथपतिं मेधपतिं रुद्रं जलाषभेषजम् । तच्छंयोः सुम्नमीमहे ॥ ४ ॥
यः शुक्रइव सूर्यो हिरण्यमिव रोचते । श्रेष्ठो देवानां वसुः ॥ ५ ॥
॥ २७ ॥ शं नः करत्यर्वते सुगं मेषाय मेष्ये । नृभ्यो नारिभ्यो गवे ॥ ६ ॥
अस्मे सोम श्रियमधि नि धेहि शतस्य नृणाम् । महि श्रवस्तुविनृम्णम् ॥ ७ ॥
मा नः सोमपरिबाधो मारातयो जुहुरन्त । आ न इन्दो वाजे भज ॥ ८ ॥
यास्ते प्रजा अमृतस्य परस्मिन्धामन्नृतस्य । मूर्धा नाभा सोम वेन आभूषन्तीः सोम वेदः ॥ ९ ॥

नवमोऽनुवाकः [४४] चतुश्चत्वारिंशं सूक्तम्

ऋषिः—प्रस्कण्वः ॥ देवता—अग्निः ॥ छन्दः—१, ५ उपरिष्टाद्विराड्बृहती; ३ निचृदुपरिष्टाद्बृहती; ७, ११ निचृत्पथ्याबृहती; १२ भुरिग्बृहती; १३ पथ्याबृहती; २, ४, ६, ८, १४ विराट्-सतःपङ्क्तिः; ९ आर्चीत्रिष्टुप्; १० विराड्विस्तारपङ्क्तिः ॥ स्वरः—१, ३, ५, ७, ११-१३ मध्यमः; २, ४, ६, ८, १०, १४ पञ्चमः; ९ धैवतः ॥

॥ २८ ॥ अग्ने विवस्वदुषसश्चित्रं राधो अमर्त्य । आ दाशुषे जातवेदो वहा त्वमद्या देवाँ उषर्बुधः ॥ १ ॥
जुष्टो हि दूतो असि हव्यवाहनोऽग्ने रथीरध्वराणाम् । सजूरश्विभ्यामुषसा सुवीर्यमस्मे धेहि श्रवो बृहत् ॥ २ ॥
अद्या दूतं वृणीमहे वसुमग्निं पुरुप्रियम् । धूमकेतुं भाऋजीकं व्युष्टिषु यज्ञानामध्वरश्रियम् ॥ ३ ॥

elibrary.thegyansamaj.org

श्रेष्ठं यविष्ठमतिथिं स्वाहुतं जुष्टं जनाय दाशुषे ।
देवाँ अच्छा यातवे जातवेदसमग्निमीळे व्युष्टिषु ॥ ४ ॥
स्तविष्यामि त्वामहं विश्वस्यामृत भोजन ।
अग्ने त्रातारममृतं मियेध्य यजिष्ठं हव्यवाहन ॥ ५ ॥
॥ २९ ॥ सुशंसो बोधि गृणते यविष्ठ्य मधुजिह्वः स्वाहुतः ।
प्रस्कण्वस्य प्रतिरन्नायुर्जीवसे नमस्या दैव्यं जनम् ॥ ६ ॥
होतारं विश्ववेदसं सं हि त्वा विश इन्धते ।
स आ वह पुरुहूत प्रचेतसोऽग्ने देवाँ इह द्रवत् ॥ ७ ॥
सवितारमुषसमश्विना भगमग्निं व्युष्टिषु क्षपः ।
कण्वासस्त्वा सुतसोमास इन्धते हव्यवाहं स्वध्वर ॥ ८ ॥
पतिर्ह्यध्वराणामग्ने दूतो विशामसि ।
उषर्बुध आ वह सोमपीतये देवाँ अद्य स्वर्दृशः ॥ ९ ॥
अग्ने पूर्वा अनूषसो विभावसो दीदेथ विश्वदर्शतः ।
असि ग्रामेष्वविता पुरोहितोऽसि यज्ञेषु मानुषः ॥ १० ॥
॥ ३० ॥ नि त्वा यज्ञस्य साधनमग्ने होतारमृत्विजम् ।
मनुष्वद्देव धीमहि प्रचेतसं जीरं दूतममर्त्यम् ॥ ११ ॥
यद्देवानां मित्रमहः पुरोहितोऽन्तरो यासि दूत्यम् ।
सिन्धोरिव प्रस्वनितास ऊर्मयोऽग्नेर्भ्राजन्ते अर्चयः ॥ १२ ॥
श्रुधि श्रुत्कर्ण वह्निभिर्देवैरग्ने सयावभिः ।
आ सीदन्तु बर्हिषि मित्रो अर्यमा प्रातर्यावाणो अध्वरम् ॥ १३ ॥
शृण्वन्तु स्तोमं मरुतः सुदानवोऽग्निजिह्वा ऋतावृधः ।
पिबतु सोमं वरुणो धृतव्रतोऽश्विभ्यामुषसा सजूः ॥ १४ ॥

[४५] पञ्चचत्वारिंशं सूक्तम्

ऋषिः—प्रस्कण्वः काण्वः ॥ देवता—अग्निर्देवाः ॥ छन्दः—१ भुरिगुष्णिक्; २, ३, ७, ८ अनुष्टुप्; ४ निचृदनुष्टुप्; ५ उष्णिक्; ६, ९, १० विराडनुष्टुप् ॥ स्वरः—१, ५ ऋषभः; २-४, ६-१० गान्धारः ॥

॥ ३१ ॥ त्वमग्ने वसूँरिह रुद्राँ आदित्याँ उत ।
यजा स्वध्वरं जनं मनुजातं घृतप्रुषम् ॥ १ ॥

श्रुष्टीवानो हि दाशुषे देवा अग्ने विचेतसः ।
तान् रोहिदश्व गिर्वणस्त्रयस्त्रिंशतमा वह ॥ २ ॥
प्रियमेधवदत्रिवज्जातवेदो विरूपवत् ।
अङ्गिरस्वन्महिव्रत प्रस्कण्वस्य श्रुधी हवम् ॥ ३ ॥
महिकेरव ऊतये प्रियमेधा अहूषत ।
राजन्तमध्वराणामग्निं शुक्रेण शोचिषा ॥ ४ ॥
घृताहवन सन्त्येमा उ षु श्रुधी गिरः ।
याभिः कण्वस्य सूनवो हवन्तेऽवसे त्वा ॥ ५ ॥
॥ ३२ ॥ त्वां चित्रश्रवस्तम हवन्ते विक्षु जन्तवः ।
शोचिष्केशं पुरुप्रियाग्ने हव्याय वोळ्हवे ॥ ६ ॥
नि त्वा होतारमृत्विजं दधिरे वसुवित्तमम् ।
श्रुत्कर्णं सप्रथस्तमं विप्रा अग्ने दिविष्टिषु ॥ ७ ॥
आ त्वा विप्रा अचुच्यवुः सुतसोमा अभि प्रयः ।
बृहद्भा बिभ्रतो हविरग्ने मर्तीय दाशुषे ॥ ८ ॥
प्रातर्याव्णः सहस्कृत सोमपेयाय सन्त्य ।
इहाद्य दैव्यं जनं बर्हिरा सादया वसो ॥ ९ ॥
अर्वाञ्चं दैव्यं जनमग्ने यक्ष्व सहूतिभिः ।
अयं सोमः सुदानवस्तं पात तिरोअह्न्यम् ॥ १० ॥

[४६] षट्चत्वारिंशं सूक्तम्

ऋषिः—प्रस्कण्वः काण्वः ॥ देवता—अश्विनौ ॥ छन्दः—१, १० विराड्गायत्री; २, ४, ५, ७, ८, ९, १३, १५ निचृद्गायत्री; ३, ६, ११, १२, १४ गायत्री ॥ स्वरः—षड्जः ॥

॥ ३३ ॥ एषो उषा अपूर्व्या व्युच्छति प्रिया दिवः । स्तुषे वामश्विना बृहत् ॥ १ ॥
या दस्रा सिन्धुमातरा मनोतरा रयीणाम् । धिया देवा वसुविदा ॥ २ ॥
वच्यन्ते वां ककुहासो जूर्णायामधि विष्टपि । यद्वां रथो विभिष्पतात् ॥ ३ ॥
हविषा जारो अपां पिपर्ति पपुरिर्नरा । पिता कुटस्य चर्षणिः ॥ ४ ॥
आदारो वां मतीनां नासत्या मतवचसा । पातं सोमस्य धृष्णुया ॥ ५ ॥

॥ ३४॥ या नः पीपरदश्विना ज्योतिष्मती तमस्तिरः । तामस्मे रासाथामिषम्॥ ६ ॥
आ नो नावा मतीनां यातं पाराय गन्तवे । युञ्जाथामश्विना रथम्॥ ७॥
अरित्रं वां दिवस्पृथु तीर्थे सिन्धूनां रथः । धिया युयुज्र इन्दवः॥ ८॥
दिवस्कण्वास इन्दवो वसु सिन्धूनां पदे । स्वं वव्रिं कुह धित्सथः॥ ९॥
अभूदु भा उ अंशवे हिरण्यं प्रति सूर्यः । व्यख्यज्जिह्वयासितः॥ १०॥
॥ ३५॥ अभूदु पारमेतवे पन्था ऋतस्य साधुया । अदर्शि वि स्रुतिर्दिवः॥ ११॥
तत्तदिदश्विनोरवो जरिता प्रति भूषति । मदे सोमस्य पिप्रतोः॥ १२॥
वावसाना विवस्वति सोमस्य पीत्या गिरा । मनुष्वच्छंभू आ गतम्॥ १३॥
युवोरुषा अनु श्रियं परिज्मनोरुपाचरत् । ऋता वनथो अक्तुभिः॥ १४॥
उभा पिबतमश्विनोभा नः शर्म यच्छ तम् । अविद्रियाभिरूतिभिः॥ १५॥

॥ ॐ ॥

॥ इति प्रथमाष्टके तृतीयोऽध्यायः ॥
[तृतीयाध्याये वर्गाः ३५, सूक्तानि १४, ऋचः १७३]

अथ चतुर्थोऽध्यायः

[४७] सप्तचत्वारिंशं सूक्तम्

ऋषिः—प्रस्कण्वः काण्वः॥ देवता—अश्विनौ॥ छन्दः—१, ५ निचृत्पथ्याबृहती; २, ६, ८ निचृत्सतःपङ्क्तिः; ४, १० सतःपङ्क्तिः; ३, ७ पथ्याबृहती; ९ विराट्पथ्याबृहती॥ स्वरः—१, ३, ५, ७, ९ मध्यमः; २, ४, ६, ८, १० पञ्चमः॥

॥ १॥ अयं वां मधुमत्तमः सुतः सोम ऋतावृधा ।
तमश्विना पिबतं तिरोअह्न्यं धत्तं रत्नानि दाशुषे ॥ १॥
त्रिवन्धुरेण त्रिवृता सुपेशसा रथेना यातमश्विना ।
कण्वासो वां ब्रह्म कृण्वन्त्यध्वरे तेषां सु शृणुतं हवम्॥ २॥
अश्विना मधुमत्तमं पातं सोममृतावृधा ।
अथाद्य दस्रा वसु बिभ्रता रथे दाश्वांसमुप गच्छतम् ॥ ३॥

त्रिषधस्थे बर्हिषि विश्ववेदसा मध्वा यज्ञं मिमिक्षतम् ।
कण्वासो वां सुतसोमा अभिद्यवो युवां हवन्ते अश्विना ॥ ४ ॥
याभिः कण्वमभिष्टिभिः प्रावतं युवमश्विना ।
ताभिः ष्व१स्माँ अवतं शुभस्पती पातं सोममृतावृधा ॥ ५ ॥
॥ २ ॥ सुदासे दस्रा वसु बिभ्रता रथे पृक्षो वहतमश्विना ।
रयिं समुद्रादुत वा दिवस्पर्यस्मे धत्तं पुरुस्पृहम् ॥ ६ ॥
यन्नासत्या परावति यद्वा स्थो अधि तुर्वशे ।
अतो रथेन सुवृता न आ गतं साकं सूर्यस्य रश्मिभिः ॥ ७ ॥
अर्वाञ्चा वां सप्तयोऽध्वरश्रियो वहन्तु सवनेदुप ।
इषं पृञ्चन्ता सुकृते सुदानव आ बर्हिः सीदतं नरा ॥ ८ ॥
तेन नासत्या गतं रथेन सूर्यत्वचा ।
येन शश्वदूहथुर्दाशुषे वसु मध्वः सोमस्य पीतये ॥ ९ ॥
उक्थेभिर्वागवसे पुरूवसू अर्कैश्च नि ह्वयामहे ।
शश्वत्कण्वानां सदसि प्रिये हि कं सोमं पपथुरश्विना ॥ १० ॥

[४८] अष्टचत्वारिंशं सूक्तम्

ऋषिः—प्रस्कण्वः ॥ देवता—उषाः ॥ छन्दः—१, ३, ७, ९ विराट्पथ्याबृहती; २, १०, १६ निचृत्सतःपङ्क्तिः; ४, ६, १४ विराट्सतःपङ्क्तिः; ५, ११, १३ निचृत्पथ्याबृहती; ८ पङ्क्तिः; १२ बृहती; १५ पथ्याबृहती ॥ स्वरः—१, ३, ५, ७, ९, ११, १२, १३, १५ मध्यमः; २, ४, ६, ८, १०, १४, १६ पञ्चमः ॥

॥ ३ ॥ सह वामेन न उषो व्युच्छा दुहितर्दिवः ।
सह द्युम्नेन बृहता विभावरि राया देवि दास्वती ॥ १ ॥
अश्वावतीर्गोमतीर्विश्वसुविदो भूरि च्यवन्त वस्तवे ।
उदीरय प्रति मा सूनृता उषश्चोद राधो मघोनाम् ॥ २ ॥
उवासोषा उच्छाच्च नु देवी जीरा रथानाम् ।
ये अस्या आचरणेषु दध्रिरे समुद्रे न श्रवस्यवः ॥ ३ ॥
उषो ये ते प्र यामेषु युञ्जते मनो दानाय सूरयः ।
अत्राह तत्कण्व एषां कण्वतमो नाम गृणाति नृणाम् ॥ ४ ॥

आ घा योषेव सूनर्युषा याति प्रभुञ्जती ।
जरयन्ती वृजनं पद्वदीयत उत्पातयति पक्षिणः ॥ ५ ॥
॥ ४ ॥ वि या सृजति समनं व्यर्थिनः पदं न वेत्योदती ।
वयो नकिष्टे पप्तिवांस आसते व्युष्टौ वाजिनीवति ॥ ६ ॥
एषायुक्त परावतः सूर्यस्योदयनादधि ।
शतं रथेभिः सुभगोषा इयं वि यात्यभि मानुषान् ॥ ७ ॥
विश्वमस्या नानाम चक्षसे जगज्ज्योतिष्कृणोति सूनरी ।
अप द्वेषो मघोनी दुहिता दिव उषा उच्छदप स्रिधः ॥ ८ ॥
उष आ भाहि भानुना चन्द्रेण दुहितर्दिवः ।
आवहन्ती भूर्यस्मभ्यं सौभगं व्युच्छन्ती दिविष्टिषु ॥ ९ ॥
विश्वस्य हि प्राणनं जीवनं त्वे वि यदुच्छसि सूनरि ।
सा नो रथेन बृहता विभावरि श्रुधि चित्रामघे हवम् ॥ १० ॥
॥ ५ ॥ उषो वाजं हि वंस्व यश्चित्रो मानुषे जने ।
तेना वह सुकृतो अध्वराँ उप ये त्वा गृणन्ति वह्नयः ॥ ११ ॥
विश्वान्देवाँ आ वह सोमपीतयेऽन्तरिक्षादुषस्त्वम् ।
सास्मासु धा गोमदश्वावदुक्थ्यमुषो वाजं सुवीर्यम् ॥ १२ ॥
यस्या रुशन्तो अर्चयः प्रति भद्रा अदृक्षत ।
सा नो रयिं विश्ववारं सुपेशसमुषा ददातु सुग्म्यम् ॥ १३ ॥
ये चिद्धि त्वामृषयः पूर्व ऊतये जुहूरेऽवसे महि ।
सा नः स्तोमाँ अभि गृणीहि राधसोषः शुक्रेण शोचिषा ॥ १४ ॥
उषो यदद्य भानुना वि द्वारावृणवो दिवः ।
प्र नो यच्छतादवृकं पृथु च्छर्दिः प्र देवि गोमतीरिषः ॥ १५ ॥
सं नो राया बृहता विश्वपेशसा मिमिक्ष्वा समिळाभिरा ।
सं द्युम्नेन विश्वतुरोषो महि सं वाजैर्वाजिनीवति ॥ १६ ॥

[४९] एकोनपञ्चाशं सूक्तम्

ऋषिः—प्रस्कण्वः काण्वः ॥ देवता—उषाः ॥ छन्दः—निचृदनुष्टुप् ॥ स्वरः—गान्धारः ॥

॥ ६ ॥ उषो॑ भ॒द्रेभि॒रा ग॑हि दि॒वश्चि॑द्रोच॒नादधि॑ ।
वह॑न्त्वरु॒णप्स॑व॒ उप॑ त्वा सो॒मिनो॑ गृ॒हम् ॥ १ ॥
सु॒पेश॑सं सु॒खं रथं॒ यम॒ध्यस्था॑ उष॒स्त्वम् ।
तेना॑ सु॒श्रव॑सं॒ जनं॒ प्रावा॒द्य दु॑हितर्दिवः ॥ २ ॥
वय॑श्चित्ते पत॒त्रिणो॑ द्वि॒पच्च॑तु॒ष्पदर्जुनि ।
उष॒ः प्रार॑न्नृ॒तूँर॑नु॒ दि॒वो अन्ते॑भ्य॒स्परि॑ ॥ ३ ॥
व्यु॒च्छन्ती॒ हि र॒श्मिभि॒र्विश्व॑मा॒भासि॑ रोच॒नम् ।
तां त्वामु॒षर्व॑सूयवो॑ गी॒र्भिः कण्वा॑ अहूषत ॥ ४ ॥

[५०] पञ्चाशं सूक्तम्

ऋषिः—प्रस्कण्वः काण्वः ॥ देवता—सूर्यः ॥ छन्दः—१, ६ निचृद्गायत्री; २, ४, ८, ९ पिपीलिकामध्यानिचृद्गायत्री; ३ गायत्री; ५ यवमध्याविराड्गायत्री; ७ विराड्गायत्री १०, ११ निचृदनुष्टुप्; १२, १३ अनुष्टुप् ॥ स्वरः—१-९ षड्जः; १०-१३ गान्धारः ॥

॥ ७ ॥ उदु॒ त्यं जा॒तवे॑दसं दे॒वं व॑हन्ति के॒तवः॑ । दृ॒शे विश्वा॑य॒ सूर्य॑म् ॥ १ ॥
अप॒ त्ये ता॒यवो॑ यथा॒ नक्ष॑त्रा यन्त्य॒क्तुभिः॑ । सूरा॑य वि॒श्वच॑क्षसे ॥ २ ॥
अद॑ृश्रमस्य के॒तवो॒ वि र॒श्मयो॒ जना॒ँ अनु॑ । भ्राज॑न्तो अ॒ग्नयो॑ यथा ॥ ३ ॥
त॒रणि॑र्वि॒श्वद॑र्शतो॒ ज्योति॒ष्कृद॑सि सूर्य । विश्व॒मा भा॑सि रोच॒नम् ॥ ४ ॥
प्र॒त्यङ्दे॒वानां॑ विशः॒ प्रत्यङ्ङु॑दे॒षि मानु॑षान् । प्र॒त्यङ् विश्वं॒ स्व॑र्दृ॒शे ॥ ५ ॥
॥ ८ ॥ येना॑ पावक॒ चक्ष॑सा भुर॒ण्यन्तं॒ जना॒ँ अनु॑ । त्वं व॑रुण॒ पश्य॑सि ॥ ६ ॥
वि द्यामे॑षि॒ रज॑स्पृथ्वहा॒ मिमा॑नो अ॒क्तुभि॑ः । पश्य॒ञ्जन्मा॑नि सूर्य ॥ ७ ॥
स॒प्त त्वा॑ हरि॒तो॒ रथे॒ वह॑न्ति देव सूर्य । शोचि॑ष्केशं विचक्षण ॥ ८ ॥
अयु॑क्त स॒प्त शु॒न्ध्यु॒वः॒ सूरो॒ रथ॑स्य न॒प्त्यः॑ । ताभि॑र्याति॒ स्वयु॑क्तिभिः ॥ ९ ॥
उद्व॒यं तम॑स॒स्परि॒ ज्योति॒ष्पश्य॑न्त॒ उत्त॑रम् ।
दे॒वं दे॑व॒त्रा सूर्य॒मग॑न्म॒ ज्योति॑रु॒त्तम॑म् ॥ १० ॥
उ॒द्यन्न॒द्य मि॒त्रमह आरो॑ह॒न्नुत्त॑रां॒ दिव॑म् ।
हृ॒द्रो॒गं मम॑ सूर्य हरि॒माणं॑ च नाशय ॥ ११ ॥

शुकेषु मे हरिमाणं रोपणाकासु दध्मसि।
अथो हारिद्रवेषु मे हरिमाणं नि दध्मसि॥ १२॥
उदगादयमादित्यो विश्वेन सहसा सह।
द्विषन्तं मह्यं रन्धयन्मो अहं द्विषते रधम्॥ १३॥

दशमोऽनुवाकः [५१] एकपञ्चाशं सूक्तम्

ऋषिः—सव्य आङ्गिरसः॥ देवता—इन्द्रः॥ छन्दः—१, ९, १० जगती; २, ५, ८ विराड्जगती; ३, ४ भुरिक्त्रिष्टुप्; ६, ७ त्रिष्टुप्; ११-१३ निचृज्जगती; १४, १५ विराट्त्रिष्टुप्॥
स्वरः—१, २, ५, ८-१३ निषादः; ३, ४, ६, ७, १४, १५ धैवतः॥

॥ ९॥ अभि त्यं मेषं पुरुहूतमृग्मियमिन्द्रं गीर्भिर्मदता वस्वो अर्णवम्।
यस्य द्यावो न विचरन्ति मानुषा भुजे मंहिष्ठमभि विप्रमर्चत॥ १॥
अभीमवन्वन्त्स्वभिष्टिमूतयोऽन्तरिक्षप्रां तविषीभिरावृतम्।
इन्द्रं दक्षासऋभवो मदच्युतं शतक्रतुं जवनी सूनृतारुहत्॥ २॥
त्वं गोत्रमङ्गिरोभ्योऽवृणोरपोतात्रये शतदुरेषु गातुवित्।
ससेन चिद्विमदायावहो वस्वाजावद्रिं वावसानस्य नर्तयन्॥ ३॥
त्वमपामपिधानावृणोरपाधारयः पर्वते दानुमद्वसु।
वृत्रं यदिन्द्र शवसावधीरहिमादित्सूर्यं दिव्यारोहयो दृशे॥ ४॥
त्वं मायाभिरप मायिनोऽधमः स्वधाभिर्ये अधि शुस्रावजुह्वत।
त्वं पिप्रोर्नृमणः प्रारुजः पुरः प्र ऋजिश्वानं दस्युहत्येष्वाविथ॥ ५॥
॥ १०॥ त्वं कुत्सं शुष्णहत्येष्वाविथारन्धयोऽतिथिग्वाय शम्बरम्।
महान्तं चिदर्बुदं नि क्रमीः पदा सनादेव दस्युहत्याय जज्ञिषे॥ ६॥
त्वे विश्वा तविषी सध्र्यग्घिता तव राधः सोमपीथाय हर्षते।
तव वज्रश्चिकिते बाह्वोर्हितो वृश्चा शत्रोरव विश्वानि वृष्ण्या॥ ७॥
वि जानीह्यार्यान्ये च दस्यवो बर्हिष्मते रन्धया शासदव्रतान्।
शाकी भव यजमानस्य चोदिता विश्वेत्ता ते सधमादेषु चाकन॥ ८॥
अनुव्रताय रन्धयन्नपव्रतानाभूभिरिन्द्रः श्नथयन्ननाभुवः।
वृद्धस्य चिद्वर्धतो द्यामिनक्षतः स्तवानो वम्रो वि जघान सन्दिहः॥ ९॥

तक्षद्यत्त उशना सहसा सहो वि रोदसी मज्मना बाधते शवः।
आ त्वा वातस्य नृमणो मनोयुज आ पूर्यमाणमवहन्नभि श्रवः॥ १०॥
॥ ११॥ मन्दिष्ट यदुशने काव्ये सचाँ इन्द्रो वङ्कू वङ्कुतराधि तिष्ठति।
उग्रो ययिं निरपः स्रोतसासृजद्वि शुष्णस्य दृंहिता ऐरयत्पुरः॥ ११॥
आ स्मा रथं वृषपाणेषु तिष्ठसि शार्यातस्य प्रभृता येषु मन्दसे।
इन्द्र यथा सुतसोमेषु चाकनोऽनर्वाणं श्लोकमा रोहसे दिवि॥ १२॥
अददा अभीं महते वचस्यवे कक्षीवते वृचयामिन्द्र सुन्वते।
मेनाभवो वृषणश्वस्य सुक्रतो विश्वेत्ता ते सवनेषु प्रवाच्या॥ १३॥
इन्द्रो अश्रायि सुध्यो निरेके पज्रेषु स्तोमो दुर्यो न यूपः।
अश्वयुर्गव्यू रथयुर्वसूयुरिन्द्र इद्रायः क्षयति प्रयन्ता ॥ १४॥
इदं नमो वृषभाय स्वराजे सत्यशुष्माय तवसेऽवाचि।
अस्मिन्निन्द्र वृजने सर्ववीराः स्मत्सूरिभिस्तव शर्मन्त्स्याम॥ १५॥

[५२] द्विपञ्चाशं सूक्तम्

ऋषिः—सव्य आङ्गिरसः॥ देवता—इन्द्रः॥ छन्दः—१, ८ भुरिक्त्रिष्टुप्; २, ३, ४ निचृज्जगती; ५, १४ जगती; ६, ११ विराड्जगती; ७ त्रिष्टुप्; ९, १० स्वराट्त्रिष्टुप्; १२, १३, १५ निचृत् त्रिष्टुप्॥ स्वरः—१, ७, ९, १०, १२, १३, १५ धैवतः; २-६, ११, १४ निषादः॥

॥ १२॥ त्यं सु मेषं महया स्वर्विदं शतं यस्य सुभ्वः साकमीरते।
अत्यं न वाजं हवनस्यदं रथमेन्द्रं ववृत्यामवसे सुवृक्तिभिः॥ १॥
स पर्वतो न धरुणेष्वच्युतः सहस्त्रमूतिस्तविषीषु वावृधे।
इन्द्रो यद् वृत्रमवधीन्नदीवृतमुब्जन्नर्णांसि जहृषाणो अन्धसा॥ २॥
स हि द्वरो द्वरिषु वव्र ऊधनि चन्द्रबुध्नो मदवृद्धो मनीषिभिः।
इन्द्रं तमह्वे स्वपस्यया धिया मंहिष्ठरातिं स हि पप्रिरन्धसः॥ ३॥
आ यं पृणन्ति दिवि सद्मबर्हिषः समुद्रं न सुभ्वः स्वा अभिष्टयः।
तं वृत्रहत्ये अनु तस्थुरूतयः शुष्मा इन्द्रमवाता अहुतप्सवः॥ ४॥
अभि स्ववृष्टिं मदे अस्य युध्यतो रघ्वीरिव प्रवणे सस्रुरूतयः।
इन्द्रो यद्वज्री धृषमाणो अन्धसा भिनद् वलस्य परिधीँरिव त्रितः॥ ५॥

॥ १३ ॥ परीं घृणा चरति तित्विषे शवोऽ पो वृत्वी रजसो बुध्नमाशयत्।
वृत्रस्य यत्प्रवणे दुर्गृभिश्वनो निजघन्थ हन्वोरिन्द्र तन्यतुम्॥ ६ ॥
हृदं न हि त्वा न्यृषन्त्यूर्मयो ब्रह्माणीन्द्र तव यानि वर्धना।
त्वष्टा चित्ते युज्यं वावृधे शवस्ततक्ष वज्रमभिभूत्योजसम्॥ ७ ॥
जघन्वाँ उ हरिभिः संभृतक्रतविन्द्रं वृत्रं मनुषे गातुयन्नपः।
अयच्छथा बाह्वोर्वज्रमायसमधारयो दिव्या सूर्यं दृशे॥ ८ ॥
बृहत्स्वश्चन्द्रममवद्यदुक्थ्य१मकृण्वत भियसा रोहणं दिवः।
यन्मानुषप्रधना इन्द्रमूतयः स्वर्नृषाचो मरुतोऽ मदन्ननु॥ ९ ॥
द्यौश्चिदस्यामवाँ अहेः स्वनादयोयवीद्भियसा वज्र इन्द्र ते।
वृत्रस्य यद्बद्बधानस्य रोदसी मदे सुतस्य शवसाभिनच्छिरः॥ १० ॥

॥ १४ ॥ यदिन्विन्द्र पृथिवी दशभुजिरहानि विश्वा ततनन्त कृष्टयः।
अत्राह ते मघवन्विश्रुतं सहो द्यामनु शवसा बर्हणा भुवत्॥ ११ ॥
त्वमस्य पारे रजसो व्योमनः स्वभूत्योजा अवसे धृषन्मनः।
चकृषे भूमिं प्रतिमानमोजसोऽ पः स्वः परिभूरेष्या दिवम्॥ १२ ॥
त्वं भुवः प्रतिमानं पृथिव्या ऋष्ववीरस्य बृहतः पतिर्भूः।
विश्वमाप्रा अन्तरिक्षं महित्वा सत्यमद्धा नकिरन्यस्त्वावान्॥ १३ ॥
न यस्य द्यावापृथिवी अनु व्यचो न सिन्धवो रजसो अन्तमानशुः।
नोत स्ववृष्टिं मदे अस्य युध्यत एको अन्यच्चकृषे विश्वमानुषक्॥ १४ ॥
आर्चन्नत्र मरुतः सस्मिन्नाजौ विश्वे देवासो अमदन्ननु त्वा।
वृत्रस्य यद्धृष्टिमता वधेन नि त्वमिन्द्र प्रत्यानं जघन्थ॥ १५ ॥

[५३] त्रिपञ्चाशं सूक्तम्

ऋषिः—सव्य आङ्गिरसः॥ देवता—इन्द्रः॥ छन्दः—१, ३ निचृज्जगती; २ भुरिग्जगती; ४ जगती; ५, ७ विराड्जगती; ६, ८, ९ त्रिष्टुप्; १० भुरिक्त्रिष्टुप्; ११ सतःपङ्क्तिः॥ स्वरः—१-५, ७ निषादः; ६, ८-१० धैवतः; ११ पञ्चमः॥

॥ १५ ॥ न्यू३ षु वाचं प्र महे भरामहे गिर इन्द्राय सदने विवस्वतः।
नू चिद्धि रत्नं ससतामिवाविदन्न दुष्टुतिर्द्रविणोदेषु शस्यते॥ १ ॥

दुरो अश्वस्य दुर इन्द्र गोरसि दुरो यवस्य वसुन इनस्पतिः।
शिक्षा नरः प्रदिवो अकामकर्शनः सखा सखिभ्यस्तमिदं गृणीमसि॥ २॥
शचीव इन्द्र पुरुकृद् द्युमत्तम तवेदिदमभितश्चेकिते वसु।
अतः संगृभ्याभिभूत आ भर मा त्वायतो जरितुः काममूनयीः॥ ३॥
एभिर्द्युभिः सुमना एभिरिन्दुभिर्निरुन्धानो अमतिं गोभिरश्विना।
इन्द्रेण दस्युं दरयन्त इन्दुभिर्युतद्वेषसः समिषा रभेमहि॥ ४॥
समिन्द्र राया समिषा रभेमहि सं वाजेभिः पुरुश्चन्द्रैरभिद्युभिः।
सं देव्या प्रमत्या वीरशुष्मया गोअग्रयाश्वावत्या रभेमहि॥ ५॥
॥ १६ ॥ते त्वा मदा अमदन्तानि वृष्ण्या ते सोमासो वृत्रहत्येषु सत्पते।
यत्कारवे दशा वृत्राण्यप्रति बर्हिष्मते नि सहस्राणि बर्हयः॥ ६॥
युधा युधमुप घेदेषि धृष्णुया पुरा पुरं समिदं हंस्योजसा।
नम्या यदिन्द्र सख्या परावति निबर्हयो नमुचिं नाम मायिनम्॥ ७॥
त्वं करञ्जमुत पर्णयं वधीस्तेजिष्ठयातिथिग्वस्य वर्तनी।
त्वं शता वङ्गृदस्याभिनत्पुरोऽनानुदः परिषूता ऋजिश्वना॥ ८॥
त्वमेताञ्जनराज्ञो द्विर्दशाबन्धुना सुश्रवसोपजग्मुषः ।
षष्टिं सहस्रा नवतिं नव श्रुतो नि चक्रेण रथ्या दुष्पदावृणक्॥ ९॥
त्वमाविथ सुश्रवसं तवोतिभिस्तव त्रामभिरिन्द्र तूर्वयाणम्।
त्वमस्मै कुत्समतिथिग्वमायुं महे राज्ञे यूने अरन्धनायः॥ १०॥
य उदृचीन्द्र देवगोपाः सखायस्ते शिवतमा असाम ।
त्वां स्तोषाम त्वया सुवीरा द्राघीय आयुः प्रतरं दधानाः॥ ११॥

[५४] चतुःपञ्चाशं सूक्तम्

ऋषिः—सव्य आङ्गिरसः॥ देवता—इन्द्रः॥ छन्दः—१, ४, १० विराड्जगती; २, ३, ५ निचृज्जगती; ६ विराट्त्रिष्टुप्; ७ जगती; ८, ९, ११ निचृत्त्रिष्टुप्॥ स्वरः—१-५, ७, १० निषादः; ६, ८, ९, ११ धैवतः॥

॥ १७ ॥मा नो अस्मिन्मघवन्पृत्स्वंहसि नहि ते अन्तः शवसः परीणशे।
अक्रन्दयो नद्योऽ३ रोरुवद्वना क्था न क्षोणीर्भियसा समारत॥ १॥

अर्चा शक्राय शाकिने शचीवते शृण्वन्तमिन्द्रं महयन्नभि ष्टुहि।
यो धृष्णुना शवसा रोदसी उभे वृषा वृषत्वा वृषभो न्यृञ्जते॥ २॥
अर्चा दिवे बृहते शूष्यं१ वचः स्वक्षत्रं यस्य धृषतो धृषन्मनः।
बृहच्छ्रवा असुरो बर्हणा कृतः पुरो हरिभ्यां वृषभो रथो हि षः॥ ३॥
त्वं दिवो बृहतः सानु कोपयोऽव त्मना धृषता शम्बरं भिनत्।
यन्मायिनो व्रन्दिनो मन्दिना धृषच्छितां गभस्तिमशनिं पृतन्यसि॥ ४॥
नि यद् वृणक्षि श्वसनस्य मूर्धनि शुष्णस्य चिद् व्रन्दिनो रोरुवद्धना।
प्राचीनेन मनसा बर्हणावता यदद्या चित्कृणवः कस्त्वा परि ॥ ५॥
॥ १८॥ त्वमाविथ नर्यं तुर्वशं यदुं त्वं तुर्वीतिं वय्यं शतक्रतो।
त्वं रथमेतशं कृत्व्ये धने त्वं पुरो नवतिं दम्भयो नव॥ ६॥
स घा राजा सत्पतिः शूशुवज्जनो रातहव्यः प्रति यः शासमिन्वति।
उक्था वा यो अभिगृणाति राधसा दानुरस्मा उपरा पिन्वते दिवः॥ ७॥
असमं क्षत्रमसमा मनीषा प्र सोमपा अपसा सन्तु नेमे।
ये त इन्द्र ददुषो वर्धयन्ति महि क्षत्रं स्थविरं वृष्ण्यं च॥ ८॥
तुभ्येदेते बहुला अद्रिदुग्धाश्चमूषदश्चमसा इन्द्रपानाः ।
व्यश्नुहि तर्पया काममेषामथा मनो वसुदेयाय कृष्व ॥ ९॥
अपामतिष्ठद्धरुणाहरं तमोऽन्तर्वृत्रस्य जठरेषु पर्वतः ।
अभीमिन्द्रो नद्यो वव्रिणा हिता विश्वा अनुष्ठाः प्रवणेषु जिघ्नते॥ १०॥
स शेवृधमधि धा द्युम्नमस्मे महि क्षत्रं जनाषाळिन्द्र तव्यम्।
रक्षा च नो मघोनः पाहि सूरीन्राये च नः स्वपत्या इषे धाः॥ ११॥

[५५] पञ्चपञ्चाशं सूक्तम्

ऋषिः—सव्य आङ्गिरसः॥ देवता—इन्द्रः॥ छन्दः—१, ४ जगती; २, ५-७ निचृज्जगती; ३, ८ विराड्जगती॥ स्वरः—निषादः॥

॥ १९॥ दिवश्चिदस्य वरिमा वि पप्रथ इन्द्रं न मह्ना पृथिवी चन प्रति।
भीमस्तुविष्माञ्चर्षणिभ्य आतपः शिशीते वज्रं तेजसे न वंसगः॥ १॥
सो अर्णवो न नद्यः समुद्रियः प्रति गृभ्णाति विश्रिता वरीमभिः।
इन्द्रः सोमस्य पीतये वृषायते सनात्स युध्म ओजसा पनस्यते॥ २॥

त्वं तमिन्द्र पर्वतं न भोजसे महो नृम्णस्य धर्मणामिरज्यसि।
प्र वीर्येण देवताति चेकिते विश्वस्मा उग्रः कर्मणे पुरोहितः॥ ३॥
स इद्वने नमस्युभिर्वचस्यते चारु जनेषु प्रब्रुवाण इन्द्रियम्।
वृषा छन्दुर्भवति हर्यतो वृषा क्षेमेण धेनां मघवा यदिन्वति॥ ४॥
स इन्महानि समिथानि मज्मना कृणोति युध्म ओजसा जनेभ्यः।
अधा चन श्रद्दधति त्विषीमत इन्द्राय वज्रं निघनिघ्नते वधम्॥ ५॥
॥ २०॥ स हि श्रवस्युः सदनानि कृत्रिमा क्षमया वृधान ओजसा विनाशयन्।
ज्योतींषि कृण्वन्नवृकाणि यज्यवेऽव सुक्रतुः सर्तवा अपः सृजत्॥ ६॥
दानाय मनः सोमपावन्नस्तु तेऽवाञ्चा हरी वन्दनश्रुदा कृधि।
यमिष्टासः सारथयो य इन्द्र ते न त्वा केता आ दभ्नुवन्ति भूर्णयः॥ ७॥
अप्रक्षितं वसु बिभर्षि हस्तयोरषाळ्हं सहस्तन्वि श्रुतो दधे।
आवृतासोऽवतासो न कर्तृभिस्तनूषु ते क्रतव इन्द्र भूरयः॥ ८॥

[५६] षट्पञ्चाशं सूक्तम्

ऋषिः—सव्य आङ्गिरसः॥ देवता—इन्द्रः॥ छन्दः—१, ३, ४ निचृज्जगती; २ जगती; ५ त्रिष्टुप्; ६ भुरिक्त्रिष्टुप्॥ स्वरः—१-४ निषादः; ५, ६ धैवतः॥

॥ २१॥ एष प्र पूर्वीरव तस्य चम्रिषोऽत्यो न योषामुदयंस्त भुर्वणिः।
दक्षं महे पाययते हिरण्ययं रथमावृत्या हरियोगमृभ्वसम्॥ १॥
तं गूर्तयो नेमन्निषः परीणसः समुद्रं न संचरणे सनिष्यवः।
पतिं दक्षस्य विदथस्य नू सहो गिरिं न वेना अधि रोह तेजसा॥ २॥
स तुर्वणिर्महाँ अरेणु पौंस्ये गिरेर्भृष्टिर्न भ्राजते तुजा शवः।
येन शुष्णं मायिनमायसो मदे दुध्र आभूषु रामयन्नि दामनि॥ ३॥
देवी यदि तविषी त्वावृधोतय इन्द्रं सिषक्त्युषसं न सूर्यः।
यो धृष्णुना शवसा बाधते तम इर्यर्ति रेणुं बृहदर्हरिष्वणिः॥ ४॥
वि यत्तिरो धरुणमच्युतं रजोऽतिष्टिपो दिव आतासु बर्हणा।
स्वर्मीळ्हे यन्मद इन्द्र हर्ष्याहन्वृत्रं निरपामौब्जो अर्णवम्॥ ५॥
त्वं दिवो धरुणं धिष ओजसा पृथिव्या इन्द्र सदनेषु माहिनः।
त्वं सुतस्य मदे अरिणा अपो वि वृत्रस्य समया पाष्यारुजः॥ ६॥

[५७] सप्तपञ्चाशं सूक्तम्

ऋषिः—सव्य आङ्गिरसः ॥ देवता—इन्द्रः ॥ छन्दः—१, २, ४ जगती; ३ विराड्जगती; ५ भुरिक्त्रिष्टुप्; ६ निचृज्जगती ॥ स्वरः—१-४, ६ निषादः; ५ धैवतः ॥

॥ २२ ॥ प्र मंहिष्ठाय बृहते बृहद्रये सत्यशुष्माय तवसे मतिं भरे।
अपामिव प्रवणे यस्य दुर्धरं राधो विश्वायु शवसे अपावृतम् ॥ १ ॥
अध ते विश्वमनु हासदिष्टय आपो निम्नेव सवना हविष्मतः।
यत्पर्वते न समशीत हर्यत इन्द्रस्य वज्रः श्नथिता हिरण्ययः ॥ २ ॥
अस्मै भीमाय नमसा समध्वर उषो न शुभ्र आ भरा पनीयसे।
यस्य धाम श्रवसे नामेन्द्रियं ज्योतिरकारि हरितो नायसे ॥ ३ ॥
इमे त इन्द्र ते वयं पुरुष्टुत ये त्वारभ्य चरामसि प्रभूवसो।
नहि त्वदन्यो गिर्वणो गिरः सघत्क्षोणीरिव प्रति नो हर्य तद्वचः ॥ ४ ॥
भूरि त इन्द्र वीर्यं१ तव स्मस्यस्य स्तोतुर्मघवन्कामममा पृण।
अनु ते द्यौर्बृहती वीर्यं मम इयं च ते पृथिवी नेम ओजसे ॥ ५ ॥
त्वं तमिन्द्र पर्वतं महामुरुं वज्रेण वज्रिन्पर्वशश्चकर्तिथ।
अवासृजो निवृताः सर्तवा अपः सत्रा विश्वं दधिषे केवलं सहः ॥ ६ ॥

एकादशोऽनुवाकः [५८] अष्टपञ्चाशं सूक्तम्

ऋषिः—नोधा गौतमः ॥ देवता—अग्निः ॥ छन्दः—१, ५ जगती; २ विराड्जगती; ३ त्रिष्टुप्; ४ निचृज्जगती; ६, ७, ९ निचृत्त्रिष्टुप्; ८ विराट्त्रिष्टुप् ॥ स्वरः—१, २, ४, ५ निषादः; ३, ६-९ धैवतः ॥

॥ २३ ॥ नू चित्सहोजा अमृतो नि तुन्दते होता यद्दूतो अभवद्विवस्वतः।
वि साधिष्ठेभिः पथिभी रजो मम आ देवताता हविषा विवासति ॥ १ ॥
आ स्वमद्म युवमानो अजरस्तृष्वविष्यन्नतसेषु तिष्ठति ।
अत्यो न पृष्ठं प्रुषितस्य रोचते दिवो न सानु स्तनयन्नचिक्रदत् ॥ २ ॥
क्राणा रुद्रेभिर्वसुभिः पुरोहितो होता निषत्तो रयिषाळमर्त्यः।
रथो न विक्ष्वृञ्जसान आयुषु व्यानुषग्वार्या देव ऋण्वति ॥ ३ ॥
वि वातजूतो अतसेषु तिष्ठते वृथा जुहूभिः सृण्या तुविष्वणिः।
तृषु यदग्ने वनिनो वृषायसे कृष्णं त एम रुशदूर्मे अजर ॥ ४ ॥
तपुर्जम्भो वन आ वातचोदितो यूथे न साह्वाँ अव वाति वंसगः।
अभिव्रजन्नक्षितं पाजसा रजः स्थातुश्चरथं भयते पतत्रिणः ॥ ५ ॥

॥ २४ ॥ दधुष्ट्वा भृगवो मानुषेष्वा रयिं न चारुं सुहवं जनेभ्यः ।
होतारमग्ने अतिथिं वरेण्यं मित्रं न शेवं दिव्याय जन्मने ॥ ६ ॥
होतारं सप्त जुह्वो३ यजिष्ठं यं वाघतो वृणते अध्वरेषु ।
अग्निं विश्वेषामरतिं वसूनां सपर्यामि प्रयसा यामि रत्नम् ॥ ७ ॥
अच्छिद्रा सूनो सहसो नो अद्य स्तोतृभ्यो मित्रमहः शर्म यच्छ ।
अग्ने गृणन्तमंहस उरुष्योर्जो नपात्पूर्भिरायसीभिः ॥ ८ ॥
भवा वरूथं गृणते विभावो भवा मघवन्मघवद्भ्यः शर्म ।
उरुष्याग्ने अंहसो गृणन्तं प्रातर्मक्षू धियावसुर्जगम्यात् ॥ ९ ॥

[५९] एकोनषष्टितमं सूक्तम्

ऋषिः—नोधा गौतमः ॥ देवता—अग्निर्वैश्वानरः ॥ छन्दः—१ निचृत्त्रिष्टुप्; २, ४ विराट्त्रिष्टुप्; ३ पङ्क्तिः; ५-७ त्रिष्टुप् ॥ स्वरः—१, २, ४-७ धैवतः; ३ पञ्चमः ॥

॥ २५ ॥ वया इदग्ने अग्नयस्ते अन्ये त्वे विश्वे अमृता मादयन्ते ।
वैश्वानर नाभिरसि क्षितीनां स्थूणेव जनाँ उपमिद्ययन्थ ॥ १ ॥
मूर्धा दिवो नाभिरग्निः पृथिव्या अथाभवदरती रोदस्योः ।
तं त्वा देवासोऽजनयन्त देवं वैश्वानर ज्योतिरिदार्याय ॥ २ ॥
आ सूर्ये न रश्मयो ध्रुवासो वैश्वानरे दधिरेऽग्ना वसूनि ।
या पर्वतेष्वोषधीष्वप्सु या मानुषेष्वसि तस्य राजा ॥ ३ ॥
बृहतीइव सूनवे रोदसी गिरो होता मनुष्यो३ न दक्षः ।
स्वर्वते सत्यशुष्माय पूर्वीर्विश्वानराय नृतमाय यह्वीः ॥ ४ ॥
दिवश्चित्ते बृहतो जातवेदो वैश्वानर प्र रिरिचे महित्वम् ।
राजा कृष्टीनामसि मानुषीणां युधा देवेभ्यो वरिवश्चकर्थ ॥ ५ ॥
प्र नू महित्वं वृषभस्य वोचं यं पूरवो वृत्रहणं सचन्ते ।
वैश्वानरो दस्युमग्निर्जघन्वाँ अधूनोत्काष्ठा अव शम्बरं भेत् ॥ ६ ॥
वैश्वानरो महिम्ना विश्वकृष्टिर्भरद्वाजेषु यजतो विभावा ।
शातवनेये शतिनीभिरग्निः पुरुणीथे जरते सूनृतावान् ॥ ७ ॥

[६०] षष्टितमं सूक्तम्

ऋषिः—नोधा गौतमः ॥ देवता—अग्निः ॥ छन्दः—१ विराट्त्रिष्टुप्; २, ४ भुरिक्पङ्क्तिः; ३, ५ त्रिष्टुप् ॥ स्वरः—१, ३, ५ धैवतः; २, ४ पञ्चमः ॥

॥ २६ ॥ वह्निं यशसं विदथस्य केतुं सुप्राव्यं दूतं सद्योअर्थम् ।
द्विजन्मानं रयिमिव प्रशस्तं रातिं भरद् भृगवे मातरिश्वा ॥ १ ॥
अस्य शासुरुभयासः सचन्ते हविष्मन्त उशिजो ये च मर्तीः ।
दिवश्चित्पूर्वो न्यसादि होतापृच्छ्यो विश्पतिर्विक्षु वेधाः ॥ २ ॥
तं नव्यसी हृद आ जायमानमस्मत्सुकीर्तिर्मधुजिह्वमश्याः ।
यमृत्विजो वृजने मानुषासः प्रयस्वन्त आयवो जीजनन्त ॥ ३ ॥
उशिक्पावको वसुर्मानुषेषु वरेण्यो होताधायि विक्षु ।
दमूना गृहपतिर्दम आँ अग्निर्भुवद्रयिपती रयीणाम् ॥ ४ ॥
तं त्वा वयं पतिमग्ने रयीणां प्र शंसामो मतिभिर्गोतमासः ।
आशुं न वाजम्भरं मर्जयन्तः प्रातर्मक्षू धियावसुर्जगम्यात् ॥ ५ ॥

[६१] एकषष्टितमं सूक्तम्

ऋषिः—नोधा गौतमः ॥ देवता—इन्द्रः ॥ छन्दः—१, १४, १६ विराट्त्रिष्टुप्; २, ७, ९ निचृत्त्रिष्टुप्; ३, ४, ६, ८, १०, १२ पङ्क्तिः; ५, १५ विराट्पङ्क्तिः; ११ भुरिक्पङ्क्तिः; १३ निचृत्पङ्क्तिः ॥ स्वरः—१, २, ७, ९, १४, १६ धैवतः; ३-६, ८, १०-१३, १५ पञ्चमः ॥

॥ २७ ॥ अस्मा इदु प्र तवसे तुराय प्रयो न हर्मि स्तोमं माहिनाय ।
ऋचीषमायाध्रिगव ओहमिन्द्राय ब्रह्माणि रातितमा ॥ १ ॥
अस्मा इदु प्रयइव प्र यंसि भराम्याङ्गूषं बाधे सुवृक्ति ।
इन्द्राय हृदा मनसा मनीषा प्रत्नाय पत्ये धियो मर्जयन्त ॥ २ ॥
अस्मा इदु त्यमुपमं स्वर्षां भराम्याङ्गूषमास्येन ।
मंहिष्ठमच्छोक्तिभिर्मतीनां सुवृक्तिभिः सूरिं वावृधध्यै ॥ ३ ॥
अस्मा इदु स्तोमं सं हिनोमि रथं न तष्टेव तत्सिनाय ।
गिरश्च गिर्वाहसे सुवृक्तीन्द्राय विश्वमिन्वं मेधिराय ॥ ४ ॥
अस्मा इदु सप्तिमिव श्रवस्येन्द्रायार्कं जुह्वा३ समञ्जे ।
वीरं दानौकसं वन्दध्यै पुरां गूर्तश्रवसं दर्माणम् ॥ ५ ॥

॥ २८ ॥अस्मा इदु त्वष्टा तक्षद्वज्रं स्वपस्तमं स्वर्यं१ रणाय।
वृत्रस्य चिद्विदद्येन मर्म तुजन्नीशानस्तुजता किये धाः ॥ ६ ॥
अस्येदु मातुः सवनेषु सद्यो महः पितुं पपिवाञ्चार्वन्ना।
मुषायद्विष्णुः पचतं सहीयान्विध्यद्वराहं तिरो अद्रिमस्ता ॥ ७ ॥
अस्मा इदु ग्नाश्चिद्देवपत्नीरिन्द्रायार्कमहिहत्य ऊवुः।
परि द्यावापृथिवी जभ्र उर्वी नास्य ते महिमानं परि ष्टः ॥ ८ ॥
अस्येदेव प्र रिरिचे महित्वं दिवस्पृथिव्याः पर्यन्तरिक्षात्।
स्वराळिन्द्रो दम आ विश्वगूर्तः स्वरिरमत्रो ववक्षे रणाय ॥ ९ ॥
अस्येदेव शवसा शुषन्तं वि वृश्चद्वज्रेण वृत्रमिन्द्रः।
गा न व्राणा अवनीरमुञ्चदभि श्रवो दावने सचेताः ॥ १० ॥
॥ २९ ॥अस्येदु त्वेषसा रन्त सिन्धवः परि यद्वज्रेण सीमयच्छत्।
ईशानकृद्दाशुषे दशस्यन्तुर्वीतये गाधं तुर्वणिः कः ॥ ११ ॥
अस्मा इदु प्र भरा तूतुजानो वृत्राय वज्रमीशानः किये धाः।
गोर्न पर्व वि रदा तिरश्चेष्यन्नर्णांस्यपां चरध्यै ॥ १२ ॥
अस्येदु प्र ब्रूहि पूर्व्याणि तुरस्य कर्माणि नव्य उक्थैः।
युधे यदिष्णान आयुधान्यघायमानो निरिणाति शत्रून् ॥ १३ ॥
अस्येदु भिया गिरयश्च दृळहा द्यावा च भूमा जनुषस्तुजेते।
उपो वेनस्य जोगुवान ओणिं सद्यो भुवद्वीर्याय नोधाः ॥ १४ ॥
अस्मा इदु त्यदनु दाय्येषामेको यद्वव्ने भूरेरीशानः ।
प्रैतशं सूर्ये पस्पृधानं सौवश्व्ये सुष्विमावदिन्द्रः ॥ १५ ॥
एवा ते हारियोजना सुवृक्तीन्द्र ब्रह्माणि गोतमासो अक्रन्।
ऐषु विश्वपेशसं धियं धाः प्रातर्मक्षू धियावसुर्जगम्यात् ॥ १६ ॥

॥ ॐ ॥

॥ इति प्रथमाष्टके चतुर्थोऽध्यायः ॥
[चतुर्थाध्याये वर्गाः २९, सूक्तानि १५, ऋचः १५२]

अथ पञ्चमोऽध्यायः

[६२] द्विषष्टितमं सूक्तम्

ऋषिः—नोधा गौतमः ॥ देवता—इन्द्रः ॥ छन्दः—१, ४, ६ विराडार्षीत्रिष्टुप्; २, ५, ९ निचृदार्षीत्रिष्टुप्; ३, ७, ८ भुरिगार्षीपङ्क्तिः; १०-१३ आर्षीत्रिष्टुप् ॥ स्वरः—१, २, ४-६, ९-१३ धैवतः; ३, ७, ८ पञ्चमः ॥

॥ १ ॥ प्र मन्महे शवसानाय शूषमाङ्गूषं गिर्वणसे अङ्गिरस्वत् ।
सुवृक्तिभिः स्तुवत ऋग्मियायार्चामार्कं नरे विश्रुताय ॥ १ ॥
प्र वो महे महि नमो भरध्वमाङ्गूष्यं शवसानाय साम ।
येना नः पूर्वे पितरः पदज्ञा अर्चन्तो अङ्गिरसो गा अविन्दन् ॥ २ ॥
इन्द्रस्याङ्गिरसां चेष्टौ विदत्सरमा तनयाय धासिम् ।
बृहस्पतिर्भिनदद्रिं विदद् गाः समुस्रियाभिर्वावशन्त नरः ॥ ३ ॥
स सुष्टुभा स स्तुभा सप्त विप्रैः स्वरेणाद्रिं स्वर्योऽनवग्वैः ।
सरण्युभिः फलिगमिन्द्र शक्र वलं रवेण दरयो दशग्वैः ॥ ४ ॥
गृणानो अङ्गिरोभिर्दस्म वि वरुषसा सूर्येण गोभिरन्धः ।
वि भूम्या अप्रथय इन्द्र सानु दिवो रज उपरमस्तभायः ॥ ५ ॥

॥ २ ॥ तदु प्रयक्षतममस्य कर्म दस्मस्य चारुतममस्ति दंसः ।
उपह्वरे यदुपरा अपिन्वन्मध्वर्णसो नद्यश्चतस्रः ॥ ६ ॥
द्विता वि वव्रे सनजा सनीळे अयास्यः स्तवमानेभिरर्कैः ।
भगो न मेने परमे व्योमन्नधारयद्रोदसी सुदंसाः ॥ ७ ॥
सनाद्दिवं परि भूमा विरूपे पुनर्भुवा युवती स्वेभिरेवैः ।
कृष्णेभिरक्तोषा रुशद्भिर्वपुर्भिरा चरतो अन्यान्या ॥ ८ ॥
सनेमि सख्यं स्वपस्यमानः सूनुर्दीधार शवसा सुदंसाः ।
आमासु चिद्दधिषे पक्वमन्तः पयः कृष्णासु रुशद्रोहिणीषु ॥ ९ ॥
सनात्सनीळा अवनीरवाता व्रता रक्षन्ते अमृताः सहोभिः ।
पुरू सहस्रा जनयो न पत्नीर्दुवस्यन्ति स्वसारो अह्रयाणम् ॥ १० ॥

॥ ३ ॥ सनायुवो नमसा नव्यो अर्कैर्वसूयवो मतयो दस्म दद्रुः ।
पतिं न पत्नीरुशतीरुशन्तं स्पृशन्ति त्वा शवसावन्मनीषाः ॥ ११ ॥
सनादेव तव रायो गभस्तौ न क्षीयन्ते नोप दस्यन्ति दस्म ।
द्युमाँ असि क्रतुमाँ इन्द्र धीरः शिक्षा शचीवस्तव नः शचीभिः ॥ १२ ॥
सनायते गोतम इन्द्र नव्यमतक्षद्ब्रह्म हरियोजनाय ।
सुनीथाय नः शवसान नोधाः प्रातर्मक्षू धियावसुर्जगम्यात् ॥ १३ ॥

[६३] त्रिषष्टितमं सूक्तम्

ऋषिः—नोधा गौतमः ॥ देवता—इन्द्रः ॥ छन्दः—१, ७-९ भुरिगार्षीपङ्क्तिः; २, ४ विराट्त्रिष्टुप्; ३ विराट्पङ्क्तिः; ५ भुरिगार्षीजगती; ६ स्वराडार्षीबृहती ॥ स्वरः—१, ३, ७-९ पञ्चमः; २, ४ धैवतः; ५ निषादः; ६ मध्यमः ॥

॥ ४ ॥ त्वं महाँ इन्द्र यो ह शुष्मैर्द्यावा जज्ञानः पृथिवी अमे धाः ।
यद्ध ते विश्वा गिरयश्चिदभ्वा भिया दृळ्हासः किरणा नैजन् ॥ १ ॥
आ यद्धरी इन्द्र विव्रता वेरा ते वज्रं जरिता बाह्वोर्धात् ।
येनाविहर्यतक्रतो अमित्रान्पुर इष्णासि पुरुहूत पूर्वीः ॥ २ ॥
त्वं सत्य इन्द्र धृष्णुरेतान्त्वमृभुक्षा नर्यस्त्वं षाट् ।
त्वं शुष्णं वृजने पृक्ष आणौ यूने कुत्साय द्युमते सचाहन् ॥ ३ ॥
त्वं ह त्यदिन्द्र चोदीः सखा वृत्रं यद्वज्रिन्वृषकर्मन्नुभ्नाः ।
यद्ध शूर वृषमणः पराचैर्वि दस्यूँर्योनावकृतो वृथाषाट् ॥ ४ ॥
त्वं ह त्यदिन्द्रारिषण्यन्दृळ्हस्य चिन्मर्तानामजुष्टौ ।
व्य१स्मदा काष्ठा अर्वते वर्घनेव वज्रिञ्छ्नथिह्यमित्रान् ॥ ५ ॥

॥ ५ ॥ त्वां ह त्यदिन्द्राणीसातौ स्वर्मीळ्हे नर आजा हवन्ते ।
तव स्वधाव इयमा समर्य ऊतिर्वाजेष्वतसाय्या भूत् ॥ ६ ॥
त्वं ह त्यदिन्द्र सप्त युध्यन्पुरो वज्रिन्पुरुकुत्साय दर्दः ।
बर्हिर्न यत्सुदासे वृथा वर्गंहो राजन्वरिवः पूरवे कः ॥ ७ ॥
त्वं त्यां न इन्द्र देव चित्रामिषमापो न पीपयः परिज्मन् ।
यया शूर प्रत्यस्मभ्यं यंसि त्मनमूर्जं न विश्वधा क्षरध्यै ॥ ८ ॥

अकारि त इन्द्र गोतमेभिर्ब्रह्माण्योक्ता नमसा हरिभ्याम् ।
सुपेशसं वाजमा भरा नः प्रातर्मक्षू धियावसुर्जगम्यात् ॥ ९ ॥

[६४] चतुःषष्टितमं सूक्तम्

ऋषिः—नोधा गौतमः ॥ देवता—इन्द्रः ॥ छन्दः—१, ४, ६, ९ विराड्जगती; २, ३, ५, ७, १०-१३ निचृज्जगती; ८, १४ जगती; १५ निचृत्त्रिष्टुप् ॥ स्वरः—१-१४ निषादः; १५ धैवतः ॥

॥ ६ ॥ वृष्णे शर्धाय सुमखाय वेधसे नोधः सुवृक्तिं प्र भरा मरुद्भ्यः ।
अपो न धीरो मनसा सुहस्त्यो गिरः समञ्जे विदथेष्वाभुवः ॥ १ ॥
ते जज्ञिरे दिव ऋष्वास उक्षणो रुद्रस्य मर्या असुरा अरेपसः ।
पावकासः शुचयः सूर्याइव सत्वानो न द्रप्सिनो घोरवर्पसः ॥ २ ॥
युवानो रुद्रा अजरा अभोग्घनो ववक्षुरध्रिगावः पर्वताइव ।
दृळ्हा चिद्विश्वा भुवनानि पार्थिवा प्र च्यावयन्ति दिव्यानि मज्मना ॥ ३ ॥
चित्रैरञ्जिभिर्वपुषे व्यञ्जते वक्षःसु रुक्माँ अधि येतिरे शुभे ।
अंसेष्वेषां नि मिमृक्षुरृष्टयः साकं जज्ञिरे स्वधया दिवो नरः ॥ ४ ॥
ईशानकृतो धुनयो रिशादसो वातान्विद्युतस्तविषीभिरक्रत ।
दुहन्त्यूधर्दिव्यानि धूतयो भूमिं पिन्वन्ति पयसा परिज्रयः ॥ ५ ॥
॥ ७ ॥ पिन्वन्त्यपो मरुतः सुदानवः पयो घृतवद्विदथेष्वाभुवः ।
अत्यं न मिहे वि नयन्ति वाजिनमुत्सं दुहन्ति स्तनयन्तमक्षितम् ॥ ६ ॥
महिषासो मायिनश्चित्रभानवो गिरयो न स्वतवसो रघुष्यदः ।
मृगाइव हस्तिनः खादथा वना यदारुणीषु तविषीरयुग्ध्वम् ॥ ७ ॥
सिंहाइव नानदति प्रचेतसः पिशाइव सुपिशो विश्ववेदसः ।
क्षपो जिन्वन्तः पृषतीभिर्ऋष्टिभिः समित्सबाधः शवसाहिमन्यवः ॥ ८ ॥
रोदसी आ वदता गणश्रियो नृषाचः शूराः शवसाहिमन्यवः ।
आ वन्धुरेष्वमतिर्न दर्शता विद्युन्न तस्थौ मरुतो रथेषु वः ॥ ९ ॥
विश्ववेदसो रयिभिः समोकसः संमिश्लासस्तविषीभिर्विरप्शिनः ।
अस्तार इषुं दधिरे गभस्त्योरनन्तशुष्मा वृषखादयो नरः ॥ १० ॥

॥ ८ ॥ हिर॒ण्ययै॑भिः प॒विभि॑: पयो॒वृध॒ उज्जि॑घ्नन्त आप॒थ्यो॒३॒॑ न पर्व॑तान्।
म॒खा अ॒यास॑: स्व॒सृतो॑ ध्रु॒वच्युतो॑ दु॒ध्रकृतो॑ म॒रुतो॒ भ्राज॑दृष्टयः॥ ११॥
घृषुं॑ पाव॒कं व॒निनं॒ विच॑र्षणिं रु॒द्रस्य॑ सू॒नुं ह॒वसा॑ गृणीमसि।
र॒ज॒स्तुरं॑ त॒वस॒ं मारु॑तं ग॒णमृ॑जी॒षिणं॒ वृष॑णं सश्चत श्रि॒ये॥ १२॥
प्र नू स मर्तः॑ शव॒सा॒ जना॒ँ अति॑ त॒स्थौ व॑ ऊ॒ती म॑रुतो॒ यमाव॑त।
अर्वा॑द्वि॒र्वाजं॑ भरते॒ धना॒ नृभि॑रापृच्छ्यं॑ क्र॒तुमा क्षे॑ति॒ पुष्य॑ति॥ १३॥
च॒र्कृत्यं॑ मरुतः पृ॒त्सु दु॒ष्टरं॑ द्यु॒मन्तं॑ शु॒ष्मं म॒घव॑त्सु धत्तन।
ध॒न॒स्पृत॑मु॒क्थ्यं॑ वि॒श्वच॑र्षणिं तो॒कं पु॑ष्येम॒ तन॑यं श॒तं हिमा॑: ॥ १४॥
नू ष्ठि॒रं म॑रुतो वी॒रव॑न्तमृती॒षाहं॑ र॒यिम॒स्मासु॑ धत्त ।
स॒ह॒स्त्रिणं॑ शतिनं शूशु॒वांसं॑ प्रा॒तर्म॑क्षू धि॒याव॑सुर्जगम्यात् ॥ १५॥

द्वादशोऽनुवाकः [६५] पञ्चषष्टितमं सूक्तम्

ऋषिः—पराशरः॥ देवता—अग्निः॥ छन्दः—१-३, ५ निचृत्पङ्क्तिः; ४ विराट्पङ्क्तिः॥ स्वरः—पञ्चमः॥

॥ ९ ॥ प॒श्वा न ता॒युं गुहा॒ चत॑न्तं॒ नमो॑ युजा॒नं नमो॒ वह॑न्तम्। १
स॒जोषा॒ धीरा॑: प॒दैरनु॑ ग्मन्नुप॑ त्वा सीद॒न्विश्वे॒ यज॑त्राः॥ १॥ २
ऋ॒तस्य॑ दे॒वा अनु॒ व्रता॒ गुर्भु॑व॒त्परि॑ष्टि॒र्द्यौर्न भूम॑। ३
वर्ध॑न्ती॒माप॑: प॒न्वा सु॒शि॒श्विमृ॒तस्य॒ योना॒ गर्भे॑ सुजा॑तम्॥ २॥ ४
पु॒ष्टिर्न र॒ण्वा क्षि॒तिर्न पृ॑थ्वी गि॒रिर्न भु॒ज्म॒ क्षोदो॒ न शं॑भु। ५
अत्यो॒ नाज्म॒न्त्सर्गं॑प्रतक्तः॒ सिन्धु॑र्न क्षो॒दः क ई॑ वराते॥ ३॥ ६
जा॒मिः सिन्धू॑नां॒ भ्रातेव॒ स्वस्रा॒मिभ्या॒न्न राजा॒ वना॑न्यत्ति। ७
यद्वा॑त॒जूतो॒ वना॒ व्यस्था॒दग्निह॑ दाति॒ रोमा॑ पृथि॒व्याः॥ ४॥ ८
श्वसि॑त्यप्सु हं॒सो न सीद॒न्क्रत्वा॒ चेति॑ष्ठो वि॒शामु॑ष॒र्भुत्। ९
सोमो॒ न वे॒धा ऋ॒तप्र॑जातः प॒शुर्न शिश्वा॑ वि॒भुर्दू॒रेभा॑: ॥ ५॥ १०

[६६] षट्षष्टितमं सूक्तम्

ऋषिः—पराशरः शाक्त्यः॥ देवता—अग्निः॥ छन्दः—१ पङ्क्तिः; २ भुरिक्पङ्क्तिः;
३ निचृत्पङ्क्तिः; ४, ५ विराट्पङ्क्तिः॥ स्वरः—पञ्चमः॥

॥ १० ॥ र॒यिर्न चि॒त्रा सू॒रो॒ न सं॒दृगायु॒र्न प्रा॒णो नित्यो॒ न सू॒नुः। १
तक्वा॒ न भूर्णि॒र्वना॑ सिषक्ति॒ पयो॒ न धे॒नुः शुचि॑र्वि॒भावा॑॥ १॥ २

दाधार क्षेममोको न रण्वो यवो न पक्वो जेता जनानाम्। ३
ऋषिर्न स्तुभ्वा विक्षु प्रशस्तो वाजी न प्रीतो वयो दधाति॥ २॥ ४
दुरोकशोचिः क्रतुर्न नित्यो जायेव योनावरं विश्वस्मै। ५
चित्रो यदभ्राट् छ्वेतो न विक्षु रथो न रुक्मी त्वेषः समत्सु॥ ३॥ ६
सेनेव सृष्टामं दधात्यस्तुर्न दिद्युत्त्वेषप्रतीका । ७
यमो ह जातो यमो जनित्वं जारः कनीनां पतिर्जनीनाम्॥ ४॥ ८
तं वश्चराथा वयं वसत्यास्तं न गावो नक्षन्त इद्धम्। ९
सिन्धुर्न क्षोदः प्र नीचीरैनोन्नवन्त गावः स्वर्१दृशीके॥ ५॥ १०

[६७] सप्तषष्टितमं सूक्तम्

ऋषिः—पराशरः शाक्त्यः॥ देवता—अग्निः॥ छन्दः—१ पङ्क्तिः; २ भुरिक्पङ्क्तिः; ३ निचृत्पङ्क्तिः; ४, ५ विराट्पङ्क्तिः॥ स्वरः—पञ्चमः॥

॥ ११॥ वनेषु जायुर्मर्तेषु मित्रो वृणीते श्रुष्टिं राजेवाजुर्यम्। १
क्षेमो न साधुः क्रतुर्न भद्रो भुवत्स्वाधीर्होता हव्यवाट्॥ १॥ २
हस्ते दधानो नृम्णा विश्वान्यमे देवान्धाद् गुहा निषीदन्। ३
विदन्तीमत्र नरो धियंधा हृदा यत्तष्टान्मन्त्राँ अशंसन्॥ २॥ ४
अजो न क्षां दाधार पृथिवीं तस्तम्भ द्यां मन्त्रेभिः सत्यैः। ५
प्रिया पदानि पश्वो नि पाहि विश्वायुरग्ने गुहा गुहं गाः॥ ३॥ ६
य ईं चिकेत गुहा भवन्तमा यः ससाद धारामृतस्य। ७
वि ये चृतन्त्यृता सपन्त आदिद्वसूनि प्र ववाचास्मै॥ ४॥ ८
वि यो वीरुत्सु रोधन्महित्वोत प्रजा उत प्रसूष्वन्तः। ९
चित्तिरपां दमे विश्वायुः सद्मेव धीराः समायं चक्रुः॥ ५॥ १०

[६८] अष्टषष्टितमं सूक्तम्

ऋषिः—पराशरः शाक्त्यः॥ देवता—अग्निः॥ छन्दः—१, ४ निचृत्पङ्क्तिः; २, ३, ५ पङ्क्तिः॥ स्वरः—पञ्चमः॥

॥ १२॥ श्रीणन्नुप स्थाद्दिवं भुरण्युः स्थातुश्चरथमक्तून्व्यूर्णोत्। १
परि यदेषामेको विश्वेषां भुवद्देवो देवानां महित्वा॥ १॥ २
आदित्ते विश्वे क्रतुं जुषन्त शुष्काद्यद्देव जीवो जनिष्ठाः। ३
भजन्त विश्वे देवत्वं नाम ऋतं सपन्तो अमृतमेवैः॥ २॥ ४

ऋतस्य प्रेषा ऋतस्य धीतिर्विश्वायुर्विश्वे अपांसि चक्रुः। ५
यस्तुभ्यं दाशाद्यो वा ते शिक्षात्तस्मै चिकित्वान्रयिं दयस्व॥ ३॥ ६
होता निषत्तो मनोरपत्ये स चिन्वासां पती रयीणाम्। ७
इच्छन्त रेतो मिथस्तनूषु सं जानत स्वैर्दक्षैरमूराः॥ ४॥ ८
पितुर्न पुत्राः क्रतुं जुषन्त श्रोषन्ये अस्य शासं तुरासः। ९
वि राय और्णोद्दुरः पुरुक्षुः पिपेश नाकं स्तृभिर्दमूनाः॥ ५॥ १०

[६९] एकोनसप्ततितमं सूक्तम्

ऋषिः—पराशरः शक्तिपुत्रः॥ देवता—अग्निः॥ छन्दः—१ पङ्क्तिः; २, ३ निचृत्पङ्क्तिः; ४ भुरिक्पङ्क्तिः; ५ विराट्पङ्क्तिः॥ स्वरः—पञ्चमः॥

॥ १३॥ शुक्रः शुशुक्वाँ उषो न जारः पप्रा समीची दिवो न ज्योतिः। १
परि प्रजातः क्रत्वा बभूथ भुवो देवानां पिता पुत्रः सन्॥ १॥ २
वेधा अदृप्तो अग्निर्विजानन्नूधर्न गोनां स्वाद्मा पितूनाम्। ३
जने न शेव आहूर्यः सन्मध्ये निषत्तो रण्वो दुरोणे॥ २॥ ४
पुत्रो न जातो रण्वो दुरोणे वाजी न प्रीतो विशो वि तारीत्। ५
विशो यदह्वे नृभिः सनीळा अग्निर्देवत्वा विश्वान्यश्याः॥ ३॥ ६
नकिष्ट एता व्रता मिनन्ति नृभ्यो यदेभ्यः श्रुष्टिं चकर्थ। ७
तत्तु ते दंसो यदहन्त्समानैर्नृभिर्यद्युक्तो विवे रपांसि॥ ४॥ ८
उषो न जारो विभावोस्रः संज्ञातरूपश्चिकेतदस्मै। ९
त्मना वहन्तो दुरो व्यृण्वन्नवन्त विश्वे स्व१र्दृशीके॥ ५॥ १०

[७०] सप्ततितमं सूक्तम्

ऋषिः—पराशरः॥ देवता—अग्निः॥ छन्दः—१, ४ विराट्पङ्क्तिः; २ पङ्क्तिः; ३, ५ निचृत्पङ्क्तिः; याजुषीपङ्क्तिः॥ स्वरः—पञ्चमः॥ ६

॥ १४॥ वनेम पूर्वीरर्यो मनीषा अग्निः सुशोको विश्वान्यश्याः। १
आ दैव्यानि व्रता चिकित्वाना मानुषस्य जनस्य जन्म॥ १॥ २
गर्भो यो अपां गर्भो वनानां गर्भश्च स्थातां गर्भश्चरथाम्। ३
अद्रौ चिदस्मा अन्तर्दुरोणे विशां न विश्वो अमृतः स्वाधीः॥ २॥ ४
स हि क्षपावाँ अग्नी रयीणां दाशद्यो अस्मा अरं सूक्तैः। ५
एता चिकित्वो भूमा नि पाहि देवानां जन्म मर्ताश्च विद्वान्॥ ३॥ ६

वर्धान्यं पूर्वीः क्षपो विरूपाः स्थातुश्च रथमृतप्रवीतम्। ७
अरांधि होता स्व१र्निषत्तः कृण्वन्विश्वान्यपांसि सत्या॥ ४॥ ८
गोषु प्रशस्तिं वनेषु धिषे भरन्त विश्वे बलिं स्वर्णः। ९
वि त्वा नरः पुरुत्रा सपर्यन्पितुर्न जिव्रेर्वि वेदो भरन्त॥ ५॥ १०
साधुर्न गृध्नुरस्तेव शूरो यातेव भीमस्त्वेषः समत्सु॥ ६॥ ११

[७१] एकसप्ततितमं सूक्तम्

ऋषिः—पराशरः॥ देवता—अग्निः॥ छन्दः—१, ६, ७ त्रिष्टुप्; २, ५ निचृत्त्रिष्टुप्; ३, ४, ८, १० विराट्त्रिष्टुप्; ९ भुरिक्पङ्क्तिः॥ स्वरः—१-८, १० धैवतः; ९ पञ्चमः॥

॥ १५॥ उप प्र जिन्वन्नुशतीरुशन्तं पतिं न नित्यं जनयः सनीळाः।
स्वसारः श्यावीमरुषीमजुष्रञ्चित्रमुच्छन्तीमुषसं न गावः॥ १॥
वीळु चिद् दृळ्हा पितरो न उक्थैरद्रिं रुजन्नङ्गिरसो रवेण।
चक्रुर्दिवो बृहतो गातुमस्मे अहुः स्वर्विविदुः केतुमुस्राः॥ २॥
दधन्नृतं धनयन्नस्य धीतिमादिदर्यो दिधिष्वो३ विभृत्राः।
अतृष्यन्तीरपसो यन्त्यच्छा देवाञ्जन्म प्रयसा वर्धयन्तीः॥ ३॥
मथीद्यदीं विभृतो मातरिश्वा गृहेगृहे श्येतो जेन्यो भूत्।
आदीं राज्ञे न सहीयसे सचा सन्ना दूत्यं१ भृगवाणो विवाय॥ ४॥
महे यत्पित्र ईं रसं दिवे करव त्सरत्पृशन्यश्चिकित्वान्।
सृजदस्ता धृषता दिद्युमस्मै स्वायां देवो दुहितरि त्विषिं धात्॥ ५॥

॥ १६॥ स्व आ यस्तुभ्यं दम आ विभाति नमो वा दाशादुशतो अनु द्यून्।
वर्धो अग्ने वयो अस्य द्विबर्हा यासद्राया सरथं यं जुनासि॥ ६॥
अग्निं विश्वा अभि पृक्षः सचन्ते समुद्रं न स्रवतः सप्त यह्वीः।
न जामिभिर्वि चिकिते वयो नो विदा देवेषु प्रमतिं चिकित्वान्॥ ७॥
आ यदिषे नृपतिं तेज आनट् छुचि रेतो निषिक्तं द्यौरभीके।
अग्निः शर्धमनवद्यं युवानं स्वाध्यं जनयत्सूदयच्च ॥ ८॥
मनो न योऽध्वनः सद्य एत्येकः सत्रा सूरो वस्व ईशे ।
राजाना मित्रावरुणा सुपाणी गोषु प्रियममृतं रक्षमाणा॥ ९॥

मा नो॑ अग्ने स॒ख्या पित्र्या॑णि प्र म॑र्षिष्ठा अ॒भि वि॒दुष्क॒विः सन्।
नभो॒ न रू॒पं ज॑रि॒मा मि॑नाति पु॒रा तस्या॑ अ॒भिश॑स्ते॒रधी॑हि॥ १०॥

[७२] द्विसप्ततितमं सूक्तम्

ऋषिः—पराशरः॥ देवता—अग्निः॥ छन्दः—१, २, ५, ६, ९ विराट्त्रिष्टुप्; ४, १० त्रिष्टुप्; ७ निचृत्त्रिष्टुप्; ३, ८ भुरिक्पङ्क्तिः॥ स्वरः—१, २, ४-७, ९, १० धैवतः; ३, ८ पञ्चमः॥

॥ १७॥नि काव्या॑ वेधस॒: शश्व॑तस्कर्ह॒स्ते दधा॑नो॒ नर्या॑ पु॒रूणि॑।
अ॒ग्निर्भु॑वद्रयि॒पती॑ रयी॒णां स॒त्रा च॑क्रा॒णो अ॒मृता॑नि॒ विश्वा॑॥ १॥
अ॒स्मे व॒त्सं परि॒ षन्तं॑ न वि॑न्दन्नि॒च्छन्तो॒ विश्वे॑ अ॒मृता॒ अमू॑राः।
श्रम॑युवः॒ पद॒व्यो॑ धिय॒ंधास्त॒स्थुः प॒दे प॑र॒मे चार्व॒ग्नेः॥ २॥
ति॒स्रो यद॑ग्ने श॒रद॒स्त्वामिच्छुचिं॑ घृ॒तेन॒ शुच॑यः सप॒र्यान्।
नामा॑नि चिद्दधिरे य॒ज्ञिया॒न्यसू॑दयन्त त॒न्व१॑: सुजा॑ताः॥ ३॥
आ रोद॑सी बृह॒ती वेवि॑दाना॒: प्र रु॒द्रिया॑ जभ्रिरे य॒ज्ञिया॑सः।
वि॒दन्मर्तो॑ ने॒मधि॑ता चिकि॒त्वान॒ग्निं प॒दे प॑र॒मे त॑स्थि॒वांस॑म्॥ ४॥
सं॒जा॒ना॒ना उप॑ सीदन्नभि॒ज्ञु पत्नी॑वन्तो नमस्यं॑ नमस्यन्।
रि॒रि॒क्वांस॑स्त॒न्व॑: कृ॒ण्वत॒ स्वाः सखा॒ सख्यु॒र्नि॑मिषि॒ रक्ष॑माणाः॥ ५॥
॥ १८॥त्रिः स॒प्त यद् गुह्या॑नि॒ त्वे इत्प॒दावि॑द॒न्निहि॑ता य॒ज्ञिया॑सः।
तेभी॑ रक्षन्ते अ॒मृतं॑ स॒जोषा॑: प॒शूञ्च॑ स्था॒तॄञ्च॒रथं॑ च पाहि॥ ६॥
वि॒द्वाँ अ॑ग्ने व॒युना॑नि क्षिती॒नां व्या॑नु॒षक्छु॑रुधो॑ जी॒वसे॑ धाः।
अ॒न्त॒र्वि॒द्वाँ अ॑ध्व॒नो दे॒व॒या॒ना॒न॒तन्द्रो॑ दू॒तो अ॑भवो हविर्वाट्॥ ७॥
स्वा॒ध्यो॑ दि॒व आ स॒प्त य॒ह्वी रा॒यो दुरो॒ व्यृ॑तज्ञा अजानन्।
वि॒दद् गव्यं॑ स॒रमा॑ दृ॒ळ्हमूर्वं॑ येना॒ नु कं॒ मानु॑षी॒ भोज॑ते॒ विट्॥ ८॥
आ ये विश्वा॑ स्वप॒त्या॑नि॑ त॒स्थुः कृ॑ण्वा॒नासो॑ अमृतत्वा॒य॑ गा॒तुम्।
म॒ह्ना म॒हद्भि॑: पृथि॒वी वि त॑स्थे मा॒ता पु॒त्रैरदि॑ति॒र्धाय॑से॒ वेः॥ ९॥
अधि॒ श्रिय॒ं नि द॑धुश्चारु॒मस्मि॑न्दि॒वो यद॒क्षी अ॒मृता॒ अकृ॑ण्वन्।
अध॑ क्षरन्ति॒ सिन्ध॑वो॒ न सृ॒ष्टाः प्र नीची॑रग्ने अरु॒षीर॑जानन्॥ १०॥

[७३] त्रिसप्ततितमं सूक्तम्

ऋषिः—पराशरः॥ देवता—अग्निः॥ छन्दः—१, २, ४, ५, ७, ९, १० निचृत्त्रिष्टुप्; ३, ६ त्रिष्टुप्; ८ विराट्त्रिष्टुप्॥ स्वरः—धैवतः॥

॥ १९ ॥ रयिर्न यः पितृवित्तो वयोधाः सुप्रणीतिश्चिकितुषो न शासुः।
स्योनशीरतिथिर्न प्रीणानो होतेव सद्म विधतो वि तारीत्॥ १॥
देवो न यः सविता सत्यमन्मा क्रत्वा निपाति वृजनानि विश्वा।
पुरुप्रशस्तो अमतिर्न सत्य आत्मेव शेवो दिधिषाय्यो भूत्॥ २॥
देवो न यः पृथिवीं विश्वधाया उपक्षेति हितमित्रो न राजा।
पुरःसदः शर्मसदो न वीरा अनवद्या पतिजुष्टेव नारी॥ ३॥
तं त्वा नरो दम आ नित्यमिद्धमग्ने सचन्त क्षितिषु ध्रुवासु।
अधि द्युम्नं नि दधुर्भूर्यस्मिन्भवा विश्वायुर्धरुणो रयीणाम्॥ ४॥
वि पृक्षो अग्ने मघवानो अश्युर्वि सूरयो ददतो विश्वमायुः।
सनेम वाजं समिथेष्वर्यो भागं देवेषु श्रवसे दधानाः॥ ५॥

॥ २० ॥ ऋतस्य हि धेनवो वावशानाः स्मदूध्नीः पीपयन्त द्युभक्ताः।
परावतः सुमतिं भिक्षमाणा वि सिन्धवः समया सस्रुरद्रिम्॥ ६॥
त्वे अग्ने सुमतिं भिक्षमाणा दिवि श्रवो दधिरे यज्ञियासः।
नक्ता च चक्रुरुषसा विरूपे कृष्णं च वर्णमरुणं च सं धुः॥ ७॥
यान्राये मर्तान्त्सुषूदो अग्ने ते स्याम मघवानो वयं च।
छायेव विश्वं भुवनं सिसक्ष्यापप्रिवान्रोदसी अन्तरिक्षम्॥ ८॥
अर्वद्भिरग्ने अर्वतो नृभिर्नृन्वीरैर्वीरान्वनुयामा त्वोताः।
ईशानासः पितृवित्तस्य रायो वि सूरयः शतहिमा नो अश्युः॥ ९॥
एता ते अग्न उचथानि वेधो जुष्टानि सन्तु मनसे हृदे च।
शकेम रायः सुधुरो यमं तेऽधि श्रवो देवभक्तं दधानाः॥ १०॥

त्रयोदशोऽनुवाकः [७४] चतुःसप्ततितमं सूक्तम्

ऋषिः—गोतमो राहूगणः॥ देवता—अग्निः॥ छन्दः—१, २, ८, ९ निचृद्गायत्री; ३, ५, ६ गायत्री; ४, ७ विराड्गायत्री॥ स्वरः—षड्जः॥

॥ २१ ॥ उपप्रयन्तो अध्वरं मन्त्रं वोचेमाग्नये । आरे अस्मे च शृण्वते॥ १॥
यः स्नीहितीषु पूर्व्यः संजग्मानासु कृष्टिषु । अरक्षद्दाशुषे गयम्॥ २॥

उत ब्रुवन्तु जन्तव उदग्निर्वृत्रहाजनि । धनंजयो रणेरणे ॥ ३ ॥
यस्य दूतो असि क्षये वेषि हव्यानि वीतये । दस्मत्कृणोष्यध्वरम् ॥ ४ ॥
तमित्सुहव्यमङ्गिरः सुदेवं सहसो यहो । जना आहुः सुबर्हिषम् ॥ ५ ॥
॥ २२ ॥ आ च वहासि ताँ इह देवाँ उप प्रशस्तये । हव्या सुश्चन्द्र वीतये ॥ ६ ॥
न योरुपब्दिरश्व्यः शृण्वे रथस्य कच्चन । यदग्ने यासि दूत्यम् ॥ ७ ॥
त्वोतो वाज्यह्योऽभि पूर्वस्मादपरः । प्र दाश्वाँ अग्ने अस्थात् ॥ ८ ॥
उत द्युमत्सुवीर्यं बृहदग्ने विवाससि । देवेभ्यो देव दाशुषे ॥ ९ ॥

[७५] पञ्चसप्ततितमं सूक्तम्

ऋषिः—गोतमो राहूगणः ॥ देवता—अग्निः ॥ छन्दः—१ गायत्री; २, ४, ५ निचृद्-गायत्री; ३ विराड्गायत्री ॥ स्वरः—षड्जः ॥

॥ २३ ॥ जुषस्व सप्रथस्तमं वचो देवप्सरस्तमम् । हव्या जुह्वान आसनि ॥ १ ॥
अथा ते अङ्गिरस्तमाग्ने वेधस्तम प्रियम् । वोचेम ब्रह्म सानसि ॥ २ ॥
कस्ते जामिर्जनानामग्ने को दाश्वध्वरः । को ह कस्मिन्नसि श्रितः ॥ ३ ॥
त्वं जामिर्जनानामग्ने मित्रो असि प्रियः । सखा सखिभ्य ईड्यः ॥ ४ ॥
यजा नो मित्रावरुणा यजा देवाँ ऋतं बृहत् । अग्ने यक्षि स्वं दमम् ॥ ५ ॥

[७६] षट्सप्ततितमं सूक्तम्

ऋषिः—गोतमो राहूगणः ॥ देवता—अग्निः ॥ छन्दः—१, ३, ४ निचृत्त्रिष्टुप्; २, ५ विराट्त्रिष्टुप् ॥ स्वरः—धैवतः ॥

॥ २४ ॥ का त उपेतिर्मनसो वराय भुवदग्ने शन्तमा का मनीषा ।
को वा यज्ञैः परि दक्षं त आप केन वा ते मनसा दाशेम ॥ १ ॥
एह्यग्न इह होता नि षीदादब्धः सु पुरएता भवा नः ।
अवतां त्वा रोदसी विश्वमिन्वे यजा महे सौमनसाय देवान् ॥ २ ॥
प्र सु विश्वाञ्रक्षसो धक्ष्यग्ने भवा यज्ञानामभिशस्तिपावा ।
अथा वहू सोमपतिं हरिभ्यामातिथ्यमस्मै चकृमा सुदाव्ने ॥ ३ ॥
प्रजावता वचसा वह्निरासा च हुवे नि च सत्सीह देवैः ।
वेषि होत्रमुत पोत्रं यजत्र बोधि प्रयन्तर्जनितर्वसूनाम् ॥ ४ ॥

यथा विप्रस्य मनुषो हविर्भिर्देवाँ अयजः कविभिः कविः सन्।
एवा होतः सत्यतर त्वमद्याग्ने मन्द्रया जुह्वा यजस्व॥ ५॥

[७७] सप्तसप्ततितमं सूक्तम्

ऋषिः—गोतमो राहूगणः॥ देवता—अग्निः॥ छन्दः—१ निचृत्पङ्क्तिः; २ निचृत्त्रिष्टुप्; ३-५ विराट्त्रिष्टुप्॥ स्वरः—१ पञ्चमः; २-५ धैवतः॥

॥ २५॥ कथा दाशेमाग्नये कास्मै देवजुष्टोच्यते भामिने गीः।
यो मर्त्येष्वमृत ऋतावा होता यजिष्ठ इत्कृणोति देवान्॥ १॥
यो अध्वरेषु शन्तम ऋतावा होता तमू नमोभिरा कृणुध्वम्।
अग्निर्यद्वेर्मर्तीय देवान्त्स चा बोधाति मनसा यजाति॥ २॥
स हि क्रतुः स मर्यः स साधुर्मित्रो न भूदद्भुतस्य रथीः।
तं मेधेषु प्रथमं देवयन्तीर्विश उप ब्रुवते दस्ममारीः॥ ३॥
स नो नृणां नृतमो रिशादा अग्निर्गिरोऽवसा वेतु धीतिम्।
तना च ये मघवानः शविष्ठा वाजप्रसूता इषयन्त मन्म॥ ४॥
एवाग्निर्गोतमेभिर्ऋतावा विप्रेभिरस्तोष्ट जातवेदाः।
स एषु द्युम्नं पीपयत्स वाजं स पुष्टिं याति जोषमा चिकित्वान्॥ ५॥

[७८] अष्टसप्ततितमं सूक्तम्

ऋषिः—गोतमो राहूगणः॥ देवता—अग्निः॥ छन्दः—गायत्री॥ स्वरः—षड्जः॥

॥ २६॥ अभि त्वा गोतमा गिरा जातवेदो विचर्षणे। द्युम्नैरभि प्र णोनुमः॥ १॥
तमु त्वा गोतमो गिरा रायस्कामो दुवस्यति। द्युम्नैरभि प्र णोनुमः॥ २॥
तमु त्वा वाजसातममङ्गिरस्वद्धवामहे। द्युम्नैरभि प्र णोनुमः॥ ३॥
तमु त्वा वृत्रहन्तमं यो दस्यूँरवधूनुषे। द्युम्नैरभि प्र णोनुमः॥ ४॥
अवोचाम रहूगणा अग्नये मधुमद्वचः। द्युम्नैरभि प्र णोनुमः॥ ५॥

[७९] एकोनाशीतितमं सूक्तम्

ऋषिः—गोतमो राहूगणः॥ देवता—अग्निः॥ छन्दः—१ विराट्त्रिष्टुप्; २, ३ निचृत्त्रिष्टुप्; ४ आर्ष्युष्णिक्; ५, ६ निचृदार्ष्युष्णिक्; ७, ८, १०, ११ निचृद्गायत्री; ९, १२ गायत्री॥ स्वरः—१-३ धैवतः; ४-६ ऋषभः; ७-१२ षड्जः॥

॥ २७॥ हिरण्यकेशो रजसो विसारेऽहिर्धुनिर्वातइव ध्रजीमान्।
शुचिभ्राजा उषसो नवेदा यशस्वतीरपस्युवो न सत्याः॥ १॥

आ ते॑ सु॒प॒र्णा अ॑मिनन्तँ॒ एवैः॑ कृ॒ष्णो नो॑नाव वृष॒भो यदी॒दम्।
शि॒वाभि॒र्न स्मय॑मानाभि॒रागा॒त्पत॑न्ति मिह॒ः स्तन॑यन्त्य॒भ्रा॥ २॥
यदी॑मृ॒तस्य॒ पय॑सा पि॒यानो॒ नय॑न्नृ॒तस्य॑ प॒थिभी॒ रजि॑ष्ठैः।
अ॒र्य॒मा मि॒त्रो वरु॑ण॒ः परि॑ज्मा॒ त्वचं॑ पृ॒ञ्च॒न्त्युप॑रस्य॒ योनौ॑॥ ३॥
अग्ने॒ वाज॑स्य॒ गोम॑त॒ ईशा॑नः सहसो यहो ।
अ॒स्मे धे॑हि जातवेदो॒ महि॒ श्रव॑ः ॥ ४॥
स इ॑धा॒नो वसु॑ष्क॒विर॒ग्निरी॑ळे॒न्यो॑ गि॒रा । रे॒वद॒स्मभ्यं॑पुर्वणीक दीदिहि॥५॥
क्षपो॑ रा॑जन्नु॒त त्मनाग्ने॒ वस्तो॑रु॒तोषस॑ः । स॒ति॒ग्मज॑म्भ र॒क्षसो॑दह॒प्रति॑॥६॥
॥ २८ ॥अव॑ा नो अग्न ऊ॒तिभि॑र्गा॒यत्र॑स्य॒ प्रभ॑र्मणि । विश्वा॑सु धी॒षु व॑न्द्य॥ ७॥
आ नो॑ अग्ने र॒यिं भ॑र सत्रा॒साह॑ं वरे॒ण्यम् । विश्वा॑सु पृ॒त्सु दु॒ष्टर॑म्॥ ८॥
आ नो॑ अग्ने सुचे॒तुना॑ र॒यिं वि॒श्वायु॑पोषसम् । मा॒र्डी॒कं धे॑हि जी॒वसे॑॥ ९॥
प्र पू॒तास्ति॒ग्मशो॑चिषे॒ वाचो॑ गोतमाग्न॒ये॑ । भर॑स्व सुम्न॒युर्गिर॑ः॥ १०॥
यो नो॑ अग्नेऽभि॒दास॒त्यन्ति॑ दू॒रे प॑दी॒ष्ट स॑ः । अ॒स्माक॒मिद् वृ॒धे भ॑व॥ ११॥
स॒ह॒स्त्रा॒क्षो वि॒चर्ष॑णिर॒ग्नी रक्षां॑सि सेधति । होता॑ गृणीत उ॒क्थ्य॑ः॥ १२॥

[८०] अशीतितमं सूक्तम्

ऋषिः—गोतमो राहूगणः॥ देवता—इन्द्रः॥ छन्दः—१, ११ निचृदास्तारपङ्क्तिः; ५, ६, ९, १०, १३, १४ विराट्पङ्क्तिः; २-४, ७, १२, १५ भुरिग्बृहती; ८, १६ बृहती॥ स्वरः—१, ५, ६, ९-११, १३, १४ पञ्चमः; २-४, ७, ८, १२, १५, १६ मध्यमः॥

॥ २९ ॥इ॒त्था हि सोम॒ इन्मदे॑ ब्र॒ह्मा च॑कार॒ वर्ध॑नम् ।
श॒विष्ठ वज्रि॒न्नोज॑सा पृथि॒व्या निः श॑शा॒ अहि॒मर्च॑न्ननु॒ स्व॒राज्य॑म्॥ १॥
स त्वा॑मद॒द् वृषा॒ मद॒ः सोम॑ः श्ये॒नाभृ॑तः सुतः ।
येना॑ वृ॒त्रं नि॒र॒द्भ्यो ज॒घन्थ॑ वज्रि॒न्नोज॒सार्च॑न्ननु॒ स्व॒राज्य॑म् ॥ २॥
प्रेह्य॒भी॑हि धृष्णु॒हि न ते॒ वज्रो॒ नि यं॑सते ।
इन्द्र॑ नृ॒म्णं हि ते॒ शवो॒ हनो॑ वृ॒त्रं जया॑ अ॒पोऽर्च॑न्ननु॒ स्व॒राज्य॑म्॥ ३॥
निरि॑न्द्र॒ भूम्या॒ अधि॑ वृ॒त्रं ज॑घन्थ॒ नि॒र्दि॒वः ।
सृ॒जा म॒रुत्व॑तीरव॑ जी॒वध॑न्या इ॒मा अ॒पोऽर्च॑न्ननु॒ स्व॒राज्य॑म्॥ ४॥

इन्द्रो॑ वृ॒त्रस्य॒ दोध॑तः सानु॑ वज्रे॑ण हीळि॒तः ।
अ॒भि॒क्रम्याव॑ जिघ्नते॒ऽपः सर्मा॑य चो॒दय॒न्नर्च॒न्ननु॒ स्व॒राज्य॑म् ॥ ५ ॥
॥ ३० ॥ अधि॒ सानौ॒ नि जि॑घ्नते वज्रे॑ण श॒तप॑र्वणा ।
म॒न्दा॒न इन्द्रो॒ अन्ध॑सः सखि॒भ्यो गा॒तुमि॑च्छ॒त्यर्च॒न्ननु॒ स्व॒राज्य॑म् ॥ ६ ॥
इन्द्र॒ तुभ्य॒मिद॑द्रिवोऽनु॒त्तं व॑ज्रिन्वी॒र्य॑म् ।
यद्ध॒ त्यं मा॒यिनं॒ मृग॑ं तमु॒ त्वं मा॒यया॑वधी॒रर्च॒न्ननु॒ स्व॒राज्य॑म् ॥ ७ ॥
वि ते॒ वज्रा॑सो अस्थिरन्नव॒तिं नाव्या॒३॒॑ अनु॑ ।
म॒हत्त॑ इन्द्र वी॒र्य॑ं॑ बा॒ह्वोस्ते॒ बल॑ं॑ हि॒तमर्च॒न्ननु॒ स्व॒राज्य॑म् ॥ ८ ॥
स॒हस्रं॑ सा॒कमर्च॑त॒ परि॑ ष्टोभत विंश॒तिः ।
श॒तैन॒मन्व॑नोनवु॒रिन्द्रा॑य॒ ब्रह्मोद्य॑तमर्च॒न्ननु॒ स्व॒राज्य॑म् ॥ ९ ॥
इन्द्रो॑ वृ॒त्रस्य॒ तवि॑षीं॒ निर॑हन्त्सह॒सा सहः॑ ।
म॒हत्तद॑स्य॒ पौंस्यं॑ वृ॒त्रं ज॑घ॒न्वाँ अ॑सृजदर्च॒न्ननु॒ स्व॒राज्य॑म् ॥ १० ॥
॥ ३१ ॥ इ॒मे चि॒त्तव॑ म॒न्यवे॒ वेपे॑ते भि॒यसा॑ म॒ही ।
यदि॑न्द्र वज्रि॒न्नोज॑सा वृ॒त्रं मरु॑त्वाँ अव॒धीर॑र्च॒न्ननु॒ स्व॒राज्य॑म् ॥ ११ ॥
न वेप॑सा॒ न त॑न्य॒तेन्द्रं॑ वृ॒त्रो वि बी॑भयत् ।
अ॒भ्ये॑नं॒ वज्र॑ आय॒सः स॒हस्र॑भृष्टिराय॒तार्च॒न्ननु॒ स्व॒राज्य॑म् ॥ १२ ॥
यद् वृ॒त्रं तव॑ चा॒शनिं॒ वज्रे॑ण स॒मयो॑धयः ।
अहि॑मिन्द्र॒ जिघां॑सतो दि॒वि ते॑ बद्बधे॒ शवोऽर्च॒न्ननु॒ स्व॒राज्य॑म् ॥ १३ ॥
अ॒भि॒ष्टने॑ ते॑ अद्रिवो॒ यत्स्था जग॑च्च्य रेजते ।
त्वष्टा॑ चि॒त्तव॑ म॒न्यव॒ इन्द्र॑ वेवि॒ज्यते॑ भि॒यार्च॒न्ननु॒ स्व॒राज्य॑म् ॥ १४ ॥
न॒हि नु यादधी॑मसीन्द्रं॑ को वी॒र्या॑ प॒रः ।
तस्मि॑न्नृ॒ष्णमु॒त क्रतुं॑ दे॒वा ओजां॑सि॒ सं द॑धुरर्च॒न्ननु॒ स्व॒राज्य॑म् ॥ १५ ॥
यामथ॑र्वा॒ मनु॑ष्पिता॒ दध्यङ् धि॒यम॑त्नत ।
तस्मि॒न्ब्रह्मा॑णि पू॒र्वथेन्द्र॑ उ॒क्था समग्म॑ताच॒र्च॒न्ननु॒ स्व॒राज्य॑म् ॥ १६ ॥

॥ ॐ ॥

॥ इति प्रथमाष्टके पञ्चमोऽध्यायः ॥

[पञ्चमाध्याये वर्गाः ३१, सूक्तानि १९, ऋचः १८५]

अथ षष्ठोऽध्यायः

[८१] एकाशीतितमं सूक्तम्

ऋषिः—गोतमो राहूगणः ॥ देवता—इन्द्रः ॥ छन्दः—१, ७, ८ विराट्पङ्क्तिः; २ भुरिग्बृहती; ३-६, ९ निचृदास्तारपङ्क्तिः ॥ स्वरः—१, ३-९ पञ्चमः; २ मध्यमः ॥

॥ १ ॥ इन्द्रो मदाय वावृधे शवसे वृत्रहा नृभिः ।
तमिन्महत्स्वाजिषूतेमर्भे हवामहे स वाजेषु प्र नोऽविषत् ॥ १ ॥
असि हि वीर सेन्योऽसि भूरि पराददिः ।
असि दभ्रस्य चिद् वृधो यजमानाय शिक्षसि सुन्वते भूरि ते वसु ॥ २ ॥
यदुदीरत आजयो धृष्णवे धीयते धना ।
युक्ष्वा मदच्युता हरी कं हनः कं वसौ दधोऽस्माँ इन्द्र वसौ दधः ॥ ३ ॥
क्रत्वा महाँ अनुष्वधं भीम आ ववृधे शवः ।
श्रिय ऋष्व उपाकयोर्नि शिप्री हरिवान्दधे हस्तयोर्वज्रमायसम् ॥ ४ ॥
आ पप्रौ पार्थिवं रजो बद्बधे रोचना दिवि ।
न त्वावाँ इन्द्र कश्चन न जातो न जनिष्यतेऽति विश्वं ववक्षिथ ॥ ५ ॥
॥ २ ॥ यो अर्यो मर्तभोजनं परादर्दाति दाशुषे ।
इन्द्रो अस्मभ्यं शिक्षतु वि भजा भूरि ते वसु भक्षीय तव राधसः ॥ ६ ॥
मदेमदे हि नो ददिर्यूथा गवामृजुक्रतुः ।
सं गृभाय पुरू शतोभयाहस्त्या वसु शिशीहि राय आ भर ॥ ७ ॥
मादयस्व सुते सचा शवसे शूर राधसे ।
विद्मा हि त्वा पुरूवसुमुप कामान्त्ससृज्महेऽथा नोऽविता भव ॥ ८ ॥
एते त इन्द्र जन्तवो विश्वं पुष्यन्ति वार्यम् ।
अन्तर्हि ख्यो जनानामर्यो वेदो अदाशुषां तेषां नो वेद आ भर ॥ ९ ॥

[८२] द्व्यशीतितमं सूक्तम्

ऋषिः—गोतमो राहूगणः ॥ देवता—इन्द्रः ॥ छन्दः—१, ४ निचृदास्तारपङ्क्तिः; २, ३, ५ विराडास्तारपङ्क्तिः; ६ विराड्जगती ॥ स्वरः—१-५ पञ्चमः; ६ निषादः ॥

॥ ३ ॥ उपो षु शृणुही गिरो मघवन्मातथाइव ।
यदा नः सूनृतावतः कर आदर्थयास इद्योजा न्विन्द्र ते हरी ॥ १ ॥

अक्षन्नमीमदन्त ह्यव प्रिया अधूषत।
अस्तोषत स्वभानवो विप्रा नविष्ठया मती योजा न्विन्द्र ते हरी॥ २॥
सुसंदृशं त्वा वयं मघवन्वन्दिषीमहि।
प्र नूनं पूर्णवन्धुरः स्तुतो याहि वशाँ अनु योजा न्विन्द्र ते हरी॥ ३॥
स घा तं वृषणं रथमधि तिष्ठाति गोविदम्।
यः पात्रं हारियोजनं पूर्णमिन्द्र चिकेतति योजा न्विन्द्र ते हरी॥ ४॥
युक्तस्ते अस्तु दक्षिण उत सव्यः शतक्रतो।
तेन जायामुप प्रियां मन्दानो याह्यन्धसो योजा न्विन्द्र ते हरी॥ ५॥
युनज्मि ते ब्रह्मणा केशिना हरी उप प्र याहि दधिषे गभस्त्योः।
उत्त्वा सुतासो रभसा अमन्दिषुः पूषण्वान्वज्रिन्त्समु पत्न्यामदः॥ ६॥

[८३] त्र्यशीतितमं सूक्तम्

ऋषिः—गोतमो राहूगणः॥ देवता—इन्द्रः॥ छन्दः—१, ३, ४, ५ निचृज्जगती; २ जगती; ६ त्रिष्टुप्॥ स्वरः—१-५ निषादः; ६ धैवतः॥

॥ ४॥ अश्वावति प्रथमो गोषु गच्छति सुप्रावीरिन्द्र मर्त्यस्तवोतिभिः।
तमित्पृणक्षि वसुना भवीयसा सिन्धुमापो यथाभितो विचेतसः॥ १॥
आपो न देवीरुप यन्ति होत्रियमवः पश्यन्ति विततं यथा रजः।
प्राचैर्देवासः प्र णयन्ति देवयुं ब्रह्मप्रियं जोषयन्ते वराइव॥ २॥
अधि द्वयोरदधा उक्थ्यं१ वचो यतस्रुचा मिथुना या सपर्यतः।
असंयत्तो व्रते ते क्षेति पुष्यति भद्रा शक्तिर्यजमानाय सुन्वते॥ ३॥
आदङ्गिराः प्रथमं दधिरे वय इद्धाग्नयः शम्या ये सुकृत्यया।
सर्वं पणेः समविन्दन्त भोजनमश्वावन्तं गोमन्तमा पशुं नरः॥ ४॥
यज्ञैरथर्वा प्रथमः पथस्तते ततः सूर्यो व्रतपा वेन आजनि।
आ गा आजदुशना काव्यः सचा यमस्य जातममृतं यजामहे॥ ५॥
बर्हिर्वा यत्स्वपत्याय वृज्यतेऽ कर्वा वा श्लोकमाघोषते दिवि।
ग्रावा यत्र वदति कारुरुक्थ्य१स्तस्येदिन्द्रो अभिपित्वेषु रण्यति॥ ६॥

[८४] चतुरशीतितमं सूक्तम्

ऋषिः—गोतमो राहूगणः ॥ देवता—इन्द्रः ॥ छन्दः—१, ३-५ निचृदनुष्टुप्; २ विराडनुष्टुप्; ६ भुरिगुष्णिक्; ७-९ उष्णिक्; १०, १२ विराडास्तारपङ्क्तिः; ११ आस्तारपङ्क्तिः; १३-१५ निचृद्गायत्री; १६ निचृत्त्रिष्टुप्; १७ विराट्त्रिष्टुप्; १८ त्रिष्टुप्; १९ आर्चीत्रिष्टुप्; २० पङ्क्तिः ॥ स्वरः—१-५ गान्धारः; ६-९ ऋषभः; १०-१२, २० पञ्चमः; १३-१५ षड्जः; १६-१९ धैवतः ॥

॥ ५ ॥ असावि सोम इन्द्र ते शविष्ठ धृष्णवा गहि ।
आ त्वा पृणक्त्विन्द्रियं रजः सूर्यो न रश्मिभिः ॥ १ ॥
इन्द्रमिद्धरी वहतोऽ प्रतिधृष्टशवसम् ।
ऋषीणां च स्तुतीरुप यज्ञं च मानुषाणाम् ॥ २ ॥
आ तिष्ठ वृत्रहन्रथं युक्ता ते ब्रह्मणा हरी ।
अर्वाचीनं सु ते मनो ग्रावा कृणोतु वग्नुना ॥ ३ ॥
इममिन्द्र सुतं पिब ज्येष्ठममर्त्यं मदम् ।
शुक्रस्य त्वाभ्यक्षरन्धारा ऋतस्य सादने ॥ ४ ॥
इन्द्राय नूनमर्चतोक्थानि च ब्रवीतन ।
सुता अमत्सुरिन्दवो ज्येष्ठं नमस्यता सहः ॥ ५ ॥
॥ ६ ॥ नकिष्ट्वद्रथीतरो हरी यदिन्द्र यच्छसे ।
नकिष्ट्वानु मज्मना नकिः स्वश्व आनशे ॥ ६ ॥
य एक इद्विदयते वसु मर्ताय दाशुषे ।
ईशानो अप्रतिष्कुत इन्द्रो अङ्ग ॥ ७ ॥
कदा मर्तमराधसं पदा क्षुम्पमिव स्फुरत् ।
कदा नः शुश्रवद्गिर इन्द्रो अङ्ग ॥ ८ ॥
यश्चिद्धि त्वा बहुभ्य आ सुतावाँ आविवासति ।
उग्रं तत्पत्यते शव इन्द्रो अङ्ग ॥ ९ ॥
स्वादोरित्था विषूवतो मध्वः पिबन्ति गौर्यः ।
या इन्द्रेण सयावरीर्वृष्णा मदन्ति शोभसे वस्वीरनु स्वराज्यम् ॥ १० ॥
॥ ७ ॥ ता अस्य पृशनायुवः सोमं श्रीणन्ति पृश्नयः ।
प्रिया इन्द्रस्य धेनवो वज्रं हिन्वन्ति सायकं वस्वीरनु स्वराज्यम् ॥ ११ ॥

ता अस्य नमसा सहः सपर्यन्ति प्रचेतसः ।
व्रतान्यस्य सश्चिरे पुरूणि पूर्वचित्तये वस्वीरनु स्वराज्यम् ॥ १२ ॥
इन्द्रो दधीचो अस्थभिर्वृत्राण्यप्रतिष्कुतः । जघान नवतीर्नव ॥ १३ ॥
इच्छन्नश्वस्य यच्छिरः पर्वतेष्वपश्रितम् । तद्विदच्छर्यणावति ॥ १४ ॥
अत्राह गोरमन्वत नाम त्वष्टुरपीच्यम् । इत्था चन्द्रमसो गृहे ॥ १५ ॥

॥ ८ ॥ को अद्य युङ्क्ते धुरि गा ऋतस्य शिमीवतो भामिनो दुर्हणायून् ।
आसन्निषून्हृत्स्वसो मयोभून्य एषां भृत्यामृणधत्स जीवात् ॥ १६ ॥
क ईषते तुज्यते को बिभाय को मंसते सन्तमिन्द्रं को अन्ति ।
कस्तोकाय क इभायोत रायेऽधि ब्रवत्तन्वे३ को जनाय ॥ १७ ॥
को अग्निमीट्टे हविषा घृतेन स्रुचा यजाता ऋतुभिर्ध्रुवेभिः ।
कस्मै देवा आ वहानाशु होम को मंसते वीतिहोत्रः सुदेवः ॥ १८ ॥
त्वमङ्ग प्र शंसिषो देवः शविष्ठ मर्त्यम् ।
न त्वदन्यो मघवन्नस्ति मर्डितेन्द्र ब्रवीमि ते वचः ॥ १९ ॥
मा ते राधांसि मा त ऊतयो वसोऽस्मान्कदा चना दभन् ।
विश्वा च न उपमिमीहि मानुष वसूनि चर्षणिभ्य आ ॥ २० ॥

चतुर्दशोनुवाकः [८५] पञ्चाशीतितमं सूक्तम्

ऋषिः—गोतमो राहूगणः ॥ देवता—मरुतः ॥ छन्दः—१, २, ६, ११ जगती; ३, ७, ८ निचृज्जगती; ४, ९, १० विराड्जगती; ५ विराट्त्रिष्टुप्; १२ त्रिष्टुप् ॥ स्वरः—१-४, ६-११ निषादः; ५, १२ धैवतः ॥

॥ ९ ॥ प्र ये शुम्भन्ते जनयो न सप्तयो यामन्रुद्रस्य सूनवः सुदंससः ।
रोदसी हि मरुतश्चक्रिरे वृधे मदन्ति वीरा विदथेषु घृष्वयः ॥ १ ॥
त उक्षितासो महिमानमाशत दिवि रुद्रासो अधि चक्रिरे सदः ।
अर्चन्तो अर्कं जनयन्त इन्द्रियमधि श्रियो दधिरे पृश्निमातरः ॥ २ ॥
गोमातरो यच्छुभयन्ते अञ्जिभिस्तनूषु शुभ्रा दधिरे विरुक्मतः ।
बाधन्ते विश्वमभिमातिनमप वर्त्मान्येषामनु रीयते घृतम् ॥ ३ ॥
वि ये भ्राजन्ते सुमखास ऋष्टिभिः प्रच्यावयन्तो अच्युता चिदोजसा ।
मनोजुवो यन्मरुतो रथेष्वा वृषव्रातासः पृषतीरयुग्ध्वम् ॥ ४ ॥

प्र यद्रथेषु पृषतीरयुग्ध्वं वाजे अद्रिं मरुतो रंहयन्तः ।
उतारुषस्य वि ष्यन्ति धाराश्चर्मेवोदभिर्व्युन्दन्ति भूम ॥ ५ ॥
आ वो वहन्तु सप्तयो रघुष्यदो रघुपत्वानः प्र जिगात बाहुभिः ।
सीदता बर्हिरुरु वः सदस्कृतं मादयध्वं मरुतो मध्वो अन्धसः ॥ ६ ॥
॥ १० ॥ तेऽवर्धन्त स्वतवसो महित्वना नाकं तस्थुरुरु चक्रिरे सदः ।
विष्णुर्यद्धावद् वृषणं मदच्युतं वयो न सीदन्नधि बर्हिषि प्रिये ॥ ७ ॥
शूराइवेद्युयुधयो न जग्मयः श्रवस्यवो न पृतनासु येतिरे ।
भयन्ते विश्वा भुवना मरुद्भ्यो राजानइव त्वेषसंदृशो नरः ॥ ८ ॥
त्वष्टा यद्वज्रं सुकृतं हिरण्ययं सहस्रभृष्टिं स्वपा अवर्तयत् ।
धत्त इन्द्रो नर्यपांसि कर्तवेऽहन्वृत्रं निरपामौब्जदर्णवम् ॥ ९ ॥
ऊर्ध्वं नुनुद्रेऽवतं त ओजसा दादृहाणं चिद्बिभिदुर्वि पर्वतम् ।
धमन्तो वाणं मरुतः सुदानवो मदे सोमस्य रण्यानि चक्रिरे ॥ १० ॥
जिह्मं नुनुद्रेऽवतं तया दिशासिञ्चन्नुत्सं गोतमाय तृष्णजे ।
आ गच्छन्तीमवसा चित्रभानवः कामं विप्रस्य तर्पयन्त धामभिः ॥ ११ ॥
या वः शर्म शशमानाय सन्ति त्रिधातूनि दाशुषे यच्छताधि ।
अस्मभ्यं तानि मरुतो वि यन्त रयिं नो धत्त वृषणः सुवीरम् ॥ १२ ॥

[८६] षडशीतितमं सूक्तम्

ऋषिः—गोतमो राहूगणः ॥ देवता—मरुतः ॥ छन्दः—१, ४, ८, ९ गायत्री; २, ३, ७ पिपीलिकामध्यानिचृद्गायत्री; ५, ६, १० निचृद्गायत्री ॥ स्वरः—षड्जः ॥

॥ ११ ॥ मरुतो यस्य हि क्षये पाथा दिवो विमहसः । स सुगोपातमो जनः ॥ १ ॥
यज्ञैर्वा यज्ञवाहसो विप्रस्य वा मतीनाम् । मरुतः शृणुता हवम् ॥ २ ॥
उत वा यस्य वाजिनोऽनु विप्रमतक्षत । स गन्ता गोमति व्रजे ॥ ३ ॥
अस्य वीरस्य बर्हिषि सुतः सोमो दिविष्टिषु । उक्थं मदश्च शस्यते ॥ ४ ॥
अस्य श्रोषन्त्वा भुवो विश्वा यश्चर्षणीरभि । सूरं चित्सस्रुषीरिषः ॥ ५ ॥
॥ १२ ॥ पूर्वीभिर्हि ददाशिम शरद्भिर्मरुतो वयम् । अवोभिश्चर्षणीनाम् ॥ ६ ॥
सुभगः स प्रयज्यवो मरुतो अस्तु मर्त्यः । यस्य प्रयांसि पर्षथ ॥ ७ ॥

शꣳशमानस्य वा नरः स्वेदस्य सत्यशवसः । विदा कामस्य वेनतः ॥ ८ ॥
यूयं तत्सत्यशवस आविष्कर्त महित्वना । विध्यता विद्युता रक्षः ॥ ९ ॥
गूहता गुह्यं तमो वि यात विश्वमत्रिणम् । ज्योतिष्कर्ता यदुश्मसि ॥ १० ॥

[८७] सप्ताशीतितमं सूक्तम्

ऋषिः—गोतमो राहूगणपुत्रः ॥ देवता—मरुतः ॥ छन्दः—१, २, ५ विराड्जगती; ३ जगती; ४ त्रिष्टुप्; ६ निचृज्जगती ॥ स्वरः—१-३, ५, ६ निषादः; ४ धैवतः ॥

॥ १३ ॥ प्रत्वक्षसः प्रतवसो विरप्शिनोऽ नानता अविथुरा ऋजीषिणः ।
जुष्टतमासो नृतमासो अञ्जिभिर्व्यानञ्जे के चिदुस्राइव स्तृभिः ॥ १ ॥
उपह्वरेषु यदचिध्वं यायिं वयइव मरुतः केन चित्पथा ।
श्चोतन्ति कोशा उप वो रथेष्वा घृतमुक्षता मधुवर्णमर्चते ॥ २ ॥
प्रैषामज्मेषु विथुरेव रेजते भूमिर्यामेषु यद्ध युञ्जते शुभे ।
ते क्रीळयो धुनयो भ्राजदृष्टयः स्वयं महित्वं पनयन्त धूतयः ॥ ३ ॥
स हि स्वसृत्पृषदश्वो युवा गणोऽ३ऽ या ईशानस्तविषीभिरावृतः ।
असि सत्य ऋणयावानेद्योऽ स्या धियः प्राविताथा वृषा गणः ॥ ४ ॥
पितुः प्रत्नस्य जन्मना वदामसि सोमस्य जिह्वा प्र जिगाति चक्षसा ।
यदीमिन्द्रं शम्यृक्वाण आशतादिन्नामानि यज्ञियानि दधिरे ॥ ५ ॥
श्रियसे कं भानुभिः सं मिमिक्षिरे ते रश्मिभिस्त ऋक्वभिः सुखादयः ।
ते वाशीमन्त इष्मिणो अभीरवो विद्रे प्रियस्य मारुतस्य धाम्नः ॥ ६ ॥

[८८] अष्टाशीतितमं सूक्तम्

ऋषिः—गोतमो राहूगणपुत्रः ॥ देवता—मरुतः ॥ छन्दः—१ पङ्क्तिः; २ भुरिक्पङ्क्तिः; ३ निचृत्त्रिष्टुप्; ४ विराट्त्रिष्टुप्; ५ निचृत्पङ्क्तिः; ६ निचृद्बृहती ॥ स्वरः—१, २, ५ पञ्चमः; ३, ४ धैवतः; ६ मध्यमः ॥

॥ १४ ॥ आ विद्युन्मद्भिर्मरुतः स्वर्कै रथेभिर्यात ऋष्टिमद्भिरश्वपर्णैः ।
आ वर्षिष्ठया न इषा वयो न पप्तता सुमायाः ॥ १ ॥
तेऽरुणेभिर्वरमा पिशङ्गैः शुभे कं यान्ति रथतूर्भिरश्वैः ।
रुक्मो न चित्रः स्वधितीवान् पव्या रथस्य जङ्घनन्त भूम ॥ २ ॥
श्रिये कं वो अधि तनूषु वाशीर्मेधा वना न कृणवन्त ऊर्ध्वा ।
युष्मभ्यं कं मरुतः सुजातास्तुविद्युम्नासो धनयन्ते अद्रिम् ॥ ३ ॥

अहा॑नि गृ॒ध्राः॒ पर्या व॒ आगु॑रि॒मां धियं॑ वार्का॒र्यां च॑ दे॒वीम् ।
ब्रह्म॑ कृ॒ण्वन्तो॒ गोत॑मासो अ॒र्कैरू॒र्ध्वं नु॑नुद्र उत्स॒धिं पिब॑ध्यै ॥ ४ ॥
ए॒तत्त्यन्न योज॑नमचेति स॒स्वर्ह॒ यन्म॑रुतो॒ गोत॑मो वः ।
पश्य॒न् हिर॑ण्यचक्रा॒नयो॑दंष्ट्रा॒न्वि॒धाव॑तो व॒राहू॑न् ॥ ५ ॥
ए॒षा स्या वो॑ मरुतोऽनुभ॒र्त्री प्रति॑ ष्टोभति वा॒घतो॒ न वाणी॑ ।
अस्तो॑भयद् वृथा॒सा॒मनु॑ स्व॒धां गभ॑स्त्योः ॥ ६ ॥

[८९] एकोननवतितमं सूक्तम्

ऋषिः—गोतमो राहूगणपुत्रः ॥ देवता—विश्वेदेवाः ॥ छन्दः—१, ५ निचृज्जगती; २, ३, ७ जगती; ४ भुरिक्त्रिष्टुप्; ६ स्वराड्बृहती; ८ विराट्त्रिष्टुप्; ९, १० त्रिष्टुप् ॥ स्वरः—१-३, ५, ७ निषादः; ४, ८-१० धैवतः; ६ मध्यमः ॥

॥ १५ ॥ आ नो॑ भ॒द्राः क्रत॑वो यन्तु वि॒श्वतोऽ॑ द॑ब्धासो॒ अप॑रीतास उ॒द्भिद॑ः ।
दे॒वा नो॒ यथा॒ सद॒मिद् वृ॒धे अस॒न्नप्रा॑युवो॒ रक्षि॒तारो॑ दि॒वेदि॑वे ॥ १ ॥
दे॒वानां॑ भ॒द्रा सु॑म॒तिर्ऋ॑जूय॒तां दे॒वानां॑ रा॒तिर॒भि नो॒ नि व॑र्तताम् ।
दे॒वानां॑ स॒ख्यमुप॑ सेदिमा व॒यं दे॒वा न॒ आयुः॒ प्र ति॑रन्तु जी॒वसे॑ ॥ २ ॥
तान्पूर्व॑या नि॒विदा॑ हूमहे व॒यं भगं॑ मि॒त्रमदि॑ति॒ दक्ष॑म॒स्रिध॑म् ।
अ॒र्य॒मणं॒ वरु॑णं॒ सोम॑म॒श्विना॒ सर॑स्वती नः सु॒भगा॒ मय॑स्करत् ॥ ३ ॥
तन्नो॒ वातो॑ मयो॒भु वा॑तु भेष॒जं तन्मा॒ता पृ॑थि॒वी तत्पि॒ता द्यौः ।
तद् ग्रावा॑णः सोम॒सुतो॑ मयो॒भुव॒स्तद॑श्विना शृणुतं धिष्ण्या युवम् ॥ ४ ॥
तमीशा॑नं॒ जग॑तस्त॒स्थुष॒स्पतिं॑ धियंजि॒न्वमव॑से हूमहे व॒यम् ।
पूषा नो॒ यथा॒ वेद॑सा॒मस॑द् वृ॒धे र॑क्षि॒ता पा॒युर॑द॑ब्धः स्व॒स्तये॑ ॥ ५ ॥
॥ १६ ॥ स्व॒स्ति न॒ इन्द्रो॑ वृ॒द्धश्र॑वाः स्व॒स्ति नः॑ पूषा वि॒श्ववे॑दाः ।
स्व॒स्ति न॒स्तार्क्ष्यो॑ अरि॑ष्टनेमिः स्व॒स्ति नो॒ बृह॒स्पति॑र्दधातु ॥ ६ ॥
पृष॑दश्वा म॒रुतः॒ पृश्नि॑मातरः शुभं॒यावा॑नो वि॒दथे॑षु जग्मयः ।
अग्नि॑जिह्वा मन॒वः॒ सूर॑चक्षसो॒ विश्वे॑ नो दे॒वा अव॒सा ग॑मन्नि॒ह ॥ ७ ॥
भ॒द्रं कर्णे॑भिः शृणुयाम देवा भ॒द्रं प॑श्येमा॒क्षभि॑र्यजत्राः ।
स्थि॒रैर॑ङ्गै॒स्तुष्टु॑वांस॒स्त॒नूभि॒र्व्य॑शेम दे॒वहि॑तं॒ यदायुः॒ ॥ ८ ॥

शतमिन्नु शरदो अन्ति देवा यत्रा नश्चक्रा जरसं तनूनाम् ।
पुत्रासो यत्र पितरो भवन्ति मा नो मध्या रीरिषतायुर्गन्तोः ॥ ९ ॥
अदितिद्यौरदितिरन्तरिक्षमदितिर्माता स पिता स पुत्रः ।
विश्वे देवा अदितिः पञ्च जना अदितिर्जातमदितिर्जनित्वम् ॥ १० ॥

[९०] नवतितमं सूक्तम्

ऋषिः—गोतमो राहूगणपुत्रः ॥ देवता—विश्वे देवाः ॥ छन्दः—१, ८ पिपीलिकामध्यानिचृद्गायत्री; २, ७ गायत्री; ३ पिपीलिकामध्याविराड्गायत्री; ४ विराड्गायत्री; ५, ६ निचृद्गायत्री; ९ निचृदनुष्टुप् ॥ स्वरः—१-८ षड्जः; ९ गान्धारः ॥

॥ १७ ॥ ऋजुनीती नो वरुणो मित्रो नयतु विद्वान् । अर्यमा देवैः सजोषाः ॥ १ ॥
ते हि वस्वो वसवानास्ते अप्रमूरा महोभिः । व्रता रक्षन्ते विश्वाहा ॥ २ ॥
ते अस्मभ्यं शर्म यंसन्नमृता मर्त्येभ्यः । बाधमाना अप द्विषः ॥ ३ ॥
वि नः पथः सुवितायं चियन्त्विन्द्रो मरुतः । पूषा भगो वन्द्यासः ॥ ४ ॥
उत नो धियो गोअग्राः पूषन्विष्णवेवयावः । कर्ता नः स्वस्तिमतः ॥ ५ ॥
॥ १८ ॥ मधु वाता ऋतायते मधु क्षरन्ति सिन्धवः । माध्वीर्नः सन्त्वोषधीः ॥ ६ ॥
मधु नक्तमुतोषसो मधुमत्पार्थिवं रजः । मधु द्यौरस्तु नः पिता ॥ ७ ॥
मधुमान्नो वनस्पतिर्मधुमाँ अस्तु सूर्यः । माध्वीर्गावो भवन्तु नः ॥ ८ ॥
शं नो मित्रः शं वरुणः शं नो भवत्वर्यमा ।
शं न इन्द्रो बृहस्पतिः शं नो विष्णुरुरुक्रमः ॥ ९ ॥

[९१] एकनवतितमं सूक्तम्

ऋषिः—गोतमो राहूगणपुत्रः ॥ देवता—सोमः ॥ छन्दः—१, ३, ४ स्वराट्पङ्क्तिः; २ पङ्क्तिः; ५ पादनिचृद्गायत्री; ६, ८, ९, ११ निचृद्गायत्री; ७ वर्धमानागायत्री; १०, १२ गायत्री; १३, १४ विराड्गायत्री; १५, १६ पिपीलिकामध्यानिचृद्गायत्री; १७ परोष्णिक्; १८, २० भुरिक्पङ्क्तिः; २२ विराट्पङ्क्तिः; १९, २१, २३ निचृत्त्रिष्टुप् ॥ स्वरः—१-४, १८, २०, २२ पञ्चमः; ५-१६ षड्जः; १७ ऋषभः; १९, २१, २३ धैवतः ॥

॥ १९ ॥ त्वं सोम प्र चिकितो मनीषा त्वं रजिष्ठमनु नेषि पन्थाम् ।
तव प्रणीती पितरो न इन्दो देवेषु रत्नमभजन्त धीराः ॥ १ ॥
त्वं सोम क्रतुभिः सुक्रतुर्भूस्त्वं दक्षैः सुदक्षो विश्ववेदाः ।
त्वं वृषा वृषत्वेभिर्महित्वा द्युम्नेभिर्द्युम्न्यभवो नृचक्षाः ॥ २ ॥

राज्ञो नु ते वरुणस्य व्रतानि बृहद् गभीरं तव सोम धाम।
शुचिष्ट्वमसि प्रियो न मित्रो दक्षाय्यो अर्यमेवासि सोम॥ ३॥
या ते धामानि दिवि या पृथिव्यां या पर्वतेष्वोषधीष्वप्सु।
तेभिर्नो विश्वैः सुमना अहेळन्राजन्त्सोम प्रति हव्या गृभाय॥ ४॥
त्वं सोमासि सत्पतिस्त्वं राजोत वृत्रहा । त्वं भद्रो असि क्रतुः॥ ५॥
॥ २० ॥त्वं च सोम नो वशो जीवातुं न मरामहे । प्रियस्तोत्रो वनस्पतिः॥ ६॥
त्वं सोम महे भगं त्वं यून ऋतायते । दक्षं दधासि जीवसे॥ ७॥
त्वं नः सोम विश्वतो रक्षा राजन्नघायतः । न रिष्येत्त्वावतः सखा॥ ८॥
सोम यास्ते मयोभुव ऊतयः सन्ति दाशुषे । ताभिर्नोऽ विता भव॥ ९॥
इमं यज्ञमिदं वचो जुजुषाण उपागहि । सोम त्वं नो वृधे भव॥ १०॥
॥ २१ ॥सोम गीर्भिष्ट्वा वयं वर्धयामो वचोविदः । सुमृळीको न आ विश॥ ११॥
गयस्फानो अमीवहा वसुवित्पुष्टिवर्धनः । सुमित्रः सोम नो भव॥ १२॥
सोम रारन्धि नो हृदि गावो न यवसेष्वा । मर्यइव स्व ओक्ये॥ १३॥
यः सोम सख्ये तव रारणद्देव मर्त्यः । तं दक्षः सचते कविः॥ १४॥
उरुष्या णो अभिशस्तेः सोम नि पाह्यंहसः । सखा सुशेव एधि नः॥ १५॥
॥ २२ ॥ आ प्यायस्व समेतु ते विश्वतः सोम वृष्ण्यम् ।
भवा वाजस्य संगथे ॥ १६॥
आ प्यायस्व मदिन्तम सोम विश्वेभिरंशुभिः ।
भवा नः सुश्रवस्तमः सखा वृधे ॥ १७॥
सं ते पयांसि समु यन्तु वाजाः सं वृष्ण्यान्यभिमातिषाहः।
आप्यायमानो अमृताय सोम दिवि श्रवांस्युत्तमानि धिष्व॥ १८॥
या ते धामानि हविषा यजन्ति ता ते विश्वा परिभूरस्तु यज्ञम्।
गयस्फानः प्रतरणः सुवीरोऽवीरहा प्र चरा सोम दुर्यान्॥ १९॥
सोमो धेनुं सोमो अर्वन्तमाशुं सोमो वीरं कर्मण्यं ददाति।
सादन्यं विदथ्यं सभेयं पितृश्रवणं यो ददाशदस्मै॥ २०॥

॥ २३ ॥ अषाळ्हं युत्सु पृतनासु पप्रिं स्वर्षामप्सां वृजनस्य गोपाम्।
भरेषुजां सुक्षितिं सुश्रवसं जयन्तं त्वामनु मदेम सोम॥ २१॥
त्वमिमा ओषधीः सोम विश्वास्त्वमपो अजनयस्त्वं गाः।
त्वमा ततन्थोर्वन्तरिक्षं त्वं ज्योतिषा वि तमो ववर्थ॥ २२॥
देवेन नो मनसा देव सोम रायो भागं सहसावन्नभि युध्य।
मा त्वा तनदीशिषे वीर्यस्योभयेभ्यः प्र चिकित्सा गविष्टौ॥ २३॥

[९२] द्विनवतितमं सूक्तम्

ऋषिः—गोतमो राहूगणपुत्रः॥ देवता—उषाः॥ छन्दः—१, २ निचृज्जगती; ३ जगती; ४ विराड्-जगती; ५, ७, १२ विराट्त्रिष्टुप्; ६, १० निचृत्त्रिष्टुप्; ८, ९ त्रिष्टुप्; ११ भुरिक्पङ्क्तिः; १३ निचृत्परोष्णिक्; १४, १५ विराट्परोष्णिक्; १६, १७, १८ उष्णिक्॥
स्वरः—१-४ निषादः; ५-१०, १२ धैवतः; ११ पञ्चमः; १३-१८ ऋषभः॥

॥ २४ ॥ एता उ त्या उषसः केतुमक्रत पूर्वे अर्धे रजसो भानुमञ्जते।
निष्कृण्वाना आयुधानीव धृष्णवः प्रति गावोऽरुषीर्यन्ति मातरः॥ १॥
उदपप्तन्नरुणा भानवो वृथा स्वायुजो अरुषीर्गा अयुक्षत।
अक्रन्नुषासो वयुनानि पूर्वथा रुशन्तं भानुमरुषीरशिश्रयुः॥ २॥
अर्चन्ति नारीरपसो न विष्टिभिः समानेन योजनेना परावतः।
इषं वहन्तीः सुकृते सुदानवे विश्वेदह यजमानाय सुन्वते॥ ३॥
अधि पेशांसि वपते नृतूरिवापोर्णुते वक्ष उस्रेव बर्जहम्।
ज्योतिर्विश्वस्मै भुवनाय कृण्वती गावो न व्रजं व्युषा आवर्तमः॥ ४॥
प्रत्यर्ची रुशदस्या अदर्शि वि तिष्ठते बाधते कृष्णमभ्वम्।
स्वरुं न पेशो विदथेष्वञ्जञ्चित्रं दिवो दुहिता भानुमश्रेत्॥ ५॥

॥ २५ ॥ अतारिष्म तमसस्पारमस्योषा उच्छन्ती वयुना कृणोति।
श्रिये छन्दो न स्मयते विभाती सुप्रतीका सौमनसायाजीगः॥ ६॥
भास्वती नेत्री सूनृतानां दिवः स्तवे दुहिता गोतमेभिः।
प्रजावतो नृवतो अश्वबुध्यानुषो गोअग्राँ उप मासि वाजान्॥ ७॥
उषस्तमश्यां यशसं सुवीरं दासप्रवर्गं रयिमश्वबुध्यम्।
सुदंससा श्रवसा या विभासि वाजप्रसूता सुभगे बृहन्तम्॥ ८॥

विश्वानि देवी भुवनाभिचक्ष्या प्रतीची चक्षुरुर्विया वि भाति।
विश्वं जीवं चरसे बोधयन्ती विश्वस्य वाचमविदन्मनायोः ॥ ९ ॥
पुनः पुनर्जायमाना पुराणी समानं वर्णमभि शुम्भमाना।
श्वघ्नीव कृत्नुर्विज आमिनाना मर्तस्य देवी जरयन्त्यायुः ॥ १० ॥
॥ २६ ॥ व्यूर्ण्वती दिवो अन्ताँ अबोध्यप स्वसारं सनुतर्युयोति।
प्रमिनती मनुष्या युगानि योषा जारस्य चक्षसा वि भाति ॥ ११ ॥
पशून्न चित्रा सुभगा प्रथाना सिन्धुर्न क्षोद उर्विया व्यश्वैत्।
अमिनती दैव्यानि व्रतानि सूर्यस्य चेति रश्मिभिर्दृशाना ॥ १२ ॥
उषस्तच्चित्रमा भरास्मभ्यं वाजिनीवति ।
येन तोकं च तनयं च धामहे ॥ १३ ॥
उषो अद्येह गोमत्यश्वावति विभावरि ।
रेवदस्मे व्युच्छ सूनृतावति ॥ १४ ॥
युक्ष्वा हि वाजिनीवत्यश्वाँ अद्यारुणाँ उषः ।
अथा नो विश्वा सौभगान्या वह ॥ १५ ॥
॥ २७ ॥ अश्विना वर्तिरस्मदा गोमद्दस्रा हिरण्यवत् ।
अर्वाग्रथं समनसा नि यच्छतम् ॥ १६ ॥
यावित्था श्लोकमा दिवो ज्योतिर्जनाय चक्रथुः ।
आ न ऊर्जं वहतमश्विना युवम् ॥ १७ ॥
एह देवा मयोभुवा दस्रा हिरण्यवर्तनी ।
उषर्बुधो वहन्तु सोमपीतये ॥ १८ ॥

[९३] त्रिनवतितमं सूक्तम्

ऋषिः—गोतमो राहूगणपुत्रः ॥ देवता—अग्नीषोमौ ॥ छन्दः—१ अनुष्टुप्; २ भुरिग् उष्णिक्; ३ विराडनुष्टुप्; ४ स्वराट्पङ्क्तिः; ५, ७ निचृत्त्रिष्टुप्; ६ विराट्त्रिष्टुप्; ८ स्वराट्त्रिष्टुप्; ९-११ गायत्री; १२ त्रिष्टुप् ॥ स्वरः—१, ३ गान्धारः; २ ऋषभः; ४ पञ्चमः; ५-८, १२ धैवतः; ९-११ षड्जः ॥

॥ २८ ॥ अग्नीषोमाविमं सु मे शृणुतं वृषणा हवम् ।
प्रति सूक्तानि हर्यतं भवतं दाशुषे मयः ॥ १ ॥

अग्नीषोमा॒ यो अ॒द्य वा॑मि॒दं वचः॑ सप॒र्यति॑ ।
तस्मै॑ धत्तं सुवी॒र्यं॑ गवां॒ पोषं॒ स्वश्व्य॑म् ॥ २ ॥
अग्नीषोमा॒ य आहु॑तिं॒ यो वां॒ दाशा॑द्ध॒विष्कृ॑तिम् ।
स प्र॒जया॑ सुवी॒र्यं॑ विश्व॒मायु॒र्व्य॑श्नवत् ॥ ३ ॥
अग्नीषोमा॒ चेति॒ तद्वी॒र्यं॑ वां॒ यदमु॑ष्णीतमव॒सं प॒णिं गाः ।
अवा॑तिरतं॒ बृस॑यस्य॒ शेषोऽ॑ विन्दतं॒ ज्योति॒रेकं॑ ब॒हुभ्यः॑ ॥ ४ ॥
युव॒मे॒तानि॑ दि॒वि रो॑च॒नान्य॒ग्निश्च॑ सोम सक्रतू अधत्तम् ।
युवं सिन्धूँ॒र॒भिश॑स्तेरव॒द्यादग्नीषोमा॒वमु॑ञ्चतं गृभी॒तान् ॥ ५ ॥
आन्यं दि॒वो मा॑त॒रिश्वा॑ जभा॒राम॑थ्नाद॒न्यं परि॑ श्ये॒नो अद्रेः॑ ।
अग्नीषोमा॒ ब्रह्म॑णा वावृधा॒नोरुं य॒ज्ञाय॑ चक्रथुरु लो॒कम् ॥ ६ ॥
॥ २९ ॥ अग्नीषोमा ह॒विष॒ः प्रस्थि॑तस्य वी॒तं ह॑र्य॑तं वृषणा जुषेथाम् ।
सुशर्मा॑णा॒ स्ववसा॒ हि भू॒तमथा॑ धत्तं॒ यज॑मानाय॒ शं योः ॥ ७ ॥
यो अ॒ग्नीषोमा॑ ह॒विषा॑ सप॒र्याद्दे॑व॒द्रीचा॒ मन॑सा॒ यो घृ॒तेन॑ ।
तस्य॑ व्र॒तं र॑क्षतं पा॒तमंह॑सो वि॒शे जना॑य॒ महि॒ शर्म॑ यच्छतम् ॥ ८ ॥
अग्नीषोमा॒ सवे॑दसा॒ सहू॑ती॒ वन॑तं॒ गिरः॑ । सं दे॑व॒त्रा ब॑भूवथुः ॥ ९ ॥
अग्नीषोमाव॒नेन॑ वां॒ यो वां॑ घृ॒तेन॒ दाश॑ति । तस्मै॑ दीदयतं बृ॒हत् ॥ १० ॥
अग्नीषोमावि॒मानि॑ नो यु॒वं ह॒व्या जु॑जोषतम् । आ या॑तमुप॒ नः॒ सचा॑ ॥ ११ ॥
अग्नीषोमा पिपृतमर्व॑तो॒ न आ प्या॑यन्तामु॒स्रिया॑ ह॒व्यसू॑दः ।
अ॒स्मे बला॑नि म॒घव॑त्सु धत्तं कृणु॒तं नो॑ अध्व॒रं श्रु॑ष्टि॒मन्त॑म् ॥ १२ ॥

पञ्चदशोऽनुवाकः [९४] चतुर्नवतितमं सूक्तम्

ऋषिः—कुत्स आङ्गिरसः ॥ देवता—अग्निः ॥ छन्दः—१, ४, ५, ७, ९, १० निचृज्जगती; २, ३, १६ त्रिष्टुप्; ६ स्वराट्त्रिष्टुप्; ८ निचृत्त्रिष्टुप्; ११ भुरिक्त्रिष्टुप्; १२-१४ विराड्जगती; १५ भुरिक्पङ्क्तिः ॥ स्वरः—१, ४, ५, ७, ९, १०, १२-१४ निषादः; २, ३, ६, ८, ११, १६ धैवतः; १५ पञ्चमः ॥

॥ ३० ॥ इ॒मं स्तोम॒मर्ह॑ते जा॒तवे॑दसे॒ रथ॑मिव॒ सं म॑हेमा मनी॒षया॑ ।
भ॒द्रा हि न॒ः प्रम॑तिरस्य॒ सं॑स॒द्यग्ने॑ स॒ख्ये मा रि॑षामा व॒यं तव॑ ॥ १ ॥
यस्मै॒ त्वमा॒यज॑से॒ स सा॑धत्यनव॒द्या क्षे॑ति॒ दध॑ते सुवी॒र्य॑म् ।
स तू॑ताव॒ नैन॑मश्नोत्यंह॒तिरग्ने॑ स॒ख्ये मा रि॑षामा व॒यं तव॑ ॥ २ ॥

शकेम त्वा समिधं साधया धियस्त्वे देवा हविरदन्त्याहुतम्।
त्वमादित्याँ आ वह तान् ह्यु१श्मस्यग्ने सख्ये मा रिषामा वयं तव॥ ३॥
भरामेध्मं कृणवामा हवींषि ते चितयन्तः पर्वणापर्वणा वयम्।
जीवातवे प्रतरं साधया धियोऽग्ने सख्ये मा रिषामा वयं तव॥ ४॥
विशां गोपा अस्य चरन्ति जन्तवो द्विपच्च यदुत चतुष्पदक्तुभिः।
चित्रः प्रकेत उषसो महाँ अस्यग्ने सख्ये मा रिषामा वयं तव॥ ५॥
॥ ३१॥ त्वमध्वर्युरुत होतासि पूर्व्यः प्रशास्ता पोता जनुषा पुरोहितः।
विश्वा विद्वाँ आर्त्विज्या धीर पुष्यस्यग्ने सख्ये मा रिषामा वयं तव॥ ६॥
यो विश्वतः सुप्रतीकः सदृङ्ङसि दूरे चित्सन्तळिदिवाति रोचसे।
रात्र्याश्चिदन्धो अति देव पश्यस्यग्ने सख्ये मा रिषामा वयं तव॥ ७॥
पूर्वो देवा भवतु सुन्वतो रथोऽस्माकं शंसो अभ्यस्तु दूढ्यः।
तदा जानीतोत पुष्यता वचोऽग्ने सख्ये मा रिषामा वयं तव॥ ८॥
वधैर्दुःशंसाँ अप दूढ्यो जहि दूरे वा ये अन्ति वा के चिदत्रिणः।
अथा यज्ञाय गृणते सुगं कृध्यग्ने सख्ये मा रिषामा वयं तव॥ ९॥
यदयुक्था अरुषा रोहिता रथे वातजूता वृषभस्येव ते रवः।
आदिन्वसि वनिनो धूमकेतुनाग्ने सख्ये मा रिषामा वयं तव॥ १०॥
॥ ३२॥ अध स्वनादुत बिभ्युः पतत्रिणो द्रप्सा यत्ते यवसादो व्यस्थिरन्।
सुगं तत्ते तावकेभ्यो रथेभ्योऽग्ने सख्ये मा रिषामा वयं तव॥ ११॥
अयं मित्रस्य वरुणस्य धायसेऽवयातां मरुतां हेळो अद्भुतः।
मृळा सु नो भूत्वेषां मनः पुनरग्ने सख्ये मा रिषामा वयं तव॥ १२॥
देवो देवानामसि मित्रो अद्भुतो वसुर्वसूनामसि चारुरध्वरे।
शर्मन्त्स्याम तव सप्रथस्तमेऽग्ने सख्ये मा रिषामा वयं तव॥ १३॥
तत्ते भद्रं यत्समिद्धः स्वे दमे सोमाहुतो जरसे मृळयत्तमः।
दधासि रत्नं द्रविणं च दाशुषेऽग्ने सख्ये मा रिषामा वयं तव॥ १४॥
यस्मै त्वं सुद्रविणो ददाशोऽनागास्त्वमदिते सर्वताता।
यं भद्रेण शवसा चोदयासि प्रजावता राधसा ते स्याम॥ १५॥

स त्वमग्ने सौभगत्वस्य विद्वानस्माकमायुः प्र तिरेह देव।
तन्नो मित्रो वरुणो मामहन्तामदितिः सिन्धुः पृथिवी उत द्यौः॥ १६॥

॥ ॐ ॥

॥ इति प्रथमाष्टके षष्ठोध्यायः ॥
[षष्ठाध्याये वर्गाः ३२, सूक्तानि १४, ऋचः १६३]

अथ सप्तमोऽध्यायः

[९५] पञ्चनवतितमं सूक्तम्

ऋषिः—कुत्स आङ्गिरसः॥ देवता—सत्यगुणविशिष्टोऽग्निः शुद्धोऽग्निर्वा॥ छन्दः—१, ३ विराट्त्रिष्टुप्; २, ७, ८, ११ त्रिष्टुप्; ४-६, १० निचृत्त्रिष्टुप्; ९ भुरिक्पङ्क्तिः॥ स्वरः—१-८, १०, ११ धैवतः; ९ पञ्चमः॥

॥ १॥ द्वे विरूपे चरतः स्वर्थे अन्यान्या वत्समुप धापयेते ।
हरिरन्यस्यां भवति स्वधावाञ्छुक्रो अन्यस्यां ददृशे सुवर्चीः॥ १॥
दशेमं त्वष्टुर्जनयन्त गर्भमन्तर्द्रासो युवतयो विभृत्रम् ।
तिग्मानीकं स्वयशसं जनेषु विरोचमानं परि षीं नयन्ति॥ २॥
त्रीणि जाना परि भूषन्त्यस्य समुद्र एकं दिव्येकमप्सु ।
पूर्वामनु प्र दिशं पार्थिवानामृतून्प्रशासद्वि दधावनुष्ठु ॥ ३॥
क इमं वो निण्यमा चिकेत वत्सो मातृर्जनयत स्वधाभिः।
बह्वीनां गर्भो अपसामुपस्थान्महान्कविर्निश्चरति स्वधावान्॥ ४॥
आविष्ट्यो वर्धते चारुरासु जिह्मानामूर्ध्वः स्वयशा उपस्थे।
उभे त्वष्टुर्बिभ्यतुर्जायमानात्प्रतीची सिंहं प्रति जोषयेते ॥ ५॥
॥ २॥ उभे भद्रे जोषयेते न मेने गावो न वाश्रा उप तस्थुरेवैः।
स दक्षाणां दक्षपतिर्बभूवाञ्जन्ति यं दक्षिणतो हविर्भिः॥ ६॥
उद्यंयमीति सवितेव बाहू उभे सिचौ यतते भीम ऋञ्जन्।
उच्छुक्रमत्कमजते सिमस्मान्नवा मातृभ्यो वसना जहाति॥ ७॥

त्वेषं रूपं कृणुत उत्तरं यत्संपृञ्चानः सदने गोभिरद्भिः ।
कविर्बुध्नं परि मर्मृज्यते धीः सा देवताता समितिर्बभूव ॥ ८ ॥
उरु ते ज्रयः पर्येति बुध्नं विरोचमानं महिषस्य धाम ।
विश्वेभिरग्ने स्वयशोभिरिद्धोऽदब्धेभिः पायुभिः पाह्यस्मान् ॥ ९ ॥
धन्वन्त्स्रोतः कृणुते गातुमूर्मिं शुक्रैरूर्मिभिरभि नक्षति क्षाम् ।
विश्वा सनानि जठरेषु धत्तेऽन्तर्नवासु चरति प्रसूषु ॥ १० ॥
एवा नो अग्ने समिधा वृधानो रेवत्पावक श्रवसे वि भाहि ।
तन्नो मित्रो वरुणो मामहन्तामदितिः सिन्धुः पृथिवी उत द्यौः ॥ ११ ॥

[९६] षण्णवतितमं सूक्तम्

ऋषिः—कुत्स आङ्गिरसः ॥ देवता—द्रविणोदा अग्निः शुद्धोऽग्निर्वा ॥ छन्दः—त्रिष्टुप् ॥ स्वरः—धैवतः ॥

॥ ३ ॥ स प्रत्नथा सहसा जायमानः सद्यः काव्यानि बळधत्त विश्वा ।
आपश्च मित्रं धिषणा च साधन्देवा अग्निं धारयन्द्रविणोदाम् ॥ १ ॥
स पूर्वया निविदा कव्यतायोरिमाः प्रजा अजनयन्मनूनाम् ।
विवस्वता चक्षसा द्यामपश्च देवा अग्निं धारयन्द्रविणोदाम् ॥ २ ॥
तमीळत प्रथमं यज्ञसाधं विश आरीराहुतमृञ्जसानम् ।
ऊर्जः पुत्रं भरतं सृप्रदानुं देवा अग्निं धारयन्द्रविणोदाम् ॥ ३ ॥
स मातरिश्वा पुरुवारपुष्टिर्विदद् गातुं तनयाय स्वर्वित् ।
विशां गोपा जनिता रोदस्योर्देवा अग्निं धारयन्द्रविणोदाम् ॥ ४ ॥
नक्तोषासा वर्णमामेम्याने धापयेते शिशुमेकं समीची ।
द्यावाक्षामा रुक्मो अन्तर्वि भाति देवा अग्निं धारयन्द्रविणोदाम् ॥ ५ ॥

॥ ४ ॥ रायो बुध्नः संगमनो वसूनां यज्ञस्य केतुर्मन्मसाधनो वेः ।
अमृतत्वं रक्षमाणास एनं देवा अग्निं धारयन्द्रविणोदाम् ॥ ६ ॥
नू च पुरा च सदनं रयीणां जातस्य च जायमानस्य च क्षाम् ।
सतश्च गोपां भवतश्च भूरेर्देवा अग्निं धारयन्द्रविणोदाम् ॥ ७ ॥
द्रविणोदा द्रविणसस्तुरस्य द्रविणोदाः सनरस्य प्र यंसत् ।
द्रविणोदा वीरवतीमिषं नो द्रविणोदा रासते दीर्घमायुः ॥ ८ ॥

एवा नो अग्ने समिधा वृधानो रेवत्पावक श्रवसे वि भाहि।
तन्नो मित्रो वरुणो मामहन्तामदितिः सिन्धुः पृथिवी उत द्यौः॥ ९॥

[९७] सप्तनवतितमं सूक्तम्

ऋषिः—कुत्स आङ्गिरसः॥ देवता—अग्निः॥ छन्दः—१, ७, ८ पिपीलिकामध्या निचृद्गायत्री; २, ४, ५ गायत्री; ३, ६ निचृद्गायत्री॥ स्वरः—षड्जः॥

॥ ५॥ अप नः शोशुचदघमग्ने शुशुग्ध्या रयिम्। अप नः शोशुचदघम्॥ १॥
सुक्षेत्रिया सुगातुया वसूया च यजामहे। अप नः शोशुचदघम्॥ २॥
प्र यद्वन्दिष्ठ एषा प्रास्माकासश्च सूरयः। अप नः शोशुचदघम्॥ ३॥
प्र यत्ते अग्ने सूरयो जायेमहि प्र ते वयम्। अप नः शोशुचदघम्॥ ४॥
प्र यदग्नेः सहस्वतो विश्वतो यन्ति भानवः। अप नः शोशुचदघम्॥ ५॥
त्वं हि विश्वतोमुख विश्वतः परिभूरसि। अप नः शोशुचदघम्॥ ६॥
द्विषो नो विश्वतोमुखाति नावेव पारय। अप नः शोशुचदघम्॥ ७॥
स नः सिन्धुमिव नावयाति पर्षा स्वस्तये। अप नः शोशुचदघम्॥ ८॥

[९८] अष्टनवतितमं सूक्तम्

ऋषिः—कुत्स आङ्गिरसः॥ देवता—अग्निर्वैश्वानरः॥ छन्दः—१ विराट्त्रिष्टुप्; २ त्रिष्टुप्; ३ निचृत्त्रिष्टुप्॥ स्वरः—धैवतः॥

॥ ६॥ वैश्वानरस्य सुमतौ स्याम राजा हि कं भुवनानामभिश्रीः।
इतो जातो विश्वमिदं वि चष्टे वैश्वानरो यतते सूर्येण॥ १॥
पृष्टो दिवि पृष्टो अग्निः पृथिव्यां पृष्टो विश्वा ओषधीरा विवेश।
वैश्वानरः सहसा पृष्टो अग्निः स नो दिवा स रिषः पातु नक्तम्॥ २॥
वैश्वानर तव तत्सत्यमस्त्वस्मान् रायो मघवानः सचन्ताम्।
तन्नो मित्रो वरुणो मामहन्तामदितिः सिन्धुः पृथिवी उत द्यौः॥ ३॥

[९९] नवनवतितमं सूक्तम्

ऋषिः—कश्यपो मरीचिपुत्रः॥ देवता—अग्निर्जातवेदाः॥ छन्दः—निचृत्त्रिष्टुप्॥ स्वरः—धैवतः॥

॥ ७॥ जातवेदसे सुनवाम सोममरातीयतो नि दहाति वेदः।
स नः पर्षदति दुर्गाणि विश्वा नावेव सिन्धुं दुरितात्यग्निः॥ १॥

[१००] शततमं सूक्तम्

ऋषिः—वृषागिरो महाराजस्य पुत्रभूता वार्षागिरा ऋज्राश्वाम्बरीषसहदेव भयमानसुराधसः॥ देवता—इन्द्रः॥ छन्दः—१, ५ पङ्क्तिः; २, १३, १७ स्वराट्पङ्क्तिः; ३, ४, ११, १८ विराट्त्रिष्टुप्; ६, १०, १६ भुरिक्पङ्क्तिः; ७, ८, ९, १२, १४, १५, १९ निचृत्त्रिष्टुप्॥ स्वरः—१, २, ५, ६, १०, १३, १६, १७ पञ्चमः; ३, ४, ७-९, ११, १२, १४, १५, १८, १९ धैवतः॥

॥ ८ ॥ स यो वृषा वृष्ण्येभिः समोका महो दिवः पृथिव्याश्च सम्राट्।
सतीनसत्वा हव्यो भरेषु मरुत्वान्नो भवत्विन्द्र ऊती ॥ १ ॥
यस्यानाप्तः सूर्यस्येव यामो भरेभरे वृत्रहा शुष्मो अस्ति।
वृषन्तमः सखिभिः स्वेभिरेवैर्मरुत्वान्नो भवत्विन्द्र ऊती॥ २ ॥
दिवो न यस्य रेतसो दुघानाः पन्थासो यन्ति शवसापरीताः।
तरद् द्वेषाः सासहिः पौंस्येभिर्मरुत्वान्नो भवत्विन्द्र ऊती॥ ३ ॥
सो अङ्गिरोभिरङ्गिरस्तमो भूद् वृषा वृषभिः सखिभिः सखा सन्।
ऋग्मिभिर्ऋग्मी गातुभिर्ज्येष्ठो मरुत्वान्नो भवत्विन्द्र ऊती॥ ४ ॥
स सूनुभिर्न रुद्रेभिर्ऋभ्वा नृषाह्ये सासह्वाँ अमित्रान् ।
सनीळेभिः श्रवस्यानि तूर्वन्मरुत्वान्नो भवत्विन्द्र ऊती ॥ ५ ॥
॥ ९ ॥ स मन्युमीः समदनस्य कर्तास्माकेभिर्नृभिः सूर्य सनत् ।
अस्मिन्नहन्त्सत्पतिः पुरुहूतो मरुत्वान्नो भवत्विन्द्र ऊती॥ ६ ॥
तमूतयो रणयञ्छूरसातौ तं क्षेमस्य क्षितयः कृण्वत त्राम्।
स विश्वस्य करुणस्येश एको मरुत्वान्नो भवत्विन्द्र ऊती॥ ७ ॥
तमप्सन्त शवस उत्सवेषु नरो नरमवसे तं धनाय ।
सो अन्धे चित्तमसि ज्योतिर्विदन्मरुत्वान्नो भवत्विन्द्र ऊती॥ ८ ॥
स सव्येन यमति व्राधतश्चित्स दक्षिणे संगृभीता कृतानि।
स कीरिणा चित्सनिता धनानि मरुत्वान्नो भवत्विन्द्र ऊती॥ ९ ॥
स ग्रामेभिः सनिता स रथेभिर्विदे विश्वाभिः कृष्टिभिर्न्व१द्य।
स पौंस्येभिरभिभूरशस्तीर्मरुत्वान्नो भवत्विन्द्र ऊती ॥ १० ॥
॥ १० ॥ स जामिभिर्यत्समजाति मीळ्हेऽजामिभिर्वा पुरुहूत एवैः।
अपां तोकस्य तनयस्य जेषे मरुत्वान्नो भवत्विन्द्र ऊती॥ ११ ॥

स वज्रभृद्दस्युहा भीम उग्रः सहस्त्रचेताः शतनीथ ऋभ्वा।
चम्रीषो न शवसा पाञ्चजन्यो मरुत्वान्नो भवत्विन्द्र ऊती॥ १२॥
तस्य वज्रः क्रन्दति स्मत्स्वर्षा दिवो न त्वेषो रवथः शिमीवान्।
तं सचन्ते सनयस्तं धनानि मरुत्वान्नो भवत्विन्द्र ऊती॥ १३॥
यस्याजस्त्रं शवसा मानमुक्थं परिभुजद्रोदसी विश्वतः सीम्।
स पारिषत्क्रतुभिर्मन्दसानो मरुत्वान्नो भवत्विन्द्र ऊती॥ १४॥
न यस्य देवा देवता न मर्ता आपश्चन शवसो अन्तमापुः।
स प्ररिक्वा त्वक्षसा क्ष्मो दिवश्च मरुत्वान्नो भवत्विन्द्र ऊती॥ १५॥
॥ ११॥रोहिच्छ्यावा सुमदंशुर्ललामीर्द्युक्षा राय ऋज्राश्वस्य ।
वृषण्वन्तं बिभ्रती धूर्षु रथं मन्द्रा चिकेत नाहुषीषु विक्षु॥ १६॥
एतत्त्यत्त इन्द्र वृष्ण उक्थं वार्षागिरा अभि गृणन्ति राधः।
ऋज्राश्वः प्रष्टिभिरम्बरीषः सहदेवो भयमानः सुराधाः॥ १७॥
दस्यूञ्छिम्यूँश्च पुरुहूत एवैर्हत्वा पृथिव्यां शर्वा नि बर्हीत्।
सनत्क्षेत्रं सखिभिः श्वित्न्येभिः सनत्सूर्यं सनदपः सुवज्रः॥ १८॥
विश्वाहेन्द्रो अधिवक्ता नो अस्त्वपरिह्वृताः सनुयाम वाजम्।
तन्नो मित्रो वरुणो मामहन्तामदितिः सिन्धुः पृथिवी उत द्यौः॥ १९॥

[१०१] एकोत्तरशततमं सूक्तम्

ऋषिः—कुत्स आङ्गिरसः॥ देवता—इन्द्रः॥ छन्दः—१, ४ निचृज्जगती; २, ५, ७ विराड्जगती; ३ भुरिक्त्रिष्टुप्; ६ स्वराट्त्रिष्टुप्; ८, १० निचृत्त्रिष्टुप्; ९, ११ त्रिष्टुप्॥ स्वरः—१, २, ४, ५, ७ निषादः; ३, ६, ८-११ धैवतः॥

॥ १२॥प्र मन्दिने पितुमदर्चता वचो यः कृष्णगर्भा निरहन्नृजिश्वना।
अवस्यवो वृषणं वज्रदक्षिणं मरुत्वन्तं सख्याय हवामहे॥ १॥
यो व्यंसं जाहृषाणेन मन्युना यः शम्बरं यो अहन्पिप्रुमव्रतम्।
इन्द्रो यः शुष्णमशुषं न्यावृणङ्मरुत्वन्तं सख्याय हवामहे॥ २॥
यस्य द्यावापृथिवी पौंस्यं महद्यस्य व्रते वरुणो यस्य सूर्यः।
यस्येन्द्रस्य सिन्धवः सश्चति व्रतं मरुत्वन्तं सख्याय हवामहे॥ ३॥

यो अश्वानां यो गवां गोपतिर्वशी य आरितः कर्मणिकर्मणि स्थिरः।
वीळोश्चिदिन्द्रो यो असुन्वतो वधो मरुत्वन्तं सख्याय हवामहे॥ ४॥
यो विश्वस्य जगतः प्राणतस्पतिर्यो ब्रह्मणे प्रथमो गा अविन्दत्।
इन्द्रो यो दस्यूँरधराँ अवातिरन् मरुत्वन्तं सख्याय हवामहे॥ ५॥
यः शूरैर्भिर्हव्यो यश्च भीरुभिर्यो धावद्भिर्हूयते यश्च जिग्युभिः।
इन्द्रं यं विश्वा भुवनाभि संदधुर्मरुत्वन्तं सख्याय हवामहे॥ ६॥
॥ १३॥रुद्राणामेति प्रदिशा विचक्षणो रुद्रेभिर्योषा तनुते पृथु व्रयः।
इन्द्रं मनीषा अभ्यर्चति श्रुतं मरुत्वन्तं सख्याय हवामहे॥ ७॥
यद् वा मरुत्वः परमे सधस्थे यद्वावमे वृजने मादयासे।
अत आ याह्यध्वरं नो अच्छा त्वाया हविश्चकृमा सत्यराधः॥ ८॥
त्वायेन्द्र सोमं सुषुमा सुदक्ष त्वाया हविश्चकृमा ब्रह्मवाहः।
अधा नियुत्वः सगणो मरुद्भिरस्मिन् यज्ञे बर्हिषि मादयस्व॥ ९॥
मादयस्व हरिभिर्ये त इन्द्र वि ष्यस्व शिप्रे वि सृजस्व धेने।
आ त्वा सुशिप्र हरयो वहन्तूशन् हव्यानि प्रति नो जुषस्व॥ १०॥
मरुत्स्तोत्रस्य वृजनस्य गोपा वयमिन्द्रेण सनुयाम वाजम्।
तन्नो मित्रो वरुणो मामहन्तामदितिः सिन्धुः पृथिवी उत द्यौः॥ ११॥

[१०२] द्व्युत्तरशततमं सूक्तम्

ऋषिः—कुत्स आङ्गिरसः॥ देवता—इन्द्रः॥ छन्दः—१ जगती; २, ४, ९ स्वराट्त्रिष्टुप्; ३, ५-८ निचृज्जगती; १०, ११ निचृत्त्रिष्टुप्॥ स्वरः—१, ३, ५-८ निषादः; २, ४, ९-११ धैवतः॥

॥ १४॥इमां ते धियं प्र भरे महो महीमस्य स्तोत्रे धिषणा यत्त आनजे।
तमुत्सवे च प्रसवे च सासहिमिन्द्रं देवासः शवसामदन्ननु॥ १॥
अस्य श्रवो नद्यः सप्त बिभ्रति द्यावाक्षामा पृथिवी दर्शतं वपुः।
अस्मे सूर्याचन्द्रमसाभिचक्षे श्रद्धे कमिन्द्र चरतो वितर्तुरम्॥ २॥
तं स्मा रथं मघवन् प्राव सातये जैत्रं यं ते अनुमदाम संगमे।
आजा न इन्द्र मनसा पुरुष्टुत त्वायद्भ्यो मघवञ्छर्म यच्छ नः॥ ३॥
वयं जयेम त्वया युजा वृतमस्माकमंशमुदवा भरेभरे।
अस्मभ्यमिन्द्र वरिवः सुगं कृधि प्र शत्रूणां मघवन् वृष्ण्या रुज॥ ४॥

नाना हि त्वा हवमाना जना इमे धनानां धर्तरवसा विपन्यवः।
अस्माकं स्मा रथमा तिष्ठ सातये जैत्रं हीन्द्र निभृतं मनस्तव॥ ५॥
॥ १५॥ गोजिता बाहू अमितक्रतुः सिमः कर्मन्कर्मञ्छतमूतिः खजंकरः।
अकल्प इन्द्रः प्रतिमानमोजसाथा जना वि ह्वयन्ते सिषासवः॥ ६॥
उत्ते शतान्मघवन्नुच्च भूयस उत्सहस्राद्रिरिचे कृष्टिषु श्रवः।
अमात्रं त्वा धिषणा तित्विषे मह्यधा वृत्राणि जिघ्नसे पुरन्दर॥ ७॥
त्रिविष्टिधातु प्रतिमानमोजसस्तिस्रो भूमीर्नृपते त्रीणि रोचना।
अतीदं विश्वं भुवनं ववक्षिथाशत्रुरिन्द्र जनुषा सनादसि॥ ८॥
त्वां देवेषु प्रथमं हवामहे त्वं बभूथ पृतनासु सासहिः।
सेमं नः कारुमुपमन्युमुद्भिदमिन्द्रः कृणोतु प्रसवे रथं पुरः॥ ९॥
त्वं जिगेथ न धना रुरोधिथाभीष्वाजा मघवन्महत्सु च।
त्वामुग्रमवसे सं शिशीमस्यथा न इन्द्र हवनेषु चोदय॥ १०॥
विश्वाहेन्द्रो अधिवक्ता नो अस्त्वपरिह्वृताः सनुयाम वाजम्।
तन्नो मित्रो वरुणो मामहन्तामदितिः सिन्धुः पृथिवी उत द्यौः॥ ११॥

[१०३] त्र्युत्तरशततमं सूक्तम्

ऋषिः—कुत्स आङ्गिरसः॥ देवता—इन्द्रः॥ छन्दः—१, ३, ५, ६ निचृत्त्रिष्टुप्; २, ४ विराट्त्रिष्टुप्; ७, ८ त्रिष्टुप्॥ स्वरः—धैवतः॥

॥ १६॥ तत्त इन्द्रियं परमं पराचैरधारयन्त कवयः पुरेदम्।
क्षमेदमन्यद्दिव्यन्यदस्य समी पृच्यते समनेव केतुः॥ १॥
स धारयत्पृथिवीं पप्रथच्च वज्रेण हत्वा निरपः ससर्ज।
अहन्नहिमभिनद्रौहिणं व्यहन्व्यंसं मघवा शचीभिः॥ २॥
स जातूभर्मा श्रद्दधान ओजः पुरो विभिन्दन्नचरद्वि दासीः।
विद्वान्वज्रिन्दस्यवे हेतिमस्यार्यं सहो वर्धया द्युम्नमिन्द्र॥ ३॥
तदूचुषे मानुषेमा युगानि कीर्तेन्यं मघवा नाम बिभ्रत्।
उपप्रयन्दस्युहत्याय वज्री यद्धं सूनुः श्रवसे नाम दधे॥ ४॥
तदस्येदं पश्यता भूरि पुष्टं श्रदिन्द्रस्य धत्तन वीर्याय।
स गा अविन्दत्सो अविन्ददश्वान्त्स ओषधीः सो अपः स वनानि॥ ५॥

॥ १७ ॥ भूरिकर्मणे वृषभाय वृष्णे सत्यशुष्माय सुनवाम सोमम्।
य आदृत्या परिपन्थीव शूरोऽयज्वनो विभजन्नेति वेदः॥ ६॥
तदिन्द्र प्रेव वीर्यं चकर्थ यत्ससन्तं वज्रेणाबोधयोऽहिम्।
अनु त्वा पत्नीर्हर्षितं वयश्च विश्वे देवासो अमदन्ननु त्वा॥ ७॥
शुष्णं पिप्रुं कुयवं वृत्रमिन्द्र यदावधीर्वि पुरः शम्बरस्य।
तन्नो मित्रो वरुणो मामहन्तामदितिः सिन्धुः पृथिवी उत द्यौः॥ ८॥

[१०४] चतुरुत्तरशततमं सूक्तम्

ऋषिः—कुत्स आङ्गिरसः॥ देवता—इन्द्रः॥ छन्दः—१ पङ्क्तिः; २, ४, ५ स्वराट्पङ्क्तिः; ३, ७ त्रिष्टुप्; ६ भुरिक्पङ्क्तिः; ८, ९ निचृत्त्रिष्टुप्॥ स्वरः—१, २, ४-६ पञ्चमः; ३, ७-९ धैवतः॥

॥ १८ ॥ योनिष्ट इन्द्र निषदे अकारि तमा नि षीद स्वानो नावी।
विमुच्या वयोऽवसायाश्वान्दोषा वस्तोर्वहीयसः प्रपित्वे॥ १॥
ओ त्ये नर इन्द्रमूतये गुर्नू चित्तान्त्सद्यो अध्वनो जगम्यात्।
देवासो मन्युं दासस्य शचम्नन्ते न आ वक्षन्त्सुविताय वर्णम्॥ २॥
अव त्मना भरते केतवेदा अव त्मना भरते फेनमुदन्।
क्षीरेण स्नातः कुयवस्य योषे हते ते स्यातां प्रवणे शिफायाः॥ ३॥
युयोप नाभिरुपरस्यायोः प्र पूर्वीभिस्तिरते राष्टिः शूरः।
अञ्जसी कुलिशी वीरपत्नी पयो हिन्वाना उदभिर्भरन्ते॥ ४॥
प्रति यत्स्या नीथादर्शि दस्योरोको नाच्छा सदनं जानती गात्।
अध स्मा नो मघवञ्चर्कृतादिन्मा नो मघेव निष्पपी परा दाः॥ ५॥

॥ १९ ॥ स त्वं न इन्द्र सूर्ये सो अप्स्वनागास्त्व आ भज जीवशंसे।
मान्तरां भुजमा रीरिषो नः श्रद्धितं ते महत इन्द्रियाय॥ ६॥
अधा मन्ये श्रत्ते अस्मा अधायि वृषा चोदस्व महते धनाय।
मा नो अकृते पुरुहूत योनाविन्द्र क्षुध्यद्भ्यो वय आसुतिं दाः॥ ७॥
मा नो वधीरिन्द्र मा परा दा मा नः प्रिया भोजनानि प्र मोषीः।
आण्डा मा नो मघवञ्छक्र निर्भेन्मा नः पात्रा भेत्सहजानुषाणि॥ ८॥
अर्वाङेहि सोमकामं त्वाहुरयं सुतस्तस्य पिबा मदाय।
उरुव्यचा जठर आ वृषस्व पितेव नः शृणुहि हूयमानः॥ ९॥

[१०५] पञ्चोत्तरशततमं सूक्तम्

ऋषिः—आप्त्यस्त्रित आङ्गिरसः कुत्सो व॥ देवता—विश्वे देवाः॥ छन्दः—१, २, १२, १६, १७ निचृत्पङ्क्तिः; ३, ४, ६, ९, १५, १८ विराट्पङ्क्तिः; ८, १० स्वराट्पङ्क्तिः; ११, १४ पङ्क्तिः; ५ निचृद्बृहती; ७ भुरिग्बृहती; १३ महाबृहती; १९ निचृत्त्रिष्टुप्॥ स्वरः—१-४, ६, ८-१२, १४-१८ पञ्चमः; ५, ७, १३ मध्यमः; १९ धैवतः॥

॥ २० ॥ चन्द्रमा अप्स्व१न्तरा सुपर्णो धावते दिवि ।
न वो हिरण्यनेमयः पदं विन्दन्ति विद्युतो वित्तं मे अस्य रोदसी॥ १ ॥
अर्थमिद्वा उ अर्थिन आ जाया युवते पतिम् ।
तुञ्जाते वृष्ण्यं पयः परिदाय रसं दुहे वित्तं मे अस्य रोदसी॥ २ ॥
मो षु देवा अदः स्व१रव पादि दिवस्परि ।
मा सोम्यस्य शंभुवः शूने भूम कदा चन वित्तं मे अस्य रोदसी॥ ३ ॥
यज्ञं पृच्छाम्यवमं स तद् दूतो वि वोचति ।
क्व ऋतं पूर्व्यं गतं कस्तद्बिभर्ति नूतनो वित्तं मे अस्य रोदसी॥ ४ ॥
अमी ये देवाः स्थन त्रिष्वा रोचने दिवः ।
कद्ध ऋतं कदनृतं क्व प्रत्ना व आहुतिर्वित्तं मे अस्य रोदसी॥ ५ ॥
॥ २१ ॥ कद्ध ऋतस्य धर्णसि कद्वरुणस्य चक्षणम् ।
कदर्यम्णो महस्पथाति क्रामेम दूढ्यो वित्तं मे अस्य रोदसी॥ ६ ॥
अहं सो अस्मि यः पुरा सुते वदामि कानि चित् ।
तं मा व्यन्त्याध्यो३ वृको न तृष्णजं मृगं वित्तं मे अस्य रोदसी॥ ७ ॥
सं मा तपन्त्यभितः सपत्नीरिव पर्शवः । मूषो न शिश्ना
व्यदन्ति माध्यः स्तोतारं ते शतक्रतो वित्तं मे अस्य रोदसी॥ ८ ॥
अमी ये सप्त रश्मयस्तत्रा मे नाभिरातता ।
त्रितस्तद्वेदाप्त्यः स जामित्वाय रेभति वित्तं मे अस्य रोदसी॥ ९ ॥
अमी ये पञ्चोक्षणो मध्ये तस्थुर्महो दिवः ।
देवत्रा नु प्रवाच्यं सध्रीचीना नि वावृतुर्वित्तं मे अस्य रोदसी॥ १० ॥
॥ २२ ॥ सुपर्णा एत आसते मध्य आरोधने दिवः ।
ते सेधन्ति पथो वृकं तरन्तं यह्वतीरपो वित्तं मे अस्य रोदसी॥ ११ ॥

नव्यं॒ तदु॒क्थ्यं॑ हि॒तं देवा॑सः सुप्रवाच॒नम् ।
ऋ॒तम॑र्षन्ति सिन्ध॑वः स॒त्यं ता॑ता॒न सूर्यो॑ वि॒त्तं मे॑ अ॒स्य रो॑दसी ॥ १२ ॥
अग्ने॒ तव॒ त्यदु॒क्थ्यं दे॒वेष्व॒स्त्याप्य॑म् ।
स नः॑ स॒त्तो म॑नु॒ष्वदा दे॒वान्य॑क्षि वि॒दुष्ट॑रो वि॒त्तं मे॑ अ॒स्य रो॑दसी ॥ १३ ॥
स॒त्तो होता॑ मनु॒ष्वदा दे॒वाँ अच्छा॑ वि॒दुष्ट॑रः ।
अ॒ग्निर्ह॒व्या सु॑षूदति दे॒वो दे॒वेषु॒ मेधि॑रो वि॒त्तं मे॑ अ॒स्य रो॑दसी ॥ १४ ॥
ब्रह्मा॑ कृणोति॒ वरु॑णो गातु॒विदं॒ तमी॑महे ।
व्यू॑र्णोति॒ हृदा॒ म॒तिं नव्यो॑ जायतामृ॒तं वि॒त्तं मे॑ अ॒स्य रो॑दसी ॥ १५ ॥
॥ २३ ॥ अ॒सौ यः पन्था॑ आदि॒त्यो दि॒वि प्र॒वाच्यं॑ कृ॒तः ।
न स दे॑वा अति॒क्रमे॒ तं म॑र्तासो॒ न प॑श्यथ वि॒त्तं मे॑ अ॒स्य रो॑दसी ॥ १६ ॥
त्रि॒तः कूपेऽ॑ व॑हितो दे॒वान्ह॑वत ऊ॒तये॑ ।
तच्छु॑श्राव बृह॒स्पति॑: कृ॒ण्वन्नं॑हू॒र॒णादु॒रु वि॒त्तं मे॑ अ॒स्य रो॑दसी ॥ १७ ॥
अ॒रु॒णो मा॑ स॒कृद् वृक॑: प॒था यन्तं॑ द॒दर्श॑ हि ।
उज्जि॑हीते नि॒चाय्या॒ तष्टे॑व पृष्ट्या॒मयी वि॒त्तं मे॑ अ॒स्य रो॑दसी ॥ १८ ॥
ए॒ना॒ङ्गू॒षेण॑ व॒यमिन्द्र॑वन्तोऽभि ष्याम वृ॒जने॒ सर्व॑वीराः ।
तन्नो॑ मि॒त्रो वरु॑णो मामहन्ता॒मदि॑ति॒: सिन्धु॑: पृथि॒वी उ॒त द्यौः ॥ १९ ॥

षोडशोऽनुवाकः [१०६] षडुत्तरशततमं सूक्तम्

ऋषिः—कुत्स आङ्गिरसः ॥ देवता—विश्वे देवाः ॥ छन्दः—१-६ जगती; ७ निचृत्त्रिष्टुप् ॥ स्वरः—१-६ निषादः; ७ धैवतः ॥

॥ २४ ॥ इन्द्रं॑ मि॒त्रं वरु॑णमग्नि॒मू॒तये॒ मारु॑तं॒ शर्धो॑ अदि॒तिं हवामहे ।
रथं॒ न दुर्गाद्व॑सवः सुदानवो॒ विश्व॑स्मान्नो॒ अंह॑सो॒ निष्पि॑पर्तन ॥ १ ॥
त आ॑दित्या॒ आ ग॑ता स॒र्वता॑तये भूत दे॑वा वृत्र॒तूर्ये॑षु शं॒भुवः॑ ।
रथं॒ न दुर्गाद्व॑सवः सुदानवो॒ विश्व॑स्मान्नो॒ अंह॑सो॒ निष्पि॑पर्तन ॥ २ ॥
अव॑न्तु नः पि॒तर॑: सुप्रवाच॒ना उ॒त दे॒वी दे॒वपु॑त्रे ऋ॒ताव॑धा ।
रथं॒ न दुर्गाद्व॑सवः सुदानवो॒ विश्व॑स्मान्नो॒ अंह॑सो॒ निष्पि॑पर्तन ॥ ३ ॥
नरा॒शंसं॑ वा॒जिनं॑ वाजय॒न्निह क्षय॒द्वीरं॑ पू॒षणं॑ सु॒म्नैरी॑महे ।
रथं॒ न दुर्गाद्व॑सवः सुदानवो॒ विश्व॑स्मान्नो॒ अंह॑सो॒ निष्पि॑पर्तन ॥ ४ ॥

बृहस्पते सदमिन्नः सुगं कृधि शं योर्यत्ते मनुर्हितं तदीमहे।
रथं न दुर्गाद्वसवः सुदानवो विश्वस्मान्नो अंहसो निष्पिपर्तन॥ ५॥
इन्द्रं कुत्सो वृत्रहणं शचीपतिं काटे निबाळ्ह ऋषिरह्वदूतये।
रथं न दुर्गाद्वसवः सुदानवो विश्वस्मान्नो अंहसो निष्पिपर्तन॥ ६॥
देवैर्नो देव्यदितिर्नि पातु देवस्त्राता त्रायतामप्रयुच्छन्।
तन्नो मित्रो वरुणो मामहन्तामदितिः सिन्धुः पृथिवी उत द्यौः॥ ७॥

[१०७] सप्तोत्तरशततमं सूक्तम्

ऋषिः—कुत्स आङ्गिरसः॥ देवता—विश्वे देवाः॥ छन्दः—१ विराट्त्रिष्टुप्; २ निचृत्त्रिष्टुप्; ३ त्रिष्टुप्॥ स्वरः—धैवतः॥

॥ २५॥ यज्ञो देवानां प्रत्येति सुम्नमादित्यासो भवता मृळयन्तः ।
आ वोऽवार्चीं सुमतिर्ववृत्यादंहोश्चिद्या वरिवोवित्तरासत्॥ १॥
उप नो देवा अवसा गमन्त्वङ्गिरसां साममिः स्तूयमानाः ।
इन्द्र इन्द्रियैर्मरुतो मरुद्भिरादित्यैर्नो अदितिः शर्म यंसत्॥ २॥
तन्न इन्द्रस्तद्वरुणस्तदग्निस्तदर्यमा तत्सविता चनो धात् ।
तन्नो मित्रो वरुणो मामहन्तामदितिः सिन्धुः पृथिवी उत द्यौः॥ ३॥

[१०८] अष्टोत्तरशततमं सूक्तम्

ऋषिः—कुत्स आङ्गिरसः॥ देवता—इन्द्राग्नी॥ छन्दः—१, ८, १२ निचृत्त्रिष्टुप्; २, ३, ६, ११ विराट्त्रिष्टुप्; ४ भुरिक्पङ्क्तिः; ५ पङ्क्तिः; ७, ९, १०, १३ त्रिष्टुप्॥ स्वरः—१-३, ६-१३ धैवतः; ४, ५ पञ्चमः॥

॥ २६॥ य इन्द्राग्नी चित्रतमो रथो वाममभि विश्वानि भुवनानि चष्टे।
तेना यातं सरथं तस्थिवांसाथा सोमस्य पिबतं सुतस्य॥ १॥
यावदिदं भुवनं विश्वमस्त्युरुव्यचा वरिमता गभीरम् ।
तावाँ अयं पातवे सोमो अस्त्वरमिन्द्राग्नी मनसे युवभ्याम्॥ २॥
चक्राथे हि सध्य१ङ् नाम भद्रं सधीचीना वृत्रहणा उत स्थः।
ताविन्द्राग्नी सध्यञ्चा निषद्या वृष्णः सोमस्य वृषणा वृषेथाम्॥ ३॥
समिद्धेष्वग्निष्वानजाना यतस्रुचा बर्हिरु तिस्तिराणा ।
तीव्रैः सोमैः परिषिक्तेभिरर्वागेन्द्राग्नी सौमनसाय यातम्॥ ४॥

यानीन्द्राग्नी चक्रथुर्वीर्याणि यानि रूपाण्युत वृष्ण्यानि ।
या वां प्रत्नानि सख्या शिवानि तेभिः सोमस्य पिबतं सुतस्य ॥ ५ ॥
॥ २७ ॥ यदब्रुवं प्रथमं वां वृणानो३ऽ यं सोमो असुरैर्नो विहव्यः ।
तां सत्यां श्रद्धामभ्या हि यातमथा सोमस्य पिबतं सुतस्य ॥ ६ ॥
यदिन्द्राग्नी मदथः स्वे दुरोणे यद् ब्रह्मणि राजनि वा यजत्रा ।
अतः परि वृषणावा हि यातमथा सोमस्य पिबतं सुतस्य ॥ ७ ॥
यदिन्द्राग्नी यदुषु तुर्वशेषु यद् द्रुह्युष्वनुषु पूरुषु स्थः ।
अतः परि वृषणावा हि यातमथा सोमस्य पिबतं सुतस्य ॥ ८ ॥
यदिन्द्राग्नी अवमस्यां पृथिव्यां मध्यमस्यां परमस्यामुत स्थः ।
अतः परि वृषणावा हि यातमथा सोमस्य पिबतं सुतस्य ॥ ९ ॥
यदिन्द्राग्नी परमस्यां पृथिव्यां मध्यमस्यामवमस्यामुत स्थः ।
अतः परि वृषणावा हि यातमथा सोमस्य पिबतं सुतस्य ॥ १० ॥
यदिन्द्राग्नी दिवि ष्ठो यत्पृथिव्यां यत्पर्वतेष्वोषधीष्वप्सु ।
अतः परि वृषणावा हि यातमथा सोमस्य पिबतं सुतस्य ॥ ११ ॥
यदिन्द्राग्नी उदिता सूर्यस्य मध्ये दिवः स्वधया मादयेथे ।
अतः परि वृषणावा हि यातमथा सोमस्य पिबतं सुतस्य ॥ १२ ॥
एवेन्द्राग्नी पपिवांसा सुतस्य विश्वास्मभ्यं सं जयतं धनानि ।
तन्नो मित्रो वरुणो मामहन्तामदितिः सिन्धुः पृथिवी उत द्यौः ॥ १३ ॥

[१०९] नवोत्तरशततमं सूक्तम्

ऋषिः—कुत्स आङ्गिरसः ॥ देवता—इन्द्राग्नी ॥ छन्दः—१, ३, ४, ६, ८ निचृत्त्रिष्टुप्; २, ५, त्रिष्टुप्; ७ विराट्त्रिष्टुप् ॥ स्वरः—धैवतः ॥

॥ २८ ॥ वि ह्याख्यं मनसा वस्य इच्छन्निन्द्राग्नी ज्ञास उत वा सजातान् ।
नान्या युवत्प्रमतिरस्ति मह्यं स वां धियं वाजयन्तीमतक्षम् ॥ १ ॥
अश्रवं हि भूरिदावत्तरा वां विजामातुरुत वा घा स्यालात् ।
अथा सोमस्य प्रयती युवभ्यामिन्द्राग्नी स्तोमं जनयामि नव्यम् ॥ २ ॥
मा च्छेद्म रश्मीँरिति नाधमानाः पितृणां शक्तीरनुयच्छमानाः ।
इन्द्राग्निभ्यां कं वृषणो मदन्ति ता ह्यद्री धिषणाया उपस्थे ॥ ३ ॥

युवाभ्यां देवी धिषणा मदायेन्द्राग्नी सोममुशती सुनोति।
तावश्विना भद्रहस्ता सुपाणी आ धावतं मधुना पृङ्क्तमप्सु॥ ४॥
युवामिन्द्राग्नी वसुनो विभागे तवस्तमा शुश्रव वृत्रहत्ये।
तावासद्या बर्हिषि यज्ञे अस्मिन्प्र चर्षणी मादयेथां सुतस्य॥ ५॥
॥ २९॥प्र चर्षणिभ्यः पृतनाहवेषु प्र पृथिव्या रिरिचाथे दिवश्च।
प्र सिन्धुभ्यः प्र गिरिभ्यो महित्वा प्रेन्द्राग्नी विश्वा भुवनात्यन्या॥ ६॥
आ भरतं शिक्षतं वज्रबाहू अस्माँ इन्द्राग्नी अवतं शचीभिः।
इमे नु ते रश्मयः सूर्यस्य येभिः सपित्वं पितरो न आसन्॥ ७॥
पुरंदरा शिक्षतं वज्रहस्तास्माँ इन्द्राग्नी अवतं भरेषु।
तन्नो मित्रो वरुणो मामहन्तामदितिः सिन्धुः पृथिवी उत द्यौः॥ ८॥

[११०] दशोत्तरशततमं सूक्तम्

ऋषिः—कुत्स आङ्गिरसः॥ देवता—ऋभवः॥ छन्दः—१, ४ जगती; २, ३, ७ विराड्जगती; ५ निचृत्त्रिष्टुप्; ६, ८ निचृज्जगती; ९ त्रिष्टुप्॥ स्वरः—१-४, ६-८ निषादः; ५, ९ धैवतः॥

॥ ३०॥ततं मे अपस्तदु तायते पुनः स्वादिष्ठा धीतिरुचथाय शस्यते।
अयं समुद्र इह विश्वदेव्यः स्वाहाकृतस्य समु तृप्णुत ऋभवः॥ १॥
आभोगयं प्र यदिच्छन्त ऐतनापाकाः प्राञ्चो मम के चिदापयः।
सौधन्वनासश्चरितस्य भूमनागच्छत सवितुर्दाशुषो गृहम्॥ २॥
तत्सविता वोऽमृतत्वमासुवदगोह्यं यच्छ्रवयन्त ऐतन ।
त्यं चिच्चमसमसुरस्य भक्षणमेकं सन्तमकृणुता चतुर्वयम्॥ ३॥
विष्ट्वी शमी तरणित्वेन वाघतो मर्तासः सन्तो अमृतत्वमानशुः।
सौधन्वना ऋभवः सूरचक्षसः संवत्सरे समपृच्यन्त धीतिभिः॥ ४॥
क्षेत्रमिव वि ममुस्तेजनेनँ एकं पात्रमृभवो जेहमानम् ।
उपस्तुता उपमं नाधमाना अमर्त्येषु श्रव इच्छमानाः ॥ ५॥
॥ ३१॥आ मनीषामन्तरिक्षस्य नृभ्यः स्रुचेव घृतं जुहवाम विद्मना।
तरणित्वा ये पितुरस्य सश्चिर ऋभवो वाजमरुहन्दिवो रजः॥ ६॥
ऋभुर्न इन्द्रः शवसा नवीयानृभुर्वाजेभिर्वसुभिर्वसुर्ददिः ।
युष्माकं देवा अवसाहनि प्रिये३ऽभि तिष्ठेम पृत्सुतीरसुन्वताम्॥ ७॥

निश्चर्मणो ऋभवो गामपिंशत सं वत्सेनासृजता मातरं पुनः।
सौधन्वनासः स्वपस्यया नरो जिव्री युवाना पितराकृणोतन॥ ८॥
वाजेभिर्नो वाजसातावविड्ढ्यृभुमाँ इन्द्र चित्रमा दर्षि राधः।
तन्नो मित्रो वरुणो मामहन्तामदितिः सिन्धुः पृथिवी उत द्यौः॥ ९॥

[१११] एकादशोत्तरशततमं सूक्तम्

ऋषिः—कुत्स आङ्गिरसः॥ देवता—ऋभवः॥ छन्दः—१-४ जगती; ५ त्रिष्टुप्॥
स्वरः—१-४ निषादः; ५ धैवतः॥

॥ ३२॥ तक्षन्रथं सुवृतं विद्मनापसस्तक्षन्हरी इन्द्रवाहा वृषण्वसू ।
तक्षन्पितृभ्यामृभवो युवद्वयस्तक्षन्वत्साय मातरं सचाभुवम्॥ १॥
आ नो यज्ञाय तक्षत ऋभुमद्वयः क्रत्वे दक्षाय सुप्रजावतीमिषम्।
यथा क्षयाम सर्ववीरया विशा तन्नः शर्धाय धासथा स्विन्द्रियम्॥ २॥
आ तक्षत सातिमस्मभ्यमृभवः सातिं रथाय सातिमर्वते नरः।
सातिं नो जैत्रीं सं महेत विश्वहा जामिमजामिं पृतनासु सक्षणिम्॥ ३॥
ऋभुक्षणमिन्द्रमा हुव ऊतय ऋभून्वाजान्मरुतः सोमपीतये।
उभा मित्रावरुणा नूनमश्विना ते नो हिन्वन्तु सातये धिये जिषे॥ ४॥
ऋभुर्भराय सं शिशातु सातिं समर्यजिद्वाजो अस्माँ अविष्टु।
तन्नो मित्रो वरुणो मामहन्तामदितिः सिन्धुः पृथिवी उत द्यौः॥ ५॥

[११२] द्वादशोत्तरशततमं सूक्तम्

ऋषिः—कुत्स आङ्गिरसः॥ देवता—आदिमे मन्त्रे प्रथमपादस्य द्यावापृथिव्यौ, द्वितीयस्य अग्निः, शिष्टस्य सूक्तस्याश्विनौ॥ छन्दः—१, २, ६, ७, १३, १५, १७, १८, २०-२२ निचृत् जगती; ३, ५, २४ विराट्त्रिष्टुप्; ४, ८, ९, ११, १२, १४, १६, २३ जगती; १० भुरिक्त्रिष्टुप्; १९ विराड्जगती; २५ त्रिष्टुप्॥ स्वरः—१, २, ४, ६-९, ११-२३ निषादः; ३, ५, १०, २४, २५ धैवतः॥

॥ ३३॥ ईळे द्यावापृथिवी पूर्वचित्तयेऽग्निं घर्मं सुरुचं यामन्निष्टये।
याभिर्भरे कारमंशाय जिन्वथस्ताभिरू षु ऊतिभिरश्विना गतम्॥ १॥
युवोर्दानाय सुभरा असश्चतो रथमा तस्थुर्वचसं न मन्तवे।
याभिर्धियोऽवथः कर्मन्निष्टये ताभिरू षु ऊतिभिरश्विना गतम्॥ २॥
युवं तासां दिव्यस्य प्रशासने विशां क्षयथो अमृतस्य मज्मना।
याभिर्धेनुमस्वं पिन्वथो नरा ताभिरू षु ऊतिभिरश्विना गतम्॥ ३॥

याभिः परिज्मा तनयस्य मज्मना द्विमाता तूर्षु तरणिर्विभूषति।
याभिस्त्रिमन्तुरभवद्विचक्षणस्ताभिरू षु ऊतिभिरश्विना गतम्॥ ४॥
याभी रेभं निवृतं सितमद्भ्य उद्वन्दनमैरयतं स्वर्दृशे।
याभिः कण्वं प्र सिषासन्तमावतं ताभिरू षु ऊतिभिरश्विना गतम्॥ ५॥
॥ ३४॥ याभिरन्तकं जसमानमारणे भुज्युं याभिरव्यथिभिर्जिजिन्वथुः।
याभिः कर्कन्धुं वय्यं च जिन्वथस्ताभिरू षु ऊतिभिरश्विना गतम्॥ ६॥
याभिः शुचन्तिं धनसां सुषंसदं तप्तं घर्ममोम्यावन्तमत्रये ।
याभिः पृश्निगुं पुरुकुत्समावतं ताभिरू षु ऊतिभिरश्विना गतम्॥ ७॥
याभिः शचीभिर्वृषणा परावृजं प्रान्धं श्रोणं चक्षस एतवे कृथः।
याभिर्वर्तिकां ग्रसिताममुञ्चतं ताभिरू षु ऊतिभिरश्विना गतम्॥ ८॥
याभिः सिन्धुं मधुमन्तमसश्चतं वसिष्ठं याभिरजरावजिन्वतम्।
याभिः कुत्सं श्रुतर्यं नर्यमावतं ताभिरू षु ऊतिभिरश्विना गतम्॥ ९॥
याभिर्विश्पलां धनसामथर्व्यं सहस्त्रमीळ्ह आजावजिन्वतम्।
याभिर्वशमश्व्यं प्रेणिमावतं ताभिरू षु ऊतिभिरश्विना गतम्॥ १०॥
॥ ३५॥ याभिः सुदानू औशिजाय वणिजे दीर्घश्रवसे मधु कोशो अक्षरत्।
कक्षीवन्तं स्तोतारं याभिरावतं ताभिरू षु ऊतिभिरश्विना गतम्॥ ११॥
याभी रसां क्षोदसोदनः पिपिन्वथुरनश्वं याभी रथमावतं जिषे।
याभिस्त्रिशोक उस्त्रिया उदाजत ताभिरू षु ऊतिभिरश्विना गतम्॥ १२॥
याभिः सूर्यं परियाथः परावति मन्धातारं क्षैत्रपत्येष्वावतम्।
याभिर्विप्रं प्र भरद्वाजमावतं ताभिरू षु ऊतिभिरश्विना गतम्॥ १३॥
याभिर्महामतिथिग्वं कशोजुवं दिवोदासं शम्बरहत्य आवतम्।
याभिः पूर्भिद्यो त्रसदस्युमावतं ताभिरू षु ऊतिभिरश्विना गतम्॥ १४॥
याभिर्वम्रं विपिपानमुपस्तुतं कलिं याभिर्वित्तजानिं दुवस्यथः।
याभिर्व्यश्वमुत पृथिमावतं ताभिरू षु ऊतिभिरश्विना गतम्॥ १५॥
॥ ३६॥ याभिर्नरा शयवे याभिरत्रये याभिः पुरा मनवे गातुमीषथुः।
याभिः शारीराजतं स्यूमरश्मये ताभिरू षु ऊतिभिरश्विना गतम्॥ १६॥

याभिः पठर्वा जठरस्य मज्मनाग्निर्नादीदेच्चित इद्धो अज्मन्ना।
याभिः शर्यातमवथो महाधने ताभिरू षु ऊतिभिरश्विना गतम्॥ १७॥
याभिरङ्गिरो मनसा निरण्यथोऽ ग्रं गच्छथो विवरे गोअर्णसः।
याभिर्मनुं शूरमिषा समावतं ताभिरू षु ऊतिभिरश्विना गतम्॥ १८॥
याभिः पत्नीर्विमदाय न्यूहथुरा घ वा याभिररुणीरशिक्षतम्।
याभिः सुदास ऊहथुः सुदेव्यं ताभिरू षु ऊतिभिरश्विना गतम्॥ १९॥
याभिः शन्ताती भवथो ददाशुषे भुज्युं याभिरवथो याभिरध्रिगुम्।
ओम्यावतीं सुभरामृतस्तुभं ताभिरू षु ऊतिभिरश्विना गतम्॥ २०॥
॥ ३७॥ याभिः कृशानुमसने दुवस्यथो जवे याभिर्यूनो अवद्यन्तमावतम्।
मधु प्रियं भरथो यत्सरड्भ्यस्ताभिरू षु ऊतिभिरश्विना गतम्॥ २१॥
याभिर्नरं गोषुयुधं नृषाह्ये क्षेत्रस्य साता तनयस्य जिन्वथः।
याभी रथाँ अवथो याभिरर्वतस्ताभिरू षु ऊतिभिरश्विना गतम्॥ २२॥
याभिः कुत्समार्जुनेयं शतक्रतू प्र तुर्वीतिं प्र च दभीतिमावतम्।
याभिर्ध्वसन्तिं पुरुषन्तिमावतं ताभिरू षु ऊतिभिरश्विना गतम्॥ २३॥
अप्नस्वतीमश्विना वाचमस्मे कृतं नो दस्रा वृषणा मनीषाम्।
अद्यूत्येऽ वसे नि ह्वये वां वृधे च नो भवतं वाजसातौ॥ २४॥
द्युभिरक्तुभिः परि पातमस्मानरिष्टेभिरश्विना सौभगेभिः।
तन्नो मित्रो वरुणो मामहन्तामदितिः सिन्धुः पृथिवी उत द्यौः॥ २५॥

॥ ॐ ॥

॥ इति प्रथमाष्टके सप्तमोऽध्यायः ॥
[सप्तमाध्याये वर्गाः ३७, सूक्तानि १८, ऋचः १७९]

अथाष्टमोऽध्यायः

[११३] त्रयोदशोत्तरशततमं सूक्तम्

ऋषिः—कुत्स आङ्गिरसः॥ देवता—उषाः, द्वितीयस्यार्द्धर्चस्य रात्रिरपि॥ छन्दः—१, ३, ९, १२, १७ निचृत्त्रिष्टुप्; २, ५ स्वराट्पङ्क्तिः; ४, ८, १०, ११, १५, १६ भुरिक्पङ्क्तिः; ६ त्रिष्टुप्; ७, १८-२० विराट्त्रिष्टुप्; १३, १४ निचृत्पङ्क्तिः॥ स्वरः—१, ३, ६, ७, ९, १२, १७-२० धैवतः; २, ४, ५, ८, १०, ११, १३-१६ पञ्चमः॥

॥ १ ॥ इदं श्रेष्ठं ज्योतिषां ज्योतिरागाच्चित्रः प्रकेतो अजनिष्ट विभ्वा।
यथा प्रसूता सवितुः सवायँ एवा रात्र्युषसे योनिमारैक्॥ १॥
रुशद्वत्सा रुशती श्वेत्यागादारैगु कृष्णा सदनान्यस्याः।
समानबन्धू अमृते अनूची द्यावा वर्णं चरत आमिनाने॥ २॥
समानो अध्वा स्वस्रोरनन्तस्तमन्यान्या चरतो देवशिष्टे।
न मेथेते न तस्थतुः सुमेके नक्तोषासा समनसा विरूपे॥ ३॥
भास्वती नेत्री सूनृतानामचेति चित्रा वि दुरो न आवः।
प्रार्प्या जगद्व्युं नो रायो अख्यदुषा अजीगर्भुवनानि विश्वा॥ ४॥
जिह्मश्येऽ३ चरितवे मघोन्याभोगय इष्टये राय उ त्वम्।
दभ्रं पश्यद्भ्य उर्विया विचक्ष उषा अजीगर्भुवनानि विश्वा॥ ५॥
॥ २॥ क्षत्राय त्वं श्रवसे त्वं महीया इष्टये त्वमर्थमिव त्वमित्यै ।
विसदृशा जीवितामिप्रचक्ष उषा अजीगर्भुवनानि विश्वा ॥ ६॥
एषा दिवो दुहिता प्रत्यदर्शि व्युच्छन्ती युवतिः शुक्रवासाः ।
विश्वस्येशाना पार्थिवस्य वस्व उषो अद्येह सुभगे व्युच्छ ॥ ७॥
परायतीनामन्वेति पाथ आयतीनां प्रथमा शश्वतीनाम् ।
व्युच्छन्ती जीवमुदीरयन्त्युषा मृतं कं चन बोधयन्ती ॥ ८॥
उषो यदग्निं समिधे चकर्थ वि यदावश्चक्षसा सूर्यस्य ।
यन्मानुषान्यक्ष्यमाणाँ अजीगस्तद्देवेषु चकृषे भद्रमप्नः ॥ ९॥
कियात्या यत्समया भवाति या व्यूषुर्याश्च नूनं व्युच्छान्।
अनु पूर्वाः कृपते वावशाना प्रदीध्याना जोषमन्याभिरेति॥ १०॥

॥ ३ ॥ ईयुष्टे ये पूर्वतरामपश्यन्व्युच्छन्तीमुषसं मर्त्यासः ।
अस्माभिरू नु प्रतिचक्ष्याभूदो ते यन्ति ये अपरीषु पश्यान् ॥ ११ ॥
यावयद् द्वेषा ऋतपा ऋतेजाः सुम्नावरी सूनृता ईरयन्ती ।
सुमङ्गलीर्बिभ्रती देववीतिमिहाद्योषः श्रेष्ठतमा व्युच्छ ॥ १२ ॥
शश्वत्पुरोषा व्युवास देव्यथो अद्येदं व्यावो मघोनी ।
अथो व्युच्छादुत्तराँ अनु द्यूनजरामृता चरति स्वधाभिः ॥ १३ ॥
व्य१ज्जिभिर्दिव आतास्वद्यौदप कृष्णां निर्णिजं देव्यावः ।
प्रबोधयन्त्यरुणेभिरश्वैरोषा याति सुयुजा रथेन ॥ १४ ॥
आवहन्ती पोष्या वार्याणि चित्रं केतुं कृणुते चेकिताना ।
ईयुषीणामुपमा शश्वतीनां विभातीनां प्रथमोषा व्यश्वैत् ॥ १५ ॥
॥ ४ ॥ उदीर्ध्वं जीवो असुर्न आगादप प्रागात्तम आ ज्योतिरेति ।
आरैक्पन्थां यातवे सूर्यायागन्म यत्र प्रतिरन्त आयुः ॥ १६ ॥
स्यूमना वाच उदियर्ति वह्निः स्तवानो रेभ उषसो विभातीः ।
अद्या तदुच्छ गृणते मघोन्यस्मे आयुर्नि दिदीहि प्रजावत् ॥ १७ ॥
या गोमतीरुषसः सर्ववीरा व्युच्छन्ति दाशुषे मर्त्याय ।
वायोरिव सूनृतानामुदर्के ता अश्वदा अश्नवत्सोमसुत्वा ॥ १८ ॥
माता देवानामदितेरनीकं यज्ञस्य केतुर्बृहती वि भाहि ।
प्रशस्तिकृद् ब्रह्मणे नो व्यु१च्छा नो जने जनय विश्ववारे ॥ १९ ॥
यच्चित्रमप्न उषसो वहन्तीजानाय शशमानाय भद्रम् ।
तन्नो मित्रो वरुणो मामहन्तामदितिः सिन्धुः पृथिवी उत द्यौः ॥ २० ॥

[११४] चतुर्दशोत्तरशततमं सूक्तम्

ऋषिः—कुत्स आङ्गिरसः ॥ देवता—रुद्रः ॥ छन्दः—१ जगती; २, ७ निचृज्जगती; ३, ६, ८, ९ विराड्जगती; ४, ५, ११ भुरिक्त्रिष्टुप्; १० निचृत्त्रिष्टुप् ॥ स्वरः—१-३, ६-९ निषादः; ४, ५, १०, ११ धैवतः ॥

॥ ५ ॥ इमा रुद्राय तवसे कपर्दिने क्षयद्वीराय प्र भरामहे मतीः ।
यथा शमसद् द्विपदे चतुष्पदे विश्वं पुष्टं ग्रामे अस्मिन्ननातुरम् ॥ १ ॥

मृळा नो रुद्रोत नो मयस्कृधि क्षयद्वीराय नमसा विधेम ते।
यच्छं च योश्च मनुरायेजे पिता तदश्याम तव रुद्र प्रणीतिषु॥ २॥
अश्याम ते सुमतिं देवयज्यया क्षयद्वीरस्य तव रुद्र मीढ्वः।
सुम्नायन्निद्विशो अस्माकमा चरारिष्टवीरा जुहवाम ते हविः॥ ३॥
त्वेषं वयं रुद्रं यज्ञसाधं वङ्कुं कविमवसे नि ह्वयामहे।
आरे अस्मद्दैव्यं हेळो अस्यतु सुमतिमिद्वयमस्या वृणीमहे॥ ४॥
दिवो वराहमरुषं कपर्दिनं त्वेषं रूपं नमसा नि ह्वयामहे।
हस्ते बिभ्रद्भेषजा वार्याणि शर्म वर्म छर्दिरस्मभ्यं यंसत्॥ ५॥
॥ ६॥ इदं पित्रे मरुतामुच्यते वचः स्वादोः स्वादीयो रुद्राय वर्धनम्।
रास्वा च नो अमृत मर्तभोजनं त्मने तोकाय तनयाय मृळ॥ ६॥
मा नो महान्तमुत मा नो अर्भकं मा न उक्षन्तमुत मा न उक्षितम्।
मा नो वधीः पितरं मोत मातरं मा नः प्रियास्तन्वो रुद्र रीरिषः॥ ७॥
मा नस्तोके तनये मा न आयौ मा नो गोषु मा नो अश्वेषु रीरिषः।
वीरान्मा नो रुद्र भामितो वधीर्हविष्मन्तः सदमित्त्वा हवामहे॥ ८॥
उप ते स्तोमान्पशुपाइवाकरं रास्वा पितर्मरुतां सुम्नमस्मे।
भद्रा हि ते सुमतिर्मृळयत्तमाथा वयमव इत्ते वृणीमहे॥ ९॥
आरे ते गोघ्नमुत पूरुषघ्नं क्षयद्वीर सुम्नमस्मे ते अस्तु।
मृळा च नो अधि च ब्रूहि देवाधा च नः शर्म यच्छ द्विबर्हीः॥ १०॥
अवोचाम नमो अस्मा अवस्यवः शृणोतु नो हवं रुद्रो मरुत्वान्।
तन्नो मित्रो वरुणो मामहन्तामदितिः सिन्धुः पृथिवी उत द्यौः॥ ११॥

[११५] पञ्चदशोत्तरशततमं सूक्तम्

ऋषिः—कुत्स आङ्गिरसः॥ देवता—सूर्यः॥ छन्दः—१, २, ६ निचृत्त्रिष्टुप्; ३ विराट्त्रिष्टुप्; ४, ५ त्रिष्टुप्॥ स्वरः—धैवतः॥

॥ ७॥ चित्रं देवानामुदगादनीकं चक्षुर्मित्रस्य वरुणस्याग्नेः ।
आप्रा द्यावापृथिवी अन्तरिक्षं सूर्य आत्मा जगतस्तस्थुषश्च॥ १॥
सूर्यो देवीमुषसं रोचमानां मर्यो न योषामभ्येति पश्चात्।
यत्रा नरो देवयन्तो युगानि वितन्वते प्रति भद्राय भद्रम्॥ २॥

भद्रा अश्वा॑ हरि॒तः सूर्य॑स्य चि॒त्रा एत॑ग्वा अनुमाद्या॑सः।
न॒म॒स्यन्तो॑ दि॒व आ पृ॒ष्ठम॑स्थुः परि॒ द्यावा॑पृथि॒वी यन्ति॑ स॒द्यः॥ ३॥
तत्सूर्य॑स्य देव॒त्वं तन्म॑हि॒त्वं म॒ध्या कर्तो॑र्वितत॒ं सं ज॑भार।
य॒देद॑यु॒क्त ह॒रित॑ः स॒धस्था॒दाद्रात्री॒ वास॑स्तनुते सि॒मस्मै॑॥ ४॥
तन्मि॒त्रस्य॒ वरु॑णस्याभि॒चक्षे॒ सूर्यो॑ रू॒पं कृ॑णुते द्यो॒रुप॒स्थे॑।
अ॒न॒न्तम॒न्यद्रुश॑दस्य॒ पाज॑ः कृ॒ष्णम॒न्यद्ध॒रि॒तः सं भ॑रन्ति॥ ५॥
अ॒द्या दे॒वा॒ उदि॑ता॒ सूर्य॑स्य॒ निरं॑ह॒सः पिपृ॑ता॒ निर॑व॒द्यात्।
तन्नो॑ मि॒त्रो वरु॑णो मामहन्ता॒मदि॑ति॒ः सिन्धु॑ः पृथि॒वी उ॒त द्यौः॥ ६॥

सप्तदशोऽनुवाकः [११६] षोडशोत्तरशततमं सूक्तम्

ऋषिः—कक्षीवान्॥ देवता—अश्विनौ॥ छन्दः—१, १०, २२, २३ विराट्त्रिष्टुप्; २, ८, ९, १२-१५, १८, २०, २४, २५ निचृत्त्रिष्टुप्; ३-५ ७, २१ त्रिष्टुप्; ६, १६, १९, भुरिक्पङ्क्तिः; ११ पङ्क्तिः; १७ स्वराट्-पङ्क्तिः॥ स्वरः—१-५, ७-१०, १२-१५, १८, २०-२५ धैवतः; ६, ११, १६, १७, १९ पञ्चमः॥

॥ ८॥ नास॑त्याभ्यां ब॒र्हिरि॑व॒ प्र वृ॑ञ्जे॒ स्तोमाँ॑ इयर्म्य॒भ्रिये॑व॒ वात॑ः ।
यावभ॑ि॒गाय॑ विम॒दाय॑ जा॒यां से॑ना॒जुवा॑ न्यू॒हतू॒ रथे॑न ॥ १॥
वी॒ळु॒पत्म॑भिराशु॒हेम॑भिर्वा दे॒वानां॑ वा जू॒ति॒भि॒ः शाश॑दाना ।
तद्रास॑भो॒ नास॑त्या स॒हस्र॑मा॒जा य॒मस्य॑ प्र॒धने॑ जिगाय ॥ २॥
तु॒ग्रो॑ ह भु॒ज्यु॒म॑श्विनोद॒मे॒घे र॒यिं न कश्चि॑न्मम॒ृवाँ॑ अवा॑हाः ।
तम॑ू॒हथु॒र्नौभि॒रा॑त्म॒न्व॒ती॒भि॒रन्त॑रिक्षप्रु॒द्भि॒रपो॑दकाभिः ॥ ३॥
ति॒स्रः क्षप॒स्त्रिर॑हा॒ति॒व्र॒ज॒द्भि॒र्नास॑त्या भु॒ज्यु॒म॑ूहथुः पत॒ङ्गैः ।
स॒मु॒द्रस्य॒ धन्व॑न्नार्द्र॒स्य॑ पा॒रे त्रि॒भी रथै॑ः श॒त॒प॒द्भि॒ः ष॒ळे॒श्वैः ॥ ४॥
अ॒ना॒र॒म्भ॒णे तद॑वीरयेथामनास्था॒ने अ॑ग्रभ॒णे स॑मु॒द्रे ।
यद॑श्विना ऊ॒हथु॒र्भु॒ज्यु॒मस्तं॑ श॒ता॒रि॒त्रां नाव॑मात॒स्थि॒वांस॑म् ॥ ५॥
॥ ९॥ यम॑श्विना द॒दथु॑ः श्वे॒तम॑श्व॒म॒घाश्वा॑य॒ शश्व॒दित्स्व॒स्ति ।
तद्वां दा॒त्रं महि॑ की॒र्ते॒न्यं॑ भूत्पै॒द्वो वा॒जी सद॒मिद्ध॒व्यो॑ अ॒र्यः ॥ ६॥
यु॒वं न॑रा स्तु॒व॒ते प॑ज्रि॒याय॑ क॒क्षी॒व॒ते अ॑रदतं पुरं॒धिम् ।
का॒रो॒ त॒रा॒च्छ॒फा॒दश्व॑स्य॒ वृष्ण॑ः श॒तं कु॒म्भाँ॑ अ॒सि॒ञ्च॒तं॒ सु॒रा॑याः॥ ७॥

हिमेनाग्निं घ्रंसमवारयेथां पितुमतीमूर्जमस्मा अधत्तम् ।
ऋबीसे अत्रिमश्विनावनीतमुन्निन्यथुः सर्वगणं स्वस्ति ॥ ८ ॥
परावतं नासत्यानुदेथामुच्चाबुध्नं चक्रथुर्जिह्मबारम् ।
क्षरन्नापो न पायनाय राये सहस्राय तृष्यते गोतमस्य ॥ ९ ॥
जुजुरुषो नासत्योत वव्रिं प्रामुञ्चतं द्रापिमिव च्यवानात् ।
प्रातिरतं जहितस्यायुर्दस्रादित्पतिमकृणुतं कनीनाम् ॥ १० ॥
॥ १० ॥ तद्वां नरा शंस्यं राध्यं चाभिष्टिमन्नासत्या वरूथम् ।
यद्विद्वांसा निधिमिवापगूळ्हमुद्दर्शतादूपथुर्वन्दनाय ॥ ११ ॥
तद्वां नरा सनये दंस उग्रमाविष्कृणोमि तन्यतुर्न वृष्टिम् ।
दध्यङ्ह यन्मध्वाथर्वणो वामश्वस्य शीर्ष्णा प्र यदीमुवाच ॥ १२ ॥
अजोहवीन्नासत्या करा वां महे यामन्पुरुभुजा पुरन्धिः ।
श्रुतं तच्छासुरिव वध्रिमत्या हिरण्यहस्तमश्विनावदत्तम् ॥ १३ ॥
आस्नो वृकस्य वर्तिकामभीके युवं नरा नासत्यामुमुक्तम् ।
उतो कविं पुरुभुजा युवं ह कृपमाणमकृणुतं विचक्षे ॥ १४ ॥
चरित्रं हि वेरिवाच्छेदि पर्णमाजा खेलस्य परितक्म्यायाम् ।
सद्यो जङ्घामायसीं विश्पलायै धने हिते सर्तवे प्रत्यधत्तम् ॥ १५ ॥
॥ ११ ॥ शतं मेषान्वृक्ये चक्षदानमृज्राश्वं तं पितान्धं चकार ।
तस्मा अक्षी नासत्या विचक्ष आधत्तं दस्रा भिषजावनर्वन् ॥ १६ ॥
आ वां रथं दुहिता सूर्यस्य कार्ष्मेवातिष्ठदर्वता जयन्ती ।
विश्वे देवा अन्वमन्यन्त हृद्भिः समु श्रिया नासत्या सचेथे ॥ १७ ॥
यदयातं दिवोदासाय वर्तिर्भरद्वाजायाश्विना हयन्ता ।
रेवदुवाह सचनो रथो वां वृषभश्च शिंशुमारश्च युक्ता ॥ १८ ॥
रयिं सुक्षत्रं स्वपत्यमायुः सुवीर्यं नासत्या वहन्ता ।
आ जह्नावीं समनसोप वाजैस्त्रिरह्नो भागं दधतीमयातम् ॥ १९ ॥
परिविष्टं जाहुषं विश्वतः सीं सुगेभिर्नक्तमूहथू रजोभिः ।
विभिन्दुना नासत्या रथेन वि पर्वताँ अजरयू अयातम् ॥ २० ॥

॥ १२ ॥ एकस्या वस्तोरावतं रणाय वशमश्विना सनये सहस्रा ।
निरहतं दुच्छुना इन्द्रवन्ता पृथुश्रवसो वृषणावरातीः ॥ २१ ॥
शरस्य चिदार्चत्कस्यावतादा नीचादुच्चा चक्रथुः पातवे वाः ।
शयवे चिन्नासत्या शचीभिर्जसुरये स्तर्यं पिप्यथुर्गाम् ॥ २२ ॥
अवस्यते स्तुवते कृष्णियाय ऋजूयते नासत्या शचीभिः ।
पशुं न नष्टमिव दर्शनाय विष्णाप्वं ददथुर्विश्वकाय ॥ २३ ॥
दश रात्रीरशिवेना नवं द्यूनवनद्धं श्नथितमप्स्वन्तः ।
विप्रुतं रेभमुदनि प्रवृक्तमुन्निन्यथुः सोममिव स्रुवेण ॥ २४ ॥
प्र वां दंसांस्यश्विनाववोचमस्य पतिः स्यां सुगवः सुवीरः ।
उत पश्यन्नश्नुवन्दीर्घमायुरस्तमिवेज्जरिमाणं जगम्याम् ॥ २५ ॥

[११७] सप्तदशोत्तरशततमं सूक्तम्

ऋषिः—कक्षीवान् ॥ देवता—अश्विनौ ॥ छन्दः—१ निचृत्पङ्क्तिः; २, ४, ७, १२, १६-१९ निचृत् त्रिष्टुप्; ३, ५, २४ त्रिष्टुप्; ६, २२ विराट्पङ्क्तिः; ८-१०, १३-१५, २०, २३ विराट्-त्रिष्टुप्; ११, २१, २५ भुरिक्पङ्क्तिः ॥ स्वरः—१, ६, ११, २१, २२, २५ पञ्चमः; २-५, ७-१०, १२-२०, २३, २४ धैवतः ॥

॥ १३ ॥ मध्वः सोमस्याश्विना मदाय प्रत्नो होता विवासते वाम् ।
बर्हिष्मती रातिर्विश्रिता गीरिषा यातं नासत्योप वाजैः ॥ १ ॥
यो वामश्विना मनसो जवीयान्रथः स्वश्वो विश आजिगाति ।
येन गच्छथः सुकृतो दुरोणं तेन नरा वर्तिरस्मभ्यं यातम् ॥ २ ॥
ऋषिं नरावंहसः पाञ्चजन्यमूबीसादत्रिं मुञ्चथो गणेन ।
मिनन्ता दस्योरशिवस्य माया अनुपूर्वं वृषणा चोदयन्ता ॥ ३ ॥
अश्वं न गूळ्हमश्विना दुरेवैर्ऋषिं नरा वृषणा रेभमप्सु ।
सं तं रिणीथो विप्रुतं दंसोभिर्न वां जूर्यन्ति पूर्व्या कृतानि ॥ ४ ॥
सुषुप्वांसं न निर्ऋतेरुपस्थे सूर्यं न दस्रा तमसि क्षियन्तम् ।
शुभे रुक्मं न दर्शतं निखातमुदूपथुरश्विना वन्दनाय ॥ ५ ॥
॥ १४ ॥ तद्वां नरा शंस्यं पज्रियेण कक्षीवता नासत्या परिज्मन् ।
शफादश्वस्य वाजिनो जनाय शतं कुम्भाँ असिञ्चतं मधूनाम् ॥ ६ ॥

युवं नरा स्तुवते कृष्णियाय विष्णाप्वं ददथुर्विश्वकाय।
घोषायै चित्पितृषदे दुरोणे पतिं जूर्यन्त्या अश्विनावदत्तम्॥ ७॥
युवं श्यावाय रुशतीमदत्तं महः क्षोणस्याश्विना कण्वाय।
प्रवाच्यं तद् वृषणा कृतं वां यन्नार्षदाय श्रवो अध्यधत्तम्॥ ८॥
पुरू वर्पांस्यश्विना दधाना नि पेदव ऊहथुराशुमश्वम् ।
सहस्रसां वाजिनमप्रतीतमहिहनं श्रवस्यं१ तरुत्रम् ॥ ९॥
एतानि वां श्रवस्या सुदानू ब्रह्माङ्गूषं सदनं रोदस्योः।
यद्वां पज्रासो अश्विना हवन्ते यातमिषा च विदुषे च वाजम्॥ १०॥
॥ १५॥सूनोर्मानेनाश्विना गृणाना वाजं विप्राय भुरणा रदन्ता।
अगस्त्ये ब्रह्मणा वावृधाना सं विश्पलां नासत्यारिणीतम्॥ ११॥
कुह यान्ता सुष्टुतिं काव्यस्य दिवो नपाता वृषणा शयुत्रा।
हिरण्यस्येव कलशं निखातमुदूपथुर्दशमे अश्विनाहन् ॥ १२॥
युवं च्यवानमश्विना जरन्तं पुनर्युवानं चक्रथुः शचीभिः।
युवो रथं दुहिता सूर्यस्य सह श्रिया नासत्यावृणीत ॥ १३॥
युवं तुग्राय पूर्व्येभिरेवैः पुनर्मन्यावभवतं युवाना ।
युवं भुज्युमर्णसो निः समुद्राद्बिभिरूहथुर्ऋज्रेभिरश्वैः ॥ १४॥
अजोहवीदश्विना तौग्र्यो वां प्रोळ्हः समुद्रमव्यथिर्जगन्वान्।
निष्टमूहथुः सुयुजा रथेन मनोजवसा वृषणा स्वस्ति ॥ १५॥
॥ १६॥अजोहवीदश्विना वर्तिका वामास्नो यत्सीममुञ्चतं वृकस्य।
वि जयुषा ययथुः सान्वद्रेर्जातं विष्वाचो अहतं विषेण॥ १६॥
शतं मेषान्वृक्ये मामहानं तमः प्रणीतमशिवेन पित्रा।
आक्षी ऋज्राश्वे अश्विनावधत्तं ज्योतिरन्धाय चक्रथुर्विचक्षे॥ १७॥
शुनमन्धाय भरमह्वयत्सा वृकीरश्विना वृषणा नरेति।
जारः कनीनइव चक्षदान ऋज्राश्वः शतमेकं च मेषान्॥ १८॥
मही वामूतिरश्विना मयोभूरुत स्रामं धिष्ण्या सं रिणीथः।
अथा युवामिदह्वयत्पुरंन्धिरागच्छतं सीं वृषणावसोभिः॥ १९॥

अधेनुं दस्रा स्तर्यं१ विषक्तामपिन्वतं शयवे अश्विना गाम्।
युवं शचीभिर्विमदाय जायां न्यूहथुः पुरुमित्रस्य योषाम्॥ २०॥
॥ १७॥यवं वृकेणाश्विना वपन्तेषं दुहन्ता मनुषाय दस्रा ।
अभि दस्युं बकुरेणा धमन्तोरु ज्योतिश्चक्रथुरार्याय ॥ २१॥
आथर्वणायाश्विना दधीचेऽश्व्यं शिरः प्रत्यैरयतम् ।
स वां मधु प्र वोचदृतायन्त्वाष्ट्रं यद्दस्रावपिकक्ष्यं वाम्॥ २२॥
सदा कवी सुमतिमा चके वां विश्वा धियो अश्विना प्रावतं मे।
अस्मे रयिं नासत्या बृहन्तमपत्यसाचं श्रुत्यं रराथाम् ॥ २३॥
हिरण्यहस्तमश्विना रराणा पुत्रं नरा वध्रिमत्या अदत्तम्।
त्रिधा ह श्यावमश्विना विकस्तमुज्जीवसे ऐरयतं सुदानू॥ २४॥
एतानि वामश्विना वीर्याणि प्र पूर्व्याण्यायवोऽवोचन् ।
ब्रह्म कृण्वन्तो वृषणा युवभ्यां सुवीरासो विदथमा वदेम॥ २५॥

[११८] अष्टादशोत्तरशततमं सूक्तम्

ऋषिः—कक्षीवान्॥ देवता—अश्विनौ॥ छन्दः—१-११, भुरिक्पङ्क्तिः; २, ५, ७ त्रिष्टुप्; ३, ६, ९, १० निचृत्त्रिष्टुप्; ४, ८ विराट्त्रिष्टुप्॥ स्वरः—१, ११ पञ्चमः; २-१० धैवतः॥

॥ १८॥आ वां रथो अश्विना श्येनपत्वा सुमृळीकः स्ववाँ यात्वर्वाङ्।
यो मर्त्यस्य मनसो जवीयान्त्रिवन्धुरो वृषणा वातरंहाः ॥ १॥
त्रिवन्धुरेण त्रिवृता रथेन त्रिचक्रेण सुवृता यातमर्वाक् ।
पिन्वतं गा जिन्वतमर्वतो नो वर्धयतमश्विना वीरमस्मे ॥ २॥
प्रवद्यामना सुवृता रथेन दस्राविमं शृणुतं श्लोकमद्रेः ।
किमङ्ग वां प्रत्यवर्तिं गमिष्ठाहुर्विप्रासो अश्विना पुराजाः ॥ ३॥
आ वां श्येनासो अश्विना वहन्तु रथे युक्तास आशवः पतङ्गाः।
ये अप्तुरो दिव्यासो न गृध्रा अभि प्रयो नासत्या वहन्ति ॥ ४॥
आ वां रथं युवतिस्तिष्ठदत्र जुष्ट्वी नरा दुहिता सूर्यस्य ।
परि वामश्वा वपुषः पतङ्गा वयो वहन्त्वरुषा अभीके ॥ ५॥
॥ १९॥उद्वन्दनमैरतं दंसनाभिरुद्रेभं दस्रा वृषणा शचीभिः ।
निष्टौग्र्यं पारयथः समुद्रात् पुनश्च्यवानं चक्रथुर्युवानम् ॥ ६॥

युवमत्रयेऽ वनीताय तप्तमूर्जमोमानमश्विनावधत्तम् ।
युवं कण्वायापिरिप्राय चक्षुः प्रत्यधत्तं सुष्टुतिं जुजुषाणा ॥ ७ ॥
युवं धेनुं शयवे नाधितायापिन्वतमश्विना पूर्व्याय ।
अमुञ्चतं वर्तिकामंहसो निः प्रति जङ्घां विश्पलाया अधत्तम् ॥ ८ ॥
युवं श्वेतं पेदव इन्द्रजूतमहिहनमश्विनादत्तमश्वम् ।
जोहूत्रमर्यो अभिभूतिमुग्रं सहस्त्रसां वृषणं वीड्वङ्गम् ॥ ९ ॥
ता वां नरा स्ववसे सुजाता हवामहे अश्विना नाधमानाः ।
आ न उप वसुमता रथेन गिरो जुषाणा सुविताय यातम् ॥ १० ॥
आ श्येनस्य जवसा नूतनेनास्मे यातं नासत्या सजोषाः ।
हवे हि वामश्विना रातहव्यः शश्वत्तमाया उषसो व्युष्टौ ॥ ११ ॥

[११९] एकोनविंशत्युत्तरशततमं सूक्तम्

ऋषिः—कक्षीवान् दैर्घतमसः ॥ देवता—अश्विनौ ॥ छन्दः—१, ४, ६ निचृज्जगती; २, ५, ९ भुरिक् त्रिष्टुप्; ३, ७, १० जगती; ८ विराड्जगती ॥ स्वरः—१, ३, ४, ६-८, १० निषादः; २, ५, ९ धैवतः ॥

॥ २० ॥ आ वां रथं पुरुमायं मनोजुवं जीराश्वं यज्ञियं जीवसे हुवे ।
सहस्त्रकेतुं वनिनं शतद्वसुं श्रुष्टीवानं वरिवोधामभि प्रयः ॥ १ ॥
ऊर्ध्वा धीतिः प्रत्यस्य प्रयामन्यधायि शस्मन्त्समयन्त आ दिशः ।
स्वदामि घर्मं प्रति यन्त्यूतय आ वामूर्जानी रथमश्विनारुहत् ॥ २ ॥
सं यन्मिथः पस्पृधानासो अग्मत शुभे मखा अमिता जायवो रणे ।
युवोरह प्रवणे चेकिते रथो यदश्विना वहथः सूरिमा वरम् ॥ ३ ॥
युवं भुज्युं भुरमाणं विभिर्गतं स्वयुक्तिभिर्निवहन्ता पितृभ्य आ ।
यासिष्टं वर्तिर्वृषणा विजेन्यं१ दिवोदासाय महि चेति वामवः ॥ ४ ॥
युवोरश्विना वपुषे युवायुजं रथं वाणी येमतुरस्य शर्ध्यम् ।
आ वां पतित्वं सख्याय जग्मुषी योषावृणीत जेन्या युवां पती ॥ ५ ॥
॥ २१ ॥ युवं रेभं परिषूतेरुरुष्यथो हिमेन घर्मं परितप्तमत्रये ।
युवं शयोरवसं पिप्यथुर्गवि प्र दीर्घेण वन्दनस्तार्यायुषा ॥ ६ ॥

युवं वन्दनं निर्ऋतं जरण्यया रथं न दस्रा करणा समिन्वथः।
क्षेत्रादा विप्रं जनथो विपन्यया प्र वामत्र विधते दंसना भुवत्॥ ७॥
अगच्छतं कृपमाणं परावति पितुः स्वस्य त्यजसा निबाधितम्।
स्वर्वतीरित ऊतीर्युवोरहं चित्रा अभीके अभवन्नभिष्टयः॥ ८॥
उत स्या वां मधुमन्मक्षिकारपन्मदे सोमस्यौशिजो हुवन्यति।
युवं दधीचो मन आ विवासथोऽथा शिरः प्रति वामश्व्यं वदत्॥ ९॥
युवं पेदवे पुरुवारमश्विना स्पृधां श्वेतं तरुतारं दुवस्यथः।
शयेंरभिद्युं पृतनासु दुष्टरं चर्कृत्यमिन्द्रमिव चर्षणीसहम्॥ १०॥

[१२०] विंशत्युत्तरशततमं सूक्तम्

ऋषिः—उशिक्पुत्रः कक्षीवान्॥ देवता—अश्विनौ॥ छन्दः—१, १२ पिपीलिकामध्यानिचृद्गायत्री; २ भुरिग्गायत्री; ३ स्वराट्ककुबुष्णिक्; ४ आर्ष्यनुष्टुप्; ५ आर्ष्युष्णिक्; ६ विराडार्ष्युष्णिक्; ७ स्वराडार्ष्यनुष्टुप्; ८ भुरिगुष्णिक्; ९ भुरिगनुष्टुप्; १० गायत्री; ११ पिपीलिकामध्या-विराड्गायत्री॥ स्वरः—१, २, १०-१२ षड्जः; ३, ५, ६, ८ ऋषभः; ४, ७, ९ गान्धारः॥

॥ २२॥ का राधद्धोत्राश्विना वां को वां जोष उभयोः। कथा विधात्यप्रचेताः॥ १॥
विद्वांसाविदुरः पृच्छेदविद्वानित्थापरो अचेताः। नू चिन्नु मर्ते अक्रौ॥ २॥
ता विद्वांसा हवामहे वां ता नो विद्वांसा मन्म वोचेतमद्य ।
प्रार्चद्दयमानो युवाकुः ॥ ३॥
वि पृच्छामि पाक्या३ न देवान्वषट्कृतस्यादभुतस्य दस्रा ।
पातं च सह्यसो युवं च रभ्यसो नः ॥ ४॥
प्र या घोषे भृगवाणे न शोभे यया वाचा यजति पज्रियो वाम्।
प्रैषयुर्न विद्वान् ॥ ५॥
॥ २३॥ श्रुतं गायत्रं तकवानस्याहं चिद्धि रिरेभाश्विना वाम् ।
आक्षी शुभस्पती दन् ॥ ६॥
युवं ह्यास्तं महो रन् युवं वा यन्निरततंसतम् ।
ता नो वसू सुगोपा स्यातं पातं नो वृकादघायोः ॥ ७॥
मा कस्मै धातमभ्यमित्रिणे नो माकुत्रा नो गृहेभ्यो धेनवो गुः ।
स्तनाभुजो अशिश्वीः ॥ ८॥

दुहीयन्मित्रधितये युवाकु राये च नो मिमीतं वाजवत्यै ।
इषे च नो मिमीतं धेनुमत्यै ॥ ९ ॥
अश्विनोरसनं रथमनश्वं वाजिनीवतोः । तेनाहं भूरि चाकन ॥ १० ॥
अयं समह मा तनूह्यते जनाँ अनु । सोमपेयं सुखो रथः ॥ ११ ॥
अध स्वप्नस्य निर्विदेऽभुञ्जतश्च रेवतः । उभा ता बस्रि नश्यतः ॥ १२ ॥

अष्टादशोऽनुवाकः [१२१] एकविंशत्युत्तरशततमं सूक्तम्

ऋषिः—औशिजः दैर्घतमसः कक्षीवान् ॥ देवता—विश्वे देवा इन्द्रश्च ॥ छन्दः—१, ७, १३ भुरिक्पङ्क्तिः; २, ८, १० त्रिष्टुप्; ३, ४, ६, १२, १४, १५ विराट्त्रिष्टुप्; ५, ९, ११ निचृत्त्रिष्टुप् ॥ स्वरः—१, ७, १३ पञ्चमः; २-६, ८-१२, १४, १५ धैवतः ॥

॥ २४ ॥ कदित्था नॄः पात्रं देवयतां श्रवद् गिरो अङ्गिरसां तुरण्यन् ।
प्र यदानड्विश आ हर्म्यस्योरु क्रंसते अध्वरे यजत्रः ॥ १ ॥
स्तम्भीद्ध द्यां स धरुणं पृषायदृभुर्वाजाय द्रविणं नरो गोः ।
अनु स्वजां महिषश्चक्षत व्रां मेनामश्वस्य परि मातरं गोः ॥ २ ॥
नक्षद्धवमरुणीः पूर्व्यं राट् तुरो विशामङ्गिरसामनु द्यून् ।
तक्षद्वज्रं नियुतं तस्तम्भद् द्यां चतुष्पदे नर्याय द्विपादे ॥ ३ ॥
अस्य मदे स्वर्यं दा ऋतायापीवृतमुस्रियाणामनीकम् ।
यद्ध प्रसर्गे त्रिककुम्निवर्तदप द्रुहो मानुषस्य दुरो वः ॥ ४ ॥
तुभ्यं पयो यत्पितरावनीतां राधः सुरेतस्तुरणे भुरण्यू ।
शुचि यत्ते रेक्ण आयजन्त सबर्दुघायाः पय उस्रियायाः ॥ ५ ॥
॥ २५ ॥ अध प्र जज्ञे तरणिर्ममत्तु प्र रोच्यस्या उषसो न सूरः ।
इन्दुर्येभिराष्ट स्वेदुहव्यैः स्तुवेण सिञ्चञ्जरणाभि धाम ॥ ६ ॥
स्विध्मा यद् वनधितिरपस्यात्सूरो अध्वरे परि रोधना गोः ।
यद्ध प्रभासि कृत्व्याँ अनु द्यूनर्विशे पश्विषे तुराय ॥ ७ ॥
अष्टा महो दिव आदो हरी इह द्युम्नासाहमभि योधान उत्सम् ।
हरिं यत्ते मन्दिनं दुक्षन्वृधे गोरभसमद्रिभिर्वाताप्यम् ॥ ८ ॥
त्वमायसं प्रति वर्तयो गोर्दिवो अश्मानमुपनीतमृभ्वा ।
कुत्साय यत्र पुरुहूत वन्वञ्छुष्णमन्तैः परियासि वधैः ॥ ९ ॥

पुरा यत्सूरस्तमसो अपीतेस्तमद्रिवः फलिगं हेतिमस्य।
शुष्णस्य चित्परिहितं यदोजो दिवस्परि सुग्रथितं तदादः॥ १०॥
॥ २६॥ अनु त्वा मही पाजसी अचक्रे द्यावाक्षामा मदतामिन्द्र कर्मन्।
त्वं वृत्रमाशयानं सिरासु महो वज्रेण सिष्वपो वराहुम्॥ ११॥
त्वमिन्द्र नर्यो याँ अवो नृन्तिष्ठा वातस्य सुयुजो वहिष्ठान्।
यं ते काव्य उशना मन्दिनं दाद् वृत्रहणं पार्यं ततक्ष वज्रम्॥ १२॥
त्वं सूरो हरितो रामयो नृन्भरच्चक्रमेतशो नायमिन्द्र।
प्रास्य पारं नवतिं नाव्यानामपि कर्तमवर्तयोऽ यज्यून्॥ १३॥
त्वं नो अस्या इन्द्र दुर्हणायाः पाहि वज्रिवो दुरितादभीके।
प्र नो वाजान्रथ्यो३ अश्वबुध्यानिषे यन्धि श्रवसे सूनृतायै॥ १४॥
मा सा ते अस्मत्सुमतिर्वि दसद्वाजप्रमहः समिषो वरन्त।
आ नो भज मघवन्गोष्वर्यो मंहिष्ठास्ते सधमादः स्याम॥ १५॥

॥ ॐ ॥

॥ इति प्रथमाष्टकेऽ ष्टमोऽध्यायः ॥
[अष्टमाध्याये वर्गाः २६, सूक्तानि ९, ऋचः १३५]
[प्रथमाष्टके अद्यायाः ८, वर्गाः २६५, सूक्तानि १२१, ऋचः १३७०]

elibrary.vedicsociety.org

अथ द्वितीयोऽष्टकः

अथ द्वितीयाष्टके प्रथमोऽध्यायः

[१२२] द्वाविंशत्युत्तरशततमं सूक्तम्

ऋषिः—कक्षीवान्॥ देवता—विश्वे देवाः॥ छन्दः—१, ५, १४ भुरिक्पङ्क्तिः; ३, १५ स्वराट्पङ्क्तिः; २, ९, १०, १३ विराट्त्रिष्टुप्; ४ निचृत्पङ्क्तिः; ६ विराट्पङ्क्तिः; ७, ११ त्रिष्टुप्; ८, १२ निचृत् त्रिष्टुप्॥ स्वरः—१, ३-६, १४, १५ पञ्चमः; २, ७-१३ धैवतः॥

॥ १ ॥ प्र वः पान्तं रघुमन्यवोऽन्धो यज्ञं रुद्राय मीळ्हुषे भरध्वम्।
दिवो अस्तोष्यसुरस्य वीरैरिषुध्येव मरुतो रोदस्योः॥ १॥
पत्नीव पूर्वहूतिं वावृधध्या उषासानक्ता पुरुधा विदाने।
स्तरीर्नात्कं व्युतं वसाना सूर्यस्य श्रिया सुदृशी हिरण्यैः॥ २॥
ममत्तु नः परिज्मा वसर्हा ममत्तु वातो अपां वृषण्वान्।
शिशीतमिन्द्रापर्वता युवं नस्तन्नो विश्वे वरिवस्यन्तु देवाः॥ ३॥
उत त्या मे यशसा श्वेतनायै व्यन्ता पान्तौशिजो हुवध्यै।
प्र वो नपातमपां कृणुध्वं प्र मातरा रास्पिनस्यायोः॥ ४॥
आ वो रुवण्युमौशिजो हुवध्यै घोषेव शंसमर्जुनस्य नंशे।
प्र वः पूष्णे दावन आँ अच्छा वोचेय वसुतातिमग्नेः॥ ५॥

॥ २ ॥ श्रुतं मे मित्रावरुणा हवेमोत श्रुतं सदने विश्वतः सीम्।
श्रोतु नः श्रोतुरातिः सुश्रोतुः सुक्षेत्रा सिन्धुरद्भिः॥ ६॥
स्तुषे सा वां वरुण मित्र रातिर्गवां शता पृक्षयामेषु पञ्चे।
श्रुतरथे प्रियरथे दधानाः सद्यः पुष्टिं निरुन्धानासो अग्मन्॥ ७॥
अस्य स्तुषे महिमघस्य राधः सचा सनेम नहुषः सुवीराः।
जनो यः पञ्चेभ्यो वाजिनीवानश्वावतो रथिनो मह्यं सूरिः॥ ८॥
जनो यो मित्रावरुणावभिध्रुगपो न वां सुनोत्यक्ष्णयाधुक्।
स्वयं स यक्ष्मं हृदये नि धत्त आप यदीं होत्राभिर्ऋतावा॥ ९॥

स व्राधंतो नहुषो दंसुजूतः शर्धंस्तरो नरां गूर्तश्रवाः।
विसृष्टरातिर्याति बाळ्हसृत्वा विश्वांसु पृत्सु सदमिच्छूरः॥ १०॥

॥ ३॥ अध ग्मन्ता नहुषो हवं सूरेः श्रोता राजानो अमृतस्य मन्द्राः।
नभोजुवो यन्निरवस्यं राधः प्रशंस्तये महिना रथवते॥ ११॥
एतं शर्धं धाम यस्ये सूरेरित्यवोचन् दशतयस्य नंशे।
द्युम्नानि येषु वसुतांती रारन्विश्वे सन्वन्तु प्रभृथेषु वाजम्॥ १२॥
मन्दामहे दशतयस्य धासेर्द्विर्यत्पञ्च बिभ्रतो यन्त्यन्ना।
किमिष्टाश्व इष्टरश्मिरेत ईशानासस्तरुष ऋञ्जते नृन् ॥ १३॥
हिरण्यकर्णं मणिग्रीवमर्णस्तन्नो विश्वे वरिवस्यन्तु देवाः।
अर्यो गिरः सद्य आ जग्मुषीरोस्त्राश्चाकन्तूभयेष्वस्मे॥ १४॥
चत्वारो मा मशर्शारस्य शिश्वस्त्रयो राज्ञ आयवसस्य जिष्णोः।
रथो वां मित्रावरुणा दीर्घाप्साः स्यूमगभस्तिः सूरो नाद्यौत्॥ १५॥

[१२३] त्रयोविंशत्युत्तरशततमं सूक्तम्

ऋषिः—दीर्घतमसः पुत्रः कक्षीवान्॥ देवता—उषाः॥ छन्दः—१, ३, ६, ७, ९, १०, १३ विराट्त्रिष्टुप्; २, ४, ८, १२ निचृत्त्रिष्टुप्; ५ त्रिष्टुप्; ११ भुरिक्पङ्क्तिः॥ स्वरः—१-१०, १२, १३ धैवतः; ११ पञ्चमः॥

॥ ४॥ पृथू रथो दक्षिणाया अयोज्यैनं देवासो अमृतासो अस्थुः।
कृष्णादुदस्थादर्या३ विहायाश्चिकित्सन्ती मानुषाय क्षयाय॥ १॥
पूर्वा विश्वस्माद् भुवनादबोधि जयन्ती वाजं बृहती सनुत्री।
उच्चा व्यख्यद्युवतिः पुनर्भूरोषा अगन्प्रथमा पूर्वहूतौ॥ २॥
यदद्य भागं विभजासि नृभ्य उषो देवि मर्त्यत्रा सुजाते।
देवो नो अत्र सविता दमूना अनागसो वोचति सूर्याय॥ ३॥
गृहंगृहमहना यात्यच्छा दिवेदिवे अधि नामा दधाना।
सिषासन्ती द्योतना शश्वदागादग्रमग्रमिद्भजते वसूनाम्॥ ४॥
भगस्य स्वसा वरुणस्य जामिरुषः सूनृते प्रथमा जरस्व।
पश्चा स दध्या यो अघस्य धाता जयेम तं दक्षिणया रथेन॥ ५॥

॥ ५ ॥ उदीरतां सूनृता उत्पुरन्धीरुदग्नयः शुशुचानासो अस्थुः ।
स्पार्हा वसूनि तमसापगूळ्हाविष्कृण्वन्त्युषसो विभातीः ॥ ६ ॥
अपान्यदेत्यभ्येन्यदेति विषुरूपे अहनी सं चरेते ।
परिक्षितोस्तमो अन्या गुहाकरद्यौदुषाः शोशुचता रथेन ॥ ७ ॥
सदृशीरद्य सदृशीरिदु श्वो दीर्घं सचन्ते वरुणस्य धाम ।
अनवद्यास्त्रिंशतं योजनान्येकैका क्रतुं परि यन्ति सद्यः ॥ ८ ॥
जानत्यह्नः प्रथमस्य नाम शुक्रा कृष्णादजनिष्ट श्वितीची ।
ऋतस्य योषा न मिनाति धामाहरहर्निष्कृतमाचरन्ती ॥ ९ ॥
कन्येव तन्वा शाशदानाँ एषि देवि देवमियक्षमाणम् ।
संस्मयमाना युवतिः पुरस्तादाविर्वक्षांसि कृणुषे विभाती ॥ १० ॥
॥ ६ ॥ सुसंकाशा मातृमृष्टेव योषाविस्तन्वं कृणुषे दृशे कम् ।
भद्रा त्वमुषो वितरं व्युच्छ न तत्ते अन्या उषसो नशन्त ॥ ११ ॥
अश्वावतीर्गोमतीर्विश्ववारा यतमाना रश्मिभिः सूर्यस्य ।
परा च यन्ति पुनरा च यन्ति भद्रा नाम वहमाना उषासः ॥ १२ ॥
ऋतस्य रश्मिमनुयच्छमाना भद्रंभद्रं क्रतुमस्मासु धेहि ।
उषो नो अद्य सुहवा व्युच्छास्मासु रायो मघवत्सु च स्युः ॥ १३ ॥

[१२४] चतुर्विंशत्युत्तरशततमं सूक्तम्

ऋषिः—कक्षीवान् दैर्घतमसः ॥ देवता—उषाः ॥ छन्दः—१, ३, ६, ९, १० निचृत्त्रिष्टुप्; २, १३ भुरिक्पङ्क्तिः; ४, ७, ११ त्रिष्टुप्; ५ पङ्क्तिः; ८ विराट्पङ्क्तिः; १२ विराट् त्रिष्टुप् ॥ स्वरः—१, ३, ४, ६, ७, ९-१२ धैवतः; २, ५, ८, १३ पञ्चमः ॥

॥ ७ ॥ उषा उच्छन्ती समिधाने अग्ना उद्यन्त्सूर्य उर्विया ज्योतिरश्रेत् ।
देवो नो अत्र सविता न्वर्थं प्रासावीद् द्विपत्प्र चतुष्पदित्यै ॥ १ ॥
अमिनती दैव्यानि व्रतानि प्रमिनती मनुष्या युगानि ।
ईयुषीणामुपमा शश्वतीनामायतीनां प्रथमोषा व्यद्यौत् ॥ २ ॥
एषा दिवो दुहिता प्रत्यदर्शि ज्योतिर्वसाना समना पुरस्तात् ।
ऋतस्य पन्थामन्वेति साधु प्रजानतीव न दिशो मिनाति ॥ ३ ॥

उषो॑ अदर्शि शुन्ध्युवो॒ न वक्षो॑ नो॒धाइ॑वावि॒रकृत प्रि॒याणि॑।
अद्म॒सन्न स॑स॒तो बो॒धय॑न्ती शश्वत्त॒मागा॒त्पुन॑रे॒युषी॑णाम्॥ ४॥
पूर्वे॑ अ॒र्धे रज॑सो अ॒प्त्यस्य॒ गवां॒ जनि॑त्र्यकृत॒ प्र के॒तुम्।
व्यु॑ प्रथते वित॒रं वरी॑य॒ ओभा पृ॑णन्ती॒ पि॒त्रोरु॒पस्था॑॥ ५॥
॥ ८॥ ए॒वेदे॒षा पु॑रु॒तमा॑ दृ॒शे कं नाजा॑मिं॒ न परि॑ वृणक्ति जा॒मिम्।
अ॒रे॒पसा॑ त॒न्वा॒३॒॑ शाश॑दाना॒ नाभा॒दीष॑ते॒ न म॒हो वि॑भा॒ती॥ ६॥
अ॒भ्रा॒तेव॑ पुंस॒ एति॑ प्रती॒ची ग॑र्ता॒रुगि॑व॒ स॒नये॒ धना॑नाम्।
जा॒येव॒ पत्य॑ उश॒ती सु॒वासा॑ उ॒षा ह॒स्रेव॒ नि रि॑णीते॒ अप्स॑:॥ ७॥
स्वसा॒ स्वस्रे॒ ज्याय॑स्यै॒ योनि॑मारै॒गपै॑त्यस्याः प्रति॒चक्ष्ये॑व।
व्यु॒च्छन्ती॑ र॒श्मिभि॒: सूर्य॑स्याञ्ज्य॑ङ्क्ते॒ सम॒नगा॑इव॒ व्राः॥ ८॥
आ॒सां॑ पू॒र्वीसा॒मह॑सु॒ स्वस्॑णामपरा॒ पूर्वी॑म॒भ्ये॑ति॒ प॒श्चात्।
ताः प्र॑त्न॒वन्न॒व्यसी॑र्नू॒नम॒स्मे रे॒वदु॑च्छन्तु सु॒दिना॑ उ॒षास॑:॥ ९॥
प्र बो॑धयोषः पृणतो म॑घो॒न्यबु॑ध्यमानाः प॒णय॑: ससन्तु।
रे॒वदु॑च्छ म॒घव॑द्भ्यो मघोनि रे॒वत्स्तो॒त्रे सू॑नृते जा॒रय॑न्ती॥ १०॥
॥ ९॥ अ॒वे॒यम॑श्वैद्यु॒वति॑: पु॒रस्ता॑द्यु॒ङ्क्ते॒ गवा॑मरु॒णाना॒मनी॑कम्।
वि नू॒नमु॑च्छा॒दस॑ति॒ प्र के॒तुर्गृ॒हंगृ॑हमुप॑ तिष्ठाते अ॒ग्निः॥ ११॥
उ॒त्ते॒ वय॑श्चिद्वस॒तेर॑पप॒न्नर॑श्च॒ ये पि॑तृ॒भाजो॒ व्यु॑ष्टौ।
अ॒मा स॒ते व॑हसि॒ भूरि॑ वा॒ममुषो॑ देवि दा॒शुषे॒ मर्त्या॑य॥ १२॥
अस्तो॑ढ्वं स्तोम्या॒ ब्रह्म॑णा॒ मेऽवी॑वृधध्वमुश॒तीरु॑षासः।
यु॒ष्माकं॑ देवी॒रव॑सा सनेम सहस्त्रि॒णं च॒ श॒तिनं॑ च॒ वाज॑म्॥ १३॥

[१२५] पञ्चविंशत्युत्तरशततमं सूक्तम्

ऋषिः—कक्षीवान् दैर्घतमसः॥ देवता—दम्पती॥ छन्दः—१, ३, ७ त्रिष्टुप्; २, ६ निचृत्त्रिष्टुप्; ४, ५ जगती॥ स्वरः—१-३, ६, ७ धैवतः; ४, ५ निषादः॥

॥ १०॥ प्रा॒ता रत्नं॑ प्रातरि॒त्वा॑ दधाति॒ तं चि॑कि॒त्वान्प्र॑ति॒गृह्या॒ नि ध॑त्ते।
तेन॑ प्र॒जां व॒र्धय॑मान॒ आयू॑ रा॒यस्पोषे॑ण सचते सु॒वीर॑:॥ १॥
सु॒गु॒र॑सत्सु॒हि॒र॒ण्यः स्वश्वो॑ बृ॒हद॑स्मै॒ वय॒ इन्द्रो॑ दधाति।
यस्त्वा॒यन्तं॑ वसु॒ना प्रातरित्वो मु॒क्षीज॑येव॒ पदि॑मुत्सि॒नाति॑॥ २॥

आर्यमद्य सुकृतं प्रातरिच्छन्निष्टेः पुत्रं वसुमता रथेन।
अंशोः सुतं पायय मत्सरस्य क्षयद्वीरं वर्धय सूनृताभिः॥ ३॥
उप क्षरन्ति सिन्धवो मयोभुव ईजानं च यक्ष्यमाणं च धेनवः।
पृणन्तं च पपुरिं च श्रवस्यवो घृतस्य धारा उप यन्ति विश्वतः॥ ४॥
नाकस्य पृष्ठे अधि तिष्ठति श्रितो यः पृणाति स ह देवेषु गच्छति।
तस्मा आपो घृतमर्षन्ति सिन्धवस्तस्मा इयं दक्षिणा पिन्वते सदा॥ ५॥
दक्षिणावतामिदिमानि चित्रा दक्षिणावतां दिवि सूर्यासः।
दक्षिणावन्तो अमृतं भजन्ते दक्षिणावन्तः प्र तिरन्त आयुः॥ ६॥
मा पृणन्तो दुरितमेन आरन्मा जारिषुः सूरयः सुव्रतासः।
अन्यस्तेषां परिधिरस्तु कश्चिदपृणन्तमभि सं यन्तु शोकाः॥ ७॥

[१२६] षड्विंशत्युत्तरशततमं सूक्तम्

ऋषिः—१-५ कक्षीवान्; ६ भावयव्यः; ७ रोमशा ब्रह्मवादिनी॥ देवता—विद्वाँसः॥
छन्दः—१, २, ४, ५ निचृत्त्रिष्टुप्; ३ त्रिष्टुप्; ६, ७ अनुष्टुप्॥
स्वरः—१-५ धैवतः; ६, ७ गान्धारः॥

॥ ११॥ अमन्दान्स्तोमान्प्र भरे मनीषा सिन्धावधि क्षियतो भाव्यस्य।
यो मे सहस्रममिमीत सवानतूर्तो राजा श्रव इच्छमानः॥ १॥
शतं राज्ञो नाधमानस्य निष्काञ्छतमश्वान्प्रयतान्त्सद्य आदम्।
शतं कक्षीवाँ असुरस्य गोनां दिवि श्रवोऽजरमा ततान॥ २॥
उप मा श्यावाः स्वनयेन दत्ता वधूमन्तो दश रथासो अस्थुः।
षष्टिः सहस्रमनु गव्यमागात्सनत्कक्षीवाँ अभिपित्वे अह्नाम्॥ ३॥
चत्वारिंशद्दशरथस्य शोणाः सहस्रस्याग्रे श्रेणिं नयन्ति।
मदच्युतः कृशनावतो अत्यान्कक्षीवन्त उदमृक्षन्त पज्राः॥ ४॥
पूर्वामनु प्रयतिमा ददे वस्त्रीन् युक्ताँ अष्टावरिधायसो गाः।
सुबन्धवो ये विश्याइव व्रा अनस्वन्तः श्रव ऐषन्त पज्राः॥ ५॥
आगंधिता परिगधिता या कशीकेव जङ्घहे।
ददाति मह्यं यादुरी याशूनां भोज्या शता॥ ६॥

उपोप मे परा मृश मा मे दभ्राणि मन्यथाः ।
सर्वाहमस्मि रोमशा गन्धारीणामिवाविका ॥ ७ ॥

एकोनविंशोऽनुवाकः [१२७] सप्तविंशत्युत्तरशततमं सूक्तम्

ऋषिः—परुच्छेपः ॥ देवता—अग्निः ॥ छन्दः—१-३, ८, ९ अष्टिः; ४, ७, ११ भुरिगष्टिः; ५, ६ अत्यष्टिः; १० भुरिगतिशक्वरी ॥ स्वरः—१-९, ११ मध्यमः; १० पञ्चमः ॥

॥ १२ ॥ अग्निं होतारं मन्ये दास्वन्तं वसुं सूनुं सहसो जातवेदसं
विप्रं न जातवेदसम् ।
य ऊर्ध्वया स्वध्वरो देवो देवाच्या कृपा ।
घृतस्य विभ्राष्टिमनु वष्टि शोचिषाजुह्वानस्य सर्पिषः ॥ १ ॥
यजिष्ठं त्वा यजमाना हुवेम ज्येष्ठमङ्गिरसां विप्र मन्मभिर्विप्रेभिः
शुक्र मन्मभिः ।
परिज्मानमिव द्यां होतारं चर्षणीनाम् ।
शोचिष्केशं वृषणं यमिमा विशः प्रावन्तु जूतये विशः ॥ २ ॥
स हि पुरू चिदोजसा विरुक्मता दीद्यानो भवति द्रुहन्तरः
परशुर्न द्रुहन्तरः ।
वीळु चिद्यस्य समृतौ श्रुवद्वनेव यत्स्थिरम् ।
निष्षहमाणो यमते नायते धन्वासहा नायते ॥ ३ ॥
दृळ्हा चिदस्मा अनु दुर्यथा विदे तेजिष्ठाभिर-
रणिभिर्दाष्ट्यवसेऽग्नये दाष्ट्यवसे ।
प्र यः पुरूणि गाहते तक्षद्वनेव शोचिषा ।
स्थिरा चिदन्ना नि रिणात्योजसा नि स्थिराणि चिदोजसा ॥ ४ ॥
तमस्य पृक्षमुपरासु धीमहि नक्तं यः सुदर्शीतरो दिवातरादप्रायुषे
दिवातरात् । आदस्यायुर्गर्भणवद्वीळु शर्म न सूनवे ।
भक्तमभक्तमवो व्यन्तो अजरा अग्नयो व्यन्तो अजराः ॥ ५ ॥
॥ १३ ॥ स हि शर्धो न मारुतं तुविष्वणिरप्नस्वतीषूर्वरास्विष्टनिरार्तनास्विष्टनिः ।
आदद्भव्यान्यादुदिर्यज्ञस्य केतुरर्हणा ।
अध स्मास्य हर्षतो हृषीवतो विश्वे जुषन्त पन्थां नरः शुभे न पन्थाम् ॥ ६ ॥

द्विता यदीं कीस्तासो अभिद्यवो नमस्यन्त उपवोचन्त भृगवो
मथ्नन्तो दाशा भृगवः। अग्निरीशे वसूनां शुचिर्यो धर्णिरेषाम् ।
प्रियाँ अपिधौंवींनिषीष्ट मेधिर आ वंनिषीष्ट मेधिरः ॥ ७ ॥
विश्वासां त्वा विशां पतिं हवामहे सवींसां समानं दम्पतिं भुजे
सत्यगिर्वाहसं भुजे। अतिथिं मानुषाणां पितुर्न यस्यासया ।
अमी च विश्वे अमृतास आ वयो हव्या देवेष्वा वयः ॥ ८ ॥
त्वमग्ने सहसा सहन्तमः शुष्मिन्तमो जायसे देवतातये रयिर्न देवतातये।
शुष्मिन्तमो हि ते मदो द्युम्निन्तम उत क्रतुः ।
अध स्मा ते परि चरन्त्यजर श्रुष्टीवानो नाजर ॥ ९ ॥
प्र वो महे सहसा सहस्वत उषर्बुधे पशुषे नाग्नये स्तोमो बभूत्वग्नये।
प्रति यदीं हविष्मान् विश्वासु क्षासु जोगुवे ।
अग्ने रेभो न जरत ऋषूणां जूर्णिर्होत ऋषूणाम् ॥ १० ॥
स नो नेदिष्ठं ददृशान आ भराग्ने देवेभिः सचनाः सुचेतुना महो
रायः सुचेतुना। महि शविष्ठ नस्कृधि सञ्चक्षे भुजे अस्यै ।
महि स्तोतृभ्यो मघवन्त्सुवीर्यं मथीरुग्रो न शवसा ॥ ११ ॥

[१२८] अष्टाविंशत्युत्तरशततमं सूक्तम्

ऋषिः—परुच्छेपः ॥ देवता—अग्निः ॥ छन्दः—१ निचृदत्यष्टिः; २ भुरिगष्टिः; ३, ४, ६, ८ विराडत्यष्टिः; ५, ७ निचृदष्टिः ॥ स्वरः—मध्यमः ॥

॥ १४ ॥ अयं जायत मनुषो धरीमणि होता यजिष्ठ उशिजामनु व्रतमग्निः
स्वमनु व्रतम्। विश्वश्रुष्टिः सखीयते रयिरिव श्रवस्यते ।
अदब्धो होता नि षददिळस्पदे परिवीत इळस्पदे ॥ १ ॥
तं यज्ञसाधमपि वातयामस्यृतस्य पथा नमसा हविष्मता देवताता
हविष्मता। स न ऊर्जामुपाभृत्यया कृपा न जूर्यति ।
यं मातरिश्वा मनवे परावतो देवं भाः परावतः ॥ २ ॥
एवेन सद्यः पर्येति पार्थिवं मुहुर्गी रेतो वृषभः कनिक्रदद्दधद्रेतः
कनिक्रदत्। शतं चक्षाणो अक्षभिर्देवो वनेषु तुर्वणिः ।
सदो दधान उपरेषु सानुष्वग्निः परेषु सानुषु ॥ ३ ॥

स सुक्रतुः पुरोहितो दमेदमेऽग्निर्यज्ञस्याध्वरस्य चेतति क्रत्वा
यज्ञस्य चेतति। क्रत्वा वेधा इषूयते विश्वा जातानि पस्पशे ।
यतो घृतश्रीरतिथिरजायत वह्निर्वेधा अजायत ॥ ४ ॥
क्रत्वा यदस्य तविषीषु पृञ्चतेऽग्नेरवेण मरुतां न भोज्यैषिराय
न भोज्या। स हि ष्मा दानमिन्वति वसूनां च मज्मना ।
स नस्त्रासते दुरितादभिह्रुतः शंसादघादभिह्रुतः ॥ ५ ॥
॥ १५ ॥विश्वो विहाया अरतिर्वसुर्दधे हस्ते दक्षिणे तरणिर्न शिश्रथच्छ्रवस्यया
न शिश्रथत्। विश्वस्मा इदिषुध्यते देवत्रा हव्यमोहिषे ।
विश्वस्मा इत्सुकृते वारमृण्वत्यग्निर्द्वारा व्यृण्वति ॥ ६ ॥
स मानुषे वृजने शन्तमो हितोऽग्निर्यज्ञेषु जेन्यो न विश्पतिः प्रियो
यज्ञेषु विश्पतिः। स हव्या मानुषाणामिळा कृतानि पत्यते ।
स नस्त्रासते वरुणस्य धूर्तेर्महो देवस्य धूर्तेः ॥ ७ ॥
अग्निं होतारमीळते वसुधितिं प्रियं चेतिष्ठमरतिं न्येरिरे
हव्यवाहं न्येरिरे। विश्वायुं विश्ववेदसं होतारं यजतं कविम् ।
देवासो रण्वमवसे वसूयवो गीर्भी रण्वं वसूयवः ॥ ८ ॥

[१२९] एकोनत्रिंशदुत्तरशततमं सूक्तम्

ऋषिः—परुच्छेपः ॥ देवता—इन्द्रः ॥ छन्दः—१, २ निचृदत्यष्टिः; ३ विराडत्यष्टिः; ४ अष्टिः; ६, ११ भुरिगष्टिः; १० निचृदष्टिः; ५ भुरिगतिशक्वरी; ७ स्वराडतिशक्वरी; ८, ९ स्वराट्-शक्वरी ॥ स्वरः—१-४, ६, १०, ११ मध्यमः; ५, ७-९ पञ्चमः ॥

॥ १६ ॥यं त्वं रथमिन्द्र मेधसातयेऽपाका सन्तमिषिर प्रणयसि
प्रानवद्य नयसि। सद्यश्चित्तमभिष्टये करो वशश्च वाजिनम् ।
सास्माकमनवद्य तूतुजान वेधसामिमां वाचं न वेधसाम् ॥ १ ॥
स श्रुधि यः स्मा पृतनासु कासु चिद्दक्षाय्य इन्द्र भरहूतये नृभिरसि
प्रतूर्तये नृभिः। यः शूरैः स्वः सनिता यो विप्रैर्वाजं तरुता ।
तमीशानास इरधन्त वाजिनं पृक्षमत्यं न वाजिनम् ॥ २ ॥
दस्मो हि ष्मा वृषणं पिन्वसि त्वचं कं चिद्यावीररुं शूर मर्त्यं
परिवृणक्षि मर्त्यम्। इन्द्रोत तुभ्यं तद्दिवे तद् रुद्राय स्वयशसे ।
मित्राय वोचं वरुणाय सप्रथः सुमृळीकाय सप्रथः ॥ ३ ॥

अस्माकं व इन्द्रमुश्मसीष्टये सखायं विश्वायुं प्रासहं युजं वाजेषु
प्रासहं युजम्। अस्माकं ब्रह्मोतयेऽवा पृत्सुषु कासु चित् ।
नहि त्वा शत्रुः स्तरते स्तृणोषि यं विश्वं शत्रुं स्तृणोषि यम् ॥ ४ ॥
नि षू नमातिमतिं कयस्य चित्तेजिष्ठाभिररणिभिर्नोति-
भिरुग्राभिरुग्रोतिभिः। नेषि णो यथा पुरानेनाः शूर मन्यसे ।
विश्वानि पूरोरप पर्षि वह्निरासा वह्निर्नो अच्छ ॥ ५ ॥
॥ १७ ॥ प्र तद्वोचेयं भव्यायेन्दवे हव्यो न य इषवान्मन्म रेजति रक्षोहा
मन्म रेजति। स्वयं सो अस्मदा निदो वधैरजेत दुर्मतिम् ।
अव स्त्रवेदघशंसोऽवतरमव क्षुद्रमिव स्त्रवेत् ॥ ६ ॥
वनेम तद्धोत्रया चितन्त्या वनेम रयिं रयिवः सुवीर्यं रण्वं
सन्तं सुवीर्यम्। दुर्मन्मानं सुमन्तुभिरेमिषा पृचीमहि ।
आ सत्याभिरिन्द्रं द्युम्नहूतिभिर्यजत्रं द्युम्नहूतिभिः ॥ ७ ॥
प्रप्रा वो अस्मे स्वयशोभिरूती परिवर्ग इन्द्रो दुर्मतीनां
दरीमन्दुर्मतीनाम्। स्वयं सा रिषयध्यै या न उपेषे अत्रैः ।
हतेमसन्न वक्षति क्षिप्रा जूर्णिर्न वक्षति ॥ ८ ॥
त्वं न इन्द्र राया परीणसा याहि पथाँ अनेहसा पुरो
याह्यरक्षसा। सचस्व नः पराक आ सचस्वास्तमीक आ ।
पाहि नो दूरादारादभिष्टिभिः सदा पाह्यभिष्टिभिः ॥ ९ ॥
त्वं न इन्द्र राया तरूषसोग्रं चित्त्वा महिमा सक्षदवसे महे
मित्रं नावसे। ओजिष्ठ त्रातरविता रथं कं चिदमर्त्य ।
अन्यमस्मद्रिरिषेः कं चिदद्रिवो रिरिक्षन्तं चिदद्रिवः ॥ १० ॥
पाहि न इन्द्र सुष्टुत स्त्रिधोऽवयाता सदमिदुर्मतीनां देवः
सन् दुर्मतीनाम्। हन्ता पापस्य रक्षसस्त्राता विप्रस्य मावतः ।
अधा हि त्वा जनिता जीजनद्वसो रक्षोहणं त्वा जीजनद्वसो ॥ ११ ॥

[१३०] त्रिंशदुत्तरशततमं सूक्तम्

ऋषिः—परुच्छेपः॥ देवता—इन्द्रः॥ छन्दः—१, ५ भुरिगष्टिः; २, ३, ६, ९ स्वराडष्टिः; ४, ८ अष्टिः; ७ निचृदत्यष्टिः; १० विराट्त्रिष्टुप्॥ स्वरः—१-६-९ मध्यमः; १० धैवतः॥

॥ १८ ॥ एन्द्र याह्युप नः परावतो नायमच्छा विदथानीव सत्पतिरस्तं राजेव सत्पतिः। हवामहे त्वा वयं प्रयस्वन्तः सुते सचा । पुत्रासो न पितरं वाजसातये मंहिष्ठं वाजसातये ॥ १ ॥ पिबा सोममिन्द्र सुवानमद्रिभिः कोशेन सिक्तमवतं न वंसगस्तातृषाणो न वंसगः। मदाय हर्यताय ते तुविष्टमाय धायसे । आ त्वा यच्छन्तु हरितो न सूर्यमहा विश्वेव सूर्यम् ॥ २ ॥ अविन्दद्विवो निहितं गुहा निधिं वेर्न गर्भं परिवीतमश्मन्यन्तेअन्तरश्मनि। व्रजं वज्री गवामिव सिषासन्नङ्गिरस्तमः । अपावृणोदिष इन्द्रः परीवृता द्वार इषः परीवृताः ॥ ३ ॥ ददृहाणो वज्रमिन्द्रो गभस्त्योः क्षद्मेव तिग्ममसनाय सं श्यदहिहत्याय सं श्यत्। संविव्यान ओजसा शवोभिरिन्द्र मज्मना। तष्टेव वृक्षं वनिनो नि वृश्चसि परश्वेव नि वृश्चसि ॥ ४ ॥ त्वं वृथा नद्य इन्द्र सर्तवेऽच्छा समुद्रमसृजो रथाँइव वाजयतो रथाँइव। इत ऊतीरयुञ्जत समानमर्थमक्षितम् । धेनूरिव मनवे विश्वदोहसो जनाय विश्वदोहसः ॥ ५ ॥

॥ १९ ॥ इमां ते वाचं वसूयन्त आयवो रथं न धीरः स्वपा अतक्षिषुः सुम्नाय त्वामतक्षिषुः। शुम्भन्तो जेन्यं यथा वाजेषु विप्र वाजिनम्। अत्यमिव शवसे सातये धना विश्वा धनानि सातये ॥ ६ ॥ भिनत्पुरो नवतिमिन्द्र पूरवे दिवोदासाय महि दाशुषे नृतो वज्रेण दाशुषे नृतो । अतिथिग्वाय शम्बरं गिरेरुग्रो अवाभरत् । महो धनानि दयमान ओजसा विश्वा धनान्योजसा ॥ ७ ॥ इन्द्रः समत्सु यजमानमार्यं प्रावद्विश्वेषु शतमूतिराजिषु स्वर्मीळ्हेष्वाजिषु। मनवे शासदव्रतान्त्वचं कृष्णामरन्धयत् । दक्षन्न विश्वं ततृषाणमोषति न्यर्शसानमोषति ॥ ८ ॥

सूरश्चक्रं प्र वृहज्जात ओजसा प्रपित्वे वाचमरुणो मुषायतीशान
आ मुषायति। उशना यत्परावतोऽजगन्नूतये कवे ।
सुम्नानि विश्वा मनुषेव तुर्वणिरहा विश्वेव तुर्वणिः ॥ ९ ॥
स नो नव्येभिर्वृषकर्मन्नुक्थैः पुरां दर्तः पायुभिः पाहि शग्मैः ।
दिवोदासेभिरिन्द्र स्तवानो वावृधीथा अहोभिरिव द्यौः ॥ १० ॥

[१३१] एकत्रिंशदुत्तरशततमं सूक्तम्

ऋषिः—परुच्छेपः ॥ देवता—इन्द्रः ॥ छन्दः—१, २ निचृदत्यष्टिः; ३, ५, ६, ७ भुरिगष्टिः; ४ विराडत्यष्टिः ॥ स्वरः—मध्यमः ॥

॥ २० ॥ इन्द्राय हि द्यौरसुरो अनम्नतेन्द्राय मही पृथिवी वरीमभिर्द्युम्नसाता
वरीमभिः। इन्द्रं विश्वे सजोषसो देवासो दधिरे पुरः ।
इन्द्राय विश्वा सवनानि मानुषा रातानि सन्तु मानुषा ॥ १ ॥
विश्वेषु हि त्वा सवनेषु तुञ्जते समानमेकं वृषमण्यवः पृथक्
स्वः सनिष्यवः पृथक्। तं त्वा नावं न पर्षणिं शूषस्य धुरि धीमहि।
इन्द्रं न यज्ञैश्चितयन्त आयवः स्तोमेभिरिन्द्रमायवः ॥ २ ॥
वि त्वा ततस्रे मिथुना अवस्यवो व्रजस्य साता गव्यस्य निःसृजः
सक्षन्त इन्द्र निःसृजः। यद् गव्यन्ता द्वा जना स्वर्यन्ता समूहसि।
आविष्करिक्रद् वृषणं सचाभुवं वज्रमिन्द्र सचाभुवम् ॥ ३ ॥
विदुष्टे अस्य वीर्यस्य पूरवः पुरो यदिन्द्र शारदीर्वातिरः सासहानो
अवातिरः। शासस्तमिन्द्र मर्त्यमयज्युं शवसस्पते ।
महीममुष्णाः पृथिवीमिमा अपो मन्दसान इमा अपः ॥ ४ ॥
आदित्ते अस्य वीर्यस्य चर्किरन्मदेषु वृषन्नुशिजो यदाविथ
सखीयतो यदाविथ। चकर्थ कारमेभ्यः पृतनासु प्रवन्तवे ।
ते अन्यामन्यां नद्यं सनिष्णत श्रवस्यन्तः सनिष्णत ॥ ५ ॥
उतो नो अस्या उषसो जुषेत ह्यर्कस्य बोधि हविषो हवीमभिः
स्वर्षाता हवीमभिः। यदिन्द्र हन्तवे मृधो वृषा वज्रिञ्चिकेतसि।
आ मे अस्य वेधसो नवीयसो मन्म श्रुधि नवीयसः ॥ ६ ॥

त्वं तमिन्द्र वावृधानो अस्मयुरमित्रयन्तं तुविजात मर्त्यं वज्रेण
शूर मर्त्यम्। जहि यो नो अघायति शृणुष्व सुश्रवस्तमः ।
रिष्टं न यामन्नप भूतु दुर्मतिर्विश्वाप भूतु दुर्मतिः ॥ ७॥

[१३२] द्वात्रिंशदुत्तरशततमं सूक्तम्

ऋषिः—परुच्छेपः॥ देवता—इन्द्रः॥ छन्दः—१, ३, ५, ६ विराडत्यष्टिः; २ भुरिगतिशक्वरी; ४ निचृदष्टिः॥ स्वरः—१, ३-६ मध्यमः २ पञ्चमः;॥

॥ २१ ॥त्वया वयं मघवन्पूर्व्ये धन इन्द्रत्वोताः सासह्याम पृतन्यतो
वनुयाम वनुष्यतः। नेदिष्ठे अस्मिन्नहन्यधि वोचा नु सुन्वते ।
अस्मिन्यज्ञे वि चयेमा भरे कृतं वाजयन्तो भरे कृतम् ॥ १॥
स्वर्जेषे भर आप्रस्य वक्मन्युषर्बुधः स्वस्मिन्नञ्जसि क्राणस्य
स्वस्मिन्नञ्जसि। अहन्निन्द्रो यथा विदे शीष्णाशीष्णोपवाच्यः ।
अस्मत्रा ते सध्यक् सन्तु रातयो भद्रा भद्रस्य रातयः ॥ २॥
तत्तु प्रयः प्रत्नथा ते शुशुक्वनं यस्मिन्यज्ञे वारमकृण्वत क्षयमृतस्य
वारसि क्षयम्। वि तद्वोचेरध द्वितान्तः पश्यन्ति रश्मिभिः ।
स घा विदे अन्विन्द्रो गवेषणो बन्धुक्षिद्भ्यो गवेषणः ॥ ३॥
नू इत्था ते पूर्वथा च प्रवाच्यं यदङ्गिरोभ्योऽ वृणोरप व्रजमिन्द्र
शिक्षन्नप व्रजम्। एभ्यः समान्या दिशाऽ स्मभ्यं जेषि योत्सि च।
सुन्वद्भ्यो रन्धया कं चिदव्रतं हृणायन्तं चिदव्रतम् ॥ ४॥
सं यज्जनान् क्रतुभिः शूर ईक्षयद्धने हिते तरुषन्त श्रवस्यवः प्र
यक्षन्त श्रवस्यवः। तस्मा आयुः प्रजावदिद् बाधे अर्चन्त्योजसा।
इन्द्र ओक्यं दिधिषन्त धीतयो देवाँ अच्छा न धीतयः ॥ ५॥
युवं तमिन्द्रापर्वता पुरोयुधा यो नः पृतन्यादप तन्तमिद्धतं वज्रेण
तन्तमिद्धतम्। दूरे चत्ताय छन्त्सद् गहनं यदिनक्षत् ।
अस्माकं शत्रून् परि शूर विश्वतो दर्मा दर्षीष्ट विश्वतः ॥ ६॥

[१३३] त्रयस्त्रिंशदुत्तरशततमं सूक्तम्

ऋषिः—परुच्छेपः ॥ देवता—इन्द्रः ॥ छन्दः—१ त्रिष्टुप्; २, ३ निचृदनुष्टुप्; ४ स्वराडनुष्टुप्; ५ आर्षीगायत्री; ६ स्वराड्ब्राह्मीजगती; ७ विराडष्टिः ॥ स्वरः—१ धैवतः; २-४ गान्धारः; ५ षड्जः; ६ निषादः; ७ मध्यमः ॥

॥ २२ ॥ उभे पुनामि रोदसी ऋतेन द्रुहो दहामि सं महीरनिन्द्राः ।
अभिव्लग्य यत्र हता अमित्रा वैलस्थानं परि तृळ्हा अशेरन् ॥ १ ॥
अभिव्लग्या चिदद्रिवः शीर्षा यातुमतीनाम् ।
छिन्धि वटूरिणा पदा महावटूरिणा पदा ॥ २ ॥
अवासां मघवञ्जहि शर्धो यातुमतीनाम् ।
वैलस्थानके अर्मके महावैलस्थे अर्मके ॥ ३ ॥
यासां तिस्रः पञ्चाशतोऽभिव्लङ्गैरपावपः ।
तत्सु ते मनायति तकत्सु ते मनायति ॥ ४ ॥
पिशङ्गभृष्टिमम्भृणं पिशाचिमिन्द्र सं मृण ।
सर्वं रक्षो नि बर्हय ॥ ५ ॥
अवर्महं इन्द्र दादृहि श्रुधी नः शुशोच हि द्यौः क्षा न भीषाँ अद्रिवो
घृणान्न भीषाँ अद्रिवः । शुष्मिन्तमो हि शुष्मिभिर्वधैरुग्रेभिरीयसे ।
अपूरुषघ्नो अप्रतीत शूर सत्वभिस्त्रिसप्तैः शूर सत्वभिः ॥ ६ ॥
वनोति हि सुन्वन्क्षयं परीणसः सुन्वानो हि ष्मा यजत्यव द्विषो
देवानामव द्विषः । सुन्वान इत्सिषासति सहस्रा वाज्यवृतः ।
सुन्वानायेन्द्रो ददात्याभुवं रयिं ददात्याभुवम् ॥ ७ ॥

विंशोऽनुवाकः [१३४] चतुस्त्रिंशदुत्तरशततमं सूक्तम्

ऋषिः—परुच्छेपः ॥ देवता—वायुः ॥ छन्दः—१, ३ निचृदत्यष्टिः; २, ४ विराडत्यष्टिः; ५ अष्टिः; ६ विराडष्टिः ॥ स्वरः—मध्यमः ॥

॥ २३ ॥ आ त्वा जुवो रारहाणा अभि प्रयो वायो वहन्त्विह पूर्वपीतये
सोमस्य पूर्वपीतये । ऊर्ध्वा ते अनु सूनृता मनस्तिष्ठतु जानती ।
नियुत्वता रथेना याहि दावने वायो मखस्य दावने ॥ १ ॥
मन्दन्तु त्वा मन्दिनो वायविन्दवोऽस्मत्क्राणासः सुकृता अभिद्यवो
गोभिः क्राणा अभिद्यवः । यद्ध क्राणा इरध्यै दक्षं सचन्त ऊतयः ।
सध्रीचीना नियुतो दावने धिय उप ब्रुवत ईं धियः ॥ २ ॥

वायुर्युङ्क्ते रोहिता वायुररुणा वायू रथे अजिरा धुरि वोळ्हवे वहिष्ठा
धुरि वोळ्हवे। प्र बोधया पुरन्धिं जार आ ससतीमिव ।
प्र चक्षय रोदसी वासयोषसः श्रवसे वासयोषसः ॥ ३ ॥
तुभ्यमुषासः शुचयः परावति भद्रा वस्त्रा तन्वते दंसु रश्मिषु
चित्रा नव्येषु रश्मिषु। तुभ्यं धेनुः सबर्दुघा विश्वा वसूनि दोहते ।
अजनयो मरुतो वक्षणाभ्यो दिव आ वक्षणाभ्यः ॥ ४ ॥
तुभ्यं शुक्रासः शुचयस्तुरण्यवो मदेषूग्रा इषणन्त भुर्वण्यपामिषन्त
भुर्वणि। त्वां त्सारी दसमानो भगमीट्टे तक्ववीये ।
त्वं विश्वस्माद्भुवनात्पासि धर्मणासुर्यात्पासि धर्मणा ॥ ५ ॥
त्वं नो वायवेषामपूर्व्यः सोमानां प्रथमः पीतिमर्हसि ।
सुतानां पीतिमर्हसि। उतो विहुत्मतीनां विशां ववर्जुषीणाम् ।
विश्वा इत्ते धेनवो दुह्र आशिरं घृतं दुह्रत आशिरम् ॥ ६ ॥

[१३५] पञ्चत्रिंशदुत्तरशततमं सूक्तम्

ऋषिः—परुच्छेपः ॥ देवता—वायुः ॥ छन्दः—१, ३ निचृदत्यष्टिः; २, ४ विराडत्यष्टिः;
५, ९ भुरिगष्टिः; ६, ८ निचृदष्टिः; ७ अष्टिः ॥ स्वरः—मध्यमः ॥

॥ २४ ॥ स्तीर्णं बर्हिरुप नो याहि वीतये सहस्रेण नियुता नियुत्वते
शतिनीभिर्नियुत्वते। तुभ्यं हि पूर्वपीतये देवा देवाय येमिरे ।
प्र ते सुतासो मधुमन्तो अस्थिरन्मदाय क्रत्वे अस्थिरन् ॥ १ ॥
तुभ्यायं सोमः परिपूतो अद्रिभिः स्पार्हा वसानः परि कोशमर्षति
शुक्रा वसानो अर्षति। तवायं भाग आयुषु सोमो देवेषु हूयते ।
वह वायो नियुतो याह्यस्मयुर्जुषाणो याह्यस्मयुः ॥ २ ॥
आ नो नियुद्भिः शतिनीभिरध्वरं सहस्त्रिणीभिरुप याहि वीतये
वायो हव्यानि वीतये। तवायं भाग ऋत्वियः सरश्मिः सूर्ये सचा।
अध्वर्युभिर्भरमाणा अयंसत वायो शुक्रा अयंसत ॥ ३ ॥
आ वां रथो नियुत्वान्वक्षदवसेऽभि प्रयांसि सुधितानि वीतये वायो
हव्यानि वीतये। पिबतं मध्वो अन्धसः पूर्वपेयं हि वां हितम् ।
वायवा चन्द्रेण राधसा गतमिन्द्रश्च राधसा गतम् ॥ ४ ॥

आ वां धियो ववृत्युरध्वराँ उपेममिन्दुं मर्मृजन्त वाजिनमाशुमत्यं
न वाजिनम्। तेषां पिबतमस्मयू आ नो गन्तमिहोत्या ।
इन्द्रवायू सुतानामद्रिभिर्युवं मदाय वाजदा युवम् ॥ ५ ॥
॥ २५ ॥इमे वां सोमा अप्स्वा सुता इहाध्वर्युभिर्भरमाणा अयंसत वायो
शुक्रा अयंसत। एते वामभ्यसृक्षत तिरः पवित्रमाशवः ।
युवायवोऽ ति रोमाण्यव्यया सोमासो अत्यव्यया ॥ ६ ॥
अति वायो ससतो याहि शश्वतो यत्र ग्रावा वदति तत्र गच्छतं
गृहमिन्द्रश्च गच्छतम्। वि सूनृता ददृशे रीयते घृतमा पूर्णया
नियुता याथो अध्वरमिन्द्रश्च याथो अध्वरम् ॥ ७ ॥
अत्राह तद्वहेथे मध्व आहुतिं यमश्वत्थमुपतिष्ठन्त जायवोऽस्मे
ते सन्तु जायवः। साकं गावः सुवते पच्यते यवो न तें वाय
उप दस्यन्ति धेनवो नाप दस्यन्ति धेनवः ॥ ८ ॥
इमे ये ते सु वायो बाह्वोजसोऽ न्तर्नदी ते पतयन्त्युक्षणो महि
व्राधन्त उक्षणः। धन्वञ्चिद् ये अनाशवो जीराश्चिदगिरौकसः।
सूर्यस्येव रश्मयो दुर्नियन्तवो हस्तयोर्दुर्नियन्तवः ॥ ९ ॥

[१३६] षट्त्रिंशदुत्तरशततमं सूक्तम्

ऋषिः—परुच्छेपः ॥ देवता—१-५ मित्रावरुणौ; ६-७ मन्त्रोक्ताः ॥ छन्दः—१, ३, ५, ६ स्वराडत्यष्टिः; २ निचृदष्टिः; ४ भुरिगष्टिः; ७ त्रिष्टुप् ॥ स्वरः—१-६ मध्यमः; ७ धैवतः ॥

॥ २६ ॥प्र सु ज्येष्ठं निचिराभ्यां बृहन्नमो हव्यं मतिं भरता मृळयद्भ्यां
स्वादिष्ठं मृळयद्भ्याम्। ता सम्राजा घृतासुती यज्ञेयज्ञ उपस्तुता ।
अथैनोः क्षत्रं न कुतश्चनाधृषे देवत्वं नू चिदाधृषे ॥ १ ॥
अदर्शि गातुरुरवे वरीयसी पन्था ऋतस्य समयंस्त रश्मिभिश्
चक्षुर्भगस्य रश्मिभिः। द्युक्षं मित्रस्य सादनमर्यम्णो वरुणस्य च ।
अथा दधाते बृहदुक्थ्यं१ वय उपस्तुत्यं बृहद् वयः ॥ २ ॥
ज्योतिष्मतीमदितिं धारयत्क्षितिं स्वर्वतीमा सचेते दिवेदिवे
जागृवांसा दिवेदिवे। ज्योतिष्मत् क्षत्रमाशाते आदित्या दानुनस्पती ।
मित्रस्तयोर्वरुणो यातयज्जनोऽर्यमा यातयज्जनः ॥ ३ ॥

अयं मित्राय वरुणाय शन्तमः सोमो भूत्ववपानेष्वाभगो देवो
देवेष्वाभगः। तं देवासो जुषेरत विश्वे अद्य सजोषसः ।
तथा राजाना करथो यदीमह ऋतावाना यदीमहे ॥ ४ ॥
यो मित्राय वरुणायाविधज्जनोऽनर्वाणं तं परि पातो अंहसो
दाश्वांसं मर्तमंहसः। तमर्यमाभि रक्षत्यृजूयन्तमनु व्रतम् ।
उक्थैर्य एनोः परिभूषति व्रतं स्तोमैरा भूषति व्रतम् ॥ ५ ॥
नमो दिवे बृहते रोदसीभ्यां मित्राय वोचं वरुणाय मीळ्हुषे
सुमृळीकाय मीळ्हुषे। इन्द्रमग्निमुप स्तुहि द्युक्षमर्यमणं भगम् ।
ज्योग्जीवन्तः प्रजया सचेमहि सोमस्योती सचेमहि ॥ ६ ॥
ऊती देवानां वयमिन्द्रवन्तो मंसीमहि स्वयशसो मरुद्भिः ।
अग्निर्मित्रो वरुणः शर्म यंसन् तदश्याम मघवानो वयं च ॥ ७ ॥

॥ ॐ ॥

॥ इति द्वितीयाष्टके प्रथमोऽध्यायः ॥
[प्रथमाध्याये वर्गाः २६, सूक्तानि १५, ऋचः १३७]

अथ द्वितीयोऽध्यायः

[१३७] सप्तत्रिंशदुत्तरशततमं सूक्तम्
ऋषिः—परुच्छेपः ॥ देवता—मित्रावरुणौ ॥ छन्दः—१ निचृच्छक्वरी; २ विराट्शक्वरी; ३ भुरिगतिशक्वरी ॥ स्वरः—पञ्चमः ॥

॥ १ ॥ सुषुमा यातमद्रिभिर्गोश्रीता मत्सरा इमे सोमासो मत्सरा इमे ।
आ राजाना दिविस्पृशास्मत्रा गन्तमुप नः ।
इमे वां मित्रावरुणा गवाशिरः सोमाः शुक्रा गवाशिरः ॥ १ ॥
इम आ यातमिन्दवः सोमासो दध्याशिरः सुतासो दध्याशिरः ।
उत वामुषसो बुधि साकं सूर्यस्य रश्मिभिः ।
सुतो मित्राय वरुणाय पीतये चारुर्ऋताय पीतये ॥ २ ॥

तां वां धेनुं न वासरीमंशुं दुहन्त्यद्रिभिः सोमं दुहन्त्यद्रिभिः ।
अस्मत्रा गन्तमुप नोऽवाञ्चा सोमपीतये ।
अयं वां मित्रावरुणा नृभिः सुतः सोम आ पीतये सुतः ॥ ३ ॥

[१३८] अष्टात्रिंशदुत्तरशततमं सूक्तम्

ऋषिः—परुच्छेपः ॥ देवता—पूषा ॥ छन्दः—१, ३ निचृदत्यष्टिः; २ विराडत्यष्टिः; ४ भुरिगष्टिः ॥ स्वरः—मध्यमः ॥

॥ २ ॥ प्रप्र पूष्णस्तुविजातस्य शस्यते महित्वमस्य तवसो न तन्दते
स्तोत्रमस्य न तन्दते। अर्चामि सुम्नयन्नहमन्त्यूतिं मयोभुवम् ।
विश्वस्य यो मन आयुयुवे मखो देव आयुयुवे मखः ॥ १ ॥
प्र हि त्वा पूषन्नजिरं न यामनि स्तोमेभिः कृण्व ऋणवो यथा मृध
उष्ट्रो न पीपरो मृधः। हुवे यत्त्वा मयोभुवं देवं सख्याय मर्त्यः ।
अस्माकमाङ्गूषान् द्युम्निनस्कृधि वाजेषु द्युम्निनस्कृधि ॥ २ ॥
यस्य ते पूषन्त्सख्ये विपन्यवः क्रत्वा चित्सन्तोऽवसा बुभुज्रिर
इति क्रत्वा बुभुज्रिरे। तामनु त्वा नवीयसीं नियुतं राय ईमहे ।
अहेळमान उरुशंस सरी भव वाजेवाजे सरी भव ॥ ३ ॥
अस्या ऊ षु ण उप सातये भुवोऽहेळमानो ररिवाँ अजाश्व
श्रवस्यतामजाश्व। ओ षु त्वा ववृतीमहि स्तोमेभिर्दस्म साधुभिः।
नहि त्वा पूषन्नतिमन्य आघृणे न ते सख्यमपह्नुवे ॥ ४ ॥

[१३९] एकोनचत्वारिंशदुत्तरशततमं सूक्तम्

ऋषिः—परुच्छेपः ॥ देवता—१, ११ विश्वे देवाः; २ मित्रावरुणौ; ३-५ अश्विनौ; ६ इन्द्रः; ७ अग्निः; ८ मरुतः; ९ इन्द्राग्नी; १० बृहस्पतिः ॥ छन्दः—१, १० निचृदष्टिः; २, ३ विराडष्टिः; ४, ९ भुरिगत्यष्टिः; ५ निचृद्बृहती; ६ अष्टिः; ७ अत्यष्टिः; ८ स्वराडत्यष्टिः; ११ भुरिक्पङ्क्तिः ॥ स्वरः—१-१० मध्यमः; ११ पञ्चमः ॥

॥ ३ ॥ अस्तु श्रौषट् पुरो अग्निं धिया दध आ नु तच्छर्धो दिव्यं वृणीमह
इन्द्रवायू वृणीमहे। यद्ध क्राणा विवस्वति नाभा सन्दायि नव्यसी।
अध प्र सू न उप यन्तु धीतयो देवाँ अच्छा न धीतयः ॥ १ ॥
यद्ध त्यन्मित्रावरुणावृतादध्यादरथे अनृतं स्वेन मन्युना दक्षस्य
स्वेन मन्युना। युवोरित्थाधि सद्मस्वपश्याम हिरण्ययम् ।
धीभिश्चन मनसा स्वेभिरक्षभिः सोमस्य स्वेभिरक्षभिः ॥ २ ॥

युवां स्तोमेभिर्देवयन्तो अश्विनाश्रावयन्तइव श्लोकमायवो युवां
हव्याभ्या३ यवः। युवोर्विश्वा अधि श्रियः पृक्षश्च विश्ववेदसा।
प्रुषायन्ते वां पवयो हिरण्यये रथे दस्रा हिरण्यये ॥ ३ ॥
अचेति दस्रा व्यु१ नाकमृण्वथो युञ्जते वां रथयुजो दिविष्टिष्व-
ध्वस्मानो दिविष्टिषु। अधि वां स्थाम वन्धुरे रथे दस्रा हिरण्यये।
पथेव यन्तावनुशासता रजोऽञ्जसा शासता रजः ॥ ४ ॥
शचीभिर्नः शचीवसू दिवा नक्तं दशस्यतम् ।
मा वां रातिरुप दसत्कदा चनास्मद्रातिः कदा चन ॥ ५ ॥
॥ ४ ॥ वृषन्निन्द्र वृषपाणास इन्दव इमे सुता अद्रिषुतास उद्भिदस्तुभ्यं
सुतास उद्भिदः। ते त्वा मन्दन्तु दावने महे चित्राय राधसे ।
गीर्भिर्गिर्वाहः स्तवमान आ गहि सुमृळीको न आ गहि ॥ ६ ॥
ओ षू णो अग्ने शृणुहि त्वमीळितो देवेभ्यो ब्रवसि यज्ञियेभ्यो
राजभ्यो यज्ञियेभ्यः। यद्ध त्यामङ्गिरोभ्यो धेनुं देवा अदत्तन ।
वि तां दुह्रे अर्यमा कर्तरी सचाँ एष तां वेद मे सचा ॥ ७ ॥
मो षु वो अस्मदभि तानि पौंस्या सना भूवन् द्युम्नानि मोत
जारिषुरस्मत्पुरोत जारिषुः। यद् वश्चित्रं युगेयुगे नव्यं घोषादमर्त्यम्।
अस्मासु तन्मरुतो यच्च दुष्टरं दिधृता यच्च दुष्टरम् ॥ ८ ॥
दध्यङ्ह मे जनुषं पूर्वो अङ्गिराः प्रियमेधः कण्वो अत्रिर्मनुर्विदुस्ते
मे पूर्वे मनुर्विदुः। तेषां देवेष्वायतिरस्माकं तेषु नाभयः ।
तेषां पदेन महा नमे गिरेन्द्राग्नी आ नमे गिरा ॥ ९ ॥
होता यक्षद् वनिनो वन्त वार्यं बृहस्पतिर्यजति वेन उक्षभिः
पुरुवारेभिरुक्षभिः। जगृभ्मा दूरआदिशं श्लोकमद्रेरध त्मना ।
अधारयदरिन्दानि सुक्रतुः पुरू सद्मानि सुक्रतुः ॥ १० ॥
ये देवासो दिव्येकादश स्थ पृथिव्यामध्येकादश स्थ ।
अप्सुक्षितो महिनैकादश स्थ ते देवासो यज्ञमिमं जुषध्वम् ॥ ११ ॥

एकविंशोऽनुवाकः [१४०] चत्वारिंशदुत्तरशततमं सूक्तम्

ऋषिः—दीर्घतमाः ॥ देवता—अग्निः ॥ छन्दः—१, ५, ८ जगती; २, ७, ११ विराड्जगती; ३, ४, ९ निचृज्जगती; ६ भुरिक्त्रिष्टुप्; १०, १२ निचृत्त्रिष्टुप्; १३ पङ्क्तिः ॥ स्वरः—१-५, ७-९, ११ निषादः; ६, १०, १२ धैवतः; १३ पञ्चमः ॥

॥ ५ ॥ वेदिषदे प्रियधामाय सुद्युते धासिमिव प्र भरा योनिमग्नये।
वस्त्रेणेव वासया मन्मना शुचिं ज्योतीरथं शुक्रवर्णं तमोहनम् ॥ १ ॥
अभि द्विजन्मा त्रिवृदन्नमृज्यते संवत्सरे वावृधे जग्धमी पुनः।
अन्यस्यासा जिह्वया जेन्यो वृषा न्यन्येन वनिनो मृष्ट वारणः ॥ २ ॥
कृष्णप्रुतौ वेविजे अस्य सक्षिता उभा तरेते अभि मातरा शिशुम्।
प्राचाजिह्मं ध्वसयन्तं तृषुच्युतमा साच्यं कुपयं वर्धनं पितुः ॥ ३ ॥
मुमुक्ष्वोऽइ मनवे मानवस्यते रघुद्रुवः कृष्णसीतास ऊ जुवः।
असमना अजिरासो रघुष्यदो वातजूता उप युज्यन्त आशवः ॥ ४ ॥
आदस्य ते ध्वसयन्तो वृथेरते कृष्णमभ्वं महि वर्पः करिक्रतः।
यत्सीं महीमवनिं प्राभि मर्मृशदभिश्वसन्त्स्तनयन्नेति नानदत् ॥ ५ ॥

॥ ६ ॥ भूषन् न योऽधि बभ्रूषु नम्नते वृषेव पत्नीरभ्येति रोरुवत्।
ओजायमानस्तन्वश्च शुम्भते भीमो न शृङ्का दविधाव दुर्गृभिः ॥ ६ ॥
स संस्तिरो विष्टिरः सं गृभायति जानन्नेव जानतीर्नित्य आ शये।
पुनर्वर्धन्ते अपि यन्ति देव्यमन्यद् वर्पः पित्रोः कृण्वते सचा ॥ ७ ॥
तमग्रुवः केशिनीः सं हि रेभिर ऊर्ध्वास्तस्थुर्ममृषीः प्रायवे पुनः।
तासां जरां प्रमुञ्चन्नेति नानददसुं परं जनयञ्जीवमस्तृतम् ॥ ८ ॥
अधीवासं परि मातू रिहन्नहं तुविग्रेभिः सत्वभिर्याति वि ज्रयः।
वयो दधत् पद्वते रेरिहत् सदानु श्येनी सचते वर्तनीरहं ॥ ९ ॥
अस्माकमग्ने मघवत्सु दीदिह्यध श्वसीवान् वृषभो दमूनाः।
अवास्या शिशुमतीरदीदेर्वर्मेव युत्सु परिजर्भुराणः ॥ १० ॥

॥ ७ ॥ इदमग्ने सुधितं दुधितादधि प्रियादु चिन्मन्मनः प्रेयो अस्तु ते।
यत्ते शुक्रं तन्वोऽइ रोचते शुचि तेनास्मभ्यं वनसे रत्नमा त्वम् ॥ ११ ॥

रथा॑य॒ नाव॑मुत नौ॑ गृ॒हाय॒ नित्या॑रित्रां प॒द्वतीं॑ रास्यग्ने ।
अ॒स्माक॑ं वी॒राँ उ॒त नो॑ म॒घोनो॒ जनाँ॑श्च॒ या पा॒रया॒मच्छर्म॑ या च॑ ॥ १२ ॥
अ॒भी नो॑ अग्न उ॒क्थमिज्जु॑गु॒र्या॒ द्यावा॒क्षामा॒ सिन्ध॑वश्च॒ स्वगू॑र्ताः ।
गव्यं॒ यव्यं॒ यन्तो॑ दी॒र्घाहे॒षं व॑र॒मरु॒ण्यो॑ वरन्त ॥ १३ ॥

[१४१] एकचत्वारिंशदुत्तरशततमं सूक्तम्

ऋषिः—दीर्घतमाः ॥ देवता—अग्निः ॥ छन्दः—१-३, ६, ११ जगती; ४, ७, ९, १० निचृज्जगती; ५ स्वराट्त्रिष्टुप्; ८ भुरिक्त्रिष्टुप्; १२ भुरिक्पङ्क्तिः; १३ स्वराट्पङ्क्तिः ॥ स्वरः—१-४, ६, ७, ९-११ निषादः;५, ८ धैवतः; १२, १३ पञ्चमः ॥

॥ ८ ॥ ब॒ळित्था तद् वपु॑षे धायि दर्श॒तं दे॒वस्य॒ भर्ग॒ः सह॑सो॒ यतो॒ जनि॑ ।
यदी॒मुप॒ ह्वर॑ते॒ साध॑ते म॒तिर्ऋ॒तस्य॒ धेना॑ अनयन्त स॒स्रुतः॑ ॥ १ ॥
पृ॒क्षो वपु॑ः पितु॒मान्नित्य॒ आ शये॒ द्वितीय॒मा स॒प्तशि॑वासु मा॒तृषु॑ ।
तृ॒तीय॑मस्य वृष॒भस्य॑ दो॒हसे॒ दश॑प्रमतिं जनयन्त॒ योष॑णः ॥ २ ॥
निर्यदी॑ं बु॒ध्नान्म॑हि॒षस्य॒ वर्प॑स ई॒शाना॑सः॒ शव॑सा॒ क्रन्त॑ सू॒रय॑ः ।
यदी॒मनु॒ प्रदि॑वो॒ मध्व॑ आध॒वे गुहा॒ सन्तं मा॒तरि॑श्वा॑ मथा॒यति॑ ॥ ३ ॥
प्र यत्पि॒तुः पर॑मान्नी॒यते॒ पर्या॑ पृ॒क्षुधो॑ वी॒रुधो॒ दंसु॑ रोहति ।
उ॒भा यद॑स्य॒ जनु॑षं॒ यदि॒न्वत॒ आदिद्यवि॑ष्ठो॒ अभवद् घृ॒णा शुचि॑ः ॥ ४ ॥
आदिन्मा॒तॄरावि॑शद्यास्वा॒ शुचि॒रहिं॑स्यमान उ॒र्विया॒ वि वा॑वृधे ।
अनु॒ यत्पूर्वा॑ अरुहत्सना॒जुवो॒ नि नव्य॑सीष्ववर॒रासु॒ धाव॑ते ॥ ५ ॥
॥ ९ ॥ आदिद्धो॒तारं॑ वृणते॒ दिवि॑ष्टिषु॒ भग॑मिव पपृचा॒नास॑ ऋञ्जते ।
दे॒वान्यत्क्रत्वा॑ म॒ज्मना॑ पुरुष्टु॒तो मर्त॑ शंसं वि॒श्वधा॒ वेति॒ धाय॑से ॥ ६ ॥
वि यदस्था॑द्यजत॒ो वात॑चोदितो ह्व॒रो न वक्वा॑ ज॒रणा॒ अना॑कृतः ।
तस्य॒ पत्म॑न्द॒क्षुषः॑ कृ॒ष्णजं॑हसः शु॒चिज॑न्मनो॒ रज॒ आ व्य॑ध्वनः ॥ ७ ॥
रथो॒ न या॒तः शिक्व॑भिः कृ॒तो द्यामङ्गे॑भिररु॒षेभि॑रीयते ।
आद॑स्य॒ ते कृ॒ष्णासो॑ दक्षि सू॒रय॒ः शूर॑स्येव त्वे॒षथा॑दीषते॒ वय॑ः ॥ ८ ॥
त्वया॒ ह्य॑ग्ने॒ वरु॑णो धृ॒तव्र॑तो मि॒त्रः शा॑शद्रे॒ अ॑र्य॒मा सु॒दान॑वः ।
यत्सी॒मनु॒ क्रतु॑ना वि॒श्वथा॑ वि॒भुर॒रान्न ने॒मिः प॑रि॒भूर॑जायथाः ॥ ९ ॥

त्वमग्ने शशमानाय सुन्वते रत्नं यविष्ठ देवताातिमिन्वसि।
तं त्वा नु नव्यं सहसो युवन्वयं भगं न कारे महिरत्न धीमहि॥ १०॥
अस्मे रयिं न स्वर्थं दमूनसं भगं दक्षं न पपृचासी धर्णसिम्।
रश्मींरिव यो यमति जन्मनी उभे देवानां शंसमृत आ च सुक्रतुः॥ ११॥
उत नः सुद्योत्मा जीराश्वो होता मन्द्रः शृणवच्चन्द्ररथः।
स नो नेषन्नेषतमैरमूरोऽग्निर्वामं सुवितं वस्यो अच्छ ॥ १२॥
अस्ताव्यग्निः शिमीवद्भिरर्कैः साम्राज्याय प्रतरं दधानः ।
अमी च ये मघवानो वयं च मिहं न सूरो अति निष्टतन्युः॥ १३॥

[१४२] द्विचत्वारिंशदुत्तरशततमं सूक्तम्

ऋषिः—दीर्घतमाः॥ देवता—१-४ अग्निः; ५ बर्हिः; ६ देव्यो द्वारः; ७ उषासानक्ता; ८ दैव्यौ होतारौ; ९ सरस्वतीळाभारत्यः; १० त्वष्टा; ११ वनस्पतिः; १२ स्वाहाकृतिः; १३ इन्द्रः॥ छन्दः—१, २, ५, ६, ८, ९ निचृदनुष्टुप्; ३, ७, १०-१२ अनुष्टुप्; ४ स्वराडनुष्टुप्; १३ भुरिगुष्णिक्॥
स्वरः—१-१२ गान्धारः; १३ ऋषभः॥

समिद्धो अग्न आ वह देवाँ अद्य यतस्रुचे ।
॥ १०॥ तन्तुं तनुष्व पूर्व्यं सुतसोमाय दाशुषे ॥ १॥
घृतवन्तमुप मासि मधुमन्तं तनूनपात् ।
यज्ञं विप्रस्य मावतः शशमानस्य दाशुषः ॥ २॥
शुचिः पावको अद्भुतो मध्वा यज्ञं मिमिक्षति।
नराशंसस्त्रिरा दिवो देवो देवेषु यज्ञियः ॥ ३॥
ईळितो अग्न आ वहेन्द्रं चित्रमिह प्रियम् ।
इयं हि त्वा मतिर्ममाच्छा सुजिह्व वच्यते ॥ ४॥
स्तृणानासो यतस्रुचो बर्हिर्यज्ञे स्वध्वरे ।
वृञ्जे देवव्यचस्तममिन्द्राय शर्म सप्रथः ॥ ५॥
वि श्रयन्तामृतावृधः प्रयै देवेभ्यो महीः ।
पावकासः पुरुस्पृहो द्वारो देवीरसश्चतः ॥ ६॥
आ भन्दमाने उषासक्ते नक्तोषासा सुपेशसा ।
॥ ११॥ यह्वी ऋतस्य मातरा सीदतां बर्हिरा सुमत् ॥ ७॥

मन्द्रजिह्वा जुगुर्वणी होतारा दैव्या कवी ।
यज्ञं नो यक्षतामिमं सिध्रमद्य दिविस्पृशम् ॥ ८ ॥
शुचिर्देवेष्वर्पिता होत्रा मरुत्सु भारती ।
इळा सरस्वती मही बर्हिः सीदन्तु यज्ञियाः ॥ ९ ॥
तन्नस्तुरीपमद्भुतं पुरु वारं पुरु त्मना ।
त्वष्टा पोषाय वि ष्यतु राये नाभा नो अस्मयुः ॥ १० ॥
अवसृजन्नुप त्मना देवान्यक्षि वनस्पते ।
अग्निर्हव्या सुषूदति देवो देवेषु मेधिरः ॥ ११ ॥
पूषण्वते मरुत्वते विश्वदेवाय वायवे ।
स्वाहा गायत्रवेपसे हव्यमिन्द्राय कर्तन ॥ १२ ॥
स्वाहाकृतान्या गह्युप हव्यानि वीतये ।
इन्द्रा गहि श्रुधी हवं त्वां हवन्ते अध्वरे ॥ १३ ॥

[१४३] त्रिचत्वारिंशदुत्तरशततमं सूक्तम्

ऋषिः—दीर्घतमाः ॥ देवता—अग्निः ॥ छन्दः—१, ७ निचृज्जगती; २, ३, ५ विराड्जगती; ४, ६ जगती; ८ निचृत्त्रिष्टुप् ॥ स्वरः—१-७ निषादः; ८ धैवतः ॥

॥ १२ ॥ प्र तव्यसीं नव्यसीं धीतिमग्नये वाचो मतिं सहसः सूनवे भरे ।
अपां नपाद् यो वसुभिः सह प्रियो होता पृथिव्यां न्यसीददृत्वियः ॥ १ ॥
स जायमानः परमे व्योमन्याविरग्निरभवन्मातरिश्वने ।
अस्य क्रत्वा समिधानस्य मज्मना प्र द्यावा शोचिः पृथिवी अरोचयत् ॥ २ ॥
अस्य त्वेषा अजरा अस्य भानवः सुसंदृशः सुप्रतीकस्य सुद्युतः ।
भात्वक्षसो अत्यक्तुर्न सिन्धवोऽग्रे रेजन्ते असंसन्तो अजराः ॥ ३ ॥
यमेरिरे भृगवो विश्ववेदसं नाभा पृथिव्या भुवनस्य मज्मना ।
अग्निं तं गीर्भिर्हिनुहि स्व आ दमे य एको वस्वो वरुणो न राजति ॥ ४ ॥
न यो वराय मरुतामिव स्वनः सेनेव सृष्टा दिव्या यथाशनिः ।
अग्निर्जम्भैस्तिगितैरत्ति भर्वति योधो न शत्रून्त्स वना न्यृञ्जते ॥ ५ ॥
कुविन्नो अग्निरुचथस्य वीरसद्वसुष्कुविद्वसुभिः काममावरत् ।
चोदः कुवित्तुतुज्यात्सातये धियः शुचिप्रतीकं तमया धिया गृणे ॥ ६ ॥

घृतप्रतीकं व ऋतस्य धूर्षदमग्निं मित्रं न समिधान ऋञ्जते ।
इन्धानो अक्रो विदथेषु दीद्यच्छुक्रवर्णामुदु नो यंसते धियम् ॥ ७ ॥
अप्रयुच्छन्नप्रयुच्छद्भिरग्ने शिवेभिर्नः पायुभिः पाहि शग्मैः ।
अदब्धेभिरदृपितेभिरिष्टेऽनिमिषद्भिः परि पाहि नो जाः ॥ ८ ॥

[१४४] चतुश्चत्वारिंशदुत्तरशततमं सूक्तम्

ऋषिः—दीर्घतमाः ॥ देवता—अग्निः ॥ छन्दः—१, ३-५, ७ निचृज्जगती; २ जगती; ६ भुरिक्पङ्क्तिः ॥ स्वरः—१-५, ७ निषादः; ६ पञ्चमः ॥

॥ १३ ॥ एति प्र होता व्रतमस्य मायया ऊर्ध्वा दधानः शुचिपेशसं धियम् ।
अभि स्रुचः क्रमते दक्षिणावृतो या अस्य धाम प्रथमं ह निंसते ॥ १ ॥
अभीमृतस्य दोहना अनूषत योनौ देवस्य सदने परीवृताः ।
अपामुपस्थे विभृतो यदावसदध स्वधा अधयद्याभिरीयते ॥ २ ॥
युयूषतः सवयसा तदिद्वपुः समानमर्थं वितरित्रता मिथः ।
आदीं भगो न हव्यः समस्मदा वोळ्हुर्न रश्मीन्त्समयंस्त सारथिः ॥ ३ ॥
यमीं द्वा सवयसा सपर्यतः समाने योना मिथुना समोकसा ।
दिवा न नक्तं पलितो युवाजनि पुरू चरन्नजरो मानुषा युगा ॥ ४ ॥
तमीं हिन्वन्ति धीतयो दश व्रिशो देवं मर्तास ऊतये हवामहे ।
धनोरधिं प्रवत आ स ऋण्वत्यभिव्रजद्भिर्वयुना नवाधित ॥ ५ ॥
त्वं ह्यग्ने दिव्यस्य राजसि त्वं पार्थिवस्य पशुपाइव त्मना ।
एनी त एते बृहती अभिश्रिया हिरण्ययी वक्वरी बर्हिराशाते ॥ ६ ॥
अग्ने जुषस्व प्रति हर्य तद्वचो मन्द्र स्वधावऋतजात सुक्रतो ।
यो विश्वतः प्रत्यङ्ङसि दर्शतो रण्वः संदृष्टौ पितुमाँइव क्षयः ॥ ७ ॥

[१४५] पञ्चचत्वारिंशदुत्तरशततमं सूक्तम्

ऋषिः—दीर्घतमाः ॥ देवता—अग्निः ॥ छन्दः—१ विराड्जगती; २, ५ निचृज्जगती; ३, ४ भुरिक्त्रिष्टुप् ॥ स्वरः—१, २, ५ निषादः; ३, ४ धैवतः ॥

॥ १४ ॥ तं पृच्छता स जगामा स वेद स चिकित्वाँ ईयते सा न्वीयते ।
तस्मिन्त्सन्ति प्रशिषस्तस्मिन्निष्टयः स वाजस्य शवसः शुष्मिणस्पतिः ॥ १ ॥
तमित्पृच्छन्ति न सिमो वि पृच्छति स्वेनेव धीरो मनसा यदग्रभीत् ।
न मृष्यते प्रथमं नापरं वचोऽस्य क्रत्वा सचते अप्रदूपितः ॥ २ ॥

तमिद॑च्छन्ति जु॒ह्व१॑स्तमर्वं॑तीर्विश्वा॒न्येक॑: शृणव॒द्वचां॑सि मे ।
पु॒रु॒प्रैष॑स्ततु॑रिर्यज्ञसा॒धनोऽ च्छिद्रो॒तिः शिशु॒रादत्त॒ सं रभः॑ ॥ ३ ॥
उ॒प॒स्थाय॑ं चरति॒ यत्स॒मार॑त स॒द्यो जा॒तस्त॑त्सार॒ युज्ये॑भिः ।
अ॒भि श्वा॒न्तं मृ॑शते नान्द्यो॑ मु॒दे यदी॒ गच्छ॑न्त्युश॒तीर॑पिष्टि॒तम् ॥ ४ ॥
स ई॑ मृ॒गो अप्यो॑ वन॒र्गुरु॑प॒ त्वच्यु॑पमस्या॒ नि धा॑यि ।
व्य॑ब्रवीद्व॒युना॒ मर्त्ये॑भ्योऽग्नि॒र्विद्वाँ॑ ऋ॒तचि॑द्धि स॒त्यः ॥ ५ ॥

[१४६] षट्चत्वारिंशदुत्तरशततमं सूक्तम्

ऋषिः—दीर्घतमाः ॥ देवता—अग्निः ॥ छन्दः—१, २ विराट्त्रिष्टुप्; ३, ५ त्रिष्टुप्; ४ निचृत्त्रिष्टुप् ॥ स्वरः—धैवतः ॥

॥ १५ ॥ त्रि॒मू॒र्धानं॑ स॒प्तर॑श्मिं गृणी॒षेऽ न॑ू॒नम॒ग्निं पि॒त्रोरु॒पस्थे॑ ।
नि॒ष॒त्तम॑स्य॒ चर॑तो ध्रु॒वस्य॒ विश्वा॑ दि॒वो रो॑च॒नाप॑प्रि॒वांस॑म् ॥ १ ॥
उ॒क्षा म॒हाँ अ॒भि व॑वक्ष ए॒ने अ॒जर॑स्तस्थावि॒तऊ॑तिर्ऋ॒ष्वः ।
उ॒र्व्याः प॒दो नि द॑धाति॒ सानौ॑ रि॒हन्त्यू॒धो॑ अरु॒षासो॑ अस्य ॥ २ ॥
स॒मा॒नं व॒त्सम॒भि सं॑चर॒न्ती॒ विष्व॑ग्धे॒नू वि च॑रतः सु॒मेके॑ ।
अ॒न॒प॒वृ॒ज्याँ अध्व॑नो मिमा॒ने॒ विश्वा॒न्केताँ॒ अधि॑ म॒हो द॑धा॒ने ॥ ३ ॥
धी॒रास॑: प॒दं क॒वयो॑ नयन्ति॒ नाना॑ हृ॒दा र॑क्ष॒माणा॑ अजु॒र्यम् ।
सिषा॑सन्तः॒ पर्य॑पश्यन्त॒ सिन्धु॑मा॒विरे॑भ्यो अभव॒त्सूर्यो॑ नॄ॒न् ॥ ४ ॥
दि॒दृ॒क्षेण्य॒: परि॒ काष्ठा॑सु॒ जेन्य॑ ई॒ळेन्यो॑ म॒हो अर्भा॑य जी॒वसे॑ ।
पु॒रु॒त्रा यदभ॑व॒त्सूर॑है॒भ्यो॒ गर्भे॑भ्यो म॒घवा॑ वि॒श्वद॑र्शतः ॥ ५ ॥

[१४७] सप्तचत्वारिंशदुत्तरशततमं सूक्तम्

ऋषिः—दीर्घतमाः ॥ देवता—अग्निः ॥ छन्दः—१, ३-५ निचृत्त्रिष्टुप्; २ विराट्त्रिष्टुप् ॥ स्वरः—धैवतः ॥

॥ १६ ॥ क॒था ते॑ अग्ने शुचय॑न्त आ॒योर्द॒॑दाशु॑र्वा॒जेभि॑राशु॒षा॑णाः ।
उ॒भे यत्तो॒के तन॑ये॒ दधा॑ना ऋ॒तस्य॒ सामं॑त्र॒णय॑न्त दे॒वाः ॥ १ ॥
बोधा॑ मे अ॒स्य वच॑सो यविष्ठ मंहि॑ष्ठस्य॒ प्रभृ॑तस्य स्वधावः ।
पीय॑ति त्वो॒ अनु॑ त्वो गृणाति व॒न्दारु॑स्ते त॒न्वं॑ वन्दे अग्ने ॥ २ ॥
ये पा॒यवो॑ मामते॒यं ते॑ अग्ने॒ पश्य॑न्तो अ॒न्धं दु॒॑रि॒ता॒दर॑क्षन् ।
र॒रक्ष॒ तान्त्सु॒कृतो॑ वि॒श्ववे॑दा॒ दिप्स॑न्त॒ इद्रि॒पवो॒ नाह॑ देभुः ॥ ३ ॥

यो नो॑ अग्ने॒ अर॑रिवाँ॒ अघा॒युर॑रा॒तीवा॑ म॒र्चय॑ति द्वये॒न॑।
मन्त्रो॑ गु॒रुः पुन॑रस्तु॒ सो अ॑स्मा॒ अनु॑ मृक्षीष्ट त॒न्वं दुरु॒क्तैः॥ ४॥
उ॒त वा॒ यः स॑हस्य प्रविद्वान् मर्तो॑ मर्त॑म॒ मर्चय॑ति द्वये॒न॑।
अत॑ः पाहि स्तवमान स्तुवन्त॒मग्ने॒ माकि॑र्नो दुरि॒ताय॑ धायीः॥ ५॥

[१४८] अष्टचत्वारिंशदुत्तरशततमं सूक्तम्

ऋषिः—दीर्घतमाः॥ देवता—अग्निः॥ छन्दः—१, २ पङ्क्तिः; ५ स्वराट्पङ्क्तिः;
३, ४ निचृत्त्रिष्टुप्॥ स्वरः—१, २, ५ पञ्चमः; ३, ४ धैवतः॥

॥ १७॥ मथी॒द्यदी॑ वि॒ष्टो मा॑त॒रिश्वा॒ होता॑रं वि॒श्वाप्सुं॑ वि॒श्वदे॑व्यम्।
नि यं द॒धुर्म॑नु॒ष्यासु॑ वि॒क्षु स्व१॑र्णं चि॒त्रं वपु॑षे वि॒भाव॑म्॥ १॥
द॒दा॒नमिन्न द॑दभन्त॒ मन्मा॒ग्निर्वरू॑थं मम॒ तस्य॑ चाकन्।
जु॒ष॒न्त॒ विश्वा॑न्यस्य॒ कर्मोप॑स्तुतिं॒ भर॑माणस्य का॒रोः॥ २॥
नित्ये॑ चि॒न्नु यं सद॑ने जगृ॒भ्रे प्रशा॑स्तिभिर्द॒धि॒रे य॒ज्ञिया॑सः।
प्र सू न॑यन्त गृ॒भय॑न्त इ॒ष्टावश्वा॑सो॒ न र॒थ्यो॑ रारहा॒णाः॥ ३॥
पु॒रू॒णि॑ द॒स्मो नि रि॑णाति॒ जम्भै॒राद्रो॑चते॒ वन॒ आ वि॒भावा॑।
आद॑स्य॒ वातो॒ अनु॑ वाति शो॒चिरस्तु॑र्न शर्या॑मस॒नाम॑नु॒ द्यून्॥ ४॥
न यं रि॒पवो॒ न रि॑षण्यवो॒ गर्भे॑ सन्तं रेष॒णा रे॒षय॑न्ति।
अ॒न्धा अ॑प॒श्या न द॑भन्नभि॒ख्या नित्या॑स ई॒ प्रेता॑रो॑ अरक्षन्॥ ५॥

[१४९] एकोनपञ्चाशदुत्तरशततमं सूक्तम्

ऋषिः—दीर्घतमाः॥ देवता—अग्निः॥ छन्दः—१ भुरिगनुष्टुप्; २, ४ निचृदनुष्टुप्;
३ उष्णिक्; ५ विराडनुष्टुप्॥ स्वरः—१, २, ४, ५ गान्धारः; ३ ऋषभः॥

॥ १८॥ म॒हः स रा॒य एष॑ते॒ पति॒र्दन्नि॒न इ॒नस्य॒ वसु॑नः प॒द आ ।
उप॒ ध्रज॑न्त॒मद्र॑यो॒ वि॒धन्नित् ॥ १॥
स यो वृषा॑ न॒रां न रोद॑स्यो॒ः श्रवो॑भि॒रस्ति॑ जी॒वपी॑तसर्गः ।
प्र यः स॑स्त्रा॒णः शि॑श्री॒त योनौ॑ ॥ २॥
आ यः पु॒रं॒ नार्मि॑णी॒मदी॑दे॒दत्यः॑ क॒विर्न॑ भ॒न्यो३॒ नावी॑ ।
सूरो॒ न रु॑रु॒क्वाञ्छ॒तात्मा॑ ॥ ३॥
अ॒भि द्विज॑न्मा त्री रो॑च॒नानि॒ विश्वा॒ रजां॑सि शुशुचा॒नो अ॑स्थात्।
होता॒ यजि॑ष्ठो अ॒पां स॒धस्थे॑ ॥ ४॥

अयं स होता यो द्विजन्मा विश्वा दधे वार्याणि श्रवस्या ।
मर्तो यो अस्मै सुतुको ददाश ॥ ५ ॥

[१५०] पञ्चाशदुत्तरशततमं सूक्तम्
ऋषिः—दीर्घतमाः ॥ देवता—अग्निः ॥ छन्दः—१, ३ भुरिग्गायत्री;
२ निचृदुष्णिक् ॥ स्वरः—१, ३ षड्जः; २ ऋषभः ॥

॥ १९ ॥ पुरु त्वा दाश्वान्वोचेऽरिरग्ने तव स्विदा । तोदस्येव शरण आ महस्य ॥ १ ॥
व्यनिनस्य धनिनः प्रहोषे चिदरुषः । क्रदा चन प्रजिगतो अदैवयोः ॥ २ ॥
स चन्द्रो विप्र मर्त्यो महो व्राधन्तमो दिवि । प्रप्रेत्ते अग्ने वनुषः स्याम ॥ ३ ॥

[१५१] एकपञ्चाशदुत्तरशततमं सूक्तम्
ऋषिः—दीर्घतमाः ॥ देवता—मित्रावरुणौ ॥ छन्दः—१ भुरिक्त्रिष्टुप्; २-५ विराड्जगती;
६, ७ जगती; ८, ९ निचृज्जगती ॥ स्वरः—१ धैवतः; २-९ निषादः ॥

॥ २० ॥ मित्रं न यं शिम्या गोषु गव्यवः स्वाध्यो विदथे अप्सु जीजनन् ।
अरेजेतां रोदसी पाजसा गिरा प्रति प्रियं यजतं जनुषामवः ॥ १ ॥
यद्ध त्यद्वां पुरुमीळ्हस्य सोमिनः प्र मित्रासो न दधिरे स्वाभुवः ।
अध क्रतुं विदतं गातुमर्चत उत श्रुतं वृषणा पस्त्यावतः ॥ २ ॥
आ वां भूषन्क्षितयो जन्म रोदस्योः प्रवाच्यं वृषणा दक्षसे महे ।
यदीमृताय भरथो यदर्वते प्र होत्रया शिम्या वीथो अध्वरम् ॥ ३ ॥
प्र सा क्षितिरसुर या महि प्रिय ऋतावानावृतमा घोषथो बृहत् ।
युवं दिवो बृहतो दक्षमाभुवं गां न धुर्युप युञ्जाथे अपः ॥ ४ ॥
मही अत्र महिना वारमृण्वथोऽरेणवस्तुज आ सद्मन्धेनवः ।
स्वरन्ति ता उपरताति सूर्यमा निम्रुच उषसस्तक्ववीरिव ॥ ५ ॥

॥ २१ ॥ आ वामृताय केशिनीरनूषत मित्र यत्र वरुण गातुमर्चथः ।
अव त्मना सृजतं पिन्वतं धियो युवं विप्रस्य मन्मनामिरज्यथः ॥ ६ ॥
यो वां यज्ञैः शशमानो ह दाशति कविर्होता यजति मन्मसाधनः ।
उपाह तं गच्छथो वीथो अध्वरमच्छा गिरः सुमतिं गन्तमस्मयू ॥ ७ ॥
युवां यज्ञैः प्रथमा गोभिरञ्जत ऋतावाना मनसो न प्रयुक्तिषु ।
भरन्ति वां मन्मना संयता गिरोऽदृप्यता मनसा रेवदाशाथे ॥ ८ ॥

रेवद्वयो दधाथे रेवदाशाथे नरा मायाभिरितऊति माहिनम्।
न वां द्यावोऽहभिर्नोत सिन्धवो न देवत्वं पणयो नानशुर्मघम्॥ ९॥

[१५२] द्विपञ्चाशदुत्तरशततमं सूक्तम्
ऋषिः—दीर्घतमाः॥ देवता—मित्रावरुणौ॥ छन्दः—१, २, ४-६ त्रिष्टुप्; ३ विराट्त्रिष्टुप्; ७ निचृत्त्रिष्टुप्॥ स्वरः—धैवतः॥

॥ २२॥ युवं वस्त्राणि पीवसा वसाथे युवोरच्छिद्रा मन्तवो ह सर्गाः।
अवातिरतमनृतानि विश्व ऋतेन मित्रावरुणा सचेथे ॥ १॥
एतच्चन त्वो वि चिकेतदेषां सत्यो मन्त्रः कविशस्त ऋघावान्।
त्रिरश्रिं हन्ति चतुरश्रिरुग्रो देवनिदो ह प्रथमा अजूर्यन् ॥ २॥
अपादेति प्रथमा पद्वतीनां कस्तद्वां मित्रावरुणा चिकेत ।
गर्भो भारं भरत्या चिदस्य ऋतं पिपर्त्यनृतं नि तारीत् ॥ ३॥
प्रयन्तमित्परि जारं कनीनां पश्यामसि नोपनिपद्यमानम् ।
अनवपृग्णा वितता वसानं प्रियं मित्रस्य वरुणस्य धाम ॥ ४॥
अनश्वो जातो अनभीशुरर्वा कनिक्रदत्पतयदूर्ध्वसानुः ।
अचित्तं ब्रह्म जुजुषुर्युवानः प्र मित्रे धाम वरुणे गृणन्तः ॥ ५॥
आ धेनवो मामतेयमवन्तीर्ब्रह्मप्रियं पीपयन्त्सस्मिन्नूधन्।
पित्वो भिक्षेत वयुनानि विद्वानासाविवासन्नदितिमुरुष्येत्॥ ६॥
आ वां मित्रावरुणा हव्यजुष्टिं नमसा देवाववसा ववृत्याम्।
अस्माकं ब्रह्म पृतनासु सह्या अस्माकं वृष्टिर्दिव्या सुपारा॥ ७॥

[१५३] त्रिपञ्चाशदुत्तरशततमं सूक्तम्
ऋषिः—दीर्घतमाः॥ देवता—मित्रावरुणौ॥ छन्दः—१, २ निचृत्त्रिष्टुप्; ३ त्रिष्टुप्; ४ भुरिक्पङ्क्तिः॥ स्वरः—१-३ धैवतः; ४ पञ्चमः॥

॥ २३॥ यजामहे वां महः सजोषा हव्येभिर्मित्रावरुणा नमोभिः ।
घृतैर्घृतस्नू अध यद्वामस्मे अध्वर्यवो न धीतिभिर्भरन्ति ॥ १॥
प्रस्तुतिर्वां धाम न प्रयुक्तिरयामि मित्रावरुणा सुवृक्तिः ।
अनक्ति यद्वां विदथेषु होता सुम्नं वां सूरिर्वृषणावियक्षन् ॥ २॥
पीपाय धेनुरदितिर्ऋताय जनाय मित्रावरुणा हविर्दे ।
हिनोति यद्वां विदथे सपर्यन्त्स रातहव्यो मानुषो न होता ॥ ३॥

उत वां विक्षु मद्यास्वन्धो गाव आपश्च पीपयन्त देवीः ।
उतो नो अस्य पूर्व्यः पतिर्दन्वीतं पातं पयस उस्रियायाः ॥ ४ ॥

[१५४] चतुष्पञ्चाशदुत्तरशततमं सूक्तम्
ऋषिः—दीर्घतमाः ॥ देवता—विष्णुः ॥ छन्दः—१, २ विराट्त्रिष्टुप्; ३, ४, ६ निचृत्त्रिष्टुप्; ५ त्रिष्टुप् ॥ स्वरः—धैवतः ॥

॥ २४ ॥ विष्णोर्नु कं वीर्याणि प्र वोचं यः पार्थिवानि विममे रजांसि ।
यो अस्कभायदुत्तरं सधस्थं विचक्रमाणस्त्रेधोरुगायः ॥ १ ॥
प्र तद्विष्णुः स्तवते वीर्येण मृगो न भीमः कुचरो गिरिष्ठाः ।
यस्योरुषु त्रिषु विक्रमणेष्वधिक्षियन्ति भुवनानि विश्वा ॥ २ ॥
प्र विष्णवे शूषमेतु मन्म गिरिक्षित उरुगायाय वृष्णे ।
य इदं दीर्घं प्रयतं सधस्थमेको विममे त्रिभिरित्पदेभिः ॥ ३ ॥
यस्य त्री पूर्णा मधुना पदान्यक्षीयमाणा स्वधया मदन्ति ।
य उ त्रिधातु पृथिवीमुत द्यामेको दाधार भुवनानि विश्वा ॥ ४ ॥
तदस्य प्रियमभि पाथो अश्यां नरो यत्र देवयवो मदन्ति ।
उरुक्रमस्य स हि बन्धुरित्था विष्णोः पदे परमे मध्व उत्सः ॥ ५ ॥
ता वां वास्तून्युश्मसि गमध्यै यत्र गावो भूरिशृङ्गा अयासः ।
अत्राह तदुरुगायस्य वृष्णः परमं पदमव भाति भूरि ॥ ६ ॥

[१५५] पञ्चपञ्चाशदुत्तरशततमं सूक्तम्
ऋषिः—दीर्घतमाः ॥ देवता—विष्णुः ॥ छन्दः—१, ३, ६ भुरिक्त्रिष्टुप्; २ निचृज्जगती; ४ स्वराट्त्रिष्टुप्; ५ निचृत्त्रिष्टुप् ॥ स्वरः—१, ३-६ धैवतः; २ निषादः ॥

॥ २५ ॥ प्र वः पान्तमन्धसो धियायते महे शूराय विष्णवे चार्चत ।
या सानुनि पर्वतानामदाभ्या महस्तस्थतुरर्वतेव साधुना ॥ १ ॥
त्वेषमित्था समरणं शिमीवतोरिन्द्राविष्णू सुतपा वामुरुष्यति ।
या मर्त्याय प्रतिधीयमानमित्कृशानोरस्तुरसनामुरुष्यथः ॥ २ ॥
ता ईं वर्धन्ति मह्यस्य पौंस्यं नि मातरा नयति रेतसे भुजे ।
दधाति पुत्रोऽवरं परं पितुर्नाम तृतीयमधि रोचने दिवः ॥ ३ ॥
तत्तदिदस्य पौंस्यं गृणीमसीनस्य त्रातुरवृकस्य मीळ्हुषः ।
यः पार्थिवानि त्रिभिरिद्विगामभिरुरु क्रमिष्टोरुगायाय जीवसे ॥ ४ ॥

द्वे इदस्य क्रमणे स्वर्दृशोऽभिख्याय मर्त्याय भुरण्यति ।
तृतीयमस्य नकिरा दधर्षति वयश्चन पतयन्तः पतत्रिणः ॥ ५ ॥
चतुर्भिः साकं नवतिं च नामभिश्चक्रं न वृत्तं व्यतीँरवीविपत् ।
बृहच्छरीरो विमिमान ऋक्वभिर्युवाकुमारः प्रत्येत्याहवम् ॥ ६ ॥

[१५६] षट्पञ्चाशदुत्तरशततमं सूक्तम्

ऋषिः—दीर्घतमाः ॥ देवता—विष्णुः ॥ छन्दः—१ निचृत्त्रिष्टुप्; २ विराट्त्रिष्टुप्; ३ निचृज्जगती; ४ जगती; ५ स्वराट्त्रिष्टुप् ॥ स्वरः—१, २, ५ धैवतः; ३, ४ निषादः ॥

॥ २६ ॥ भवा मित्रो न शेव्यो घृतासुतिर्विभूतद्युम्न एवया उ सप्रथाः ।
अधा ते विष्णो विदुषा चिदर्ध्यः स्तोमो यज्ञश्च राध्यो हविष्मता ॥ १ ॥
यः पूर्व्याय वेधसे नवीयसे सुमज्जानये विष्णवे ददाशति ।
यो जातमस्य महतो महि ब्रवत्सेदु श्रवोभिर्युज्यं चिदभ्यसत् ॥ २ ॥
तमु स्तोतारः पूर्व्यं यथा विद ऋतस्य गर्भं जनुषा पिपर्तन ।
आस्य जानन्तो नाम चिद्विवक्तन महस्ते विष्णो सुमतिं भजामहे ॥ ३ ॥
तमस्य राजा वरुणस्तमश्विना क्रतुं सचन्त मारुतस्य वेधसः ।
दाधार दक्षमुत्तममहर्विदं व्रजं च विष्णुः सखिवाँ अपोर्णुते ॥ ४ ॥
आ यो विवाय सचथाय दैव्य इन्द्राय विष्णुः सुकृते सुकृत्तरः ।
वेधा अजिन्वत्रिषधस्थ आर्यमृतस्य भागे यजमानमाभजत् ॥ ५ ॥

द्वाविंशोऽनुवाकः [१५७] सप्तपञ्चाशदुत्तरशततमं सूक्तम्

ऋषिः—दीर्घतमा ॥ देवता—अश्विनौ ॥ छन्दः—१ त्रिष्टुप्; २, ४ जगती; ३ निचृज्जगती; ५ निचृत्त्रिष्टुप्; ६ विराट्त्रिष्टुप् ॥ स्वरः—१, ५, ६ धैवतः; २-४ निषादः ॥

॥ २७ ॥ अबोध्यग्निर्जम उदेति सूर्यो व्युषाश्चन्द्रा महावो अर्चिषा ।
आयुक्षातामश्विना यातवे रथं प्रासावीद्देवः सविता जगत्पृथक् ॥ १ ॥
यद्युञ्जाथे वृषणमश्विना रथं घृतेन नो मधुना क्षत्रमुक्षतम् ।
अस्माकं ब्रह्म पृतनासु जिन्वतं वयं धना शूरसाता भजेमहि ॥ २ ॥
अर्वाङ् त्रिचक्रो मधुवाहनो रथो जीराश्वो अश्विनोर्यातु सुष्टुतः ।
त्रिबन्धुरो मघवा विश्वसौभगः शं न आ वक्षद् द्विपदे चतुष्पदे ॥ ३ ॥
आ न ऊर्जं वहतमश्विना युवं मधुमत्या नः कशया मिमिक्षतम् ।
प्रायुस्तारिष्टं नी रपांसि मृक्षतं सेधतं द्वेषो भवतं सचाभुवा ॥ ४ ॥

युवं ह गर्भं जगतीषु धत्थो युवं विश्वेषु भुवनेष्वन्तः ।
युवमग्निं च वृषणावपश्च वनस्पतीँरश्विनावैरयेथाम् ॥ ५ ॥
युवं ह स्थो भिषजा भेषजेभिरथो ह स्थो रथ्या३ राथ्येभिः ।
अथो ह क्षत्रमधि धत्थ उग्रा यो वां हविष्मान्मनसा ददाश ॥ ६ ॥

॥ ॐ ॥

॥ इति द्वितीयाष्टके द्वितीयोऽध्यायः ॥
[द्वितीयाध्याये वर्गाः २७, सूक्तानि २१, ऋचः १४३]

अथ तृतीयोऽध्यायः

[१५८] अष्टपञ्चाशदुत्तरशततमं सूक्तम्
ऋषिः—दीर्घतमा औचथ्यः ॥ देवता—अश्विनौ ॥ छन्दः—१, ४, ५ निचृत्त्रिष्टुप्; २ त्रिष्टुप्; ३ भुरिक्पङ्क्तिः; ६ निचृदनुष्टुप् ॥ स्वरः—१, २, ४, ५ धैवतः; ३ पञ्चमः; ६ गान्धारः ॥

॥ १ ॥ वसू रुद्रा पुरुमन्तू वृधन्ता दशस्यतं नो वृषणावभिष्टौ ।
दस्रा ह यद्रेक्ण औचथ्यो वां प्र यत्सस्राथे अकवाभिरूती ॥ १ ॥
को वां दाशत्सुमतये चिदस्यै वसू यद्धेथे नमसा पदे गोः ।
जिगृतमस्मे रेवतीः पुरन्धीः कामप्रेणेव मनसा चरन्ता ॥ २ ॥
युक्तो ह यद्वां तौग्र्याय पेरुर्वि मध्ये अर्णसो धायि पज्रः ।
उप वामवः शरणं गमेयं शूरो नाज्म पतयद्भिरेवैः ॥ ३ ॥
उपस्तुतिरौचथ्यमुरुष्येन्मा मामिमे पतत्रिणी वि दुग्धाम् ।
मा मामेधो दशतयश्चतो धाक् प्र यद्वां बद्धस्त्मनि खादति क्षाम् ॥ ४ ॥
न मा गरन्नद्यो मातृतमा दासा यदीं सुसमुब्धमवाधुः ।
शिरो यदस्य त्रैतनो वितक्षत्स्वयं दास उरो अंसावपि ग्ध ॥ ५ ॥
दीर्घतमा मामतेयो जुजुर्वान् दशमे युगे ।
अपामर्थं यतीनां ब्रह्मा भवति सारथिः ॥ ६ ॥

[१५९] एकोनषष्ट्युत्तरशततमं सूक्तम्

ऋषिः—दीर्घतमाः ॥ देवता—द्यावापृथिव्यौ ॥ छन्दः—१ विराड्जगती; २, ३, ५ निचृज्जगती; ४ जगती ॥ स्वरः—निषादः ॥

॥ २ ॥ प्र द्यावा॑ य॒ज्ञैः पृ॑थि॒वी ऋ॒ता॒वृधा॑ म॒ही स्तु॑षे वि॒दथे॑षु प्रचे॑तसा।
दे॒वेभि॒र्ये दे॒वपु॑त्रे सु॒दंस॑से॒त्था धि॒या वार्या॑णि प्र॒भूष॑तः ॥ १ ॥
उ॒त म॑न्ये पि॒तुर॒द्रुहो॒ मनो॑ मा॒तुर्म॑हि॒ स्वत॑व॒स्तद्ध॑वी॒मभिः ।
सु॒रेत॑सा पि॒तरा॒ भूम॑ चक्रतुरु॒रु प्र॒जाया॒ अ॒मृत॑ं॒ वरी॑मभिः ॥ २ ॥
ते सू॒नव॒ः स्वप॑सः सु॒दंस॑सो म॒ही जज्ञु॒र्मा॒तरा॑ पू॒र्वचि॑त्तये ।
स्था॒तुश्च॑ स॒त्यं जग॑तश्च॒ धर्म॑णि पु॒त्रस्य॑ पाथः प॒दम॒द्वया॑विनः ॥ ३ ॥
ते मा॒यिनो॑ ममिरे सु॒प्रचे॑तसो जा॒मी सयो॑नी मिथु॒ना समो॑कसा।
नव्यं॑नव्यं॒ तन्तु॒मा त॑न्वते दि॒वि सम॒मु द्रे अ॒न्तः क॒वय॑ः सुदी॒तय॑ः ॥ ४ ॥
तद्राधो॑ अ॒द्य स॑वि॒तुर्व॑रे॒ण्यं व॒यं दे॒वस्य॑ प्रस॒वे म॑नामहे।
अ॒स्मभ्यं द्यावापृथिवी सुचे॒तुना॑ र॒यिं ध॑त्तं॒ वसु॑मन्तं शत॒ग्विन॑म् ॥ ५ ॥

[१६०] षष्ट्युत्तरशततमं सूक्तम्

ऋषिः—दीर्घतमाः ॥ देवता—द्यावापृथिव्यौ ॥ छन्दः—१ विराड्जगती; २-५ निचृज्जगती ॥ स्वरः—निषादः ॥

॥ ३ ॥ ते हि द्यावा॑पृथि॒वी वि॒श्वश॑ंभुव ऋ॒तावा॑री॒ रज॑सो धार॒यत्क॑वी।
सु॒जन्म॑नी धि॒षणे॑ अ॒न्तरी॑यते दे॒वो दे॒वी धर्म॑णा॒ सूर्य॑ः शु॒चिः ॥ १ ॥
उ॒रु॒व्यच॑सा म॒हिनी॑ अस॒श्चता॑ पि॒ता मा॒ता च॒ भुव॑नानि रक्षतः।
सु॒धृ॒ष्टमे॑ वपु॒ष्ये॑३ न रोद॑सी पि॒ता यत्सी॒मभि रू॒पैरवा॑सयत् ॥ २ ॥
स वह्नि॑ः पु॒त्रः पि॒त्रोः प॒वित्र॑वान् पुना॒ति॒ धीरो॒ भुव॑नानि मा॒यया॑।
धे॒नुं च॒ पृश्नि॑ं वृष॒भं सु॒रेत॑सं वि॒श्वाहा॑ शु॒क्रं पयो॑ अस्य दुक्षत ॥ ३ ॥
अ॒यं दे॒वाना॑मपसा॒मपस्त॑मो॒ यो ज॒जान॒ रोद॑सी वि॒श्वश॑ंभुवा।
वि यो म॒मे रज॑सी सु॒क्रतू॑यया॒जरे॑भि॒ः स्कम्भ॑नेभि॒ः समा॑नृचे ॥ ४ ॥
ते नो॑ गृणा॒ने म॑हि॒नी म॒हि श्रव॑ः क्ष॒त्रं द्यावा॑पृथिवी धासथो बृ॒हत्।
येना॒भि कृ॒ष्टिस्त॒तना॑म वि॒श्वहा॑ प॒नाय्य॒मोजो॑ अ॒स्मे समि॑न्वतम् ॥ ५ ॥

[१६१] एकषष्ट्युत्तरशततमं सूक्तम्

ऋषिः—दीर्घतमाः ॥ देवता—ऋभवः ॥ छन्दः—१ विराड्जगती; २, ५, ६, ८, १२ निचृज्जगती; ३ निचृत्त्रिष्टुप्; ४, १३ भुरिक्त्रिष्टुप्; ७, १० जगती; ९ स्वराट्त्रिष्टुप्; ११ त्रिष्टुप्; १४ स्वराट्पङ्क्तिः ॥ स्वरः—१, २, ५-८, १०, १२ निषादः; ३, ४, ९, ११, १३ धैवतः; १४ पञ्चमः ॥

॥ ४ ॥ किमु श्रेष्ठः किं यविष्ठो न आजगन्किमीयते दूत्यं१ कद्यदूचिम ।
न निन्दिम चमसं यो महाकुलोऽग्ने भ्रातर्द्रुण इद्भूतिमूदिम ॥ १ ॥
एकं चमसं चतुरः कृणोतन तद्वो देवा अब्रुवन्तद्व आगमम् ।
सौधन्वना यद्येवा करिष्यथ साकं देवैर्यज्ञियासो भविष्यथ ॥ २ ॥
अग्निं दूतं प्रति यदब्रवीतनाश्वः कर्त्वो रथ उतेह कर्त्वः ।
धेनुः कर्त्वी युवशा कर्त्वा द्वा तानि भ्रातरनु वः कृत्व्येमसि ॥ ३ ॥
चकृवांसं ऋभवस्तदपृच्छत क्वेदभूद्यः स्य दूतो न आजगन् ।
यदावाख्यच्चमसाञ्चतुरः कृतानादित्त्वष्टा ग्नास्वन्तर्न्यानजे ॥ ४ ॥
हनामैनाँ इति त्वष्टा यदब्रवीच्चमसं ये देवपानममनिन्दिषुः ।
अन्या नामानि कृण्वते सुते सचाँ अन्यैरेनान् कन्या३ नामभिः स्परत् ॥ ५ ॥

॥ ५ ॥ इन्द्रो हरी युयुजे अश्विना रथं बृहस्पतिर्विश्वरूपामुपाजत ।
ऋभुर्विभ्वा वाजो देवाँ अगच्छत स्वपसो यज्ञियं भागमैतन ॥ ६ ॥
निश्चर्मणो गामरिणीत धीतिभिर्या जरन्ता युवशा ताकृणोतन ।
सौधन्वना अश्वादश्वमतक्षत युक्त्वा रथमुप देवाँ अयातन ॥ ७ ॥
इदमुदकं पिबतेत्यब्रवीतनेदं वा घा पिबता मुञ्जनेजनम् ।
सौधन्वना यदि तन्नेव हर्यथ तृतीये घा सवने मादयाध्वै ॥ ८ ॥
आपो भूयिष्ठा इत्येको अब्रवीदग्निर्भूयिष्ठ इत्यन्यो अब्रवीत् ।
वधर्यन्तीं बहुभ्यः प्रैको अब्रवीदृता वदन्तश्चमसाँ अपिंशत ॥ ९ ॥
श्रोणामेक उदकं गामवाजति मांसमेकः पिंशति सूनयाभृतम् ।
आ निम्रुचः शकृदेको अपाभरत्किं स्वित्पुत्रेभ्यः पितरा उपावतुः ॥ १० ॥

॥ ६ ॥ उद्वत्स्वस्मा अकृणोतना तृणं निवत्स्वपः स्वपस्यया नरः ।
अगोह्यस्य यदसस्तना गृहे तद्द्योदमृभवो नानु गच्छथ ॥ ११ ॥

संमील्य यद्भुवना पर्यसर्पत क्व स्वित्ता१त्या पितरा व आसतुः ।
अशपत यः करस्नं व आददे यः प्राब्रवीत्प्रो तस्मा अब्रवीत ॥ १२ ॥
सुषुप्वांस ऋभवस्तदपृच्छतागोह्य क इदं नो अबूबुधत् ।
श्वानं बस्तो बोधयितारमब्रवीत्संवत्सर इदमद्या व्यख्यत ॥ १३ ॥
दिवा यान्ति मरुतो भूम्याग्रिरयं वातो अन्तरिक्षेण याति ।
अद्भिर्याति वरुणः समुद्रैर्युष्माँ इच्छन्तः शवसो नपातः ॥ १४ ॥

[१६२] द्विषष्ट्युत्तरशततमं सूक्तम्

ऋषिः—दीर्घतमाः ॥ देवता—मित्रादयो लिङ्गोक्ताः ॥ छन्दः—१, २, ९, १०, १७, २० निचृत्त्रिष्टुप्; ३ निचृज्जगती; ४, ७, ८, १८ त्रिष्टुप्; ५ विराट्त्रिष्टुप्; ६, ११, २१ भुरिक्त्रिष्टुप्; १२ स्वराट्त्रिष्टुप्; १३, १४ भुरिक्पङ्क्तिः; १५, १९, २२ स्वराट्पङ्क्तिः; १६ विराट्पङ्क्तिः ॥ स्वरः—१, २, ४-१२, १७, १८, २०, २१ धैवतः; ३ निषादः; १३-१६, १९, २२ पञ्चमः ॥

॥ ७ ॥ मा नो मित्रो वरुणो अर्यमायुरिन्द्र ऋभुक्षा मरुतः परि ख्यन् ।
यद्वाजिनो देवजातस्य सप्तेः प्रवक्ष्यामो विदथे वीर्याणि ॥ १ ॥
यन्निर्णिजा रेक्णसा प्रावृतस्य रातिं गृभीतां मुखतो नयन्ति ।
सुप्राङजो मेम्यद्विश्वरूप इन्द्रापूष्णोः प्रियमप्येति पाथः ॥ २ ॥
एष च्छागः पुरो अश्वेन वाजिना पूष्णो भागो नीयते विश्वदेव्यः ।
अभिप्रियं यत्पुरोळाशमर्वता त्वष्टेदेनं सौश्रवसाय जिन्वति ॥ ३ ॥
यद्धविष्यमृतुशो देवयानं त्रिर्मानुषाः पर्यश्व नयन्ति ।
अत्रा पूष्णः प्रथमो भाग एति यज्ञं देवेभ्यः प्रतिवेदयन्नजः ॥ ४ ॥
होताध्वर्युरावया अग्निमिन्धो ग्रावग्राभ उत शंस्ता सुविप्रः ।
तेन यज्ञेन स्वरंकृतेन स्विष्टेन वक्षणा आ पृणध्वम् ॥ ५ ॥
॥ ८ ॥ यूपव्रस्का उत ये यूपवाहाश्चषालं ये अश्वयूपाय तक्षति ।
ये चार्वन्ते पचनं संभरन्त्युतो तेषामभिगूर्तिर्न इन्वतु ॥ ६ ॥
उप प्रागात्सुमन्मेऽधायि मन्म देवानामाशा उप वीतपृष्ठः ।
अन्वेनं विप्रा ऋषयो मदन्ति देवानां पुष्टे चकृमा सुबन्धुम् ॥ ७ ॥
यद्वाजिनो दाम सन्दानमर्वतो या शीर्षण्या रशना रज्रुरस्य ।
यद्वा घास्य प्रभृतमास्ये३ तृणं सर्वा ता ते अपि देवेष्वस्तु ॥ ८ ॥

यदश्वस्य क्रविषो मक्षिकाश यद्वा स्वरौ स्वधितौ रिप्तमस्ति।
यद्धस्तयोः शमितुर्यन्नखेषु सर्वा ता ते अपि देवेष्वस्तु॥ ९॥
यदूवध्यमुदरस्यापवाति य आमस्य क्रविषो गन्धो अस्ति।
सुकृता तच्छमितारः कृणवन्तूत मेधं शृतपाकं पचन्तु॥ १०॥
॥ ९॥ यत्ते गात्रादग्निना पच्यमानादभि शूलं निहतस्यावधावति।
मा तद्भूम्यामा श्रिषन्मा तृणेषु देवेभ्यस्तदुशद्भ्यो रातमस्तु॥ ११॥
ये वाजिनं परिपश्यन्ति पक्वं य ईमाहुः सुरभिर्निर्हरेति।
ये चार्वतो मांसभिक्षामुपासत उतो तेषामभिगूर्तिर्न इन्वतु॥ १२॥
यन्नीक्षणं मांस्पचन्या उखाया या पात्राणि यूष्ण आसेचनानि।
ऊष्मण्यापिधाना चरूणामङ्काः सूनाः परि भूषन्त्यश्वम् ॥ १३॥
निक्रमणं निषदनं विवर्तनं यच्च पड्बीशमर्वतः ।
यच्च पपौ यच्च घासिं जघास सर्वा ता ते अपि देवेष्वस्तु॥ १४॥
मा त्वाग्निर्ध्वनयीद् धूमगन्धिर्मोखा भ्राजन्त्यभि विक्त जघ्रिः।
इष्टं वीतमभिगूर्तं वषट्कृतं तं देवासः प्रति गृभ्णन्त्यश्वम्॥ १५॥
॥ १०॥ यदश्वाय वासं उपस्तृणन्त्यधीवासं या हिरण्यान्यस्मै।
सन्दानमर्वन्तं पड्बीशं प्रिया देवेष्वा यामयन्ति ॥ १६॥
यत्ते सादे महसा शूकृतस्य पाष्ण्यी वा कशया वा तुतोद।
स्रुचेव ता हविषो अध्वरेषु सर्वा ता ते ब्रह्मणा सूदयामि॥ १७॥
चतुस्त्रिंशद्वाजिनो देवबन्धोर्वङ्क्रीरश्वस्य स्वधितिः समेति।
अच्छिद्रा गात्रा वयुना कृणोत परुष्परुरनुघुष्या वि शस्त॥ १८॥
एकस्त्वष्टुरश्वस्या विशस्ता द्वा यन्तारा भवतस्तथ ऋतुः।
या ते गात्राणामृतुथा कृणोमि ताता पिण्डानां प्र जुहोम्यग्नौ॥ १९॥
मा त्वा तपत्प्रिय आत्मापियन्तं मा स्वधितिस्तन्व१ आ तिष्ठिपत्ते।
मा ते गृध्नुरविशस्तातिहाय छिद्रा गात्राण्यसिना मिथू कः॥ २०॥
न वा उ एतन्म्रियसे न रिष्यसि देवाँ इदेषि पथिभिः सुगेभिः।
हरी ते युञ्जा पृषती अभूतामुपास्थाद्वाजी धुरि रासभस्य॥ २१॥

सुगव्यं नो वाजी स्वश्व्यं पुंसः पुत्राँ उत विश्वापुषं रयिम्।
अनागास्त्वं नो अदितिः कृणोतु क्षत्रं नो अश्वो वनतां हविष्मान्॥ २२॥

[१६३] त्रिषष्ट्युत्तरशततमं सूक्तम्

ऋषिः—दीर्घतमाः॥ देवता—अश्वोऽग्निः॥ छन्दः—१, ६, ७, १३ त्रिष्टुप्; २ भुरिक्त्रिष्टुप्; ३, ८ विराट्त्रिष्टुप्; ४, १०, १२ भुरिक्पङ्क्तिः; ५, ९, ११ निचृत्त्रिष्टुप्॥ स्वरः—१-३, ५-९, ११, १३ धैवतः; ४, १०, १२ पञ्चमः॥

॥ ११॥ यदक्रन्दः प्रथमं जायमान उद्यन्त्समुद्रादुत वा पुरीषात्।
श्येनस्य पक्षा हरिणस्य बाहू उपस्तुत्यं महि जातं ते अर्वन्॥ १॥
यमेन दत्तं त्रित एनमायुनगिन्द्र एणं प्रथमो अध्यतिष्ठत्।
गन्धर्वो अस्य रशनामगृभ्णात्सूरादश्वं वसवो निरतष्ट॥ २॥
असि यमो अस्यादित्यो अर्वन्नसि त्रितो गुह्येन व्रतेन।
असि सोमेन समया विपृक्त आहुस्ते त्रीणि दिवि बन्धनानि॥ ३॥
त्रीणि त आहुर्दिवि बन्धनानि त्रीण्यप्सु त्रीण्यन्तः समुद्रे।
उतेव मे वरुणश्छन्त्स्यर्वन् यत्रा त आहुः परमं जनित्रम्॥ ४॥
इमा ते वाजिन्नवमार्जनानीमा शफानां सनितुर्निधाना।
अत्रा ते भद्रा रशना अपश्यमृतस्य या अभिरक्षन्ति गोपाः॥ ५॥
॥ १२॥ आत्मानं ते मनसारादजानामवो दिवा पतयन्तं पतङ्गम्।
शिरो अपश्यं पथिभिः सुगेभिररेणुभिर्जेहमानं पतत्रि॥ ६॥
अत्रा ते रूपमुत्तममपश्यं जिगीषमाणमिष आ पदे गोः।
यदा ते मर्तो अनु भोगमानळादिद् ग्रसिष्ठ ओषधीरजीगः॥ ७॥
अनु त्वा रथो अनु मर्यो अर्वन्ननु गावोऽनु भगः कनीनाम्।
अनु व्रातासस्तव सख्यमीयुरनु देवा ममिरे वीर्यं ते॥ ८॥
हिरण्यशृङ्गोऽयो अस्य पादा मनोजवा अवर इन्द्र आसीत्।
देवा इदस्य हविरद्यमायन्यो अर्वन्तं प्रथमो अध्यतिष्ठत्॥ ९॥
ईर्मान्तासः सिलिकमध्यमासः सं शूरणासो दिव्यासो अत्याः।
हंसाइव श्रेणिशो यतन्ते यदाक्षिषुर्दिव्यमज्ममश्वाः॥ १०॥

॥ १३ ॥तव॒ शरी॑रं पतयि॒ष्ण्व॑र्वन् तव॑ चि॒त्तं वात॑इव॒ ध्रजी॑मान्।
तव॒ शृङ्गा॑णि॒ विष्ठि॑ता पुरु॒त्रार॑ण्येषु॒ जर्भु॑राणा॒ चर॑न्ति॥ ११॥
उप॒ प्रागा॒च्छस॑नं वा॒ज्यर्वा॑ दे॒वद्री॑चा॒ मन॑सा॒ दीध्या॑नः।
अ॒जः पु॒रो नी॑यते॒ नाभि॑र॒स्यानु॒ प॒श्चात्क॒वयो॑ यन्ति रे॒भाः॥ १२॥
उप॒ प्रागा॑त्पर॒मं यत्स॒धस्थ॒मर्वाँ॑ अ॒च्छा॑ पि॒तरं॑ मा॒तरं॑ च।
अ॒द्या दे॒वाञ्जु॒ष्ट॒तमो॒ हि ग॒म्या अथा॑ शास्ते दा॒शुषे॒ वार्या॑णि॥ १३॥

[१६४] चतुःषष्ट्युत्तरशततमं सूक्तम्

ऋषिः—दीर्घतमाः॥ देवता—१-४१ विश्वे देवाः; ४२ (पूर्वार्धस्य), ४२ (उत्तरार्धस्य) ४५ वाक्; आपः; ४३ (पूर्वार्धस्य) शकधूमः, (उत्तरार्धस्य) सोमः; ४४ अग्निः सूर्यो वायुश्च; ४६, ४७ सूर्यः; ४८ संवत्सरात्मा कालः; ४९ सरस्वती; ५० साध्याः; ५१ सूर्यः पर्जन्योऽअग्नयो वा; ५२ सरस्वान् सूर्यो वा॥ छन्दः—१, ९, २७, ३५, ४०, ५० विराट्त्रिष्टुप्; २, १०, १३, १६, १७, १९, २१, २४, २८, ३२, ५२ त्रिष्टुप्; ३-८, ११, १८, २६, ३१, ३३, ३४, ३७, ४३, ४६, ४७, ४९ निचृत्त्रिष्टुप्; १२, १५, २३ जगती; १४, ३९, ४१, ४४, ४५ भुरिक्त्रिष्टुप्; २० भुरिक्पङ्क्तिः; २२, २५, ४८ स्वराट्पङ्क्तिः; २९, ३६ निचृज्जगती; ३०, ३८ पङ्क्तिः; ४२ भुरिग्बृहती; ५१ विराडनुष्टुप्॥ स्वरः—१-११, १३, १४, १६-१९, २१, २४, २६-२८, ३१-३५, ३७, ३९-४१, ४३-४७, ४९, ५०, ५२ धैवतः; १२, १५, २३, २९, ३६ निषादः; २०, २२, २५, ३० ३८,४८ पञ्चमः; ४२ मध्यमः; ५१ गान्धारः॥

॥ १४ ॥अ॒स्य वा॒मस्य॑ पलि॒तस्य॒ होतु॒स्तस्य॒ भ्राता॑ मध्य॒मो अ॒स्त्यश्नः॑।
तृ॒तीयो॒ भ्राता॑ घृ॒तपृ॑ष्ठो अ॒स्यात्रा॑पश्यं वि॒श्पति॑ꣳ स॒प्तपु॑त्रम्॥ १॥
स॒प्त यु॑ञ्जन्ति॒ रथ॒मेक॑चक्र॒मेको॑ अश्वो॑ वहति स॒प्तना॑मा।
त्रि॒नाभि॑ च॒क्रम॒जर॑मन॒र्वं यत्रे॒मा विश्वा॒ भुव॑नाधि॑ त॒स्थुः॥ २॥
इ॒मं रथ॒मधि॒ ये स॒प्त त॒स्थुः स॒प्तच॑क्रं स॒प्त व॑ह॒न्त्यश्वा॑सः।
स॒प्त स्वसा॑रो अ॒भि सं न॑वन्ते॒ यत्र॒ गवां॒ निहि॑ता स॒प्त नाम॑॥ ३॥
को द॑दर्श प्रथ॒मं जाय॑मानमस्थ॒न्वन्तं॒ यद॑न॒स्था बिभ॑र्ति।
भूम्या॒ असु॑रसृ॒गात्मा क्व॑ स्वि॒त्को वि॒द्वांस॒मुप॑ गा॒त्प्रष्टु॑मे॒तत्॥ ४॥
पाकः॑ पृच्छामि॒ मन॒सावि॑जानन् दे॒वाना॑मे॒ना नि॒हि॑ता प॒दानि॑।
व॒त्से ब॒ष्कये॑ऽधि॑ स॒प्त तन्तू॒न्वि त॑त्निरे क॒वय॒ ओत॒वा उ॑॥ ५॥
॥ १५ ॥अ॒र्चि॒कित्वाञ्चि॒कि॒तुष॑श्चि॒दत्र॑ क॒वीन्पृ॑च्छामि वि॒द्मने॒ न वि॒द्वान्।
वि यस्त॒स्तम्भ॒ ष॒ळि॒मा रजां॑स्य॒जस्य॑ रू॒पे किम॑पि॑ स्वि॒देक॑म्॥ ६॥

इह ब्रवीतु य ईमङ्ग वेदास्य वामस्य निहितं पदं वेः।
शीर्ष्णः क्षीरं दुह्रते गावो अस्य वव्रिं वसाना उदकं पदापुः॥ ७॥
माता पितरमृत आ बभाज धीत्यग्रे मनसा सं हि जग्मे।
सा बीभत्सुर्गभरसा निविद्धा नमस्वन्त इदुपवाकमीयुः॥ ८॥
युक्ता मातासीद् धुरि दक्षिणाया अतिष्ठद् गर्भो वृजनीष्वन्तः।
अमीमेद् वत्सो अनु गामपश्यद् विश्वरूप्यं त्रिषु योजनेषु॥ ९॥
तिस्रो मातॄस्त्रीन्पितॄन्बिभ्रदेक ऊर्ध्वस्तस्थौ नेमव ग्लापयन्ति।
मन्त्रयन्ते दिवो अमुष्य पृष्ठे विश्वविदं वाचमविश्वमिन्वाम्॥ १०॥
॥ १६॥द्वादशारं नहि तज्जराय वर्वर्ति चक्रं परि द्यामृतस्य।
आ पुत्रा अग्ने मिथुनासो अत्र सप्त शतानि विंशतिश्च तस्थुः॥ ११॥
पञ्चपादं पितरं द्वादशाकृतिं दिव आहुः परे अर्धे पुरीषिणम्।
अथेमे अन्य उपरे विचक्षणं सप्तचक्रे षळर आहुरर्पितम्॥ १२॥
पञ्चारे चक्रे परिवर्तमाने तस्मिन्ना तस्थुर्भुवनानि विश्वा।
तस्य नाक्षस्तप्यते भूरिभारः सनादेव न शीर्यते सनाभिः॥ १३॥
सनेमि चक्रमजरं वि वावृत उत्तानायां दश युक्ता वहन्ति।
सूर्यस्य चक्षू रजसैत्यावृतं तस्मिन्नार्पिता भुवनानि विश्वा॥ १४॥
साकंजानां सप्तथमाहुरेकजं षळिद्यमा ऋषयो देवजा इति।
तेषामिष्टानि विहितानि धामशः स्थात्रे रेजन्ते विकृतानि रूपशः॥ १५॥
॥ १७॥स्त्रियः सतीस्ताँ उ मे पुंस आहुः पश्यदक्षण्वान्न वि चेतदन्धः।
कविर्यः पुत्रः स ईमा चिकेत यस्ता विजानात्स पितुष्पितासत्॥ १६॥
अवः परेण पर एनावरेण पदा वत्सं बिभ्रती गौरुदस्थात्।
सा कद्रीची कं स्विदर्धं परागात् क्व स्वित्सूते नहि यूथे अन्तः॥ १७॥
अवः परेण पितरं यो अस्यानुवेद पर एनावरेण।
कवीयमानः क इह प्र वोचद् देवं मनः कुतो अधि प्रजातम्॥ १८॥
ये अर्वाञ्चस्ताँ उ पराच आहुर्ये पराञ्चस्ताँ उ अर्वाच आहुः।
इन्द्रश्च या चक्रथुः सोम तानि धुरा न युक्ता रजसो वहन्ति॥ १९॥

द्वा सुपर्णा सयुजा सखाया समानं वृक्षं परि षस्वजाते।
तयोरन्यः पिप्पलं स्वाद्वत्त्यनश्नन्नन्यो अभि चाकशीति॥ २०॥
॥ १८॥यत्रा सुपर्णा अमृतस्य भागमनिमेषं विदथाभिस्वरन्ति।
इनो विश्वस्य भुवनस्य गोपाः स मा धीरः पाकमत्रा विवेश॥ २१॥
यस्मिन् वृक्षे मध्वदः सुपर्णा निविशन्ते सुवते चाधि विश्वे।
तस्येदाहुः पिप्पलं स्वाद्वग्रे तन्नोन्नशद्यः पितरं न वेद॥ २२॥
यद् गायत्रे अधि गायत्रमाहितं त्रैष्टुभाद् वा त्रैष्टुभं निरतक्षत।
यद् वा जगज्जगत्याहितं पदं य इत्तद् विदुस्ते अमृतत्वमानशुः॥ २३॥
गायत्रेण प्रति मिमीते अर्कमर्केण साम त्रैष्टुभेन वाकम्।
वाकेन वाकं द्विपदा चतुष्पदाक्षरेण मिमते सप्त वाणीः॥ २४॥
जगता सिन्धुं दिव्यस्तभायद्रथन्तरे सूर्यं पर्यपश्यत्।
गायत्रस्य समिधस्तिस्र आहुस्ततो मह्ना प्र रिरिचे महित्वा॥ २५॥
॥ १९॥उप ह्वये सुदुघां धेनुमेतां सुहस्तो गोधुगुत दोहदेनाम्।
श्रेष्ठं सवं सविता साविषन्नोऽभीद्धो घर्मस्तदु षु प्र वोचम्॥ २६॥
हिङ्कृण्वती वसुपत्नी वसूनां वत्समिच्छन्ती मनसाभ्यागात्।
दुहामश्विभ्यां पयो अघ्न्येयं सा वर्धतां महते सौभगाय॥ २७॥
गौरमीमेदनु वत्सं मिषन्तं मूर्धानं हिङ्ङकृणोन्मातवा उ।
सृक्वाणं घर्ममभि वावशाना मिमाति मायुं पयते पयोभिः॥ २८॥
अयं स शिङ्क्ते येन गौरभीवृता मिमाति मायुं ध्वसनावधि श्रिता।
सा चित्तिभिर्नि हि चकार मर्त्यं विद्युद्भवन्ती प्रति वव्रिमौहत॥ २९॥
अनच्छये तुरगातु जीवमेजद् ध्रुवं मध्य आ पस्त्यानाम्।
जीवो मृतस्य चरति स्वधाभिरमर्त्यो मर्त्येना सयोनिः॥ ३०॥
॥ २०॥अपश्यं गोपामनिपद्यमानमा च परा च पथिभिश्चरन्तम्।
स सध्रीचीः स विषूचीर्वसान आ वरीवर्ति भुवनेष्वन्तः॥ ३१॥
य ईं चकार न सो अस्य वेद य ईं ददर्श हिरुगिन्नु तस्मात्।
स मातुर्योना परिवीतो अन्तर्बहुप्रजा निर्ऋतिमा विवेश॥ ३२॥

द्यौर्मे॑ पि॒ता ज॑नि॒ता नाभि॑रत्र॒ बन्धु॑र्मे मा॒ता पृ॑थि॒वी म॒हीयम्।
उ॒त्ता॒नयो॑श्चम्वो॒३॒॑र्योनि॑र॒न्तरत्रा॑ पि॒ता दु॑हि॒तुर्ग॑र्भ॒माधा॑त् ॥ ३३ ॥
पृ॒च्छामि॑ त्वा॒ पर॒मन्तं॑ पृथि॒व्याः पृ॒च्छामि॒ यत्र॒ भुव॑नस्य॒ नाभिः॑।
पृ॒च्छामि॑ त्वा॒ वृष्णो॒ अश्व॑स्य॒ रेतः॑ पृ॒च्छामि॑ वा॒चः पर॒मं व्यो॑म॥ ३४॥
इ॒यं वेदिः॒ परो॒ अन्तः॑ पृथि॒व्या अ॒यं य॒ज्ञो भुव॑नस्य॒ नाभिः॑।
अ॒यं सोमो॒ वृष्णो॒ अश्व॑स्य॒ रेतो॑ ब्र॒ह्मायं वा॒चः पर॒मं व्यो॑म॥ ३५॥
॥ २१ ॥स॒प्तार्ध॑गर्भा॒ भुव॑नस्य॒ रेतो॒ विष्णो॑स्तिष्ठन्ति प्र॒दिशा॒ विध॑र्मणि।
ते धी॒ति॒भि॒र्मन॑सा॒ ते वि॑पश्चितः॒ परि॑भुवः॒ परि॑ भवन्ति वि॒श्वतः॑॥ ३६॥
न वि जा॑नामि॒ यदि॑वे॒दमस्मि॑ नि॒ण्यः संन॑द्धो॒ मन॑सा चरामि।
य॒दा मा॒गन्॑ प्रथम॒जा ऋ॒तस्यादिद्॒ वा॒चो अ॑श्नुवे भा॒ग॒म॒स्याः॥ ३७॥
अपा॒ङ् प्राङे॑ति स्व॒धया॑ गृभी॒तोऽ म॑र्त्यो॒ मर्त्ये॑ना॒ सयो॑निः।
ता शश्व॑न्ता विषू॒चीना॑ वि॒यन्ता॒ न्य॑१॒॑न्यं चि॑क्युर्न नि चि॑क्युर॒न्यम्॥ ३८॥
ऋ॒चो अ॒क्षरे॑ पर॒मे व्यो॑म॒न्यस्मि॑न् दे॒वा अधि॒ विश्वे॑ निषे॒दुः।
यस्तन्न वेद॒ किमृ॒चा क॑रिष्यति॒ य इत्तद्वि॒दुस्त इ॒मे समा॑सते॥ ३९॥
सू॒य॒व॒साद्भग॑वती॒ हि भू॒या अथो॑ व॒यं भग॑वन्तः स्याम ।
अ॒द्धि तृ॒ण॑मघ्न्ये विश्व॒दानी॑ं पिब॑ शु॒द्धमु॑द॒कमा॒च॑र॒न्ती ॥ ४० ॥
॥ २२ ॥गौ॒री मि॑माय सलि॒लानि॒ तक्ष॒त्येक॑पदी द्वि॒पदी॒ सा च॑तु॒ष्पदी ।
अ॒ष्टाप॑दी॒ नव॑पदी बभूवु॒षी॑ स॒हस्रा॑क्षरा पर॒मे व्यो॑मन् ॥ ४१ ॥
तस्या॑ः समु॒द्रा अधि॒ वि क्ष॑रन्ति॒ तेन॑ जीवन्ति प्र॒दिश॒श्चत॑स्रः ।
तत॑ः क्षरत्य॒क्षर॑ं तद्विश्व॒मुप॑ जीवति ॥ ४२ ॥
श॒क॒मयं॑ धू॒ममा॒राद॑पश्यं विषू॒वता॑ प॒र ए॒ना॒व॑रेण ।
उ॒क्षाण॑ं पृ॒श्नि॑मपचन्त वी॒रास्तानि॒ धर्मा॑णि प्रथ॒मान्या॑सन् ॥ ४३ ॥
त्रय॑ः के॒शिन॑ ऋतु॒था वि च॑क्षते संवत्स॒रे व॑पत॒ एक॑ एषाम्।
विश्व॒मेको॑ अ॒भि च॑ष्टे शची॒भि॒र्ध्राजि॑रेक॑स्य ददृशे॒ न रू॒पम्॥ ४४॥
च॒त्वारि॒ वाक्परि॑मिता प॒दानि॒ तानि॑ विदुर्ब्राह्म॒णा ये म॑नी॒षिण॑ः।
गुहा॒ त्रीणि॒ निहि॑ता॒ नेङ्ग॑यन्ति तु॒रीयं॑ वा॒चो म॑नु॒ष्या॑ वदन्ति॥ ४५॥

इन्द्रं मित्रं वरुणमग्निमाहुरथो दिव्यः स सुपर्णो गरुत्मान् ।
एकं सद्विप्रा बहुधा वदन्त्यग्निं यमं मातरिश्वानमाहुः ॥ ४६ ॥
॥ २३ ॥ कृष्णं नियानं हरयः सुपर्णा अपो वसाना दिवमुत्पतन्ति ।
त आववृत्रन्त्सदनादृतस्यादिद् घृतेन पृथिवी व्युद्यते ॥ ४७ ॥
द्वादश प्रधयश्चक्रमेकं त्रीणि नभ्यानि क उ तच्चिकेत ।
तस्मिन्त्साकं त्रिशता न शङ्कवोऽर्पिताः षष्टिर्न चलाचलासः ॥ ४८ ॥
यस्ते स्तनः शशयो यो मयोभूर्येन विश्वा पुष्यसि वार्याणि ।
यो रत्नधा वसुविद्यः सुदत्रः सरस्वति तमिह धातवे कः ॥ ४९ ॥
यज्ञेन यज्ञमयजन्त देवास्तानि धर्माणि प्रथमान्यासन् ।
ते ह नाकं महिमानः सचन्त यत्र पूर्वे साध्याः सन्ति देवाः ॥ ५० ॥
समानमेतदुदकमुच्चैत्यव चाहभिः ।
भूमिं पर्जन्या जिन्वन्ति दिवं जिन्वन्त्यग्नयः ॥ ५१ ॥
दिव्यं सुपर्णं वायसं बृहन्तमपां गर्भं दर्शतमोषधीनाम् ।
अभीपतो वृष्टिभिस्तर्पयन्तं सरस्वन्तमवसे जोहवीमि ॥ ५२ ॥

त्रयोविंशोऽनुवाकः [१६५] पञ्चषष्ट्युत्तरशततमं सूक्तम्

ऋषिः—अगस्त्यः ॥ देवता—इन्द्रः ॥ छन्दः—१, ३-५, ११, १२ विराट्त्रिष्टुप्; २, ८, ९ त्रिष्टुप्; ६, ७, १०, १४ भुरिक्पङ्क्तिः; १३ निचृत्त्रिष्टुप्; १५ पङ्क्तिः ॥ स्वरः—१-५, ८, ९, ११-१३ धैवतः; ६, ७, १०, १४, १५ पञ्चमः ॥

॥ २४ ॥ कया शुभा सवयसः सनीळाः समान्या मरुतः सं मिमिक्षुः ।
कया मती कुत एतास एतेऽर्चन्ति शुष्मं वृषणो वसूया ॥ १ ॥
कस्य ब्रह्माणि जुजुषुर्युवानः को अध्वरे मरुत आ ववर्त ।
श्येनाँइव ध्रजतो अन्तरिक्षे केन महा मनसा रीरमाम ॥ २ ॥
कुतस्त्वमिन्द्र माहिनः सन्नेको यासि सत्पते किं त इत्था ।
सं पृच्छसे समराणः शुभानैर्वोचेस्तन्नो हरिवो यत्ते अस्मे ॥ ३ ॥
ब्रह्माणि मे मतयः शं सुतासः शुष्म इयर्ति प्रभृतो मे अद्रिः ।
आ शासते प्रति हर्यन्त्युक्थेमा हरी वहतस्ता नो अच्छ ॥ ४ ॥

अतो॑ व॒यम॑न्त॒मेभि॑र्युजा॒नाः स्वक्ष॑त्रेभिस्त॒न्व१॑: शुम्भमानाः।
महो॑भि॒रेताँ॒ उप॑ युज्महे॒ न्विन्द्र॑ स्व॒धामनु॒ हि नो॑ ब॒भूथ॑॥ ५॥
॥ २५॥क्व१॑ स्या वो॑ मरुतः स्व॒धासी॒द्यन्मामेकं॑ स॒मध॑त्ताहि॒हत्ये॑ ।
अ॒हं ह्यु१॑ग्रस्त॑वि॒षस्तु॑विष्मा॒न्विश्व॑स्य॒ शत्रो॒रन॑मं वध॒स्नैः ॥ ६॥
भूरि॑ चकर्थ॒ युज्ये॑भिर॒स्मे स॑मा॒नेभि॑र्वृषभ॒ पौंस्ये॑भिः ।
भूरी॑णि॒ हि कृ॒णवा॑मा॒ शवि॑ष्ठेन्द्र॒ क्रत्वा॑ मरुतो॒ यद्व॒शाम॥ ७॥
वधी॑ वृ॒त्रं म॑रुत इन्द्रि॒येण॒ स्वेन॒ भामे॑न त॒वि॒षो ब॑भू॒वान् ।
अ॒हमे॒ता मन॑वे वि॒श्वश्च॑न्द्राः सु॒गा अ॒पश्च॑कर॒ वज्र॑बाहुः ॥ ८॥
अनु॑त्तमा ते॑ मघव॒न्नकि॑र्नु॒ न त्वावाँ॑ अस्ति दे॒वता॒ विदा॑नः।
न जाय॑मानो॒ नश॑ते॒ न जा॒तो यानि॑ करि॒ष्या कृ॑णु॒हि प्र॑वृद्ध॥ ९॥
एक॑स्य चिन्मे वि॒भ्व१॑स्त्वोजो॒ यो नु द॑धृ॒ष्वान्कृ॒णवै॑ मनी॒षा।
अ॒हं ह्यु१॑ग्रो म॑रुतो॒ विदा॑नो॒ यानि॒ च्यव॒मिन्द्र॒ इदी॑श॒ एषा॑म्॥ १०॥
॥ २६॥अम॑न्दन्मा मरुत॒: स्तोमो॒ अत्र॒ यन्मे॑ नर॒: श्रुत्यं॒ ब्रह्म॑ च॒क्र।
इन्द्रा॑य॒ वृष्णे॒ सुम॑खाय॒ मह्यं॑ स॒ख्ये सखा॑यस्त॒न्वे॑ त॒नूभिः॥ ११॥
ए॒वेदे॒ते प्रति॑ मा॒ रोच॑माना॒ अने॑द्यः श्रव॒ एषो॒ दधा॑नाः।
सं॒चक्ष्या॑ मरुतश्च॒न्द्रव॑र्णा॒ अच्छा॑न्त मे छ॒दया॑था च॒ नूनम्॥ १२॥
को न्व॑त्र॒ मरुतो॑ मामहे व॒: प्र या॑तन॒ सखी॒ँरच्छा॑ सखायः।
मन्मा॑नि चित्रा अपिवा॒तय॑न्त॒ एषां॑ भू॒त॒ नवे॑दा म ऋ॒ताना॑म्॥ १३॥
आ यद्दु॒व॒स्याद्दु॑वसे॒ न का॒रुर॒स्माञ्च॒क्रे मा॒न्यस्य॑ मे॒धा।
ओ षु व॑र्त मरुतो॒ विप्र॑मच्छे॒मा ब्रह्मा॑णि जरि॒ता वो॑ अर्चत्॥ १४॥
ए॒ष व॒: स्तोमो॑ मरुत इ॒यं गीर्मी॑न्दा॒र्यस्य॑ मा॒न्यस्य॑ का॒रोः।
एषा या॑सीष्ट त॒न्वे॑ व॒यां वि॒द्यामे॒षं वृ॒जनं॑ जी॒रदा॑नुम्॥ १५॥

॥ ॐ ॥

॥ इति द्वितीयाष्टके तृतीयोऽध्यायः ॥
[तृतीयाध्याये वर्गाः २६, सूक्तानि ८, ऋचः १३२]

अथ चतुर्थोऽध्यायः

[१६६] षट्षष्ट्युत्तरशततमं सूक्तम्

ऋषिः—मैत्रावरुणोऽगस्त्यः ॥ देवता—मरुतः ॥ छन्दः—१, २, ८ जगती; ३, ५, ६, १२, १३ निचृज्जगती; ४ विराड्जगती; ७, ९, १० भुरिक्त्रिष्टुप्; ११ विराट् त्रिष्टुप्; १४ त्रिष्टुप्; १५ पङ्क्तिः ॥ स्वरः—१-६, ८, १२, १३ निषादः; ७, ९-११, १४ धैवतः; १५ पञ्चमः ॥

॥ १ ॥ तन्नु वोचाम रभसाय जन्मने पूर्वं महित्वं वृषभस्य केतवे।
ऐधेव यामन्मरुतस्तुविष्वणो युधेव शक्रास्तविषाणि कर्तन॥ १ ॥
नित्यं न सूनुं मधु बिभ्रत उप क्रीळन्ति क्रीळा विदथेषु घृष्वयः।
नक्षन्ति रुद्रा अवसा नमस्विनं न मर्धन्ति स्वतवसो हविष्कृतम्॥ २ ॥
यस्मा ऊमासो अमृता अरासत रायस्पोषं च हविषा ददाशुषे।
उक्षन्त्यस्मै मरुतो हिताइव पुरू रजांसि पयसा मयोभुवः॥ ३ ॥
आ ये रजांसि तविषीभिरव्यत प्र व एवासः स्वयतासो अध्रजन्।
भयन्ते विश्वा भुवनानि हर्म्या चित्रो वो यामः प्रयतास्वृष्टिषु॥ ४ ॥
यत्त्वेषयामा नदयन्त पर्वतान्दिवो वा पृष्ठं नर्या अचुच्यवुः।
विश्वो वो अज्मन्भयते वनस्पती रथीयन्तीव प्र जिहीत ओषधिः॥ ५ ॥
॥ २ ॥ यूयं न उग्रा मरुतः सुचेतुनारिष्टग्रामाः सुमतिं पिपर्तन।
यत्रा वो दिद्युद्रदति क्रिविर्दती रिणाति पश्वः सुधितेव बर्हणा॥ ६ ॥
प्र स्कम्भदेष्णा अनवभ्रराधसोऽलातृणासो विदथेषु सुष्टुताः।
अर्चन्त्यर्कं मदिरस्य पीतये विदुर्वीरस्य प्रथमानि पौंस्या॥ ७ ॥
शतभुजिभिस्तमभिहुतेरघात्पूर्भी रक्षता मरुतो यमावत।
जनं यमुग्रास्तवसो विरप्शिनः पाथना शंसात्तनयस्य पुष्टिषु॥ ८ ॥
विश्वानि भद्रा मरुतो रथेषु वो मिथस्पृध्येव तविषाण्याहिता।
अंसेष्वा वः प्रपथेषु खादयोऽक्षो वश्चक्रा समया वि वावृते॥ ९ ॥
भूरीणि भद्रा नर्येषु बाहुषु वक्षःसु रुक्मा रभसासो अञ्जयः।
अंसेष्वेताः पविषु क्षुरा अधि वयो न पक्षान् व्यनु श्रियो धिरे॥ १० ॥

॥ ३ ॥ महान्तो मह्ना विभ्वो३ विभूतयो दूरेदृशो ये दिव्याइव स्तृभिः।
मन्द्राः सुजिह्वाः स्वरितार आसभिः संमिश्ला इन्द्रे मरुतः परिष्टुभः॥ ११ ॥
तद्वः सुजाता मरुतो महित्वनं दीर्घं वो दात्रमदितेरिव व्रतम्।
इन्द्रश्चन त्यजसा वि ह्रुणाति तज्जनाय यस्मै सुकृते अराध्वम्॥ १२ ॥
तद्वो जामित्वं मरुतः परे युगे पुरू यच्छंसममृतास आवत।
अया धिया मनवे श्रुष्टिमाव्या साकं नरो दंसनैरा चिकित्रिरे॥ १३ ॥
येन दीर्घं मरुतः शूशवाम युष्माकेन परीणसा तुरासः।
आ यत्ततनन्वृजने जनास एभिर्यज्ञेभिस्तद्भीष्टिमश्याम्॥ १४ ॥
एष वः स्तोमो मरुत इयं गीर्मान्दार्यस्य मान्यस्य कारोः।
एषा यासीष्ट तन्वे वयां विद्यामेषं वृजनं जीरदानुम्॥ १५ ॥

[१६७] सप्तषष्ट्युत्तरशततमं सूक्तम्

ऋषिः—अगस्त्यः॥ देवता—इन्द्रो मरुच्च॥ छन्दः—१, ४, ५ भुरिक्पङ्क्तिः; २, ३, ६, ८ निचृत्त्रिष्टुप्; ७, ९ स्वराट्पङ्क्तिः; १० निचृत्पङ्क्तिः; ११ पङ्क्तिः॥ स्वरः—१, ४, ५, ७, ९-११ पञ्चमः; २, ३, ६, ८ धैवतः॥

॥ ४ ॥ सहस्रं त इन्द्रोतयो नः सहस्रमिषो हरिवो गूर्ततमाः।
सहस्रं रायो मादयध्यै सहस्त्रिण उप नो यन्तु वाजाः॥ १ ॥
आ नोऽवोभिर्मरुतो यान्त्वच्छा ज्येष्ठेभिर्वा बृहद्दिवैः सुमायाः।
अध यदेषां नियुतः परमाः समुद्रस्य चिद्धनयन्त पारे॥ २ ॥
मिम्यक्ष येषु सुधिता घृताची हिरण्यनिर्णिगुपरा न ऋष्टिः।
गुहा चरन्ती मनुषो न योषा सभावती विदथ्येव सं वाक्॥ ३ ॥
परा शुभ्रा अयासो यव्या साधारण्येव मरुतो मिमिक्षुः।
न रोदसी अप नुदन्त घोरा जुषन्त वृधं सख्याय देवाः॥ ४ ॥
जोषद्यदीमसुर्या सचध्यै विषितस्तुका रोदसी नृमणाः।
आ सूर्येव विधतो रथं गात्त्वेषप्रतीका नभसो नेत्या॥ ५ ॥

॥ ५ ॥ आस्थापयन्त युवतिं युवानः शुभे निमिश्लां विदथेषु पज्राम्।
अर्को यद्वो मरुतो हविष्मान्गायद्गाथं सुतसोमो दुवस्यन्॥ ६ ॥
प्र तं विवक्मि वक्म्यो य एषां मरुतां महिमा सत्यो अस्ति।
सचा यदीं वृषमणा अहंयुः स्थिरा चिज्जनीर्वहते सुभागाः॥ ७ ॥

पान्ति मित्रावरुणावव॒द्याच्च्यव॑त ईमर्य॒मो अप्र॑शस्तान्।
उ॒त च्यव॑न्ते अच्यु॒ता ध्रु॒वाणि॑ वावृध ई॑ मरुतो॒ दाति॑वारः॥ ८॥
न॒ही नु वो॑ मरुतो॒ अन्त्य॒स्मे आ॒रात्ता॑च्चिच्छव॒सो॒ अन्त॑मा॒पुः।
ते धृ॒ष्णु॒ना शव॑सा शूशुवांसोऽर्णो॑ न द्वेषो॑ धृष॒ता परि॑ ष्ठुः॥ ९॥
व॒यम॒द्येन्द्र॑स्य॒ प्रेष्ठा॑ व॒यं श्वो वो॑चेमहि सम॒र्ये ।
व॒यं पु॒रा म॒हि॑ च नो॒ अनु॒ द्यून॒न्न ऋ॒भुक्षा॒ न॒रामनु॑ ष्यात्॥ १०॥
ए॒ष व॒ः स्तोमो॑ मरुत इ॒यं गीर्मा॑न्दा॒र्यस्य॑ मा॒न्यस्य॑ का॒रोः।
एषा या॑सीष्ट त॒न्वे॑ व॒यां वि॒द्यामे॒षं वृ॒जनं॑ जी॒रदा॑नुम्॥ ११॥

[१६८] अष्टषष्ट्युत्तरशततमं सूक्तम्

ऋषिः—अगस्त्यः॥ देवता—मरुतः॥ छन्दः—१, ४ निचृज्जगती; २, ५ विराट्त्रिष्टुप्; ३ स्वराट्त्रिष्टुप्; ६, ७ भुरिक्त्रिष्टुप्; ८ त्रिष्टुप्; ९ निचृत्त्रिष्टुप्; १० पङ्क्तिः॥ स्वरः—१, ४ निषादः; २, ३, ५-९ धैवतः; १० पञ्चमः॥

॥ ६॥ य॒ज्ञायज्ञा वः सम॒ना तु॑तु॒र्वणि॒र्धियंधियं वो देव॒या उ॑ दधिध्वे।
आ वो॒ऽर्वाचः॑ सुवि॒ताय॒ रोद॑स्योर्म॒हे व॑वृत्या॒मव॑से सुवृ॒क्तिभिः॥ १॥
व॒व्रासो॒ न ये स्व॒जाः स्वत॑वस॒ इषं॒ स्वर॒भिजाय॑न्त॒ धूत॑यः।
स॒ह॒स्त्रिया॑सो अ॒पां नोर्मय॑ आ॒सा गावो॒ वन्द्या॑सो॒ नोक्षणः॥ २॥
सोमा॑सो॒ न ये सु॒तास्तृ॒म्पांश॑वो हृ॒त्सु पी॒तासो॑ दु॒वसो॒ नास॑ते।
ऐषा॒मंसे॑षु र॒म्भिणी॑व रारभे॒ हस्ते॑षु खा॒दिश्च॑ कृ॒तिश्च॒ सं द॑धे॥ ३॥
अव॒ स्वयु॑क्ता दि॒व आ वृथा॑ ययु॒रम॑र्त्या॒ः कश॑या चोदत॒ त्मना॑।
अरे॒णव॑स्तुविजा॒ता अ॑चुच्यवु॒र्दृळ्हानि॑ चिन्मरुतो॒ भ्राज॑दृष्टयः॥ ४॥
को वो॒ऽन्तम॑रुत ऋष्टिविद्युतो॒ रेज॑ति॒ त्मना॒ हन्वे॑व जि॒ह्वया॑।
ध॒न्व॒च्युत॑ इ॒षां न याम॑नि पुरु॒प्रैषा॑ अहन्यो॒३॒॑ नैत॑शः॥ ५॥
॥ ७॥ क्व॑ स्विद॒स्य रज॑सो म॒हस्प॒रं क्वाव॑रं मरुतो॒ यस्मि॒न्नाय॒य।
यच्च्या॒वय॑थ विथु॒रेव॒ संहि॑तं॒ व्यद्रि॑णा पतथ त्वे॒षमर्ण॑वम्॥ ६॥
सा॒तिर्न वोऽम॑वती॒ स्व॑र्वती त्वे॒षा विपा॑का मरुतः॒ पिपि॑ष्वती।
भ॒द्रा वो॑ रा॒तिः पृ॑ण॒तो न दक्षि॑णा पृथु॒ज्रयी॑ असु॒र्ये॑व॒ जञ्ज॑ती॥ ७॥

प्रति॑ ष्टोभन्ति॒ सिन्ध॑वः प॒विभ्यो॒ यद॒भ्रिया॑ वाच॒मुदी॑रयन्ति।
अव॑ स्मयन्त विद्यु॒तः पृथि॒व्यां यदी॑ घृ॒तं म॒रुत॑: प्रु॒ष्णु॒वन्ति॑॥ ८॥
असू॑त॒ पृश्नि॑र्महि॒ते रणा॑य त्वे॒षम॒यासां॑ म॒रुता॒मनी॑कम् ।
ते सं॑प्स॒रासो॑ऽ जनय॒न्ताभ्व॒मादित्स्व॒धामि॑षि॒रां पर्य॑पश्यन् ॥ ९॥
ए॒ष व॒: स्तोमो॑ मरुत इ॒यं गीर्मा॑न्दा॒र्यस्य॑ मा॒न्यस्य॑ का॒रोः।
एषा या॑सीष्ट त॒न्वे॑ व॒यां वि॒द्यामे॒षं वृ॒जनं॑ जी॒रदा॑नुम्॥ १०॥

[१६९] एकोनसप्तत्युत्तरशततमं सूक्तम्

ऋषिः—अगस्त्यः॥ देवता—इन्द्रः॥ छन्दः—१, ३ भुरिक्पङ्क्तिः; २ पङ्क्तिः; ४ ब्राह्म्युष्णिक्; ५, ६ स्वराट्पङ्क्तिः; ७, ८ निचृत्त्रिष्टुप्॥ स्वरः—१-३, ५, ६ पञ्चमः; ४ ऋषभः; ७, ८ धैवतः॥

॥ ८॥ म॒हश्चि॒त्त्वमि॑न्द्र य॒त एता॒न्म॒हश्चि॑दसि॒ त्यज॑सो॒ वरू॒ता।
स नो॑ वेधो म॒रुतां॑ चिकि॒त्वान्त्सु॒म्ना व॑नुष्व॒ तव॒ हि प्रेष्ठा॑॥ १॥
अयु॑ज्रन्त इ॒न्द्र वि॒श्वकृ॑ष्टीर्वि॒दानासो॑ नि॒ष्षिधो॑ मर्त्य॒त्रा।
म॒रुतां॑ पृत्सु॒तिर्हास॑माना॒ स्व॑र्मीळ्हस्य॒ प्रध॑नस्य सा॒तौ॥ २॥
अम्य॒क्सा त॑ इन्द्र ऋ॒ष्टिर॒स्मे सने॒म्यभ्वं॑ म॒रुतो॑ जुनन्ति।
अ॒ग्निश्चि॒द्धि ष्मा॑त॒से शु॑शु॒क्वानापो॒ न द्वी॒पं दध॑ति॒ प्रयां॑सि॥ ३॥
त्वं तू न॑ इन्द्र॒ तं र॒यिं दा॒ ओजि॑ष्ठया॒ दक्षि॑णयेव रा॒तिम्।
स्तु॒तश्च॒ यास्ते॑ च॒कन॑न्त वा॒योः स्तनं॒ न मध्वः॑ पीपयन्त॒ वाजैः॥ ४॥
त्वे राय॑ इन्द्र तो॒शत॑माः प्रणे॒तार॒: कस्य॑ चिदृता॒योः।
ते षु णो॑ म॒रुतो॑ मृळयन्तु॒ ये स्मा॑ पु॒रा गा॑तू॒यन्ती॑व दे॒वाः॥ ५॥

॥ ९॥ प्रति॒ प्र या॑हीन्द्र मी॒ळ्हुषो॒ नॄन्म॒हः पार्थि॑वे॒ सद॑ने यतस्व।
अध॒ यदे॑षां पृथु॒बुध्ना॑स॒ एता॑स्ती॒र्थे नार्यः॑ पौंस्या॑नि त॒स्थुः॥ ६॥
प्रति॑ घो॒राणा॒मेता॑नाम॒यासां॑ म॒रुतां॑ शृण्व आय॒ताम्॒प॒ब्दिः।
ये मर्त्य॑॑ पृतना॒यन्त॒मूमै॑र्ऋ॒णा॒वान॑॑ न प॒तय॑न्त॒ सर्गैः॑ ॥ ७॥
त्वं मा॑ने॒भ्य इ॑न्द्र वि॒श्वज॑न्या॒ रदा॑ म॒रुद्भि॑: शु॒रुधो॒ गोअ॑ग्राः।
स्तवा॑नेभिः स्तवसे देव दे॒वैर्वि॒द्यामे॒षं वृ॒जनं॑ जी॒रदा॑नुम्॥ ८॥

[१७०] सप्तत्युत्तरशततमं सूक्तम्

ऋषिः—अगस्त्यः ॥ देवता—इन्द्रः ॥ छन्दः—१ स्वराडनुष्टुप्; २ अनुष्टुप्; ३ विराडनुष्टुप्; ४ निचृदनुष्टुप्; ५ भुरिक्पङ्क्तिः ॥ स्वरः—१-४ गान्धारः; ५ पञ्चमः ॥

॥ १० ॥ न नूनमस्ति नो श्वः कस्तद्वेद यदद्भुतम् ।
अन्यस्य चित्तमभि संचरेण्यमुताधीतं वि नश्यति ॥ १ ॥
किं न इन्द्र जिघांससि भ्रातरो मरुतस्तव ।
तेभिः कल्पस्व साधुया मा नः समरणे वधीः ॥ २ ॥
किं नो भ्रातरगस्त्य सखा सन्नति मन्यसे ।
विद्मा हि ते यथा मनोऽस्मभ्यमिन्न दित्ससि ॥ ३ ॥
अरं कृण्वन्तु वेदिं समग्निमिन्धतां पुरः ।
तत्रामृतस्य चेतनं यज्ञं ते तनवावहै ॥ ४ ॥
त्वमीशिषे वसुपते वसूनां त्वं मित्राणां मित्रपते धेष्ठः ।
इन्द्र त्वं मरुद्भिः सं वदस्वाध प्राशान ऋतुथा हवींषि ॥ ५ ॥

[१७१] एकसप्तत्युत्तरशततमं सूक्तम्

ऋषिः—अगस्त्यः ॥ देवता—मरुतः ॥ छन्दः—१, ५ निचृत्त्रिष्टुप्; २ त्रिष्टुप्; ४, ६ विराट्त्रिष्टुप्; ३ भुरिक्पङ्क्तिः ॥ स्वरः—१, २, ४-६ धैवतः; ३ पञ्चमः ॥

॥ ११ ॥ प्रति व एना नमसाहमेमि सूक्तेन भिक्षे सुमतिं तुराणाम् ।
रराणता मरुतो वेद्याभिर्नि हेळो धत्त वि मुचध्वमश्वान् ॥ १ ॥
एष वः स्तोमो मरुतो नमस्वान्हृदा तष्टो मनसा धायि देवाः ।
उपेमा यात मनसा जुषाणा यूयं हि ष्ठा नमस इद् वृधासः ॥ २ ॥
स्तुतासो नो मरुतो मृळयन्तूत स्तुतो मघवा शंभविष्ठः ।
ऊर्ध्वा नः सन्तु कोम्या वनान्यहानि विश्वा मरुतो जिगीषा ॥ ३ ॥
अस्मादहं तविषादीषमाण इन्द्राद्भिया मरुतो रेजमानः ।
युष्मभ्यं हव्या निशितान्यासन्तान्यारे चकृमा मृळता नः ॥ ४ ॥
येन मानासश्चितयन्त उस्रा व्युष्टिषु शवसा शश्वतीनाम् ।
स नो मरुद्भिर्वृषभ श्रवो धा उग्र उग्रेभिः स्थविरः सहोदाः ॥ ५ ॥
त्वं पाहीन्द्र सहीयसो नॄन्भवा मरुद्भिरवयातहेळाः ।
सुप्रकेतेभिः सासहिर्दधानो विद्यामेषं वृजनं जीरदानुम् ॥ ६ ॥

[१७२] द्विसप्तत्युत्तरशततमं सूक्तम्

ऋषिः—अगस्त्यः ॥ देवता—मरुतः ॥ छन्दः—१ विराड्गायत्री; २, ३ गायत्री ॥ स्वरः—षड्जः ॥

॥ १२ ॥ चित्रो वो॑ऽ स्तु याम॑श्चित्र ऊ॒ती सु॑दानवः । मरु॑तो अहि॑भानवः ॥ १ ॥
आ॒रे सा वः॑ सुदानवो॒ मरु॑त ऋञ्ज॒ती शरु॑ः । आ॒रे अश्मा॒ यमस्य॑थ ॥ २ ॥
तृ॒णस्क॒न्दस्य॒ नु विश॒ः परि॑ वृङ्क्त सुदानवः । ऊ॒र्ध्वान्न॑ कर्त जी॒वसे॑ ॥ ३ ॥

[१७३] त्रिसप्तत्युत्तरशततमं सूक्तम्

ऋषिः—अगस्त्यः ॥ देवता—इन्द्रः ॥ छन्दः—१, ५, ११ पङ्क्तिः; २, ८ विराट्त्रिष्टुप्; ३ त्रिष्टुप्; ४ बृहती; ६, ९, १०, १२ भुरिक्पङ्क्तिः; ७, १३ निचृत्त्रिष्टुप् ॥ स्वरः—१, ५, ६, ९, १०-१२ पञ्चमः; २, ३, ७, ८, १३ धैवतः; ४ मध्यमः ॥

॥ १३ ॥ गाय॒त्साम॑ नभ॒न्य॑१॒॑ यथा॒ वेरर्चा॑म॒ तद्वा॑वृधा॒नं स्व॑र्वत् ।
गावो॑ धे॒नवो॑ ब॒र्हिष्यद॑ब्धा॒ आ यत्स॒द्मानं॑ दि॒व्यं विवा॑सान् ॥ १ ॥
अर्च॑द् वृषा॒ वृष॑भिः स्वे॒दुह॑व्यै॒र्मृगो॒ नाश्नो॒ अति॒ यज्जु॑गु॒र्यात् ।
प्र मं॑न्द॒युर्म॑नां॒ गूर्त॒ होता॒ भर॑ते॒ मर्यो॑ मिथु॒ना यज॑त्रः ॥ २ ॥
नक्ष॒द्धोता॒ परि॒ सद्म॑ मि॒ता यन्भर॒द्भर्भ॑मा श॒रद॑ः पृथि॒व्याः ।
क्रन्द॒दश्वो॒ नय॑मानो रु॒वद्गौ॒र॒न्तर्दू॒तो न रोद॑सी चर॒द्वाक् ॥ ३ ॥
ता क॒र्माष॑तरास्मै॒ प्र च्यौ॒त्नानि॑ देव॒यन्तो॑ भरन्ते ।
जुजो॑ष॒दिन्द्रो॑ द॒स्मव॑र्चा॒ नास॑त्येव॒ सुग्म्यो॑ रथे॒ष्ठाः ॥ ४ ॥
तमु॑ ष्टुहीन्द्रं॒ यो ह॒ सत्वा॒ यः शूरो॑ म॒घवा॒ यो र॑थे॒ष्ठाः ।
प्र॒ती॒चश्चि॒द्योधी॑या॒न्वृष॑ण्वान्व॒व्रुष॑श्चि॒त्तम॑सो विह॒न्ता ॥ ५ ॥

॥ १४ ॥ प्र यदि॒त्था म॑हि॒ना नृभ्यो॒ अस्त्यर॑ं रोद॑सी क॒क्ष्ये॑३॒॑ नास्मै॑ ।
सं वि॑व्य॒ इन्द्रो॑ वृ॒जनं॑ न भूमा॒ भर्ति॑ स्व॒धावाँ॑ ओप॒शमि॑व द्याम् ॥ ६ ॥
स॒मत्सु॑ त्वा शूर स॒तामु॑रा॒णं प्र॑प॒थिन्त॑मं परितं॒सय॑ध्यै ।
स॒जोष॑स॒ इन्द्रं॒ मदे॑ क्षो॒णीः सूरिं॑ चि॒द्ये अनु॑मद॑न्ति वा॒जैः ॥ ७ ॥
ए॒वा हि ते॒ शं सव॑ना समुद्र आपो॒ यत्त॑ आ॒सु मद॑न्ति दे॒वीः ।
विश्वा॑ ते॒ अनु॒ जोष्या॑ भूद् गौः सूरीँ॑श्चि॒द्यदि॑ धि॒षा वेषि॒ जना॑न् ॥ ८ ॥
असा॑म॒ यथा॑ सु॒षखा॑य॒ एन स्वभि॒ष्टय॑ो न॒रां न शंसैः ।
अस॒द्यथा॑ न॒ इन्द्रो॑ वन्दने॒ष्टास्तु॒रो न कर्म॑ नय॑मान उ॒क्था ॥ ९ ॥

विष्पर्धसो नरां न शंसैरस्माकासदिन्द्रो वज्रहस्तः ।
मित्रायुवो न पूर्पतिं सुशिष्टौ मध्यायुव उप शिक्षन्ति यज्ञैः ॥ १० ॥
॥ १५ ॥ यज्ञो हि ष्मेन्द्रं कश्चिदन्धञ्जुहुराणश्चिन्मनसा परियन् ।
तीर्थे नाच्छा तातृषाणमोकौ दीर्घो न सिध्रमा कृणोत्यध्वा ॥ ११ ॥
मो षू ण इन्द्रात्र पृत्सु देवैरस्ति हि ष्मा ते शुष्मिन्नवयाः ।
महश्चिद्यस्य मीळ्हुषो यव्या हविष्मतो मरुतो वन्दते गीः ॥ १२ ॥
एष स्तोम इन्द्र तुभ्यमस्मे एतेन गातुं हरिवो विदो नः ।
आ नो ववृत्याः सुविताय देव विद्यामेषं वृजनं जीरदानुम् ॥ १३ ॥

[१७४] चतुःसप्तत्युत्तरशततमं सूक्तम्

ऋषिः—अगस्त्यः ॥ देवता—इन्द्रः ॥ छन्दः—१ निचृत्पङ्क्तिः; २, ३, ६, ८, १० भुरिक्पङ्क्तिः; ४ स्वराट्पङ्क्तिः; ५, ७, ९ पङ्क्तिः ॥ स्वरः—पञ्चमः ॥

॥ १६ ॥ त्वं राजेन्द्र ये च देवा रक्षा नृन्पाह्यसुर त्वमस्मान् ।
त्वं सत्पतिर्मघवा नस्तरुत्रस्त्वं सत्यो वसवानः सहोदाः ॥ १ ॥
दनो विश इन्द्र मृध्रवाचः सप्त यत्पुरः शर्म शारदीर्दर्त् ।
ऋणोरपो अनवद्याणार्ण यूने वृत्रं पुरुकुत्साय रन्धीः ॥ २ ॥
अजा वृत इन्द्र शूरपत्नीर्द्यां च येभिः पुरुहूत नूनम् ।
रक्षो अग्निमशुषं तूर्वयाणं सिंहो न दमे अपांसि वस्तोः ॥ ३ ॥
शेषन्नु त इन्द्र सस्मिन्योनौ प्रशस्तये पवीरवस्य महा ।
सृजदर्णांस्यव यद्युधा गास्तिष्ठद्धरी धृषता मृष्ट वाजान् ॥ ४ ॥
वह कुत्समिन्द्र यस्मिञ्चाकन्त्स्यूमन्यू ऋज्रा वातस्याश्वा ।
प्र सूरश्चक्रं वृहताद्भीकेऽभि स्पृधो यासिषद्वज्रबाहुः ॥ ५ ॥
॥ १७ ॥ जघन्वाँ इन्द्र मित्रेरूञ्चोदप्रवृद्धो हरिवो अदाशून् ।
प्र ये पश्यन्नर्यमणं सचायोस्त्वया शूर्ता वहमाना अपत्यम् ॥ ६ ॥
रपत्कविरिन्द्रार्कसातौ क्षां दासायोपबर्हणीं कः ।
करत्तिस्रो मघवा दानुचित्रा नि दुर्योणे कुयवाचं मृधि श्रेत् ॥ ७ ॥
सना ता त इन्द्र नव्या आगुः सहो नभोऽविरणाय पूर्वीः ।
भिनत्पुरो न भिदो अदेवीर्ननमो वधरदेवस्य पीयोः ॥ ८ ॥

त्वं धुनिरिन्द्र धुनिमतीर्ऋणोरपः सीरा न स्रवन्तीः ।
प्र यत्समुद्रमति शूर पर्षि पारया तुर्वशं यदुं स्वस्ति ॥ ९ ॥
त्वमस्माकमिन्द्र विश्वधा स्या अवृकतमो नरां नृपाता ।
स नो विश्वासां स्पृधां सहोदा विद्यामेषं वृजनं जीरदानुम् ॥ १० ॥

[१७५] पञ्चसप्तत्युत्तरशततमं सूक्तम्

ऋषिः—अगस्त्यः ॥ देवता—इन्द्रः ॥ छन्दः—१ स्वराडनुष्टुप्; २ विराडनुष्टुप्; ३ निचृत्त्रिष्टुप्; ४ उष्णिक्; ५ अनुष्टुप्; ६ भुरिक्त्रिष्टुप् ॥ स्वरः—१, २, ५ गान्धारः; ३, ६ धैवतः; ४ ऋषभः ॥

॥ १८ ॥ मत्स्यपायि ते महः पात्रस्येव हरिवो मत्सरो मदः ।
वृषा ते वृष्ण इन्दुर्वाजी सहस्रसातमः ॥ १ ॥
आ नस्ते गन्तु मत्सरो वृषा मदो वरेण्यः ।
सहावाँ इन्द्र सानसिः पृतनाषाळमर्त्यः ॥ २ ॥
त्वं हि शूरः सनिता चोदयो मनुषो रथम् ।
सहावान्दस्युमव्रतमोषः पात्रं न शोचिषा ॥ ३ ॥
मुषाय सूर्यं कवे चक्रमीशान ओजसा ।
वह शुष्णाय वधं कुत्सं वातस्याश्वैः ॥ ४ ॥
शुष्मिन्तमो हि ते मदो द्युम्निन्तम उत क्रतुः ।
वृत्रघ्ना वरिवोविदा मंसीष्ठा अश्वसातमः ॥ ५ ॥
यथा पूर्वेभ्यो जरितृभ्य इन्द्र मयइवापो न तृष्यते बभूथ ।
तामनु त्वा निविदं जोहवीमि विद्यामेषं वृजनं जीरदानुम् ॥ ६ ॥

[१७६] षट्सप्तत्युत्तरशततमं सूक्तम्

ऋषिः—अगस्त्यः ॥ देवता—इन्द्रः ॥ छन्दः—१, ४ अनुष्टुप्; २ निचृदनुष्टुप्; ३ विराडनुष्टुप्; ५ भुरिगुष्णिक्; ६ भुरिक्त्रिष्टुप् ॥ स्वरः—१-४ गान्धारः; ५ ऋषभः; ६ धैवतः ॥

॥ १९ ॥ मत्सि नो वस्यइष्टय इन्द्रमिन्दो वृषा विश ।
ऋघायमाण इन्वसि शत्रुमन्ति न विन्दसि ॥ १ ॥
तस्मिन्ना वेशया गिरो य एकश्चर्षणीनाम् ।
अनु स्वधा यमुप्यते यवं न चर्कृषद् वृषा ॥ २ ॥
यस्य विश्वानि हस्तयोः पञ्च क्षितीनां वसु ।
स्पाशयस्व यो अस्मध्रुग्दिव्येवाशनिर्जहि ॥ ३ ॥

असुन्वन्तं समं जहि दूणाशं यो न ते मयः ।
अस्मभ्यमस्य वेदनं दद्धि सूरिश्चिदोहते ॥ ४ ॥
आवो यस्य द्विबर्हसोऽर्केषु सानुषगसत् ।
आजाविन्द्रस्येन्दो प्रावो वाजेषु वाजिनम् ॥ ५ ॥
यथा पूर्वेभ्यो जरितृभ्य इन्द्र मयइवापो न तृष्यते बभूथ ।
तामनु त्वा निविदं जोहवीमि विद्यामेषं वृजनं जीरदानुम् ॥ ६ ॥

[१७७] सप्तसप्तत्युत्तरशततमं सूक्तम्

ऋषिः—अगस्त्यः ॥ देवता—इन्द्रः ॥ छन्दः—१, २ निचृत्त्रिष्टुप्; ३ त्रिष्टुप्; ४ भुरिक्त्रिष्टुप्; ५ भुरिक्पङ्क्तिः ॥ स्वर—१-४ धैवतः; ५ पञ्चमः ॥

॥ २० ॥ आ चर्षणिप्रा वृषभो जनानां राजा कृष्टीनां पुरुहूत इन्द्रः ।
स्तुतः श्रवस्यन्नवसोप मद्रिग्युक्त्वा हरी वृषणा याह्यर्वाङ् ॥ १ ॥
ये ते वृषणो वृषभास इन्द्र ब्रह्मयुजो वृषरथासो अत्याः ।
ताँ आ तिष्ठ तेभिरा याह्यर्वाङ् हवामहे त्वा सुत इन्द्र सोमे ॥ २ ॥
आ तिष्ठ रथं वृषणं वृषा ते सुतः सोमः परिषिक्ता मधूनि ।
युक्त्वा वृषभ्यां वृषभ क्षितीनां हरिभ्यां याहि प्रवतोप मद्रिक् ॥ ३ ॥
अयं यज्ञो देवया अयं मियेध इमा ब्रह्माण्ययमिन्द्र सोमः ।
स्तीर्णं बर्हिरा तु शक्र प्र याहि पिबा निषद्य वि मुचा हरी इह ॥ ४ ॥
ओ सुष्टुत इन्द्र याह्यर्वाङुप ब्रह्माणि मान्यस्य कारोः ।
विद्याम वस्तोरवसा गृणन्तो विद्यामेषं वृजनं जीरदानुम् ॥ ५ ॥

[१७८] अष्टसप्तत्युत्तरशततमं सूक्तम्

ऋषिः—अगस्त्यः ॥ देवता—इन्द्रः ॥ छन्दः—१, २ भुरिक्पङ्क्तिः; ३, ४ निचृत्त्रिष्टुप्; ५ त्रिष्टुप् ॥ स्वरः—१, २ पञ्चमः; ३, ४, ५ धैवतः ॥

॥ २१ ॥ यद्ध स्या त इन्द्र श्रुष्टिरस्ति ययाविथ जरितृभ्य ऊती ।
मा नः कामं महयन्तमा धग्विश्वा ते अश्यां पर्यापः आयोः ॥ १ ॥
न घा राजेन्द्र आ दभन्नो या नु स्वसारा कृणवन्त योनौ ।
आपश्चिदस्मै सुतुका अवेषन्गमन्न इन्द्रः सख्या वयश्च ॥ २ ॥
जेता नृभिरिन्द्रः पृत्सु शूरः श्रोता हवं नाधमानस्य कारोः ।
प्रभर्ता रथं दाशुष उपाक उद्यन्ता गिरो यदि च त्मना भूत् ॥ ३ ॥

एवा नृभिरिन्द्रः सुश्रवस्या प्रखादः पृक्षो अभि मित्रिणो भूत्।
समर्य इषः स्तवते विवाचि सत्राकरो यजमानस्य शंसः॥ ४॥
त्वया वयं मघवन्निन्द्र शत्रूनभि ष्याम महतो मन्यमानान्।
त्वं त्राता त्वमु नो वृधे भूर्विद्यामेषं वृजनं जीरदानुम्॥ ५॥

[१७९] एकोनाशीत्युत्तरशततमं सूक्तम्

ऋषिः—लोपामुद्राऽगस्त्यौ॥ देवता—दम्पती॥ छन्दः—१, ४ त्रिष्टुप्; २, ३ निचृत्त्रिष्टुप्; ५ निचृद्बृहती; ६ विराट्त्रिष्टुप्॥ स्वरः—१-४, ६ धैवतः; ५ मध्यमः॥

॥ २२॥ पूर्वीरहं शरदः शश्रमाणा दोषा वस्तोरुषसो जरयन्तीः।
मिनाति श्रियं जरिमा तनूनामप्यू नु पत्नीर्वृषणो जगम्युः॥ १॥
ये चिद्धि पूर्व ऋतसाप आसन्त्साकं देवेभिरवदन्नृतानि।
ते चिदवासुर्नह्यन्तमापुः समू नु पत्नीर्वृषभिर्जगम्युः॥ २॥
न मृषा श्रान्तं यदवन्ति देवा विश्वा इत्स्पृधो अभ्यश्नवाव।
जयावेदत्र शतनीथमाजिं यत्सम्यञ्चा मिथुनावभ्यजाव॥ ३॥
नदस्य मा रुधतः काम आगन्नित आजातो अमुतः कुतश्चित्।
लोपामुद्रा वृषणं नी रिणाति धीरमधीरा धयति श्वसन्तम्॥ ४॥
इमं नु सोममन्तितो हृत्सु पीतमुप ब्रुवे।
यत्सीमागश्चकृमा तत्सु मृळतु पुलुकामो हि मर्त्यः॥ ५॥
अगस्त्यः खनमानः खनित्रैः प्रजामपत्यं बलमिच्छमानः।
उभौ वर्णावृषिरुग्रः पुपोष सत्या देवेष्वाशिषो जगाम॥ ६॥

चतुर्विंशोऽनुवाकः [१८०] अशीत्युत्तरशततमं सूक्तम्

ऋषिः—अगस्त्यः॥ देवता—अश्विनौ॥ छन्दः—१, ४, ७ निचृत्त्रिष्टुप्; २, ९ भुरिक्पङ्क्तिः; ३, ५, ६, ८ विराट्त्रिष्टुप्; १० त्रिष्टुप्॥ स्वरः—१, ३-८, १० धैवतः; २, ९ पञ्चमः॥

॥ २३॥ युवो रजांसि सुयमासो अश्वा रथो यद्वां पर्यर्णांसि दीयत्।
हिरण्यया वां पवयः प्रुषायन्मध्वः पिबन्ता उषसः सचेथे॥ १॥
युवमत्यस्यावनक्षथो यद्विपत्मनो नर्यस्य प्रयज्योः।
स्वसा यद्वां विश्वगूर्ती भरात्ति वाजायेट्टे मधुपाविषे च॥ २॥
युवं पयं उस्त्रियायामधत्तं पक्वमामायामव पूर्व्यं गोः।
अन्तर्यद्वनिनो वामृतप्सू ह्वारो न शुचिर्यजते हविष्मान्॥ ३॥

युवं ह घर्मं मधुमन्तमत्रयेऽपो न क्षोदोऽवृणीतमेषे ।
तद्वां नरावश्विना पश्वइष्टी रथ्येव चक्रा प्रति यन्ति मध्वः ॥ ४ ॥
आ वां दानाय ववृतीय दस्रा गोरोहेण तौग्र्यो न जिव्रिः ।
अपः क्षोणी सचते माहिना वां जूर्णो वामक्षुरंहसो यजत्रा ॥ ५ ॥
॥ २४ ॥नि यद्युवेथे नियुतः सुदानू उप स्वधाभिः सृजथः पुरन्धिम् ।
प्रेषद्वेषद्वातो न सूरिरा महे ददे सुव्रतो न वाजम् ॥ ६ ॥
वयं चिद्धि वां जरितारः सत्या विपन्यामहे वि पणिर्हितावान् ।
अधा चिद्धि ष्माश्विनावनिन्द्या पाथो हि ष्मा वृषणावन्तिदेवम् ॥ ७ ॥
युवां चिद्धि ष्माश्विनावनु द्यून्विरुद्रस्य प्रस्रवणस्य सातौ ।
अगस्त्यो नरां नृषु प्रशस्तः कारा धुनीव चितयत्सहस्रैः ॥ ८ ॥
प्र यद्वहेथे महिना रथस्य प्र स्पन्द्रा याथो मनुषो न होता ।
धत्तं सूरिभ्य उत वा स्वश्व्यं नासत्या रयिषाचः स्याम ॥ ९ ॥
तं वां रथं वयमद्या हुवेम स्तोमैरश्विना सुविताय नव्यम् ।
अरिष्टनेमिं परि द्यामियानं विद्यामेषं वृजनं जीरदानुम् ॥ १० ॥

[१८१] एकाशीत्युत्तरशततमं सूक्तम्

ऋषिः—अगस्त्यः ॥ देवता—अश्विनौ ॥ छन्दः—१, ३ विराट्त्रिष्टुप्; २, ४, ६-९ निचृत्त्रिष्टुप्; ५ त्रिष्टुप् ॥ स्वरः—धैवतः ॥

॥ २५ ॥कदु प्रेष्ठावृषां रयीणामध्वर्यन्ता यदुन्निनीथो अपाम् ।
अयं वां यज्ञो अकृत प्रशस्तिं वसुधिती अवितारा जनानाम् ॥ १ ॥
आ वामश्वासः शुचयः पयस्पा वातरंहसो दिव्यासो अत्याः ।
मनोजुवो वृषणो वीतपृष्ठा एह स्वराजो अश्विना वहन्तु ॥ २ ॥
आ वां रथोऽवनिर्न प्रवत्वान्त्सृप्रवन्धुरः सुविताय गम्याः ।
वृष्णः स्थातारा मनसो जवीयानहंपूर्वो यजतो धिष्ण्या यः ॥ ३ ॥
इहेह जाता समवावशीतामरेपसा तन्वा३ नामभिः स्वैः ।
जिष्णुर्वामन्यः सुमखस्य सूरिर्दिवो अन्यः सुभगः पुत्र ऊहे ॥ ४ ॥
प्र वां निचेरुः ककुहो वशाँ अनु पिशङ्गरूपः सदनानि गम्याः ।
हरी अन्यस्य पीपयन्त वाजैर्मध्ना रजांस्यश्विना वि घोषैः ॥ ५ ॥

॥ २६ ॥ प्र वां शरद्वान्वृषभो न निष्षाट् पूर्वीरिषश्चरति मध्व इष्णन्।
एवैरन्यस्य पीपयन्त वाजैर्वेषन्तीरूर्ध्वा नद्यो न आगुः॥ ६॥
असर्जि वां स्थविरा वेधसा गीर्बाळ्हे अश्विना त्रेधा क्षरन्ती।
उपस्तुताववतं नाधमानं यामन्नयामञ्छृणुतं हवं मे॥ ७॥
उत स्या वां रुशतो वप्ससो गीस्त्रिबर्हिषि सदसि पिन्वते नॄन्।
वृषा वां मेघो वृषणा पीपाय गोर्न सेके मनुषो दशस्यन्॥ ८॥
युवां पूषेवाश्विना पुरन्धिरग्निमुषां न जरते हविष्मान्।
हुवे यद्वां वरिवस्या गृणानो विद्यामेषं वृजनं जीरदानुम्॥ ९॥

[१८२] द्व्यशीत्युत्तरशततमं सूक्तम्

ऋषिः—अगस्त्यः॥ देवता—अश्विनौ॥ छन्दः—१, ५, ७ निचृज्जगती; २ स्वराट्त्रिष्टुप्; ३ जगती; ४ विराड्जगती; ६, ८ स्वराट्पङ्क्तिः॥ स्वरः—१, ३-५, ७ निषादः; २ धैवतः; ६, ८ पञ्चमः॥

॥ २७ ॥ अभूदिदं वयुनमो षु भूषता रथो वृषण्वान्मदता मनीषिणः।
धियंजिन्वा धिष्ण्या विश्पलावसू दिवो नपाता सुकृते शुचिव्रता॥ १॥
इन्द्रतमा हि धिष्ण्या मरुत्तमा दस्रा दंसिष्ठा रथ्या रथीतमा।
पूर्णं रथं वहेथे मध्व आचितं तेन दाश्वांसमुप याथो अश्विना॥ २॥
किमत्र दस्रा कृणुथः किमासाथे जनो यः कश्चिदहविर्महीयते।
अति क्रमिष्टं जुरतं पणेरसुं ज्योतिर्विप्राय कृणुतं वचस्यवे॥ ३॥
जम्भयतमभितो रायतः शुनो हतं मृधो विदथुस्तान्यश्विना।
वाचंवाचं जरितू रत्निनीं कृतमुभा शंसं नासत्यावतं मम॥ ४॥
युवमेतं चक्रथुः सिन्धुषु प्लवमात्मन्वन्तं पक्षिणं तौग्र्याय कम्।
येन देवत्रा मनसा निरूहथुः सुपप्तनी पेतथुः क्षोदसो महः॥ ५॥
॥ २८ ॥ अवविद्धं तौग्र्यमप्स्व१न्तरनारम्भणे तमसि प्रविद्धम् ।
चतस्रो नावो जठलस्य जुष्टा उदश्विभ्यामिषिताः पारयन्ति॥ ६॥
कः स्विद् वृक्षो निष्ठितो मध्ये अर्णसो यं तौग्र्यो नाधितः पर्यषस्वजत्।
पर्णा मृगस्य पतरोरिवारभ उदश्विना ऊहथुः श्रोमताय कम्॥ ७॥
तद्वां नरा नासत्यावनु ष्याद्यद्वां मानास उचथमवोचन् ।
अस्मादद्य सदसः सोम्यादा विद्यामेषं वृजनं जीरदानुम् ॥ ८॥

[१८३] त्र्यशीत्युत्तरशततमं सूक्तम्

ऋषिः—अगस्त्यः ॥ देवता—अश्विनौ ॥ छन्दः—१, ४, ६ त्रिष्टुप्; २, ३ निचृत्त्रिष्टुप्; ५ भुरिक्पङ्क्तिः ॥ स्वरः—१-४, ६ धैवतः; ५ पञ्चमः ॥

॥ २९ ॥ तं युञ्जाथां मनसो यो जवीयान् त्रिवन्धुरो वृषणा यस्त्रिचक्रः ।
येनोपयाथः सुकृतो दुरोणं त्रिधातुना पतथो विर्न पर्णैः ॥ १ ॥
सुवृद्रथो वर्तते यन्नभि क्षां यत्तिष्ठथः क्रतुमन्तानु पृक्षे ।
वपुर्वपुष्या सचतामियं गीर्दिवो दुहित्रोषसा सचेथे ॥ २ ॥
आ तिष्ठतं सुवृतं यो रथो वामनु व्रतानि वर्तते हविष्मान् ।
येन नरा नासत्येषयध्यै वर्तिर्याथस्तनयाय त्मने च ॥ ३ ॥
मा वां वृको मा वृकीरा दधर्षीन्मा परि वर्क्तमुत माति धक्तम् ।
अयं वां भागो निहित इयं गीर्दस्राविमे वां निधयो मधूनाम् ॥ ४ ॥
युवां गोतमः पुरुमीळ्हो अत्रिर्दस्रा हवतेऽवसे हविष्मान् ।
दिशं न दिष्टामृजूयेव यन्ता मे हवं नासत्योप यातम् ॥ ५ ॥
अतारिष्म तमसस्पारमस्य प्रति वां स्तोमो अश्विनावधायि ।
एह यातं पथिभिर्देवयानैर्विद्यामेषं वृजनं जीरदानुम् ॥ ६ ॥

॥ ॐ ॥

॥ इति द्वितीयाष्टके चतुर्थोऽध्यायः ॥
[चतुर्थाध्याये बर्गाः २९, सूक्तानि १८, ऋचः १४२]

अथ पञ्चमोऽध्यायः

[१८४] चतुरशीत्युत्तरशततमं सूक्तम्

ऋषिः—अगस्त्यः ॥ देवता—अश्विनौ ॥ छन्दः—१ पङ्क्तिः; २, ३ विराट्त्रिष्टुप्; ४ भुरिक्पङ्क्तिः; ५, ६ निचृत्पङ्क्तिः ॥ स्वरः—१, ४-६ पञ्चमः; २, ३ धैवतः ॥

॥ १ ॥ ता वामद्य तावपरं हुवेमोच्छन्त्यामुषसि वह्निरुक्थैः ।
नासत्या कुह चित्सन्तावर्यो दिवो नपाता सुदास्तराय ॥ १ ॥
अस्मे ऊ षु वृषणा मादयेथामुत्पर्णाँहंतमूर्म्या मदन्ता ।
श्रुतं मे अच्छोक्तिभिर्मतीनामेष्टा नरा निचेतारा च कर्णैः ॥ २ ॥

श्रिये पूषन्निषुकृतेव देवा नासत्या वहतुं सूर्यायाः ।
वच्यन्ते वां ककुहा अप्सु जाता युगा जूर्णेव वरुणस्य भूरेः ॥ ३ ॥
अस्मे सा वां माध्वी रातिरस्तु स्तोमं हिनोतं मान्यस्य कारोः ।
अनु यद्वां श्रवस्या सुदानू सुवीर्याय चर्षणयो मदन्ति ॥ ४ ॥
एष वां स्तोमो अश्विनावकारि मानेभिर्मघवाना सुवृक्ति ।
यातं वर्तिस्तनयाय त्मने चागस्त्ये नासत्या मदन्ता ॥ ५ ॥
अतारिष्म तमसस्पारमस्य प्रति वां स्तोमो अश्विनावधायि ।
एह यातं पथिभिर्देवयानैर्विद्यामेषं वृजनं जीरदानुम् ॥ ६ ॥

[१८५] पञ्चाशीत्युत्तरशततमं सूक्तम्

ऋषिः—अगस्त्यः ॥ देवता—द्यावापृथिव्यौ ॥ छन्दः—१, ६-८, १०, ११ त्रिष्टुप्; २ विराट्त्रिष्टुप्; ३-५, ९ निचृत्त्रिष्टुप् ॥ स्वरः—धैवतः ॥

॥ २ ॥ कतरा पूर्वा कतरापरायोः कथा जाते कवयः को वि वेद ।
विश्वं त्मना बिभृतो यद्ध नाम वि वर्तेते अहनी चक्रियेव ॥ १ ॥
भूरिं द्वे अचरन्ती चरन्तं पद्वन्तं गर्भमपदी दधाते ।
नित्यं न सूनुं पित्रोरुपस्थे द्यावा रक्षतं पृथिवी नो अभ्वात् ॥ २ ॥
अनेहो दात्रमदितेरनर्वं हुवे स्वर्वदवधं नमस्वत् ।
तद्रोदसी जनयतं जरित्रे द्यावा रक्षतं पृथिवी नो अभ्वात् ॥ ३ ॥
अतप्यमाने अवसावन्ती अनु ष्याम रोदसी देवपुत्रे ।
उभे देवानामुभयेभिरह्वां द्यावा रक्षतं पृथिवी नो अभ्वात् ॥ ४ ॥
संगच्छमाने युवती समन्ते स्वसारा जामी पित्रोरुपस्थे ।
अभिजिघ्रन्ती भुवनस्य नाभिं द्यावा रक्षतं पृथिवी नो अभ्वात् ॥ ५ ॥
॥ ३ ॥ उर्वी सद्मनी बृहती ऋतेन हुवे देवानामवसा जनित्री ।
दधाते ये अमृतं सुप्रतीके द्यावा रक्षतं पृथिवी नो अभ्वात् ॥ ६ ॥
उर्वी पृथ्वी बहुले दूरेअन्ते उप ब्रुवे नमसा यज्ञे अस्मिन् ।
दधाते ये सुभगे सुप्रतूर्ती द्यावा रक्षतं पृथिवी नो अभ्वात् ॥ ७ ॥
देवान्वा यच्चकृमा कच्चिदागः सखायं वा सदमिज्जास्पतिं वा ।
इयं धीर्भूया अवयानमेषां द्यावा रक्षतं पृथिवी नो अभ्वात् ॥ ८ ॥

उभा शंसा नर्या मामविष्टामुभे मामूती अवसा सचेताम् ।
भूरि चिद्दर्यः सुदास्तरायेषा मदन्त इषयेम देवाः ॥ ९ ॥
ऋतं दिवे तदवोचं पृथिव्या अभिश्रावाय प्रथमं सुमेधाः ।
पातामवद्याद्दुरितादभीके पिता माता च रक्षतामवोभिः ॥ १० ॥
इदं द्यावापृथिवी सत्यमस्तु पितर्मातर्यदिहोपब्रुवे वाम् ।
भूतं देवानामवमे अवोभिर्विद्यामेषं वृजनं जीरदानुम् ॥ ११ ॥

[१८६] षडशीत्युत्तरशततमं सूक्तम्

ऋषिः—अगस्त्यः ॥ देवता—विश्वे देवाः ॥ छन्दः—१, ८, ९ त्रिष्टुप्; २, ४ निचृत्त्रिष्टुप्; ११ भुरिक्त्रिष्टुप्; ३, ५, ७ भुरिक्पङ्क्तिः; ६ पङ्क्तिः; १० स्वराट्पङ्क्तिः ॥ स्वरः—१, २, ४, ८, ९, ११ धैवतः; ३, ५-७, १० पञ्चमः ॥

॥ ४ ॥ आ न इळाभिर्विदथे सुशस्ति विश्वानरः सविता देव एतु ।
अपि यथा युवानो मत्सथा नो विश्वं जगदभिपित्वे मनीषा ॥ १ ॥
आ नो विश्व आस्क्रा गमन्तु देवा मित्रो अर्यमा वरुणः सजोषाः ।
भुवन्यथा नो विश्वे वृधासः करन्त्सुषाहा विथुरं न शवः ॥ २ ॥
प्रेष्ठं वो अतिथिं गृणीषेऽग्निं शस्तिभिस्तुर्वणिः सजोषाः ।
असद्यथा नो वरुणः सुकीर्तिरिषश्च पर्षदरिगूर्तः सूरिः ॥ ३ ॥
उप व एषे नमसा जिगीषोषासानक्ता सुदुघेव धेनुः ।
समाने अहन्विमिमानो अर्कं विषुरूपे पयसि सस्मिन्नूधन् ॥ ४ ॥
उत नोऽहिर्बुध्न्योऽ३ मयस्करः शिशुं न पिप्युषीव वेति सिन्धुः ।
येन नपातमपां जुनाम मनोजुवो वृषणो यं वहन्ति ॥ ५ ॥
॥ ५ ॥ उत न ईं त्वष्टा गन्त्वच्छा स्मत्सूरिभिरभिपित्वे सजोषाः ।
आ वृत्रहेन्द्रश्चर्षणिप्रास्तुविष्टमो नरां न इह गम्याः ॥ ६ ॥
उत न ईं मतयोऽश्वयोगाः शिशुं न गावस्तरुणं रिहन्ति ।
तमीं गिरो जनयो न पत्नीः सुरभिष्टमं नरां नसन्त ॥ ७ ॥
उत न ईं मरुतो वृद्धसेनाः स्मद्रोदसी समनसः सदन्तु ।
पृषदश्वासोऽवनयो न रथा रिशादसो मित्रयुजो न देवाः ॥ ८ ॥

प्र नु यदेषां महिना चिकित्रे प्र युञ्जते प्रयुजस्ते सुवृक्ति ।
अध यदेषां सुदिने न शरुर्विश्वमेरिणं प्रुषायन्त सेनाः ॥ ९ ॥
प्रो अश्विनाववसे कृणुध्वं प्र पूषणं स्वतवसो हि सन्ति ।
अद्वेषो विष्णुर्वात ऋभुक्षा अच्छा सुम्नाय ववृतीय देवान् ॥ १० ॥
इयं सा वो अस्मे दीधितिर्यजत्रा अपिप्राणी च सदनी च भूयाः ।
नि या देवेषु यतते वसूयुर्विद्यामेषं वृजनं जीरदानुम् ॥ ११ ॥

[१८७] सप्ताशीत्युत्तरशततमं सूक्तम्

ऋषिः—अगस्त्यः ॥ देवता—ओषधयः ॥ छन्दः—१ उष्णिक्; २, ८ निचृद्गायत्री; ३, ५ निचृदनुष्टुप्; ४ विराड्गायत्री; ६, ७ भुरिगुष्णिक्; ९, १० गायत्री; ११ स्वराडनुष्टुप् ॥ स्वरः—१, ६, ७ ऋषभः; २, ४, ८-१० षड्जः; ३, ५, ११ गान्धारः ॥

॥ ६ ॥ पितुं नु स्तोषं महो धर्माणं तविषीम् ।
यस्य त्रितो व्योजसा वृत्रं विपर्वमर्दयत् ॥ १ ॥
स्वादो पितो मधो पितो वयं त्वा ववृमहे । अस्माकमविता भव ॥ २ ॥
उप नः पितवा चर शिवः शिवाभिरूतिभिः ।
मयोभुरद्विषेण्यः सखा सुशेवो अद्वयाः ॥ ३ ॥
तव त्ये पितो रसा रजांस्यनु विष्ठिताः । दिवि वाताइव श्रिताः ॥ ४ ॥
तव त्ये पितो ददतस्तव स्वादिष्ठ ते पितो ।
प्र स्वाद्मानो रसानां तुविग्रीवाइवेरते ॥ ५ ॥
॥ ७ ॥ त्वे पितो महानां देवानां मनो हितम् ।
अकारि चारु केतुना तवाहिमवसावधीत् ॥ ६ ॥
यददो पितो अजगन्विवस्व पर्वतानाम् ।
अत्रा चिन्नो मधो पितोऽरं भक्षाय गम्याः ॥ ७ ॥
यदपामोषधीनां परिशमारिशामहे । वातापे पीव इद्भव ॥ ८ ॥
यत्ते सोम गवाशिरो यवाशिरो भजामहे । वातापे पीव इद्भव ॥ ९ ॥
करम्भ ओषधे भव पीवो वृक्क उदारथिः । वातापे पीव इद्भव ॥ १० ॥
तं त्वा वयं पितो वचोभिर्गावो न हव्या सुषूदिम ।
देवेभ्यस्त्वा सधमादमस्मभ्यं त्वा सधमादम् ॥ ११ ॥

[१८८] अष्टाशीत्युत्तरशततमं सूक्तम्

ऋषिः—अगस्त्यः ॥ देवता—आप्रियः ॥ छन्दः—१, ३, ५-७, १० निचृद्गायत्री; २, ४, ८, ९, ११ गायत्री ॥ स्वरः—षड्जः ॥

॥ ८ ॥ समिद्धो अद्य राजसि देवो देवैः सहस्रजित् । दूतो हव्या कविर्वह ॥ १ ॥
तनूनपादृतं यते मध्वा यज्ञः समज्यते । दधत्सहस्त्रिणीरिषः ॥ २ ॥
आजुह्वानो न ईड्यो देवाँ आ वक्षि यज्ञियान् । अग्ने सहस्त्रसा असि ॥ ३ ॥
प्राचीनं बर्हिरोजसा सहस्त्रवीरमस्तृणन् । यत्रादित्या विराजथ ॥ ४ ॥
विराट् सम्राड्भिष्वीः प्रभ्वीर्बह्वीश्च भूयसीश्च याः । दुरो घृतान्यक्षरन् ॥ ५ ॥
॥ ९ ॥ सुरुक्मे हि सुपेशसाधि श्रिया विराजतः । उषासावेह सीदताम् ॥ ६ ॥
प्रथमा हि सुवाचसा होतारा दैव्या कवी । यज्ञं नो यक्षतामिमम् ॥ ७ ॥
भारतीळे सरस्वति या वः सर्वा उपब्रुवे । ता नश्चोदयत श्रिये ॥ ८ ॥
त्वष्टा रूपाणि हि प्रभुः पशून्विश्वान्त्समानजे । तेषां नः स्फातिमा यज ॥ ९ ॥
उप त्मन्या वनस्पते पाथो देवेभ्यः सृज । अग्निर्हव्यानि सिष्वदत् ॥ १० ॥
पुरोगा अग्निर्देवानां गायत्रेण समज्यते । स्वाहाकृतीषु रोचते ॥ ११ ॥

[१८९] एकोननवत्युत्तरशततमं सूक्तम्

ऋषिः—अगस्त्यः ॥ देवता—अग्निः ॥ छन्दः—१, ४, ८ निचृत्त्रिष्टुप्; २ भुरिक्पङ्क्तिः; ३, ५, ६ स्वराट्पङ्क्तिः; ७ पङ्क्तिः ॥ स्वरः—१, ४, ८ धैवतः; २, ३, ५-७ पञ्चमः ॥

॥ १० ॥ अग्ने नय सुपथा राये अस्मान्विश्वानि देव वयुनानि विद्वान् ।
युयोध्यस्मज्जुहुराणमेनो भूयिष्ठां ते नमउक्तिं विधेम ॥ १ ॥
अग्ने त्वं पारया नव्यो अस्मान्त्स्वस्तिभिरति दुर्गाणि विश्वा ।
पूश्च पृथ्वी बहुला न उर्वी भवा तोकाय तनयाय शं योः ॥ २ ॥
अग्ने त्वमस्मद्युयोध्यमीवा अनग्नित्रा अभ्यमन्त कृष्टीः ।
पुनरस्मभ्यं सुविताय देव क्षां विश्वेभिरमृतेभिर्यजत्र ॥ ३ ॥
पाहि नो अग्ने पायुभिरजस्रैरुत प्रिये सदन आ शुशुक्वान् ।
मा ते भयं जरितारं यविष्ठ नूनं विदन्मापरं सहस्वः ॥ ४ ॥
मा नो अग्नेऽवसृजो अघायाविष्यवे रिपवे दुच्छुनायै ।
मा दत्वते दशते मादते नो मा रीषते सहसावन्परा दाः ॥ ५ ॥

॥ ११ ॥ वि घ त्वावाँ ऋतजात यंसद् गृणानो अंग्ने तन्वे३ वरूंथम्।
विश्वाद्रिरिक्षोरुत वा निनित्सोरभिह्रुतामसि हि देव विष्पट्॥ ६ ॥
त्वं ताँ अग्न उभयान्वि विद्वान्वेषि प्रपित्वे मनुषो यजत्र।
अभिपित्वे मनवे शास्यो भूर्ममृजेन्य उशिग्भिर्नाक्रः ॥ ७ ॥
अवोचाम निवचनान्यस्मिन्मानस्य सूनुः सहसाने अग्नौ ।
वयं सहस्रमृषिभिः सनेम विद्यामेषं वृजनं जीरदानुम् ॥ ८ ॥

[१९०] नवत्युत्तरशततमं सूक्तम्

ऋषिः—अगस्त्यः ॥ देवता—बृहस्पतिः ॥ छन्दः—१, २, ३ निचृत्त्रिष्टुप्; ४, ८ त्रिष्टुप्; ५-७ स्वराट्पङ्क्तिः ॥ स्वरः—१-४, ८ धैवतः; ५-७ पञ्चमः ॥

॥ १२ ॥ अनर्वाणं वृषभं मन्द्रजिह्वं बृहस्पतिं वर्धया नव्यमर्कैः।
गाथान्यः सुरुचो यस्य देवा आशृण्वन्ति नवमानस्य मर्ताः॥ १ ॥
तमृत्विया उप वाचः सचन्ते सर्गो न यो देवयतामसर्जि।
बृहस्पतिः स ह्यञ्जो वरांसि विभ्वाभवत्समृते मातरिश्वा॥ २ ॥
उपस्तुतिं नमस उद्यतिं च श्लोकं यंसत्सवितेव प्र बाहू।
अस्य क्रत्वाहन्योः३ यो अस्ति मृगो न भीमो अरक्षसस्तुविष्मान्॥ ३ ॥
अस्य श्लोको दिवीयते पृथिव्यामत्यो न यंसद्यक्षभृद्विचेताः।
मृगाणां न हेतयो यन्ति चेमा बृहस्पतेरहिमायाँ अभि द्यून्॥ ४ ॥
ये त्वा देवोस्त्रिकं मन्यमानाः पापा भद्रमुपजीवन्ति पज्राः।
न दूढ्ये३ अनु ददासि वामं बृहस्पते चयस इत्पियारुम्॥ ५ ॥
॥ १३ ॥ सुप्रैतुः सूयवसो न पन्था दुर्नियन्तुः परिप्रीतो न मित्रः।
अनर्वाणो अभि ये चक्षते नोऽपीवृता अपोर्णुवन्तो अस्थुः॥ ६ ॥
सं यं स्तुभोऽवनयो न यन्ति समुद्रं न स्रवतो रोधचक्राः।
स विद्वाँ उभयं चष्टे अन्तर्बृहस्पतिस्तर आपश्च गृध्रः॥ ७ ॥
एवा महस्तुविजातस्तुविष्मान्बृहस्पतिर्वृषभो धायि देवः।
स नः स्तुतो वीरवद्धातु गोमद्विद्यामेषं वृजनं जीरदानुम्॥ ८ ॥

[१९१] एकनवत्युत्तरशततमं सूक्तम्

ऋषिः—अगस्त्यः ॥ देवता—अबोषधिसूर्याः ॥ छन्दः—१ उष्णिक्; २ भुरिगुष्णिक्; ३, ७ स्वराडुष्णिक्; ४, ९, १४ विराडनुष्टुप्; ५, ८, १५ निचृदनुष्टुप्; ६ अनुष्टुप्; १०, ११ निचृद्ब्राह्म्यनुष्टुप्; १२ विराड्ब्राह्म्यनुष्टुप्; १३ विराडुष्णिक्; १६ भुरिगनुष्टुप् ॥ स्वरः—१-३, ७, १३ ऋषभः; ४-६, ८-१२, १४-१६ गान्धारः ॥

॥ १४ ॥ कङ्कतो न कङ्कतोऽथो सतीनकङ्कतः ।
द्वाविति प्लुषी इति न्य१दृष्टा अलिप्सत ॥ १ ॥
अदृष्टान्हन्त्यायत्यथो हन्ति परायती ।
अथो अवघ्रती हन्त्यथो पिनष्टि पिंषती ॥ २ ॥
शरासः कुशरासो दर्भासः सैर्या उत ।
मौञ्जा अदृष्टा वैरिणाः सर्वे साकं न्यलिप्सत ॥ ३ ॥
नि गावो गोष्ठे असदन्नि मृगासो अविक्षत ।
नि केतवो जनानां न्य१दृष्टा अलिप्सत ॥ ४ ॥
एत उ त्ये प्रत्यदृश्रन्प्रदोषं तस्करा इव ।
अदृष्टा विश्वदृष्टाः प्रतिबुद्धा अभूतन ॥ ५ ॥
॥ १५ ॥ द्यौर्वः पिता पृथिवी माता सोमो भ्रातादितिः स्वसा ।
अदृष्टा विश्वदृष्टास्तिष्ठतेलयता सु कम् ॥ ६ ॥
ये अंस्या ये अङ्ग्याः सूचीका ये प्रकङ्कताः ।
अदृष्टाः किं चनेह वः सर्वे साकं नि जस्यत ॥ ७ ॥
उत्पुरस्तात्सूर्य एति विश्वदृष्टो अदृष्टहा ।
अदृष्टान्त्सर्वाञ्जम्भयन्त्सर्वाश्च यातुधान्यः ॥ ८ ॥
उदपप्तदसौ सूर्यः पुरु विश्वानि जूर्वन् ।
आदित्यः पर्वतेभ्यो विश्वदृष्टो अदृष्टहा ॥ ९ ॥
सूर्ये विषमा सजामि दृतिं सुरावतो गृहे ।
सो चिन्नु न मरति नो वयं मरामारे अस्य
योजनं हरिष्ठा मधु त्वा मधुला चकार ॥ १० ॥

॥ १६ ॥ इ॒य॒त्तिका शं॑कु॒न्तिका स॒का ज॑घास ते वि॒षम् ।
सो चि॒न्नु न म॑रा॒ति॒ नो व॒यं म॑रामा॒रे अ॑स्य॒
योज॑नं ह॒रि॒ष्ठा मधु॑ त्वा मधु॒ला च॑कार ॥ ११ ॥
त्रिः स॒प्त वि॑ष्पुलिङ्ग॒का वि॒षस्य॒ पुष्प॑मक्षन् ।
ताश्चि॒न्नु न म॑रन्ति॒ नो व॒यं म॑रामा॒रे अ॑स्य॒
योज॑नं ह॒रि॒ष्ठा मधु॑ त्वा मधु॒ला च॑कार ॥ १२ ॥
न॒वा॒नां न॑वती॒नां वि॒षस्य॒ रोपु॑षीणाम् ।
सर्वी॑साम॒ग्रभं॑ नामा॒रे अ॑स्य॒ योज॑नं
ह॒रि॒ष्ठा मधु॑ त्वा मधु॒ला च॑कार ॥ १३ ॥
त्रिः स॒प्त म॑यू॒र्यः॑ स॒प्त स्वसा॑रो अ॒ग्रु॒वः॑ ।
तास्ते॑ वि॒षं वि ज॑भ्रिर उद॒कं कु॒म्भिनी॑रिव ॥ १४ ॥
इ॒य॒त्त॒कः कु॑षुम्भ॒कस्त॒कं भि॑न॒द्म्यदू॑यश्म॒ना ।
ततो॑ वि॒षं प्र वा॑वृते॒ परा॑चीरनु॒ सं॑वतः ॥ १५ ॥
कु॒षु॒म्भ॒कस्तदब्रवीद् गि॒रेः प्र॑वर्तमान॒कः ।
वृ॒श्चि॒कस्यार॒सं वि॒षमर॒सं वृ॑श्चिक ते वि॒षम् ॥ १६ ॥

॥ ॐ ॥

॥ इति प्रथमं मण्डलम् ॥

[प्रथममण्डलेऽनुवाकाः २४, सूक्तानि १९१, ऋचः २००६]

॥ अथ द्वितीयं मण्डलम् ॥

[अथ प्रथमोऽनुवाकः ॥] (१) प्रथमं सूक्तम्

ऋषिः—आङ्गिरसः शौनहोत्रो भार्गवो गृत्समदः ॥ देवता—अग्निः ॥ छन्दः—१ पङ्क्तिः; २, १५ विराड्जगती; ३, ५, ८, १० निचृत्त्रिष्टुप्; ४, ६, ११, १२, १४ भुरिक् त्रिष्टुप्; ७ विराट्त्रिष्टुप्; ९ भुरिक्पङ्क्तिः; १३ स्वराट्पङ्क्तिः; १६ निचृज्जगती ॥ स्वरः—१, ९, १३ पञ्चमः; २, १५, १६ निषादः; ३-८, १०-१२, १४, १६ धैवतः ॥

॥ १७ ॥ त्वमग्ने द्युभिस्त्वमाशुशुक्षणिस्त्वमद्भ्यस्त्वमश्मन्यस्परि ।
त्वं वनेभ्यस्त्वमोषधीभ्यस्त्वं नृणां नृपते जायसे शुचिः ॥ १ ॥
तवाग्ने होत्रं तव पोत्रमृत्वियं तव नेष्ट्रं त्वमग्निदृतायतः ।
तव प्रशास्त्रं त्वमध्वरीयसि ब्रह्मा चासि गृहपतिश्च नो दमे ॥ २ ॥
त्वमग्न इन्द्रो वृषभः सतामसि त्वं विष्णुरुरुगायो नमस्यः ।
त्वं ब्रह्मा रयिविद् ब्रह्मणस्पते त्वं विधर्तः सचसे पुरन्ध्या ॥ ३ ॥
त्वमग्ने राजा वरुणो धृतव्रतस्त्वं मित्रो भवसि दस्म ईड्यः ।
त्वमर्यमा सत्पतिर्यस्य संभुजं त्वमंशो विदथे देव भाजयुः ॥ ४ ॥
त्वमग्ने त्वष्टा विधते सुवीर्यं तव ग्रावो मित्रमहः सजात्यम् ।
त्वमाशुहेमा ररिषे स्वश्व्यं त्वं नरां शर्धो असि पुरूवसुः ॥ ५ ॥
॥ १८ ॥ त्वमग्ने रुद्रो असुरो महो दिवस्त्वं शर्धो मारुतं पृक्ष ईशिषे ।
त्वं वातैररुणैर्यासि शंगयस्त्वं पूषा विधतः पासि नु त्मना ॥ ६ ॥
त्वमग्ने द्रविणोदा अरंकृते त्वं देवः सविता रत्नधा असि ।
त्वं भगो नृपते वस्व ईशिषे त्वं पायुर्दमे यस्तेऽविधत् ॥ ७ ॥
त्वामग्ने दम आ विश्पतिं विशस्त्वां राजानं सुविदत्रमृञ्जते ।
त्वं विश्वानि स्वनीक पत्यसे त्वं सहस्राणि शता दश प्रति ॥ ८ ॥
त्वामग्ने पितरमिष्टिभिर्नरस्त्वां भ्रात्राय शम्या तनूरुचम् ।
त्वं पुत्रो भवसि यस्तेऽविधत्त्वं सखा सुशेवः पास्याधृषः ॥ ९ ॥
त्वमग्न ऋभुराके नमस्य१स्त्वं वाजस्य क्षुमतो राय ईशिषे ।
त्वं वि भास्यनु दक्षि दावने त्वं विशिक्षुरसि यज्ञमातनिः ॥ १० ॥

॥ १९ ॥ त्वमग्ने अदितिर्देव दाशुषे त्वं होत्रा भारती वर्धसे गिरा।
त्वमिळा शतहिमासि दक्षसे त्वं वृत्रहा वसुपते सरस्वती॥ ११ ॥
त्वमग्ने सुभृत उत्तमं वयस्तव स्पार्हे वर्ण आ संदृशि श्रियः।
त्वं वाजः प्रतरणो बृहन्नसि त्वं रयिर्बहुलो विश्वतस्पृथुः॥ १२ ॥
त्वामग्न आदित्यास आस्यं१ त्वां जिह्वां शुचयश्चक्रिरे कवे।
त्वां रातिषाचो अध्वरेषु सश्चिरे त्वे देवा हविरदन्त्याहुतम्॥ १३ ॥
त्वे अग्ने विश्वे अमृतासो अद्रुह आसा देवा हविरदन्त्याहुतम्।
त्वया मर्तासः स्वदन्त आसुतिं त्वं गर्भो वीरुधां जज्ञिषे शुचिः॥ १४ ॥
त्वं तान्त्सं च प्रति चासि मज्मनाग्ने सुजात प्र च देव रिच्यसे।
पृक्षो यदत्र महिना वि ते भुवदनु द्यावापृथिवी रोदसी उभे॥ १५ ॥
ये स्तोतृभ्यो गोअग्रामश्वपेशसमग्ने रातिमुपसृजन्ति सूरयः।
अस्माञ्च तांश्च प्र हि नेषि वस्य आ बृहद्वदेम विदथे सुवीराः॥ १६ ॥

[२] द्वितीयं सूक्तम्

ऋषिः—गृत्समदः शौनकः॥ देवता—अग्निः॥ छन्दः—१, २, ७, १२ विराड्जगती; ३, ८, १०, ११ भुरिक्त्रिष्टुप्; ४ जगती; ५, ६, ९, १३ निचृज्जगती॥ स्वरः—१, २, ४-७, ९, १२, १३ निषादः; ३, ८, १०, ११ धैवतः॥

॥ २० ॥ यज्ञेन वर्धत जातवेदसमग्निं यजध्वं हविषा तना गिरा।
समिधानं सुप्रयसं स्वर्णरं द्युक्षं होतारं वृजनेषु धूर्षदम्॥ १ ॥
अभि त्वा नक्तीरुषसो ववाशिरेऽग्ने वत्सं न स्वसरेषु धेनवः।
दिवइवेदरतिर्मानुषा युगा क्षपो भासि पुरुवार संयतः॥ २ ॥
तं देवा बुध्ने रजसः सुदंससं दिवस्पृथिव्योररतिं न्येरिरे।
रथमिव वेद्यं शुक्रशोचिषमग्निं मित्रं न क्षितिषु प्रशंस्यम्॥ ३ ॥
तमुक्षमाणं रजसि स्व आ दमे चन्द्रमिव सुरुचं ह्वार आ दधुः।
पृश्न्याः पतरं चितयन्तमक्षभिः पाथो न पायुं जनसी उभे अनु॥ ४ ॥
स होता विश्वं परि भूत्वध्वरं तमु हव्यैर्मनुष ऋञ्जते गिरा।
हिरिशिप्रो वृधसानासु जर्भुरद् द्यौर्न स्तृभिश्चितयद्रोदसी अनु॥ ५ ॥
॥ २१ ॥ स नो रेवत्समिधानः स्वस्तये सन्दस्वान्रयिमस्मासु दीदिहि।
आ नः कृणुष्व सुविताय रोदसी अग्ने हव्या मनुषो देव वीतये॥ ६ ॥

दा नो॑ अग्ने बृह॒तो दाः सह॒स्त्रिणो॑ दु॒रो न वाज॒ꣳ श्रुत्या॒ अपा॑ वृधि।
प्राची॒ द्यावा॑पृथि॒वी ब्रह्म॑णा कृधि स्व१॑र्ण शु॒क्रमु॒षसो॒ वि दि॑द्युतुः॥ ७॥
स इ॑धा॒न उ॒षसो॒ राम्या॒ अनु॒ स्व१॑र्ण दी॑देदरु॒षेण॑ भा॒नुना॑।
होत्रा॑भिर॒ग्निर्म॑नु॒षः स्वध्व॒रो राजा॑ वि॒शामति॑थि॒श्चारु॑रा॒यवे॑॥ ८॥
ए॒वा नो॑ अग्ने अ॒मृते॑षु पू॒र्व्य॒ धीष्पी॑पाय बृह॒द्दि॑वेषु मानु॒षा।
दुहा॑ना धे॒नुर्वृ॒जने॑षु का॒रवे॒ त्मना॑ श॒तिनं॑ पुरु॒रूप॑मि॒षणि॑॥ ९॥
व॒यम॑ग्ने अ॒र्वता॑ वा सु॒वीर्य॒ ब्रह्म॑णा वा चितयेमा॒ जना॑ँ अति॑।
अ॒स्माकं॒ द्यु॒म्नम॒धि प॑ञ्च॒ कृष्टि॑षू॒च्चा स्व१॑र्ण शु॑शुचीत दु॒ष्टर॑म्॥ १०॥
स नो॑ बोधि सहस्य प्र॒शंस्यो॒ यस्मि॑न्त्सु॒जाता॒ इष॑यन्त सू॒रयः॑।
यम॑ग्ने य॒ज्ञमु॑प॒यन्ति॑ वा॒जिनो॒ नित्ये॑ तो॒के दी॑दि॒वांस॑ꣳ स्वे दमे॑॥ ११॥
उ॒भया॑सो जातवेदः स्याम ते स्तो॒तारो॑ अग्ने सू॒रय॑श्च॒ शर्म॑णि।
वस्वो॑ रा॒यः पु॑रुश्च॒न्द्रस्य॒ भूय॑सः प्र॒जाव॑तः स्वप॒त्यस्य॑ शग्धि नः॥ १२॥
ये स्तो॒तृभ्यो॑ गोअ॒ग्रामश्व॑पेशस॒मग्ने॑ रा॒तिमु॑पसृ॒जन्ति॑ सू॒रयः॑।
अ॒स्माञ्च॒ तांश्च॒ प्र हि ने॑षि॒ वस्य॒ आ बृ॑हद्वदेम वि॒दथे॑ सुवी॒राः॥ १३॥

[३] तृतीयं सूक्तम्

ऋषिः—गृत्समदः शौनकः॥ देवता—अग्निः॥ छन्दः—१, २ विराट्त्रिष्टुप्; ३, ५, ६ भुरिक्त्रिष्टुप्; ४, ९, ११ निचृत्त्रिष्टुप्; ७ जगती; ८, १० त्रिष्टुप्॥ स्वरः—१-६, ८-११ धैवतः; ७ निषादः॥

॥ २२॥ सम॑िद्धो अ॒ग्निर्नि॑हि॒तः पृथि॒व्यां प्र॒त्यङ् विश्वा॑नि॒ भुव॑नान्यस्थात्।
होता॑ पाव॒कः प्र॒दिव॑ः सु॒मे॒धा दे॒वो दे॒वान्य॑जत्व॒ग्निरर्ह॑न्॥ १॥
नरा॑शꣳसः प्रति॒ धामा॑न्य॒ञ्जन्ति॒स्रो दिव॒ः प्रति॑ म॒ह्ना स्व॒र्चिः।
घृ॒तप्रु॑षा॒ मन॑सा ह॒व्यमु॒न्दन्मू॒र्धन्य॒ज्ञस्य॒ सम॑नक्तु दे॒वान्॥ २॥
ई॒ळि॒तो अ॑ग्ने॒ मन॑सा नो॒ अह॑न्दे॒वान्य॑क्षि मानु॒षात्पू॒र्वो॑ अ॒द्य।
स आ व॑ह म॒रुता॑ꣳ श॒र्धो॑ अ॒च्यु॒त॒मिन्द्रं॒ नरो॑ ब॒र्हि॒षदं॑ यजध्वम्॥ ३॥
दे॒व॒ बर्हि॑र्व॒र्ध॒मानं॑ सु॒वीरं॑ स्ती॒र्णं रा॒ये सु॒भर॑ं वेद्यस्याम्।
घृ॒तेना॒क्तं व॑सवः सीदतेदं विश्वे॑ देवा आदित्या य॒ज्ञिया॑सः॥ ४॥
वि श्र॑यन्तामुर्वि॒या हू॒यमा॑ना द्वारो॑ दे॒वीः सु॑प्राय॒णा नमो॑भिः।
व्यच॑स्वतीर्वि॒ प्रथ॑न्तामजु॒र्या वर्ण॑ꣳ पुना॒ना य॒शसं॑ सुवी॒र॑म्॥ ५॥

॥ २३ ॥ साध्वपांसि सनता न उक्षिते उषासानक्ता वय्येव रण्विते।
तन्तुं ततं संवयन्ती समीची यज्ञस्य पेशः सुदुघे पयस्वती॥ ६॥
दैव्या होतारा प्रथमा विदुष्टर ऋजु यक्षतः समृचा वपुष्टरा।
देवान्यजन्तावृतुथा समञ्जतो नाभा पृथिव्या अधि सानुषु त्रिषु॥ ७॥
सरस्वती साधयन्ती धियं न इळा देवी भारती विश्वतूर्तिः।
तिस्रो देवीः स्वधया बर्हिरेदमच्छिद्रं पान्तु शरणं निषद्य॥ ८॥
पिशङ्गरूपः सुभरो वयोधाः श्रुष्टी वीरो जायते देवकामः।
प्रजां त्वष्टा वि ष्यतु नाभिमस्मे अथा देवानामप्येतु पाथः॥ ९॥
वनस्पतिरवसृजन्नुप स्थादग्निर्हविः सूदयाति प्र धीभिः।
त्रिधा समक्तं नयतु प्रजानन्देवेभ्यो दैव्यः शमितोप हव्यम्॥ १०॥
घृतं मिमिक्षे घृतमस्य योनिर्घृते श्रितो घृतमस्य धाम।
अनुष्वधमा वह मादयस्व स्वाहाकृतं वृषभ वक्षि हव्यम्॥ ११॥

[४] चतुर्थं सूक्तम्

ऋषिः—सोमाहुतिर्भार्गवः॥ देवता—अग्निः॥ छन्दः—१, ८ स्वराट्पङ्क्तिः; २, ३, ५-७ आर्षीपङ्क्तिः; ३ ब्राह्म्युष्णिक्; ९ निचृत्त्रिष्टुप्॥ स्वरः—१-३, ५-८ पञ्चमः; ४ ऋषभः; ९ धैवतः॥

॥ २४ ॥ हुवे वः सुद्योत्मानं सुवृक्तिं विशामग्निमतिथिं सुप्रयसम्।
मित्रइव यो दिधिषाय्यो भूद्देव आदेवे जने जातवेदाः॥ १॥
इमं विधन्तो अपां सधस्थे द्वितादधुर्भृगवो विक्ष्वा३योः।
एष विश्वान्यभ्यस्तु भूमा देवानामग्रिररतिर्जीराश्वः॥ २॥
अग्निं देवासो मानुषीषु विक्षु प्रियं धुः क्षेष्यन्तो न मित्रम्।
स दीदयदुशतीरूर्म्या आ दक्षाय्यो यो दास्वते दम आ॥ ३॥
अस्य रण्वा स्वस्येव पुष्टिः संदृष्टिरस्य हियानस्य दक्षोः।
वि यो भरिभ्रदोषधीषु जिह्वामत्यो न रथ्यो दोधवीति वारान्॥ ४॥
आ यन्मे अभ्वं वनदः पनन्तोशिग्भ्यो नामिमीत वर्णम्।
स चित्रेण चिकिते रंसु भासा जुजुर्वाँ यो मुहुरा युवा भूत्॥ ५॥
॥ २५ ॥ आ यो वना तातृषाणो न भाति वार्ण पथा रथ्येव स्वानीत्।
कृष्णाध्वा तपू रण्वश्चिकेत द्यौरिव स्मयमानो नभोभिः॥ ६॥

स यो व्यस्थाद॒भि दक्षं॑दु॒र्वीं प॒शुर्नैति॑ स्व॒युरगो॑पाः।
अ॒ग्निः शो॒चिष्माँ॑ अ॒तसा॒न्युष्ण॒न्कृष्णा॒व्यथि॑रस्वदयन्न भूम॑॥ ७॥
नू ते॒ पूर्व॑स्याव॒सो॒ अधी॑तौ तृ॒तीये॑ वि॒दथे॒ मन्म॑ शंसि।
अ॒स्मे अ॑ग्ने सं॒यद्वी॑रं बृ॒हन्तं॑ क्षु॒मन्तं॒ वाजं स्वप॒त्यं र॒यिं दाः॥ ८॥
त्वया॒ यथा॑ गृत्सम॒दासो॑ अग्ने॒ गुहा॑ व॒न्वन्त॒ उप॑राँ॒ अभि॑ ष्युः।
सु॒वीरा॑सो अभिमाति॒षाहः॑ स्मत्सू॒रिभ्यो॑ गृण॒ते तद्वयो॑ धाः॥ ९॥

[५] पञ्चमं सूक्तम्

ऋषिः—सोमाहुतिर्भार्गवः॥ देवता—अग्निः॥ छन्दः—१, ३, ६ निचृदनुष्टुप्; २, ४, ५ अनुष्टुप्; ८ विराडनुष्टुप्; ७ भुरिगुष्णिक्॥ स्वरः—१-६, ८ गान्धारः; ७ ऋषभः॥

॥ २६ ॥होता॑जनिष्ट चेत॒नः पि॒ता पि॒तृभ्य॑ ऊ॒तये॑।
प्र॒यक्ष॒ज्जेन्यं॒ वसु॑ शके॒म वा॒जिनो॒ यम॑म्॥ १॥
आ यस्मि॑न्त्स॒प्त र॒श्मय॑स्त॒ता य॒ज्ञस्य॑ ने॒तरि॑।
म॒नु॒ष्वद्दै॒व्यम॑ष्टमं पोता॒ विश्व॑वं॒ तदि॑न्वति॥ २॥
द॒धन्वे वा॒ यदी॒मनु॒ वोच॒द् ब्रह्मा॑णि॒ वेरु॒ तत्।
परि॒ विश्वा॑नि॒ काव्या॑ ने॒मिश्च॒क्रमि॑वाभवत्॥ ३॥
सा॒कं हि शु॒चिना॒ शु॒चिः प्रशा॒स्ता क्र॒तुना॑ज॒नि।
वि॒द्वाँ अ॑स्य व्र॒ता ध्रु॒वा व॒याइ॒वानु॑ रोहते॥ ४॥
ता अ॑स्य॒ वर्णी॑मायु॒वो॒ नेष्टुः॑ सचन्त धे॒नवः॑।
कु॒वि॒त्तिसृ॑भ्य॒ आ वर॑ं॒ स्वसा॑रो॒ या इ॒दं य॒युः॥ ५॥
यदी॑ मा॒तुरु॑प॒ स्वसा॑ घृ॒तं भर॑न्त्यस्थित।
तासा॑मध्व॒र्युरा ग॑तौ॒ यवो॑ वृ॒ष्टीव॑ मोदते॥ ६॥
स्वः॑ स्वाय॒ धाय॑से कृणु॒तामृ॒त्विगृ॒त्विज॑म्।
स्तोमं॑ य॒ज्ञं चादरं॑ व॒नेमा॑ ररि॒मा व॒यम्॥ ७॥
यथा॑ वि॒द्वाँ अर॑ं कर॒द्विश्वे॑भ्यो यज॒तेभ्य॑ः।
अ॒यम॑ग्ने॒ त्वे अपि॒ यं य॒ज्ञं च॑कृ॒मा व॒यम्॥ ८॥

[६] षष्ठं सूक्तम्

ऋषिः—सोमाहुतिर्भार्गवः ॥ देवता—अग्निः ॥ छन्दः—१, ३, ५, ८ गायत्री; २, ४, ६ निचृद्गायत्री; ७ विराड्गायत्री ॥ स्वरः—षड्जः ॥

॥ २७ ॥ इमां मे अग्ने समिधमिमामुपसदं वनेः । इमा उ षु श्रुधी गिरः ॥ १ ॥
अया ते अग्ने विधेमोर्जो नपादश्वमिष्टे । एना सूक्तेन सुजात ॥ २ ॥
तं त्वा गीर्भिर्गिर्वणसं द्रविणस्युं द्रविणोदः । सपर्येम सपर्यवः ॥ ३ ॥
स बोधि सूरिर्मघवा वसुपते वसुदावन् । युयोध्य१स्मद् द्वेषांसि ॥ ४ ॥
स नो वृष्टिं दिवस्परि स नो वाजमनर्वाणम् । स नः सहस्त्रिणीरिषः ॥ ५ ॥
ईळानायावस्यवे यविष्ठ दूत नो गिरा । यजिष्ठ होतरा गहि ॥ ६ ॥
अन्तर्ह्यग्न ईयसे विद्वान् जन्मोभया कवे । दूतो जन्येव मित्र्यः ॥ ७ ॥
स विद्वाँ आ च पिप्रयो यक्षि चिकित्व आनुषक् ।
आ चास्मिन्त्सत्सि बर्हिषि ॥ ८ ॥

[७] सप्तमं सूक्तम्

ऋषिः—सोमाहुतिर्भार्गवः ॥ देवता—अग्निः ॥ छन्दः—१, २, ३ निचृद्गायत्री; ४ पाद् निचृद्गायत्री; ५ विराट्पिपीलिकामध्यागायत्री; ६ विराड्गायत्री ॥ स्वरः—षड्जः ॥

॥ २८ ॥ श्रेष्ठं यविष्ठ भारताग्ने द्युमन्तमा भर । वसो पुरुस्पृहं रयिम् ॥ १ ॥
मा नो अरातिरीशत देवस्य मर्त्यस्य च । परि तस्या उत द्विषः ॥ २ ॥
विश्वा उत त्वया वयं धारा उदन्याइव । अति गाहेमहि द्विषः ॥ ३ ॥
शुचिः पावक वन्द्योऽग्ने बृहद्वि रोचसे । त्वं घृतेभिराहुतः ॥ ४ ॥
त्वं नो असि भारताग्ने वशाभिरुक्षभिः । अष्टापदीभिराहुतः ॥ ५ ॥
द्रुवन्नः सर्पिरासुतिः प्रत्नो होता वरेण्यः । सहसस्पुत्रो अद्भुतः ॥ ६ ॥

[८] अष्टमं सूक्तम्

ऋषिः—गृत्समदः शौनकः ॥ देवता—अग्निः ॥ छन्दः—१ गायत्री; २ निचृत्पिपीलिकामध्यागायत्री; ३, ५ निचृद्गायत्री; ४ विराड्गायत्री; ६ निचृदनुष्टुप् ॥ स्वरः—१-५ षड्जः; ६ गान्धारः ॥

॥ २९ ॥ वाजयन्निव नू रथान्योगाँ अग्नेरुप स्तुहि । यशस्तमस्य मीळ्हुषः ॥ १ ॥
यः सुनीथो ददाशुषेऽजुर्यो जरयन्नरिम् । चारुप्रतीक आहुतः ॥ २ ॥
य उ श्रिया दमेष्वा दोषोषसि प्रशस्यते । यस्य व्रतं न मीयते ॥ ३ ॥
आ यः स्व१र्ण भानुना चित्रो विभात्यर्चिषा । अञ्जानो अजरैरभि ॥ ४ ॥

अत्रिमनु स्वराज्यमग्निमुक्थानि वावृधुः । विश्वा अधि श्रियो दधे ॥ ५ ॥
अग्नेरिन्द्रस्य सोमस्य देवानामूतिभिर्वयम् ।
अरिष्यन्तः सचेमह्यभि ष्याम पृतन्यतः ॥ ६ ॥

॥ इति द्वितीयाष्टके पञ्चमोऽध्यायः ॥
[पञ्चमाध्याये वर्गाः २९, सूक्तान १६, ऋचः १५९]

अथ षष्ठोऽध्यायः

[९] नवमं सूक्तम्

ऋषिः—गृत्समदः शौनकः ॥ देवता—अग्निः ॥ छन्दः—१, ३ त्रिष्टुप्; २ पङ्क्तिः; ४ विराट्त्रिष्टुप्; ५, ६ निचृत्त्रिष्टुप् ॥ स्वरः—१, ३-६ धैवतः; २ पञ्चमः ॥

॥ १ ॥ नि होता होतृषदने विदानस्त्वेषो दीदिवाँ असदत्सुदक्षः ।
अदब्धव्रतप्रमतिर्वसिष्ठः सहस्त्रंभरः शुचिर्जिह्वो अग्निः ॥ १ ॥
त्वं दूतस्त्वमु नः परस्पास्त्वं वस्य वृषभ प्रणेता ।
अग्ने तोकस्य नस्तने तनूनामप्रयुच्छन्दीद्यद्बोधि गोपाः ॥ २ ॥
विधेम ते परमे जन्मन्नग्ने विधेम स्तोमैरवरे सधस्थे ।
यस्माद्योनेरुदारिथा यजे तं प्र त्वे हवींषि जुहुरे समिद्धे ॥ ३ ॥
अग्ने यजस्व हविषा यजीयाञ्छुष्टी देष्णमभि गृणीहि राधः ।
त्वं ह्यसि रयिपती रयीणां त्वं शुक्रस्य वचसो मनोता ॥ ४ ॥
उभयं ते न क्षीयते वसव्यं दिवेदिवे जायमानस्य दस्म ।
कृधि क्षुमन्तं जरितारमग्ने कृधि पतिं स्वपत्यस्य रायः ॥ ५ ॥
सैनानीकेन सुविदत्रो अस्मे यष्टा देवाँ आयजिष्ठः स्वस्ति ।
अदब्धो गोपा उत नः परस्पा अग्ने द्युमदुत रेवद्दिदीहि ॥ ६ ॥

[१०] दशमं सूक्तम्

ऋषिः—गृत्समदः ॥ देवता—अग्निः ॥ छन्दः—१, २, ६ विराट्त्रिष्टुप्; ३ त्रिष्टुप्; ४ निचृत्त्रिष्टुप्; ५ पङ्क्तिः ॥ स्वरः—१-४, ६ धैवतः; ५ पञ्चमः ॥

॥ २ ॥ जोहूत्रो अग्निः प्रथमः पितेवेळस्पदे मनुषा यत्समिद्धः ।
श्रियं वसानो अमृतो विचेता मर्मृजेन्यः श्रवस्य१ः स वाजी ॥ १ ॥

श्रूया अग्निश्चित्रभानुर्हवं मे विश्वाभिर्गीर्भिरमृतो विचेताः।
श्यावा रथं वहतो रोहिता वोतारुषाह चक्रे विभृत्रः॥ २॥
उत्तानायामजनयन्त्सुषूतं भुवद्दग्निः पुरुपेशासु गर्भः।
शिरिणायां चिदुक्तुना महोभिरपरीवृतो वसति प्रचेताः॥ ३॥
जिघर्म्यग्निं हविषा घृतेन प्रतिक्षियन्तं भुवनानि विश्वा।
पृथुं तिरश्चा वयसा बृहन्तं व्यचिष्ठमन्नै रभसं दृशानम्॥ ४॥
आ विश्वतः प्रत्यञ्चं जिघर्म्यरक्षसा मनसा तज्जुषेत।
मर्यश्रीः स्पृहयद्वर्णो अग्निर्नाभिमृशे तन्वा३ जभुराणः॥ ५॥
ज्ञेया भागं सहसानो वरेण्य त्वादूतासो मनुवद्वदेम।
अनूनमग्निं जुह्वा वचस्या मधुपृचं धनसा जोहवीमि॥ ६॥

[११] एकादशं सूक्तम्

ऋषिः—गृत्समदः॥ देवता—इन्द्रः॥ छन्दः—१, ८, १०, १३, १९, २० पङ्क्तिः; २, ९ भुरिक्पङ्क्तिः; ३, ४, ६, ११, १२, १४, १८ निचृत्पङ्क्तिः; ५ स्वराड् बृहती; ७ विराट्पङ्क्तिः; १५ बृहती; १६, १७ भुरिग्बृहती; २१ त्रिष्टुप्॥ स्वरः—१-४, ६-१४, १८-२० पञ्चमः; ५, १५-१७ मध्यमः; २१ धैवतः॥

॥ ३॥ श्रुधी हवमिन्द्र मा रिषण्यः स्याम ते दावने वसूनाम्।
इमा हि त्वामूर्जो वर्धयन्ति वसूयवः सिन्धवो न क्षरन्तः॥ १॥
सृजो महीरिन्द्र या अपिन्वः परिष्ठिता अहिना शूर पूर्वीः।
अमर्त्यं चिद्दासं मन्यमानमवाभिनदुक्थैर्वावृधानः॥ २॥
उक्थेष्विन्नु शूर येषु चाकन्त्स्तोमेष्विन्द्र रुद्रियेषु च।
तुभ्येदेता यासु मन्दसानः प्र वायवे सिस्रते न शुभ्राः॥ ३॥
शुभ्रं नु ते शुष्मं वर्धयन्तः शुभ्रं वज्रं बाह्वोर्दधानाः।
शुभ्रस्त्वमिन्द्र वावृधानो अस्मे दासीर्विशः सूर्येण सह्याः॥ ४॥
गुहा हितं गुह्यं गूळ्हमप्स्वपीवृतं मायिनं क्षियन्तम्।
उतो अपो द्यां तस्तभ्वांसमहन्नहिं शूर वीर्येण॥ ५॥

॥ ४॥ स्तवा नु त इन्द्र पूर्व्या महान्युत स्तवाम नूतना कृतानि।
स्तवा वज्रं बाह्वोरुशन्तं स्तवा हरी सूर्यस्य केतू॥ ६॥

हरी॒ नु त॑ इन्द्र वा॒जय॑न्ता घृत॒श्चुतं॑ स्वा॒रम॑स्वार्ष्टाम्।
वि सम॒ना भूमि॑रप्रथिष्टा॒रंस्त॒ पर्व॑तश्चित्सरि॒ष्यन्॥ ७॥
नि पर्व॑तः सा॒द्यप्र॑युच्छन्त्सं मा॒तृभि॑र्वावशा॒नो अ॑क्रान्।
दू॒रे पा॒रे वाणी॑ं॑ व॒र्धय॑न्त॒ इन्द्रे॑षितां ध॒मनि॑ं॑ पप्रथन्नि॥ ८॥
इन्द्रो॑ म॒हां सिन्धु॑मा॒शया॑नं माया॒विनं॑ वृ॒त्रम॑स्फुर॒न्निः।
अरे॑जेतां॒ रोद॑सी भिया॒ने कनि॑क्रदतो॒ वृष्णो॑ अस्य॒ वज्रा॑त्॥ ९॥
अरो॑रवीद् वृष्णो॑ अस्य॒ वज्रो॒ऽमानु॑षं॒ यन्मानु॑षो नि॒जूर्वी॑त्।
नि मा॒यिनो॑ दान॒वस्य॑ मा॒या अपा॑दयत्पपि॒वान्त्सु॒तस्य॑॥ १०॥
॥ ५॥ पिबा॑पि॒बेदि॑न्द्र शूर॒ सोमं॒ मन्द॑न्तु त्वा म॒न्दिन॑ः सु॒तास॑ः।
पृ॒णन्त॑स्ते कु॒क्षी व॑र्धय॒न्त्वित्था सु॒तः पौर॒ इन्द्र॑माव॥ ११॥
त्वे इ॒न्द्राप्य॑भूम॒ विप्रा॒ धियं॑ वनेम ऋ॒तया॒ सप॑न्तः।
अ॒व॒स्यवो॑ धीमहि॒ प्रश॑स्तिं स॒द्यस्ते॑ रा॒यो दा॒वने॑ स्याम॥ १२॥
स्याम॒ ते त॑ इन्द्र॒ ये त॑ ऊ॒ती अ॑व॒स्यव॒ ऊर्जं॑ व॒र्धय॑न्तः।
शु॒ष्मिन्त॑मं॒ यं चा॒कना॑म देवा॒स्मे र॒यिं रा॑सि वी॒रव॑न्तम्॥ १३॥
रासि॒ क्षय॑ं॒ रासि॑ मि॒त्रम॒स्मे रासि॒ शर्धं॑ इन्द्र॒ मारु॑तं नः।
स॒जोष॑सो॒ ये च॑ मन्दसा॒नाः प्र वा॒यव॑ः पा॒न्त्यग्र॑णीतिम्॥ १४॥
व्यन्त्विन्नु येषु॑ मन्दसा॒नस्तृपत्सोमं॑ पाहि द्र॒ह्यदि॑न्द्र।
अ॒स्मान्त्सु पृ॑त्स्वा तरु॒त्रावर्ध॑यो॒ द्यां बृ॒हद्भि॑र॒र्कैः॥ १५॥
॥ ६॥ बृ॒हन्त॒ इन्नु ये ते॑ तरु॒त्रोक्थे॑भि॒र्वा सु॒म्नमा॒विवा॑सान्।
स्तृ॒णा॒नासो॑ ब॒र्हिः प॒स्त्या॑व॒त्त्वोता॒ इदि॑न्द्र॒ वाज॑मग्मन्॥ १६॥
उ॒ग्रेष्विन्नु शू॑र मन्दसा॒नस्त्रिक॑द्रुकेषु पाहि॒ सोम॑मिन्द्र।
प्र॒दो॒धु॒व॒च्छ्मश्रु॑षु प्रीणा॒नो या॒हि हरि॑भ्यां सु॒तस्य॑ पी॒तिम्॥ १७॥
धि॒ष्वा श॒वः शू॑र॒ येन॑ वृ॒त्रम॒वाभि॑न॒द्दानु॑मौर्णवा॒भम्।
अपा॑वृणो॒ज्ज्योति॒रार्या॑य॒ नि स॑व्य॒तः सा॑दि॒ दस्यु॒रिन्द्र॥ १८॥
सने॑म॒ ये त॑ ऊ॒तिभि॒स्तर॑न्तो॒ विश्वा॑ः स्पृध॒ आर्ये॑ण॒ दस्यू॑न्।
अ॒स्मभ्य॑ं तत्त्वा॒ष्ट्रं वि॒श्वरू॑पम॒र॑न्धयः सा॒ख्यस्य॑ त्रि॒तार्य॑॥ १९॥

अस्य सुवानस्य मन्दिनस्त्रितस्य न्यर्बुदं वावृधानो अस्तः।
अवर्तयत्सूर्यो न चक्रं भिनद्बलमिन्द्रो अङ्गिरस्वान्॥ २०॥
नूनं सा ते प्रति वरं जरित्रे दुहीयदिन्द्र दक्षिणा मघोनी।
शिक्षा स्तोतृभ्यो माति धग्भगो नो बृहद्वदेम विदथे सुवीराः॥ २१॥

द्वितीयोऽनुवाकः [१२] द्वादशं सूक्तम्

ऋषिः—गृत्समदः॥ देवता—इन्द्रः॥ छन्दः—१-५, १२-१५ त्रिष्टुप्; ६-८, १०, ११ निचृत्त्रिष्टुप्; ९ भुरिक्त्रिष्टुप्॥ स्वरः—धैवतः॥

॥ ७॥ यो जात एव प्रथमो मनस्वान्देवो देवान्क्रतुना पर्यभूषत्।
यस्य शुष्माद्रोदसी अभ्यसेतां नृम्णस्य मह्ना स जनास इन्द्रः॥ १॥
यः पृथिवीं व्यथमानामदृंहद्यः पर्वतान्प्रकुपिताँ अरम्णात्।
यो अन्तरिक्षं विममे वरीयो यो द्यामस्तभ्नात्स जनास इन्द्रः॥ २॥
यो हत्वाहिमरिणात्सप्त सिन्धून्यो गा उदाजदपधा वलस्य।
यो अश्मनोरन्तरग्निं जजान संवृक्समत्सु स जनास इन्द्रः॥ ३॥
येनेमा विश्वा च्यवना कृतानि यो दासं वर्णमधरं गुहाकः।
श्वघ्नीव यो जिगीवाँ लक्षमाददर्यः पुष्टानि स जनास इन्द्रः॥ ४॥
यं स्मा पृच्छन्ति कुह सेति घोरमुतेमाहुर्नैषो अस्तीत्येनम्।
सो अर्यः पुष्टीर्विजइवा मिनाति श्रदस्मै धत्त स जनास इन्द्रः॥ ५॥

॥ ८॥ यो रध्रस्य चोदिता यः कृशस्य यो ब्रह्मणो नाधमानस्य कीरेः।
युक्तग्रावणो योऽविता सुशिप्रः सुतसोमस्य स जनास इन्द्रः॥ ६॥
यस्याश्वासः प्रदिशि यस्य गावो यस्य ग्रामा यस्य विश्वे रथासः।
यः सूर्यं य उषसं जजान यो अपां नेता स जनास इन्द्रः॥ ७॥
यं क्रन्दसी संयती विह्वयेते परेऽवर उभया अमित्राः।
समानं चिद्रथमातस्थिवांसा नाना हवेते स जनास इन्द्रः॥ ८॥
यस्मान्न ऋते विजयन्ते जनासो यं युध्यमाना अवसे हवन्ते।
यो विश्वस्य प्रतिमानं बभूव यो अच्युतच्युत्स जनास इन्द्रः॥ ९॥
यः शश्वतो महो नो दधानानमन्यमानाञ्छवसा जघान।
यः शर्धते नानुददाति शृध्यां यो दस्योर्हन्ता स जनास इन्द्रः॥ १०॥

॥ ९ ॥ यः शम्बरं पर्वतेषु क्षियन्तं चत्वारिंश्यां शरद्यन्वविन्दत्।
ओजायमानं यो अहिं जघान दानुं शयानं स जनास इन्द्रः ॥ ११ ॥
यः सप्तरश्मिर्वृषभस्तुविष्मानवासृजत्सर्तवे सप्त सिन्धून्।
यो रौहिणमस्फुरद्व्रजबाहुर्द्यामारोहन्तं स जनास इन्द्रः ॥ १२ ॥
द्यावा चिदस्मै पृथिवी नमेते शुष्माच्चिदस्य पर्वता भयन्ते।
यः सोमपा निचितो वज्रबाहुर्यो वज्रहस्तः स जनास इन्द्रः ॥ १३ ॥
यः सुन्वन्तमवति यः पचन्तं यः शंसन्तं यः शशमानमूती।
यस्य ब्रह्म वर्धनं यस्य सोमो यस्येदं राधः स जनास इन्द्रः ॥ १४ ॥
यः सुन्वते पचते दुध्र आ चिद्वाजं ददर्षि स किलासि सत्यः।
वयं त इन्द्र विश्वहप्रियासः सुवीरासो विदथमा वदेम ॥ १५ ॥

[१३] त्रयोदशं सूक्तम्

ऋषिः—गृत्समदः ॥ देवता—इन्द्रः ॥ छन्दः—१-३, १०-१२ भुरिक्त्रिष्टुप्; ४ निचृत् जगती; ५, ६ विराड्जगती; ७, ८ निचृत्त्रिष्टुप्; ९, १३ त्रिष्टुप् ॥ स्वरः—१-३, ७-१३ धैवतः; ४-६ निषादः ॥

॥ १० ॥ ऋतुर्जनित्री तस्या अपस्परि मक्षू जात आविशद्यासु वर्धते।
तदाहना अभवत्पिप्युषी पयोऽशोः पीयूषं प्रथमं तदुक्थ्यम् ॥ १ ॥
सध्रीमा यन्ति परि बिभ्रतीः पयो विश्वप्न्याय प्र भरन्त भोजनम्।
समानो अध्वा प्रवतामनुष्यदे यस्ताकृणोः प्रथमं सास्युक्थ्यः ॥ २ ॥
अन्वेको वदति यद् ददाति तद्रूपा मिनन्तदपा एक ईयते।
विश्वा एकस्य विनुदस्तितिक्षते यस्ताकृणोः प्रथमं सास्युक्थ्यः ॥ ३ ॥
प्रजाभ्यः पुष्टिं विभजन्त आसते रयिमिव पृष्ठं प्रभवन्तमायते।
असिन्वन्दंष्ट्रैः पितुरत्ति भोजनं यस्ताकृणोः प्रथमं सास्युक्थ्यः ॥ ४ ॥
अधाकृणोः पृथिवीं संदृशे दिवे यो धौतीनामहिहन्नारिणक्पथः।
तं त्वा स्तोमेभिरुदभिर्न वाजिनं देवं देवा अजनन्त्सास्युक्थ्यः ॥ ५ ॥

॥ ११ ॥ यो भोजनं च दयसे च वर्धनमार्द्रादा शुष्कं मधुमदुदोहिथ।
स शेवधिं नि दधिषे विवस्वति विश्वस्यैक ईशिषे सास्युक्थ्यः ॥ ६ ॥
यः पुष्पिणीश्च प्रस्वश्च धर्मणाधि दाने व्यवनीरधारयः।
यश्चासमा अजनो द्योतनो दिव उरूरूवाँ अभितः सास्युक्थ्यः ॥ ७ ॥

यो नार्मरं सहवसुं निहन्तवे पृक्षाय च दासवेशाय चावहः।
ऊर्जयन्त्या अपरिविष्टमास्यमुतैवाद्य पुरुकृत्सास्युक्थ्यः॥ ८॥
शतं वा यस्य दश साकमाद्य एकस्य श्रुष्टौ यद्ध चोदमाविथ।
अरज्जौ दस्यून्त्समुनब्दभीतये सुप्राव्यो अभवः सास्युक्थ्यः॥ ९॥
विश्वेदनु रोधना अस्य पौंस्यं ददुरस्मै दधिरे कृत्नवे धनम्।
षळस्तभ्ना विष्टिरः पञ्च संदृशः परि परो अभवः सास्युक्थ्यः॥ १०॥
॥ १२॥सुप्रवाचनं तव वीर वीर्य१ यदेकेन क्रतुना विन्दसे वसु।
जातूष्ठिरस्य प्र वयः सहस्वतो या चकर्थ सेन्द्र विश्वास्युक्थ्यः॥ ११॥
अरमयः सरपसस्तराय कं तुर्वीतये च वय्याय च स्तुतिम्।
नीचा सन्तमुदनयः परावृजं प्रान्धं श्रोणं श्रवयन्त्सास्युक्थ्यः॥ १२॥
अस्मभ्यं तद्वसो दानाय राधः समर्थयस्व बहु ते वसव्यम्।
इन्द्र यच्चित्रं श्रवस्या अनु द्यून्बृहद्वदेम विदथे सुवीराः॥ १३॥

[१४] चतुर्दशं सूक्तम्

ऋषिः—गृत्समदः॥ देवता—इन्द्रः॥ छन्दः—१, ३, ४, ९, १०, १२ त्रिष्टुप्; २, ६, ८ निचृत्त्रिष्टुप्; ५ निचृत्पङ्क्तिः; ७ विराट्त्रिष्टुप्; ११ भुरिक्पङ्क्तिः॥ स्वरः—१-४, ६-१०, १२ धैवतः; ५, ११ पञ्चमः॥

॥ १३॥अध्वर्यवो भरतेन्द्राय सोममामत्रेभिः सिञ्चता मद्यमन्धः।
कामी हि वीरः सदमस्य पीतिं जुहोत वृष्णे तदिदेष वष्टि॥ १॥
अध्वर्यवो यो अपो वव्रिवांसं वृत्रं जघानाशन्येव वृक्षम्।
तस्मा एतं भरत तद्वशायँ एष इन्द्रो अर्हति पीतिमस्य॥ २॥
अध्वर्यवो यो दृभीकं जघान यो गा उदाजदप हि वलं वः।
तस्मा एतमन्तरिक्षे न वातमिन्द्रं सोमैरोर्णुत जूर्न वस्त्रैः॥ ३॥
अध्वर्यवो य उरणं जघान नव चख्वांसं नवतिं च बाहून्।
यो अर्बुदमव नीचा बबाधे तमिन्द्रं सोमस्य भृथे हिनोत॥ ४॥
अध्वर्यवो यः स्वश्नं जघान यः शुष्णमशुषं यो व्यंसम्।
यः पिप्रुं नमुचिं यो रुधिक्रां तस्मा इन्द्रायान्धसो जुहोत॥ ५॥
अध्वर्यवो यः शतं शम्बरस्य पुरो बिभेदाश्मनेव पूर्वीः।
यो वर्चिनः शतमिन्द्रः सहस्रमपावपद्भरता सोममस्मै॥ ६॥

॥ १४ ॥ अध्वर्यवो यः शतमा सहस्रं भूम्या उपस्थेऽवपज्जघन्वान्।
कुत्सस्यायोरतिथिग्वस्य वीरान् न्यावृणग्भरता सोममस्मै ॥ ७ ॥
अध्वर्यवो यन्नरः कामयाध्वे श्रुष्टी वहन्तो नशथा तदिन्द्रे।
गर्भस्तिपूतं भरत श्रुतायेन्द्राय सोमं यज्यवो जुहोत ॥ ८ ॥
अध्वर्यवः कर्तना श्रुष्टिमस्मै वने निपूतं वन उन्नयध्वम्।
जुषाणो हस्त्यमभि वावशे व इन्द्राय सोमं मदिरं जुहोत ॥ ९ ॥
अध्वर्यवः पयसोधर्यथा गोः सोमेभिरीं पृणता भोजमिन्द्रम्।
वेदाहमस्य निभृतं म एतद्वित्सन्तं भूयो यजतश्चिकेत ॥ १० ॥
अध्वर्यवो यो दिव्यस्य वस्वो यः पार्थिवस्य क्षम्यस्य राजा।
तमूर्दरं न पृणता यवेनेन्द्रं सोमेभिस्तदपो वो अस्तु ॥ ११ ॥
अस्मभ्यं तद्वसो दानाय राधः समर्थयस्व बहु ते वसव्यम्।
इन्द्र यच्चित्रं श्रवस्या अनु द्यून्बृहद्वदेम विदथे सुवीराः ॥ १२ ॥

[१५] पञ्चदशं सूक्तम्

ऋषिः—गृत्समदः ॥ देवता—इन्द्रः ॥ छन्दः—१ भुरिक्पङ्क्तिः; २, ४-६, ९, १० त्रिष्टुप्; ३ निचृत्त्रिष्टुप्; ७ स्वराट्पङ्क्तिः; ८ विराट्त्रिष्टुप् ॥ स्वरः—१, ७ पञ्चमः; २-६, ८-१० धैवतः ॥

॥ १५ ॥ प्र घा न्वस्य महतो महानि सत्या सत्यस्य करणानि वोचम्।
त्रिकद्रुकेष्वपिबत्सुतस्यास्य मदे अहिमिन्द्रो जघान ॥ १ ॥
अवंशे द्यामस्तभायद् बृहन्तमा रोदसी अपृणदन्तरिक्षम्।
स धारयत्पृथिवीं पप्रथच्च सोमस्य ता मद इन्द्रश्चकार ॥ २ ॥
सद्मेव प्राचो वि मिमाय मानैर्वज्रेण खान्यतृणन्नदीनाम्।
वृथासृजत्पथिभिर्दीर्घयाथैः सोमस्य ता मद इन्द्रश्चकार ॥ ३ ॥
स प्रवोळ्हन्पूरिगत्या दभीतेर्विश्वमधागायुधमिद्धे अग्नौ।
सं गोभिरश्वैरसृजद्रथेभिः सोमस्य ता मद इन्द्रश्चकार ॥ ४ ॥
स ईं महीं धुनिमेतोररम्णात्सो अस्नातॄनपारयत्स्वस्ति।
त उत्स्नाय रयिमभि प्र तस्थुः सोमस्य ता मद इन्द्रश्चकार ॥ ५ ॥
॥ १६ ॥ सोदञ्चं सिन्धुमरिणान्महित्वा वज्रेणान उषसः सं पिपेष।
अजवसो जविनीभिर्विवृश्चन्त्सोमस्य ता मद इन्द्रश्चकार ॥ ६ ॥

स विद्वाँ अपगोहं कनीनामाविर्भवन्नुदतिष्ठत्परावृक्।
प्रति श्रोणः स्थाद् व्य१नगचष्ट सोमस्य ता मद इन्द्रश्चकार॥ ७॥
भिनद्बलमङ्गिरोभिर्गृणानो वि पर्वतस्य दृंहितान्यैरत्।
रिणग्रोधांसि कृत्रिमाण्येषां सोमस्य ता मद इन्द्रश्चकार॥ ८॥
स्वप्नेनाभ्युप्या चुमुरिं धुनिं च जघन्थ दस्युं प्र दभीतिमावः।
रम्भी चिदत्र विविदे हिरण्यं सोमस्य ता मद इन्द्रश्चकार॥ ९॥
नूनं सा ते प्रति वरं जरित्रे दुहीयदिन्द्र दक्षिणा मघोनी।
शिक्षा स्तोतृभ्यो माति धग्भगो नो बृहद्वदेम विदथे सुवीराः॥ १०॥

[१६] षोडशं सूक्तम्

ऋषिः—गृत्समदः॥ देवता—इन्द्रः॥ छन्दः—१, ७ जगती; २ भुरिक्त्रिष्टुप्; ३ विराड्जगती; ४-६, ८ निचृज्जगती; ९ त्रिष्टुप्॥ स्वरः—१, ३-८ निषादः; २, ९ धैवतः॥

॥ १७॥ प्र वः सतां ज्येष्ठतमाय सुष्टुतिमग्नाविव समिधाने हविर्भरे।
इन्द्रमजुर्यं जरयन्तमुक्षितं सनाद्युवानमवसे हवामहे॥ १॥
यस्मादिन्द्राद् बृहतः किं चनेमृते विश्वान्यस्मिन्त्संभृताधि वीर्या।
जठरे सोमं तन्वी३ सहो महो हस्ते वज्रं भरति शीर्षणि क्रतुम्॥ २॥
न क्षोणीभ्यां परिभ्वे त इन्द्रियं न समुद्रैः पर्वतैरिन्द्र ते रथः।
न ते वज्रमन्वश्नोति कश्चन यदाशुभिः पतसि योजना पुरु॥ ३॥
विश्वे ह्यस्मै यजताय धृष्णवे क्रतुं भरन्ति वृषभाय सश्चते।
वृषा यजस्व हविषा विदुष्टरः पिबेन्द्र सोमं वृषभेण भानुना॥ ४॥
वृष्णः कोशः पवते मध्व ऊर्मिर्वृषभान्नाय वृषभाय पातवे।
वृषणाध्वर्यू वृषभासो अद्रयो वृषणं सोमं वृषभाय सुष्वति॥ ५॥

॥ १८॥ वृषा ते वज्र उत ते वृषा रथो वृषणा हरी वृषभाण्यायुधा।
वृष्णो मदस्य वृषभ त्वमीशिष इन्द्र सोमस्य वृषभस्य तृप्णुहि॥ ६॥
प्र ते नावं न समने वचस्युवं ब्रह्मणा यामि सवनेषु दाधृषिः।
कुविन्नो अस्य वचसो निबोधिषदिन्द्रमुत्सं न वसुनः सिचामहे॥ ७॥
पुरा संबाधाद्भ्या ववृत्स्व नो धेनुर्न वत्सं यवसस्य पिप्युषी।
सकृत्सु ते सुमतिभिः शतक्रतो सं पत्नीभिर्न वृषणो नसीमहि॥ ८॥

नूनं सा ते प्रति वरं जरित्रे दुहीयदिन्द्र दक्षिणा मघोनी।
शिक्षा स्तोतृभ्यो माति धग्भगो नो बृहद्वदेम विदथे सुवीराः॥ ९॥

[१७] सप्तदशं सूक्तम्

ऋषिः—गृत्समदः॥ देवता—इन्द्रः॥ छन्दः—१, ५, ६ विराड्जगती; २, ४ निचृज्जगती; ३, ७ भुरिक्त्रिष्टुप्; ८ निचृत्पङ्क्तिः; ९ त्रिष्टुप्॥ स्वरः—१, २, ४-६ निषादः; ३, ७, ९ धैवतः; ८ पञ्चमः॥

॥ १९॥ तदस्मै नव्यमङ्गिरस्वदर्चत शुष्मा यदस्य प्रत्नथोदीरते।
विश्वा यद् गोत्रा सहसा परीवृता मदे सोमस्य दंहितान्यैरयत्॥ १॥
स भूतु यो ह प्रथमाय धायस ओजो मिमानो महिमानमातिरत्।
शूरो यो युत्सु तन्वं परिव्यत शीर्षणि द्यां महिना प्रत्यमुञ्चत॥ २॥
अधाकृणोः प्रथमं वीर्यं महद्यदस्याग्रे ब्रह्मणा शुष्ममैरयः।
रथेष्ठेन हर्यश्वेन विच्युताः प्र जीरयः सिस्रते सध्र्यक् पृथक्॥ ३॥
अधा यो विश्वा भुवनाभि मज्मनेशानकृत्प्रवया अभ्यवर्धत।
आद्रोदसी ज्योतिषा वह्निरातनोत्सीव्यन्तमांसि दुधिता समव्ययत्॥ ४॥
स प्राचीनान् पर्वतान् दृंहदोजसाधराचीनमकृणोदपामपः।
अधारयत्पृथिवीं विश्वधायसमस्तभ्नान्मायया द्यामवस्रसः॥ ५॥

॥ २०॥ सास्मा अरं बाहुभ्यां यं पिताकृणोद्विश्वस्मादा जनुषो वेदसस्परि।
येना पृथिव्यां नि क्रिविं शयध्यै वज्रेण हत्व्यवृणक्तुविष्वणिः॥ ६॥
अमाजूरिव पित्रोः सचा सती समानादा सदसस्त्वामिये भगम्।
कृधि प्रकेतमुप मास्या भर दद्धि भागं तन्वो येन मामहः॥ ७॥
भोजं त्वामिन्द्र वयं हुवेम ददिष्ट्वमिन्द्रापांसि वाजान्।
अविड्ढीन्द्र चित्रया न ऊती कृधि वृषन्निन्द्र वस्यसो नः॥ ८॥
नूनं सा ते प्रति वरं जरित्रे दुहीयदिन्द्र दक्षिणा मघोनी।
शिक्षा स्तोतृभ्यो माति धग्भगो नो बृहद्वदेम विदथे सुवीराः॥ ९॥

[१८] अष्टादशं सूक्तम्

ऋषिः—गृत्समदः॥ देवता—इन्द्रः॥ छन्दः—१ पङ्क्तिः; २, ३, ९ त्रिष्टुप्; ४, ८ भुरिक्पङ्क्तिः; ५, ६ स्वराट्पङ्क्तिः; ७ निचृत्पङ्क्तिः॥ स्वरः—१, ४-८ पञ्चमः; २, ३, ९ धैवतः॥

॥ २१॥ प्राता रथो नवो योजि सस्निश्चतुर्युगस्त्रिकशः सप्तरश्मिः।
दशारित्रो मनुष्यः स्वर्षाः स इष्टिभिर्मतिभी रंह्यो भूत्॥ १॥

सास्मा॒ अरं॑ प्रथ॒मं स द्वि॒तीय॑मु॒तो तृ॒तीय॒ं मनु॑षः स होता॑।
अ॒न्यस्या॒ गर्भ॑म॒न्य ऊ॑ जनन्त॒ सो अ॒न्येभि॑: सचते॒ जेन्यो॒ वृषा॑॥ २॥
हरी॒ नु कं॒ रथ॒ इन्द्र॑स्य योजमा॒यै सू॒क्तेन॒ वच॑सा॒ नवे॑न।
मो षु त्वामत्र॑ ब॒हवो॒ हि विप्रा॒ नि रीर॑मन्यज॑मानासो अ॒न्ये॥ ३॥
आ द्वाभ्या॑ं हरि॑भ्यामिन्द्र या॒ह्या च॒तुर्भि॒रा ष॒ड्भिर्हू॑यमा॑नः।
आष्टा॒भिर्द॒शभि॑: सोम॒पेय॑म॒यं सु॒तः सु॒मख॒ मा मृ॑धस्कः॥ ४॥
आ विं॑श॒त्या त्रिं॑शता॑ याह्यर्वाङ॒ा च॑त्वारिं॑शता॒ हरि॑भिर्युजा॒नः।
आ प॑ञ्चा॒शता॑ सु॒रथे॑भि॒रिन्द्रा ष॒ष्ट्या स॑प्त॒त्या सो॑म॒पेय॑म्॥ ५॥
॥ २२॥आशी॒त्या न॑व॒त्या या॑ह्यर्वाङ॒ा श॒तेन॒ हरि॑भि॒रुह्य॑मा॑नः।
अ॒यं हि ते॑ शुनहो॒त्रेषु॒ सोम॒ इन्द्र॑ त्वा॒याप॑रिषिक्तो॒ मदा॑य॥ ६॥
मम॒ ब्रह्मे॑न्द्र या॒ह्यच्छ॒ विश्वा॒ हरी॑ धु॒रि धि॑ष्वा॒ रथ॑स्य।
पु॒रु॒त्रा हि व॒हव्यो॑ ब॒भूथा॒स्मिञ्छू॑र॒ सव॑ने मादयस्व॥ ७॥
न म॒ इन्द्रे॑ण स॒ख्यं वि यो॑षद॒स्मभ्य॑मस्य॒ दक्षि॑णा दुहीत।
उप॒ ज्येष्ठे॒ वरू॑थे॒ गभ॑स्तौ॒ प्राये॑प्राये जिगी॒वांस॑: स्याम॥ ८॥
नूनं॑ सा ते॒ प्रति॒ वरं॑ जरि॒त्रे दु॑हीयदि॑न्द्र॒ दक्षि॑णा म॒घोनी॑।
शिक्षा॑ स्तो॒तृभ्यो॒ माति॑ धग्भगो॑ नो बृ॒हद्व॑देम वि॒दथे॑ सु॒वीरा॑:॥ ९॥

[१९] एकोनविंशं सूक्तम्

ऋषिः—गृत्समदः॥ देवता—इन्द्रः॥ छन्दः—१, २, ६, ८ विराट्त्रिष्टुप्; ३ पङ्क्तिः; ४, ७ भुरिक् पङ्क्तिः; ५ निचृत्पङ्क्तिः; ९ त्रिष्टुप्॥ स्वरः—१, २, ६, ८, ९ धैवतः; ३-५, ७ पञ्चमः॥

॥ २३॥अपा॑व्यस्यान्ध॑सो॒ मदा॑य॒ मनी॑षिणः सु॒वा॑नस्य॒ प्रय॑सः।
यस्मि॒न्निन्द्र॑: प्र॒दिवि॑ वावृधा॒न ओको॑ द॒धे ब्र॒ह्मण्य॑न्त॒श्च॒ नर॑:॥ १॥
अ॒स्य म॑न्दा॒नो मध्वो॒ वज्र॑हस्तोऽ हि॒मिन्द्रो॑ अर्णो॒वृत॑ं वि॒ वृ॑श्चत्।
प्र यद्व॒यो॒ न स्वस॑रा॒ण्यच्छा॒ प्रयां॑सि च॒ न॒दीना॑ं चक्र॑मन्त॥ २॥
स माहि॑न॒ इन्द्रो॒ अर्णो॑ अ॒पां प्रैर॑यदहि॒हाच्छा॑ समु॒द्रम्।
अज॑नयत्सू॒र्यं॑ वि॒दद्गा अ॒क्तुना॒ह्नां व॒युना॑नि साधत्॥ ३॥
सो अ॒प्र॒तीनि॒ मन॑वे पुरू॒णीन्द्रो॑ दाशद्दा॒शुषे॒ हन्ति॑ वृ॒त्रम्।
स॒द्यो यो नृभ्यो॑ अत॒साय्यो॒ भूत्प॑स्पृधा॒नेभ्य॒: सूर्य॑स्य सा॒तौ॥ ४॥

स सुन्वत इन्द्रः सूर्यमा देवो रिणङ्मर्त्यीय स्तवान्।
आ यद्रयिं गुहदवद्यमस्मै भरदंशं नैतशो दशस्यन्॥ ५॥
॥ २४॥ स रन्धयत्सदिवः सारथये शुष्णमशुषं कुयवं कुत्साय।
दिवोदासाय नवतिं च नवेन्द्रः पुरो व्यैरच्छम्बरस्य॥ ६॥
एवा त इन्द्रोचथमहेम श्रवस्या न त्मना वाजयन्तः।
अश्याम ततसाप्तमाशुषाणा ननमो वधरदेवस्य पीयोः॥ ७॥
एवा ते गृत्समदाः शूर मन्मावस्यवो न वयुनानि तक्षुः।
ब्रह्मण्यन्त इन्द्र ते नवीय इषमूर्जं सुक्षितिं सुम्नमश्युः॥ ८॥
नूनं सा ते प्रति वरं जरित्रे दुहीयदिन्द्र दक्षिणा मघोनी।
शिक्षा स्तोतृभ्यो माति धग्भगो नो बृहद्वदेम विदथे सुवीराः॥ ९॥

[२०] विंशं सूक्तम्

ऋषिः—गृत्समदः॥ देवता—इन्द्रः॥ छन्दः—१, ६, ८ विराट्त्रिष्टुप्; २ बृहती; ३ पङ्क्तिः; ४, ५, ७ भुरिक्पङ्क्तिः; ९ त्रिष्टुप्॥ स्वरः—१, ६, ८, ९ धैवतः; २ मध्यमः; ३-५, ७ पञ्चमः॥

॥ २५॥ वयं ते वय इन्द्र विद्धि षु णः प्र भरामहे वाजयुर्न रथम्।
विपन्यवो दीध्यतो मनीषा सुम्नमियक्षन्तस्त्वावतो नॄन्॥ १॥
त्वं न इन्द्र त्वाभिरूति त्वायतो अभिष्टिपासि जनान्।
त्वमिनो दाशुषो वरूतेत्थाधीरभि यो नक्षति त्वा॥ २॥
स नो युवेन्द्रो जोहूत्रः सखा शिवो नरामस्तु पाता।
यः शंसन्तं यः शशमानमूती पचन्तं च स्तुवन्तं च प्रणेषत्॥ ३॥
तमु स्तुष इन्द्रं तं गृणीषे यस्मिन्पुरा वावृधुः शाशदुश्च।
स वस्वः कामं पीपरदियानो ब्रह्मण्यतो नूतनस्यायोः॥ ४॥
सो अङ्गिरसामुचथा जुजुष्वान्ब्रह्मा तूतोदिन्द्रो गातुमिष्णन्।
मुष्णन्नुषसः सूर्येण स्तवानश्नस्य चिच्छिश्नथत्पूर्व्याणि॥ ५॥
॥ २६॥ स ह श्रुत इन्द्रो नाम देव ऊर्ध्वो भुवन्मनुषे दस्मतमः।
अव प्रियमर्शसानस्य साह्वाञ्छिरो भरद्दासस्य स्वधावान्॥ ६॥
स वृत्रहेन्द्रः कृष्णयोनीः पुरन्दरो दासीरैरयद्वि।
अजनयन्मनवे क्षामपश्च सत्रा शंसं यजमानस्य तूतोत्॥ ७॥

तस्मै तवस्य१मनु दायि सत्रेन्द्राय देवेभिरर्णीसातौ।
प्रति यदस्य वज्रं बाह्वोर्धुर्हत्वी दस्यून्पुर आयसीर्नि तारीत्॥ ८॥
नूनं सा ते प्रति वरं जरित्रे दुहीयदिन्द्र दक्षिणा मघोनी।
शिक्षा स्तोतृभ्यो माति धग्भगो नो बृहद्वदेम विदथे सुवीराः॥ ९॥

[२१] एकविंशं सूक्तम्

ऋषिः—गृत्समदः॥ देवता—इन्द्रः॥ छन्दः—१, २ स्वराट्त्रिष्टुप्; ३-४ विराड्जगती; ५ निचृज्जगती; ६ त्रिष्टुप्॥ स्वरः—१, २, ६ धैवतः; ३-५ निषादः॥

॥ २७॥ विश्वजितं धनजितं स्वर्जितं सत्राजितं नृजितं उर्वराजितं।
अश्वजितं गोजितं अब्जितं भरेन्द्राय सोमं यजताय हर्यतम्॥ १॥
अभिभुवेऽभिभङ्गाय वन्वतेऽषाळ्हाय सहमानाय वेधसे।
तुविग्रये वह्नये दुष्टरीतवे सत्रासाहे नम इन्द्राय वोचत॥ २॥
सत्रासाहो जनभक्षो जनंसहश्च्यवनो युध्मो अनु जोषमुक्षितः।
वृतंचयः सहुरिर्विक्ष्वारित इन्द्रस्य वोचं प्र कृतानि वीर्या॥ ३॥
अनानुदो वृषभो दोधतो वधो गम्भीर ऋष्वो असमष्टकाव्यः।
रध्रचोदः श्नथनो वीळितस्पृथुरिन्द्रः सुयज्ञ उषसः स्वर्जनत्॥ ४॥
यज्ञेन गातुमसुरो विविद्रिरे धियो हिन्वाना उशिजो मनीषिणः।
अभिस्वरा निषदा गा अवस्यव इन्द्रे हिन्वाना द्रविणान्याशत॥ ५॥
इन्द्र श्रेष्ठानि द्रविणानि धेहि चित्तिं दक्षस्य सुभगत्वमस्मे।
पोषं रयीणामरिष्टिं तनूनां स्वाद्मानं वाचः सुदिनत्वमह्नाम्॥ ६॥

[२२] द्वाविंशं सूक्तम्

ऋषिः—गृत्समदः॥ देवता—इन्द्रः॥ छन्दः—१ अष्टिः; २ निचृदतिशक्वरी; ३ स्वराट् शक्वरी; ४ भुरिगतिशक्वरी॥ स्वरः—१ मध्यमः; २-४ पञ्चमः।

॥ २८॥ त्रिकद्रुकेषु महिषो यवाशिरं तुविशुष्मस्तृपत्सोममपिबद्विष्णुना
सुतं यथावशत्। स ईं ममाद महि कर्म कर्तवे महामुरुं
सैनं सश्चद्देवो देवं सत्यमिन्द्रं सत्य इन्दुः ॥ १॥
अध त्विषीमाँ अभ्योजसा क्रिविं युधाभवदा रोदसी
अपृणदस्य मज्मना प्र वावृधे। अधत्तान्यं जठरे प्रेमरिच्यत
सैनं सश्चद्देवो देवं सत्यमिन्द्रं सत्य इन्दुः ॥ २॥

साकं जातः क्रतुना साकमोजसा ववक्षिथ साकं वृद्धो वीर्यैः
सासहिर्मृधो विचर्षणिः। दाता राधः स्तुवते काम्यं वसु
सैनं सश्चद्देवो देवं सत्यमिन्द्रं सत्य इन्दुः ॥ ३ ॥
तव त्यन्नर्यं नृतोऽ प इन्द्र प्रथमं पूर्व्यं दिवि प्रवाच्यं कृतम्।
यद्देवस्य शवसा प्रारिणा असुं रिणन्नपः ।
भुवद्विश्वमभ्यादेवमोजसा विदादूर्जं शतक्रतुर्विदादिषम् ॥ ४ ॥

तृतीयोऽनुवाकः [२३] त्रयोविंशं सूक्तम्

ऋषिः—गृत्समदः ॥ देवता—१, ५, ९, ११, १७, १९ ब्रह्मणस्पतिः; २-४, ६-८, १०, १२ १६, १८ बृहस्पतिः ॥ छन्दः—१, ४, ५, १०-१२ जगती; २, ७-९, १३, १४ विराड्जगती; ३, ६, १६, १८ निचृज्जगती; १५, १७ भुरिक्त्रिष्टुप्; १९ निचृत्त्रिष्टुप् ॥ स्वरः—१-१४, १६, १८ निषादः; १५, १७, १९ धैवतः ॥

॥ २९ ॥ गणानां त्वा गणपतिं हवामहे कविं कवीनामुपमश्रवस्तमम्।
ज्येष्ठराजं ब्रह्मणां ब्रह्मणस्पत आ नः शृण्वन्नूतिभिः सीद सादनम् ॥ १ ॥
देवाश्चित्ते असुर्य प्रचेतसो बृहस्पते यज्ञियं भागमानशुः।
उस्राइव सूर्यो ज्योतिषा महो विश्वेषामिज्जनिता ब्रह्मणामसि ॥ २ ॥
आ विबाध्या परिरापस्तमांसि च ज्योतिष्मन्तं रथमृतस्य तिष्ठसि।
बृहस्पते भीममभिमित्रदम्भनं रक्षोहणं गोत्रभिदं स्वर्विदम् ॥ ३ ॥
सुनीतिभिर्नयसि त्रायसे जनं यस्तुभ्यं दाशान्न तमंहो अश्नवत्।
ब्रह्मद्विषस्तपनो मन्युमीरसि बृहस्पते महि तत्ते महित्वनम् ॥ ४ ॥
न तमंहो न दुरितं कुतश्चन नारातयस्तितिरुर्न द्वयाविनः।
विश्वा इदस्माद् ध्वरसो वि बाधसे यं सुगोपा रक्षसि ब्रहणस्पते ॥ ५ ॥

॥ ३० ॥ त्वं नो गोपाः पथिकृद्विचक्षणस्तव व्रताय मतिभिर्जरामहे।
बृहस्पते यो नो अभि ह्वरो दधे स्वा तं मर्मर्तु दुच्छुना हरस्वती ॥ ६ ॥
उत वा यो नो मर्चयादनागसोऽ रातीवा मर्तः सानुको वृकः।
बृहस्पते अप तं वर्तया पथः सुगं नो अस्यै देववीतये कृधि ॥ ७ ॥
त्रातारं त्वा तनूनां हवामहेऽवस्पर्तरधिवक्तारमस्मयुम्।
बृहस्पते देवनिदो नि बर्हय मा दुरेवा उत्तरं सुम्नमुन्नशन् ॥ ८ ॥

त्वया॑ व॒यं सु॒वृधा॑ ब्रह्मणस्पते स्पा॒र्हा वसु॑ मनु॒ष्या द॑दीमहि।
या नो॑ दू॒रे त॒ळितो॒ या अरा॑तयो॒ऽभि सन्ति॑ ज॒म्भया॒ ता अ॑न॒प्नसः॑ ॥ ९ ॥
त्वया॑ व॒यमु॑त्त॒मं धी॑महे॒ वयो॒ बृह॑स्पते॒ पप्रि॑णा॒ सस्वि॑ना यु॒जा।
मा नो॑ दुःशंसो॑ अभिदि॒प्सुरी॑शत॒ प्र सु॒शंसा॑ म॒तिभि॑स्तारिषीमहि ॥ १० ॥
॥ ३१ ॥ अ॒ना॒नु॒दो वृ॑ष॒भो ज॒ग्मि॑राहु॒वं नि॒ष्टप्ता॒ शत्रुं॑ पृत॒नासु॑ सास॒हिः।
अस्ति॑ स॒त्य ऋ॒ण॒या ब्र॑ह्मणस्पत उ॒ग्रस्य॑ चिद्दमि॒ता वी॑ळुहर्षिणः ॥ ११ ॥
अदे॑वेन॒ मन॑सा॒ यो रि॑ष॒ण्यति॑ शा॒सामु॒ग्रो म॒न्य॑मानो॒ जिघां॑सति।
बृह॑स्पते॒ मा प्रण॒क्तस्य॑ नो व॒धो नि कर्म॑ म॒न्युं दु॒रेव॑स्य॒ शर्धा॑तः ॥ १२ ॥
भरे॑षु हव्यो॒ नम॑सोप॒सद्यो॒ गन्ता॒ वाजे॑षु सनि॒ता॒ धनं॑धनम्।
विश्वा॒ इद॒र्यो अ॑भिदि॒प्स्वो३॑ मृधो॒ बृह॒स्पति॒र्वि व॑वर्हा॒ रथाँ॑इव ॥ १३ ॥
तेजि॑ष्ठया तप॒नी र॒क्षस॑स्तप॒ ये त्वा॑ नि॒दे द॑धि॒रे दृ॑ष्टवीर्यम्।
आ॒विस्तत्कृ॑ष्व॒ यदस॑त्त उ॒क्थ्यं१॑ बृह॑स्पते॒ वि प॑रि॒रापो॑ अर्दय ॥ १४ ॥
बृह॑स्पते॒ अति॒ यदर्यो॑ अर्हा॑द् द्यु॒मद्वि॒भाति॒ क्रतु॑म॒ज्जने॑षु।
यद् दी॒दय॒च्छव॑स ऋतप्रजात॒ तद॒स्मासु॒ द्रवि॑णं धेहि चि॒त्रम् ॥ १५ ॥
॥ ३२ ॥ मा नः॑ स्ते॒नेभ्यो॒ ये अ॒भि द्रु॒हस्प॒दे नि॑रा॒मिणो॑ रि॒पवो॒ऽन्नेषु॑ जागृधुः।
आ दे॒वाना॒मोह॑ते॒ वि व्र॒यो॑ हृ॒दि बृह॑स्पते॒ न परः॑ साम्नो॑ विदुः ॥ १६ ॥
विश्वे॑भ्यो हि त्वा॒ भुव॑नेभ्य॒स्परि॒ त्वष्टा॑ज॒नत्साम्न॑:साम्नः॒ क॒विः।
स ऋ॑ण॒चिद्ऋ॑ण॒या ब्र॑ह्मण॒स्पति॑र्द्रु॒हो ह॒न्ता म॒ह ऋ॒तस्य॑ ध॒र्तरि॑ ॥ १७ ॥
तव॑ श्रि॒ये व्य॑जिहीत॒ पर्व॑तो॒ गवां॑ गो॒त्रमु॑दसृ॒जो यद॑ङ्गिरः।
इन्द्रे॑ण यु॒जा तम॑सा॒ परी॑वृतं॒ बृह॑स्पते॒ निर॒पामौ॑ब्जो अर्ण॒वम् ॥ १८ ॥
ब्रह्म॑णस्पते॒ त्वम॒स्य य॒न्ता सू॒क्तस्य॑ बो॒धि॒ तन॑यं च जिन्व।
विश्वं॒ तद्भ॒द्रं यद॑वन्ति दे॒वा बृ॒हद्वदे॑म वि॒दथे॑ सुवी॒राः ॥ १९ ॥

॥ इति द्वितीयाऽष्टके षष्ठोऽध्यायः ॥
[षष्ठाध्याये वर्गाः ३२, सूक्तानि १५, ऋचः १५७]

अथ सप्तमोऽध्यायः

[२४] चतुर्विंशं सूक्तम्

ऋषिः—गृत्समदः ॥ देवता—१-११, १३-१६ ब्रह्मणस्पतिः; १२ ब्रह्मणस्पतिरिन्द्रश्च ॥ छन्दः—१,७, ९, ११ निचृज्जगती; २, ३ त्रिष्टुप्; ४, ५ स्वराट्त्रिष्टुप्; ६, ८, १४ जगती; १० स्वराड् जगती; १२, १६ निचृत्त्रिष्टुप्; १३ भुरिग्जगती; १५ भुरिक्त्रिष्टुप् ॥ स्वरः—१, ६-११, १३, १४ निषादः; २-५, १२, १५, १६ धैवतः ॥

॥ १ ॥ सेमामविड्ढि प्रभृतिं य ईशिषेऽया विधेम नवया महा गिरा।
यथा नो मीढ्वान्त्स्तवते सखा तव बृहस्पते सीषधः सोत नो मतिम् ॥ १ ॥
यो नन्त्वान्यनमन्योजसोतादर्दर्मन्युना शम्बराणि वि ।
प्राच्यावयदच्युता ब्रह्मणस्पतिरा चाविशद्वसुमन्तं वि पर्वतम् ॥ २ ॥
तद्देवानां देवतमाय कर्त्वमश्रथ्नन्दृळ्हाव्रदन्त वीळिता।
उद्ना आजदभिनद् ब्रह्मणा वलमगूहत्तमो व्यचक्षयत्स्वः ॥ ३ ॥
अश्मास्यमवतं ब्रह्मणस्पतिर्मधुधारमभि यमोजसातृणत्।
तमेव विश्वे पपिरे स्वर्दृशो बहु साकं सिसिचुरुत्समुद्रिणम् ॥ ४ ॥
सना ता का चिद् भुवना भवीत्वा माद्भिः शरद्भिर्दुरो वरन्त वः।
अयतन्ता चरतो अन्यदन्यदिद्या चकार वयुना ब्रह्मणस्पतिः ॥ ५ ॥

॥ २ ॥ अभिनक्षन्तो अभि ये तमानशुर्निधिं पणीनां परमं गुहा हितम्।
ते विद्वांसः प्रतिचक्ष्यानृता पुनर्यत उ आयन्तदुदीयुराविशम् ॥ ६ ॥
ऋतावानः प्रतिचक्ष्यानृता पुनरात आ तस्थुः कवयो महस्पथः।
ते बाहुभ्यां धमितमग्निमश्मनि नकिः षो अस्त्यरणो जहुर्हि तम् ॥ ७ ॥
ऋतज्येन क्षिप्रेण ब्रह्मणस्पतिर्यत्र वष्टि प्र तदश्नोति धन्वना।
तस्य साध्वीरिषवो याभिरस्यति नृचक्षसो दृशये कर्णयोनयः ॥ ८ ॥
स संनयः स विनयः पुरोहितः स सुष्टुतः स युधि ब्रह्मणस्पतिः।
चाक्ष्मो यद्वाजं भरते मती धनादित्सूर्यस्तपति तप्यतुर्वृथा ॥ ९ ॥
विभु प्रभु प्रथमं मेहनावतो बृहस्पतेः सुविदत्राणि राध्या।
इमा सातानि वेन्यस्य वाजिनो येन जना उभये भुञ्जते विशः ॥ १० ॥

॥ ३ ॥ योऽ वरे वृजने विश्वथा विभुर्महामु रण्वः शवसा ववक्षिथ।
स देवो देवान्प्रति पप्रथे पृथु विश्वेदु ता परिभूर्ब्रह्मणस्पतिः ॥ ११ ॥
विश्वं सत्यं मघवाना युवोरिदापश्चन प्र मिनन्ति व्रतं वाम्।
अच्छेन्द्राब्रह्मणस्पती हविर्नोऽ न्नं युजेव वाजिना जिगातम् ॥ १२ ॥
उताशिष्ठा अनु शृण्वन्ति वह्नयः सभेयो विप्रो भरते मती धना।
वीळुद्वेषा अनु वशऋणमादिदिः स ह वाजी समिथे ब्रह्मणस्पतिः ॥ १३ ॥
ब्रह्मणस्पतेरभवद्यथावशं सत्यो मन्युर्महि कर्मी करिष्यतः।
यो गा उदाजत्स दिवे वि चाभजन्महीव रीतिः शवसासरत्पृथक् ॥ १४ ॥
ब्रह्मणस्पते सुयमस्य विश्वहा रायः स्याम रथ्यो३ वयस्वतः।
वीरेषु वीराँ उप पृङ्धि नस्त्वं यदीशानो ब्रह्मणा वेषि मे हवम् ॥ १५ ॥
ब्रह्मणस्पते त्वमस्य यन्ता सूक्तस्य बोधि तनयं च जिन्व।
विश्वं तद्भद्रं यदवन्ति देवा बृहद्वदेम विदथे सुवीराः ॥ १६ ॥

[२५] पञ्चविंशं सूक्तम्

ऋषिः—गृत्समदः ॥ देवता—ब्रह्मणस्पतिः ॥ छन्दः—१, २ जगती; ३ निचृज्जगती; ४, ५ विराड्जगती ॥
स्वरः—निषादः ॥

॥ ४ ॥ इन्धानो अग्निं वनवद्वनुष्यतः कृतब्रह्मा शूशुवद्रातहव्य इत्।
जातेन जातमति स प्र सर्सृते यंयं युजं कृणुते ब्रह्मणस्पतिः ॥ १ ॥
वीरेभिर्वीरान्वनवद्वनुष्यतो गोभी रयिं पप्रथद्बोधति त्मना।
तोकं च तस्य तनयं च वर्धते यंयं युजं कृणुते ब्रह्मणस्पतिः ॥ २ ॥
सिन्धुर्न क्षोदः शिमीवाँ ऋघायतो वृषेव वध्रीरभि वष्ट्योजसा।
अग्नेरिव प्रसितिर्नाह वर्तवे यंयं युजं कृणुते ब्रह्मणस्पतिः ॥ ३ ॥
तस्मा अर्षन्ति दिव्या असश्चतः स सत्वभिः प्रथमो गोषु गच्छति।
अनिभृष्टतविषिर्ह्रन्त्योजसा यंयं युजं कृणुते ब्रह्मणस्पतिः ॥ ४ ॥
तस्मा इद्विश्वे धुनयन्त सिन्धवोऽ च्छिद्रा शर्म दधिरे पुरूणि।
देवानां सुम्ने सुभगः स एधते यंयं युजं कृणुते ब्रह्मणस्पतिः ॥ ५ ॥

[२६] षड्विंशं सूक्तम्

ऋषिः—गृत्समदः ॥ देवता—ब्रह्मणस्पतिः ॥ छन्दः—१, ३ जगती; २, ४ निचृज्जगती ॥ स्वरः—निषादः ॥

॥ ५ ॥ ऋजुरिच्छंसो वनवद्वनुष्यतो देवयन्निददेवयन्तमभ्यसत् ।
सुप्रावीरिद्वनवत्पृत्सु दुष्टरं यज्वेदयज्योर्वि भजाति भोजनम् ॥ १ ॥
यजस्व वीर प्र विहि मनायतो भद्रं मनः कृणुष्व वृत्रतूर्ये ।
हविष्कृणुष्व सुभगो यथासस्यि ब्रह्मणस्पतेरव आ वृणीमहे ॥ २ ॥
स इज्जनेन स विशा स जन्मना स पुत्रैर्वाजं भरते धना नृभिः ।
देवानां यः पितरमाविवासति श्रद्धामना हविषा ब्रह्मणस्पतिम् ॥ ३ ॥
यो अस्मै हव्यैर्घृतवद्भिरविधत्प्र तं प्राचा नयति ब्रह्मणस्पतिः ।
उरुष्यतीमंहसो रक्षती रिषोऽ३ꣳ होश्चिदस्मा उरुचक्रिरद्भुतः ॥ ४ ॥

[२७] सप्तविंशं सूक्तम्

ऋषिः—कूर्मो गार्त्समदो गृत्समदो वा ॥ देवता—आदित्याः ॥ छन्दः—१, ३, ६, १३-१५ निचृत् त्रिष्टुप्; २, ४, ५, ८, १२, १७ त्रिष्टुप्; ७ भुरिक्पङ्क्तिः; ९, १० स्वराट्पङ्क्तिः; ११, १६ विराट्त्रिष्टुप् ॥ स्वरः—१-६, ८, ११-१७ धैवतः; ७, ९, १० पञ्चमः ॥

॥ ६ ॥ इमा गिर आदित्येभ्यो घृतस्नूः सनाद्राजभ्यो जुह्वा जुहोमि ।
शृणोतु मित्रो अर्यमा भगो नस्तुविजातो वरुणो दक्षो अंशः ॥ १ ॥
इमं स्तोमं सक्रतवो मे अद्य मित्रो अर्यमा वरुणो जुषन्त ।
आदित्यासः शुचयो धारपूता अवृजिना अनवद्या अरिष्टाः ॥ २ ॥
त आदित्यास उरवो गभीरा अदब्धासो दिप्सन्तो भूर्यक्षाः ।
अन्तः पश्यन्ति वृजिनोत साधु सर्वं राजभ्यः परमा चिदन्ति ॥ ३ ॥
धारयन्त आदित्यासो जगत्स्था देवा विश्वस्य भुवनस्य गोपाः ।
दीर्घाधियो रक्षमाणा असुर्यं मृतावानश्चयमाना ऋणानि ॥ ४ ॥
विद्यामादित्या अवसो वो अस्य यदर्यमन्भय आ चिन्मयोभु ।
युष्माकं मित्रावरुणा प्रणीतौ परि श्वभ्रेव दुरितानि वृज्याम् ॥ ५ ॥
॥ ७ ॥ सुगो हि वो अर्यमन्मित्र पन्था अनृक्षरो वरुण साधुरस्ति ।
तेनादित्या अधि वोचता नो यच्छता नो दुष्परिहन्तु शर्म ॥ ६ ॥
पिपर्तु नो अदिती राजपुत्राति द्वेषांस्यर्यमा सुगेभिः ।
बृहन्मित्रस्य वरुणस्य शर्मोप स्याम पुरुवीरा अरिष्टाः ॥ ७ ॥

तिस्रो भूमीर्धारयन्त्रीँरुत द्यून्त्रीणि व्रता विदथे अन्तरेषाम्।
ऋतेनादित्या महि वो महित्वं तदर्यमन्वरुण मित्र चारु॥ ८॥
त्री रोचना दिव्या धारयन्त हिरण्ययाः शुचयो धारपूताः।
अस्वप्नजो अनिमिषा अदब्धा उरुशंसा ऋजवे मर्त्याय॥ ९॥
त्वं विश्वेषां वरुणासि राजा ये च देवा असुर ये च मर्ताः।
शतं नो रास्व शरदो विचक्षेऽश्यामायूंषि सुधितानि पूर्वा॥ १०॥
॥ ८॥ न दक्षिणा वि चिकिते न सव्या न प्राचीनमादित्या नोत पश्चा।
पाक्या चिद्वसवो धीर्या चिद्युष्मानीतो अभयं ज्योतिरश्याम्॥ ११॥
यो राजभ्य ऋतनिभ्यो ददाश यं वर्धयन्ति पुष्टयश्च नित्याः।
स रेवान्याति प्रथमो रथेन वसुदावा विदथेषु प्रशस्तः॥ १२॥
शुचिरपः सूयवसा अदब्ध उप क्षेति वृद्धवयाः सुवीरः।
नकिष्टं घ्नन्त्यन्तितो न दूराद्य आदित्यानां भवति प्रणीतौ॥ १३॥
अदिते मित्र वरुणोत मृळ यद्वो वयं चकृमा कच्चिदागः।
उर्वश्यामभयं ज्योतिरिन्द्र मा नो दीर्घा अभि नशन्तमिस्राः॥ १४॥
उभे अस्मै पीपयतः समीची दिवो वृष्टिं सुभगो नाम पुष्यन्।
उभा क्षयावाजयन्याति पृत्सूभावर्धौ भवतः साधू अस्मै॥ १५॥
या वो माया अभिद्रुहे यजत्राः पाशा आदित्या रिपवे विचृत्ताः।
अश्वीव ताँ अति येषं रथेनारिष्टा उरावा शर्मन्त्स्याम॥ १६॥
माहं मघोनो वरुण प्रियस्य भूरिदाव्र आ विदं शूनमापेः।
मा रायो राजन्त्सुयमादव स्थां बृहद्वदेम विदथे सुवीराः॥ १७॥

[२८] अष्टाविंशं सूक्तम्

ऋषिः—कूर्मो गार्त्समदो गृत्समदो वा॥ देवता—वरुणः॥ छन्दः—१, ३, ४, ६ निचृत्त्रिष्टुप्; २, १० भुरिक्पङ्क्तिः; ५, ७, ११ त्रिष्टुप्; ८ विराट्त्रिष्टुप्; ९ भुरिक्त्रिष्टुप्॥ स्वरः—१, ३-९, ११ धैवतः; २, १० पञ्चमः॥

॥ ९॥ इदं कवेरादित्यस्य स्वराजो विश्वानि सान्त्यभ्यस्तु मह्ना।
अति यो मन्द्रो यजथाय देवः सुकीर्तिं भिक्षे वरुणस्य भूरेः॥ १॥
तव व्रते सुभगासः स्याम स्वाध्यो वरुण तुष्टुवांसः।
उपायन उषसां गोमतीनामग्रयो न जरमाणा अनु द्यून्॥ २॥

तव॑ स्याम पुरुवीर॑स्य॒ शर्म॑न्नुरुशं॑सस्य वरुण प्रणेतः।
यू॒यं नः॑ पुत्रा अदितेरदब्धा अ॒भि क्ष॑मध्वं युज्या॑य देवाः॥ ३॥
प्र सी॑मादि॒त्यो अ॑सृजद्विध॒र्ता ऋ॒तं सिन्ध॑वो॒ वरु॑णस्य यन्ति।
न श्रा॑म्यन्ति॒ न वि मु॑चन्त्येते॒ वयो॒ न प॑प्तू रघु॒या परि॑ज्मन्॥ ४॥
वि मच्छ्र॑थाय रश॒नामि॒वाग॑ ऋ॒ध्याम॑ ते वरुण॒ खामृत॑स्य।
मा तन्तु॑श्छेदि॒ वय॑तो॒ धियं॑ मे॒ मा मात्रा॑ शार्य॒पसः॑ पु॒र ऋ॒तोः॥ ५॥
॥ १०॥ अपो॒ सु म्य॑क्ष वरुण भि॒यस॑ं॒ मत्सम्रा॑ळृता॒वोऽ नु॑ मा गृभाय।
दामे॑व व॒त्साद्वि मु॑मुग्ध्यंहो॒ नहि॒ त्वदा॒रे नि॒मिष॑श्च॒नेशे॑॥ ६॥
मा नो॑ व॒धैर्व॑रुण॒ ये त॑ इ॒ष्टावे॑नः कृ॒ण्वन्त॑मसुर भ्री॒णन्ति॑।
मा ज्योति॑षः प्रवस॒थानि॑ गन्म॒ वि षू मृधः॑ शिश्रथो जी॒वसे॑ नः॥ ७॥
नम॑ः पु॒रा ते॑ वरुणो॒त नू॒नमु॒तापरं॑ तुविजात ब्रवाम।
त्वे हि कं॒ पर्व॑ते॒ न श्रि॒तान्यप्र॑च्युतानि दू॒ळभ व्र॒तानि॑॥ ८॥
पर॑ ऋ॒णा सा॑वी॒रध॒ मत्कृ॑तानि॒ माहं रा॑जन्न॒न्यकृ॑तेन भोजम्।
अव्यु॑ष्टा इन्नु भूय॑सीरु॒षास॒ आ नो॑ जी॒वान्व॑रुण॒ तासु॑ शाधि॥ ९॥
यो मे॑ राजन्युज्यो॑ वा॒ सखा॑ वा॒ स्वप्ने॑ भ॒यं भी॒रवे॒ मह्य॒माह॑।
स्ते॒नो वा॒ यो दिप्स॑ति॒ नो॒ वृको॑ वा॒ त्वं तस्मा॑द्वरुण पाह्य॒स्मान्॥ १०॥
माहं म॒घोनो॑ वरुण प्रि॒यस्य॑ भू॒रिदा॑व्न॒ आ वि॑दं॒ शून॑मापेः।
मा रा॒यो रा॑जन्त्सु॒यमा॒दव॑ स्थां बृ॒हद्व॑देम वि॒दथे॑ सु॒वीराः॑॥ ११॥

[२९] एकोनत्रिंशं सूक्तम्

ऋषिः—कूर्मो गार्त्समदो गृत्समदो वा॥ देवता—विश्वे देवाः॥ छन्दः—१, ४, ५ निचृत्त्रिष्टुप्; २, ६, ७ त्रिष्टुप्; ३ विराट्त्रिष्टुप्॥ स्वरः—धैवतः॥

॥ ११॥ धृत॑व्रता॒ आदि॑त्या॒ इषि॑रा॒ आरे मत्क॑र्त॒ रह॒सूरि॑वाग॑ः।
शृ॒ण्व॒तो वो॒ वरु॑ण॒ मित्र॒ देवा॑ भ॒द्रस्य॑ वि॒द्वाँ अव॑से हुवे वः॥ १॥
यू॒यं दे॑वा॒ः प्रम॑तिर्यू॒यमोजो॑ यू॒यं द्वेषां॑सि सनु॒तर्यु॑योत।
अ॒भि॒क्ष॒त्तारो॑ अ॒भि च॒ क्षम॑ध्वम॒द्या च॑ नो मृळय॒तापरं॑ च॑॥ २॥
किमू॒ नु वः॑ कृणवा॒मापरे॑ण॒ किं सने॑न॒ वसव॒ आप्ये॑न।
यू॒यं नो॑ मित्रावरुणादिते च स्व॒स्तिमि॑न्द्रामरुतो दधात॥ ३॥

हुये देवा यूयमिदापयः स्थ ते मृळत नाधमानाय महाम्।
मा वो रथो मध्यमवाळृते भून्मा युष्मावत्स्वापिषु श्रमिष्म॥ ४॥
प्र व एको मिमय भूर्यागो यन्मा पितेव कितवं शशासः।
आरे पाशा आरे अघानि देवा मा माधि पुत्रे विमिव ग्रभीष्ट॥ ५॥
अर्वाञ्चो अद्या भवता यजत्रा आ वो हार्दि भयमानो व्ययेयम्।
त्राध्वं नो देवा निजुरो वृकस्य त्राध्वं कर्तादवपदो यजत्राः॥ ६॥
माहं मघोनो वरुण प्रियस्य भूरिदाव्र आ विदं शूनमापेः।
मा रायो राजन्त्सुयमादव स्थां बृहद्वदेम विदथे सुवीराः॥ ७॥

[३०] त्रिंशं सूक्तम्

ऋषिः—गृत्समदः॥ देवता—१-५, ७, ८, १० इन्द्रः; ६ इन्द्रासोमौ; ९ बृहस्पतिः; ११ मरुतः॥
छन्दः—१, ३ भुरिक्पङ्क्तिः; २, ८ निचृत्त्रिष्टुप्; ४-७, ९ त्रिष्टुप्; १० विराट्त्रिष्टुप्;
११ भुरिक्त्रिष्टुप्॥ स्वरः—१, ३ पञ्चमः; २, ४-११ धैवतः॥

॥ १२॥ ऋतं देवाय कृण्वते सवित्र इन्द्रायाहिघ्ने न रमन्त आपः।
अहरहर्यात्यक्तुरपां कियात्या प्रथमः सर्ग आसाम्॥ १॥
यो वृत्राय सिनमत्राभरिष्यत्र तं जनित्री विदुष उवाच।
पथो रदन्तीरनु जोषमस्मै दिवेदिवे धुनयो यन्त्यर्थम्॥ २॥
ऊर्ध्वो ह्यस्थादध्यन्तरिक्षेऽधा वृत्राय प्र वधं जभार।
मिहं वसान उप हीमदुद्रोत्तिग्मायुधो अजयच्छत्रुमिन्द्रः॥ ३॥
बृहस्पते तपुषाश्नेव विध्य वृकद्वरसो असुरस्य वीरान्।
यथा जघन्थ धृषता पुरा चिदेवा जहि शत्रुमस्माकमिन्द्र॥ ४॥
अव क्षिप दिवो अश्मान्मुच्या येन शत्रुं मन्दसानो निजूर्वीः।
तोकस्य सातौ तनयस्य भूरेरस्माँ अर्ध कृणुतादिन्द्र गोनाम्॥ ५॥

॥ १३॥ प्र हि क्रतुं वृहथो यं वनुथो रध्रस्य स्थो यजमानस्य चोदौ।
इन्द्रासोमा युवमस्माँ अविष्टमस्मिन्भयस्थे कृणुतमु लोकम्॥ ६॥
न मा तमन्न श्नोत तन्द्रन्न वोचाम मा सुनोतेति सोमम्।
यो मे पृणाद्यो ददद्यो निबोधाद्यो मा सुन्वन्तमुप गोभिरायत्॥ ७॥

सरस्वति त्वमस्माँ अविड्ढि मरुत्वती धृषती जेषि शत्रून्।
त्यं चिच्छर्धन्तं तविषीयमाणमिन्द्रो हन्ति वृषभं शण्डिकानाम्॥ ८॥
यो नः सनुत्य उत वा जिघत्नुरभिख्याय तं तिगितेन विध्य।
बृहस्पत आयुधैर्जेषि शत्रून्द्रुहे रीषन्तं परि धेहि राजन्॥ ९॥
अस्माकेभिः सत्वभिः शूर शूरैर्वीर्या कृधि यानि ते कर्त्वानि।
ज्योगभूवन्ननुधूपितासो हत्वी तेषामा भरा नो वसूनि॥ १०॥
तं वः शर्धं मारुतं सुम्नयुर्गिरोप ब्रुवे नमसा दैव्यं जनम्।
यथा रयिं सर्ववीरं नशामहा अपत्यसाचं श्रुत्यं दिवेदिवे॥ ११॥

[३१] एकत्रिंशं सूक्तम्

ऋषिः—गृत्समदः॥ देवता—विश्वे देवाः॥ छन्दः—१, २, ४ जगती; ३ विराट्जगती; ५ निचृत् जगती; ६ त्रिष्टुप्; ७ पङ्क्तिः॥ स्वरः—१-५ निषादः; ६ धैवतः; ७ पञ्चमः॥

॥ १४॥ अस्माकं मित्रावरुणावतं रथमादित्यै रुद्रैर्वसुभिः सचाभुवा।
प्र यद्वयो न पप्तन्वस्मन्स्परि श्रवस्यवो हृषीवन्तो वनर्षदः॥ १॥
अध स्मा न उदवता सजोषसो रथं देवासो अभि विक्षु वाजयुम्।
यदाशवः पद्याभिस्तित्रतो रजः पृथिव्याः सानौ जङ्घनन्त पाणिभिः॥ २॥
उत स्य न इन्द्रो विश्वचर्षणिर्दिवः शर्धन मारुतेन सुक्रतुः।
अनु नु स्थात्यवृकाभिरूतिभी रथं महे सनये वाजसातये॥ ३॥
उत स्य देवो भुवनस्य सक्षणिस्त्वष्टा ग्राभिः सजोषा जूजुवद्रथम्।
इळा भगो बृहद्दिवोत रोदसी पूषा पुरंधिरश्विनावधा पती॥ ४॥
उत त्ये देवी सुभगे मिथूदृशोषासानक्ता जगतामपीजुवा।
स्तुषे यद्वां पृथिवि नव्यसा वचः स्थातुश्च वयस्त्रिवया उपस्तिरे॥ ५॥
उत वः शंसमुशिजामिव श्मस्यहिर्बुध्न्योऽज एकपादुत।
त्रित ऋभुक्षाः सविता चनो दधेऽपां नपादाशुहेमा धिया शमि॥ ६॥
एता वो वश्म्युद्यता यजत्रा अतक्षन्नायवो नव्यसे सम्।
श्रवस्यवो वाजं चकानाः सप्तिर्न रथ्यो अहा धीतिमश्याः॥ ७॥

[३२] द्वात्रिंशं सूक्तम्

ऋषिः—गृत्समदः ॥ देवता—१ द्यावापृथिव्यौ; २, ३ इन्द्रस्त्वष्टा वा; ४, ५ राका; ६, ७ सिनीवाली; ८ लिङ्गोक्ताः ॥ छन्दः—१ जगती; २ त्रिष्टुप्; ३ निचृज्जगती; ४, ५ विराट्जगती; ६ अनुष्टुप्; ७ विराडनुष्टुप्; ८ निचृदनुष्टुप् ॥ स्वरः—१, ३-५ निषादः; २ धैवतः; ६-८ गान्धारः ॥

॥ १५ ॥ अस्य मे द्यावापृथिवी ऋतायतो भूतमवित्री वचसः सिषासतः ।
ययोरायुः प्रतरं ते इदं पुर उपस्तुते वसूयुर्वां महो ददे ॥ १ ॥
मा नो गुह्या रिपं आयोरहन्दभन्मा नं आभ्यो रीरधो दुच्छुनाभ्यः ।
मा नो वि यौः सख्या विद्धि तस्य नः सुम्नायता मनसा तत्त्वेमहे ॥ २ ॥
अहेळता मनसा श्रुष्टिमा वह दुहानां धेनुं पिप्युषीमसश्चतम् ।
पद्याभिराशुं वचसा च वाजिनं त्वां हिनोमि पुरुहूत विश्वहा ॥ ३ ॥
राकामहं सुहवां सुष्टुती हुवे शृणोतु नः सुभगा बोधतु त्मना ।
सीव्यत्वपः सूच्याच्छिद्यमानया ददातु वीरं शतदायमुक्थ्यम् ॥ ४ ॥
यास्ते राके सुमतयः सुपेशसो याभिर्ददासि दाशुषे वसूनि ।
ताभिर्नो अद्य सुमना उपागहि सहस्रपोषं सुभगे रराणा ॥ ५ ॥
सिनीवालि पृथुष्टुके या देवानामसि स्वसा ।
जुषस्व हव्यमाहुतं प्रजां देवि दिदिड्ढि नः ॥ ६ ॥
या सुबाहुः स्वङ्गुरिः सुषूमा बहुसूवरी ।
तस्यै विश्पत्न्यै हविः सिनीवाल्यै जुहोतन ॥ ७ ॥
या गुङ्गूर्या सिनीवाली या राका या सरस्वती ।
इन्द्राणीमह्व ऊतये वरुणानीं स्वस्तये ॥ ८ ॥

चतुर्थोऽनुवाकः [३३] त्रयस्त्रिंशं सूक्तम्

ऋषिः—गृत्समदः ॥ देवता—रुद्रः ॥ छन्दः—१, ५, ९, १३-१५ निचृत्त्रिष्टुप्; ३, ६, १०, ११ विराट्त्रिष्टुप्; ४, ८ त्रिष्टुप्; २, ७ पङ्क्तिः; १२ भुरिक्पङ्क्तिः ॥ स्वरः—१, ३-६, ८-११, १३-१५ धैवतः; २, ७, १२ पञ्चमः ॥

॥ १६ ॥ आ ते पितर्मरुतां सुम्नमेतु मा नः सूर्यस्य संदृशो युयोथाः ।
अभि नो वीरो अर्वति क्षमेत प्र जायेमहि रुद्र प्रजाभिः ॥ १ ॥
त्वादत्तेभी रुद्र शंतमेभिः शतं हिमा अशीय भेषजेभिः ।
व्यस्मद् द्वेषो वितरं व्यंहो व्यमीवाश्चातयस्वा विषूचीः ॥ २ ॥

श्रेष्ठो॑ जा॒तस्य॑ रुद्र श्रि॒यासि॑ त॒वस्त॑मस्त॒वसां॑ वज्रबाहो।
पर्षि॑ णः पा॒रमंह॑सः स्व॒स्ति विश्वा॑ अ॒भी॑ती॒ रप॑सो युयोधि॥ ३॥
मा त्वा॑ रुद्र चुक्रुधामा॒ नमो॑भि॒र्मा दु॒ष्टु॑ती वृषभ॒ मा सहू॑ती।
उन्नो॑ वी॒राँ अ॑र्पय भेष॒जेभि॑र्भि॒षक्त॑मं त्वा भि॒षजां॑ शृणोमि॥ ४॥
हवी॑मभि॒र्हव॑ते॒ यो ह॒विर्भि॒रव॒ स्तोमे॑भी रु॒द्रं दि॑षीय।
ऋ॒दू॒दर॑: सु॒हव॒ो मा नो॑ अ॒स्यै ब॒भ्रुः सु॒शिप्रो॑ रीरधन्म॒नाय॑ै॥ ५॥
॥१७॥ उन्मा॑ ममन्द वृष॒भो म॒रुत्वा॒न्त्वक्षी॑यसा॒ वय॑सा॒ नाध॑मानम्।
घृणी॑व च्छा॒यामर॒पा अ॑शी॒या वि॑वासेयं रु॒द्रस्य॑ सु॒म्नम्॥ ६॥
क्व॑१॒॑ स्य ते॑ रुद्र मृळ॒याकु॑र्हस्तो॒ यो अस्ति॑ भेष॒जो जल॑ाषः।
अ॒प॒भ॒र्ता र॑प॒सो॒ दैव्य॑स्या॒भी नु मा॑ वृषभ चक्षमीथाः॥ ७॥
प्र ब॒भ्रवे॑ वृष॒भाय॑ श्वि॒ती॒चे म॒हो महीं॑ सु॒ष्टु॒तिमी॑रयामि।
न॒म॒स्या क॑ल्मली॒किनं॑ नमो॑भिर्गृणी॒मसि॑ त्वे॒षं रु॒द्रस्य॒ नाम॑॥ ८॥
स्थि॒रेभि॒रङ्गैः॑ पुरु॒रूप॑ उ॒ग्रो ब॒भ्रुः शु॒क्रेभि॑: पिपिशे॒ हिर॑ण्यैः।
ईशा॑नाद॒स्य भुव॑नस्य॒ भूरे॒र्न वा उ॑ यो॒ष॒द्रु॒द्राद॑सु॒र्य॑म्॥ ९॥
अर्ह॑न्बिभर्षि॒ सायकानि॒ धन्वार्ह॑न्नि॒ष्कं य॑जतं वि॒श्वरू॑पम्।
अर्ह॑न्नि॒दं द॑यसे॒ विश्व॒मभ्वं॒ न वा ओजी॑यो रुद्र॒ त्वद॑स्ति॥ १०॥
॥१८॥ स्तु॒हि श्रु॒तं ग॑र्त॒सदं॒ युवा॑नं मृ॒गं न भी॒मम॒पहु॑ल्मु॒ग्रम्।
मृ॒ळा ज॑रि॒त्रे रु॒द्र॒ स्तवा॑नोऽ॒न्यं ते॑ अ॒स्मन्नि व॑पन्तु॒ सेना॑: ॥ ११॥
कु॒मा॒रश्चि॑त्पि॒तर॑ं॒ वन्द॑मानं॒ प्रति॑ नानाम रुद्रो॒प॒य॒न्त॑म्।
भूरे॑र्दा॒तार॑ं सत्प॒तिं गृ॑णीषे स्तु॒तस्त्वं भे॑ष॒जा रा॑स्य॒स्मे॥ १२॥
या वो॑ भेष॒जा म॑रुतः शु॒ची॑नि॒ या श॑न्त॒मा वृ॑षणो॒ या म॑यो॒भु।
या॒नि॒ मनु॒रवृ॑णीता पि॒ता न॒स्ता शं च॒ योश्च॑ रु॒द्रस्य॑ वश्मि॥ १३॥
परि॑ णो हे॒ती रु॒द्रस्य॑ वृज्या॒: परि॑ त्वे॒षस्य॑ दु॒र्म॒तिर्म॒ही गा॑त्।
अव॑ स्थि॒रा म॒घव॑द्भ्यस्तनुष्व मी॒ढ्व॒स्तो॒काय॒ तन॑याय मृळ॥ १४॥
ए॒वा ब॑भ्रो वृषभ चेकिता॒न॒ यथा॑ दे॒व॒ न हृ॑णी॒षे न हं॑सि।
ह॒व॒न॒श्रुन्नो॑ रुद्रेह बो॑धि बृ॒हद्व॑देम वि॒दथे॑ सु॒वीरा॑: ॥ १५॥

[३४] चतुस्त्रिंशं सूक्तम्

ऋषिः—गृत्समदः ॥ देवता—मरुतः ॥ छन्दः—१, ३, ८, ९ निचृज्जगती; २, १०-१३ विराड्जगती; ४-७, १४ जगती; १५ निचृत्त्रिष्टुप् ॥ स्वरः—१-१४ निषादः; १५ धैवतः ॥

॥ १९ ॥ धारावरा मरुतो धृष्णवोजसो मृगा न भीमास्तविषीभिरर्चिनः ।
अग्रयो न शुशुचाना ऋजीषिणो भूमिं धमन्तो अप गा अवृण्वत ॥ १ ॥
द्यावो न स्तृभिश्चितयन्त खादिनो व्यभ्रिया न द्युतयन्त वृष्टयः ।
रुद्रो यद्वो मरुतो रुक्मवक्षसो वृषाजनि पृश्न्याः शुक्र ऊधनि ॥ २ ॥
उक्षन्ते अश्वाँ अत्याँइवाजिषु नदस्य कर्णैस्तुरयन्त आशुभिः ।
हिरण्यशिप्रा मरुतो दविध्वतः पृक्षं याथ पृषतीभिः समन्यवः ॥ ३ ॥
पृक्षे ता विश्वा भुवना ववक्षिरे मित्राय वा सदमा जीरदानवः ।
पृषदश्वासो अनवभ्रराधस ऋजिप्यासो न वयुनेषु धूर्षदः ॥ ४ ॥
इन्धन्वभिर्धेनुभी रप्शदूधभिरध्वस्मभिः पथिभिर्भ्राजदृष्टयः ।
आ हंसासो न स्वसराणि गन्तन मधोर्मदाय मरुतः समन्यवः ॥ ५ ॥
॥ २० ॥ आ नो ब्रह्माणि मरुतः समन्यवो नरां न शंसः सवनानि गन्तन ।
अश्वामिव पिप्यत धेनुमूधनि कर्ता धियं जरित्रे वाजपेशसम् ॥ ६ ॥
तं नो दात मरुतो वाजिनं रथं आपानं ब्रह्म चितयद्दिवेदिवे ।
इषं स्तोतृभ्यो वृजनेषु कारवे सनिं मेधामरिष्टं दुष्टरं सहः ॥ ७ ॥
यद्युञ्जते मरुतो रुक्मवक्षसोऽश्वान्रथेषु भग आ सुदानवः ।
धेनुर्न शिश्वे स्वसरेषु पिन्वते जनाय रातहविषे महीमिषम् ॥ ८ ॥
यो नो मरुतो वृकतात्यर्त्यो रिपुर्दधे वसवो रक्षता रिषः ।
वर्तयत तपुषा चक्रियाभि तमव रुद्रा अशसो हन्तना वधः ॥ ९ ॥
चित्रं तद्वो मरुतो याम चेकिते पृश्न्या यदूधरप्यापयो दुहुः ।
यद्वा निदे नवमानस्य रुद्रियास्त्रितं जराय जुरतामदाभ्याः ॥ १० ॥
॥ २१ ॥ तान्वो महो मरुत एवयावो विष्णोरेषस्य प्रभृथे हवामहे ।
हिरण्यवर्णान्ककुहान्यतस्रुचो ब्रह्मण्यन्तः शंस्यं राध ईमहे ॥ ११ ॥
ते दशग्वाः प्रथमा यज्ञमूहिरे ते नो हिन्वन्तूषसो व्युष्टिषु ।
उषा न रामीररुणैरपोर्णुते महो ज्योतिषा शुचता गोअर्णसा ॥ १२ ॥

ते क्षोणीभिररुणेभिर्नाञ्जिभी रुद्रा ऋतस्य सदनेषु वावृधुः।
निमेघमाना अत्येन पाजसा सुश्चन्द्रं वर्ण दधिरे सुपेशसम्॥ १३॥
ताँ इयानो महि वरूथमूतय उप घेदेना नमसा गृणीमसि।
त्रितो न यान्पञ्च होतॄनभिष्टय आववर्तदवराञ्चक्रियावसे॥ १४॥
यया रध्रं पारयथात्यंहो यया निदो मुञ्चथ वन्दितारम्।
अर्वाची सा मरुतो या व ऊतिरो षु वाश्रेव सुमतिर्जिगातु॥ १५॥

[३५] पञ्चत्रिंशं सूक्तम्

ऋषिः—गृत्समदः॥ देवता—अपान्नपात्॥ छन्दः—१, ४, ६, ७, ९, १०, १२, १३, १५ निचृत् त्रिष्टुप्; २, ३, ८ भुरिक्पङ्क्तिः; ५ स्वराट्पङ्क्तिः; ११ विराट्त्रिष्टुप्; १४ त्रिष्टुप्॥
स्वरः—१, ४, ६, ७, ९-१५ धैवतः; २, ३, ५, ८ पञ्चमः॥

॥ २२॥ उपेमसृक्षि वाजयुर्वचस्यां चनो दधीत नाद्यो गिरो मे।
अपां नपादाशुहेमा कुवित्स सुपेशसस्करति जोषिषद्धि॥ १॥
इमं स्वस्मै हृद आ सुतष्टं मन्त्रं वोचेम कुविदस्य वेदत्।
अपां नपादसुर्यस्य मह्ना विश्वान्यर्यो भुवना जजान॥ २॥
समन्या यन्त्युप यन्त्यन्याः समानमूर्वं नद्यः पृणन्ति।
तमू शुचिं शुचयो दीदिवांसमपां नपातं परि तस्थुरापः॥ ३॥
तमस्मेरा युवतयो युवानं मर्मृज्यमानाः परि यन्त्यापः।
स शुक्रेभिः शिक्वभी रेवदस्मे दीदायानिध्मो घृतनिर्णिगप्सु॥ ४॥
अस्मै तिस्रो अव्यथ्याय नारीर्देवाय देवीर्दिधिषन्त्यन्नम्।
कृताइवोप हि प्रससृत्रे अप्सु स पीयूषं धयति पूर्वसूनाम्॥ ५॥

॥ २३॥ अश्वस्यात्र जनिमास्य च स्वर्द्रुहो रिषः संपृचः पाहि सूरीन्।
आमासु पूर्षु परो अप्रमृष्यं नारातयो वि नशन्नानृतानि॥ ६॥
स्व आ दमे सुदुघा यस्य धेनुः स्वधां पीपाय सुभ्वन्नमत्ति।
सो अपां नपादूर्जयन्नप्स्वन्तर्वसुदेयाय विधते वि भाति॥ ७॥
यो अप्स्वा शुचिना दैव्येन ऋतावाजस्र उर्विया विभाति।
वया इदन्या भुवनान्यस्य प्र जायन्ते वीरुधश्च प्रजाभिः॥ ८॥
अपां नपादा ह्यस्थादुपस्थं जिह्मानामूर्ध्वो विद्युतं वसानः।
तस्य ज्येष्ठं महिमानं वहन्तीर्हिरण्यवर्णाः परि यन्ति यह्वीः॥ ९॥

हिरण्यरूपः स हिरण्यसन्दृगपां नपात्सेदु हिरण्यवर्णः।
हिरण्ययात्परि योनेर्निषद्या हिरण्यदा ददत्यन्नमस्मै॥ १०॥
॥ २४॥ तदस्यानीकमुत चारु नामापीच्यं वर्धते नप्तुरपाम्।
यमिन्धते युवतयः समित्था हिरण्यवर्णं घृतमन्नमस्य॥ ११॥
अस्मै बहूनामवमाय सख्ये यज्ञैर्विधेम नमसा हविर्भिः।
सं सानु मार्ज्मि दिधिषामि बिल्मैर्दधाम्यन्नैः परि वन्द ऋग्भिः॥ १२॥
स ईं वृषाजनयत्तासु गर्भं स ईं शिशुर्धयति तं रिहन्ति।
सो अपां नपादनभिम्लातवर्णोऽन्यस्येवेह तन्वा विवेष॥ १३॥
अस्मिन्पदे परमे तस्थिवांसमध्वस्मभिर्विश्वहा दीदिवांसम्।
आपो नप्त्रे घृतमन्नं वहन्तीः स्वयमक्तैः परि दीयन्ति यह्वीः॥ १४॥
अयांसमग्ने सुक्षितिं जनायायांसमु मघवद्भ्यः सुवृक्तिम्।
विश्वं तद्भद्रं यदवन्ति देवा बृहद्वदेम विदथे सुवीराः॥ १५॥

[३६] षट्त्रिंशं सूक्तम्

ऋषिः—गृत्समदः॥ देवता—१ इन्द्रो मधुश्च; २ मरुतो माधवश्च; ३ त्वष्टा शुक्रश्च; ४ अग्निः शुचिश्च; ५ इन्द्रो नभश्च; ६ मित्रावरुणौ नभस्यश्च॥ छन्दः—१, ४ स्वराट् त्रिष्टुप्; २, ३ जगती; ५, ६ भुरिक्त्रिष्टुप्॥ स्वरः—१, ४-६ धैवतः; २, ३ निषादः॥

॥ २५॥ तुभ्यं हिन्वानो वसिष्ट गा अपोऽधुक्षन्त्सीमविभिरद्रिभिर्नरः।
पिबेन्द्र स्वाहा प्रहुतं वषट्कृतं होत्रादा सोमं प्रथमो य ईशिषे॥ १॥
यज्ञैः संमिश्लाः पृषतीभिर्ऋष्टिभिर्यामञ्छुभ्रासो अञ्जिषु प्रिया उत।
आसद्या बर्हिर्भरतस्य सूनवः पोत्रादा सोमं पिबता दिवो नरः॥ २॥
अमेव नः सुहवा आ हि गन्तन नि बर्हिषि सदतना रणिष्टन।
अथा मन्दस्व जुजुषाणो अन्धसस्त्वष्टर्देवेभिर्जनिभिः सुमद्गणः॥ ३॥
आ वक्षि देवाँ इह विप्र यक्षि चोशन्होतर्नि षदा योनिषु त्रिषु।
प्रति वीहि प्रस्थितं सोम्यं मधु पिबाग्नीध्रात्तव भागस्य तृप्णुहि॥ ४॥
एष स्य ते तन्वो नृम्णवर्धनः सह ओजः प्रदिवि बाह्वोर्हितः।
तुभ्यं सुतो मघवन्तुभ्यमाभृतस्त्वमस्य ब्राह्मणादा तृपत्पिब॥ ५॥
जुषेथां यज्ञं बोधतं हवस्य मे सत्तो होता निविदः पूर्व्या अनु।
अच्छा राजाना नमसा एत्यावृतं प्रशास्त्रादा पिबतं सोम्यं मधु॥ ६॥

॥ इति द्वितीयाष्टके सप्तमोऽध्यायः ॥
[सप्तमाध्याये वर्गाः २५, सूक्तानि १३, ऋचः १३७]

अथाष्टमोऽध्यायः

[३७] सप्तत्रिंशं सूक्तम्

ऋषिः—गृत्समदः ॥ देवता—१-४ द्रविणोदाः; ५ अश्विनौ; ६ अग्निः ॥ छन्दः—१, ५ निचृज्जगती; २ जगती; ३ विराड्जगती; ४, ६ भुरिक्त्रिष्टुप् ॥ स्वरः—१-३, ५ निषादः; ४, ६ धैवतः ॥

॥ १ ॥ मन्दस्व होत्रादनु जोषमन्धसोऽध्वर्यवः स पूर्णां वष्ट्यासिचम्।
तस्मा एतं भरत तद्वशो ददिर्होत्रात्सोमं द्रविणोदः पिब ऋतुभिः ॥ १ ॥
यमु पूर्वमहुवे तमिदं हुवे सेदु हव्यो ददिर्यो नाम पत्यते।
अध्वर्युभिः प्रस्थितं सोम्यं मधु पोत्रात्सोमं द्रविणोदः पिब ऋतुभिः ॥ २ ॥
मेद्यन्तु ते वह्नयो येभिरीयसेऽरिषण्यन्वीळयस्वा वनस्पते।
आयूया धृष्णो अभिगूर्या त्वं नेष्ट्रात्सोमं द्रविणोदः पिब ऋतुभिः ॥ ३ ॥
अपाद्धोत्रादुत पोत्रादमत्तोत नेष्ट्रादजुषत प्रयो हितम्।
तुरीयं पात्रममृक्तमर्त्यं द्रविणोदाः पिबतु द्राविणोदसः ॥ ४ ॥
अर्वाञ्चमद्य यय्यं नृवाहणं रथं युञ्जाथामिह वां विमोचनम्।
पृङ्क्तं हवींषि मधुना हि कं गतमथा सोमं पिबतं वाजिनीवसू ॥ ५ ॥
जोष्यग्ने समिधं जोष्याहुतिं जोषि ब्रह्म जन्यं जोषि सुष्टुतिम्।
विश्वेभिर्विश्वाँ ऋतुना वसो मह उशन्देवाँ उशतः पायया हविः ॥ ६ ॥

[३८] अष्टात्रिंशं सूक्तम्

ऋषिः—गृत्समदः ॥ देवता—सविता ॥ छन्दः—१, ५ निचृत्त्रिष्टुप्; २ त्रिष्टुप्; ३, ४, ६, १०, ११ विराट्त्रिष्टुप्; ७, ८ स्वराट्पङ्क्तिः; ९ भुरिक्पङ्क्तिः ॥ स्वरः—१-६, १०, ११ धैवतः; ७-९ पञ्चमः ॥

॥ २ ॥ उदु ष्य देवः सविता सवाय शश्वत्तमं तदपा वह्निरस्थात्।
नूनं देवेभ्यो वि हि धाति रत्नमथाभजद्वीतिहोत्रं स्वस्तौ ॥ १ ॥
विश्वस्य हि श्रुष्टये देव ऊर्ध्वः प्र बाहवा पृथुपाणिः सिसर्ति।
आपश्चिदस्य व्रत आ निमृग्रा अयं चिद्वातो रमते परिज्मन् ॥ २ ॥

आशुभिश्चिद्यान्वि मुचाति नूनमरीरमदतमानं चिदेतोः।
अह्यर्षूणां चिन्न्यया अविष्यामनु व्रतं सवितुर्मोक्यागात्॥ ३॥
पुनः समव्यद्वितंतं वयन्ती मध्या कर्तोर्न्यधाच्छक्म धीरः।
उत्संहायास्थाद् व्यृतूँरदर्धर्रमतिः सविता देव आगात्॥ ४॥
नानौकांसि दुर्यो विश्वमायुर्वि तिष्ठते प्रभवः शोको अग्नेः।
ज्येष्ठं माता सूनवे भागमाधादन्वस्य केतमिषितं सवित्रा॥ ५॥
॥ ३॥ समावर्वर्ति विष्ठितो जिगीषुर्विश्वेषां कामश्चरतामभूत्।
शश्वाँ अपो विकृतं हित्व्यागादनु व्रतं सवितुर्दैव्यस्य॥ ६॥
त्वया हितमप्यमप्सु भागं धन्वान्वा मृगयसो वि तस्थुः।
वनानि विभ्यो नकिरस्य तानि व्रता देवस्य सवितुर्मिनन्ति॥ ७॥
याद्राध्यंऽ वरुणो योनिमप्यमनिशितं निमिषि जभुराणः।
विश्वो मार्ताण्डो व्रजमा पशुर्गीत्स्थशो जन्मानि सविता व्याकः॥ ८॥
न यस्येन्द्रो वरुणो न मित्रो व्रतमर्यमा न मिनन्ति रुद्रः।
नारातयस्तमिदं स्वस्ति हुवे देवं सवितारं नमोभिः॥ ९॥
भगं धियं वाजयन्तः पुरन्धिं नराशंसो ग्नास्पतिर्नो अव्याः।
आये वामस्य सङ्गथे रयीणां प्रिया देवस्य सवितुः स्याम॥ १०॥
अस्मभ्यं तद्दिवो अद्भ्यः पृथिव्यास्त्वया दत्त काम्यं राध आ गात्।
शं यत्स्तोतृभ्य आपये भवात्युरुशंसाय सवितर्जरित्रे॥ ११॥

[३९] एकोनचत्वारिंशं सूक्तम्

ऋषिः—गृत्समदः॥ देवता—अश्विनौ॥ छन्दः—१ निचृत्त्रिष्टुप्; २ भुरिक्पङ्क्तिः; ३ विराट्त्रिष्टुप्; ४, ७, ८ त्रिष्टुप्; ५, ६ स्वराट्पङ्क्तिः॥ स्वरः—१, ३, ४, ७, ८ धैवतः; २, ५, ६ पञ्चमः॥

॥ ४॥ ग्रावाणेव तदिदर्थं जरेथे गृध्रेव वृक्षं निधिमन्तमच्छ।
ब्रह्माणेव विदथ उक्थशासा दूतेव हव्या जन्या पुरुत्रा॥ १॥
प्रातर्यावाणा रथ्येव वीराजेव यमा वरमा सचेथे।
मेनेइव तन्वा३ शुम्भमाने दम्पतीव क्रतुविदा जनेषु॥ २॥
शृङ्गेव नः प्रथमा गन्तमर्वाक्छफाविव जर्भुराणा तरोभिः।
चक्रवाकेव प्रति वस्तोरुस्रावार्वाञ्चा यातं रथ्येव शक्रा॥ ३॥

नावेव नः पारयतं युगेव नभ्येव न उपधीव प्रधीव।
श्वानेव नो अरिषण्या तनूनां खृगलेव विस्रसः पातमस्मान्॥ ४॥
वातेवाजुर्या नद्येव रीतिरक्षीइव चक्षुषा यातमर्वाक्।
हस्ताविव तन्वे३ शंभविष्ठा पादेव नो नयतं वस्यो अच्छ॥ ५॥
॥ ५॥ ओष्ठाविव मध्वास्ने वदन्ता स्तनाविव पिप्यतं जीवसे नः।
नासेव नस्तन्वो रक्षितारा कर्णाविव सुश्रुता भूतमस्मे॥ ६॥
हस्तेव शक्तिमभि सन्ददी नः क्षामेव नः समजतं रजांसि।
इमा गिरो अश्विना युष्मयन्तीः क्ष्णोत्रेणेव स्वधितिं सं शिशीतम्॥ ७॥
एतानि वामश्विना वर्धनानि ब्रह्म स्तोमं गृत्समदासो अक्रन्।
तानि नरा जुजुषाणोप यातं बृहद्वदेम विदथे सुवीराः॥ ८॥

[४०] चत्वारिंशं सूक्तम्

ऋषिः—गृत्समदः॥ देवता—सोमापूषणावदितिश्च॥ छन्दः—१, ३ त्रिष्टुप्; २ विराट्त्रिष्टुप्; ४ स्वराट्पङ्क्तिः; ५, ६ निचृत्त्रिष्टुप्॥ स्वरः—१-३, ५, ६ धैवतः; ४ पञ्चमः॥

॥ ६॥ सोमापूषणा जनना रयीणां जनना दिवो जनना पृथिव्याः।
जातौ विश्वस्य भुवनस्य गोपौ देवा अकृण्वन्नमृतस्य नाभिम्॥ १॥
इमौ देवौ जायमानौ जुषन्तेमौ तमांसि गूहतामजुष्टा।
आभ्यामिन्द्रः पक्वमामास्वन्तः सोमापूषभ्यां जनदुस्रियासु॥ २॥
सोमापूषणा रजसो विमानं सप्तचक्रं रथमविश्वमिन्वम्।
विषूवृतं मनसा युज्यमानं तं जिन्वथो वृषणा पञ्चरश्मिम्॥ ३॥
दिव्य१न्यः सदनं चक्र उच्चा पृथिव्यामन्यो अध्यन्तरिक्षे।
तावस्मभ्यं पुरुवारं पुरुक्षुं रायस्पोषं वि ष्यतां नाभिमस्मे॥ ४॥
विश्वान्यन्यो भुवना जजान विश्वमन्यो अभिचक्षाण एति।
सोमापूषणाववतं धियं मे युवाभ्यां विश्वाः पृतना जयेम॥ ५॥
धियं पूषा जिन्वतु विश्वमिन्वो रयिं सोमो रयिपतिर्दधातु।
अवतु देव्यदितिरनर्वा बृहद्वदेम विदथे सुवीराः ॥ ६॥

[४१] एकचत्वारिंशं सूक्तम्

ऋषिः—गृत्समदः॥ देवता—१, २ वायुः; ३ इन्द्रवायू; ४-६ मित्रावरुणौ; ७-९ अश्विनौ; १०-१२ इन्द्रः; १३-१५ विश्वे देवाः; १६-१८ सरस्वती; १९-२१ द्यावापृथिव्यौ हविर्धाने वा॥ छन्दः—१, ३, ४, ६, १०, ११, १३, १५, १९-२१ गायत्री; २, ५, ९, १२, १४, निचृद्गायत्री; ७ पाद् निचृदद्गायत्री; ८ विराड्गायत्री; १६ अनुष्टुप्; १७ उष्णिक्; १८ बृहती॥ स्वरः—१-१५, १९-२१ षड्जः; १६ गान्धारः; १७ ऋषभः; १८ मध्यमः॥

॥ ७॥ वायो ये ते सहस्त्रिणो रथास्तेभिरा गहि । नियुत्वान्त्सोमपीतये ॥ १ ॥
नियुत्वान्वायवा गह्ययं शुक्रो अयामि ते । गन्तासि सुन्वतो गृहम्॥ २ ॥
शुक्रस्याद्य गवाशिर इन्द्रवायू नियुत्वतः । आ यातं पिबतं नरा॥ ३ ॥
अयं वां मित्रावरुणा सुतः सोम ऋतावृधा । ममेदिह श्रुतं हवम्॥ ४ ॥
राजानावनभिद्रुहा ध्रुवे सदस्युत्तमे । सहस्त्रस्थूण आसाते॥ ५ ॥
॥ ८॥ ता सम्राजा घृतासुती आदित्या दानुनस्पती । सचेते अनवह्वरम्॥ ६ ॥
गोमदू षु नासत्याश्वावद्यातमश्विना । वर्ती रुद्रा नृपाय्यम्॥ ७ ॥
न यत्परो नान्तर आदधर्षद् वृषण्वसू । दुःशंसो मर्त्यो रिपुः॥ ८ ॥
ता न आ वोळ्हमश्विना रयिं पिशङ्गसन्दृशम् । धिष्ण्या वरिवोविदम्॥ ९ ॥
इन्द्रो अङ्ग महद्भयमभी षदप चुच्यवत् । स हि स्थिरो विचर्षणिः॥ १० ॥
॥ ९॥ इन्द्रश्च मृळयाति नो न नः पश्चादघं नशत् । भद्रं भवाति नः पुरः॥ ११ ॥
इन्द्र आशाभ्यस्परि सर्वीभ्यो अभयं करत् । जेता शत्रून्विचर्षणिः॥ १२ ॥
विश्वे देवास आ गत शृणुता म इमं हवम् । एदं बर्हिर्नि षीदत॥ १३ ॥
तीव्रो वो मधुमाँ अयं शुनहोत्रेषु मत्सरः । एतं पिबत काम्यम्॥ १४ ॥
इन्द्रज्येष्ठा मरुद्गणा देवासः पूषरातयः । विश्वे मम श्रुता हवम्॥ १५ ॥
॥ १०॥ अम्बितमे नदीतमे देवितमे सरस्वति ।
अप्रशस्ताइव स्मसि प्रशस्तिमम्ब नस्कृधि॥ १६ ॥
त्वे विश्वा सरस्वति श्रितायूंषि देव्याम् ।
शुनहोत्रेषु मत्स्व प्रजां देवि दिदिड्ढि नः॥ १७ ॥
इमा ब्रह्म सरस्वति जुषस्व वाजिनीवति ।
या ते मन्म गृत्समदा ऋतावरि प्रिया देवेषु जुह्वति॥ १८ ॥

प्रेतां यज्ञस्य शंभुवा युवामिदा वृणीमहे। अग्निं च हव्यवाहनम्॥ १९॥
द्यावा नः पृथिवी इमं सिध्रमद्य दिविस्पृशम्। यज्ञं देवेषु यच्छताम्॥ २०॥
आ वामुपस्थमद्रुहा देवाः सीदन्तु यज्ञियाः। इहाद्य सोमपीतये॥ २१॥

[४२] द्विचत्वारिंशं सूक्तम्

ऋषिः—गृत्समदः॥ देवता—कपिञ्जलइवेन्द्रः॥ छन्दः—त्रिष्टुप्॥ स्वरः—धैवतः॥

॥ ११॥ कनिक्रदज्जनुषं प्रब्रुवाण इयर्ति वाचमरितेव नावम्।
सुमङ्गलश्च शकुने भवासि मा त्वा का चिदभिभा विश्व्या विदत्॥ १॥
मा त्वा श्येन उद्वधीन्मा सुपर्णो मा त्वा विददिषुमान्वीरो अस्ता।
पित्र्यामनु प्रदिशं कनिक्रदत्सुमङ्गलो भद्रवादी वदेह॥ २॥
अव क्रन्द दक्षिणतो गृहाणां सुमङ्गलो भद्रवादी शकुन्ते।
मा नः स्तेन ईशत माघशंसो बृहद्वदेम विदथे सुवीराः॥ ३॥

[४३] त्रिचत्वारिंशं सूक्तम्

ऋषिः—गृत्समदः॥ देवता—कपिञ्जलइवेन्द्रः॥ छन्दः—१ जगती; २ भुरिगतिशक्वरी; ३ निचृज्जगती॥ स्वरः—१, ३ निषादः; २ पञ्चमः॥

॥ १२॥ प्रदक्षिणिदभि गृणन्ति कारवो वयो वदन्त ऋतुथा शकुन्तयः।
उभे वाचौ वदति सामगाइव गायत्रं च त्रैष्टुभं चानु राजति॥ १॥
उद्गातेव शकुने साम गायसि ब्रह्मपुत्रइव सवनेषु शंससि।
वृषेव वाजी शिशुमतीरपीत्या सर्वतो नः शकुने भद्रमा वद
विश्वतो नः शकुने पुण्यमा वद॥ २॥
आवदंस्त्वं शकुने भद्रमा वद तूष्णीमासीनः सुमतिं चिकिद्धि नः।
यदुत्पतन्वदसि कर्करिर्यथा बृहद्वदेम विदथे सुवीराः॥ ३॥

॥ इति द्वितीयं मण्डलम्॥

[द्वितीयमण्डले अनुवाकाः ४, सूक्तानि ४३, ऋचः ४२९]

॥ अथ तृतीयं मण्डलम् ॥

प्रथमोऽनुवाकः [१] प्रथमं सूक्तम्

ऋषिः—गाथिनो विश्वामित्रः ॥ देवता—अग्निः ॥ छन्दः—१, ३-५, ९, ११, १२, १५, १७, १९, २० निचृत्त्रिष्टुप्; २, ६, ७, १३, १४ त्रिष्टुप्; ८, १६, २३ स्वराट्पङ्क्तिः; १०, २१ विराट्त्रिष्टुप्; १८ भुरिक्पङ्क्तिः; २२ ज्योतिष्मतीत्रिष्टुप् ॥ स्वरः—१-७, ९-१५, १७, १९-२२ धैवतः; ८, १६, १८, २३ पञ्चमः

॥ १३ ॥ सोमस्य मा तवसं वक्ष्यग्ने वह्निं चकर्थ विदथे यजध्यै ।
देवाँ अच्छा दीद्यद्युञ्जे अद्रिं शमाये अग्ने तन्वं जुषस्व ॥ १ ॥
प्राञ्चं यज्ञं चकृम वर्धतां गीः समिद्भिरग्निं नमसा दुवस्यन् ।
दिवः शशासुर्विदथा कवीनां गृत्साय चित्तवसे गातुमीषुः ॥ २ ॥
मयो दधे मेधिरः पूतदक्षो दिवः सुबन्धुर्जनुषा पृथिव्याः ।
अविन्दन्नु दर्शतमप्स्वन्तर्देवासो अग्निमपसि स्वसॄणाम् ॥ ३ ॥
अवर्धयन्त्सुभगं सप्त यह्वीः श्वेतं जज्ञानमरुषं महित्वा ।
शिशुं न जातमभ्यारुरश्वा देवासो अग्निं जनिमन्वपुष्यन् ॥ ४ ॥
शुक्रेभिरङ्गैः रज आततन्वान्क्रतुं पुनानः कविभिः पवित्रैः ।
शोचिर्वसानः पर्यायुरपां श्रियो मिमीते बृहतीरनूनाः ॥ ५ ॥

॥ १४ ॥ व्रजो सीमनदतीरदब्धा दिवो यह्वीरवसाना अनग्नाः ।
सना अत्र युवतयः सयोनीरेकं गर्भं दधिरे सप्त वाणीः ॥ ६ ॥
स्तीर्णा अस्य संहतो विश्वरूपा घृतस्य योनौ स्रवथे मधूनाम् ।
अस्थुरत्र धेनवः पिन्वमाना मही दस्मस्य मातरा समीची ॥ ७ ॥
बभ्राणः सूनो सहसो व्यद्यौद्दधानः शुक्रा रभसा वपूंषि ।
श्चोतन्ति धारा मधुनो घृतस्य वृषा यत्र वावृधे काव्येन ॥ ८ ॥
पितुश्चिदूधर्जनुषा विवेद व्यस्य धारा असृजद्वि धेनाः ।
गुहा चरन्तं सखिभिः शिवेभिर्दिवो यह्वीभिर्न गुहा बभूव ॥ ९ ॥
पितुश्च गर्भं जनितुश्च बभ्रे पूर्वीरेको अधयत्पीप्यानाः ।
वृष्णो सपत्नी शुचये सबन्धू उभे अस्मै मनुष्येऽ३ नि पाहि ॥ १० ॥

॥ १५ ॥ उरौ महाँ अनिबाधे ववर्धापो अग्निं यशसः सं हि पूर्वीः।
ऋतस्य योनावशयद्दमूना जामीनामग्निरपसि स्वसॄणाम्॥ ११ ॥
अक्रो न बभ्रिः समिथे महीनां दिदृक्षेयः सूनवे भात्रृजीकः।
उदुस्रिया जनिता यो जजानापां गर्भो नृतमो यह्वो अग्निः॥ १२ ॥
अपां गर्भं दर्शतमोषधीनां वना जजान सुभगा विरूपम्।
देवासश्चिन्मनसा सं हि जग्मुः पनिष्ठं जातं तवसं दुवस्यन्॥ १३ ॥
बृहन्त इद्भानवो भात्रृजीकमग्निं सचन्त विद्युतो न शुक्राः।
गुहेव वृद्धं सदसि स्वे अन्तरपार ऊर्वे अमृतं दुहानाः॥ १४ ॥
ईळे च त्वा यजमानो हविर्भिरीळे सखित्वं सुमतिं निकामः।
देवैरवो मिमीहि सं जरित्रे रक्षा च नो दम्येभिरनीकैः॥ १५ ॥
॥ १६ ॥ उपक्षेतारस्तव सुप्रणीतेऽग्ने विश्वानि धन्या दधानाः।
सुरेतसा श्रवसा तुज्यमाना अभि ष्याम पृतनायूँरदेवान्॥ १६ ॥
आ देवानामभवः केतुरग्ने मन्द्रो विश्वानि काव्यानि विद्वान्।
प्रति मर्ताँ अवासयो दमूना अनु देवान्रथिरो यासि साधन्॥ १७ ॥
नि दुरोणे अमृतो मर्त्यानां राजा ससाद विदथानि साधन्।
घृतप्रतीक उर्विया व्यद्यौदग्निर्विश्वानि काव्यानि विद्वान्॥ १८ ॥
आ नो गहि सख्येभिः शिवेभिर्महान्महीभिरूतिभिः सरण्यन्।
अस्मे रयिं बहुलं सन्तरुत्रं सुवाचं भागं यशसं कृधी नः॥ १९ ॥
एता ते अग्ने जनिमा सनानि प्र पूर्व्याय नूतनानि वोचम्।
महान्ति वृष्णे सवना कृतेमा जन्मंजन्मन्निहितो जातवेदाः॥ २० ॥
जन्मंजन्मन्निहितो जातवेदा विश्वामित्रेभिरिध्यते अजस्त्रः।
तस्य वयं सुमतौ यज्ञियस्यापि भद्रे सौमनसे स्याम॥ २१ ॥
इमं यज्ञं सहसावन्त्वं नो देवत्रा धेहि सुक्रतो ररांणः।
प्र यंसि होतर्बृहतीरिषो नोऽग्ने महि द्रविणमा यजस्व॥ २२ ॥
इळामग्ने पुरुदंसं सनिं गोः शश्वत्तमं हवमानाय साध।
स्यान्नः सूनुस्तनयो विजावाग्ने सा ते सुमतिर्भूत्वस्मे॥ २३ ॥

[२] द्वितीयं सूक्तम्

ऋषिः—विश्वामित्रः॥ देवता—अग्निर्वैश्वानरः॥ छन्दः—१, ३, १० जगती; २, ४, ६, ८, ९, ११ विराड्जगती; ५, ७, १२-१५ निचृज्जगती॥ स्वरः—निषादः॥

॥ १७ ॥ वैश्वानराय धिषणामृतावृधे घृतं न पूतमग्नये जनामसि।
द्विता होतारं मनुषश्च वाघतो धिया रथं न कुलिशः समृण्वति॥ १॥
स रोचयज्जनुषा रोदसी उभे स मात्रोरभवत्पुत्र ईड्यः।
हव्यवाळग्निरजरश्चनोहितो दूळभो विशामतिथिर्विभावसुः॥ २॥
क्रत्वा दक्षस्य तरुषो विधर्मणि देवासो अग्निं जनयन्त चित्तिभिः।
रुरुचानं भानुना ज्योतिषा महामत्यं न वाजं सनिष्यन्नुप ब्रुवे॥ ३॥
आ मन्द्रस्य सनिष्यन्तो वरेण्यं वृणीमहे अह्वयं वाजमृग्मियम्।
रातिं भृगूणामुशिजं कविक्रतुमग्निं राजन्तं दिव्येन शोचिषा॥ ४॥
अग्निं सुम्नाय दधिरे पुरो जना वाजश्रवसमिह वृक्तबर्हिषः।
यतस्रुचः सुरुचं विश्वदेव्यं रुद्रं यज्ञानां साधदिष्टिमपसाम्॥ ५॥

॥ १८ ॥ पावकशोचे तव हि क्षयं परि होतर्यज्ञेषु वृक्तबर्हिषो नरः।
अग्ने दुव इच्छमानास आप्यमुपासते द्रविणं धेहि तेभ्यः॥ ६॥
आ रोदसी अपृणदा स्वर्महज्जातं यदेनमपसो अधारयन्।
सो अध्वराय परि णीयते कविरत्यो न वाजसातये चनोहितः॥ ७॥
नमस्यत हव्यदातिं स्वध्वरं दुवस्यत दम्यं जातवेदसम्।
रथीर्ऋतस्य बृहतो विचर्षणिरग्निर्देवानामभवत् पुरोहितः॥ ८॥
तिस्रो यह्वस्य समिधः परिज्मनोऽग्नेरपुनन्नुशिजो अमृत्यवः।
तासामेकामदधुर्मर्त्ये भुजमु लोकमु द्वे उप जामिमीयतुः॥ ९॥
विशां कविं विश्पतिं मानुषीरिषः सं सीमकृण्वन्त्स्वधितिं न तेजसे।
स उद्वतो निवतो याति वेविषत्स गर्भमेषु भुवनेषु दीधरत्॥ १०॥

॥ १९ ॥ स जिन्वते जठरेषु प्रजज्ञिवान्वृषा चित्रेषु नानदन्न सिंहः।
वैश्वानरः पृथुपाजा अमर्त्यो वसु रत्ना दयमानो वि दाशुषे॥ ११॥
वैश्वानरः प्रत्नथा नाकमारुहद्दिवस्पृष्ठं भन्दमानः सुमन्मभिः।
स पूर्वजनयज्जन्तवे धनं समानमज्मं पर्येति जागृविः॥ १२॥

ऋतावानं यज्ञियं विप्रमुक्थ्य१मा यं दधे मातरिश्वा दिवि क्षयम्।
तं चित्रयामं हरिकेशमीमहे सुदीतिमग्निं सुविताय नव्यसे॥ १३॥
शुचिं न यामन्निषिरं स्वर्दृशं केतुं दिवो रोचनस्थामुषर्बुधम्।
अग्निं मूर्धानं दिवो अप्रतिष्कुतं तमीमहे नमसा वाजिनं बृहत्॥ १४॥
मन्द्रं होतारं शुचिमद्वयाविनं दमूनसमुक्थ्यं विश्वचर्षणिम्।
रथं न चित्रं वपुषाय दर्शतं मनुर्हितं सदमिद्राय ईमहे॥ १५॥

[३] तृतीयं सूक्तम्

ऋषिः—विश्वामित्रः॥ देवता—वैश्वानरोऽग्निः॥ छन्दः—१, ५ निचृज्जगती; २-४, ६, ८, ९ जगती; ७, १० विराड्जगती; ११ भुरिक्पङ्क्तिः॥ स्वरः—१-१० निषादः; ११ पञ्चमः॥

॥ २० ॥ वैश्वानराय पृथुपाजसे विपो रत्ना विधन्त धरुणेषु गातवे।
अग्निर्हि देवाँ अमृतो दुवस्यत्यथा धर्माणि सनता न दूदुषत्॥ १॥
अन्तर्दूतो रोदसी दस्म ईयते होता निषत्तो मनुषः पुरोहितः।
क्षयं बृहन्तं परि भूषति द्युभिर्देवेभिरग्निरिषितो धियावसुः॥ २॥
केतुं यज्ञानां विदथस्य साधनं विप्रासो अग्निं महयन्त चित्तिभिः।
अपांसि यस्मिन्नधि सन्दधुर्गिरस्तस्मिन्त्सुम्नानि यजमान आ चके॥ ३॥
पिता यज्ञानामसुरो विपश्चितां विमानमग्निर्वयुनं च वाघताम्।
आ विवेश रोदसी भूरिवर्पसा पुरुप्रियो भन्दते धामभिः कविः॥ ४॥
चन्द्रमग्निं चन्द्ररथं हरिव्रतं वैश्वानरमप्सुषदं स्वर्विदम्।
विगाहं तूर्णिं तविषीभिरावृतं भूर्णिं देवास इह सुश्रियं दधुः॥ ५॥

॥ २१ ॥ अग्निर्देवेभिर्मनुषश्च जन्तुभिस्तन्वानो यज्ञं पुरुपेशसं धिया।
रथीरन्तरीयते साधदिष्टिभिर्जीरो दमूना अभिशस्तिचातनः॥ ६॥
अग्ने जरस्व स्वपत्य आयुन्यूर्जा पिन्वस्व समिषो दिदीहि नः।
वयांसि जिन्व बृहतश्च जागृव उशिग्देवानामसि सुक्रतुर्विपाम्॥ ७॥
विश्पतिं यह्वमतिथिं नरः सदा यन्तारं धीनामुशिजं च वाघताम्।
अध्वराणां चेतनं जातवेदसं प्र शंसन्ति नमसा जूतिभिर्वृधे॥ ८॥
विभावा देवः सुरणः परि क्षितीरग्निर्बभूव शवसा सुमद्रथः।
तस्य व्रतानि भूरिपोषिणो वयमुप भूषेम दम आ सुवृक्तिभिः॥ ९॥

वैश्वानर तव धामान्या चके येभिः स्वर्विदभवो विचक्षण।
जात आपृणो भुवनानि रोदसी अग्ने ता विश्वा परिभूरसि त्मना॥ १०॥
वैश्वानरस्य दंसनाभ्यो बृहदरिणादेकः स्वपस्यया कविः।
उभा पितरा महयन्नजायताग्निर्द्यावापृथिवी भूरिरेतसा॥ ११॥

[४] चतुर्थं सूक्तम्

ऋषिः—विश्वामित्रः॥ देवता—आप्रियः॥ छन्दः—१, ४, ७ स्वराट्पङ्क्तिः; २, ३, ५ त्रिष्टुप्; ६, ८, १०, ११ निचृत्त्रिष्टुप्; ९ विराट्त्रिष्टुप्॥ स्वरः—१, ४, ७ पञ्चमः; २, ३, ५, ६, ८-११ धैवतः॥

॥ २२॥ समित्समित्सुमना बोध्यस्मे शुचाशुचा सुमतिं रासि वस्वः।
आ देव देवान्यजथाय वक्षि सखा सखीन्त्सुमना यक्ष्यग्ने॥ १॥
यं देवासस्त्रिरहन्नायजन्ते दिवेदिवे वरुणो मित्रो अग्निः।
सेमं यज्ञं मधुमन्तं कृधी नस्तनूनपाद् घृतयोनिं विधन्तम्॥ २॥
प्र दीधितिर्विश्ववारा जिगाति होतारमिळः प्रथमं यजध्यै।
अच्छा नमोभिर्वृषभं वन्दध्यै स देवान्यक्षदिषितो यजीयान्॥ ३॥
ऊर्ध्वो वां गातुरध्वरे अकार्यूर्ध्वा शोचींषि प्रस्थिता रजांसि।
दिवो वा नाभा न्यसादि होता स्तृणीमहि देवव्यचा वि बर्हिः॥ ४॥
सप्त होत्राणि मनसा वृणाना इन्वन्तो विश्वं प्रति यन्नृतेन।
नृपेशसो विदथेषु प्र जाता अभीमं यज्ञं वि चरन्त पूर्वीः॥ ५॥
॥ २३॥ आ भन्दमाने उषसा उपाके उत स्मयेते तन्वा३ विरूपे।
यथा नो मित्रो वरुणो जुजोषदिन्द्रो मरुत्वाँ उत वा महोभिः॥ ६॥
दैव्या होतारा प्रथमा न्यृञ्जे सप्त पृक्षासः स्वधया मदन्ति।
ऋतं शंसन्त ऋतमित्त आहुरनु व्रतं व्रतपा दीध्यानाः॥ ७॥
आ भारती भारतीभिः सजोषा इळा देवैर्मनुष्येभिरग्निः।
सरस्वती सारस्वतेभिरर्वाक् तिस्रो देवीर्बर्हिरेदं सदन्तु॥ ८॥
तन्नस्तुरीपमध पोषयित्नु देव त्वष्टर्वि रराणः स्यस्व।
यतो वीरः कर्मण्यः सुदक्षो युक्तग्रावा जायते देवकामः॥ ९॥
वनस्पतेऽव सृजोप देवानग्निर्हविः शमिता सूदयाति।
सेदु होता सत्यतरो यजाति यथा देवानां जनिमानि वेद॥ १०॥

आ याह्यग्ने समिधानो अर्वाङिन्द्रेण देवैः सरथं तुरेभिः।
बर्हिर्न आस्तामदितिः सुपुत्रा स्वाहा देवा अमृता मादयन्ताम्॥ ११॥

[५] पञ्चमं सूक्तम्

ऋषिः—विश्वामित्रः॥ देवता—अग्निः॥ छन्दः—१, २, ११ भुरिक्पङ्क्तिः; ३ पङ्क्तिः; ४ त्रिष्टुप्; ५, ७, १० निचृत्त्रिष्टुप्; ६ स्वराट्पङ्क्तिः; ८, ९ विराट्त्रिष्टुप्॥ स्वरः—१-३, ६, ११ पञ्चमः; ४, ५, ७-१० धैवतः॥

॥ २४॥ प्रत्यग्निरुषसश्चेकितानोऽ बोधि विप्रः पदवीः कवीनाम्।
पृथुपाजा देवयद्भिः समिद्धोऽप द्वारा तमसो वह्निरावः॥ १॥
प्रेद्वग्निर्वावृधे स्तोमेभिर्गीर्भिः स्तोतॄणां नमस्य उक्थैः।
पूर्वीर्ऋतस्य सन्दृशश्चकानः सं दूतो अद्यौदुषसो विरोके॥ २॥
अधाय्यग्निर्मानुषीषु विक्ष्वि१पां गर्भो मित्र ऋतेन साधन्।
आ हर्यतो यजतः सान्वस्थादभूदु विप्रो हव्यो मतीनाम्॥ ३॥
मित्रो अग्निर्भवति यत्समिद्धो मित्रो होता वरुणो जातवेदाः।
मित्रो अध्वर्युरिषिरो दमूना मित्रः सिन्धूनामुत पर्वतानाम्॥ ४॥
पाति प्रियं रिपो अग्रं पदं वेः पाति यह्वश्चरणं सूर्यस्य।
पाति नाभा सप्तशीर्षाणमग्निः पाति देवानामुपमादमृष्वः॥ ५॥

॥ २५॥ ऋभुश्चक्र ईड्यं चारु नाम विश्वानि देवो वयुनानि विद्वान्।
ससस्य चर्म घृतवत्पदं वेस्तदिदग्नी रक्षत्यप्रयुच्छन्॥ ६॥
आ योनिमग्निर्घृतवन्तमस्थात् पृथुप्रगाणमुशन्तमुशानः।
दीद्यानः शुचिर्ऋष्वः पावकः पुनःपुनर्मातरा नव्यसी कः॥ ७॥
सद्यो जात ओषधीभिर्ववक्षे यदी वर्धन्ति प्रस्वो घृतेन।
आपइव प्रवता शुम्भमाना उरुष्यदग्निः पित्रोरुपस्थे॥ ८॥
उदु ष्टुतः समिधा यह्वो अद्यौद्वर्ष्मन्दिवो अधि नाभा पृथिव्याः।
मित्रो अग्निरीड्यो मातरिश्वा दूतो वक्षद्यजथाय देवान्॥ ९॥
उदस्तम्भीत्समिधा नाकमृष्वो३ऽ ग्निर्भवन्नुत्तमो रोचनानाम्।
यदी भृगुभ्यः परि मातरिश्वा गुहा सन्तं हव्यवाहं समीधे॥ १०॥
इळामग्ने पुरुदंसं सनिं गोः शश्वत्तमं हवमानाय साध।
स्यान्नः सूनुस्तनयो विजावाग्ने सा ते सुमतिर्भूत्वस्मे॥ ११॥

[६] षष्ठं सूक्तम्

ऋषिः—विश्वामित्रः ॥ देवता—अग्निः ॥ छन्दः—१, ५ विराट्त्रिष्टुप्; २, ७ त्रिष्टुप्; ३, ४ ८ निचृत्त्रिष्टुप्; ६, ११ भुरिक्पङ्क्तिः; ९ स्वराट्पङ्क्तिः; १० भुरिक्त्रिष्टुप् ॥ स्वरः—१-५, ७, ८, १० धैवतः; ६, ९, ११ पञ्चमः ॥

॥ २६ ॥ प्र कारवो मनना वच्यमाना देवद्रीचीं नयत देवयन्तः।
दक्षिणावाड् वाजिनी प्राच्येति हविर्भरन्त्यग्नये घृताचीं ॥ १ ॥
आ रोदसी अपृणा जायमान उत प्र रिक्था अध नु प्रयज्यो।
दिवश्चिदग्ने महिना पृथिव्या वच्यन्तां ते वह्नयः सप्तजिह्वाः ॥ २ ॥
द्यौश्च त्वा पृथिवी यज्ञियासो नि होतारं सादयन्ते दमाय।
यदी विशो मानुषीर्देवयन्तीः प्रयस्वतीरीळते शुक्रमर्चिः ॥ ३ ॥
महान्त्सधस्थे ध्रुव आ निषत्तोऽन्तर्द्यावा माहिने हर्यमाणः।
आस्क्रे सपत्नी अजरे अमृक्ते सबर्दुघे उरुगायस्य धेनू ॥ ४ ॥
व्रता ते अग्ने महतो महानि तव क्रत्वा रोदसी आ ततन्थ।
त्वं दूतो अभवो जायमानस्त्वं नेता वृषभ चर्षणीनाम् ॥ ५ ॥
॥ २७ ॥ ऋतस्य वा केशिना योग्याभिर्घृतस्नुवा रोहिता धुरि धिष्व।
अथा वह देवान्देव विश्वान्त्स्वध्वरा कृणुहि जातवेदः ॥ ६ ॥
दिवश्चिदा ते रुचयन्त रोका उषो विभातीरनु भासि पूर्वीः।
अपो यदग्न उशधग्वनेषु होतुर्मन्द्रस्य पनयन्त देवाः ॥ ७ ॥
उरौ वा ये अन्तरिक्षे मदन्ति दिवो वा ये रोचने सन्ति देवाः।
ऊमा वा ये सुहवासो यजत्रा आयेमिरे रथ्यो अग्ने अश्वाः ॥ ८ ॥
ऐभिरग्ने सरथं याह्यर्वाङ् नानारथं वा विभवो ह्यश्वाः।
पत्नीवतस्त्रिंशतं त्रींश्च देवाननुष्वधमा वह मादयस्व ॥ ९ ॥
स होता यस्य रोदसी चिदुर्वी यज्ञंयज्ञमभि वृधे गृणीतः।
प्राची अध्वरेव तस्थतुः सुमेके ऋतावरी ऋतजातस्य सत्ये ॥ १० ॥
इळामग्ने पुरुदंसं सनिं गोः शश्वत्तमं हवमानाय साध।
स्यान्नः सूनुस्तनयो विजावाग्ने सा ते सुमतिर्भूत्वस्मे ॥ ११ ॥

॥ इति अष्टमोऽध्यायः ॥
[अष्टमाध्याये वर्गाः २७, सूक्तानि १३, ऋचः १४०]
[द्वितीयाष्टके अध्यायाः ८, वर्गाः २२१, सूक्तानि ११९, ऋचः ११४७]
॥ इति द्वितीयोऽष्टकः ॥

अथ तृतीयाऽष्टकेः

अथ प्रथमोऽध्यायः

[७] सप्तमं सूक्तम्

ऋषिः—विश्वामित्रः ॥ देवता—अग्निः ॥ छन्दः—१, ६, ९, १० त्रिष्टुप्; २-५, ७ निचृत्त्रिष्टुप्; ८ स्वराट्पङ्क्तिः; ११ भुरिक्पङ्क्तिः ॥ स्वरः—१-७, ९, १० धैवतः; ८, ११ पञ्चमः ॥

॥ १ ॥ प्र य आरुः शितिपृष्ठस्य धासेरा मातरा विविशुः सप्त वाणीः ।
परिक्षिता पितरा सं चरेते प्र सस्राते दीर्घमायुः प्रयक्षे ॥ १ ॥
दिवक्षसो धेनवो वृष्णो अश्वा देवीरा तस्थौ मधुमद्वहन्तीः ।
ऋतस्य त्वा सदसि क्षेमयन्तं पर्येका चरति वर्तनिं गौः ॥ २ ॥
आ सीमरोहत्सुयमा भवन्तीः पतिश्चिकित्वान्रयिविद्रयीणाम् ।
प्र नीलपृष्ठो अतसस्य धासेस्ता अवासयत्पुरुधप्रतीकः ॥ ३ ॥
महि त्वाष्ट्रमूर्जयन्तीरजुर्यं स्तभूयमानं वहतो वहन्ति ।
व्यङ्गेभिर्दिद्युतानः सधस्थ एकामिव रोदसी आ विवेश ॥ ४ ॥
जानन्ति वृष्णो अरुषस्य शेवमुत ब्रध्नस्य शासने रणन्ति ।
दिवोरुचः सुरुचो रोचमाना इळा येषां गण्या माहिना गीः ॥ ५ ॥
॥ २ ॥ उतो पितृभ्यां प्रविदानु घोषं महो महद्भ्यामनयन्त शूषम् ।
उक्षा ह यत्र परि धानमक्तोरनु स्वं धाम जरितुर्ववक्ष ॥ ६ ॥
अध्वर्युभिः पञ्चभिः सप्त विप्राः प्रियं रक्षन्ते निहितं पदं वेः ।
प्राञ्चो मदन्त्युक्षणो अजुर्या देवा देवानामनु हि व्रता गुः ॥ ७ ॥
दैव्या होतारा प्रथमा न्यृञ्जे सप्त पृक्षासः स्वधया मदन्ति ।
ऋतं शंसन्त ऋतमित्त आहुरनु व्रतं व्रतपा दीध्यानाः ॥ ८ ॥
वृषायन्ते महे अत्याय पूर्वीर्वृष्णे चित्राय रश्मयः सुयामाः ।
देव होतर्मन्द्रतरश्चिकित्वान्महो देवान्रोदसी एह वक्षि ॥ ९ ॥
पृक्षप्रयजो द्रविणः सुवाचः सुकेतव उषसो रेवदूषुः ।
उतो चिदग्ने महिना पृथिव्याः कृतं चिदेनः सं महे दशस्य ॥ १० ॥

इळामग्ने पुरुदसं सनिं गोः शश्वत्तमं हवमानाय साध।
स्यान्नः सूनुस्तनयो विजावाग्ने सा ते सुमतिर्भूत्वस्मे॥ ११॥

[८] अष्टमं सूक्तम्

ऋषिः—विश्वामित्रः॥ देवता—विश्वे देवाः॥ छन्दः—१, ८-१० निचृत्त्रिष्टुप्; २, ५, ६, ११ त्रिष्टुप्; ३, ७ स्वराडनुष्टुप्; ४ स्वराट्त्रिष्टुप्॥ स्वरः—१, २, ४-६, ८-११ धैवतः; ३, ७ गान्धारः॥

॥ ३॥ अञ्जन्ति त्वामध्वरे देवयन्तो वनस्पते मधुना दैव्येन।
यदूर्ध्वस्तिष्ठा द्रविणेह धत्ताद्यद्वा क्षयो मातुरस्या उपस्थे॥ १॥
समिद्धस्य श्रयमाणः पुरस्ताद् ब्रह्म वन्वानो अजरं सुवीरम्।
आरे अस्मदमतिं बाधमान उच्छ्रयस्व महते सौभगाय॥ २॥
उच्छ्रयस्व वनस्पते वर्ष्मन्पृथिव्या अधि।
सुमिती मीयमानो वर्चो धा यज्ञवाहसे॥ ३॥
युवा सुवासाः परिवीत आगात्स उ श्रेयान्भवति जायमानः।
तं धीरासः कवय उन्नयन्ति स्वाध्यो३ मनसा देवयन्तः॥ ४॥
जातो जायते सुदिनत्वे अह्नां समर्य आ विदथे वर्धमानः।
पुनन्ति धीरा अपसो मनीषा देवया विप्र उदियर्ति वाचम्॥ ५॥
॥ ४॥ यान्वो नरो देवयन्तो निमिम्युर्वनस्पते स्वधितिर्वा ततक्ष।
ते देवासः स्वरवस्तस्थिवांसः प्रजावदस्मे दिधिषन्तु रत्नम्॥ ६॥
ये वृक्णासो अधि क्षमि निमितासो यतस्रुचः।
ते नो व्यन्तु वार्यं देवत्रा क्षेत्रसाधसः॥ ७॥
आदित्या रुद्रा वसवः सुनीथा द्यावाक्षामा पृथिवी अन्तरिक्षम्।
सजोषसो यज्ञमवन्तु देवा ऊर्ध्वं कृण्वन्त्वध्वरस्य केतुम्॥ ८॥
हंसाइव श्रेणिशो यतानाः शुक्रा वसानाः स्वरवो न आगुः।
उन्नीयमानाः कविभिः पुरस्ताद्देवा देवानामपि यन्ति पाथः॥ ९॥
शृङ्गाणीवेच्छृङ्गिणां सं ददृशे चषालवन्तः स्वरवः पृथिव्याम्।
वाघद्भिर्वा विहवे श्रोषमाणा अस्माँ अवन्तु पृतनाज्येषु॥ १०॥
वनस्पते शतवल्शो वि रोह सहस्रवल्शा वि वयं रुहेम।
यं त्वामयं स्वधितिस्तेजमानः प्रणिनाय महते सौभगाय॥ ११॥

[९] नवमं सूक्तम्

ऋषिः—विश्वामित्रः ॥ देवता—अग्निः ॥ छन्दः—१, ४ बृहती; २, ५-७ निचृद्बृहती; ३, ८ विराड्बृहती; ९ स्वराट्पङ्क्तिः ॥ स्वरः—१-८ मध्यमः; ९ पञ्चमः ॥

॥ ५ ॥ सखायस्त्वा ववृमहे देवं मर्तास ऊतये।
अपां नपातं सुभगं सुदीदितिं सुप्रतूर्तिमनेहसम्॥ १ ॥
कायमानो वना त्वं यन्मातॄरजगन्नपः।
न तत्ते अग्ने प्रमृषे निवर्तनं यद् दूरे सन्निहाभवः॥ २ ॥
अति तृष्टं ववक्षिथाथैव सुमना असि।
प्रप्रान्ये यन्ति पर्यन्य आसते येषां सख्ये असि श्रितः॥ ३ ॥
ईयिवांसमति स्त्रिधः शश्वतीरति सश्चतः।
अन्वीमविन्दन्निचिरासो अद्रुहोऽप्सु सिंहमिव श्रितम्॥ ४ ॥
ससृवांसमिव त्मनाग्निमित्था तिरोहितम्।
ऐनं नयन्मातरिश्वा परावतो देवेभ्यो मथितं परि॥ ५ ॥

॥ ६ ॥ तं त्वा मर्ता अगृभ्णत देवेभ्यो हव्यवाहन।
विश्वान्यद्यज्ञाँ अभिपासि मानुष तव क्रत्वा यविष्ठ्य॥ ६ ॥
तद्भद्रं तव दंसना पाकाय चिच्छदयति।
त्वां यदग्ने पशवः समासते समिद्धमपिशर्वरे॥ ७ ॥
आ जुहोता स्वध्वरं शीरं पावकशोचिषम्।
आशुं दूतमजिरं प्रत्नमीड्यं श्रुष्टी देवं सपर्यत॥ ८ ॥
त्रीणि शता त्री सहस्राण्यग्निं त्रिंशच्च देवा नव चासपर्यन्।
औक्षन्घृतैरस्तृणन्बर्हिरस्मा आदिद्धोतारं न्यसादयन्त॥ ९ ॥

[१०] दशमं सूक्तम्

ऋषिः—विश्वामित्रः ॥ देवता—अग्निः ॥ छन्दः—१, ५, ८ विराडुष्णिक्; २ भुरिग्गायत्री; ३ उष्णिक्; ४, ६, ७, ९ निचृदुष्णिक् ॥ स्वरः—१, ३-९ ऋषभः; २ षड्जः ॥

॥ ७ ॥ त्वामग्ने मनीषिणः सम्राजं चर्षणीनाम्। देवं मर्तास इन्धते समध्वरे॥ १ ॥
त्वां यज्ञेष्वृत्विजमग्ने होतारमीळते। गोपा ऋतस्य दीदिहि स्वे दमे॥ २ ॥
स घा यस्ते ददाशति समिधा जातवेदसे। सो अग्ने धत्ते सुवीर्यं स पुष्यति॥ ३ ॥

स केतुरध्वराणामग्निर्देवेभिरा गमत् । अञ्जानः सप्त होतृभिर्हविष्मते ॥ ४ ॥
प्र होत्रे पूर्व्यं वचोऽग्नये भरता बृहत् । विपां ज्योतींषि बिभ्रते न वेधसे ॥ ५ ॥
॥ ८ ॥ अग्निं वर्धन्तु नो गिरो यतो जायत उक्थ्यः । महे वाजाय द्रविणाय दर्शतः ॥ ६ ॥
अग्ने यजिष्ठो अध्वरे देवान्देवयते यज । होता मन्द्रो वि राजस्यति स्त्रिधः ॥ ७ ॥
स नः पावक दीदिहि द्युमदस्मे सुवीर्यम् । भवा स्तोतृभ्यो अन्तमः स्वस्तये ॥ ८ ॥
तं त्वा विप्रा विपन्यवो जागृवांसः समिन्धते । हव्यवाहममर्त्यं सहोवृधम् ॥ ९ ॥

[११] एकादशं सूक्तम्

ऋषिः—विश्वामित्रः ॥ देवता—अग्निः ॥ छन्दः—१, २, ५, ७, ८ निचृद्गायत्री; ३, ९ विराड्गायत्री; ४, ६ गायत्री ॥ स्वरः—षड्जः ॥

॥ ९ ॥ अग्निर्होता पुरोहितोऽध्वरस्य विचर्षणिः । स वेद यज्ञमानुषक् ॥ १ ॥
स हव्यवाळमर्त्य उशिग्दूतश्चनोहितः । अग्निर्धिया समृण्वति ॥ २ ॥
अग्निर्धिया स चेतति केतुर्यज्ञस्य पूर्व्यः । अर्थं ह्यस्य तरणि ॥ ३ ॥
अग्निं सूनुं सनश्रुतं सहसो जातवेदसम् । वह्निं देवा अकृण्वत ॥ ४ ॥
अदाभ्यः पुरएता विशामग्निर्मानुषीणाम् । तूर्णी रथः सदा नवः ॥ ५ ॥
॥ १० ॥ साह्वान्विश्वा अभियुजः क्रतुर्देवानाममृक्तः । अग्निस्तु विश्रवस्तमः ॥ ६ ॥
अभि प्रयांसि वाहसा दाश्वाँ अश्नोति मर्त्यः । क्षयं पावकशोचिषः ॥ ७ ॥
परि विश्वानि सुधिताग्नेरश्याम मन्मभिः । विप्रासो जातवेदसः ॥ ८ ॥
अग्ने विश्वानि वार्या वाजेषु सनिषामहे । त्वे देवास एरिरे ॥ ९ ॥

[१२] द्वादशं सूक्तम्

ऋषिः—विश्वामित्रः ॥ देवता—इन्द्राग्नी ॥ छन्दः—१, ३, ५, ८, ९ निचृद्गायत्री; २, ४, ६ गायत्री; ७ यवमध्याविराड्गायत्री ॥ स्वरः—षड्जः ॥

॥ ११ ॥ इन्द्राग्नी आ गतं सुतं गीर्भिर्नभो वरेण्यम् । अस्य पातं धियेषिता ॥ १ ॥
इन्द्राग्नी जरितुः सचा यज्ञो जिगाति चेतनः । अया पातमिमं सुतम् ॥ २ ॥
इन्द्रमग्निं कविच्छदा यज्ञस्य जूत्या वृणे । ता सोमस्येह तृम्पताम् ॥ ३ ॥
तोशा वृत्रहणा हुवे सजित्वानापराजिता । इन्द्राग्नी वाजसातमा ॥ ४ ॥
प्र वामर्चन्त्युक्थिनो नीथाविदो जरितारः । इन्द्राग्नी इष आ वृणे ॥ ५ ॥

॥ १२ ॥ इन्द्राग्नी नवतिं पुरो दासपत्नीरधूनुतम् । साकमेकेन कर्मणा ॥ ६ ॥
इन्द्राग्नी अपसस्पर्युप प्र यन्ति धीतयः । ऋतस्य पथ्या३ अनु ॥ ७ ॥
इन्द्राग्नी तविषाणि वां सधस्थानि प्रयांसि च । युवोरप्तूर्यं हितम् ॥ ८ ॥
इन्द्राग्नी रोचना दिवः परि वाजेषु भूषथः । तद्वां चेति प्र वीर्यम् ॥ ९ ॥

द्वितीयोऽनुवाकः [१३] त्रयोदशं सूक्तम्

ऋषिः—ऋषभो वैश्वामित्रः ॥ देवता—अग्निः ॥ छन्दः—१ भुरिगुष्णिक्; २, ३, ५-७ निचृदनुष्टुप्; ४ विराडनुष्टुप् ॥ स्वरः—१ ऋषभः; २-७ गान्धारः ॥

॥ १३ ॥ प्र वो देवायाग्नये बर्हिष्ठमर्चास्मै ।
गमद्देवेभिरा स नो यजिष्ठो बर्हिरा सदत् ॥ १ ॥
ऋतावा यस्य रोदसी दक्षं सचन्त ऊतयः ।
हविष्मन्तस्तमीळते तं सनिष्यन्तोऽवसे ॥ २ ॥
स यन्ता विप्र एषां स यज्ञानामथा हि षः ।
अग्निं तं वो दुवस्यत दाता यो वनिता मघम् ॥ ३ ॥
स नः शर्मणि वीतयेऽग्निर्यच्छतु शन्तमा ।
यतो नः प्रुष्णवद्वसु दिवि क्षितिभ्यो अप्स्वा ॥ ४ ॥
दीदिवांसमपूर्व्यं वस्वीभिरस्य धीतिभिः ।
ऋक्वाणो अग्निमिन्धते होतारं विश्पतिं विशाम् ॥ ५ ॥
उत नो ब्रह्मन्नविष उक्थेषु देवहूतमः ।
शं नः शोचा मरुद् वृधोऽग्ने सहस्रसातमः ॥ ६ ॥
नू नो रास्व सहस्रवत्तोकवत्पुष्टिमद्वसु ।
द्युमदग्ने सुवीर्यं वर्षिष्ठमनुपक्षितम् ॥ ७ ॥

[१४] चतुर्दशं सूक्तम्

ऋषिः—ऋषभो वैश्वामित्रः ॥ देवता—अग्निः ॥ छन्दः—१, ७ निचृत्त्रिष्टुप्; २, ५ त्रिष्टुप्; ३, ४ विराट्त्रिष्टुप्; ६ पङ्क्तिः ॥ स्वरः—१-५, ७, धैवतः; ६ पञ्चमः ॥

॥ १४ ॥ आ होता मन्द्रो विदथान्यस्थात्सत्यो यज्वा कवितमः स वेधाः ।
विद्युद्रथः सहसस्पुत्रो अग्निः शोचिष्केशः पृथिव्यां पाजो अश्रेत् ॥ १ ॥
अयामि ते नमउक्तिं जुषस्व ऋतावस्तुभ्यं चेतते सहस्वः ।
विद्वाँ आ वक्षि विदुषो नि षत्सि मध्य आ बर्हिरूतये यजत्र ॥ २ ॥

द्रवतां त उषसो वाजयन्ती अग्रे वातस्य पथ्याभिरच्छ।
यत्सीमञ्जन्ति पूर्व्यं हविर्भिरा वन्धुरेव तस्थतुर्दुरोणे॥ ३॥
मित्रश्च तुभ्यं वरुणः सहस्वोऽग्रे विश्वे मरुतः सुम्नमर्चन्।
यच्छोचिषा सहसस्पुत्र तिष्ठा अभि क्षितीः प्रथयन्त्सूर्यो नॄन्॥ ४॥
वयं ते अद्य ररिमा हि काममुत्तानहस्ता नमसोपसद्य।
यजिष्ठेन मनसा यक्षि देवानस्रेधता मन्मना विप्रो अग्रे॥ ५॥
त्वद्धि पुत्र सहसो वि पूर्वीर्देवस्य यन्त्यूतयो वि वाजाः।
त्वं देहि सहस्त्रिणं रयिं नोऽद्रोघेण वचसा सत्यमग्रे॥ ६॥
तुभ्यं दक्ष कविक्रतो यानीमा देव मर्तासो अध्वरे अकर्म।
त्वं विश्वस्य सुरथस्य बोधि सर्वं तदग्ने अमृत स्वदेह॥ ७॥

[१५] पञ्चदशं सूक्तम्

ऋषिः—उत्कीलः कात्यः॥ देवता—अग्निः॥ छन्दः—१, ४ त्रिष्टुप्; २ पङ्क्तिः; ३, ७ भुरिक्पङ्क्तिः; ५ विराट्त्रिष्टुप्; ६ निचृत्त्रिष्टुप्॥ स्वरः—१, ४-६ धैवतः; २, ३, ७ पञ्चमः॥

॥ १५॥ वि पाजसा पृथुना शोशुचानो बाधस्व द्विषो रक्षसो अमीवाः।
सुशर्मणो बृहतः शर्मणि स्यामग्नेरहं सुहवस्य प्रणीतौ॥ १॥
त्वं नो अस्या उषसो व्युष्टौ त्वं सूर उदिते बोधि गोपाः।
जन्मेव नित्यं तनयं जुषस्व स्तोमं मे अग्ने तन्वा सुजात॥ २॥
त्वं नृचक्षा वृषभानु पूर्वीः कृष्णास्वग्ने अरुषो वि भाहि।
वसो नेषि च पर्षि चात्यंहः कृधी नो राय उशिजो यविष्ठ॥ ३॥
अषाळ्हो अग्ने वृषभो दिदीहि पुरो विश्वाः सौभगा संजिगीवान्।
यज्ञस्य नेता प्रथमस्य पायोर्जातवेदो बृहतः सुप्रणीते॥ ४॥
अच्छिद्रा शर्म जरितः पुरूणि देवाँ अच्छा दीद्यानः सुमेधाः।
रथो न सस्निरभि वक्षि वाजमग्ने त्वं रोदसी नः सुमेके॥ ५॥
प्र पीपय वृषभ जिन्व वाजानग्ने त्वं रोदसी नः सुदोघे।
देवेभिर्देव सुरुचा रुचानो मा नो मर्तस्य दुर्मतिः परि ष्ठात्॥ ६॥
इळामग्ने पुरुदंसं सनिं गोः शश्वत्तमं हवमानाय साध।
स्यान्नः सूनुस्तनयो विजावाग्ने सा ते सुमतिर्भूत्वस्मे॥ ७॥

[१६] षोडशं सूक्तम्

ऋषिः—उत्कीलः कात्यः ॥ देवता—अग्निः ॥ छन्दः—१, ५ भुरिगनुष्टुप्; २, ६ निचृत्पङ्क्तिः; ३ निचृद्बृहती; ४ भुरिक्बृहती ॥ स्वरः—१, ५ गान्धारः; २, ६ पञ्चमः; ३, ४ मध्यमः ॥

॥ १६ ॥ अयमग्निः सुवीर्यस्येशे महः सौभगस्य।
राय ईशे स्वपत्यस्य गोमत ईशे वृत्रहथानाम् ॥ १ ॥
इमं नरो मरुतः सश्चता वृधं यस्मिन्रायः शेवृधासः।
अभि ये सन्ति पृतनासु दूढ्यो विश्वाहा शत्रुमादभुः ॥ २ ॥
स त्वं नो रायः शिशीहि मीढ्वो अग्ने सुवीर्यस्य।
तुविद्युम्न वर्षिष्ठस्य प्रजावतोऽनमीवस्य शुष्मिणः ॥ ३ ॥
चक्रिर्यो विश्वा भुवनाभि सासहिश्चक्रिर्देवेष्वा दुवः।
आ देवेषु यतत आ सुवीर्य आ शंस उत नृणाम् ॥ ४ ॥
मा नो अग्नेऽमतये मावीरतायै रीरधः।
मागोतायै सहसस्पुत्र मा निदेऽप द्वेषांस्या कृधि ॥ ५ ॥
शग्धि वाजस्य सुभग प्रजावतोऽग्ने बृहतो अध्वरे।
सं राया भूयसा सृज मयोभुना तुविद्युम्न यशस्वता ॥ ६ ॥

[१७] सप्तदशं सूक्तम्

ऋषिः—उत्कीलः कात्यः ॥ देवता—अग्निः ॥ छन्दः—१, २ त्रिष्टुप्; ३ निचृत्पङ्क्तिः; ४ विराट्त्रिष्टुप्; ५ निचृत्त्रिष्टुप् ॥ स्वरः—१, २, ४, ५ धैवतः; ३ पञ्चमः ॥

॥ १७ ॥ समिध्यमानः प्रथमानु धर्मा समक्तुभिरज्यते विश्ववारः।
शोचिष्केशो घृतनिर्णिक्पावकः सुयज्ञो अग्निर्यजथाय देवान् ॥ १ ॥
यथायजो होत्रमग्ने पृथिव्या यथा दिवो जातवेदश्चिकित्वान्।
एवानेन हविषा यक्षि देवान्मनुष्वद्यज्ञं प्र तिरेममद्य ॥ २ ॥
त्रीण्यायूंषि तव जातवेदस्तिस्र आजानीरुषसस्ते अग्ने।
ताभिर्देवानामवो यक्षि विद्वानथा भव यजमानाय शं योः ॥ ३ ॥
अग्निं सुदीतिं सुदृशं गृणन्तो नमस्यामस्त्वेड्यं जातवेदः।
त्वां दूतमरतिं हव्यवाहं देवा अकृण्वन्नमृतस्य नाभिम् ॥ ४ ॥
यस्त्वद्धोता पूर्वो अग्ने यजीयान्द्विता च सत्ता स्वधया च शंभुः।
तस्यानु धर्म प्र यजा चिकित्वोऽथा नो धा अध्वरं देववीतौ ॥ ५ ॥

[१८] अष्टादशं सूक्तम्

ऋषिः—कतो वैश्वामित्रः ॥ देवता—अग्निः ॥ छन्दः—१, ३, ५ त्रिष्टुप्; २, ४ निचृत्त्रिष्टुप् ॥ स्वरः—धैवतः ॥

॥ १८ ॥ भवा नो अग्ने सुमना उपेतौ सखेव सख्ये पितरेव साधुः ।
पुरुद्रुहो हि क्षितयो जनानां प्रति प्रतीचीर्दहतादरातीः ॥ १ ॥
तपो ष्वग्ने अन्तराँ अमित्रान्तपा शंसमररुषः परस्य ।
तपो वसो चिकितानो अचित्तान्वि ते तिष्ठन्ताम्जरा अयासः ॥ २ ॥
इध्मेनाग्न इच्छमानो घृतेन जुहोमि हव्यं तरसे बलाय ।
यावदीशे ब्रह्मणा वन्दमान इमां धियं शतसेयाय देवीम् ॥ ३ ॥
उच्छोचिषा सहसस्पुत्र स्तुतो बृहद्वयः शशमानेषु धेहि ।
रेवदग्ने विश्वामित्रेषु शं योर्मर्मृज्मा ते तन्वं१ भूरि कृत्वः ॥ ४ ॥
कृधि रत्नं सुसनितर्धनानां स घेदग्ने भवसि यत्समिद्धः ।
स्तोतुर्दुरोणे सुभगस्य रेवत्सूप्रा करस्ना दधिषे वपूंषि ॥ ५ ॥

[१९] एकोनविंशं सूक्तम्

ऋषिः—गाथी कौशिकः ॥ देवता—अग्निः ॥ छन्दः—१ त्रिष्टुप्; २, ४, ५ विराट्-त्रिष्टुप्; ३ स्वराट्पङ्क्तिः ॥ स्वरः—१, २, ४, ५ धैवतः; ३ पञ्चमः ॥

॥ १९ ॥ अग्निं होतारं प्र वृणे मियेधे गृत्सं कविं विश्वविदममूरम् ।
स नो यक्षद्देवताता यजीयान्राये वाजाय वनते मघानि ॥ १ ॥
प्र ते अग्ने हविष्मतीमियर्म्यच्छा सुद्युम्नां रातिनीं घृताचीम् ।
प्रदक्षिणिद्देवतातिमुराणः सं रातिभिर्वसुभिर्यज्ञमश्रेत् ॥ २ ॥
स तेजीयसा मनसा त्वोत उत शिक्ष स्वपत्यस्य शिक्षोः ।
अग्ने रायो नृतमस्य प्रभूतौ भूयाम ते सुष्टुतयश्च वस्वः ॥ ३ ॥
भूरीणि हि त्वे दधिरे अनीकाग्ने देवस्य यज्यवो जनासः ।
स आ वह देवतातिं यविष्ठ शर्धो यद्द्य दिव्यं यजासि ॥ ४ ॥
यत्त्वा होतारमनजन्मियेधे निषादयन्तो यजथाय देवाः ।
स त्वं नो अग्नेऽवितेह बोध्यधि श्रवांसि धेहि नस्तनूषु ॥ ५ ॥

[२०] विंशं सूक्तम्

ऋषिः—गाथी कौशिकः ॥ देवता—विश्वे देवाः ॥ छन्दः—१ विराट्त्रिष्टुप्; २ निचृत्त्रिष्टुप्; ३ भुरिक्त्रिष्टुप्; ४, ५ त्रिष्टुप् ॥ स्वरः—धैवतः ॥

॥ २० ॥ अग्निमुषसमश्विना दधिक्रां व्युष्टिषु हवते वह्निरुक्थैः ।
सुज्योतिषो नः शृण्वन्तु देवाः सजोषसो अध्वरं वावशानाः ॥ १ ॥
अग्ने त्री ते वाजिना त्री षधस्था तिस्रस्ते जिह्वा ऋतजात पूर्वीः ।
तिस्र उ ते तन्वो देववातास्ताभिर्नः पाहि गिरो अप्रयुच्छन् ॥ २ ॥
अग्ने भूरीणि तव जातवेदो देव स्वधावोऽमृतस्य नाम ।
याश्च माया मायिनां विश्वमिन्व त्वे पूर्वीः सन्दधुः पृष्टबन्धो ॥ ३ ॥
अग्निर्नेता भगइव क्षितीनां दैवीनां देव ऋतुपा ऋतावा ।
स वृत्रहा सनयो विश्ववेदाः पर्षद्विश्वाति दुरिता गृणन्तम् ॥ ४ ॥
दधिक्रामग्निमुषसं च देवीं बृहस्पतिं सवितारं च देवम् ।
अश्विना मित्रावरुणा भगं च वसून्रुद्राँ आदित्याँ इह हुवे ॥ ५ ॥

[२१] एकविंशं सूक्तम्

ऋषिः—गाथी कौशिकः ॥ देवता—अग्निः ॥ छन्दः—१, ४ त्रिष्टुप्; २, ३ अनुष्टुप्; ५ विराड्बृहती ॥ स्वरः—१, ४ धैवतः; २, ३ गान्धारः; ५ मध्यमः ॥

॥ २१ ॥ इमं नो यज्ञममृतेषु धेहीमा हव्या जातवेदो जुषस्व ।
स्तोकानामग्ने मेदसो घृतस्य होतः प्राशान प्रथमो निषद्य ॥ १ ॥
घृतवन्तः पावक ते स्तोकाः श्चोतन्ति मेदसः ।
स्वधर्मन्देववीतये श्रेष्ठं नो धेहि वार्यम् ॥ २ ॥
तुभ्यं स्तोका घृतश्चुतोऽग्ने विप्राय सन्त्य ।
ऋषिः श्रेष्ठः समिध्यसे यज्ञस्य प्राविता भव ॥ ३ ॥
तुभ्यं श्चोतन्त्यध्रिगो शचीवः स्तोकासो अग्ने मेदसो घृतस्य ।
कविशस्तो बृहता भानुनागा हव्या जुषस्व मेधिर ॥ ४ ॥
ओजिष्ठं ते मध्यतो मेद उद्भृतं प्र ते वयं ददामहे ।
श्चोतन्ति ते वसो स्तोका अधि त्वचि प्रति तान्देवशो विहि ॥ ५ ॥

[२२] द्वाविंशं सूक्तम्

ऋषिः—गाथी कौशिकः॥ देवता—पुरीष्या अग्नयः॥ छन्दः—१ त्रिष्टुप्; २, ३ भुरिक्पङ्क्तिः; ५ निचृत्पङ्क्तिः; ४ विराडनुष्टुप्॥ स्वरः—१ धैवतः; २, ३, ५ पञ्चमः; ४ ऋषभः॥

॥ २२ ॥ अयं सो अग्निर्यस्मिन्त्सोममिन्द्रः सुतं दधे जठरे वावशानः।
सहस्त्रिणं वाजमत्यं न सप्तिं ससवान्त्सन्त्स्तूयसे जातवेदः॥ १॥
अग्ने यत्ते दिवि वर्चः पृथिव्यां यदोषधीष्वप्स्वा यजत्र।
येनान्तरिक्षमुर्वीततन्थ त्वेषः स भानुरर्णवो नृचक्षाः॥ २॥
अग्ने दिवो अर्णमच्छा जिगास्यच्छा देवाँ ऊचिषे धिष्ण्या ये।
या रोचने परस्तात्सूर्यस्य याश्चावस्तादुपतिष्ठन्त आपः॥ ३॥
पुरीष्यासो अग्नयः प्रावणेभिः सजोषसः।
जुषन्तां यज्ञमद्रुहोऽनमीवा इषो महीः॥ ४॥
इळामग्ने पुरुदंसं सनिं गोः शश्वत्तमं हवमानाय साध।
स्यान्नः सूनुस्तनयो विजावाग्ने सा ते सुमतिर्भूत्वस्मे॥ ५॥

[२३] त्रयोविंशं सूक्तम्

ऋषिः—देवश्रवा देववातश्च भारतौ॥ देवता—अग्निः॥ छन्दः—१ विराट्त्रिष्टुप्; २-५ निचृत्त्रिष्टुप्॥ स्वरः—धैवतः॥

॥ २३ ॥ निर्मथितः सुधित आ सधस्थे युवा कविरध्वरस्य प्रणेता।
जूर्यत्स्वग्निर्जरो वनेष्वत्रा दधे अमृतं जातवेदाः॥ १॥
अमन्थिष्टां भारता रेवदग्निं देवश्रवा देववातः सुदक्षम्।
अग्ने वि पश्य बृहताभि रायेषां नो नेता भवतादनु द्यून्॥ २॥
दश क्षिपः पूर्व्यं सीमजीजनन्त्सुजातं मातृषु प्रियम्।
अग्निं स्तुहि दैववातं देवश्रवो यो जनानामसद्वशी॥ ३॥
नि त्वा दधे वर आ पृथिव्या इळायास्पदे सुदिनत्वे अह्नाम्।
दृषद्वत्यां मानुष आपयायां सरस्वत्यां रेवदग्ने दिदीहि॥ ४॥
इळामग्ने पुरुदंसं सनिं गोः शश्वत्तमं हवमानाय साध।
स्यान्नः सूनुस्तनयो विजावाग्ने सा ते सुमतिर्भूत्वस्मे॥ ५॥

elibrary.thevasanam.org

[२४] चतुर्विंशं सूक्तम्

ऋषिः—विश्वामित्रः ॥ देवता—अग्निः ॥ छन्दः—१ निचृदनुष्टुप्; २ निचृद्गायत्री; ३-५ गायत्री ॥ स्वरः—१ गान्धारः; २-५ षड्जः ॥

॥ २४ ॥ अग्ने सहस्व पृतना अभिमातीरपास्य । दुष्टरस्तरन्नरातीर्वर्चो धा यज्ञवाहसे ॥ १ ॥
अग्न इळा समिध्यसे वीतिहोत्रो अमर्त्यः । जुषस्व सू नो अध्वरम् ॥ २ ॥
अग्ने द्युम्नेन जागृवे सहसः सूनवाहुत । एदं बर्हिः सदो मम ॥ ३ ॥
अग्ने विश्वेभिरग्निभिर्देवेभिर्महया गिरः । यज्ञेषु य उ चायवः ॥ ४ ॥
अग्ने दा दाशुषे रयिं वीरवन्तं परीणसम् । शिशीहि नः सूनुमतः ॥ ५ ॥

[२५] पञ्चविंशं सूक्तम्

ऋषिः—विश्वामित्रः ॥ देवता—१-४ अग्निः; ५ इन्द्राग्नी ॥ छन्दः—१ निचृदनुष्टुप्; २ अनुष्टुप्; ३-५ भुरिक्त्रिष्टुप् ॥ स्वरः—१, २ ऋषभः; ३-५ धैवतः ॥

॥ २५ ॥ अग्ने दिवः सूनुरसि प्रचेतास्तना पृथिव्या उत विश्ववेदाः ।
ऋधग्देवाँ इह यजा चिकित्वः ॥ १ ॥
अग्निः सनोति वीर्याणि विद्वान्त्सनोति वाजममृताय भूषन् ।
स नो देवाँ एह वहा पुरुक्षो ॥ २ ॥
अग्निर्द्यावापृथिवी विश्वजन्ये आ भाति देवी अमृते अमूरः ।
क्षयन्वाजैः पुरुश्चन्द्रो नमोभिः ॥ ३ ॥
अग्न इन्द्रश्च दाशुषो दुरोणे सुतावतो यज्ञमिहोप यातम् ।
अमर्धन्ता सोमपेयाय देवा ॥ ४ ॥
अग्ने अपां समिध्यसे दुरोणे नित्यः सूनो सहसो जातवेदः ।
सधस्थानि महयमान ऊती ॥ ५ ॥

[२६] षड्विंशं सूक्तम्

ऋषिः—१-६, ८, ९ गाथिनो विश्वामित्रः; ७ आत्मा ॥ देवता—१-३ वैश्वानरः; ४-६ मरुतः; ७, ८ अग्निरात्मा वा; ९ विश्वामित्रोपाध्यायः ॥ छन्दः—१-६ जगती; ७-९ त्रिष्टुप् ॥ स्वरः—१-६ निषादः; ७-९ धैवतः ॥

॥ २६ ॥ वैश्वानरं मनसाग्निं निचाय्या हविष्मन्तो अनुषत्यं स्वर्विदम् ।
सुदानुं देवं रथिरं वसूयवो गीर्भी रण्वं कुशिकासो हवामहे ॥ १ ॥
तं शुभ्रमग्निमवसे हवामहे वैश्वानरं मातरिश्वानमुक्थ्यम् ।
बृहस्पतिं मनुषो देवतातये विप्रं श्रोतारमतिथिं रघुष्यदम् ॥ २ ॥

अश्वो॒ न क्रन्द॒ञ्जनि॑भिः समि॑ध्यते वैश्वान॒रः कु॒शिके॑भि॒र्युगे॑युगे।
स नो॑ अ॒ग्निः सु॒वीर्यं॒ स्वश्व्यं॒ दधा॑तु॒ रत्न॑ममृते॒षु जागृ॑विः॥ ३॥
प्र यं॑न्तु वाजा॒स्तवि॑षीभि॒रग्र॑यः शु॒भे सं॑मि॒श्लाः पृष॑तीरयुक्षत।
बृ॒हद्दु॒क्षौ म॒रुतो॑ वि॒श्ववे॑दसः प्र वे॑पयन्ति पर्व॒ताँ अदा॑भ्याः॥ ४॥
अ॒ग्निश्रि॒यो॑ म॒रुतो॑ वि॒श्वकृ॑ष्टय॒ आ त्वे॒षमु॒ग्रमव॑ ईमहे व॒यम्।
ते स्वा॒निनो॑ रु॒द्रिया॑ व॒र्षनि॑र्णिजः सिं॒हा न हे॒षक्र॑तवः सुदानवः॥ ५॥
॥ २७॥ व्रात॑व्रातं ग॒णंग॑णं सुश॒स्तिभि॒रग्रे॑भा॒मं म॒रुता॒मोज॑ ईमहे।
पृष॑दश्वासो अनव॒भ्ररा॑धसो॒ गन्ता॑रो य॒ज्ञं वि॒दथे॑षु धी॒राः॥ ६॥
अ॒ग्निर॑स्मि॒ जन्म॑ना जा॒तवे॑दा घृ॒तं मे॒ चक्षु॑र॒मृतं म आ॑सन्।
अ॒र्कस्त्रि॒धातू॒ रज॑सो॒ वि॒मानोऽज॑स्रो घ॒र्मो ह॒विर॑स्मि॒ नाम॑॥ ७॥
त्रि॒भिः प॒वित्रै॒रपु॑पोद्ध्य॒१॒॑र्कं हृ॒दा म॒तिं ज्योति॒रनु॒ प्रजा॑नन्।
वर्षि॑ष्ठं॒ रत्न॑मकृत स्व॒धाभि॒रादिद् द्यावा॑पृथि॒वी पर्य॑पश्यत्॥ ८॥
श॒तधा॑र॒मुत्स॒मक्षी॑यमाणं॒ विप॒श्चितं॒ पि॒तर॑ं॒ वक्त्वा॑नाम्।
मे॒ळिं मद॑न्तं पि॒त्रोरु॒पस्थे॒ तं रो॑दसी पिपृतं सत्य॒वाच॑म्॥ ९॥

[२७] सप्तविंशं सूक्तम्

ऋषिः—विश्वामित्रः॥ देवता—१ ऋतवोऽग्निर्वा; २-१५ अग्निः॥ छन्दः—१,७-१०, १४, १५ निचृद्गायत्री; २, ३, ६, ११, १२ गायत्री; ४, ५, १३ विराड्गायत्री॥ स्वरः—षड्जः॥

॥ २८॥ प्र वो॒ वाजा॑ अभिद्य॒वो ह॒विष्म॑न्तो घृ॒ताच्या॑ । दे॒वाञ्जि॑गाति सुम्न॒युः॥ १॥
ईळे॑ अ॒ग्निं वि॑प॒श्चितं॑ गि॒रा य॒ज्ञस्य॒ साध॑नम्। श्रु॒ष्टी॒वान॑ं धि॒तावा॑नम्॥ २॥
अग्ने॑ श॒केम॑ ते व॒यं यमं दे॒वस्य॑ वा॒जिनः॑ । अति॒ द्वेषां॑सि तरेम॥ ३॥
स॒मि॒ध्यमा॑नो अध्व॒रे३॑ऽग्निः पा॑वक ईड्यः । शो॒चिष्के॑श॒स्तमी॑महे॥ ४॥
पृथु॑पाजा॒ अम॑र्त्यो घृ॒तनि॑र्णि॒क्स्वा॑हुतः । अ॒ग्निर्य॒ज्ञस्य॑ हव्य॒वाट्॥ ५॥
॥ २९॥ तं स॒बाधो॑ य॒तस्रु॑च इ॒त्था धि॒या य॒ज्ञव॑न्तः । आ च॑क्रु॒रग्निमू॒तये॑॥ ६॥
होता॑ दे॒वो अम॑र्त्यः पु॒रस्ता॑देति मा॒यया॑ । वि॒दथा॑नि प्रचो॒दय॑न्॥ ७॥
वा॒जी वाजे॑षु धीयतेऽध्व॒रेषु॒ प्र णी॑यते । विप्रो॑ य॒ज्ञस्य॒ साध॑नः॥ ८॥
धि॒या च॑क्रे॒ वरे॑ण्यो भू॒तानां॑ गर्भ॒मा द॑धे । दक्ष॑स्य पि॒तर॑ं॒ तना॑॥ ९॥

नि त्वा॑ दधे॒ वरे॑ण्यं तक्षस्ये॒ळा स॑हस्कृत । अग्ने॑ सु॒दी॒तिमु॒शिज॑म्॥ १०॥
॥ ३०॥ अ॒ग्निं य॒न्तुर॑मु॒रमृ॑तस्य॒ योगे॑ व॒नुष॑: । विप्रा॒ वाजै॑: समि॑न्धते॥ ११॥
ऊर्जो॑ नपा॑तमध्व॒रे दी॑दि॒वांस॒मुप॒ द्यवि॑ । अग्निमी॑ळे क॒विक्र॑तुम्॥ १२॥
ई॒ळेन्यो॑ नम॒स्यस्ति॒रस्तमां॑सि दर्श॒त: । सम॒ग्निरि॑ध्यते॒ वृषा॑॥ १३॥
वृषो॑ अ॒ग्नि: समि॑ध्यतेऽ श्वो॒ न दे॑व॒वाह॑न: । तं ह॒विष्म॑न्त ईळते॥ १४॥
वृष॑णं त्वा व॒यं वृ॑ष॒न्वृष॑ण: समि॑धीमहि । अग्ने॒ दीद्य॑तं बृ॒हत्॥ १५॥

[२८] अष्टाविंशं सूक्तम्

ऋषिः—विश्वामित्रः॥ देवता—अग्निः॥ छन्दः—१ गायत्री; २, ६ निचृद्गायत्री; ३ स्वराडुष्णिक्; ४ त्रिष्टुप्; ५ निचृज्जगती॥ स्वरः—१, २, ६ षड्जः; ३ ऋषभः; ४ धैवतः; ५ निषादः॥

॥ ३१॥ अग्ने॑ जु॒षस्व॑ नो ह॒विः पु॑रो॒ळाशं॑ जातवेदः । प्रा॒त॒:सा॒वे धि॑यावसो॥ १॥
पु॒रो॒ळा अ॑ग्ने पचत॒स्तुभ्यं॒ वा घा॒ परि॑ष्कृतः । तं जु॑षस्व यविष्ठ्य॥ २॥
अग्ने॑ वी॒हि पु॑रो॒ळाश॒माहु॑तं ति॒रोअ॑ह्न्यम् । सह॑सः सू॒नुर॑स्यध्व॒रे हि॒तः॥ ३॥
माध्यं॑दिने॒ सव॑ने जातवेदः पुरो॒ळाशं॑मि॒ह क॑वे जुषस्व।
अग्ने॑ य॒ह्वस्य॒ तव॑ भाग॒धेय॑ं न प्र मि॑नन्ति वि॒दथे॑षु धी॒राः॥ ४॥
अग्ने॑ तृ॒तीये॒ सव॑ने॒ हि कानि॑षः पुरो॒ळाशं॑ सहसः सू॒नवा॑हुतम्।
अथा॑ दे॒वेष्व॑ध्व॒रं वि॑प॒न्यया॒ धा र॑त्न॒वन्त॑मृ॒तेषु॒ जागृ॑विम्॥ ५॥
अग्ने॑ वृधा॒न आ॑हुतिं पुरो॒ळाशं॑ जातवेदः । जु॒षस्व॑ ति॒रोअ॑ह्न्यम्॥ ६॥

[२९] एकोनत्रिंशं सूक्तम्

ऋषिः—विश्वामित्रः॥ देवता—१-४, ६-१६ अग्निः; ५ ऋत्विज अग्नयो वा॥ छन्दः—१ निचृदनुष्टुप्; २ भुरिक्पङ्क्तिः; ३, ५, ६ त्रिष्टुप्; ४ विराडनुष्टुप्; ७-९, १६ निचृत्त्रिष्टुप्; १०, १२ भुरिग् अनुष्टुप्; ११, १४, १५ जगती; १३ स्वराट्पङ्क्तिः॥ स्वरः—१, ४, १०, १२ गान्धारः; २, १३ पञ्चमः; ३, ५-९, १६ धैवतः; ११, १४, १५ निषादः॥

॥ ३२॥ अस्ती॒दम॑धि॒मन्थ॑न॒मस्ति॑ प्र॒जन॑नं कृ॒तम्।
ए॒तां वि॒श्पत्नी॒मा भ॑रा॒ग्निं म॑न्थाम पू॒र्वथा॑॥ १॥
अर॒ण्योर्नि॑हि॒तो जा॒तवे॑दा॒ गर्भ॑इव॒ सुधि॑तो॒ गर्भि॑णीषु।
दि॒वेदि॑व॒ ईड्यो॑ जागृ॒वद्भि॑र्ह॒विष्म॑द्भिर्मनु॒ष्ये॑भिर॒ग्निः॥ २॥

library.thearyasamaj.org

उत्तानायामव भरा चिकित्वान्त्सद्यः प्रवीता वृषणं जजान।
अरुषस्तूपो रुशदस्य पाज इळायास्पुत्रो वयुनेऽजनिष्ट॥ ३॥
इळायास्त्वा पदे वयं नाभा पृथिव्या अधि।
जातवेदो नि धीमह्यग्ने हव्याय वोळ्हवे॥ ४॥
मन्थता नरः कविमद्वयन्तं प्रचेतसममृतं सुप्रतीकम्।
यज्ञस्य केतुं प्रथमं पुरस्ताद्ग्निं नरो जनयता सुशेवम्॥ ५॥
॥ ३३॥ यदी मन्थन्ति बाहुभिर्विरोचतेऽश्वो न वाज्यरुषो वनेष्वा।
चित्रो न यामन्नश्विनोरनिवृतः परि वृणक्त्यश्मनस्तृणा दहन्॥ ६॥
जातो अग्नी रोचते चेकितानो वाजी विप्रः कविशस्तः सुदानुः।
यं देवास ईड्यं विश्वविदं हव्यवाहमदधुरध्वरेषु॥ ७॥
सीद होतः स उ लोके चिकित्वान्त्सादया यज्ञं सुकृतस्य योनौ।
देवावीर्देवान्हविषा यजास्यग्ने बृहद्यजमाने वयो धाः॥ ८॥
कृणोत धूमं वृषणं सखायोऽस्रेधन्त इतन वाजमच्छ।
अयमग्निः पृतनाषाट् सुवीरो येन देवासो असहन्त दस्यून्॥ ९॥
अयं ते योनिर्ऋत्वियो यतो जातो अरोचथाः।
तं जानन्नग्न आ सीदाथा नो वर्धया गिरः॥ १०॥
॥ ३४॥ तनूनपादुच्यते गर्भ आसुरो नराशंसो भवति यद्विजायते।
मातरिश्वा यदमिमीत मातरि वातस्य सर्गो अभवत्सरीमणि॥ ११॥
सुनिर्मथा निर्मथितः सुनिधा निहितः कविः।
अग्ने स्वध्वरा कृणु देवान्देवयते यज॥ १२॥
अजीजनन्नमृतं मर्त्यासोऽस्रेमाणं तरणिं वीळुजम्भम्।
दश स्वसारो अग्रुवः समीचीः पुमांसं जातमभि सं रभन्ते॥ १३॥
प्र सप्तहोता सनकादरोचत मातुरुपस्थे यदशोचदूधनि।
न नि मिषति सुरणो दिवेदिवे यदसुरस्य जठरादजायत॥ १४॥
अमित्रायुधो मरुतामिव प्रयाः प्रथमजा ब्रह्मणो विश्वमिद्विदुः।
द्युम्नवद् ब्रह्म कुशिकास एरिरे एकएको दमे अग्निं समीधिरे॥ १५॥

यद॒द्य त्वा॑ प्रय॒ति य॒ज्ञे अ॒स्मिन्होत॑श्चिकि॒त्वोऽ वृ॑णीमहीह।
ध्रु॒वमा॑या ध्रु॒वमु॒ताशा॑मिष्ठाः प्रजा॒नन्वि॒द्वाँ उप॑ याहि॒ सोम॑म्॥ १६॥

॥ इति तृतीयाष्टके प्रथमोऽध्यायः ॥
[प्रथमाध्याये वर्गाः ३४, सूक्तानि २३, ऋचः १७६]

अथ द्वितीयोऽध्यायः

तृतीयोऽनुवाकः [३०] त्रिंशं सूक्तम्

ऋषिः—विश्वामित्रः॥ देवताः—इन्द्रः॥ छन्दः—१, २, ९-११, १४, १७, २० निचृत्-त्रिष्टुप्; ३, ४, ७, १६, १८ भुरिक्पङ्क्तिः; ५, ६, ८, १३, १९, २१, २२ त्रिष्टुप्; १२, १५ विराट्त्रिष्टुप्॥ स्वरः—१, २, ५, ६, ८-१५, १७, १९-२२ धैवतः; ३, ४, ७, १६, १८ पञ्चमः॥

॥ १॥ इ॒च्छन्ति॑ त्वा सो॒म्यास॒: सखा॑यः सु॒न्वन्ति॒ सोमं॑ दधति॒ प्रयां॑सि।
तितिक्षन्ते अ॒भिश॑स्तिं॒ जना॑नामिन्द्र॒ त्वदा कश्च॒न हि प्र॑के॒तः॥ १॥
न ते॑ दू॒रे प॑र॒मा चि॒द्रजां॑स्या तु॒ प्र या॑हि हरिवो॒ हरि॑भ्याम्।
स्थि॒राय॒ वृष्णे॒ सव॑ना कृ॒तेमा यु॒क्ता ग्रावा॑णः समिधा॒ने अ॒ग्नौ॥ २॥
इन्द्र॑: सु॒शिप्रो॑ म॒घवा॒ तरु॑त्रो म॒हाव्रा॑तस्तुविकू॒र्मिर्ऋ॑घावान्।
यदु॒ग्रो धा बा॑धि॒तो मर्त्ये॑षु क्व१॒॑ त्या ते॑ वृषभ वी॒र्या॑णि॥ ३॥
त्वं हि ष्मा॑ च्या॒वय॒न्नच्यु॑ता॒न्येको॑ वृ॒त्रा चर॑सि॒ जिघ्न॑मानः।
तव॒ द्यावा॑पृथि॒वी पर्व॑ता॒सोऽ नु॑ व्र॒ताय॒ निमि॑तेव तस्थुः॥ ४॥
उ॒ताभ॑ये पुरुहूत श्रवो॑भि॒रेको॑ दृ॒ळ्हमा॑वदो वृत्र॒हा सन्।
इ॒मे चि॑दिन्द्र रोद॑सी अपा॒रे यत्संगृ॑भ्णा म॑घवन्का॒शिरित्ते॑॥ ५॥
॥ २॥ प्र सू त॑ इन्द्र प्र॒वता॒ हरि॑भ्यां॒ प्र ते॒ वज्रः॑ प्रमृ॒णन्ने॑तु॒ शत्रू॑न्।
ज॒हि प्र॑ती॒चो अ॑नू॒चः परा॑चो॒ विश्वं॒ सत्यं॑ कृणुहि॒ वि॒ष्टम॑स्तु॥ ६॥
यस्मै॒ धायु॒रद॑धा॒ मर्त्या॑याभ॑क्तं चिद्भजते॒ गेह्यं॑१॒॑ सः।
भ॒द्रा त॑ इन्द्र सुम॒तिर्घृ॒ताची॑ स॒हस्र॑दाना पुरुहूत रा॒तिः॥ ७॥
स॒हदा॑नुं पुरुहूत क्षि॒यन्त॑महस्तमिन्द्र॒ सं पि॑ण॒क्कुणा॑रुम्।
अ॒भि वृ॒त्रं वर्ध॑मानं॒ पिया॑रुमु॒पाद॑मिन्द्र॒ त॒वसा॑ जघन्थ॥ ८॥

नि सामनामिषिरामिन्द्र भूमिं महीमपारां सदने ससत्थ।
अस्तभ्नाद् द्यां वृषभो अन्तरिक्षमर्षन्त्वापस्त्वयेह प्रसूताः॥ ९॥
अलातृणो वल इन्द्र व्रजो गोः पुरा हन्तोर्भयमानो व्यार।
सुगान्पथो अकृणोन्निरजे गाः प्रावन्वाणीः पुरुहूतं धमन्तीः॥ १०॥
॥३॥ एको द्वे वसुमती समीची इन्द्र आ पप्रौ पृथिवीमुत द्याम्।
उतान्तरिक्षादभि नः समीक इषो रथीः सयुजः शूर वाजान्॥ ११॥
दिशः सूर्यो न मिनाति प्रदिष्टा दिवेदिवे हर्यश्वप्रसूताः।
सं यदानळध्वन आददश्वैर्विमोचनं कृणुते तत्त्वस्य॥ १२॥
ददृक्षन्त उषसो यामन्नक्तोर्विवस्वत्या महि चित्रमनीकम्।
विश्वे जानन्ति महिना यदागादिन्द्रस्य कर्म सुकृता पुरूणि॥ १३॥
महि ज्योतिर्निहितं वक्षणास्वामा पक्वं चरति बिभ्रती गौः।
विश्वं स्वाध्र संभृतमुस्रियायां यत्सीमिन्द्रो अदधाद्भोजनाय॥ १४॥
इन्द्र दृह्य यामकोशा अभूवन्यज्ञाय शिक्ष गृणते सखिभ्यः।
दुर्मायवो दुरेवा मर्त्यासो निषङ्गिणो रिपवो हन्त्वासः॥ १५॥
॥४॥ सं घोषः शृण्वेऽवमैरमित्रैर्जहि न्येष्वशनिं तपिष्ठाम्।
वृश्चेमधस्ताद्वि रुजा सहस्व जहि रक्षो मघवन्बन्धयस्व॥ १६॥
उद्वृहु रक्षः सहमूलमिन्द्र वृश्चा मध्यं प्रत्यग्रं शृणीहि।
आ कीवतः सललूकं चकर्थ ब्रह्मद्विषे तपुषिं हेतिमस्य॥ १७॥
स्वस्तये वाजिभिश्च प्रणेतः सं यन्महीरिषः आसत्सि पूर्वीः।
रायो वन्तारो बृहतः स्यामास्मे अस्तु भग इन्द्र प्रजावान्॥ १८॥
आ नो भर भगमिन्द्र द्युमन्तं नि ते देष्णस्य धीमहि प्रेके।
ऊर्वइव पप्रथे कामो अस्मे तमा पृण वसुपते वसूनाम्॥ १९॥
इमं कामं मन्दया गोभिरश्वैश्चन्द्रवता राधसा पप्रथश्च।
स्वर्यवो मतिभिस्तुभ्यं विप्रा इन्द्राय वाहः कुशिकासो अक्रन्॥ २०॥
आ नो गोत्रा ददृहि गोपते गाः समस्मभ्यं सनयो यन्तु वाजाः।
दिवक्षा असि वृषभ सत्यशुष्मोऽस्मभ्यं सु मघवन्बोधि गोदाः॥ २१॥

शुनं हुवेम मघवानमिन्द्रमस्मिन्भरे नृतमं वाजसातौ।
शृण्वन्तमुग्रमूतये समत्सु घ्नन्तं वृत्राणि संजितं धनानाम्॥ २२॥

[३१] एकत्रिंशं सूक्तम्

ऋषिः—विश्वामित्रः कुशिको वा॥ देवता—इन्द्रः॥ छन्दः—१, १४, १६ विराट्पङ्क्तिः; २, ५, ९, १५, १७-२० निचृत्त्रिष्टुप्; ३, ६ भुरिक्पङ्क्तिः; ४, ७, ८, १०, १२, २१, २२ त्रिष्टुप्; ११, १३ स्वराट्त्रिष्टुप्॥ स्वरः—१, ३, ६, १४, १६ पञ्चमः; २, ४, ५, ७-१३, १५, १७-२२ धैवतः॥

॥५॥ शासद्वह्निर्दुहितुर्नप्त्यं गाद्विद्वाँ ऋतस्य दीधितिं सपर्यन्।
पिता यत्र दुहितुः सेकमृञ्जन्त्सं शग्म्येन मनसा दधन्वे॥ १॥
न जामये तान्वो रिक्थमारैक्चकार गर्भं सनितुर्निधानम्।
यदी मातरो जनयन्त वह्निमन्यः कर्ता सुकृतोरन्य ऋन्धन्॥ २॥
अग्निर्जज्ञे जुह्वा३ रेजमानो महस्पुत्राँ अरुषस्य प्रयक्षे।
महान्गर्भो मह्या जातमेषां मही प्रवृद्धर्यश्वस्य यज्ञैः॥ ३॥
अभि जैत्रीरसचन्त स्पृधानं महि ज्योतिस्तमसो निरजानन्।
तं जानतीः प्रत्युदायन्नुषासः पतिर्गवामभवदेक इन्द्रः॥ ४॥
वीळौ सतीरभि धीरा अतृन्दन्प्राचाहिन्वन्मनसा सप्त विप्राः।
विश्वामविन्दन्पथ्यामृतस्य प्रजानन्नित्ता नमसा विवेश॥ ५॥

॥६॥ विदद्यदी सरमा रुग्णमद्रेर्महि पाथः पूर्व्यं सध्र्यक्कः।
अग्रं नयत्सुपद्यक्षराणामच्छा रवं प्रथमा जानती गात्॥ ६॥
अगच्छदु विप्रतमः सखीयन्नसूदयत्सुकृते गर्भमद्रिः।
ससान मर्यो युवभिर्मखस्यन्नथाभवदङ्गिराः सद्यो अर्चन्॥ ७॥
सतःसतः प्रतिमानं पुरोभूर्विश्वा वेद जनिमा हन्ति शुष्णम्।
प्र णो दिवः पदवीर्गव्युरर्चन्त्सखा सखीरमुञ्चन्निरवद्यात्॥ ८॥
नि गव्यता मनसा सेदुरर्कैः कृण्वानासो अमृतत्वाय गातुम्।
इदं चिन्नु सदनं भूर्येषां येन मासाँ असिषासन्नृतेन॥ ९॥
संपश्यमाना अमदन्नभि स्वं पयः प्रत्नस्य रेतसो दुघानाः।
वि रोदसी अतपद्घोष एषां जाते निःष्टामदधुर्गोषु वीरान्॥ १०॥

॥७॥ स जातेभिर्वृत्रहा सेदु हव्यैरुदुस्रिया असृजदिन्द्रो अर्कैः।
उरूच्यस्मै घृतवद्धरन्ती मधु स्वाद्म दुदुहे जेन्या गौः॥ ११॥

पित्रे चिच्चक्रुः सदनं समस्मै महि त्विषीमत्सुकृतो वि हि ख्यन्।
विष्कभ्नन्तः स्कम्भनेना जनित्री आसीना ऊर्ध्वं रभसं वि मिन्वन्॥ १२॥
मही यदि धिषणा शिश्नथे धात्सद्योवृधं विभ्वं१ रोदस्योः।
गिरो यस्मिन्ननवद्याः समीचीर्विश्वा इन्द्राय तविषीरनुत्ताः॥ १३॥
मह्या ते सख्यं वश्मि शक्तीरा वृत्रघ्ने नियुतो यन्ति पूर्वीः।
महि स्तोत्रमव आगन्म सूरेरस्माकं सु मघवन्बोधि गोपाः॥ १४॥
महि क्षेत्रं पुरु श्चन्द्रं विविद्वानादित्सखिभ्यश्चरथं समैरत्।
इन्द्रो नृभिरजनद्दीद्यानः साकं सूर्यमुषसं गातुमग्निम्॥ १५॥
॥ ८॥ अपश्चिदेष विभ्वो३ दमूनाः प्र सध्रीचीरसृजद्विश्वश्चन्द्राः।
मध्वः पुनानाः कविभिः पवित्रैर्द्युभिर्हिन्वन्त्यक्तुभिर्धनुत्रीः॥ १६॥
अनु कृष्णे वसुधिती जिहाते उभे सूर्यस्य मंहना यजत्रे।
परि यत्ते महिमानं वृजध्यै सखाय इन्द्र काम्या ऋजिप्याः॥ १७॥
पतिर्भव वृत्रहन्त्सूनृतानां गिरां विश्वायुर्वृषभो वयोधाः।
आ नो गहि सख्येभिः शिवेभिर्महान्महीभिरूतिभिः सरण्यन्॥ १८॥
तमङ्गिरस्वन्नमसा सपर्यन्नव्यं कृणोमि सन्यसे पुराजाम्।
द्रुहो वि याहि बहुला अदेवीः स्वश्च नो मघवन्त्सातये धाः॥ १९॥
मिहः पावकाः प्रतता अभूवन्त्स्वस्ति नः पिपृहि पारमासाम्।
इन्द्र त्वं रथिरः पाहि नो रिषो मक्षूमक्षू कृणुहि गोजितो नः॥ २०॥
अदेदिष्ट वृत्रहा गोपतिर्गा अन्तः कृष्णाँ अरुषैर्धामभिर्गात्।
प्र सूनृता दिशमान ऋतेन दुरश्च विश्वा अवृणोदप स्वाः॥ २१॥
शुनं हुवेम मघवानमिन्द्रमस्मिन्भरे नृतमं वाजसातौ।
शृण्वन्तमुग्रमूतये समत्सु घ्नन्तं वृत्राणि संजितं धनानाम्॥ २२॥

[३२] द्वात्रिंशं सूक्तम्

ऋषिः—विश्वामित्रः॥ देवता—इन्द्रः॥ छन्दः—१-३, ७-९, १७ त्रिष्टुप्; ४, १० भुरिक्पङ्क्तिः; ५ निचृत्पङ्क्तिः; ६ विराट्पङ्क्तिः; ११-१५ निचृत्त्रिष्टुप्; १६ विराट्त्रिष्टुप्॥ स्वरः—१-३, ७-९, ११-१७ धैवतः; ४-६, १० पञ्चमः॥

॥ ९॥ इन्द्र सोमं सोमपते पिबेमं माध्यंदिनं सवनं चारु यत्ते।
प्रप्रुथ्या शिप्रे मघवन्नृजीषिन्विमुच्या हरी इह मादयस्व॥ १॥

गवाशिरं मन्थिनमिन्द्र शुक्रं पिबा सोमं ररिमा ते मदाय।
ब्रह्मकृता मारुतेना गणेन सजोषा रुद्रैस्तृपदा वृषस्व॥ २॥
ये ते शुष्मं ये तविषीमवर्धन्नर्चन्त इन्द्र मरुतस्त ओजः।
माध्यन्दिने सवने वज्रहस्त पिबा रुद्रेभिः सगणः सुशिप्र॥ ३॥
त इन्वस्य मधुमद्विविप्र इन्द्रस्य शर्धो मरुतो य आसन्।
येभिर्वृत्रस्येषितो विवेदाममणो मन्यमानस्य मर्म॥ ४॥
मनुष्वदिन्द्र सवनं जुषाणः पिबा सोमं शश्वते वीर्याय।
स आ ववृत्स्व हर्यश्व यज्ञैः सरण्युभिरपो अणीं सिसर्षि॥ ५॥
॥१०॥ त्वमपो यद्ध वृत्रं जघन्वाँ अत्याँइव प्रासृजः सर्तवाजौ।
शयानमिन्द्र चरता वधेन वव्रिवांसं परि देवीरदेवम्॥ ६॥
यजाम इन्नमसा वृद्धमिन्द्रं बृहन्तमृष्वमजरं युवानम्।
यस्य प्रिये ममतुर्यज्ञियस्य न रोदसी महिमानं ममाते॥ ७॥
इन्द्रस्य कर्म सुकृता पुरूणि व्रतानि देवा न मिनन्ति विश्वे।
दाधार यः पृथिवीं द्यामुतेमां जजान सूर्यमुषसं सुदंसाः॥ ८॥
अद्रोघ सत्यं तव तन्महित्वं सद्यो यज्जातो अपिबो ह सोमम्।
न द्यावः इन्द्र तवसस्त ओजो नाहा न मासाः शरदो वरन्त॥ ९॥
त्वं सद्यो अपिबो जात इन्द्र मदाय सोमं परमे व्योमन्।
यद्ध द्यावापृथिवी आविवेशीरथाभवः पूर्व्यः कारुधायाः॥ १०॥
॥११॥ अहन्नहिं परिशयानमर्णो ओजायमानं तुविजात तव्यान्।
न ते महित्वमनु भूदध द्यौर्यदन्यया स्फिग्याइ क्षामवस्थाः॥ ११॥
यज्ञो हि त इन्द्र वर्धनो भूदुत प्रियः सुतसोमो मियेधः।
यज्ञेन यज्ञमव यज्ञियः सन्यज्ञस्ते वज्रमहिहत्य आवत्॥ १२॥
यज्ञेनेन्द्रमवसा चक्रे अर्वागैनं सुम्नाय नव्यसे ववृत्याम्।
यः स्तोमेभिर्वावृधे पूर्व्येभिर्यो मध्यमेभिरुत नूतनेभिः॥ १३॥
विवेष यन्मा धिषणा जजान स्तवै पुरा पार्यादिन्द्रमह्नः।
अंहसो यत्र पीपरद्यथा नो नावेव यान्तमुभये हवन्ते॥ १४॥

आपूर्णो अस्य कलशः स्वाहा सेक्तेव कोशं सिसिचे पिबध्यै।
समु प्रिया आववृत्रन्मदाय प्रदक्षिणिदभि सोमास इन्द्रम्॥ १५॥
न त्वा गभीरः पुरुहूत सिन्धुर्नाद्रयः परि षन्तो वरन्त।
इत्था सखिभ्य इषितो यदिन्द्रा दृळ्हं चिदरुजो गव्यमूर्वम्॥ १६॥
शुनं हुवेम मघवानमिन्द्रमस्मिन्भरे नृतमं वाजसातौ।
शृण्वन्तमुग्रमूतये समत्सु घ्नन्तं वृत्राणि संजितं धनानाम्॥ १७॥

[३३] त्रयस्त्रिंशं सूक्तम्

ऋषिः—विश्वामित्रः॥ देवता—नद्यः॥ छन्दः—१ भुरिक्पङ्क्तिः; २, १० विराट्त्रिष्टुप्; ३, ८, ११, १२ त्रिष्टुप्; ४, ६, ९ निचृत्त्रिष्टुप्; ५ स्वराट्पङ्क्तिः; ७ पङ्क्तिः; १३ उष्णिक्॥ स्वरः—१, ५, ७ पञ्चमः; २-४, ६, ८, ९-१२ धैवतः; १३ ऋषभः॥

॥ १२॥ प्र पर्वतानामुशती उपस्थादश्वेइव विषिते हासमाने।
गावेव शुभ्रे मातरा रिहाणे विपाट् छुतुद्री पयसा जवेते॥ १॥
इन्द्रेषिते प्रसवं भिक्षमाणे अच्छा समुद्रं रथ्येव याथः।
समाराणे ऊर्मिभिः पिन्वमाने अन्या वामन्यामप्येति शुभ्रे॥ २॥
अच्छा सिन्धुं मातृतमामयासं विपाशमुर्वीं सुभगामगन्म।
वत्समिव मातरा संरिहाणे समानं योनिमनु संचरन्ती॥ ३॥
एना वयं पयसा पिन्वमाना अनु योनिं देवकृतं चरन्तीः।
न वर्तवे प्रसवः सर्गतक्तः किंयुर्विप्रो नद्यो जोहवीति॥ ४॥
रमध्वं मे वचसे सोम्याय ऋतावरीरुप मुहूर्तमेवैः।
प्र सिन्धुमच्छा बृहती मनीषावस्युरह्वे कुशिकस्य सूनुः॥ ५॥

॥ १३॥ इन्द्रो अस्माँ अरदद्वज्रबाहुरपाहन्वृत्रं परिधिं नदीनाम्।
देवोऽनयत्सविता सुपाणिस्तस्य वयं प्रसवे याम उर्वीः॥ ६॥
प्रवाच्यं शश्वधा वीर्यं१ तदिन्द्रस्य कर्म यदहिं विवृश्चत्।
वि वज्रेण परिषदो जघानायन्नापोऽयनमिच्छमानाः॥ ७॥
एतद्वचो जरितर्मापि मृष्ठा आ यत्ते घोषानुत्तरा युगानि।
उक्थेषु कारो प्रति नो जुषस्व मा नो नि कः पुरुषत्रा नमस्ते॥ ८॥
ओ षु स्वसारः कारवे शृणोत ययौ वो दूरादनसा रथेन।
नि षू नमध्वं भवता सुपारा अधोअक्षाः सिन्धवः स्रोत्याभिः॥ ९॥

आ ते कारो शृणवाम वचांसि ययाथ दूरादनसा रथेन।
नि ते नंसै पीप्यानेव योषा मर्यायेव कन्या शश्वचै ते॥ १०॥
॥ १४॥यदङ्ग त्वा भरताः सन्तरेयुर्गव्यन्ग्रामं इषित इन्द्रजूतः।
अर्षादह प्रसवः सर्गतक्त आ वो वृणे सुमतिं यज्ञियानाम्॥ ११॥
अतारिषुर्भरता गव्यवः समभक्त विप्रः सुमतिं नदीनाम्।
प्र पिन्वध्वमिषयन्तीः सुराधा आ वक्षणाः पृणध्वं यात शीभम्॥ १२॥
उद्व ऊर्मिः शम्या हन्त्वापो योक्त्राणि मुञ्चत।
मादुष्कृतौ व्येनसाघ्न्यौ शूनमारताम्॥ १३॥

[३४] चतुस्त्रिंशं सूक्तम्

ऋषिः—विश्वामित्रः॥ देवता—इन्द्रः॥ छन्दः—१, २, ११ त्रिष्टुप्; ३, ६, ८, भुरिक्पङ्क्तिः; ४, ५, ७, ९ विराट्त्रिष्टुप्; १० निचृत्त्रिष्टुप्॥ स्वरः—१, २, ४, ५, ७, ९-११ धैवतः; ३, ६, ८ पञ्चमः॥

॥ १५॥इन्द्रः पूर्भिदातिरद्दासमर्कैर्विदद्वसुर्दयमानो वि शत्रून्।
ब्रह्मजूतस्तन्वा वावृधानो भूरिदात्र आपृणद्रोदसी उभे॥ १॥
मखस्य ते तविषस्य प्र जूतिमियर्मि वाचममृताय भूषन्।
इन्द्र क्षितीनामसि मानुषीणां विशां दैवीनामुत पूर्वयावा॥ २॥
इन्द्रो वृत्रमवृणोच्छर्धनीतिः प्र मायिनाममिनाद्वर्पणीतिः।
अहन्व्यंसमुशधग्वनेष्वाविर्धना अकृणोद्राम्याणाम्॥ ३॥
इन्द्रः स्वर्षा जनयन्नहानि जिगायोशिग्भिः पृतना अभिष्टिः।
प्रारोचयन्मनवे केतुमह्नामविन्दज्ज्योतिर्बृहते रणाय॥ ४॥
इन्द्रस्तुजो बर्हणा आ विवेश नृवद्दधानो नर्या पुरूणि।
अचेतयद्धिय इमा जरित्रे प्रेमं वर्णमतिरच्छुक्रमासाम्॥ ५॥
॥ १६॥महो महानि पनयन्त्यस्येन्द्रस्य कर्म सुकृता पुरूणि।
वृजनेन वृजिनान्त्सं पिपेष मायाभिर्दस्यूँरभिभूत्योजाः॥ ६॥
युधेन्द्रो मह्ना वरिवश्चकार देवेभ्यः सत्पतिश्चर्षणिप्राः।
विवस्वतः सदने अस्य तानि विप्रा उक्थेभिः कवयो गृणन्ति॥ ७॥
सत्रासाहं वरेण्यं सहोदां ससवांसं स्वरपश्च देवीः।
ससान यः पृथिवीं द्यामुतेमामिन्द्रं मदन्त्यनु धीरणासः॥ ८॥

ससानात्याँ उत सूर्यं ससानेन्द्रः ससान पुरुभोजसं गाम्।
हिरण्ययमुत भोगं ससान हत्वी दस्यून्प्रार्यं वर्णमावत्॥ ९॥
इन्द्र ओषधीरसनोदहानि वनस्पतीँरसनोदन्तरिक्षम्।
बिभेद वलं नुनुदे विवाचोऽथाभवद्दमिताभिक्रतूनाम्॥ १०॥
शुनं हुवेम मघवानमिन्द्रमस्मिन्भरे नृतमं वाजसातौ।
शृण्वन्तमुग्रमूतये समत्सु घ्नन्तं वृत्राणि संजितं धनानाम्॥ ११॥

[३५] पञ्चत्रिंशं सूक्तम्

ऋषिः—विश्वामित्रः॥ देवता—इन्द्रः॥ छन्दः—१, ७, १०, ११ त्रिष्टुप्; २, ३, ६, ८ निचृत्त्रिष्टुप्; ४ भुरिक्पङ्क्तिः; ५ स्वराट्पङ्क्तिः; ९ विराट्त्रिष्टुप्॥ स्वरः—१-३, ६-११ धैवतः; ४, ५ पञ्चमः॥

॥ १७॥ तिष्ठा हरी रथ आ युज्यमाना याहि वायुर्न नियुतो नो अच्छ।
पिबास्यन्धो अभिसृष्टो अस्मे इन्द्र स्वाहा ररिमा ते मदाय॥ १॥
उपाजिरा पुरुहूताय सप्ती हरी रथस्य धूर्ष्वा युनज्मि।
द्रवद्यथा संभृतं विश्वतश्चिदुपेमं यज्ञमा वहात इन्द्रम्॥ २॥
उपो नयस्व वृषणा तपुष्पोतेमव त्वं वृषभ स्वधावः।
ग्रसेतामश्वा वि मुचेह शोणा दिवेदिवे सदृशीरद्धि धानाः॥ ३॥
ब्रह्मणा ते ब्रह्मयुजा युनज्मि हरी सखाया सधमाद आशू।
स्थिरं रथं सुखमिन्द्राधितिष्ठन्प्रजानन्विद्वाँ उप याहि सोमम्॥ ४॥
मा ते हरी वृषणा वीतपृष्ठा नि रीरमन्यजमानासो अन्ये।
अत्यायाहि शश्वतो वयं तेऽरं सुतेभिः कृणवाम सोमैः॥ ५॥
॥ १८॥ तवायं सोमस्त्वमेह्यर्वाङ् शश्वत्तमं सुमना अस्य पाहि।
अस्मिन्यज्ञे बर्हिष्या निषद्या दधिष्वेमं जठर इन्दुमिन्द्र॥ ६॥
स्तीर्णं ते बर्हिः सुत इन्द्र सोमः कृता धाना अत्तवे ते हरिभ्याम्।
तदोकसे पुरुशाकाय वृष्णे मरुत्वते तुभ्यं राता हवींषि॥ ७॥
इमं नरः पर्वतास्तुभ्यमापः समिन्द्र गोभिर्मधुमन्तमक्रन्।
तस्यागत्या सुमना ऋष्व पाहि प्रजानन्विद्वान्पथ्या३ अनु स्वाः॥ ८॥
याँ आभजो मरुत इन्द्र सोमे ये त्वामवर्धन्नभवन्गणास्ते।
तेभिरेतं सजोषा वावशानो३ऽग्रेः पिब जिह्वया सोममिन्द्र॥ ९॥

इन्द्र पिब स्वधया चित्सुतस्याग्नेर्वा पाहि जिह्वया यजत्र।
अध्वर्योर्वा प्रयतं शक्र हस्ताद्धोतुर्वा यज्ञं हविषो जुषस्व॥ १०॥
शुनं हुवेम मघवानमिन्द्रमस्मिन्भरे नृतमं वाजसातौ।
शृण्वन्तमुग्रमूतये समत्सु घ्नन्तं वृत्राणि संजितं धनानाम्॥ ११॥

[३६] षट्त्रिंशं सूक्तम्

ऋषिः—१-९, ११ विश्वामित्रः; १० घोर आङ्गिरसः॥ देवता—इन्द्रः॥ छन्दः—१, ७, १०, ११ त्रिष्टुप्; २, ३, ६, ८ निचृत्त्रिष्टुप्; ४ भुरिक्पङ्क्तिः; ५ स्वराट्पङ्क्तिः; ९ विराट्त्रिष्टुप्॥ स्वरः—१-३, ६-११ धैवतः; ४, ५ पञ्चमः॥

॥ १९॥ इमामू षु प्रभृतिं सातये धाः शश्वच्छश्वदूतिभिर्यादमानः।
सुतेसुते वावृधे वर्धनेभिर्यः कर्मभिर्महद्भिः सुश्रुतो भूत्॥ १॥
इन्द्राय सोमाः प्रदिवो विदाना ऋभुर्येभिर्वृषपर्वा विहायाः।
प्रयम्यमानान्प्रति षू गृभायेन्द्र पिब वृषधूतस्य वृष्णः॥ २॥
पिबा वर्धस्व तवा घा सुतास इन्द्र सोमासः प्रथमा उतेमे।
यथापिबः पूर्व्याँ इन्द्र सोमाँ एवा पाहि पन्यो अद्या नवीयान्॥ ३॥
महाँ अमत्रो वृजने विरप्श्युग्र शवः पत्यते धृष्णवोजः।
नाह विव्याच पृथिवी चनैनं यत्सोमासो हर्यश्वममन्दन्॥ ४॥
महाँ उग्रो वावृधे वीर्याय समाचक्रे वृषभः काव्येन।
इन्द्रो भगो वाजदा अस्य गावः प्र जायन्ते दक्षिणा अस्य पूर्वीः॥ ५॥

॥ २०॥ प्र यत्सिन्धवः प्रसवं यथायन्नापः समुद्रं रथ्येव जग्मुः।
अतश्चिदिन्द्रः सदसो वरीयान्यदीं सोमः पृणति दुग्धो अंशुः॥ ६॥
समुद्रेण सिन्धवो यादमाना इन्द्राय सोमं सुषुतं भरन्तः।
अंशुं दुहन्ति हस्तिनो भरित्रैर्मध्वः पुनन्ति धारया पवित्रैः॥ ७॥
हृदाइव कुक्षयः सोमधानाः समी विव्याच सवना पुरूणि।
अन्ना यदिन्द्रः प्रथमा व्यश्नै वृत्रं जघन्वाँ अवृणीत सोमम्॥ ८॥
आ तू भर माकिरेतत्परि ष्ठाद्विद्मा हि त्वा वसुपतिं वसूनाम्।
इन्द्र यत्ते माहिनं दत्रमस्त्यस्मभ्यं तद्धर्यश्व प्र यन्धि॥ ९॥
अस्मे प्र यन्धि मघवन्नृजीषिन्निन्द्र रायो विश्ववारस्य भूरेः।
अस्मे शतं शरदो जीवसे धा अस्मे वीराञ्छश्वत इन्द्र शिप्रिन्॥ १०॥

शुनं हुवेम मघवानमिन्द्रमस्मिन्भरे नृतमं वाजसातौ।
शृण्वन्तमुग्रमूतये समत्सु घ्नन्तं वृत्राणि संजितं धनानाम्॥ ११॥

[३७] सप्तत्रिंशं सूक्तम्

ऋषिः—विश्वामित्रः॥ देवता—इन्द्रः॥ छन्दः—१, ३, ७ निचृद्गायत्री; २, ४-६, ८-१० गायत्री; ११ निचृदनुष्टुप्॥ स्वरः—१-१० षड्जः; ११ गान्धारः॥

॥ २१ ॥ वात्रीहत्याय शवसे पृतनाषाह्याय च । इन्द्र त्वा वर्तयामसि॥ १॥
अर्वाचीनं सु ते मन उत चक्षुः शतक्रतो । इन्द्र कृण्वन्तु वाघतः॥ २॥
नामानि ते शतक्रतो विश्वाभिर्गीर्भिरीमहे । इन्द्राभिमातिषाह्ये॥ ३॥
पुरुष्टुतस्य धामभिः शतेन महयामसि । इन्द्रस्य चर्षणीधृतः॥ ४॥
इन्द्रं वृत्राय हन्तवे पुरुहूतमुप ब्रुवे । भरेषु वाजसातये॥ ५॥
॥ २२ ॥ वाजेषु सासहिर्भव त्वामीमहे शतक्रतो । इन्द्र वृत्राय हन्तवे॥ ६॥
द्युम्नेषु पृतनाज्ये पृत्सुतूर्षु श्रवःसु च । इन्द्र साक्ष्वाभिमातिषु॥ ७॥
शुष्मिन्तमं न ऊतये द्युम्निनं पाहि जागृविम् । इन्द्र सोमं शतक्रतो॥ ८॥
इन्द्रियाणि शतक्रतो या ते जनेषु पञ्चसु । इन्द्र तानि त आ वृणे॥ ९॥
अगन्निन्द्र श्रवो बृहद्द्युम्नं दधिष्व दुष्टरम् । उत्ते शुष्मं तिरामसि॥ १०॥
अर्वावतो न आ गह्यथो शक्र परावतः।
उ लोको यस्ते अद्रिव इन्द्रेह तत आ गहि॥ ११॥

[३८] अष्टात्रिंशं सूक्तम्

ऋषिः—प्रजापतिः॥ देवता—इन्द्रः॥ छन्दः—१, ६, १० त्रिष्टुप्; २-५, ८, ९ निचृत्-त्रिष्टुप्; ७ भुरिक्पङ्क्तिः॥ स्वरः—१-६, ८-१० धैवतः; ७ पञ्चमः॥

॥ २३ ॥ अभि तष्टेव दीधया मनीषामत्यो न वाजी सुधुरो जिहानः।
अभि प्रियाणि मर्मृशत्पराणि कवीँरिच्छामि सन्दृशे सुमेधाः॥ १॥
इनोत पृच्छ जनिमा कवीनां मनोधृतः सुकृतस्तक्षत द्याम्।
इमा उ ते प्रण्योऽ३ वर्धमाना मनोवाता अध नु धर्मणि ग्मन्॥ २॥
नि षीमिदत्र गुह्या दधाना उत क्षत्राय रोदसी समञ्जन्।
सं मात्राभिर्ममिरे येमुरुर्वी अन्तर्महि समृते धायसे धुः॥ ३॥

आतिष्ठन्तं परि विश्वे अभूषञ्छ्रियो वसानश्चरति स्वरोचिः।
महत्तद् वृष्णो असुरस्य नामा विश्वरूपो अमृतानि तस्थौ॥ ४॥
असूत पूर्वो वृषभो ज्यायानिमा अस्य शुरुधः सन्ति पूर्वीः।
दिवो नपाता विदथस्य धीभिः क्षत्रं राजाना प्रदिवो दधाते॥ ५॥

॥ २४॥ त्रीणि राजाना विदथे पुरूणि परि विश्वानि भूषथः सदांसि।
अपश्यमत्र मनसा जगन्वान्व्रते गन्धर्वाँ अपि वायुकेशान्॥ ६॥
तदिन्वस्य वृषभस्य धेनोरा नामभिर्ममिरे सक्म्यं गोः।
अन्यदन्यदसुर्यं१ वसानो नि मायिनो ममिरे रूपमस्मिन्॥ ७॥
तदिन्वस्य सवितुर्नकिर्मे हिरण्ययीममतिं यामशिश्रेत्।
आ सुष्टुती रोदसी विश्वमिन्वे अपीव योषा जनिमानि वव्रे॥ ८॥
युवं प्रत्नस्य साधथो महो यद्दैवी स्वस्तिः परि णः स्यातम्।
गोपाजिह्वस्य तस्थुषो विरूपा विश्वे पश्यन्ति मायिनः कृतानि॥ ९॥
शुनं हुवेम मघवानमिन्द्रमस्मिन्भरे नृतमं वाजसातौ।
शृण्वन्तमुग्रमूतये समत्सु घ्नन्तं वृत्राणि संजितं धनानाम्॥ १०॥

चतुर्थोऽनुवाकः [३९] एकोनचत्वारिंशं सूक्तम्

ऋषिः—विश्वामित्रः॥ देवता—इन्द्रः॥ छन्दः—१, ९ विराट्त्रिष्टुप्; २, ८ भुरिक्पङ्क्तिः; ३-७ निचृत्त्रिष्टुप्॥ स्वरः—१, ३-७, ९ धैवतः; २, ८ पञ्चमः॥

॥ २५॥ इन्द्रं मतिर्हृद आ वच्यमानाच्छा पतिं स्तोमतष्टा जिगाति।
या जागृविर्विदथे शस्यमानेन्द्र यत्ते जायते विद्धि तस्य॥ १॥
दिवश्चिदा पूर्व्या जायमाना वि जागृविर्विदथे शस्यमाना।
भद्रा वस्त्राण्यर्जुना वसाना सेयमस्मे सनजा पित्र्या धीः॥ २॥
यमा चिदत्र यमसूरसूत जिह्वाया अग्रं पतदा ह्यस्थात्।
वपूंषि जाता मिथुना सचेते तमोहना तपुषो बुध्न एता॥ ३॥
नकिरेषां निन्दिता मर्त्येषु ये अस्माकं पितरो गोषु योधाः।
इन्द्र एषां दृंहिता माहिनावानुद् गोत्राणि ससृजे दंसनावान्॥ ४॥
सखा ह यत्र सखिभिर्नवग्वैरभिज्ञ्वा सत्वभिर्गा अनुग्मन्।
सत्यं तदिन्द्रो दशभिर्दशग्वैः सूर्यं विवेद तमसि क्षियन्तम्॥ ५॥

॥ २६ ॥ इन्द्रो॒ मधु॑ संभृ॒तमु॒स्रिया॑यां प॒द्वद्वि॑वेद॒ श॒फव॒न्नमे॒ गोः।
गुहा॑ हि॒तं गुह्यं॑ गू॒ळ्हम॒प्सु हस्ते॑ दधे॒ दक्षि॑णे॒ दक्षि॑णावान्॥ ६॥
ज्योति॑र्वृणीत॒ तम॑सो विजा॒नन्नारे स्या॑म दुरि॒ताद॒भीके॑।
इ॒मा गिरः॑ सोमपाः सोमवृद्ध जु॒षस्वे॑न्द्र पुरु॒तम॑स्य का॒रोः॥ ७॥
ज्योति॑र्य॒ज्ञाय॒ रोद॑सी॒ अनु॒ ष्यादा॒रे स्या॑म दुरि॒तस्य॒ भूरेः॑।
भूरि॑ चिद्धि तु॒ज॒तो मर्त्य॑स्य सुपा॒रासो॑ वसवो ब॒र्हणा॑वत्॥ ८॥
शु॒नं हु॑वेम म॒घवा॑न॒मिन्द्र॑म॒स्मिन्भरे॒ नृत॑मं॒ वाज॑सातौ।
शृ॒ण्वन्त॑मु॒ग्रमू॒तये॑ स॒मत्सु॒ घ्नन्तं॑ वृ॒त्राणि॑ सं॒जित॑ं॒ धना॑नाम्॥ ९॥

॥ इति तृतीयाष्टके द्वितीयोऽध्यायः ॥
[द्वितीयाध्याये वर्गाः २६, सूक्तानि १०, ऋचः १३७]

अथ तृतीयोऽध्यायः

[४०] चत्वारिंशं सूक्तम्
ऋषिः—विश्वामित्रः॥ देवता—इन्द्रः॥ छन्दः—१-४, ६-९ गायत्री; ५ निचृद्गायत्री॥ स्वरः—षड्जः॥

॥ १ ॥ इन्द्रं॑ त्वा वृष॒भं व॒यं सु॒ते सोमे॑ हवामहे । स पा॑हि॒ मध्वो॒ अन्ध॑सः॥ १॥
इन्द्रं॑ क्रतु॒विदं॑ सु॒तं सोमं॑ हर्य पुरुष्टुत । पिबा वृ॑षस्व॒ तातृ॑पिम्॥ २॥
इन्द्र॒ प्र णो॑ धि॒तावा॑नं य॒ज्ञं विश्वे॑भि॒र्देवे॑भिः । ति॒रः स॒त्वान॑ विश्पते॥ ३॥
इन्द्र॒ सोमा॑ः सु॒ता इ॒मे तव॒ प्र य॑न्ति सत्पते । क्षयं॑ च॒न्द्रास॒ इन्द॑वः॥ ४॥
द॒धि॒ष्वा ज॒ठरे॑ सु॒तं सोम॑मिन्द्र॒ वरे॑ण्यम् । तव॑ द्यु॒क्षास॒ इन्द॑वः॥ ५॥
॥ २ ॥ गिर्वणः॑ पा॒हि नः॑ सु॒तं मधो॒र्धारा॑भिरज्यसे । इन्द्र॒ त्वाद॑ा॒तमिद्यशः॥ ६॥
अ॒भि द्यु॒म्नानि॑ व॒निन॒ इन्द्रं॑ सचन्ते॒ अक्षि॑ता । पी॒त्वी सोम॑स्य वावृधे॥ ७॥
अ॒र्वा॒व॒तो॑ न॒ आ ग॑हि परा॒वत॑श्च वृत्रहन् । इ॒मा जु॑षस्व नो॒ गिरः॑॥ ८॥
यद॑न्त॒रा प॑रा॒वत॑मर्वा॒वतं॑ च हू॒यसे॑ । इन्द्रे॒ह तत॒ आ ग॑हि॥ ९॥

[४१] एकचत्वारिंशं सूक्तम्

ऋषिः—विश्वामित्रः ॥ देवता—इन्द्रः ॥ छन्दः—१ यवमध्यागायत्री; २, ३, ५, ९ गायत्री; ४, ७, ८ निचृद्गायत्री; ६ विराड्गायत्री ॥ स्वरः—षड्जः ॥

॥ ३ ॥ आ तू न इन्द्र मद्र्यग्घुवानः सोमपीतये । हरिभ्यां याह्यद्रिवः ॥ १ ॥
सत्तो होता न ऋत्वियस्तिस्तिरे बर्हिरानुषक् । अयुज्रन्प्रातरद्रयः ॥ २ ॥
इमा ब्रह्म ब्रह्मवाहः क्रियन्त आ बर्हिः सीद । वीहि शूर पुरोळाशम् ॥ ३ ॥
रारन्धि सवनेषु ण एषु स्तोमेषु वृत्रहन् । उक्थेष्विन्द्र गिर्वणः ॥ ४ ॥
मतयः सोमपामुरुं रिहन्ति शवसस्पतिम् । इन्द्रं वत्सं न मातरः ॥ ५ ॥
॥ ४ ॥ स मन्दस्वा ह्यन्धसो राधसे तन्वा महे । न स्तोतारं निदे करः ॥ ६ ॥
वयमिन्द्र त्वायवो हविष्मन्तो जरामहे । उत त्वमस्मयुर्वसो ॥ ७ ॥
मारे अस्मद्वि मुमुचो हरिप्रियार्वाङ् याहि । इन्द्र स्वधावो मत्स्वेह ॥ ८ ॥
अर्वाञ्चं त्वा सुखे रथे वहतामिन्द्र केशिना । घृतस्नू बर्हिरासदे ॥ ९ ॥

[४२] द्विचत्वारिंशं सूक्तम्

ऋषिः—विश्वामित्रः ॥ देवता—इन्द्रः ॥ छन्दः—१, ४-७ गायत्री; २, ३, ८, ९ निचृद्गायत्री ॥ स्वरः—षड्जः ॥

॥ ५ ॥ उप नः सुतमा गहि सोममिन्द्र गवाशिरम् । हरिभ्यां यस्ते अस्मयुः ॥ १ ॥
तमिन्द्र मदमा गहि बर्हिष्ठां ग्रावभिः सुतम् । कुविन्नस्य तृप्णवः ॥ २ ॥
इन्द्रमित्था गिरो ममाच्छागुरिषिता इतः । आवृते सोमपीतये ॥ ३ ॥
इन्द्रं सोमस्य पीतये स्तोमैरिह हवामहे । उक्थेभिः कुविदागमत् ॥ ४ ॥
इन्द्र सोमाः सुता इमे तान्दधिष्व शतक्रतो । जठरे वाजिनीवसो ॥ ५ ॥
॥ ६ ॥ विद्मा हि त्वा धनञ्जयं वाजेषु दधृषं कवे । अधा ते सुम्नमीमहे ॥ ६ ॥
इममिन्द्र गवाशिरं यवाशिरं च नः पिब । आगत्या वृषभिः सुतम् ॥ ७ ॥
तुभ्येदिन्द्र स्व ओक्येऽ३ सोमं चोदामि पीतये । एष रारन्तु ते हृदि ॥ ८ ॥
त्वां सुतस्य पीतये प्रत्नमिन्द्र हवामहे । कुशिकासो अवस्यवः ॥ ९ ॥

[४३] त्रिचत्वारिंशं सूक्तम्

ऋषिः—विश्वामित्रः॥ देवता—इन्द्रः॥ छन्दः—१, ३ विराट्पङ्क्तिः; २, ४, ६ निचृत्त्रिष्टुप्; ५ भुरिक्त्रिष्टुप्; ७, ८ त्रिष्टुप्॥ स्वरः—१, ३ पञ्चमः; २, ४-८ धैवतः॥

॥ ७॥ आ याह्यर्वाङुप वन्धुरेष्टास्तवेदनु प्रदिवः सोमपेयम्।
प्रिया सखाया वि मुचोप बर्हिस्त्वामिमे हव्यवाहो हवन्ते॥ १॥
आ याहि पूर्वीरति चर्षणीराँ अर्य आशिष उप नो हरिभ्याम्।
इमा हि त्वा मतयः स्तोमतष्टा इन्द्र हवन्ते सख्यं जुषाणाः॥ २॥
आ नो यज्ञं नमोवृधं सजोषा इन्द्र देव हरिभिर्याहि तूयम्।
अहं हि त्वा मतिभिर्जोहवीमि घृतप्रयाः सधमादे मधूनाम्॥ ३॥
आ च त्वामेता वृषणा वहातो हरी सखाया सुधुरा स्वङ्गा।
धानावदिन्द्रः सवनं जुषाणः सखा सख्युः शृणवद्वन्दनानि॥ ४॥
कुविन्मा गोपां करसे जनस्य कुविद्राजानं मघवन्नृजीषिन्।
कुविन्म ऋषिं पपिवांसं सुतस्य कुविन्मे वस्वो अमृतस्य शिक्षाः॥ ५॥
आ त्वा बृहन्तो हरयो युजाना अर्वागिन्द्र सधमादो वहन्तु।
प्र ये द्विता दिव ऋञ्जन्त्याताः सुसंमृष्टासो वृषभस्य मूराः॥ ६॥
इन्द्र पिब वृषधूतस्य वृष्ण आ यं ते श्येन उशते जभार।
यस्य मदे च्यावयसि प्र कृष्टीर्यस्य मदे अप गोत्रा ववर्थ॥ ७॥
शुनं हुवेम मघवानमिन्द्रमस्मिन्भरे नृतमं वाजसातौ।
शृण्वन्तमुग्रमूतये समत्सु घ्नन्तं वृत्राणि संजितं धनानाम्॥ ८॥

[४४] चतुश्चत्वारिंशं सूक्तम्

ऋषिः—विश्वामित्रः॥ देवता—इन्द्रः॥ छन्दः—१, २ निचृद्बृहती; ३, ५ बृहती; ४ स्वराडनुष्टुप्॥ स्वरः—१-३, ५ मध्यमः; ४ गान्धारः॥

॥ ८॥ अयं ते अस्तु हर्यतः सोम आ हरिभिः सुतः।
जुषाण इन्द्र हरिभिर्न आ गह्या तिष्ठ हरितं रथम्॥ १॥
हर्यन्नुषसमर्चयः सूर्यं हर्यन्नरोचयः।
विद्वांश्चिकित्वान्हर्यश्व वर्धस इन्द्र विश्वा अभि श्रियः॥ २॥
द्यामिन्द्रो हरिधायसं पृथिवीं हरिवर्पसम्।
अधारयद्धरितोर्भूरि भोजनं ययोरन्तर्हरिश्चरत्॥ ३॥

जज्ञानो हरितो वृषा विश्वमा भाति रोचनम्।
हर्यश्वो हरितं धत्त आयुधमा वज्रं बाह्वोर्हरिम्॥ ४॥
इन्द्रो हर्यन्तमर्जुनं वज्रं शुक्रैरभीवृतम्।
अपावृणोद्धरिभिरद्रिभिः सुतमुद्गा हरिभिराजत॥ ५॥

[४५] पञ्चचत्वारिंशं सूक्तम्

ऋषिः—विश्वामित्रः॥ देवता—इन्द्रः॥ छन्दः—१, २ निचृद्बृहती; ३, ५ बृहती; ४ स्वराडनुष्टुप्॥ स्वरः—१-३, ५ मध्यमः; ४ गान्धारः॥

॥ ९॥ आ मन्द्रैरिन्द्र हरिभिर्याहि मयूररोमभिः ।
मा त्वा के चिन्नि यमन्विं न पाशिनोऽति धन्वेव ताँ इहि॥ १॥
वृत्रखादो वलंरुजः पुरां दर्मो अपामजः।
स्थाता रथस्थ हर्योरभिस्वर इन्द्रो दृळ्हा चिदारुजः॥ २॥
गम्भीराँ उदधीँरिव क्रतुं पुष्यसि गाइव।
प्र सुगोपा यवसं धेनवो यथा ह्रदं कुल्याइवाशत॥ ३॥
आ नस्तुजं रयिं भरांशं न प्रतिजानते।
वृक्षं पक्वं फलमङ्कीव धूनुहीन्द्र संपारणं वसु॥ ४॥
स्वयुरिन्द्र स्वराळसि स्मद्दिष्टिः स्वयशस्तरः।
स वावृधान ओजसा पुरुष्टुत भवा नः सुश्रवस्तमः॥ ५॥

[४६] षट्चत्वारिंशं सूक्तम्

ऋषिः—विश्वामित्रः॥ देवता—इन्द्रः॥ छन्दः—१ विराट्त्रिष्टुप्; २, ५ निचृत्त्रिष्टुप्; ३, ४ त्रिष्टुप्॥ स्वरः—धैवतः॥

॥ १०॥ युध्मस्य ते वृषभस्य स्वराज उग्रस्य यूनः स्थविरस्य घृष्वेः।
अजूर्यतो वज्रिणो वीर्येण इन्द्र श्रुतस्य महतो महानि॥ १॥
महाँ असि महिष वृष्ण्येभिर्धनस्पृदुग्र सहमानो अन्यान्।
एको विश्वस्य भुवनस्य राजा स योधया च क्षयया च जनान्॥ २॥
प्र मात्राभी रिरिचे रोचमानः प्र देवेभिर्विश्वतो अप्रतीतः।
प्र मज्मना दिव इन्द्रः पृथिव्याः प्रोरोर्महो अन्तरिक्षादृजीषी॥ ३॥
उरुं गभीरं जनुषाभ्युग्रं विश्वव्यचसमवतं मतीनाम्।
इन्द्रं सोमासः प्रदिवि सुतासः समुद्रं न स्रवत आ विशन्ति॥ ४॥

यं सोमंमिन्द्र पृथिवीद्यावा गर्भं न माता बिभृतस्त्वाया।
तं तें हिन्वन्ति तमु ते मृजन्त्यध्वर्यवो वृषभ पातवा उ ॥ ५ ॥

[४७] सप्तचत्वारिंशं सूक्तम्

ऋषिः—विश्वामित्रः ॥ देवता—इन्द्रः ॥ छन्दः—१-३ निचृत्त्रिष्टुप्; ४ त्रिष्टुप्; ५ विराट्त्रिष्टुप् ॥ स्वरः—धैवतः ॥

॥ ११ ॥ मरुत्वाँ इन्द्र वृषभो रणाय पिबा सोममनुष्वधं मदाय।
आ सिञ्चस्व जठरे मध्व ऊर्मिं त्वं राजासि प्रदिवः सुतानाम् ॥ १ ॥
सजोषा इन्द्र सगणो मरुद्भिः सोमं पिब वृत्रहा शूर विद्वान्।
जहि शत्रूँरप मृधो नुदस्वाथाभयं कृणुहि विश्वतो नः ॥ २ ॥
उत ऋतुभिर्ऋतुपाः पाहि सोममिन्द्र देवेभिः सखिभिः सुतं नः।
याँ आभजो मरुतो ये त्वान्वहन्वृत्रमदधुस्तुभ्यमोजः ॥ ३ ॥
ये त्वाहिहत्ये मघवन्नवर्धन्ये शाम्बरे हरिवो ये गविष्टौ।
ये त्वा नूनमनुमदन्ति विप्राः पिबेन्द्र सोमं सगणो मरुद्भिः ॥ ४ ॥
मरुत्वन्तं वृषभं वावृधानमकवारिं दिव्यं शासमिन्द्रम्।
विश्वासाहमवसे नूतनायोग्रं सहोदामिह तं हुवेम ॥ ५ ॥

[४८] अष्टचत्वारिंशं सूक्तम्

ऋषिः—विश्वामित्रः ॥ देवता—इन्द्रः ॥ छन्दः—१, २ निचृत्त्रिष्टुप्; ३, ४ त्रिष्टुप्; ५ भुरिक्पङ्क्तिः ॥ स्वरः—१-४ धैवतः; ५ पञ्चमः ॥

॥ १२ ॥ सद्यो ह जातो वृषभः कनीनः प्रभर्तुमावदन्धसः सुतस्य।
साधोः पिब प्रतिकामं यथा ते रसाशिरः प्रथमं सोम्यस्य ॥ १ ॥
यज्जायथास्तदहरस्य कामेंऽशोः पीयूषमपिबो गिरिष्ठाम्।
तं ते माता परि योषा जनित्री महः पितुर्दम आसिञ्चदग्रे ॥ २ ॥
उपस्थाय मातरमन्नमैट्ट तिग्ममपश्यदभि सोममूधः।
प्रयावयन्नचरद् गृत्सो अन्यान्महानि चक्रे पुरुधप्रतीकः ॥ ३ ॥
उग्रस्तुराषाळभिभूत्योजा यथावशं तन्वं चक्र एषः।
त्वष्टारमिन्द्रो जनुषाभिभूयामुष्या सोममपिबच्चमूषु ॥ ४ ॥
शुनं हुवेम मघवानमिन्द्रमस्मिन्भरे नृतमं वाजसातौ।
शृण्वन्तमुग्रमूतये समत्सु घ्नन्तं वृत्राणि संजितं धनानाम् ॥ ५ ॥

[४९] एकोनपञ्चाशं सूक्तम्

ऋषिः—विश्वामित्रः ॥ देवता—इन्द्रः ॥ छन्दः—१, ४ निचृत्त्रिष्टुप्; २, ५ त्रिष्टुप्; ३ भुरिक्पङ्क्तिः ॥ स्वरः—१, २, ४, ५ धैवतः; ३ पञ्चमः ॥

॥ १३ ॥ शंसा॑ म॒हामि॑न्द्रं य॒स्मिन्वि॒श्वा आ कृ॒ष्टय॑: सोम॒पाः काम॒मव्य॑न्।
यं सु॒क्रतु॑ धि॒षणे॑ विभ्वत॒ष्टं घ॒नं वृ॒त्राणां॑ ज॒नय॑न्त दे॒वाः ॥ १ ॥
यं नु नकि॒: पृत॑नासु स्व॒राजं॒ द्विता॑ तर॒ति॒ नृत॑मं ह॒रि॒ष्ठाम्।
इ॒नत॑म॒: सत्व॑भि॒र्यो ह॑ शू॒षैः पृ॑थु॒ज्रया॑ अमिना॒दायु॑र्दस्यो॑: ॥ २ ॥
स॒हावा॑ पृ॒त्सु त॒रणि॒र्नावा॑ व्यान॒शी रोद॑सी मे॒हना॑वान्।
भग॑ो न का॒रे ह॒व्यो॑ मती॒नां पि॒तेव॒ चारु॑: सु॒हवो॑ वयो॒धाः ॥ ३ ॥
ध॒र्ता दि॒वो रज॑सस्पृ॒ष्ट ऊ॒र्ध्वो रथो॒ न वा॒युर्वसु॑भि॒र्नि॒युत्वा॑न्।
क्ष॒पां व॒स्ता ज॑नि॒ता सूर्य॑स्य॒ विभ॑क्ता॒ भाग॑ं धि॒षणे॑व॒ वाज॑म् ॥ ४ ॥
शु॒नं हु॑वेम म॒घवा॑न॒मिन्द्र॑म॒स्मिन्भरे॒ नृत॑मं॒ वाज॑सातौ।
शृ॒ण्वन्त॑मु॒ग्रमू॒तये॑ स॒मत्सु॒ घ्नन्तं॑ वृ॒त्राणि॑ सं॒जित॑ं॒ धना॑नाम् ॥ ५ ॥

[५०] पञ्चाशं सूक्तम्

ऋषिः—विश्वामित्रः ॥ देवता—इन्द्रः ॥ छन्दः—१, २, ४ निचृत्त्रिष्टुप्; ३, ५ त्रिष्टुप् ॥ स्वरः—धैवतः ॥

॥ १४ ॥ इन्द्र॒: स्वाहा॑ पिबतु॒ यस्य॒ सोम॑ आ॒गत्या॑ तु॒म्रो॑ वृष॒भो म॒रुत्वा॑न्।
ओरु॒व्यचा॑: पृणतामे॒भिर॒न्नैरास्य॑ ह॒विस्त॒न्व१॑: काम॑मृध्याः ॥ १ ॥
आ ते॑ सप॒र्यू ज॒वसे॑ युनज्मि॒ ययो॒रनु॑ प्र॒दिव॑: श्रु॒ष्टिमाव॑:।
इ॒ह त्वा॑ धेयु॒र्हर॑यः सुशिप्र पिबा॒ त्व१॑स्य सु॒षु॒तस्य॒ चारो॑: ॥ २ ॥
गोभि॑र्मिमिक्षुं॑ द॒धिरे॑ सु॒पार॒मिन्द्रं॒ ज्यैष्ठ्या॑य॒ धाय॑से गृणा॒नाः।
म॒न्दा॒नः सोमं॑ पपि॒वाँ ऋ॑जीषि॒न्त्सम॒स्मभ्यं॑ पुरु॒धा गा इ॑षण्य ॥ ३ ॥
इ॒मं काम॑ं मन्दया॒ गोभि॑रश्वै॒श्च॒न्द्रव॑ता॒ राध॑सा प॒प्रथ॑श्च।
स्व॒र्यवो॑ म॒तिभि॒स्तुभ्यं॑ विप्रा॒ इन्द्रा॑य॒ वाह॑: कु॒शि॒कासो॑ अक्रन् ॥ ४ ॥
शु॒नं हु॑वेम म॒घवा॑न॒मिन्द्र॑म॒स्मिन्भरे॒ नृत॑मं॒ वाज॑सातौ।
शृ॒ण्वन्त॑मु॒ग्रमू॒तये॑ स॒मत्सु॒ घ्नन्तं॑ वृ॒त्राणि॑ सं॒जित॑ं॒ धना॑नाम् ॥ ५ ॥

vibhanjkeshyasahayog

[५१] एकपञ्चाशं सूक्तम्

ऋषिः—विश्वामित्रः॥ देवता—इन्द्रः॥ छन्दः—१-३ निचृज्जगती; ४, ७-९ त्रिष्टुप्; ५, ६ निचृत्त्रिष्टुप्; १०, ११ यवमध्यागायत्री; १२ विराड्गायत्री॥ स्वरः—१-३ निषादः; ४-९ धैवतः; १०-१२ षड्जः॥

॥ १५ ॥ चर्षणीधृतं मघवानमुक्थ्य१मिन्द्रं गिरो बृहतीरभ्यनूषत।
वावृधानं पुरुहूतं सुवृक्तिभिरमर्त्यं जरमाणं दिवेदिवे॥ १॥
शतक्रतुमर्णवं शाकिनं नरं गिरो म इन्द्रमुप यन्ति विश्वतः।
वाजसनिं पूर्भिदं तूर्णिमप्तुरं धामसाचमभिषाचं स्वर्विदम्॥ २॥
आकरे वसोर्जरिता पनस्यतेऽनेहसः स्तुभ इन्द्रो दुवस्यति।
विवस्वतः सदन आ हि पिप्रिये सत्रासाहमभिमातिहनं स्तुहि॥ ३॥
नृणामु त्वा नृतमं गीर्भिरुक्थैरभि प्र वीरमर्चता सबाधः।
सं सहसे पुरुमायो जिहीते नमो अस्य प्रदिव एक ईशे॥ ४॥
पूर्वीरस्य निष्षिधो मर्त्येषु पुरू वसूनि पृथिवी बिभर्ति।
इन्द्राय द्याव ओषधीरुतापो रयिं रक्षन्ति जीरयो वनानि॥ ५॥

॥ १६ ॥ तुभ्यं ब्रह्माणि गिर इन्द्र तुभ्यं सत्रा दधिरे हरिवो जुषस्व।
बोध्याऽपिरवसो नूतनस्य सखे वसो जरितृभ्यो वयो धाः॥ ६॥
इन्द्र मरुत्व इह पाहि सोमं यथा शार्याते अपिबः सुतस्य।
तव प्रणीती तव शूर शर्मन्ना विवासन्ति कवयः सुयज्ञाः॥ ७॥
स वावशान इह पाहि सोमं मरुद्भिरिन्द्र सखिभिः सुतं नः।
जातं यत्त्वा परि देवा अभूषन्महे भराय पुरुहूत विश्वे॥ ८॥
असूर्ये मरुत आपिरेषोऽमन्दन्निन्द्रमनु दातिवाराः।
तेभिः साकं पिबतु वृत्रखादः सुतं सोमं दाशुषः स्वे सधस्थे॥ ९॥
इदं ह्यन्वोजसा सुतं राधानां पते। पिबा त्व१स्य गिर्वणः॥ १०॥
यस्ते अनु स्वधामसत्सुते नि यच्छ तन्वम्। स त्वा ममत्तु सोम्यम्॥ ११॥
प्र ते अश्नोतु कुक्ष्योः प्रेन्द्र ब्रह्मणा शिरः। प्र बाहु शूर राधसे॥ १२॥

[५२] द्विपञ्चाशं सूक्तम्

ऋषिः—विश्वामित्रः ॥ देवता—इन्द्रः ॥ छन्दः—१, ३, ४ गायत्री; २ निचृद्गायत्री; ५, ७ निचृत्त्रिष्टुप्; ६ जगती; ८ त्रिष्टुप् ॥ स्वरः—१-४ षड्जः; ५, ७, ८ धैवतः; ६ निषादः ॥

॥ १७ ॥ धानावन्तं करम्भिणमपूपवन्तमुक्थिनम्। इन्द्र प्रातर्जुषस्व नः ॥ १ ॥
पुरोळाशं पचत्यं जुषस्वेन्द्रा गुरस्व च। तुभ्यं हव्यानि सिस्रते ॥ २ ॥
पुरोळाशं च नो घसो जोषयासे गिरश्च नः। वधूयुरिव योषणाम् ॥ ३ ॥
पुरोळाशं सनश्रुत प्रातःसावे जुषस्व नः। इन्द्र क्रतुर्हि ते बृहन् ॥ ४ ॥
माध्यन्दिनस्य सवनस्य धानाः पुरोळाशमिन्द्र कृष्वेह चारुम्।
प्र यत्स्तोता जरिता तूर्यर्थो वृषायमाण उप गीर्भिरीट्टे ॥ ५ ॥

॥ १८ ॥ तृतीये धानाः सवने पुरष्टुत पुरोळाशमाहुतं मामहस्व नः।
ऋभुमन्तं वाजवन्तं त्वा कवे प्रयस्वन्त उप शिक्षेम धीतिभिः ॥ ६ ॥
पूषण्वते ते चकृमा करम्भं हरिवते हर्यश्वाय धानाः।
अपूपमद्धि सगणो मरुद्भिः सोमं पिब वृत्रहा शूर विद्वान् ॥ ७ ॥
प्रति धाना भरत तूयमस्मै पुरोळाशं वीरतमाय नृणाम्।
दिवेदिवे सदृशीरिन्द्र तुभ्यं वर्धन्तु त्वा सोमपेयाय धृष्णो ॥ ८ ॥

[५३] त्रिपञ्चाशं सूक्तम्

ऋषिः—विश्वामित्रः ॥ देवता—१ इन्द्रापर्वतौ; २-१४, २१-२४ इन्द्रः; १५, १६ वाक्; १७-२० रथाङ्गानि ॥ छन्दः—१, ५, ९, २१ निचृत्त्रिष्टुप्; २, ६, ७, १४, १७, १९, २३, २४ त्रिष्टुप्; ३, ४, ८, १५ स्वराट्त्रिष्टुप्; १०, १६ निचृज्जगती; ११ भुरिक्त्रिष्टुप्; १२, २२ अनुष्टुप्; १३ निचृद्गायत्री; १८ निचृद्बृहती; २० भुरिगनुष्टुप् ॥ स्वरः—१-९, ११, १४, १५, १७, १९, २१, २३, २४ धैवतः; १०, १६ निषादः; १२, २०, २२ गान्धारः; १३ षड्जः; १८ मध्यमः ॥

॥ १९ ॥ इन्द्रापर्वता बृहता रथेन वामीरिष आ वहतं सुवीराः।
वीतं हव्यान्यध्वरेषु देवा वर्धेथां गीर्भीरिळया मदन्ता ॥ १ ॥
तिष्ठा सु कं मघवन्मा परा गाः सोमस्य नु त्वा सुषुतस्य यक्षि।
पितुर्न पुत्रः सिचमा रभे त इन्द्र स्वादिष्ठया गिरा शचीवः ॥ २ ॥
शंसावाध्वर्यो प्रति मे गृणीहीन्द्राय वाहः कृणवाव जुष्टम्।
एदं बर्हिर्यजमानस्य सीदाथा च भूदुक्थमिन्द्राय शस्तम् ॥ ३ ॥

जायेदस्तं मघवन्त्सेदु योनिस्तदित्त्वा युक्ता हरयो वहन्तु।
यदा कदा च सुनवाम सोममग्निष्ट्वा दूतो धन्वात्यच्छ॥ ४॥
परा याहि मघवन्ना च याहीन्द्र भ्रातरुभयत्रा ते अर्थम्।
यत्रा रथस्य बृहतो निधानं विमोचनं वाजिनो रासभस्य॥ ५॥
॥ २०॥ अपाः सोममस्तमिन्द्र प्र याहि कल्याणीर्जाया सुरणं गृहे ते।
यत्रा रथस्य बृहतो निधानं विमोचनं वाजिनो दक्षिणावत्॥ ६॥
इमे भोजा अङ्गिरसो विरूपा दिवस्पुत्रासो असुरस्य वीराः।
विश्वामित्राय ददतो मघानि सहस्रसावे प्र तिरन्त आयुः॥ ७॥
रूपंरूपं मघवा बोभवीति मायाः कृण्वानस्तन्वं परि स्वाम्।
त्रिर्यद्दिवः परि मुहूर्तमागात्स्वैर्मन्त्रैरनृतुपा ऋतावा॥ ८॥
महाँ ऋषिर्देवजा देवजूतोऽस्तभ्नात्सिन्धुमर्णवं नृचक्षाः।
विश्वामित्रो यदवहत्सुदासमप्रियायत कुशिकेभिरिन्द्रः॥ ९॥
हंसाइव कृणुथ श्लोकमद्रिभिर्मदन्तो गीर्भिरध्वरे सुते सचा।
देवेभिर्विप्रा ऋषयो नृचक्षसो वि पिबध्वं कुशिकाः सोम्यं मधु॥ १०॥
॥ २१॥ उप प्रेत कुशिकाश्चेतयध्वमश्वं राये प्र मुञ्चता सुदासः।
राजा वृत्रं जङ्घनत्प्रागपागुदगथा यजाते वर आ पृथिव्याः॥ ११॥
य इमे रोदसी उभे अहमिन्द्रमतुष्टवम्।
विश्वामित्रस्य रक्षति ब्रह्मेदं भारतं जनम्॥ १२॥
विश्वामित्रा अरासत ब्रह्मेन्द्राय वज्रिणे। करदिन्नः सुराधसः॥ १३॥
किं ते कृण्वन्ति कीकटेषु गावो नाशिरं दुह्रे न तपन्ति घर्मम्।
आ नो भर प्रमगन्दस्य वेदो नैचाशाखं मघवन्रन्धया नः॥ १४॥
ससर्परीरमतिं बाधमाना बृहन्निमाय जमदग्निदत्ता।
आ सूर्यस्य दुहिता ततान श्रवो देवेष्वमृतमजुर्यम्॥ १५॥
॥ २२॥ ससर्परीरभरत्तूयमेभ्योऽधि श्रवः पाञ्चजन्यासु कृष्टिषु।
सा पक्ष्या३ नव्यमायुर्दधाना यां मे पलस्तिजमदग्नयो ददुः॥ १६॥

स्थिरौ गावौ भवतां वीळुरक्षो मेषा वि वर्हि मा युगं वि शारि।
इन्द्रः पातल्यै ददतां शरीतोररिष्टनेमे अभि नः सचस्व॥ १७॥
बलं धेहि तनूषु नो बलमिन्द्रानळुत्सु नः ।
बलं तोकाय तनयाय जीवसे त्वं हि बलदा असि॥ १८॥
अभि व्ययस्व खदिरस्य सारमोजो धेहि स्पन्दने शिंशपायाम्।
अक्ष वीळो वीळित वीळयस्व मा यामादस्मादव जीहिपो नः॥ १९॥
अयमस्मान्वनस्पतिर्मा च हा मा च रीरिषत्।
स्वस्त्या गृहेभ्य आवसा आ विमोचनात्॥ २०॥
॥ २३ ॥इन्द्रोतिभिर्बहुलाभिर्नो अद्य याच्छ्रेष्ठाभिर्मघवञ्छूर जिन्व।
यो नो द्वेष्ट्यधरः सस्पदीष्ट यमु द्विष्मस्तमु प्राणो जहातु॥ २१॥
परशुं चिद्वि तपति शिम्बलं चिद्वि वृश्चति।
उखा चिदिन्द्र येषन्ती प्रयस्ता फेनमस्यति॥ २२॥
न सायकस्य चिकिते जनासो लोधं नयन्ति पशु मन्यमानाः।
नावाजिनं वाजिना हासयन्ति न गर्दभं पुरो अश्वान्नयन्ति॥ २३॥
इम इन्द्र भरतस्य पुत्रा अपपित्वं चिकितुर्न प्रपित्वम्।
हिन्वन्त्यश्वमरणं न नित्यं ज्यावाजं परि णयन्त्याजौ॥ २४॥

पञ्चमोऽनुवाकः [५४] चतुःपञ्चाशं सूक्तम्

ऋषिः—प्रजापतिर्वैश्वामित्रो वाच्यो वा॥ देवता—विश्वे देवाः॥ छन्दः—१ निचृत्पङ्क्तिः; २, ३, ६, ८, १०, ११, १३, १४ त्रिष्टुप्; ४, ७, १५, १६, १८, २० २१ निचृत्त्रिष्टुप्; ५ स्वराट् त्रिष्टुप्; ९ भुरिक्पङ्क्तिः; १२ स्वराट्पङ्क्तिः; १७ भुरिक्त्रिष्टुप्; १९, २२ विराट्त्रिष्टुप्॥ स्वरः—१, ९, १२ पञ्चमः; २-८, १०, ११, १३-२२ धैवतः॥

॥ २४॥इमं महे विदथ्याय शूषं शश्वत्कृत्व ईड्याय प्र जभ्रुः।
शृणोतु नो दम्येभिरनीकैः शृणोत्वग्निर्दिव्यैरजस्रः॥ १॥
महि महे दिवे अर्चा पृथिव्यै कामो म इच्छञ्चरति प्रजानन्।
ययोर्ह स्तोमे विदथेषु देवाः सपर्यवो मादयन्ते सचायोः॥ २॥
युवोर्ऋतं रोदसी सत्यमस्तु महे षु णः सुविताय प्र भूतम्।
इदं दिवे नमो अग्ने पृथिव्यै सपर्यामि प्रयसा यामि रत्नम्॥ ३॥

उतो हि वां पूर्व्या आविविद्र ऋतावरी रोदसी सत्यवाचः।
नरश्चिद्वां समिथे शूरसातौ ववन्दिरे पृथिवि वेविदानाः॥ ४॥
को अद्धा वेद क इह प्र वोचद्देवाँ अच्छा पथ्या३ का समेति।
ददृश्र एषामवमा सदांसि परेषु या गुह्येषु व्रतेषु॥ ५॥
॥ २५॥ क्रविर्नृचक्षा अभि षीमचष्ट ऋतस्य योना विघृते मदन्ती।
नाना चक्राते सदनं यथा वेः समानेन क्रतुना संविदाने॥ ६॥
समान्या वियुते दूरेअन्ते ध्रुवे पदे तस्थतुर्जागरूके।
उत स्वसारा युवती भवन्ती आदु ब्रुवाते मिथुनानि नाम॥ ७॥
विश्वेदेते जनिमा सं विविक्तो महो देवान्बिभ्रती न व्यथेते।
एजद् ध्रुवं पत्यते विश्वमेकं चरत्पतत्रि विषुणं वि जातम्॥ ८॥
सना पुराणमध्येम्यारान्महः पितुर्जनितुर्जामि तन्नः।
देवासो यत्र पनितार एवैरुरौ पथि व्युते तस्थुरन्तः॥ ९॥
इमं स्तोमं रोदसी प्र ब्रवीम्यृदूदराः शृणवन्नग्निजिह्वाः।
मित्रः सम्राजो वरुणो युवान आदित्यासः क्रवयः पप्रथानाः॥ १०॥
॥ २६॥ हिरण्यपाणिः सविता सुजिह्वस्त्रिरा दिवो विदथे पत्यमानः।
देवेषु च सवितः श्लोकमश्रेरादस्मभ्यमा सुव सर्वतातिम्॥ ११॥
सुकृत्सुपाणिः स्ववाँ ऋतावा देवस्त्वष्टावसे तानि नो धात्।
पूषण्वन्त ऋभवो मादयध्वमूर्ध्वग्रावाणो अध्वरमतष्ट॥ १२॥
विद्युद्रथा मरुत ऋष्टिमन्तो दिवो मर्या ऋतजाता अयासः।
सरस्वती शृणवन्यज्ञियासो धाता रयिं सहवीरं तुरासः॥ १३॥
विष्णुं स्तोमासः पुरुदस्ममर्का भगस्येव कारिणो यामनि ग्मन्।
उरुक्रमः ककुहो यस्य पूर्वीर्न मर्धन्ति युवतयो जनित्रीः॥ १४॥
इन्द्रो विश्वैर्वीर्यै३: पत्यमान उभे आ पप्रौ रोदसी महित्वा।
पुरंदरो वृत्रहा धृष्णुषेणः संगृभ्या न आ भरा भूरि पश्वः॥ १५॥
॥ २७॥ नासत्या मे पितरा बन्धुपृच्छा सजात्यमश्विनोश्चारु नाम।
युवं हि स्थो रयिदौ नो रयीणां दात्रं रक्षेथे अकवैरदब्धा॥ १६॥

महत्तद्वः कवयश्चारु नाम यद्ध देवा भवथ विश्व इन्द्रे।
सख ऋभुभिः पुरुहूत प्रियेभिरिमां धियं सातये तक्षता नः॥ १७॥
अर्यमा णो अदितिर्यज्ञियासोऽदब्धानि वरुणस्य व्रतानि।
युयोत नो अनपत्यानि गन्तोः प्रजावान्नः पशुमाँ अस्तु गातुः॥ १८॥
देवानां दूतः पुरुध प्रसूतोऽनागान्नो वोचतु सर्वताता।
शृणोतु नः पृथिवी द्यौरुतापः सूर्यो नक्षत्रैरुर्वन्तरिक्षम्॥ १९॥
शृण्वन्तु नो वृषणः पर्वतासो ध्रुवक्षेमास इळया मदन्तः।
आदित्यैर्नो अदितिः शृणोतु यच्छन्तु नो मरुतः शर्म भद्रम्॥ २०॥
सदा सुगः पितुमाँ अस्तु पन्था मध्वा देवा ओषधीः सं पिपृक्त।
भगो मे अग्ने सख्ये न मृध्या उद्रायो अश्यां सदनं पुरुक्षोः॥ २१॥
स्वदस्व हव्या समिषो दिदीह्यस्मद्र्यक्सं मिमीहि श्रवांसि।
विश्वाँ अग्ने पृत्सु ताञ्जेषि शत्रूनहा विश्वा सुमना दीदिही नः॥ २२॥

[५५] पञ्चपञ्चाशं सूक्तम्

ऋषिः—प्रजापतिर्वैश्वामित्रो वाच्यो वा॥ देवता—विश्वे देवाः—१ उषा; २-१० अग्निः; ११ अहोरात्रौ; १२-१४ रोदसी; १५ रोदसी द्युनिशौ वा; १६ दिशः; १७-२२ इन्द्रः पर्जन्यात्मा त्वष्टा वाग्निश्च॥ छन्दः—१, २, ६, ७, ९-१२, १९, २२ निचृत् त्रिष्टुप्; ३ भुरिक्पङ्क्तिः; ४, ८, १३, १६, २१ त्रिष्टुप्; ५, २० स्वराट् पङ्क्तिः; १७ भुरिक्त्रिष्टुप्; १४, १५, १८ विराट्त्रिष्टुप्॥
स्वरः—१, २, ४, ६-१९, २१, २२ धैवतः; ३, ५, २० पञ्चमः॥

॥ २८ ॥ उषसः पूर्वा अध यद् व्यूषुर्महद्वि जज्ञे अक्षरं पदे गोः।
व्रता देवानामुप नु प्रभूषन्महद्देवानामसुरत्वमेकम्॥ १॥
मो षू णो अत्र जुहुरन्त देवा मा पूर्वे अग्ने पितरः पदज्ञाः।
पुराण्योः सद्मनोः केतुरन्तर्महद्देवानामसुरत्वमेकम्॥ २॥
वि मे पुरुत्रा पतयन्ति कामाः शम्यच्छा दीद्ये पूर्व्याणि।
समिद्धे अग्नावृतमिद्वदेम महद्देवानामसुरत्वमेकम्॥ ३॥
समानो राजा विभृतः पुरुत्रा शये शयासु प्रयुतो वनानु।
अन्या वत्सं भरति क्षेति माता महद्देवानामसुरत्वमेकम्॥ ४॥
आक्षित्पूर्वास्वपरा अनूरुत्सद्यो जातासु तरुणीष्वन्तः।
अन्तर्वतीः सुवते अप्रवीता महद्देवानामसुरत्वमेकम्॥ ५॥

॥ २९ ॥ शयुः परस्तादध नु द्विमाताबन्धनश्चरति वत्स एकः।
मित्रस्य ता वरुणस्य व्रतानि महद्देवानामसुरत्वमेकम्॥ ६॥
द्विमाता होता विदथेषु सम्राळन्वग्रं चरति क्षेति बुध्नः।
प्र रण्यानि रण्यवाचो भरन्ते महद्देवानामसुरत्वमेकम्॥ ७॥
शूरस्येव युध्यतो अन्तमस्य प्रतीचीनं ददृशे विश्वमायत्।
अन्तर्मतिश्चरति निष्षिधं गोर्महद्देवानामसुरत्वमेकम्॥ ८॥
नि वेवेति पलितो दूत आस्वन्तर्महांश्चरति रोचनेन।
वपूंषि बिभ्रदभि नो वि चष्टे महद्देवानामसुरत्वमेकम्॥ ९॥
विष्णुर्गोपाः परमं पाति पाथः प्रिया धामान्यमृता दधानः।
अग्निष्टा विश्वा भुवनानि वेद महद्देवानामसुरत्वमेकम्॥ १०॥
॥ ३० ॥ नाना चक्राते यम्या३ वपूंषि तयोरन्यद्रोचते कृष्णमन्यत्।
श्यावी च यदरुषी च स्वसारौ महद्देवानामसुरत्वमेकम्॥ ११॥
माता च यत्र दुहिता च धेनू सबर्दुघे धापयेते समीची।
ऋतस्य ते सदसीळे अन्तर्महद्देवानामसुरत्वमेकम्॥ १२॥
अन्यस्या वत्सं रिहती मिमाय कया भुवा नि दधे धेनुरूधः।
ऋतस्य सा पयसापिन्वतेळा महद्देवानामसुरत्वमेकम्॥ १३॥
पद्या वस्ते पुरुरूपा वपूंष्यूर्ध्वा तस्थौ त्र्यविं रेरिहाणा।
ऋतस्य सद्म वि चरामि विद्वान्महद्देवानामसुरत्वमेकम्॥ १४॥
पदेइव निहिते दस्मे अन्तस्तयोरन्यद् गुह्यमाविरन्यत्।
सध्रीचीना पथ्या३ सा विषूची महद्देवानामसुरत्वमेकम्॥ १५॥
॥ ३१ ॥ आ धेनवो धुनयन्तामशिश्वीः सबर्दुघाः शशया अप्रदुग्धाः।
नव्यानव्या युवतयो भवन्तीर्महद्देवानामसुरत्वमेकम्॥ १६॥
यदन्यासु वृषभो रोरवीति सो अन्यस्मिन्यूथे नि दधाति रेतः।
स हि क्षपावान्त्स भगः स राजा महद्देवानामसुरत्वमेकम्॥ १७॥
वीरस्य नु स्वश्व्यं जनासः प्र नु वोचाम विदुरस्य देवाः।
षोळहा युक्ताः पञ्चपञ्चा वहन्ति महद्देवानामसुरत्वमेकम्॥ १८॥

देवस्त्वष्टा सविता विश्वरूपः पुपोष प्रजाः पुरुधा जजान।
इमा च विश्वा भुवनान्यस्य महद्देवानामसुरत्वमेकम्॥ १९॥
मही समैरच्चम्वा समीची उभे ते अस्य वसुना न्यृष्टे।
शृण्वे वीरो विन्दमानो वसूनि महद्देवानामसुरत्वमेकम्॥ २०॥
इमां च नः पृथिवीं विश्वधायाः उप क्षेति हितमित्रो न राजा।
पुरःसदः शर्मसदो न वीरा महद्देवानामसुरत्वमेकम्॥ २१॥
निष्षिध्वरीस्त ओषधीरुतापो रयिं त इन्द्र पृथिवी बिभर्ति।
सखायस्ते वाममाजः स्याम महद्देवानामसुरत्वमेकम्॥ २२॥

॥ इति तृतीयाऽष्टके तृतीयोऽध्यायः॥
[तृतीयाध्याये वर्गाः ३१, सूक्तानि १६, ऋचः १५८]

अथ चतुर्थोऽध्यायः

[५६] षट्पञ्चाशं सूक्तम्

ऋषिः—प्रजापतिर्वैश्वामित्रो वाच्यो वा॥ देवता—विश्वे देवाः॥ छन्दः—१, ६, ८ निचृत्त्रिष्टुप्; २ भुरिक्पङ्क्तिः; ३, ४ विराट्त्रिष्टुप्; ५, ७ त्रिष्टुप्॥ स्वरः—१, ३-८ धैवतः; २ पञ्चमः॥

॥ १॥ न ता मिनन्ति मायिनो न धीरा व्रता देवानां प्रथमा ध्रुवाणि।
न रोदसी अद्रुहा वेद्याभिर्न पर्वता निनमे तस्थिवांसः॥ १॥
षड् भाराँ एको अचरन्बिभर्त्यृतं वर्षिष्ठमुप गाव आगुः।
तिस्रो महीरुपरास्तस्थुरत्या गुहा द्वे निहिते दर्श्येका॥ २॥
त्रिपाजस्यो वृषभो विश्वरूप उत त्र्युधा पुरुध प्रजावान्।
त्र्यनीकः पत्यते माहिनावान्त्स रेतोधा वृषभः शश्वतीनाम्॥ ३॥
अभीक आसां पदवीरबोध्यादित्यानामह्वे चारु नाम।
आपश्चिदस्मा अरमन्त देवीः पृथग्व्रजन्तीः परि षीमवृञ्जन्॥ ४॥
त्री षधस्था सिन्धवस्त्रिः कवीनामुत त्रिमाता विदथेषु सम्राट्।
ऋतावरीर्योषणास्तिस्त्रो अप्यास्त्रिरा दिवो विदथे पत्यमानाः॥ ५॥
त्रिरा दिवः सवितर्वार्याणि दिवेदिव आ सुव त्रिर्नो अह्नः।
त्रिधातु राय आ सुवा वसूनि भगं त्रातर्धिषणे सातये धाः॥ ६॥

त्रिरा दिवः सविता सोषवीति राजाना मित्रावरुणा सुपाणी।
आपश्चिदस्य रोदसी चिदुर्वी रत्नं भिक्षन्त सवितुः सवाय॥ ७॥
त्रिरुत्तमा दूणशा रोचनानि त्रयो राजन्त्यसुरस्य वीराः।
ऋतावान इषिरा दूळभासस्त्रिरा दिवो विदथे सन्तु देवाः॥ ८॥

[५७] सप्तपञ्चाशं सूक्तम्

ऋषिः—विश्वामित्रः॥ देवता—विश्वे देवाः॥ छन्दः—१, ३, ४ त्रिष्टुप्; २, ५, ६, निचृत्त्रिष्टुप्॥ स्वरः—धैवतः॥

॥ २॥ प्र मे विविक्वाँ अविदन्मनीषां धेनुं चरन्तीं प्रयुतामगोपाम्।
सद्यश्चिद्या दुदुहे भूरि धासेरिन्द्रस्तदग्निः पनितारो अस्याः॥ १॥
इन्द्रः सु पूषा वृषणा सुहस्ता दिवो न प्रीताः शशयं दुदुह्रे।
विश्वे यदस्यां रणयन्त देवाः प्र वोऽत्र वसवः सुम्नमश्याम्॥ २॥
या जामयो वृष्णं इच्छन्ति शक्तिं नमस्यन्तीर्जानते गर्भमस्मिन्।
अच्छा पुत्रं धेनवो वावशाना महश्चरन्ति बिभ्रतं वपूंषि॥ ३॥
अच्छा विवक्मि रोदसी सुमेके ग्राव्णो युजानो अध्वरे मनीषा।
इमा उ ते मनवे भूरिवारा ऊर्ध्वा भवन्ति दर्शता यजत्राः॥ ४॥
या ते जिह्वा मधुमती सुमेधा अग्ने देवेषूच्यत उरूची।
तयेह विश्वाँ अवसे यजत्राना सादय पायया चा मधूनि॥ ५॥
या ते अग्ने पर्वतस्येव धारासश्चन्ती पीपयद्देव चित्रा।
तामस्मभ्यं प्रमतिं जातवेदो वसो रास्व सुमतिं विश्वजन्याम्॥ ६॥

[५८] अष्टपञ्चाशं सूक्तम्

ऋषिः—विश्वामित्रः॥ देवता—अश्विनौ॥ छन्दः—१, ८, ९ त्रिष्टुप्; २-५, ७ निचृत्त्रिष्टुप्; ६ भुरिक्पङ्क्तिः॥ स्वरः—१-५, ७-९ धैवतः; ६ पञ्चमः॥

॥ ३॥ धेनुः प्रत्नस्य काम्यं दुहानान्तः पुत्रश्चरति दक्षिणायाः।
आ द्योतनिं वहति शुभ्रयामोषसः स्तोमो अश्विनावजीगः॥ १॥
सुयुग्वहन्ति प्रति वामृतेनोर्ध्वा भवन्ति पितरेव मेधाः।
जरेथामस्मद्वि पणेर्मनीषां युवोरवश्चकृमा यातमर्वाक्॥ २॥
सुयुग्भिरश्वैः सुवृता रथेन दस्राविमं शृणुतं श्लोकमद्रेः।
किमङ्ग वां प्रत्यवर्तिं गमिष्ठाहुर्विप्रासो अश्विना पुराजाः॥ ३॥

आ मन्येथामा गतं कच्चिदेवैर्विश्वे जनासो अश्विना हवन्ते।
इमा हि वां गोऋजीका मधूनि प्र मित्रासो न ददुरुस्रो अग्रे॥ ४॥
तिरः पुरू चिदश्विना रजांस्याङ्गूषो वां मघवाना जनेषु।
एह यातं पथिभिर्देवयानैर्दस्राविमे वां निधयो मधूनाम्॥ ५॥
॥ ४॥ पुराणमोकः सख्यं शिवं वां युवोर्नरा द्रविणं जह्नाव्याम्।
पुनः कृण्वानाः सख्या शिवानि मध्वा मदेम सह नू समानाः॥ ६॥
अश्विना वायुना युवं सुदक्षा नियुद्भिश्च सजोषसा युवाना।
नासत्या तिरोअह्न्यं जुषाणा सोमं पिबतमस्रिधा सुदानू॥ ७॥
अश्विना परि वामिषः पुरूचीरीयुर्गीर्भिर्यतमाना अमृध्राः।
रथो ह वामृतजा अद्रिजूतः परि द्यावापृथिवी याति सद्यः॥ ८॥
अश्विना मधुषुत्तमो युवाकुः सोमस्तं पातमा गतं दुरोणे।
रथो ह वां भूरि वर्पः करिक्रत्सुतावतो निष्कृतमागमिष्ठः॥ ९॥

[५९] एकोनषष्टितमं सूक्तम्

ऋषिः—विश्वामित्रः॥ देवता—मित्रः॥ छन्दः—१, २, ५, त्रिष्टुप्; ३ निचृत्त्रिष्टुप्; ४ भुरिक्पङ्क्तिः; ६, ९ निचृद्गायत्री; ७, ८ गायत्री॥ स्वरः—१-३, ५ धैवतः; ४ पञ्चमः; ६-९ षड्जः॥

॥ ५॥ मित्रो जनान्यातयति ब्रुवाणो मित्रो दाधार पृथिवीमुत द्याम्।
मित्रः कृष्टीरनिमिषाभि चष्टे मित्राय हव्यं घृतवज्जुहोत॥ १॥
प्र स मित्र मर्तो अस्तु प्रयस्वान्यस्त आदित्य शिक्षति व्रतेन।
न हन्यते न जीयते त्वोतो नैनमंहो अश्नोत्यन्तितो न दूरात्॥ २॥
अनमीवास इळया मदन्तो मितज्ञवो वरिमन्ना पृथिव्याः।
आदित्यस्य व्रतमुपक्षियन्तो वयं मित्रस्य सुमतौ स्याम॥ ३॥
अयं मित्रो नमस्यः सुशेवो राजा सुक्षत्रो अजनिष्ट वेधाः।
तस्य वयं सुमतौ यज्ञियस्यापि भद्रे सौमनसे स्याम॥ ४॥
महाँ आदित्यो नमसोपसद्यो यातयज्जनो गृणते सुशेवः।
तस्मा एतत्पन्यतमाय जुष्टमग्नौ मित्राय हविरा जुहोत॥ ५॥
॥ ६॥ मित्रस्य चर्षणीधृतोऽवो देवस्य सानसि । द्युम्नं चित्रश्रवस्तमम्॥ ६॥
अभि यो महिना दिवं मित्रो बभूव सप्रथाः । अभि श्रवोभिः पृथिवीम्॥ ७॥

मित्राय पञ्च येमिरे जना अभिष्टिशवसे । स देवान्विश्वान्बिभर्ति ॥ ८ ॥
मित्रो देवेष्वायुषु जनाय वृक्तबर्हिषे । इषं इष्टव्रता अकः ॥ ९ ॥

[६०] षष्टितमं सूक्तम्

ऋषिः—विश्वामित्रः ॥ देवता—ऋभवः ॥ छन्दः—१-३ जगती; ४, ५ निचृज्जगती; ६ विराड्जगती; ७ भुरिग्जगती ॥ स्वरः—निषादः ॥

॥ ७ ॥ इहेह वो मनसा बन्धुता नर उशिजो जग्मुरभि तानि वेदसा ।
याभिर्मायाभिः प्रतिजूतिवर्पसः सौधन्वना यज्ञियं भागमानश ॥ १ ॥
याभिः शचीभिश्चमसाँ अपिंशत यया धिया गामरिणीत चर्मणः ।
येन हरी मनसा निरतक्षत तेन देवत्वमृभवः समानश ॥ २ ॥
इन्द्रस्य सख्यमृभवः समानशुर्मनोर्नपातो अपसो दधन्विरे ।
सौधन्वनासो अमृतत्वमेरिरे विष्ट्वी शमीभिः सुकृतः सुकृत्यया ॥ ३ ॥
इन्द्रेण याथ सरथं सुते सचाँ अथो वशानां भवथा सह श्रिया ।
न वः प्रतिमै सुकृतानि वाघतः सौधन्वना ऋभवो वीर्याणि च ॥ ४ ॥
इन्द्र ऋभुभिर्वाजवद्भिः समुक्षितं सुतं सोममा वृषस्वा गभस्त्योः ।
धियेषितो मघवन्दाशुषो गृहे सौधन्वनेभिः सह मत्स्वा नृभिः ॥ ५ ॥
इन्द्र ऋभुमान्वाजवान्मत्स्वेह नोऽस्मिन्त्सवने शच्या पुरुष्टुत ।
इमानि तुभ्यं स्वसराणि येमिरे व्रता देवानां मनुषश्च धर्मभिः ॥ ६ ॥
इन्द्र ऋभुभिर्वाजिभिर्वाजयन्निह स्तोमं जरितुरुप याहि यज्ञियम् ।
शतं केतेभिरिषिरेभिरायवे सहस्त्रणीथो अध्वरस्य होमनि ॥ ७ ॥

[६१] एकषष्टितमं सूक्तम्

ऋषिः—विश्वामित्रः ॥ देवता—उषाः ॥ छन्दः—१, ५, ७ त्रिष्टुप्; २ विराट्त्रिष्टुप्; ३, ४ भुरिक्पङ्क्तिः; ६ निचृत्त्रिष्टुप् ॥ स्वरः—१, २, ५-७ धैवतः; ३, ४ पञ्चमः ॥

॥ ८ ॥ उषो वाजेन वाजिनि प्रचेताः स्तोमं जुषस्व गृणतो मघोनि ।
पुराणी देवि युवतिः पुरन्धिरनु व्रतं चरसि विश्ववारे ॥ १ ॥
उषो देव्यमर्त्या वि भाहि चन्द्ररथा सूनृता ईरयन्ती ।
आ त्वा वहन्तु सुयमासो अश्वा हिरण्यवर्णां पृथुपाजसो ये ॥ २ ॥

उषः प्रतीची भुवनानि विश्वोर्ध्वा तिष्ठस्यमृतस्य केतुः।
समानमर्थं चरणीयमाना चक्रमिव नव्यस्या ववृत्स्व॥ ३॥
अव स्यूमेव चिन्वती मघोन्युषा याति स्वसरस्य पत्नी।
स्वर्जनन्ती सुभगा सुदंसा आन्ताद्दिवः पप्रथ आ पृथिव्याः॥ ४॥
अच्छा वो देवीमुषसं विभातीं प्र वो भरध्वं नमसा सुवृक्तिम्।
ऊर्ध्वं मधुधा दिवि पाजो अश्रेत्प्र रोचना रुरुचे रण्वसन्दृक्॥ ५॥
ऋतावरी दिवो अर्कैरबोध्या रेवती रोदसी चित्रमस्थात्।
आयतीमग्र उषसं विभातीं वाममेषि द्रविणं भिक्षमाणः॥ ६॥
ऋतस्य बुध्न उषसामिषण्यन्वृषा मही रोदसी आ विवेश।
मही मित्रस्य वरुणस्य माया चन्द्रेव भानुं वि दधे पुरुत्रा॥ ७॥

[६२] द्विषष्टितमं सूक्तम्

ऋषिः—१-१५ विश्वामित्रः; १६-१८ विश्वामित्रो जमदग्निर्वा॥ देवता—१-३ इन्द्रावरुणौ; ४-६ बृहस्पतिः; ७-९ पूषा; १०-१२ सविता; १३-१५ सोमः; १६-१८ मित्रावरुणौ॥ छन्दः—१ विराट्त्रिष्टुप्; २ त्रिष्टुप्; ३ निचृत्त्रिष्टुप्; ४, ५, १०, ११, १६ निचृद् गायत्री; ६ पादनिचृद्गायत्री; ७-९, १२-१५, १७, १८ गायत्री॥ स्वरः—१-३ धैवतः; ४-१८ षड्जः॥

॥ ९॥ इमा उ वां भूमयो मन्यमाना युवावते न तुज्या अभूवन्।
क्व त्यदिन्द्रावरुणा यशो वां येन स्मा सिनं भरथः सखिभ्यः॥ १॥
अयमु वां पुरुतमो रयीयञ्छश्वत्तममवसे जोहवीति।
सजोषाविन्द्रावरुणा मरुद्भिर्दिवा पृथिव्या शृणुतं हवं मे॥ २॥
अस्मे तदिन्द्रावरुणा वसु ष्यादस्मे रयिर्मरुतः सर्ववीरः।
अस्मान्वरूत्रीः शरणैरवन्त्वस्मान्होत्रा भारती दक्षिणाभिः॥ ३॥
बृहस्पते जुषस्व नो हव्यानि विश्वदेव्य । रास्व रत्नानि दाशुषे॥ ४॥
शुचिमर्कैर्बृहस्पतिमध्वरेषु नमस्यत । अनाम्योज आ चके॥ ५॥
॥ १०॥ वृषभं चर्षणीनां विश्वरूपमदाभ्यम् । बृहस्पतिं वरेण्यम्॥ ६॥
इयं ते पूषन्नाघृणे सुष्टुतिर्देव नव्यसी । अस्माभिस्तुभ्यं शस्यते॥ ७॥
तां जुषस्व गिरं मम वाजयन्तीमवा धियम् । वधूयुरिव योषणाम्॥ ८॥
यो विश्वाभि विपश्यति भुवना सं च पश्यति । स नः पूषाविता भुवत्॥ ९॥

तत्सवितुर्वरेण्यं भर्गो देवस्य धीमहि । धियो यो नः प्रचोदयात्॥ १०॥
॥ ११॥ देवस्य सवितुर्वयं वाजयन्तः पुरन्ध्या । भगस्य रातिमीमहे॥ ११॥
देवं नरः सवितारं विप्रा यज्ञैः सुवृक्तिभिः । नमस्यन्ति धियेषिताः॥ १२॥
सोमो जिगाति गातुविद्देवानामेति निष्कृतम् । ऋतस्य योनिमासदम्॥ १३॥
सोमो अस्मभ्यं द्विपदे चतुष्पदे च पशवे । अनमीवा इषस्करत्॥ १४॥
अस्माकमायुर्वर्धयन्नभिमातीः सहमानः । सोमः सधस्थमासदत्॥ १५॥
आ नो मित्रावरुणा घृतैर्गव्यूतिमुक्षतम् । मध्वा रजांसि सुक्रतू॥ १६॥
उरुशंसा नमोवृधा मह्ना दक्षस्य राजथः । द्राघिष्ठाभिः शुचिव्रता॥ १७॥
गृणाना जमदग्निना योनावृतस्य सीदतम् । पातं सोममृतावृधा॥ १८॥

॥ इति तृतीयं मण्डलम्॥

elibrary.thearyasamaj.org

॥ अथ चतुर्थं मण्डलम् ॥

प्रथमोऽनुवाकः [१] प्रथमं सूक्तम्

ऋषिः—वामदेवः ॥ देवता—१, ५-२० अग्निः; २-४ अग्निर्वा वरुणश्च ॥ छन्दः—१ स्वराडतिशक्वरी; २ अतिजगती; ३ अष्टिः; ४, ६ भुरिक्पङ्क्तिः; ५, १८, २० स्वराट्पङ्क्तिः; ७, ९, १५, १७, १९ विराट्त्रिष्टुप्; ८, १०-१२, १६ निचृत्त्रिष्टुप्; १३, १४ त्रिष्टुप् ॥ स्वरः—१, ४-६, १८, २० पञ्चमः; २ निषादः; ३ मध्यमः; ७-१७, १९ धैवतः ॥

॥ १२ ॥ त्वां ह्यग्ने सदमित्समन्यवो देवासो देवमरतिं न्येरिरे इति क्रत्वा न्येरिरे।
अमर्त्यं यजत मर्त्येष्वा देवमादेवं जनत प्रचेतसं
विश्वमादेवं जनत प्रचेतसम् ॥ १ ॥
स भ्रातरं वरुणमग्र आ ववृत्स्व देवाँ अच्छा सुमती यज्ञवनसं
ज्येष्ठं यज्ञवनसम्। ऋतावानमादित्यं चर्षणीधृतं राजानं चर्षणीधृतम् ॥ २ ॥
सखे सखायमभ्या ववृत्स्वाशुं न चक्रं रथ्येव रंह्यास्मभ्यं दस्म रंह्या।
अग्ने मृळीकं वरुणे सचा विदो मरुत्सु विश्वभानुषु।
तोकाय तुजे शुशुचान शं कृध्यस्मभ्यं दस्म शं कृधि ॥ ३ ॥
त्वं नो अग्ने वरुणस्य विद्वान्देवस्य हेळोऽव यासिसीष्ठाः।
यजिष्ठो वह्नितमः शोशुचानो विश्वा द्वेषांसि प्र मुमुग्ध्यस्मत् ॥ ४ ॥
स त्वं नो अग्नेऽवमो भवोती नेदिष्ठो अस्या उषसो व्युष्टौ।
अव यक्ष्व नो वरुणं रराणो वीहि मृळीकं सुहवो न एधि ॥ ५ ॥

॥ १३ ॥ अस्य श्रेष्ठा सुभगस्य सन्दृग्देवस्य चित्रतमा मर्त्येषु।
शुचि घृतं न तप्तमघ्न्यायाः स्पार्हा देवस्य मंहनेव धेनोः ॥ ६ ॥
त्रिरस्य ता परमा सन्ति सत्या स्पार्हा देवस्य जनिमान्यग्नेः।
अनन्ते अन्तः परिवीत आगाच्छुचिः शुक्रो अर्यो रोरुचानः ॥ ७ ॥
स दूतो विश्वेदभि वष्टि सद्मा होता हिरण्यरथो रंसुजिह्वः।
रोहिदश्वो वपुष्यो विभावा सदा रण्वः पितुमतीव संसत् ॥ ८ ॥
स चेतयन्मनुषो यज्ञबन्धुः प्र तं मह्या रशनया नयन्ति।
स क्षेत्यस्य दुर्यासु साधन्देवो मर्तस्य सधनित्वमाप ॥ ९ ॥

स तू नो॑ अ॒ग्निर्न॑यतु प्रजा॒नन्नच्छा॑ रत्नं दे॒वभ॑क्तं॒ यदस्य॑।
धि॒या यद्विश्वे॑ अ॒मृता॒ अकृ॑ण्व॒न्द्यौष्पि॒ता ज॑नि॒ता स॒त्यमु॑क्षन्॥ १०॥
॥१४॥ स जा॑यत प्रथ॒मः प॒स्त्या॑सु म॒हो बु॒ध्ने रज॑सो अ॒स्य योनौ॑।
अ॒पाद॑शी॒र्षा गु॒हमा॑नो॒ अन्ता॒योयु॑वानो वृष॒भस्य॑ नी॒ळे॥ ११॥
प्र शर्धा॑ आर्त प्रथ॒मं वि॑प॒न्याँ ऋ॒तस्य॒ योना॑ वृष॒भस्य॑ नी॒ळे।
स्पा॒र्हो युवा॑ वपु॒ष्यो॑ वि॒भावा॑ स॒प्त प्रि॒यासो॑ऽ जनयन्त॒ वृष्णे॑॥ १२॥
अ॒स्माक॒मत्र॑ पि॒तरो॑ मनु॒ष्या॑ अ॒भि प्र से॑दुर्ऋ॒तमा॑शु॒षा॒णाः।
अश्म॑व्रजाः सु॒दुघा॑ व॒व्रे अ॒न्तरु॑दु॒स्रा आ॑जन्नु॒षसो॑ हुवा॒नाः॥ १३॥
ते म॑र्मृजत ददृ॒वांसो॒ अद्रिं॒ तदे॑षाम॒न्ये अ॒भितो॒ वि वो॑चन्।
प॒श्वय॑न्त्रासो अ॒भि का॒रम॑र्च॒न्विदन्त॒ ज्योति॑श्चकृ॒पन्त॑ धी॒भिः॥ १४॥
ते ग॑व्य॒ता मन॑सा दृ॒ध्रमु॒ब्धं गा येमा॑नं॒ परि॒ षन्त॒मद्रि॑म्।
दृ॒ळ्हं नरो॒ वच॑सा॒ दैव्ये॑न व्र॒जं गोम॑न्तमु॒शिजो॒ वि व॑व्रुः॥ १५॥
॥१५॥ ते म॑न्वत प्रथ॒मं नाम॑ धे॒नोस्त्रिः स॒प्त मा॒तुः पर॒माणि॑ विन्दन्।
तज्जा॑न॒तीर॒भ्यनू॑षत व्रा॒ आवि॑र्भु॒वदरु॑णीर्य॒शसा॒ गोः॥ १६॥
नेश॒त्तमो॒ दुधि॑तं॒ रोच॑त॒ द्यौरु॒द्देव्या॒ उष॑सो॒ भा॒नुर॑र्त।
आ सूर्यो॑ बृ॒हत॒स्तिष्ठ॑दज्रा॒ ऋजु॒ मर्ते॑षु वृ॒जि॒ना च॒ पश्य॑न्॥ १७॥
आदित्प॒श्चा बु॑बुधा॒ना व्य॑ख्य॒न्नादिद्र॒त्नं धा॑रयन्त॒ द्युभ॑क्तम्।
विश्वे॒ विश्वा॑सु॒ दुर्या॑सु दे॒वा मि॒त्र धि॒ये व॑रुण स॒त्यम॑स्तु॥ १८॥
अच्छा॑ वोचेय शुशुचा॒नम॒ग्निं होता॑रं॒ वि॒श्वभ॑रसं॒ यजि॑ष्ठम्।
शुच्यू॑धो॑ अतृणन्न॒ गवा॒मन्धो॒ न पू॒तं परि॑षिक्तमं॒शोः॥ १९॥
विश्वे॑षा॒मदि॑तिर्य॒ज्ञिया॑नां॒ विश्वे॑षा॒मति॑थि॒र्मानु॑षाणाम्।
अ॒ग्निर्दे॒वाना॒मव॑ आवृणा॒नः सु॑मृळी॒को भ॑वतु जा॒तवे॑दाः॥ २०॥

[२] द्वितीयं सूक्तम्

ऋषिः—वामदेवः॥ देवता—अग्निः॥ छन्दः—१, १९ पङ्क्तिः; २, ४-७, ९, १३, १५, १७, १८, २० निचृत्त्रिष्टुप्; ३, १६ त्रिष्टुप्; ८, १०, ११ विराट्त्रिष्टुप्; १२ निचृत्पङ्क्तिः; १४ स्वराट्-पङ्क्तिः॥ स्वरः—१, १२, १४, १९ पञ्चमः; २-११, १३, १५-१८, २० धैवतः॥

॥१६॥ यो मर्त्ये॑ष्व॒मृत॑ ऋ॒तावा॑ दे॒वो दे॒वेष्व॑र॒तिर्नि॒धायि॑।
होता॒ यजि॑ष्ठो म॒ह्ना शु॒चध्यै॑ ह॒व्यैर॒ग्निर्मनु॑ष ई॒र॒यध्यै॑॥ १॥

इह त्वं सूनो सहसो नो अद्य जातो जाताँ उभयाँ अन्तरग्ने।
दूत ईयसे युयुजान ऋष्व ऋजुमुष्कान्वृषणः शुक्रांश्च॥ २॥
अत्या वृधस्नू रोहिता घृतस्नू ऋतस्य मन्ये मनसा जविष्ठा।
अन्तरीयसे अरुषा युजानो युष्मांश्च देवान्विश आ च मर्तान्॥ ३॥
अर्यमणं वरुणं मित्रमेषामिन्द्राविष्णू मरुतो अश्विनोत।
स्वश्वो अग्ने सुरथः सुराधा एदु वह सुहविषे जनाय॥ ४॥
गोमाँ अग्नेऽविमाँ अश्वी यज्ञो नृवत्सखा सदमिदप्रमृष्यः।
इळावाँ एषो असुर प्रजावान्दीर्घो रयिः पृथुबुध्नः सभावान्॥ ५॥
॥१७॥ यस्ते इध्मं जभरत्सिष्विदानो मूर्धानं वा ततपते त्वाया।
भुवस्तस्य स्वतवाँः पायुरग्ने विश्वस्मात्सीमघायत उरुष्य॥ ६॥
यस्ते भरादन्नियते चिदन्नं निशिषन्मन्द्रमतिथिमुदीरत्।
आ देवयुरिनधते दुरोणे तस्मिन्नयिर्ध्रुवो अस्तु दास्वान्॥ ७॥
यस्त्वा दोषा य उषसि प्रशंसात्प्रियं वा त्वा कृणवते हविष्मान्।
अश्वो न स्वे दम आ हेम्यावान्तमंहसः पीपरो दाश्वांसम्॥ ८॥
यस्तुभ्यमग्ने अमृताय दाशद्दुवस्त्वे कृणवते यतस्रुक्।
न स राया शशमानो वि योषन्नैनमंहः परि वरदघायोः॥ ९॥
यस्य त्वमग्ने अध्वरं जुजोषो देवो मर्तस्य सुधितं रराणः।
प्रीतेदसद्धोत्रा सा यविष्ठासाम यस्य विधतो वृधासः॥ १०॥
॥१८॥ चित्तिमचित्तिं चिनवद्वि विद्वान्पृष्ठेव वीता वृजिना च मर्तान्।
राये च नः स्वपत्याय देव दितिं च रास्वादितिमुरुष्य॥ ११॥
कविं शशासुः कवयोऽदब्धा निधारयन्तो दुर्यास्वायोः।
अतस्त्वं दृश्याँ अग्न एतान्पड्भिः पश्येरद्भुताँ अर्य एवैः॥ १२॥
त्वमग्ने वाघते सुप्रणीतिः सुतसोमाय विधते यविष्ठ।
रत्नं भर शशमानाय घृष्वे पृथु श्चन्द्रमवसे चर्षणिप्राः॥ १३॥
अधा ह यद्वयमग्ने त्वाया पड्भिर्हस्तेभिश्चकृमा तनूभिः।
रथं न क्रन्तो अपसा भुरिजोर्ऋतं येमुः सुध्य आशुषाणाः॥ १४॥

अधा मातुरुषसः सप्त विप्रा जायेमहि प्रथमा वेधसो नॄन्।
दिवस्पुत्रा अङ्गिरसो भवेमाद्रिं रुजेम धनिनं शुचन्तः॥ १५॥
॥ १९॥ अधा यथा नः पितरः परासः प्रत्नासो अग्न ऋतमाशुषाणाः।
शुचीदयन्दीधितिमुक्थशासः क्षामा भिन्दन्तो अरुणीरप व्रन्॥ १६॥
सुकर्मीणः सुरुचो देवयन्तोऽयो न देवा जनिमा धमन्तः।
शुचन्तो अग्निं ववृधन्त इन्द्रमूर्वं गव्यं परिषदन्तो अग्मन्॥ १७॥
आ यूथेव क्षुमति पश्वो अख्यद्देवानां यज्जनिमान्त्युग्र।
मर्तीनां चिदुर्वशीरकृप्रन्वृधे चिदर्य उपरस्यायोः॥ १८॥
अकर्म ते स्वपसो अभूम ऋतमवस्त्रन्नुषसो विभातीः।
अनूनमग्निं पुरुधा सुश्चन्द्रं देवस्य मर्मृजतश्चारु चक्षुः॥ १९॥
एता ते अग्न उचथानि वेधोऽवोचाम कवये ता जुषस्व।
उच्छोचस्व कृणुहि वस्यसो नो महो रायः पुरुवार प्र यन्धि॥ २०॥

[३] तृतीयं सूक्तम्

ऋषिः—वामदेवः॥ देवता—अग्निः॥ छन्दः—१, ५, ८, १०, १२, १५ निचृत्त्रिष्टुप्; २, १३, १४ विराट्त्रिष्टुप्; ३, ७, ९ त्रिष्टुप्; ४ स्वराड्बृहती; ६, ११, १६ पङ्क्तिः॥ स्वरः—१-३, ५, ७-१०,१२-१५ धैवतः; ४ मध्यमः; ६, ११, १६ पञ्चमः॥

॥ २०॥ आ वो राजानमध्वरस्य रुद्रं होतारं सत्ययजं रोदस्योः।
अग्निं पुरा तनयित्नोरचित्ताद्धिरण्यरूपमवसे कृणुध्वम्॥ १॥
अयं योनिश्चकृमा यं वयं ते जायेव पत्य उशती सुवासाः।
अर्वाचीनः परिवीतो नि षीदेमा उ ते स्वपाक प्रतीचीः॥ २॥
आशृण्वते अदृपिताय मन्म नृचक्षसे सुमृळीकाय वेधः।
देवाय शस्तिममृताय शंस ग्रावेव सोता मधुषुद्यमीळे॥ ३॥
त्वं चिन्नः शम्या अग्ने अस्या ऋतस्य बोध्यृतचित्स्वाधीः।
कदा त उक्था सधमाद्यानि कदा भवन्ति सख्या गृहे ते॥ ४॥
कथा ह तद्वरुणाय त्वमग्ने कथा दिवे गर्हसे कन्न आगः।
कथा मित्राय मीळ्हुषे पृथिव्यै ब्रवः कदर्यम्णे कद्भगाय॥ ५॥
॥ २१॥ कद्विष्ण्यासु वृधसानो अग्ने कद्वाताय प्रतवसे शुभंये।
परिज्मने नासत्याय क्षे ब्रवः कदग्ने रुद्राय नृघ्ने॥ ६॥

कथा महे पुष्टिंभराय पूष्णे कद्रुद्राय सुमखाय हविर्दे।
कद्विष्णव उरुगायाय रेतो ब्रवः कदग्ने शरवे बृहत्यै॥ ७॥
कथा शर्धाय मरुतामृताय कथा सूरे बृहते पृच्छ्यमानः।
प्रति ब्रवोऽदितये तुराय साधा दिवो जातवेदश्चिकित्वान्॥ ८॥
ऋतेन ऋतं नियतमीळ आ गोरामा सचा मधुमत्पक्वमग्ने।
कृष्णा सती रुशता धासिनैषा जामर्येण पयसा पीपाय॥ ९॥
ऋतेन हि ष्मा वृषभश्चिदक्तः पुमाँ अग्निः पयसा पृष्ठ्येन।
अस्पन्दमानो अचरद्वयोधा वृषा शुक्रं दुदुहे पृश्निरूधः॥ १०॥
॥ २२॥ ऋतेनाद्रिं व्यसन्भिदन्तः समङ्गिरसो नवन्त गोभिः।
शुनं नरः परि षदन्नुषासमाविः स्वरभवज्जाते अग्नौ॥ ११॥
ऋतेन देवीरमृता अमृक्ता अर्णोभिरापो मधुमद्भिरग्ने।
वाजी न सर्गेषु प्रस्तुभानः प्र सदमित्स्रवितवे दधन्युः॥ १२॥
मा कस्य यक्षं सदमिद्धुरो गा मा वेशस्य प्रमिनतो मापेः।
मा भ्रातुरग्रे अनृजोर्ऋणं वेर्मा सख्युर्दक्षं रिपोर्भुजेम॥ १३॥
रक्षा णो अग्ने तव रक्षणेभी रारक्षाणः सुमख प्रीणानः।
प्रति ष्फुर वि रुज वीड्वंहो जहि रक्षो महि चिद्वावृधानम्॥ १४॥
एभिर्भव सुमना अग्ने अर्कैरिमान्त्स्पृश मन्मभिः शूर वाजान्।
उत ब्रह्माण्यङ्गिरो जुषस्व सं ते शस्तिर्देववाता जरेत॥ १५॥
एता विश्वा विदुषे तुभ्यं वेधो नीथान्यग्ने निण्या वचांसि।
निवचना कवये काव्यान्यशंसिषं मतिभिर्विप्र उक्थैः॥ १६॥

[४] चतुर्थं सूक्तम्

ऋक् १५ ऋषिः—वामदेवः॥ देवता—रक्षोहाऽग्निः॥ छन्दः—१, २, ४, ५, ८ भुरिक्पङ्क्तिः; ३, १०, ११, १५, निचृत्त्रिष्टुप्; ६ विराट्त्रिष्टुप्; ७, १३ त्रिष्टुप्; ९ स्वराट्पङ्क्तिः; १२ निचृत्पङ्क्तिः; १४ स्वराड्बृहती॥ स्वरः—१, २, ४, ५, ८, ९, १२ पञ्चमः; ३, ६, ७, १०, ११, १३, १५ धैवतः; १४ मध्यमः॥

॥ २३॥ कृणुष्व पाजः प्रसितिं न पृथ्वीं याहि राजेवामवाँ इभेन।
तृष्वीमनु प्रसितिं द्रूणानोऽस्तासि विध्य रक्षसस्तपिष्ठैः॥ १॥
तव भ्रमास आशुया पतन्त्यनु स्पृश धृषता शोशुचानः।
तपूंष्यग्ने जुह्वा पतङ्गानसन्दितो वि सृज विष्वगुल्काः॥ २॥

प्रति स्पशो वि सृज तूर्णितमो भवा पायुर्विशो अस्या अदब्धः।
यो नो दूरे अघशंसो यो अन्त्यग्ने माकिष्टे व्यथिरा दधर्षीत्॥ ३॥
उदग्ने तिष्ठ प्रत्या तनुष्व न्यमित्राँ ओषतात्तिग्महेते।
यो नो अरातिं समिधान चक्रे नीचा तं धक्ष्यतसं न शुष्कम्॥ ४॥
ऊर्ध्वो भव प्रति विध्याध्यस्मदाविष्कृणुष्व दैव्यान्यग्ने।
अव स्थिरा तनुहि यातुजूनां जामिमजामिं प्र मृणीहि शत्रून्॥ ५॥
॥ २४॥स ते जानाति सुमतिं यविष्ठ य ईवते ब्रह्मणे गातुमैरत्।
विश्वान्यस्मै सुदिनानि रायो द्युम्नान्यर्यो वि दुरो अभि द्यौत्॥ ६॥
सेदग्ने अस्तु सुभगः सुदानुर्यस्त्वा नित्येन हविषा य उक्थैः।
पिप्रीषति स्व आयुषि दुरोणे विश्वेदस्मै सुदिना सासदिष्टिः॥ ७॥
अर्चामि ते सुमतिं घोष्यर्वाक्सं ते वावाता जरतामियं गीः।
स्वश्वास्त्वा सुरथा मर्जयेमास्मे क्षत्राणि धारयेरनु द्यून्॥ ८॥
इह त्वा भूर्या चरेदुप त्मन्दोषावस्तर्दीदिवांसमनु द्यून्।
क्रीळन्तस्त्वा सुमनसः सपेमाभि द्युम्ना तस्थिवांसो जनानाम्॥ ९॥
यस्त्वा स्वश्वः सुहिरण्यो अग्न उपयाति वसुमता रथेन।
तस्य त्राता भवसि तस्य सखा यस्ते आतिथ्यमानुषग्जुजोषत्॥ १०॥
॥ २५॥महो रुजामि बन्धुता वचोभिस्तन्मा पितुर्गोतमादन्वियाय।
त्वं नो अस्य वचसश्चिकिद्धि होतर्यविष्ठ सुक्रतो दमूनाः॥ ११॥
अस्वप्नजस्तरणयः सुशेवा अतन्द्रासोऽवृका अश्रमिष्ठाः।
ते पायवः सध्र्यञ्चो निषद्याग्ने तव नः पान्त्वमूर॥ १२॥
ये पायवो मामतेयं ते अग्ने पश्यन्तो अन्धं दुरितादरक्षन्।
ररक्ष तान्त्सुकृतो विश्ववेदा दिप्सन्त इद्रिपवो नाह देभुः॥ १३॥
त्वया वयं सधन्यस्त्वोतास्तव प्रणीत्यश्याम वाजान्।
उभा शंसा सूदय सत्यतातेऽनुष्ठुया कृणुह्यह्रयाण॥ १४॥
अया ते अग्ने समिधा विधेम प्रति स्तोमं शस्यमानं गृभाय।
दहाशसो रक्षसः पाह्यस्मान्द्रुहो निदो मित्रमहो अवद्यात्॥ १५॥

॥ इति तृतीयाष्टके चतुर्थोऽध्यायः॥
[चतुर्थाध्याये वर्गाः २५, सूक्तानि ११, ऋचः १३५]

अथ पञ्चमोऽध्यायः

[५] पञ्चमं सूक्तम्

ऋषिः—वामदेवः॥ देवता—वैश्वानरः॥ छन्दः—१ विराट्त्रिष्टुप्; २, ५-८, ११ निचृत्त्रिष्टुप्; ३, ४, ९, १२, १३, १५ त्रिष्टुप्; १०, १४ भुरिक्पङ्क्तिः॥ स्वरः—१-९, ११-१३, १५ धैवतः; १०, १४ पञ्चमः॥

॥ १ ॥ वैश्वानराय मीळ्हुषे सजोषाः कथा दाशेमाग्नये बृहद्भाः।
अनूनेन बृहता वक्षथेनोप स्तभायदुपमिन्न रोधः॥ १॥
मा निन्दत य इमां मह्यं रातिं देवो ददौ मर्त्याय स्वधावान्।
पाकाय गृत्सो अमृतो विचेता वैश्वानरो नृतमो यह्वो अग्निः॥ २॥
साम द्विबर्हा महि तिग्मभृष्टिः सहस्ररेता वृषभस्तुविष्मान्।
पदं न गोरपगूळ्हं विविद्वानग्निर्मह्यं प्रेदु वोचन्मनीषाम्॥ ३॥
प्र ताँ अग्निर्बभसत्तिग्मजम्भस्तपिष्ठेन शोचिषा यः सुराधाः।
प्र ये मिनन्ति वरुणस्य धाम प्रिया मित्रस्य चेततो ध्रुवाणि॥ ४॥
अभ्रातरो न योषणो व्यन्तः पतिरिपो न जनयो दुरेवाः।
पापासः सन्तो अनृता असत्या इदं पदमजनता गभीरम्॥ ५॥
॥ २ ॥ इदं मे अग्ने कियते पावकामिनते गुरुं भारं न मन्म।
बृहद्दधाथ धृषता गभीरं यह्वं पृष्ठं प्रयसा सप्तधातु॥ ६॥
तमिन्वेऽइव समना समानमभि क्रत्वा पुनती धीतिरश्याः।
ससस्य चर्मन्नधि चारु पृश्नेरग्रे रुप आरुपितं जबारु॥ ७॥
प्रवाच्यं वचसः किं मे अस्य गुहा हितमुप निणिग्वदन्ति।
यदुस्त्रियाणामप वारिव व्रन्पाति प्रियं रुपो अग्रं पदं वेः॥ ८॥
इदमु त्यन्महि महामनीकं यदुस्त्रिया सचत पूर्व्यं गौः।
ऋतस्य पदे अधि दीद्यानं गुहा रघुष्यद्रघुयद्विवेद॥ ९॥
अध द्युतानः पित्रोः सचासामनुत गुह्यं चारु पृश्नेः।
मातुष्पदे परमे अन्ति षद्गोर्वृष्णः शोचिषः प्रयतस्य जिह्वा॥ १०॥
॥ ३ ॥ ऋतं वोचे नमसा पृच्छ्यमानस्तवाशसा जातवेदो यदीदम्।
त्वमस्य क्षयसि यद्ध विश्वं दिवि यदु द्रविणं यत्पृथिव्याम्॥ ११॥

किं नो अस्य द्रविणं कद्ध रत्नं वि नो वोचो जातवेदश्चिकित्वान्।
गुहाध्वनः परमं यन्नो अस्य रेकु पदं न निदाना अगन्म॥ १२॥
का मर्यादा वयुना कद्ध वाममच्छा गमेम रघवो न वाजम्।
कदा नो देवीरमृतस्य पत्नीः सूरो वर्णेन ततनन्नुषासः॥ १३॥
अनिरेण वचसा फल्गवेन प्रतीत्येन कृधुनातृपासः।
अधा ते अग्ने किमिहा वदन्त्यनायुधास आसता सचन्ताम्॥ १४॥
अस्य श्रिये समिधानस्य वृष्णो वसोरनीकं दम आ रुरोच।
रुशद्वसानः सुदृशीकरूपः क्षितिर्न राया पुरुवारो अद्यौत्॥ १५॥

[६] षष्ठं सूक्तम्

ऋषिः—वामदेवः॥ देवता—अग्निः॥ छन्दः—१, ३, ५, ८, ११ विराट्त्रिष्टुप्; २, ४, ९ भुरिक्पङ्क्तिः; ६ स्वराट्पङ्क्तिः; ७ निचृत्त्रिष्टुप्; १० त्रिष्टुप्॥ स्वरः—१, ३, ५, ७, ८, १०, ११ धैवतः; २, ४, ६, ९ पञ्चमः॥

॥ ४॥ ऊर्ध्व ऊ षु णो अध्वरस्य होतरग्ने तिष्ठ देवताता यजीयान्।
त्वं हि विश्वमभ्यसि मन्म प्र वेधसश्चित्तिरसि मनीषाम्॥ १॥
अमूरो होता न्यसादि विक्ष्वग्निर्मन्द्रो विदथेषु प्रचेताः।
ऊर्ध्वं भानुं सवितेवाश्रेन्मेतेव धूमं स्तभायदुप द्याम्॥ २॥
यता सुजूर्णी रातिनी घृताची प्रदक्षिणिद्देवतातिमुराणः।
उदु स्वरुर्नवजा नाक्रः पश्वो अनक्ति सुधितः सुमेकः॥ ३॥
स्तीर्णे बर्हिषि समिधाने अग्ना ऊर्ध्वो अध्वर्युर्जुजुषाणो अस्थात्।
पर्यग्निः पशुपा न होता त्रिविष्ट्येति प्रदिव उराणः॥ ४॥
परि त्मना मितद्रुरेति होताग्निर्मन्द्रो मधुवचा ऋतावा।
द्रवन्त्यस्य वाजिनो न शोका भयन्ते विश्वा भुवना यदभ्राट्॥ ५॥

॥ ५॥ भद्रा ते अग्ने स्वनीक सन्दृग्घोरस्य सतो विषुणस्य चारुः।
न यत्ते शोचिस्तमसा वरन्त न ध्वस्मानस्तन्वी३ रेप आ धुः॥ ६॥
न यस्य सातुर्जनितोरवारि न मातरापितरा नू चिदिष्टौ।
अधा मित्रो न सुधितः पावको३ऽग्निर्दीदाय मानुषीषु विक्षु॥ ७॥
द्विर्यं पञ्च जीजनन्त्संवसानाः स्वसारो अग्निं मानुषीषु विक्षु।
उषर्बुधमथर्यो३ न दन्तं शुक्रं स्वासं परशुं न तिग्मम्॥ ८॥

तव॒ त्ये अ॑ग्ने॒ ह॒रितो॑ घृत॒स्ना रोहि॑तास ऋ॒ज्वञ्चः॒ स्वञ्च॑:।
अ॒रु॒षासो॒ वृष॑ण ऋजुमु॒ष्का आ दे॒वता॑तिमह्वन्त द्र॒स्माः॥ ९॥
ये ह॒ त्ये ते॒ सह॑माना अ॒यास॑स्त्वे॒षासो॑ अग्ने अ॒र्चय॒श्चर॑न्ति।
श्ये॒नासो॒ न दु॑व॒सनासो॒ अर्थं॑ तुविष्व॒णसो॒ मारु॑तं॒ न शर्धः॑॥ १०॥
अका॑रि ब्रह्म॒ समिधा॒न तुभ्यं॒ शंसा॑त्युक्थं यज॒ते व्यू॑ धाः।
होता॑रमग्निं मनु॒षो नि षे॑दुर्नम॒स्यन्त॑ उ॒शिज॒: शंस॑मा॒योः॥ ११॥

[७] सप्तमं सूक्तम्

ऋषिः—वामदेवः॥ देवता—अग्निः॥ छन्दः—१ भुरिक्त्रिष्टुप्; २ स्वराडुष्णिक्; ३ निचृदनुष्टुप्; ४, ६ अनुष्टुप्; ५ विराडनुष्टुप्; ७, १०, ११, त्रिष्टुप्; ८, ९ निचृत्त्रिष्टुप्॥ स्वरः—१, ७-११ धैवतः; २ ऋषभः; ३-६ गान्धारः॥

॥ ६॥ अ॒यमि॒ह प्र॑थ॒मो धा॑यि धा॒तृभि॒र्होता॒ यजि॑ष्ठो अध्व॒रेष्वीड्य॑:।
यमप्र॑वा॒नो॒ भृग॑वो विरुरु॒चुर्वने॑षु चि॒त्रं वि॒भ्वं॑ वि॒शेवि॑शे॥ १॥
अग्ने॑ क॒दा त॑ आनु॒षग्भुव॑द्दे॒वस्य॒ चेत॑नम्।
अधा॒ हि त्वा॑ जगृ॒भ्रिरे॒ मर्ता॑सो वि॒क्ष्वीड्य॑म्॥ २॥
ऋ॒ता॒वा॒नं॑ विचे॒तसं॑ पश्य॒न्तो॒ द्यामि॑व॒ स्तृभिः॑।
विश्वे॑षामध्व॒राणां॑ हस्क॒र्तार॑ं॒ दमे॑दमे॥ ३॥
आ॒शुं दू॒तं॑ वि॒वस्व॑तो॒ विश्वा॒ यश्च॑र्ष॒णीर॒भि।
आ ज॑भ्रुः के॒तुमा॑यवो॒ भृग॑वाणं॒ वि॒शेवि॑शे॥ ४॥
तमी॑ं होता॑रमानुषक्चि॒कि॒त्वांस॑ं नि षे॑दिरे।
र॒ण्वं पा॑व॒कशो॑चिषं॒ यजि॑ष्ठं स॒प्त धाम॑भिः॥ ५॥
॥ ७॥ तं शश्व॑तीषु मा॒तृषु॒ वन॒ आ वी॒तमश्रि॑तम्।
चि॒त्रं सन्तं॒ गुहा॒ हि॒तं सुवे॑दं कू॒चिद॒र्थिन॑म्॥ ६॥
स॒सस्य॒ यद्धि॒युता॒ सस्मि॒न्नूध॒न्नृत॑स्य॒ धाम॒न्नृण॑यन्त दे॒वाः।
म॒हाँ अ॒ग्निर्नम॑सा रा॒तह॑व्यो॒ वेर॑ध्व॒राय॒ सद॒मिद्ऋ॒तावा॑॥ ७॥
वेर॑ध्व॒रस्य॑ दू॒त्यानि॒ विद्वानु॒भे अ॒न्ता रोद॑सी संचि॒कि॒त्वान्।
दू॒त ई॑यसे॒ प्रदि॑व॒ उरा॑णो॒ वि॒दुष्टरो॒ दि॒व आरोध॑नानि॥ ८॥
कृ॒ष्णं त॒ एम॒ रुश॑तः पु॒रो भाश्च॑रि॒ष्यव॑र्ति॒र्वपु॑षामिदेकम्।
यदप्र॑वीता॒ दध॑ते ह॒ गर्भं॑ स॒द्यश्चि॑ज्जा॒तो भव॒सीदु॑ दू॒तः॥ ९॥

सद्यो जातस्य ददृशानमोजो यदस्य वातो अनुवाति शोचिः।
वृणक्ति तिग्मामतसेषु जिह्वां स्थिरा चिदन्ना दयते वि जम्भैः॥ १०॥
तृषु यदन्ना तृषुणा ववक्ष तृषुं दूतं कृणुते यह्वो अग्निः।
वातस्य मेळिं सचते निजूर्वन्नाशुं न वाजयते हिन्वे अर्वा॥ ११॥

[८] अष्टमं सूक्तम्

ऋषिः—वामदेवः॥ देवता—अग्निः॥ छन्दः—१, ४-६ निचृद्गायत्री; २, ३, ७, गायत्री; ८ भुरिग्गायत्री॥ स्वरः—षड्जः॥

॥ ८॥ दूतं वो विश्ववेदसं हव्यवाहममर्त्यम्। यजिष्ठमृञ्जसे गिरा॥ १॥
स हि वेदा वसुधितिं महाँ आरोधनं दिवः। स देवाँ एह वक्षति॥ २॥
स वेद देव आनमं देवाँ ऋतायते दमे। दाति प्रियाणि चिद्वसु॥ ३॥
स होता सेदु दूत्यं चिकित्वाँ अन्तरीयते। विद्वाँ आरोधनं दिवः॥ ४॥
ते स्याम ये अग्नये ददाशुर्हव्यदातिभिः। य ईं पुष्यन्त इन्धते॥ ५॥
ते राया ते सुवीर्यैः ससवांसो वि शृण्विरे। ये अग्रा दधिरे दुवः॥ ६॥
अस्मे रायो दिवेदिवे सं चरन्तु पुरुस्पृहः। अस्मे वाजास ईरताम्॥ ७॥
स विप्रश्चर्षणीनां शवसा मानुषाणाम्। अति क्षिप्रेव विध्यति॥ ८॥

[९] नवमं सूक्तम्

ऋषिः—वामदेवः॥ देवता—अग्निः॥ छन्दः—१, ३, ४ गायत्री; २, ६ विराड्गायत्री; ५ पादनिचृद्गायत्री; ७, ८ निचृद्गायत्री॥ स्वरः—षड्जः॥

॥ ९॥ अग्ने मृळ महाँ असि य ईमा देवयुं जनम्। इयेथ बर्हिरासदम्॥ १॥
स मानुषीषु दूळभो विक्षु प्रावीरमर्त्यः। दूतो विश्वेषां भुवत्॥ २॥
स सद्म परि णीयते होता मन्द्रो दिविष्टिषु। उत पोता नि षीदति॥ ३॥
उत ग्ना अग्निरध्वर उतो गृहपतिर्दमे। उत ब्रह्मा नि षीदति॥ ४॥
वेषि ह्यध्वरीयतामुपवक्ता जनानाम्। हव्या च मानुषाणाम्॥ ५॥
वेषीद्वस्य दूत्यं१ यस्य जुजोषो अध्वरम्। हव्यं मर्तस्य वोळ्हवे॥ ६॥
अस्माकं जोष्यध्वरमस्माकं यज्ञमङ्गिरः। अस्माकं शृणुधी हवम्॥ ७॥
परि ते दूळभो रथोऽस्माँ अश्नोतु विश्वतः। येन रक्षसि दाशुषः॥ ८॥

[१०] दशमं सूक्तम्

ऋषिः—वामदेवः॥ देवता—अग्निः॥ छन्दः—१ गायत्री; २-४, ७ भुरिग्गायत्री; ५, ८ स्वराडुष्णिक्; ६ विराडुष्णिक्॥ स्वरः—१-४, ७ षड्जः; ५, ६, ८ ऋषभः॥

॥ १० ॥ अग्ने तमद्याश्वं न स्तोमैः क्रतुं न भद्रं हृदिस्पृशम्।
ऋध्यामा त ओहैः॥ १॥

अधा ह्यग्ने क्रतोर्भद्रस्य दक्षस्य साधोः।
रथीर्ऋतस्य बृहतो बभूथ॥ २॥

एभिर्नो अर्कैर्भवा नो अर्वाङ् स्वर्ण ज्योतिः।
अग्ने विश्वेभिः सुमना अनीकैः॥ ३॥

आभिष्टे अद्य गीर्भिर्गृणन्तोऽग्ने दाशेम।
प्र ते दिवो न स्तनयन्ति शुष्माः॥ ४॥

तव स्वादिष्ठाग्ने संदृष्टिरिदा चिदह्न इदा चिदक्तोः।
श्रिये रुक्मो न रोचत उपाके॥ ५॥

घृतं न पूतं तनूररेपाः शुचि हिरण्यम्।
तत्ते रुक्मो न रोचत स्वधावः॥ ६॥

कृतं चिद्धि ष्मा सनेमि द्वेषोऽग्न इनोषि मर्तात्।
इत्था यजमानादृतावः॥ ७॥

शिवाः नः सख्या सन्तु भ्रात्राग्ने देवेषु युष्मे।
सा नो नाभिः सदने सस्मिन्नूधन्॥ ८॥

द्वितीयोऽनुवाकः [११] एकादशं सूक्तम्

ऋषिः—वामदेवः॥ देवता—अग्निः॥ छन्दः—१, २, ५, ६ निचृत्त्रिष्टुप्; ३ स्वराड्बृहती; ४ भुरिक्पङ्क्तिः॥ स्वरः—१, २, ५, ६ धैवतः; ३ मध्यमः; ४ पञ्चमः॥

॥ ११ ॥ भद्रं ते अग्ने सहसिन्ननीकमुपाक आ रोचते सूर्यस्य।
रुशद् दृशे ददृशे नक्तया चिदरूक्षितं दृश आ रूपे अन्नम्॥ १॥

वि षाह्यग्ने गृणते मनीषां खं वेषसा तुविजात स्तवानः।
विश्वेभिर्यद्वावनः शुक्र देवैस्तन्नो रास्व सुमहो भूरि मन्म॥ २॥

त्वदग्ने काव्या त्वन्मनीषास्त्वदुक्था जायन्ते राध्यानि।
त्वदेति द्रविणं वीरपेशा इत्थाधिये दाशुषे मर्त्याय॥ ३॥

त्वद्वाजी वाजंभरो विहाया अभिष्टिकृज्जायते सत्यशुष्मः।
त्वद्रयिर्देवजूतो मयोभुस्त्वदाशुर्जूजुवाँ अग्ने अर्वा॥ ४॥
त्वामग्ने प्रथमं देवयन्तो देवं मर्ता अमृत मन्द्रजिह्वम्।
द्वेषोयुतमा विवासन्ति धीभिर्दमूनसं गृहपतिममूरम्॥ ५॥
आरे अस्मदमतिमारे अंहं आरे विश्वां दुर्मतिं यन्निपासि।
दोषा शिवः सहसः सूनो अग्ने यं देव आ चित्सचसे स्वस्ति॥ ६॥

[१२] द्वादशं सूक्तम्

ऋषिः—वामदेवः॥ देवता—अग्निः॥ छन्दः—१, ५ निचृत्त्रिष्टुप्; २ त्रिष्टुप्; ३, ४ भुरिक्पङ्क्तिः; ६ पङ्क्तिः॥ स्वरः—१, २, ५ धैवतः; ३, ४, ६ पञ्चमः॥

॥ १२॥ यस्त्वामग्न इनधते यतस्रुक्त्रिस्ते अन्नं कृणवत्सस्मिन्नहन्।
स सु द्युम्नैरभ्यस्तु प्रसक्षत्तव क्रत्वा जातवेदश्चिकित्वान्॥ १॥
इध्मं यस्ते जभरच्छश्रमाणो महो अग्ने अनीकमा सपर्यन्।
स इधानः प्रति दोषामुषासं पुष्यन्रयिं सचते घ्नन्नमित्रान्॥ २॥
अग्निरीशे बृहतः क्षत्रियस्याग्निर्वाजस्य परमस्य रायः।
दधाति रत्नं विधते यविष्ठो व्यानुषङ्मर्त्याय स्वधावान्॥ ३॥
यच्चिद्धि ते पुरुषत्रा यविष्ठाचित्तिभिश्चकृमा कच्चिदागः।
कृधी ष्व१स्माँ अदितेरनागान्व्येनांसि शिश्रथो विष्वगग्ने॥ ४॥
महश्चिदग्न एनसो अभीक ऊर्वाद्देवानामुत मर्त्यानाम्।
मा ते सखायः सदमिद्रिषाम यच्छा तोकाय तनयाय शं योः॥ ५॥
यथा ह त्यद्वसवो गौर्यं चित्पदि षिताममुञ्चता यजत्राः।
एवो ष्व१स्मन्मुञ्चता व्यंहः प्र तार्यग्ने प्रतरं न आयुः॥ ६॥

[१३] त्रयोदशं सूक्तम्

ऋषिः—वामदेवः॥ देवता—अग्निः॥ छन्दः—१, २, ४, ५ विराट्त्रिष्टुप्; ३ निचृत्त्रिष्टुप्॥ स्वरः—धैवतः॥

॥ १३॥ प्रत्यग्निरुषसामग्रमख्यद्विभातीनां सुमना रत्नधेयम्।
यातमश्विना सुकृतो दुरोणमुत्सूर्यो ज्योतिषा देव एति॥ १॥
ऊर्ध्वं भानुं सविता देवो अश्रेद् द्रप्सं दविध्वद्गविषो न सत्वा।
अनु व्रतं वरुणो यन्ति मित्रो यत्सूर्यं दिव्यारोहयन्ति॥ २॥

यं सीमकृण्वन्तमसे विपृचे ध्रुवक्षेमा अनवस्यन्तो अर्थम्।
तं सूर्य हरितः सप्त यह्वीः स्पशं विश्वस्य जगतो वहन्ति॥ ३॥
वहिष्ठेभिर्विहरन्यासि तन्तुमव्ययन्नसितं देव वस्म।
दविध्वतो रश्मयः सूर्यस्य चर्मेवावाधुस्तमो अप्स्वन्तः॥ ४॥
अनायतो अनिबद्धः कथायं न्यङ्ङुत्तानोऽव पद्यते न।
कया याति स्वधया को ददर्श दिवः स्कम्भः समृतः पाति नाकम्॥ ५॥

[१४] चतुर्दशं सूक्तम्

ऋषिः—वामदेवः॥ देवता—अग्निर्लिङ्गोक्ता वा॥ छन्दः--१ भुरिक्पङ्क्तिः; २, ४ निचृत्त्रिष्टुप्; ३ स्वराट्पङ्क्तिः; ५ विराट्त्रिष्टुप्॥ स्वरः—१, ३ पञ्चमः; २, ४, ५ धैवतः॥

॥ १४॥ प्रत्यग्निरुषसो जातवेदा अख्यद्देवो रोचमाना महोभिः।
आ नासत्योरुगाया रथेनेमं यज्ञमुप नो यातमच्छ॥ १॥
ऊर्ध्वं केतुं सविता देवो अश्रेज्ज्योतिर्विश्वस्मै भुवनाय कृण्वन्।
आप्रा द्यावापृथिवी अन्तरिक्षं वि सूर्यो रश्मिभिश्चेकितानः॥ २॥
आवहन्त्यरुणीर्ज्योतिषागान्महो चित्रा रश्मिभिश्चेकितानाः।
प्रबोधयन्ती सुवितायं देव्युषा ईयते सुयुजा रथेन॥ ३॥
आ वां वहिष्ठा इह ते वहन्तु रथा अश्वास उषसो व्युष्टौ।
इमे हि वां मधुपेयाय सोमा अस्मिन्यज्ञे वृषणा मादयेथाम्॥ ४॥
अनायतो अनिबद्धः कथायं न्यङ्ङुत्तानोऽव पद्यते न।
कया याति स्वधया को ददर्श दिवः स्कम्भः समृतः पाति नाकम्॥ ५॥

[१५] पञ्चदशं सूक्तम्

ऋषिः—वामदेवः॥ देवता—१-६ अग्निः; ७, ८ सोमकः साहदेव्यः; ९, १० अश्विनौ॥ छन्दः—१, ४ गायत्री; २, ५, ६ विराड्गायत्री; ३, ७-१० निचृद्गायत्री॥ स्वरः—षड्जः॥

॥ १५॥ अग्निर्होता नो अध्वरे वाजी सन्परि णीयते। देवो देवेषु यज्ञियः॥ १॥
परि त्रिविष्ट्यध्वरं यात्यग्नी रथीरिव। आ देवेषु प्रयो दधत्॥ २॥
परि वाजपतिः कविरग्निर्हव्यान्यक्रमीत्। दधद्रत्नानि दाशुषे॥ ३॥
अयं यः सृञ्जये पुरो दैववाते समिध्यते। द्युमाँ अमित्रदम्भनः॥ ४॥
अस्य घा वीर ईवतोऽग्नेरीशीत मर्त्यः। तिग्मजम्भस्य मीळ्हुषः॥ ५॥

॥ १६ ॥तमर्वन्तं न सानसिमरुषं न दिवः शिशुम् । मर्मृज्यन्ते दिवेदिवे ॥ ६ ॥
बोधद्यन्मा हरिभ्यां कुमारः साहदेव्यः । अच्छा न हूत उदरम् ॥ ७ ॥
उत त्या यजता हरी कुमारात्साहदेव्यात् । प्रयता सद्य आ ददे ॥ ८ ॥
एष वां देवावश्विना कुमारः साहदेव्यः । दीर्घायुरस्तु सोमकः ॥ ९ ॥
तं युवं देवावश्विना कुमारं साहदेव्यम् । दीर्घायुषं कृणोतन ॥ १० ॥

[१६] षोडशं सूक्तम्

ऋषिः—वामदेवः ॥ देवता—इन्द्रः ॥ छन्दः—१, ४, ६, ८, ९, १२, १९ निचृत्त्रिष्टुप्; २, २१, निचृत्पङ्क्तिः; ३ त्रिष्टुप्; ५, १३-१५ स्वराट्पङ्क्तिः; ७, १६, १७ विराट्-त्रिष्टुप्; १०, ११, १८, २० भुरिक्पङ्क्तिः ॥ स्वरः—१, ३, ४, ६-९, १२, १६, १७, १९ धैवतः; २, ५, १०, ११, १३-१५, १८, २०, २१ पञ्चमः ॥

॥ १७ ॥आ सत्यो यातु मघवाँ ऋजीषी द्रवन्त्वस्य हरयः उप नः । तस्मा इदन्धः सुषुमा सुदक्षमिहाभिपित्वं करते गृणानः ॥ १ ॥
अव स्य शूराध्वनो नान्तेऽस्मिन्नो अद्य सवने मन्दध्यै । शंसात्युक्थमुशनेव वेधाश्चिकितुषे असुर्याय मन्म ॥ २ ॥
कविर्न निण्यं विदथानि साधन्वृषा यत्सेकं विपिपानो अर्चात् । दिव इत्था जीजनत्सप्त कारून्हा चिच्चक्रुर्वयुना गृणन्तः ॥ ३ ॥
स्वर्यद्वेदि सुदृशीकमर्कैर्महि ज्योती रुरुचुर्यद्ध वस्तोः । अन्धा तमांसि दुधिता विचक्षे नृभ्यश्चकार नृतमो अभिष्टौ ॥ ४ ॥
ववक्ष इन्द्रो अमितमृजीष्युभे आ पप्रौ रोदसी महित्वा । अतश्चिदस्य महिमा वि रेच्यभि यो विश्वा भुवना बभूव ॥ ५ ॥

॥ १८ ॥विश्वानि शक्रो नर्याणि विद्वानपो रिरेच सखिभिर्निकामैः । अश्मानं चिद्वि बिभिदुर्वचोभिर्व्रजं गोमन्तमुशिजो वि वव्रुः ॥ ६ ॥
अपो वृत्रं वव्रिवांसं परा हन्प्रावत्ते वज्रं पृथिवी सचेताः । प्राणोसि समुद्रियाण्यैनोः पतिर्भवञ्छवसा शूर धृष्णो ॥ ७ ॥
अपो यदद्रिं पुरुहूत ददरावि भुवत्सरमा पूर्व्य ते । स नो नेता वाजमा दर्षि भूरिं गोत्रा रुजन्नङ्गिरोभिर्गृणानः ॥ ८ ॥
अच्छा कविं नृमणो गा अभिष्टौ स्वर्षाता मघवन्नाधमानम् । ऊतिभिस्तमिषणो द्युम्नहूतौ नि मायावानब्रह्मा दस्युरर्त ॥ ९ ॥

आ दस्युघ्ना मनसा याह्यस्तं भुवत्ते कुत्सः सख्ये निकामः।
स्वे योनौ नि षदतं सरूपा वि वां चिकित्सदृतचिद्ध नारी॥ १०॥
॥ १९॥यासि कुत्सेन सरथमवस्युस्तोदो वातस्य हर्योरीशानः।
ऋज्रा वाजं न गध्यं युयूषन्कविर्यदह्न्पार्याय भूषात्॥ ११॥
कुत्साय शुष्णमशुषं नि बर्हीः प्रपित्वे अह्नः कुयवं सहस्रा।
सद्यो दस्यून्प्र मृण कुत्स्येन प्र सूरश्चक्रं वृहतादभीके॥ १२॥
त्वं पिप्रुं मृगयं शूशुवांसमृजिश्वने वैदथिनाय रन्धीः।
पञ्चाशत्कृष्णा नि वपः सहस्रात्कं न पुरो जरिमा वि दर्दः॥ १३॥
सूर उपाके तन्वं१ दधानो वि यत्ते चेत्यमृतस्य वर्पः।
मृगो न हस्ती तविषीमुषाणः सिंहो न भीम आयुधानि बिभ्रत्॥ १४॥
इन्द्रं कामा वसूयन्तो अग्मन्त्स्वर्मीळ्हे न सवने चकानाः।
श्रवस्यवः शशमानास उक्थैरोको न रण्वा सुदृशीव पुष्टिः॥ १५॥
॥ २०॥तमिद्ध इन्द्रं सुहवं हुवेम यस्ता चकार नर्या पुरूणि।
यो मावते जरित्रे गध्यं चिन्मक्षू वाजं भरति स्पार्हराधाः॥ १६॥
तिग्मा यदन्तरशनिः पतात्ति कस्मिंञ्चिच्छूर मुहुके जनानाम्।
घोरा यदर्य समृतिर्भवात्यध स्मा नस्तन्वो बोधि गोपाः॥ १७॥
भुवोऽ विता वामदेवस्य धीनां भुवः सखावृको वाजसातौ।
त्वामनु प्रमतिमा जगन्मोरुशंसो जरित्रे विश्वधा स्याः॥ १८॥
एभिर्नृभिरिन्द्र त्वायुभिष्ट्वा मघवद्भिर्मघवन्विश्व आजौ।
द्यावो न द्युम्नैरभि सन्तो अर्यः क्षपो मदेम शरदश्च पूर्वीः॥ १९॥
एवेदिन्द्राय वृषभाय वृष्णे ब्रह्माकर्म भृगवो न रथम्।
नू चिद्यथा नः सख्या वियोषदसन्न उग्रोऽ विता तनूपाः॥ २०॥
नू ष्टुत इन्द्र नू गृणान इषं जरित्रे नद्योऽ३ न पीपेः।
अकारि ते हरिवो ब्रह्म नव्यं धिया स्याम रथ्यः सदासाः॥ २१॥

[१७] सप्तदशं सूक्तम्

ऋषिः—वामदेवः ॥ देवता—इन्द्रः ॥ छन्दः—१ पङ्क्तिः; २, १२, १३, १७-१९ निचृत्त्रिष्टुप्; ३, ५, ६, ८, १०, ११ त्रिष्टुप्; ४, २० विराट्त्रिष्टुप्; ७, ९ भुरिक्पङ्क्तिः; १४, १६ स्वराट्पङ्क्तिः; १५ याजुषीपङ्क्तिः; २१ निचृत्पङ्क्तिः ॥ स्वरः—१, ७, ९, १४-१६, २१ पञ्चमः; २-६, ८, १०-१३, १७-२० धैवतः ॥

॥ २१ ॥ त्वं महाँ इन्द्र तुभ्यं ह क्षा अनु क्षत्रं मंहना मन्यत द्यौः ।
त्वं वृत्रं शवसा जघन्वान्त्सृजः सिन्धूँरहिना जग्रसानान् ॥ १ ॥
तव त्विषो जनिमन्रेजत द्यौ रेजद्भूमिर्भियसा स्वस्य मन्योः ।
ऋघायन्त सुभ्वः पर्वतास आर्दन्धन्वानि सरयन्त आपः ॥ २ ॥
भिनद्गिरिं शवसा वज्रमिष्णन्नाविष्कृण्वानः सहसान ओजः ।
वधीद् वृत्रं वज्रेण मन्दसानः सरन्नापो जवसा हतवृष्णीः ॥ ३ ॥
सुवीरस्ते जनिता मन्यत द्यौरिन्द्रस्य कर्ता स्वपस्तमो भूत् ।
य ईं जजान स्वर्यं सुवज्रमनपच्युतं सदसो न भूम ॥ ४ ॥
य एक इच्च्यावयति प्र भूमा राजा कृष्टीनां पुरुहूत इन्द्रः ।
सत्यमेनमनु विश्वे मदन्ति रातिं देवस्य गृणतो मघोनः ॥ ५ ॥

॥ २२ ॥ सत्रा सोमा अभवन्नस्य विश्वे सत्रा मदासो बृहतो मदिष्ठाः ।
सत्राभवो वसुपतिर्वसूनां दत्रे विश्वा अधिथा इन्द्र कृष्टीः ॥ ६ ॥
त्वमध प्रथमं जायमानोऽ मे विश्वा अधिथा इन्द्र कृष्टीः ।
त्वं प्रति प्रवत आशयानमहिं वज्रेण मघवन्वि वृश्चः ॥ ७ ॥
सत्राहणं दाधृषिं तुम्रमिन्द्रं महामपारं वृषभं सुवज्रम् ।
हन्ता यो वृत्रं सनितोत वाजं दाता मघानि मघवा सुराधाः ॥ ८ ॥
अयं वृतश्चातयते समीचीर्य आजिषु मघवा शृण्व एकः ।
अयं वाजं भरति यं सनोत्यस्य प्रियासः सख्ये स्याम ॥ ९ ॥
अयं शृण्वे अध जयन्नुत घ्नन्नयमुत प्र कृणुते युधा गाः ।
यदा सत्यं कृणुते मन्युमिन्द्रो विश्वं दृळ्हं भयत एजदस्मात् ॥ १० ॥

॥ २३ ॥ समिन्द्रो गा अजयत्सं हिरण्या समश्विया मघवा यो ह पूर्वीः ।
एभिर्नृभिर्नृतमो अस्य शाकै रायो विभक्ता संभरश्च वस्वः ॥ ११ ॥

कियत्स्विदिन्द्रो अध्येति मातुः कियत्पितुर्जनितुर्यो जजान।
यो अस्य शुष्मं मुहुकैरियर्ति वातो न जूतः स्तनयद्भिरभ्रैः॥ १२॥
क्षियन्तं त्वमक्षियन्तं कृणोतीयर्ति रेणुं मघवा समोहम्।
विभञ्जनुरशनिमाँइव द्यौरुत स्तोतारं मघवा वसौ धात्॥ १३॥
अयं चक्रमिषणत्सूर्यस्य न्येतशं रीरमत्ससृमाणम्।
आ कृष्ण ईं जुहुराणो जिघर्ति त्वचो बुध्ने रजसो अस्य योनौ॥ १४॥
असिक्न्यां यजमानो न होता॥ १५॥

॥ २४॥ गव्यन्त इन्द्रं सख्याय विप्रा अश्वायन्तो वृषणं वाजयन्तः।
जनीयन्तो जनिदामक्षितोतिमा च्यावयामोऽवते न कोशम्॥ १६॥
त्राता नो बोधि ददृशान आपिरभिख्याता मर्डिता सोम्यानाम्।
सखा पिता पितृतमः पितॄणां कर्तेमु लोकमुशते वयोधाः॥ १७॥
सखीयतामविता बोधि सखा गृणान इन्द्र स्तुवते वयो धाः।
वयं ह्या ते चकृमा सबाध आभिः शमीभिर्महयन्त इन्द्र॥ १८॥
स्तुत इन्द्रो मघवा यद्ध वृत्रा भूरीण्येको अप्रतीनि हन्ति।
अस्य प्रियो जरिता यस्य शर्मन्नकिर्देवा वारयन्ते न मर्तीः॥ १९॥
एवा न इन्द्रो मघवा विरप्शी करत्सत्या चर्षणीधृदनर्वा।
त्वं राजा जनुषां धेह्यस्मे अधि श्रवो माहिनं यज्जरित्रे॥ २०॥
नू ष्टुत इन्द्र नू गृणान इषं जरित्रे नद्योऽ३ न पीपेः।
अकारि ते हरिवो ब्रह्म नव्यं धिया स्याम रथ्यः सदासाः॥ २१॥

[१८] अष्टादशं सूक्तम्

ऋषिः—वामदेवः॥ देवता—इन्द्रादिती॥ छन्दः—१, ८, १२ त्रिष्टुप्; २ पङ्क्तिः; ३, ४ भुरिक्पङ्क्तिः; ५, ६, ७, ९-११ निचृत्त्रिष्टुप्; १३ स्वराट्पङ्क्तिः॥ स्वरः—१, ५-१२ धैवतः; २-४, १३ पञ्चमः॥

॥ २५॥ अयं पन्था अनुवित्तः पुराणो यतो देवा उदजायन्त विश्वे।
अतश्चिदा जनिषीष्ट प्रवृद्धो मा मातरममुया पत्तवे कः॥ १॥
नाहमतो निरया दुर्गहैतत्तिरश्चता पार्श्वान्निर्गमाणि।
बहूनि मे अकृता कर्त्वानि युध्यै त्वेन सं त्वेन पृच्छै॥ २॥

परायतीं मातरमन्वचष्ट न नानु गान्यनु नू गमानि।
त्वष्टुर्गृहे अपिबत्सोममिन्द्रः शतधन्यं चम्वोः सुतस्य॥ ३॥
किं स ऋधक्कृणवद्यं सहस्रं मासो जभार शरदश्च पूर्वीः।
नही न्वस्य प्रतिमानमस्त्यन्तर्जातेषूत ये जनित्वाः॥ ४॥
अवद्यमिव मन्यमाना गुहाकरिन्द्रं माता वीर्येण न्यृष्टम्।
अथोदस्थात्स्वयमत्कं वसान आ रोदसी अपृणाज्जायमानः॥ ५॥
॥ २६॥ एता अर्षन्त्यलला भवन्तीर्ऋतावरीरिव संक्रोशमानाः।
एता वि पृच्छ किमिदं भनन्ति कमापो अद्रिं परिधिं रुजन्ति॥ ६॥
किमु ष्विदस्मै निविदो भनन्तेन्द्रस्यावद्यं दिधिषन्त आपः।
ममैतान्पुत्रो महता वधेन वृत्रं जघन्वाँ असृजद्वि सिन्धून्॥ ७॥
ममच्चन त्वा युवतिः परास ममच्चन त्वा कुषवा जगार।
ममच्चिदापः शिशवे ममृड्युर्ममच्चिदिन्द्रः सहसोदतिष्ठत्॥ ८॥
ममच्चन ते मघवन्व्यंसो निविविध्वाँ अप हनू जघान।
अधा निविद्ध उत्तरो बभूवाञ्छिरो दासस्य सं पिणग्वधेन॥ ९॥
गृष्टिः ससूव स्थविरं तवागाममनाधृष्यं वृषभं तुम्रमिन्द्रम्।
अरीळ्हं वत्सं चरथाय माता स्वयं गातुं तन्व इच्छमानम्॥ १०॥
उत माता महिषमन्ववेनदमी त्वा जहति पुत्र देवाः।
अथाब्रवीद् वृत्रमिन्द्रो हनिष्यन्त्सखे विष्णो वितरं वि क्रमस्व॥ ११॥
कस्ते मातरं विधवामचक्रच्छयुं कस्त्वामजिघांसच्चरन्तम्।
कस्ते देवो अधि मार्डीक आसीद्यत्प्राक्षिणाः पितरं पादगृह्य॥ १२॥
अवर्त्या शुन आन्त्राणि पेचे न देवेषु विविदे मर्डितारम्।
अपश्यं जायाममहीयमानामधा मे श्येनो मध्वा जभार॥ १३॥

॥ इति तृतीयाष्टके पञ्चमोऽध्यायः॥
[पञ्चमाध्याये वर्गाः २६, सूक्तानि १४, ऋचः १४८]

अथ षष्ठोऽध्यायः

[१९] एकोनविंशं सूक्तम्

ऋषिः—वामदेवः॥ देवता—इन्द्रः॥ छन्दः—१ विराट्त्रिष्टुप्; २, ९ निचृत्त्रिष्टुप्; ३, ५, ८ त्रिष्टुप्; ४, ६ भुरिक्पङ्क्तिः; ७, १० पङ्क्तिः; ११ निचृत्पङ्क्तिः॥ स्वरः—१-३, ५, ८, ९ धैवतः; ४, ६, ७, १०, ११ पञ्चमः॥

॥ १ ॥ एवा त्वामिन्द्र वज्रिन्नत्र विश्वे देवासः सुहवास ऊमाः।
महामुभे रोदसी वृद्धमृष्वं निरेकमिद् वृणते वृत्रहत्ये॥ १॥
अवासृजन्त जिव्रयो न देवा भुवः सम्राळिन्द्र सत्ययोनिः।
अहन्नहिं परिशयानमर्णः प्र वर्तनीरदो विश्वधेनाः॥ २॥
अतृप्णुवन्तं वियतमबुध्यमबुध्यमानं सुषुपाणमिन्द्र।
सप्त प्रति प्रवत आशयानमहिं वज्रेण वि रिणा अपर्वन्॥ ३॥
अक्षोदयच्छवसा क्षाम बुध्नं वार्णं वातस्तविषीभिरिन्द्रः।
दृळ्हान्यौभ्नादुशमान ओजोऽवाभिनत्ककुभः पर्वतानाम्॥ ४॥
अभि प्र दद्रुर्जनयो न गर्भं रथाइव प्र ययुः साकमद्रयः।
अतर्पयो विसृत उब्ज ऊर्मीन्त्वं वृताँ अरिणा इन्द्र सिन्धून्॥ ५॥
॥ २ ॥ त्वं महीमवनिं विश्वधेनां तुर्वीतये वय्याय क्षरन्तीम्।
अरमयो नमसैजदर्णः सुतरणाँ अकृणोरिन्द्र सिन्धून्॥ ६॥
प्राग्रुवो नभन्वो३ न वक्वा ध्वस्रा अपिन्वद्युवतीर्ऋतज्ञाः।
धन्वान्यज्राँ अपृणक्तृषाणाँ अधोगिन्द्रः स्तर्यो३ दंसुपत्नीः॥ ७॥
पूर्वीरुषसः शरदश्च गूर्ता वृत्रं जघन्वाँ असृजद्वि सिन्धून्।
परिष्ठिता अतृणद्बद्बधानाः सीरा इन्द्रः स्रवितवे पृथिव्या॥ ८॥
वम्रीभिः पुत्रमग्रुवो अदानं निवेशनाद्धरिव आ जभर्थ।
व्य१न्धो अख्यदहिमाददानो निर्भूदुखच्छिस्मरन्त पर्व॥ ९॥
प्र ते पूर्वाणि करणानि विप्राविद्वाँ आह विदुषे करांसि।
यथायथा वृष्ण्यानि स्वगूर्तापांसि राजन्नर्याविवेषीः॥ १०॥
नू ष्टुत इन्द्र नू गृणान इषं जरित्रे नद्यो३ न पीपेः।
अकारि ते हरिवो ब्रह्म नव्यं धिया स्याम रथ्यः सदासाः॥ ११॥

[२०] विंशं सूक्तम्

ऋषिः—वामदेवः ॥ देवता—इन्द्रः ॥ छन्दः—१, ३, ६ निचृत्त्रिष्टुप्; २ पङ्क्तिः; ४, ५ विराट्त्रिष्टुप्; ७, ९ स्वराट्पङ्क्तिः; ८, १० त्रिष्टुप्; ११ निचृत्पङ्क्तिः ॥ स्वरः—१, ३-६, ८, १० धैवतः; २, ७, ९, ११ पञ्चमः ॥

॥ ३ ॥ आ न इन्द्रो दूरादा न आसादभिष्टिकृदवसे यासदुग्रः।
ओजिष्ठेभिर्नृपतिर्वज्रबाहुः सङ्गे समत्सु तुर्वणिः पृतन्यून्॥ १॥
आ न इन्द्रो हरिभिर्यात्वच्छार्वाचीनोऽवसे राधसे च।
तिष्ठाति वज्री मघवा विरप्शीमं यज्ञमनु नो वाजसातौ॥ २॥
इमं यज्ञं त्वमस्माकमिन्द्र पुरो दधत्सनिष्यसि क्रतुं नः।
श्वघ्नीव वज्रिन्त्सनये धनानां त्वया वयमर्य आजिं जयेम॥ ३॥
उशन्नु षु णः सुमना उपाके सोमस्य नु सुषुतस्य स्वधावः।
पा इन्द्र प्रतिभृतस्य मध्वः समन्धसा ममदः पृष्ठ्येन॥ ४॥
वि यो रराप्श ऋषिभिर्नवेभिर्वृक्षो न पक्वः सृण्यो न जेता।
मर्यो न योषामभि मन्यमानोऽच्छा विवक्मि पुरुहूतमिन्द्रम्॥ ५॥

॥ ४ ॥ गिरिर्न यः स्वतवाँ ऋष्व इन्द्रः सनादेव सहसे जात उग्रः।
आदर्ता वज्रं स्थविरं न भीम उद्नेव कोशं वसुना न्यृष्टम्॥ ६॥
न यस्य वर्ता जनुषा न्वस्ति न राधस आमरीता मघस्य।
उद्वावृषाणस्तविषीव उग्रास्मभ्यं दद्धि पुरुहूत रायः॥ ७॥
ईक्षे रायः क्षयस्य चर्षणीनामुत व्रजमपवर्तासि गोनाम्।
शिक्षानरः समिथेषु प्रहावान्वस्वो राशिमभिनेतासि भूरिम्॥ ८॥
कया तच्छृण्वे शच्या शचिष्ठो यया कृणोति मुहु का चिदृष्वः।
पुरु दाशुषे विचयिष्ठो अंहोऽथा दधाति द्रविणं जरित्रे॥ ९॥
मा नो मर्धीरा भरा दद्धि तन्नः प्र दाशुषे दातवे भूरि यत्ते।
नव्ये देष्णे शस्ते अस्मिन्त उक्थे प्र ब्रवाम वयमिन्द्र स्तुवन्तः॥ १०॥
नू ष्टुत इन्द्र नू गृणान इषं जरित्रे नद्योऽ३ न पीपेः।
अकारि ते हरिवो ब्रह्म नव्यं धिया स्याम रथ्यः सदासाः॥ ११॥

[२१] एकविंशं सूक्तम्

ऋषिः—वामदेवः॥ देवता—इन्द्रः॥ छन्दः—१, २, ७, १० भुरिक्पङ्क्तिः; ३ स्वराट्पङ्क्तिः; ४, ५ निचृत्त्रिष्टुप्; ६, ८ विराट्त्रिष्टुप्; ९ त्रिष्टुप्; ११ निचृत्पङ्क्तिः॥ स्वरः—१-३, ७, १०, ११ पञ्चमः; ४-६, ८, ९ धैवतः॥

॥ ५ ॥ आ यात्विन्द्रोऽ वस उप न इह स्तुतः सधमादस्तु शूरः।
वावृधानस्तविषीर्यस्य पूर्वीर्द्यौर्न क्षत्रमभिभूति पुष्यात्॥ १॥
तस्येदिह स्तवथ वृष्ण्यानि तुविद्युम्नस्य तुविराधसो नॄन्।
यस्य क्रतुर्विदथ्यो३ न सम्राट् साह्वान्तरुत्रो अभ्यस्ति कृष्टीः॥ २॥
आ यात्विन्द्रो दिव आ पृथिव्या मक्षू समुद्रादुत वा पुरीषात्।
स्वर्णरादवसे नो मरुत्वान्परावतो वा सदनादृतस्य॥ ३॥
स्थूरस्य रायो बृहतो य ईशे तमु ष्टवाम विदथेष्विन्द्रम्।
यो वायुना जयति गोमतीषु प्र धृष्णुया नयति वस्यो अच्छ॥ ४॥
उप यो नमो नमसि स्तभायन्नियर्ति वाचं जनयन्यजध्यै।
ऋञ्जसानः पुरुवार उक्थैरेन्द्रं कृण्वीत सदनेषु होता॥ ५॥

॥ ६ ॥ धिषा यदि धिषण्यन्तः सरण्यान्त्सदन्तो अद्रिमौशिजस्य गोहे।
आ दुरोषाः पास्त्यस्य होता यो नो महान्त्संवरणेषु वह्निः॥ ६॥
सत्रा यदीं भार्वरस्य वृष्णः सिषक्ति शुष्मः स्तुवते भराय।
गुहा यदीमौशिजस्य गोहे प्र यद्धिये प्रायसे मदाय॥ ७॥
वि यद्वरांसि पर्वतस्य वृण्वे पयोभिर्जिन्वे अपां जवांसि।
विदद्गौरस्य गवयस्य गोहे यदी वाजाय सुध्यो३ वहन्ति॥ ८॥
भद्रा ते हस्ता सुकृतोत पाणी प्रयन्तारा स्तुवते राध इन्द्र।
का ते निषत्तिः किमु नो ममत्सि किं नोदुदु हर्षसे दातवा उ॥ ९॥
एवा वस्व इन्द्रः सत्यः सम्राड्धन्ता वृत्रं वरिवः पूरवे कः।
पुरुष्टुत क्रत्वा नः शग्धि रायो भक्षीय तेऽ वसो दैव्यस्य॥ १०॥
नू ष्टुत इन्द्र नू गृणान इषं जरित्रे नद्यो३ न पीपेः।
अकारि ते हरिवो ब्रह्म नव्यं धिया स्याम रथ्यः सदासाः॥ ११॥

तृतीयोऽनुवाकः [२२] द्वाविंशं सूक्तम्

ऋषिः—वामदेवः॥ देवता—इन्द्रः॥ छन्दः—१, २, ५, १० निचृत्त्रिष्टुप्; ३, ४ विराट्-त्रिष्टुप्; ६, ७, त्रिष्टुप्; ८ भुरिक्पङ्क्तिः; ९ स्वराट्पङ्क्तिः; ११ निचृत्पङ्क्तिः॥ स्वरः—१-७, १० धैवतः; ८, ९, ११ पञ्चमः॥

॥ ७ ॥ यन्न इन्द्रो जुजुषे यच्च वष्टि तन्नो महान्करति शुष्म्या चित्।
ब्रह्म स्तोमं मघवा सोममुक्था यो अश्मानं शवसा बिभ्रदेति॥ १॥
वृषा वृषन्धिं चतुरश्रिमस्यन्नुग्रो बाहुभ्यां नृतमः शचीवान्।
श्रिये परुष्णीमुषमाण ऊर्णां यस्याः पवीणि सख्याय विव्ये॥ २॥
यो देवो देवतमो जायमानो महो वाजेभिर्महद्भिश्च शुष्मैः।
दधानो वज्रं बाह्वोरुशन्तं द्यामम्नेन रेजयत्प्र भूम॥ ३॥
विश्वा रोधांसि प्रवतश्च पूर्वीर्द्यौर्न्न कृष्वाजनिमन्रेजत क्षाः।
आ मातरा भरति शुष्म्या गोर्नृवत्परिज्मन्नोनुवन्त वाताः॥ ४॥
ता तू त इन्द्र महतो महानि विश्वेष्वित्सवनेषु प्रवाच्या।
यच्छूर धृष्णो धृषता दधृष्वानहिं वज्रेण शवसाविवेषीः॥ ५॥
॥ ८ ॥ ता तू ते सत्या तुविनृम्ण विश्वा प्र धेनवः सिस्रते वृष्ण ऊधनः।
अधा ह त्वद् वृषमणो भियानाः प्र सिन्धवो जवसा चक्रमन्त॥ ६॥
अत्राह ते हरिवस्ता उ देवीरवोभिरिन्द्र स्तवन्त स्वसारः।
यत्सीमनु प्र मुचो बद्बधाना दीर्घामनु प्रसितिं स्यन्दयध्यै॥ ७॥
पिपीळे अंशुर्मद्यो न सिन्धुरा त्वा शमी शशमानस्य शक्तिः।
अस्मद्र्यक्शुशुचानस्य यम्या आशुर्न रश्मिं तुव्योजसं गोः॥ ८॥
अस्मे वर्षिष्ठा कृणुहि ज्येष्ठा नृम्णानि सत्रा सहुरे सहांसि।
अस्मभ्यं वृत्रा सुहनानि रन्धि जहि वधर्वनुषो मर्त्यस्य॥ ९॥
अस्माकमित्सु शृणुहि त्वमिन्द्रास्मभ्यं चित्राँ उप माहि वाजान्।
अस्मभ्यं विश्वा इषणः पुरन्धीरमाकं सु मघवन्बोधि गोदाः॥ १०॥
नू ष्टुत इन्द्र नू गृणान इषं जरित्रे नद्योऽ३ न पीपेः।
अकारि ते हरिवो ब्रह्म नव्यं धिया स्याम रथ्यः सदासाः॥ ११॥

[२३] त्रयोविंशं सूक्तम्

ऋषिः—वामदेवः॥ देवता—१-७, ११ इन्द्रः; ८-१० इन्द्र ऋतदेवो वा॥ छन्दः—१-३, ७-९ त्रिष्टुप्; ४, १० निचृत्त्रिष्टुप्; ५, ६ भूरिक्पङ्क्तिः; ११ निचृत्पङ्क्तिः॥ स्वरः—१-४, ७-१० धैवतः; ५, ६, ११ पञ्चमः॥

॥ ९ ॥ कथा महामवृधत्कस्य होतुर्यज्ञं जुषाणो अभि सोममूधः।
पिबन्नुशानो जुषमाणो अन्धो ववक्ष ऋष्वः शुचते धनाय॥ १॥
को अस्य वीरः सधमादमाप समानंश सुमतिभिः को अस्य।
कदस्य चित्रं चिकिते कदूती वृधे भुवच्छशमानस्य यज्योः॥ २॥
कथा शृणोति हूयमानमिन्द्रः कथा शृण्वन्नवसामस्य वेद।
का अस्य पूर्वीरुपमातयो ह कथैनमाहुः पपुरिं जरित्रे॥ ३॥
कथा सबाधः शशमानो अस्य नशदभि द्रविणं दीध्यानः।
देवो भुवन्नवेदा म ऋतानां नमो जगृभ्वाँ अभि यज्जुजोषत्॥ ४॥
कथा कदस्या उषसो व्युष्टौ देवो मर्तस्य सख्यं जुजोष।
कथा कदस्य सख्यं सखिभ्यो ये अस्मिन्कामं सुयुजं ततस्रे॥ ५॥
॥ १० ॥ किमादमत्रं सख्यं सखिभ्यः कदा नु ते भ्रात्रं प्र ब्रवाम।
श्रिये सुदृशो वपुरस्य सर्गाः स्वर्ण चित्रतममिष आ गोः॥ ६॥
द्रुहं जिघांसन्ध्वरसमनिन्द्रां तेतिक्ते तिग्मा तुजसे अनीका।
ऋणा चिद्यत्र ऋणया न उग्रो दूरे अज्ञाता उषसो बबाधे॥ ७॥
ऋतस्य हि शुरुधः सन्ति पूर्वीर्ऋतस्य धीतिर्वृजिनानि हन्ति।
ऋतस्य श्लोको बधिरा ततर्द कर्णा बुधानः शुचमान आयोः॥ ८॥
ऋतस्य दृळ्हा धरुणानि सन्ति पुरूणि चन्द्रा वपुषे वपूंषि।
ऋतेन दीर्घमिषणन्त पृक्ष ऋतेन गाव ऋतमा विवेशुः॥ ९॥
ऋतं येमान ऋतमिद्वनोत्यृतस्य शुष्मस्तुरया उ गव्युः।
ऋताय पृथ्वी बहुले गभीरे ऋताय धेनू परमे दुहाते॥ १०॥
नू ष्टुत इन्द्र नू गृणान इषं जरित्रे नद्योऽ३ न पीपेः।
अकारि ते हरिवो ब्रह्म नव्यं धिया स्याम रथ्यः सदासाः॥ ११॥

[२४] चतुर्विंशं सूक्तम्

ऋषिः—वामदेवः ॥ देवता—इन्द्रः ॥ छन्दः—१, ५, ७ त्रिष्टुप्; २, ८ भुरिक्पङ्क्तिः; ३, ९ निचृत् त्रिष्टुप्; ४ विराट्त्रिष्टुप्; ६ स्वराट्पङ्क्तिः; १० निचृदनुष्टुप्; ११ निचृत्पङ्क्तिः ॥ स्वरः—१, ३-५, ७, ९ धैवतः; २, ६, ८, ११ पञ्चमः; १० गान्धारः ॥

॥ ११ ॥ का सुष्टुतिः शवसः सूनुमिन्द्रमर्वाचीनं राधस आ ववर्तत्।
ददिर्हि वीरो गृणते वसूनि स गोपतिर्निष्षिधां नो जनासः ॥ १ ॥
स वृत्रहत्ये हव्यः स ईड्यः स सुष्टुत इन्द्रः सत्यराधाः।
स यामन्ना मघवा मर्त्याय ब्रह्मण्यते सुष्वये वरिवो धात् ॥ २ ॥
तमिन्नरो वि ह्वयन्ते समीके रिरिक्वांसस्तन्वः कृण्वत त्राम्।
मिथो यत्त्यागमुभयासो अग्मन्नरस्तोकस्य तनयस्य सातौ ॥ ३ ॥
क्रतूयन्ति क्षितयो योगा उग्राशुषाणासो मिथो अर्णसातौ।
सं यद्विशोऽववृत्रन्त युध्मा आदिन्नेमा इन्द्रयन्ते अभीके ॥ ४ ॥
आदिद्ध नेमा इन्द्रियं यजन्त आदित्पक्तिः पुरोळाशं ररिच्यात्।
आदित्सोमो वि पपृच्यादसुष्वीनादिज्जुजोष वृषभं यजध्यै ॥ ५ ॥
॥ १२ ॥ कृणोत्यस्मै वरिवो य इत्थेन्द्राय सोममुशते सुनोति।
सध्रीचीनेन मनसाविवेनन् तमित्सखायं कृणुते समत्सु ॥ ६ ॥
य इन्द्राय सुनवत्सोममद्य पचात्पक्तीरुत भृज्जाति धानाः।
प्रति मनायोरुचथानि हर्यन्तस्मिन्दधद् वृषणं शुष्ममिन्द्रः ॥ ७ ॥
यदा समर्यं व्यचेदृघावा दीर्घं यदाजिमभ्यख्यदर्यः।
अचिक्रदद् वृषणं पत्यच्छा दुरोण आ निशितं सोमसुद्भिः ॥ ८ ॥
भूयसा वस्नमचरत्कनीयोऽविक्रीतो अकानिषं पुनर्यन्।
स भूयसा कनीयो नारिरेचीद्दीना दक्षा वि दुहन्ति प्र वाणम् ॥ ९ ॥
क इमं दशभिर्ममेन्द्रं क्रीणाति धेनुभिः।
यदा वृत्राणि जङ्घनदथैनं मे पुनर्ददत् ॥ १० ॥
नू ष्टुत इन्द्र नू गृणान इषं जरित्रे नद्योऽ३ न पीपेः।
अकारि ते हरिवो ब्रह्म नव्यं धिया स्याम रथ्यः सदासाः ॥ ११ ॥

[२५] पञ्चविंशं सूक्तम्

ऋषिः—वामदेवः ॥ देवता—इन्द्रः ॥ छन्दः—१ निचृत्पङ्क्तिः २, ८ स्वराट्पङ्क्तिः; ३, ५, ७ निचृत्त्रिष्टुप्; ४, ६ भुरिक्पङ्क्तिः ॥ स्वरः—१, २, ४, ६, ८ पञ्चमः; ३, ५, ७ धैवतः ॥

॥ १३ ॥ को अद्य नर्यो देवकाम उशन्निन्द्रस्य सख्यं जुजोष।
को वा महेऽवसे पार्याय समिद्धे अग्नौ सुतसोम ईट्टे ॥ १ ॥
को नानाम वचसा सोम्याय मनायुर्वी भवति वस्त उस्राः।
क इन्द्रस्य युज्यं कः सखित्वं को भ्रात्रं वष्टि कवये क ऊती ॥ २ ॥
को देवानामवो अद्या वृणीते क आदित्याँ अदितिं ज्योतिरीट्टे।
कस्याश्विनाविन्द्रो अग्निः सुतस्यांशोः पिबन्ति मनसाविवेनम् ॥ ३ ॥
तस्मा अग्निर्भारतः शर्म यंसज्ज्योक्पश्यात्सूर्यमुच्चरन्तम्।
य इन्द्राय सुनवामेत्याह नरे नर्याय नृतमाय नृणाम् ॥ ४ ॥
न तं जिनन्ति बहवो न दभ्रा उर्वस्मा अदितिः शर्म यंसत्।
प्रियः सुकृत्प्रिय इन्द्रे मनायुः प्रियः सुप्रावीः प्रियो अस्य सोमी ॥ ५ ॥
॥ १४ ॥ सुप्राव्यः प्राशुषाळेष वीरः सुष्वेः पक्तिं कृणुते केवलेन्द्रः।
नासुष्वेरापिर्न सखा न जामिर्दुष्प्राव्योऽवहन्तेदवाचः ॥ ६ ॥
न रेवता पणिना सख्यमिन्द्रोऽसुन्वता सुतपाः सं गृणीते।
आस्य वेदः खिदति हन्ति नग्नं वि सुष्वये पक्तये केवलो भूत् ॥ ७ ॥
इन्द्रं परेऽवरे मध्यमास इन्द्रं यान्तोऽवसितास इन्द्रम्।
इन्द्रं क्षियन्त उत युध्यमाना इन्द्रं नरो वाजयन्तो हवन्ते ॥ ८ ॥

[२६] षड्विंशं सूक्तम्

ऋषिः—वामदेवः ॥ देवता—इन्द्रः ॥ छन्दः—१ पङ्क्तिः; २ भुरिक्पङ्क्तिः; ३, ७ स्वराट्पङ्क्तिः; ४ निचृत्त्रिष्टुप्; ५ विराट्त्रिष्टुप्; ६ त्रिष्टुप् ॥ स्वरः—१-३, ७ पञ्चमः; ४-६ धैवतः ॥

॥ १५ ॥ अहं मनुरभवं सूर्यश्चाहं कक्षीवाँ ऋषिरस्मि विप्रः।
अहं कुत्समार्जुनेयं न्यृञ्जेऽहं कविरुशना पश्यता मा ॥ १ ॥
अहं भूमिमददामार्यायाहं वृष्टिं दाशुषे मर्त्याय।
अहमपो अनयं वावशाना मम देवासो अनु केतमायन् ॥ २ ॥
अहं पुरो मन्दसानो व्यैरं नव साकं नवतीः शम्बरस्य।
शततमं वेश्यं सर्वताता दिवोदासमतिथिग्वं यदावम् ॥ ३ ॥

प्र सु ष विभ्यो मरुतो विरस्तु प्र श्येनः श्येनेभ्य आशुपत्वा।
अचक्रया यत्स्वधया सुपर्णो हव्यं भरन्मनवे देवजुष्टम्॥ ४॥
भरद्यदि विरतो वेविजानः पथोरुणा मनोजवा असर्जि।
तूयं ययौ मधुना सोम्येनोत श्रवो विविदे श्येनो अत्र॥ ५॥
ऋजीपी श्येनो ददमानो अंशुं परावतः शकुनो मन्द्रं मदम्।
सोमं भरद्बादृहाणो देवावान्दिवो अमुष्मादुत्तरादादाय॥ ६॥
आदाय श्येनो अभरत्सोमं सहस्रं सवाँ अयुतं च साकम्।
अत्रा पुरंन्धिरजहादरातीर्मदे सोमस्य मूरा अमूरः॥ ७॥

[२७] सप्तविंशं सूक्तम्

ऋषिः—वामदेवः॥ देवता—इन्द्रः॥ छन्दः—१, ४ निचृत्त्रिष्टुप्; २ विराट्त्रिष्टुप्; ३ त्रिष्टुप्; ५ निचृच्छक्वरी॥ स्वरः—१-४ धैवतः; ५ पञ्चमः॥

॥ १६॥ गर्भे नु सन्नन्वेषामवेदमहं देवानां जनिमानि विश्वा।
शतं मा पुर आयसीररक्षन्नधं श्येनो जवसा निरदीयम्॥ १॥
न घा स मामप जोषं जभाराभीमास त्वक्षसा वीर्येण।
ईर्मा पुरंन्धिरजहादरातीरुत वातां अतरच्छूशुवानः॥ २॥
अव यच्छ्येनो अस्वनीदध द्योर्वि यद्यदि वात ऊहुः पुरंन्धिम्।
सृजद्यदस्मा अव ह क्षिपज्ज्यां कृशानुरस्ता मनसा भुरण्यन्॥ ३॥
ऋजिप्य ईमिन्द्रावतो न भुज्युं श्येनो जभार बृहतो अधि ष्णोः।
अन्तः पतत्पत्र्यस्य पर्णमध यामनि प्रसितस्य तद्वेः॥ ४॥
अध श्वेतं कलशं गोभिरक्तमापिप्यानं मघवा शुक्रमन्धः।
अध्वर्युभिः प्रयतं मध्वो अग्रमिन्द्रो मदाय प्रति धत्पिबध्यै
शूरो मदाय प्रति धत्पिबध्यै॥ ५॥

[२८] अष्टाविंशं सूक्तम्

ऋषिः—वामदेवः॥ देवता—इन्द्रासोमौ॥ छन्दः—१ निचृत्त्रिष्टुप्; २ भुरिक्पङ्क्तिः; ३ विराट्त्रिष्टुप्; ४ त्रिष्टुप्; ५ पङ्क्तिः॥ स्वरः—१, ३, ४ धैवतः; २, ५ पञ्चमः॥

॥ १७॥ त्वा युजा तव तत्सोम सख्य इन्द्रो अपो मनवे सस्रुतस्कः।
अहन्नहिमरिणात्सप्त सिन्धूनपावृणोदपिहितेव खानि॥ १॥

त्वा यऽुजा नि खिंदत्सूर्यस्येन्द्रंश्चक्रं सहसा सद्य इन्दो।
अधि ष्णुना बृहता वर्तमानं महो द्रुहो अप विश्वायु धायि॥ २॥
अहन्निन्द्रो अदहदग्निरिन्दो पुरा दस्यून्मध्यन्दिनादभीके।
दुर्गे दुरोणे क्रत्वा न यातां पुरू सहस्रा शर्वा नि बर्हीत्॥ ३॥
विश्वस्मात्सीमधमाँ इन्द्र दस्यून्विशो दासीरकृणोरप्रशस्ताः।
अबाधेथाममृणतं नि शत्रूनविन्देथामपचितिं वधत्रैः॥ ४॥
एवा सत्यं मघवाना युवं तदिन्द्रश्च सोमोर्वमश्व्यं गोः।
आददृतमपिहितान्यश्ना रिरिचथुः क्षाश्चित्ततृदाना॥ ५॥

[२९] एकोनत्रिंशं सूक्तम्

ऋषिः—वामदेवः॥ देवता—इन्द्रः॥ छन्दः—१ विराट्त्रिष्टुप्; २, ४ त्रिष्टुप्; ३ निचृत्त्रिष्टुप्; ५ स्वराट्पङ्क्तिः॥ स्वरः—१-४ धैवतः; ५ पञ्चमः॥

॥ १८॥आ नः स्तुत उप वाजेभिरूती इन्द्र याहि हरिभिर्मन्दसानः।
तिरश्चिदर्यः सवना पुरूण्याङ्गूषेभिर्गृणानः सत्यराधाः॥ १॥
आ हि ष्मा याति नर्यश्चिकित्वान्हूयमानः सोतृभिरुप यज्ञम्।
स्वश्वो यो अभीरुर्मन्यमानः सुष्वाणेभिर्मदति सं ह वीरैः॥ २॥
श्रावयेदस्य कर्णा वाजयध्यै जुष्टामनु प्र दिशं मन्दयध्यै।
उद्वावृषाणो राधसे तुविष्मान्करन्न इन्द्रः सुतीर्थाभयं च॥ ३॥
अच्छा यो गन्ता नाधमानमूती इत्था विप्रं हवमानं गृणन्तम्।
उप त्मनि दधानो धुर्याऽ३शून्त्सहस्राणि शतानि वज्रबाहुः॥ ४॥
त्वोतासो मघवन्निन्द्र विप्रा वयं ते स्याम सूरयो गृणन्तः।
भेजानासो बृहद्दिवस्य राय आकाय्यस्य दावने पुरुक्षोः॥ ५॥

[३०] त्रिंशं सूक्तम्

ऋषिः—वामदेवः॥ देवता—१-८, १२-२४ इन्द्रः; ९-११ इन्द्र उषाश्च॥ छन्दः—१, ३, ५, ९, ११, १२, १६, १८, १९, २३ निचृद्गायत्री; २, ७, १०, १३-१५, १७, २१, २२ गायत्री; ४, ६ विराड्गायत्री; ८, २४ विराडनुष्टुप्; २० पिपीलिकामध्यागायत्री॥ स्वरः—१-७, ९-२३ षड्जः; ८, २४ गान्धारः॥

॥ १९॥नकिरिन्द्र त्वदुत्तरो न ज्यायाँ अस्ति वृत्रहन्। नकिरेवा यथा त्वम्॥ १॥
सत्रा ते अनु कृष्टयो विश्वा चक्रेव वावृतुः। सत्रा महाँ असि श्रुतः॥ २॥

विश्वे चनेदना त्वा देवास इन्द्र युयुधुः । यदहा नक्तमातिरः ॥ ३ ॥
यत्रोत बाधितेभ्यश्चक्रं कुत्साय युध्यते । मुषाय इन्द्र सूर्यम् ॥ ४ ॥
यत्र देवाँ ऋघायतो विश्वाँ अयुध्य एक इत् । त्वमिन्द्र वनूँरहन् ॥ ५ ॥
॥ २० ॥ यत्रोत मर्त्याय कमरिणा इन्द्र सूर्यम् । प्रावः शचीभिरेतशम् ॥ ६ ॥
किमादुतासि वृत्रहन्मघवन्मन्युमत्तमः । अत्राह दानुमातिरः ॥ ७ ॥
एतद्धेदुत वीर्यमिन्द्र चकर्थ पौंस्यम् ।
स्त्रियं यद्दुर्हणायुवं वधीर्दुहितरं दिवः ॥ ८ ॥
दिवश्चिद्धा दुहितरं महान्महीयमानाम् । उषासमिन्द्र सं पिणक् ॥ ९ ॥
अपोषा अनसः सरत्संपिष्टादह बिभ्युषी । नि यत्सीं शिश्नथद्वृषा ॥ १० ॥
॥ २१ ॥ एतदस्या अनः शये सुसंपिष्टं विपाश्या । ससार सीं परावतः ॥ ११ ॥
उत सिन्धुं विबाल्यं वितस्थानामधि क्षमि । परि ष्ठा इन्द्र मायया ॥ १२ ॥
उत शुष्णस्य धृष्णुया प्र मृक्षो अभि वेदनम् । पुरो यदस्य संपिणक् ॥ १३ ॥
उत दासं कौलितरं बृहतः पर्वतादधि । अवाहन्निन्द्र शम्बरम् ॥ १४ ॥
उत दासस्य वर्चिनः सहस्राणि शतावधीः । अधि पञ्च प्रधीँरिव ॥ १५ ॥
॥ २२ ॥ उत त्यं पुत्रमग्रुवः परावृक्तं शतक्रतुः । उक्थेष्विन्द्र आभजत् ॥ १६ ॥
उत त्या तुर्वशायदू अस्नातारा शचीपतिः । इन्द्रो विद्वाँ अपारयत् ॥ १७ ॥
उत त्या सद्य आर्या सरयोरिन्द्र पारतः । अर्णाचित्ररथावधीः ॥ १८ ॥
अनु द्वा जहिता नयोऽन्धं श्रोणं च वृत्रहन् । न तत्ते सुम्नमष्टवे ॥ १९ ॥
शतमश्मन्मयीनां पुरामिन्द्रो व्यास्यत् । दिवोदासाय दाशुषे ॥ २० ॥
॥ २३ ॥ अस्वापयद्दभीतये सहस्रा त्रिंशतं हथैः । दासानामिन्द्रो मायया ॥ २१ ॥
स घेदुतासि वृत्रहन्त्समान इन्द्र गोपतिः । यस्ता विश्वानि चिच्युषे ॥ २२ ॥
उत नूनं यदिन्द्रियं करिष्या इन्द्र पौंस्यम् । अद्या नकिष्टदा मिनत् ॥ २३ ॥
वामंवामं त आदुरे देवो ददात्वर्यमा ।
वामं पूषा वामं भगो वामं देवः करूळती ॥ २४ ॥

[३१] एकत्रिंशं सूक्तम्

ऋषिः—वामदेवः ॥ देवता—इन्द्रः ॥ छन्दः—१, ७-१०, १४ गायत्री; २, ६, १२, १३, १५ निचृद्गायत्री; ३ पादनिचृद्गायत्री; ४, ५ विराड्गायत्री; ११ पिपीलिका-मध्यागायत्री ॥ स्वरः—षड्जः ॥

॥ २४ ॥ कया नश्चित्र आ भुवदूती सदावृधः सखा । कया शचिष्ठया वृता ॥ १ ॥
कस्त्वा सत्यो मदानां मंहिष्ठो मत्सदन्धसः । दृळ्हा चिदारुजे वसु ॥ २ ॥
अभी षु णः सखीनामविता जरितॄणाम् । शतं भवास्यूतिभिः ॥ ३ ॥
अभी न आ ववृत्स्व चक्रं न वृत्तमर्वतः । नियुद्भिश्चर्षणीनाम् ॥ ४ ॥
प्रवता हि क्रतूनामा हा पदेव गच्छसि । अभक्षि सूर्ये सचा ॥ ५ ॥
॥ २५ ॥ सं यत्ते इन्द्र मन्यवः सं चक्राणि दधन्विरे । अध त्वे अध सूर्ये ॥ ६ ॥
उत स्मा हि त्वामाहुरिन्मघवानं शचीपते । दातारं मविदीधयुम् ॥ ७ ॥
उत स्मा सद्य इत्परि शशमानाय सुन्वते । पुरू चिन्मंहसे वसु ॥ ८ ॥
नहि ष्मा ते शतं चन राधो वरन्त आमुरः । न च्यौत्नानि करिष्यतः ॥ ९ ॥
अस्माँ अवन्तु ते शतमस्मान्त्सहस्त्रमूतयः । अस्मान्विश्वा अभिष्टयः ॥ १० ॥
॥ २६ ॥ अस्माँ इहा वृणीष्व सख्याय स्वस्तये । महो राये दिवित्मते ॥ १ ॥
अस्मां अविड्ढि विश्वहेन्द्र राया परीणसा । अस्मान्विश्वाभिरूतिभिः ॥ १२ ॥
अस्मभ्यं ताँ अपा वृधि व्रजाँ अस्तेव गोमतः । नवाभिरिन्द्रोतिभिः ॥ १३ ॥
अस्माकं धृष्णुया रथो द्युमाँ इन्द्रानपच्युतः । गव्युरश्वयुरीयते ॥ १४ ॥
अस्माकमुत्तमं कृधि श्रवो देवेषु सूर्य । वर्षिष्ठं द्यामिवोपरि ॥ १५ ॥

[३२] द्वात्रिंशं सूक्तम्

ऋषिः—वामदेवः ॥ देवता—१-२२ इन्द्रः; २३, २४ इन्द्राश्वौ ॥ छन्दः—१, ८-१०, १४, १६, १८, २२, २३ गायत्री; २, ४, ७ विराड्गायत्री; ३, ५, ६, १२, १३, १५, १९-२१ निचृद्गायत्री; ११ पिपीलिकामध्यागायत्री; १७ पादनिचृद्गायत्री; २४ स्वराडार्चीगायत्री ॥ स्वरः—षड्जः ॥

॥ २७ ॥ आ तू न इन्द्र वृत्रहन्नस्माकमर्धमा गहि । महान्महीभिरूतिभिः ॥ १ ॥
भूमिश्चिद्धासि तूतुजिरा चित्र चित्रिणीष्वा । चित्रं कृणोष्यूतये ॥ २ ॥
दभ्रेभिश्चिच्छशीयांसं हंसि व्राधन्तमोजसा । सखिभिर्ये त्वे सचा ॥ ३ ॥

वयमिन्द्र त्वे सचा वयं त्वाभि नोनुमः । अस्माँअस्माँ इदुदव ॥ ४ ॥
स नश्चित्राभिरद्रिवोऽनवद्याभिरूतिभिः । अनाधृष्टाभिरा गहि ॥ ५ ॥
॥ २८ ॥ भूयामो षु त्वावतः सखाय इन्द्र गोमतः । युजो वाजाय घृष्वये ॥ ६ ॥
त्वं ह्येक ईशिष इन्द्र वाजस्य गोमतः । स नो यन्धि महीमिषम् ॥ ७ ॥
न त्वा वरन्ते अन्यथा यद्वित्ससि स्तुतो मघम् । स्तोतृभ्य इन्द्र गिर्वणः ॥ ८ ॥
अभि त्वा गोतमा गिरानूषत प्र दावने । इन्द्र वाजाय घृष्वये ॥ ९ ॥
प्र ते वोचाम वीर्या३ या मन्दसान आरुजः । पुरो दासीरभीत्य ॥ १० ॥
॥ २९ ॥ ता ते गृणन्ति वेधसो यानि चकर्थ पौंस्या । सुतेष्विन्द्र गिर्वणः ॥ ११ ॥
अवीवृधन्त गोतमा इन्द्र त्वे स्तोमवाहसः । ऐषु धा वीरवद्यशः ॥ १२ ॥
यच्चिद्धि शश्वतामसीन्द्र साधारणस्त्वम् । तं त्वा वयं हवामहे ॥ १३ ॥
अर्वाचीनो वसो भवास्मे सु मत्स्वान्धसः । सोमानामिन्द्र सोमपाः ॥ १४ ॥
अस्माकं त्वा मतीनामा स्तोम इन्द्र यच्छतु । अर्वागा वर्तया हरी ॥ १५ ॥
पुरोळाशं च नो घसो जोषयासे गिरश्च नः । वधूयुरिव योषणाम् ॥ १६ ॥
॥ ३० ॥ सहस्रं व्यतीनां युक्तानामिन्द्रमीमहे । शतं सोमस्य खार्यः ॥ १७ ॥
सहस्रा ते शता वयं गवामा च्यावयामसि । अस्मत्रा राध एतु ते ॥ १८ ॥
दश ते कलशानां हिरण्यानामधीमहि । भूरिदा असि वृत्रहन् ॥ १९ ॥
भूरिदा भूरि देहि नो मा दभ्रं भूर्या भर । भूरि घेदिन्द्र दित्ससि ॥ २० ॥
भूरिदा ह्यसि श्रुतः पुरुत्रा शूर वृत्रहन् । आ नो भजस्व राधसि ॥ २१ ॥
प्र ते बभ्रू विचक्षण शंसामि गोषणो नपात् । माभ्यां गा अनु शिश्रथः ॥ २२ ॥
कनीनकेव विद्रधे नवे द्रुपदे अर्भके । बभ्रू यामेषु शोभेते ॥ २३ ॥
अरं म उस्त्रयाम्णेऽर मनुस्त्रयाम्णे । बभ्रू यामेष्वस्त्रिधा ॥ २४ ॥

॥ इति तृतीयाऽष्टके षष्ठोऽध्यायः ॥
[षष्ठाध्याये वर्गाः ३०, सूक्तानि १४, ऋचः १५९]

अथ सप्तमोऽध्यायः

चतुर्थोऽनुवाकः [३३] त्रयस्त्रिंशं सूक्तम्

ऋषिः—वामदेवः॥ देवता—ऋभवः॥ छन्दः—१ भुरिक्त्रिष्टुप्; २, ४, ५, ११ त्रिष्टुप्; ३, ६, १० निचृत्त्रिष्टुप्; ७, ८ भुरिक्पङ्क्तिः; ९ स्वराट्पङ्क्तिः॥ स्वरः—१-६, १०, ११ धैवतः; ७-९ पञ्चमः॥

॥ १ ॥ प्र ऋभुभ्यो दूतमिव वाचमिष्य उपस्तिरे श्वैतरीं धेनुमीळे।
ये वातजूतास्तरणिभिरेवैः परि द्यां सद्यो अपसो बभूवुः॥ १॥
यदारमक्रन्नृभवः पितृभ्यां परिविष्टी वेषणा दंसनाभिः।
आदिद्देवानामुप सख्यमायन्धीरासः पुष्टिमवहन्मनायै॥ २॥
पुनर्ये चक्रुः पितरा युवाना सना यूपेव जरणा शयाना।
ते वाजो विभ्वाँ ऋभुरिन्द्रवन्तो मधुष्परसो नोऽवन्तु यज्ञम्॥ ३॥
यत्संवत्समृभवो गामरक्षन्यत्संवत्समृभवो मा अपिंशन्।
यत्संवत्समभरन्भासो अस्यास्ताभिः शमीभिरमृतत्वमाशुः॥ ४॥
ज्येष्ठ आह चमसा द्वा करेति कनीयान्त्रीन्कृणवामेत्याह।
कनिष्ठ आह चतुरस्करेति त्वष्ट ऋभवस्तत्पनयद्वचो वः॥ ५॥
॥ २ ॥ सत्यमूचुर्नर एवा हि चक्रुरनु स्वधामृभवो जग्मुरेताम्।
विभ्राजमानांश्चमसाँ अहेवावेनत्त्वष्टा चतुरो ददृश्वान्॥ ६॥
द्वादश द्यून्यदगोह्यस्यातिथ्ये रणन्नृभवः ससन्तः।
सुक्षेत्राकृण्वन्नयन्त सिन्धून्धन्वातिष्ठन्नोषधीर्निम्नमापः॥ ७॥
रथं ये चक्रुः सुवृतं नरेष्ठां ये धेनुं विश्वजुवं विश्वरूपाम्।
त आ तक्षन्त्वृभवो रयिं नः स्ववसः स्वपसः सुहस्ताः॥ ८॥
अपो ह्येषामजुषन्त देवा अभि क्रत्वा मनसा दीध्यानाः।
वाजो देवानामभवत्सुकर्मेन्द्रस्य ऋभुक्षा वरुणस्य विभ्वा॥ ९॥
ये हरी मेधयोक्था मदन्त इन्द्राय चक्रुः सुयुजा ये अश्वा।
ते रायस्पोषं द्रविणान्यस्मे धत्त ऋभवः क्षेमयन्तो न मित्रम्॥ १०॥
इदाह्नः पीतिमुत वो मदं धुर्न ऋते श्रान्तस्य सख्याय देवाः।
ते नूनमस्मे ऋभवो वसूनि तृतीये अस्मिन्त्सवने दधात॥ ११॥

[३४] चतुस्त्रिंशं सूक्तम्

ऋषिः—वामदेवः ॥ देवता—ऋभवः ॥ छन्दः—१ विराट्त्रिष्टुप्; २ भुरिक्त्रिष्टुप्; ३, ११ स्वराट् पङ्क्तिः; ४, ६-९ निचृत्त्रिष्टुप्; ५ भुरिक्पङ्क्तिः; १० त्रिष्टुप् ॥ स्वरः—१, २, ४, ६-१० धैवतः; ३, ५, ११ पञ्चमः ॥

॥ ३ ॥ ऋभुर्विभ्वा वाज इन्द्रो नो अच्छेमं यज्ञं रत्नधेयोप यात।
इदा हि वो धिषणा देव्यह्नामधात्पीतिं सं मदा अग्मता वः ॥ १ ॥
विदानासो जन्मनो वाजरत्ना उत ऋतुभिर्ऋभवो मादयध्वम्।
सं वो मदा अग्मत सं पुरन्धिः सुवीरामस्मे रयिमेरयध्वम् ॥ २ ॥
अयं वो यज्ञ ऋभवोऽकारि यमा मनुष्वत्प्रदिवो दधिध्वे।
प्र वोऽच्छा जुजुषाणासो अस्थुरभूत विश्वे अग्रियोत वाजाः ॥ ३ ॥
अभूदु वो विधते रत्नधेयमिदा नरो दाशुषे मर्त्याय।
पिबत वाजा ऋभवो ददे वो महि तृतीयं सवनं मदाय ॥ ४ ॥
आ वाजा यातोप न ऋभुक्षा महो नरो द्रविणसो गृणानाः।
आ वः पीतयोऽभिपित्वे अह्नामिमा अस्तं नवस्वइव ग्मन् ॥ ५ ॥

॥ ४ ॥ आ नपातः शवसो यातनोपेमं यज्ञं नमसा हूयमानाः।
सजोषसः सूरयो यस्य च स्थ मध्वः पात रत्नधा इन्द्रवन्तः ॥ ६ ॥
सजोषा इन्द्र वरुणेन सोमं सजोषाः पाहि गिर्वणो मरुद्भिः।
अग्रेपाभिर्ऋतुपाभिः सजोषा ग्नास्पत्नीभी रत्नधाभिः सजोषाः ॥ ७ ॥
सजोषस आदित्यैर्मादयध्वं सजोषस ऋभवः पर्वतेभिः।
सजोषसो दैव्येना सवित्रा सजोषसः सिन्धुभी रत्नधेभिः ॥ ८ ॥
ये अश्विना ये पितरा य ऊती धेनुं ततक्षुर्ऋभवो ये अश्वा।
ये अंसत्रा य ऋधग्रोदसी ये विभ्वो नरः स्वपत्यानि चक्रुः ॥ ९ ॥
ये गोमन्तं वाजवन्तं सुवीरं रयिं धत्थ वसुमन्तं पुरुक्षुम्।
ते अग्रेपा ऋभवो मन्दसाना अस्मे धत्त ये च रातिं गृणन्ति ॥ १० ॥
नापाभूत न वोऽतीतृषामानिः शस्ता ऋभवो यज्ञे अस्मिन्।
समिन्द्रेण मदथ सं मरुद्भिः सं राजभी रत्नधेयाय देवाः ॥ ११ ॥

[३५] पञ्चत्रिंशं सूक्तम्

ऋषिः—वामदेवः॥ देवता—ऋभवः॥ छन्दः—१, २, ४, ६, ७, ९ निचृत्त्रिष्टुप्; ३ भुरिक्पङ्क्तिः; ५ स्वराट्पङ्क्तिः; ८ त्रिष्टुप्॥ स्वरः—१, २, ४, ६-९ धैवतः; ३, ५ पञ्चमः॥

॥ ५ ॥ इहोप॑ यात शवसो नपातः॒ सौध॑न्वना ऋभवो॒ माप॑ भूत।
अ॒स्मिन्हि वः॒ सव॑ने रत्न॒धेय॑ं गम॒न्त्विन्द्र॑मनु॒ वो॒ मदा॑सः॥ १॥
आग॑न्नृभूणामि॒ह र॑त्न॒धेय॒मभू॑त्सो॒मस्य॒ सुषु॑तस्य पी॒तिः।
सु॒कृ॒त्यया॒ यत्स्व॑पस्यया॒ चँ॑ एक॑ं विच॒क्र च॑म॒सं च॑तु॒र्धा॥ २॥
व्य॑कृणोत चम॒सं च॑तु॒र्धा सखे॒ वि शि॒क्षेत्य॑ब्रवीत।
अथै॑त वाजा अ॒मृत॑स्य॒ पन्थां॑ ग॒णं दे॒वाना॑मृभवः सुहस्ताः॥ ३॥
कि॑मय॑ः स्विच्चम॒स ए॒ष आस॒ यं काव्ये॑न च॒तुरो॑ विच॒क्र।
अथा॑ सुनुध्वं॒ सव॑नं॒ मदा॑य पा॒त ऋ॑भवो॒ मधु॑नः सो॒म्यस्य॑॥ ४॥
शच्या॑कर्त पि॒तरा॒ युवा॑ना॒ शच्या॑कर्त चम॒सं दे॑व॒पान॑म्।
शच्या॒ हरी॒ धनु॑तरावतष्टेन्द्र॒वाहा॑वृभवो॒ वाज॑रत्नाः॥ ५॥

॥ ६ ॥ यो वः॑ सु॒नोत्य॑भि॒पित्वे॑ अह्नां॑ ती॒व्रं वा॑जास॒ः सव॑नं॒ मदा॑य।
तस्मै॑ र॒यिमृ॑भवः॒ सर्व॑वीर॒मा त॑क्षत वृषणो मन्दसा॒नाः॥ ६॥
प्रा॒तः सु॒तमपिबो॒ हर्य॑श्व॒ माध्य॑न्दिनं॒ सव॑नं॒ केव॑लं ते।
समृ॑भुभि॑ः पिबस्व रत्न॒धेभि॒ः सखी॑याँ॒ इ॑न्द्र चकृषे सु॒कृ॒त्या॥ ७॥
ये दे॒वासो॒ अभ॑वता सुकृ॒त्या श्ये॒नाइ॒वेदधि॑ दि॒वि नि॑षे॒द।
ते रत्नं॑ धात शवसो नपातः॒ सौध॑न्वना॒ अभ॑वतामृ॒तासः॥ ८॥
यत्तृ॒तीय॑ं॒ सव॑नं रत्न॒धेय॒मकृ॑णुध्वं स्वप॒स्या सु॒हस्ताः।
तदृ॑भव॒ः परि॑षिक्तं व॒ एत॒त्सं मदे॑भि॒रिन्द्रि॒येभि॑ः पिबध्वम्॥ ९॥

[३६] षट्त्रिंशं सूक्तम्

ऋषिः—वामदेवः॥ देवता—ऋभवः॥ छन्दः—१, ६, ८ स्वराट्त्रिष्टुप्; २-५ विराड्जगती; ७ जगती; ९ त्रिष्टुप्॥ स्वरः—१, ६, ८, ९ धैवतः; २-५, ७ निषादः॥

॥ ७ ॥ अ॒न॒श्वो जा॒तो अ॑नभी॒शुरु॒क्थ्यो३॒ रथ॑स्त्रिच॒क्रः परि॑ वर्तते॒ रजः॑।
म॒हत्तद्वो॑ दे॒व्य॑स्य॒ प्रवा॑च॒नं द्यामृ॑भवः पृथि॒वीं यच्च॒ पुष्य॑थ॥ १॥
रथं॒ ये च॒क्रुः सु॒वृतं॑ सु॒चेत॑सोऽविह्वर॒न्तं॑ मन॒स॒स्परि॒ ध्यया॑।
ताँ ऊ॒ न्व१॑स्य सव॑नस्य पी॒तय॒ आ वो॑ वाजा ऋभवो वेदयामसि॥ २॥

तद्वो॑ वाजा ऋभवः सुप्रवाच॒नं दे॒वेषु॑ विभ्वो अभवन्महित्व॒नम्।
जिव्री॒ यत्सन्ता॑ पि॒तरा॑ सना॒जुरा॒ पुन॒र्युवा॑ना च॒रथा॑य॒ तक्ष॑थ॥ ३॥
एक॑ं वि च॑क्र चम॒सं चतु॑र्वयं॒ निश्चर्म॑णो गाम॑रिणीत धी॒तिभिः॑।
अथा॑ दे॒वेष्व॑मृतत्वमा॑नश श्रु॒ष्टी वा॑जा ऋभव॒स्तद्व॑ उ॒क्थ्य॑म्॥ ४॥
ऋ॒भु॒तो र॒यिः प्र॑थ॒मश्र॑वस्तमो॒ वाज॑श्रुतासो॒ यमजी॑जन॒न्नर॑ः।
वि॒भ्व॒तष्टो॒ वि॒दथे॑षु प्रवाच्यो॒ यं दे॑वा॒सोऽव॑था॒ स विच॑र्षणिः॥ ५॥
॥ ८॥ स वा॒ज्यर्वा॒ स ऋषि॑र्वच॒स्यया॒ स शूरो॒ अस्ता॒ पृत॑नासु दु॒ष्टर॑ः।
स रा॒यस्पोष॒ं स सु॒वीर्य॑ं दधे॒ यं वाजो॒ विभ्वाँ॑ ऋ॒भवो॒ यमावि॑षुः॥ ६॥
श्रेष्ठं॑ वः॒ पेशो॒ अधि॑ धायि दर्श॒तं स्तोमो॑ वाजा ऋभव॒स्तं जु॑जुष्टन।
धीरा॑सो॒ हि ष्ठा क॒वयो॑ विप॒श्चित॒स्तान्व॑ एना ब्रह्म॒णा वे॑दयामसि॥ ७॥
यू॒यम॒स्मभ्यं॑ धि॒षणा॑भ्य॒स्परि॑ वि॒द्वांसो॒ विश्वा॒ नर्या॑णि॒ भोज॑ना।
द्यु॒मन्तं॑ वाज॒ं वृष॑शुष्ममुत्त॒ममा नो॑ र॒यिम॑भवस्तक्ष॒ता व॒यः॥ ८॥
इ॒ह प्र॒जामि॒ह र॒यिं रर॑ाणा इ॒ह श्रवो॑ वी॒रव॑त्तक्षता नः।
येन॑ व॒यं चि॒तये॒मात्य॒न्यान्तं वाजं॑ चि॒त्रम॑भवो ददा नः॥ ९॥

[३७] सप्तत्रिंशं सूक्तम्

ऋषिः—वामदेवः॥ देवता—ऋभवः॥ छन्दः—१ विराट्त्रिष्टुप्; २ त्रिष्टुप्; ३, ८ निचृत्त्रिष्टुप्; ४ पङ्क्तिः; ५, ७ अनुष्टुप्; ६ निचृदनुष्टुप्॥ स्वरः—१-३, ८ धैवतः; ४ पञ्चमः; ५-७ गान्धारः॥

॥ ९॥ उप॑ नो वाजा अध्व॒रम॑भुक्षा॒ देवा॑ या॒त प॒थिभि॑र्देव॒यानै॑ः।
यथा॑ य॒ज्ञं मनु॑षो वि॒क्ष्वा३॒सु दधि॑ध्वे र॑ण्वाः सु॒दिने॒ष्वह्ना॑म्॥ १॥
ते वो॑ हृ॒दे मन॑से सन्तु य॒ज्ञा जु॒ष्टासो॒ अद्य घृ॒तनि॑र्णिजो गुः।
प्र वः॑ सु॒तासो॑ हरयन्त पू॒र्णाः क्रत्वे॒ दक्षा॑य हर्षयन्त पी॒ताः॥ २॥
त्र्यु॒दा॒यं दे॒वहि॑तं॒ यथा॑ व॒ः स्तोमो॑ वाजा ऋभुक्षणो द॒दे वः॑।
जु॒हे॒ मनु॑ष्वदुप॒रासु॒ वि॒क्षु यु॒ष्मे सचा॑ बृ॒हद्दि॑वेषु॒ सोम॑म्॥ ३॥
पीवो॑अश्वाः शुचद्र॒था॒ हि भू॒ताय॑ःशिप्रा वाजिनः सुनि॒ष्काः।
इन्द्र॑स्य सूनो शवसो नपा॒तोऽनु॑ वश्चेत्यग्रि॒यं मदा॑य॥ ४॥

ऋभुमृभुक्षणो रयिं वाजे वाजिन्तमं युजम्।
इन्द्रस्वन्तं हवामहे सदासातममश्विनम्॥ ५॥

॥ १०॥ सेदृभवो यमवथ यूयमिन्द्रश्च मर्त्यम्।
स धीभिरस्तु सनिता मेधसाता सो अर्वता॥ ६॥
वि नो वाजा ऋभुक्षणः पथश्चितन यष्टवे।
अस्मभ्यं सूरयः स्तुता विश्वा आशास्तरीषणि॥ ७॥
तं नो वाजा ऋभुक्षण इन्द्र नासत्या रयिम्।
समश्वं चर्षणिभ्य आ पुरु शस्त मघत्तये॥ ८॥

[३८] अष्टात्रिंशं सूक्तम्

ऋषिः—वामदेवः॥ देवता—१ द्यावापृथिव्यौ; २-१० दधिक्राः॥ छन्दः—१, ४ विराट्पङ्क्तिः; २, ३ त्रिष्टुप्; ५, ८-१० निचृत्त्रिष्टुप्; ६ भुरिक्पङ्क्तिः; ७ विराट्त्रिष्टुप्॥ स्वरः—१, ४, ६, पञ्चमः; २, ३, ५, ७-१० धैवतः॥

॥ ११॥ उतो हि वां दात्रा सन्ति पूर्वा या पूरुभ्यस्त्रसदस्युर्नितोशे।
क्षेत्रासां ददथुरुर्वरासां घनं दस्युभ्यो अभिभूतिमुग्रम्॥ १॥
उत वाजिनं पुरुनिष्षिध्वानं दधिक्रामु ददथुर्विश्वकृष्टिम्।
ऋजिप्यं श्येनं प्रुषितप्सुमाशुं चर्कृत्यमर्यो नृपतिं न शूरम्॥ २॥
यं सीमनु प्रवतेव द्रवन्तं विश्वः पूरुर्मदति हर्षमाणः।
पड्भिर्गृध्यन्तं मेधयुं न शूरं रथतुरं वातमिव ध्रजन्तम्॥ ३॥
यः स्मारुन्धानो गध्या समत्सु सनुतरश्चरति गोषु गच्छन्।
आविर्ऋजीको विदथा निचिक्यत्तिरो अरतिं पर्यापा आयोः॥ ४॥
उत स्मैनं वस्त्रमथिं न तायुमनु क्रोशन्ति क्षितयो भरेषु।
नीचायमानं जसुरिं न श्येनं श्रवश्चाच्छा पशुमच्च यूथम्॥ ५॥

॥ १२॥ उत स्मासु प्रथमः सरिष्यन्नि वेवेति श्रेणिभी रथानाम्।
स्रजं कृण्वानो जन्यो न शुभ्वा रेणुं रेरिहत्किरणं ददश्वान्॥ ६॥
उत स्य वाजी सहुरिर्ऋतावा शुश्रूषमाणस्तन्वा समर्ये।
तुरं यतीषु तुरयन्नृजिप्योऽधि भ्रुवोः किरते रेणुमृञ्जन्॥ ७॥

उत स्मास्य तन्यतोरिव द्योर्ऋघायतो अभियुजो भयन्ते।
यदा सहस्रमभि षीमयोधीद्दुर्वर्तुः स्मा भवति भीम ऋञ्जन्॥ ८॥
उत स्मास्य पनयन्ति जना जूतिं कृष्टिप्रो अभिभूतिमाशोः।
उतैनमाहुः समिथे वियन्तः परा दधिक्रा असरत्सहस्रैः॥ ९॥
आ दधिक्राः शवसा पञ्च कृष्टीः सूर्य इव ज्योतिषापस्ततान।
सहस्रसाः शतसा वाज्यर्वा पृणक्तु मध्वा समिमा वचांसि॥ १०॥

[३९] एकोनचत्वारिंशं सूक्तम्

ऋषिः—वामदेवः॥ देवता—दधिक्राः॥ छन्दः—१, ३, ५ निचृत्त्रिष्टुप्; २, ४ स्वराट्पङ्क्तिः; ६ अनुष्टुप्॥ स्वरः—१, ३, ५ धैवतः; २, ४ पञ्चमः; ६ गान्धारः॥

॥ १३॥ आशुं दधिक्रां तमु नु ष्टवाम दिवस्पृथिव्या उत चर्किराम।
उच्छन्तीर्मामुषसः सूदयन्त्वति विश्वानि दुरितानि पर्षन्॥ १॥
महश्चर्कर्म्यर्वतः क्रतुप्रा दधिक्रावणः पुरुवारस्य वृष्णः।
यं पूरुभ्यो दीदिवांसं नाग्निं ददथुर्मित्रावरुणा ततुरिम्॥ २॥
यो अश्वस्य दधिक्रावणो अकारीत्समिद्धे अग्ना उषसो व्युष्टौ।
अनागसं तमदितिः कृणोतु स मित्रेण वरुणेना सजोषाः॥ ३॥
दधिक्रावणं इष ऊर्जो महो यदमन्महि मरुतां नाम भद्रम्।
स्वस्तये वरुणं मित्रमग्निं हवामह इन्द्रं वज्रबाहुम्॥ ४॥
इन्द्रमिवेदुभये वि ह्वयन्त उदीराणा यज्ञमुपप्रयन्तः।
दधिक्रामु सूदनं मर्त्याय ददथुर्मित्रावरुणा नो अश्वम्॥ ५॥
दधिक्रावणो अकारिषं जिष्णोरश्वस्य वाजिनः।
सुरभि नो मुखा कर॒त्प्र ण आयूंषि तारिषत्॥ ६॥

[४०] चत्वारिंशं सूक्तम्

ऋषिः—वामदेवः॥ देवता—१-४ दधिक्रावा; ५ सूर्यः॥ छन्दः—१ निचृत्त्रिष्टुप्; २ त्रिष्टुप्; ३ स्वराट्त्रिष्टुप्; ४ भुरिक्त्रिष्टुप्; ५ निचृज्जगती॥ स्वरः—१-४ धैवतः; ५ निषादः॥

॥ १४॥ दधिक्रावण इदु नु चर्किराम विश्वा इन्मामुषसः सूदयन्तु।
अपामग्नेरुषसः सूर्यस्य बृहस्पतेराङ्गिरसस्य जिष्णोः॥ १॥
सत्वा भरिषो गविषो दुवन्यसच्छ्रवस्यादिष उषसस्तुरण्यसत्।
सत्यो द्रवो द्रवरः पतङ्गरो दधिक्रावेषमूर्जं स्वर्जनत्॥ २॥

उत स्मास्य द्रवतस्तुरण्यतः पर्णं न वेरनु वाति प्रगर्धिनः।
श्येनस्येव ध्रजतो अङ्कसं परि दधिक्राव्णः सहोर्जा तरित्रतः॥ ३॥
उत स्य वाजी क्षिपणिं तुरण्यति ग्रीवायां बद्धो अपिकक्ष आसनि।
क्रतुं दधिक्रा अनु सन्तवीत्वत्पथामङ्कांस्यन्वापनीफणत्॥ ४॥
हंसः शुचिषद्वसुरन्तरिक्षसद्धोता वेदिषदतिथिर्दुरोणसत्।
नृषद्वरसदृतसद्व्योमसदब्जा गोजा ऋतजा अद्रिजा ऋतम्॥ ५॥

[४१] एकचत्वारिंशं सूक्तम्

ऋषिः—वामदेवः॥ देवता—इन्द्रावरुणौ॥ छन्दः—१, ५, ९, ११ त्रिष्टुप्; २, ४ निचृत्त्रिष्टुप्; ३, ६ विराट्त्रिष्टुप्; ७ पङ्क्तिः; ८, १० स्वराट्पङ्क्तिः॥ स्वरः—१-६, ९, ११ धैवतः; ७, ८, १० पञ्चमः॥

॥ १५॥ इन्द्रा को वां वरुणा सुम्नमाप स्तोमो हविष्माँ अमृतो न होता।
यो वां हृदि क्रतुमाँ अस्मदुक्तः पस्पर्शदिन्द्रावरुणा नमस्वान्॥ १॥
इन्द्रा ह यो वरुणा चक्र आपी देवौ मर्तः सख्याय प्रयस्वान्।
स हन्ति वृत्रा समिथेषु शत्रूनवोभिर्वा महद्भिः स प्र शृण्वे॥ २॥
इन्द्रा ह रत्नं वरुणा धेष्ठेत्था नृभ्यः शशमानेभ्यस्ता।
यदी सखाया सख्याय सोमैः सुतेभिः सुप्रयसा मादयैते॥ ३॥
इन्द्रा युवं वरुणा दिद्युमस्मिन्नोजिष्ठमुग्रा नि वधिष्टं वज्रम्।
यो नो दुरेवो वृकतिर्दभीतिस्तस्मिन्निमाथामभिभूत्योजः॥ ४॥
इन्द्रा युवं वरुणा भूतमस्या धियः प्रेतारा वृषभेव धेनोः।
सा नो दुहीयद्यवसेव गत्वी सहस्रधारा पयसा मही गौः॥ ५॥

॥ १६॥ तोके हिते तनय उर्वरासु सूरो दृशीके वृषणश्च पौंस्ये।
इन्द्रा नो अत्र वरुणा स्यातामवोभिर्दस्मा परितक्म्यायाम्॥ ६॥
युवामिद्धयवसे पूर्व्याय परि प्रभूती गविषः स्वापी।
वृणीमहे सख्याय प्रियाय शूरा मंहिष्ठा पितरेव शंभू॥ ७॥
ता वां धियोऽवसे वाजयन्तीराजिं न जग्मुर्युवयूः सुदानू।
श्रिये न गाव उप सोममस्थुरिन्द्रं गिरो वरुणं मे मनीषाः॥ ८॥
इमा इन्द्रं वरुणं मे मनीषा अग्मन्नुप द्रविणमिच्छमानाः।
उपेमस्थुर्जोष्टारइव वस्वो रघ्वीरिव श्रवसो भिक्षमाणाः॥ ९॥

अश्व्यस्य त्मना रथ्यस्य पुष्टेर्नित्यस्य रायः पतयः स्याम।
ता चक्राणा ऊतिभिर्नव्यसीभिरस्मत्रा रायो नियुतः सचन्ताम्॥ १०॥
आ नो बृहन्ता बृहतीभिरूती इन्द्र यातं वरुण वाजसातौ।
यद्दिद्यवः पृतनासु प्रक्रीळान्तस्य वां स्याम सनितारः आजेः॥ ११॥

[४२] द्विचत्वारिंशं सूक्तम्

ऋषिः—त्रसदस्युः पौरुकुत्स्यः॥ देवता—१-६ आत्मा; ७-१० इन्द्रावरुणौ॥ छन्दः—१-४, ६, ९ निचृत्त्रिष्टुप्; ५ निचृत्पङ्क्तिः; ७ विराट्त्रिष्टुप्; ८ भुरिक्त्रिष्टुप्; १० त्रिष्टुप्॥ स्वरः—१-४, ६-१० धैवतः; ५ पञ्चमः॥

॥ १७॥ मम द्विता राष्ट्रं क्षत्रियस्य विश्वायोर्विश्वे अमृता यथा नः।
क्रतुं सचन्ते वरुणस्य देवा राजामि कृष्टेरुपमस्य वव्रेः॥ १॥
अहं राजा वरुणो मह्यं तान्यसुर्याणि प्रथमा धारयन्त।
क्रतुं सचन्ते वरुणस्य देवा राजामि कृष्टेरुपमस्य वव्रेः॥ २॥
अहमिन्द्रो वरुणस्ते महित्वोर्वी गभीरे रजसी सुमेके।
त्वष्टेव विश्वा भुवनानि विद्वान्त्समैरयं रोदसी धारयं च॥ ३॥
अहमपो अपिन्वमुक्षमाणा धारयं दिवं सदन ऋतस्य।
ऋतेन पुत्रो अदितेर्ऋतावोत त्रिधातु प्रथयद्वि भूम॥ ४॥
मां नरः स्वश्वा वाजयन्तो मां वृताः समरणे हवन्ते।
कृणोम्याजिं मघवाहमिन्द्र इयर्मि रेणुमभिभूत्योजाः॥ ५॥

॥ १८॥ अहं ता विश्वा चकरं नकिर्मा दैव्यं सहो वरते अप्रतीतम्।
यन्मा सोमासो ममदन्यदुक्थोभे भयेते रजसी अपारे॥ ६॥
विदुष्टे विश्वा भुवनानि तस्य ता प्र ब्रवीषि वरुणाय वेधः।
त्वं वृत्राणि शृण्विषे जघन्वान्त्वं वृताँ अरिणा इन्द्र सिन्धून्॥ ७॥
अस्माकमत्र पितरस्त आसन्त्सप्त ऋषयो दौर्गहे बध्यमाने।
त आयजन्त त्रसदस्युमस्या इन्द्रं न वृत्रतुरमर्धदेवम्॥ ८॥
पुरुकुत्सानी हि वामदाशद्भव्येभिरिन्द्रावरुणा नमोभिः।
अथा राजानं त्रसदस्युमस्या वृत्रहणं ददथुरर्धदेवम्॥ ९॥

library.thearyasamaj.org

राया वयं ससवांसो मदेम हव्येन देवा यवसेन गावः।
तां धेनुमिन्द्रावरुणा युवं नो विश्वाहा धत्तमनपस्फुरन्तीम्॥ १०॥

[४३] त्रिचत्वारिंशं सूक्तम्

ऋषिः—पुरुमीळ्हाजमीळ्हौ सौहोत्रौ॥ देवता—अश्विनौ॥ छन्दः—१ त्रिष्टुप्; २, ३, ५-७ निचृत्त्रिष्टुप्; ४ स्वराट्पङ्क्तिः॥ स्वरः—१-३, ५-७ धैवतः; ४ पञ्चमः॥

॥ १९॥ क उ श्रवत्कतमो यज्ञियानां वन्दारु देवः कतमो जुषाते।
कस्येमां देवीममृतेषु प्रेष्ठां हृदि श्रेषाम् सुष्टुतिं सुहव्याम्॥ १॥
को मृळाति कतम आगमिष्ठो देवानामु कतमः शंभविष्ठः।
रथं कमाहुर्द्रवदश्वमाशुं यं सूर्यस्य दुहितावृणीत॥ २॥
मक्षू हि ष्मा गच्छथ ईवतो द्यूनिन्द्रो न शक्तिं परितक्म्यायाम्।
दिव आजाता दिव्या सुपर्णा कया शचीनां भवथः शचिष्ठा॥ ३॥
का वां भूदुपमातिः कया न आश्विना गमथो हूयमाना।
को वां महश्चित्त्यजसो अभीक उरुष्यतं माध्वी दस्रा न ऊती॥ ४॥
उरु वां रथः परि नक्षति द्यामा यत्समुद्रादभि वर्तते वाम्।
मध्वा माध्वी मधु वां प्रुषायन्यत्सीं वां पृक्षो भुरजन्त पक्वाः॥ ५॥
सिन्धुर्ह वां रसया सिञ्चदश्वान्घृणा वयोऽरुषासः परि ग्मन्।
तदू षु वामजिरं चेति यानं येन पती भवथः सूर्यायाः॥ ६॥
इहेह यद्वां समना पपृक्षे सेयमस्मे सुमतिर्वाजरत्ना।
उरुष्यतं जरितारं युवं ह श्रितः कामो नासत्या युवद्रिक्॥ ७॥

[४४] चतुश्चत्वारिंशं सूक्तम्

ऋषिः—पुरुमीळ्हाजमीळ्हौ सौहोत्रौ॥ देवता—अश्विनौ॥ छन्दः—१, ३, ६, ७ निचृत्त्रिष्टुप्; २ त्रिष्टुप्; ५ विराट्त्रिष्टुप्; ४ भुरिक्पङ्क्तिः॥ स्वरः—१-३, ५-७ धैवतः; ४ पञ्चमः॥

॥ २०॥ तं वां रथं वयमद्या हुवेम पृथुज्रयमश्विना संगतिं गोः।
यः सूर्या वहति वन्धुरायुर्गिर्वाहसं पुरुतमं वसूयुम्॥ १॥
युवं श्रियमश्विना देवता तां दिवो नपाता वनथः शचीभिः।
युवोर्वपुरभि पृक्षः सचन्ते वहन्ति यत्ककुहासो रथे वाम्॥ २॥
को वामद्या करते रातहव्य ऊतये वा सुतपेयाय वार्कैः।
ऋतस्य वा वनुषे पूर्व्याय नमो येमानो अश्विना ववर्तत्॥ ३॥

हिरण्ययेन पुरुभू रथेनेमं यज्ञं नासत्योप यातम्।
पिबाथ इन्मधुनः सोम्यस्य दधथो रत्नं विधते जनाय॥ ४॥
आ नो यातं दिवो अच्छा पृथिव्या हिरण्ययेन सुवृता रथेन।
मा वामन्ये नि यमन्देवयन्तः सं यद्वृदे नाभिः पूर्व्या वाम्॥ ५॥
नू नो रयिं पुरुवीरं बृहन्तं दस्रा मिमाथामुभयेष्वस्मे।
नरो यद्वामश्विना स्तोममावन्त्सधस्तुतिमाजमीळ्हासो अग्मन्॥ ६॥
इहेह यद्वां समना पपृक्षे सेयमस्मे सुमतिर्वाजरत्ना।
उरुष्यतं जरितारं युवं ह श्रितः कामो नासत्या युवद्रिक्॥ ७॥

[४५] पञ्चचत्वारिंशं सूक्तम्

ऋषिः—वामदेवः॥ देवता—अश्विनौ॥ छन्दः—१, ३, ४ जगती; २ भुरिक्त्रिष्टुप्; ५ निचृज्जगती; ६ विराड्जगती; ७ निचृत्त्रिष्टुप्॥ स्वरः—१, ३-६ निषादः; २, ७ धैवतः॥

॥ २१॥ एष स्य भानुरुदियर्ति युज्यते रथः परिज्मा दिवो अस्य सानवि।
पृक्षासो अस्मिन्मिथुना अधि त्रयो दृतिस्तुरीयो मधुनो वि रप्शते॥ १॥
उद्वां पृक्षासो मधुमन्त ईरते रथा अश्वास उषसो व्युष्टिषु।
अपोर्णुवन्तस्तम आ परीवृतं स्वर्ण शुक्रं तन्वन्त आ रजः॥ २॥
मध्वः पिबतं मधुपेभिरासभिरुत प्रियं मधुने युञ्जाथां रथम्।
आ वर्तनिं मधुना जिन्वथस्पथो दृतिं वहेथे मधुमन्तमश्विना॥ ३॥
हंसासो ये वां मधुमन्तो अस्त्रिधो हिरण्यपर्णा उहुव उषर्बुधः।
उदप्रुतो मन्दिनो मन्दिनिस्पृशो मध्वो न मक्षः सवनानि गच्छथः॥ ४॥
स्वध्वरासो मधुमन्तो अग्नय उस्रा जरन्ते प्रति वस्तोरश्विना।
यन्निक्तहस्तस्तरणिर्विचक्षणः सोमं सुषाव मधुमन्तमद्रिभिः॥ ५॥
आकेनिपासो अहभिर्दविध्वतः स्वर्ण शुक्रं तन्वन्त आ रजः।
सूरश्चिदश्वान्युयुजान ईयते विश्वाँ अनु स्वधया चेतथस्पथः॥ ६॥
प्र वामवोचमश्विना धियंधा रथः स्वश्वो अजरो यो अस्ति।
येन सद्यः परि रजांसि याथो हविष्मन्तं तरणिं भोजमच्छ॥ ७॥

पञ्चमोऽनुवाकः

[४६] षट्चत्वारिंशं सूक्तम्

ऋषिः—वामदेवः ॥ देवता—इन्द्रवायू ॥ छन्दः—१ विराड्गायत्री; २, ३, ५-७ गायत्री; ४ निचृद्गायत्री ॥ स्वरः—षड्जः ॥

॥ २२ ॥ अग्रं पिबा मधूनां सुतं वायो दिविष्टिषु। त्वं हि पूर्वपा असि ॥ १ ॥
शतेना नो अभिष्टिभिर्नियुत्वाँ इन्द्रसारथिः। वायो सुतस्य तृम्पतम् ॥ २ ॥
आ वां सहस्रं हरय इन्द्रवायू अभि प्रयः। वहन्तु सोमपीतये ॥ ३ ॥
रथं हिरण्यवन्धुरमिन्द्रवायू स्वध्वरम्। आ हि स्थाथो दिविस्पृशम् ॥ ४ ॥
रथेन पृथुपाजसा दाश्वांसमुप गच्छतम्। इन्द्रवायू इहा गतम् ॥ ५ ॥
इन्द्रवायू अयं सुतस्तं देवेभिः सजोषसा। पिबतं दाशुषो गृहे ॥ ६ ॥
इह प्रयाणमस्तु वामिन्द्रवायू विमोचनम्। इह वां सोमपीतये ॥ ७ ॥

[४७] सप्तचत्वारिंशं सूक्तम्

ऋषिः—वामदेवः ॥ देवता—१ वायुः; २-४ इन्द्रवायू ॥ छन्दः—१, ३ अनुष्टुप्; २ भुरिगुष्णिक्; ४ निचृदनुष्टुप् ॥ स्वरः—१, ३, ४ गान्धारः; २ ऋषभः ॥

॥ २३ ॥ वायो शुक्रो अयामि ते मध्वो अग्रं दिविष्टिषु।
आ याहि सोमपीतये स्पार्हो देव नियुत्वता ॥ १ ॥
इन्द्रश्च वायवेषां सोमानां पीतिमर्हथः।
युवां हि यन्तीन्दवो निम्नमापो न सध्र्यक् ॥ २ ॥
वायविन्द्रश्च शुष्मिणा सरथं शवसस्पती।
नियुत्वन्ता न ऊतय आ यातं सोमपीतये ॥ ३ ॥
या वां सन्ति पुरुस्पृहो नियुतो दाशुषे नरा।
अस्मे ता यज्ञवाहसेन्द्रवायू नि यच्छतम् ॥ ४ ॥

[४८] अष्टचत्वारिंशं सूक्तम्

ऋषिः—वामदेवः ॥ देवता—वायुः ॥ छन्दः—१ निचृदनुष्टुप्; २ अनुष्टुप्; ३-५ भुरिगनुष्टुप् ॥ स्वरः—गान्धारः ॥

॥ २४ ॥ विहि होत्रा अवीता विपो न रायो अर्यः।
वायवा चन्द्रेण रथेन याहि सुतस्य पीतये ॥ १ ॥
निर्युवाणो अशस्तीर्नियुत्वाँ इन्द्रसारथिः।
वायवा चन्द्रेण रथेन याहि सुतस्य पीतये ॥ २ ॥

अनु॑ कृ॒ष्णे व॑सु॒धिती॒ ये॒माते॑ वि॒श्वपे॑शसा।
वा॒यवा॑ च॒न्द्रेण॒ रथे॑न॒ या॒हि सु॒तस्य॑ पी॒तये॑॥ ३॥
वह॑न्तु त्वा मनो॒युजो॑ यु॒क्तासो॑ नव॒तिर्नव॑।
वा॒यवा॑ च॒न्द्रेण॒ रथे॑न॒ या॒हि सु॒तस्य॑ पी॒तये॑॥ ४॥
वायो॑ श॒तं हरी॑णां युवस्व॒ पोष्या॑णाम्।
उ॒त वा॑ ते सहस्त्रिणो॒ रथ॒ आ या॑तु॒ पाज॑सा॥ ५॥

[४९] एकोनपञ्चाशं सूक्तम्

ऋषिः—वामदेवः॥ देवता—इन्द्राबृहस्पती॥ छन्दः—१ निचृद्गायत्री; २-६ गायत्री॥ स्वरः—षड्जः॥

॥ २५॥ इ॒दं वा॑मा॒स्ये॑ ह॒विः प्रि॒यमि॑न्द्राबृहस्पती । उ॒क्थं मद॑श्च शस्यते॥ १॥
अ॒यं वां॒ परि॑ षिच्यते॒ सोम॑ इन्द्राबृहस्पती । चारु॒र्मदा॑य पी॒तये॑॥ २॥
आ न॑ इन्द्राबृहस्पती गृ॒हमि॑न्द्र॒श्च॑ गच्छतम् । सो॒म॒पा सोम॑पीतये॥ ३॥
अ॒स्मे इ॑न्द्राबृहस्पती र॒यिं धत्तं॑ शत॒ग्विन॑म् । अश्वा॑वन्तं सहस्त्रि॒ण॑म्॥ ४॥
इन्द्रा॑बृहस्पती॒ वय॑ सु॒ते गी॒र्भिर्ह॑वामहे । अ॒स्य सोम॑स्य पी॒तये॑॥ ५॥
सोम॑मिन्द्राबृहस्पती॒ पिब॑तं दा॒शुषो॑ गृ॒हे । मा॒दये॑थां॒ तदो॑कसा॥ ६॥

[५०] पञ्चाशं सूक्तम्

ऋषिः—वामदेवः॥ देवता—१-९ बृहस्पतिः; १०, ११, इन्द्राबृहस्पती॥ छन्दः—१-३, ६, ७, ९ निचृत्त्रिष्टुप्; ४, ५, ११, विराट्त्रिष्टुप्; ८, १० त्रिष्टुप्॥ स्वरः—धैवतः॥

॥ २६॥ यस्त॒स्तम्भ॒ सह॑सा॒ वि ज्मो अन्ता॒न्बृह॒स्पति॑स्त्रिष॒धस्थो॑ रवे॑ण।
तं प्र॒त्नास॒ ऋष॑यो॒ दीध्या॑नाः पु॒रो विप्रा॑ दधिरे म॒न्द्रजि॑ह्वम्॥ १॥
धु॒नेत॑यः सुप्रके॒तं मद॑न्तो॒ बृह॑स्पते अ॒भि ये न॑स्तत॒स्रे।
पृष॑न्तं सृ॒प्रमद॑ब्धमू॒र्वं बृह॑स्पते॒ रक्ष॑तादस्य॒ योनि॑म्॥ २॥
बृह॑स्पते॒ या प॑र॒मा प॑रा॒वद॑त॒ आ त॑ ऋ॒तस्पृ॑शो॒ नि षे॑दुः।
तुभ्यं खा॒ता अ॑व॒ता अद्रि॑दुग्धा॒ मध्व॑श्चोतन्त्य॒भितो॑ विर॒प्शम्॥ ३॥
बृ॒ह॒स्पति॑: प्रथ॒मं जाय॑मानो म॒हो ज्योति॑षः पर॒मे व्यो॑मन्।
स॒प्तास्य॑स्तुविजा॒तो रवे॑ण॒ वि स॒प्तर॑श्मिरधम॒त्तमां॑सि॥ ४॥
स सु॒ष्टुभा॒ स ऋक्व॑ता॒ गणे॑न॒ वल॑ रु॒रोज॒ फलि॑गं रवे॑ण।
बृ॒ह॒स्पति॑रु॒स्रिया॑ हव्य॒सूद॑: क॒नि॒क्रद॒द्वाव॑शती॒रुदा॑जत्॥ ५॥

॥ २७ ॥ एवा पित्रे विश्वदेवाय वृष्णे यज्ञैर्विधेम नमसा हविर्भिः ।
बृहस्पते सुप्रजा वीरवन्तो वयं स्याम पतयो रयीणाम् ॥ ६ ॥
स इद्राजा प्रतिजन्यानि विश्वा शुष्मेण तस्थावभि वीर्येण ।
बृहस्पतिं यः सुभृतं बिभर्ति वल्गूयति वन्दते पूर्वभाजम् ॥ ७ ॥
स इत्क्षेति सुधित ओकसि स्वे तस्मा इळा पिन्वते विश्वदानीम् ।
तस्मै विशः स्वयमेवा नमन्ते यस्मिन्ब्रह्मा राजनि पूर्व एति ॥ ८ ॥
अप्रतीतो जयति सं धनानि प्रतिजन्यान्युत या सजन्या ।
अवस्यवे यो वरिवः कृणोति ब्रह्मणे राजा तमवन्ति देवाः ॥ ९ ॥
इन्द्रश्च सोमं पिबतं बृहस्पतेऽस्मिन्यज्ञे मन्दसाना वृषण्वसू ।
आ वां विशन्त्विन्दवः स्वाभुवोऽस्मे रयिं सर्ववीरं नि यच्छतम् ॥ १० ॥
बृहस्पत इन्द्र वर्धतं नः सचा सा वां सुमतिर्भूत्वस्मे ।
अविष्टं धियो जिगृतं पुरन्धीर्जजस्तमर्यो वनुषामरातीः ॥ ११ ॥

॥ इति तृतीयाऽष्टके सप्तमोऽध्यायः ॥
[सप्तमाध्याये वर्गाः २७, सूक्तानि १८, ऋचः १४४]

अथ अष्टमोऽध्यायः

[५१] एकपञ्चाशं सूक्तम्

ऋषिः—वामदेवः ॥ देवता—उषाः ॥ छन्दः—१, ५, ८ त्रिष्टुप्; २ पङ्क्तिः; ३ विराट्त्रिष्टुप्; ४, ६, ७, ९, ११ निचृत्त्रिष्टुप्; १० भुरिक्पङ्क्तिः ॥ स्वरः—१, ३-९, ११ धैवतः; २, १० पञ्चमः ॥

॥ १ ॥ इदमु त्यत्पुरुतमं पुरस्ताज्ज्योतिस्तमसो वयुनावदस्थात् ।
नूनं दिवो दुहितरो विभातीर्गातुं कृणवन्नुषसो जनाय ॥ १ ॥
अस्थुरु चित्रा उषसः पुरस्तान्मिताइव स्वरवोऽध्वरेषु ।
व्यू व्रजस्य तमसो द्वारोच्छन्तीरव्रञ्छुचयः पावकाः ॥ २ ॥
उच्छन्तीरद्य चितयन्त भोजात्रा धोदेयायोषसो मघोनीः ।
अचित्रे अन्तः पणयः ससन्त्वबुध्यमानास्तमसो विमध्ये ॥ ३ ॥

कुवित्स देवीः सनयो नवो वा यामो बभूयादुषसो वो अद्य।
येना नवग्वे अङ्गिरे दशग्वे सप्तास्ये रेवती रेवदूष॥ ४॥
यूयं हि देवीर्ऋतयुग्भिरश्वैः परिप्रयाथ भुवनानि सद्यः।
प्रबोधयन्तीरुषसः ससन्तं द्विपाच्चतुष्पाच्चरथाय जीवम्॥ ५॥
॥ २॥ क्व स्विदासां कतमा पुराणी यया विधाना विदधुर्ऋभूणाम्।
शुभं यच्छुभ्रा उषसश्चरन्ति न वि ज्ञायन्ते सदृशीरजुर्याः॥ ६॥
ता घा ता भद्रा उषसः पुरासुरभिष्टिद्युम्ना ऋतजातसत्याः।
यास्वीजानः शशमान उक्थैः स्तुवञ्छंसन्द्रविणं सद्य आप॥ ७॥
ता आ चरन्ति समना पुरस्तात्समानतः समना पप्रथानाः।
ऋतस्य देवीः सदसो बुधाना गवां न सर्गा उषसो जरन्ते॥ ८॥
ता इन्वेऽइव समना समानीरमीतवर्णा उषसश्चरन्ति।
गूहन्तीरभ्वमसितं रुशद्भिः शुक्रास्तनूभिः शुचयो रुचानाः॥ ९॥
रयिं दिवो दुहितरो विभातीः प्रजावन्तं यच्छतास्मासु देवीः।
स्योनादा वः प्रतिबुध्यमानाः सुवीर्यस्य पतयः स्याम॥ १०॥
तद्वो दिवो दुहितरो विभातीरुप ब्रुव उषसो यज्ञकेतुः।
वयं स्याम यशसो जनेषु तद् द्यौश्च धत्तां पृथिवी च देवी॥ ११॥

[५२] द्विपञ्चाशं सूक्तम्

ऋषिः—वामदेवः॥ देवता—उषाः॥ छन्दः—१-४, ६, निचृद्गायत्री; ५, ७, गायत्री॥ स्वरः—षड्जः॥

॥ ३॥ प्रति ष्या सूनरी जनी व्यूच्छन्ती परि स्वसुः। दिवो अदर्शि दुहिता॥ १॥
अश्वेव चित्रारुषी माता गवामृतावरी। सखाभूदश्विनोरुषाः॥ २॥
उत सखास्यश्विनोरुत माता गवामसि। उतोषो वस्व ईशिषे॥ ३॥
यावयद् द्वेषसं त्वा चिकित्वित्सूनृतावरि। प्रति स्तोमैरभुत्स्महि॥ ४॥
प्रति भद्रा अदृक्षत गवां सर्गा न रश्मयः। ओषा अप्रा उरु ज्रयः॥ ५॥
आ पप्रुषी विभावरि व्यावर्ज्योतिषा तमः। उषो अनु स्वधामव॥ ६॥
आ द्यां तनोषि रश्मिभिरान्तरिक्षमुरु प्रियम्। उषः शुक्रेण शोचिषा॥ ७॥

[५३] त्रिपञ्चाशं सूक्तम्

ऋषिः—वामदेवः॥ देवता—सविता॥ छन्दः—१, ३, ६, ७ निचृज्जगती; २ विराड्जगती; ४ स्वराड्जगती; ५ जगती॥ स्वरः—निषादः॥

॥ ४॥ तद्देवस्य सवितुर्वार्यं महद् वृणीमहे असुरस्य प्रचेतसः।
छर्दिर्येन दाशुषे यच्छति त्मना तन्नो महाँ उदयान्देवो अक्तुभिः॥ १॥
दिवो धर्ता भुवनस्य प्रजापतिः पिशङ्गं द्रापिं प्रति मुञ्चते कविः।
विचक्षणः प्रथयन्नापृणन्नुर्वजीजनत्सविता सुम्नमुक्थ्यम्॥ २॥
आप्रा रजांसि दिव्यानि पार्थिवा श्लोकं देवः कृणुते स्वाय धर्मणे।
प्र बाहू अस्राक्सविता सवीमनि निवेशयन्प्रसुवन्नक्तुभिर्जगत्॥ ३॥
अदाभ्यो भुवनानि प्रचाकशद् व्रतानि देवः सविताभि रक्षते।
प्रास्राग्बाहू भुवनस्य प्रजाभ्यो धृतव्रतो महो अज्मस्य राजति॥ ४॥
त्रिरन्तरिक्षं सविता महित्वना त्री रजांसि परिभूस्त्रीणि रोचना।
तिस्रो दिवः पृथिवीस्तिस्त्र इन्वति त्रिभिर्व्रतैरभि नो रक्षति त्मना॥ ५॥
बृहत्सुम्नः प्रसवीता निवेशनो जगतः स्थातुरुभयस्य यो वशी।
स नो देवः सविता शर्म यच्छत्वस्मे क्षयाय त्रिवरूथमंहसः॥ ६॥
आगन्देव ऋतुभिर्वर्धतु क्षयं दधातु नः सविता सुप्रजामिषम्।
स नः क्षपाभिरहभिश्च जिन्वतु प्रजावन्तं रयिमस्मे समिन्वतु॥ ७॥

[५४] चतुःपञ्चाशं सूक्तम्

ऋषिः—वामदेवः॥ देवता—सविता॥ छन्दः—१ भुरिक्त्रिष्टुप्; २ निचृत्त्रिष्टुप्; ३-५ स्वराट्त्रिष्टुप्; ६ त्रिष्टुप्॥ स्वरः—धैवतः॥

॥ ५॥ अभूद्देवः सविता वन्द्यो नु न इदानीमह्न उपवाच्यो नृभिः।
वि यो रत्ना भजति मानवेभ्यः श्रेष्ठं नो अत्र द्रविणं यथा दधत्॥ १॥
देवेभ्यो हि प्रथमं यज्ञियेभ्योऽमृतत्वं सुवसि भागमुत्तमम्।
आदिद्दामानं सवितर्व्यूर्णुषेऽनूचीना जीविता मानुषेभ्यः॥ २॥
अचित्ती यच्चकृमा दैव्ये जने दीनैर्दक्षैः प्रभूती पूरुषत्वता।
देवेषु च सवितर्मानुषेषु च त्वं नो अत्र सुवतादनागसः॥ ३॥
न प्रमिये सवितुर्दैव्यस्य तद्यथा विश्वं भुवनं धारयिष्यति।
यत्पृथिव्या वरिमन्ना स्वङ्गुरिर्वर्ष्मन्दिवः सुवति सत्यमस्य तत्॥ ४॥

इन्द्रज्येष्ठान्बृहद्भ्यः पर्वतेभ्यः क्षयाँ एभ्यः सुवसि पस्त्यावतः।
यथायथा पतयन्तो वियेमिर एवैव तस्थुः सवितः सवाय ते॥ ५॥
ये ते त्रिरह्नन्त्सवितः सवासो दिवेदिवे सौभगमासुवन्ति।
इन्द्रो द्यावापृथिवी सिन्धुरद्भिरादित्यैर्नो अदितिः शर्म यंसत्॥ ६॥

[५५] पञ्चपञ्चाशं सूक्तम्

ऋषिः—वामदेवः॥ देवता—विश्वे देवाः॥ छन्दः—१ त्रिष्टुप्; २, ४ निचृत्त्रिष्टुप्; ३, ५ भुरिक्पङ्क्तिः; ६, ७ स्वराट्पङ्क्तिः; ८, ९ विराड्गायत्री; १० गायत्री॥ स्वरः—१, २, ४ धैवतः; ३, ५-७ पञ्चमः; ८-१० षड्जः॥

॥ ६॥ को वस्त्राता वसवः को वरूता द्यावाभूमी अदिते त्रासीथां नः।
सहीयसो वरुण मित्र मर्तात्को वोऽध्वरे वरिवो धाति देवाः॥ १॥
प्र ये धामानि पूर्व्याण्यर्चान्वि यदुच्छान्विर्योतारो अमूराः।
विधातारो वि ते दधुरजस्रा ऋतधीतयो रुरुचन्त दस्माः॥ २॥
प्र पस्त्याꣳमदितिं सिन्धुमर्कैः स्वस्तिमीळे सख्याय देवीम्।
उभे यथा नो अहनी निपात उषासानक्ता करतामदब्धे॥ ३॥
व्यर्यमा वरुणश्चेति पन्थामिषस्पतिः सुवितं गातुमग्निः।
इन्द्राविष्णू नृवदु षु स्तवाना शर्म नो यन्तममवद्वरूथम्॥ ४॥
आ पर्वतस्य मरुतामवांसि देवस्य त्रातुरवृ भगस्य।
पात्पतिर्जन्यादंहसो नो मित्रो मित्रियादुत नः उरुष्येत्॥ ५॥
॥ ७॥ नू रोदसी अहिना बुध्न्येन स्तुवीत देवी अप्येभिरिष्टैः।
समुद्रं न संचरणे सनिष्यवो घर्मस्वरसो नद्योꣳ अप व्रन्॥ ६॥
देवैर्नो देव्यदितिर्नि पातु देवस्त्राता त्रायतामप्रयुच्छन्।
नहि मित्रस्य वरुणस्य धासिमर्हामसि प्रमियं सान्वग्नेः॥ ७॥
अग्निरीशे वसव्यस्याग्निर्महः सौभगस्य। तान्यस्मभ्यं रासते॥ ८॥
उषो मघोन्या वह सूनृते वार्या पुरु। अस्मभ्यं वाजिनीवति॥ ९॥
तत्सु नः सविता भगो वरुणो मित्रो अर्यमा। इन्द्रो नो राधसा गमत्॥ १०॥

[५६] षट्पञ्चाशं सूक्तम्

ऋषिः—वामदेवः ॥ देवता—द्यावापृथिव्यौ ॥ छन्दः—१, २ त्रिष्टुप्; ३ भुरिक्पङ्क्तिः; ४ विराट्त्रिष्टुप्; ५ निचृद्गायत्री; ६ विराड्गायत्री; ७ गायत्री ॥ स्वरः—१, २, ४ धैवतः; ३ पञ्चमः; ५-७ षड्जः ॥

॥ ८ ॥ मही द्यावापृथिवी इह ज्येष्ठे रुचा भवतां शुचयद्भिरर्कैः ।
यत्सीं वरिष्ठे बृहती विमिन्वन्नृवद्धोक्षा पप्रथानेभिरेवैः ॥ १ ॥
देवी देवेभिर्यजते यजत्रैरमिनती तस्थतुरुक्षमाणे ।
ऋतावरी अद्रुहा देवपुत्रे यज्ञस्य नेत्री शुचयद्भिरर्कैः ॥ २ ॥
स इत्स्वपा भुवनेष्वास य इमे द्यावापृथिवी जजान ।
उर्वी गभीरे रजसी सुमेके अवंशे धीरः शच्या समैरत् ॥ ३ ॥
नू रोदसी बृहद्भिर्नो वरूथैः पत्नीवद्भिरिषयन्ती सजोषाः ।
उरूची विश्वे यजते नि पातं धिया स्याम रथ्यः सदासाः ॥ ४ ॥
प्र वां महि द्यवी अभ्युपस्तुतिं भरामहे । शुची उप प्रशस्तये ॥ ५ ॥
पुनाने तन्वा मिथः स्वेन दक्षेण राजथः । ऊह्याथे सनादृतम् ॥ ६ ॥
मही मित्रस्य साधथस्तरन्ती पिप्रती ऋतम् । परि यज्ञं नि षेदथुः ॥ ७ ॥

[५७] सप्तपञ्चाशं सूक्तम्

ऋषिः—वामदेवः ॥ देवता—१-३ क्षेत्रपतिः; ४ शुनः; ५, ८ शुनासीरौ; ६, ७ सीता ॥ छन्दः—१, ४, ६, ७ अनुष्टुप्; २, ३, ८ त्रिष्टुप्; ५ पुरउष्णिक् ॥ स्वरः—१, ४, ६, ७ गान्धारः; २, ३, ८ धैवतः; ५ ऋषभः ॥

॥ ९ ॥ क्षेत्रस्य पतिना वयं हितेनेव जयामसि ।
गामश्वं पोषयित्न्वा स नो मृळातीदृशे ॥ १ ॥
क्षेत्रस्य पते मधुमन्तमूर्मिं धेनुरिव पयो अस्मासु धुक्ष्व ।
मधुश्चुतं घृतमिव सुपूतमृतस्य नः पतयो मृळयन्तु ॥ २ ॥
मधुमतीरोषधीर्द्याव आपो मधुमन्नो भवत्वन्तरिक्षम् ।
क्षेत्रस्य पतिर्मधुमान्नो अस्त्वरिष्यन्तो अन्वेनं चरेम ॥ ३ ॥
शुनं वाहाः शुनं नरः शुनं कृषतु लाङ्गलम् ।
शुनं वरत्रा बध्यन्तां शुनमष्ट्रामुदिङ्गय ॥ ४ ॥
शुनासीराविमां वाचं जुषेथां यद्दिवि चक्रथुः पयः ।
तेनेमामुप सिञ्चतम् ॥ ५ ॥

अर्वाची सुभगे भव सीते वन्दामहे त्वा।
यथा नः सुभगाससि यथा नः सुफलाससि॥ ६॥
इन्द्रः सीतां नि गृह्णातु तां पूषानु यच्छतु।
सा नः पयस्वती दुहामुत्तरामुत्तरां समाम्॥ ७॥
शुनं नः फाला वि कृषन्तु भूमिं शुनं कीनाशा अभि यन्तु वाहैः।
शुनं पर्जन्यो मधुना पयोभिः शुनासीरा शुनमस्मासु धत्तम्॥ ८॥

[५८] अष्टपञ्चाशं सूक्तम्

ऋषिः—वामदेवः॥ देवता—अग्निः सूर्यो वाऽपो वा गावो वा घृतं वा ॥ छन्दः—१, ६, ७ निचृत् त्रिष्टुप्; २, ४, ८-१० त्रिष्टुप्; ३ भुरिक्पङ्क्तिः; ५ निचृदुष्णिक्; ११ स्वराट्त्रिष्टुप्॥ स्वरः—१, २, ४, ६-१० धैवतः; ३ पञ्चमः; ५ ऋषभः॥

समुद्रादूर्मिर्मधुमाँ उदारदुपांशुना सममृतत्वमानट्॥ १०॥
घृतस्य नाम गुह्यं यदस्ति जिह्वा देवानाममृतस्य नाभिः॥ १॥
वयं नाम प्र ब्रवामा घृतस्यास्मिन्यज्ञे धारयामा नमोभिः।
उप ब्रह्मा शृणवच्छस्यमानं चतुःशृङ्गोऽवमीद्गौर एतत्॥ २॥
चत्वारि शृङ्गा त्रयो अस्य पादा द्वे शीर्षे सप्त हस्तासो अस्य।
त्रिधा बद्धो वृषभो रोरवीति महो देवो मर्त्याँ आ विवेश॥ ३॥
त्रिधा हितं पणिभिर्गुह्यमानं गवि देवासो घृतमन्वविन्दन्।
इन्द्र एकं सूर्य एकं जजान वेनादेकं स्वधया निष्टतक्षुः॥ ४॥
एता अर्षन्ति हृद्यात्समुद्राच्छतव्रजा रिपुणा नावचक्षे।
घृतस्य धारा अभि चाकशीमि हिरण्ययो वेतसो मध्य आसाम्॥ ५॥
सम्यक्स्रवन्ति सरितो न धेना अन्तर्हृदा मनसा पूयमानाः॥ ११॥
एते अर्षन्त्यूर्मयो घृतस्य मृगाइव क्षिपणोरीषमाणाः॥ ६॥
सिन्धोरिव प्राध्वने शूघनासो वातप्रमियः पतयन्ति यह्वाः।
घृतस्य धारा अरुषो न वाजी काष्ठा भिन्दन्नूर्मिभिः पिन्वमानः॥ ७॥
अभि प्रवन्त समनेव योषाः कल्याण्यः स्मयमानासो अग्निम्।
घृतस्य धाराः समिधो नसन्त ता जुषाणो हर्यति जातवेदाः॥ ८॥

क॒न्या॑इव वह॒तुमे॒त॒वा उ॑ अ॒ञ्ज्य॑ञ्जा॒ना अ॒भि चा॑कशीमि।
यत्र॒ सोम॑: सू॒यते॒ यत्र॑ य॒ज्ञो घृ॒तस्य॒ धारा॑ अ॒भि तत्प॑वन्ते॥ ९॥
अ॒भ्य॑र्षत सुष्टु॒तिं गव्य॑मा॒जिम॒स्मासु॑ भ॒द्रा द्र॑विणा॒नि ध॑त्त।
इ॒मं य॒ज्ञं न॑यत दे॒वता॑ नो घृ॒तस्य॒ धारा॒ मधु॑मत्पवन्ते॥ १०॥
धाम॑न्ते॒ विश्वं॒ भुव॑न॒मधि॑ श्रि॒तम॒न्तः स॑मु॒द्रे हृ॒द्य१॑न्तरायु॑षि।
अ॒पाम॑नी॒के सम्ि॒थे य आभृ॑त॒स्तम॑श्याम॒ मधु॑मन्तं त ऊ॒र्मिम्॥ ११॥

॥ इति चतुर्थं मण्डलम् ॥

[अष्टमाध्याये वर्गाः २६, सूक्तानि १६, ऋचः १५२]
[तृतीयाष्टके अध्यायाः ८, वर्गाः २२५, सूक्तानि १२२, ऋचः १२०९]

elibrary.thearyasamaj.org

॥ अथ पञ्चमं मण्डलम् ॥

प्रथमोऽनुवाकः

[१] प्रथमं सूक्तम्

ऋषिः—बुधगविष्ठिरावात्रेयौ ॥ देवता—अग्निः ॥ छन्दः—१, ३, ४, ६, ११, १२ निचृत्त्रिष्टुप्; २, ७, १० त्रिष्टुप्; ५, ८ स्वराट्पङ्क्तिः; ९ पङ्क्तिः ॥ स्वरः—१-४, ६, ७, १०-१२ धैवतः; ५, ८, ९ पञ्चमः ॥

॥ १२ ॥ अबोध्यग्निः समिधा जनानां प्रति धेनुमिवायतीमुषासम् ।
यह्वाइव प्र वयामुज्जिहानाः प्र भानवः सिस्रते नाकमच्छ ॥ १ ॥
अबोधि होता यजथाय देवानूर्ध्वो अग्निः सुमनाः प्रातरस्थात् ।
समिद्धस्य रुशददर्शि पाजो महान्देवस्तमसो निरमोचि ॥ २ ॥
यदीं गणस्य रशनामजीगः शुचिरङ्क्ते शुचिभिर्गोभिरग्निः ।
आद्दक्षिणा युज्यते वाजयन्त्युत्तानामूर्ध्वो अधयज्जुहूभिः ॥ ३ ॥
अग्निमच्छा देवयतां मनांसि चक्षूंषीव सूर्ये सं चरन्ति ।
यदीं सुवाते उषसा विरूपे श्वेतो वाजी जायते अग्रे अह्नाम् ॥ ४ ॥
जनिष्ट हि जेन्यो अग्रे अह्नां हितो हितेष्वरुषो वनेषु ।
दमेदमे सप्त रत्ना दधानोऽग्निर्होता नि षसादा यजीयान् ॥ ५ ॥
अग्निर्होता न्यसीदद्यजीयानुपस्थे मातुः सुरभा उ लोके ।
युवा कविः पुरुनिःष्ठ ऋतावा धर्ता कृष्टीनामुत मध्य इद्धः ॥ ६ ॥

॥ १३ ॥ प्र णु त्यं विप्रमध्वरेषु साधुमग्निं होतारमीळते नमोभिः ।
आ यस्ततान रोदसी ऋतेन नित्यं मृजन्ति वाजिनं घृतेन ॥ ७ ॥
माजाल्यो मृज्यते स्वे दमूनाः कविप्रशस्तो अतिथिः शिवो नः ।
सहस्त्रशृङ्गो वृषभस्तदोजा विश्वाँ अग्ने सहसा प्रास्यन्यान् ॥ ८ ॥
प्र सद्यो अग्ने अत्येष्यन्यानाविर्यस्मै चारुतमो बभूथ ।
ईळेन्यो वपुष्यो विभावा प्रियो विशामतिथिर्मानुषीणाम् ॥ ९ ॥
तुभ्यं भरन्ति क्षितयो यविष्ठ बलिमग्ने अन्तित ओत दूरात् ।
आ भन्दिष्ठस्य सुमतिं चिकिद्धि बृहत्ते अग्ने महि शर्म भद्रम् ॥ १० ॥

आद्य रथं भानुमो भानुमन्तमग्ने तिष्ठ यजतेभिः समन्तम्।
विद्वान्पथीनामुर्वन्तरिक्षमेह देवान्हविरद्याय वक्षि॥ ११॥
अवोचाम कवये मेध्याय वचो वन्दारु वृषभाय वृष्णे।
गविष्ठिरो नमसा स्तोममग्नौ दिवीव रुक्ममुरुव्यञ्चमश्रेत्॥ १२॥

[२] द्वितीयं सूक्तम्

ऋषिः—१, ३-८, १०-१२ कुमार आत्रेयो, वृशो वा जार उभौ वा; २, ९ वृशो जारः॥ देवता—अग्निः॥ छन्दः—१, ३, ७, ८ त्रिष्टुप्; २ स्वराट्पङ्क्तिः; ४, ५, ९, १० निचृत्-त्रिष्टुप्; ६ भुरिक्पङ्क्तिः; ११ विराट्त्रिष्टुप्; १२ निचृदतिजगती॥ स्वरः—१, ३-५, ७-११ धैवतः; २, ६ पञ्चमः; १२ निषादः॥

॥ १४॥ कुमारं माता युवतिः समुब्धं गुहा बिभर्ति न ददाति पित्रे।
अनीकमस्य न मिनज्जनासः पुरः पश्यन्ति निहितमरतौ॥ १॥
कमेतं त्वं युवते कुमारं पेषी बिभर्षि महिषी जजान।
पूर्वीर्हि गर्भैः शरदो ववर्धापश्यं जातं यदसूत माता॥ २॥
हिरण्यदन्तं शुचिवर्णमारात्क्षेत्रादपश्यमायुधा मिमानम्।
ददानो अस्मा अमृतं विपृक्वत्किं मामनिन्द्राः कृणवन्ननुक्थाः॥ ३॥
क्षेत्रादपश्यं सनुतश्चरन्तं सुमद्यूथं न पुरु शोभमानम्।
न ता अगृभ्रन्नजनिष्ट हि षः पलिक्नीरिद्युवतयो भवन्ति॥ ४॥
के मे मर्यकं वि यवन्त गोभिर्न येषां गोपा अरणश्चिदास।
य ईं जगृभुरव ते सृजन्त्वाजाति पश्व उप नश्चिकित्वान्॥ ५॥
वसां राजानं वसतिं जनानामरातयो नि दधुर्मर्त्येषु।
ब्रह्माण्यत्रेरव तं सृजन्तु निन्दितारो निन्द्यासो भवन्तु॥ ६॥

॥ १५॥ शुनश्चिच्छेपं निदितं सहस्राद्यूपादमुञ्चो अशमिष्ट हि षः।
एवास्मदग्ने वि मुमुग्धि पाशान्होतश्चिकित्व इह तू निषद्य॥ ७॥
हृणीयमानो अप हि मदैयेः प्र मे देवानां व्रतपा उवाच।
इन्द्रो विद्वाँ अनु हि त्वा चचक्ष तेनाहमग्ने अनुशिष्ट आगाम्॥ ८॥
वि ज्योतिषा बृहता भात्यग्निराविर्विश्वानि कृणुते महित्वा।
प्रादेवीर्मायाः सहते दुरेवाः शिशीते शृङ्गे रक्षसे विनिक्षे॥ ९॥

उत स्वानासो दिवि षन्त्वग्नेस्तिग्मायुधा रक्षसे हन्तवा उ।
मदे चिदस्य प्र रुजन्ति भामा न वरन्ते परिबाधो अदेवीः॥ १०॥
एतं ते स्तोमं तुविजात विप्रो रथं न धीरः स्वपा अतक्षम्।
यदीदग्ने प्रति त्वं देव हर्याः स्वर्वतीरप एना जयेम॥ ११॥
तुविग्रीवो वृषभो वावृधानोऽशत्रुर्यः समजाति वेदः।
इतीममग्निममृता अवोचन्बर्हिष्मते मनवे शर्म यंसद्बर्हिष्मते
मनवे शर्म यंसत्॥ १२॥

[३] तृतीयं सूक्तम्

ऋषिः—वसुश्रुत आत्रेयः॥ देवता—अग्निः॥ छन्दः—१ निचृत्यङ्क्तिः; २, ३, ५, ९, १२ निचृत्त्रिष्टुप्; ४, १० त्रिष्टुप्; ६ स्वराट्त्रिष्टुप्; ७, ८ विराट्त्रिष्टुप्; ११ भुरिक्पङ्क्तिः॥
स्वरः—१, ११ पञ्चमः; २-१०, १२ धैवतः॥

॥ १६॥ त्वमग्ने वरुणो जायसे यत्त्वं मित्रो भवसि यत्समिद्धः।
त्वे विश्वे सहसस्पुत्र देवास्त्वमिन्द्रो दाशुषे मर्त्याय॥ १॥
त्वमर्यमा भवसि यत्कनीनां नाम स्वधावन्गुह्यं बिभर्षि।
अञ्जन्ति मित्रं सुधितं न गोभिर्यद्दम्पती समनसा कृणोषि॥ २॥
तव श्रिये मरुतो मर्जयन्त रुद्र यत्ते जनिम चारु चित्रम्।
पदं यद्विष्णोरुपमं निधायि तेन पासि गुह्यं नाम गोनाम्॥ ३॥
तव श्रिया सुदृशो देव देवाः पुरू दधाना अमृतं सपन्त।
होतारमग्निं मनुषो नि षेदुर्दशस्यन्त उशिजः शंसमायोः॥ ४॥
न त्वद्धोता पूर्वो अग्ने यजीयान्न काव्यैः परो अस्ति स्वधावः।
विशश्च यस्या अतिथिर्भवासि स यज्ञेन वनवद्देव मर्तान्॥ ५॥
वयमग्ने वनुयाम त्वोता वसूयवो हविषा बुध्यमानाः।
वयं समर्ये विदथेष्वह्नां वयं राया सहसस्पुत्र मर्तान्॥ ६॥

॥ १७॥ यो न आगो अभ्येनो भरात्यधीदघमघशंसे दधात।
जही चिकित्वो अभिशस्तिमेतामग्ने यो नो मर्चयति द्वयेन॥ ७॥
त्वामस्या व्युषि देव पूर्वे दूतं कृण्वाना अयजन्त हव्यैः।
संस्थे यदग्न ईयसे रयीणां देवो मर्तैर्वसुभिरिध्यमानः॥ ८॥

अव॑ स्पृधि पि॒तरं॒ योधि॑ वि॒द्वान्पु॒त्रो यस्ते॑ सहसः सून ऊ॒हे।
क॒दा चि॑कित्वो अ॒भि च॑क्षसे॒ नोऽग्ने॑ क॒दाँ ऋ॑त॒चिद्या॑तयासे॥ ९॥
भूरि॒ नाम॒ वन्द॑मानो दधाति पि॒ता व॑सो॒ यदि॒ तज्जो॒षया॑से।
कु॒विद्दे॒वस्य॒ सह॑सा चका॒नः सु॒म्नम॒ग्निर्व॑नते॒ वाव॑धा॒नः॥ १०॥
त्वम॑ङ्ग॒ जर॑ि॒तारं॑ यविष्ठ॒ विश्वा॑न्यग्ने दुरि॒तानि॑ पर्षि।
स्ते॒ना अ॑दृश्रन्रि॒पवो॒ जना॑सोऽज्ञातके॒ता वृ॒जि॒ना अ॑भूवन्॥ ११॥
इ॒मे यामा॑सस्त्वद्रि॒गभू॑वन्वस॑वे॒ वा॒ तदिदागो॑ अवाचि।
नाहा॑यमग्निर॒भिश॑स्तये नो॒ न रीष॑ते॒ वाव॑धा॒नः परा॑ दात्॥ १२॥

[४] चतुर्थं सूक्तम्

ऋषिः—वसुश्रुत आत्रेयः॥ देवता—अग्निः॥ छन्दः—१, १०, ११ भुरिक्पङ्क्तिः; २, ९ विराट्त्रिष्टुप्; ३, ६, ८ निचृत्त्रिष्टुप्; ४, ७ स्वराट्पङ्क्तिः; ५ त्रिष्टुप्॥ स्वरः—१, ४, ७, १०, ११ पञ्चमः; २, ३, ५, ६, ८, ९ धैवतः॥

॥ १८॥ त्वाम॑ग्ने॒ वसु॑पतिं॒ वसू॑नामभि॒ प्र म॑न्दे अध्व॒रेषु॑ राजन्।
त्वया॒ वाजं॑ वाज॒यन्तो॑ जयेमा॒भि ष्या॑म पृत्सु॒तीर्मर्त्या॑नाम्॥ १॥
ह॒व्य॒वाळ॒ग्निर॒जरः॑ पि॒ता नो॑ वि॒भुर्वि॒भावा॑ सु॒दृशी॑को अ॒स्मे।
सु॒गार्ह॑पत्याः समिषो॑ दिदीह्यस्म॒द्र्य१॒॑क्सं मि॑मीहि श्रवां॑सि॥ २॥
वि॒शां क॒विं वि॒श्पति॑ं मानु॒षीणा॑ शु॒चिं पा॑व॒कं घृ॒तपृ॑ष्ठमग्निम्।
नि होता॑रं विश्व॒विदं॑ दधिध्वे॒ स दे॒वेषु॑ वनते॒ वार्या॑णि॥ ३॥
जु॒षस्वा॑ग्न॒ इळ॑या स॒जोषा॒ यत॑मानो र॒श्मिभि॒ः सूर्य॑स्य।
जु॒षस्व॑ नः स॒मिधं॑ जातवेद॒ आ च॑ दे॒वान्ह॑वि॒रद्या॑य वक्षि॥ ४॥
जु॒ष्टो॒ दमू॑ना॒ अति॑थिर्दुरो॒ण इ॒मं नो॑ य॒ज्ञमुप॑ याहि वि॒द्वान्।
विश्वा॑ अग्ने अभियु॒जो॑ वि॒हत्या॑ श॒त्रू॒यता॑मा भ॑रा॒ भोज॑नानि॥ ५॥

॥ १९॥ व॒धेन॒ दस्यु॑ं प्र हि चा॑तयस्व॒ वय॑ः कृण्वा॒नस्त॒न्वे॑३॒॑ स्वायै॑।
पिपर्षि॒ यत्स॑हसस्पुत्र दे॒वान्त्सो अ॑ग्ने पाहि नृत॒म् वाजे॑ अ॒स्मान्॥ ६॥
व॒यं ते॑ अग्न उ॒क्थैर्वि॑धेम व॒यं ह॒व्यैः पा॑वक भद्रशोचे।
अ॒स्मे र॒यिं वि॒श्ववा॑रं॒ समि॑न्वा॒स्मे विश्वा॑नि॒ द्रवि॑णानि धेहि॥ ७॥

अस्माकमग्ने अध्वरं जुषस्व सहसः सूनो त्रिषधस्थ हव्यम्।
वयं देवेषु सुकृतः स्याम शर्मणा नस्त्रिवरूथेन पाहि॥ ८॥
विश्वानि नो दुर्गहा जातवेदः सिन्धुं न नावा दुरितातिं पर्षि।
अग्ने अत्रिवन्नमसा गृणानोऽस्माकं बोध्यविता तनूनाम्॥ ९॥
यस्त्वा हृदा कीरिणा मन्यमानोऽमर्त्यं मर्त्यो जोहवीमि।
जातवेदो यशो अस्मासु धेहि प्रजाभिरग्ने अमृतत्वमश्याम्॥ १०॥
यस्मै त्वं सुकृते जातवेद उ लोकमग्ने कृणवः स्योनम्।
अश्विनं स पुत्रिणं वीरवन्तं गोमन्तं रयिं नशते स्वस्ति॥ ११॥

[५] पञ्चमं सूक्तम्

ऋषिः—वसुश्रुत आत्रेयः॥ देवता—आप्रियः॥ छन्दः—१, ५-७, ९, १० गायत्री; २ आर्च्युष्णिक्; ३, ८ निचृद्गायत्री; ४ पिपीलिकामध्यागायत्री; ११ विराड्गायत्री॥ स्वरः—१, ३-११ षड्जः; २ ऋषभः॥

॥ २० ॥ सुसमिद्धाय शोचिषे घृतं तीव्रं जुहोतन। अग्नये जातवेदसे॥ १॥
नराशंसः सुषूदतीमं यज्ञमदाभ्यः। कविर्हि मधुहस्त्यः॥ २॥
ईळितो अग्न आ वहेन्द्रं चित्रमिह प्रियम्। सुखै रथेभिरूतये॥ ३॥
ऊर्णम्रदा वि प्रथस्वाभ्यर्का अनूषत। भवा नः शुभ्र सातये॥ ४॥
देवीर्द्वारो वि श्रयध्वं सुप्रायणा न ऊतये। प्रप्र यज्ञं पृणीतन॥ ५॥
॥ २१ ॥ सुप्रतीके वयोवृधा यह्वी ऋतस्य मातरा। दोषामुषासमीमहे॥ ६॥
वातस्य पत्मन्नीळिता दैव्या होतारा मनुषः। इमं नो यज्ञमा गतम्॥ ७॥
इळा सरस्वती मही तिस्रो देवीर्मयोभुवः। बर्हिः सीदन्त्वस्रिधः॥ ८॥
शिवस्त्वष्टरिहा गहि विभुः पोष उत त्मना। यज्ञेयज्ञे न उदव॥ ९॥
यत्र वेत्थ वनस्पते देवानां गुह्या नामानि। तत्र हव्यानि गामय॥ १०॥
स्वाहाग्नये वरुणाय स्वाहेन्द्राय मरुद्भ्यः। स्वाहा देवेभ्यो हविः॥ ११॥

[६] षष्ठं सूक्तम्

ऋषिः—वसुश्रुत आत्रेयः॥ देवता—अग्निः॥ छन्दः—१, ८, ९ निचृत्पङ्क्तिः; २, ५ पङ्क्तिः; ३, ४ स्वराड्बृहती; ६, १० भुरिग्बृहती; ७ विराट्पङ्क्तिः॥ स्वरः—१, २, ५, ७-९ पञ्चमः; ३, ४, ६, १० मध्यमः॥

॥ २२ ॥ अग्निं तं मन्ये यो वसुरस्तं यं यन्ति धेनवः।
अस्तमर्वन्त आशवोऽस्तं नित्यासो वाजिन इषं स्तोतृभ्य आ भर॥ १॥

सो अग्निर्यो वसुर्गृणे सं यमायन्ति धेनवः।
समर्वन्तो रघुद्रुवः सं सुजातासः सूरय इषं स्तोतृभ्य आ भर॥ २॥
अग्निर्हि वाजिनं विशे ददाति विश्वचर्षणिः।
अग्नी राये स्वाभुवं स प्रीतो याति वार्यमिषं स्तोतृभ्य आ भर॥ ३॥
आ ते अग्न इधीमहि द्युमन्तं देवाजरम्।
यद्ध स्या ते पनीयसी समिद्दीदयति द्यवीषं स्तोतृभ्य आ भर॥ ४॥
आ ते अग्न ऋचा हविः शुक्रस्य शोचिषस्पते।
सुश्चन्द्र दस्म विश्पते हव्यवाट् तुभ्यं हूयत इषं स्तोतृभ्य आ भर॥ ५॥
॥ २३॥प्रो त्ये अग्नयोऽग्निषु विश्वं पुष्यन्ति वार्यम्।
ते हिन्विरे त इन्विरे त इषण्यन्त्यानुषगिषं स्तोतृभ्य आ भर॥ ६॥
तव त्ये अग्ने अर्चयो महि व्राधन्त वाजिनः।
ये पत्वभिः शफानां व्रजा भुरन्त गोनामिषं स्तोतृभ्य आ भर॥ ७॥
नवा नो अग्न आ भर स्तोतृभ्यः सुक्षितीरिषः।
ते स्याम य आनृचुस्त्वादूतासो दमेदम इषं स्तोतृभ्य आ भर॥ ८॥
उभे सुश्चन्द्र सर्पिषो दर्वी श्रीणीष आसनि।
उतो न उत्पुपूर्या उक्थेषु शवसस्पत इषं स्तोतृभ्य आ भर॥ ९॥
एवाँ अग्निमजुर्यमुर्गीर्भिर्यज्ञेभिरानुषक्।
दधद्दस्मे सुवीर्यमुत त्यदाश्वश्व्यमिषं स्तोतृभ्य आ भर॥ १०॥

[७] सप्तमं सूक्तम्

ऋषिः—इष आत्रेयः॥ देवता—अग्निः॥ छन्दः—१ विराडनुष्टुप्; २ अनुष्टुप्; ३ भुरिगनुष्टुप्; ४, ५, ८, ९ निचृदनुष्टुप्; ६, ७ स्वराडुष्णिक्; १० निचृद्बृहती॥ स्वरः—१-५, ८, ९ गान्धारः; ६, ७ ऋषभः; १० मध्यमः॥

॥ २४॥सखायः सं वः सम्यञ्चमिषं स्तोमं चाग्नये।
वर्षिष्ठाय क्षितीनामूर्जो नप्त्रे सहस्वते॥ १॥
कुत्रा चिद्यस्य समृतौ रण्वा नरो नृषदने।
अर्हन्तश्चिद्यमिन्धते संजनयन्ति जन्तवः॥ २॥

सं यदिषो वनामहे सं हव्या मानुषाणाम्।
उत द्युम्नस्य शवस ऋतस्य रश्मिमा ददे॥ ३॥
स स्मा कृणोति केतुमा नक्तं चिद् दूर आ सते।
पावको यद्वनस्पतीन्प्र स्मा मिनात्यजरः॥ ४॥
अव स्म यस्य वेषणे स्वेदं पथिषु जुह्वति।
अभीमह स्वजेन्यं भूमा पृष्ठेव रुरुहुः॥ ५॥
॥ २५॥ यं मर्त्यः पुरुस्पृहं विदद्विश्वस्य धायसे।
प्र स्वादनं पितूनामस्ततातिं चिदायवे॥ ६॥
स हि ष्मा धन्वाक्षितं दाता न दात्या पशुः।
हिरिश्मश्रुः शुचिदन्नृभुरनिभृष्टतविषिः॥ ७॥
शुचिः ष्म यस्मा अत्रिवत्प्र स्वधितीव रीयते।
सुषूरसूत माता क्राणा यदानशे भगम्॥ ८॥
आ यस्ते सर्पिरासुतेऽग्ने शमस्ति धायसे।
एषु द्युम्नमुत श्रव आ चित्तं मर्त्येषु धाः॥ ९॥
इति चिन्मन्युमध्रिजस्त्वादातमा पशुं ददे।
आदग्ने अपृणतोऽत्रिः सासह्यादस्यूनिषः सासह्यान्नॄन्॥ १०॥

[८] अष्टमं सूक्तम्

ऋषिः—इष आत्रेयः॥ देवता—अग्निः॥ छन्दः—१, ५ विराट्त्रिष्टुप्; २ भुरिक्त्रिष्टुप्; ३, ४, निचृज्जगती; ६, ७ विराड्जगती॥ स्वरः—१, २, ५ धैवतः; ३, ४, ६, ७ निषादः॥

॥ २६॥ त्वामग्न ऋतायवः समीधिरे प्रत्नं प्रत्नास ऊतये सहस्कृत।
पुरुश्चन्द्रं यजतं विश्वधायसं दमूनसं गृहपतिं वरेण्यम्॥ १॥
त्वामग्ने अतिथिं पूर्व्यं विशः शोचिष्केशं गृहपतिं नि षेदिरे।
बृहत्केतुं पुरुरूपं धनस्पृतं सुशर्माणं स्ववसं जरद्विषम्॥ २॥
त्वामग्ने मानुषीरीळते विशो होत्राविदं विविचिं रत्नधातमम्।
गुहा सन्तं सुभग विश्वदर्शतं तुविष्वणसं सुयजं घृतश्रियम्॥ ३॥

त्वामग्ने धर्णसिं विश्वधा वयं गीर्भिर्गृणन्तो नमसोप सेदिम।
स नो जुषस्व समिधानो अङ्गिरो देवो मर्तस्य यशसा सुदीतिभिः ॥ ४ ॥
त्वमग्ने पुरुरूपो विशेविशे वयो दधासि प्रत्नथा पुरुष्टुत।
पुरूण्यन्ना सहसा वि राजसि त्विषिः सा ते तित्विषाणस्य नाधृषे ॥ ५ ॥
त्वामग्ने समिधानं यविष्ठ्य देवा दूतं चक्रिरे हव्यवाहनम्।
उरुज्रयसं घृतयोनिमाहुतं त्वेषं चक्षुर्दधिरे चोदयन्मति ॥ ६ ॥
त्वामग्ने प्रदिव आहुतं घृतैः सुम्नायवः सुषमिधा समीधिरे।
स वावृधान ओषधीभिरुक्षितो ३ऽभि ज्रयांसि पार्थिवा वि तिष्ठसे ॥ ७ ॥

॥ इति तृतीयाष्टकेऽष्टमोऽध्यायः ॥

[अष्टमाध्याये वर्गाः २६, सूक्तानि १६, ऋचः १५२]

[तृतीयाष्टके अध्यायाः ८, वर्गाः २२५, सूक्तानि १२२, ऋचः १२०९]

॥ इति तृतीयोऽष्टकः ॥

elibrary.thearyasamaj.org

अथ चतुर्थोऽष्टकः

अथ प्रथमोऽध्यायः

[९] नवमं सूक्तम्

ऋषिः—गय आत्रेयः ॥ देवता—अग्निः ॥ छन्दः—१ स्वराडुष्णिक्; २ निचृदनुष्टुप्; ३, ४ भुरिगुष्णिक्; ५ स्वराड्बृहती; ६ विराडनुष्टुप्; ७ पङ्क्तिः ॥ स्वरः—१, ३, ४ ऋषभः; २, ६ गान्धारः; ५ मध्यमः; ७ पञ्चमः ॥

॥ १ ॥ त्वामग्ने हविष्मन्तो देवं मर्तास ईळते ।
मन्ये त्वा जातवेदसं स हव्या वक्ष्यानुषक् ॥ १ ॥
अग्निर्होता दास्वतः क्षयस्य वृक्तबर्हिषः ।
सं यज्ञासश्चरन्ति यं सं वाजासः श्रवस्यवः ॥ २ ॥
उत स्म यं शिशुं यथा नवं जनिष्टारणी ।
धर्तारं मानुषीणां विशामग्निं स्वध्वरम् ॥ ३ ॥
उत स्म दुर्गृभीयसे पुत्रो न ह्वार्याणाम् ।
पुरू यो दग्धासि वनाग्ने पशुर्न यवसे ॥ ४ ॥
अध स्म यस्यार्चयः समक्तं यन्ति धूमिनः ।
यदीमह त्रितो दिव्युप ध्मातेव धर्मति शिशीते धातरी यथा ॥ ५ ॥
तवाहमग्न ऊतिभिर्मित्रस्य च प्रशस्तिभिः ।
द्वेषोयुतो न दुरिता तुर्याम मर्त्यानाम् ॥ ६ ॥
तं नो अग्ने अभी नरो रयिं सहस्व आ भर ।
स क्षेपयत्स पोषयद्भुवद्वाजस्य सातय उतैधि पृत्सु नो वृधे ॥ ७ ॥

[१०] दशमं सूक्तम्

ऋषिः—गय आत्रेयः ॥ देवता—अग्निः ॥ छन्दः—१, ६ निचृदनुष्टुप्; २, ३ भुरिगुष्णिक्; ४ स्वराड्बृहती; ५ अनुष्टुप्; ७ निचृत्पङ्क्तिः ॥ स्वरः—१, ५, ६ गान्धारः; २, ३ ऋषभः; ४ मध्यमः; ७ पञ्चमः ॥

॥ २ ॥ अग्न ओजिष्ठमा भर द्युम्नमस्मभ्यमध्रिगो ।
प्र नो राया परीणसा रत्सि वाजाय पन्थाम् ॥ १ ॥

त्वं नो॑ अग्ने अद्भुत क्रत्वा॒ दक्ष॑स्य मं॒हना॑।
त्वे अ॑सु॒र्य१॒॑मारु॑हत्क्रा॒णा मि॒त्रो न य॒ज्ञिय॑: ॥ २ ॥
त्वं नो॑ अग्न एषां॑ गयं पु॒ष्टिं च॑ वर्धय।
ये स्तोमे॑भिः प्र सू॒रयो॒ नरो॑ म॒घान्या॑न॒शुः ॥ ३ ॥
ये अ॑ग्ने चन्द्र ते॒ गिर॑: शुम्भन्त्यश्व॒राध॑सः।
शुष्मे॑भिः शुष्मिणो॒ नरो॑ दि॒वश्चि॒द्येषां॑ बृ॒हत्सु॑की॒र्तिर्बो॑धति॒ त्मना॑ ॥ ४ ॥
तव॒ त्ये अ॑ग्ने अ॒र्चयो॒ भ्राज॑न्तो यन्ति धृष्णु॒या।
परि॑ज्मानो॒ न वि॒द्युत॑: स्वा॒नो रथो॒ न वा॑ज॒युः ॥ ५ ॥
नू नो॑ अग्न ऊ॒तये॑ स॒बाध॑सश्च रा॒तये॑।
अ॒स्माका॑सश्च सू॒रयो॒ विश्वा॒ आशा॑स्तरी॒षणि॑ ॥ ६ ॥
त्वं नो॑ अग्ने अङ्गिरः स्तु॒तः स्तवा॑न॒ आ भ॑र।
होत॑र्विभ्वा॒सहं॑ र॒यिं स्तो॒तृभ्य॒: स्तव॑से च न उ॒तैधि॑ पृ॒त्सु नो॑ वृ॒धे ॥ ७ ॥

[११] एकादशं सूक्तम्

ऋषिः—सुतम्भर आत्रेयः ॥ देवता—अग्निः ॥ छन्दः—१, ३, ५, निचृज्जगती; २ जगती; ४, ६ विराड्जगती ॥ स्वरः—निषादः ॥

॥ ३ ॥ ज॒नस्य॑ गो॒पा अ॑जनिष्ट जागृ॒विर॒ग्निः सु॒दक्ष॑: सु॒वि॒ताय॒ नव्य॑से।
घृ॒तप्र॑तीको बृ॒हता॑ दि॒वि॒स्पृशा॒ द्युम॒द्वि भा॑ति भर॒तेभ्य॒: शुचि॑: ॥ १ ॥
य॒ज्ञस्य॑ के॒तुं प्र॑थ॒मं पु॒रोहि॑तम॒ग्निं नर॑स्त्रिषध॒स्थे समी॑धिरे।
इन्द्रे॑ण दे॒वैः स॒रथं॑ स ब॒र्हिषि॒ सीद॒न्नि होता॑ यजथा॒य सु॒क्रतु॑: ॥ २ ॥
असं॑मृष्टो जायसे मा॒त्रोः शुचि॑र्म॒न्द्रः क॒विरु॑दति॒ष्ठो वि॒वस्व॑तः।
घृ॒तेन॑ त्वावर्धयन्नग्न आहुत धू॒मस्ते॑ के॒तुर॑भवद्दि॒वि श्रि॒तः ॥ ३ ॥
अ॒ग्निर्नो॑ य॒ज्ञमुप॑ वेतु सा॒धुया॒ग्निं नरो॒ वि भ॑रन्ते गृ॒हेगृ॑हे।
अ॒ग्निर्दू॒तो अ॑भवद्धव्य॒वाह॑नोऽ ग्निं वृ॒णाना॑ वृणते क॒विक्र॑तुम् ॥ ४ ॥
तु॒भ्येद॑मग्ने॒ मधु॑मत्तमं॒ वच॒स्तुभ्यं॑ मनी॒षा इ॒यम॑स्तु॒ शं हृ॒दे।
त्वां गिर॒: सिन्धु॑मि॒वाव॑नी॒र्म॒हीरा पृ॑णन्ति॒ शव॑सा व॒र्धय॑न्ति च ॥ ५ ॥
त्वाम॑ग्ने॒ अङ्गि॑रसो गु॒हा हि॒तम॒न्ववि॑न्दञ्छिश्रि॒याणं॑ वने॒वने॑।
स जा॑यसे म॒थ्यमा॑न॒: सहो॑ म॒हत्त्वामा॑हुः सह॒सस्पु॒त्रम॑ङ्गिरः ॥ ६ ॥

[१२] द्वादशं सूक्तम्

ऋषिः—सुतम्भर आत्रेयः॥ देवता—अग्निः॥ छन्दः—१, २, स्वराट्पङ्क्तिः; ३-५ त्रिष्टुप्; ६ निचृत्त्रिष्टुप्॥ स्वरः—१, २ पञ्चमः; ३-६ धैवतः॥

॥ ४ ॥ प्राग्नये बृहते यज्ञियाय ऋतस्य वृष्णे असुराय मन्म।
घृतं न यज्ञ आस्येइ सुपूतं गिरं भरे वृषभाय प्रतीचीम्॥ १॥
ऋतं चिकित्व ऋतमिच्चिकिद्धृतस्य धारा अनु तृन्धि पूर्वीः।
नाहं यातुं सहसा न द्वयेन ऋतं सपाम्यरुषस्य वृष्णः॥ २॥
कया नो अग्न ऋतयन्नृतेन भुवो नवेदा उचथस्य नव्यः।
वेदा मे देव ऋतुपा ऋतूनां नाहं पतिं सनितुरस्य रायः॥ ३॥
के ते अग्ने रिपवे बन्धनासः के पायवः सनिषन्त द्युमन्तः।
के धासिमग्ने अनृतस्य पान्ति क आसतो वचसः सन्ति गोपाः॥ ४॥
सखायस्ते विषुणा अग्न एते शिवासः सन्तो अशिवा अभूवन्।
अधूर्षत स्वयमेते वचोभिर्ऋजूयते वृजिनानि ब्रुवन्तः॥ ५॥
यस्ते अग्ने नमसा यज्ञमीट्ट ऋतं स पात्यरुषस्य वृष्णः।
तस्य क्षयः पृथुरा साधुरेतु प्रसर्स्रीणस्य नहुषस्य शेषः॥ ६॥

[१३] त्रयोदशं सूक्तम्

ऋषिः—सुतम्भर आत्रेयः॥ देवता—अग्निः॥ छन्दः—१, ४, ५ निचृद्गायत्री; २, ६ गायत्री; ३ विराड्गायत्री॥ स्वरः—षड्जः॥

॥ ५ ॥ अर्चन्तस्त्वा हवामहेऽ र्चन्तः समिधीमहि । अग्ने अर्चन्त ऊतये॥ १॥
अग्नेः स्तोमं मनामहे सिध्रमद्य दिविस्पृशः । देवस्य द्रविणस्यवः॥ २॥
अग्निर्जुषत नो गिरो होता यो मानुषेष्वा । स यक्षद्दैव्यं जनम्॥ ३॥
त्वमग्ने सप्रथा असि जुष्टो होता वरेण्यः । त्वया यज्ञं वि तन्वते॥ ४॥
त्वामग्ने वाजसातमं विप्रा वर्धन्ति सुष्टुतम् । स नो रास्व सुवीर्यम्॥ ५॥
अग्ने नेमिरराँइव देवाँस्त्वं परिभूरसि । आ राधश्चित्रमृञ्जसे॥ ६॥

[१४] चतुर्दशं सूक्तम्

ऋषिः—सुतम्भर आत्रेयः॥ देवता—अग्निः॥ छन्दः—१, ४-६ निचृद्गायत्री; २ विराड्गायत्री; ३ गायत्री॥ स्वरः—षड्जः॥

॥ ६ ॥ अग्निं स्तोमेन बोधय समिधानो अमर्त्यम् । हव्या देवेषु नो दधत्॥ १॥

तमध्वरेष्वीळते देवं मर्ता अमर्त्यम् । यजिष्ठं मानुषे जने ॥ २ ॥
तं हि शश्वन्त ईळते स्रुचा देवं घृतश्चुता । अग्निं हव्याय वोळ्हवे ॥ ३ ॥
अग्निर्जातो अरोचत घ्नन्दस्यूञ्ज्योतिषा तमः । अविन्दद् गा अपः स्वः ॥ ४ ॥
अग्निमीळेन्यं कविं घृतपृष्ठं सपर्यत । वेतु मे शृणवद्धवम् ॥ ५ ॥
अग्निं घृतेन वावृधुः स्तोमेभिर्विश्वचर्षणिम् । स्वाधीभिर्वचस्युभिः ॥ ६ ॥

द्वितीयोऽनुवाकः [१५] पञ्चदशं सूक्तम्

ऋषिः—धरुण आङ्गिरसः ॥ देवता—अग्निः ॥ छन्दः—१, ५ स्वराट्पङ्क्तिः; २, ४ त्रिष्टुप्; ३ विराट्त्रिष्टुप् ॥ स्वरः—१, ५ पञ्चमः; २-४ धैवतः ॥

॥ ७ ॥ प्र वेधसे कवये वेद्याय गिरं भरे यशसे पूर्व्याय ।
घृतप्रसत्तो असुरः सुशेवो रायो धर्ता धरुणो वस्वो अग्निः ॥ १ ॥
ऋतेन ऋतं धरुणं धारयन्त यज्ञस्य शाके परमे व्योमन् ।
दिवो धर्मन्धरुणे सेदुषो नृञ्जातैरजातां अभि ये ननक्षुः ॥ २ ॥
अंहोयुवस्तन्वस्तन्वते वि वयो महद्दुष्टरं पूर्व्याय ।
स संवतो नवजातस्तुतुर्यात्सिंहं न क्रुद्धमभितः परि ष्ठुः ॥ ३ ॥
मातेव यद्धरसे पप्रथानो जनंजनं धायसे चक्षसे च ।
वयोवयो जरसे यद्दधानः परि त्मना विषुरूपो जिगासि ॥ ४ ॥
वाजो नु ते शवसस्पात्वन्तमुरुं दोघं धरुणं देव रायः ।
पदं न तायुर्गुहा दधानो महो राये चितयन्नत्रिमस्पः ॥ ५ ॥

[१६] षोडशं सूक्तम्

ऋषिः—पूरुरात्रेयः ॥ देवता—अग्निः ॥ छन्दः—१-३ विराडनुष्टुप्; ४ भुरिगुष्णिक्; ५ बृहती ॥ स्वरः—१-३ गान्धारः; ४ ऋषभः; ५ मध्यमः ॥

॥ ८ ॥ बृहद्वयो हि भानवेऽर्चा देवायाग्नये ।
यं मित्रं न प्रशस्तिभिर्मर्तासो दधिरे पुरः ॥ १ ॥
स हि द्युभिर्जनानां होता दक्षस्य बाह्वोः ।
वि हव्यमग्निरानुषग्भगो न वारमृण्वति ॥ २ ॥
अस्य स्तोमे मघोनः सख्ये वृद्धशोचिषः ।
विश्वा यस्मिन्तुविष्वणि समर्ये शुष्ममादधुः ॥ ३ ॥

अधा ह्यग्र एषां सुवीर्यस्य मंहना।
तमिद्यह्वं न रोदसी परि श्रवो बभूवतुः॥ ४॥
नू न एहि वार्यमग्ने गृणान आ भर।
ये वयं ये च सूरयः स्वस्ति धामहे सचोतैधि पृत्सु नो वृधे॥ ५॥

[१७] सप्तदशं सूक्तम्

ऋषिः—पूरुरात्रेयः॥ देवता—अग्निः॥ छन्दः—१ भुरिगुष्णिक्; २ अनुष्टुप्; ३ निचृदनुष्टुप्; ४ विराडनुष्टुप्; ५ भुरिग्बृहती॥ स्वरः—१ ऋषभः; २-४ गान्धारः; ५ मध्यमः॥

॥ ९॥ आ यज्ञैर्देव मर्त्य इत्था तव्यांसमूतये।
अग्निं कृते स्वध्वरे पूरुरीळीतावसे॥ १॥
अस्य हि स्वयशस्तर आसा विधर्मन्मन्यसे।
तं नाकं चित्रशोचिषं मन्द्रं परो मनीषया॥ २॥
अस्य वासा उ अर्चिषा य आयुक्त तुजा गिरा।
दिवो न यस्य रेतसा बृहच्छोचन्त्यर्चयः॥ ३॥
अस्य क्रत्वा विचेतसो दस्मस्य वसु रथ आ।
अधा विश्वासु हव्योऽग्निर्विक्षु प्र शस्यते॥ ४॥
नू न इद्धि वार्यमासा सचन्त सूरयः।
ऊर्जो नपाद्भिष्टये पाहि शग्धि स्वस्तय उतैधि पृत्सु नो वृधे॥ ५॥

[१८] अष्टादशं सूक्तम्

ऋषिः—द्वितो मृक्तवाहा आत्रेयः॥ देवता—अग्निः॥ छन्दः—१, ४ विराडनुष्टुप्; २ निचृदनुष्टुप्; ३ भुरिगुष्णिक्; ५ भुरिग्बृहती॥ स्वरः—१, २, ४ गान्धारः; ३ ऋषभः; ५ मध्यमः॥

॥ १०॥ प्रातरग्निः पुरुप्रियो विशः स्तवेतातिथिः।
विश्वानि यो अमर्त्यो हव्या मर्तेषु रण्यति॥ १॥
द्वितायं मृक्तवाहसे स्वस्य दक्षस्य मंहना।
इन्दुं स धत्त आनुषक्स्तोता चित्ते अमर्त्य॥ २॥
तं वो दीर्घायुशोचिषं गिरा हुवे मघोनाम्।
अरिष्टो येषां रथो व्यश्वदावन्नीयते॥ ३॥
चित्रा वा येषु दीधितिरासन्नुक्था पान्ति ये।
स्तीर्णं बर्हिः स्वर्णरे श्रवांसि दधिरे परि॥ ४॥

ये मे पञ्चाशतं ददुरश्वानां सधस्तुति।
द्युमदग्ने महि श्रवो बृहत्कृधि मघोनां नृवदमृत नृणाम्॥ ५॥

[१९] एकोनविंशं सूक्तम्

ऋषिः—वव्रिरात्रेयः॥ देवता—अग्निः॥ छन्दः—१ गायत्री; २ निचृद्गायत्री; ३ अनुष्टुप्; ४ भुरिगुष्णिक्; ५ निचृत्पङ्क्तिः॥ स्वरः—१, २ षड्जः; ३ गान्धारः; ४ ऋषभः; ५ पञ्चमः॥

॥ ११ ॥ अभ्यवस्थाः प्र जायन्ते प्र वव्रेर्व व्रिश्चिकेत। उपस्थे मातुर्वि चष्टे॥ १॥
जुहुरे वि चितयन्तोऽनिमिषं नृम्णं पान्ति। आ द्रुह्वां पुरं विविशुः॥ २॥
आ श्वैत्रेयस्य जन्तवो द्युमद्धर्धन्त कृष्टयः।
निष्कग्रीवो बृहदुक्थ एना मध्वा न वाजयुः॥ ३॥
प्रियं दुग्धं न काम्यमजामि जाम्योः सचा।
घर्मो न वाजजठरोऽदब्धः शश्वतो दभः॥ ४॥
क्रीळन्नो रश्म आ भुवः सं भस्मना वायुना वेविदानः।
ता अस्य सन्धृषजो न तिग्माः सुसंशिता वक्ष्यो वक्षणेस्थाः॥ ५॥

[२०] विंशं सूक्तम्

ऋषिः—प्रयस्वन्त आत्रेयाः॥ देवता—अग्निः॥ छन्दः—१, ३ विराडनुष्टुप्; २ निचृदनुष्टुप्; ४ पङ्क्तिः॥ स्वरः—१-३ गान्धारः; ४ पञ्चमः॥

॥ १२ ॥ यमग्ने वाजसातम त्वं चिन्मन्यसे रयिम्।
तं नो गीर्भिः श्रवाय्यं देवत्रा पनया युजम्॥ १॥
ये अग्ने नेरयन्ति ते वृद्धा उग्रस्य शवसः।
अप द्वेषो अप ह्वरोऽन्यव्रतस्य सश्चिरे॥ २॥
होतारं त्वा वृणीमहेऽग्ने दक्षस्य साधनम्।
यज्ञेषु पूर्व्यं गिरा प्रयस्वन्तो हवामहे॥ ३॥
इत्था यथा त ऊतये सहसावन्दिवेदिवे।
राय ऋताय सुक्रतो गोभिः ष्याम सधमादो वीरैः स्याम सधमादः॥ ४॥

[२१] एकविंशं सूक्तम्

ऋषिः—सस आत्रेयः॥ देवता—अग्निः॥ छन्दः—१ अनुष्टुप्; २ भुरिगुष्णिक्; ३ स्वराडुष्णिक्; ४ निचृद्बृहती॥ स्वरः—१ गान्धारः; २, ३ ऋषभः; ४ मध्यमः॥

॥ १३ ॥ मनुष्वत्त्वा नि धीमहि मनुष्वत्समिधीमहि।
अग्ने मनुष्वदङ्गिरो देवान्देवयते यज॥ १॥

त्वं हि मानुषे जनेऽग्ने सुप्रीत इध्यसे।
स्रुचस्त्वा यन्त्यानुषक्सुजात सर्पिरासुते॥ २॥
त्वां विश्वे सजोषसो देवासो दूतमक्रत।
सपर्यन्तस्त्वा कवे यज्ञेषु देवमीळते॥ ३॥
देवं वो देवयज्यायाग्निमीळीत मर्त्यः।
समिद्धः शुक्र दीदिह्यृतस्य योनिमासदः ससस्य योनिमासदः॥ ४॥

[२२] द्वाविंशं सूक्तम्

ऋषिः—विश्वसामा आत्रेयः॥ देवता—अग्निः॥ छन्दः—१ विराडनुष्टुप्; २, ३ स्वराडुष्णिक्; ४ बृहती॥ स्वरः—१ गान्धारः; २, ३ ऋषभः; ४ मध्यमः॥

॥ १४॥ प्र विश्वसामन्नत्रिवदर्चा पावकशोचिषे।
यो अध्वरेष्वीड्यो होता मन्द्रतमो विशि॥ १॥
न्यग्निं जातवेदसं दधाता देवमृत्विजम्।
प्र यज्ञ एत्वानुषगद्या देवव्यचस्तमः॥ २॥
चिकित्विन्मनसं त्वा देवं मर्तास ऊतये।
वरेण्यस्य तेऽवस इयानासो अमन्महि॥ ३॥
अग्ने चिकिद्ध्यस्य नं इदं वचः सहस्य।
तं त्वा सुशिप्र दम्पते स्तोमैर्वर्धन्त्यत्रयो गीर्भिः शुम्भन्त्यत्रयः॥ ४॥

[२३] त्रयोविंशं सूक्तम्

ऋषिः—द्युम्नो विश्वचर्षणिः॥ देवता—अग्निः॥ छन्दः—१, २ निचृदनुष्टुप्; ३ विराडनुष्टुप्; ४ निचृत्पङ्क्तिः॥ स्वरः—१-३ गान्धारः; ४ पञ्चमः॥

॥ १५॥ अग्ने सहन्तमा भर द्युम्नस्य प्रासहा रयिम्।
विश्वा यश्चर्षणीरभ्यासा वाजेषु सासहत्॥ १॥
तमग्ने पृतनाषहं रयिं सहस्व आ भर।
त्वं हि सत्यो अद्भुतो दाता वाजस्य गोमतः॥ २॥
विश्वे हि त्वा सजोषसो जनासो वृक्तबर्हिषः।
होतारं सद्मसु प्रियं व्यन्ति वार्यं पुरु॥ ३॥
स हि ष्मा विश्वचर्षणिरभिमाति सहो दधे।
अग्ने एषु क्षयेष्वा रेवन्नः शुक्र दीदिहि द्युमत्पावक दीदिहि॥ ४॥

[२४] चतुर्विंशं सूक्तम्

ऋषिः—बन्धुः सुबन्धुः श्रुतबन्धुर्विप्रबन्धुश्च गौपायना लौपायना वा ॥ देवता—अग्निः ॥
छन्दः—१ साम्नी बृहती २, ३, ४ भुरिग्बृहती ॥ स्वरः—मध्यमः ॥

॥ १६ ॥ अग्ने त्वं नो अन्तम उत त्राता शिवो भवा वरूथ्यः ॥ १ ॥
वसुरग्निर्वसुश्रवा अच्छा नक्षि द्युमत्तमं रयिं दाः ॥ २ ॥
स नो बोधि श्रुधी हवमुरुष्या णो अघायतः समस्मात् ॥ ३ ॥
तं त्वा शोचिष्ठ दीदिवः सुम्नाय नूनमीमहे सखिभ्यः ॥ ४ ॥

[२५] पञ्चविंशं सूक्तम्

ऋषिः—वसूयव आत्रेयः ॥ देवता—अग्निः ॥ छन्दः—१, ८ निचृदनुष्टुप्; २, ५, ६, ९ अनुष्टुप्; ३, ७ विराडनुष्टुप्; ४ भुरिगुष्णिक् ॥ स्वरः—१-३, ५-९ गान्धारः; ४ ऋषभः ॥

॥ १७ ॥ अच्छा वो अग्निमवसे देवं गासि स नो वसुः ।
रासत्पुत्र ऋषूणामृतावा पर्षति द्विषः ॥ १ ॥
स हि सत्यो यं पूर्वे चिद्देवासश्चिद्यमीधिरे ।
होतारं मन्द्रजिह्वमित्सुदीतिभिर्विभावसुम् ॥ २ ॥
स नो धीती वरिष्ठया श्रेष्ठया च सुमत्या ।
अग्ने रायो दिदीहि नः सुवृक्तिभिर्वरेण्य ॥ ३ ॥
अग्निर्देवेषु राजत्यग्निर्मर्तेष्वाविशन् ।
अग्निर्नो हव्यवाहनोऽग्निं धीभिः सपर्यत ॥ ४ ॥
अग्निस्तुविश्रवस्तमं तुविब्रह्माणमुत्तमम् ।
अतूर्तं श्रावयत्पतिं पुत्रं ददाति दाशुषे ॥ ५ ॥
॥ १८ ॥ अग्निर्ददाति सत्पतिं सासाह यो युधा नृभिः ।
अग्निरत्यं रघुष्यदं जेतारमपराजितम् ॥ ६ ॥
यद्वाहिष्ठं तदग्नये बृहदर्च विभावसो ।
महिषीव त्वद्रयिस्त्वद्वाजा उदीरते ॥ ७ ॥
तव द्युमन्तो अर्चयो ग्रावेवोच्यते बृहत् ।
उतो ते तन्यतुर्यथा स्वानो अर्त त्मना दिवः ॥ ८ ॥
एवाँ अग्निं वसूयवः सहसानं ववन्दिम ।
स नो विश्वा अति द्विषः पर्षन्नावेव सुक्रतुः ॥ ९ ॥

[२६] षड्विंशं सूक्तम्

ऋषिः—वसूयव आत्रेयः ॥ देवता—अग्निः ॥ छन्दः—१, ९ गायत्री; २-६, ८ निचृद्गायत्री; ७ विराड्गायत्री ॥ स्वरः—षड्जः ॥

॥ १९ ॥ अग्ने॑ पावक रो॒चिषा॑ म॒न्द्रया॑ देव जि॒ह्वया॑ । आ दे॒वान्व॑क्षि॒ यक्षि॑ च ॥ १ ॥
तं त्वा॑ घृतस्नवीमहे चित्रभानो स्व॒र्दृश॑म् । दे॒वाँ आ वी॒तये॑ वह ॥ २ ॥
वी॒तिहो॑त्रं त्वा कवे द्यु॒मन्तं॑ समिधीमहि । अग्ने॑ बृ॒हन्त॑मध्व॒रे ॥ ३ ॥
अग्ने॒ विश्वे॑भि॒रा ग॑हि दे॒वेभि॑र्हव्य॒दात॑ये । होता॑रं त्वा वृणीमहे ॥ ४ ॥
यज॑मानाय सुन्व॒त आग्ने॑ सुवी॒र्य॑म् वह । दे॒वैरा स॑त्सि ब॒र्हिषि॑ ॥ ५ ॥

॥ २० ॥ स॒मि॒धा॒नः स॑हस्र॒जि॒दग्ने॒ धर्मा॑णि पुष्यसि । दे॒वानां॑ दूत उ॒क्थ्यः॑ ॥ ६ ॥
न्य॑ग्निं जा॒तवे॑दसं होत्र॒वाहं॑ यवि॒ष्ठ्य॑म् । दधा॑ता दे॒वमृ॒त्विज॑म् ॥ ७ ॥
प्र य॒ज्ञ ए॑त्वानु॒षग॒द्या दे॒वव्य॑चस्तमः । स्तृ॒णी॒त ब॒र्हिरा॒सदे॑ ॥ ८ ॥
एदं म॒रुतो॑ अ॒श्विना॑ मि॒त्रः सी॑दन्तु वरु॒णः । दे॒वास॒ः सर्व॑या वि॒शा ॥ ९ ॥

[२७] सप्तविंशं सूक्तम्

ऋषिः—त्र्युरुणस्त्रैवृष्णस्त्रसदस्युश्च पौरुकुत्स्य अश्वमेधश्च भारतोऽत्रिर्वा ॥ देवता—१-५ अग्निः; ६ इन्द्राग्नी ॥ छन्दः—१, ३ निचृत्त्रिष्टुप्; २ विराट्त्रिष्टुप्; ४ निचृदनुष्टुप्; ५, ६ भुरिगुष्णिक् ॥ स्वरः—१-३ धैवतः; ४ गान्धारः; ५, ६ ऋषभः ॥

॥ २१ ॥ अन॑स्वन्ता॒ सत्प॑तिर्मामहे मे॒ गावा॒ चेति॑ष्ठो असु॒रो म॒घोन॑ः ।
त्रैवृ॑ष्णो अ॒ग्ने द॒शभि॑ः स॒हस्रै॒र्वैश्वा॑नर॒ त्र्यरु॑णश्चिकेत ॥ १ ॥
यो मे॑ श॒ता च॑ विंश॒तिं च॒ गोना॑ं हरी॑ च यु॒क्ता सु॒धुरा॒ ददा॑ति ।
वैश्वा॑नर॒ सुष्टु॑तो वावृधा॒नोऽ ग्ने॒ यच्छ॒ त्र्यरु॑णाय॒ शर्म॑ ॥ २ ॥
एवा॑ ते॑ अग्ने सुम॒तिं च॑का॒नो नवि॑ष्ठाय नव॒मं त्र॒सद॑स्युः ।
यो मे॒ गिर॑स्तुविजा॒तस्य॑ पू॒र्वीर्यु॒क्तेना॒भि त्र्यरु॑णो गृ॒णाति॑ ॥ ३ ॥
यो म॒ इति॑ प्र॒वोच॒त्यश्व॑मेधाय॒ सूर॑ये ।
दद॑दृ॒चा स॒निं य॒ते दद॑न्मे॒धामृ॒ताय॒ते ॥ ४ ॥
यस्य॑ मा पर॒ुषाः श॒तमु॒द्भर्ष॑यन्त्यु॒क्षण॑ः ।
अश्व॑मेधस्य॒ दाना॒ः सोमा॑इव॒ त्र्या॑शिरः ॥ ५ ॥
इन्द्रा॑ग्नी शत॒दाव्न्यश्व॑मेधे सुवी॒र्य॑म् ।
क्ष॒त्रं धा॑रयतं बृ॒हद्दि॒वि सूर्य॑मिवा॒जर॑म् ॥ ६ ॥

[२८] अष्टाविंशं सूक्तम्

ऋषिः—विश्ववारात्रेयी ॥ देवता—अग्निः ॥ छन्दः—१ त्रिष्टुप्; २ विराट्त्रिष्टुप्; ३ निचृत्त्रिष्टुप्; ४ निचृदनुष्टुप्; ५, ६ विराड्गायत्री ॥ स्वरः—१-३ धैवतः; ४ गान्धारः; ५, ६ षड्जः ॥

॥ २२ ॥ समिद्धो अग्निर्दिवि शोचिरश्रेत्प्रत्यङ्डुषसमुर्विया वि भाति।
एति प्राचीं विश्ववारा नमोभिर्देवाँ ईळाना हविषा घृताचीं ॥ १ ॥
समिध्यमानो अमृतस्य राजसि हविष्कृण्वन्तं सचसे स्वस्तये।
विश्वं स धत्ते द्रविणं यमिन्वस्यातिथ्यमग्ने नि च धत्त इत्पुरः ॥ २ ॥
अग्ने शर्धं महते सौभगाय तव द्युम्नान्युत्तमानि सन्तु।
सं जास्पत्यं सुयममा कृणुष्व शत्रूयतामभि तिष्ठा महांसि ॥ ३ ॥
समिद्धस्य प्रमहसोऽग्ने वन्दे तव श्रियम्।
वृषभो द्युम्नवाँ असि समध्वरेष्विध्यसे ॥ ४ ॥
समिद्धो अग्न आहुत देवान्यक्षि स्वध्वर । त्वं हि हव्यवाळसि ॥ ५ ॥
आ जुहोता दुवस्यताग्निं प्रयत्यध्वरे । वृणीध्वं हव्यवाहनम् ॥ ६ ॥

[२९] एकोनत्रिंशं सूक्तम्

ऋषिः—गौरिवीतिः शाक्त्यः ॥ देवता—१-८, ९[१]-१५ इन्द्रः; ९[२] इन्द्रः उशना वा ॥ छन्दः—१ भुरिक् पङ्क्तिः; २, ४, ७ त्रिष्टुप्; ३, ५, ६, ९-११ निचृत्त्रिष्टुप्; ८ स्वराट्पङ्क्तिः; १२-१५ विराट् त्रिष्टुप् ॥ स्वरः—१, ८ पञ्चमः; २-७, ९-१५ धैवतः ॥

अथ त्रयोविंशो वर्गः ॥ २३ ॥

॥ २३ ॥ त्र्यर्यमा मनुषो देवताता त्री रोचना दिव्या धारयन्त।
अर्चन्ति त्वा मरुतः पूतदक्षास्त्वमेषामृषिरिन्द्रासि धीरः ॥ १ ॥
अनु यदीं मरुतो मन्दसानमार्चन्निन्द्रं पपिवांसं सुतस्य।
आदत्त वज्रमभि यदहिं हन्नपो यह्वीरसृजत्सर्तवा उ ॥ २ ॥
उत ब्रह्माणो मरुतो मे अस्येन्द्रः सोमस्य सुषुतस्य पेयाः।
तद्धि हव्यं मनुषे गा अविन्ददहन्नहिं पपिवाँ इन्द्रो अस्य ॥ ३ ॥
आद्रोदसी वितरं वि ष्कभायत्संविव्यानश्चिद्बिभयसे मृगं कः।
जिगर्तिमिन्द्रो अपजगुराणः प्रति श्वसन्तमव दानवं हन् ॥ ४ ॥
अध क्रत्वा मघवन्तुभ्यं देवा अनु विश्वे अददुः सोमपेयम्।
यत्सूर्यस्य हरितः पतन्तीः पुरः सतीरुपरा एतशे कः ॥ ५ ॥

॥ २४॥नव॒ यदस्य नव॒तिं च॑ भो॒गान्त्सा॒कं वज्रे॑ण म॒घवा॑ विवृ॒श्चत्।
अर्च॑न्तीन्द्रं म॒रुत॑: स॒धस्थे॒ त्रैष्टु॑भेन॒ वच॑सा बाधत॒ द्याम्॥ ६॥
सखा॒ सख्ये॑ अपच॒त्तूय॑म॒ग्निर॒स्य क्रत्वा॑ महि॒षा त्री श॒तानि॑।
त्री सा॒कमिन्द्रो॒ मनु॑षः सरां॒सि सु॒तं पि॑बद् वृ॒त्रहत्या॑य॒ सोम॑म्॥ ७॥
त्री यच्छ॒ता म॑हि॒षाणा॒मघो॒ मास्त्री सरां॑सि म॒घवा॑ सो॒म्यापा॑:।
का॒रं न विश्वे॑ अह्वन्त दे॒वा भर॒मिन्द्रा॑य॒ यदहिं॑ ज॒घान॑॥ ८॥
उ॒शना॒ यत्स॑ह॒स्यै॒३॑रया॑तं गृ॒हमि॑न्द्र जूजु॒वाने॑भि॒रश्वै॑:।
व॒न्वा॒नो अत्र॒ स॒रथं॑ ययाथ॒ कुत्से॑न दे॒वैर॑वनोर्ह॒ शुष्ण॑म्॥ ९॥
प्रान्यच्च॒क्रम॑वृहः सू॒र्य॑स्य॒ कुत्सा॑या॒न्यद्वरि॑वो॒ यात॑वेऽकः।
अ॒नास॑ो॒ दस्यूँ॑रमृणो व॒धेन॒ नि दु॒र्यो॑ण आवृणङ्मृ॒ध्रवा॑चः॥ १०॥
॥ २५॥स्तोमा॑सस्त्वा॒ गौरि॑वीतेरवर्ध॒न्नर॑न्धयो वैदथि॒नाय॒ पिप्रु॑म्।
आ त्वामृ॒जिश्वा॑ स॒ख्याय॑ चक्रे॒ पच॑न्प॒क्तीरपि॑ब॒: सोम॑मस्य॥ ११॥
नव॑ग्वासः सु॒तसो॑मास॒ इन्द्रं॑ दश॑ग्वासो अ॒भ्य॑र्चन्त्य॒र्कैः।
गव्यं॑ चिदू॒र्वम॑पि॒धान॑वन्तं॒ तं चि॒न्नरः॑ शशमा॒ना अप॑ व्रन्॥ १२॥
क॒थो नु ते॒ परि॑ चराणि वि॒द्वान्वी॒र्या॑ मघवन्या च॒कर्थ॑।
या चो॒ नु नव्या॑ कृ॒णव॑: शविष्ठ॒ प्रेदु॒ ता ते॑ वि॒दथे॑षु ब्रवाम॥ १३॥
ए॒ता विश्वा॑ चकृ॒वाँ इ॑न्द्र॒ भूर्यप॑रीतो॒ ज॒नुषा॑ वी॒र्ये॑ण।
या चि॒न्नु व॑ज्रिन्कृ॒णवो॑ दधृ॒ष्वान्न ते॑ व॒र्ता त॑विषा अस्ति॒ तस्याः॥ १४॥
इन्द्र॒ ब्रह्मा॑ क्रि॒यमा॑णा जुषस्व॒ या ते॑ शविष्ठ॒ नव्या॒ अक॑र्म।
वस्त्रे॑व भ॒द्रा सु॑कृ॒ता वसू॑यू॒ रथं॒ न धीर॒: स्वपा॑ अतक्षम्॥ १५॥

[३०] त्रिंशं सूक्तम्

ऋषिः—बभ्रुरात्रेयः॥ देवता—इन्द्र ऋणञ्चयश्च॥ छन्दः—१-५, ८, ९ निचृत्त्रिष्टुप्; ६, १३ पङ्क्तिः; ७, ११, १२ त्रिष्टुप्; १० विराट्त्रिष्टुप्; १४, १५ स्वराट्पङ्क्तिः॥ स्वरः—१-५, ७-१२ धैवतः; ६, १३-१५ पञ्चमः॥

॥ २६॥क्व१॒॑स्य वी॒रः को अ॑पश्य॒दिन्द्रं॒ सुख॑र॒थमी॑यमा॒नं हरि॑भ्याम्।
यो रा॒या व॒ज्री सु॒तसो॑ममि॒च्छन्तदो॑को॒ गन्ता॑ पुरुहू॒त ऊ॒ती॥ १॥

elibrary.bhagyaamai.org

अवाचचक्षं पदमस्य स्वरुग्रं निधातुरन्वायमिच्छन्।
अपृच्छमन्याँ उत ते म आहुरिन्द्रं नरो बुबुधाना अशेम॥ २॥
प्र नु वयं सुते या ते कृतानीन्द्र ब्रवाम यानि नो जुजोषः।
वेददविद्वाञ्छृणवच्च विद्वान्वहतेऽयं मघवा सर्वसेनः॥ ३॥
स्थिरं मनश्चकृषे जात इन्द्र वेषीदेको युधये भूयसश्चित्।
अश्मानं चिच्छवसा दिद्युतो वि विदो गवामूर्वमुस्रियाणाम्॥ ४॥
परो यत्त्वं परम आजनिष्ठाः परावति श्रुत्यं नाम बिभ्रत्।
अतश्चिदिन्द्रादभयन्त देवा विश्वा अपो अजयद्दासपत्नीः॥ ५॥
॥ २७॥तुभ्येदेते मरुतः सुशेवा अर्चन्त्यर्कं सुन्वन्त्यन्धः।
अहिमोहानमप आशयानं प्र मायाभिर्मायिनं सक्षदिन्द्रः॥ ६॥
वि षू मृधो जनुषा दानमिन्वन्नहन्गवा मघवन्त्संचकानः।
अत्रा दासस्य नमुचेः शिरो यदवर्तयो मनवे गातुमिच्छन्॥ ७॥
युजं हि मामकृथा आदिदिन्द्र शिरो दासस्य नमुचेर्मथायन्।
अश्मानं चित्स्वर्यं वर्तमानं प्र चक्रियेव रोदसी मरुद्ध्यः॥ ८॥
स्त्रियो हि दास आयुधानि चक्रे किं मा करन्नबला अस्य सेनाः।
अन्तर्ह्यख्यदुभे अस्य धेने अथोप प्रैद्युधये दस्युमिन्द्रः॥ ९॥
समत्र गावोऽभितोऽनवन्तेहेह वत्सैर्वियुता यदासन्।
सं ता इन्द्रो असृजदस्य शाकैर्यदीं सोमासः सुषुता अमन्दन्॥ १०॥
॥ २८॥यदीं सोमा बभ्रुधूता अमन्दन्नरोरवीद् वृषभः सादनेषु।
पुरन्दरः पपिवाँ इन्द्रो अस्य पुनर्गवामददादुस्रियाणाम्॥ ११॥
भद्रमिदं रुशमा अग्ने अक्रन्गवां चत्वारि ददतः सहस्रा।
ऋणंचयस्य प्रयता मघानि प्रत्यग्रभीष्म नृतमस्य नृणाम्॥ १२॥
सुपेशसं माव सृजन्त्यस्तं गवां सहस्रै रुशमासो अग्ने।
तीव्रा इन्द्रममन्दुः सुतासोऽक्तोर्व्युष्टौ परितक्म्यायाः॥ १३॥
औच्छत्सा रात्री परितक्म्या याँ ऋणंचये राजनि रुशमानाम्।
अत्यो न वाजी रघुरज्यमानो बभ्रुश्चत्वार्यसनत्सहस्रा॥ १४॥

चतुःसहस्रं गव्यस्य पश्वः प्रत्यग्रभीष्म रुशमेष्वग्ने।
घर्मश्चित्तप्तः प्रवृजे य आसीदयस्मयस्तम्वादाम विप्राः॥ १५॥

[३१] एकत्रिंशं सूक्तम्

ऋषिः—अवस्युरात्रेयः॥ देवता—१-८[२], १०-१३ इन्द्रः; ८[३] इन्द्रःकुत्सो वा; ८[४] इन्द्रः उशना वा; ९ इन्द्रः कुत्सश्च॥ छन्दः—१, २, ५, ७, ९, ११ निचृत्त्रिष्टुप्; ३, ४, ६, १० त्रिष्टुप्; ८, १२ स्वराट्पङ्क्तिः; १३ विराट्त्रिष्टुप्॥ स्वरः—१-७, ९-११, १३ धैवतः; ८, १२ पञ्चमः॥

॥ २९॥ इन्द्रो रथाय प्रवतं कृणोति यमध्यस्थान्मघवा वाजयन्तम्।
यूथेव पश्वो व्युनोति गोपा अरिष्टो याति प्रथमः सिषासन्॥ १॥
आ प्र द्रव हरिवो मा वि वेनः पिशङ्गराते अभि नः सचस्व।
नहि त्वदिन्द्र वस्यो अन्यदस्त्यमेनाँश्चिज्जनिवतश्चकर्थ॥ २॥
उद्यत्सहः सहस आजनिष्ट देदिष्ट इन्द्र इन्द्रियाणि विश्वा।
प्राचोदयत्सुदुघा वव्रे अन्तर्वि ज्योतिषा संववृत्वत्तमोऽ वः॥ ३॥
अनवस्ते रथमश्वाय तक्षन्त्वष्टा वज्रं पुरुहूत द्युमन्तम्।
ब्रह्माण इन्द्रं महयन्तो अर्कैरवर्धयन्नहये हन्तवा उ॥ ४॥
वृष्णो यत्ते वृषणो अर्कमर्चानिन्द्र ग्रावाणो अदितिः सजोषाः।
अनश्वासो ये पवयोऽरथा इन्द्रेषिता अभ्यवर्तन्त दस्यून्॥ ५॥
॥ ३०॥ प्र ते पूर्वाणि करणानि वोचं प्र नूतना मघवन्या चकर्थ।
शक्तीवो यद्बिभरा रोदसी उभे जयन्नपो मनवे दानुचित्राः॥ ६॥
तदिन्नु ते करणं दस्म विप्राहिं यद् घ्नन्नोजो अत्रामिमीथाः।
शुष्णस्य चित्परि माया अगृभ्णाः प्रपित्वं यन्नप दस्यूँरसेधः॥ ७॥
त्वमपो यदवे तुर्वशायारमयः सुदुघाः पार इन्द्र।
उग्रमयातमवहो ह कुत्सं सं ह यद्वामुशनारन्त देवाः॥ ८॥
इन्द्राकुत्सा वहमाना रथेना वामत्या अपि कर्णे वहन्तु।
निः षीमद्भ्यो धमथो निः षधस्थान्मघोनो हृदो वरथस्तमांसि॥ ९॥
वातस्य युक्तान्त्सुयुजश्चिदश्वान्कविश्चिदेषो अजगन्नवस्युः।
विश्वे ते अत्र मरुतः सखाय इन्द्र ब्रह्माणि तविषीमवर्धन्॥ १०॥

॥ ३१ ॥सूरश्चिद्रथं परितक्म्यायां पूर्व कर्दुपरं जूजुवांसम्।
भरच्चक्रमेतशः सं रिणाति पुरो दधत्सनिष्यति क्रतुं नः॥ ११ ॥
आयं जना अभिचक्षे जगामेन्द्रः सखायं सुतसोममिच्छन्।
वदन्ग्रावाव वेदिं भ्रियाते यस्य जीरमध्वर्यवश्चरन्ति॥ १२ ॥
ये चाकनन्त चाकनन्त नू ते मतीं अमृत मो ते अंह आरन्।
वावन्धि यज्यूँरुत तेषु धेह्योजो जनेषु येषु ते स्याम॥ १३ ॥

[३२] द्वात्रिंशं सूक्तम्

ऋषिः—गातुरात्रेयः॥ देवता—इन्द्रः॥ छन्दः—१, ७, ९, ११ त्रिष्टुप्; २-४, १०, १२ निचृत्त्रिष्टुप्; ५, ८ स्वराट्पङ्क्तिः; ६ भुरिक्पङ्क्तिः॥ स्वरः—१-४, ७, ९-१२ धैवतः; ५, ६, ८ पञ्चमः॥

॥ ३२ ॥अदर्दरुत्समसृजो वि खानि त्वमर्णवान्बद्बधानाँ अरम्णाः।
महान्तमिन्द्र पर्वतं वि यद्वः सृजो वि धारा अव दानवं हन्॥ १ ॥
त्वमुत्साँ ऋतुभिर्बद्बधानाँ अरंहऊधः पर्वतस्य वज्रिन्।
अहिं चिदुग्र प्रयुतं शयानं जघन्वाँ इन्द्र तविषीमधत्थाः॥ २ ॥
त्यस्य चिन्महतो निर्मृगस्य वधर्जघान तविषीभिरिन्द्रः।
य एक इदप्रतिर्मन्यमान आदस्मादन्यो अजनिष्ट तव्यान्॥ ३ ॥
त्यं चिदेषां स्वधया मदन्तं मिहो नपातं सुवृधं तमोगाम्।
वृषप्रभर्मा दानवस्य भामं वज्रेण वज्री नि जघान शुष्णम्॥ ४ ॥
त्यं चिदस्य क्रतुभिर्निषत्तममर्मणो विददिदस्य मर्म।
यदीं सुक्षत्र प्रभृता मदस्य युयुत्सन्तं तमसि हर्म्ये धाः॥ ५ ॥
त्यं चिदित्था कत्पयं शयानमसूर्ये तमसि वावृधानम्।
तं चिन्मन्दानो वृषभः सुतस्योच्चैरिन्द्रो अपगूर्यो जघान॥ ६ ॥

॥ ३३ ॥उद्यदिन्द्रो महते दानवाय वधर्यमिष्ट सहो अप्रतीतम्।
यदीं वज्रस्य प्रभृतौ ददाभ विश्वस्य जन्तोरधमं चकार॥ ७ ॥
त्यं चिदर्ण मधुपं शयानमसिन्वं वव्रं मह्यादुग्रः।
अपादमत्रं महता वधेन नि दुर्योण आवृणङ्मृध्रवाचम्॥ ८ ॥
को अस्य शुष्मं तविषीं वरात एको धना भरते अप्रतीतः।
इमे चिदस्य त्रयसो नु देवी इन्द्रस्यौजसो भियसा जिहाते॥ ९ ॥

न्यस्मै देवी स्वधितिर्जिहीत इन्द्राय गातुरुशतीव येमे।
सं यदोजो युवते विश्वमाभिरनु स्वधावे क्षितयो नमन्त॥ १०॥
एकं नु त्वा सत्पतिं पाञ्चजन्यं जातं शृणोमि यशसं जनेषु।
तं मे जगृभ्र आशसो नविष्ठं दोषा वस्तोर्हवमानास इन्द्रम्॥ ११॥
एवा हि त्वामृतुथा यातयन्तं मघा विप्रेभ्यो ददतं शृणोमि।
किं ते ब्रह्माणो गृहते सखायो ये त्वाया निदधुः कामिन्द्र॥ १२॥

॥ इति चतुर्थाष्टके प्रथमोऽध्यायः॥
[प्रथमाध्याये वर्गाः ३३, सूक्तानि २४, ऋचः १६८]

अथ द्वितीयोऽध्यायः

तृतीयोऽनुवाकः [३३] त्रयस्त्रिंशं सूक्तम्

ऋषिः—संवरणः प्राजापत्यः॥ देवता—इन्द्रः॥ छन्दः—१, २, ७ पङ्क्तिः; ३ निचृत्पङ्क्तिः; ४, १० भुरिक्पङ्क्तिः; ५, ६ स्वराट्पङ्क्तिः; ८ त्रिष्टुप्; ९ निचृत्त्रिष्टुप्॥
स्वरः—१-७, १० पञ्चमः; ८, ९ धैवतः॥

॥ १॥ महि महे तवसे दीध्ये नॄनिन्द्रायेत्था तवसे अतव्यान्।
यो अस्मै सुमतिं वाजसातौ स्तुतो जने समर्यश्चिकेत॥ १॥
स त्वं न इन्द्र धियसानो अर्कैर्हरीणां वृषन्योक्त्रमश्रेः।
या इत्था मघवन्ननु जोषं वक्षो अभि प्रार्यः संक्षि जनान्॥ २॥
न ते त इन्द्राभ्यस्मदृष्वायुक्तासो अब्रह्मता यदसन्।
तिष्ठा रथमधि तं वज्रहस्ता रश्मिं देव यमसे स्वश्वः॥ ३॥
पुरू यत्ते इन्द्र सन्त्युक्था गवे चकर्थोर्वरासु युध्यन्।
ततक्षे सूर्याय चिदोकसि स्वे वृषा समत्सु दासस्य नाम चित्॥ ४॥
वयं ते त इन्द्र ये च नरः शर्धो जज्ञाना याताश्च रथाः।
आस्माञ्जगम्यादहिशुष्म सत्वा भगो न हव्यः प्रभृथेषु चारुः॥ ५॥
॥ २॥ पपृक्षेण्यमिन्द्र त्वे ह्योजो नृम्णानि च नृतमानो अमर्तः।
स न एनीं वसवानो रयिं दाः प्रार्यः स्तुषे तुविमघस्य दानम्॥ ६॥

एवा न इन्द्रोतिभिरव पाहि गृणतः शूर कारून्।
उत त्वचं ददतो वाजसातौ पिप्रीहि मध्वः सुषुतस्य चारोः॥ ७॥
उत त्ये मा पौरुकुत्स्यस्य सूरेस्त्रसदस्योर्हिरण्यनो रराणाः।
वहन्तु मा दश श्येतासो अस्य गैरिक्षितस्य क्रतुभिर्नु संश्चे॥ ८॥
उत त्ये मा मारुताश्वस्य शोणाः क्रत्वामघासो विदथस्य रातौ।
सहस्त्रा मे च्यवतानो ददान आनूकमर्यो वपुषे नार्चन्॥ ९॥
उत त्ये मा ध्वन्यस्य जुष्टा लक्ष्मण्यस्य सुरुचो यतानाः।
मह्ना रायः संवरणस्य ऋषेर्व्रजं न गावः प्रयता अपि ग्मन्॥ १०॥

[३४] चतुस्त्रिंशं सूक्तम्

ऋषिः—संवरणः प्राजापत्यः॥ देवता—इन्द्रः॥ छन्दः—१ भुरिक्त्रिष्टुप्; २, ४, ५ निचृज्जगती; ३, ७ जगती; ६, ९ त्रिष्टुप्; ८ विराड्जगती॥ स्वरः—१, ६, ९ धैवतः; २-५, ७, ८ निषादः॥

॥ ३॥ अजातशत्रुमजरा स्ववर्त्यनुं स्वधामिता दस्ममीयते।
सुनोतन पचत ब्रह्मवाहसे पुरुष्टुताय प्रतरं दधातन॥ १॥
आ यः सोमेन जठरमपिप्रतामन्दत मघवा मध्वो अन्धसः।
यदीं मृगाय हन्तवे महावधः सहस्त्रभृष्टिमुशनां वधं यमत्॥ २॥
यो अस्मै घ्रंस उत वा य ऊधनि सोमं सुनोति भवति द्युमाँ अह।
अपाप शक्रस्ततनुष्टिमूहति तनूशुभ्रं मघवा यः कवासखः॥ ३॥
यस्यावधीत्पितरं यस्य मातरं यस्य शक्रो भ्रातरं नात ईषते।
वेतीद्वस्य प्रयता यतंकरो न किल्बिषादीषते वस्व आकरः॥ ४॥
न पञ्चभिर्दशभिर्वष्ट्यारभं नासुन्वता सचते पुष्यता चन।
जिनाति वेदमुया हन्ति वा धुनिरा देवयुं भजति गोमति व्रजे॥ ५॥
॥ ४॥ वित्वक्षणः समृतौ चक्रमासजोऽ सुन्वतो विषुणः सुन्वतो वृधः।
इन्द्रो विश्वस्य दमिता विभीषणो यथावशं नयति दासमार्यः॥ ६॥
समीं पणेरजति भोजनं मुषे वि दाशुषे भजति सूनरं वसु।
दुर्गे चन ध्रियते विश्व आ पुरु जनो यो अस्य तविषीमचुक्रुधत्॥ ७॥
सं यज्जनौ सुधनौ विश्वशर्धसावविदिन्द्रो मघवा गोषु शुभ्रिषु।
युजं ह्यन्यमकृत प्रवेपन्युदीं गव्यं सृजते सत्वभिर्धुनिः॥ ८॥

सहस्रसामाग्निवेशिं गृणीषे शत्रिमग्न उपमां केतुमर्यः।
तस्मा आपः संयतः पीपयन्त तस्मिन्क्षत्रममवत्त्वेषमस्तु॥ ९॥

[३५] पञ्चत्रिंशं सूक्तम्

ऋषिः—प्रभूवसुराङ्गिरसः॥ देवता—इन्द्रः॥ छन्दः—१ निचृदनुष्टुप्; ३ भुरिगनुष्टुप्; ७ अनुष्टुप्; २ भुरिगुष्णिक्; ४-६ स्वराडुष्णिक्; ८ भुरिग्बृहती॥ स्वरः—१, ३, ७ गान्धारः; २, ४-६ ऋषभः; ८ मध्यमः॥

॥ ५॥ यस्ते साधिष्ठोऽवस इन्द्र क्रतुष्टमा भर।
अस्मभ्यं चर्षणीसहं सस्निं वाजेषु दुष्टरम्॥ १॥
यदिन्द्र ते चतस्रो यच्छूर सन्ति तिस्रः।
यद्वा पञ्च क्षितीनामवस्तत्सु न आ भर॥ २॥
आ तेऽवो वरेण्यं वृषन्तमस्य हूमहे।
वृषजूतिर्हि जज्ञिष आभूभिरिन्द्र तुर्वणिः॥ ३॥
वृषा ह्यसि राधसे जज्ञिषे वृष्णि ते शवः।
स्वक्षत्रं ते धृषन्मनः सत्राहमिन्द्र पौंस्यम्॥ ४॥
त्वं तमिन्द्र मर्त्यमभित्रयन्तमद्रिवः।
सवरथा शतक्रतो नि याहि शवसस्पते॥ ५॥

॥ ६॥ त्वामिद् वृत्रहन्तम जनासो वृक्तबर्हिषः।
उग्रं पूर्वीषु पूर्व्यं हवन्ते वाजसातये॥ ६॥
अस्माकमिन्द्र दुष्टरं पुरोयावानमाजिषु।
सयावानं धनेधने वाजयन्तमवा रथम्॥ ७॥
अस्माकमिन्द्रेहि नो रथमवा पुरंन्ध्या।
वयं शविष्ठ वार्य दिवि श्रवो दधीमहि दिवि स्तोमं मनामहे॥ ८॥

[३६] षट्त्रिंशं सूक्तम्

ऋषिः—प्रभूवसुराङ्गिरसः॥ देवता—इन्द्रः॥ छन्दः—१, ४, ५ निचृत्त्रिष्टुप्; २, ६ त्रिष्टुप्; ३ जगती॥ स्वरः—१, २, ४-६ धैवतः; ३ निषादः॥

॥ ७॥ स आ गमदिन्द्रो यो वसूनां चिकेतद्दातुं दामनो रयीणाम्।
धन्वचरो न वंसगस्तृषाणश्चकमानः पिबतु दुग्धमंशुम्॥ १॥

आ ते हनू हरिवः शूर शिप्रे रुहत्सोमो न पर्वतस्य पृष्ठे।
अनु त्वा राजन्नर्वतो न हिन्वन्गीर्भिर्मदेम पुरुहूत विश्वे॥ २॥
चक्रं न वृत्तं पुरुहूत वेपते मनो भिया मे अमतेरिदद्रिवः।
रथादधि त्वा जरिता सदावृध कुविन्नु स्तोषन्मघवन्पुरूवसुः॥ ३॥
एष ग्रावेव जरिता तं इन्द्रेयर्ति वाचं बृहदाशुषाणः।
प्र सव्येन मघवन्यंसि रायः प्र दक्षिणिद्धरिवो मा वि वेनः॥ ४॥
वृषा त्वा वृषणं वर्धतु द्यौर्वृषा वृषभ्यां वहसे हरिभ्याम्।
स नो वृषा वृषरथः सुशिप्र वृषक्रतो वृषा वज्रिन्भरे धाः॥ ५॥
यो रोहितौ वाजिनौ वाजिनीवान्त्रिभिः शतैः सचमानावदिष्ट।
यूने समस्मै क्षितयो नमन्तां श्रुतरथाय मरुतो दुवोया॥ ६॥

[३७] सप्तत्रिंशं सूक्तम्

ऋषिः—अत्रिः॥ देवता—इन्द्रः॥ छन्दः—१ निचृत्पङ्क्तिः; २ विराट्त्रिष्टुप्; ३-५ निचृत्त्रिष्टुप्॥ स्वरः—१ पञ्चमः; २-५ धैवतः॥

॥ ८॥ सं भानुना यतते सूर्यस्याजुह्वानो घृतपृष्ठः स्वञ्चाः।
तस्मा अमृध्रा उषसो व्युच्छान्य इन्द्राय सुनवामेत्याह॥ १॥
समिद्धाग्निर्वनवत्स्तीर्णबर्हिर्युक्तग्रावा सुतसोमो जराते।
ग्रावाणो यस्येषिरं वदन्त्यध्वर्यवो हविषा सिन्धुम्॥ २॥
वधूरियं पतिमिच्छन्त्येति य ईं वहाते महिषीमिषिराम्।
आस्य श्रवस्याद्रथ आ च घोषात्पुरू सहस्रा परि वर्तयाते॥ ३॥
न स राजा व्यथते यस्मिन्निन्द्रस्तीव्रं सोमं पिबति गोसखायम्।
आ सत्वनैरजति हन्ति वृत्रं क्षेति क्षितीः सुभगो नाम पुष्यन्॥ ४॥
पुष्यात्क्षेमे अभि योगे भवात्युभे वृतौ संयती सं जयाति।
प्रियः सूर्ये प्रियो अग्ना भवाति य इन्द्राय सुतसोमो ददाशत्॥ ५॥

[३८] अष्टात्रिंशं सूक्तम्

ऋषिः—अत्रिः॥ देवता—इन्द्रः॥ छन्दः—१ अनुष्टुप्; २-४ निचृदनुष्टुप्; ५ विराडनुष्टुप्॥ स्वरः—गान्धारः॥

॥ ९॥ उरोष्ट इन्द्र राधसो विभ्वी रातिः शतक्रतो।
अधा नो विश्वचर्षणे द्युम्ना सुक्षत्र मंहय॥ १॥

यदीमिन्द्र श्रवाय्यमिषं शविष्ठ दधिषे।
पप्रथे दीर्घश्रुत्तमं हिरण्यवर्ण दुष्टरम्॥ २॥
शुष्मासो ये ते अद्रिवो मेहना केतसापसः।
उभा देवावभिष्टये दिवश्च ग्मश्च राजथः॥ ३॥
उतो नो अस्य कस्य चिद्दक्षस्य तव वृत्रहन्।
अस्मभ्यं नृम्णमा भरास्मभ्यं नृमणस्यसे॥ ४॥
नू त आभिरभिष्टिभिस्तव शर्मञ्छतक्रतो।
इन्द्र स्याम सुगोपाः शूर स्याम सुगोपाः॥ ५॥

[३९] एकोनचत्वारिंशं सूक्तम्

ऋषिः—अत्रिः॥ देवता—इन्द्रः॥ छन्दः—१ विराडनुष्टुप्; २, ३ निचृदनुष्टुप्; ४ स्वराडुष्णिक्; ५ बृहती॥
स्वरः—१-३ गान्धारः; ४ ऋषभः; ५ मध्यमः॥

॥ १०॥ यदिन्द्र चित्र मेहनास्ति त्वादातमद्रिवः।
राधस्तन्नो विदद्वस उभयाहस्त्या भर॥ १॥
यन्मन्यसे वरेण्यमिन्द्र द्युक्षं तदा भर।
विद्याम तस्य ते वयमकूपारस्य दावने॥ २॥
यत्ते दित्सु प्रराध्यं मनो अस्ति श्रुतं बृहत्।
तेन दृळ्हा चिदद्रिव आ वाजं दर्षि सातये॥ ३॥
मंहिष्ठं वो मघोनां राजानं चर्षणीनाम्।
इन्द्रमुप प्रशस्तये पूर्वीभिर्जुजुषे गिरः॥ ४॥
अस्मा इत्काव्यं वचः उक्थमिन्द्राय शंस्यम्।
तस्मा उ ब्रह्मवाहसे गिरो वर्धन्त्यत्रयो गिरः शुम्भन्त्यत्रयः॥ ५॥

[४०] चत्वारिंशं सूक्तम्

ऋषिः—अत्रिः॥ देवता—१-४ इन्द्रः; ५ सूर्यः; ६-९ अत्रिः॥ छन्दः—१ निचृदुष्णिक्; २, ३ उष्णिक्; ४ त्रिष्टुप्; ५, ६, ८ निचृत्त्रिष्टुप्; ७ भुरिक्पङ्क्तिः; ९ स्वराडुष्णिक्॥
स्वरः—१-३, ९ ऋषभः; ४-६, ८ धैवतः; ७ पञ्चमः॥

॥ ११॥ आ याह्यद्रिभिः सुतं सोमं सोमपते पिब । वृषन्निन्द्र वृषभिर्वृत्रहन्तम॥ १॥
वृषा ग्रावा वृषा मदो वृषा सोमो अयं सुतः । वृषन्निन्द्र वृषभिर्वृत्रहन्तम॥ २॥
वृषा त्वा वृषणं हुवे वज्रिञ्चित्राभिरूतिभिः । वृषन्निन्द्र वृषभिर्वृत्रहन्तम॥ ३॥

ऋजीषी वज्री वृषभस्तुराषाट्छुष्मी राजा वृत्रहा सोमपावा।
युक्त्वा हरिभ्यामुप यासदर्वाङ्माध्यन्दिने सवने मत्सदिन्द्रः॥ ४॥
यत्त्वा सूर्य स्वर्भानुस्तमसाविध्यदासुरः।
अक्षेत्रविद्यथा मुग्धो भुवनान्यदीधयुः॥ ५॥

॥ १२॥ स्वर्भानोरध यदिन्द्र माया अवो दिवो वर्तमाना अवाहन्।
गूळ्हं सूर्यं तमसापव्रतेन तुरीयेण ब्रह्मणाविन्ददत्रिः॥ ६॥
मा मामिमं तव सन्तमत्र इरस्या द्रुग्धो भियसा नि गारीत्।
त्वं मित्रो असि सत्यराधास्तौ मेहावतं वरुणश्च राजा॥ ७॥
ग्राव्णो ब्रह्मा युयुजानः सपर्यन्कीरिणा देवान्नमसोपशिक्षन्।
अत्रिः सूर्यस्य दिवि चक्षुराधात्स्वर्भानोरप माया अघुक्षत्॥ ८॥
यं वै सूर्य स्वर्भानुस्तमसाविध्यदासुरः।
अत्रयस्तमन्वविन्दन्नह्यन्ये अशक्नुवन्॥ ९॥

[४१] एकचत्वारिंशं सूक्तम्

ऋषिः—अत्रिः॥ देवता—विश्वे देवाः॥ छन्दः—१, २, ६, १५, १८ त्रिष्टुप्; ३, ७, ८, १४, १९ पङ्क्तिः; ४, १३ विराट्त्रिष्टुप्; ५, ९-१२ भुरिक्पङ्क्तिः; १६ जगती; १७ निचृज्जगती; २० याजुषीपङ्क्तिः॥ स्वरः—१, २, ४, ६, १३, १५, १८ धैवतः; ३, ५, ७-१२, १४, १९, २० पञ्चमः; १६, १७ निषादः॥

॥ १३॥ को नु वां मित्रावरुणावृतायन्दिवो वा महः पार्थिवस्य वा दे।
ऋतस्य वा सदसि त्रासीथां नो यज्ञायते वा पशुषो न वाजान्॥ १॥
ते नो मित्रो वरुणो अर्यमायुरिन्द्र ऋभुक्षा मरुतो जुषन्त।
नमोभिर्वा ये दधते सुवृक्तिं स्तोमं रुद्राय मीळ्हुषे सजोषाः॥ २॥
आ वां येष्ठाश्विना हुवध्यै वातस्य पत्मन्नर्थस्य पुष्टौ।
उत वा दिवो असुराय मन्म प्रान्धांसीव यज्यवे भरध्वम्॥ ३॥
प्र सक्षणो दिव्यः कण्वहोता त्रितो दिवः सजोषा वातो अग्निः।
पूषा भगः प्रभृथे विश्वभोजा आजिं न जग्मुराश्वश्वतमाः॥ ४॥
प्र वो रयिं युक्ताश्वं भरध्वं राय एषऽवसे दधीत धीः।
सुशेव एवैरौशिजस्य होता ये व एवा मरुतस्तुराणाम्॥ ५॥

॥ १४ ॥ प्र वो॑ वा॒युं र॑थ॒युजं॑ कृणुध्वं॒ प्र दे॒वं विप्रं॑ पनि॒तार॑म॒र्कैः।
इ॒षु॒ध्यव॑ ऋत॒साप॑ः पुर॒न्धी॒र्वस्वी॑र्नो॒ अत्र॒ पत्नी॒रा धि॒ये धुः॥ ६॥
उप॑ व॒ एषे॒ वन्द्यो॑भिः शू॒षैः प्र य॒ह्वी दि॒वश्चि॒तय॑द्भि॒र॒र्कैः।
उ॒षास॒ानक्ता॑ वि॒दुषी॑व॒ विश्व॒मा ह॑ वहतो॒ मर्त्या॑य य॒ज्ञम्॥ ७॥
अ॒भि वो॑ अर्चे पो॒ष्यावतो॒ नॄन्वास्तो॒ष्पति॑ं॒ त्वष्टा॑रं॒ रर॑ाणः।
धन्या॑ स॒जोषा॑ धि॒षणा॒ नमो॑भि॒र्वन॒स्पती॑ँरोष॑धी॒ राय॒ एषे॑॥ ८॥
तु॒जे न॒स्तने॒ पर्व॑ताः सन्तु स्वै॒तव॑ो॒ ये वस॑वो॒ न वी॒राः।
प॒नि॒त आ॒प्त्यो य॑ज॒तः सदा॑ नो॒ वर्धा॒न्नः शंस॑ं॒ नर्यो॑ अ॒भिष्टौ॑॥ ९॥
वृष्णो॑ अस्तोषि भू॒म्यस्य॒ गर्भ॑॑ त्रि॒तो नपा॑तम॒पां सु॒वृक्ति॑।
गृ॒णी॒ते अ॒ग्निरे॒तरी॒ न शू॒षैः शो॒चिष्के॑शो॒ नि रि॑णाति॒ वना॑॥ १०॥
॥ १५ ॥ क॒था म॒हे रु॒द्रिया॑य ब्रवाम॒ कद्रा॑ये॒ चिकि॑तुषे॒ भगा॑य।
आप॒ ओष॑धीरु॒त नो॑ऽवन्तु द्यौर्व॒ना गि॒रयो॑ वृ॒क्षके॑शाः॥ ११॥
शृ॒णोतु॑ न ऊ॒र्जां प॒तिर्गिर॒ः स नभ॒स्तरी॑याँ इषि॒रः परि॑ज्मा।
शृ॒ण्वन्त्वाप॒ः पुरो॒ न शु॒भ्राः परि॒ स्रुचो॑ बबृहा॒णस्या॒द्रेः॥ १२॥
वि॒दा चि॒न्नु म॑हा॒न्तो ये व॒ एवा॒ ब्रवा॑म दस्मा॒ वार्य॑ं दधा॑नाः।
वय॑श्च॒न सु॒भ्व॑१॑ आव॑ यन्ति क्षु॒भा मर्त॑मनु॒यतं॑ वध॒स्नैः॥ १३॥
आ दैव्या॑नि॒ पार्थि॑वानि॒ जन्मा॒पश्चाच्छा॒ सुम॑खाय वोचम्।
वर्ध॑न्तां॒ द्यावो॒ गिर॑श्च॒न्द्राग्रा॑ उ॒दा व॑र्धन्ताम॒भिषा॑ता॒ अर्णा॑ः॥ १४॥
प॒देप॑दे मे जरि॒मा नि धा॑यि॒ वरू॒त्री वा॒ शक्रा॒ या पा॒युभि॑श्च।
सिष॑क्तु मा॒ता म॒ही र॒सा न॒ः स्मत्सू॒रिभि॑र्ऋजुह॒स्त ऋ॑जुव॒नि॑ः॥ १५॥
॥ १६ ॥ क॒था दा॑शेम॒ नम॑सा सु॒दानू॑ने॒वया॑ मरुतो॒ अच्छो॑क्तौ॒ प्रश्र॑वसो मरुतो
अच्छो॑क्तौ। मा नो॑ऽ हिर्बु॒ध्यो॑ रि॒षे धा॑द॒स्माक॑ं भूदुपमाति॒वनि॑ः॥ १६॥
इति॑ चि॒न्नु प्र॒जाये॑ पशु॒मत्यै॒ देवा॑सो॒ वन॑ते॒ मर्त्यो॑ व॒ आ दे॑वासो
वनते॒ मर्त्यो॑ वः। अत्रा॑ शि॒वां त॒न्वो॑ धासिम॒स्या
ज॒रां चि॑न्मे॒ निर्ऋ॑तिर्जग्रसीत॥ १७॥

तां वो॑ देवाः सुम॒तिमू॒र्जय॑न्तीमिष॒मश्याम वसवः॒ शसा॒ गोः।
सा नः॑ सु॒दानु॑र्मृ॒ळय॑न्ती दे॒वी प्रति॒ द्रव॑न्ती सुवि॒ताय॑ गम्याः॥ १८॥
अ॒भि न॒ इळा॑ यू॒थस्य॑ मा॒ता स्मन्न॒दीभि॑रु॒र्वशी॑ वा गृणातु।
उ॒र्वशी॑ वा बृहद्दि॒वा गृ॑णा॒नाभ्यू॑र्ण्वा॒ना प्र॑भृथस्या॒योः॥ १९॥
सिष॑क्तु न ऊर्ज॒व्य॑स्य पु॒ष्टेः॥ २०॥

[४२] द्विचत्वारिंशं सूक्तम्

ऋषिः—अत्रिः॥ देवता—विश्वे देवाः॥ छन्दः—१, ४, ६, ११, १२, १५, १६, १८ निचृत्त्रिष्टुप्; २ विराट्त्रिष्टुप्; ३, ५, ७-९, १३, १४ त्रिष्टुप्; १० भुरिक्पङ्क्तिः; १७ याजुषीपङ्क्तिः॥ स्वरः—१-९, ११-१६, १८ धैवतः; १०, १७ पञ्चमः॥

॥ १७॥प्र शन्त॑मा॒ वरु॑णं दीधि॒ती गीर्मि॒त्रं भग॒मदि॑तिं नू॒नम॑श्याः।
पृष॑द्योनिः॒ पञ्च॑होता शृणो॒त्वतू॑र्तपन्था॒ असु॑रो मयो॒भुः॥ १॥
प्रति॑ मे॒ स्तोम॒मदि॑तिर्जगृभ्यात्सू॒नुं न मा॒ता हृद्यं॑ सु॒शेव॑म्।
ब्रह्म॑ प्रि॒यं दे॒वहि॑तं॒ यदस्त्यहं मि॒त्रे वरु॑णे॒ यन्म॑यो॒भु॥ २॥
उदी॑रय क॒वित॑मं कवी॒नामुन॑त्तै॒नम॒भि मध्वा॑ घृ॒तेन॑।
स नो॒ वसू॑नि॒ प्रय॑ता हि॒तानि॑ च॒न्द्राणि॑ दे॒वः स॑वि॒ता सु॑वाति॥ ३॥
समि॑न्द्र णो॒ मन॑सा नेषि॒ गोभि॒ः सं सू॒रिभि॑र्हरिव॒ः सं स्व॒स्ति।
सं ब्रह्म॑णा दे॒वहि॑तं॒ यदस्ति॒ सं दे॒वानां॑ सु॒मत्या॑ य॒ज्ञिया॑नाम्॥ ४॥
दे॒वो भगः॑ सवि॒ता रा॒यो अं॑श॒ इन्द्रो॑ वृ॒त्रस्य॑ सं॒जितो॒ धना॑नाम्।
ऋ॒भु॒क्षा वाज॑ उ॒त वा॒ पुर॒न्धिर॑वन्तु नो अ॒मृता॑सस्तु॒रास॑ः॥ ५॥
॥ १८॥म॒रुत्व॑तो॒ अप्र॑तीतस्य॒ जि॒ष्णोर॒र्जूर्य॑तः॒ प्र ब्र॑वामा कृ॒तानि॑।
न ते॒ पूर्वे॑ मघवन्नापरा॒सो न वी॒र्य॑१॑ नूत॑न॒ः कश्च॒नाप॑॥ ६॥
उप॑ स्तुहि प्रथ॒मं र॑त्न॒धेय॑ं बृह॒स्पति॑ं सनि॒तार॑ं धना॑नाम्।
यः शंस॑ते स्तुव॒ते शंभ॑विष्ठः पुरू॒वसु॑रा॒गम॒ज्जोहु॑वानम्॥ ७॥
तवो॒तिभि॒ः सच॑माना॒ अरि॑ष्टा बृह॒स्पते॑ म॒घवा॑नः सु॒वीरा॑ः।
ये अ॑श्व॒दा उ॒त वा॒ सन्ति॑ गो॒दा ये व॑स्त्र॒दाः सु॒भगा॒स्तेषु॑ राय॑ः॥ ८॥
वि॒स॒र्माणं॑ कृणुहि वि॒त्तमे॑षां॒ ये भु॒ञ्जते॒ अपृ॑णन्तो॒ न उ॒क्थैः।
अप॑व्रतान्प्रस॒वे वा॑वृधा॒नान् ब्रह्म॒द्विष॒ः सूर्या॒द्यावय॑स्व॥ ९॥

य ओहते रक्षसो देववीतावचक्रेभिस्तं मरुतो नि यात।
यो वः शमीं शशमानस्य निन्दात्तुच्छ्यान्कामान्करते सिष्विदानः॥ १०॥
॥ १९॥तमु ष्टुहि यः स्विषुः सुधन्वा यो विश्वस्य क्षयति भेषजस्य।
यक्ष्वा महे सौमनसाय रुद्रं नमोभिर्देवमसुरं दुवस्य॥ ११॥
दमूनसो अपसो ये सुहस्ता वृष्णः पत्नीर्नद्यो विभ्वतष्टाः।
सरस्वती बृहद्दिवोत राका दशस्यन्तीर्वरिवस्यन्तु शुभ्राः॥ १२॥
प्र सू महे सुशरणाय मेधां गिरं भरे नव्यसीं जायमानाम्।
य आहुना दुहितुर्वक्षणासु रूपा मिनानो अकृणोदिदं नः॥ १३॥
प्र सुष्टुतिः स्तनयन्तं रुवन्तमिळस्पतिं जरितर्नूनमश्याः।
यो अब्दिमाँ उदनिमाँ इयर्ति प्र विद्युता रोदसी उक्षमाणः॥ १४॥
एष स्तोमो मारुतं शर्धो अच्छा रुद्रस्य सूनूंर्युवन्यूँरुदश्याः।
कामो राये हवते मा स्वस्त्युप स्तुहि पृषदश्वाँ अयासः॥ १५॥
प्रैष स्तोमः पृथिवीमन्तरिक्षं वनस्पतीँरोषधी राये अश्याः।
देवोदेवः सुहवो भूतु मह्यं मा नो माता पृथिवी दुर्मतौ धात्॥ १६॥
उरौ देवा अनिबाधे स्याम॥ १७॥
समश्विनोरवसा नूतनेन मयोभुवा सुप्रणीती गमेम।
आ नो रयिं वहतमोत वीराना विश्वान्यमृता सौभगानि॥ १८॥

[४३] त्रिचत्वारिंशं सूक्तम्

ऋषिः—अत्रिः॥ देवता—विश्वे देवाः॥ छन्दः—१, ३, ६, ८, ९, १७ निचृत्त्रिष्टुप्; २, ४, ५, १०-१२, १५ त्रिष्टुप्; ७, १३ विराट्त्रिष्टुप्; १४ भुरिक्पङ्क्तिः; १६ याजुषीपङ्क्तिः॥ स्वरः—१-१३, १५, १७ धैवतः; १४, १६ पञ्चमः॥

॥ २०॥आ धेनवः पयसा तूर्ण्यर्था अमर्धन्तीरुप नो यन्तु मध्वा।
महो राये बृहतीः सप्त विप्रो मयोभुवो जरिता जोहवीति॥ १॥
आ सुष्टुती नमसा वर्तयध्यै द्यावा वाजाय पृथिवी अमृध्रे।
पिता माता मधुवचाः सुहस्ता भरेभरे नो यशसावविष्टाम्॥ २॥
अध्वर्यवश्चकृवांसो मधूनि प्र वायवे भरत चारु शुक्रम्।
होतेव नः प्रथमः पाह्यस्य देव मध्वो ररिमा ते मदाय॥ ३॥

दश॒ क्षिपो॑ युञ्जते बा॒हू अद्रिं॒ सोम॑स्य॒ या श॑मि॒तारा॑ सु॒हस्ता॑।
मध्वो॒ रसं॑ सु॒गभ॑स्तिर्गिरि॒ष्ठां च॑नि॒श्चदद्दु॑दुहे शु॒क्रम॑ꣳशुः॥ ४॥
असा॑वि ते जुजुषा॒णाय॒ सोमः॒ क्रत्वे॒ दक्षा॑य बृ॒हते॒ मदा॑य।
हरी॒ रथे॑ सु॒धुरा॒ योगे॑ अ॒र्वाङि॑न्द्र॒ प्रि॒या कृ॑णुहि हू॒यमा॑नः॥ ५॥
॥ २१॥आ नो॑ म॒हीम॒रम॑तिं स॒जोषा॒ ग्नां दे॒वीं नम॑सा रा॒तह॑व्याम्।
मधो॒र्मदा॑य बृ॒हतीमृ॑त॒ज्ञामाग्ने॑ वह प॒थिभि॑र्देव॒यानै॑ः॥ ६॥
अ॒ञ्जन्ति॒ यं प्र॒थय॑न्तो॒ न विप्रा॑ व॒पाव॑न्तं॒ नाग्निना॒ तप॑न्तः।
पि॒तुर्न पु॒त्र उ॒पसि॒ प्रेष्ठ॒ आ घ॒र्मो अ॒ग्निमृ॒तय॑न्नसादि॥ ७॥
अच्छा॑ म॒ही बृ॑ह॒ती शन्त॑मा॒ गीर्दू॒तो न ग॑न्त्व॒श्विना॑ हुवध्यै।
म॒यो॒भुवा॑ स॒रथा॑ यातम॒र्वाग्ग॒न्तं नि॒धिं धु॑र॒माणि॑र्न नाभि॑म्॥ ८॥
प्र तव्य॑सो॒ नम॑उक्तिं तु॒रस्या॒हं पू॒ष्ण उ॒त वा॒योर॑दिक्षि।
या राध॑सा चोदि॒तारा॑ मती॒नां या वाज॑स्य द्रविणो॒दा उ॒त त्मन्॥ ९॥
आ नाम॑भिर्म॒रुतो॑ वक्षि॒ विश्वा॑ना रू॒पेभि॑र्जातवेदो हुवा॒नः।
य॒ज्ञं गिरो॑ जरि॒तुः सु॑ष्टु॒तिं च॒ विश्वे॑ गन्त मरुतो॒ विश्व॑ ऊ॒ती॥ १०॥
॥ २२॥आ नो॑ दि॒वो बृ॑ह॒तः पर्व॑ता॒दा सर॑स्वती यज॒ता ग॑न्तु य॒ज्ञम्।
हवं॑ दे॒वी जु॑जुषा॒णा घृ॒ताची॑ श॒ग्मां नो॒ वाच॒मुश॑ती शृणोतु॥ ११॥
आ वे॒धस॑ं नील॑पृष्ठं बृ॒हन्त॑ं बृ॒हस्पति॑ं सद॑ने सादयध्वम्।
सा॒दद्यो॑नि॑ं दम॒ आ दी॑दि॒वांस॑ं हिर॑ण्यवर्णमरु॒षं स॑पेम॥ १२॥
आ ध॑र्ण॒सिर्बृ॑हद्दि॒वो र॑रा॒णो॒ विश्वे॑भिर्ग॒न्त्वोम॑भिर्हुवा॒नः।
ग्रा वसा॑न॒ ओष॑धी॒रम॑ृध्र॒स्त्रिधा॑तु॒शृङ्गो॒ वृष॒भो व॑यो॒धाः॥ १३॥
मा॒तुष्प॒दे प॑र॒मे शु॒क्र आ॒योर्वि॑प॒न्यवो॑ रास्पि॒रासो॑ अग्मन्।
सु॒शेव्यं॑ नम॑सा रा॒तह॑व्याः शिशुं॒ मृज॑न्त्या॒यवो॒ न वा॒से॥ १४॥
बृ॒हद्व॑यो॑ बृ॒हते॒ तुभ्य॑मग्ने धिया॒जुरो॑ मिथु॒नास॑ः सचन्त।
दे॒वोदे॑वः सु॒हवो॑ भूतु॒ मह्यं॒ मा नो॑ मा॒ता पृ॑थि॒वी दु॑र्म॒तौ धा॑त्॥ १५॥
उ॒रौ दे॑वा अनिबा॒धे स्या॑म॥ १६॥

समश्विनोरवसा नूतनेन मयोभुवा सुप्रणीती गमेम।
आ नो रयिं वहतमोत वीराना विश्वान्यामृता सौभगानि॥ १७॥

[४४] चतुश्चत्वारिंशं सूक्तम्

ऋषिः—अवत्सारः काश्यप अन्ये च दृष्टलिङ्गाः॥ देवता—विश्वे देवाः॥ छन्दः—१, १३ विराट् जगती; २-६ निचृज्जगती; ८, ९, १२ जगती; ७ भुरिक्त्रिष्टुप्; १०, ११ स्वराट्त्रिष्टुप्; १४ विराट्त्रिष्टुप्; १५ त्रिष्टुप्॥ स्वरः—१-६, ८, ९, १२, १३, निषादः; ७, १०, ११, १४, १५ धैवतः॥

॥ २३॥ तं प्रत्नथा पूर्वथा विश्वथेमथा ज्येष्ठतातिं बर्हिषदं स्वर्विदम्।
प्रतीचीनं वृजनं दोहसे गिराशुं जयन्तमनु यासु वर्धसे॥ १॥
श्रिये सुदृशीरुपरस्य याः स्वर्विरोचमानः ककुभामचोदते।
सुगोपा असि न दभाय सुक्रतो परो मायाभिर्ऋत आस नाम ते॥ २॥
अत्यं हविः सचते सच्च धातु चारिष्टगातुः स होता सहोभरिः।
प्रसर्स्राणो अनु बर्हिर्वृषा शिशुर्मध्ये युवाजरो विस्रुहा हितः॥ ३॥
प्र व एते सुयुजो यामन्निष्टये नीचीरमुष्मै यम्य ऋतावृधः।
सुयन्तुभिः सर्वशासैरभीशुभिः क्रिविर्नामानि प्रवणे मुषायति॥ ४॥
संजभुराणास्तरुभिः सुतेगृभं वयाकिनं चित्तगर्भासु सुस्वरुः।
धारवाकेष्वृजुगाथ शोभसे वर्धस्व पत्नीरभि जीवो अध्वरे॥ ५॥

॥ २४॥ यादृगेव ददृशे तादृगुच्यते सं छायया दधिरे सिध्रयाप्स्वा।
महीमस्मभ्यमुरुषामुरु ज्रयो बृहत्सुवीरमनपच्युतं सहः॥ ६॥
वेत्यग्रुर्जनिवान्वा अति स्पृधः समर्यता मनसा सूर्यः कविः।
घ्रंसं रक्षन्तं परि विश्वतो गयमस्माकं शर्म वनवत्स्वावसुः॥ ७॥
ज्यायांसमस्य यतुनस्य केतुनं ऋषिस्वरं चरति यासु नाम ते।
यादृश्मिन्धायि तमपस्यया विदद्य उ स्वयं वहते सो अरं करत्॥ ८॥
समुद्रमासामव तस्थे अग्रिमा न रिष्यति सवनं यस्मिन्नायता।
अत्रा न हार्दि क्रवणस्य रेजते यत्रा मतिर्विद्यते पूतबन्धनी॥ ९॥
स हि क्षत्रस्य मनसस्य चित्तिभिरेवावदस्य यजतस्य सध्र्योः।
अवत्सारस्य स्पृणवाम रण्वभिः शविष्ठं वाजं विदुषा चिदर्ध्यम्॥ १०॥

॥ २५ ॥श्ये॒न आ॑सा॒मदि॑तिः क॒क्ष्यो३॑ मदो॑ वि॒श्ववा॑रस्य यज॒तस्य॑ मा॒यिनः॑।
सम॒न्यम॑न्यमर्थय॒न्त्येत॑वे वि॒दुर्वि॒षाणं॑ परि॒पान॒मन्ति॒ ते॥ ११॥
स॒दा॒पृ॒णो य॑ज॒तो वि द्विषो॑ वधीद्वाहुवृ॒क्तः श्रु॒त॒वित्तयो॑ व॒ः सचा॑।
उ॒भा स वरा॒ प्रत्ये॑ति॒ भाति॑ च॒ यदी॑ गण॒ं भज॑ते सुप्र॒याव॑भिः॥ १२॥
सु॒तं॒भ॒रो यज॑मानस्य॒ सत्प॑ति॒र्विश्वा॑सामू॒धः स धि॒यामु॑दञ्च॒नः।
भर॑द्धे॒नू रस॑वच्छिश्रिये॒ पयो॑ऽनुब्रुवा॒णो अध्ये॑ति॒ न स्व॒पन्॥ १३॥
यो जा॒गार॒ तमृ॑चः॒ कामयन्ते॒ यो जा॒गार॒ तमु॒ सामा॑नि यन्ति।
यो जा॒गार॒ तम॒यं सोम॑ आह॒ तवा॒हम॑स्मि स॒ख्ये न्यो॑काः॥ १४॥
अ॒ग्निर्जी॑गार॒ तमृ॑चः॒ कामयन्ते॒ऽग्निर्जी॑गार॒ तमु॒ सामा॑नि यन्ति।
अ॒ग्निर्जी॑गार॒ तम॒यं सोम॑ आह॒ तवा॒हम॑स्मि स॒ख्ये न्यो॑काः॥ १५॥

चतुर्थोऽनुवाकः [४५] पञ्चचत्वारिंशं सूक्तम्

ऋषिः—सदापृण आत्रेयः॥ देवता—विश्वे देवाः॥ छन्दः—१, २ पङ्क्तिः; ३ विराट्त्रिष्टुप्; ४, ६, ७ निचृत्त्रिष्टुप्; ५, ९, ११ भुरिक्पङ्क्तिः; ८, १० स्वराट्पङ्क्तिः॥ स्वरः—१, २, ५, ८-११ पञ्चमः; ३, ४, ६, ७ धैवतः॥

॥ २६ ॥वि॒दा दि॒वो वि॒ष्यन्नद्रि॑मु॒क्थैरा॑य॒त्या उ॒षसो॑ अ॒र्चिनो॑ गुः।
अप॑ावृत व्र॒जिनी॒रुत्स्वर्गा॒द्वि दुरो॒ मानु॑षीर्दे॒व आ॑वः॥ १॥
वि सूर्यो॑ अ॒मति॑ं न श्रिय॑ं सा॒दोर्वाद् गवां मा॒ता जा॑न॒ती गा॑त्।
धन्व॑र्णसो न॒द्य॑१॑ः खादो॑अर्णा॒ः स्थूणे॑व॒ सुमि॑ता दृंहत द्यौः॥ २॥
अ॒स्मा उ॒क्थाय॒ पर्व॑तस्य॒ गर्भो॑ म॒हीनां॑ ज॒नुषे॑ पू॒र्व्याय॑।
वि पर्व॑तो॒ जिही॑त॒ साध॑त द्यौरा॒विवा॑सन्तो दसयन्त॒ भूम॑॥ ३॥
सू॒क्तेभि॑र्वो॒ वचो॑भिर्दे॒वजु॑ष्टैरिन्द्रा॒ न्व१॑ग्नी अव॑से हुवध्यै।
उ॒क्थेभि॒र्हि ष्मा॑ क॒वय॑ः सुय॒ज्ञा आ॒विवा॑सन्तो म॒रुतो॒ यज॑न्ति॥ ४॥
एतो॒ न्व१॑द्य सु॒ध्यो३॑ भवा॑म॒ प्र दु॒च्छुना॑ मिनवामा॒ वरी॑यः।
आ॒रे द्वेषां॑सि सनु॒तर्दधा॑मायाम॒ प्राञ्चो॒ यज॑मान॒मच्छ॑॥ ५॥
॥ २७ ॥एता॒ धिय॑ं कृ॒णवा॑मा सखा॒योऽप॒ या मा॒ताँ ऋ॑णु॒त व्र॒जं गोः।
यया॒ मनु॒र्विशि॒शिप्रं॑ जि॒गाय॒ यया॑ व॒णिग्व॒ङ्कुरापा॒ पुरी॑षम्॥ ६॥

अनू॑नोदत्र हस्तयतो अद्रिरार्च॒न्येन॒ दश॑ मा॒सो नव॑ग्वाः।
ऋ॒तं य॒ती स॒रमा॒ गा अ॑विन्द॒द्विश्वा॑नि स॒त्याङ्गि॑राश्चकार॥ ७॥
विश्वे॑ अ॒स्या व्यु॒षि मा॑हि॒नाया॒ः सं यद् गोभि॒रङ्गि॑रसो॒ नव॑न्त।
उत्स॑ आसां पर॒मे स॒धस्थ॑ ऋ॒तस्य॑ प॒था स॒रमा॑ विद॒द् गाः॥ ८॥
आ सूर्यो॑ यातु स॒प्ताश्व॒ः क्षेत्रं॒ यद॑स्योर्वि॒या दी॑र्घया॒थे।
र॒घुः श्ये॒नः प॑तय॒दन्धो॒ अच्छा॒ युवा॑ क॒विर्दी॑दय॒द् गोषु॒ गच्छ॑न्॥ ९॥
आ सूर्यो॑ अरुहच्छु॒क्रमर्णोऽयु॑क्त॒ यद्ध॒रितो॑ वी॒तपृ॑ष्ठाः।
उ॒द्ना न नाव॑मनयन्त॒ धीरा॑ आशृ॒ण्व॒तीरापो॑ अ॒र्वाग॑तिष्ठन्॥ १०॥
धियं॑ वो अ॒प्सु द॑धिषे स्व॒र्षां॑ ययात॑र॒न्दश॑ मा॒सो नव॑ग्वाः।
अ॒या धि॒या स्या॑म दे॒वगो॑पा अ॒या धि॒या तु॑तुर्या॒मात्यं॑हः॥ ११॥

[४६] षट्चत्वारिंशं सूक्तम्

ऋषिः—प्रतिक्षत्र आत्रेयः॥ देवता—१-६ विश्वे देवाः; ७, ८ देवपत्न्यः॥ छन्दः—१ भुरिग्जगती; २, ८ निचृत्पङ्क्तिः; ३, ५, ६ निचृज्जगती; ४, ७ जगती॥ स्वरः—१, ३-७ निषादः; २, ८ पञ्चमः॥

॥ २८ ॥ हयो॒ न वि॒द्वाँ अ॑युजि स्व॒यं धु॒रि तां व॑हामि प्र॒तर॑णीमवस्यु॒वम्।
नास्या॑ वश्मि वि॒मुच॑ं॒ नाव॑ृतं पुन॒र्विद्वा॒न्पथः॑ पु॒रए॒त ऋ॒जु ने॑षति॥ १॥
अग्न॒ इन्द्र॒ वरु॑ण मि॒त्र दे॒वाः॑ शर्धः॑ प्र य॑न्त मारु॒तोत वि॑ष्णो।
उ॒भा नास॑त्या रु॒द्रो अध॒ ग्नाः॑ पू॒षा भग॒ः सर॑स्वती जुषन्त॥ २॥
इ॒न्द्रा॒ग्नी मि॒त्रावरु॑णादि॒तिं स्व॑ः पृथि॒वीं द्यां म॒रुत॑ः पर्व॒ताँ अ॒पः।
हु॒वे विष्णुं॑ पू॒षण॒ं ब्रह्म॑ण॒स्पति॑ं॒ भग॑ं नु शंस॑ं सवि॒तार॑मू॒तये॑॥ ३॥
उ॒त नो॒ विष्णु॑रु॒त वातो॑ अ॒स्रिधो॑ द्रविणो॒दा उ॒त सोमो॒ मय॑स्करत्।
उ॒त ऋ॒भव॑ उ॒त रा॒ये नो॑ अ॒श्विनो॒त त्वष्टो॒त विभ्वा॑नु॒ मंस॑ते॥ ४॥
उ॒त त्यन्नो॒ मारु॑तं॒ शर्ध॒ आ ग॑मद्दि॒विक्ष॒यं य॑ज॒तं ब॒र्हिरा॒सदे॑।
बृ॒हस्पति॒ः शर्म॑ पू॒षोत नो॑ यमद्वरू॒थ्यं१॒॑ वरु॑णो मि॒त्रो अ॑र्य॒मा॥ ५॥
उ॒त त्ये न॒ः पर्व॑तासः सुशस्तय॑ः सुदी॒तयो॑ न॒द्य१॒॑स्त्रामणे भुवन्।
भगो॑ विभ॒क्ता श॑व॒सावसा ग॑मदुरु॒व्यचा॒ अदि॑तिः श्रोतु मे॒ हव॑म्॥ ६॥

देवानां पत्नीरुशतीरवन्तु नः प्रावन्तु नस्तुजये वाजसातये।
याः पार्थिवासो या अपामपि व्रते ता नो देवीः सुहवाः शर्म यच्छत॥ ७॥
उत ग्ना व्यन्तु देवपत्नीरिन्द्राण्यग्नायश्विनी राट्।
आ रोदसी वरुणानी शृणोतु व्यन्तु देवीर्य ऋतुर्जनीनाम्॥ ८॥

॥ इति चतुर्थाष्टके द्वितीयोऽध्यायः॥
[द्वितीयाध्याये वर्गाः २८, सूक्तानि १४, ऋचः १४६]

अथ तृतीयोऽध्यायः

[४७] सप्तचत्वारिंशं सूक्तम्

ऋषिः—प्रतिरथ आत्रेयः॥ देवता—विश्वे देवाः॥ छन्दः—१-३, ७ त्रिष्टुप्; ४ भुरिक्त्रिष्टुप्; ५ भुरिक्पङ्क्तिः; ६ विराट्त्रिष्टुप्॥ स्वरः—१-४, ६, ७ धैवतः; ५ पञ्चमः॥

॥ १॥ प्रयुञ्जती दिव एति ब्रुवाणा मही माता दुहितुर्बोधयन्ती।
आविवासन्ती युवतिर्मनीषा पितृभ्य आ सदने जोहुवाना॥ १॥
अजिरासस्तदप ईयमाना आतस्थिवांसो अमृतस्य नाभिम्।
अनन्तासः उरवो विश्वतः सीं परि द्यावापृथिवी यन्ति पन्थाः॥ २॥
उक्षा समुद्रो अरुषः सुपर्णः पूर्वस्य योनिं पितुरा विवेश।
मध्ये दिवो निहितः पृश्निरश्मा वि चक्रमे रजसस्पात्यन्तौ॥ ३॥
चत्वार ईं बिभ्रति क्षेमयन्तो दश गर्भं चरसे धापयन्ते।
त्रिधातवः परमा अस्य गावो दिवश्चरन्ति परि सद्यो अन्तान्॥ ४॥
इदं वपुर्निवचनं जनासश्चरन्ति यन्नद्यस्तस्थुरापः।
द्वे यदीं बिभृतो मातुरन्ये इहेह जाते यम्या सबन्धू॥ ५॥
वि तन्वते धियो अस्मा अपांसि वस्त्रा पुत्राय मातरो वयन्ति।
उपप्रक्षे वृषणो मोदमाना दिवस्पथा वध्वो यन्त्यच्छ॥ ६॥
तदस्तु मित्रावरुणा तदग्ने शं योरस्मभ्यमिदमस्तु शस्तम्।
अशीमहि गाधमुत प्रतिष्ठां नमो दिवे बृहते सादनाय॥ ७॥

[४८] अष्टचत्वारिंशं सूक्तम्

ऋषिः—प्रतिभानुरात्रेयः ॥ देवता—विश्वे देवाः ॥ छन्दः—१, ३ स्वराट्त्रिष्टुप्; २, ४, ५ निचृज्जगती ॥ स्वरः—१, ३ धैवतः; २, ४, ५ निषादः ॥

॥ २ ॥ कदु॑ प्रि॒याय॒ धाम्ने॑ मनामहे॒ स्वक्ष॑त्राय॒ स्वय॑शसे म॒हे व॒यम्।
आमे॒न्यस्य॒ रज॑सो॒ यद॒भ्र आँ अ॒पो वृ॑णा॒ना वि॑त॒नोति॑ मा॒यिनी॑॥ १॥
ता अ॑त्नत व॒युनं॑ वी॒रव॑क्षणं समा॒न्या वृ॑त॒या विश्व॒मा रज॑:।
अपो॒ अपा॑चीरप॒रा अपे॑जते॒ प्र पूर्वी॑भिस्तिरते देव॒युर्जन॑:॥ २॥
आ ग्रावं॑भिरहन्ये॑भि॒रक्तु॑भिर्व॒रिष्ठं॑ वज्र॒मा जि॑घर्ति मा॒यिनि॑।
श॒तं वा॒ यस्य॑ प्र॒चर॒न्त्स्वे दमे॑ संव॒र्तय॑न्तो॒ वि च॑ वर्तय॒न्नहा॑॥ ३॥
ताम॑स्य रीतिं पर॒शोरि॑व॒ प्रत्यनी॑कमख्यं भु॒जे अ॑स्य॒ वर्प॑सः।
सचा॒ यदि॑ पितु॒मन्त॑मिव॒ क्षयं॑ रत्नं॑ दधा॑ति॒ भर॑हूतये॒ विशे॥ ४॥
स जि॒ह्वया॒ चतु॑रनीक ऋञ्ज॒ते चारु॒ वसा॑नो॒ वरु॑णो॒ यत॑न्नरिम्।
न तस्य॑ विद्म पुरुष॒त्वता॑ व॒यं यतो॒ भग॑: स॒विता दा॑ति॒ वार्य॑म्॥ ५॥

[४९] एकोनपञ्चाशं सूक्तम्

ऋषिः—प्रतिप्रभ आत्रेयः ॥ देवता—विश्वे देवाः ॥ छन्दः—१, २, ४ भुरिक्त्रिष्टुप्; ३ निचृत्त्रिष्टुप्; ५ स्वराट्पङ्क्तिः ॥ स्वरः—१-४ धैवतः; ५ पञ्चमः ॥

॥ ३ ॥ दे॒वं वो॑ अ॒द्य स॑वि॒तार॒मेषे॒ भगं॑ च॒ रत्नं॑ वि॒भज॑न्तमा॒योः।
आ वां॑ नरा पुरुभुजा ववृत्यां दि॒वेदि॑वे चिदश्विना सखी॒यन्॥ १॥
प्रति॑ प्र॒याण॒मसु॑रस्य वि॒द्वान्त्सू॒क्तैर्दे॒वं स॑वि॒तारं॑ दुवस्य।
उप॑ ब्रुवीत॒ नम॑सा विजा॒नञ्ज्येष्ठं॑ च॒ रत्नं॑ वि॒भज॑न्तमा॒योः॥ २॥
अ॒द्॒त्रया॑ दयते॒ वार्या॑णि पू॒षा भगो॒ अदि॑ति॒र्वस्त॑ उ॒स्रः।
इन्द्रो॒ विष्णु॒र्वरु॑णो मि॒त्रो अ॒ग्निरहा॑नि भ॒द्रा ज॑नयन्त द॒स्माः॥ ३॥
तन्नो॑ अनर्वा स॑वि॒ता वरू॑थं॒ तत्सिन्ध॑व इ॒षय॑न्तो॒ अनु॑ ग्मन्।
उप॒ यद्वो॒चे अ॑ध्व॒रस्य॒ होता॑ रा॒यः स्या॑म॒ पत॑यो वाज॒रत्ना॑:॥ ४॥
प्र ये वसु॑भ्य॒ ईव॒दा नमो॒ दुर्ये मि॒त्रे वरु॑णे सू॒क्तवा॑चः।
अवै॒त्वभ्वं॑ कृणु॒ता वरी॑यो दि॒वस्पृ॑थि॒व्योरव॑सा मदेम॥ ५॥

[५०] पञ्चाशं सूक्तम्

ऋषिः—स्वस्त्यात्रेयः ॥ देवता—विश्वे देवाः ॥ छन्दः—१ स्वराडुष्णिक्; २ निचृदुष्णिक्; ३ भुरिगुष्णिक्; ४, ५ निचृदनुष्टुप्॥ स्वरः—१-३ ऋषभः; ४, ५ गान्धारः ॥

॥ ४ ॥ विश्वो॑ दे॒वस्य॑ ने॒तुर्मर्तो॑ वुरीत स॒ख्यम्।
विश्वो॑ रा॒य इ॑षुध्यति द्यु॒म्नं वृ॑णीत पु॒ष्यसे॑॥ १ ॥
ते ते॑ देव नेत॒र्ये चे॒माँ अ॑नु॒शसे॑।
ते रा॒या ते ह्या३॑पृचे॒ सचे॑महि च॒थ्यैः॥ २ ॥
अतो॑ न॒ आ नृन॑तिथी॒नतः॒ पत्नी॑र्दशस्यत।
आ॒रे विश्वं॑ पथे॒ष्ठां द्वि॒षो यु॑योतु यूयु॒विः॥ ३ ॥
यत्र॒ वह्नि॑र॒भिहि॑तो दु॒द्रव॒द् द्रोण्यः॒ प॒शुः।
नृ॒मणा॑ वी॒रप॒स्त्योऽ र्णा॒ धीरे॑व॒ सनि॑ता॥ ४ ॥
ए॒ष ते॑ देव नेता॒ रथ॒स्पति॒ः शं र॒यिः।
शं रा॒ये शं स्व॒स्तय॑ इष॒ःस्तुतो॑ मनामहे देव॒स्तुतो॑ मनामहे॥ ५ ॥

[५१] एकपञ्चाशं सूक्तम्

ऋषिः—स्वस्त्यात्रेयः ॥ देवता—विश्वे देवाः ॥ छन्दः—१ गायत्री; २-४ निचृद्गायत्री; ५, ८-१० निचृद् उष्णिक्; ६ उष्णिक्; ७ विराडुष्णिक्; ११ निचृत्त्रिष्टुप्; १२ त्रिष्टुप्; १३ पङ्क्तिः; १४, १५ अनुष्टुप्॥ स्वरः—१-४ षड्जः; ५-१० ऋषभः; ११, १२ धैवतः; १३ पञ्चमः; १४, १५ गान्धारः ॥

॥ ५ ॥ अग्ने॑ सु॒तस्य॑ पी॒तये॒ विश्वै॑रू॒मेभि॒रा ग॑हि । दे॒वेभि॑र्ह॒व्यदा॑तये ॥ १ ॥
ऋ॒तधी॑तय॒ आ ग॑त॒ सत्य॑धर्माणो अध्व॒रम् । अग्नेः॑ पिबत जि॒ह्वया॑॥ २ ॥
विप्रे॑भिर्विप्र सन्त्य प्रात॒र्याव॑भि॒रा ग॑हि । दे॒वेभि॒ः सोम॑पीतये॥ ३ ॥
अ॒यं सोम॑श्च॒मू सु॒तोऽम॑त्रे॒ परि॑ षिच्यते । प्रि॒य इ॑न्द्रा॒य वा॒यवे॑॥ ४ ॥
वा॒यवा या॑हि वी॒तये॑ जुषा॒णो ह॒व्यदा॑तये।
पिबा॑ सु॒तस्यान्ध॑सो अ॒भि प्रय॑ः॥ ५ ॥
॥ ६ ॥ इन्द्र॑श्च वायवेषां सु॒तानां॑ पी॒तिम॑र्हथः।
ताञ्जु॑षेथामरे॒पसा॑व॒भि प्रय॑ः॥ ६ ॥
सु॒ता इ॑न्द्रा॒य वा॒यवे॒ सोमा॑सो॒ दध्या॑शिरः।
नि॒म्नं न य॑न्ति॒ सिन्ध॑वो॒ऽभि प्रय॑ः॥ ७ ॥

सजूर्विश्वेभिर्देवेभिरश्विभ्यामुषसा सजूः।
आ याह्यग्ने अत्रिवत्सुते रण ॥ ८ ॥
सजूर्मित्रावरुणाभ्यां सजूः सोमेन विष्णुना।
आ याह्यग्ने अत्रिवत्सुते रण ॥ ९ ॥
सजूरादित्यैर्वसुभिः सजूरिन्द्रेण वायुना।
आ याह्यग्ने अत्रिवत्सुते रण ॥ १० ॥

॥ ७ ॥ स्वस्ति नो मिमीतामश्विना भगः स्वस्ति देव्यदितिरनर्वणः।
स्वस्ति पूषा असुरो दधातु नः स्वस्ति द्यावापृथिवी सुचेतुना ॥ ११ ॥
स्वस्तये वायुमुप ब्रवामहै सोमं स्वस्ति भुवनस्य यस्पतिः।
बृहस्पतिं सर्वगणं स्वस्तये स्वस्तय आदित्यासो भवन्तु नः ॥ १२ ॥
विश्वे देवा नो अद्या स्वस्तये वैश्वानरो वसुरग्निः स्वस्तये।
देवा अवन्त्वृभवः स्वस्तये स्वस्ति नो रुद्रः पात्वंहसः ॥ १३ ॥
स्वस्ति मित्रावरुणा स्वस्ति पथ्ये रेवति।
स्वस्ति न इन्द्रश्चाग्निश्च स्वस्ति नो अदिते कृधि ॥ १४ ॥
स्वस्ति पन्थामनु चरेम सूर्याचन्द्रमसाविव।
पुनर्ददताघ्नता जानता सं गमेमहि ॥ १५ ॥

[५२] द्विपञ्चाशं सूक्तम्

ऋषिः—श्यावाश्व आत्रेयः ॥ देवता—मरुतः ॥ छन्दः—१, ४, ५, १५ विराडनुष्टुप्; २, ७, १० निचृद् अनुष्टुप्; ३, ९, ११ विराडुष्णिक्; ६ पङ्क्तिः; ८, १२, १३ अनुष्टुप्; १४, १७ बृहती; १६ निचृद्बृहती ॥ स्वरः—१, २, ४, ५, ७, ८, १०, १२, १३, १५ गान्धारः; ३, ९, ११ ऋषभः; ६ पञ्चमः; १४, १६, १७ मध्यमः ॥

॥ ८ ॥ प्र श्यावाश्व धृष्णुयार्चा मरुद्भिर्ऋक्वभिः।
ये अद्रोघमनुष्वधं श्रवो मदन्ति यज्ञियाः ॥ १ ॥
ते हि स्थिरस्य शवसः सखायः सन्ति धृष्णुया।
ते यामन्ना धृषद्विनस्मना पान्ति शश्वतः ॥ २ ॥
ते स्पन्द्रासो नोक्षणोऽति ष्कन्दन्ति शर्वरीः।
मरुतामधा महो दिवि क्षमा च मन्महे ॥ ३ ॥

मरुत्सु वो दधीमहि स्तोमं यज्ञं च धृष्णुया।
विश्वे ये मानुषा युगा पान्ति मर्त्यं रिषः॥ ४॥
अर्हन्तो ये सुदानवो नरो असामिशवसः।
प्र यज्ञं यज्ञियेभ्यो दिवो अर्चा मरुद्भ्यः॥ ५॥
॥ ९॥ आ रुक्मैरा युधा नर ऋष्वा ऋष्टीरसृक्षत।
अन्वेनाँ अह विद्युतो मरुतो जज्झतीरिव भानुरर्त त्मना दिवः॥ ६॥
ये वावृधन्त पार्थिवा य उरावन्तरिक्ष आ।
वृजने वा नदीनां सधस्थे वा महो दिवः॥ ७॥
शर्धो मारुतमुच्छंस सत्यशवसमृभ्वसम्।
उत स्म ते शुभे नरः प्र स्पन्द्रा युजत त्मना॥ ८॥
उत स्म ते परुष्यामूर्णा वसत शुन्ध्यवः।
उत पव्या रथानामद्रिं भिन्दन्त्योजसा॥ ९॥
आपथयो विपथयोऽन्तस्पथा अनुपथाः।
एतेभिर्मह्यं नामभिर्यज्ञं विष्टार ओहते॥ १०॥
॥ १०॥ अधा नरो न्योहतेऽधा नियुत ओहते।
अधा पारावता इति चित्रा रूपाणि दर्शयौ॥ ११॥
छन्दःस्तुभः कुभन्यव उत्समा कीरिणो नृतुः।
ते मे के चिन्न तायव ऊमा आसन्दृशि त्विषे॥ १२॥
य ऋष्वा ऋष्टिविद्युतः कवयः सन्ति वेधसः।
तमृषे मारुतं गणं नमस्या रमया गिरा॥ १३॥
अच्छ ऋषे मारुतं गणं दाना मित्रं न योषणा।
दिवो वा धृष्णव ओजसा स्तुता धीभिरिषण्यत॥ १४॥
नू मन्वान एषां देवाँ अच्छा न वक्षणा।
दाना संचेत सूरिभिर्यामश्रुतेभिरञ्जिभिः॥ १५॥
प्र ये मे बन्ध्वेषे गां वोचन्त सूरयः पृश्निं वोचन्त मातरम्।
अधा पितरमिष्मिणं रुद्रं वोचन्त शिक्वसः॥ १६॥

सप्त मे सप्त शाकिन एकमेका शता ददुः।
यमुनायामधि श्रुतमुद्राधो गव्यं मृजे नि राधो अश्व्यं मृजे॥ १७॥

[५३] त्रिपञ्चाशं सूक्तम्

ऋषिः—श्यावाश्व आत्रेयः॥ देवता—मरुतः॥ छन्दः—१ भुरिग्गायत्री; २ निचृद्बृहती; ३ अनुष्टुप्; ४, ५ उष्णिक्; ६, १६ पङ्क्तिः; ७, १३ निचृत्पङ्क्तिः; ८, १२ गायत्री; ९ स्वराड्बृहती; १०, १५ विराडुष्णिक्; ११ निचृदुष्णिक्; १४ बृहती॥ स्वरः—१, ८, १२ षड्जः; २, ९, १४ मध्यमः; ३ गान्धारः; ४, ५, १०, ११, १५ ऋषभः; ६, ७, १३, १६ पञ्चमः॥

॥ ११ ॥ को वेद जानमेषां को वा पुरा सुम्नेष्वास मरुताम्।
यद्युयुज्रे किलास्यः॥ १॥
ऐतान्रथेषु तस्थुषः कः शुश्राव कथा ययुः।
कस्मै सस्रुः सुदासे अन्वापय इळाभिर्वृष्टयः सह॥ २॥
ते म आहुर्य आययुरुप द्युभिर्विभिर्मदे।
नरो मर्यो अरेपसं इमान्पश्यन्निति ष्टुहि॥ ३॥
ये अज्जिषु ये वाशीषु स्वभानवः स्रक्षु रुक्मेषु खादिषु।
श्राया रथेषु धन्वसु॥ ४॥
युष्माकं स्मा रथाँ अनु मुदे दधे मरुतो जीरदानवः।
वृष्टी द्यावो यतीरिव॥ ५॥

॥ १२ ॥ आ यं नरः सुदानवो ददाशुषे दिवः कोशमचुच्यवुः।
वि पर्जन्यं सृजन्ति रोदसी अनु धन्वना यन्ति वृष्टयः॥ ६॥
ततृदानाः सिन्धवः क्षोदसा रजः प्र सस्रुर्धेनवो यथा।
स्यन्ना अश्वाइवाध्वनो विमोचने वि यद्वर्तन्त एन्यः॥ ७॥
आ यात मरुतो दिव आन्तरिक्षादमादुत । माव स्थात परावतः॥ ८॥
मा वो रसानितभा कुभा क्रुमुर्मा वः सिन्धुर्नि रीरमत्।
मा वः परि ष्ठात्सरयुः पुरीषिण्यस्मे इत्सुम्नमस्तु वः॥ ९॥
तं वः शर्धं रथानां त्वेषं गणं मारुतं नव्यसीनाम्।
अनु प्र यन्ति वृष्टयः॥ १०॥

॥ १३ ॥ शर्धंशर्धं व एषां व्रातंव्रातं गणंगणं सुशस्तिभिः।
अनु क्रामेम धीतिभिः॥ ११ ॥
कस्मा अद्य सुजाताय रातहव्याय प्र ययुः।
एना यामेन मरुतः॥ १२ ॥
येन तोकाय तनयाय धान्यं बीजं वहध्वे अक्षितम्।
अस्मभ्यं तद्धत्तन यद्व ईमहे राधो विश्वायु सौभगम्॥ १३ ॥
अतीयाम निदस्तिरः स्वस्तिभिर्हित्वावद्यमरातीः।
वृष्टी शं योरापः उस्रि भेषजं स्याम मरुतः सह॥ १४ ॥
सुदेवः समहासति सुवीरो नरो मरुतः स मर्त्यः।
यं त्रायध्वे स्याम ते॥ १५ ॥
स्तुहि भोजान्स्तुवतो अस्य यामनि रणन्गावो न यवसे।
यतः पूर्वाँइव सखीरनु ह्वय गिरा गृणीहि कामिनः॥ १६ ॥

[५४] चतुःपञ्चाशं सूक्तम्

ऋषिः—श्यावाश्व आत्रेयः॥ देवता—मरुतः॥ छन्दः—१, ३, ७, १२ जगती; २ विराड्जगती; ४, ८, १० भुरिक्त्रिष्टुप्; ५, ९, १३, १४ त्रिष्टुप्; ६ भुरिग्जगती; ११, १५ निचृज्जगती॥
स्वरः—१-३, ६, ७, ११, १२, १५ निषादः; ४, ५, ८-१०, १३, १४ धैवतः॥

॥ १४ ॥ प्र शर्धाय मारुताय स्वभानव इमां वाचमनजा पर्वतच्युते।
धर्मस्तुभे दिव आ पृष्ठयज्वने द्युम्नश्रवसे महि नृम्णमर्चत॥ १ ॥
प्र वो मरुतस्तविषा उदन्यवो वयोवृधो अश्वयुजः परिज्रयः।
सं विद्युता दधति वाशति त्रितः स्वरन्त्यापोऽवना परिज्रयः॥ २ ॥
विद्युन्महसो नरो अश्मदिद्यवो वातत्विषो मरुतः पर्वतच्युतः।
अब्दया चिन्मुहुरा ह्रादुनीवृतः स्तनयदमा रभसा उदोजसः॥ ३ ॥
व्यृक्तून्व्रा व्यहानि शिक्वसो व्यन्तरिक्षं वि रजांसि धूतयः।
वि यदज्राँ अजथ नाव ईं यथा वि दुर्गाणि मरुतो नाह रिष्यथ॥ ४ ॥
तद्वीर्यं वो मरुतो महित्वनं दीर्घं तंतान सूर्यो न योजनम्।
एता न यामे अगृभीतशोचिषोऽनश्वदां यन्न्ययातना गिरिम्॥ ५ ॥

॥ १५ ॥ अभ्राजि शर्धो मरुतो यदर्णसं मोषथा वृक्षं कपनेव वेधसः।
अध स्मा नो अरमतिं सजोषसश्चक्षुरिव यन्तमनु नेषथा सुगम्॥ ६॥
न स जीयते मरुतो न हन्यते न स्त्रेधति न व्यथते न रिष्यति।
नास्य राय उप दस्यन्ति नोतय ऋषिं वा यं राजानं वा सुषूदथ॥ ७॥
नियुत्वन्तो ग्रामजितो यथा नरोऽर्यमणो न मरुतः कवन्धिनः।
पिन्वन्त्युत्सं यदिनासो अस्वरन्व्युन्दन्ति पृथिवीं मध्वो अन्धसा॥ ८॥
प्रवत्वतीयं पृथिवी मरुद्भ्यः प्रवत्वती द्यौर्भवति प्रयद्भ्यः।
प्रवत्वतीः पथ्या अन्तरिक्ष्याः प्रवत्वन्तः पर्वता जीरदानवः॥ ९॥
यन्मरुतः सभरसः स्वर्णरः सूर्य उदिते मदथा दिवो नरः।
न वोऽश्वाः श्रथयन्ताहु सिस्रतः सद्यो अस्याध्वनः पारमश्नुथ॥ १०॥

॥ १६ ॥ अंसेषु व ऋष्टयः पत्सु खादयो वक्षःसु रुक्मा मरुतो रथे शुभः।
अग्निभ्राजसो विद्युतो गभस्त्योः शिप्राः शीर्षसु वितता हिरण्ययीः॥ ११॥
तं नाकमर्यो अगृभीतशोचिषं रुशत्पिप्पलं मरुतो वि धूनुथ।
समच्यन्त वृजनातित्विषन्त यत्स्वरन्ति घोषं वितततमृतायवः॥ १२॥
युष्मादत्तस्य मरुतो विचेतसो रायः स्याम रथ्यो वयस्वतः।
न यो युच्छति तिष्यो यथा दिवो ऽस्मे रारन्त मरुतः सहस्त्रिणम्॥ १३॥
यूयं रयिं मरुतः स्पार्हवीरं यूयमृषिमवथ सामविप्रम्।
यूयमर्वन्तं भरताय वाजं यूयं धत्थ राजानं श्रुष्टिमन्तम्॥ १४॥
तद्वो यामि द्रविणं सद्यऊतयो येना स्व१र्ण ततनाम नॄँरभि।
इदं सु मे मरुतो हर्यता वचो यस्य तरेम तरसा शतं हिमाः॥ १५॥

[५५] पञ्चपञ्चाशं सूक्तम्

ऋषिः—श्यावाश्व आत्रेयः॥ देवता—मरुतः॥ छन्दः—१, ५ जगती; २, ४, ७, ८ निचृज्जगती; ३ स्वराट्त्रिष्टुप्; ६, १० निचृत्त्रिष्टुप्; ९ विराड्जगती॥ स्वरः—१, २, ४, ५, ७-९ निषादः; ३, ६, १० धैवतः॥

॥ १७ ॥ प्रयज्यवो मरुतो भ्राजदृष्टयो बृहद्वयो दधिरे रुक्मवक्षसः।
ईयन्ते अश्वैः सुयमेभिराशुभिः शुभं यातामनु रथा अवृत्सत॥ १॥

स्वयं दधिध्वे तविषीं यथा विद बृहन्महान्त उर्विया वि राजथ।
उतान्तरिक्षं ममिरे व्योजसा शुभं यातामनु रथा अवृत्सत॥ २॥
साकं जाताः सुभ्वः साकमुक्षिताः श्रिये चिदा प्रतरं वावृधुर्नरः।
विरोकिणः सूर्यस्येव रश्मयः शुभं यातामनु रथा अवृत्सत॥ ३॥
आभूषेण्यं वो मरुतो महित्वनं दिदृक्षेण्यं सूर्यस्येव चक्षणम्।
उतो अस्माँ अमृतत्वे दधातन शुभं यातामनु रथा अवृत्सत॥ ४॥
उदीरयथा मरुतः समुद्रतो यूयं वृष्टिं वर्षयथा पुरीषिणः।
न वो दस्रा उप दस्यन्ति धेनवः शुभं यातामनु रथा अवृत्सत॥ ५॥
॥ १८॥ यदश्वान्धूर्षु पृषतीरयुग्ध्वं हिरण्ययान्प्रत्यत्काँ अमुग्ध्वम्।
विश्वा इत्स्पृधो मरुतो व्यस्यथ शुभं यातामनु रथा अवृत्सत॥ ६॥
न पर्वता न नद्यो वरन्त वो यत्राचिध्वं मरुतो गच्छथेदु तत्।
उत द्यावापृथिवी याथना परि शुभं यातामनु रथा अवृत्सत॥ ७॥
यत्पूर्व्यं मरुतो यच्च नूतनं यदुद्यते वसवो यच्च शस्यते।
विश्वस्य तस्य भवथा नवेदसः शुभं यातामनु रथा अवृत्सत॥ ८॥
मृळत नो मरुतो मा वधिष्टनास्मभ्यं शर्म बहुलं वि यन्तन।
अधि स्तोत्रस्य सख्यस्य गातन शुभं यातामनु रथा अवृत्सत॥ ९॥
यूयमस्मान्नयत वस्यो अच्छा निरंहतिभ्यो मरुतो गृणानाः।
जुषध्वं नो हव्यदातिं यजत्रा वयं स्याम पतयो रयीणाम्॥ १०॥

[५६] षट्पञ्चाशं सूक्तम्

ऋषिः—श्यावाश्व आत्रेयः॥ देवता—मरुतः॥ छन्दः—१, २, ५ निचृद्बृहती; ३ विराट्पङ्क्तिः; ४ विराड्बृहती; ६, ७ निचृत्पङ्क्तिः; ८, ९ बृहती॥ स्वरः—१, २, ४, ५, ८, ९ मध्यमः; ३, ६, ७ पञ्चमः॥

॥ १९॥ अग्रे शर्धन्तमा गणं पिष्टं रुक्मेभिरञ्जिभिः।
विशो अद्य मरुतामव ह्वये दिवश्चिद्रोचनादधि॥ १॥
यथा चिन्मन्यसे हृदा तदिन्मे जग्मुराशसः।
ये ते नेदिष्ठं हवनान्यागमन्तान्वर्ध भीमसंदृशः॥ २॥

मीळ्हुष्मतीव पृथिवी परार्हता मदन्त्येत्यस्मदा।
ऋक्षो न वो मरुतः शिमीवाँ अमो दुध्रो गौरिव भीमयुः॥ ३॥
नि ये रिणन्त्योजसा वृथा गावो न दुर्धुरः।
अश्मानं चित्स्वर्यं१ पर्वतं गिरिं प्र च्यावयन्ति यामभिः॥ ४॥
उत्तिष्ठ नूनमेषां स्तोमैः समुक्षितानाम्।
मरुतां पुरुतममपूर्व्यं गवां सर्गमिव ह्वये॥ ५॥
॥ २०॥ युङ्ग्ध्वं ह्यरुषी रथे युङ्ग्ध्वं रथेषु रोहितः।
युङ्ग्ध्वं हरी अजिरा धुरि वोळ्हवे वहिष्ठा धुरि वोळ्हवे॥ ६॥
उत स्य वाज्यरुषस्तुविष्वणिरिह स्म धायि दर्शतः।
मा वो यामेषु मरुतश्चिरं करत्र तं रथेषु चोदत॥ ७॥
रथं नु मारुतं वयं श्रवस्युमा हुवामहे।
आ यस्मिन्तस्थौ सुरणानि बिभ्रती सचा मरुत्सु रोदसी॥ ८॥
तं वः शर्धं१ रथेशुभं त्वेषं पनस्युमा हुवे।
यस्मिन्त्सुजाता सुभगा महीयते सचा मरुत्सु मीळ्हुषी॥ ९॥

पञ्चमोऽनुवाकः [५७] सप्तपञ्चाशं सूक्तम्

ऋषिः—श्यावाश्व आत्रेयः॥ देवता—मरुतः॥ छन्दः—१, ४, ५ जगती; २, ६ विराड्जगती; ३ निचृज्जगती; ७ विराट्त्रिष्टुप्; ८ निचृत्त्रिष्टुप्॥ स्वरः—१-६ निषादः; ७, ८ धैवतः॥

॥ २१॥ आ रुद्रास इन्द्रवन्तः सजोषसो हिरण्यरथाः सुविताय गन्तन।
इयं वो अस्मत्प्रति हर्यते मतिस्तृष्णजे न दिव उत्सा उदन्यवे॥ १॥
वाशीमन्त ऋष्टिमन्तो मनीषिणः सुधन्वान इषुमन्तो निषङ्गिणः।
स्वश्वाः स्थ सुरथाः पृश्निमातरः स्वायुधा मरुतो याथना शुभम्॥ २॥
धूनुथ द्यां पर्वतान्दाशुषे वसु नि वो वना जिहते यामनो भिया।
कोपयथ पृथिवीं पृश्निमातरः शुभे यदुग्राः पृषतीरयुग्ध्वम्॥ ३॥
वातत्विषो मरुतो वर्षनिर्णिजो यमाइव सुसदृशः सुपेशसः।
पिशङ्गाश्वा अरुणाश्वा अरेपसः प्रत्वक्षसो महिना द्यौरिवोरवः॥ ४॥
पुरु द्रप्सा अञ्जिमन्तः सुदानवस्त्वेषसंदृशो अनवभ्रराधसः।
सुजातासो जनुषा रुक्मवक्षसो दिवो अर्का अमृतं नाम भेजिरे॥ ५॥

॥ २२ ॥ऋष्टयो वो मरुतो अंसयोरधि सह ओजो बाह्वोर्वो बलं हितम्।
नृम्णा शीर्षस्वायुधा रथेषु वो विश्वा वः श्रीरधि तनूषु पिपिशे॥ ६ ॥
गोमदश्वावद्रथवत्सुवीरं चन्द्रवद्राधो मरुतो ददा नः।
प्रशस्तिं नः कृणुत रुद्रियासो भक्षीय वोऽवसो दैव्यस्य॥ ७ ॥
हुये नरो मरुतो मृळता नस्तुवीमघासो अमृता ऋतज्ञाः।
सत्यश्रुतः कवयो युवानो बृहद्गिरयो बृहदुक्षमाणाः॥ ८ ॥

[५८] अष्टपञ्चाशं सूक्तम्

ऋषिः—श्यावाश्व आत्रेयः॥ देवता—मरुतः॥ छन्दः—१, ३, ४, ६, ८ निचृत्त्रिष्टुप्; २, ५ त्रिष्टुप्; ७ भुरिक्पङ्क्तिः॥ स्वरः—१-६, ८ धैवतः; ७ पञ्चमः॥

॥ २३ ॥तमु नूनं तविषीमन्तमेषां स्तुषे गणं मारुतं नव्यसीनाम्।
य आश्वश्वा अमवद्वहन्त उतेशिरे अमृतस्य स्वराजः॥ १ ॥
त्वेषं गणं तवसं खादिहस्तं धुनिव्रतं मायिनं दातिवारम्।
मयोभुवो ये अमिता महित्वा वन्दस्व विप्र तुविराधसो नॄन्॥ २ ॥
आ वो यन्तूदवाहासो अद्य वृष्टिं ये विश्वे मरुतो जुनन्ति।
अयं यो अग्निर्मरुतः समिद्ध एतं जुषध्वं कवयो युवानः॥ ३ ॥
यूयं राजानमिर्यं जनाय विभ्वतष्टं जनयथा यजत्राः।
युष्मदेति मुष्टिहा बाहुजूतो युष्मत्सदश्वो मरुतः सुवीरः॥ ४ ॥
अराड्वेदचरमा अहेव प्रप्र जायन्ते अकवा महोभिः।
पृश्नेः पुत्रा उपमासो रभिष्ठाः स्वया मत्या मरुतः सं मिमिक्षुः॥ ५ ॥
यत्प्रायासिष्ट पृषतीभिरश्वैर्वीळुपविभिर्मरुतो रथेभिः।
क्षोदन्त आपो रिणते वनान्यवोस्रियो वृषभः क्रन्दतु द्यौः॥ ६ ॥
प्रथिष्ट यामन्पृथिवी चिदेषां भर्तेव गर्भं स्वमिच्छवो धुः।
वातान्ह्यश्वान्धुर्यायुयुज्रे वर्षं स्वेदं चक्रिरे रुद्रियासः॥ ७ ॥
हुये नरो मरुतो मृळता नस्तुवीमघासो अमृता ऋतज्ञाः।
सत्यश्रुतः कवयो युवानो बृहद्गिरयो बृहदुक्षमाणाः॥ ८ ॥

[५९] एकोनषष्टीतमं सूक्तम्

ऋषिः—श्यावाश्व आत्रेयः ॥ देवता—मरुतः ॥ छन्दः—१, ४ विराड्जगती; २, ३, ६ निचृज्जगती; ५ जगती; ७ स्वराट्त्रिष्टुप्; ८ निचृत्त्रिष्टुप् ॥ स्वरः—१-६ निषादः; ७, ८ धैवतः ॥

॥ २४ ॥ प्र वः स्पळक्रन्त्सुवितायं दावनेऽ चीं दिवे प्र पृथिव्या ऋतं भरे।
उक्षन्ते अश्वान्तरुषन्त आ रजोऽ नु स्वं भानुं श्रथयन्ते अर्णवैः ॥ १ ॥
अमादेषां भियसा भूमिरेजति नौर्न पूर्णा क्षरति व्यथिर्यती।
दूरेदृशो ये चितयन्त एमभिरन्तर्महे विदथे येतिरे नरः ॥ २ ॥
गवामिव श्रियसे शृङ्गमुत्तमं सूर्यो न चक्षू रजसो विसर्जने।
अत्याइव सुभ्व१श्चारवः स्थन मर्याइव श्रियसे चेतथा नरः ॥ ३ ॥
को वो महान्ति महतामुदश्नवत्कस्काव्या मरुतः को ह पौंस्या।
यूयं ह भूमिं किरणं न रेजथ प्र यद्धरध्वे सुविताय दावने ॥ ४ ॥
अश्वाइवेदरुषासः सबन्धवः शूराइव प्रयुधः प्रोत युयुधुः।
मर्याइव सुवृधो वावृधुर्नरः सूर्यस्य चक्षुः प्र मिनन्ति वृष्टिभिः ॥ ५ ॥
ते अज्येष्ठा अकनिष्ठास उद्भिदोऽमध्यमासो महसा वि वावृधुः।
सुजातासो जनुषा पृश्निमातरो दिवो मर्या आ नो अच्छा जिगातन ॥ ६ ॥
वयो न ये श्रेणीः पप्तुरोजसान्तान्दिवो बृहतः सानुनस्परि।
अश्वासः एषामुभये यथा विदुः प्र पर्वतस्य नभनूँरचुच्यवुः ॥ ७ ॥
मिमातु द्यौरदितिर्वीतये नः सं दानुचित्रा उषसो यतन्ताम्।
आचुच्यवुर्दिव्यं कोशमेत ऋषे रुद्रस्य मरुतो गृणानाः ॥ ८ ॥

[६०] षष्टीतमं सूक्तम्

ऋषिः—श्यावाश्व आत्रेयः ॥ देवता—मरुतो वाग्निश्च ॥ छन्दः—१, ३-५ निचृत्त्रिष्टुप्; २ भुरिक्त्रिष्टुप्; ६ विराट्त्रिष्टुप्; ७, ८ जगती ॥ स्वरः—१-६ धैवतः; ७, ८ निषादः ॥

॥ २५ ॥ ईळे अग्निं स्ववसं नमोभिरिह प्रसत्तो वि चयत्कृतं नः।
रथैरिव प्र भरे वाजयद्भिः प्रदक्षिणिन्मरुतां स्तोममृध्याम् ॥ १ ॥
आ ये तस्थुः पृषतीषु श्रुतासु सुखेषु रुद्रा मरुतो रथेषु।
वना चिदुग्रा जिहते नि वो भिया पृथिवी चिद्रेजते पर्वतश्चित् ॥ २ ॥

पर्वतश्चिन्महि वृद्धो बिभाय दिवश्चित्सानु रेजत स्वने वः।
यत्क्रीळथ मरुत ऋष्टिमन्त आपइव सध्र्यञ्चो धवध्वे॥ ३॥
वराइवेद्रैवतासो हिरण्यैरभि स्वधाभिस्तन्वः पिपिश्रे।
श्रिये श्रेयांसस्तवसो रथेषु सत्रा महांसि चक्रिरे तनूषु॥ ४॥
अज्येष्ठासो अकनिष्ठास एते सं भ्रातरो वावृधुः सौभगाय।
युवा पिता स्वपा रुद्र एषां सुदुघा पृश्निः सुदिना मरुद्भ्यः॥ ५॥
यदुत्तमे मरुतो मध्यमे वा यद्वावमे सुभगासो दिवि ष्ठ।
अतो नो रुद्रा उत वा न्वस्याग्ने वित्ताद्धविषो यद्यजाम॥ ६॥
अग्निश्च यन्मरुतो विश्ववेदसो दिवो वर्ध्व उत्तरादधि ष्णुभिः।
ते मन्दसाना धुनयो रिशादसो वामं धत्त यजमानाय सुन्वते॥ ७॥
अग्ने मरुद्भिः शुभयद्भिर्ऋक्वभिः सोमं पिब मन्दसानो गणश्रिभिः।
पावकेभिर्विश्वमिन्वेभिरायुभिर्वैश्वानर प्रदिवा केतुना सजूः॥ ८॥

[६१] एकषष्टीतमं सूक्तम्

ऋषिः—श्यावाश्व आत्रेयः॥ देवता—१-४, ११-१६ मरुतः; ५-८ शशीयसी तरन्तमहिषी; ९ पुरुमीळ्हो वैददश्विः; १० तरन्तो वैददश्विः; १७, १८, १९ रथवीतिर्दाल्भ्यः॥
छन्दः—१-४, ६-८, १०-१९ गायत्री; ५ अनुष्टुप्; ९ सतोबृहती॥
स्वरः—१-४, ६-८, १०-१९ षड्जः; ५ गान्धारः; ९ मध्यमः॥

॥ २६॥ के ष्ठा नरः श्रेष्ठतमा य एकएक आयय । परमस्याः परावतः॥ १॥
क्वा वोऽश्वाः क्वा उ भीशवः कथं शेक कथा यय
। पृष्ठे सदो नसोर्यमः॥ २॥
जघने चोद एषां वि सक्थानि नरो यमुः । पुत्रकृथे न जनयः॥ ३॥
परा वीरास एतन मर्यासो भद्रजानयः । अग्नितपो यथासथ॥ ४॥
सनत्साश्व्यं पशुमुत गव्यं शतावयम्।
श्यावाश्वस्तुताय या दोर्वीरायोपबर्बृहत्॥ ५॥
॥ २७॥ उत त्वा स्त्री शशीयसी पुंसो भवति वस्यसी। अदेवत्रादराधसः॥ ६॥
वि या जानाति जसुरिं वि तृष्यन्तं वि कामिनम् । देवत्रा कृणुते मनः॥ ७॥
उत घा नेमो अस्तुतः पुमाँ इति ब्रुवे पणिः । स वैरदेय इत्समः॥ ८॥

उत मेऽरपद्युवतिर्ममन्दुषी प्रति श्यावाय वर्तनिम्।
वि रोहिता पुरुमीळ्हाय येमतुर्विप्राय दीर्घयशसे॥ ९॥
यो मे धेनूनां शतं वैददश्विर्यथा ददत्। तरन्तइव मंहना॥ १०॥
॥ २८ ॥ य ईं वहन्त आशुभिः पिबन्तो मदिरं मधु। अत्र श्रवांसि दधिरे॥ ११॥
येषां श्रियाधि रोदसी विभ्राजन्ते रथेष्वा। दिवि रुक्मइवोपरि॥ १२॥
युवा स मारुतो गणस्त्वेषरथो अनेद्यः। शुभंयावाप्रतिष्कुतः॥ १३॥
को वेद नूनमेषां यत्रा मदन्ति धूतयः। ऋतजाता अरेपसः॥ १४॥
यूयं मर्त विपन्यवः प्रणेतार इत्था धिया। श्रोतारो यामहूतिषु॥ १५॥
॥ २९ ॥ ते नो वसूनि काम्या पुरुश्चन्द्रा रिशादसः। आ यज्ञियासो ववृत्तन॥ १६॥
एतं मे स्तोममूर्म्ये दाभ्याय परा वह। गिरो देवि रथीरिव॥ १७॥
उत मे वोचतादितिः सुतसोमे रथवीतौ। न कामो अप वेति मे॥ १८॥
एष क्षेति रथवीतिर्मघवा गोमतीरनु। पर्वतेष्वपश्रितः॥ १९॥

[६२] द्विषष्टीतमं सूक्तम्

ऋषिः—श्रुतविदात्रेयः॥ देवता—मित्रावरुणौ॥ छन्दः—१, २ त्रिष्टुप्; ३-६ निचृत्त्रिष्टुप्; ७-९ विराट्त्रिष्टुप्॥ स्वरः—धैवतः॥

॥ ३० ॥ ऋतेन ऋतमपिहितं ध्रुवं वां सूर्यस्य यत्र विमुचन्त्यश्वान्।
दश शता सह तस्थुस्तदेकं देवानां श्रेष्ठं वपुषामपश्यम्॥ १॥
तत्सु वां मित्रावरुणा महित्वमीर्मा तस्थुषीरहभिर्दुदुह्रे।
विश्वाः पिन्वथः स्वसरस्य धेना अनु वामेकः पविरा ववर्त॥ २॥
अधारयतं पृथिवीमुत द्यां मित्रराजाना वरुणा महोभिः।
वर्धयतमोषधीः पिन्वतं गा अव वृष्टिं सृजतं जीरदानू॥ ३॥
आ वामश्वासः सुयुजो वहन्तु यतरश्मय उप यन्त्ववर्वाक्।
घृतस्य निर्णिगनु वर्तते वामुप सिन्धवः प्रदिवि क्षरन्ति॥ ४॥
अनु श्रुतामतिं वर्धदुर्वीं बर्हिरिव यजुषा रक्षमाणा।
नमस्वन्ता धृतदक्षाधि गर्ते मित्रासाथे वरुणेळास्वन्तः॥ ५॥

॥ ३१ ॥ अक्रविहस्ता सुकृते पर॒स्या यं त्रासाथे वरु॒णेळास्व॒न्तः।
राजाना क्षत्रमहृणीयमाना स॒हस्त्रस्थूणं बिभृथः स॒ह द्वौ॥ ६॥
हिर॑ण्यनिर्णिगयो॑ अस्य॒ स्थूणा॒ वि भ्रा॑जते दि॒व्य१॒॑श्वाज॑नीव।
भ॒द्रे क्षेत्रे॒ निमि॑ता॒ तिल्वि॑ले वा स॒नेम॒ मध्वो॒ अधि॑गर्त्यस्य॥ ७॥
हिर॑ण्यरूपमु॒षसो॒ व्यु॑ष्टावय॑ःस्थूण॒मुदि॑ता॒ सूर्य॑स्य।
आ रो॑हथो वरुण मित्र॒ गर्त॒मत॑श्चक्षाथे॒ अदि॑तिं॒ दिति॑ं च॥ ८॥
यद्वंहि॑ष्ठं॒ नाति॒विधे॑ सुदानू॒ अच्छि॑द्रं॒ शर्म॑ भुवनस्य गोपा।
तेन॑ नो मित्रावरुणावविष्टं सिषा॑सन्तो जिगी॒वांस॑ः स्याम॥ ९॥

॥ इति चतुर्थाष्टके तृतीयोऽध्यायः ॥
[तृतीयाध्याये वर्गाः ३१, सूक्तानि १६, ऋचः १६४]

अथ चतुर्थोऽध्यायः

[६३] त्रिषष्टीतमं सूक्तम्
ऋषिः—अर्चनाना आत्रेयः॥ देवता—मित्रावरुणौ॥ छन्दः—१, २, ४, ७ निचृज्जगती; ३, ५, ६ जगती॥ स्वरः—निषादः॥

॥ १॥ ऋ॒तस्य॑ गोपा॒वधि॑ तिष्ठथो॒ रथं॒ सत्य॑धर्माणा पर॒मे व्यो॑मनि।
यमत्र॑ मित्रावरु॒णावथो॒ युवं॒ तस्मै॑ वृ॒ष्टिर्मधु॑मत्पिन्वते दि॒वः॥ १॥
स॒म्राजा॑व॒स्य भुव॑नस्य राजथो॒ मित्रा॑वरुणा वि॒दथे॑ स्व॒र्दृशा॑।
वृ॒ष्टिं वां॒ राधो॑ अमृत॒त्वमी॑महे॒ द्यावा॑पृथि॒वी वि च॑रन्ति त॒न्यव॑ः॥ २॥
स॒म्राजा॑ उ॒ग्रा वृ॑ष॒भा दि॒वस्पती॑ पृथि॒व्या मि॒त्रावरु॑णा॒ विच॑र्षणी।
चि॒त्रेभि॑र॒भ्रैरुप॑ तिष्ठथो॒ रवं॒ द्यां व॑र्षयथो॒ असु॑रस्य मा॒यया॑॥ ३॥
मा॒या वां॑ मित्रावरुणा दि॒वि श्रि॒ता सूर्यो॑ ज्योति॑श्चरति चि॒त्रमायु॑धम्।
तम॒भ्रेण॑ वृ॒ष्ट्या गू॑ह॒थो दि॒वि पर्ज॑न्य द्र॒प्सा मधु॑मन्त ईरते॥ ४॥
रथं॑ युञ्जते म॒रुत॑ः शु॒भे सु॒खं शूरो॒ न मि॑त्रावरुणा॒ गवि॑ष्टिषु।
रजां॑सि चि॒त्रा वि च॑रन्ति त॒न्यवो॑ दि॒वः स॑म्राजा॒ पय॑सा न उक्षतम्॥ ५॥

elibrary.thearyasamaj.org

वाचं सु मित्रावरुणाविरावतीं पर्जन्यश्चित्रां वदति त्विषीमतीम्।
अभ्रा वसत मरुतः सु मायया द्यां वर्षयतमरुणामरेपसम्॥ ६॥
धर्मणा मित्रावरुणा विपश्चिता व्रता रक्षेथे असुरस्य मायया।
ऋतेन विश्वं भुवनं वि राजथः सूर्यमा धत्थो दिवि चित्र्यं रथम्॥ ७॥

[६४] चतुःषष्टीतमं सूक्तम्

ऋषिः—अर्चनाना आत्रेयः॥ देवता—मित्रावरुणौ॥ छन्दः—१, २ विराडनुष्टुप्; ३, ५ भुरिगुष्णिक्; ४ उष्णिक्; ६ निचृदनुष्टुप्; ७ निचृत्पङ्क्तिः॥ स्वरः—१, २, ६ गान्धारः; ३-५ ऋषभः; ७ पञ्चमः॥

॥ २॥ वरुणं वो रिशादसमृचा मित्रं हवामहे।
परि व्रजेव बाह्वोर्जगन्वांसा स्वर्णरम्॥ १॥
ता बाहवा सुचेतुना प्र यन्तमस्मा अर्चते।
शेवं हि जार्यं वां विश्वासु क्षासु जोगुवे॥ २॥
यन्नूनमश्यां गतिं मित्रस्य यायां पथा।
अस्य प्रियस्य शर्मण्यहिंसानस्य सश्चिरे॥ ३॥
युवाभ्यां मित्रावरुणोपमं धेयामृचा।
यद्ध क्षये मघोनां स्तोतॄणां च स्पूर्धसे॥ ४॥
आ नो मित्र सुदीतिभिर्वरुणश्च सधस्थ आ।
स्वे क्षये मघोनां सखीनां च वृधसे॥ ५॥
युवं नो येषु वरुण क्षत्रं बृहच्च बिभृथः।
उरु णो वाजसातये कृतं राये स्वस्तये॥ ६॥
उच्छन्त्यां मे यजता देवक्षत्रे रुशद्गवि।
सुतं सोमं न हस्तिभिरा पड्भिर्धावतं नरा बिभ्रतावर्चनानसम्॥ ७॥

[६५] पञ्चषष्टीतमं सूक्तम्

ऋषिः—रातहव्य आत्रेयः॥ देवता—मित्रावरुणौ॥ छन्दः—१, ४ अनुष्टुप्; २ निचृदनुष्टुप्; ३ स्वराडुष्णिक्; ५ भुरिगुष्णिक्; ६ विराट्पङ्क्तिः॥ स्वरः—१, २, ४ गान्धारः; ३, ५ ऋषभः; ६ पञ्चमः॥

॥ ३॥ यश्चिकेत स सुक्रतुर्देवत्रा स ब्रवीतु नः।
वरुणो यस्य दर्शतो मित्रो वा वनते गिरः॥ १॥

ता हि श्रेष्ठवर्चसा राजाना दीर्घश्रुत्तमा।
ता सत्पती ऋतावृधा ऋतावाना जनेजने॥ २॥
ता वामियानोऽवसे पूर्वा उप ब्रुवे सचा।
स्वश्वासः सु चेतुना वाजाँ अभि प्रदावने॥ ३॥
मित्रो अंहोश्चिदादुरु क्षयाय गातुं वनते।
मित्रस्य हि प्रतूर्वतः सुमतिरस्ति विधतः॥ ४॥
वयं मित्रस्यावसि स्याम सप्रथस्तमे।
अनेहसस्त्वोतयः सत्रा वरुणशेषसः॥ ५॥
युवं मित्रेमं जनं यतथः सं च नयथः।
मा मघोनः परि ख्यतं मो अस्माकमृषीणां गोपीथे न उरुष्यतम्॥ ६॥

[६६] षट्षष्टीतमं सूक्तम्

ऋषिः—रातहव्य आत्रेयः॥ देवता—मित्रावरुणौ॥ छन्दः—१, ५, ६ विराडनुष्टुप्; २ निचृदनुष्टुप्; ३, ४ स्वराडनुष्टुप्॥ स्वरः—गान्धारः॥

॥ ४॥ आ चिकितान सुक्रतू देवौ मर्त रिशादसा।
वरुणाय ऋतपेशसे दधीत प्रयसे महे॥ १॥
ता हि क्षत्रमविहुतं सम्यगसुर्यꣳ माशाते।
अधा व्रतेव मानुषं स्वर्ण धायि दर्शतम्॥ २॥
ता वामेषे रथानामुर्वीं गव्यूतिमेषाम्।
रातहव्यस्य सुष्टुतिं दधृक्स्तोमैर्मनामहे॥ ३॥
अधा हि काव्या युवं दक्षस्य पूर्भिरद्भुता।
नि केतुना जनानां चिकेथे पूतदक्षसा॥ ४॥
तदृतं पृथिवि बृहच्छ्रव एष ऋषीणाम्।
त्रयसानावरं पृथ्वति क्षरन्ति यामभिः॥ ५॥
आ यद्वामीयचक्षसा मित्र वयं च सूरयः।
व्यचिष्ठे बहुपाय्ये यतेमहि स्वराज्ये॥ ६॥

[६७] सप्तषष्टीतमं सूक्तम्

ऋषिः—यजत आत्रेयः ॥ देवता—मित्रावरुणौ ॥ छन्दः—१, २, ४ निचृदनुष्टुप्; ३, ५ विराडनुष्टुप् ॥ स्वरः—गान्धारः ॥

॥ ५ ॥ बळित्था देव निष्कृतमादित्या यजतं बृहत् ।
वरुण मित्रार्यमन्वर्षिष्ठं क्षत्रमाशाथे ॥ १ ॥
आ यद्योनिं हिरण्ययं वरुण मित्र सदथः ।
धर्तारा चर्षणीनां यन्तं सुम्नं रिशादसा ॥ २ ॥
विश्वे हि विश्ववेदसो वरुणो मित्रो अर्यमा ।
व्रता पदेव सश्चिरे पान्ति मर्त्यं रिषः ॥ ३ ॥
ते हि सत्या ऋतस्पृश ऋतावानो जनेजने ।
सुनीथासः सुदानवोऽहोश्चिदुरुचक्रयः ॥ ४ ॥
को नु वां मित्रास्तुतो वरुणो वा तनूनाम् ।
तत्सु वामेषते मतिरत्रिभ्य एषते मतिः ॥ ५ ॥

[६८] अष्टषष्टीतमं सूक्तम्

ऋषिः—यजत आत्रेयः ॥ देवता—मित्रावरुणौ ॥ छन्दः—१, २ गायत्री; ३, ४ निचृद्गायत्री; ५ विराड्गायत्री ॥ स्वरः—षड्जः ॥

॥ ६ ॥ प्र वो मित्राय गायत वरुणाय विपा गिरा । महिक्षत्रावृतं बृहत् ॥ १ ॥
सम्राजा या घृतयोनी मित्रश्चोभा वरुणश्च । देवा देवेषु प्रशस्ता ॥ २ ॥
ता नः शक्तं पार्थिवस्य महो रायो दिव्यस्य । महि वां क्षत्रं देवेषु ॥ ३ ॥
ऋतमृतेन सपन्तेषिरं दक्षमाशाते । अद्रुहा देवौ वर्धेते ॥ ४ ॥
वृष्टिद्यावा रीत्यापेषस्पती दानुमत्याः । बृहन्तं गर्तमाशाते ॥ ५ ॥

[६९] एकोनसप्ततितमं सूक्तम्

ऋषिः—उरुचक्रिरात्रेयः ॥ देवता—मित्रावरुणौ ॥ छन्दः—१, २ निचृत्त्रिष्टुप्; ३, ४ विराट्त्रिष्टुप् ॥ स्वरः—धैवतः ॥

॥ ७ ॥ त्री रोचना वरुण त्रींरुत द्यून्त्रीणि मित्र धारयथो रजांसि ।
वावृधानावमतिं क्षत्रियस्यानु व्रतं रक्षमाणावजुर्यम् ॥ १ ॥
इरावतीर्वरुण धेनवो वां मधुमद्वां सिन्धवो मित्र दुहे ।
त्रयस्तस्थुर्वृषभासस्तिसॄणां धिषणानां रेतोधा वि द्युमन्तः ॥ २ ॥

प्रातर्देवीमदितिं जोहवीमि मध्यन्दिन उदिता सूर्यस्य।
राये मित्रावरुणा सर्वतातेळे तोकाय तनयाय शं योः॥ ३॥
या धर्तारा रजसो रोचनस्योतादित्या दिव्या पार्थिवस्य।
न वां देवा अमृता आ मिनन्ति व्रतानि मित्रावरुणा ध्रुवाणि॥ ४॥

[७०] सप्ततितमं सूक्तम्

ऋषिः—उरुचक्रिरात्रेयः॥ देवता—मित्रावरुणौ॥ छन्दः—गायत्री॥ स्वरः—षड्जः॥

अथाष्टमो वर्गः॥ ८॥

पुरूरुणा चिद्ध्यस्त्यवो नूनं वां वरुण । मित्र वंसि वां सुमतिम्॥ १॥
ता वां सम्यगद्रुह्वाणेषमश्याम धायसे । वयं ते रुद्रा स्याम॥ २॥
पातं नो रुद्रा पायुभिरुत त्रायेथां सुत्रात्रा । तुर्याम दस्यून्तनूभिः॥ ३॥
मा कस्याद्भुतक्रतू यक्षं भुजेमा तनूभिः । मा शेषसा मा तनसा॥ ४॥

[७१] एकसप्ततितमं सूक्तम्

ऋषिः—बाहुवृक्त आत्रेयः॥ देवता—मित्रावरुणौ॥ छन्दः—गायत्री॥ स्वरः—षड्जः॥

॥ ९॥ आ नो गन्तं रिशादसा वरुण मित्र बर्हणा । उपेमं चारुमध्वरम्॥ १॥
विश्वस्य हि प्रचेतसा वरुण मित्र राजथः । ईशाना पिप्यतं धियः॥ २॥
उप नः सुतमा गतं वरुण मित्र दाशुषः । अस्य सोमस्य पीतये॥ ३॥

[७२] द्विसप्ततितमं सूक्तम्

ऋषिः—बाहुवृक्त आत्रेयः॥ देवता—मित्रावरुणः॥ छन्दः—उष्णिक्॥ स्वरः—ऋषभः॥

॥ १०॥ आ मित्रे वरुणे वयं गीर्भिर्जुहुमो अत्रिवत् ।
नि बर्हिषि सदतं सोमपीतये॥ १॥
व्रतेन स्थो ध्रुवक्षेमा धर्मणा यातयज्जना ।
नि बर्हिषि सदतं सोमपीतये॥ २॥
मित्रश्च नो वरुणश्च जुषेतां यज्ञमिष्टये ।
नि बर्हिषि सदतां सोमपीतये॥ ३॥

षष्ठोऽनुवाकः

[७३] त्रिसप्ततितमं सूक्तम्

ऋषिः—पौर आत्रेयः ॥ देवता—अश्विनौ ॥ छन्दः—१, २, ४, ५, ७ निचृदनुष्टुप्; ३, ६, ८, ९ अनुष्टुप्; १० विराडनुष्टुप् ॥ स्वरः—गान्धारः ॥

॥ ११ ॥ यद॒द्य स्थः प॑रा॒वति॒ यद॑र्वा॒वत्य॑श्विना।
यद्वा॑ पु॒रू पु॑रुभुजा॒ यद॒न्तरि॑क्ष॒ आ ग॑तम्॥ १॥
इ॒ह त्या पु॑रु॒भूत॑मा पु॒रू दं॑सांसि॒ बिभ्र॑ता।
व॒र॒स्या या॒म्यध्रि॑गू हु॒वे तु॑वि॒ष्टमा भु॒जे॥ २॥
ई॒र्मान्यद्वपु॑षे॒ वपु॑श्च॒क्रं रथ॑स्य येमथुः।
पर्य॒न्या नाहु॑षा यु॒गा म॒ह्ना रजां॑सि दीयथः॥ ३॥
तदू॒ षु वा॑मे॒ना कृ॒तं विश्वा॒ यद्वा॒मनु॒ ष्टवे॑।
नाना॑ जा॒तावरे॒पसा॒ सम॒स्मे ब॒न्धुमे॑यथुः॥ ४॥
आ यद्वां॑ सू॒र्या रथं॒ तिष्ठ॑द्रघु॒ष्यद॑म्। सदा॑।
परि॑ वामरु॒षा वयो॑ घृ॒णा व॑रन्त आ॒तपः॥ ५॥

॥ १२ ॥ यु॒वोर॒त्रिश्चि॑केतति॒ नरा॑ सु॒म्नेन॒ चेत॑सा।
घ॒र्मं यद्वा॑मरे॒पस॑ं॒ नास॑त्या॒स्त्रा भु॑र॒ण्यति॑॥ ६॥
उ॒ग्रो वां॑ ककु॒हो य॒यिः शृ॒ण्वे यामे॑षु सन्त॒निः।
यद्वां॒ दंसो॑भिर॒श्विना॒त्रिर्न॑रा॒ववर्त॑ति॥ ७॥
मध्व॑ ऊ॒ षु म॑धूयुवा॒ रुद्रा॒ सिष॑क्ति पिप्यु॒षी।
यत्स॑मु॒द्राति॒ पर्ष॑थः प॒क्वाः पृक्षो॑ भरन्त वाम्॥ ८॥
स॒त्यमि॒द्वा उ॑ अश्विना यु॒वामा॑हुर्मयो॒भुवा॑।
ता याम॑न्यामहू॒तमा॒ याम॒न्ना मृ॑ळ॒यत्त॑मा॥ ९॥
इ॒मा ब्रह्मा॑णि॒ वर्ध॑ना॒श्विभ्यां॑ सन्तु॒ शन्त॑मा।
या तक्षा॑म॒ रथाँ॑इ॒वावो॑चाम बृ॒हन्नमः॥ १०॥

[७४] चतुःसप्ततितमं सूक्तम्

ऋषिः—पौर आत्रेयः ॥ देवता—अश्विनौ ॥ छन्दः—१, २, १० विराडनुष्टुप्; ३ अनुष्टुप्; ४-६, ९, निचृदनुष्टुप्; ७ विराडुष्णिक्; ८ निचृदुष्णिक् ॥ स्वरः—१-६, ९, १० गान्धारः; ७, ८ ऋषभः ॥

॥ १३ ॥ कू॒ष्ठौ दे॒वावश्वि॑ना॒द्या दि॒वो म॑नावसू।
तच्छ्र॑वथो वृषण्वसू॒ अत्रि॑र्वा॒मा वि॑वासति॥ १॥

कुह॒ त्या कुह॒ नु श्रु॒ता दि॒वि दे॒वा ना॑सत्या।
कस्मि॒न्ना य॑तथो॒ जने॒ को वां॒ न॒दीना॑ सचा॥ २॥
कं या॑थः॒ कं ह॑ गच्छथः॒ कमच्छा॑ युञ्जाथे॒ रथ॑म्।
कस्य॒ ब्रह्मा॑णि रण्यथो व॒यं वा॑मुश्मसी॒ष्टये॥ ३॥
पौ॒रं चि॒द्धय्यु॑दप्रु॒तं पौर॑ पौराय॒ जिन्व॑थः।
यदी॑ गृभी॒ततां॑तये सिं॒हमि॑व द्रु॒हस्प॒दे॥ ४॥
प्र च्यवा॑नाज्जुजुरुषो॑ व॒व्रिमत्कं॒ न मु॑ञ्चथः।
युवा॒ यदी॑ कृ॒थः पु॒नरा कामं॑मृण्वे व॒ध्वः॥ ५॥
॥ १४॥ अस्ति॒ हि वा॑मि॒ह स्तो॒ता स्मसि॑ वां सु॒न्दृशि॒ श्रिये।
नू श्रु॒तं म॒ आ ग॑त॒मवो॑भिर्वाजिनीवसू॥ ६॥
को वा॑म॒द्य पु॑रू॒णामा व॑वृ॒वे मर्त्या॑नाम्।
को विप्रो॑ विप्रवाहसा॒ को य॒ज्ञैर्वा॑जिनीवसू॥ ७॥
आ वां॑ रथो॒ रथा॑नां॒ येष्ठो॑ यात्वश्विना।
पु॒रू चि॑दस्म॒युस्ति॒र आ॑ङ्गू॒षो मर्त्ये॑ष्वा॥ ८॥
शमू॒ षु वां॑ मधूयुवा॒स्माक॑मस्तु चर्कृ॒तिः।
अ॒र्वा॒ची॒ना वि॑चेतसा॒ विभि॑ः श्ये॒नेव॑ दीयतम्॥ ९॥
अश्वि॑ना॒ यद्ध॒ कर्हि॑ चिच्छ्रु॒श्रूया॑तमि॒मं हव॑म्।
वस्वी॑रू॒ षु वां॒ भुज॑ः पृ॒ञ्चन्ति॒ सु वां॒ पृच॑ः॥ १०॥

[७५] पञ्चसप्ततितमं सूक्तम्

ऋषिः—अवस्युरात्रेयः॥ देवता—अश्विनौ॥ छन्दः—१,३ पङ्क्तिः; २, ४, ६-८ निचृत्पङ्क्तिः; ५ स्वराट्पङ्क्तिः; ९ विराट्पङ्क्तिः॥ स्वरः—पञ्चमः॥

॥ १५॥ प्रति॒ प्रि॒यत॑मं॒ रथं॑ वृष॒णं व॑सु॒वाह॑नम्।
स्तो॒ता वा॑मश्विना॒वृषि॒ः स्तोमे॑न॒ प्रति॑ भूषति॒ माध्वी॒ मम॑ श्रु॒तं हव॑म्॥ १॥
अ॒त्या॒या॒तमश्विना॒ ति॒रो विश्वा॑ अ॒हं सना॑।
दस्रा॒ हिर॑ण्यवर्तनी॒ सुषु॑म्ना॒ सिन्धु॑वाहसा॒ माध्वी॒ मम॑ श्रु॒तं हव॑म्॥ २॥
आ नो॒ रत्ना॑नि॒ बिभ्र॑ता॒वश्वि॑ना॒ गच्छ॑तं यु॒वम्।
रुद्रा॒ हिर॑ण्यवर्तनी जुषा॒णा वा॑जिनीवसू॒ माध्वी॒ मम॑ श्रु॒तं हव॑म्॥ ३॥

सुष्टुभो॑ वां वृषण्वसू॒ रथे॒ वाणी॒च्याहि॑ता।
उ॒त वां॑ ककु॒हो मृ॒गः पृक्षः॑ कृणोति वापु॒षो माध्वी॒ मम॑ श्रु॒तं॒ हव॑म्॥ ४॥
बो॒धिन्म॑नसा र॒थ्येषि॒रा हव॑न॒श्रुता।
विभि॒श्च्यवा॑नमश्विना॒ नि या॑थो अद्व॒याविनं॑ माध्वी॒ मम॑ श्रु॒तं॒ हव॑म्॥ ५॥
॥ १६॥ आ वां॑ नरा मनो॒युजोऽ श्वा॑सः प्रुषि॒तप्स॑वः।
वयो॑ वहन्तु पी॒तये॑ स॒ह सु॒म्नेभि॑रश्विना॒ माध्वी॒ मम॑ श्रु॒तं॒ हव॑म्॥ ६॥
अश्वि॑ना॒वेह ग॑च्छतं॒ नास॑त्या॒ मा वि वे॑नतम्।
ति॒रश्चि॑दर्य॒या परि॑ व॒र्तिर्यी॑तमदाभ्या॒ माध्वी॒ मम॑ श्रु॒तं॒ हव॑म्॥ ७॥
अ॒स्मिन्य॒ज्ञे अ॑दाभ्या जरि॒तारं॑ शुभस्पती।
अव॒स्युम॑श्विना यु॒वं गृ॒णन्त॒मुप॑ भूषथो॒ माध्वी॒ मम॑ श्रु॒तं॒ हव॑म्॥ ८॥
अभू॑दु॒षा रुश॑त्पशु॒राग्नि॑र॒धाय्यृ॒त्वियः॑।
अयो॑जि वां वृषण्वसू॒ रथो॑ दस्रा॒वम॑र्त्यो॒ माध्वी॒ मम॑ श्रु॒तं॒ हव॑म्॥ ९॥

[७६] षट्सप्ततितमं सूक्तम्

ऋषिः—अत्रिः॥ देवता—अश्विनौ॥ छन्दः—१,२ स्वराट्पङ्क्तिः; ३-५ निचृत्त्रिष्टुप्॥
स्वरः—१, २ पञ्चमः; ३-५ धैवतः॥

॥ १७॥ आ भा॑त्य॒ग्निरु॒षसा॒मनी॑क॒मुद्विप्रा॑णां देव॒या वाचो॑ अस्थुः।
अ॒र्वाञ्चा॑ नू॒नं र॑थ्येह या॑तं पीपि॒वांस॑मश्विना घ॒र्ममच्छ॑॥ १॥
न संस्कृ॑तं प्र मि॑मीतो॒ गमि॒ष्ठान्ति॑ नू॒नम॒श्विनोप॑स्तु॒तेह।
दि॒वा॒भि॒पि॒त्वेऽ व॒सा॒गमि॑ष्ठा॒ प्रत्यव॑र्तिं दा॒शुषे॒ शंभ॑विष्ठा॥ २॥
उ॒ता या॑तं संग॒वे प्रा॒तर॒ह्नो॑ म॒ध्यन्दि॑न॒ उदि॑ता॒ सूर्य॑स्य।
दि॒वा॒ नक्त॑मव॒सा॒ शन्त॑मेन॒ नेदानीं॑ पी॒तिर॒श्विना त॑तान॥ ३॥
इ॒दं हि वां॒ प्र॒दि॒वि॒ स्थान॒मोक॑ इ॒मे गृ॒हा अ॑श्विने॒दं दु॑रो॒णम्।
आ नो॑ दि॒वो बृ॑ह॒तः पर्व॑ता॒दाद्भ्यो या॑त॒मिष॒मूर्जं॑ वहन्ता॥ ४॥
सम॒श्विनो॒रव॑सा॒ नूत॑नेन मयो॒भुवा॑ सुप्रणी॒ती ग॑मेम।
आ नो॑ र॒यिं व॑ह॒तमोत वी॒राना विश्वा॒न्यमृता॒ सौभ॑गानि॥ ५॥

[७७] सप्तसप्ततितमं सूक्तम्

ऋषिः—अत्रिः ॥ देवता—अश्विनौ ॥ छन्दः—त्रिष्टुप् ॥ स्वरः—धैवतः ॥

॥ १८ ॥ प्रातर्यावाणा प्रथमा यजध्वं पुरा गृध्रादररुषः पिबातः ।
प्रातर्हि यज्ञमश्विना दधाते प्र शंसन्ति कवयः पूर्वभाजः ॥ १ ॥
प्रातर्यजध्वमश्विना हिनोत न सायमस्ति देवया अजुष्टम् ।
उतान्यो अस्मद्यजते वि चावः पूर्वःपूर्वो यजमानो वनीयान् ॥ २ ॥
हिरण्यत्वङ्मधुवर्णो घृतस्नुः पृक्षो वहन्ना रथो वर्तते वाम् ।
मनोजवा अश्विना वातरंहा येनातियाथो दुरितानि विश्वा ॥ ३ ॥
यो भूयिष्ठं नासत्याभ्यां विवेष चनिष्ठं पित्वो ररते विभागे ।
स तोकमस्य पीपरच्छमीभिरनूर्ध्वभासः सदमित्तुतुर्यात् ॥ ४ ॥
समश्विनोरवसा नूतनेन मयोभुवा सुप्रणीती गमेम ।
आ नो रयिं वहतमोत वीराना विश्वान्यमृता सौभगानि ॥ ५ ॥

[७८] अष्टसप्ततितमं सूक्तम्

ऋषिः—सप्तवध्रिरात्रेयः ॥ देवता—अश्विनौ ॥ छन्दः—१-३ उष्णिक्; ४ निचृत्त्रिष्टुप्; ५, ६ अनुष्टुप्; ७-९ निचृदनुष्टुप् ॥ स्वरः—१-३ ऋषभः; ४ धैवतः; ५-९ गान्धारः ॥

॥ १९ ॥ अश्विनावेह गच्छतं नासत्या मा वि वेनतम् । हंसाविव पततमा सुताँ उप ॥ १ ॥
अश्विना हरिणाविव गौराविवानु यवसम् । हंसाविव पततमा सुताँ उप ॥ २ ॥
अश्विना वाजिनीवसू जुषेथां यज्ञमिष्टये । हंसाविव पततमा सुताँ उप ॥ ३ ॥
अत्रिर्यद्वामवरोहन्नृबीसमजोहवीन्नार्धमानेव योषा ।
श्येनस्य चिज्जवसा नूतनेनागच्छतमश्विना शन्तमेन ॥ ४ ॥

॥ २० ॥ वि जिहीष्व वनस्पते योनिः सूष्यन्त्याइव ।
श्रुतं मे अश्विना हवं सप्तवध्रिं च मुञ्चतम् ॥ ५ ॥
भीताय नाधमानाय ऋषये सप्तवध्रये ।
मायाभिरश्विना युवं वृक्षं सं च वि चाचथः ॥ ६ ॥
यथा वातः पुष्करिणीं समिङ्गयति सर्वतः ।
एवा ते गर्भ एजतु निरैतु दशमास्यः ॥ ७ ॥

यथा॒ वातो॒ यथा॒ वन॒ं यथा॑ समु॒द्र एज॑ति।
ए॒वा त्वं द॑शमास्य स॒हावे॑हि जु॒रायु॑णा॥ ८॥
दश॒ मासा॑ञ्छशया॒नः कु॑मा॒रो अधि॑ मा॒तरि॑।
नि॒रैतु॑ जी॒वो अक्ष॑तो जी॒वो जीव॑न्त्या॒ अधि॑॥ ९॥

[७९] एकोनाशीतितमं सूक्तम्

ऋषिः—सत्यश्रवा आत्रेयः॥ देवता—उषाः॥ छन्दः—१ स्वराड्ब्राह्मीगायत्री; २, ३, ७ भुरिग्बृहती; ४, ५, ८ पङ्क्तिः; ६, ९ निचृत्पङ्क्तिः; १० स्वराड्बृहती॥ स्वरः—१ षड्जः; २, ३, ७, १० मध्यमः; ४-६, ८, ९ पञ्चमः॥

॥ २१॥ म॒हे नो॑ अ॒द्य बो॑धयोषो॑ रा॒ये दि॒वित्म॑ती।
यथा॑ चिन्नो॒ अबो॑धयः स॒त्यश्र॑वसि वा॒य्ये सुजा॑ते॒ अश्व॑सूनृते॥ १॥
या सु॑नी॒थे शौच॑द्र॒थे व्यौच्छो॑ दुहितर्दिवः।
सा व्यु॑च्छ सहीयसि स॒त्यश्र॑वसि वा॒य्ये सुजा॑ते॒ अश्व॑सूनृते॥ २॥
सा नो॑ अ॒द्याभ॒रद्व॑सु॒र्व्यु॑च्छा दुहितर्दिवः।
यो व्यौच्छ॒ः सहीय॑सि स॒त्यश्र॑वसि वा॒य्ये सुजा॑ते॒ अश्व॑सूनृते॥ ३॥
अ॒भि ये त्वा॑ विभावरि॒ स्तोमै॑र्गृ॒णन्ति॒ वह्न॑यः।
म॒घैर्म॑घोनि सुश्रियो॒ दाम॑न्वन्तः सुरा॒तयः॒ सुजा॑ते॒ अश्व॑सूनृते॥ ४॥
यच्चि॒द्धि ते॑ ग॒णा इ॒मे छ॒दय॑न्ति म॒घत्त॑ये।
परि॑ चिद्वष्टयो दधु॒र्द॑तो॒ राधो॒ अह्र॑यं॒ सुजा॑ते॒ अश्व॑सूनृते॥ ५॥

॥ २२॥ ऐषु॑ धा वी॒रव॒द्यश॒ उषो॑ मघोनि॒ सूरि॑षु।
ये नो॒ राधां॑स्यह्र॒या म॒घवा॑नो॒ अरा॑सत॒ सुजा॑ते॒ अश्व॑सूनृते॥ ६॥
तेभ्यो॑ द्यु॒म्नं बृ॒हद्यश॒ उषो॑ मघो॒न्या व॑ह।
ये नो॒ राधां॑स्यश्व्या॒ ग॒व्या भज॑न्त॒ सूर॑यः॒ सुजा॑ते॒ अश्व॑सूनृते॥ ७॥
उ॒त नो॒ गोम॑तीरिष॒ आ व॑हा दुहितर्दिवः।
सा॒कं सूर्य॑स्य र॒श्मिभि॑ः शु॒क्रैः शोच॑द्भिर॒र्चिभि॒ः सुजा॑ते॒ अश्व॑सूनृते॥ ८॥
व्यु॑च्छा दुहितर्दिवो॒ मा चि॒रं त॑नुथा॒ अप॑ः।
नेत्त्वा॑ स्ते॒नं यथा॑ रि॒पुं तपा॑ति॒ सूरो॑ अ॒र्चिषा॒ सुजा॑ते॒ अश्व॑सूनृते॥ ९॥

एतावद्वेदुषस्त्वं भूयो वा दातुमर्हसि।
या स्तोतृभ्यो विभावर्युच्छन्ती न प्रमीयसे सुजाते अश्वसूनृते॥ १०॥

[८०] अशीतितमं सूक्तम्

ऋषिः—सत्यश्रवा आत्रेयः॥ देवता—उषाः॥ छन्दः—१, ६ निचृत्त्रिष्टुप्; २ विराट्त्रिष्टुप्; ३-५ भुरिक्पङ्क्तिः॥ स्वरः—१, २, ६, धैवतः; ३-५ पञ्चमः॥

॥ २३॥ द्युतद्यामानं बृहतीमृतेन ऋतावरीमरुणप्सुं विभातीम्।
देवीमुषसं स्वरावहन्तीं प्रति विप्रासो मतिभिर्जरन्ते॥ १॥
एषा जनं दर्शता बोधयन्ती सुगान्पथः कृण्वती यात्यग्रे।
बृहद्रथा बृहती विश्वमिन्वोषा ज्योतिर्यच्छत्यग्रे अह्नाम्॥ २॥
एषा गोभिररुणेभिर्युजानास्त्रेधन्ती रयिमप्रायु चक्रे।
पथो रदन्ती सुविताय देवी पुरुष्टुता विश्ववारा वि भाति॥ ३॥
एषा व्येनी भवति द्विबर्हा आविष्कृण्वाना तन्वं पुरस्तात्।
ऋतस्य पन्थामन्वेति साधु प्रजानतीव न दिशो मिनाति॥ ४॥
एषा शुभ्रा न तन्वो विदानोर्ध्वेव स्नाती दृशये नो अस्थात्।
अप द्वेषो बाधमाना तमांस्युषा दिवो दुहिता ज्योतिषागात्॥ ५॥
एषा प्रतीची दुहिता दिवो नॄन्योषेव भद्रा नि रिणीते अप्सः।
व्यूर्ण्वती दाशुषे वार्याणि पुनर्ज्योतिर्युवतिः पूर्वथाकः॥ ६॥

[८१] एकाशीतितमं सूक्तम्

ऋषिः—श्यावाश्व आत्रेयः॥ देवता—सविता॥ छन्दः—१, ५ जगती; २ विराड्जगती; ३ स्वराट्त्रिष्टुप्; ४ निचृज्जगती॥ स्वरः—१, २, ४, ५ निषादः; ३ धैवतः॥

॥ २४॥ युञ्जते मन उत युञ्जते धियो विप्रा विप्रस्य बृहतो विपश्चितः।
वि होत्रा दधे वयुनाविदेक इन्मही देवस्य सवितुः परिष्टुतिः॥ १॥
विश्वा रूपाणि प्रति मुञ्चते कविः प्रासावीद्भद्रं द्विपदे चतुष्पदे।
वि नाकमख्यत्सविता वरेण्योऽनु प्रयाणमुषसो वि राजति॥ २॥
यस्य प्रयाणमन्वन्य इद्ययुर्देवा देवस्य महिमानमोजसा।
यः पार्थिवानि विममे स एतशो रजांसि देवः सविता महित्वना॥ ३॥
उत यासि सवितस्त्रीणि रोचनोत सूर्यस्य रश्मिभिः समुच्यसि।
उत रात्रीमुभयतः परीयस उत मित्रो भवसि देव धर्मभिः॥ ४॥

उतेशिषे प्रसवस्य त्वमेक इदुत पूषा भवसि देव यामभिः।
उतेदं विश्वं भुवनं वि राजसि श्यावाश्वस्ते सवितः स्तोममानशे॥ ५॥

[८२] द्व्यशीतितमं सूक्तम्

ऋषिः—श्यावाश्व आत्रेयः॥ देवता—सविता॥ छन्दः—१ निचृदनुष्टुप्; २, ४, ९ निचृद्गायत्री; ३, ५-७ गायत्री; ८ विराड्गायत्री॥ स्वरः—१ गान्धारः; २-९ षड्जः॥

॥ २५॥ तत्सवितुर्वृणीमहे वयं देवस्य भोजनम्।
श्रेष्ठं सर्वधातमं तुरं भगस्य धीमहि॥ १॥
अस्य हि स्वयशस्तरं सवितुः कच्चन प्रियम्। न मिनन्ति स्वराज्यम्॥ २॥
स हि रत्नानि दाशुषे सुवाति सविता भगः। तं भागं चित्रमीमहे॥ ३॥
अद्या नो देव सवितः प्रजावत्सावीः सौभगम्। परा दुःष्वप्न्यं सुव॥ ४॥
विश्वानि देव सवितर्दुरितानि परा सुव। यद्भद्रं तन्न आ सुव॥ ५॥
॥ २६॥ अनागसो अदितये देवस्य सवितुः सवे। विश्वा वामानि धीमहि॥ ६॥
आ विश्वदेवं सत्पतिं सूक्तैरद्या वृणीमहे। सत्यसवं सवितारम्॥ ७॥
य इमे उभे अहनी पुर एत्यप्रयुच्छन्। स्वाधीर्देवः सविता॥ ८॥
य इमा विश्वा जातान्याश्रावयति श्लोकेन। प्र च सुवाति सविता॥ ९॥

[८३] त्र्यशीतितमं सूक्तम्

ऋषिः—अत्रिः॥ देवता—पृथिवी॥ छन्दः—१ निचृत्त्रिष्टुप्; २ स्वराट्त्रिष्टुप्; ३ भुरिक्त्रिष्टुप्; ४ निचृज्जगती; ५, ६ त्रिष्टुप्; ७ विराट्त्रिष्टुप्; ८, १० भुरिक्पङ्क्तिः; ९ निचृदनुष्टुप्॥ स्वरः—१-३, ५-७ धैवतः; ४ निषादः; ८, १० पञ्चमः; ९ गान्धारः॥

॥ २७॥ अच्छा वद तवसं गीर्भिराभिः स्तुहि पर्जन्यं नमसा विवास।
कनिक्रदद् वृषभो जीरदानू रेतो दधात्योषधीषु गर्भम्॥ १॥
वि वृक्षान् हन्त्युत हन्ति रक्षसो विश्वं बिभाय भुवनं महावधात्।
उतानागा ईषते वृष्ण्यावतो यत्पर्जन्यः स्तनयन् हन्ति दुष्कृतः॥ २॥
रथीव कशयाश्वाँ अभिक्षिपन्नाविर्दूतान्कृणुते वर्ष्याँ३ अह।
दूरात्सिंहस्य स्तनथा उदीरते यत्पर्जन्यः कृणुते वर्ष्यं१ नभः॥ ३॥
प्र वाता वान्ति पतयन्ति विद्युत उदोषधीर्जिहते पिन्वते स्वः।
इरा विश्वस्मै भुवनाय जायते यत्पर्जन्यः पृथिवीं रेतसावति॥ ४॥

यस्य व्रते पृथिवी नन्नमीति यस्य व्रते शफवज्जर्भुरीति।
यस्य व्रत ओषधीर्विश्वरूपाः स नः पर्जन्य महि शर्म यच्छ॥ ५॥
॥ २८॥ दिवो नो वृष्टिं मरुतो ररीध्वं प्र पिन्वत वृष्णो अश्वस्य धाराः।
अर्वाङेतेन स्तनयित्नुनेह्यपो निषिञ्चन्नसुरः पिता नः॥ ६॥
अभि क्रन्द स्तनय गर्भमा धा उदन्वता परि दीया रथेन।
दृतिं सु कर्ष विषितं न्यञ्चं समा भवन्तूद्वतो निपादाः॥ ७॥
महान्तं कोशमुदचा नि षिञ्च स्यन्दन्तां कुल्या विषिताः पुरस्तात्।
घृतेन द्यावापृथिवी व्युन्धि सुप्रपाणं भवत्वघ्न्याभ्यः॥ ८॥
यत्पर्जन्य कनिक्रदत्स्तनयन् हंसि दुष्कृतः।
प्रतीदं विश्वं मोदते यत्किं च पृथिव्यामधि॥ ९॥
अवर्षीर्वर्षमुदु षू गृभायाकर्धन्वान्यत्येतवा उ।
अजीजन ओषधीर्भोजनाय कमुत प्रजाभ्योऽविदो मनीषाम्॥ १०॥

[८४] चतुरशीतितमं सूक्तम्

ऋषिः—अत्रिः॥ देवता—पृथिवी॥ छन्दः—१, २ निचृदनुष्टुप्; ३ विराडनुष्टुप्॥ स्वरः—गान्धारः॥

॥ २९॥ बळित्था पर्वतानां खिद्रं बिभर्षि पृथिवि।
प्र या भूमिं प्रवत्वति मह्ना जिनोषि महिनि॥ १॥
स्तोमासस्त्वा विचारिणि प्रति ष्टोभन्त्युक्तुभिः।
प्र या वाजं न हेषन्तं पेरुमस्यस्यर्जुनि॥ २॥
दृळ्हा चिद्या वनस्पतीन्क्ष्मया दर्धर्ष्योजसा।
यत्ते अभ्रस्य विद्युतो दिवो वर्षन्ति वृष्टयः॥ ३॥

[८५] पञ्चाशीतितमं सूक्तम्

ऋषिः—अत्रिः॥ देवता—वरुणः॥ छन्दः—१, २ विराट्त्रिष्टुप्; ३, ४, ६, ८ निचृत् त्रिष्टुप्; ५ स्वराट्पङ्क्तिः; ७ ब्राह्म्युष्णिक्॥ स्वरः—१-४, ६, ८ धैवतः; ५ पञ्चमः; ७ ऋषभः॥

॥ ३०॥ प्र सम्राजे बृहदर्चा गभीरं ब्रह्म प्रियं वरुणाय श्रुताय।
वि यो जघान शमितेव चर्मोपस्तिरे पृथिवीं सूर्याय॥ १॥
वनेषु व्यन्तरिक्षं ततान वाजमर्वत्सु पय उस्रियासु।
हृत्सु क्रतुं वरुणो अप्स्वग्निं दिवि सूर्यमदधात्सोममद्रौ॥ २॥

नीचीनबारं वरुणः कवन्धं प्र ससर्ज रोदसी अन्तरिक्षम्।
तेन विश्वस्य भुवनस्य राजा यवं न वृष्टिर्व्युनत्ति भूम॥ ३॥
उनत्ति भूमिं पृथिवीमुत द्यां यदा दुग्धं वरुणो वष्ट्यादित्।
समभ्रेण वसत पर्वतासस्तविषीयन्तः श्रथयन्त वीराः॥ ४॥
इमामू ष्वासुरस्य श्रुतस्य महीं मायां वरुणस्य प्र वोचम्।
मानेनेव तस्थिवाँ अन्तरिक्षे वि यो ममे पृथिवीं सूर्येण॥ ५॥
॥ ३१ ॥इमामू नू कवितमस्य मायां महीं देवस्य नकिरा दधर्ष।
एकं यदुद्ना न पृणन्त्येनीरासिञ्चन्तीर्वनयः समुद्रम्॥ ६॥
अर्यम्यं वरुण मित्र्यं वा सखायं वा सदमिद् भ्रातरं वा।
वेशं वा नित्यं वरुणारणं वा यत्सीमागश्चकृमा शिश्रथस्तत्॥ ७॥
कितवासो यद्रिरिपुर्न दीवि यद्वा घा सत्यमुत यन्न विद्म।
सर्वा ता वि ष्य शिथिरेव देवाधा ते स्याम वरुण प्रियासः॥ ८॥

[८६] षडशीतितमं सूक्तम्

ऋषिः—अत्रिः॥ देवता—इन्द्राग्नी॥ छन्दः—१, ४, ५ स्वराडुष्णिक्; २, ३ विराडनुष्टुप्; ६ विराट्पूर्वानुष्टुप्॥ स्वरः—१, ४, ५ ऋषभः; २, ३, ६ गान्धारः॥

॥ ३२ ॥ इन्द्राग्नी यमवथ उभा वाजेषु मर्त्यम्।
दृळ्हा चित्स प्र भेदति द्युम्ना वाणीरिव त्रितः॥ १॥
या पृतनासु दुष्टरा या वाजेषु श्रवाय्या।
या पञ्च चर्षणीर्भीन्द्राग्नी ता हवामहे॥ २॥
तयोरिदमवच्छवस्तिग्मा दिद्युन्मघोनोः।
प्रति द्रुणा गभस्त्योर्गवां वृत्रघ्न एषते॥ ३॥
ता वामेषे रथानामिन्द्राग्नी हवामहे।
पती तुरस्य राधसो विद्वांसा गिर्वणस्तमा॥ ४॥
ता वृधन्तावनु द्यून्मर्तीय देवावदभा।
अर्हन्ता चित्पुरो दधेऽशेव देवावर्वते॥ ५॥
एवेन्द्राग्निभ्यामहावि हव्यं शूष्यं घृतं न पूतमद्रिभिः।
ता सूरिषु श्रवो बृहद्रयिं गृणत्सु दिधृतमिषं गृणत्सु दिधृतम्॥ ६॥

[८७] सप्ताशीतितमं सूक्तम्

ऋषिः—एवयामरुदात्रेयः ॥ देवता—मरुतः ॥ छन्दः—१ अतिजगती; २, ८ स्वराड्जगती; ३, ६, ७ भुरिग्जगती; ४ निचृज्जगती; ५, ९ विराड्जगती ॥ स्वरः—निषादः ॥

॥ ३३ ॥ प्र वो॑ म॒हे म॒तयो॑ यन्तु॒ विष्ण॑वे म॒रुत्व॑ते गिरि॒जा ए॑वया॒मरुत्।
प्र शर्धा॑य॒ प्रय॑ज्यवे सुखा॒दये॑ त॒वसे॑ भन्ददि॒ष्टये॒ धुनि॑व्रताय॒ शव॑से ॥ १ ॥
प्र ये जा॒ता म॑हि॒ना ये च॒ नु स्वय॑ं प्र वि॒द्मना॑ ब्रु॒वत॑ एव॒या॑मरुत्।
क्रत्वा॒ तद्वो॑ मरुतो॒ नाधृ॑षे॒ शवो॑ दा॒ना म॒ह्ना तदे॑षा॒मधृ॑ष्टासो॒ नाद्र॑यः ॥ २ ॥
प्र ये दि॒वो बृ॑ह॒तः शृ॑ण्वि॒रे गि॒रा सु॒शुक्वा॑नः सु॒भ्व॑ एव॒या॑मरुत्।
न येषा॒मिरी॑ स॒धस्थ॒ ईष्ट॒ आँ अ॒ग्नयो॒ न स्ववि॑द्युतः॒ प्र स्प॒न्द्रासो॒ धुनी॑नाम् ॥ ३ ॥
स च॑क्रमे महतो निरु॑रुक्र॒मः स॑मा॒नस्मा॒त्सद॑स एव॒या॑मरुत्।
य॒दायु॑क्त॒ त्मना॒ स्वादधि॒ ष्णुभि॒र्विष्प॑र्धसो॒ विम॑हसो॒ जिगा॑ति॒ शेव॑धो॒ नृभिः॑ ॥ ४ ॥
स्व॒नो न वो॑ऽमवान्रेजय॒द् वृषा॑ त्वे॒षो य॒यिस्त॑विष ए॑वया॒मरुत्।
येना॒ सह॑न्त ऋ॒ञ्जत॒ स्वरो॑चिषः॒ स्थार॑श्मानो हिर॒ण्यया॑ः स्वायु॒धास॑ इ॒ष्मिण॑ः ॥ ५ ॥

॥ ३४ ॥ अ॒पा॒रो वो॑ महि॒मा वृ॑द्धशवसस्त्वे॒षं शवो॑ऽवत्वेव॒या॑मरुत्।
स्थाता॑रो॒ हि प्रसि॑तौ सं॒दृशि॒ स्थन॒ ते न॑ उरुष्यता नि॒दः शु॑शुक्वांसो॒ नाग्नय॑ः ॥ ६ ॥
ते रु॒द्रास॒ः सुम॑खा अ॒ग्नयो॑ यथा तुविद्यु॒म्ना अव॑न्त्वेव॒या॑मरुत्।
दी॒र्घं पृ॑थु॒ पप्र॑थे स॒द्म पार्थि॑वं॒ येषा॒मज्मे॑ष्वा म॒हः शर्धा॑स्यद्धु॒तैन॑साम् ॥ ७ ॥
अ॒द्वे॒षो नो॑ मरुतो गा॒तुमेत॑न॒ श्रोता॒ हवं॑ जरि॒तुरे॑व॒या॑मरुत्।
विष्णो॑र्म॒हः स॑मन्यवो युयोतन॒ स्मद्र॒थ्यो॒३॑ न दं॒सनाप॒ द्वेषां॑सि सनुतः ॥ ८ ॥
गन्ता॑ नो य॒ज्ञं य॑ज्ञियाः सुशमि॒ श्रोता॒ हव॑मर॒क्ष ए॑व॒या॑मरुत्।
ज्येष्ठा॑सो॒ न पर्व॑ता॒सो व्यो॑मनि॒ यूय॑ं तस्य॑ प्रचेतसः॒ स्यात॑ दुर्धर्त॑वो नि॒दः ॥ ९ ॥

॥ इति पञ्चमं मण्डलम् ॥

॥ अथ षष्ठं मण्डलम् ॥

प्रथमोऽनुवाकः [१] प्रथमं सूक्तम्

ऋषिः—भरद्वाजो बार्हस्पत्यः ॥ देवता—अग्निः ॥ छन्दः—१, ७, १३ भुरिक्पङ्क्तिः; २ स्वराट्पङ्क्तिः; ३, ४, ६, ११, १२ निचृत्त्रिष्टुप्; ५ पङ्क्तिः; ८, १० त्रिष्टुप्; ९ विराट्त्रिष्टुप् ॥ स्वरः—१, २, ५, ७, १३ पञ्चमः; ३, ४, ६, ८-१२ धैवतः ॥

॥ ३५ ॥ त्वं ह्यग्ने प्रथमो मनोतास्या धियो अभवो दस्म होता ।
त्वं सीं वृषन्नकृणोर्दुष्टरीतु सहो विश्वस्मै सहसे सहध्यै ॥ १ ॥
अधा होता न्यसीदो यजीयानिळस्पद इषयन्नीड्यः सन् ।
तं त्वा नरः प्रथमं देवयन्तो महो राये चितयन्तो अनु ग्मन् ॥ २ ॥
वृतेव यन्तं बहुभिर्वसव्यैरस्त्वे रयिं जागृवांसो अनु ग्मन् ।
रुशन्तमग्निं दर्शतं बृहन्तं वपावन्तं विश्वहा दीदिवांसम् ॥ ३ ॥
पदं देवस्य नमसा व्यन्तः श्रवस्यवः श्रव आपन्नमृक्तम् ।
नामानि चिद्दधिरे यज्ञियानि भद्रायां ते रणयन्त सन्दृष्टौ ॥ ४ ॥
त्वां वर्धन्ति क्षितयः पृथिव्यां त्वां राय उभयासो जनानाम् ।
त्वं त्राता तरणे चेत्यो भूः पिता माता सदमिन्मानुषाणाम् ॥ ५ ॥

॥ ३६ ॥ सपर्येण्यः स प्रियो विक्ष्वग्निर्होता मन्द्रो नि षसादा यजीयान् ।
तं त्वा वयं दम आ दीदिवांसमुप ज्रुबाधो नमसा सदेम ॥ ६ ॥
तं त्वा वयं सुध्यो३ नव्यमग्ने सुम्नायव ईमहे देवयन्तः ।
त्वं विशो अनयो दीद्यानो दिवो अग्ने बृहता रोचनेन ॥ ७ ॥
विशां कविं विश्पतिं शश्वतीनां नितोशनं वृषभं चर्षणीनाम् ।
प्रेतीषणिमिषयन्तं पावकं राजन्तमग्निं यजतं रयीणाम् ॥ ८ ॥
सो अग्न ईजे शशमे च मर्तो यस्त आनट् समिधा हव्यदातिम् ।
य आहुतिं परि वेदा नमोभिर्विश्वेत्स वामा दधते त्वोतः ॥ ९ ॥
अस्मा उ ते महि महे विधेम नमोभिरग्ने समिधोत हव्यैः ।
वेदी सूनो सहसो गीर्भिरुक्थैरा ते भद्रायां सुमतौ यतेम ॥ १० ॥

आ यस्ततन्थ रोदसी वि भासा श्रवोभिश्च श्रवस्यैस्तरुत्रः।
बृहद्भिर्वाजैः स्थविरेभिरस्मे रेवद्भिरग्ने वितरं वि भाहि॥ ११॥
नृवद्वसो सदमिद्धेह्यस्मे भूरि तोकाय तनयाय पश्वः।
पूर्वीरिषो बृहतीरारेअघा अस्मे भद्रा सौश्रवसानि सन्तु॥ १२॥
पुरूण्यग्ने पुरुधा त्वाया वसूनि राजन्वसुता ते अश्याम्।
पुरूणि हि त्वे पुरुवार सन्त्यग्ने वसु विधते राजनि त्वे॥ १३॥

॥ इति चतुर्थाष्टके चतुर्थोऽध्यायः ॥
[चतुर्थाध्याये वर्गाः ३६, सूक्तानि २६, ऋचः १७७]

अथ पञ्चमोऽध्यायः

[२] द्वितीयं सूक्तम्

ऋषिः—भरद्वाजो बार्हस्पत्यः॥ देवता—अग्निः॥ छन्दः—१, ९ भुरिगुष्णिक्; २ स्वराडुष्णिक्; ३, ४ अनुष्टुप्; ५, ६, १० निचृदनुष्टुप्; ७ निचृदुष्णिक्; ८ उष्णिक्; ११ भुरिगतिजगती॥ स्वरः—१, २, ७-९ ऋषभः; ३-६, १० गान्धारः; ११ निषादः॥

॥ १॥ त्वं हि क्षैतवद्यशोऽग्ने मित्रो न पत्यसे।
त्वं विचर्षणे श्रवो वसो पुष्टिं न पुष्यसि॥ १॥
त्वां हि ष्मा चर्षणयो यज्ञेभिर्गीर्भिरीळते।
त्वां वाजी यात्यवृको रजस्तूर्विश्वचर्षणिः॥ २॥
सजोषस्त्वा दिवो नरो यज्ञस्य केतुमिन्धते।
यद्ध स्य मानुषो जनः सुम्नायुर्जुह्वे अध्वरे॥ ३॥
ऋधद्यस्ते सुदानवे धिया मर्तः शशमते।
ऊती ष बृहतो दिवो द्विषो अंहो न तरति॥ ४॥
समिधा यस्त आहुतिं निशितिं मर्त्यो नशत्।
वयावन्तं स पुष्यति क्षयमग्ने शतायुषम्॥ ५॥
॥ २॥ त्वेषस्ते धूम ऋण्वति दिवि षञ्छुक्र आततः।
सूरो न हि द्युता त्वं कृपा पावक रोचसे॥ ६॥

अधा हि विक्ष्वीड्योऽसि प्रियो नो अतिथिः।
रण्वः पुरीव जूर्यः सूनुर्न त्रययाय्यः॥ ७॥
क्रत्वा हि द्रोणे अज्यसेऽग्ने वाजी न कृत्व्यः।
परिज्मेव स्वधा गयोऽत्यो न ह्वार्यः शिशुः॥ ८॥
त्वं त्या चिदच्युताग्ने पशुर्न यवसे।
धामा ह यत्ते अजर वना वृश्चन्ति शिक्वसः॥ ९॥
वेषि ह्यध्वरीयतामग्ने होता दमे विशाम्।
समृधो विश्पते कृणु जुषस्व हव्यमङ्गिरः॥ १०॥
अच्छा नो मित्रमहो देव देवानग्ने वोचः सुमतिं रोदस्योः।
वीहि स्वस्तिं सुक्षितिं दिवो नृन्द्विषो अंहांसि
दुरिता तरेम ता तरेम तवावसा तरेम॥ ११॥

[३] तृतीयं सूक्तम्

ऋषिः—भरद्वाजो बार्हस्पत्यः॥ देवता—अग्निः॥ छन्दः—१, ३, ४ त्रिष्टुप्; २, ५-७ निचृत्त्रिष्टुप्; ८ भुरिक्पङ्क्तिः॥ स्वरः—१-७ धैवतः; ८ पञ्चमः॥

॥ ३॥ अग्ने स क्षेषदृतपा ऋतेजा उरु ज्योतिर्नशते देवयुष्टे।
यं त्वं मित्रेण वरुणः सजोषा देव पासि त्यजसा मर्तमंहः॥ १॥
ईजे यज्ञेभिः शशमे शमीभिर्ऋधद्वाराया ग्नये ददाश।
एवा चन तं यशसामजुष्टिर्नाहो मर्तं नशते न प्रदृप्तिः॥ २॥
सूरो न यस्य दृशतिरारेपा भीमा यदेति शुचतस्त आ धीः।
हेषस्वतः शुरुधो नायमक्तोः कुत्रा चिद्रण्वो वसतिर्वनेजाः॥ ३॥
तिग्मं चिदेम महि वर्पो अस्य भसदश्वो न यमसान आसा।
विजेहमानः परशुर्न जिह्वां द्रविर्न द्रावयति दारु धक्षत्॥ ४॥
स इदस्तेव प्रति धादसिष्यञ्छिशीत तेजोऽयसो न धाराम्।
चित्रध्रजतिररतिर्यो अक्तोर्वेर्न द्रुषद्वा रघुपत्मजंहाः॥ ५॥
॥ ४॥ स ईं रेभो न प्रति वस्त उस्राः शोचिषा रारपीति मित्रमहाः।
नक्तं य ईमरुषो यो दिवा नृनमर्त्यो अरुषो यो दिवा नॄन्॥ ६॥

दिवो न यस्य विधतो नवीनोद् वृषा रुक्ष ओषधीषु नूनोत्।
घृणा न यो धृजसा पत्मना यन्ना रोदसी वसुना दं सुपत्नी॥ ७॥
धायोभिर्वा यो युज्येभिर्कैर्विद्युन्न दंविद्योत्स्वेभिः शुष्मैः।
शर्धो वा यो मरुतां ततक्ष ऋभुर्न त्वेषो रभसानो अद्यौत्॥ ८॥

[४] चतुर्थं सूक्तम्

ऋषिः—भरद्वाजो बार्हस्पत्यः॥ देवता—अग्निः॥ छन्दः—१ त्रिष्टुप्; २, ५-७ भुरिक्पङ्क्तिः; ३, ४ निचृत्पङ्क्तिः; ८ पङ्क्तिः॥ स्वरः—१ धैवतः २-८ पञ्चमः॥

॥ ५॥ यथा होतर्मनुषो देवताता यज्ञेभिः सूनो सहसो यजासि।
एवा नो अद्य समना समानानुशन्नग्न उशतो यक्षि देवान्॥ १॥
स नो विभावा चक्षणिर्न वस्तोरग्निर्वन्दारु वेद्यश्चनो धात्।
विश्वायुर्यो अमृतो मर्त्येषूषर्भुद्भूदतिथिर्जातवेदाः॥ २॥
द्यावो न यस्य पनयन्त्यभ्वं भासांसि वस्ते सूर्यो न शुक्रः।
वि य इनोत्यजरः पावकोऽशंस्य चिच्छिशथत्पूर्व्याणि॥ ३॥
वद्मा हि सूनो अस्यद्मसद्वा चक्रे अग्निर्जनुषाज्मान्नम्।
स त्वं न ऊर्जसन ऊर्जं धा राजेव जेरवृके क्षेष्यन्तः॥ ४॥
निर्तिक्ति यो वारणमन्नमत्ति वायुर्न राष्ट्र्यत्येत्यक्तून्।
तुर्याम यस्ते आदिशामरातीरत्यो न हुतः पतंतः परिहुत्॥ ५॥
॥ ६॥ आ सूर्यो न भानुमद्भिर्कैरग्ने ततन्थ रोदसी वि भासा।
चित्रो नयत्परि तमांस्यक्तः शोचिषा पत्मन्नौशिजो न दीयन्॥ ६॥
त्वां हि मन्द्रतममर्कशोकैर्वावृमहे महि नः श्रोष्यग्ने।
इन्द्रं न त्वा शवसा देवता वायुं पृणन्ति राधसा नृतमाः॥ ७॥
नू नो अग्नेऽवृकेभिः स्वस्ति वेषि रायः पथिभिः पर्ष्यंहः।
ता सूरिभ्यो गृणते रासि सुम्नं मदेम शतहिमाः सुवीराः॥ ८॥

[५] पञ्चमं सूक्तम्

ऋषिः—भरद्वाजो बार्हस्पत्यः॥ देवता—अग्निः॥ छन्दः—१, ४ त्रिष्टुप्; २, ५-७ निचृत्त्रिष्टुप्; ३ भुरिक्पङ्क्तिः॥ स्वरः—१, २, ४-७ धैवतः; ३ पञ्चमः॥

॥ ७॥ हुवे वः सूनुं सहसो युवानमद्रोघवाचं मतिभिर्यविष्ठम्।
य इन्वति द्रविणानि प्रचेता विश्ववाराणि पुरुवारो अध्रुक्॥ १॥

त्वे वसूनि पुर्वणीक होतर्दोषा वस्तोरेरिरे यज्ञियासः।
क्षामेव विश्वा भुवनानि यस्मिन्त्सं सौभगानि दधिरे पावके॥ २॥
त्वं विक्षु प्रदिवः सीद आसु क्रत्वा रथीरभवो वार्याणाम्।
अतं इनोषि विधते चिकित्वो व्यानुषग्जातवेदो वसूनि॥ ३॥
यो नः सनुत्यो अभिदासदग्ने यो अन्तरो मित्रमहो वनुष्यात्।
तमजरेभिर्वृषभिस्तव स्वैस्तपा तपिष्ठ तपसा तपस्वान्॥ ४॥
यस्ते यज्ञेन समिधा य उक्थैर्कैभिः सूनो सहसो ददाशत्।
स मर्त्येष्वमृत प्रचेता राया द्युम्नेन श्रवसा वि भाति॥ ५॥
स तत्कृधीषितस्तूयमग्ने स्पृधो बाधस्व सहसा सहस्वान्।
यच्छस्यसे द्युभिरक्तो वचोभिस्तज्जुषस्व जरितुर्घोषि मन्म॥ ६॥
अश्याम तं काममग्ने तवोती अश्याम रयिं रयिवः सुवीरम्।
अश्याम वाजमभि वाजयन्तोऽश्याम द्युम्नमजराजरं ते॥ ७॥

[६] षष्ठं सूक्तम्

ऋषिः—भरद्वाजो बार्हस्पत्यः॥ देवता—अग्निः॥ छन्दः—१-५ निचृत्त्रिष्टुप्; ६-७ त्रिष्टुप्॥ स्वरः—धैवतः॥

॥ ८॥ प्र नव्यसा सहसः सूनुमच्छा यज्ञेन गातुमव इच्छमानः।
वृश्चद्वनं कृष्णयामं रुशन्तं वीती होतारं दिव्यं जिगाति॥ १॥
स श्वितानस्तन्यतू रोचनस्था अजरेभिर्नानदद्भिर्यविष्ठः।
यः पावकः पुरुतमः पुरूणि पृथून्यग्निरनुयाति भर्वन्॥ २॥
वि ते विष्वग्वातजूतासो अग्ने भामासः शुचे शुचयश्चरन्ति।
तुविम्रक्षासो दिव्या नवग्वा वना वनन्ति धृषता रुजन्तः॥ ३॥
ये ते शुक्रासः शुचयः शुचिष्मः क्षां वपन्ति विषितासो अश्वाः।
अध भ्रमस्त उर्विया वि भाति यातयमानो अधि सानु पृश्नेः॥ ४॥
अध जिह्वा पापतीति प्र वृष्णो गोषुयुधो नाशनिः सृजाना।
शूरस्येव प्रसितिः क्षातिरग्नेर्दुर्वर्तुर्भीमो दयते वनानि॥ ५॥
आ भानुना पार्थिवानि व्रयांसि महस्तोदस्य धृषता ततन्थ।
स बाधस्वाप भया सहोभिः स्पृधो वनुष्यन्वनुषो नि जूर्व॥ ६॥

स चित्र चित्रं चितयन्तमस्मे चित्रक्षत्र चित्रतमं वयोधाम्।
चन्द्रं रयिं पुरुवीरं बृहन्तं चन्द्र चन्द्राभिर्गृणते युवस्व॥ ७॥

[७] सप्तमं सूक्तम्

ऋषिः—भरद्वाजो बार्हस्पत्यः॥ देवता—वैश्वानरः॥ छन्दः—१ त्रिष्टुप्; २ निचृत्त्रिष्टुप्; ३ निचृत्पङ्क्तिः; ४ स्वराट्पङ्क्तिः; ५ पङ्क्तिः; ६ जगती; ७ स्वराट्त्रिष्टुप्॥ स्वरः—१, २, ७ धैवतः; ३-५ पञ्चमः; ६ निषादः॥

॥ ९॥ मूर्धानं दिवो अरतिं पृथिव्या वैश्वानरमृत आ जातमग्निम्।
कविं सम्राजमतिथिं जनानामासन्ना पात्रं जनयन्त देवाः॥ १॥
नाभिं यज्ञानां सदनं रयीणां महामाहावमभि सं नवन्त।
वैश्वानरं रथ्यमध्वराणां यज्ञस्य केतुं जनयन्त देवाः॥ २॥
त्वद्विप्रो जायते वाज्यग्ने त्वद्वीरासो अभिमातिषाहः।
वैश्वानर त्वमस्मासु धेहि वसूनि राजन्त्स्पृहयाय्याणि॥ ३॥
त्वां विश्वे अमृत जायमानं शिशुं न देवा अभि सं नवन्ते।
तव क्रतुभिरमृतत्वमायन्वैश्वानर यत्पित्रोरदीदेः॥ ४॥
वैश्वानर तव तानि व्रतानि महान्यग्ने नकिरा दधर्ष।
यज्जायमानः पित्रोरुपस्थेऽविन्दः केतुं वयुनेष्वह्नाम्॥ ५॥
वैश्वानरस्य विमितानि चक्षसा सानूनि दिवो अमृतस्य केतुना।
तस्येदु विश्वा भुवनाधि मूर्धनि वयाइव रुरुहुः सप्त विस्रुहः॥ ६॥
वि यो रजांस्यमिमीत सुक्रतुर्वैश्वानरो वि दिवो रोचना कविः।
परि यो विश्वा भुवनानि पप्रथेऽदब्धो गोपा अमृतस्य रक्षिता॥ ७॥

[८] अष्टमं सूक्तम्

ऋषिः—भरद्वाजो बार्हस्पत्यः॥ देवता—वैश्वानरः॥ छन्दः—१, ४ जगती; २, ३, ५ भुरिक्त्रिष्टुप्; ६ विराड्जगती; ७ त्रिष्टुप्॥ स्वरः—१, ४, ६ निषादः; २, ३, ५, ७ धैवतः॥

॥ १०॥ पृक्षस्य वृष्णो अरुषस्य नू सहः प्र नु वोचं विदथा जातवेदसः।
वैश्वानराय मतिर्नव्यसी शुचिः सोमइव पवते चारुरग्नये॥ १॥
स जायमानः परमे व्योमनि व्रतान्यग्निर्व्रतपा अरक्षत।
व्यन्तरिक्षममिमीत सुक्रतुर्वैश्वानरो महिना नाकमस्पृशत्॥ २॥

व्यस्तभ्नाद्रोदसी मित्रो अद्भुतोऽन्तर्वावदत्कृणोज्ज्योतिषा तमः।
वि चर्मणीव धिषणे अवर्तयद्वैश्वानरो विश्वमधत्त वृष्ण्यम्॥ ३॥
अपामुपस्थे महिषा अगृभ्णत विशो राजानमुप तस्थुर्ऋग्मियम्।
आ दूतो अग्निमभरद्विवस्वतो वैश्वानरं मातरिश्वा परावतः॥ ४॥
युगेयुगे विदथ्यं गृणद्भ्योऽग्ने रयिं यशसं धेहि नव्यसीम्।
पव्येव राजन्नघशंसमजर नीचा नि वृश्च वनिनं न तेजसा॥ ५॥
अस्माकमग्ने मघवत्सु धार्यानामि क्षत्रमजरं सुवीर्यम्।
वयं जयेम शतिनं सहस्त्रिणं वैश्वानर वाजमग्ने तवोतिभिः॥ ६॥
अदब्धेभिस्तव गोपाभिरिष्टेऽस्माकं पाहि त्रिषधस्थ सूरीन्।
रक्षा च नो ददुषां शर्धो अग्ने वैश्वानर प्र च तारीः स्तवानः॥ ७॥

[९] नवमं सूक्तम्

ऋषिः—भरद्वाजो बार्हस्पत्यः॥ देवता—वैश्वानरः॥ छन्दः—१ विराट्त्रिष्टुप्; २ भुरिक्पङ्क्तिः; ३, ४ पङ्क्तिः; ५ निचृत्त्रिष्टुप्; ६ त्रिष्टुप्; ७ भुरिग्जगती॥ स्वरः—१, ५, ६ धैवतः; २-४ पञ्चमः; ७ निषादः॥

॥ ११॥ अहश्च कृष्णमहरर्जुनं च वि वर्तेते रजसी वेद्याभिः।
वैश्वानरो जायमानो न राजावातिरज्ज्योतिषाग्निस्तमांसि॥ १॥
नाहं तन्तुं न वि जानाम्योतुं न यं वयन्ति समरेऽतमानाः।
कस्य स्वित्पुत्र इह वक्त्वानि परो वदात्यवरेण पित्रा॥ २॥
स इत्तन्तुं स वि जानात्योतुं स वक्त्वान्यृतुथा वदाति।
य ईं चिकेतदमृतस्य गोपा अवश्चरन्परो अन्येन पश्यन्॥ ३॥
अयं होता प्रथमः पश्यतेममिदं ज्योतिरमृतं मर्त्येषु।
अयं स जज्ञे ध्रुव आ निषत्तोऽमर्त्यस्तन्वा३ वर्धमानः॥ ४॥
ध्रुवं ज्योतिर्निहितं दृशये कं मनो जविष्ठं पतयत्स्वन्तः।
विश्वे देवाः समनसः सकेता एकं क्रतुमभि वि यन्ति साधु॥ ५॥
वि मे कर्णा पतयतो वि चक्षुर्वी३दं ज्योतिर्हृदय आहितं यत्।
वि मे मनश्चरति दूरआधीः किं स्विद्वक्ष्यामि किमु नू मनिष्ये॥ ६॥
विश्वे देवा अनमस्यन्भियानास्त्वामग्ने तमसि तस्थिवांसम्।
वैश्वानरोऽवतूतये नोऽमर्त्योऽवतूतये नः॥ ७॥

[१०] दशमं सूक्तम्

ऋषिः—भरद्वाजो बार्हस्पत्यः ॥ देवता—अग्निः ॥ छन्दः—१ त्रिष्टुप्; २, ३, ६ निचृत्त्रिष्टुप्; ४ आर्षीपङ्क्तिः; ५ विराट्त्रिष्टुप्; ७ प्राजापत्याबृहती ॥ स्वरः—१-३, ५, ६ धैवतः; ४ पञ्चमः; ७ मध्यमः ॥

॥ १२ ॥ पुरो वो मन्द्रं दिव्यं सुवृक्तिं प्रयति यज्ञे अग्निमध्वरे दधिध्वम्।
पुर उक्थेभिः स हि नो विभावा स्वध्वरा करति जातवेदाः ॥ १ ॥
तमु द्युमः पुर्वणीक होतरग्ने अग्निभिर्मनुष इधानः।
स्तोमं यमस्मै ममतेव शूषं घृतं न शुचि मतयः पवन्ते ॥ २ ॥
पीपाय स श्रवसा मर्त्येषु यो अग्नये ददाश विप्र उक्थैः।
चित्राभिस्तमूतिभिश्चित्रशोचिर्व्रजस्य साता गोमतो दधाति ॥ ३ ॥
आ यः पप्रौ जायमान उर्वी दूरेदृशा भासा कृष्णाध्वा।
अध बहु चित्तम ऊर्म्यायास्तिरः शोचिषा ददृशे पावकः ॥ ४ ॥
नू नश्चित्रं पुरुवाजाभिरूती अग्ने रयिं मघवद्भ्यश्च धेहि।
ये राधसा श्रवसा चात्यन्यान्त्सुवीर्येभिश्चाभि सन्ति जनान् ॥ ५ ॥
इमं यज्ञं चनो धा अग्न उशन्यं त आसानो जुहुते हविष्मान्।
भरद्वाजेषु दधिषे सुवृक्तिमवीर्वाजस्य गध्यस्य सातौ ॥ ६ ॥
वि द्वेषांसीनुहि वर्धयेळां मदेम शतहिमाः सुवीराः ॥ ७ ॥

[११] एकादशं सूक्तम्

ऋषिः—भरद्वाजो बार्हस्पत्यः ॥ देवता—अग्निः ॥ छन्दः—१, ३, ५ निचृत्त्रिष्टुप्; २ निचृत्पङ्क्तिः; ४, ६ विराट्त्रिष्टुप् ॥ स्वरः—१, ३-६ धैवतः; २ पञ्चमः ॥

॥ १३ ॥ यजस्व होतरिषितो यजीयानग्ने बाधो मरुतां न प्रयुक्ति।
आ नो मित्रावरुणा नासत्या द्यावा होत्राय पृथिवी ववृत्याः ॥ १ ॥
त्वं होता मन्द्रतमो नो अध्रुगन्तर्देवो विदथा मर्त्येषु।
पावकया जुह्वा३ वह्निरासाग्ने यजस्व तन्वं१ तव स्वाम् ॥ २ ॥
धन्या चिद्धि त्वे धिषणा वष्टि प्र देवाञ्जन्म गृणते यजध्यै।
वेषिष्ठो अङ्गिरसां यद्ध विप्रो मधु च्छन्दो भनति रेभ इष्टौ ॥ ३ ॥
अदिद्युतत्स्वपाको विभावाग्ने यजस्व रोदसी उरूची।
आयुं न यं नमसा रातहव्या अञ्जन्ति सुप्रयसं पञ्च जनाः ॥ ४ ॥

वृञ्जे ह यन्नर्मसा बर्हिरग्रावयामि स्त्रुग्घृतवती सुवृक्तिः।
अम्यक्षि सद्म सदने पृथिव्या अश्रायि यज्ञः सूर्ये न चक्षुः॥ ५॥
दशस्या नः पुर्वणीक होतर्देवेभिरग्ने अग्निभिरिधानः।
रायः सूनो सहसो वावसाना अति स्त्रसेम वृजनं नांहः॥ ६॥

[१२] द्वादशं सूक्तम्

ऋषिः—भरद्वाजो बार्हस्पत्यः॥ देवता—अग्निः॥ छन्दः—१ त्रिष्टुप्; २ निचृत्त्रिष्टुप्; ३ भुरिक्पङ्क्तिः; ४, ६ निचृत्पङ्क्तिः; ५ स्वराट्पङ्क्तिः॥ स्वरः—१, २ धैवतः; ३-६ पञ्चमः॥

॥ १४॥ मध्ये होता दुरोणे बर्हिषो राळग्निस्तोदस्य रोदसी यजध्यै।
अयं स सूनुः सहस ऋतावा दूरात्सूर्यो न शोचिषा ततान॥ १॥
आ यस्मिन्त्वे स्वपाके यजत्र यक्षद्राजन्त्सर्वतातेव नु द्यौः।
त्रिषधस्थस्ततरुषो न जंहो हव्या मघानि मानुषा यजध्यै॥ २॥
तेजिष्ठा यस्यारतिर्वनेराट् तोदो अध्वन्न वृधसानो अद्यौत्।
अद्रोघो न द्रविता चेतति त्मन्नमर्त्योऽ वर्त्र ओषधीषु॥ ३॥
सास्माकेभिरेतरी न शूषैरग्निः ष्टवे दम आ जातवेदाः।
द्रवन्नो वन्वन् क्रत्वा नार्वोस्त्रः पितेव जार्यायि यज्ञैः॥ ४॥
अध स्मास्य पनयन्ति भासो वृथा यत्तक्षदनुयाति पृथ्वीम्।
सद्यो यः स्पन्द्रो विषितो धवीयानृणो न तायुरति धन्वा राट्॥ ५॥
स त्वं नो अर्वन्निदाया विश्वेभिरग्ने अग्निभिरिधानः।
वेषि रायो वि यासि दुच्छुना मदेम शतहिमाः सुवीराः॥ ६॥

[१३] त्रयोदशं सूक्तम्

ऋषिः—भरद्वाजो बार्हस्पत्यः॥ देवता—अग्निः॥ छन्दः—१ पङ्क्तिः; २ स्वराट्पङ्क्तिः; ३, ४ विराट्त्रिष्टुप्; ५, ६ निचृत्त्रिष्टुप्॥ स्वरः—१, २ पञ्चमः; ३-६ धैवतः॥

॥ १५॥ त्वद्विश्वा सुभग सौभगान्यग्रे वि यन्ति वनिनो न वयाः।
श्रुष्टी रयिर्वाजो वृत्रतूर्ये दिवो वृष्टिरीड्यो रीतिरपाम्॥ १॥
त्वं भगो न आ हि रत्नमिषे परिज्मेव क्षयसि दस्मवर्चाः।
अग्ने मित्रो न बृहत ऋतस्यासि क्षत्ता वामस्य देव भूरेः॥ २॥

स सत्पतिः शवसा हन्ति वृत्रमग्रे विप्रो वि पणेर्भर्ति वाजम्।
यं त्वं प्रचेत ऋतजात राया सजोषा नप्त्रापां हिनोषि॥ ३॥
यस्ते सूनो सहसो गीर्भिरुक्थैर्यज्ञैर्मर्तो निशितं वेद्यानट्।
विश्वं स देव प्रति वारमग्रे धत्ते धान्यं१ पत्यते वसव्यैः॥ ४॥
ता नृभ्य आ सौश्रवसा सुवीराग्ने सूनो सहसः पुष्यसे धाः।
कृणोषि यच्छवसा भूरि पश्वो वयो वृकायारये जसुरये॥ ५॥
वद्या सूनो सहसो नो विहाया अग्ने तोकं तनयं वाजि नो दाः।
विश्वाभिर्गीर्भिरभि पूर्तिमश्यां मदेम शतहिमाः सुवीराः॥ ६॥

[१४] चतुर्दशं सूक्तम्

ऋषिः—भरद्वाजो बार्हस्पत्यः॥ देवता—अग्निः॥ छन्दः—१, ३ भुरिगुष्णिक्; २ निचृदनुष्टुप्; ४ अनुष्टुप्; ५ विराडनुष्टुप्; ६ भुरिगतिजगती॥ स्वरः—१, ३ ऋषभः; २, ४, ५ गान्धार; ६ निषादः॥

॥ १६॥ अग्ना यो मर्त्यो दुवो धियं१ जुजोष धीतिभिः।
भसन्नु ष प्र पूर्व्य इषं वुरीतावसे॥ १॥
अग्निरिद्धि प्रचेता अग्निर्वेधस्तम ऋषिः।
अग्निं होतारमीळते यज्ञेषु मनुषो विशः॥ २॥
नाना ह्य१ग्नेऽवसे स्पर्धन्ते रायो अर्यः।
तूर्वन्तो दस्युमायवो व्रतैः सीक्षन्तो अव्रतम्॥ ३॥
अग्निरप्सामृतीषहं वीरं ददाति सत्पतिम्।
यस्य त्रसन्ति शवसः संचक्षि शत्रवो भिया॥ ४॥
अग्निर्हि विद्मना निदो देवो मर्तमुरुष्यति।
सहावा यस्यावृतो रयिर्वाजेष्ववृतः॥ ५॥
अच्छा नो मित्रमहो देव देवानग्ने वोचः सुमतिं रोदस्योः।
वीहि स्वस्तिं सुक्षितिं दिवो नृन्द्विषो अंहांसि।
दुरिता तरेम ता तरेम तवावसा तरेम॥ ६॥

[१५] पञ्चदशं सूक्तम्

ऋषिः—भरद्वाजो बार्हस्पत्यो वीतहव्यो वा॥ देवता—अग्निः॥ छन्दः—१, २, ५ निचृज्जगती; ३ निचृदतिजगती; ४, १४ भुरिक्त्रिष्टुप्; ६ निचृदतिशक्वरी; ७ जगती; ८ विराड्जगती; ९-११, १६, १९ त्रिष्टुप्; १२ पङ्क्तिः; १३ विराट्त्रिष्टुप्; १५ ब्राह्मीबृहती; १७ विराडनुष्टुप्; १८ स्वराड् अनुष्टुप्॥ स्वरः—१-३, ५, ७, ८ निषादः; ४, ६, ९-११, १३, १४, १६, १९ धैवतः; १२ पञ्चमः; १५ मध्यमः; १७, १८ गान्धारः॥

॥१७॥ इममू षू वो अतिथिमुषर्बुधं विश्वासां विशां पतिमृञ्जसे गिरा।
वेतीद्दिवो जनुषा कच्चिदा शुचिर्ज्योक्चिदत्ति गर्भो यदच्युतम्॥ १॥
मित्रं न यं सुधितं भृगवो दधुर्वनस्पतावीड्यमूर्ध्वशोचिषम्।
स त्वं सुप्रीतो वीतहव्ये अद्भुत प्रशस्तिभिर्महयसे दिवेदिवे॥ २॥
स त्वं दक्षस्यावृको वृधो भूरर्यः परस्यान्तरस्य तरुषः।
रायः सूनो सहसो मर्त्येष्वा छर्दिर्यच्छ वीतहव्याय सप्रथो
भरद्वाजाय सप्रथः॥ ३॥
द्युतानं वो अतिथिं स्वर्णरमग्निं होतारं मनुषः स्वध्वरम्।
विप्रं न द्युक्षवचसं सुवृक्तिभिर्हव्यवाहमरतिं देवमृञ्जसे॥ ४॥
पावकया यश्चितयन्त्या कृपा क्षामन्नुरुच उषसो न भानुना।
तूर्वन्न यामन्नेतशस्य नू रण आ यो घृणे न ततृषाणो अजरः॥ ५॥
॥१८॥ अग्निमग्निं वः समिधा दुवस्यत प्रियंप्रियं वो अतिथिं गृणीषणिं।
उप वो गीर्भिरमृतं विवासत देवो देवेषु वनते हि
वार्यं देवो देवेषु वनते हि नो दुवः॥ ६॥
समिद्धमग्निं समिधा गिरा गृणे शुचिं पावकं पुरो अध्वरे ध्रुवम्।
विप्रं होतारं पुरुवारमद्रुहं कविं सुम्नैरीमहे जातवेदसम्॥ ७॥
त्वां दूतमग्ने अमृतं युगेयुगे हव्यवाहं दधिरे पायुमीड्यम्।
देवासश्च मर्तासश्च जागृविं विभुं विश्पतिं नमसा नि षेदिरे॥ ८॥
विभूषन्नग्न उभयाँ अनु व्रता दूतो देवानां रजसी समीयसे।
यत्ते धीतिं सुमतिमावृणीमहे ऽध स्मा नस्त्रिवरूथः शिवो भव॥ ९॥
तं सुप्रतीकं सुदृशं स्वञ्चमविद्वांसो विदुष्टरं सपेम।
स यक्षद्विश्वा वयुनानि विद्वान्प्र हव्यमग्निरमृतेषु वोचत्॥ १०॥

॥ १९ ॥ तमग्ने पास्युत तं पिपर्षि यस्त आनट् कवये शूर धीतिम्।
यज्ञस्य वा निशितिं वोदितिं वा तमित्पृणक्षि शवसोत राया॥ ११ ॥
त्वमग्ने वनुष्यतो नि पाहि त्वमु नः सहसावन्नवद्यात्।
सं त्वा ध्वस्मन्वद्भ्येतु पाथः सं रयिः स्पृहयाय्यः सहस्री॥ १२ ॥
अग्निर्होता गृहपतिः स राजा विश्वा वेद जनिमा जातवेदाः।
देवानामुत यो मर्त्यानां यजिष्ठः स प्र यजतामृतावा॥ १३ ॥
अग्ने यदद्य विशो अध्वरस्य होतः पावकशोचे वेष्ट्वं हि यज्वा।
ऋता यजासि महिना वि यद्भूर्हव्या वह यविष्ठ या ते अद्य॥ १४ ॥
अभि प्रयांसि सुधितानि हि ख्यो नि त्वा दधीत रोदसी यजध्यै।
अवा नो मघवन्वाजसातावग्ने विश्वानि दुरिता तरेम ता
तरेम तवावसा तरेम॥ १५ ॥
॥ २० ॥ अग्ने विश्वेभिः स्वनीक देवैरूर्णावन्तं प्रथमः सीद योनिम्।
कुलायिनं घृतवन्तं सवित्रे यज्ञं नय यजमानाय साधु॥ १६ ॥
इममु त्यमथर्ववदग्निं मन्थन्ति वेधसः
यमङ्कूयन्तमानयन्नमूरं श्याव्याभ्यः॥ १७ ॥
जनिष्वा देववीतये सर्वताता स्वस्तये।
आ देवान्वक्ष्यमृताँ ऋतावृधो यज्ञं देवेषु पिस्पृशः॥ १८ ॥
वयमु त्वा गृहपते जनानामग्रे अकर्म समिधा बृहन्तम्।
अस्थूरि नो गार्हपत्यानि सन्तु तिग्मेन नस्तेजसा सं शिशाधि॥ १९ ॥

द्वितीयोऽनुवाकः [१६] षोडशं सूक्तम्

ऋषिः—भरद्वाजो बार्हस्पत्यः॥ देवता—अग्निः॥ छन्दः—१, ६, ७ आर्च्युष्णिक्; २-५, ८, ९, ११, १३-१५, १७, १८, २१, २४, २५, २८, ३२, ४० निचृद् गायत्री; १०, १९, २०, २२, २३, २९, ३१, ३४-३९, ४१ गायत्री; २६, ३० विराड्गायत्री; १२, १६, ३३, ४२, ४४ साम्नी-त्रिष्टुप्; ४३, ४५ निचृत्त्रिष्टुप्; २७ आर्चीपङ्क्तिः; ४६ भुरिक्पङ्क्तिः; ४७, ४८ निचृदनुष्टुप्॥ स्वरः—१, ६, ७ ऋषभः; २-५, ८-११, १३-१५, १७-२६, २८-३२, ३४-४१, षड्जः; १२, १६, ३३, ४२-४५ धैवतः; २७, ४६ पञ्चमः; ४७, ४८ गान्धारः॥

॥ २१ ॥ त्वमग्ने यज्ञानां होता विश्वेषां हितः । देवेभिर्मानुषे जने॥ १ ॥
स नो मन्द्राभिरध्वरे जिह्वाभिर्यजा महः । आ देवान्वक्षि यक्षि च॥ २ ॥

वेत्था॒ हि वे॑धो॒ अध्व॑नः प॒थश्च॑ दे॒वाञ्ज॑सा । अग्ने॒ य॒ज्ञेषु॑ सुक्रतो॥ ३॥
त्वामी॑ळे॒ अध॑ द्वि॒ता भर॑तो वा॒जिभिः॑ शु॒नम् । ईजे॒ य॒ज्ञेषु॑ य॒ज्ञिय॑म्॥ ४॥
त्वमि॒मा वार्या॑ पु॒रु दि॒वो॑दासाय सुन्व॒ते । भर॑द्वाजाय दा॒शुषे॑॥ ५॥
॥ २२॥त्वं दू॒तो अम॑र्त्य॒ आ व॑हा॒ दैव्यं॑ जन॑म् । शृ॒ण्वन्वि॒प्रस्य॑ सुष्टु॒तिम्॥ ६॥
त्वाम॑ग्ने स्वा॒ध्यो३॒ मर्ती॑सो दे॒ववी॑तये । य॒ज्ञेषु॑ दे॒वमी॑ळते॥ ७॥
तव॒ प्र य॑क्षि सन्दृ॒शमु॒त क्रतुं॒ सुदा॑नवः । विश्वे॑ जुषन्त का॒मिनः॥ ८॥
त्वं होता॒ मनु॑र्हितो॒ वह्नि॑रासा वि॒दुष्ट॑रः । अग्ने॒ यक्षि॑ दि॒वो विशः॑॥ ९॥
अग्न॒ आ या॑हि वी॒तये॑ गृणा॒नो ह॒व्यदा॑तये । नि होता॑ सत्सि ब॒र्हिषि॑॥ १०॥
॥ २३॥तं त्वा॑ स॒मिद्भि॑रङ्गिरो घृ॒तेन॑ वर्धयामसि । बृ॒हच्छो॑चा यविष्ठ्य॥ ११॥
स नः॑ पृ॒थु श्र॒वाय्य॒मच्छा॑ देव विवाससि । बृ॒हद॑ग्ने सु॒वीर्य॑म्॥ १२॥
त्वाम॑ग्ने पुष्क॒रादध्यथ॑र्वा॒ निर॑मन्थत । मू॒र्ध्नो विश्व॑स्य वा॒घतः॑॥ १३॥
तमु॒ त्वा द॒ध्यङ्ङृषिः॑ पु॒त्र ई॑धे॒ अथ॑र्वणः । वृ॒त्र॒हणं॑ पुरन्द॒रम्॥ १४॥
तमु॒ त्वा पा॒थ्यो वृषा॒ समी॑धे दस्यु॒हन्त॑मम् । ध॒न॒ञ्ज॒यं रणे॑रणे॥ १५॥
॥ २४॥एह्यू षु ब्रवा॑णि॒ तेऽ ग्न॒ इत्थेत॑रा॒ गिरः॑ । एभि॑र्वर्धास॒ इन्दु॑भिः॥ १६॥
यत्र॒ क्व॑ च ते॒ मनो॒ दक्षं॑ दधस॒ उत्त॑रम् । तत्रा॒ सदः॑ कृणवसे॥ १७॥
न॒हि ते॑ पू॒र्तमक्षि॑पद्भु॒वन्ने॒मानां॑ वसो । अथा॒ दुवो॑ वनवसे॥ १८॥
आग्नि॑रगामि॒ भार॑तो वृत्र॒हा पु॑रु॒चेत॑नः । दि॒वो॑दासस्य॒ सत्प॑तिः॥ १९॥
स हि विश्वा॑ति॒ पार्थि॑वा र॒यिं दा॑शन्महित्व॒ना । व॒न्वन्न॑वा॒तो अस्तृ॑तः॥ २०॥
॥ २५॥स प्र॑त्न॒वन्न॑वी॒यसाग्ने॒ द्यु॒म्नेन॑ सं॒यता॑ । बृ॒हत्त॑तन्थ भा॒नुना॑॥ २१॥
प्र वः॑ सखायो अ॒ग्नये॒ स्तोमं॑ य॒ज्ञं च॑ धृ॒ष्णुया॑ । अ॒र्च॒ गाय॑ च वे॒धसे॑॥ २२॥
स हि यो मानु॑षा यु॒गा सीद॒द्धोता॑ क॒विक्र॑तुः । दू॒तश्च॑ हव्य॒वाह॑नः॥ २३॥
ता राजा॑ना॒ शुचि॑व्रतादि॒त्यान्मारु॑तं ग॒णम्॑ । वसो॒ यक्षी॒ह रोद॑सी॥ २४॥
वस्वी॑ ते अग्ने॒ सन्दृ॑ष्टिरिषय॒ते मर्त्या॑य । ऊर्जो॑ नपाद॒मृत॑स्य॥ २५॥

॥ २६ ॥ क्रत्वा॒ दा अ॑स्तु॒ श्रेष्ठो॑ऽद्य त्वा॑ व॒न्वन्त्सु॒रेक्णाः॑ ।
मर्तं॑ आनाश सुवृ॒क्तिम् ॥ २६ ॥
ते ते॑ अग्ने॒ त्वोता॑ इ॒षय॑न्तो॒ विश्व॒मायु॑ः ।
तर॑न्तो अ॒र्यो अरा॑तीर्व॒न्वन्तो॑ अ॒र्यो अरा॑तीः ॥ २७ ॥
अ॒ग्निस्ति॒ग्मेन॑ शो॒चिषा॒ यास॒द्विश्वं॒ न्य॑त्रिणम् । अ॒ग्निर्नो॑ वनते र॒यिम् ॥ २८ ॥
सु॒वीरं र॒यिमा भ॑र॒ जात॑वेदो॒ विच॑र्षणे । जहि॒ रक्षां॑सि सुक्रतो ॥ २९ ॥
त्वं न॑ः पाह्यंह॒सो जात॑वेदो अघाय॒तः । रक्षा॑ णो ब्रह्मणस्कवे ॥ ३० ॥
॥ २७ ॥ यो नो॑ अग्ने दुरेव॒ आ मर्तो॑ व॒धाय॒ दाश॑ति । तस्मा॑न्नः पाह्यंह॒सः ॥ ३१ ॥
त्वं तं दे॑व जिह्वया॒ परि॑ बाधस्व दुष्कृ॒तम् । मर्तो॑ यो नो॒ जिघां॑सति ॥ ३२ ॥
भ॒रद्वा॑जाय स॒प्रथ॒ः शर्म॑ यच्छ सहन्त्य । अग्ने॒ वरे॑ण्यं॒ वसु॑ ॥ ३३ ॥
अ॒ग्निर्वृ॒त्राणि॑ जङ्घनद् द्र॒विण॒स्युर्वि॑प॒न्यया॑ । समि॑द्धः शु॒क्र आहु॑तः ॥ ३४ ॥
गर्भे॑ मा॒तुः पि॒तुष्पि॒ता वि॑दिद्यु॒तानो॒ अक्षरे॑ । सीद॑न्नृ॒तस्य॒ योनि॒मा ॥ ३५ ॥
॥ २८ ॥ ब्रह्म॑ प्र॒जाव॒दा भ॑र॒ जात॑वेदो॒ विच॑र्षणे । अग्ने॒ यद्दी॒दय॑द्दि॒वि ॥ ३६ ॥
उप॑ त्वा र॒ण्वस॑न्दृ॒शं प्रय॑स्वन्तः सहस्कृत । अग्ने॑ ससृ॒ज्महे॒ गिर॑ः ॥ ३७ ॥
उप॑ च्छा॒यामि॑व॒ घृणे॒रग॑न्म॒ शर्म॑ ते व॒यम् । अग्ने॒ हिर॑ण्यसंदृशः ॥ ३८ ॥
य उ॒ग्रइ॑व शर्य॒हा ति॒ग्मशृ॑ङ्गो॒ न वंस॑गः । अग्ने॒ पुरो॑ रु॒रोजि॑थ ॥ ३९ ॥
आ यं हस्ते॒ न खा॒दिन॑ं शि॒शुं जा॒तं न बिभ्र॑ति । वि॒शाम॒ग्निं स्व॑ध्व॒रम् ॥ ४० ॥
॥ २९ ॥ प्र दे॒वं दे॒ववी॑तये॒ भर॑ता वसु॒वित्त॑मम् । आ स्वे योनौ॒ नि षी॑दतु ॥ ४१ ॥
आ जा॒तं जा॒तवे॑दसि प्रि॒यं शि॑शी॒तार्ति॑थिम् । स्यो॒न आ गृ॒हप॑तिम् ॥ ४२ ॥
अग्ने॑ युक्ष्वा हि ये तवाश्वा॑सो देव सा॒धव॑ः । अर॑ं वह॑न्ति म॒न्यवे॑ ॥ ४३ ॥
अच्छा॑ नो याह्या व॑हा॒भि प्रयां॑सि वी॒तये॑ । आ दे॒वान्त्सोम॑पीतये ॥ ४४ ॥
उद॑ग्ने भारत द्यु॒मदज॑स्रेण॒ दवि॑द्युतत् । शोचा॒ वि भा॑ह्यजर ॥ ४५ ॥
॥ ३० ॥ वी॒ती यो दे॒वं मर्तो॑ दु॒वस्ये॒दग्निमी॑ळी॒ताध्व॒रे ह॒विष्मा॑न् ।
होता॑रं सत्य॒यजं॒ रोद॑स्योरु॒त्ता॒न॒ह॒स्तो॒ नम॒सा वि॑वासेत् ॥ ४६ ॥

आ ते॑ अग्न ऋ॒चा ह॒विर्हृ॒दा त॒ष्टं भ॑रामसि।
ते ते॑ भवन्तू॒क्षण॑ ऋष॒भासो॑ व॒शा उ॒त॥ ४७॥
अ॒ग्निं दे॒वासो॑ अग्नि॒यमि॒न्धते॑ वृत्र॒हन्त॑मम्।
येना॒ वसून्या॒भृता॑ तृ॒ळ्हा रक्षां॑सि वा॒जिना॑॥ ४८॥

॥ इति चतुर्थाष्टके पञ्चमोऽध्यायः॥
[पञ्चमाध्याये वर्गाः ३०, सूक्तानि १५, ऋचः १६०]

अथ षष्ठोऽध्यायः

[१७] सप्तदशं सूक्तम्

ऋषिः—भरद्वाजो बार्हस्पत्यः॥ देवता—इन्द्रः॥ छन्दः—१-४, ११ त्रिष्टुप्; ५, ६, ८ विराट्त्रिष्टुप्; ७, ९, १०, १२, १४ निचृत्त्रिष्टुप्; १३ स्वराट्पङ्क्तिः; १५ आर्च्युष्णिक्॥ स्वरः—१-१२, १४ धैवतः; १३ पञ्चमः; १५ ऋषभः॥

॥ १॥ पिबा॒ सोम॑म॒भि यमु॑ग्र॒ तर्द॑ ऊ॒र्वं गव्यं॒ महि॑ गृणा॒न इ॑न्द्र।
वि यो धृ॑ष्णो॒ वधि॑षो वज्रहस्त॒ विश्वा॑ वृ॒त्रम॑मि॒त्रिया॒ शवो॑भिः॥ १॥
स ई॑ पाहि॒ य ऋ॑जी॒षी तरु॑त्रो॒ यः शिप्र॑वान्वृष॒भो यो म॑ती॒नाम्।
यो गोत्र॑भिद्व॒ज्रभृ॒द्यो ह॑रि॒ष्ठाः स इ॑न्द्र चि॒त्राँ अ॒भि तृ॑न्धि वाजान्॥ २॥
ए॒वा पा॑हि प्र॒त्रथा॒ मन्द॑तु त्वा श्रु॒धि ब्रह्म॑ वावृधस्वो॒त गी॒र्भिः।
आ॒विः सूर्यं॑ कृणुहि पी॒पि॒हीषो॑ ज॒हि शत्रूँ॑र॒भि गा इ॑न्द्र तृन्धि॥ ३॥
ते त्वा॒ मदा॑ बृ॒हदि॑न्द्र स्वधाव इ॒मे पी॒ता उ॑क्षयन्त द्यु॒मन्त॑म्।
म॒हाम॑नू॒नं त॒वस॑ं॒ विभू॑तिं मत्स॒रासो॑ जर्हृषन्त प्र॒साह॑म्॥ ४॥
येभि॒ः सूर्यं॑मु॒षसं॑ मन्दसा॒नोऽवा॑स॒योऽप॑ दृ॒ळ्हानि॒ दर्द॑॑त्।
म॒हाम॒द्रिं॒ परि॒ गा इ॑न्द्र॒ सन्तं॑ नु॒त्था अच्यु॑तं॒ सद॑स॒स्परि॒ स्वात्॥ ५॥
॥ २॥ तव॒ क्रत्वा॒ तव॒ तद्दं॑सना॒भिरा॒मासु॑ प॒क्वं श॒च्या॒ नि दी॑धः।
और्णो॑र्दुर॒ उ॒स्रिया॑भ्यो॒ वि दृ॒ळ्हो॒दू॒र्वाद्गा अ॑सृजो॒ अङ्गि॑रस्वान्॥ ६॥
प॒प्राथ॒ क्षां महि॒ दंसो॒ व्यु॑१॒॑र्वीमु॒प द्यामृ॒ष्वो बृ॒हदि॑न्द्र स्तभायः।
अधा॑रयो॒ रोद॑सी दे॒वपु॑त्रे प्र॒त्ने मा॒तरा॑ य॒ह्वी ऋ॒तस्य॑॥ ७॥

अध॑ त्वा॒ विश्वे॑ पु॒र इ॑न्द्र दे॒वा एक॑ं त॒वसं॑ दधिरे॒ भर॑ाय।
अदे॑वो॒ यद॒भ्यौह॑िष्ट दे॒वान्त्स्वर्षाता॑ वृणत॒ इन्द्र॒मत्र॑॥ ८॥
अध॒ द्यौश्चि॑त्ते॒ अप॒ सा नु व॒ज्राद् द्वि॒तान॑मद्भि॒यसा॒ स्वस्य॑ म॒न्योः।
अहिं॒ यदि॑न्द्रो॒ अ॒भ्योह॑सा॒नं नि चि॑द्वि॒श्वायुः॒ श॒यथे॑ ज॒घान॑॥ ९॥
अध॒ त्वष्टा॑ ते म॒ह उ॑ग्र॒ वज्रं॑ स॒हस्र॑भृष्टिं ववृतच्छ॒ताश्रि॑म्।
नि॒कामम॒रम॑णसं॒ येन॒ नव॑न्त॒महिं॑ सं॒ पि॑णगृजीषिन्॥ १०॥
॥ ३॥ वर्धा॒न्यं विश्वे॑ म॒रुतः॑ स॒जोषा॒ः पच॑च्छ॒तं म॑हि॒षाँ इ॑न्द्र॒ तुभ्य॑म्।
पू॒षा विष्णु॒स्त्रीणि॒ सरां॑सि धावन्वृत्र॒हणं॑ मदि॒रमं॒शुम॑स्मै॥ ११॥
आ क्षो॒दो॒ मह्ि॑ वृ॒तं न॒दीना॒ं परि॑ष्ठितमसृज ऊ॒र्मिम॒पाम्।
तासा॒मनु॒ प्रव॑त॑ इन्द्र॒ पन्था॑ं प्रा॒र्द॑यो॒ नीचीः॒ रप॑सः॒ समु॒द्रम्॥ १२॥
ए॒वा ता विश्वा॑ चकृ॒वांस॒मिन्द्रं॑ म॒हामु॒ग्रम॑जु॒र्यं स॑हो॒दाम्।
सु॒वीरं॑ त्वा स्वायु॒धं सु॒वज्र॒मा ब्रह्म॑ नव्य॒मव॑से ववृत्यात्॥ १३॥
स नो॒ वाजा॑य॒ श्रव॑स इ॒षे च॑ रा॒ये धे॑हि द्यु॒मत॑ इन्द्र॒ विप्रा॑न्।
भ॒रद्वा॑जे नृ॒वत॑ इन्द्र सू॒रीन्दि॒वि च॑ स्मैधि॒ पार्ये॑ न इन्द्र॥ १४॥
अ॒या वाजं॑ दे॒वहि॑तं सनेम॒ मदे॑म श॒तहि॑माः सु॒वीरा॑ः॥ १५॥

[१८] अष्टादशं सूक्तम्

ऋषिः—भरद्वाजो बार्हस्पत्यः॥ देवता—इन्द्रः॥ छन्दः—१, ४, ९, १४ निचृत्त्रिष्टुप्; २, ८, ११, १३ त्रिष्टुप्; ३, १५ भुरिक्पङ्क्तिः; ५ स्वराट्पङ्क्तिः; ६ ब्राह्म्युष्णिक्; ७, १० विराट्त्रिष्टुप्; १२ भुरिक्त्रिष्टुप्॥ स्वरः—१, २, ४, ७-१४ धैवतः; ३, ५, १५ पञ्चमः; ६ ऋषभः॥

॥ ४॥ तमु॑ ष्टुहि॒ यो अ॒भिभू॑त्योजा व॒न्वन्न॑वा॑तः पुरुहू॒त इन्द्रः॑।
अषा॑ळ्हमु॒ग्रं सह॑मानमा॒भिर्गी॒र्भिर्व॑र्धं वृष॒भं च॑र्षणी॒नाम्॥ १॥
स युध्मः॑ सत्वा॑ खज॒कृत्स॒मद्वा॑ तुविम्र॒क्षो न॑दनु॒माँ ऋ॑जी॒षी।
बृ॒हद्रे॑णु॒श्च्यव॑नो॒ मानु॑षीणा॒मेक॑ः कृ॒ष्टीना॑मभवत्स॒हावा॑॥ २॥
त्वं ह॒ नु त्यद॑दमायो॒ दस्यूँ॑रेक॑ः कृ॒ष्टीर॑वनो॒रार्या॑य।
अस्ति॑ स्विन्नु वी॒र्य॑१॑ तत्त॑ इन्द्र॒ न स्वि॑दस्ति॒ तदृ॑तु॒था वि वो॑चः॥ ३॥
सदिद्धि ते॑ तुविजा॒तस्य॒ मन्ये॒ सहः॑ सहिष्ठ तुर॒तस्तु॒रस्य॑।
उ॒ग्रमु॒ग्रस्य॑ त॒वस॒स्तवी॑योऽ र॑ध्रस्य रध्र॒तुरो॑ बभूव॥ ४॥

तन्नः प्रत्नं सख्यमस्तु युष्मे इत्था वदद्भिर्वलमङ्गिरोभिः।
हन्नच्युतच्युद्दस्मेषयन्तमूणोः पुरो वि दुरो अस्य विश्वाः॥ ५॥
॥ ५॥ स हि धीभिर्हव्यो अस्त्युग्र ईशानकृन्महति वृत्रतूर्ये।
स तोकसाता तनये स वज्री वितन्तसाय्यो अभवत्समत्सु॥ ६॥
स मज्मना जनिम मानुषाणाममर्त्येन नाम्नाति प्र सर्स्रे।
स द्युम्नेन स शवसोत राया स वीर्येण नृतमः समोकाः॥ ७॥
स यो न मुहे न मिथू जनो भूत्सुमन्तुनामा चुमुरिं धुनिं च।
वृणक्पिप्रुं शम्बरं शुष्णमिन्द्रः पुरां च्यौत्नाय शयथाय नू चित्॥ ८॥
उदावता त्वक्षसा पन्यसा च वृत्रहत्याय रथमिन्द्र तिष्ठ।
धिष्व वज्रं हस्त आ दक्षिणत्राभि प्र मन्द पुरुदत्र मायाः॥ ९॥
अग्निर्न शुष्कं वनमिन्द्र हेती रक्षो नि धक्ष्यशनिर्न भीमा।
गम्भीरय ऋष्वया यो रुरोजाध्वानयदुरिता दम्भयच्च॥ १०॥
॥ ६॥ आ सहस्रं पथिभिरिन्द्र राया तुविद्युम्न तुविवाजेभिरर्वाक्।
याहि सूनो सहसो यस्य नू चिददेव ईशे पुरुहूत योतोः॥ ११॥
प्र तुविद्युम्नस्य स्थविरस्य घृष्वेर्दिवो ररप्शे महिमा पृथिव्याः।
नास्य शत्रुर्न प्रतिमानमस्ति न प्रतिष्ठिः पुरुमायस्य सह्योः॥ १२॥
प्र तत्ते अद्या करणं कृतं भूत्कुत्सं यदायुमतिथिग्वमस्मै।
पुरू सहस्रा नि शिशा अभि क्षामुत्तूर्वयाणं धृषता निनेथ॥ १३॥
अनु त्वाहिघ्ने अध देव देवा मदन्विश्वे कवितमं कवीनाम्।
करो यत्र वरिवो बाधिताय दिवे जनाय तन्वे गृणानः॥ १४॥
अनु द्यावापृथिवी तत्त ओजोऽमर्त्या जिहत इन्द्र देवाः।
कृष्वा कृत्नो अकृतं यत्ते अस्त्युक्थं नवीयो जनयस्व यज्ञैः॥ १५॥

[१९] एकोनविंशं सूक्तम्

ऋषिः—भरद्वाजो बार्हस्पत्यः॥ देवता—इन्द्रः॥ छन्दः—१, ३, १३ भुरिक्पङ्क्तिः; २, ४, ६, ७ निचृत्त्रिष्टुप्; ५, १०-१२ विराट्त्रिष्टुप्; ८ त्रिष्टुप्; ९ पङ्क्तिः॥ स्वरः—१, ३, ९, १३ पञ्चमः; २, ४-८, १०-१२ धैवतः॥

॥ ७॥ महाँ इन्द्रो नृवदा चर्षणिप्रा उत द्विबर्ही अमिनः सहोभिः।
अस्मद्र्यग्वावृधे वीर्यायोरुः पृथुः सुकृतः कर्तृभिर्भूत्॥ १॥

इन्द्रमेव धिषणा सातये धाद् बृहन्तमृष्वमजरं युवानम्।
अषाळहेन शवसा शूशुवांसं सद्यश्चिद्यो वावृधे असामि॥ २॥
पृथू करस्ना बहुला गभस्ती अस्मद्र्यक्सं मिमीहि श्रवांसि।
यूथेव पश्वः पशुपा दमूना अस्माँ इन्द्राभ्या ववृत्स्वाजौ॥ ३॥
तं व इन्द्रं चतिनमस्य शाकैरिह नूनं वाजयन्तो हुवेम।
यथा चित्पूर्वे जरितार आसुरनेद्या अनवद्या अरिष्टाः॥ ४॥
धृतव्रतो धनदाः सोमवृद्धः स हि वामस्य वसुनः पुरुक्षुः।
सं जग्मिरे पथ्या३ रायो अस्मिन्त्समुद्रे न सिन्धवो यादमानाः॥ ५॥
॥८॥ शविष्ठं न आ भर शूर शव ओजिष्ठमोजो अभिभूत उग्रम्।
विश्वा द्युम्ना वृष्ण्या मानुषाणामस्मभ्यं दा हरिवो मादयध्यै॥ ६॥
यस्ते मदः पृतनाषाळमृध्र इन्द्र तं न आ भर शूशुवांसम्।
येन तोकस्य तनयस्य सातौ मंसीमहि जिगीवांसस्त्वोताः॥ ७॥
आ नो भर वृषणं शुष्मिन्द्र धनस्पृतं शूशुवांसं सुदक्षम्।
येन वंसाम पृतनासु शत्रून्तवोतिभिरुत जामीँरजामीन्॥ ८॥
आ ते शुष्मो वृषभ एतु पश्चादोत्तरादधरादा पुरस्तात्।
आ विश्वतो अभि समेत्ववाङिन्द्र द्युम्नं स्ववद्धेह्यस्मे॥ ९॥
नृवत्त इन्द्र नृतमाभिरूती वंसीमहि वामं श्रोमतेभिः।
ईक्षे हि वस्व उभयस्य राजन्धा रत्नं महि स्थूरं बृहन्तम्॥ १०॥
मरुत्वन्तं वृषभं वावृधानमकवारिं दिव्यं शासमिन्द्रम्।
विश्वासाहमवसे नूतनायोग्रं सहोदामिह तं हुवेम॥ ११॥
जनं वज्रिन्महि चिन्मन्यमानमेभ्यो नृभ्यो रन्धया येष्वस्मि।
अधा हि त्वा पृथिव्यां शूरसातौ हवामहे तनये गोष्वप्सु॥ १२॥
वयं त एभिः पुरुहूत सख्यैः शत्रोःशत्रोरुत्तर इत्स्याम।
घ्नन्तो वृत्राण्युभयानि शूर राया मदेम बृहता त्वोताः॥ १३॥

[२०] विंशं सूक्तम्

ऋषिः—भरद्वाजो बार्हस्पत्यः ॥ देवता—इन्द्रः ॥ छन्दः—१ आर्ष्यनुष्टुप्; २, ३, ७, १२ पङ्क्तिः; ४, ६ भुरिक्पङ्क्तिः; ५, ८, ९, ११ निचृत्त्रिष्टुप्; १० निचृत्पङ्क्तिः; १३ स्वराट्पङ्क्तिः ॥ स्वरः—१ गान्धारः; २-४, ६, ७, १०, १२, १३ पञ्चमः; ५, ८, ९, ११ धैवतः ॥

॥ ९ ॥ द्यौर्न य इन्द्राभि भूमार्यस्तस्थौ रयिः शवसा पृत्सु जनान्।
तं नः सहस्त्रभरमुर्वरासां दद्धि सूनो सहसो वृत्रतुरम्॥ १ ॥
दिवो न तुभ्यमन्विन्द्र सत्रासुर्यं देवेभिर्धायि विश्वम्।
अहिं यद् वृत्रमपो वव्रिवांसं हन्नृजीषिन्विष्णुना सचानः॥ २ ॥
तूर्वन्नोजीयान्तवसस्तवीयान्कृतब्रह्मेन्द्रो वृद्धमहाः।
राजाभवन्मधुनः सोम्यस्य विश्वासां यत्पुरां दर्तुमावत्॥ ३ ॥
शतैरपद्रन्पणय इन्द्रात्र दशोणये कवयेऽर्कसातौ।
वधैः शुष्णस्याशुषस्य मायाः पित्वो नारिरेचीत्किं चन प्र॥ ४ ॥
महो द्रुहो अप विश्वायु धायि वज्रस्य यत्पतने पादि शुष्णः।
उरु ष सरथं सारथये करिन्द्रः कुत्साय सूर्यस्य सातौ॥ ५ ॥
॥ १० ॥ प्र श्येनो न मदिरमंशुमस्मै शिरो दासस्य नमुचेर्मथायन्।
प्रावन्नमीं साप्यं ससन्तं पृणग्राया समिषा सं स्वस्ति॥ ६ ॥
वि पिप्रोरहिमायस्य दृळ्हाः पुरो वज्रिञ्छवसा न दर्दः।
सुदामन्तद्रेक्णो अप्रमृष्यमृजिश्वने दात्रं दाशुषे दाः॥ ७ ॥
स वेतसुं दशमायं दशोणिं तूतुजिमिन्द्रः स्वभिष्टिसुम्नः।
आ तुग्रं शश्वदिभं द्योतनाय मातुर्न सीमुप सृजा इयध्यै॥ ८ ॥
स ईं स्पृधो वनते अप्रतीतो बिभ्रद्वज्रं वृत्रहणं गभस्तौ।
तिष्ठद्धरी अध्यस्तेव गर्ते वचोयुजा वहत इन्द्रमृष्वम्॥ ९ ॥
सनेम तेऽवसा नव्य इन्द्र प्र पूरवः स्तवन्त एना यज्ञैः।
सप्त यत्पुरः शर्म शारदीर्दर्द्धन्दासीः पुरुकुत्साय शिक्षन्॥ १० ॥
त्वं वृध इन्द्र पूर्व्यो भूर्वरिवस्यन्नुशने काव्याय।
परा नववास्त्वमनुदेयं महे पित्रे ददाथ स्वं नपातम्॥ ११ ॥

त्वं धुनिरिन्द्र धुनिमतीर्ऋणोरपः सीरा न स्रवन्तीः।
प्र यत्समुद्रमति शूर पर्षि पारया तुर्वशं यदुं स्वस्ति॥ १२॥
तव ह त्यदिन्द्र विश्वमाजौ सस्तो धुनीचुमुरी या ह सिष्वप्।
दीदयदित्तुभ्यं सोमेभिः सुन्वन्द्रभीतिरिध्मभृतिः पक्थ्यैः॥ १३॥

[२१] एकविंशं सूक्तम्

ऋषिः—भरद्वाजो बार्हस्पत्यः॥ देवता—इन्द्रः॥ छन्दः—१, २, ९, १०, १२ विराट्त्रिष्टुप्; ३, ७ निचृत्त्रिष्टुप्; ४-६, ११ त्रिष्टुप्; ८ स्वराड्बृहती॥ स्वरः—१-७, ९-१२ धैवतः; ८ मध्यमः॥

॥ ११॥इमा उ त्वा पुरुतमस्य कारोर्हव्यं वीर हव्या हवन्ते।
धियो रथेष्ठामजरं नवीयो रयिर्विभूतिरीयते वचस्या॥ १॥
तमु स्तुष इन्द्रं यो विदानो गिर्वीहसं गीर्भिर्यज्ञवृद्धम्।
यस्य दिवमति महा पृथिव्याः पुरुमायस्य रिरिचे महित्वम्॥ २॥
स इत्तमोऽवयुनं ततन्वत्सूर्येण वयुनवच्चकार।
कदा ते मती अमृतस्य धामेयक्षन्तो न मिनन्ति स्वधावः॥ ३॥
यस्ता चकार स कुह स्विदिन्द्रः कमा जनं चरति कासु विक्षु।
कस्ते यज्ञो मनसे शं वरायं को अर्क इन्द्र कतमः स होता॥ ४॥
इदा हि ते वेविषतः पुराजाः प्रत्नास आसुः पुरुकृत्सखायः।
ये मध्यमास उत नूतनास उतावमस्य पुरुहूत बोधि॥ ५॥
॥ १२॥तं पृच्छन्तोऽवरासः परागि प्रत्ना त इन्द्र श्रुत्यानु येमुः।
अर्चामसि वीर ब्रह्मवाहो यादेव विद्म तात्त्वा महान्तम्॥ ६॥
अभि त्वा पाजो रक्षसो वि तस्थे महि जज्ञानमभि तत्सु तिष्ठ।
तव प्रत्नेन युज्येन सख्या वज्रेण धृष्णो अप ता नुदस्व॥ ७॥
स तु श्रुधीन्द्र नूतनस्य ब्रह्मण्यतो वीर कारुधायः।
त्वं ह्याऽपिः प्रदिवि पितॄणां शश्वद् बभूथ सुहव एष्टौ॥ ८॥
प्रोतये वरुणं मित्रमिन्द्रं मरुतः कृष्वावसे नो अद्य।
प्र पूषणं विष्णुमग्निं पुरन्धिं सवितारमोषधीः पर्वतांश्च॥ ९॥
इम उ त्वा पुरुशाक प्रयज्यो जरितारो अभ्यर्चन्त्यर्कैः।
श्रुधी हवमा हुवतो हुवानो न त्वावाँ अन्यो अमृत त्वदस्ति॥ १०॥

नू म आ वाचमुप याहि विद्वान्विश्वेभिः सूनो सहसो यजत्रैः।
ये अग्निजिह्वा ऋतसाप आसुर्ये मनुं चक्रुरुपरं दसाय॥ ११॥
स नो बोधि पुरएता सुगेषूत दुर्गेषु पथिकृद्विदानः।
ये अश्रमास उरवो वहिष्ठास्तेभिर्न इन्द्राभि वक्षि वाजम्॥ १२॥

[२२] द्वाविंशं सूक्तम्

ऋषिः—भरद्वाजो बार्हस्पत्यः॥ देवता—इन्द्रः॥ छन्दः—१, ७ भुरिक्पङ्क्तिः; २, ४, ५ त्रिष्टुप्; ३ स्वराट्पङ्क्तिः; ६, ८ विराट्त्रिष्टुप्; ९, ११ निचृत्त्रिष्टुप्; १० पङ्क्तिः॥ स्वरः—१, ३, ७, १० पञ्चमः; २, ४-६, ८, ९, ११ धैवतः॥

॥ १३॥य एक इद्धव्यश्चर्षणीनामिन्द्रं तं गीर्भिरभ्यर्च आभिः।
यः पत्यते वृषभो वृष्ण्यावान्त्सत्यः सत्वा पुरुमायः सहस्वान्॥ १॥
तमु नः पूर्वे पितरो नवग्वाः सप्तः विप्रासो अभि वाजयन्तः।
नक्षद्दाभं ततुरिं पर्वतेष्ठामद्रोघवाचं मतिभिः शविष्ठम्॥ २॥
तमीमह इन्द्रमस्य रायः पुरुवीरस्य नृवतः पुरुक्षोः।
यो अस्कृधोयुरजरः स्ववान्तमा भर हरिवो मादयध्यै॥ ३॥
तन्नो वि वोचो यदि ते पुरा चिज्जरितार आनशुः सुम्नमिन्द्र।
कस्ते भागः किं वयो दुध्र खिद्वः पुरुहूत पुरूवसोऽसुरघ्नः॥ ४॥
तं पृच्छन्ती वज्रहस्तं रथेष्ठामिन्द्रं वेपी वक्करी यस्य नू गीः।
तुविग्राभं तुविकूर्मिं रभोदां गातुमिषे नक्षते तुम्रमच्छ॥ ५॥
॥ १४॥अया ह त्यं मायया वावृधानं मनोजुवा स्वतवः पर्वतेन।
अच्युता चिद्वीळिता स्वोजो रुजो वि दृळ्हा धृषता विरप्शिन्॥ ६॥
तं वो धिया नव्यस्या शविष्ठं प्रत्नं प्रत्नवत्परितंसयध्यै।
स नो वक्षदनिमानः सुवह्नेन्द्रो विश्वान्यति दुर्गहाणि॥ ७॥
आ जनाय द्रुह्वणे पार्थिवानि दिव्यानि दीपयोऽन्तरिक्षा।
तपा वृषन्विश्वतः शोचिषा तान्ब्रह्मद्विषे शोचय क्षाम्रपश्च॥ ८॥
भुवो जनस्य दिव्यस्य राजा पार्थिवस्य जगतस्त्वेषसंदृक्।
धिष्व वज्रं दक्षिण इन्द्र हस्ते विश्वा अजुर्य दयसे वि मायाः॥ ९॥
आ संयतमिन्द्र णः स्वस्तिं शत्रुतूर्याय बृहतीममृध्राम्।
यया दासान्यार्याणि वृत्रा करो वज्रिन्त्सुतुका नाहुषाणि॥ १०॥

स नो॑ नि॒युद्भिः॑ पुरुहूत वेधो वि॒श्ववा॑राभि॒रा ग॑हि प्रयज्यो।
न या अदे॑वो॒ वर॑ते॒ न दे॒व आभि॒र्याहि॒ तूय॒मा म॑द्र्य॒द्रिक् ॥ ११ ॥

[२३] त्रयोविंशं सूक्तम्

ऋषिः—भरद्वाजो बार्हस्पत्यः ॥ देवता—इन्द्रः ॥ छन्दः—१, ३, ८, ९ निचृत्त्रिष्टुप्; २, ४ स्वराट्पङ्क्तिः; ५, ६, १० त्रिष्टुप्; ७ विराट्त्रिष्टुप् ॥ स्वरः—१, ३, ५-१० धैवतः; २, ४ पञ्चमः ॥

॥ १५ ॥ सु॒त इत्त्वं निमि॑श्ल इन्द्र॒ सोमे॒ स्तोमे॒ ब्रह्म॑णि श॒स्यमा॑न उ॒क्थे।
यद्वा॑ यु॒क्ताभ्यां॑ मघव॒न्हरि॑भ्यां॒ बिभ्र॒द्वज्रं॑ बा॒ह्वो॑रिन्द्र॒ यासि॑ ॥ १ ॥
यद्वा॑ दि॒वि पार्ये॒ सुष्वि॑मिन्द्र वृत्र॒हत्येऽव॑सि॒ शूर॑सातौ।
यद्वा॒ दक्ष॑स्य बि॒भ्युषो॒ अबि॑भ्यद॒र्न्धय॒ः शर्धं॑त इन्द्र॒ दस्यू॑न् ॥ २ ॥
पाता॑ सु॒तमिन्द्रो॑ अस्तु॒ सोमं॑ प्रणे॒नीरु॒ग्रो ज॑रि॒तार॑मू॒ती।
कर्ता॑ वी॒राय॒ सुष्व॑य उ लो॒कं दाता॒ वसु॑ स्तु॒व॒ते की॒रये॑ चित् ॥ ३ ॥
गन्तेया॑न्ति॒ सव॑ना॒ हरि॑भ्यां ब॒भ्रिर्व॒ज्रं प॒पिः सोमं॒ द॒दिर्गाः।
कर्ता॑ वी॒रं नर्यं॑ सर्व॑वी॒रं श्रोता॒ हवं॑ गृणत॒ः स्तोम॑वाहाः ॥ ४ ॥
अस्मै॒ व॒यं यद्वा॒वान॒ तद्वि॑विष्म इन्द्रा॒य॒ यो नः॑ प्र॒दिवो॒ अप॒स्कः।
सु॒ते सोमे॑ स्तु॒मसि॒ शंस॑दु॒क्थेन्द्रा॑य॒ ब्रह्म॒ वर्ध॑नं॒ यथास॑त् ॥ ५ ॥
॥ १६ ॥ ब्रह्मा॑णि॒ हि च॑कृ॒षे वर्ध॑नानि॒ तावत्त इन्द्र म॒तिभि॑र्विविष्मः।
सु॒ते सोमे॑ सुतपा॒ः शन्त॑मानि॒ रान्द्र्या॑ क्रियास्म॒ वक्ष॑णानि य॒ज्ञैः ॥ ६ ॥
स नो॑ बोधि पुरो॒ळाश॑ं र॒रा॑ण॒ः पिबा॒ तु सोम॑ं गोऋ॑जीकमिन्द्र।
एदं ब॒र्हिर्यज॑मानस्य सीदो॒रुं कृ॑धि त्वाय॒त उ॑ लो॒कम् ॥ ७ ॥
स म॑न्दस्वा॒ ह्यनु॒ जोष॑मुग्र॒ प्र त्वा॑ य॒ज्ञास॑ इ॒मे अ॑श्नुवन्तु।
प्रेमे हवा॑सः पुरुहूतम॒स्मे आ त्वे॒यं धीरव॑स इन्द्र यम्याः ॥ ८ ॥
तं वः॑ सखाय॒ः सं यथा॑ सु॒तेषु॒ सोमे॑भिरीं पृणता भो॒जमिन्द्र॑म्।
कु॒वित्तस्मा॒ अस॑ति नो॒ भरा॑य॒ न सुष्वि॑मिन्द्रोऽव॑से मृधाति ॥ ९ ॥
ए॒वेदिन्द्र॑ः सु॒ते अ॑स्तावि॒ सोमे॑ भ॒रद्वा॑जेषु॒ क्षय॒दिन्म॒घोन॑ः।
अस॒द्यथा॑ जरि॒त्र उ॒त सू॒रिरिन्द्रो॑ रा॒यो वि॒श्ववा॑रस्य दा॒ता ॥ १० ॥

तृतीयोऽनुवाकः [२४] चतुर्विंशं सूक्तम्

ऋषिः—भरद्वाजो बार्हस्पत्यः॥ देवता—इन्द्रः॥ छन्दः—१, २ भुरिक्पङ्क्तिः; ३, ५, ९ पङ्क्तिः; ४, ७ निचृत्त्रिष्टुप्; ६ ब्राह्मीबृहती; ८ त्रिष्टुप्; १० विराट्त्रिष्टुप्॥ स्वरः—१-३, ५, ९ पञ्चमः; ४, ७, ८, १० धैवतः; ६ मध्यमः॥

॥ १७॥ वृषा मद इन्द्रे श्लोक उक्था सचा सोमेषु सुतपा ऋजीषी।
अर्चत्र्यो मघवा नृभ्य उक्थैर्द्युक्षो राजा गिरामक्षितोतिः॥ १॥
ततुरिर्वीरो नर्यो विचेताः श्रोता हवं गृणत उर्व्यूतिः।
वसुः शंसो नरां कारुधाया वाजी स्तुतो विदथे दाति वाजम्॥ २॥
अक्षो न चक्र्योः शूर बृहन्प्र ते मह्ना रिरिचे रोदस्योः।
वृक्षस्य नु ते पुरुहूत वया व्यूतयो रुरुहुरिन्द्र पूर्वीः॥ ३॥
शचीवतस्ते पुरुशाक शाका गवामिव स्रुतयः संचरणीः।
वत्सानां न तन्तयस्त इन्द्र दामन्वन्तो अदामानः सुदामन्॥ ४॥
अन्यदद्य कर्वरमन्यदु श्वोऽसच्च सन्मुहुराचक्रिरिन्द्रः।
मित्रो नो अत्र वरुणश्च पूषार्यो वशस्य पर्येतास्ति॥ ५॥
॥ १८॥ वि त्वदापो न पर्वतस्य पृष्ठादुक्थेभिरिन्द्रानयन्त यज्ञैः।
तं त्वाभिः सुष्टुतिभिर्वाजयन्त आजिं न जग्मुर्गिर्वाहो अश्वाः॥ ६॥
न यं जरन्ति शरदो न मासा न द्याव इन्द्रमवकर्शयन्ति।
वृद्धस्य चिद्वर्धतामस्य तनूः स्तोमेभिरुक्थैश्च शस्यमाना॥ ७॥
न वीळवे नमते न स्थिराय न शर्धते दस्युजूताय स्तवान्।
अज्रा इन्द्रस्य गिरयश्चिदृष्वा गम्भीरे चिद्भवति गाधमस्मै॥ ८॥
गम्भीरेण न उरुणामन्त्रिन्प्रेषो यन्धि सुतपावन्वाजान्।
स्था ऊ षु ऊर्ध्व ऊती अरिषण्यन्नक्तोर्व्युष्टौ परितक्म्यायाम्॥ ९॥
सचस्व नायमवसे अभीक इतो वा तमिन्द्र पाहि रिषः।
अमा चैनमरण्ये पाहि रिषो मदेम शतहिमाः सुवीराः॥ १०॥

[२५] पञ्चविंशं सूक्तम्

ऋषिः—भरद्वाजो बार्हस्पत्यः॥ देवता—इन्द्रः॥ छन्दः—१, ५ पङ्क्तिः; २, ७-९ निचृत्त्रिष्टुप्; ३ भुरिक्पङ्क्तिः; ४, ६ त्रिष्टुप्॥ स्वरः—१, ३, ५ पञ्चमः; २, ४, ६-९ धैवतः॥

॥ १९॥ या त ऊतिरवमा या परमा या मध्यमेन्द्र शुष्मिन्नस्ति।
ताभिरू षु वृत्रहत्येऽवीर्न एभिश्च वाजैर्महान्न उग्र॥ १॥

आभिः स्पृधो मिथतीररिषण्यन्नमित्रस्य व्यथया मन्युमिन्द्र।
आभिर्विश्वा अभियुजो विषूचीरार्यीय विशोऽव तारीर्दासीः॥ २॥
इन्द्र जामय उत येऽजामयोऽवाचीनासो वनुषो युयुज्रे।
त्वमेषां विथुरा शवांसि जहि वृष्ण्यानि कृणुही पराचः॥ ३॥
शूरो वा शूरं वनते शरीरैस्तनूरुचा तरुषि यत्कृण्वैते।
तोके वा गोषु तनये यदप्सु वि क्रन्दसी उर्वरासु ब्रवैते॥ ४॥
नहि त्वा शूरो न तुरो न धृष्णुर्न त्वा योधो मन्यमानो युयोध।
इन्द्र नकिष्ट्वा प्रत्यस्त्येषां विश्वा जातान्यभ्यसि तानि॥ ५॥
॥ २०॥स पत्यत उभयोर्नृम्णमयोर्यदी वेधसः समिथे हवन्ते।
वृत्रे वा महो नृवति क्षये वा व्यचस्वन्ता यदि वितन्तसैते॥ ६॥
अध स्मा ते चर्षणयो यदेजानिन्द्र त्रातोत भवा वरूता।
अस्माकासो ये नृतमासो अर्य इन्द्र सूरयो दधिरे पुरो नः॥ ७॥
अनु ते दायि महह इन्द्रियाय सत्रा ते विश्वमनु वृत्रहत्ये।
अनु क्षत्रमनु सहो यजत्रेन्द्र देवेभिरनु ते नृषह्ये॥ ८॥
एवा नः स्पृधः समजा समत्स्विन्द्र रारन्धि मिथतीरदेवीः।
विद्याम वस्तोरवसा गृणन्तो भरद्वाजा उत त इन्द्र नूनम्॥ ९॥

[२६] षड्विंशं सूक्तम्

ऋषिः—भरद्वाजो बार्हस्पत्यः॥ देवता—इन्द्रः॥ छन्दः—१ पङ्क्तिः; २, ४ भुरिक्पङ्क्तिः; ३ निचृत्पङ्क्तिः; ५ स्वराट्पङ्क्तिः; ६ विराट्त्रिष्टुप्; ७ त्रिष्टुप्; ८ निचृत्त्रिष्टुप्॥
स्वरः—१-५ पञ्चमः ६-८ धैवतः॥

॥ २१॥श्रुधी न इन्द्र ह्वयामसि त्वा महो वाजस्य सातौ वावृषाणाः।
सं यद्विशोऽयन्त शूरसाता उग्रं नोऽवः पार्ये अहन्दाः॥ १॥
त्वां वाजी हवते वाजिनेयो महो वाजस्य गध्यस्य सातौ।
त्वां वृत्रेष्विन्द्र सत्पतिं तरुत्रं त्वां चष्टे मुष्टिहा गोषु युध्यन्॥ २॥
त्वं कविं चोदयोऽकसातौ त्वं कुत्साय शुष्णं दाशुषे वर्क्।
त्वं शिरो अमर्मणः पराहन्नतिथिग्वाय शंस्यं करिष्यन्॥ ३॥
त्वं रथं प्र भरो योधमृष्वमावो युध्यन्तं वृषभं दशद्युम्।
त्वं तुग्रं वेतसवे सचाहन्त्वं तुजिं गृणन्तमिन्द्र तूतोः॥ ४॥

त्वं तदुक्थमिन्द्र बर्हणा कः प्र यच्छता सहस्रा शूर दर्षि।
अव गिरेर्दासं शम्बरं हन्प्रावो दिवोदासं चित्राभिरूती॥ ५॥
॥ २२॥ त्वं श्रद्धाभिर्मन्दसानः सोमैर्दभीतये चुमुरिमिन्द्र सिष्वप्।
त्वं रजिं पिठीनसे दशस्यन्षष्टिं सहस्रा शच्या सचाहन्॥ ६॥
अहं चन तत्सूरिभिरानशयां तव ज्याय इन्द्र सुम्नमोजः।
त्वया यत्स्तवन्ते सधवीर वीरास्त्रिवरूथेन नहुषा शविष्ठ॥ ७॥
वयं ते अस्यामिन्द्र द्युम्नहूतौ सखायः स्याम महिन प्रेष्ठाः।
प्रातर्दनिः क्षत्रश्रीरस्तु श्रेष्ठो घने वृत्राणां सनये धनानाम्॥ ८॥

[२७] सप्तविंशं सूक्तम्

ऋषिः—भरद्वाजो बार्हस्पत्यः॥ देवता—१-७ इन्द्रः; ८ अभ्यावर्तिनश्चायमानस्य दानस्तुतिः॥
छन्दः—१, २ स्वराट्पङ्क्तिः; ३, ४ निचृत्त्रिष्टुप्; ५, ७, ८ त्रिष्टुप्; ६ ब्राह्म्युष्णिक्॥
स्वरः—१-२ पञ्चमः; ३-५, ७, ८ धैवतः; ६ ऋषभः॥

॥ २३॥ किमस्य मदे किम्वस्य पीताविन्द्रः किमस्य सख्ये चकार।
रणा वा ये निषदि किं ते अस्य पुरा विविद्रे किमु नूतनासः॥ १॥
सदस्य मदे सद्वस्य पीताविन्द्रः सदस्य सख्ये चकार।
रणा वा ये निषदि सत्ते अस्य पुरा विविद्रे सदु नूतनासः॥ २॥
नहि नु ते महिमनः समस्य न मघवन्मघवत्त्वस्य विद्म।
न राधसोराधसो नूतनस्येन्द्र नकिर्ददृश इन्द्रियं ते॥ ३॥
एतत्त्यत्ते इन्द्रियमचेति येनावधीर्वरशिखस्य शेषः।
वज्रस्य यत्ते निहतस्य शुष्मात्स्वनाच्चिदिन्द्र परमो ददार॥ ४॥
वधीदिन्द्रो वरशिखस्य शेषोऽभ्यावर्तिने चायमानाय शिक्षन्।
वृचीवतो यद्धरियूपीयायां हन्पूर्वे अर्धे भियसापरो दर्त्॥ ५॥
॥ २४॥ त्रिंशच्छतं वर्मिणो इन्द्र साकं यव्यावत्यां पुरुहूत श्रवस्या।
वृचीवन्तः शरवे पत्यमानाः पात्रा भिन्दाना न्यर्थान्यायन्॥ ६॥
यस्य गावावरुषा सूयवस्यू अन्तरू षु चरतो रेरिहाणा।
स सृञ्जयाय तुर्वशं परादाद् वृचीवतो दैववाताय शिक्षन्॥ ७॥
द्वयाँ अग्रे रथिनो विंशतिं गा वधूमतो मघवा मह्यं सम्राट्।
अभ्यावर्ती चायमानो ददाति दूणाशेयं दक्षिणा पार्थवानाम्॥ ८॥

[२८] अष्टाविंशं सूक्तम्

ऋषिः—भरद्वाजो बार्हस्पत्यः ॥ देवता—१, ३-८[३] गावः; २, ८[४] गाव इन्द्रो वा ॥ छन्दः—१, ७ निचृत्त्रिष्टुप्; २ स्वराट्त्रिष्टुप्; ३, ४ जगती; ५, ६ त्रिष्टुप्; ८ निचृदनुष्टुप् ॥ स्वरः—१, २, ५-७ धैवतः; ३, ४ निषादः; ८ गान्धारः ॥

॥ २५ ॥ आ गावो अग्मन्नुत भद्रमक्रन्त्सीदन्तु गोष्ठे रणयन्त्वस्मे।
प्रजावतीः पुरुरूपा इह स्युरिन्द्राय पूर्वीरुषसो दुहानाः ॥ १ ॥
इन्द्रो यज्वने पृणते च शिक्षत्युपेद्ददाति न स्वं मुषायति।
भूयोभूयो रयिमिदस्य वर्धयन्नभिन्ने खिल्ये नि दधाति देवयुम् ॥ २ ॥
न ता नशन्ति न दभाति तस्करो नासामामित्रो व्यथिरा दधर्षति।
देवाँश्च याभिर्यजते ददाति च ज्योगित्ताभिः सचते गोपतिः सह ॥ ३ ॥
न ता अर्वा रेणुककाटो अश्नुते न संस्कृतत्रमुप यन्ति ता अभि।
उरुगायमभयं तस्य ता अनु गावो मर्तस्य वि चरन्ति यज्वनः ॥ ४ ॥
गावो भगो गाव इन्द्रो मे अच्छान् गावः सोमस्य प्रथमस्य भक्षः।
इमा या गावः स जनास इन्द्र इच्छामीद्धृदा मनसा चिदिन्द्रम् ॥ ५ ॥
यूयं गावो मेदयथा कृशं चिदश्रीरं चित्कृणुथा सुप्रतीकम्।
भद्रं गृहं कृणुथ भद्रवाचो बृहद्वो वय उच्यते सभासु ॥ ६ ॥
प्रजावतीः सूयवसं रिशन्तीः शुद्धा अपः सुप्रपाणे पिबन्तीः।
मा वः स्तेन ईशत माघशंसः परि वो हेती रुद्रस्य वृज्याः ॥ ७ ॥
उपेदमुपपर्चनमासु गोषूप पृच्यताम्।
उप ऋषभस्य रेतस्युपेन्द्र तव वीर्ये ॥ ८ ॥

॥ इति चतुर्थाष्टके षष्ठोऽध्यायः ॥
[पञ्चमाध्याये वर्गाः ३०, सूक्तानि १५, ऋचः १६०]

अथ सप्तमोऽध्यायः

[२९] एकोनत्रिंशं सूक्तम्

ऋषिः—भरद्वाजो बार्हस्पत्यः ॥ देवता—इन्द्रः ॥ छन्दः—१, ३, ५ निचृत्त्रिष्टुप्; २ भुरिक्पङ्क्तिः; ४ त्रिष्टुप्; ६ ब्राह्म्युष्णिक् ॥ स्वरः—१, ३-५ धैवतः; २ पञ्चमः; ६ ऋषभः ॥

॥ १ ॥ इन्द्रं वो नरः सख्याय सेपुर्महो यन्तः सुमतये चकानाः।
महो हि दाता वज्रहस्तो अस्ति महामु रण्वमवसे यजध्वम् ॥ १ ॥

आ यस्मिन्हस्ते नर्यो मिमिक्षुरा रथे हिरण्यये रथेष्ठाः।
आ रश्मयो गभस्त्योः स्थूरयोराध्वन्नश्वासो वृषणो युजानाः॥ २॥
श्रिये ते पादा दुव आ मिमिक्षुर्धृष्णुर्वज्री शवसा दक्षिणावान्।
वसानो अत्कं सुरभिं दृशे कं स्वर्ण नृतविषिरो बभूथ॥ ३॥
स सोम आमिश्लतमः सुतो भूद्यस्मिन्पक्तिः पच्यते सन्ति धानाः।
इन्द्रं नरः स्तुवन्तो ब्रह्मकारा उक्था शंसन्तो देववाततमाः॥ ४॥
न ते अन्तः शवसो धाय्यस्य वि तु बबाधे रोदसी महित्वा।
आ ता सूरिः पृणति तूतुजानो यूथेवाप्सु समीजमान ऊती॥ ५॥
एवेदिन्द्रः सुहव ऋष्वो अस्तूती अनूती हिरिशिप्रः सत्वा।
एवा हि जातो असमात्योजाः पुरू च वृत्रा हनति नि दस्यून्॥ ६॥

[३०] त्रिंशं सूक्तम्

ऋषिः—भरद्वाजो बार्हस्पत्यः॥ देवता—इन्द्रः॥ छन्दः—१-३ निचृत्त्रिष्टुप्; ४ पङ्क्तिः; ५ ब्राह्म्युष्णिक्॥ स्वरः—१-३ धैवतः; ४ पञ्चमः; ५ ऋषभः॥

॥ २॥ भूय इद्वावृधे वीर्यायँ एको अजुर्यो दयते वसूनि।
प्र रिरिचे दिव इन्द्रः पृथिव्या अर्धमिदस्य प्रति रोदसी उभे॥ १॥
अधा मन्ये बृहदसुर्यमस्य यानि दाधार नकिरा मिनाति।
दिवेदिवे सूर्यो दर्शतो भूद्वि सद्मान्युर्विया सुक्रतुर्धात्॥ २॥
अद्या चिन्नू चित्तदपो नदीनां यदाभ्यो अरदो गातुमिन्द्र।
नि पर्वता अद्यसदो न सेदुस्त्वया दृळ्हानि सुक्रतो रजांसि॥ ३॥
सत्यमित्तन्न त्वावाँ अन्यो अस्तीन्द्र देवो न मर्त्यो ज्यायान्।
अहन्नहिं परिशयानमर्णोऽवासृजो अपो अच्छा समुद्रम्॥ ४॥
त्वमपो वि दुरो विषूचीरिन्द्र दृळ्हमरुजः पर्वतस्य।
राजाभवो जगतश्चर्षणीनां साकं सूर्यं जनयन्द्यामुषासम्॥ ५॥

[३१] एकत्रिंशं सूक्तम्

ऋषिः—सुहोत्रः॥ देवता—इन्द्रः॥ छन्दः—१ निचृत्त्रिष्टुप्; २ स्वराट्पङ्क्तिः; ३ पङ्क्तिः; ४ निचृदतिशक्वरी; ५ त्रिष्टुप्॥ स्वरः—१, ४, ५ धैवतः; २, ३ पञ्चमः॥

॥ ३॥ अभूरेको रयिपते रयीणामा हस्तयोरधिथा इन्द्र कृष्टीः।
वि तोके अप्सु तनये च सूरेऽवोचन्त चर्षणयो विवाचः॥ १॥

त्वद्भियेन्द्र पार्थिवानि विश्वाच्युता चिच्च्यावयन्ते रजांसि।
द्यावाक्षामा पर्वतासो वनानि विश्वं दृळ्हं भयते अज्मन्ना ते॥ २॥
त्वं कुत्सेनाभि शुष्णमिन्द्राशुषं युध्य कुयवं गविष्टौ।
दशं प्रपित्वे अध सूर्यस्य मुषायश्चक्रमविवे रपांसि॥ ३॥
त्वं शतान्यव शम्बरस्य पुरो जघन्थाप्रतीनि दस्योः।
अशिक्षो यत्र शच्या शचीवो दिवोदासाय सुन्वते
सुतक्रे भरद्वाजाय गृणते वसूनि॥ ४॥
स सत्यसत्वन्महते रणाय रथमा तिष्ठ तुविनृम्ण भीमम्।
याहि प्रपथिन्नवसोप मद्रिक्प्र च श्रुत श्रावय चर्षणिभ्यः॥ ५॥

[३२] द्वात्रिंशं सूक्तम्

ऋषिः—सुहोत्रः॥ देवता—इन्द्रः॥ छन्दः—१ भुरिक्पङ्क्तिः; २ स्वराट्पङ्क्तिः; ३, ५ त्रिष्टुप्; ४ निचृत्त्रिष्टुप्॥ स्वरः—१, २ पञ्चमः; ३-५ धैवतः॥

॥ ४॥ अपूर्व्या पुरुतमान्यस्मै महे वीराय तवसे तुराय।
विरप्शिने वज्रिणे शन्तमानि वचांस्यासा स्थविराय तक्षम्॥ १॥
स मातरा सूर्येणा कवीनामवासयद्रुजदद्रिं गृणानः।
स्वाधीभिर्ऋक्वभिर्वावशान उदुस्रियाणामसृजन्निदानम्॥ २॥
स वह्निभिर्ऋक्वभिर्गोषु शश्वन्मितज्ञुभिः पुरुकृत्वा जिगाय।
पुरः पुरोहा सखिभिः सखीयन्दृळ्हा रुरोज कविभिः कविः सन्॥ ३॥
स नीव्याभिर्जरितारमच्छा महो वाजेभिर्महद्भिश्च शुष्मैः।
पुरुवीराभिर्वृषभ क्षितीनामा गिर्वणः सुविताय प्र याहि॥ ४॥
स सर्गेण शवसा तक्तो अत्यैरप इन्द्रो दक्षिणतस्तुराषाट्।
इत्था सृजाना अनपावृदर्थं दिवेदिवे विविषुरप्रमृष्यम्॥ ५॥

[३३] त्रयस्त्रिंशं सूक्तम्

ऋषिः—शुनहोत्रः॥ देवता—इन्द्रः॥ छन्दः—१-३ निचृत्पङ्क्तिः; ४ भुरिक्पङ्क्तिः; ५ स्वराट्पङ्क्तिः॥ स्वरः—पञ्चमः॥

॥ ५॥ य ओजिष्ठ इन्द्र तं सु नो दा मदो वृषन्त्स्वभिष्टिर्दास्वान्।
सौवश्व्यं यो वनवत्स्वश्वो वृत्रा समत्सु सासहद्दमित्रान्॥ १॥

त्वां ह्यी३न्द्रावसे विवाचो हवन्ते चर्षणयः शूरसातौ।
त्वं विप्रेभिर्वि पणीँरशायस्त्वोत इत्सनिता वाजमर्वा॥ २॥
त्वं ताँ इन्द्रोभयाँ अमित्रान्दासा वृत्राण्यार्या च शूर।
वधीर्वनेव सुधितेभिरत्कैरा पृत्सु दर्षि नृणां नृतम॥ ३॥
स त्वं न इन्द्राकवाभिरूती सखा विश्वायुरविता वृधे भूः।
स्वर्षाता यद्ध्वयामसि त्वा युध्यन्तो नेमधिता पृत्सु शूर॥ ४॥
नूनं न इन्द्रापराय च स्या भवा मृळीक उत नो अभिष्टौ।
इत्था गृणन्तो महिनस्य शर्मन्दिवि ष्याम पार्ये गोषतमाः॥ ५॥

[३४] चतुस्त्रिंशं सूक्तम्

ऋषिः—शुनहोत्रः॥ देवता—इन्द्रः॥ छन्दः—त्रिष्टुप्॥ स्वरः—धैवतः॥

॥ ६॥ सं च त्वे जग्मुर्गिरः इन्द्र पूर्वीर्वि च त्वद्यन्ति विभ्वो मनीषाः।
पुरा नूनं च स्तुतय ऋषीणां पस्पृध्र इन्द्रे अध्युक्थार्का॥ १॥
पुरुहूतो यः पुरुगूर्त ऋभ्वाँ एकः पुरुप्रशस्तो अस्ति यज्ञैः।
रथो न महे शवसे युजानो३ऽस्माभिरिन्द्रो अनुमाद्यो भूत्॥ २॥
न यं हिंसन्ति धीतयो न वाणीरिन्द्रं नक्षन्तीदभि वर्धयन्तीः।
यदि स्तोतारः शतं यत्सहस्रं गृणन्ति गिर्वणसं शं तदस्मै॥ ३॥
अस्मा एतद्दिव्य१र्चेव मासा मिमिक्ष इन्द्रे न्ययामि सोमः।
जनं न धन्वन्नभि सं यदापः सत्रा वावृधुर्हवनानि यज्ञैः॥ ४॥
अस्मा एतन्मह्यङ्गूषमस्मा इन्द्राय स्तोत्रं मतिभिरवाचि।
असद्यथा महति वृत्रतूर्य इन्द्रो विश्वायुरविता वृधश्च॥ ५॥

[३५] पञ्चत्रिंशं सूक्तम्

ऋषिः—नरः॥ देवता—इन्द्रः॥ छन्दः—१ विराट्त्रिष्टुप्; २ पङ्क्तिः; ३ निचृत्त्रिष्टुप्; ४, ५ त्रिष्टुप्॥ स्वरः—१, ३-५ धैवतः; २ पञ्चमः॥

॥ ७॥ कदा भुवन्रथक्षयाणि ब्रह्म कदा स्तोत्रे सहस्रपोष्यं दाः।
कदा स्तोमं वासयोऽस्य राया कदा धियः करसि वाजरत्नाः॥ १॥
कहिं स्वित्तदिन्द्र यन्नृभिर्नॄन्वीरैर्वीरान्नीळयासे जयाजीन्।
त्रिधातु गा अधि जयासि गोष्विन्द्र द्युम्नं स्वर्वद्धेह्यस्मे॥ २॥

कर्हि स्वित्तदिन्द्र यज्ञरित्रे विश्वप्सु ब्रह्म कृणवः शविष्ठ।
कदा धियो न नियुतो युवासे कदा गोमघा हवनानि गच्छाः॥ ३॥
स गोमघा जरित्रे अश्वश्चन्द्रा वाजश्रवसो अधि धेहि पृक्षः।
पीपिहीषः सुदुघामिन्द्र धेनुं भरद्वाजेषु सुरुचो रुरुच्याः॥ ४॥
तमा नूनं वृजनमन्यथा चिच्छूरो यच्छक्र वि दुरो गृणीषे।
मा निररं शुक्रदुघस्य धेनोरङ्गिरसान्ब्रह्मणा विप्र जिन्व॥ ५॥

[३६] षट्त्रिंशं सूक्तम्

ऋषिः—नरः॥ देवता—इन्द्रः॥ छन्दः—१ निचृत्त्रिष्टुप्; २ विराट्त्रिष्टुप्; ३ स्वराट् पङ्क्तिः; ४, ५ भुरिक्पङ्क्तिः॥ स्वरः—१, २ धैवतः; ३-५ पञ्चमः॥

॥ ८॥ सत्रा मदासस्तव विश्वजन्याः सत्रा रायोऽध ये पार्थिवासः।
सत्रा वाजानामभवो विभक्ता यद्देवेषु धारयथा असुर्यम्॥ १॥
अनु प्र येजे जन ओजो अस्य सत्रा दधिरे अनु वीर्याय।
स्यूमगृभे दुधयेऽवंते च क्रतुं वृञ्जन्त्यपि वृत्रहत्ये॥ २॥
तं सध्रीचीरूतयो वृष्ण्यानि पौंस्यानि नियुतः सश्चुरिन्द्रम्।
समुद्रं न सिन्धव उक्थशुष्मा उरुव्यचसं गिर आ विशन्ति॥ ३॥
स रायस्खामुप सृजा गृणानः पुरुश्चन्द्रस्य त्वमिन्द्र वस्वः।
पतिर्बभूथासमो जनानामेको विश्वस्य भुवनस्य राजा॥ ४॥
स तु श्रुधि श्रुत्या यो दुवोयुर्द्यौर्न भूमाभि रायो अर्यः।
असो यथा नः शवसा चकानो युगेयुगे वयसा चेकितानः॥ ५॥

[३७] सप्तत्रिंशं सूक्तम्

ऋषिः—भरद्वाजो बार्हस्पत्यः॥ देवता—इन्द्रः॥ छन्दः—१, ४, ५ विराट्त्रिष्टुप्; २, ३ निचृत्पङ्क्तिः॥ स्वरः—१, ४, ५ धैवतः; २, ३ पञ्चमः॥

॥ ९॥ अर्वाग्रथं विश्ववारं त उग्रेन्द्र युक्तासो हरयो वहन्तु।
कीरिश्चिद्धि त्वा हवते स्ववानृधीमहि सधमादस्ते अद्य॥ १॥
प्रो द्रोणे हरयः कर्मीग्मन्पुनानास ऋज्यन्तो अभूवन्।
इन्द्रो नो अस्य पूर्व्यः पपीयाद् द्युक्षो मदस्य सोम्यस्य राजा॥ २॥
आसस्त्राणासः शवसानमच्छेन्द्रं सुचक्रे रथ्यासो अश्वाः।
अभि श्रव ऋज्यन्तो वहेयुर्नू चिन्नु वायोरमृतं वि दस्येत्॥ ३॥

वरिष्ठो अस्य दक्षिणामियर्तीन्द्रो मघोनां तुविकूर्मितमः।
यया वज्रिवः परियास्यंहो मघा च धृष्णो दयसे वि सूरीन्॥ ४॥
इन्द्रो वाजस्य स्थविरस्य दातेन्द्रो गीर्भिर्वर्धतां वृद्धमहाः।
इन्द्रो वृत्रं हनिष्ठो अस्तु सत्वा ता सूरिः पृणति तूतुजानः॥ ५॥

[३८] अष्टात्रिंशं सूक्तम्

ऋषिः—भरद्वाजो बार्हस्पत्यः॥ देवता—इन्द्रः॥ छन्दः—१-३, ५ निचृत्त्रिष्टुप्; ४ त्रिष्टुप्॥ स्वरः—धैवतः॥

॥ १०॥ अपादित उदु नश्चित्रतमो महीं भर्षद् द्युमतीमिन्द्रहूतिम्।
पन्यसीं धीतिं दैव्यस्य यामञ्जनस्य रातिं वनते सुदानुः॥ १॥
दूराच्चिदा वसतो अस्य कर्णा घोषादिन्द्रस्य तन्यति ब्रुवाणः।
एयमेनं देवहूतिर्ववृत्यान्मद्र्य१ग्इन्द्रमियमृच्यमाना॥ २॥
तं वो धिया परमया पुराजामजरमिन्द्रमभ्यनूष्यर्कैः।
ब्रह्मा च गिरो दधिरे समस्मिन्महाँश्च स्तोमो अधि वर्धदिन्द्रे॥ ३॥
वर्धाद्यं यज्ञ उत सोम इन्द्रं वर्धाद् ब्रह्म गिर उक्था च मन्म।
वर्धाहैनमुषसो यामन्नक्तोर्वर्धान्मासाः शरदो द्याव इन्द्रम्॥ ४॥
एवा जज्ञानं सहसे असामि वावृधानं राधसे च श्रुतायं।
महामुग्रमवसे विप्र नूनमा विवासेम वृत्रतूर्येषु॥ ५॥

[३९] एकोनचत्वारिंशं सूक्तम्

ऋषिः—भरद्वाजो बार्हस्पत्यः॥ देवता—इन्द्रः॥ छन्दः—१, ३, विराट्त्रिष्टुप्; २ त्रिष्टुप्; ४, ५ भुरिक्पङ्क्तिः॥ स्वरः—१-३ धैवतः; ४, ५ पञ्चमः॥

॥ ११॥ मन्द्रस्य कवेर्दिव्यस्य वह्नेर्विप्रमन्मनो वचनस्य मध्वः।
अपा नस्तस्य सचनस्य देवेषो युवस्व गृणते गोअग्राः॥ १॥
अयमुशानः पर्यद्रिमुस्रा ऋतधीतिभिर्ऋतयुग्युजानः।
रुजदरुग्णं वि वलस्य सानुं पणींर्वचोभिरभि योधदिन्द्र॥ २॥
अयं द्योतयद्द्युतो व्य१क्तून्दोषा वस्तोः शरद इन्दुरिन्द्र।
इमं केतुमदधुर्नू चिदह्नां शुचिजन्मन उषसश्चकार॥ ३॥
अयं रोचयदरुचो रुचानो३ऽयं वासयद् व्यू१तेन पूर्वीः।
अयमीयत ऋतयुग्भिरश्वैः स्वर्विदा नाभिना चर्षणिप्राः॥ ४॥

नू गृणानो गृणते प्रत्न राजन्निषः पिन्व वसुदेयाय पूर्वीः।
अप ओषधीरविषा वनानि गा अर्वतो नृनृचसे रिरीहि॥ ५॥

[४०] चत्वारिंशं सूक्तम्

ऋषिः—भरद्वाजो बार्हस्पत्यः॥ देवता—इन्द्रः॥ छन्दः—१, ३ विराट्त्रिष्टुप्; २ त्रिष्टुप्; ४ भुरिक्पङ्क्तिः; ५ स्वराट्पङ्क्तिः॥ स्वरः—१-३ धैवतः; ४, ५ पञ्चमः॥

॥ १२॥ इन्द्र पिब तुभ्यं सुतो मदायावं स्य हरी वि मुचा सखाया।
उत प्र गाय गण आ निषद्याथा यज्ञाय गृणते वयो धाः॥ १॥
अस्य पिब यस्य जज्ञान इन्द्र मदाय क्रत्वे अपिबो विरप्शिन्।
तमु ते गावो नर आपो अद्रिरिन्दुं समह्यन्पीतये समस्मै॥ २॥
समिद्धे अग्नौ सुत इन्द्र सोम आ त्वा वहन्तु हरयो वहिष्ठाः।
त्वायता मनसा जोहवीमीन्द्रा याहि सुविताय महे नः॥ ३॥
आ याहि शश्वदुशता यथाथेन्द्र महा मनसा सोमपेयम्।
उप ब्रह्माणि शृणव इमा नोऽथा ते यज्ञस्तन्वे३ वयो धात्॥ ४॥
यदिन्द्र दिवि पार्ये यदृधग्यद्वा स्वे सदने यत्र वासि।
अतो नो यज्ञमवसे नियुत्वान्त्सजोषाः पाहि गिर्वणो मरुद्भिः॥ ५॥

[४१] एकचत्वारिंशं सूक्तम्

ऋषिः—भरद्वाजो बार्हस्पत्यः॥ देवता—इन्द्रः॥ छन्दः—१ विराट्त्रिष्टुप्; २-४ त्रिष्टुप्; ५ भुरिक्पङ्क्तिः॥ स्वरः—१-४ धैवतः; ५ पञ्चमः॥

॥ १३॥ अहेळमान उप याहि यज्ञं तुभ्यं पवन्त इन्दवः सुतासः।
गावो न वज्रिन्त्स्वमोको अच्छेन्द्रा गहि प्रथमो यज्ञियानाम्॥ १॥
या ते काकुत्सुकृता या वरिष्ठा यया शश्वत्पिबसि मध्व ऊर्मिम्।
तया पाहि प्र ते अध्वर्युरस्थात्सं ते वज्रो वर्ततामिन्द्र गव्युः॥ २॥
एष द्रप्सो वृषभो विश्वरूप इन्द्राय वृष्णे समकारि सोमः।
एतं पिब हरिवः स्थातरुग्र यस्येशिषे प्रदिवि यस्ते अन्नम्॥ ३॥
सुतः सोमो असुतादिन्द्र वस्यानयं श्रेयाञ्चिकितुषे रणाय।
एतं तितिर्व उप याहि यज्ञं तेन विश्वास्तविषीरा पृणस्व॥ ४॥
ह्वयामसि त्वेन्द्र याह्यर्वाङरं ते सोमस्तन्वे भवाति।
शतक्रतो मादयस्वा सुतेषु प्रास्माँ अव पृतनासु प्र विक्षु॥ ५॥

[४२] द्विचत्वारिंशं सूक्तम्

ऋषिः—भरद्वाजो बार्हस्पत्यः ॥ देवता—इन्द्रः ॥ छन्दः—१ स्वराडुष्णिक्; २ निचृदनुष्टुप्; ३ अनुष्टुप्; ४ भुरिगनुष्टुप् ॥ स्वरः—१ ऋषभः; २-४ गान्धारः ॥

॥ १४ ॥ प्रत्यस्मै पिपीषते विश्वानि विदुषे भर।
अरं गमाय जग्मयेऽपश्चाद्दध्वने नरे ॥ १ ॥
एमेनं प्रत्येतन सोमेभिः सोमपातमम्।
अमत्रेभिर्ऋजीषिणमिन्द्रं सुतेभिरिन्दुभिः ॥ २ ॥
यदी सुतेभिरिन्दुभिः सोमेभिः प्रतिभूषथ।
वेदा विश्वस्य मेधिरो धृषत्तंतमिदेषते ॥ ३ ॥
अस्माअस्मा इदन्धसोऽध्वर्यो प्र भरा सुतम्।
कुवित्समस्य जेन्यस्य शर्धतोऽभिशस्तेरवस्परत् ॥ ४ ॥

[४३] त्रिचत्वारिंशं सूक्तम्

ऋषिः—भरद्वाजो बार्हस्पत्यः ॥ देवता—इन्द्रः ॥ छन्दः—उष्णिक् ॥ स्वरः—ऋषभः ॥

॥ १५ ॥ यस्य त्यच्छम्बरं मदे दिवोदासाय रन्धयः।
अयं स सोम इन्द्र ते सुतः पिब ॥ १ ॥
यस्य तीव्रसुतं मदं मध्यमन्तं च रक्षसे।
अयं स सोम इन्द्र ते सुतः पिब ॥ २ ॥
यस्य गा अन्तरश्मनो मदे दृळ्हा अवासृजः।
अयं स सोम इन्द्र ते सुतः पिब ॥ ३ ॥
यस्य मन्दानो अन्धसो माघोनं दधिषे शवः।
अयं स सोम इन्द्र ते सुतः पिब ॥ ४ ॥

चतुर्थोऽनुवाकः [४४] चतुश्चत्वारिंशं सूक्तम्

ऋषिः—शंयुर्बार्हस्पत्यः ॥ देवता—इन्द्रः ॥ छन्दः—१, ३, ४ निचृदनुष्टुप्; २, ५ स्वराडुष्णिक्; ६ आसुरीपङ्क्तिः; ७ भुरिक्पङ्क्तिः; ८ निचृत्पङ्क्तिः; ९, १२, १६ पङ्क्तिः; १०, ११, १३, २२ विराट्त्रिष्टुप्; १४, १५, १७, १८, २०, २४ निचृत्त्रिष्टुप्; १९, २१, २३ त्रिष्टुप् ॥ स्वरः—१, ३, ४ गान्धारः; २, ५, ऋषभः; ६-९, १२, १६ पञ्चमः; १०, ११, १३-१५, १७-२४ धैवतः ॥

॥ १६ ॥ यो रयिवो रयिन्तमो यो द्युम्नैर्द्युम्नवत्तमः।
सोमः सुतः स इन्द्र तेऽस्ति स्वधापते मदः ॥ १ ॥

यः शग्मस्तुविशग्म ते रायो दामा मतीनाम्।
सोमः सुतः स इन्द्र तेऽस्ति स्वधापते मदः॥ २॥
येन वृद्धो न शवसा तुरो न स्वाभिरूतिभिः।
सोमः सुतः स इन्द्र तेऽस्ति स्वधापते मदः॥ ३॥
त्यमु वो अप्रहणं गृणीषे शवसस्पतिम्।
इन्द्रं विश्वासाहं नरं मंहिष्ठं विश्वचर्षणिम्॥ ४॥
यं वर्धयन्तीद्गिरः पतिं तुरस्य राधसः।
तमिन्वस्य रोदसी देवी शुष्मं सपर्यतः॥ ५॥
॥ १७॥ तद्व उक्थस्य बर्हणेन्द्रायोपस्तृणीषणि।
विपो न यस्योतयो वि यद्रोहन्ति सक्षितः॥ ६॥
अविदद्दक्षं मित्रो नवीयान्पपानो देवेभ्यो वस्यो अचैत्।
ससवान्त्स्तौलाभिर्धौतरीभिरुरुष्या पायुरभवत्सखिभ्यः॥ ७॥
ऋतस्य पथि वेधा अपायि श्रिये मनांसि देवासो अक्रन्।
दधानो नाम महो वचोभिर्वपुर्दृशये वेन्यो व्यावः॥ ८॥
द्युमत्तमं दक्षं धेह्यस्मे सेधा जनानां पूर्वीररातीः।
वर्षीयो वयः कृणुहि शचीभिर्धनस्य सातावस्माँ अविड्ढि॥ ९॥
इन्द्र तुभ्यमिन्मघवन्नभूम वयं दात्रे हरिवो मा वि वेनः।
नकिरापिर्दृदृशे मर्त्यत्रा किमङ्ग रध्रचोदनं त्वाहुः॥ १०॥
॥ १८॥ मा जस्वने वृषभ नो ररीथा मा ते रेवतः सख्ये रिषाम।
पूर्वीष्ट इन्द्र निष्षिधो जनेषु जह्यसुष्वीन्प्र वृहापृणतः॥ ११॥
उदभ्राणीव स्तनयन्नियर्तीन्द्रो राधांस्यश्व्यानि गव्या।
त्वमसि प्रदिवः कारुधाया मा त्वादामान आ दभन्मघोनः॥ १२॥
अध्वर्यो वीर प्र महे सुतानामिन्द्राय भर स ह्यस्य राजा।
यः पूर्व्याभिरुत नूतनाभिर्गीर्भिर्वावृधे गृणतामृषीणाम्॥ १३॥
अस्य मदे पुरु वर्पांसि विद्वानिन्द्रो वृत्राण्यप्रती जघान।
तमु प्र होषि मधुमन्तमस्मै सोमं वीराय शिप्रिणे पिबध्यै॥ १४॥

पाता सुतमिन्द्रो अस्तु सोमं हन्ता वृत्रं वज्रेण मन्दसानः।
गन्ता यज्ञं परावतश्चिदच्छा वसुर्धीनामविता कारुधायाः॥ १५॥
॥ १९॥इदं त्यत्पात्रमिन्द्रपानमिन्द्रस्य प्रियममृतमपायि।
मत्सद्यथा सौमनसाय देवं व्य१स्मद् द्वेषो युयवद् व्यंहः॥ १६॥
एना मन्दानो जहि शूर शत्रूञ्ज्यामिमजामिं मघवन्नमित्रान्।
अभिषेणाँ अभ्या३देदिशानान्परांच इन्द्र प्र मृणा जही च॥ १७॥
आसु ष्मा णो मघवन्निन्द्र पृत्स्व१स्मभ्यं महि वरिवः सुगं कः।
अपां तोकस्य तनयस्य जेष इन्द्र सूरीन्कृणुहि स्मा नो अर्धम्॥ १८॥
आ त्वा हरयो वृषणो युजाना वृषरथासो वृषरश्मयोऽत्याः।
अस्मत्राञ्चो वृषणो वज्रवाहो वृष्णे मदाय सुयुजो वहन्तु॥ १९॥
आ ते वृषन्वृषणो द्रोणमस्थुर्घृतप्रुषो नोर्मयो मदन्तः।
इन्द्र प्र तुभ्यं वृषभिः सुतानां वृष्णे भरन्ति वृषभाय सोमम्॥ २०॥
॥ २०॥वृषासि दिवो वृषभः पृथिव्या वृषा सिन्धूनां वृषभः स्तियानाम्।
वृष्णे त इन्दुर्वृषभ पीपाय स्वादू रसो मधुपेयो वरायः॥ २१॥
अयं देवः सहसा जायमान इन्द्रेण युजा पणिमस्तभायत्।
अयं स्वस्य पितुरायुधानीन्दुरमुष्णादशिवस्य मायाः॥ २२॥
अयमकृणोदुषसः सुपत्नीरयं सूर्ये अदधाज्ज्योतिरन्तः।
अयं त्रिधातु दिवि रोचनेषु त्रितेषु विन्ददमृतं निगूळ्हम्॥ २३॥
अयं द्यावापृथिवी वि ष्कभायदयं रथमयुनक्सप्तरश्मिम्।
अयं गोषु शच्या पक्वमन्तः सोमो दाधार दशयन्त्रमुत्सम्॥ २४॥

[४५] पञ्चचत्वारिंशं सूक्तम्

ऋषिः—शंयुर्बार्हस्पत्यः॥ देवता—१-३० इन्द्रः; ३१-३३ बृबुस्तक्षा॥ छन्दः—१-३, ८, १४, २०-२४, २८, ३०, ३२ गायत्री; ४, ७, ९-१३, १५-१९, २५, २६, २९ निचृद्गायत्री; ५, ६, २७ विराड्गायत्री; ३१ आर्च्युष्णिक्; ३३ अनुष्टुप्॥ स्वरः—१-३०, ३२ षड्जः; ३१ ऋषभः; ३३ गान्धारः॥

॥ २१॥य आनयत्परावतः सुनीती तुर्वशं यदुम् । इन्द्रः स नो युवा सखा॥ १॥
अविप्रे चिद्वयो दधदनाशुना चिदर्वता । इन्द्रो जेता हितं धनम्॥ २॥

महीरस्य प्रणीतयः पूर्वीरुत प्रशस्तयः । नास्य क्षीयन्त ऊतयः ॥ ३ ॥
सखायो ब्रह्मवाहसेऽर्चत प्र च गायत । स हि नः प्रमतिर्महीः ॥ ४ ॥
त्वमेकस्य वृत्रहन्नविता द्वयोरसि । उतेदृशे यथा वयम् ॥ ५ ॥
॥ २२ ॥ नयसीद्वति द्विषः कृणोष्युक्थशंसिनः । नृभिः सुवीर उच्यसे ॥ ६ ॥
ब्रह्माणं ब्रह्मवाहसं गीर्भिः सखायमृग्मियम् । गां न दोहसे हुवे ॥ ७ ॥
यस्य विश्वानि हस्तयोरूचुर्वसूनि नि द्विता । वीरस्य पृतनाषहः ॥ ८ ॥
वि दृळ्हानि चिदद्रिवो जनानां शचीपते । वृह माया अनानत ॥ ९ ॥
तमु त्वा सत्य सोमपा इन्द्र वाजानां पते । अहूमहि श्रवस्यवः ॥ १० ॥
॥ २३ ॥ तमु त्वा यः पुरासिथ यो वा नूनं हिते धने । हव्यः स श्रुधी हवम् ॥ ११ ॥
धीभिरर्वद्भिरर्वतो वाजाँ इन्द्र श्रवाय्यान् । त्वया जेष्म हितं धनम् ॥ १२ ॥
अभूरु वीर गिर्वणो महाँ इन्द्र धने हिते । भरे वितन्तसाय्यः ॥ १३ ॥
या त ऊतिरमित्रहन्मक्षूजवस्तमासति । तया नो हिनुही रथम् ॥ १४ ॥
स रथेन रथीतमोऽस्माकेनाभियुग्वना । जेषि जिष्णो हितं धनम् ॥ १५ ॥
॥ २४ ॥ य एक इत्तमु ष्टुहि कृष्टीनां विचर्षणिः । पतिर्जज्ञे वृषक्रतुः ॥ १६ ॥
यो गृणतामिदासिथापिरूती शिवः सखा । स त्वं न इन्द्र मृळय ॥ १७ ॥
धिष्व वज्रं गभस्त्यो रक्षोहत्याय वज्रिवः । सासह्याम अभि स्पृधः ॥ १८ ॥
प्रत्नं रयीणां युजं सखायं कीरिचोदनम् । ब्रह्मवाहस्तमं हुवे ॥ १९ ॥
स हि विश्वानि पार्थिवाँ एको वसूनि पत्यते । गिर्वणस्तमो अद्रिगुः ॥ २० ॥
॥ २५ ॥ स नो नियुद्भिरा पृण कामं वाजेभिरश्विभिः । गोमद्भिर्गोपते धृषत् ॥ २१ ॥
तद्वो गाय सुते सचा पुरुहूताय सत्वने । शं यद्गवे न शाकिने ॥ २२ ॥
न घा वसुनि यमते दानं वाजस्य गोमतः । यत्सीमुप श्रवद्गिरः ॥ २३ ॥
कुवित्सस्य प्र हि व्रजं गोमन्तं दस्युहा गमत् । शचीभिरप नो वरत् ॥ २४ ॥
इमा उ त्वा शतक्रतोऽभि प्र णोनुवुर्गिरः । इन्द्र वत्सं न मातरः ॥ २५ ॥
॥ २६ ॥ दूणाशं सख्यं तव गौरसि वीर गव्यते । अश्वो अश्वायते भव ॥ २६ ॥

स मन्दस्वा ह्यन्धसो राधसे तन्वा महे । न स्तोतारं निदे करः ॥ २७ ॥
इमा उ त्वा सुतेसुते नक्षन्ते गिर्वणो गिरः । वत्सं गावो न धेनवः ॥ २८ ॥
पुरूतमं पुरूणां स्तोतॄणां विवाचि । वाजैभिर्वाजयताम् ॥ २९ ॥
अस्माकमिन्द्र भूतु ते स्तोमो वाहिष्ठो अन्तमः । अस्मान्राये महे हिनु ॥ ३० ॥
अधि बृबुः पणीनां वर्षिष्ठे मूर्धन्नस्थात् । उरुः कक्षो न गाङ्ग्यः ॥ ३१ ॥
यस्य वायोरिव द्रवद्भद्रा रातिः सहस्त्रिणी । सद्यो दानाय मंहते ॥ ३२ ॥
तत्सु नो विश्वे अर्य आ सदा गृणन्ति कारवः ।
बृबुं सहस्त्रदातमं सूरिं सहस्त्रसातमम् ॥ ३३ ॥

[४६] षट्चत्वारिंशं सूक्तम्

ऋषिः—शंयुर्बार्हस्पत्यः ॥ देवता—इन्द्रः प्रगाथो वा ॥ छन्दः—१ निचृदनुष्टुप्; २ स्वराड्बृहती; ३, ४ भुरिग्बृहती; ५, ७ स्वराडनुष्टुप्; ६ ब्राह्मीगायत्री; ८, ९ विराड्बृहती; १० पङ्क्तिः; ११ निचृद्बृहती; १२, १४ विराट्पङ्क्तिः; १३ बृहती ॥ स्वरः—१, ५, ७ गान्धारः; २-४, ८, ९, ११, १३ मध्यमः; ६ षड्जः; १०, १२, १४ पञ्चमः ॥

॥ २७ ॥ त्वामिद्धि हवामहे साता वाजस्य कारवः ।
त्वां वृत्रेष्विन्द्र सत्पतिं नरस्त्वां काष्ठास्वर्वतः ॥ १ ॥
स त्वं नश्चित्र वज्रहस्त धृष्णुया महः स्तवानो अद्रिवः ।
गामश्वं रथ्यमिन्द्र सं किर सत्रा वाजं न जिग्युषे ॥ २ ॥
यः सत्राहा विचर्षणिरिन्द्रं तं हूमहे वयम् ।
सहस्त्रमुष्क तुविनृम्ण सत्पते भवा समत्सु नो वृधे ॥ ३ ॥
बाधसे जनान्वृषभेव मन्युना घृषौ मीळ्ह ऋचीषम ।
अस्माकं बोध्यविता महाधने तनूष्वप्सु सूर्ये ॥ ४ ॥
इन्द्र ज्येष्ठं न आ भरँ ओजिष्ठं पपुरि श्रवः ।
येनेमे चित्र वज्रहस्त रोदसी ओभे सुशिप्र प्राः ॥ ५ ॥
॥ २८ ॥ त्वामुग्रमवसे चर्षणीसहं राजन्देवेषु हूमहे ।
विश्वा सु नो विथुरा पिब्दना वसोऽमित्रान्त्सुषहान्कृधि ॥ ६ ॥
यदिन्द्र नाहुषीष्वाँ ओजो नृम्णं च कृष्टिषु ।
यद्वा पञ्च क्षितीनां द्युम्नमा भर सत्रा विश्वानि पौंस्या ॥ ७ ॥

यद्वा॑ तृक्षौ॑ मघवन्द्रुह्यावा॒ जने॒ यत्पू॒रौ कच्च॒ वृष्ण्य॑म्।
अ॒स्मभ्य॒ं तद्रि॑रीहि॒ सं नृषाह्योऽमित्रा॑न्पृ॒त्सु तु॒र्वणे॑॥ ८॥
इन्द्र॒ त्रिधा॑तु॒ शर॒णं त्रिव॑रूथं॒ स्वस्ति॑मत्।
छ॒र्दिर्यच्छ॑ म॒घव॑द्भ्यश्च॒ मह्यं॑ च या॒वया॑ दि॒द्युमे॑भ्यः॥ ९॥
ये गव्य॒ता मन॑सा॒ शत्रु॑मादभु॒रभि॑प्र॒घ्नन्ति॑ धृष्णु॒या।
अध॑ स्मा नो मघवन्निन्द्र गिर्वणस्तनू॒पा अन्त॑मो भव॥ १०॥
॥ २९॥ अध॑ स्मा नो वृ॒धे भ॒वेन्द्र॑ ना॒यम॑वा यु॒धि।
यद॒न्तरि॑क्षे॒ प॒तय॑न्ति॒ पर्णि॑नो॒ दि॒द्यव॑स्ति॒ग्ममू॑र्धानः॥ ११॥
यत्र॒ शूरा॑सस्त॒न्वो॑ वितन्व॒ते प्रि॒या शर्म॑ पितृ॒णाम्।
अध॑ स्मा यच्छ त॒न्वे॒३॑ तने॑ च छ॒र्दिर॒चित्तं॑ या॒वय॒ द्वेष॑॥ १२॥
यदि॑न्द्र॒ सर्गे॒ अर्व॑तश्चो॒दया॑से महाध॒ने।
अ॒स॒म॒ने अध्व॑नि वृ॒जि॒ने प॒थि श्ये॒नाँइ॑व श्रवस्य॒तः॥ १३॥
सिन्धूँ॑रिव प्रव॒ण आ॑शु॒या य॒तो यदि॒ क्लोश॒मनु॒ ष्वणि॑।
आ ये वयो॒ न वव्रि॑॑त॒त्यामि॑षि गृभी॒ता बा॒ह्वोर्गवि॑॥ १४॥

[४७] सप्तचत्वारिंशं सूक्तम्

ऋषिः—गर्गः॥ देवता—१-५ सोमः; ६-१९, २०[३], २१-३१ इन्द्रः; २०[१] लिङ्गोक्ताः; २२-२५ प्रस्तोकस्य साञ्जयस्य दानस्तुतिः; २६-२८ रथः; २९-३१[१] दुन्दुभिः; ३१[२] दुन्दुभि इन्द्रश्च॥ छन्दः—१, ३, ५, २१, २२, २८ निचृत्त्रिष्टुप्; ४, ८, ११ विराट्त्रिष्टुप्; ६, ७, १०, १५, १६, १८, २०, २९, ३० त्रिष्टुप्; २७ स्वराट्त्रिष्टुप्; २, ९, १२, १३, २६, ३१ भुरिक्पङ्क्तिः; १४, १७ स्वराट्पङ्क्तिः; १९ बृहती; २३ आसुरीपङ्क्तिः; २४, २५ विराड्गायत्री॥ स्वरः—१, ३-८, १०, ११, १५, १६, १८, २०-२२, २७-३० धैवतः; २, ९, १२-१४, १७, २३, २६, ३१ पञ्चमः; १९ मध्यमः; २४, २५ षड्जः॥

॥ ३०॥ स्वा॒दुष्किला॒यं मधु॑माँ॒ उता॒यं ती॒व्रः किला॒यं रस॑वाँ॒ उ॒तायम्।
उ॒तो न्व१॑स्य पपि॒वांस॒मिन्द्रं॒ न कश्च॒न स॑हत आहवे॒षु॥ १॥
अ॒यं स्वा॒दुरि॒ह म॑दिष्ठ आस॒ यस्येन्द्रो॑ वृत्र॒हत्ये॑ म॒माद॑।
पु॒रूणि॒ यश्च्यौ॒त्ना शम्ब॑रस्य॒ वि नव॑तिं॒ नव॑ च दे॒ह्यो॒३॑ हन्॥ २॥
अ॒यं मे॑ पी॒त उदि॑यर्ति॒ वाच॑म॒यं म॑नी॒षामु॑श॒तीम॑जीगः।
अ॒यं ष॒ळुर्वी॒रमि॑मीत॒ धीरो॒ न या॒भ्यो॒ भुव॑नं॒ कच्च॒नारे॥ ३॥

अयं स यो वरिमाणं पृथिव्या वर्ष्माणं दिवो अकृणोदयं सः।
अयं पीयूषं तिसृषु प्रवत्सु सोमो दाधारोर्वन्तरिक्षम्॥ ४॥
अयं विदच्चित्रदृशीकमर्णः शुक्रसद्मनामुषसामनीके।
अयं महान्महता स्कम्भनेनोद् द्यामस्तभ्नाद् वृषभो मरुत्वान्॥ ५॥
॥ ३१॥ धृषत्पिब कलशे सोममिन्द्र वृत्रहा शूर समरे वसूनाम्।
माध्यन्दिने सवन आ वृषस्व रयिस्थानो रयिमस्मासु धेहि॥ ६॥
इन्द्र प्र णः पुरएतेव पश्य प्र नो नय प्रतरं वस्यो अच्छ।
भवा सुपारो अतिपार्यो नो भवा सुनीतिरुत वामनीतिः॥ ७॥
उरुं नो लोकमनु नेषि विद्वान्त्स्वर्वज्ज्योतिरभयं स्वस्ति।
ऋष्वा त इन्द्र स्थविरस्य बाहू उप स्थेयाम शरणा बृहन्ता॥ ८॥
वरिष्ठे न इन्द्र वन्धुरे धा वहिष्ठयोः शतावन्नश्वयोरा।
इषमा वक्षीषां वर्षिष्ठां मा नस्तारीन्मघवन्नायो अर्यः॥ ९॥
इन्द्र मृळ मह्यं जीवातुमिच्छ चोदय धियमयसो न धाराम्।
यत्किं चाहं त्वायुरिदं वदामि तज्जुषस्व कृधि मा देववन्तम्॥ १०॥
॥ ३२॥ त्रातारमिन्द्रमवितारमिन्द्रं हवेहवे सुहवं शूरमिन्द्रम्।
ह्वयामि शक्रं पुरुहूतमिन्द्रं स्वस्ति नो मघवा धात्विन्द्रः॥ ११॥
इन्द्रः सुत्रामा स्ववाँ अवोभिः सुमृळीको भवतु विश्ववेदाः।
बाधतां द्वेषो अभयं कृणोतु सुवीर्यस्य पतयः स्याम॥ १२॥
तस्य वयं सुमतौ यज्ञियस्यापि भद्रे सौमनसे स्याम।
स सुत्रामा स्ववाँ इन्द्रो अस्मे आराच्चिद् द्वेषः सनुतर्युयोतु॥ १३॥
अव त्वे इन्द्र प्रवतो नोर्मिर्गिरो ब्रह्माणि नियुतो धवन्ते।
उरू न राधः सवना पुरूण्यपो गा वज्रिन्युवसे समिन्दून्॥ १४॥
क ईं स्तवत्कः पृणात्को यजाते यदुग्रमिन्मघवा विश्वहावेत्।
पादाविव प्रहरन्नन्यमन्यं कृणोति पूर्वमपरं शचीभिः॥ १५॥
॥ ३३॥ शृण्वे वीर उग्रमुग्रं दमायन्नन्यमन्यमतिनेनीयमानः।
एधमानद्विळुभयस्य राजा चोष्कूयते विश इन्द्रो मनुष्यान्॥ १६॥

परा पूर्वेषां सख्या वृणक्ति वितर्तुराणो अपरेभिरेति।
अनानुभूतीरवधून्वानः पूर्वीरिन्द्रः शरदस्तर्तरीति॥ १७॥
रूपंरूपं प्रतिरूपो बभूव तदस्य रूपं प्रतिचक्षणाय।
इन्द्रो मायाभिः पुरुरूप ईयते युक्ता ह्यस्य हरयः शता दश॥ १८॥
युजानो हरिता रथे भूरि त्वष्टेह राजति।
को विश्वाहा द्विषतः पक्ष आसत उतासीनेषु सूरिषु॥ १९॥
अगव्यूति क्षेत्रमागन्म देवा उर्वी सती भूमिरंहूरणाभूत्।
बृहस्पते प्र चिकित्सा गविष्टावित्था सते जरित्र इन्द्र पन्थाम्॥ २०॥
॥३४॥ दिवेदिवे सदृशीरन्यमर्धं कृष्णा असेधदप सद्मनो जाः।
अहन्दासा वृषभो वस्नयन्तोदव्रजे वर्चिनं शम्बरं च॥ २१॥
प्रस्तोक इन्नु राधसस्त इन्द्र दश कोशायीर्दश वाजिनोऽदात्।
दिवोदासादतिथिग्वस्य राधः शाम्बरं वसु प्रत्यग्रभीष्म॥ २२॥
दशाश्वान्दश कोशान्दश वस्त्राधिभोजना।
दशो हिरण्यपिण्डान्दिवोदासादसानिषम्॥ २३॥
दश रथान्प्रष्टिमतः शतं गा अथर्वभ्यः । अश्वथः पायवेऽदात्॥ २४॥
महि राधो विश्वजन्यं दधानान्भरद्वाजान्त्साञ्ज्रयो अभ्यषष्ट॥ २५॥
॥३५॥ वनस्पते वीड्वङ्गो हि भूया अस्मत्सखा प्रतरणः सुवीरः।
गोभिः सन्नद्धो असि वीळयस्वास्थाता ते जयतु जेत्वानि॥ २६॥
दिवस्पृथिव्याः पर्योज उद्भृतं वनस्पतिभ्यः पर्याभृतं सहः।
अपामोज्मानं परि गोभिरावृतमिन्द्रस्य वज्रं हविषा रथं यज॥ २७॥
इन्द्रस्य वज्रो मरुतामनीकं मित्रस्य गर्भो वरुणस्य नाभिः।
सेमां नो हव्यदातिं जुषाणो देव रथ प्रति हव्या गृभाय॥ २८॥
उप श्वासय पृथिवीमुत द्यां पुरुत्रा ते मनुतां विष्ठितं जगत्।
स दुन्दुभे सजूरिन्द्रेण देवैर्दूराद्दवीयो अप सेध शत्रून्॥ २९॥
आ क्रन्दय बलमोजो न आ धा निः ष्टनिहि दुरिता बाधमानः।
अप प्रोथ दुन्दुभे दुच्छुना इत इन्द्रस्य मुष्टिरसि वीळयस्व॥ ३०॥

आमूरज प्रत्यावर्तयेमाः केतुमद्दुन्दुभिर्वावदीति।
समश्वपर्णाश्चरन्ति नो नरोऽस्माकमिन्द्र रथिनो जयन्तु॥ ३१॥

॥ इति चतुर्थाष्टके सप्तमोऽध्यायः॥
[सप्तमाध्याये वर्गाः ३५, सूक्तानि १९, ऋचः १७६]

अथ अष्टमोऽध्यायः

[४८] अष्टचत्वारिंशं सूक्तम्

ऋषिः—शंयुर्बार्हस्पत्यः (तृणपाणिकं पृश्निसूक्तम्)॥ देवता—१-१० अग्निः; ११, १२, २०, २१ मरुतः; १३-१५ मरुतो लिङ्गोक्ता वा; १६-१९ पूषा; २२ पृश्निर्वा भूमी वा॥ छन्दः—१, ४, ५, १४ बृहती; २ आर्चीजगती; ३, १९ विराड्बृहती; ६, ७, २१ महाबृहती; ८ महासतो-बृहती; ९ भुरिगनुष्टुप्; १०, १२, १७ भुरिग्बृहती; ११, १६, उष्णिक्; १३, १८ निचृदुष्णिक्; १५ निचृदतिजगती; २० स्वराडनुष्टुप्; २२ अनुष्टुप्॥ स्वरः—१, ३-८, १०, १२, १४, १७, १९, २१ मध्यमः; २, १५ निषादः; २१ धैवतः; ९, २०, २२ गान्धारः; ११, १३, १६, १८ ऋषभः॥

॥ १॥ यज्ञायज्ञा वो अग्नये गिरागिरा च दक्षसे।
प्रप्र वयममृतं जातवेदसं प्रियं मित्रं न शंसिषम्॥ १॥
ऊर्जो नपातं स हिनायमस्मयुर्दाशेम हव्यदातये।
भुवद्वाजेष्वविता भुवद् वृध उत त्राता तनूनाम्॥ २॥
वृषा ह्यग्ने अजरो महान्विभास्यर्चिषा।
अजस्रेण शोचिषा शोशुचच्छुचे सुदीतिभिः सु दीदिहि॥ ३॥
महो देवान्यजसि यक्ष्यानुषक्तव क्रत्वोत दंसना।
अर्वाचः सीं कृणुह्यग्रेऽवसे रास्व वाजोत वंस्व॥ ४॥
यमापो अद्रयो वना गर्भमृतस्य पिप्रति।
सहसा यो मथितो जायते नृभिः पृथिव्या अधि सानवि॥ ५॥

॥ २॥ आ यः पप्रौ भानुना रोदसी उभे धूमेन धावते दिवि।
तिरस्तमो ददृश ऊर्म्यास्वा श्यावास्वरुषो वृषा श्यावा अरुषो वृषा॥ ६॥
बृहद्भिरग्ने अर्चिभिः शुक्रेण देव शोचिषा।
भरद्वाजे समिधानो यविष्ठ्य रेवन्नः शुक्र दीदिहि द्युमत्पावक दीदिहि॥ ७॥

विश्वासां गृहपतिर्विशामसि त्वमग्ने मानुषीणाम्।
शतं पूर्भिर्यविष्ठ पाह्यंहसः समेद्धारं शतं हिमाः स्तोतृभ्यो ये च ददति॥ ८॥
त्वं नश्चित्र ऊत्या वसो राधांसि चोदय।
अस्य रायस्त्वमग्ने रथीरसि विदा गाधं तुचे तु नः॥ ९॥
पर्षि तोकं तनयं पर्तृभिष्ट्वमदब्धैरप्रयुत्वभिः।
अग्ने हेळांसि दैव्या युयोधि नोऽदेवानि ह्वरांसि च॥ १०॥
॥ ३॥ आ सखायः सबर्दुघां धेनुमजध्वमुप नव्यसा वचः।
सृजध्वमनपस्फुराम्॥ ११॥
या शर्धाय मारुताय स्वभानवे श्रवोऽमृत्यु धुक्षत।
या मृळीके मरुतां तुराणां या सुम्नैरेवयावरी॥ १२॥
भरद्वाजायाव धुक्षत द्विता।
धेनुं च विश्वदोहसमिषं च विश्वभोजसम्॥ १३॥
तं व इन्द्रं न सुक्रतुं वरुणमिव मायिनम्।
अर्यमणं न मन्द्रं सुप्रभोजसं विष्णुं न स्तुष आदिशे॥ १४॥
त्वेषं शर्धो न मारुतं तुविष्वण्यनर्वाणं पूषणं सं यथा शता।
सं सहस्रा कारिषच्चर्षणिभ्य आँ आविर्गूळ्हा वसू करत्
सुवेदा नो वसू करत्॥ १५॥
आ मा पूषन्नुप द्रव शंसिषं नु ते अपिकर्ण आघृणे।
अघा अर्यो अरातयः॥ १६॥
॥ ४॥ मा काकम्बीरमुद् वृहो वनस्पतिमशस्तीर्वि हि नीनशः।
मोत सूरो अह एवा चन ग्रीवा आदधते वेः॥ १७॥
दृतेरिव तेऽवृकमस्तु सख्यम्।
अच्छिद्रस्य दधन्वतः सुपूर्णस्य दधन्वतः॥ १८॥
परो हि मर्त्यैरसि समो देवैरुत श्रिया।
अभि ख्यः पूषन्पृतनासु नस्त्वमवा नूनं यथा पुरा॥ १९॥
वामी वामस्य धूतयः प्रणीतिरस्तु सूनृता।
देवस्य वा मरुतो मर्त्यस्य वेजानस्य प्रयज्यवः॥ २०॥

सद्यश्चिद्यस्य चर्कृतिः परि द्यां देवो नैति सूर्यः।
त्वेषं शवो दधिरे नाम यज्ञियं मरुतो वृत्रहं शवो ज्येष्ठं वृत्रहं शवः॥ २१॥
सकृद्ध द्यौरजायत सकृद्भूमिरजायत।
पृश्न्या दुग्धं सकृत्पयस्तदन्यो नानु जायते॥ २२॥

[४९] एकोनपञ्चाशं सूक्तम्

ऋषिः—ऋजिश्वाः॥ देवता—विश्वे देवाः॥ छन्दः—१, ३, ४, १०, ११ त्रिष्टुप्; २, १४ स्वराट्-पङ्क्तिः; ५, ६, ९, १३ निचृत्त्रिष्टुप्; ७ ब्राह्म्युष्णिक्; ८, १२ विराट्त्रिष्टुप्; १५ अतिजगती॥ स्वरः—१, ३-६, ८-१३ धैवतः; २, १४ पञ्चमः; ७ ऋषभः; १५ निषादः॥

॥ ५॥ स्तुषे जनं सुव्रतं नव्यसीभिर्गीर्भिर्मित्रावरुणा सुम्नयन्ता।
त आ गमन्तु त इह श्रुवन्तु सुक्षत्रासो वरुणो मित्रो अग्निः॥ १॥
विशोविशा ईड्यमध्वरेष्वदृप्तक्रतुमरतिं युवत्योः।
दिवः शिशुं सहसः सूनुमग्निं यज्ञस्य केतुमरुषं यजध्यै॥ २॥
अरुषस्य दुहितरा विरूपे स्तृभिरन्या पिपिशे सूरो अन्या।
मिथस्तुरा विचरन्ती पावके मन्म श्रुतं नक्षत ऋच्यमाने॥ ३॥
प्र वायुमच्छा बृहती मनीषा बृहद्रयिं विश्ववारं रथप्राम्।
द्युतद्यामा नियुतः पत्यमानः कविः कविमियक्षसि प्रयज्यो॥ ४॥
स मे वपुश्छदयदश्विनोर्यो रथो विरुक्मान्मनसा युजानः।
येन नरा नासत्येषयध्यै वर्तिर्याथस्तनयाय त्मने च॥ ५॥

॥ ६॥ पर्जन्यवाता वृषभा पृथिव्याः पुरीषाणि जिन्वतमप्यानि।
सत्यश्रुतः कवयो यस्य गीर्भिर्जगतः स्थातर्जगदा कृणुध्वम्॥ ६॥
पावीरवी कन्या चित्रायुः सरस्वती वीरपत्नी धियं धात्।
ग्नाभिरच्छिद्रं शरणं सजोषा दुराधर्षं गृणते शर्म यंसत्॥ ७॥
पथस्पथः परिपतिं वचस्या कामेन कृतो अभ्यानळर्कम्।
स नो रासच्छुरुधश्चन्द्राग्रा धियंधियं सीषधाति प्र पूषा॥ ८॥
प्रथमभाजं यशसं वयोधां सुपाणिं देवं सुगभस्तिमृभ्वम्।
होतारं यक्षद्यजतं पस्त्यानामग्निस्त्वष्टारं सुहवं विभावा॥ ९॥
भुवनस्य पितरं गीर्भिराभी रुद्रं दिवा वर्धया रुद्रमक्तौ।
बृहन्तमृष्वमजरं सुषुम्नमृधग्घुवेम कविनेषितासः॥ १०॥

॥ ७ ॥ आ युवानः कवयो यज्ञियासो मरुतो गन्त गृणतो वरस्याम्।
अचित्रं चिद्धि जिन्वथा वृधन्त इत्था नक्षन्तो नरो अङ्गिरस्वत्॥ ११ ॥
प्र वीराय प्र तवसे तुरायाजा यूथेव पशुरक्षिरस्तम्।
स पिस्पृशति तन्वि श्रुतस्य स्तृभिर्न नाकं वचनस्य विप्रः॥ १२ ॥
यो रजांसि विममे पार्थिवानि त्रिश्चिद्विष्णुर्मनवे बाधिताय।
तस्य ते शर्मन्नुपदद्यमाने राया मदेम तन्वा३ तना च॥ १३ ॥
तन्नोऽहिर्बुध्न्यो अद्भिरर्कैस्तत्पर्वतस्तत्सविता चनो धात्।
तदोषधीभिरभि रातिषाचो भगः पुरन्धिर्जिन्वतु प्र राये॥ १४ ॥
नू नो रयिं रथ्यं चर्षणिप्रां पुरुवीरं मह ऋतस्य गोपाम्।
क्षयं दाताजरं येन जनान्त्स्पृधो अदेवीरभि च क्रमाम
विश आदेवीरभ्यश्नवाम॥ १५ ॥

पञ्चमोऽनुवाकः [५०] पञ्चाशं सूक्तम्

ऋषिः—ऋजिश्वाः॥ देवता—विश्वे देवाः॥ छन्दः—१, ७ त्रिष्टुप्; २ स्वराट्पङ्क्तिः; ३, ५, ६, १०-१२ निचृत्त्रिष्टुप्; ४, ८, १३ विराट्त्रिष्टुप्; ९ पङ्क्तिः; १४ भुरिक्पङ्क्तिः; १५ निचृत्पङ्क्तिः॥ स्वरः—१, ३-८, १०-१३ धैवतः; २, ९, १४, १५ पञ्चमः॥

॥ ८ ॥ हुवे वो देवीमदितिं नमोभिर्मृळीकाय वरुणं मित्रमग्निम्।
अभिक्षदामर्यमणं सुशेवं त्रातॄन्देवान्त्सवितारं भगं च॥ १ ॥
सुज्योतिषः सूर्य दक्षपितृननागास्त्वे सुमहो वीहि देवान्।
द्विजन्मानो य ऋतसापः सत्याः स्वर्वन्तो यजता अग्निजिह्वाः॥ २ ॥
उत द्यावापृथिवी क्षत्रमुरु बृहद्रोदसी शरणं सुषुम्ने।
महस्करथो वरिवो यथा नोऽस्मे क्षयाय धिषणे अनेहः॥ ३ ॥
आ नो रुद्रस्य सूनवो नमन्तामद्या हूतासो वसवोऽधृष्टाः।
यदीमर्भे महति वो हितासो बाधे मरुतो अह्वाम देवान्॥ ४ ॥
मिम्यक्ष येषु रोदसी नु देवी सिषक्ति पूषा अभ्यर्धयज्वा।
श्रुत्वा हवं मरुतो यद्ध याथ भूमा रेजन्ते अध्वनि प्रविक्ते॥ ५ ॥
॥ ९ ॥ अभि त्यं वीरं गिर्वणसमर्चेन्द्रं ब्रह्मणा जरितर्नवेन।
श्रवदिद्धवमुप च स्तवानो रासद्वाजाँ उप महो गृणानः॥ ६ ॥

ओमानंमापो मानुषीरमृक्तं धात तोकाय तनयाय शं योः।
यूयं हि ष्ठा भिषजो मातृतमा विश्वस्य स्थातुर्जगतो जनित्रीः॥ ७॥
आ नो देवः सविता त्रायमाणो हिरण्यपाणिर्यजतो जगम्यात्।
यो दत्रवाँ उषसो न प्रतीकं व्यूर्णुते दाशुषे वार्याणि॥ ८॥
उत त्वं सूनो सहसो नो अद्या देवाँ अस्मिन्नध्वरे ववृत्याः।
स्याम हं ते सदमिद्रातौ तव स्याम गृणेऽवसा सुवीरः॥ ९॥
उत त्या मे हवमा जग्म्यातं नासत्या धीभिर्युवमङ्ग विप्रा।
अत्रिं न महस्तमसोऽमुमुक्तं तूर्वतं नरा दुरितादभीके॥ १०॥
॥ १०॥ते नो रायो द्युमतो वाजवतो दातारो भूत नृवतः पुरुक्षोः।
दशस्यन्तो दिव्याः पार्थिवासो गोजाता अप्या मृळता च देवाः॥ ११॥
ते नो रुद्रः सरस्वती सजोषा मीळहुष्मन्तो विष्णुर्मृळन्तु वायुः।
ऋभुक्षा वाजो दैव्यो विधाता पर्जन्यावाता पिप्यतामिषं नः॥ १२॥
उत स्य देवः सविता भगो नोऽपां नपादवतु दानु पप्रिः।
त्वष्टा देवेभिर्जनिभिः सजोषा द्यौर्देवेभिः पृथिवी समुद्रैः॥ १३॥
उत नोऽहिर्बुध्न्यः शृणोत्वज एकपात्पृथिवी समुद्रः।
विश्वे देवा ऋतावृधो हुवानाः स्तुता मन्त्राः कविशस्ता अवन्तु॥ १४॥
एवा नपातो मम तस्य धीभिर्भरद्वाजा अभ्यर्चन्त्यर्कैः।
ग्रा हुतासो वसवोऽधृष्टा विश्वे स्तुतासो भूता यजत्राः॥ १५॥

[५१] एकपञ्चाशं सूक्तम्

ऋषिः—ऋजिश्वाः॥ देवता—विश्वे देवाः॥ छन्दः—१-३, ५, ७, १०, ११, १२ निचृत्त्रिष्टुप्; ४, ६, ९ स्वराट्पङ्क्तिः; ८ त्रिष्टुप्; १३-१५ निचृदुष्णिक्; १६ निचृदनुष्टुप्॥ स्वरः—१-३, ५, ७, ८, १०-१२ धैवतः; ४, ६, ९ पञ्चमः; १३-१५ ऋषभः; १६ गान्धारः॥

॥ ११॥उदु त्यच्चक्षुर्महि मित्रयोराँ एति प्रियं वरुणयोरदब्धम्।
ऋतस्य शुचि दर्शतमनीकं रुक्मो न दिव उदिता व्यद्यौत्॥ १॥
वेद यस्त्रीणि विदथान्येषां देवानां जन्म सनुतरा च विप्रः।
ऋजु मर्तेषु वृजिना च पश्यन्नभि चष्टे सूरो अर्य एवान्॥ २॥
स्तुष उ वो मह ऋतस्य गोपानदितिं मित्रं वरुणं सुजातान्।
अर्यमणं भगमदब्धधीतीनच्छा वोचे सधन्यः पावकान्॥ ३॥

रिशादसः सत्पतीँरदब्धान्महो राज्ञः सुवसनस्य दातॄन्।
यूनः सुक्षत्रान्क्षयतो दिवो नॄनादित्यान्याम्यदितिं दुवोयु॥ ४॥
द्यौ३ष्पितः पृथिवि मातरध्रुगग्ने भ्रातर्वसवो मृळता नः।
विश्व आदित्या अदिते सजोषा अस्मभ्यं शर्म बहुलं वि यन्त॥ ५॥
॥ १२॥ मा नो वृकाय वृक्ये समस्मा अघायते रीरधता यजत्राः।
यूयं हि ष्ठा रथ्यो नस्तनूनां यूयं दक्षस्य वचसो बभूव॥ ६॥
मा व एनो अन्यकृतं भुजेम मा तत्कर्म वसवो यच्चयध्वे।
विश्वस्य हि क्षयथ विश्वदेवाः स्वयं रिपुस्तन्वं रीरिषीष्ट॥ ७॥
नम इदुग्रं नम आ विवासे नमो दाधार पृथिवीमुत द्याम्।
नमो देवेभ्यो नम ईश एषां कृतं चिदेनो नमसा विवासे॥ ८॥
ऋतस्य वो रथ्यः पूतदक्षानृतस्य पस्त्यसदो अदब्धान्।
ताँ आ नमोभिरुरुचक्षसो नॄन्विश्वान्व आ नमे महो यजत्राः॥ ९॥
ते हि श्रेष्ठवर्चसस्त उ नस्तिरो विश्वानि दुरिता नयन्ति।
सुक्षत्रासो वरुणो मित्रो अग्निर्ऋतधीतयो वक्मराजसत्याः॥ १०॥
॥ १३॥ ते न इन्द्रः पृथिवी क्षाम वर्धन्पूषा भगो अदितिः पञ्च जनाः।
सुशर्माणः स्ववसः सुनीथा भवन्तु नः सुत्रात्रासः सुगोपाः॥ ११॥
नू सद्मानं दिव्यं नंशि देवा भारद्वाजः सुमतिं याति होता।
आसानेभिर्यजमानो मियेधैर्देवानां जन्म वसूयुर्ववन्द॥ १२॥

अप त्यं वृजिनं रिपुं स्तेनमग्ने दुराध्यम्।
दविष्ठमस्य सत्पते कृधी सुगम्॥ १३॥
ग्रावाणः सोम नो हि कं सखित्वनाय वावशुः।
जही न्यत्रिणं पणिं वृको हि षः॥ १४॥
यूयं हि ष्ठा सुदानव इन्द्रज्येष्ठा अभिद्यवः।
कर्ता नो अध्वन्ना सुगं गोपा अमा॥ १५॥
अपि पन्थामगन्महि स्वस्तिगामनेहसम्।
येन विश्वाः परि द्विषो वृणक्ति विन्दते वसु॥ १६॥

[५२] द्विपञ्चाशं सूक्तम्

ऋषिः—ऋजिश्वाः ॥ देवता—विश्वे देवाः ॥ छन्दः—१, ४, १५, १६ निचृत्त्रिष्टुप्; २, ३, ६, १३, १७ त्रिष्टुप्; ५ भुरिक्पङ्क्तिः; ७, ८, ११ गायत्री; ९, १०, १२ निचृद्गायत्री; १४ विराड् जगती ॥ स्वरः—१-४, ६, १३, १५, १६, १७ धैवतः; ५ पञ्चमः; ७-१२ षड्जः; १४ निषादः ॥

॥ १४ ॥ न तद्दिवा न पृथिव्यानु मन्ये न यज्ञेन नोत शमीभिराभिः ।
उब्जन्तु तं सुभ्वः पर्वतासो नि हीयतामतियाजस्य यष्टा ॥ १ ॥
अति वा यो मरुतो मन्यते नो ब्रह्म वा यः क्रियमाणं निनित्सात् ।
तपूंषि तस्मै वृजिनानि सन्तु ब्रह्मद्विषमभि तं शोचतु द्यौः ॥ २ ॥
किमङ्ग त्वा ब्रह्मणः सोम गोपां किमङ्ग त्वाहुरभिशस्तिपां नः ।
किमङ्ग नः पश्यसि निद्यमानान्ब्रह्मद्विषे तपुषिं हेतिमस्य ॥ ३ ॥
अवन्तु मामुषसो जायमाना अवन्तु मा सिन्धवः पिन्वमानाः ।
अवन्तु मा पर्वतासो ध्रुवासोऽवन्तु मा पितरो देवहूतौ ॥ ४ ॥
विश्वदानीं सुमनसः स्याम पश्येम नु सूर्यमुच्चरन्तम् ।
तथा करद्वसुपतिर्वसूनां देवाँ ओहानोऽवसागमिष्ठः ॥ ५ ॥

॥ १५ ॥ इन्द्रो नेदिष्ठमवसागमिष्ठः सरस्वती सिन्धुभिः पिन्वमाना ।
पर्जन्यो न ओषधीभिर्मयोभुरग्निः सुशंसः सुहवः पितेव ॥ ६ ॥
विश्वे देवास आ गत शृणुता म इमं हवम् । एदं बर्हिर्नि षीदत ॥ ७ ॥
यो वो देवा घृतस्नुना हव्येन प्रतिभूषति । तं विश्व उप गच्छथ ॥ ८ ॥
उप नः सूनवो गिरः शृण्वन्त्वमृतस्य ये । सुमृळीका भवन्तु नः ॥ ९ ॥
विश्वे देवा ऋतावृध ऋतुभिर्हवनश्रुतः । जुषन्तां युज्यं पयः ॥ १० ॥

॥ १६ ॥ स्तोत्रमिन्द्रो मरुद्गणस्त्वष्टृमान्मित्रो अर्यमा । इमा हव्या जुषन्त नः ॥ ११ ॥
इमं नो अग्ने अध्वरं होतर्वयुनशो यज । चिकित्वान्दैव्यं जनम् ॥ १२ ॥
विश्वे देवाः शृणुतेमं हवं मे ये अन्तरिक्षे य उप द्यवि ष्ठ ।
ये अग्निजिह्वा उत वा यजत्रा आसद्यास्मिन्बर्हिषि मादयध्वम् ॥ १३ ॥
विश्वे देवा मम शृण्वन्तु यज्ञिया उभे रोदसी अपां नपाच्च मन्म ।
मा वो वचांसि परिचक्ष्याणि वोचं सुम्नेष्विद्वो अन्तमा मदेम ॥ १४ ॥

ये के च ज्मा महिनो अहिमाया दिवो जज्ञिरे अपां सधस्थे।
ते अस्मभ्यमिषये विश्वमायुः क्षपं उस्त्रा वरिवस्यन्तु देवाः॥ १५॥
अग्नीपर्जन्याववतं धियं मेऽस्मिन्हवे सुहवा सुष्टुतिं नः।
इळामन्यो जनयद्गर्भमन्यः प्रजावतीरिष आ धत्तमस्मे॥ १६॥
स्तीर्णे बर्हिषि समिधाने अग्नौ सूक्तेन महा नमसा विवासे।
अस्मिन्नो अद्य विदथे यजत्रा विश्वे देवा हविषि मादयध्वम्॥ १७॥

[५३] त्रिपञ्चाशं सूक्तम्

ऋषिः—भरद्वाजो बार्हस्पत्यः॥ देवता—पूषा॥ छन्दः—१, ३, ४, ६, ७, १० गायत्री; २, ५, ९ निचृद्गायत्री; ८ निचृदनुष्टुप्॥ स्वरः—१-७, ९, १० षड्जः; ८ गान्धारः॥

॥ १७॥ वयमु त्वा पथस्पते रथं न वाजसातये । धिये पूषन्नयुज्महि॥ १॥
अभि नो नर्यं वसु वीरं प्रयतदक्षिणम् । वामं गृहपतिं नय॥ २॥
अदित्सन्तं चिदाघृणे पूषन्दानाय चोदय । पणेश्चिद्वि म्रदा मनः॥ ३॥
वि पथो वाजसातये चिनुहि वि मृधो जहि । साधन्तामुग्र नो धियः॥ ४॥
परि तृन्धि पणीनामारया हृदया कवे । अथेमस्मभ्यं रन्धय॥ ५॥
॥ १८॥ वि पूषन्नारया तुद पणेरिच्छ हृदि प्रियम् । अथेमस्मभ्यं रन्धय॥ ६॥
आ रिख किकिरा कृणु पणीनां हृदया कवे । अथेमस्मभ्यं रन्धय॥ ७॥
यां पूषन्ब्रह्मचोदनीमारां बिभर्ष्याघृणे।
तया समस्य हृदयमा रिख किकिरा कृणु॥ ८॥
या ते अष्ट्रा गोओपशाघृणे पशुसाधनी । तस्यास्ते सुम्नमीमहे॥ ९॥
उत नो गोषणिं धियमश्वसां वाजसामुत । नृवत्कृणुहि वीतये॥ १०॥

[५४] चतुःपञ्चाशं सूक्तम्

ऋषिः—भरद्वाजो बार्हस्पत्यः॥ देवता—पूषा॥ छन्दः—१, २, ४, ६-९ गायत्री; ३, १० निचृद्गायत्री; ५ विराड्गायत्री॥ स्वरः—षड्जः॥

॥ १९॥ सं पूषन्विदुषा नय यो अञ्जसानुशासति । य एवेदमिति ब्रवत्॥ १॥
समु पूष्णा गमेमहि यो गृहाँ अभिशासति । इम एवेति च ब्रवत्॥ २॥
पूष्णश्चक्रं न रिष्यति न कोशोऽ वं पद्यते । नो अस्य व्यथते पविः॥ ३॥

यो अस्मै हविषाविधन्न तं पूषापि मृष्यते । प्रथमो विन्दते वसु॥ ४॥
पूषा गा अन्वेतु नः पूषा रक्षत्ववर्तः । पूषा वाजं सनोतु नः॥ ५॥
॥ २०॥ पूषन्ननु प्र गा इहि यजमानस्य सुन्वतः । अस्माकं स्तुवतामुत॥ ६॥
माकिर्नेशन्माकीं रिषन्माकीं सं शारि केवटे । अथारिष्टाभिरा गहि॥ ७॥
शृण्वन्तं पूषणं वयमिर्यमनष्टवेदसम् । ईशानं राय ईमहे॥ ८॥
पूषन्तव व्रते वयं न रिष्येम कदा चन । स्तोतारस्त इह स्मसि॥ ९॥
परि पूषा परस्ताद्धस्तं दधातु दक्षिणम् । पुनर्नो नष्टमाजतु॥ १०॥

[५५] पञ्चपञ्चाशं सूक्तम्

ऋषिः—भरद्वाजो बार्हस्पत्यः॥ देवता—पूषा॥ छन्दः—१, २, ५, ६ गायत्री; ३, ४ विराड्गायत्री॥ स्वरः—षड्जः॥

॥ २१॥ एहि वां विमुचो नपादाघृणे सं सचावहै । रथीर्ऋतस्य नो भव॥ १॥
रथीतमं कपर्दिनमीशानं राधसो महः । रायः सखायमीमहे॥ २॥
रायो धारास्याघृणे वसो राशिरजाश्व । धीवतोधीवतः सखा ॥ ३॥
पूषणं न्व१जाश्वमुप स्तोषाम वाजिनम् । स्वसुर्यो जार उच्यते॥ ४॥
मातुर्दिधिषुमब्रवं स्वसुर्जारः शृणोतु नः । भ्रातेन्द्रस्य सखा मम॥ ५॥
आजासः पूषणं रथे निशृम्भास्ते जनश्रियम् । देवं वहन्तु बिभ्रतः॥ ६॥

[५६] षट्पञ्चाशं सूक्तम्

ऋषिः—भरद्वाजो बार्हस्पत्यः॥ देवता—पूषा॥ छन्दः—१, ४, ५ गायत्री; २, ३ निचृद्गायत्री; ६ स्वराडुष्णिक्॥ स्वरः—१-५ षड्जः; ६ ऋषभः॥

॥ २२॥ य एनमादिदेशति करम्भादिति पूषणम् । न तेन देव आदिशे॥ १॥
उत घा स रथीतमः सख्या सत्पतिर्युजा । इन्द्रो वृत्राणि जिघ्नते॥ २॥
उतादः पुरुषे गवि सूरश्चक्रं हिरण्ययम् । न्यैरयद्रथीतमः॥ ३॥
यदद्य त्वा पुरुष्टुत ब्रवाम दस्र मन्तुमः । तत्सु नो मन्म साधय॥ ४॥
इमं च नो गवेषणं सातये सीषधो गणम् । आरात्पूषन्नसि श्रुतः॥ ५॥
आ ते स्वस्तिमीमह आरेअघामुपावसुम्।
अद्या च सर्वतातये श्वश्च सर्वतातये॥ ६॥

[५७] सप्तपञ्चाशं सूक्तम्

ऋषिः—भरद्वाजो बार्हस्पत्यः ॥ देवता—इन्द्रापूषणौ ॥ छन्दः—१, ६ विराड्गायत्री; २, ३ निचृद्गायत्री; ४, ५ गायत्री ॥ स्वरः—षड्जः ॥

॥ २३ ॥ इन्द्रा नु पूषणा वयं सख्याय स्वस्तये । हुवेम वाजसातये ॥ १ ॥
सोममन्य उपासदत्पातवे चम्वोः सुतम् । करम्भमन्य इच्छति ॥ २ ॥
अजा अन्यस्य वह्नयो हरी अन्यस्य संभृता । ताभ्यां वृत्राणि जिघ्नते ॥ ३ ॥
यदिन्द्रो अनयद्रितो महीरपो वृषन्तमः । तत्र पूषाभवत्सचा ॥ ४ ॥
तां पूष्णः सुमतिं वयं वृक्षस्य प्र वयामिव । इन्द्रस्य चा रभामहे ॥ ५ ॥
उत्पूषणं युवामहेऽभीशूँरिव सारथिः । मह्या इन्द्रं स्वस्तये ॥ ६ ॥

[५८] अष्टपञ्चाशं सूक्तम्

ऋषिः—भरद्वाजो बार्हस्पत्यः ॥ देवता—पूषा ॥ छन्दः—१ त्रिष्टुप्; २ विराड्जगती; ३, ४ विराट्त्रिष्टुप् ॥ स्वरः—१, ३, ४ धैवतः; २ निषादः ॥

॥ २४ ॥ शुक्रं ते अन्यद्यजतं ते अन्यद्विषुरूपे अहनी द्यौरिवासि ।
विश्वा हि माया अवसि स्वधावो भद्रा ते पूषन्निह रातिरस्तु ॥ १ ॥
अजाश्वः पशुपा वाजपस्त्यो धियंजिन्वो भुवने विश्वे अर्पितः ।
अष्ट्रां पूषा शिथिरामुद्वरीवृजत्संचक्षाणो भुवना देव ईयते ॥ २ ॥
यास्ते पूषन्नावो अन्तः समुद्रे हिरण्ययीरन्तरिक्षे चरन्ति ।
ताभिर्यासि दूत्यां सूर्यस्य कामेन कृत श्रव इच्छमानः ॥ ३ ॥
पूषा सुबन्धुर्दिव आ पृथिव्या इळस्पतिर्मघवा दस्मवर्चाः ।
यं देवासो अददुः सूर्यायै कामेन कृतं तवसं स्वञ्चम् ॥ ४ ॥

[५९] एकोनषष्टीतमं सूक्तम्

ऋषिः—भरद्वाजो बार्हस्पत्यः ॥ देवता—इन्द्राग्नी ॥ छन्दः—१, ३-५ निचृद्बृहती; २ विराड्बृहती; ६, ७, ९ भुरिगनुष्टुप्; ८ उष्णिक्; १० अनुष्टुप् ॥ स्वरः—१-५ मध्यमः; ६, ७, ९, १० गान्धारः; ८ ऋषभः ॥

॥ २५ ॥ प्र नु वोचा सुतेषु वां वीर्या३ यानि चक्रथुः ।
हतासो वां पितरो देवशत्रव इन्द्राग्नी जीवथो युवम् ॥ १ ॥
बळित्था महिमा वामिन्द्राग्नी पनिष्ठ आ ।
समानो वां जनिता भ्रातरा युवं यमाविहेहमातरा ॥ २ ॥

ओकिवांसा सुते सचाँ अश्वा सप्तीइवादने।
इन्द्रा न्वग्नी अवसेह वज्रिणा वयं देवा हवामहे॥ ३॥
य इन्द्राग्नी सुतेषु वां स्तवत्तेष्वृतावृधा।
जोषवाकं वदतः पज्रहोषिणा न देवा भसथश्चन॥ ४॥
इन्द्राग्नी को अस्य वां देवौ मर्तश्चिकेतति।
विषूचो अश्वान्ययुजान ईयत एकः समान आ रथे॥ ५॥
॥ २६॥ इन्द्राग्नी अपादियं पूर्वागात्पद्वतीभ्यः।
हित्वी शिरो जिह्वया वावदच्चरत्त्रिंशत्पदा न्यक्रमीत्॥ ६॥
इन्द्राग्नी आ हि तन्वते नरो धन्वानि बाह्वोः।
मा नो अस्मिन्महाधने परा वर्क्तं गविष्टिषु॥ ७॥
इन्द्राग्नी तपन्ति माघा अर्यो अरातयः।
अप द्वेषांस्या कृतं युयुतं सूर्यादधि॥ ८॥
इन्द्राग्नी युवोरपि वसु दिव्यानि पार्थिवा।
आ न इह प्र यच्छतं रयिं विश्वायुपोषसम्॥ ९॥
इन्द्राग्नी उक्थवाहसा स्तोमेभिर्हवनश्रुता।
विश्वाभिर्गीर्भिरा गतमस्य सोमस्य पीतये॥ १०॥

[६०] षष्टीतमं सूक्तम्

ऋषिः—भरद्वाजो बार्हस्पत्यः॥ देवता—इन्द्राग्नी॥ छन्दः—१, ३ निचृत्त्रिष्टुप्; २ विराट्त्रिष्टुप्; ४, ६, ७ विराड्गायत्री; ५, ९, ११ निचृद्गायत्री; ८, १०, १२ गायत्री; १३ स्वराट्पङ्क्तिः; १४ निचृदनुष्टुप्; १५ विराडनुष्टुप्॥ स्वरः—१-३ धैवतः; ४-१२ षड्जः; १३ पञ्चमः; १४, १५ गान्धारः॥

॥ २७॥ श्नथद् वृत्रमुत सनोति वाजमिन्द्रा यो अग्नी सहुरी सपर्यात्।
इरज्यन्ता वसव्यस्य भूरेः सहस्तमा सहसा वाजयन्ता॥ १॥
ता योधिष्टमभि गा इन्द्र नूनमपः स्वरुषसो अग्न ऊळहाः।
दिशः स्वरुषस इन्द्र चित्रा अपो गा अग्ने युवसे नियुत्वान्॥ २॥
आ वृत्रहणा वृत्रहभिः शुष्मैरिन्द्र यातं नमोभिरग्ने अर्वाक्।
युवं राधोभिरकवेभिरिन्द्राग्ने अस्मे भवतमुत्तमेभिः॥ ३॥

ता हुवे ययोरिदं पप्ने विश्वं पुरा कृतम् । इन्द्राग्नी न मर्धतः॥ ४॥
उग्रा विघनिना मृध इन्द्राग्नी हवामहे । ता नो मृळात ईदृशे॥ ५॥
॥ २८॥ हतो वृत्राण्यार्या हतो दासानि सत्पती । हतो विश्वा अप द्विषः॥ ६॥
इन्द्राग्नी युवामिमेऽभि स्तोमा अनूषत । पिबतं शंभुवा सुतम्॥ ७॥
या वां सन्ति पुरुस्पृहो नियुतो दाशुषे नरा । इन्द्राग्नी ताभिरा गतम्॥ ८॥
ताभिरा गच्छतं नरोपेदं सवनं सुतम् । इन्द्राग्नी सोमपीतये॥ ९॥
तमीळिष्व यो अर्चिषा वना विश्वा परिष्वजत् । कृष्णा कृणोति जिह्वया॥ १०॥
॥ २९॥ य इद्ध आविवासति सुम्नमिन्द्रस्य मर्त्यः । द्युम्नाय सुतरा अपः॥ ११॥
ता नो वाजवतीरिष आशून्पिपृतमर्वतः । इन्द्रमग्निं च वोळहवे॥ १२॥
उभा वामिन्द्राग्नी आहुवध्या उभा राधसः सह मादयध्यै ।
उभा दातारा विषां रयीणामुभा वाजस्य सातये हुवे वाम्॥ १३॥
आ नो गव्येभिरश्व्यैर्वसव्यैरुप गच्छतम् ।
सखायौ देवौ सख्याय शंभुवेन्द्राग्नी ता हवामहे॥ १४॥
इन्द्राग्नी शृणुतं हवं यजमानस्य सुन्वतः ।
वीतं हव्यान्या गतं पिबतं सोम्यं मधु॥ १५॥

[६१] एकषष्टीतमं सूक्तम्

ऋषिः—भरद्वाजो बार्हस्पत्यः॥ देवता—सरस्वती॥ छन्दः—१, १३ निचृज्जगती; २ जगती; ३ विराड्जगती; ४, ९, ११, १२ निचृद्गायत्री; ५, ६, १० विराड्गायत्री; ७, ८ गायत्री; १४ पङ्क्तिः॥ स्वरः—१-३, १३ निषादः; ४-१२ षड्जः; १४ पञ्चमः॥

॥ ३०॥ इयमददाद्रभसमृणच्युतं दिवोदासं वध्र्यश्वाय दाशुषे ।
या शश्वन्तमाचखादावसं पणिं ता ते दात्राणि तविषा सरस्वति॥ १॥
इयं शुष्मेभिर्बिसखा इवारुजत्सानु गिरीणां तविषेभिरूर्मिभिः ।
पारावतघ्नीमवसे सुवृक्तिभिः सरस्वतीमा विवासेम धीतिभिः॥ २॥
सरस्वति देवनिदो नि बर्हय प्रजां विश्वस्य बृसयस्य मायिनः ।
उत क्षितिभ्योऽवनीरविन्दो विषमेभ्यो अस्रवो वाजिनीवति॥ ३॥
प्र णो देवी सरस्वती वाजेभिर्वाजिनीवती । धीनामवित्र्यवतु॥ ४॥

यस्त्वा देवि सरस्वत्युपब्रूते धने हिते । इन्द्रं न वृत्रतूर्ये ॥ ५ ॥
॥ ३१ ॥ त्वं देवि सरस्वत्यवा वाजेषु वाजिनि । रदा पूषेव नः सनिम् ॥ ६ ॥
उत स्या नः सरस्वती घोरा हिरण्यवर्तनिः । वृत्रघ्नी वष्टि सुष्टुतिम् ॥ ७ ॥
यस्या अनन्तो अह्रुतस्त्वेषश्चरिष्णुरर्णवः । अमश्चरति रोरुवत् ॥ ८ ॥
सा नो विश्वा अति द्विषः स्वसॄरन्या ऋतावरी । अतन्नहेव सूर्यः ॥ ९ ॥
उत नः प्रिया प्रियासु सप्तस्वसा सुजुष्टा । सरस्वती स्तोम्या भूत् ॥ १० ॥
॥ ३२ ॥ आ पप्रुषी पार्थिवान्युरु रजो अन्तरिक्षम् । सरस्वती निदस्पातु ॥ ११ ॥
त्रिषधस्था सप्तधातुः पञ्च जाता वर्धयन्ती । वाजेवाजे हव्या भूत् ॥ १२ ॥
प्र या महिम्ना महिनासु चेकिते द्युम्नेभिरन्या अपसामपस्तमा ।
रथइव बृहती विभ्वने कृतोपस्तुत्या चिकितुषा सरस्वती ॥ १३ ॥
सरस्वत्यभि नो नेषि वस्यो माप स्फरीः पयसा मा न आ धक् ।
जुषस्व नः सख्या वेश्या च मा त्वत्क्षेत्राण्यरणानि गन्म ॥ १४ ॥

॥ इति चतुर्थाष्टकेऽष्टमोऽध्यायः ॥

[अष्टमाध्याये वर्गाः ३२, सूक्तानि १४, ऋचः १६६]

[चतुर्थाष्टके अध्यायाः ८, वर्गाः २५०, सूक्तानि १४०, ऋचः १२८९]

॥ इति चतुर्थोऽष्टकः ॥

elibrary.kalyan-samiti.org

अथ पञ्चमोऽष्टके
प्रथमोऽध्यायः

प्रथमोऽनुवाकः [६२] द्विषष्टीतमं सूक्तम्

ऋषिः—भरद्वाजो बार्हस्पत्यः॥ देवता—अश्विनौ॥ छन्दः—१, २ भुरिक्पङ्क्तिः ३ विराट्त्रिष्टुप्; ४, ६-८, १० निचृत्त्रिष्टुप्; ५, ९, ११ त्रिष्टुप्॥ स्वरः—१, २ पञ्चमः; ३-११ धैवतः॥

॥ १ ॥ स्तुषे नरा दिवो अस्य प्रसन्ताश्विना हुवे जरमाणो अर्कैः।
या सद्य उस्रा व्युषि ज्मो अन्तान्युर्यूषतः पर्युरू वरांसि॥ १॥
ता यज्ञमा शुचिभिश्चक्रमाणा रथस्य भानुं रुरुचू रजोभिः।
पुरू वरांस्यमिता मिमानापो धन्वान्यति याथो अज्रान्॥ २॥
ता ह त्यद्वर्तिर्यदरध्रमुग्रेत्था धिय ऊहथुः शश्वदश्वैः।
मनोजवेभिरिषिरैः शयध्यै परि व्यथिर्दाशुषो मर्त्यस्य॥ ३॥
ता नव्यसो जरमाणस्य मन्मोप भूषतो युयुजानसप्ती।
शुभं पृक्षमिषमूर्जं वहन्ता होता यक्षत्प्रत्नो अध्रुग्युवाना॥ ४॥
ता वल्गू दस्रा पुरुशाकतमा प्रत्ना नव्यसा वचसा विवासे।
या शंसते स्तुवते शंभविष्ठा बभूवतुर्गृणते चित्ररातीं॥ ५॥

॥ २ ॥ ता भुज्युं विभिरद्भ्यः समुद्रात्तुग्रस्य सूनुमूहथू रजोभिः।
अरेणुभिर्योजनेभिर्भुजन्ता पतत्रिभिरर्णसो निरुपस्थात्॥ ६॥
वि जयुषा रथ्या यातमद्रिं श्रुतं हवं वृषणा वध्रिमत्याः।
दशस्यन्ता शयवे पिप्यथुर्गामिति च्यवाना सुमतिं भुरण्यू॥ ७॥
यद्रोदसी प्रदिवो अस्ति भूमा हेळो देवानामुत मर्त्यत्रा।
तदादित्या वसवो रुद्रियासो रक्षोयुजे तपुरघं दधात॥ ८॥
य ईं राजानावृतुथा विदधद्रजसो मित्रो वरुणश्चिकेतत्।
गम्भीराय रक्षसे हेतिमस्य द्रोघाय चिद्वचस आनवाय॥ ९॥
अन्तरैश्चक्रैस्तनयाय वर्तिर्द्युमता यातं नृवता रथेन।
सनुत्येन त्यजसा मर्त्यस्य वनुष्यतामपि शीर्षा ववृक्तम्॥ १०॥
आ परमाभिरुत मध्यमाभिर्नियुद्भिर्यातमवमाभिरर्वाक्।
दृळ्हस्य चिद्रोमतो वि व्रजस्य दुरो वर्तं गृणते चित्ररातीं॥ ११॥

[६३] त्रिषष्टीतमं सूक्तम्

ऋषिः—भरद्वाजो बार्हस्पत्यः॥ देवता—अश्विनौ॥ छन्दः—१ स्वराड्बृहती; २, ४, ६, ७ पङ्क्तिः; ३, १० भुरिक्पङ्क्तिः; ५, ९ निचृत्त्रिष्टुप्; ८ स्वराट्पङ्क्तिः; ११ आसुरीपङ्क्तिः॥ स्वरः—१ मध्यमः; २-४, ६-८, १०, ११ पञ्चमः; ५, ९ धैवतः॥

॥ ३॥ क्व१ त्या वल्गू पुरुहूताद्य दूतो न स्तोमोऽविदन्नमस्वान्।
आ यो अर्वाङ्नासत्या ववर्त प्रेष्ठा ह्यसथो अस्य मन्मन्॥ १॥
अरं मे गन्तं हवनायास्मै गृणाना यथा पिबाथो अन्धः।
परि ह त्यद्वर्तिर्याथो रिषो न यत्परो नान्तरस्तुतुर्यात्॥ २॥
अकारि वामन्धसो वरीमन्नस्तारि बर्हिः सुप्रायणतमम्।
उत्तानहस्तो युवयुर्वन्दा वां नक्षन्तो अद्रय आज्जन्॥ ३॥
ऊर्ध्वो वामग्निरध्वरेष्वस्थात्प्र रातिरेति जूर्णिनी घृताची।
प्र होता गूर्तमना उराणोऽयुक्त यो नासत्या हवीमन्॥ ४॥
अधि श्रिये दुहिता सूर्यस्य रथं तस्थौ पुरुभुजा शतोतिम्।
प्र मायाभिर्मायिना भूतमत्र नरा नृतू जनिमन्यज्ञियानाम्॥ ५॥

॥ ४॥ युवं श्रीभिर्दर्शताभिरासभिः शुभे पुष्टिमूहथुः सूर्यायाः।
प्र वां वयो वपुषेऽनु पप्तन्नक्षद्वाणी सुष्टुता धिष्ण्या वाम्॥ ६॥
आ वां वयोऽश्वासो वहिष्ठा अभि प्रयो नासत्या वहन्तु।
प्र वां रथो मनोजवा असर्जीषः पृक्ष इषिधो अनु पूर्वीः॥ ७॥
पुरु हि वां पुरुभुजा देष्णं धेनुं न इषं पिन्वतमसक्राम्।
स्तुतश्च वां माध्वी सुष्टुतिश्च रसाश्च ये वामनु रातिमग्मन्॥ ८॥
उत मं ऋज्रे पुरयस्य रघ्वी सुमीळ्हे शतं पेरुके च पक्वा।
शाण्डो दाद्धिरणिनः स्मद्दिष्टीन्दशा वशासो अभिषाच ऋष्वान्॥ ९॥
सं वां शता नासत्या सहस्राश्वानां पुरुपन्था गिरे दात्।
भरद्वाजाय वीर नू गिरे दाद्धता रक्षांसि पुरुदंससा स्युः॥ १०॥
आ वां सुम्ने वरिमन्त्सूरिभिः ष्याम्॥ ११॥

[६४] चतुःषष्टीतमं सूक्तम्

ऋषिः—भरद्वाजो बार्हस्पत्यः॥ देवता—उषाः॥ छन्दः—१, २, ६ विराट्त्रिष्टुप्; ३ त्रिष्टुप्; ४ निचृत्त्रिष्टुप्; ५ पङ्क्तिः॥ स्वरः—१-४, ६ धैवतः; ५ पञ्चमः॥

॥ ५ ॥ उदु॑ श्रि॒य उ॒षसो॒ रोच॑माना॒ अस्थु॑र॒पां नोर्मयो॒ रुश॑न्तः।
कृ॒णोति॒ विश्वा॑ सु॒पथा॑ सु॒गान्यभू॑दु॒ वस्वी॒ दक्षि॑णा म॒घोनी॑॥ १॥
भ॒द्रा द॑दृक्ष उर्वि॒या वि भा॒स्युत्ते॑ शो॒चिर्भा॒नवो॒ द्याम॑पप्तन्।
आ॒विर्व॑क्षः कृणुषे शु॒म्भमा॑नोषो॑ देवि॒ रोच॑माना॒ महो॑भिः॥ २॥
वह॑न्ति सीमरु॒णासो॒ रुश॑न्तो॒ गाव॑: सुभ॒गामु॒र्विया प्र॑था॒नाम्।
अपे॑जते॒ शूरो॒ अस्ते॑व॒ शत्रू॒न्बाध॑ते॒ तमो॑ अजि॒रो न वो॑ळ्हा॥ ३॥
सु॒गोत ते॑ सु॒पथा॒ पर्व॑तेष्ववा॒ते अ॒पस्त॑रसि स्वभानो।
सा न॒ आ व॑ह पृथुयामन्नृष्वे र॒यिं दि॑वो दुहितरिष॒यध्यै॑॥ ४॥
सा व॑ह॒ योक्ष॑भिरवा॒तोषो॒ वरं॒ वह॑सि॒ जोष॒मनु॑।
त्वं दि॑वो दुहि॒तर्या ह॑ दे॒वी पूर्वहू॑तौ मं॒हना॑ दर्श॒ता भूः॥ ५॥
उ॒त्ते॒ वय॑श्चिद्वस॒तेर॑पप्तन्नर॑श्च॒ ये पि॑तृ॒भाजो॒ व्यु॑ष्टौ।
अ॒मा स॒ते व॑हसि॒ भूरि॑ वा॒ममुषो॑ देवि दा॒शुषे॒ मर्त्या॑य॥ ६॥

[६५] पञ्चषष्टीतमं सूक्तम्

ऋषिः—भरद्वाजो बार्हस्पत्यः॥ देवता—उषाः॥ छन्दः—१ भुरिक्पङ्क्तिः; २, ३ विराट्त्रिष्टुप्; ४, ६ निचृत्त्रिष्टुप्; ५ विराट्पङ्क्तिः॥ स्वरः—१, ५ पञ्चमः; २-४, ६ धैवतः॥

॥ ६ ॥ ए॒षा स्या नो॑ दुहि॒ता दि॑वो॒जाः क्षि॒तीरु॒च्छन्ती॒ मानु॑षीरजीगः।
या भा॒नुना॒ रुश॑ता रा॒म्यास्वज्ञा॑यि ति॒रस्तम॑सश्चिद॒क्तून्॥ १॥
वि तद्या॑युररुणा॒युग्भि॑र॒श्वै॑श्चि॒त्रं भा॑न्त्यु॒षस॑श्च॒न्द्रर॑थाः।
अग्रं॑ य॒ज्ञस्य॑ बृ॒हतो॑ नय॒न्तीर्वि ता बा॑धन्ते॒ तम॒ ऊर्म्या॑याः॥ २॥
श्रवो॒ वाज॒मिष॒मूर्जं॑ वह॒न्तीर्नि दा॒शुषे॑ उषसो॒ मर्त्या॑य।
म॒घोनी॑र्वी॒रव॒त्पत्य॑माना॒ अवो॑ धात विध॒ते र॑त्न॒मद्य॥ ३॥
इ॒दा हि वो॑ विध॒ते र॑त्न॒मस्ती॒दा वी॒राय॑ दा॒शुषे॑ उषासः।
इ॒दा विप्रा॑य॒ जर॑ते॒ यदु॒क्था नि ष्म॒ माव॑ते वहथा पु॒रा चि॑त्॥ ४॥
इ॒दा हि त॑ उषो अद्रिसानो गो॒त्रा गवा॒मङ्गि॑रसो गृ॒णन्ति॑।
व्य१॒॑र्के॑ण बिभिदुर्ब्रह्म॒णा च स॒त्या नृ॒णाम॑भवद्देव॒हूति॑: ॥ ५॥

उच्छा दिवो दुहितः प्रत्नवन्नो भरद्वाजवद्विधते मघोनि।
सुवीरं रयिं गृणते रिरीह्युरुगायमधि धेहि श्रवो नः॥ ६॥

[६६] षट्षष्टीतमं सूक्तम्

ऋषिः—भरद्वाजो बार्हस्पत्यः॥ देवता—मरुतः॥ छन्दः—१, ९, ११ निचृत्त्रिष्टुप्; २, ५ विराट् त्रिष्टुप्; ३, ४ निचृत्पङ्क्तिः; ६, ७, १० भुरिक्पङ्क्तिः; ८ स्वराट्पङ्क्तिः॥ स्वरः—१, २, ५, ९, ११ धैवतः; ३, ४, ६-८, १० पञ्चमः॥

॥ ७॥ वपुर्नु तच्चिकितुषे चिदस्तु समानं नाम धेनु पत्यमानम्।
मर्तेष्वन्यद्दोहसे पीपाय सकृच्छुक्रं दुदुहे पृश्निरूधः॥ १॥
ये अग्रयो न शोशुचन्निधाना द्विर्यत्त्रिर्मरुतो वावृधन्त।
अरेणवो हिरण्ययास एषां साकं नृम्णैः पौंस्येभिश्च भूवन्॥ २॥
रुद्रस्य ये मीळ्हुषः सन्ति पुत्रा यांश्चो नु दाधृविर्भरध्यै।
विदे हि माता महो मही षा सेत्पृश्निः सुभ्वे गर्भमाधात्॥ ३॥
न य ईषन्ते जनुषोऽया न्वन्तः सन्तोऽवद्यानि पुनानाः।
निर्यद्दुह्रे शुचयोऽनु जोषमनु श्रिया तन्वमुक्षमाणाः॥ ४॥
मक्षू न येषु दोहसे चिदया आ नाम धृष्णु मारुतं दधानाः।
न ये स्तौना अयासो मह्ना नू चित्सुदानुरव यासदुग्रान्॥ ५॥

॥ ८॥ त इदुग्राः शवसा धृष्णुषेणा उभे युजन्त रोदसी सुमेके।
अध स्मैषु रोदसी स्वशोचिरामवत्सु तस्थौ न रोकः॥ ६॥
अनेनो वो मरुतो यामो अस्त्वनश्वश्चिद्यमजत्यरथीः।
अनवसो अनभीशू रजस्तूर्वि रोदसी पथ्या याति साधन्॥ ७॥
नास्य वर्ता न तरुता न्वस्ति मरुतो यमवथ वाजसातौ।
तोके वा गोषु तनये यमप्सु स व्रजं दर्ता पार्ये अध द्योः॥ ८॥
प्र चित्रमर्कं गृणते तुराय मारुताय स्वतवसे भरध्वम्।
ये सहांसि सहसा सहन्ते रेजते अग्रे पृथिवी मखेभ्यः॥ ९॥
त्विषीमन्तो अध्वरस्येव दिद्युत्तृषुच्यवसो जुह्वो नाग्नेः।
अर्चत्रयो धुनयो न वीरा भ्राजज्जन्मानो मरुतो अधृष्टाः॥ १०॥
तं वृधन्तं मारुतं भ्राजदृष्टिं रुद्रस्य सूनुं हवसा विवासे।
दिवः शर्धाय शुचयो मनीषा गिरयो नाप उग्रा अस्पृधन्॥ ११॥

[६७] सप्तषष्टीतमं सूक्तम्

ऋषिः—भरद्वाजो बार्हस्पत्यः ॥ देवता—मित्रावरुणौ ॥ छन्दः—१, ९ स्वराट्पङ्क्तिः; २, १० भुरिक् पङ्क्तिः; ३, ७, ८, ११ निचृत्त्रिष्टुप्; ४, ५ त्रिष्टुप्; ६ विराट्त्रिष्टुप् ॥ स्वरः—१, २, ९, १० पञ्चमः; ३-८, ११ धैवतः ॥

॥ ९ ॥ विश्वेषां वः सतां ज्येष्ठतमा गीभिर्मित्रावरुणा वावृधध्यै ।
सं या रश्मेव यमतुर्यतमिष्टा द्वा जनाँ असमा बाहुभिः स्वैः ॥ १ ॥
इयं मद्वां प्र स्तृणीते मनीषोप प्रिया नमसा बर्हिरच्छ ।
यन्तं नो मित्रावरुणावधृष्टं छर्दिर्यद्वां वरूथ्यं सुदानू ॥ २ ॥
आ यातं मित्रावरुणा सुशस्त्युप प्रिया नमसा हूयमाना ।
सं यावप्रःस्थो अपसेव जनाञ्छुधीयतश्चिद्यतथो महित्वा ॥ ३ ॥
अश्वा न या वाजिना पूतबन्धू ऋता यद्गर्भमदितिर्भरध्यै ।
प्र या महि महान्ता जायमाना घोरा मतीय रिपवे नि दीधः ॥ ४ ॥
विश्वे यद्वां मंहना मन्दमानाः क्षत्रं देवासो अदधुः सजोषाः ।
परि यद्वूथो रोदसी चिदुर्वी सन्ति स्पशो अदब्धासो अमूराः ॥ ५ ॥
॥ १० ॥ ता हि क्षत्रं धारयेथे अनु द्यून्दृंहेथे सानुमुपमादिव द्योः ।
दृळ्हो नक्षत्र उत विश्वदेवो भूमिमातान्द्यां धासिनायोः ॥ ६ ॥
ता विग्रं धैथे जठरं पृणध्या आ यत्सद्म सभृतयः पृणन्ति ।
न मृष्यन्ते युवतयोऽ वाता वि यत्पयो विश्वजिन्वा भरन्ते ॥ ७ ॥
ता जिह्वया सदमेदं सुमेधा आ यद्वां सत्यो अरतिर्ऋते भूत् ।
तद्वां महित्वं घृतान्नावस्तु युवं दाशुषे वि चयिष्टमंहः ॥ ८ ॥
प्र यद्वां मित्रावरुणा स्पूर्धन्प्रिया धाम युवधिता मिनन्ति ।
न ये देवास ओहसा न मर्ता अयज्ञसाचो अप्यो न पुत्राः ॥ ९ ॥
वि यद्वाचं कीस्तासो भरन्ते शंसन्ति के चिन्निविदो मनानाः ।
आद्वां ब्रवाम सत्यान्युक्था नकिर्देवेभिर्यतथो महित्वा ॥ १० ॥
अवोरित्था वां छर्दिषो अभिष्टौ युवोर्मित्रावरुणावस्कृधोयु ।
अनु यद्वावः स्फुरानृजिप्यं धृष्णुं यद्रणे वृषणं युनजन् ॥ ११ ॥

[६८] अष्टषष्टीतमं सूक्तम्

ऋषिः—भरद्वाजो बार्हस्पत्यः ॥ देवता—इन्द्रावरुणौ ॥ छन्दः—१, ४, ११ त्रिष्टुप्; २ भुरिक्पङ्क्तिः; ३, ७, ८ स्वराट्पङ्क्तिः; ५ पङ्क्तिः; ६ निचृत्त्रिष्टुप्; ९, १० निचृज्जगती ॥ स्वरः—१, ४, ६, ११ धैवतः; २, ३, ५, ७, ८ पञ्चमः; ९, १० निषादः ॥

॥ ११ ॥ श्रुष्टी वां यज्ञ उद्यतः सजोषा मनुष्वद् वृक्तबर्हिषो यजध्यै।
आ य इन्द्रावरुणाविषे अद्य महे सुम्नाय मह आववर्तत्॥ १॥
ता हि श्रेष्ठा देवताता तुजा शूराणां शविष्ठा ता हि भूतम्।
मघोनां मंहिष्ठा तुविशुष्म ऋतेन वृत्रतुरा सर्वसेना॥ २॥
ता गृणीहि नमस्येभिः शूषैः सुम्नेभिरिन्द्रावरुणा चकाना।
वज्रेणान्यः शवसा हन्ति वृत्रं सिषक्त्यन्यो वृजनेषु विप्रः॥ ३॥
ग्नाश्च यन्नरश्च वावृधन्त विश्वे देवासो नरां स्वर्गूर्ताः।
प्रैभ्य इन्द्रावरुणा महित्वा द्यौश्च पृथिवि भूतमुर्वी॥ ४॥
स इत्सुदानुः स्ववाँ ऋतावेन्द्रा यो वां वरुण दाशति त्मन्।
इषा स द्विषस्तरेद्दास्वान्वंसद्रयिं रयिवतश्च जनान्॥ ५॥

॥ १२ ॥ यं युवं दाश्वध्वराय देवा रयिं धत्थो वसुमन्तं पुरुक्षुम्।
अस्मे स इन्द्रावरुणावपि ष्यात्प्र यो भनक्ति वनुषामशस्तीः॥ ६॥
उत नः सुत्रात्रो देवगोपाः सूरिभ्य इन्द्रावरुणा रयिः ष्यात्।
येषां शुष्मः पृतनासु साह्वान्प्र सद्यो द्युम्ना तिरते ततुरिः॥ ७॥
नू न इन्द्रावरुणा गृणाना पृङ्क्तं रयिं सौश्रवसाय देवा।
इत्था गृणन्तो महिनस्य शर्धोऽपो न नावा दुरिता तरेम॥ ८॥
प्र सम्राजे बृहते मन्म नु प्रियमर्च देवाय वरुणाय सप्रथः।
अयं य उर्वी महिना महिव्रतः क्रत्वा विभात्यजरो न शोचिषा॥ ९॥
इन्द्रावरुणा सुतपाविमं सुतं सोमं पिबतं मद्यं धृतव्रता।
युवो रथो अध्वरं देववीतये प्रति स्वसरमुप याति पीतये॥ १०॥
इन्द्रावरुणा मधुमत्तमस्य वृष्णः सोमस्य वृषणा वृषेथाम्।
इदं वामन्धः परिषिक्तमस्मे आसद्यास्मिन्बर्हिषि मादयेथाम्॥ ११॥

[६९] एकोनसप्ततितमं सूक्तम्

ऋषिः—भरद्वाजो बार्हस्पत्यः ॥ देवता—इन्द्राविष्णू ॥ छन्दः—१, ३, ६, ७ निचृत्त्रिष्टुप्; २, ४, ८ त्रिष्टुप्; ५ ब्राह्म्युष्णिक् ॥ स्वरः—१-४, ६-८ धैवतः; ५ ऋषभः ॥

॥ १३ ॥ सं वां कर्मणा समिषा हिनोमीन्द्राविष्णू अपसस्पारे अस्य।
जुषेथां यज्ञं द्रविणं च धत्तमरिष्टैर्नः पथिभिः पारयन्ता ॥ १ ॥
या विश्वासां जनितारा मतीनामिन्द्राविष्णू कलशा सोमधाना।
प्र वां गिरः शस्यमाना अवन्तु प्र स्तोमासो गीयमानासो अर्कैः ॥ २ ॥
इन्द्राविष्णू मदपती मदानामा सोमं यातं द्रविणो दधाना।
सं वामञ्जन्त्वक्तुभिर्मतीनां सं स्तोमासः शस्यमानास उक्थैः ॥ ३ ॥
आ वामश्वासो अभिमातिषाह इन्द्राविष्णू सधमादो वहन्तु।
जुषेथां विश्वा हवना मतीनामुप ब्रह्माणि शृणुतं गिरो मे ॥ ४ ॥
इन्द्राविष्णू तत्पनयाय्यं वां सोमस्य मद उरु चक्रमाथे।
अकृणुतमन्तरिक्षं वरीयोऽप्रथतं जीवसे नो रजांसि ॥ ५ ॥
इन्द्राविष्णू हविषा वावृधानाग्राद्धाना नमसा रातहव्या।
घृतासुती द्रविणं धत्तमस्मे समुद्रः स्थः कलशः सोमधानः ॥ ६ ॥
इन्द्राविष्णू पिबतं मध्वो अस्य सोमस्य दस्रा जठरं पृणेथाम्।
आ वामन्धांसि मदिराण्यग्मन्नुप ब्रह्माणि शृणुतं हवं मे ॥ ७ ॥
उभा जिग्यथुर्न परा जयेथे न परा जिग्ये कतरश्चनैनोः।
इन्द्रश्च विष्णो यदपस्पृधेथां त्रेधा सहस्रं वि तदैरयेथाम् ॥ ८ ॥

[७०] सप्ततितमं सूक्तम्

ऋषिः—भरद्वाजो बार्हस्पत्यः ॥ देवता—द्यावापृथिव्यौ ॥ छन्दः—१, ५ निचृज्जगती; २-४, ६ जगती ॥ स्वरः—निषादः ॥

॥ १४ ॥ घृतवती भुवनानामभिश्रियोर्वी पृथ्वी मधुदुघे सुपेशसा।
द्यावापृथिवी वरुणस्य धर्मणा विष्कभिते अजरे भूरिरेतसा ॥ १ ॥
असश्चन्ती भूरिधारे पयस्वती घृतं दुहाते सुकृते शुचिव्रते।
राजन्ती अस्य भुवनस्य रोदसी अस्मे रेतः सिञ्चतं यन्मनुर्हितम् ॥ २ ॥
यो वामृजवे क्रमणाय रोदसी मर्तो ददाश धिषणे स साधति।
प्र प्रजाभिर्जायते धर्मणस्परि युवोः सिक्ता विषुरूपाणि सव्रता ॥ ३ ॥

घृतेन द्यावापृथिवी अभीवृते घृतश्रिया घृतपृचा घृतावृधा।
उर्वी पृथ्वी होतृवूर्ये पुरोहिते ते इद्विप्रा ईळते सुम्नमिष्टये॥ ४॥
मधु नो द्यावापृथिवी मिमिक्षतां मधुश्चुता मधुदुघे मधुव्रते।
दधाने यज्ञं द्रविणं च देवता महि श्रवो वाजमस्मे सुवीर्यम्॥ ५॥
ऊर्जं नो द्यौश्च पृथिवी च पिन्वतां पिता माता विश्वविदा सुदंससा।
संरराणे रोदसी विश्वशंभुवा सनिं वाजं रयिमस्मे समिन्वताम्॥ ६॥

[७१] एकसप्ततितमं सूक्तम्

ऋषिः—भरद्वाजो बार्हस्पत्यः॥ देवता—सविता॥ छन्दः—१ जगती; २, ३ निचृज्जगती; ४ त्रिष्टुप्; ५, ६ निचृत्त्रिष्टुप्॥ स्वरः—१-३ निषादः; ४-६ धैवतः॥

॥ १५॥ उदु ष्य देवः सविता हिरण्ययाबाहू अयंस्त सवनाय सुक्रतुः।
घृतेन पाणी अभि प्रुष्णुते मखो युवा सुदक्षो रजसो विधर्मणि॥ १॥
देवस्य वयं सवितुः सवीमनि श्रेष्ठे स्याम वसुनश्च दावने।
यो विश्वस्य द्विपदो यश्चतुष्पदो निवेशने प्रसवे चासि भूमनः॥ २॥
अदब्धेभिः सवितः पायुभिष्ट्वं शिवेभिरद्य परि पाहि नो गयम्।
हिरण्यजिह्वः सुविताय नव्यसे रक्षा माकिर्नो अघशंस ईशत॥ ३॥
उदु ष्य देवः सविता दमूना हिरण्यपाणिः प्रतिदोषमस्थात्।
अयोहनुर्यजतो मन्द्रजिह्व आ दाशुषे सुवति भूरि वामम्॥ ४॥
उदू अयाँ उपवक्तेव बाहू हिरण्यया सविता सुप्रतीका।
दिवो रोहांस्यरुहत्पृथिव्या अरीरमत्पतयत्कच्चिदभ्वम्॥ ५॥
वाममद्य सवितर्वाममु श्वो दिवेदिवे वाममस्मभ्यं सावीः।
वामस्य हि क्षयस्य देव भूरेरया धिया वामभाजः स्याम॥ ६॥

[७२] द्विसप्ततितमं सूक्तम्

ऋषिः—भरद्वाजो बार्हस्पत्यः॥ देवता—इन्द्रासोमौ॥ छन्दः—१, ३ निचृत्त्रिष्टुप्; २, ४, ५ विराट्त्रिष्टुप्॥ स्वरः—धैवतः॥

॥ १६॥ इन्द्रासोमा महि तद्वां महित्वं युवं महानि प्रथमानि चक्रथुः।
युवं सूर्यं विविदथुर्युवं स्व१र्विश्वा तमांस्यहतं निदश्च॥ १॥
इन्द्रासोमा वासयथ उषासमुत्सूर्यं नयथो ज्योतिषा सह।
उप द्यां स्कम्भथुः स्कम्भनेनाप्रथतं पृथिवीं मातरं वि॥ २॥

इन्द्रासोमावहिमपः परिष्ठां हथो वृत्रमनु वां द्यौरमन्यत।
प्राणांस्यैरयतं नदीनामा समुद्राणि पप्रथुः पुरूणि॥ ३॥
इन्द्रासोमा पक्वमामास्वन्तर्नि गवामिद्धथुर्वक्षणासु।
जगृभथुरनपिनद्धमासु रुशच्चित्रासु जगतीष्वन्तः॥ ४॥
इन्द्रासोमा युवमङ्ग तरुत्रमपत्यसाचं श्रुत्यं रराथे।
युवं शुष्मं नर्या चर्षणिभ्यः सं विव्यथुः पृतनाषाहमुग्रा॥ ५॥

[७३] त्रिसप्ततीतमं सूक्तम्

ऋषिः—भरद्वाजो बार्हस्पत्यः॥ देवता—बृहस्पतिः॥ छन्दः—१, २ त्रिष्टुप्; ३ विराट्त्रिष्टुप्॥ स्वरः—धैवतः॥

॥ १७॥ यो अद्रिभित्प्रथमजा ऋतावा बृहस्पतिराङ्गिरसो हविष्मान्।
द्विबर्हज्मा प्राघर्मसत्पिता न आ रोदसी वृषभो रोरवीति॥ १॥
जनाय चिद्य ईवत उ लोकं बृहस्पतिर्देवहूतौ चकार।
घ्नन्वृत्राणि वि पुरो ददरीति जयञ्छत्रूँरमित्रान्पृत्सु साहन्॥ २॥
बृहस्पतिः समजयद्वसूनि महो व्रजान् गोमतो देव एषः।
अपः सिषासन्त्स्वरप्रतीतो बृहस्पतिर्हन्त्यमित्रमर्कैः॥ ३॥

[७४] चतुःसप्ततितमं सूक्तम्

ऋषिः—भरद्वाजो बार्हस्पत्यः॥ देवता—सोमारुद्रौ॥ छन्दः—१, २, ४ त्रिष्टुप्; ३ निचृत्त्रिष्टुप्॥ स्वरः—धैवतः॥

॥ १८॥ सोमारुद्रा धारयेथामसुर्यं प्र वामिष्टयोऽरमश्नुवन्तु।
दमेदमे सप्त रत्ना दधाना शं नो भूतं द्विपदे शं चतुष्पदे॥ १॥
सोमारुद्रा वि वृहतं विषूचीममीवा या नो गयमाविवेश।
आरे बाधेथां निर्ऋतिं पराचैरस्मे भद्रा सौश्रवसानि सन्तु॥ २॥
सोमारुद्रा युवमेतान्यस्मे विश्वा तनूषु भेषजानि धत्तम्।
अव स्यतं मुञ्चतं यन्नो अस्ति तनूषु बद्धं कृतमेनो अस्मत्॥ ३॥
तिग्मायुधौ तिग्महेती सुशेवौ सोमारुद्राविह सु मृळतं नः।
प्र नो मुञ्चतं वरुणस्य पाशाद्गोपायतं नः सुमनस्यमाना॥ ४॥

[७५] पञ्चसप्ततितमं सूक्तम्

ऋषिः—पायुर्भारद्वाजः॥ देवता—१ वर्म; २ धनुः; ३ ज्या; ४ आत्नी; ५ इषुधिः; ६[१] सारथिः; ६[२] रश्मयः; ७ अश्वाः; ८ रथः; ९ रथगोपाः; १० लिङ्गोक्ताः; ११, १२, १५, १६, इषवः; १३ प्रतोदः; १४ हस्तघ्नः; १७-१९ लिङ्गोक्ता सङ्ग्रामाशिषः (१७ युद्धभूमिर्ब्रह्मणस्पतिरदितिश्च; १८ कवचसोमवरुणाः; १९ देवा ब्रह्म च)॥ छन्दः—१, ३ निचृत्त्रिष्टुप्; २, ४, ५, ७-९, ११, १४, १८ त्रिष्टुप्; ६ जगती; १० विराड्जगती; १२, १९ विराडनुष्टुप्; १३ स्वराडुष्णिक्; १५ निचृद् अनुष्टुप्; १६ अनुष्टुप्; १७ पङ्क्तिः॥ स्वरः—१-५, ७-९, ११, १४, १८ धैवतः; ६, १० निषादः; १२, १५, १६, १९ गान्धारः; १३ ऋषभः; १७ पञ्चमः॥

॥ १९॥ जीमूतस्येव भवति प्रतीकं यद्वर्मी याति समदामुपस्थे।
अनाविद्धया तन्वा जय त्वं स त्वा वर्मणो महिमा पिपर्तु॥ १॥
धन्वना गा धन्वनाजिं जयेम धन्वना तीव्राः समदो जयेम।
धनुः शत्रोरपकामं कृणोति धन्वना सर्वाः प्रदिशो जयेम॥ २॥
वक्ष्यन्तीवेदा गनीगन्ति कर्णं प्रियं सखायं परिषस्वजाना।
योषेव शिङ्क्ते वितताधि धन्वञ्ज्या इयं समने पारयन्ती॥ ३॥
ते आचरन्ती समनेव योषा मातेव पुत्रं बिभृतामुपस्थे।
अप शत्रून्विध्यतां संविदाने आत्नी इमे विष्फुरन्ती अमित्रान्॥ ४॥
बह्वीनां पिता बहुरस्य पुत्रश्चिश्चा कृणोति समनावगत्य।
इषुधिः सङ्काः पृतनाश्च सर्वाः पृष्ठे निनद्धो जयति प्रसूतः॥ ५॥
॥ २०॥ रथे तिष्ठन्नयति वाजिनः पुरो यत्रेयत्र कामयते सुषारथिः।
अभीशूनां महिमानं पनायत मनः पश्चादनु यच्छन्ति रश्मयः॥ ६॥
तीव्रान्घोषान्कृण्वते वृषपाणयोऽश्वा रथेभिः सह वाजयन्तः।
अवक्रामन्तः प्रपदैरमित्रान् क्षिणन्ति शत्रूँरनपव्ययन्तः॥ ७॥
रथवाहनं हविरस्य नाम यत्रायुधं निहितमस्य वर्म।
तत्रा रथमुप शग्मं सदेम विश्वाहा वयं सुमनस्यमानाः॥ ८॥
स्वादुषंसदः पितरो वयोधाः कृच्छ्रेश्रितः शक्तीवन्तो गभीराः।
चित्रसेना इषुबला अमृध्राः सतोवीरा उरवो व्रातसाहाः॥ ९॥
ब्राह्मणासः पितरः सोम्यासः शिवे नो द्यावापृथिवी अनेहसा।
पूषा नः पातु दुरितादृतावृधो रक्षा माकिर्नो अघशंस ईशत॥ १०॥
॥ २१॥ सुपर्णं वस्ते मृगो अस्या दन्तो गोभिः संनद्धा पतति प्रसूता।
यत्रा नरः सं च वि च द्रवन्ति तत्रास्मभ्यमिषवः शर्म यंसन्॥ ११॥

ऋजीते परि वृङ्धि नोऽश्मा भवतु नस्तनूः।
सोमो अधि ब्रवीतु नोऽदितिः शर्म यच्छतु॥ १२॥
आ जङ्घन्ति सान्वेषां जघनाँ उप जिघ्नते।
अश्वाजनि प्रचेतसोऽश्वान्त्समत्सु चोदय॥ १३॥
अहिरिव भोगैः पर्येति बाहुं ज्याया हेतिं परिबाधमानः।
हस्तघ्नो विश्वा वयुनानि विद्वान्पुमान्पुमांसं परि पातु विश्वतः॥ १४॥
आलोक्ता या रुरुशीष्यर्थो यस्या अयो मुखम्।
इदं पर्जन्यरेतस इष्वै देव्यै बृहन्नमः॥ १५॥
॥ २२॥ अवसृष्टा परा पत शरव्ये ब्रह्मसंशिते।
गच्छामित्रान्प्र पद्यस्व मामीषां कं चनोच्छिषः॥ १६॥
यत्र बाणाः संपतन्ति कुमारा विशिखाइव।
तत्रा नो ब्रह्मणस्पतिरदितिः शर्म यच्छतु विश्वाहा शर्म यच्छतु॥ १७॥
मर्माणि ते वर्मणा छादयामि सोमस्त्वा राजामृतेनानु वस्ताम्।
उरोर्वरीयो वरुणस्ते कृणोतु जयन्तं त्वानु देवा मदन्तु॥ १८॥
यो नः स्वो अरणो यश्च निष्ट्यो जिघांसति।
देवास्तं सर्वे धूर्वन्तु ब्रह्म वर्म ममान्तरम्॥ १९॥

॥ इति षष्ठं मण्डलम्॥

[षष्ठमण्डलेऽनुवाकाः ६, सूक्तानि ७५, ऋचः ७६५]

॥ अथ सप्तमं मण्डलम् ॥

प्रथमोऽनुवाकः

[१] प्रथमं सूक्तम्

ऋषिः—वसिष्ठः ॥ देवता—अग्निः ॥ छन्दः—१-१८ एकादशाक्षरपादैस्त्रिपदा विराड् गायत्री, १९-२५ त्रिष्टुप् ॥ स्वरः—१-१८ षड्जः; १९-२५ धैवतः ॥

॥ २३ ॥ अग्निं नरो दीधितिभिररण्योर्हस्तच्युती जनयन्त प्रशस्तम्।
दूरेदृशं गृहपतिमथर्युम् ॥ १ ॥
तमग्निमस्ते वसवो न्यृण्वन्त्सुप्रतिचक्षमवसे कुतश्चित्।
दक्षाय्यो यो दम आस नित्यः ॥ २ ॥
प्रेद्धो अग्ने दीदिहि पुरो नोऽजस्त्रया सूर्म्या यविष्ठ।
त्वां शश्वन्त उप यन्ति वाजाः ॥ ३ ॥
प्र ते अग्नयोऽग्निभ्यो वरं निः सुवीरासः शोशुचन्त द्युमन्तः।
यत्रा नरः समासते सुजाताः ॥ ४ ॥
दा नो अग्ने धिया रयिं सुवीरं स्वपत्यं सहस्य प्रशस्तम्।
न यं यावा तरति यातुमावान् ॥ ५ ॥
॥ २४ ॥ उप यमेति युवतिः सुदक्षं दोषा वस्तोर्हविष्मती घृताची।
उप स्वैनमरमतिर्वसूयुः ॥ ६ ॥
विश्वा अग्नेऽप दहारातीर्येभिस्तपोभिरदहो जरूथम्।
प्र निस्वरं चातयस्वामीवाम् ॥ ७ ॥
आ यस्ते अग्न इधते अनीकं वसिष्ठ शुक्र दीदिवः पावक।
उतो न एभिः स्तवथैरिह स्याः ॥ ८ ॥
वि ये ते अग्ने भेजिरे अनीकं मर्ता नरः पित्र्यासः पुरुत्रा।
उतो न एभिः सुमना इह स्याः ॥ ९ ॥
इमे नरो वृत्रहत्येषु शूरा विश्वा अदेवीरभि सन्तु मायाः।
ये मे धियं पनयन्त प्रशस्ताम् ॥ १० ॥

॥ २५ ॥ मा शूने अग्ने नि षदाम नृणां माशेषसोऽवीरता परि त्वा।
प्रजावतीषु दुर्यासु दुर्य ॥ ११ ॥
यमश्वी नित्यमुपयाति यज्ञं प्रजावन्तं स्वपत्यं क्षयं नः।
स्वजन्मना शेषसा वावृधानम् ॥ १२ ॥
पाहि नो अग्ने रक्षसो अजुष्टात्पाहि धूर्तेररुषो अघायोः।
त्वा युजा पृतनायूँरभि ष्याम् ॥ १३ ॥
सेदग्निरग्नीँरत्यस्त्वन्यान्यत्र वाजी तनयो वीळुपाणिः।
सहस्रपाथा अक्षरा समेति ॥ १४ ॥
सेदग्निर्यो वनुष्यतो निपाति समेद्धारमंहस उरुष्यात्।
सुजातासः परि चरन्ति वीराः ॥ १५ ॥
॥ २६ ॥ अयं सो अग्निराहुतः पुरुत्रा यमीशानः समिदिन्धे हविष्मान्।
परि यमेत्यध्वरेषु होता ॥ १६ ॥
त्वे अग्न आहवनानि भूरीशानास आ जुहुयाम नित्या।
उभा कृण्वन्तौ वहतू मियेधे ॥ १७ ॥
इमो अग्ने वीततमानि हव्याजस्रो वक्षि देवतातिमच्छ।
प्रति न ईं सुरभीणि व्यन्तु ॥ १८ ॥
मा नो अग्नेऽवीरते परा दा दुर्वाससेऽमतये मा नो अस्यै।
मा नः क्षुधे मा रक्षस ऋतावो मा नो दमे मा वन आ जुहूर्थाः ॥ १९ ॥
नू मे ब्रह्माण्यग्न उच्छशाधि त्वं देव मघवद्भ्यः सुषूदः।
रातौ स्यामोभयास आ ते यूयं पात स्वस्तिभिः सदा नः ॥ २० ॥
॥ २७ ॥ त्वमग्ने सुहवो रण्वसंदृक्सुदीती सूनो सहसो दिदीहि।
मा त्वे सचा तनये नित्य आ धङ्मा वीरो अस्मन्नर्यो वि दासीत् ॥ २१ ॥
मा नो अग्ने दुर्भृतये सचैषु देवेद्धेष्वग्निषु प्र वोचः।
मा ते अस्मान्दुर्मतयो भूमाच्छिद्रेवस्य सूनो सहसो नशन्त ॥ २२ ॥
स मर्तो अग्ने स्वनीक रेवानमर्त्ये य आजुहोति हव्यम्।
स देवता वसुवनिं दधाति यं सूरिरर्थी पृच्छमान एति ॥ २३ ॥

ebrary.thearyasamaj.org

महो नो अग्ने सुवितस्य विद्वान्रयिं सूरिभ्य आ वहा बृहन्तम्।
येन वयं सहसावन्मदेमाविक्षितास आयुषा सुवीराः॥ २४॥
नू मे ब्रह्माण्यग्न उच्छशाधि त्वं देव मघवद्भ्यः सुषूदः।
रातौ स्यामोभयास आ ते यूयं पात स्वस्तिभिः सदा नः॥ २५॥

॥ इति पञ्चमाष्टके प्रथमोऽध्यायः॥
[प्रथमाध्याये वर्गाः २७, सूक्तानि १५, ऋचः १४३]

अथ द्वितीयोऽध्यायः

[२] द्वितीयं सूक्तम्

ऋषिः—वसिष्ठः॥ देवता—आप्रियः॥ छन्दः—१, ९ विराट्त्रिष्टुप्; २, ४ त्रिष्टुप्; ३, ६-८, १०, ११ निचृत्त्रिष्टुप्; ५ पङ्क्तिः॥ स्वरः—१-४, ६-११ धैवतः; ५ पञ्चमः॥

॥ १॥ जुषस्व नः समिधमग्ने अद्य शोचा बृहद्यजतं धूममृण्वन्।
उप स्पृश दिव्यं सानु स्तूपैः सं रश्मिभिस्ततनः सूर्यस्य॥ १॥
नराशंसस्य महिमानमेषामुप स्तोषाम यजतस्य यज्ञैः।
ये सुक्रतवः शुचयो धियंधाः स्वदन्ति देवा उभयानि हव्या॥ २॥
ईळेन्यं वो असुरं सुदक्षमन्तर्दूतं रोदसी सत्यवाचम्।
मनुष्वदग्निं मनुना समिद्धं समध्वराय सदमिन्महेम॥ ३॥
सपर्यवो भरमाणा अभिज्ञु प्र वृञ्जते नमसा बर्हिरग्नौ।
आजुह्वाना घृतपृष्ठं पृषद्वदध्वर्यवो हविषा मर्जयध्वम्॥ ४॥
स्वाध्योऽ३ वि दुरो देवयन्तोऽशिश्रयू रथयुर्देवताता।
पूर्वी शिशुं न मातरा रिहाणे समग्रुवो न समनेष्वञ्जन्॥ ५॥
॥ २॥ उत योषणे दिव्ये मही न उषासानक्ता सुदुघेव धेनुः।
बर्हिषदा पुरुहूते मघोनी आ यज्ञियें सुवितायं श्रयेताम्॥ ६॥
विप्रा यज्ञेषु मानुषेषु कारू मन्ये वां जातवेदसा यजध्यै।
ऊर्ध्वं नो अध्वरं कृतं हवेषु ता देवेषु वनथो वार्याणि॥ ७॥
आ भारती भारतीभिः सजोषा इळा देवैर्मनुष्येभिरग्निः।
सरस्वती सारस्वतेभिरर्वाक्तिस्रो देवीर्बर्हिरेदं सदन्तु॥ ८॥

तन्नस्तुरीपमध पोषयित्नु देव त्वष्टर्वि रराणः स्यस्व।
यतो वीरः कर्मण्यः सुदक्षो युक्तग्रावा जायते देवकामः॥ ९॥
वनस्पतेऽव सृजोप देवानग्निर्हविः शमिता सूदयाति।
सेदु होता सत्यतरो यजाति यथा देवानां जनिमानि वेद॥ १०॥
आ याह्यग्ने समिधानो अर्वाङिन्द्रेण देवैः सरथं तुरेभिः।
बर्हिर्न आस्तामदितिः सुपुत्रा स्वाहा देवा अमृता मादयन्ताम्॥ ११॥

[३] तृतीयं सूक्तम्

ऋषिः—वसिष्ठः॥ देवता—अग्निः॥ छन्दः—१, ९, १० विराट्त्रिष्टुप्; २ स्वराट्पङ्क्तिः; ३ भुरिक्पङ्क्तिः; ४, ६-८ निचृत्त्रिष्टुप्; ५ त्रिष्टुप्॥ स्वरः—१, ४-१० धैवतः; २, ३ पञ्चमः॥

॥ ३॥ अग्निं वो देवमग्निभिः सजोषा यजिष्ठं दूतमध्वरे कृणुध्वम्।
यो मर्त्येषु निध्रुविर्ऋतावा तपुर्मूर्धा घृतान्नः पावकः॥ १॥
प्रोथदश्वो न यवसेऽविष्यन्यदा महः संवरणाद् व्यस्थात्।
आदस्य वातो अनु वाति शोचिरध स्म ते व्रजनं कृष्णमस्ति॥ २॥
उद्यस्य ते नवजातस्य वृष्णोऽग्ने चरन्त्यजरा इधानाः।
अच्छा द्यामरुषो धूम एति सं दूतो अग्न ईयसे हि देवान्॥ ३॥
वि यस्य ते पृथिव्यां पाजो अश्रेत्तृषु यदन्ना समवृक्त जम्भैः।
सेनेव सृष्टा प्रसितिष्ट एति यवं न दस्म जुह्वा विवेक्षि॥ ४॥
तमिद्दोषा तमुषसि यविष्ठमग्निमत्यं न मर्जयन्त नरः।
निशिशाना अतिथिमस्य योनौ दीदाय शोचिराहुतस्य वृष्णः॥ ५॥
॥ ४॥ सुसंदृक्ते स्वनीक प्रतीकं वि यद्रुक्मो न रोचस उपाके।
दिवो न ते तन्यतुरेति शुष्मश्चित्रो न सूरः प्रति चक्षि भानुम्॥ ६॥
यथा वः स्वाहाग्नये दाशेम परीळाभिर्घृतवद्भिश्च हव्यैः।
तेभिर्नो अग्ने अमितैर्महोभिः शतं पूर्भिरायसीभिर्नि पाहि॥ ७॥
या वां ते सन्ति दाशुषे अधृष्टा गिरो वा याभिर्नृवतीरुरुष्याः।
ताभिर्नः सूनो सहसो नि पाहि स्मत्सूरीञ्जरितॄञ्जातवेदः॥ ८॥

निर्यत्पूतेव॒ स्वधि॑तिः शु॒चिर्गात्स्वया॑ कृ॒पा त॒न्वा॒३॒॑ रोच॑मानः।
आ यो मा॒त्रोरु॒शन्यो॒ जनि॑ष्ट देव॒यज्या॑य सु॒क्रतुः॑ पाव॒कः॥ ९॥
ए॒ता नो॑ अग्ने॒ सौभ॑गा दिदी॒ह्यपि॒ क्रतुं॑ सु॒चेत॑सं वतेम।
विश्वा॑ स्तो॒तृभ्यो॑ गृण॒ते च॑ सन्तु यू॒यं पा॑त स्व॒स्तिभि॒ः सदा॑ नः॥ १०॥

[४] चतुर्थं सूक्तम्

ऋषिः—वसिष्ठः॥ देवता—अग्निः॥ छन्दः—१, ३, ४, ७ भुरिक्पङ्क्तिः; २, ५ निचृत्त्रिष्टुप्; ६ स्वराट्पङ्क्तिः; ८, ९ पङ्क्तिः; १० विराट्त्रिष्टुप्॥ स्वरः—१, ३, ४, ६-९ पञ्चमः; २, ५, १० धैवतः॥

॥ ५॥ प्र वः॑ शु॒क्राय॑ भा॒नवे॑ भरध्वं ह॒व्यं म॒तिं चाग्न॑ये सुपू॒तम्।
यो दैव्या॑नि मानु॒षा ज॒नूंष्य॒न्तर्विश्वा॑नि वि॒द्मना॒ जिगा॑ति॥ १॥
स गृत्सो॑ अ॒ग्निस्तरु॑णश्चिदस्तु॒ यतो॒ यवि॑ष्ठो॒ अज॑निष्ट मा॒तुः।
सं यो वना॑ युव॒ते शु॒चिद॒न्भूरि॑ चि॒दन्ना॒ समि॑दत्ति स॒द्यः॥ २॥
अ॒स्य दे॒वस्य॑ सं॒सद्यनी॑के॒ यं मर्ता॑सः श्ये॒तं ज॑गृ॒भ्रे।
नि यो गृभं॑ पौरु॒षेयी॒मुवो॑च॒ दुरो॑क॒मग्नि॒राय॑वे॒ शुशो॑च॥ ३॥
अ॒यं क॒विरक॑विषु॒ प्रचे॑ता॒ मर्ते॑ष्व॒ग्नि॒र॒मृतो॒ नि धा॑यि।
स मा नो॒ अत्र॑ जुहुरः सहस्वः॒ सदा॒ त्वे सु॒मन॑सः स्याम॥ ४॥
आ यो योनिं॑ दे॒वकृ॑तं स॒साद॒ क्रत्वा॒ ह्य॒॑ग्नि॒र॒मृता॑ँ अता॑रीत्।
तमोष॑धीश्च॒ व॒निन॑श्च॒ गर्भं॑ भूमि॑श्च॒ वि॒श्वध॑ायसं बिभर्ति॥ ५॥
॥ ६॥ ईशे॒ ह्य॒॑ग्नि॒र॒मृत॑स्य॒ भूरे॒रीशे॑ रा॒यः सु॒वीर्य॑स्य दा॒तोः।
मा त्वा॑ व॒यं स॑हसावन्नवीरा॒ माप्स॑वः॒ परि॑ षदाम मादु॒वः॥ ६॥
प॒रि॒षद्यं॑ ह्यर॑णस्य॒ रेक्ण॒ो नित्य॑स्य रा॒यः पत॑यः स्याम।
न शेषो॑ अग्ने अ॒न्यजा॑तम॒स्त्यच॑ेतानस्य॒ मा प॒थो वि दु॑क्षः॥ ७॥
न॒हि ग्र॒भाया॑र॒णः सु॒शेवो॒ऽन्योद॑र्यो॒ मन॑सा॒ मन्त॒वा उ॑।
अधा॑ चि॒दोक॒ः पुन॒रित्स ए॒त्या नो॑ वा॒ज्य॑भीषा॒ळेतु॒ नव्यः॥ ८॥
त्वम॑ग्ने॒ वनु॑ष्य॒तो नि पा॑हि॒ त्वमु॒ नः॑ सहसावन्नव॒द्यात्।
सं त्वा॑ ध्वस्म॒न्वद॒भ्येतु॒ पाथ॒ः सं र॒यिः स्पृ॑हया॒य्यः॑ सहस्री॥ ९॥

एता नो अग्ने सौभगा दिदीह्यपि क्रतुं सुचेतसं वतेम।
विश्वा स्तोतृभ्यो गृणते च सन्तु यूयं पात स्वस्तिभिः सदा नः ॥ १० ॥

[५] पञ्चमं सूक्तम्

ऋषिः—वसिष्ठः ॥ देवता—वैश्वानरः ॥ छन्दः—१, ४ विराट्त्रिष्टुप्; २, ३, ८, ९ निचृत्त्रिष्टुप्; ५, ७ स्वराट्पङ्क्तिः; ६ पङ्क्तिः ॥ स्वरः—१-४, ८, ९ धैवतः; ५-७ पञ्चमः ॥

॥ ७ ॥ प्राग्नये तवसे भरध्वं गिरं दिवो अरतये पृथिव्याः।
यो विश्वेषाममृतानामुपस्थे वैश्वानरो वावृधे जागृवद्भिः ॥ १ ॥
पृष्टो दिवि धाय्यग्निः पृथिव्यां नेता सिन्धूनां वृषभः स्तियानाम्।
स मानुषीरभि विशो वि भाति वैश्वानरो वावृधानो वरेण ॥ २ ॥
त्वद्भिया विश आयन्नसिक्नीरसमना जहतीर्भोजनानि।
वैश्वानर पूरवे शोशुचानः पुरो यदग्ने दरयन्नदीदेः ॥ ३ ॥
तव त्रिधातु पृथिवी उत द्यौर्वैश्वानर व्रतमग्ने सचन्त।
त्वं भासा रोदसी आ ततन्थाजस्रेण शोचिषा शोशुचानः ॥ ४ ॥
त्वामग्ने हरितो वावशाना गिरः सचन्ते धुनयो घृताचीः।
पतिं कृष्टीनां रथ्यं रयीणां वैश्वानरमुषसां केतुमह्नाम् ॥ ५ ॥

॥ ८ ॥ त्वे असुर्यं१ वसवो न्यृण्वन्क्रतुं हि ते मित्रमहो जुषन्त।
त्वं दस्यूँरोकसो अग्न आज उरु ज्योतिर्जनयन्नार्याय ॥ ६ ॥
स जायमानः परमे व्योमन्वायुर्न पाथः परि पासि सद्यः।
त्वं भुवना जनयन्नभि क्रन्नपत्याय जातवेदो दशस्यन् ॥ ७ ॥
तामग्ने अस्मे इषमेरयस्व वैश्वानर द्युमतीं जातवेदः।
यया राधः पिन्वसि विश्ववार पृथु श्रवो दाशुषे मर्त्याय ॥ ८ ॥
तं नो अग्ने मघवद्भ्यः पुरुक्षुं रयिं नि वाजं श्रुत्यं युवस्व।
वैश्वानर महि नः शर्म यच्छ रुद्रेभिरग्ने वसुभिः सजोषाः ॥ ९ ॥

[६] षष्ठं सूक्तम्

ऋषिः—वसिष्ठः ॥ देवता—वैश्वानरः ॥ छन्दः—१, ४, ५ निचृत्त्रिष्टुप्; २ निचृत्पङ्क्तिः; ३, ७ भुरिक्पङ्क्तिः; ६ विराट्त्रिष्टुप् ॥ स्वरः—१, ४-६ धैवतः; २, ३, ७ पञ्चमः ॥

॥ ९ ॥ प्र सम्राजो असुरस्य प्रशस्तिं पुंसः कृष्टीनामनुमाद्यस्य।
इन्द्रस्येव प्र तवसस्कृतानि वन्दे दारुं वन्दमानो विवक्मि ॥ १ ॥

कविं केतुं धासिं भानुमद्रेर्हिन्वन्ति शं राज्यं रोदस्योः।
पुरन्दरस्य गीर्भिरा विवासेऽग्नेर्व्रतानि पूर्व्या महानि॥ २॥
न्यक्रतून्ग्रथिनो मृध्रवाचः पणीँरश्रद्धाँ अवृधाँ अयज्ञान्।
प्रप्र तान्दस्यूँरग्निर्विवाय पूर्वश्चकारापराँ अयज्यून्॥ ३॥
यो अपाचीने तमसि मदन्तीः प्राचीश्चकार नृतमः शचीभिः।
तमीशानं वस्वो अग्निं गृणीषेऽनानतं दमयन्तं पृतन्यून्॥ ४॥
यो देह्योः अनमयद्बधस्त्रैर्यो अर्यपत्नीरुषसश्चकार।
स निरुध्या नहुषो यह्वो अग्निर्विशश्चक्रे बलिहृतः सहोभिः॥ ५॥
यस्य शर्मन्नुप विश्वे जनास एवैस्तस्थुः सुमतिं भिक्षमाणाः।
वैश्वानरो वरमा रोदस्योराग्निः ससाद पित्रोरुपस्थम्॥ ६॥
आ देवो ददे बुध्न्याः वसूनि वैश्वानर उदिता सूर्यस्य।
आ समुद्रादवरादा परस्मादाग्निर्ददे दिव आ पृथिव्याः॥ ७॥

[७] सप्तमं सूक्तम्

ऋषिः—वसिष्ठः॥ देवता—अग्निः॥ छन्दः—१, ३ त्रिष्टुप्; २ भुरिक्पङ्क्तिः; ४-६ निचृत्त्रिष्टुप्; ७ स्वराट्पङ्क्तिः॥ स्वरः—१, ३-६ धैवतः; २, ७ पञ्चमः॥

॥ १०॥ प्र वो देवं चित्सहसानमग्निमश्वं न वाजिनं हिषे नमोभिः।
भवा नो दूतो अध्वरस्य विद्वान्त्मना देवेषु विविदे मितद्रुः॥ १॥
आ याह्यग्ने पथ्याः अनु स्वा मन्द्रो देवानां सख्यं जुषाणः।
आ सानु शुष्मैर्नदयन्पृथिव्या जम्भेभिर्विश्वमुशधग्वनानि॥ २॥
प्राचीनो यज्ञः सुधितं हि बर्हिः प्रीणीते अग्निरीळितो न होता।
आ मातरा विश्ववारे हुवानो यतो यविष्ठ जज्ञिषे सुशेवः॥ ३॥
सद्यो अध्वरे रथिरं जनन्त मानुषासो विचेतसो य एषाम्।
विशामधायि विश्पतिर्दुरोणेऽग्निर्मन्द्रो मधुवचा ऋतावा॥ ४॥
असादि वृतो वह्निराजगन्वानग्निर्ब्रह्मा नृषदने विधर्ता।
द्यौश्च यं पृथिवी वावृधाते आ यं होता यजति विश्ववारम्॥ ५॥
एते द्युम्नेभिर्विश्वमातिरन्त मन्त्रं ये वारं नर्या अतक्षन्।
प्र ये विशस्तिरन्त श्रोषमाणा आ ये मे अस्य दीधयन्नृतस्य॥ ६॥

नू त्वामग्र ईमहे वसिष्ठा ईशानं सूनो सहसो वसूनाम्।
इषं स्तोतृभ्यो मघवन्द्धय आनड्यूयं पात स्वस्तिभिः सदा नः॥ ७॥

[८] अष्टमं सूक्तम्

ऋषिः—वसिष्ठः॥ देवता—अग्निः॥ छन्दः—१, ७ स्वराट्पङ्क्तिः; २-४, ६ त्रिष्टुप्; ५ निचृत्त्रिष्टुप्॥ स्वरः—१, ७ पञ्चमः; २-६ धैवतः॥

॥ ११ ॥इन्धे राजा समर्यो नमोभिर्यस्य प्रतीकमाहुतं घृतेन।
नरो हव्येभिरीळते सबाध आग्निरग्र उषसामशोचि॥ १॥
अयमु ष्य सुमहाँ अवेदि होता मन्द्रो मनुषो यह्वो अग्निः।
वि भा अकः ससृजानः पृथिव्यां कृष्णप्रविरोषधीभिर्ववक्षे॥ २॥
कया नो अग्ने वि वसः सुवृक्तिं कामु स्वधामृणवः शस्यमानः।
कदा भवेम पतयः सुदत्र रायो वन्तारो दुष्टरस्य साधोः॥ ३॥
प्रप्रायमग्निर्भरतस्य शृण्वे वि यत्सूर्यो न रोचते बृहद्भाः।
अभि यः पूरुं पृतनासु तस्थौ द्युतानो दैव्यो अतिथिः शुशोच॥ ४॥
असन्नित्त्वे आहवनानि भूरि भुवो विश्वेभिः सुमना अनीकैः।
स्तुतश्चिदग्ने शृण्विषे गृणानः स्वयं वर्धस्व तन्वं सुजात॥ ५॥
इदं वचः शतसाः संसहस्रमुदग्नये जनिषीष्ट द्विबर्हीः।
शं यत्स्तोतृभ्य आपये भवाति द्युमदमीवचातनं रक्षोहा॥ ६॥
नू त्वामग्र ईमहे वसिष्ठा ईशानं सूनो सहसो वसूनाम्।
इषं स्तोतृभ्यो मघवन्द्धय आनड्यूयं पात स्वस्तिभिः सदा नः॥ ७॥

[९] नवमं सूक्तम्

ऋषिः—वसिष्ठः॥ देवता—अग्निः॥ छन्दः—१ त्रिष्टुप्; २, ३ भुरिक्पङ्क्तिः; ४, ५ निचृत्त्रिष्टुप्; ६ स्वराट्पङ्क्तिः॥ स्वरः—१, ४, ५ धैवतः; २, ३, ६ पञ्चमः॥

॥ १२ ॥अबोधि जार उषसामुपस्थाद्धोता मन्द्रः कवितमः पावकः।
दधाति केतुमुभयस्य जन्तोर्हव्या देवेषु द्रविणं सुकृत्सु॥ १॥
स सुक्रतुर्यो वि दुरः पणीनां पुनानो अर्कं पुरुभोजसं नः।
होता मन्द्रो विशां दमूनास्तिरस्तमो ददृशे राम्याणाम्॥ २॥
अमूरः कविरदितिर्विवस्वान्त्सुसंसन्मित्रो अतिथिः शिवो नः।
चित्रभानुरुषसां भात्यग्रेऽपां गर्भः प्रस्वा आ विवेश॥ ३॥

ईळेन्यो॑ वो॒ मनु॑षो यु॒गेषु॑ सम॒नगा॑ अ॑शुचज्जा॒तवे॑दाः।
सु॒सं॒दृशा॑ भा॒नुना॒ यो वि॒भाति॒ प्रति॒ गाव॑ः समिधा॒नं बु॑धन्त॥ ४॥
अग्ने॑ या॒हि दू॒त्यं॑१॒ मा रि॑षण्यो दे॒वाँ अच्छा॑ ब्रह्म॒कृता॑ ग॒णेन॑।
सर॑स्वतीं म॒रुतो॑ अ॒श्विना॒पो यक्षि॑ दे॒वान्र॑त्न॒धेया॑य॒ विश्वा॑न्॥ ५॥
त्वाम॑ग्ने समिधा॒नो वसि॑ष्ठो॒ जरू॑थं हन्यक्षि॒ रा॒ये पुर॑न्धिम्।
पु॒रु॒णी॒था जा॑तवेदो जरस्व यू॒यं पा॑त स्व॒स्ति॒भि॒ः सदा॑ नः॥ ६॥

[१०] दशमं सूक्तम्

ऋषिः—वसिष्ठः॥ देवता—अग्निः॥ छन्दः—१-३ निचृत्त्रिष्टुप्; ४, ५ त्रिष्टुप्॥ स्वरः—धैवतः॥

॥ १३॥ उ॒षो न जा॒रः पृ॒थु पाजो॑ अश्रेद्वि॑द्यु॒तद्दी॒द्यच्छो॑शु॒चानः।
वृषा॒ हरि॑ः शु॒चिरा भा॑ति भा॒सा धियो॑ हिन्वा॒न उ॑श॒तीर॑जीगः॥ १॥
स्व१॑र्ण वस्तो॑रुषसा॑मरोचि य॒ज्ञं त॑न्वा॒ना उ॒शिजो॒ न मन्म॑।
अ॒ग्निर्ज॑न्मा॑नि दे॒व आ वि वि॒द्वान्द्र॒वद् दू॒तो दे॑व॒याया॒ वनि॑ष्ठः॥ २॥
अच्छा॒ गिरो॑ म॒तयो॑ देव॒यन्ती॑र॒ग्निं य॑न्ति द्रविणं॒ भिक्ष॑माणाः।
सु॒स॒न्दृशं॑ सु॒प्रती॑कं॒ स्वञ्चं॑ ह॒व्यवा॑हमर॒तिं मानु॑षाणाम्॥ ३॥
इन्द्रं॑ नो अग्ने॒ वसु॑भिः स॒जोषा॑ रु॒द्रं रु॒द्रेभि॒रा व॑हा बृ॒हन्त॑म्।
आ॒दि॒त्येभि॒रदि॑तिं वि॒श्वज॑न्यां बृ॒ह॒स्पति॒मृक्व॑भिर्वि॒श्ववा॑रम्॥ ४॥
म॒न्द्रं होता॑रमु॒शिजो॒ यवि॑ष्ठम॒ग्निं विश॑ ईळते अध्व॒रेषु॑।
स हि क्षपा॑वाँ॒ अभ॑वद्रयी॒णामत॑न्द्रो दू॒तो य॒जथा॑य दे॒वान्॥ ५॥

[११] एकादशं सूक्तम्

ऋषिः—वसिष्ठः॥ देवता—अग्निः॥ छन्दः—१ स्वराट्पङ्क्तिः; २, ४ भुरिक्पङ्क्तिः;
३ विराट्त्रिष्टुप्; ५ निचृत्त्रिष्टुप्॥ स्वरः—१, २, ४ पञ्चमः; ३, ५ धैवतः॥

॥ १४॥ म॒हाँ अ॑स्यध्व॒रस्य॑ प्रके॒तो न ऋ॒ते त्वद॒मृता॑ मादयन्ते।
आ विश्वे॑भिः स॒रथं या॑हि दे॒वैर्न्य॑ग्ने॒ होता॑ प्रथ॒मः स॑दे॒ह॥ १॥
त्वामी॑ळते अजि॒रं दू॒त्या॑य ह॒विष्म॑न्तः सद॒मिन्मानु॑षासः।
यस्य॑ दे॒वैरास॑दो ब॒र्हिर॒ग्नेऽ हा॑न्यस्मै सु॒दिना॑ भवन्ति॥ २॥
त्रिश्चि॑दक्तो॑ः प्र चि॑कितु॒र्वसू॑नि॒ त्वे अ॒न्तर्दा॑शुषे॒ मर्त्या॑य।
म॒नु॒ष्वद॑ग्न इ॒ह य॑क्षि दे॒वान्भवा॑ नो दू॒तो अ॑भिशस्ति॒पावा॑॥ ३॥

अग्निरीशे बृहतो अध्वरस्याग्निर्विश्वस्य हविषः कृतस्य।
क्रतुं ह्यस्य वसवो जुषन्ताथा देवा दधिरे हव्यवाहम्॥ ४॥
आग्ने वह हविरद्याय देवानिन्द्रज्येष्ठास इह मादयन्ताम्।
इमं यज्ञं दिवि देवेषु धेहि यूयं पात स्वस्तिभिः सदा नः॥ ५॥

[१२] द्वादशं सूक्तम्

ऋषिः—वसिष्ठः॥ देवता—अग्निः॥ छन्दः—१ विराट्त्रिष्टुप्; २ त्रिष्टुप्; ३ पङ्क्तिः॥ स्वरः—१, २ धैवतः; ३ पञ्चमः॥

॥ १५॥ अगन्म महा नमसा यविष्ठं यो दीदाय समिद्धः स्वे दुरोणे।
चित्रभानुं रोदसी अन्तरुर्वी स्वाहुतं विश्वतः प्रत्यञ्चम्॥ १॥
स मह्ना विश्वा दुरितानि साह्वानग्निः ष्टवे दम आ जातवेदाः।
स नो रक्षिषद् दुरितादवद्यादस्मान्गृणत उत नो मघोनः॥ २॥
त्वं वरुण उत मित्रो अग्ने त्वां वर्धन्ति मतिभिर्वसिष्ठाः।
त्वे वसु सुषणनानि सन्तु यूयं पात स्वस्तिभिः सदा नः॥ ३॥

[१३] त्रयोदशं सूक्तम्

ऋषिः—वसिष्ठः॥ देवता—वैश्वानरः॥ छन्दः—१, २ स्वराट्पङ्क्तिः; ३ भुरिक्पङ्क्तिः॥ स्वरः—पञ्चमः॥

॥ १६॥ प्राग्नये विश्वशुचे धियन्धेऽसुरघ्ने मन्म धीतिं भरध्वम्।
भरे हविर्न बर्हिषि प्रीणानो वैश्वानराय यतये मतीनाम्॥ १॥
त्वमग्ने शोचिषा शोशुचान आ रोदसी अपृणा जायमानः।
त्वं देवाँ अभिशस्तेरमुञ्चो वैश्वानर जातवेदो महित्वा॥ २॥
जातो यदग्ने भुवना व्यख्यः पशून्न गोपा इर्यः परिज्मा।
वैश्वानर ब्रह्मणे विन्द गातुं यूयं पात स्वस्तिभिः सदा नः॥ ३॥

[१४] चतुर्दशं सूक्तम्

ऋषिः—वसिष्ठः॥ देवता—अग्निः॥ छन्दः—१ निचृद्बृहती; २ निचृत्त्रिष्टुप्; ३ विराट्त्रिष्टुप्॥ स्वरः—१ मध्यमः; २, ३ धैवतः॥

॥ १७॥ समिधा जातवेदसे देवाय देवहूतिभिः।
हविर्भिः शुक्रशोचिषे नमस्विनो वयं दाशेमाग्नये॥ १॥
वयं ते अग्ने समिधा विधेम वयं दाशेम सुष्टुती यजत्र।
वयं घृतेनाध्वरस्य होतर्वयं देव हविषा भद्रशोचे॥ २॥

आ नो देवेभिरुप देवहूतिमग्ने याहि वषट्कृतिं जुषाणः।
तुभ्यं देवाय दाशतः स्याम यूयं पात स्वस्तिभिः सदा नः॥ ३॥

[१५] पञ्चदशं सूक्तम्

ऋषिः—वसिष्ठः॥ देवता—अग्निः॥ छन्दः—१, ३, ७, १०, १२, १४ विराड्गायत्री; २, ४-६, ९, १३ गायत्री; ८ निचृद्गायत्री; ११, १५ आर्च्युष्णिक्॥ स्वरः—१-१०, १२-१४ षड्जः; ११, १५ ऋषभः॥

॥ १८ ॥उप सद्याय मीळ्हुष आस्ये जुहुता हविः । यो नो नेदिष्ठमाप्यम्॥ १॥
यः पञ्च चर्षणीरभि निषसाद दमेदमे । क विर्गृहपतिर्युवा॥ २॥
स नो वेदो अमात्यमग्नी रक्षतु विश्वतः । उतास्मान्पात्वंहसः॥ ३॥
नवं नु स्तोममग्नये दिवः श्येनाय जीजनम् । वस्वः कुविद्वनाति नः॥ ४॥
स्याार्हा यस्य श्रियो दृशे रयिर्वीरवतो यथा । अग्ने यज्ञस्य शोचतः॥ ५॥
॥ १९ ॥सेमां वेतु वषट्कृतिमग्निर्जुषत नो गिरः । यजिष्ठो हव्यवाहनः॥ ६॥
नि त्वा नक्ष्य विश्पते द्युमन्तं देव धीमहि । सुवीरमग्न आहुत॥ ७॥
क्षप उस्त्रश्च दीदिहि स्वग्नयस्त्वया वयम् । सुवीरस्त्वमस्मयुः॥ ८॥
उप त्वा सातये नरो विप्रासो यन्ति धीतिभिः । उपाक्षरा सहस्त्रिणी॥ ९॥
अग्नी रक्षांसि सेधति शुक्रशोचिरमर्त्यः । शुचिः पावक ईड्यः॥ १०॥
॥ २० ॥स नो राधांस्या भरेशानः सहसो यहो । भगश्च दातु वार्यम्॥ ११॥
त्वमग्ने वीरवद्यशो देवश्च सविता भगः । दितिश्च दाति वार्यम्॥ १२॥
अग्ने रक्षा णो अंहसः प्रति ष्म देव रीषतः । तपिष्ठैरजरो दह॥ १३॥
अधा महीन आयस्यनाधृष्टो नृपीतये । पूर्भवा शतभुजिः॥ १४॥
त्वं नः पाह्यंहसो दोषावस्तरघायतः । दिवा नक्तमदाभ्य॥ १५॥

[१६] षोडशं सूक्तम्

ऋषिः—वसिष्ठः॥ देवता—अग्निः॥ छन्दः—१ स्वराडनुष्टुप्; २ भुरिग्बृहती; ३ निचृद्बृहती; ४, ९, १० बृहती; ५ निचृदनुष्टुप्; ६, ८, १२ निचृत्पङ्क्तिः; ७ अनुष्टुप्; ११ भुरिगनुष्टुप्॥ स्वरः—१, ५, ७, ११ गान्धारः; २-४, ९, १० मध्यमः; ६, ८, १२ पञ्चमः॥

॥ २१ ॥एना वो अग्निं नमसोर्जो नपातमा हुवे।
प्रियं चेतिष्ठमरतिं स्वध्वरं विश्वस्य दूतममृतम्॥ १॥

स योजते अरुषा विश्वभोजसा स दुद्रवत्स्वाहुतः।
सुब्रह्मा यज्ञः सुशमी वसूनां देवं राधो जनानाम्॥ २॥
उदस्य शोचिरस्थादाजुह्वानस्य मीळ्हुषः।
उद् धूमासो अरुषासो दिविस्पृशः समग्निमिन्धते नरः॥ ३॥
तं त्वा दूतं कृण्महे यशस्तमं देवाँ आ वीतये वह।
विश्वा सूनो सहसो मर्तभोजना रास्व तद्यत्त्वेमहे॥ ४॥
त्वमग्ने गृहपतिस्त्वं होता नो अध्वरे।
त्वं पोता विश्ववार प्रचेता यक्षि वेषि च वार्यम्॥ ५॥
कृधि रत्नं यजमानाय सुक्रतो त्वं हि रत्नधा असि।
आ न ऋते शिशीहि विश्वमृत्विजं सुशंसो यश्च दक्षते॥ ६॥
॥ २२॥ त्वे अग्ने स्वाहुत प्रियासः सन्तु सूरयः।
यन्तारो ये मघवानो जनानामूर्वान्दयन्त गोनाम्॥ ७॥
येषामिळा घृतहस्ता दुरोण आँ अपि प्राता निषीदति।
ताँस्त्रायस्व सहस्य द्रुहो निदो यच्छा नः शर्म दीर्घश्रुत्॥ ८॥
स मन्द्रया च जिह्वया वह्निरासा विदुष्टरः।
अग्ने रयिं मघवद्भ्यो न आ वह हव्यदातिं च सूदय॥ ९॥
ये राधांसि ददत्यश्व्या मघा कामेन श्रवसो महः।
ताँ अंहसः पिपृहि पर्तृभिष्ट्वं शतं पूर्भिर्यविष्ठ्य॥ १०॥
देवो वो द्रविणोदाः पूर्णां विवष्ट्यासिचम्।
उद्वा सिञ्चध्वमुप वा पृणध्वमादिद्वो देव ओहते॥ ११॥
तं होतारमध्वरस्य प्रचेतसं वह्निं देवा अकृण्वत।
दधाति रत्नं विधते सुवीर्यमग्निर्जनाय दाशुषे॥ १२॥

[१७] सप्तदशं सूक्तम्

ऋषिः—वसिष्ठः॥ देवता—अग्निः॥ छन्दः—१, ३, ४, ६, ७ आर्च्युष्णिक्; २ साम्नीत्रिष्टुप्; ५ साम्नीपङ्क्तिः॥ स्वरः—१, ३, ४, ६, ७ ऋषभः; २ धैवतः; ५ पञ्चमः॥

॥ २३॥ अग्ने भव सुषमिधा समिद्ध उत बर्हिरुर्विया वि स्तृणीताम्॥ १॥
उत द्वार उशतीर्वि श्रयन्तामुत देवाँ उशत आ वहेह॥ २॥

अग्ने वीहि हविषा यक्षि देवान्त्स्वध्वरा कृणुहि जातवेदः ॥ ३ ॥
स्वध्वरा करति जातवेदा यक्षद्देवाँ अमृतान्पिप्रयच्च ॥ ४ ॥
वंस्व विश्वा वार्याणि प्रचेतः सत्या भवन्त्वाशिषो नो अद्य ॥ ५ ॥
त्वामु ते दधिरे हव्यवाहं देवासो अग्न ऊर्ज आ नपातम् ॥ ६ ॥
ते तें देवाय दाशतः स्याम महो नो रत्ना वि दध इयानः ॥ ७ ॥

द्वितीयोऽनुवाकः [१८] अष्टादशं सूक्तम्

ऋषिः—वसिष्ठः ॥ देवता—१-२१ इन्द्रः; २२-२५ सुदासः पैजवनस्य दानस्तुतिः ॥ छन्दः—१, १७, २१ पङ्क्तिः; २, ४, १२, २२ भुरिक्पङ्क्तिः; ३, ७ विराट्त्रिष्टुप्; ५, ९, ११, १६, १९, २० निचृत्त्रिष्टुप्; ६, १०, १५, १८, २३-२५ त्रिष्टुप्; ८, १३, १४ स्वराट्पङ्क्तिः ॥ स्वरः—१, २, ४, ८, १२-१४, १७, २१, २२ पञ्चमः; ३, ५-७, ९-११, १५, १६, १८-२०, २३-२५ धैवतः ॥

॥ २४ ॥ त्वे ह यत्पितरश्चिन्न इन्द्र विश्वा वामा जरितारो असन्वन् ।
त्वे गावः सुदुघास्त्वे ह्यश्वास्त्वं वसु देवयते वनिष्ठः ॥ १ ॥
राजेव हि जनिभिः क्षेष्येवाव द्युभिरभि विदुष्कविः सन् ।
पिशा गिरो मघवन्गोभिरश्वैस्त्वायतः शिशीहि राये अस्मान् ॥ २ ॥
इमा उ त्वा पस्पृधानासो अत्र मन्द्रा गिरो देवयन्तीरुप स्थुः ।
अर्वाची ते पथ्या राय एतु स्याम ते सुमतावित्न्द्र शर्मन् ॥ ३ ॥
धेनुं न त्वा सूयवसे दुदुक्षन्नुप ब्रह्माणि ससृजे वसिष्ठः ।
त्वामिन्मे गोपतिं विश्व आहा न इन्द्रः सुमतिं गन्त्वच्छ ॥ ४ ॥
अर्णांसि चित्प्रथाना सुदास इन्द्रो गाधान्यकृणोत्सुपारा ।
शर्धन्तं शिम्युमुचथस्य नव्यः शापं सिन्धूनामकृणोदशस्तीः ॥ ५ ॥

॥ २५ ॥ पुरोळा इत्तुर्वशो यक्षुरासीद्राये मत्स्यासो निशिता अपीव ।
श्रुष्टिं चक्रुर्भृगवो द्रुह्यवश्च सखा सखायमतरद्विषूचोः ॥ ६ ॥
आ पक्थासो भलानसो भनन्तालिनासो विषाणिनः शिवासः ।
आ योऽनयत्सधमा आर्यस्य गव्या तृत्सुभ्यो अजगन्युधा नॄन् ॥ ७ ॥
दुराध्योऽ३ अदितिं स्तेवयन्तोऽचेतसो वि जगृभ्रे पणिष्णीम् ।
मह्ना विव्यक्पृथिवीं पत्यमानः पशुष्कविरशयच्चायमानः ॥ ८ ॥

ईयुरर्थं न न्यर्थं परुष्णीमाशुश्चनेदभिपित्वं जगाम।
सुदास इन्द्रः सुतुकाँ अमित्रानरन्धयन्मानुषे वध्रिवाचः॥ ९॥
ईयुर्गावो न यवसादगोपा यथाकृतमभि मित्रं चितासः।
पृश्निगावः पृश्निनिप्रेषितासः श्रुष्टिं चक्रुर्नियुतो रन्तयश्च॥ १०॥
॥ २६॥ एकं च यो विंशतिं च श्रवस्या वैकर्णयोर्जनान्राजा न्यस्तः।
दस्मो न सद्मन्नि शिशाति बर्हिः शूरः सर्गमकृणोदिन्द्र एषाम्॥ ११॥
अध श्रुतं कवषं वृद्धमप्स्वनुं द्रुह्युं नि वृणग्वज्रबाहुः।
वृणाना अत्र सख्याय सख्यं त्वायन्तो ये अमदन्ननु त्वा॥ १२॥
वि सद्यो विश्वा दृंहितान्येषामिन्द्रः पुरः सहसा सप्त दर्दः।
व्यानवस्य तृत्सवे गयं भाग्जेष्म पूरुं विदथे मृध्रवाचम्॥ १३॥
नि गव्यवोऽनवो द्रुह्यवश्च षष्टिः शता सुषुपुः षट् सहस्रा।
षष्टिर्वीरासो अधि षड् दुवोयु विश्वेदिन्द्रस्य वीर्या कृतानि॥ १४॥
इन्द्रेणैते तृत्सवो वेविषाणा आपो न सृष्टा अधवन्त नीचीः।
दुर्मित्रासः प्रकलविन्मिमाना जहुर्विश्वानि भोजना सुदासे॥ १५॥
॥ २७॥ अर्धं वीरस्य शृतपामनिन्द्रं परा शर्धन्तं नुनुदे अभि क्षाम्।
इन्द्रो मन्युं मन्युम्यो मिमाय भेजे पथो वर्तनिं पत्यमानः॥ १६॥
आध्रेण चित्तद्वेकं चकार सिंह्यं चित्पेत्वेना जघान।
अव स्रक्तीर्वेश्यावृश्चदिन्द्रः प्रायच्छद्विश्वा भोजना सुदासे॥ १७॥
शश्वन्तो हि शत्रवो रारधुष्टे भेदस्य चिच्छर्धतो विन्द रन्धिम्।
मर्ताँ एनः स्तुवतो यः कृणोति तिग्मं तस्मिन्नि जहि वज्रमिन्द्र॥ १८॥
आवदिन्द्रं यमुना तृत्सवश्च प्रात्र भेदं सर्वताता मुषायत्।
अजासश्च शिग्रवो यक्षवश्च बलिं शीर्षाणि जभ्रुरश्व्यानि॥ १९॥
न त इन्द्र सुमतयो न रायः संचक्षे पूर्वी उषसो न नूत्नाः।
देवकं चिन्मान्यमानं जघन्थाव त्मना बृहतः शम्बरं भेत्॥ २०॥
॥ २८॥ प्र ये गृहादमदुस्त्वाया पराशरः शतयातुर्वसिष्ठः।
न ते भोजस्य सख्यं मृषन्ताधा सूरिभ्यः सुदिना व्युच्छान्॥ २१॥

द्वे नप्तुर्देववतः शते गोर्द्वा रथा वधूमन्ता सुदासः।
अर्हन्नग्ने पैजवनस्य दानं होतेव सद्म पर्येमि रेभन्॥ २२॥
चत्वारो मा पैजवनस्य दानाः स्मद्दिष्टयः कृशनिनो निरेके।
ऋज्रासो मा पृथिविष्ठाः सुदासस्तोकं तोकाय श्रवसे वहन्ति॥ २३॥
यस्य श्रवो रोदसी अन्तरुर्वी शीर्ष्णेशीर्ष्णे विबभाजा विभक्ता।
सप्तेदिन्द्रं न स्रवतो गृणन्ति नि युध्यामधिमंशिशाद्भीके॥ २४॥
इमं नरो मरुतः सश्चतानु दिवोदासं न पितरं सुदासः।
अविष्टना पैजवनस्य केतं दूणाशं क्षत्रमजरं दुवोयु॥ २५॥

[१९] एकोनविंशं सूक्तम्

ऋषिः—वसिष्ठः॥ देवता—इन्द्रः॥ छन्दः—१, ५ त्रिष्टुप्; २ निचृत्पङ्क्तिः; ३, ६ निचृत्त्रिष्टुप्; ४ पङ्क्तिः; ७, ९, १० विराट्त्रिष्टुप्; ८, ११ भुरिक्पङ्क्तिः॥ स्वरः—१, ३, ५-७, ९, १० धैवतः; २, ४, ८, ११ पञ्चमः॥

॥ २९॥ यस्तिग्मशृङ्गो वृषभो न भीम एकः कृष्टीश्च्यावयति प्र विश्वाः।
यः शश्वतो अदाशुषो गयस्य प्रयन्तासि सुष्विंतराय वेदः॥ १॥
त्वं ह त्यदिन्द्र कुत्समावः शुश्रूषमाणस्तन्वा समर्ये।
दासं यच्छुष्णं कुयवं न्यस्मा अरन्धय आर्जुनेयाय शिक्षन्॥ २॥
त्वं धृष्णो धृषता वीतहव्यं प्रावो विश्वाभिरूतिभिः सुदासम्।
प्र पौरुकुत्सिं त्रसदस्युमावः क्षेत्रसाता वृत्रहत्येषु पूरुम्॥ ३॥
त्वं नृभिर्नृमणो देववीतौ भूरीणि वृत्रा हर्यश्व हंसि।
त्वं नि दस्युं चुमुरिं धुनिं चास्वापयो दभीतये सुहन्तु॥ ४॥
तव च्यौत्नानि वज्रहस्त तानि नव यत्पुरो नवतिं च सद्यः।
निवेशने शततमाविवेषीरहञ्च वृत्रं नमुचिमुताहन्॥ ५॥

॥ ३०॥ सना ता त इन्द्र भोजनानि रातहव्याय दाशुषे सुदासे।
वृष्णे ते हरी वृषणा युनज्मि व्यन्तु ब्रह्माणि पुरुशाक वाजम्॥ ६॥
मा ते अस्यां सहसावन्परिष्टावघाय भूम हरिवः परादै।
त्रायस्व नोऽवृकेभिर्वरूथैस्तव प्रियासः सूरिषु स्याम॥ ७॥
प्रियास इत्ते मघवन्नभिष्टौ नरो मदेम शरणे सखायः।
नि तुर्वशं नि याद्वं शिशीह्यतिथिग्वाय शंस्यं करिष्यन्॥ ८॥

सद्यश्चिन्नु ते मघवन्नभिष्टौ नरः शंसन्त्युक्थशासः उक्था।
ये ते हवेभिर्वि पणीँरदाशन्नस्मान्वृणीष्व युज्याय तस्मै॥ ९॥
एते स्तोमा नरां नृतम तुभ्यमस्मद्र्यञ्चो ददतो मघानि।
तेषामिन्द्र वृत्रहत्ये शिवो भूः सखा च शूरोऽविता च नृणाम्॥ १०॥
नू इन्द्र शूर स्तवमान ऊती ब्रह्मजूतस्तन्वा वावृधस्व।
उप नो वाजान्मिमीह्युप स्तीन्यूयं पात स्वस्तिभिः सदा नः॥ ११॥

॥ इति पञ्चमाष्टके द्वितीयोऽध्यायः॥
[द्वितीयाध्याये वर्गाः ३०, सूक्तानि १८, ऋचः १५६]

अथ तृतीयोऽध्यायः

[२०] विंशं सूक्तम्

ऋषिः—वसिष्ठः॥ देवता—इन्द्रः॥ छन्दः—१ स्वराट्पङ्क्तिः; २, ४, १० निचृत्त्रिष्टुप्; ३, ५ विराट् त्रिष्टुप्; ६, ८, ९ त्रिष्टुप्; ७ भुरिक्पङ्क्तिः॥ स्वरः—१, ७ पञ्चमः; २-६, ८-१० धैवतः॥

॥ १॥ उग्रो जज्ञे वीर्याय स्वधावाञ्चक्रिरपो नर्यो यत्करिष्यन्।
जग्मिर्युवा नृषदनमवोभिस्त्राता न इन्द्र एनसो महश्चित्॥ १॥
हन्ता वृत्रमिन्द्रः शूशुवान्नः प्रावीन्नु वीरो जरितारमूती।
कर्ता सुदासे अह वा उ लोकं दाता वसु मुहुरा दाशुषे भूत्॥ २॥
युध्मो अनर्वा खजकृत्समद्वा शूरः सत्राषाड् जनुषेमषाळ्हः।
व्यास इन्द्रः पृतनाः स्वोजा अधा विश्वं शत्रूयन्तं जघान॥ ३॥
उभे चिदिन्द्र रोदसी महित्वा पप्राथ तविषीभिस्तुविष्मः।
नि वज्रमिन्द्रो हरिवान्मिमिक्षन्त्समन्धसा मदेषु वा उवोच॥ ४॥
वृषा जजान वृषणं रणाय तमु चिन्नारी नर्यं ससूव।
प्र यः सेनानीरध नृभ्यो अस्तीनः सत्वा गवेषणः स धृष्णुः॥ ५॥
॥ २॥ नू चित्स भ्रेषते जनो न रेषन्मनो यो अस्य घोरमाविवासात्।
यज्ञैर्य इन्द्रे दधते दुवांसि क्षयत्स राय ऋतपा ऋतेजाः॥ ६॥

यदिन्द्र पूर्वो अपराय शिक्षन्नयज्यायान्कनीयसो देष्णम्।
अमृत इत्पर्यासीत दूरमा चित्र चित्र्यं भरा रयिं नः॥ ७॥
यस्त इन्द्र प्रियो जनो ददाशदसन्निरेके अद्रिवः सखा ते।
वयं ते अस्यां सुमतौ चनिष्ठाः स्याम वरूथे अघ्नतो नृपीतौ॥ ८॥
एष स्तोमो अचिक्रदद् वृषा त उत स्तामुर्मघवन्नक्रपिष्ट।
रायस्कामो जरितारं त आगन्त्वमङ्ग शक्र वस्व आ शको नः॥ ९॥
स न इन्द्र त्वयताया इषे धास्त्मना च ये मघवानो जुनन्ति।
वस्वी षु ते जरित्रे अस्तु शक्तिर्यूयं पात स्वस्तिभिः सदा नः॥ १०॥

[२१] एकविंशं सूक्तम्

ऋषिः—वसिष्ठः॥ देवता—इन्द्रः॥ छन्दः—१, ६, ८, ९ विराट्त्रिष्टुप्; २, १० निचृत्त्रिष्टुप्; ३, ७ भुरिक्पङ्क्तिः; ४, ५ स्वराट्पङ्क्तिः॥ स्वरः—१, २, ६, ८-१० धैवतः; ३-५, ७ पञ्चमः॥

॥ ३॥ असावि देवं गोऋजीकमन्धो न्यस्मिन्निन्द्रो जनुषेमुवोच।
बोधामसि त्वा हर्यश्व यज्ञैर्बोधा नः स्तोममन्धसो मदेषु॥ १॥
प्र यन्ति यज्ञं विपयन्ति बर्हिः सोममादो विदथे दुध्रवाचः।
न्यु भ्रियन्ते यशसो गृभादा दूरउपब्दो वृषणो नृषाचः॥ २॥
त्वमिन्द्र स्त्रवितवा अपस्कः परिष्ठिता अहिना शूर पूर्वीः।
त्वद्वावक्रे रथ्योऽइ न धेना रेजन्ते विश्वा कृत्रिमाणि भीषा॥ ३॥
भीमो विवेषायुधेभिरेषामपांसि विश्वा नर्याणि विद्वान्।
इन्द्रः पुरो जर्हृषाणो वि दूधोद्वि वज्रहस्तो महिना जघान॥ ४॥
न यातव इन्द्र जूजुवुर्नो न वन्दना शविष्ठ वेद्याभिः।
स शर्धदर्यो विषुणस्य जन्तोर्मा शिश्नदेवा अपि गुर्ऋतं नः॥ ५॥

॥ ४॥ अभि क्रत्वेन्द्र भूरध ज्मन्न ते विव्यङ्महिमानं रजांसि।
स्वेना हि वृत्रं शवसा जघन्थ न शत्रुरन्तं विविदद्युधा ते॥ ६॥
देवाश्चित्ते असुर्याय पूर्वेऽनु क्षत्राय ममिरे सहांसि।
इन्द्रो मघानि दयते विषह्येन्द्रं वाजस्य जोहुवन्त सातौ॥ ७॥

कीरिश्चिद्धि त्वामवसे जुहावेशानमिन्द्र सौभगस्य भूरेः।
अवो बभूथ शतमूते अस्मे अभिक्षत्तुस्त्वावतो वरूता॥ ८॥
सखायस्त इन्द्र विश्वह स्याम नमोवृधासो महिना तरुत्र।
वन्वन्तु स्मा तेऽवसा समीके३ऽभीतिमर्यो वनुषां शवांसि॥ ९॥
स न इन्द्र त्वयताया इषे धास्त्मना च ये मघवानो जुनन्ति।
वस्वी षु ते जरित्रे अस्तु शक्तिर्यूयं पात स्वस्तिभिः सदा नः॥ १०॥

[२२] द्वाविंशं सूक्तम्

ऋषिः—वसिष्ठः॥ देवता—इन्द्रः॥ छन्दः—१ भुरिगुष्णिक्; २, ७ निचृदनुष्टुप्; ३ भुरिगनुष्टुप्; ४ आर्चीपङ्क्तिः; ५ अनुष्टुप्; ६, ८ विराडनुष्टुप्; ९ विराट्त्रिष्टुप्॥ स्वरः—१ ऋषभः; २, ३, ५-८ गान्धारः; ४ पञ्चमः; ९ धैवतः॥

॥ ५॥ पिबा सोममिन्द्र मन्दतु त्वा यं ते सुषाव हर्यश्वाद्रिः।
सोतुर्बाहुभ्यां सुयतो नार्वा॥ १॥
यस्ते मदो युज्यश्चारुरस्ति येन वृत्राणि हर्यश्व हंसि।
स त्वामिन्द्र प्रभूवसो ममत्तु॥ २॥
बोधा सु मे मघवन्वाचमेमां यां ते वसिष्ठो अर्चति प्रशस्तिम्।
इमा ब्रह्म सधमादे जुषस्व॥ ३॥
श्रुधी हवं विपिपानस्याद्रेर्बोधा विप्रस्यार्चतो मनीषाम्।
कृष्वा दुवांस्यन्तमा सचेमा॥ ४॥
न ते गिरो अपि मृष्ये तुरस्य न सुष्टुतिमसुर्यस्य विद्वान्।
सदा ते नाम स्वयशो विवक्मि॥ ५॥

॥ ६॥ भूरि हि ते सवना मानुषेषु भूरि मनीषी हवते त्वामित्।
मारे अस्मन्मघवञ्ज्योक्कः॥ ६॥
तुभ्येदिमा सवना शूर विश्वा तुभ्यं ब्रह्माणि वर्धना कृणोमि।
त्वं नृभिर्हव्यो विश्वधासि॥ ७॥
नू चिन्नु ते मन्यमानस्य दस्मोदश्नुवन्ति महिमानमुग्र।
न वीर्यमिन्द्र ते न राधः॥ ८॥

ये च पूर्व ऋषयो ये च नूत्ना इन्द्र ब्रह्माणि जनयन्त विप्राः।
अस्मे ते सन्तु सख्या शिवानि यूयं पात स्वस्तिभिः सदा नः॥ ९॥

[२३] त्रयोविंशं सूक्तम्

ऋषिः—वसिष्ठः॥ देवता—इन्द्रः॥ छन्दः—१, ६ भुरिक्पङ्क्तिः; २, ३ विराट्त्रिष्टुप्; ४ स्वराट्पङ्क्तिः; ५ निचृत्त्रिष्टुप्॥ स्वरः—१, ४, ६ पञ्चमः; २, ३, ५ धैवतः॥

॥ ७॥ उदु ब्रह्माण्यैरत श्रवस्येन्द्रं समर्ये महया वसिष्ठ।
आ यो विश्वानि शवसा ततानोपश्रोता म ईवतो वचांसि॥ १॥
अयामि घोष इन्द्र देवजामिरिज्यन्त यच्छुरुधो विवाचि।
नहि स्वमायुश्चिकिते जनेषु तानीदंहांस्यति पर्ष्यस्मान्॥ २॥
युजे रथं गवेषणं हरिभ्यामुप ब्रह्माणि जुजुषाणमस्थुः।
वि बाधिष्ट स्य रोदसी महित्वेन्द्रो वृत्राण्यप्रती जघन्वान्॥ ३॥
आपश्चित्पिप्युः स्तर्यो३ न गावो नक्षन्नृतं जरितारस्त इन्द्र।
याहि वायुर्न नियुतो नो अच्छा त्वं हि धीभिर्दयसे वि वाजान्॥ ४॥
ते त्वा मदा इन्द्र मादयन्तु शुष्मिणं तुविराधसं जरित्रे।
एको देवत्रा दयसे हि मर्तान्नस्मिञ्छूर सवने मादयस्व॥ ५॥
एवेदिन्द्रं वृषणं वज्रबाहुं वसिष्ठासो अभ्यर्चन्त्यर्कैः।
स नः स्तुतो वीरवद्धातु गोमद्यूयं पात स्वस्तिभिः सदा नः॥ ६॥

[२४] चतुर्विंशं सूक्तम्

ऋषिः—वसिष्ठः॥ देवता—इन्द्रः॥ छन्दः—१, ३ निचृत्त्रिष्टुप्; २, ५ त्रिष्टुप्; ४ विराट्त्रिष्टुप्; ६ विराट्पङ्क्तिः॥ स्वरः—१-५ धैवतः; ६ पञ्चमः॥

॥ ८॥ योनिष्ट इन्द्र सदने अकारि तमा नृभिः पुरुहूत प्र याहि।
असो यथा नोऽविता वृधे च ददो वसूनि ममदश्च सोमैः॥ १॥
गृभीतं ते मन इन्द्र द्विबर्हाः सुतः सोमः परिषिक्ता मधूनि।
विसृष्टधेना भरते सुवृक्तिरियमिन्द्रं जोहुवती मनीषा॥ २॥
आ नो दिव आ पृथिव्या ऋजीषिन्निदं बर्हिः सोमपेयाय याहि।
वहन्तु त्वा हरयो मद्र्यञ्चमाङ्गूषमच्छा तवसं मदाय॥ ३॥
आ नो विश्वाभिरूतिभिः सजोषा ब्रह्म जुषाणो हर्यश्व याहि।
वरीवृजत्स्थविरेभिः सुशिप्रास्मे दधद् वृषणं शुष्ममिन्द्र॥ ४॥

elibrary.mdsvyasmmit.org

एष स्तोमो मह उग्राय वाहे धुरीवात्यो न वाजयन्नधायि।
इन्द्र त्वायमर्क ईट्टे वसूनां दिवीव द्यामधि नः श्रोमतं धाः॥ ५॥
एवा न इन्द्र वार्यस्य पूर्धि प्र ते महीं सुमतिं वेविदाम।
इषं पिन्व मघवद्भ्यः सुवीरां यूयं पात स्वस्तिभिः सदा नः॥ ६॥

[२५] पञ्चविंशं सूक्तम्

ऋषिः—वसिष्ठः॥ देवता—इन्द्रः॥ छन्दः—१ निचृत्पङ्क्तिः; २ विराट्पङ्क्तिः; ३ विराट्त्रिष्टुप्; ४ पङ्क्तिः; ५ निचृत्त्रिष्टुप्; ६ स्वराट्पङ्क्तिः॥ स्वरः—१, २, ४, ६ पञ्चमः; ३, ५ धैवतः॥

॥ ९॥ आ ते मह इन्द्रोत्युग्र समन्यवो यत्समरन्त सेनाः।
पतति दिद्युन्नर्यस्य बाह्वोर्मा ते मनो विष्वद्र्यग्वि चारीत्॥ १॥
नि दुर्ग इन्द्र श्नथिह्यमित्रान्नभि ये नो मर्तासो अमन्ति।
आरे तं शंसं कृणुहि निनित्सोरा नो भर संभरणं वसूनाम्॥ २॥
शतं ते शिप्रिन्नूतयः सुदासे सहस्रं शंसा उत रातिरस्तु।
जहि वधर्वनुषो मर्त्यस्यास्मे द्युम्नमधि रत्नं च धेहि॥ ३॥
त्वावतो हीन्द्र क्रत्वे अस्मि त्वावतोऽवितुः शूर रातौ।
विश्वेदहानि तविषीव उग्रँ ओकः कृणुष्व हरिवो न मर्धीः॥ ४॥
कुत्सा एते हर्यश्वाय शूषमिन्द्रे सहो देवजूतमियानाः।
सत्रा कृधि सुहना शूर वृत्रा वयं तरुत्राः सनुयाम वाजम्॥ ५॥
एवा न इन्द्र वार्यस्य पूर्धि प्र ते महीं सुमतिं वेविदाम।
इषं पिन्व मघवद्भ्यः सुवीरां यूयं पात स्वस्तिभिः सदा नः॥ ६॥

[२६] षड्विंशं सूक्तम्

ऋषिः—वसिष्ठः॥ देवता—इन्द्रः॥ छन्दः—१-४ त्रिष्टुप्; ५ निचृत्त्रिष्टुप्॥ स्वरः—धैवतः॥

॥ १०॥ न सोम इन्द्रमसुतो ममाद नाब्रह्माणो मघवानं सुतासः।
तस्मा उक्थं जनये यज्जुजोषन्नृवन्नवीयः शृणवद्यथा नः॥ १॥
उक्थउक्थे सोम इन्द्रं ममाद नीथेनीथे मघवानं सुतासः।
यदीं सबाधः पितरं न पुत्राः समानदक्षा अवसे हवन्ते॥ २॥
चकार ता कृणवन्नूनमन्या यानि ब्रुवन्ति वेधसः सुतेषु।
जनीरिव पतिरेकः समानो नि मामृजे पुर इन्द्रः सु सर्वीः॥ ३॥

एवा तमाहुरुत शृण्व इन्द्र एको विभक्ता तरणिर्मघानाम्।
मिथस्तुरः ऊतयो यस्य पूर्वीरस्मे भद्राणि सश्चत प्रियाणि॥ ४॥
एवा वसिष्ठ इन्द्रमूतये नॄन्कृष्टीनां वृषभं सुते गृणाति।
सहस्त्रिण उप नो माहि वाजान्यूयं पात स्वस्तिभिः सदा नः॥ ५॥

[२७] सप्तविंशं सूक्तम्

ऋषिः—वसिष्ठः॥ देवता—इन्द्रः॥ छन्दः—१, ५ विराट्त्रिष्टुप्; २ निचृत्त्रिष्टुप्; ३, ४ त्रिष्टुप्॥
स्वरः—धैवतः॥

॥ ११ ॥इन्द्रं नरो नेमधिता हवन्ते यत्पार्या युनजते धियस्ताः।
शूरो नृषाता शवसश्चकान आ गोमति व्रजे भजा त्वं नः॥ १॥
य इन्द्र शुष्मो मघवन्ते अस्ति शिक्षा सखिभ्यः पुरुहूत नृभ्यः।
त्वं हि दृळ्हा मघवन्विचेता अपा वृधि परिवृतं न राधः॥ २॥
इन्द्रो राजा जगतश्चर्षणीनामधि क्षमि विषुरूपं यदस्ति।
ततो ददाति दाशुषे वसूनि चोद्द्राध उपस्तुतश्चिदर्वाक्॥ ३॥
नू चिन्न इन्द्रो मघवा सहूती दानो वाजं नि यमते न ऊती।
अनूना यस्य दक्षिणा पीपाय वामं नृभ्यो अभिवीता सखिभ्यः॥ ४॥
नू इन्द्र राये वरिवस्कृधी न आ ते मनो ववृत्याम मघाय।
गोमदश्वावद्रथवद् व्यन्तो यूयं पात स्वस्तिभिः सदा नः॥ ५॥

[२८] अष्टाविंशं सूक्तम्

ऋषिः—वसिष्ठः॥ देवता—इन्द्रः॥ छन्दः—१, २, ५ निचृत्त्रिष्टुप्; ३ भुरिक्पङ्क्तिः;
४ स्वराट्पङ्क्तिः॥ स्वरः—१, २, ५ धैवतः; ३, ४ पञ्चमः॥

॥ १२ ॥ब्रह्मा ण इन्द्रोप याहि विद्वानर्वाञ्चस्ते हरयः सन्तु युक्ताः।
विश्वे चिद्धि त्वा विहवन्त मर्ता अस्माकमिच्छृणुहि विश्वमिन्व॥ १॥
हवं त इन्द्र महिमा व्यानड् ब्रह्म यत्पासि शवसिन्नृषीणाम्।
आ यद्वज्रं दधिषे हस्त उग्र घोरः सन्क्रत्वा जनिष्ठा अषाळहः॥ २॥
तव प्रणीतीन्द्र जोहुवानान्त्सं यन्नृन्न रोदसी निनेथ।
महे क्षत्राय शवसे हि जज्ञेऽतूतुजिं चित्तूतुजिरशिश्नत्॥ ३॥
एभिर्न इन्द्राहभिर्दशस्य दुर्मित्रासो हि क्षितयः पवन्ते।
प्रति यच्चष्टे अनृतमनेना अव द्रुता वरुणो मायी नः सात्॥ ४॥

वोचेमेदिन्द्रं मघवानमेनं महो रायो राधसो यद्ददन्नः।
यो अर्चतो ब्रह्मकृतिमविष्ठो यूयं पात स्वस्तिभिः सदा नः॥ ५॥

[२९] एकोनत्रिंशं सूक्तम्

ऋषिः—वसिष्ठः॥ देवता—इन्द्रः॥ छन्दः—१ स्वराट्पङ्क्तिः; २ विराट्त्रिष्टुप्; ३ पङ्क्तिः; ४, ५ निचृत्त्रिष्टुप्॥ स्वरः—१, ३ पञ्चमः; २, ४, ५ धैवतः॥

॥ १३॥ अयं सोम इन्द्र तुभ्यं सुन्वे आ तु प्र याहि हरिवस्तदोकाः।
पिबा त्वस्य सुषुतस्य चारोर्ददो मघानि मघवन्नियानः॥ १॥
ब्रह्मन्वीर ब्रह्मकृतिं जुषाणोऽवाचीनो हरिभिर्याहि तूयम्।
अस्मिन्नू षु सवने मादयस्वोप ब्रह्माणि शृणव इमा नः॥ २॥
का ते अस्त्यरंकृतिः सूक्तैः कदा नूनं ते मघवन्दाशेम।
विश्वा मतीरा ततने त्वायाधा म इन्द्र श्रुधी हवेमा॥ ३॥
उतो घा ते पुरुष्या इदासन्येषां पूर्वेषामशृणोर्ऋषीणाम्।
अधाहं त्वा मघवञ्जोहवीमि त्वं न इन्द्रासि प्रमतिः पितेव॥ ४॥
वोचेमेदिन्द्रं मघवानमेनं महो रायो राधसो यद्ददन्नः।
यो अर्चतो ब्रह्मकृतिमविष्ठो यूयं पात स्वस्तिभिः सदा नः॥ ५॥

[३०] त्रिंशं सूक्तम्

ऋषिः—वसिष्ठः॥ देवता—इन्द्रः॥ छन्दः—१, विराट्त्रिष्टुप्; २ निचृत्त्रिष्टुप्; ३ निचृत्पङ्क्तिः; ४, ५ स्वराट्पङ्क्तिः॥ स्वरः—१, २ धैवतः; ३-५ पञ्चमः॥

॥ १४॥ आ नो देव शवसा याहि शुष्मिन्भवा वृध इन्द्र रायो अस्य।
महे नृम्णाय नृपते सुवज्र महि क्षत्राय पौंस्याय शूर॥ १॥
हवन्त उ त्वा हव्यं विवाचि तनूषु शूराः सूर्यस्य सातौ।
त्वं विश्वेषु सेन्यो जनेषु त्वं वृत्राणि रन्धया सुहन्तु॥ २॥
अहा यदिन्द्र सुदिना व्युच्छान्दधो यत्केतुमुपमं समत्सु।
न्यग्निः सीददसुरो न होता हुवानो अत्र सुभगाय देवान्॥ ३॥
वयं ते त इन्द्र ये च देव स्तवन्त शूर ददतो मघानि।
यच्छा सूरिभ्य उपमं वरूथं स्वाभुवो जरणामश्नवन्त॥ ४॥
वोचेमेदिन्द्रं मघवानमेनं महो रायो राधसो यद्ददन्नः।
यो अर्चतो ब्रह्मकृतिमविष्ठो यूयं पात स्वस्तिभिः सदा नः॥ ५॥

[३१] एकत्रिंशं सूक्तम्

ऋषिः—वसिष्ठः ॥ देवता—इन्द्रः ॥ छन्दः—१ विराड्गायत्री; २, ८ गायत्री; ३-५ आर्च्युष्णिक्; ६, ७, ९ निचृद्गायत्री; १०, ११ भुरिगनुष्टुप्; १२ अनुष्टुप् ॥ स्वरः—१, २, ६-९ षड्जः; ३-५ ऋषभः; १०-१२ गान्धारः ॥

॥ १५ ॥ प्र व इन्द्रा॑य मादनं॒ हर्य॑श्वाय गायत । सखा॑यः सोम॒पाव्ने॑ ॥ १ ॥
शंसेदु॒क्थं सु॒दान॑व उ॒त द्यु॒क्षं यथा॒ नरः॑ । च॒कृ॒मा स॒त्यरा॑धसे ॥ २ ॥
त्वं न॑ इन्द्र वाज॒युस्त्वं ग॒व्युः श॑तक्रतो । त्वं हि॑रण्य॒युर्व॑सो ॥ ३ ॥
व॒यमि॑न्द्र त्वा॒यवो॑ऽभि प्र णो॑नुमो वृषन् । वि॒द्धी त्व१॑स्य नो॑ वसो ॥ ४ ॥
मा नो॑ नि॒दे च॒ वक्त॑वेऽर्यो र॑न्धी॒रारा॑व्णे । त्वे अपि॒ क्रतु॑र्मम ॥ ५ ॥
त्वं वर्मा॑सि स॒प्रथः॑ पुरोयो॒धश्च॑ वृत्रहन् । त्वया॒ प्रति॑ ब्रुवे यु॒जा ॥ ६ ॥
॥ १६ ॥ म॒हाँ उ॒तासि॒ यस्य॒ तेऽ नु॑ स्व॒धाव॑री॒ सहः॑ । म॒म्नाते॑ इन्द्र रोद॒सी ॥ ७ ॥
तं त्वा॑ म॒रुत्व॑ती॒ परि॒ भुव॒द्वाणी॑ स॒याव॑री । नक्ष॑माणा॒ सह॒ द्युभिः॑ ॥ ८ ॥
ऊ॒र्ध्वास॒स्त्वान्वि॑न्दवो॒ भुव॑न्द॒स्ममु॑प द्यवि॑ । सं ते॑ नमन्त कृ॒ष्टयः॑ ॥ ९ ॥
प्र वो॑ म॒हे म॑हिवृधे॑ भरध्वं॒ प्रचे॑तसे॒ प्र सु॑म॒तिं कृ॑णुध्वम् ।
विशः॑ पू॒र्वीः प्र च॑रा चर्षणि॒प्राः ॥ १० ॥
उ॒रु॒व्यच॑से म॒हिने॑ सुवृ॒क्तिमिन्द्रा॑य॒ ब्रह्म॑ जनयन्त॒ विप्राः॑ ।
तस्य॑ व्र॒तानि॒ न मि॑नन्ति धी॒राः ॥ ११ ॥
इन्द्रं॒ वाणी॒रनु॑त्तमन्यु॒मेव स॒त्रा राजा॑नं दधिरे॒ सह॑ध्यै ।
हर्य॑श्वाय बर्हया॒ समा॒पीन् ॥ १२ ॥

[३२] द्वात्रिंशं सूक्तम्

ऋषिः—१-२५, २६[२], २७ वसिष्ठः; २६[१] वसिष्ठः शक्तिर्वा ॥ देवता—इन्द्रः ॥ छन्दः—१, ४, २४ विराड्बृहती; २, ९ पङ्क्तिः ३ साम्नीपङ्क्तिः; ५, १३, १५, १९, २३ निचृत्पङ्क्तिः; ६, ८, १२, १६, १८, २६ निचृद्बृहती; ७ विराट्पङ्क्तिः; १०, १४ भुरिगनुष्टुप्; ११, २७ बृहती; १७, २५ भुरिग्बृहती; २०, २२ स्वराडनुष्टुप्; २१ स्वराड्बृहती ॥ स्वरः—१, ४, ६, ८, ११, १२, १६-१८, २१, २४-२७ मध्यमः; २, ३, ५, ७, ९, १३, १५, १९, २३ पञ्चमः; १०, १४, २०, २२ गान्धारः ॥

॥ १७ ॥ मो षु त्वा॑ वाघत॑श्च॒नारे अ॒स्मन्नि री॑रमन् ।
आरात्ता॑च्चित्सध॒मादं॒ न आ ग॑हीह॒ वा सन्नुप॑ श्रुधि ॥ १ ॥
इ॒मे हि ते॑ ब्रह्मकृ॒तः सु॒ते सचा॒ मधौ॒ न मक्ष॒ आस॑ते ।
इन्द्रे॒ कामं॑ जरि॒तारो॑ वसू॒यवो॒ रथे॒ न पाद॒मा द॑धुः ॥ २ ॥

रायस्कामो वज्रहस्तं सुदक्षिणं पुत्रो न पितरं हुवे ॥ ३ ॥
इम इन्द्राय सुन्विरे सोमासो दध्याशिरः ।
ताँ आ मदाय वज्रहस्त पीतये हरिभ्यां याह्योक आ ॥ ४ ॥
श्रवच्छुत्कर्ण ईयते वसूनां नू चिन्नो मर्धिषद्गिरः ।
सद्यश्चिद्यः सहस्राणि शता ददन्नकिर्दित्सन्तमा मिनत् ॥ ५ ॥
॥ १८ ॥ स वीरो अप्रतिष्कुत इन्द्रेण शूशुवे नृभिः ।
यस्ते गभीरा सवनानि वृत्रहन्त्सुनोत्या च धावति ॥ ६ ॥
भवा वरूथं मघवन्मघोनां यत्समजासि शर्धतः ।
वि त्वाहतस्य वेदनं भजेमह्या दूणाशो भरा गयम् ॥ ७ ॥
सुनोता सोमपावने सोममिन्द्राय वज्रिणे ।
पचता पक्तीरवसे कृणुध्वमित्पृणन्नित्पृणते मयः ॥ ८ ॥
मा स्तेधत सोमिनो दक्षता महे कृणुध्वं राय आतुजे ।
तरणिरिज्जयति क्षेति पुष्यति न देवासः कवत्नवे ॥ ९ ॥
नकिः सुदासो रथं पर्यास न रीरमत् ।
इन्द्रो यस्याविता यस्य मरुतो गमत्स गोमति व्रजे ॥ १० ॥
॥ १९ ॥ गमद्वाजं वाजयन्निन्द्र मर्त्यो यस्य त्वमविता भुवः ।
अस्माकं बोध्यविता रथानामस्माकं शूर नृणाम् ॥ ११ ॥
उदिन्नवस्य रिच्यतेऽशो धनं न जिग्युषः ।
य इन्द्रो हरिवान्न दभन्ति तं रिपो दक्षं दधाति सोमिनि ॥ १२ ॥
मन्त्रमखर्वं सुधितं सुपेशसं दधात यज्ञियेष्वा ।
पूर्वीश्चन प्रसितयस्तरन्ति तं य इन्द्रे कर्मणा भुवत् ॥ १३ ॥
कस्तमिन्द्र त्वावसुमा मर्त्यो दधर्षति ।
श्रद्धा इत्ते मघवन्पार्ये दिवि वाजी वाजं सिषासति ॥ १४ ॥
मघोनः स्म वृत्रहत्येषु चोदय ये ददति प्रिया वसु ।
तव प्रणीती हर्यश्व सूरिभिर्विश्वा तरेम दुरिता ॥ १५ ॥

॥ २० ॥ तवेदिन्द्रावमं वसु त्वं पुष्यसि मध्यमम्।
सत्रा विश्वस्य परमस्य राजसि नकिष्ट्वा गोषु वृण्वते॥ १६॥
त्वं विश्वस्य धनदा असि श्रुतो य ईं भवन्त्याजयः।
तवायं विश्वः पुरुहूत पार्थिवोऽवस्युर्नाम भिक्षते॥ १७॥
यदिन्द्र यावतस्त्वमेतावदहमीशीय।
स्तोतारमिद्दिधिषेय रदावसो न पापत्वाय रासीय॥ १८॥
शिक्षेयमिन्महयते दिवेदिवे राय आ कुहचिद्विदे।
नहि त्वदन्यन्मघवन्न आप्यं वस्यो अस्ति पिता चन॥ १९॥
तरणिरित्सिषासति वाजं पुरन्ध्या युजा।
आ व इन्द्रं पुरुहूतं नमे गिरा नेमिं तष्टेव सुद्रवम्॥ २०॥
॥ २१ ॥ न दुष्टुती मर्त्यो विन्दते वसु न स्रेधन्तं रयिर्नशत्।
सुशक्तिरिन्मघवन्तुभ्यं मावते देष्णं यत्पार्ये दिवि॥ २१॥
अभि त्वा शूर नोनुमोऽदुग्धाइव धेनवः।
ईशानमस्य जगतः स्वर्दृशमीशानमिन्द्र तस्थुषः॥ २२॥
न त्वावाँ अन्यो दिव्यो न पार्थिवो न जातो न जनिष्यते।
अश्वायन्तो मघवन्निन्द्र वाजिनो गव्यन्तस्त्वा हवामहे॥ २३॥
अभी षतस्तदा भरेन्द्र ज्यायः कनीयसः।
पुरूवसुर्हि मघवन्त्सनादसि भरेभरे च हव्यः॥ २४॥
परा णुदस्व मघवन्नमित्रान्त्सुवेदा नो वसू कृधि।
अस्माकं बोध्यविता महाधने भवा वृधः सखीनाम्॥ २५॥
इन्द्र क्रतुं न आ भर पिता पुत्रेभ्यो यथा।
शिक्षा णो अस्मिन्पुरुहूत यामनि जीवा ज्योतिरशीमहि॥ २६॥
मा नो अज्ञाता वृजना दुराध्यो३ माशिवासो अव क्रमुः।
त्वया वयं प्रवतः शश्वतीरपोऽति शूर तरामसि॥ २७॥

[३३] त्रयस्त्रिंशं सूक्तम्

ऋषिः—संस्तवो वसिष्ठस्य सपुत्रस्येन्द्रेण वा संवादः; १-९ वसिष्ठपुत्राः; १०-१४ वसिष्ठः ॥
देवता—त एव ॥ छन्दः—१, २, ६, १२, १३ त्रिष्टुप्; ३-५, ७, ९, १४ निचृत्त्रिष्टुप्;
८, ११ विराट्त्रिष्टुप्; १० भुरिक्पङ्क्तिः ॥ स्वरः—१-९, ११-१४ धैवतः; १० पञ्चमः ॥

श्वित्यञ्चो॑ मा दक्षिण॒तस्क॑पर्दा धि॒यंजि॒न्वासो॑ अ॒भि हि प्र॑म॒न्दुः।
उ॒त्ति॒ष्ठ॒न्वोचे॒ परि॑ ब॒र्हिषो॒ नॄन्न मे॑ दू॒रादवि॑तवे॒ वसि॑ष्ठाः ॥ १ ॥
दू॒रादि॑न्द्र॒मन॑यन्ना सु॒तेन॑ ति॒रो वै॑श॒न्तमति॒ पान्त॑मु॒ग्रम्।
पाशद्यु॑म्नस्य वाय॒तस्य॒ सोमा॑त्सु॒तादि॑न्द्रोऽवृणीता॒ वसि॑ष्ठान् ॥ २ ॥
ए॒वेन्नु कं॒ सिन्धु॑मेभिस्तता॒रे॒वेन्नु कं॑ भे॒दमे॑भिर्जघान।
ए॒वेन्नु कं॑ दाशरा॒ज्ञे सु॒दास॑ं प्राव॒दिन्द्रो॒ ब्रह्म॑णा वो॒ वसि॑ष्ठाः ॥ ३ ॥
जु॒ष्टी॑ नरो॒ ब्रह्म॑णा वः पितॄ॒णामक्ष॑मव्यय॑ं न किला॑ रिषाथ।
यच्छक्व॑रीषु बृ॒हता॑ रवे॒णेन्द्रे॒ शुष्म॒मद॑धाता॒ वसि॑ष्ठाः ॥ ४ ॥
उद्ह्या॑मि॒वेत्तृ॒ष्णजो॑ ना॒थि॒तासोऽदीधयुर्दाशरा॒ज्ञे वृ॒तास॑ः।
वसि॑ष्ठस्य स्तुव॒त इन्द्रो॑ अश्रोदुरुं तृत्सु॒भ्यो अकृणोदु लो॒कम् ॥ ५ ॥
दण्डाइ॒वेद्गोअ॑जनास आस॒न्परि॑च्छिन्ना भर॒ता अ॑र्भ॒कास॑ः।
अभ॑वच्च पुरए॒ता वसि॑ष्ठ॒ आदित्तृत्सू॑नां॒ विशो॑ अप्रथन्त ॥ ६ ॥
त्रय॑ः कृण्वन्ति॒ भुव॑नेषु॒ रेत॑स्तिस्रः॒ प्र॒जा आर्या॒ ज्योति॑रग्राः।
त्रयो॑ घ॒र्मास॑ उ॒षस॑ं सचन्ते॒ सर्वाँ॒ इत्ताँ अनु॑ विदुर्वसि॑ष्ठाः ॥ ७ ॥
सूर्य॑स्येव व॒क्षथो॒ ज्योति॑रेषां समु॒द्रस्ये॑व महि॒मा ग॑भी॒रः।
वात॑स्येव प्रज॒वो नान्ये॒न॒ स्तोमो॑ वसिष्ठा॒ अन्वे॑तवे वः ॥ ८ ॥
त इन्नि॒ण्यं हृद॑यस्य प्रके॒तैः स॒हस्र॑वल्शमभि॒ सं च॑रन्ति।
य॒मेन॑ त॒तं प॑रि॒धिं वय॑न्तोऽप्स॒रस॒ उप॑ सेदुर्वसि॑ष्ठाः ॥ ९ ॥
वि॒द्युतो॒ ज्योति॒ः परि॑ सं॒जिहा॑नं मि॒त्रावरु॑णा॒ यदप॑श्यतां त्वा।
तत्ते॒ जन्मो॒तैकं॑ वसिष्ठागस्त्यो॒ यत्त्वा॑ वि॒श आ॑ज॒भार॑ ॥ १० ॥
उ॒तासि॑ मैत्रावरु॒णो व॑सिष्ठो॒र्वश्या॑ ब्रह्मन्मन॒सोऽधि॑ जा॒तः।
द्रप्सं॑ स्कन्नं ब्रह्म॑णा॒ दैव्ये॑न॒ विश्वे॑ दे॒वाः पुष्क॑रे त्वाददन्त ॥ ११ ॥

स प्रकेत उभयस्य प्रविद्वान्त्सहस्त्रदान उत वा सदानः।
यमेन ततं परिधिं वयिष्यन्नप्सरसः परि जज्ञे वसिष्ठः॥ १२॥
सत्रे ह जाताविषिता नमोभिः कुम्भे रेतः सिषिचतुः समानम्।
ततो ह मान उदियाय मध्यात्ततो जातमृषिमाहुर्वसिष्ठम्॥ १३॥
उक्थभृतं सामभृतं बिभर्ति ग्रावाणं बिभ्रत्प्र वदात्यग्रे।
उपैनमाध्वं सुमनस्यमाना आ वो गच्छति प्रतृदो वसिष्ठः॥ १४॥

तृतीयोऽनुवाकः [३४] चतुस्त्रिंशं सूक्तम्

ऋषिः—वसिष्ठः॥ देवता—१-१५, १८-२५ विश्वे देवाः; १६ अहिः; १७ अहिर्बुध्न्यः॥
छन्दः—१, २, ५, १२-१४, १६, १९, २० भुरिगार्चीगायत्री; ३, ४,१७ आर्चीगायत्री; ६-११, १५, १८, २१ पादनिचृद्गायत्री; २२, २४ निचृदार्षीत्रिष्टुप्; २३ आर्षी त्रिष्टुप्; २५ विराडार्षीत्रिष्टुप्॥ स्वरः—१-२१ षड्जः; २२-२५ धैवतः॥

॥ २५॥ प्र शुक्रैतु देवी मनीषा अस्मत्सुतष्टो रथो न वाजी॥ १॥
विदुः पृथिव्या दिवो जनित्रं शृण्वन्त्यापो अध क्षरन्तीः॥ २॥
आपश्चिदस्मै पिन्वन्त पृथ्वीर्वृत्रेषु शूरा मंसन्त उग्राः॥ ३॥
आ धूर्ष्वस्मै दधाताश्वानिन्द्रो न वज्री हिरण्यबाहुः॥ ४॥
अभि प्र स्थाताहेव यज्ञं यातेव पत्मन्त्मना हिनोत॥ ५॥
त्मना समत्सु हिनोत यज्ञं दधात केतुं जनाय वीरम्॥ ६॥
उदस्य शुष्माद्भानुर्नार्त बिभर्ति भारं पृथिवी न भूम॥ ७॥
ह्वयामि देवाँ अयातुरग्रे साधन्नृतेन धियं दधामि॥ ८॥
अभि वो देवीं धियं दधिध्वं प्र वो देवत्रा वाचं कृणुध्वम्॥ ९॥
आ चष्ट आसां पाथो नदीनां वरुण उग्रः सहस्त्रचक्षाः॥ १०॥
॥ २६॥ राजा राष्ट्रानां पेशो नदीनामनुत्तमस्मै क्षत्रं विश्वायु॥ ११॥
अविष्टो अस्मान्विश्वासु विक्ष्वद्युं कृणोत शंसं निनित्सोः॥ १२॥
व्येतु दिद्युद् द्विषामशेवा युयोत विष्वग्रपस्तनूनाम्॥ १३॥
अवीन्नो अग्निर्हव्यान्नमोभिः प्रेष्ठो अस्मा अधायि स्तोमः॥ १४॥
सजूर्देवेभिरपां नपातं सखायं कृध्वं शिवो नो अस्तु॥ १५॥
अब्जामुक्थैरहिं गृणीषे बुध्ने नदीनां रजःसु षीदन्॥ १६॥

मा नोऽहिर्बुध्न्यो रिषे धान्मा यज्ञो अस्य स्त्रिधदृतायोः ॥ १७ ॥
उत न एषु नृषु श्रवो धुः प्र राये यन्तु शर्धन्तो अर्यः ॥ १८ ॥
तपन्ति शत्रुं स्वर्ण भूमा महासेनासो अमेभिरेषाम् ॥ १९ ॥
आ यन्नः पत्नीर्गमन्त्यच्छा त्वष्टा सुपाणिर्दधातु वीरान् ॥ २० ॥
॥ २७ ॥ प्रति नः स्तोमं त्वष्टा जुषेत स्यादस्मे अरमतिर्वसूयुः ॥ २१ ॥
ता नो रासन्नातिषाचो वसून्या रोदसी वरुणानी शृणोतु ।
वरूत्रीभिः सुशरणो नो अस्तु त्वष्टा सुदत्रो वि दधातु रायः ॥ २२ ॥
तन्नो रायः पर्वतास्तन्न आपस्तद्रातिषाच ओषधीरुत द्यौः ।
वनस्पतिभिः पृथिवी सजोषा उभे रोदसी परि पासतो नः ॥ २३ ॥
अनु तदुर्वी रोदसी जिहाताममु द्युक्षो वरुण इन्द्रसखा ।
अनु विश्वे मरुतो ये सहासो रायः स्याम धरुणं धियध्यै ॥ २४ ॥
तन्न इन्द्रो वरुणो मित्रो अग्निरापः ओषधीर्वनिनो जुषन्त ।
शर्मन्त्स्याम मरुतामुपस्थे यूयं पात स्वस्तिभिः सदा नः ॥ २५ ॥

[३५] पञ्चत्रिंशं सूक्तम्

ऋषिः—वसिष्ठः ॥ देवता—विश्वे देवाः ॥ छन्दः—१-५, ११, १२ त्रिष्टुप्; ६, ८, १०, १५ निचृत्त्रिष्टुप्; ७, ९ विराट्त्रिष्टुप्; १३, १४ भुरिक्पङ्क्तिः ॥ स्वरः—१-१२, १५ धैवतः; १३, १४ पञ्चमः ॥

॥ २८ ॥ शं न इन्द्राग्नी भवतामवोभिः शं न इन्द्रावरुणा रातहव्या ।
शमिन्द्रासोमा सुविताय शं योः शं न इन्द्रापूषणा वाजसातौ ॥ १ ॥
शं नो भगः शमु नः शंसो अस्तु शं नः पुरंधिः शमु सन्तु रायः ।
शं नः सत्यस्य सुयमस्य शंसः शं नो अर्यमा पुरुजातो अस्तु ॥ २ ॥
शं नो धाता शमु धर्ता नो अस्तु शं न उरूची भवतु स्वधाभिः ।
शं रोदसी बृहती शं नो अद्रिः शं नो देवानां सुहवानि सन्तु ॥ ३ ॥
शं नो अग्निर्ज्योतिरनीको अस्तु शं नो मित्रावरुणावश्विना शम् ।
शं नः सुकृतां सुकृतानि सन्तु शं न इषिरो अभि वातु वातः ॥ ४ ॥
शं नो द्यावापृथिवी पूर्वहूतौ शमन्तरिक्षं दृशये नो अस्तु ।
शं न ओषधीर्वनिनो भवन्तु शं नो रजसस्पतिरस्तु जिष्णुः ॥ ५ ॥

॥ २९ ॥शं न इन्द्रो वसुभिर्देवो अस्तु शमादित्येभिर्वरुणः सुशंसः।
शं नो रुद्रो रुद्रेभिर्जलाषः शं नस्त्वष्टा ग्नाभिरिह शृणोतु॥ ६ ॥
शं नः सोमो भवतु ब्रह्म शं नः शं नो ग्रावाणः शमु सन्तु यज्ञाः।
शं नः स्वरूणां मितयो भवन्तु शं नः प्रस्वः शम्वस्तु वेदिः॥ ७ ॥
शं नः सूर्य उरुचक्षा उदेतु शं नश्चतस्रः प्रदिशो भवन्तु।
शं नः पर्वता ध्रुवयो भवन्तु शं नः सिन्धवः शमु सन्त्वापः॥ ८ ॥
शं नो अदितिर्भवतु व्रतेभिः शं नो भवन्तु मरुतः स्वर्काः।
शं नो विष्णुः शमु पूषा नो अस्तु शं नो भवित्रं शम्वस्तु वायुः॥ ९ ॥
शं नो देवः सविता त्रायमाणः शं नो भवन्तूषसो विभातीः।
शं नः पर्जन्यो भवतु प्रजाभ्यः शं नः क्षेत्रस्य पतिरस्तु शंभुः॥ १० ॥
॥ ३० ॥शं नो देवा विश्वदेवा भवन्तु शं सरस्वती सह धीभिरस्तु।
शमभिषाचः शमु रातिषाचः शं नो दिव्याः पार्थिवाः शं नो अप्याः॥ ११ ॥
शं नः सत्यस्य पतयो भवन्तु शं नो अर्वन्तः शमु सन्तु गावः।
शं न ऋभवः सुकृतः सुहस्ताः शं नो भवन्तु पितरो हवेषु॥ १२ ॥
शं नो अज एकपाद्देवो अस्तु शं नोऽहिर्बुध्न्यः शं समुद्रः।
शं नो अपां नपात्पेरुरस्तु शं नः पृश्निर्भवतु देवगोपा॥ १३ ॥
आदित्या रुद्रा वसवो जुषन्तेदं ब्रह्म क्रियमाणं नवीयः।
शृण्वन्तु नो दिव्याः पार्थिवासो गोजाता उत ये यज्ञियासः॥ १४ ॥
ये देवानां यज्ञिया यज्ञियानां मनोर्यजत्रा अमृता ऋतज्ञाः।
ते नो रासन्तामुरुगायमद्य यूयं पात स्वस्तिभिः सदा नः॥ १५ ॥

॥ इति पञ्चमाष्टके तृतीयोऽध्यायः ॥
[तृतीयाध्याये वर्गाः ३०, सूक्तानि १६, ऋचः १६५]

अथ चतुर्थोऽध्यायः

[३६] षट्त्रिंशं सूक्तम्

ऋषिः—वसिष्ठः ॥ देवता—विश्वे देवाः ॥ छन्दः—१, ७ भुरिक्पङ्क्तिः; २ त्रिष्टुप्; ३, ४, ६ निचृत्त्रिष्टुप्; ५ पङ्क्तिः; ८, ९ विराट्त्रिष्टुप् ॥ स्वरः—१, ५, ७ पञ्चमः; २-४, ६, ८, ९ धैवतः ॥

॥ १ ॥ प्र ब्रह्मैतु सदनादृतस्य वि रश्मिभिः ससृजे सूर्यो गाः ।
वि सानुना पृथिवी संस्त उर्वी पृथु प्रतीकमध्येधे अग्निः ॥ १ ॥
इमां वां मित्रावरुणा सुवृक्तिमिषं न कृण्वे असुरा नवीयः ।
इनो वामन्यः पदवीरदब्धो जनं च मित्रो यतति ब्रुवाणः ॥ २ ॥
आ वातस्य ध्रजतो रन्त इत्या अपीपयन्त धेनवो न सूदाः ।
महो दिवः सदने जायमानोऽचिक्रदद् वृषभः सस्मिन्नूधन् ॥ ३ ॥
गिरा य एता युनजद्धरी त इन्द्र प्रिया सुरथा शूर धायू ।
प्र यो मन्युं रिरिक्षतो मिनात्या सुक्रतुमर्यमणं ववृत्याम् ॥ ४ ॥
यजन्ते अस्य सख्यं वयश्च नमस्विनः स्व ऋतस्य धामन् ।
वि पृक्षो बाबधे नृभिः स्तवान इदं नमो रुद्राय प्रेष्ठम् ॥ ५ ॥
॥ २ ॥ आ यत्साकं यशसो वावशानाः सरस्वती सप्तथी सिन्धुमाता ।
याः सुष्वयन्त सुदुघाः सुधारा अभि स्वेन पयसा पीप्यानाः ॥ ६ ॥
उत त्ये नो मरुतो मन्दसाना धियं तोकं च वाजिनोऽवन्तु ।
मा नः परि ख्यदक्षरा चरन्त्यवीवृधन्युज्यं ते रयिं नः ॥ ७ ॥
प्र वो महीमरमतिं कृणुध्वं प्र पूषणं विदथ्यं न वीरम् ।
भगं धियोऽवितारं नो अस्याः सातौ वाजं रातिषाचं पुरन्धिम् ॥ ८ ॥
अच्छायं वो मरुतः श्लोक एत्वच्छा विष्णुं निषिक्तपामवोभिः ।
उत प्रजायै गृणते वयो धुर्यूयं पात स्वस्तिभिः सदा नः ॥ ९ ॥

[३७] सप्तत्रिंशं सूक्तम्

ऋषिः—वसिष्ठः ॥ देवता—विश्वे देवाः ॥ छन्दः—१, ३ त्रिष्टुप्; २, ७ निचृत्त्रिष्टुप्; ४ निचृत्पङ्क्तिः; ५, ८ विराट्त्रिष्टुप्; ६ स्वराट्पङ्क्तिः ॥ स्वरः—१-३, ५, ७, ८ धैवतः; ४, ६ पञ्चमः ॥

॥ ३ ॥ आ वो वाहिष्ठो वहतु स्तवध्यै रथो वाजा ऋभुक्षणो अमृक्तः ।
अभि त्रिपृष्ठैः सवनेषु सोमैर्मदे सुशिप्रा महभिः पृणध्वम् ॥ १ ॥

यूयं ह रत्नं मघवत्सु धत्थ स्वर्दृशं ऋभुक्षणो अमृक्तम्।
सं यज्ञेषु स्वधावन्तः पिबध्वं वि नो राधांसि मतिभिर्दयध्वम्॥ २॥
उवोचिथ हि मघवन्देष्णं महो अर्भस्य वसुनो विभागे।
उभा ते पूर्णा वसुना गभस्ती न सूनृता नि यमते वसव्या॥ ३॥
त्वमिन्द्र स्वयशा ऋभुक्षा वाजो न साधुरस्तमेष्यृक्वा।
वयं नु ते दाश्वांसः स्याम ब्रह्म कृण्वन्तो हरिवो वसिष्ठाः॥ ४॥
सनितासि प्रवतो दाशुषे चिद्याभिर्विवेषो हर्यश्व धीभिः।
ववन्मा नु ते युज्याभिरूती कदा न इन्द्र राय आ दशस्येः॥ ५॥
॥ ४॥ वासयसीव वेधसस्त्वं नः कदा न इन्द्र वचसो बुबोधः।
अस्तं तात्या धिया रयिं सुवीरं पृक्षो नो अर्वा न्युहीत वाजी॥ ६॥
अभि यं देवी निर्ऋतिश्चिदीशे नक्षन्त इन्द्रं शरदः सुपृक्षः।
उप त्रिबन्धुर्जरदष्टिमेत्यस्ववेशं यं कृणवन्त मर्तीः॥ ७॥
आ नो राधांसि सवितः स्तवध्या आ रायो यन्तु पर्वतस्य रातौ।
सदा नो दिव्यः पायुः सिषक्तु यूयं पात स्वस्तिभिः सदा नः॥ ८॥

[३८] अष्टात्रिंशं सूक्तम्

ऋषिः—वसिष्ठः॥ देवता—१-६[१] सविता; ६[२] सविता भगो वा; ७, ८ वाजिनः॥
छन्दः—१, ३, ८ निचृत्त्रिष्टुप्; २, ४, ६ स्वराट्पङ्क्तिः; ५ विराट्त्रिष्टुप्;
७ भुरिक्पङ्क्तिः॥ स्वरः—१, ३, ५, ८ धैवतः; २, ४, ६, ७ पञ्चमः॥

॥ ५॥ उदु ष्य देवः सविता ययाम हिरण्ययीममतिं यामशिश्रेत्।
नूनं भगो हव्यो मानुषेभिर्वि यो रत्ना पुरूवसुर्दधाति॥ १॥
उदु तिष्ठ सवितः श्रुध्यस्य हिरण्यपाणे प्रभृतावृतस्य।
व्युर्वीं पृथ्वीममतिं सृजान आ नृभ्यो मर्तभोजनं सुवानः॥ २॥
अपि ष्टुतः सविता देवो अस्तु यमा चिद्विश्वे वसवो गृणन्ति।
स नः स्तोमान्नमस्यश्चनो धाद्विश्वेभिः पातु पायुभिर्नि सूरीन्॥ ३॥
अभि यं देव्यदितिर्गृणाति सवं देवस्य सवितुर्जुषाणा।
अभि सम्राजो वरुणो गृणन्त्यभि मित्रासो अर्यमा सजोषाः॥ ४॥

अभि ये मिथो वनुषः सपन्ते रातिं दिवो रातिषाचः पृथिव्याः।
अहिर्बुध्न्य उत नः शृणोतु वरूत्र्येकधेनुभिर्नि पातु॥ ५॥
अनु तन्नो जास्पतिर्मंसीष्ट रत्नं देवस्य सवितुरियानः।
भगमुग्रोऽवसे जोहवीति भगमनुग्रो अध याति रत्नम्॥ ६॥
शं नो भवन्तु वाजिनो हवेषु देवताता मितद्रवः स्वर्काः।
जम्भयन्तोऽहिं वृकं रक्षांसि सनेम्यस्मद्युयवन्नमीवाः॥ ७॥
वाजेवाजेऽवत वाजिनो नो धनेषु विप्रा अमृता ऋतज्ञाः।
अस्य मध्वः पिबत मादयध्वं तृप्ता यात पथिभिर्देवयानैः॥ ८॥

[३९] एकोनचत्वारिंशं सूक्तम्

ऋषिः—वसिष्ठः॥ देवता—विश्वे देवाः॥ छन्दः—१, २, ५, ७ निचृत्त्रिष्टुप्; ३ स्वराट्त्रिष्टुप्; ४, ६ विराट्त्रिष्टुप्॥ स्वरः—धैवतः॥

॥ ६॥ ऊर्ध्वो अग्निः सुमतिं वस्वो अश्रेत्प्रतीची जूर्णिर्देवतातिमेति।
भेजाते अद्री रथ्येव पन्थामृतं होता न इषितो यजाति॥ १॥
प्र वावृजे सुप्रया बर्हिरेषामा विश्पतीव बीरिट इयाते।
विशामक्तोरुषसः पूर्वहूतौ वायुः पूषा स्वस्तये नियुत्वान्॥ २॥
ज्मया अत्र वसवो रन्त देवा उरावन्तरिक्षे मर्जयन्त शुभ्राः।
अर्वाक्पथ उरुज्रयः कृणुध्वं श्रोता दूतस्य जग्मुषो नो अस्य॥ ३॥
ते हि यज्ञेषु यज्नियास ऊमाः सधस्थं विश्वे अभि सन्ति देवाः।
ताँ अध्वर उशतो यक्ष्यग्ने श्रुष्टी भगं नासत्या पुरन्धिम्॥ ४॥
आग्ने गिरो दिव आ पृथिव्या मित्रं वह वरुणमिन्द्रमग्निम्।
आर्यमणमदितिं विष्णुमेषां सरस्वती मरुतो मादयन्ताम्॥ ५॥
ररे हव्यं मतिभिर्यज्नियानां नक्षत्कामं मर्त्यानामसिन्वन्।
धाता रयिमविदस्यं सदासां सक्षीमहि युज्येभिर्नु देवैः॥ ६॥
नू रोदसी अभिष्टुते वसिष्ठैर्ऋतावानो वरुणो मित्रो अग्निः।
यच्छन्तु चन्द्रा उपमं नो अर्कं यूयं पात स्वस्तिभिः सदा नः॥ ७॥

[४०] चत्वारिंशं सूक्तम्

ऋषिः—वसिष्ठः ॥ देवता—विश्वे देवाः ॥ छन्दः—१ पङ्क्तिः; २, ४ विराट्त्रिष्टुप्; ३ भुरिक्पङ्क्तिः; ५, ७ निचृत्त्रिष्टुप्; ६ विराट्पङ्क्तिः ॥ स्वरः—१, ३, ६ पञ्चमः; २, ४, ५, ७ धैवतः ॥

॥ ७ ॥ ओ श्रुष्टिर्विदथ्या३ इ समेतु प्रति स्तोमं दधीमहि तुराणाम्।
यदद्य देवः सविता सुवाति स्यामास्य रत्निनो विभागे ॥ १ ॥
मित्रस्तन्नो वरुणो रोदसी च द्युभक्तमिन्द्रो अर्यमा ददातु।
दिदेष्टु देव्यदितीरनर्वा वायुश्च यन्नियुवैते भगश्च ॥ २ ॥
सेदुग्रो अस्तु मरुतः स शुष्मी यं मर्त्यं पृषदश्वा अवाथ।
उतेमग्निः सरस्वती जुनन्ति न तस्य रायः पर्येतास्ति ॥ ३ ॥
अयं हि नेता वरुण ऋतस्य मित्रो राजानो अर्यमापो धुः।
सुहवा देव्यदितिरनर्वा ते नो अंहो अति पर्षन्नरिष्टान् ॥ ४ ॥
अस्य देवस्य मीळ्हुषो वया विष्णोरेषस्य प्रभृथे हविर्भिः।
विदे हि रुद्रो रुद्रियं महित्वं यासिष्टं वर्तिरश्विनाविरावत् ॥ ५ ॥
मात्र पूषन्नाघृण इरस्यो वरूत्री यद्रातिषाचश्च रासन्।
मयोभुवो नो अर्वन्तो नि पान्तु वृष्टिं परिज्मा वातो ददातु ॥ ६ ॥
नू रोदसी अभिष्टुते वसिष्ठैर्ऋतावानो वरुणो मित्रो अग्निः।
यच्छन्तु चन्द्रा उपमं नो अर्कं यूयं पात स्वस्तिभिः सदा नः ॥ ७ ॥

[४१] एकचत्वारिंशं सूक्तम्

ऋषिः—वसिष्ठः ॥ देवता—१ लिङ्गोक्ताः; २-६ भगः; ७ उषाः ॥ छन्दः—१ निचृज्जगती; २, ३, ५, ७ निचृत्त्रिष्टुप्; ४ पङ्क्तिः; ६ त्रिष्टुप् ॥ स्वरः—१ निषादः; २, ३, ५-७ धैवतः; ४ पञ्चमः ॥

॥ ८ ॥ प्रातरग्निं प्रातरिन्द्रं हवामहे प्रातर्मित्रावरुणा प्रातरश्विना।
प्रातर्भगं पूषणं ब्रह्मणस्पतिं प्रातः सोममुत रुद्रं हुवेम ॥ १ ॥
प्रातर्जितं भगमुग्रं हुवेम वयं पुत्रमदितेर्यो विधर्ता।
आध्रश्चिद्यं मन्यमानस्तुरश्चिद्राजा चिद्यं भगं भक्षीत्याह ॥ २ ॥
भग प्रणेतर्भग सत्यराधो भगेमां धियमुदवा ददन्नः।
भग प्र णो जनय गोभिरश्वैर्भग प्र नृभिर्नृवन्तः स्याम ॥ ३ ॥

उतेदानीं भगवन्तः स्यामोत प्रपित्व उत मध्ये अह्नाम्।
उतोदिता मघवन्त्सूर्यस्य वयं देवानां सुमतौ स्याम॥ ४॥
भग एव भगवाँ अस्तु देवास्तेन वयं भगवन्तः स्याम।
तं त्वा भग सर्व इज्जोहवीति स नो भग पुरएता भवेह॥ ५॥
समध्वरायोषसो नमन्त दधिक्रावेव शुचये पदाय।
अर्वाचीनं वसुविदं भगं नो रथमिवाश्वा वाजिन आ वहन्तु॥ ६॥
अश्वावतीर्गोमतीर्न उषासो वीरवतीः सदमुच्छन्तु भद्राः।
घृतं दुहाना विश्वतः प्रपीता यूयं पात स्वस्तिभिः सदा नः॥ ७॥

[४२] द्विचत्वारिंशं सूक्तम्

ऋषिः—वसिष्ठः॥ देवता—विश्वे देवाः॥ छन्दः—१, ३ निचृत्त्रिष्टुप्; २ त्रिष्टुप्; ४, ५ विराट्त्रिष्टुप्; ६ निचृत्पङ्क्तिः॥ स्वरः—१-५ धैवतः; ६ पञ्चमः॥

॥ ९॥ प्र ब्रह्माणो अङ्गिरसो नक्षन्त प्र क्रन्दनुर्नभन्यस्य वेतु।
प्र धेनव उदप्रुतो नवन्त युज्यातामद्री अध्वरस्य पेशः॥ १॥
सुगस्ते अग्ने सनवित्तो अध्वा युक्ष्वा सुते हरितो रोहितश्च।
ये वा सद्मन्नरुषा वीरवाहो हुवे देवानां जनिमानि सत्तः॥ २॥
समु वो यज्ञं महयन्नमोभिः प्र होता मन्द्रो रिरिच उपाके।
यजस्व सु पुर्वणीक देवाना यज्ञियाममर्मतिं ववृत्याः॥ ३॥
यदा वीरस्य रेवतो दुरोणे स्योनशीरतिथिराचिकेतत्।
सुप्रीतो अग्निः सुधितो दम आ स विशे दाति वार्यमियत्यै॥ ४॥
इमं नो अग्ने अध्वरं जुषस्व मरुत्स्विन्द्रे यशसं कृधी नः।
आ नक्ता बर्हिः सदतामुषासोशन्ता मित्रावरुणा यजेह॥ ५॥
एवाग्निं सहस्यं१ वसिष्ठो रायस्कामो विश्वपन्यस्य स्तौत्।
इषं रयिं पप्रथद्वाजमस्मे यूयं पात स्वस्तिभिः सदा नः॥ ६॥

[४३] त्रिचत्वारिंशं सूक्तम्

ऋषिः—वसिष्ठः॥ देवता—विश्वे देवाः॥ छन्दः—१ निचृत्त्रिष्टुप्; २, ५ भुरिक्पङ्क्तिः; ३ विराट्त्रिष्टुप्; ४ त्रिष्टुप्॥ स्वरः—१, ३, ४ धैवतः; २, ५ पञ्चमः॥

॥ १०॥ प्र वो यज्ञेषु देवयन्तो अर्चन्द्यावा नमोभिः पृथिवी इषध्यै।
येषां ब्रह्माण्यसमानि विप्रा विष्वग्वियन्ति वनिनो न शाखाः॥ १॥

प्र यज्ञ एतु हेत्वो न सस्रिरुद्यच्छध्वं समनसो घृताचीः।
स्तृणीत बर्हिरध्वराय साधूर्ध्वा शोचींषि देवयून्यस्थुः॥ २॥
आ पुत्रासो न मातरं विभृत्राः सानौ देवासो बर्हिषः सदन्तु।
आ विश्वाची विदथ्यामनक्त्वग्रे मा नो देवताता मृधस्कः॥ ३॥
ते सीषपन्त जोषमा यजत्रा ऋतस्य धाराः सुदुघा दुहानाः।
ज्येष्ठं वो अद्य मह आ वसूनामा गन्तन समनसो यति ष्ठ॥ ४॥
एवा नो अग्ने विक्ष्वा दशस्य त्वया वयं सहसावन्नास्क्राः।
राया युजा संधमादो अरिष्टा यूयं पात स्वस्तिभिः सदा नः॥ ५॥

[४४] चतुश्चत्वारिंशं सूक्तम्

ऋषिः—वसिष्ठः॥ देवता—लिङ्गोक्ताः॥ छन्दः—१ निचृज्जगती; २, ३ निचृत्त्रिष्टुप्; ४, ५ पङ्क्तिः॥ स्वरः—१ निषादः; २, ३ धैवतः; ४, ५ पञ्चमः॥

॥ ११॥ दधिक्रां वः प्रथममश्विनोषसमग्निं समिद्धं भगमूतये हुवे।
इन्द्रं विष्णुं पूषणं ब्रह्मणस्पतिमादित्यान्द्यावापृथिवी अपः स्वः॥ १॥
दधिक्रामु नमसा बोधयन्त उदीराणा यज्ञमुपप्रयन्तः।
इळां देवीं बर्हिषि सादयन्तोऽश्विना विप्रा सुहवा हुवेम॥ २॥
दधिक्रावाणं बुबुधानो अग्निमुप ब्रुव उषसं सूर्यं गाम्।
ब्रध्नं मँश्चतोर्वरुणस्य बभ्रुं ते विश्वास्मद्दुरिता यावयन्तु॥ ३॥
दधिक्रावा प्रथमो वाज्यर्वाग्रे रथानां भवति प्रजानन्।
संविदान उषसा सूर्येणादित्येभिर्वसुभिरङ्गिरोभिः॥ ४॥
आ नो दधिक्राः पथ्यामनक्त्वृतस्य पन्थामन्वेतवा उ।
शृणोतु नो दैव्यं शर्धो अग्निः शृण्वन्तु विश्वे महिषा अमूराः॥ ५॥

[४५] पञ्चचत्वारिंशं सूक्तम्

ऋषिः—वसिष्ठः॥ देवता—सविता॥ छन्दः—१ विराट्त्रिष्टुप्; २ त्रिष्टुप्; ३, ४ निचृत्त्रिष्टुप्॥ स्वरः—धैवतः॥

॥ १२॥ आ देवो यातु सविता सुरत्नोऽन्तरिक्षप्रा वहमानो अश्वैः।
हस्ते दधानो नर्या पुरूणि निवेशयञ्च प्रसुवञ्च भूम॥ १॥
उदस्य बाहू शिथिरा बृहन्ता हिरण्यया दिवो अन्ताँ अनष्टाम्।
नूनं सो अस्य महिमा पनिष्ट सूरश्चिदस्मा अनु दादपस्याम्॥ २॥

स घा नो देवः सविता सहावा साविषद्वसुपतिर्वसूनि।
विश्रयमाणो अमतिमुरूचीं मर्तभोजनमध रासते नः॥ ३॥
इमा गिरः सवितारं सुजिह्वं पूर्णगभस्तिमीळते सुपाणिम्।
चित्रं वयो बृहदस्मे दधातु यूयं पात स्वस्तिभिः सदा नः॥ ४॥

[४६] षट्चत्वारिंशं सूक्तम्

ऋषिः—वसिष्ठः॥ देवता—रुद्रः॥ छन्दः—१ विराड्जगती; २ निचृत्त्रिष्टुप्; ३ निचृत् जगती; ४ स्वराट्पङ्क्तिः॥ स्वरः—१, ३ निषादः; २ धैवतः; ४ पञ्चमः॥

॥ १३॥ इमा रुद्राय स्थिरधन्वने गिरः क्षिप्रेषवे देवाय स्वधावे।
अषाळहाय सहमानाय वेधसे तिग्मायुधाय भरता शृणोतु नः॥ १॥
स हि क्षयेण क्षम्यस्य जन्मनः साम्राज्येन दिव्यस्य चेतति।
अवन्नवन्तीरुप नो दुरश्चरानमीवो रुद्र जासु नो भव॥ २॥
या ते दिद्युदवसृष्टा दिवस्परि क्षमया चरति परि सा वृणक्तु नः।
सहस्रं ते स्वपिवात भेषजा मा नस्तोकेषु तनयेषु रीरिषः॥ ३॥
मा नो वधी रुद्र मा परा दा मा ते भूम प्रसितौ हीळितस्य।
आ नो भज बर्हिषि जीवशंसे यूयं पात स्वस्तिभिः सदा नः॥ ४॥

[४७] सप्तचत्वारिंशं सूक्तम्

ऋषिः—वसिष्ठः॥ देवता—आपः॥ छन्दः—१, ३ त्रिष्टुप्; २ विराट्त्रिष्टुप्; ४ स्वराट्पङ्क्तिः॥ स्वरः—१-३ धैवतः; ४ पञ्चमः॥

॥ १४॥ आपो यं वः प्रथमं देवयन्त इन्द्रपानमूर्मिमकृण्वतेळः।
तं वो वयं शुचिमरिप्रमद्य घृतप्रुषं मधुमन्तं वनेम॥ १॥
तमूर्मिमापो मधुमत्तमं वोऽपां नपादवत्वाशुहेमा।
यस्मिन्निन्द्रो वसुभिर्मादयाते तमश्याम देवयन्तो वो अद्य॥ २॥
शतपवित्राः स्वधया मदन्तीर्देवीर्देवानामपि यन्ति पाथः।
ता इन्द्रस्य न मिनन्ति व्रतानि सिन्धुभ्यो हव्यं घृतवज्जुहोत॥ ३॥
याः सूर्यो रश्मिभिराततान याभ्य इन्द्रो अरदद्गातुमूर्मिम्।
ते सिन्धवो वरिवो धातना नो यूयं पात स्वस्तिभिः सदा नः॥ ४॥

[४८] अष्टचत्वारिंशं सूक्तम्

ऋषिः—वसिष्ठः ॥ देवता—१-३ ऋभवः; ४ ऋभवो विश्वे देवा वा ॥ छन्दः—१ भुरिक्पङ्क्तिः; २ निचृत्त्रिष्टुप्; ३ त्रिष्टुप्; ४ विराट्त्रिष्टुप् ॥ स्वरः—१ पञ्चमः; २-४ धैवतः ॥

॥ १५ ॥ ऋभुक्षणो वाजा मादयध्वमस्मे नरो मघवानः सुतस्य।
आ वोऽ वाचः क्रतवो न यातां विभ्वो रथं नर्यं वर्तयन्तु ॥ १ ॥
ऋभुर्ऋभुभिरभि वः स्याम विभ्वो विभुभिः शवसा शवांसि।
वाजो अस्माँ अवतु वाजसाताविन्द्रेण युजा तरुषेम वृत्रम् ॥ २ ॥
ते चिद्धि पूर्वीरभि सन्ति शासा विश्वाँ अर्य उपरताति वन्वन्।
इन्द्रो विभ्वाँ ऋभुक्षा वाजो अर्यः शत्रोर्मिथत्या कृणवन्वि नृम्णम् ॥ ३ ॥
नू देवासो वरिवः कर्तना नो भूत नो विश्वेऽ वसे सजोषाः।
समस्मे इषं वसवो ददीरन्यूयं पात स्वस्तिभिः सदा नः ॥ ४ ॥

[४९] एकोनपञ्चाशं सूक्तम्

ऋषिः—वसिष्ठः ॥ देवता—आपः ॥ छन्दः—१ निचृत्त्रिष्टुप्; २, ३ त्रिष्टुप्; ४ विराट्त्रिष्टुप् ॥ स्वरः—धैवतः ॥

॥ १६ ॥ समुद्रज्येष्ठाः सलिलस्य मध्यात्पुनाना यन्त्यनिविशमानाः।
इन्द्रो या वज्री वृषभो रराद ता आपो देवीरिह मामवन्तु ॥ १ ॥
या आपो दिव्या उत वा स्रवन्ति खनित्रिमा उत वा याः स्वयंजाः।
समुद्रार्था याः शुचयः पावकास्ता आपो देवीरिह मामवन्तु ॥ २ ॥
यासां राजा वरुणो याति मध्ये सत्यानृते अवपश्यञ्जनानाम्।
मधुश्चुतः शुचयो याः पावकास्ता आपो देवीरिह मामवन्तु ॥ ३ ॥
यासु राजा वरुणो यासु सोमो विश्वे देवा यासूर्जं मदन्ति।
वैश्वानरो यास्वग्निः प्रविष्टस्ता आपो देवीरिह मामवन्तु ॥ ४ ॥

[५०] पञ्चाशं सूक्तम्

ऋषिः—वसिष्ठः ॥ देवता—१ मित्रावरुणौ; २ अग्निः; ३ विश्वे देवाः; ४ नद्यः ॥ छन्दः—१, ३ स्वराट्त्रिष्टुप्; २ निचृज्जगती; ४ भुरिगतिजगती ॥ स्वरः—१, ३ धैवतः; २, ४ निषादः ॥

॥ १७ ॥ आ मा मित्रावरुणेह रक्षतं कुलाययद्विश्वयन्मा न आ गन्।
अजकावं दुर्दृशीकं तिरो दधे मा मां पद्येन रपसा विदत्त्सरुः ॥ १ ॥

यद्विजाम्न्परुषि वन्दनं भुवदष्ठीवन्तौ परि कुल्फौ च देहत्।
अग्निष्टच्छोचन्नप बाधतामितो मा मां पद्येन रपसा विदत्त्सरुः॥ २॥
यच्छल्मलौ भवति यन्नदीषु यदोषधीभ्यः परि जायते विषम्।
विश्वे देवा निरितस्तत्सुवन्तु मा मां पद्येन रपसा विदत्त्सरुः॥ ३॥
याः प्रवतो निवत उद्वत उदन्वतीरनुदकाश्च याः।
ता अस्मभ्यं पयसा पिन्वमानाः शिवा देवीरशिपदा भवन्तु
सर्वा नद्यो अशिमिदा भवन्तु॥ ४॥

[५१] एकपञ्चाशं सूक्तम्

ऋषिः—वसिष्ठः॥ देवता—आदित्याः॥ छन्दः—१, २ त्रिष्टुप्; ३ निचृत्त्रिष्टुप्॥ स्वरः—धैवतः॥

॥ १८ ॥आदित्यानामवसा नूतनेन सक्षीमहि शर्मणा शन्तमेन।
अनागास्त्वे अदितित्वे तुरास इमं यज्ञं दधतु श्रोषमाणाः॥ १॥
आदित्यासो अदितिर्मादयन्तां मित्रो अर्यमा वरुणो रजिष्ठाः।
अस्माकं सन्तु भुवनस्य गोपाः पिबन्तु सोममवसे नो अद्य॥ २॥
आदित्या विश्वे मरुतश्च विश्वे देवाश्च विश्व ऋभवश्च विश्वे।
इन्द्रो अग्निरश्विना तुष्टुवाना यूयं पात स्वस्तिभिः सदा नः॥ ३॥

[५२] द्विपञ्चाशं सूक्तम्

ऋषिः—वसिष्ठः॥ देवता—आदित्याः॥ छन्दः—१, ३ स्वराट्पङ्क्तिः;
२ निचृत्त्रिष्टुप्॥ स्वरः—१, ३ पञ्चमः; २ धैवतः॥

॥ १९ ॥आदित्यासो अदितयः स्याम पूर्देवत्रा वसवो मर्त्यत्रा।
सनेम मित्रावरुणा सनन्तो भवेम द्यावापृथिवी भवन्तः॥ १॥
मित्रस्तन्नो वरुणो मामहन्त शर्म तोकाय तनयाय गोपाः।
मा वो भुजेमान्यजातमेनो मा तत्कर्म वसवो यच्चयध्वे॥ २॥
तुरण्यवोऽङ्गिरसो नक्षन्त रत्नं देवस्य सवितुरियानाः।
पिता च तन्नो महान्यजत्रो विश्वे देवाः समनसो जुषन्त॥ ३॥

[५३] त्रिपञ्चाशं सूक्तम्

ऋषिः—वसिष्ठः॥ देवता—द्यावापृथिव्यौ॥ छन्दः—१ त्रिष्टुप्; २, ३ निचृत्त्रिष्टुप्॥ स्वरः—धैवतः॥

॥ २० ॥प्र द्यावा यज्ञैः पृथिवी नमोभिः सबाध ईळे बृहती यजत्रे।
ते चिद्धि पूर्वे कवयो गृणन्तः पुरो मही दधिरे देवपुत्रे॥ १॥

प्र पूर्वजे पितरा नव्यसीभिर्गीर्भिः कृणुध्वं सदने ऋतस्य।
आ नो द्यावापृथिवी दैव्येन जनेन यातं महि वां वरूथम्॥ २॥
उतो हि वां रत्नधेयानि सन्ति पुरूणि द्यावापृथिवी सुदासे।
अस्मे धत्तं यदसदस्कृधोयु यूयं पात स्वस्तिभिः सदा नः॥ ३॥

[५४] चतुःपञ्चाशं सूक्तम्

ऋषिः—वसिष्ठः॥ देवता—वास्तोष्पतिः॥ छन्दः—१, ३ निचृत्त्रिष्टुप्; २ विराट्त्रिष्टुप्॥ स्वरः—धैवतः॥

॥ २१॥ वास्तोष्पते प्रति जानीह्यस्मान्त्स्वावेशो अनमीवो भवा नः।
यत्त्वेमहे प्रति तन्नो जुषस्व शं नो भव द्विपदे शं चतुष्पदे॥ १॥
वास्तोष्पते प्रतरणो न एधि गयस्फानो गोभिरश्वेभिरिन्दो।
अजरासस्ते सख्ये स्याम पितेव पुत्रान्प्रति नो जुषस्व॥ २॥
वास्तोष्पते शग्मया संसदा ते सक्षीमहि रण्वया गातुमत्या।
पाहि क्षेम उत योगे वरं नो यूयं पात स्वस्तिभिः सदा नः॥ ३॥

[५५] पञ्चपञ्चाशं सूक्तम्

ऋषिः—वसिष्ठः॥ देवता—१ वास्तोष्पतिः; २-८ इन्द्रः॥ छन्दः—१ निचृद्गायत्री; २-४ बृहती; ५, ७ अनुष्टुप्; ६, ८ निचृदनुष्टुप्॥ स्वरः—१ षड्जः; २-४ मध्यमः; ५-८ गान्धारः॥

॥ २२॥ अमीवहा वास्तोष्पते विश्वा रूपाण्याविशन्।
सखा सुशेव एधि नः॥ १॥
यदर्जुन सारमेय दतः पिशङ्ग यच्छसे।
वीव भ्राजन्त ऋष्टय उप स्रक्वेषु बप्सतो नि षु स्वप॥ २॥
स्तेनं राय सारमेय तस्करं वा पुनःसर।
स्तोतृनिन्द्रस्य रायसि किमस्मान्दुच्छुनायसे नि षु स्वप॥ ३॥
त्वं सूकरस्य दर्दृहि तव दर्दर्तु सूकरः।
स्तोतृनिन्द्रस्य रायसि किमस्मान्दुच्छुनायसे नि षु स्वप॥ ४॥
सस्तु माता सस्तु पिता सस्तु श्वा सस्तु विश्पतिः।
ससन्तु सर्वे ज्ञातयः सस्त्वयमभितो जनः॥ ५॥
य आस्ते यश्च चरति यश्च पश्यति नो जनः।
तेषां सं हन्मो अक्षाणि यथेदं हर्म्यं तथा॥ ६॥

सहस्रशृङ्गो वृषभो यः समुद्रादुदाचरत्।
तेना सहस्येना वयं नि जनान्त्स्वापयामसि॥ ७॥
प्रोष्ठेशया वह्येशया नारीर्यास्तल्पशीवरीः।
स्त्रियो याः पुण्यगन्धास्ताः सर्वाः स्वापयामसि॥ ८॥

चतुर्थोऽनुवाकः [५६] षट्पञ्चाशं सूक्तम्

ऋषिः—वसिष्ठः॥ देवता—मरुतः॥ छन्दः—१ आर्चीगायत्री; २, ६, ७, ९ भुरिकार्चीगायत्री; ३-५ प्राजापत्याबृहती; ८, १० आर्च्युष्णिक्; ११ निचृदार्च्युष्णिक्; १२, १३, १५, १८, १९, २१ निचृत्त्रिष्टुप्; १४, १६ स्वराट्पङ्क्तिः; १७, २० त्रिष्टुप्; २२, २३, २५ विराट्त्रिष्टुप्; २४ पङ्क्तिः॥ स्वरः—१, २, ६, ७, ९ षड्जः; ३-५ मध्यमः; ८, १०, ११ ऋषभः; १२, १३, १५, १७-२३, २५ धैवतः; १४, १६, २४ पञ्चमः॥

॥ २३॥ क ईं व्यक्ता नरः सनीळा रुद्रस्य मर्या अधा स्वश्वाः॥ १॥
नकिर्ह्येषां जनूंषि वेद ते अङ्ग विद्रे मिथो जनित्रम्॥ २॥
अभि स्वपूभिर्मिथो वपन्त वातस्वनसः श्येना अस्पृध्रन्॥ ३॥
एतानि धीरो निण्या चिकेत पृश्निर्यदूधो महो जभार॥ ४॥
सा विट् सुवीरा मरुद्भिरस्तु सनात्सहन्ती पुष्यन्ती नृम्णम्॥ ५॥
यामं येष्ठाः शुभा शोभिष्ठाः श्रिया संमिश्ला ओजोभिरुग्राः॥ ६॥
उग्रं व ओजः स्थिरा शवांस्यधा मरुद्भिर्गणस्तुविष्मान्॥ ७॥
शुभ्रो वः शुष्मः क्रुध्मी मनांसि धुनिर्मुनिरिव शर्धस्य धृष्णोः॥ ८॥
सनेम्यस्मद्युयोत द्विषं मा वो दुर्मतिरिह प्रणङ् नः॥ ९॥
प्रिया वो नाम हुवे तुराणामा यत्तृपन्मरुतो वावशानाः॥ १०॥
॥ २४॥ स्वायुधास इष्मिणः सुनिष्का उत स्वयं तन्वः शुम्भमानाः॥ ११॥
शुची वो हव्या मरुतः शुचीनां शुचिं हिनोम्यध्वरं शुचिभ्यः।
ऋतेन सत्यमृतसाप आयञ्छुचिजन्मानः शुचयः पावकाः॥ १२॥
अंसेष्वा मरुतः खादयो वो वक्षःसु रुक्मा उपशिश्रियाणाः।
वि विद्युतो न वृष्टिभी रुचाना अनु स्वधामायुधैर्यच्छमानाः॥ १३॥
प्र बुध्न्या व ईरते महांसि प्र नामानि प्रयज्यवस्तिरध्वम्।
सहस्रियं दम्यं भागमेतं गृहमेधीयं मरुतो जुषध्वम्॥ १४॥

यदि॑ स्तु॒तस्य॑ मरुतो अधी॒थेत्था विप्र॑स्य वा॒जिनो॒ हवी॑मन्।
म॒क्षू रा॒यः सु॒वीर्य॑स्य दात॒ नू चि॒द्यम॒न्य आद॒भद॑रा॒वा॥ १५॥
॥ २५॥ अत्या॑सो॒ न ये म॒रुत॒: स्वञ्चो॑ यक्ष॒दृशो॒ न शु॒भय॑न्त॒ मर्या॑:।
ते ह॑र्म्ये॒ष्ठा: शिश॑वो॒ न शु॒भ्रा व॒त्सासो॒ न प्र॑क्री॒ळिन॑: पयो॒धा:॥ १६॥
द॒श॒स्यन्तो॑ नो मरुतो॑ मृळन्तु वरिव॒स्यन्तो॒ रोद॑सी सु॒मेके॑।
आ॒रे गो॒हा नृ॒हा व॒धो वो॑ अस्तु सु॒म्नेभि॑र॒स्मे व॑सवो नमध्वम्॥ १७॥
आ वो॒ होता॑ जोहवीति स॒त्तः स॒त्राची॑ रा॒तिं म॑रुतो गृणा॒नः।
य ईव॑तो वृषणो॒ अस्ति॑ गो॒पाः सो अद्व॑यावी हवते व उ॒क्थैः॥ १८॥
इ॒मे तु॒रं म॒रुतो॑ रामयन्ती॒मे सह॒: सह॑स॒ आ न॑मन्ति।
इ॒मे शंसं॑ वनुष्य॒तो नि पा॑न्ति गु॒रु द्वेषो॒ अर॑रुषे दधन्ति॥ १९॥
इ॒मे र॒ध्रं चि॑न्मरुतो॑ जुनन्ति भृमिं॑ चि॒द्यथा॒ वस॑वो जु॒षन्त॑।
अप॑ बाधध्वं वृषण॒स्तमां॑सि ध॒त्त विश्वं॒ तन॑यं तो॒कम॒स्मे॥ २०॥
॥ २६॥ मा वो॑ दात्रान्मरुतो॒ निर॑राम॒ मा प॒श्चाद्घ्म रथ्यो॑ विभा॒गे।
आ नः॑ स्पा॒र्हे भ॑जतना वसव्ये॒३॒॑ यदी॑ सु॒जा॒तं वृ॑षणो वो॒ अस्ति॑॥ २१॥
सं यद्ब॑न्त म॒न्यु॒भिर्ज॑ना॒सः॒ शूरा॑ य॒ह्वीष्वोष॑धीषु॒ वि॒क्षु।
अध॑ स्मा नो मरुतो रुद्रियासस्त्रा॒तारो॑ भूत पृतना॒स्व॒र्यः॥ २२॥
भूरि॑ चक्र मरुत॒: पित्र्या॑ण्यु॒क्थानि॒ या व॑: शस्यन्ते॑ पु॒रा चि॑त्।
म॒रु॒द्भि॑रु॒ग्रः पृ॑तना॒सु॒ सा॑ळ्हा॑ म॒रु॒द्भि॒रित्स॑नि॒ता॒ वा॒ज॒मर्वा॑॥ २३॥
अ॒स्मे वी॒रो म॑रुतः शुष्म्य॑स्तु॒ जना॑नां॒ यो असु॑रो वि॒धर्ता॑।
अ॒पो येन॑ सु॒क्षि॒तये॒ तरे॑माध॒ स्वमोको॑ अ॒भि वः॑ स्याम॥ २४॥
तन्न॒ इन्द्रो॒ वरु॑णो मि॒त्रो अ॒ग्निरा॑प॒ ओष॑धीर्व॒निनो॑ जुषन्त।
शर्म॑न्त्स्याम म॒रुता॑मु॒पस्थे॑ यू॒यं पा॑त स्व॒स्ति॒भि॒: सदा॑ नः॥ २५॥

[५७] सप्तपञ्चाशं सूक्तम्

ऋषिः—वसिष्ठः॥ देवता—मरुतः॥ छन्दः—१ विराट्त्रिष्टुप्; २, ४ त्रिष्टुप्; ३, ५-७ निचृत्त्रिष्टुप्॥ स्वरः—धैवतः॥

॥ २७॥ मध्वो॑ वो॒ नाम॒ मारु॑तं यजत्रा॒: प्र य॒ज्ञेषु॒ शव॑सा मदन्ति।
ये रे॒जय॑न्ति॒ रोद॑सी चिदु॒र्वी पिन्व॒न्त्युत्सं॒ यदया॑सुरु॒ग्राः॥ १॥

निचेतारो हि मरुतो गृणन्तं प्रणेतारो यजमानस्य मन्म।
अस्माकमद्य विदथेषु बर्हिरा वीतये सदत पिप्रियाणाः॥ २॥
नैतावदन्ये मरुतो यथेमे भ्राजन्ते रुक्मैरायुधैस्तनूभिः।
आ रोदसी विश्वपिशः पिशानाः समानमञ्ज्यञ्जते शुभे कम्॥ ३॥
ऋधक्सा वो मरुतो दिद्युदस्तु यद्व आगः पुरुषता करामा।
मा वस्तस्यामपि भूमा यजत्रा अस्मे वो अस्तु सुमतिश्चनिष्ठा॥ ४॥
कृते चिदत्र मरुतो रणन्तानवद्यासः शुचयः पावकाः।
प्र णोऽवत सुमतिभिर्यजत्राः प्र वाजेभिस्तिरत पुष्यसे नः॥ ५॥
उत स्तुतासो मरुतो व्यन्तु विश्वेभिर्नामभिर्नरो हुवींषि।
ददात नो अमृतस्य प्रजायै जिगृत रायः सूनृता मघानि॥ ६॥
आ स्तुतासो मरुतो विश्व ऊती अच्छा सूरीन्त्सवर्ताता जिगात।
ये नस्मना शतिनो वर्धयन्ति यूयं पात स्वस्तिभिः सदा नः॥ ७॥

[५८] अष्टपञ्चाशं सूक्तम्

ऋषिः—वसिष्ठः॥ देवता—मरुतः॥ छन्दः—१ विराट्त्रिष्टुप्; २, ६ भुरिक्पङ्क्तिः; ३, ४ निचृत्त्रिष्टुप्; ५ त्रिष्टुप्॥ स्वरः—१, ३-५ धैवतः; २, ६ पञ्चमः॥

॥ २८ ॥ प्र साकमुक्षे अर्चता गणाय यो दैव्यस्य धाम्नस्तुविष्मान्।
उत क्षोदन्ति रोदसी महित्वा नक्षन्ते नाकं निर्ऋतेरवंशात्॥ १॥
जनूश्चिद्वो मरुतस्त्वेष्येण भीमासस्तुविमन्यवोऽयासः।
प्र ये महोभिरोजसोत सन्ति विश्वो वो यामन्भयते स्वर्दृक्॥ २॥
बृहद्वयो मघवद्भ्यो दधात जुजोषन्निन्मरुतः सुष्टुतिं नः।
गतो नाध्वा वि तिराति जन्तुं प्र णः स्पार्हाभिरूतिभिस्तिरेत॥ ३॥
युष्मोतो विप्रो मरुतः शतस्वी युष्मोतो अर्वा सहुरिः सहस्त्री।
युष्मोतः समाळुत हन्ति वृत्रं प्र तद्वो अस्तु धूतयो देष्णम्॥ ४॥
ताँ आ रुद्रस्य मीळ्हुषो विवासे कुविन्नंसन्ते मरुतः पुनर्नः।
यत्सस्वतीं जिहीळिरे यदाविरव तदेन ईमहे तुराणाम्॥ ५॥
प्र सा वाचि सुष्टुतिर्मघोनामिदं सूक्तं मरुतो जुषन्त।
आराच्चिद् द्वेषो वृषणो युयोत यूयं पात स्वस्तिभिः सदा नः॥ ६॥

[५९] एकोनषष्टितमं सूक्तम्

ऋषिः—वसिष्ठः ॥ देवता—१-११ मरुतः; १२ रुद्रः ॥ छन्दः—१ निचृद्बृहती; २ पङ्क्तिः; ३ बृहती; ४ निचृत्पङ्क्तिः; ५, १२ अनुष्टुप्; ६ स्वराड्बृहती; ७ निचृत्त्रिष्टुप्; ८ त्रिष्टुप्; ९, १० गायत्री; ११ निचृद्गायत्री ॥ स्वरः—१, ३, ६ मध्यमः; २, ४ पञ्चमः; ५, १२ गान्धारः; ७, ८ धैवतः; ९-११ षड्जः ॥

॥ २९ ॥ यं त्रायध्व इदमिदं देवासो यं च नयथ।
तस्मा अग्ने वरुण मित्रार्यमन्मरुतः शर्म यच्छत ॥ १ ॥
युष्माकं देवा अवसाहनि प्रिय ईजानस्तरति द्विषः।
प्र स क्षयं तिरते वि महीरिषो यो वो वराय दाशति ॥ २ ॥
नहि वश्चरमं चन वसिष्ठः परिमंसते।
अस्माकमद्य मरुतः सुते सचा विश्वे पिबत कामिनः ॥ ३ ॥
नहि व ऊतिः पृतनासु मर्धति यस्मा अराध्वं नरः।
अभि व आवर्त्सुमतिर्नवीयसी तूयं यात पिपीषवः ॥ ४ ॥
ओ षु घृष्विराधसो यातनान्धांसि पीतये।
इमा वो हव्या मरुतो रारे हि कं मो ष्व१न्यत्र गन्तन ॥ ५ ॥
आ च नो बर्हिः सदतावृता च नः स्पार्हाणि दातवे वसु।
अस्रेधन्तो मरुतः सोम्ये मधौ स्वाहेह मादयाध्वै ॥ ६ ॥

॥ ३० ॥ सस्वश्चिद्धि तन्व१ः शुम्भमाना आ हंसासो नीलपृष्ठा अपप्तन्।
विश्वं शर्धो अभितो मा नि षेद नरो न रण्वाः सवने मदन्तः ॥ ७ ॥
यो नो मरुतो अभि दुर्हृणायुस्तिरश्चित्तानि वसवो जिघांसति।
द्रुहः पाशान्प्रति स मुचीष्ट तपिष्ठेन हन्मना हन्तना तम् ॥ ८ ॥
सान्तपना इदं हविर्मरुतस्तज्जुजुष्टन । युष्माकोती रिशादसः ॥ ९ ॥
गृहमेधास आ गत मरुतो माप भूतन । युष्माकोती सुदानवः ॥ १० ॥
इहेह वः स्वतवसः कवयः सूर्यत्वचः । यज्ञं मरुत आ वृणे ॥ ११ ॥
त्र्यम्बकं यजामहे सुगन्धिं पुष्टिवर्धनम्।
उर्वारुकमिव बन्धनान्मृत्योर्मुक्षीय मामृतात् ॥ १२ ॥

॥ इति पञ्चमाष्टके चतुर्थोऽध्यायः ॥
[चतुर्थाध्याये वर्गाः ३०, सूक्तानि २४, ऋचः १५६]

अथ पञ्चमोऽध्यायः

[६०] षष्टितमं सूक्तम्

ऋषिः—वसिष्ठः ॥ देवता—१ सूर्यः; २-१२ मित्रावरुणौ ॥ छन्दः—१ पङ्क्तिः; २-४, ६, ७, १२ निचृत्त्रिष्टुप्; ५, ८, ११ त्रिष्टुप्; ९ विराट्पङ्क्तिः; १० स्वराट्पङ्क्तिः ॥ स्वरः—१, ९, १० पञ्चमः; २-८, ११, १२ धैवतः ॥

॥ १ ॥ यद॒द्य सूर्य॒ ब्रवोऽ॑नागा॒ उद्यन्मि॒त्राय॒ वरु॑णाय स॒त्यम्।
व॒यं दे॒व॒त्रादि॑ते स्याम॒ तव॑ प्रि॒यासो॑ अर्यमन्गृ॒णन्तः॑ ॥ १ ॥
ए॒ष स्य मि॑त्रावरुणा नृ॒चक्षा॒ उभे उदे॑ति॒ सूर्यो॑ अ॒भि ज्मन्।
विश्व॑स्य स्था॒तुर्ज॑गत॒श्च गो॒पा ऋ॒जु मर्ते॑षु वृ॒जिना॒ च॒ पश्य॑न् ॥ २ ॥
अयु॑क्त स॒प्त ह॒रित॑: स॒धस्था॒द्या ई॒ वह॑न्ति॒ सूर्य॑॑ घृ॒ताची॑:।
धामा॑नि मित्रावरुणा यु॒वाकु॑: सं॒ यो यू॒थेव॒ जनि॑मानि॒ चष्टे॑ ॥ ३ ॥
उद्वां॑ पृ॒क्षासो॒ मधु॑मन्तो अस्थु॒रा सूर्यो॑॑ अरुहच्छु॒क्रम॑र्ण॑:।
यस्मा॑ आदि॒त्या अध्व॑नो॒ रद॑न्ति मि॒त्रो अ॑र्य॒मा वरु॑णः स॒जोषा॑: ॥ ४ ॥
इ॒मे चे॒तारो॒ अनृ॑तस्य॒ भूरे॑र्मि॒त्रो अ॑र्य॒मा वरु॑णो॒ हि सन्ति॑।
इ॒म ऋ॒तस्य॑ वावृधु॒र्दुरो॑णे॒ शग्मा॑सः॒ पुत्रा॒ अदि॑॑तेरद॑ब्धाः ॥ ५ ॥
इ॒मे मि॒त्रो वरु॑णो॒ दू॒ळभा॑सोऽ चे॒तसं॑ चिच्चितय॒न्ति दक्षै॑:।
अपि॒ क्रतुं॑ सु॒चेत॑सं॒ वत॑न्तस्ति॒रश्चि॒दंहः॑ सु॒पथा॑ नयन्ति ॥ ६ ॥
॥ २ ॥ इ॒मे दि॒वो अनि॑मिषा पृथि॒व्याश्चि॑॑क्वांसो॑ अचे॒तसं॑ नयन्ति।
प्र॒व्रा॒जे चि॑न्न॒द्यो॑ गा॒धम॑स्ति पा॒रं नो॑ अ॒स्य वि॑॑ष्पि॒तस्य॑ पर्षन् ॥ ७ ॥
यद्गो॒पाव॒ददि॑॑तिः॒ शर्म॑॑ भ॒द्रं मि॒त्रो यच्छ॑न्ति॒ वरु॑णः सु॒दास॑े।
तस्मि॒न्ना तो॒कं तन॑यं॒ दधा॑ना॒ मा क॑र्म देव॒हेळ॑नं तु॒रास॑: ॥ ८ ॥
अव॒ वेदि॑ं होत्रा॑भिर्यजेत॒ रिप॒: काश्चि॑द्वरुण॒ध्रुत॒: सः।
परि॒ द्वेषो॑भिर्य॒मा वृ॑णक्तू॒रुं सु॒दास॑े॒ वृष॑णा उ लो॒कम् ॥ ९ ॥
स॒स्व॒श्चि॒द्धि सम्मि॑॑तिस्त्वे॒ष्येषामपी॒च्येन॒ सह॑सा॒ सह॑न्ते।
यु॒ष्म॒द्रिया॒ वृष॑णो॒ रेज॑माना॒ दक्ष॑स्य चिन्महि॒ना मू॒ळता॑ नः ॥ १० ॥

यो ब्रह्मणे सुमतिमायजाते वाजस्य सातौ परमस्य रायः।
सीक्षन्त मन्युं मघवानो अर्य उरु क्षयाय चक्रिरे सुधातु॥ ११॥
इयं देव पुरोहितिर्युवभ्यां यज्ञेषु मित्रावरुणावकारि।
विश्वानि दुर्गा पिपृतं तिरो नो यूयं पात स्वस्तिभिः सदा नः॥ १२॥

[६१] एकषष्टितमं सूक्तम्

ऋषिः—वसिष्ठः॥ देवता—मित्रावरुणौ॥ छन्दः—१ भुरिक्पङ्क्तिः; २, ४ त्रिष्टुप्; ३, ५-७ निचृत्त्रिष्टुप्॥ स्वरः—१ पञ्चमः; २-७ धैवतः॥

॥ ३॥ उद्वां चक्षुर्वरुण सुप्रतीकं देवयोरेति सूर्यस्ततन्वान्।
अभि यो विश्वा भुवनानि चष्टे स मन्युं मर्त्येष्वा चिकेत॥ १॥
प्र वां स मित्रावरुणावृतावा विप्रो मन्मानि दीर्घश्रुदियर्ति।
यस्य ब्रह्माणि सुक्रतू अवाथ आ यत्क्रत्वा न शरदः पृणैथे॥ २॥
प्रोरोर्मित्रावरुणा पृथिव्याः प्र दिव ऋष्वाद् बृहतः सुदानू।
स्पशो दधाथे ओषधीषु विक्ष्वृधग्यतो अनिमिषं रक्षमाणा॥ ३॥
शंसा मित्रस्य वरुणस्य धाम शुष्मो रोदसी बद्बधे महित्वा।
अयन्मासा अयज्वनामवीराः प्र यज्ञमन्मा वृजनं तिराते॥ ४॥
अमूरा विश्वा वृषणाविमा वां न यासु चित्रं ददृशे न यक्षम्।
द्रुहः सचन्ते अनृता जनानां न वां निण्यान्यचिते अभूवन्॥ ५॥
समु वां यज्ञं महयं नमोभिर्हुवे वां मित्रावरुणा सबाधः।
प्र वां मन्मान्यूचसे नवानि कृतानि ब्रह्म जुजुषन्निमानि॥ ६॥
इयं देव पुरोहितिर्युवभ्यां यज्ञेषु मित्रावरुणावकारि।
विश्वानि दुर्गा पिपृतं तिरो नो यूयं पात स्वस्तिभिः सदा नः॥ ७॥

[६२] द्विषष्टितमं सूक्तम्

ऋषिः—वसिष्ठः॥ देवता—१-३ सूर्यः; ४-६ मित्रावरुणौ॥ छन्दः—१, २, ६ विराट्त्रिष्टुप्; ३-५ निचृत्त्रिष्टुप्॥ स्वरः—धैवतः॥

॥ ४॥ उत्सूर्यो बृहदर्चींष्यश्रेत्पुरु विश्वा जनिम मानुषाणाम्।
समो दिवा ददृशे रोचमानः क्रत्वा कृतः सुकृतः कर्तृभिर्भूत्॥ १॥
स सूर्य प्रति पुरो न उद्या एभिः स्तोमेभिरेतशेभिरेवैः।
प्र नो मित्राय वरुणाय वोचोऽनागसो अर्यम्णे अग्नये च॥ २॥

वि नः सहस्रं शुरुधो रदन्त्वृतावानो वरुणो मित्रो अग्निः।
यच्छन्तु चन्द्रा उपमं नो अर्कमा नः कामं पूपुरन्तु स्तवानाः॥ ३॥
द्यावाभूमी अदिते त्रासीथां नो ये वां जज्ञुः सुजनिमान ऋष्वे।
मा हेळे भूम वरुणस्य वायोर्मा मित्रस्य प्रियतमस्य नृणाम्॥ ४॥
प्र बाहवा सिसृतं जीवसे न आ नो गव्यूतिमुक्षतं घृतेन।
आ नो जने श्रवयतं युवाना श्रुतं मे मित्रावरुणा हवेमा॥ ५॥
नू मित्रो वरुणो अर्यमा नस्त्मने तोकाय वरिवो दधन्तु।
सुगा नो विश्वा सुपथानि सन्तु यूयं पात स्वस्तिभिः सदा नः॥ ६॥

[६३] त्रिषष्टितमं सूक्तम्

ऋषिः—वसिष्ठः॥ देवता—१-५[१] सूर्यः; ५[२], ६ मित्रावरुणौ॥ छन्दः—१, ६ विराट्त्रिष्टुप्; २-५ निचृत्त्रिष्टुप्॥ स्वरः—धैवतः॥

॥५॥ उद्वेति सुभगो विश्वचक्षाः साधारणः सूर्यो मानुषाणाम्।
चक्षुर्मित्रस्य वरुणस्य देवश्चर्मेव यः समविव्यक्तमांसि॥ १॥
उद्वेति प्रसवीता जनानां महान्केतुरर्णवः सूर्यस्य।
समानं चक्रं पर्यावृत्सन्यदेतशो वहति धूर्षु युक्तः॥ २॥
विभ्राजमान उषसामुपस्थाद्रेभैरुदेत्यनुमद्यमानः।
एष मे देवः सविता चच्छन्द यः समानं न प्रमिनाति धाम॥ ३॥
दिवो रुक्म उरुचक्षा उदेति दूरेअर्थस्तरणिर्भ्राजमानः।
नूनं जनाः सूर्येण प्रसूता अयन्नर्थानि कृणवन्नपांसि॥ ४॥
यत्रा चक्रुरमृता गातुमस्मै श्येनो न दीयन्नन्वेति पाथः।
प्रति वां सूर उदिते विधेम नमोभिर्मित्रावरुणोत हव्यैः॥ ५॥
नू मित्रो वरुणो अर्यमा नस्त्मने तोकाय वरिवो दधन्तु।
सुगा नो विश्वा सुपथानि सन्तु यूयं पात स्वस्तिभिः सदा नः॥ ६॥

[६४] चतुःषष्टितमं सूक्तम्

ऋषिः—वसिष्ठः॥ देवता—मित्रावरुणौ॥ छन्दः—१-४ त्रिष्टुप्; ५ विराट्त्रिष्टुप्॥ स्वरः—धैवतः॥

॥६॥ दिवि क्षयन्ता रजसः पृथिव्यां प्र वां घृतस्य निर्णिजो ददीरन्।
हव्यं नो मित्रो अर्यमा सुजातो राजा सुक्षत्रो वरुणो जुषन्त॥ १॥

आ राजाना महऋतस्य गोपा सिन्धुपती क्षत्रिया यातमर्वाक्।
इळां नो मित्रावरुणोत वृष्टिमवं दिव इन्वतं जीरदानू॥ २॥
मित्रस्तन्नो वरुणो देवो अर्यः प्र साधिष्ठेभिः पथिभिर्नयन्तु।
ब्रवद्यथा न आदरिः सुदास इषा मदेम सह देवगोपाः॥ ३॥
यो वां गर्तं मनसा तक्षदेतमूर्ध्वां धीतिं कृणवद्धारयच्च।
उक्षेथां मित्रावरुणा घृतेन ता राजाना सुक्षितीस्तर्पयेथाम्॥ ४॥
एष स्तोमो वरुण मित्र तुभ्यं सोमः शुक्रो न वायवेऽयामि।
अविष्टं धियो जिगृतं पुरन्धीर्यूयं पात स्वस्तिभिः सदा नः॥ ५॥

[६५] पञ्चषष्टितमं सूक्तम्

ऋषिः—वसिष्ठः॥ देवता—मित्रावरुणौ॥ छन्दः—१, ५ विराट्त्रिष्टुप्; २ त्रिष्टुप्; ३, ४ निचृत्त्रिष्टुप्॥ स्वरः—धैवतः॥

॥७॥ प्रति वां सूर उदिते सूक्तैर्मित्रं हुवे वरुणं पूतदक्षम्।
ययोरसुर्यमक्षितं ज्येष्ठं विश्वस्य यामन्नाचिता जिगत्नु॥ १॥
ता हि देवानामसुरा तावर्या ता नः क्षितीः करतमूर्जयन्तीः।
अश्याम मित्रावरुणा वयं वां द्यावा च यत्र पीपयन्नहा च॥ २॥
ता भूरिपाशावनृतस्य सेतू दुरत्येतू रिपवे मर्त्याय।
ऋतस्य मित्रावरुणा पथा वामपो न नावा दुरिता तरेम॥ ३॥
आ नो मित्रावरुणा हव्यजुष्टिं घृतैर्गव्यूतिमुक्षतमिळाभिः।
प्रति वामत्र वरमा जनाय पृणीतमुद्नो दिव्यस्य चारोः॥ ४॥
एष स्तोमो वरुण मित्र तुभ्यं सोमः शुक्रो न वायवेऽयामि।
अविष्टं धियो जिगृतं पुरन्धीर्यूयं पात स्वस्तिभिः सदा नः॥ ५॥

[६६] षट्षष्टितमं सूक्तम्

ऋषिः—वसिष्ठः॥ देवता—१-३, १७-१९ मित्रावरुणौ; ४-१३ आदित्याः; १४-१६ सूर्यः॥ छन्दः—१, २, ४, ९ निचृद्गायत्री; ३ विराड्गायत्री; ५-७, १८, १९ आर्षीगायत्री; ८ स्वराड्गायत्री; १० निचृद्बृहती; ११ स्वराड्बृहती; १२ आर्चीस्वराड्बृहती; १३, १५ आर्षीभुरिग् बृहती; १४ आर्षीविराड्बृहती; १६ पुरउष्णिक्; १७ पादनिचृद्गायत्री॥ स्वरः—१-९, १७-१९ षड्जः; १०-१५ मध्यमः; १६ ऋषभः॥

॥८॥ प्र मित्रयोर्वरुणयोः स्तोमो न एतु शूष्यः । नमस्वान्तुविजातयोः॥ १॥
या धारयन्त देवाः सुदक्षा दक्षपितरा । असुर्याय प्रमहसा॥ २॥

ता नः स्तिपा तनूपा वरुण जरितॄणाम् । मित्र साधयतं धियः ॥ ३ ॥
यद्‌द्य सूर उदितेऽ नागा मित्रो अर्यमा । सुवाति सविता भगः ॥ ४ ॥
सुप्रावीरस्तु स क्षयः प्र नु यामन्त्सुदानवः । ये नो अंहोऽतिपिप्रति ॥ ५ ॥
॥ ९ ॥ उत स्वराजो अदितिरदब्धस्य व्रतस्य ये । महो राजान ईशते ॥ ६ ॥
प्रति वां सूर उदिते मित्रं गृणीषे वरुणम् । अर्यमणं रिशादसम् ॥ ७ ॥
राया हिरण्यया मतिरियमवृकाय शवसे । इयं विप्रा मेधसातये ॥ ८ ॥
ते स्याम देव वरुण ते मित्र सूरिभिः सह । इषं स्वश्च धीमहि ॥ ९ ॥

बहवः सूरचक्षसोऽ ग्निजिह्वा ऋतावृधः ।
त्रीणि ये येमुर्विदथानि धीतिभिर्विश्वानि परिभूतिभिः ॥ १० ॥
॥ १० ॥ वि ये दधुः शरदं मासमादहर्यज्ञमक्तुं चादृचम् ।
अनाप्यं वरुणो मित्रो अर्यमा क्षत्रं राजान आशत ॥ ११ ॥
तद्वो अद्य मनामहे सूक्तैः सूर उदिते ।
यदोहते वरुणो मित्रो अर्यमा यूयमृतस्य रथ्यः ॥ १२ ॥
ऋतावान ऋतजाता ऋतावृधो घोरासो अनृतद्विषः ।
तेषां वः सुम्ने सुच्छर्दिष्टमे नरः स्याम ये च सूरयः ॥ १३ ॥
उदु त्यद्दर्शतं वपुर्दिव एति प्रतिह्वरे ।
यदीमाशुर्वहति देव एतशो विश्वस्मै चक्षसे अरम् ॥ १४ ॥
शीर्ष्णः शीर्ष्णो जगतस्तस्थुषस्पतिं समया विश्वमा रजः ।
सप्त स्वसारः सुविताय सूर्यं वहन्ति हरितो रथे ॥ १५ ॥
॥ ११ ॥ तच्चक्षुर्देवहितं शुक्रमुच्चरत् ।
पश्येम शरदः शतं जीवेम शरदः शतम् ॥ १६ ॥
काव्यैभिरदाभ्या यातं वरुण द्युमत् । मित्रश्च सोमपीतये ॥ १७ ॥
दिवो धामभिर्वरुण मित्रश्चा यातमद्रुहा । पिबतं सोममातुजी ॥ १८ ॥
आ यातं मित्रावरुणा जुषाणावाहुतिं नरा । पातं सोममृतावृधा ॥ १९ ॥

[६७] सप्तषष्टितमं सूक्तम्

ऋषिः—वसिष्ठः ॥ देवता—अश्विनौ ॥ छन्दः—१, २, ६-८, १० निचृत्त्रिष्टुप्; ३, ५, ९ विराट्त्रिष्टुप्; ४ आर्षीत्रिष्टुप् ॥ स्वरः—धैवतः ॥

॥ १२ ॥ प्रति॑ वां॒ रथं॑ नृपती जु॒रध्यै॑ ह॒विष्म॑ता॒ मन॑सा य॒ज्ञिये॑न।
यो वां॑ दू॒तो न धि॒ष्ण्या॒वज॑ीग॒रच्छा॑ सू॒नुर्न पि॒तरा॑ विवक्मि ॥ १ ॥
अशो॑च्यग्निः स॒मिधा॒नो अ॒स्मे उपो॑ अदृश्रन्तम॒सश्चि॒दन्ता॑ः।
अचे॑ति के॒तुरु॒षस॑ः पु॒रस्ता॑च्छ्रि॒ये दि॒वो दु॑हि॒तुर्जाय॑मानः ॥ २ ॥
अ॒भि वां॑ नू॒नम॑श्विना सु॒हो॑ता॒ स्तोमै॑ः सिषक्ति॒ नास॑त्या विव॒क्वान्।
पू॒र्वीभि॑र्या॒तं प॒थ्या॑भिर्वा॒क्स्व॒र्विदा॒ वसु॑मता॒ रथे॑न ॥ ३ ॥
अ॒वो॒र्वां॑ नू॒नम॑श्विना यु॒वाकु॑र्हुवे॒ यद्वां॑ सु॒ते मा॑ध्वी॒ वसू॑यु॒ः।
आ वां॑ वहन्तु स्थवि॒रासो॒ अश्वा॒ः पिबा॑थो अ॒स्मे सु॒षु॒ता॒ मधू॑नि ॥ ४ ॥
प्राचीं॑मु देवाश्विना धि॒यं॑ मे॑ऽमृ॒ध्रां सा॒तये॑ कृतं॑ वसू॒युम्।
विश्वा॑ अविष्टं॒ वाज॒ आ पु॑र॒न्धीस्ता न॑ः शक्तं॑ शचीपती॒ शची॑भिः ॥ ५ ॥
॥ १३ ॥ अ॒वि॒ष्टं धी॒ष्वश्विना न आ॑सु॒ प्र॒जाव॒द्रेतो॒ अह्र॑यं नो अस्तु।
आ वां॑ तो॒के तन॑ये॒ तूतु॑जानाः सु॒रत्ना॑सो दे॒ववी॑तिं गमेम ॥ ६ ॥
ए॒ष स्य वां॑ पू॒र्व॒गत्वे॑व॒ सख्ये॑ नि॒धिर्हि॒तो मा॑ध्वी॒ रा॒तो अ॒स्मे।
अहे॑ळता॒ मन॒सा या॑तम॒र्वाग॒श्नन्ता॑ ह॒व्यं मानु॑षीषु वि॒क्षु ॥ ७ ॥
एक॑स्मि॒न्योगे॑ भुरणा समा॒ने परि॑ वां स॒प्त स्र॒वतो॒ रथो॑ गात्।
न वा॑यन्ति सु॒भ्वो॑ दे॒वयु॑क्ता॒ ये वां॑ धू॒र्षु त॒रण॑यो॒ वह॑न्ति ॥ ८ ॥
अ॒स॒श्चता॑ म॒घव॑द्भ्यो॒ हि भू॒तं ये रा॒या म॑घ॒देयं॑ जु॒नन्ति॑।
प्र ये बन्धुं॑ सू॒नृता॑भिस्ति॒रन्ते॒ गव्या॑ पृ॒ञ्चन्तो॒ अश्व्या॑ म॒घानि॑ ॥ ९ ॥
नू मे॒ ह॒व॒मा शृ॑णुतं युवाना यासि॒ष्टं व॒र्तिर॑श्विना॒विरा॑वत्।
ध॒त्तं र॒त्नानि॒ ज॒र॑तं च सू॒रीन्यू॒यं पा॑त स्व॒स्ति॒भिः सदा॑ नः ॥ १० ॥

[६८] अष्टषष्टितमं सूक्तम्

ऋषिः—वसिष्ठः ॥ देवता—अश्विनौ ॥ छन्दः—१, ६, ८ साम्नीत्रिष्टुप्; २, ३, ५ साम्नीनिचृत्त्रिष्टुप्; ४, ७ साम्नीभुरिगासुरीविराट्त्रिष्टुप्; ९ निचृत्त्रिष्टुप् ॥ स्वरः—धैवतः ॥

॥ १४ ॥ आ शु॑भ्रा यातमश्विना स्वश्वा॒ गिरो॑ दस्रा जुजुषा॒णा यु॒वाको॑ः।
ह॒व्यानि॑ च॒ प्रति॑भृता वी॒तं न॑ः ॥ १ ॥

प्र वामन्धांसि मद्यान्यस्थुरर गन्तं हविषो वीतये मे।
तिरो अर्यो हवनानि श्रुतं नः॥ २॥
प्र वां रथो मनोजवा इयर्ति तिरो रजांस्यश्विना शतोतिः।
अस्मभ्यं सूर्यावसू इयानः॥ ३॥
अयं ह यद्वां देवया उ अद्रिरूर्ध्वो विवक्ति सोमसुद्युवभ्याम्।
आ वल्गू विप्रो ववृतीत हव्यैः॥ ४॥
चित्रं ह यद्वां भोजनं न्वस्ति न्यत्रये महिष्वन्तं युयोतम्।
यो वामोमानं दधते प्रियः सन्॥ ५॥
॥ १५॥ उत त्यद्वां जुरते अश्विना भूच्च्यवानाय प्रतीत्यं हविर्दे।
अधि यद्वपुं इतऊति धत्थः॥ ६॥
उत त्यं भुज्युमश्विना सखायो मध्ये जहुर्दुरेवासः समुद्रे।
निरीं पर्षदरावा यो युवाकुः॥ ७॥
वृकाय चिज्जसमानाय शक्तमुत श्रुतं शयवे हूयमाना।
यावघ्न्यामपिन्वतमपो न स्तर्यं चिच्छक्त्यश्विना शचीभिः॥ ८॥
एष स्य कारुर्जरते सूक्तैरग्रे बुधान उषसां सुमन्मा।
इषा तं वर्धदघ्न्या पयोभिर्यूयं पात स्वस्तिभिः सदा नः॥ ९॥

[६९] एकोनसप्ततितमं सूक्तम्

ऋषिः—वसिष्ठः॥ देवता—अश्विनौ॥ छन्दः—१, ४, ६, ८ निचृत्त्रिष्टुप्; २, ७ त्रिष्टुप्; ३ आर्षीस्वराट्त्रिष्टुप्; ५ विराट्त्रिष्टुप्॥ स्वरः—धैवतः॥

॥ १६॥ आ वां रथो रोदसी बद्बधानो हिरण्ययो वृषभिर्यात्वश्वैः।
घृतवर्तनिः पविभी रुचान इषां वोळ्हा नृपतिर्वाजिनीवान्॥ १॥
स प्रप्रथानो अभि पञ्च भूमा त्रिबन्धुरो मनसा यातु युक्तः।
विशो येन गच्छथो देवयन्तीः कुत्रा चिद्यामभिश्विना दधाना॥ २॥
स्वश्वा यशसा यातमर्वाग्दस्रा निधिं मधुमन्तं पिबाथः।
वि वां रथो वध्वा३ यादमानोऽन्तान्दिवो बाधते वर्तनिभ्याम्॥ ३॥
युवोः श्रियं परि योषावृणीत सूरो दुहिता परितक्म्यायाम्।
यद्देवयन्तमवथः शचीभिः परि घ्रंसमोमना वां वयो गात्॥ ४॥

यो ह स्य वां रथिरा वस्त उस्रा रथो युजानः परियाति वर्तिः।
तेन नः शं योरुषसो व्युष्टौ न्यश्विना वहतं यज्ञे अस्मिन्॥ ५॥
नरा गौरेव विद्युतं तृषाणास्माकमद्य सवनोप यातम्।
पुरुत्रा हि वां मतिभिर्हवन्ते मा वामन्ये नि यमन्देवयन्तः॥ ६॥
युवं भुज्युमवविद्धं समुद्र उदूहथुरर्णसो अस्रिधानैः।
पतत्रिभिरश्रमैरव्यथिभिर्दंसनाभिरश्विना पारयन्ता॥ ७॥
नू मे हवमा शृणुतं युवाना यासिष्टं वर्तिरश्विनाविरावत्।
धत्तं रत्नानि जरतं च सूरीन्यूयं पात स्वस्तिभिः सदा नः॥ ८॥

[७०] सप्ततितमं सूक्तम्

ऋषिः—वसिष्ठः॥ देवता—अश्विनौ॥ छन्दः—१, ३, ४, ६ निचृत्त्रिष्टुप्; २, ५, ७ विराट्त्रिष्टुप्॥ स्वरः—धैवतः॥

॥ १७॥ आ विश्ववाराश्विना गतं नः प्र तत्स्थानमवाचि वां पृथिव्याम्।
अश्वो न वाजी शुनपृष्ठो अस्थादा यत्सेदथुर्ध्रुवसे न योनिम्॥ १॥
सिषक्ति सा वां सुमतिश्चनिष्ठातापि घर्मो मनुषो दुरोणे।
यो वां समुद्रान्त्सरितः पिपर्त्यतग्वा चिन्न सुयुजा युजानः॥ २॥
यानि स्थानान्यश्विना दधाथे दिवो यह्वीष्वोषधीषु विक्षु।
नि पर्वतस्य मूर्धनि सदन्तेषं जनाय दाशुषे वहन्ता॥ ३॥
चनिष्ठं देवा ओषधीष्वप्सु यद्योग्या अश्नवैथे ऋषीणाम्।
पुरूणि रत्ना दधतौ न्य१स्मे अनु पूर्वाणि चख्यथुर्युगानि॥ ४॥
शुश्रुवांसा चिदश्विना पुरूण्यभि ब्रह्माणि चक्षाथे ऋषीणाम्।
प्रति प्र यातं वरमा जनायास्मे वामस्तु सुमतिश्चनिष्ठा॥ ५॥
यो वां यज्ञो नासत्या हविष्मान्कृतब्रह्मा समर्यो३ भवाति।
उप प्र यातं वरमा वसिष्ठमिमा ब्रह्माण्यृच्यन्ते युवभ्याम्॥ ६॥
इयं मनीषा इयमश्विना गीरिमां सुवृक्तिं वृषणा जुषेथाम्।
इमा ब्रह्माणि युवयून्यग्मन्यूयं पात स्वस्तिभिः सदा नः॥ ७॥

पञ्चमोऽनुवाकः [७१] एकसप्ततितमं सूक्तम्

ऋषिः—वसिष्ठः ॥ देवता—अश्विनौ ॥ छन्दः—१, ५ त्रिष्टुप्; २-४, ६ विराट्त्रिष्टुप् ॥ स्वरः—धैवतः ॥

॥ १८ ॥ अप॒ स्वसु॒रुष॑सो॒ नग्जि॑हीते रि॒णक्ति॑ कृ॒ष्णीर॑रु॒षाय॒ पन्था॑म्।
अश्वा॑मघा॒ गोम॑घा वां हुवेम॒ दिवा॒ नक्तं॒ शरु॑म॒स्मद्यु॑योतम् ॥ १ ॥
उ॒पाया॑तं दा॒शुषे॒ मर्त्या॑य॒ रथे॑न वा॒मम॑श्विना॒ वह॑न्ता।
यु॒यु॒तम॒स्मदनि॑रा॒ममी॑वां॒ दिवा॒ नक्तं॑ माध्वी॒ त्रासी॑थां नः ॥ २ ॥
आ वां॑ रथं॑मवमस्यां॒ व्यु॑ष्टौ सुम्ना॒यवो॒ वृष॑णो वर्तयन्तु।
स्यू॒म॑गभस्तिमृत॒युग्भि॑रश्वै॒राश्वि॑ना॒ वसु॑मन्तं वहेथाम् ॥ ३ ॥
यो वां॒ रथो॑ नृपती॒ अस्ति॑ वो॒ळ्हा त्रि॑वन्धु॒रो वसु॑माँ उ॒स्त्रया॑मा।
आ नं॑ एना नासत्योप॑ यातम॒भि यद्वां॒ वि॒श्वप॑स्न्यो॒ जिगा॑ति ॥ ४ ॥
यु॒वं च्यवा॑नं ज॒रसो॑ऽमुमुक्तं॒ नि पे॒दव॑ ऊहथु॒राशु॑मश्वम्।
निरं॑ह॒स॒स्तम॑सः स्पर्त॒मत्रिं॒ नि जा॑हुषं शिथि॒रे धा॑त॒मन्तः ॥ ५ ॥
इ॒यं म॑नी॒षा इ॒यम॑श्विना॒ गीरि॒मां सु॑वृ॒क्तिं वृ॑षणा जुषेथाम्।
इ॒मा ब्रह्मा॑णि युव॒यून्य॑ग्मन्यू॒यं पा॑त स्व॒स्ति॒भिः सदा॑ नः ॥ ६ ॥

[७२] द्विसप्ततितमं सूक्तम्

ऋषिः—वसिष्ठः ॥ देवता—अश्विनौ ॥ छन्दः—१-४ निचृत्त्रिष्टुप्; ५ विराट्त्रिष्टुप् ॥ स्वरः—धैवतः ॥

॥ १९ ॥ आ गोम॑ता नासत्या॒ रथे॒नाश्वा॑वता पुरुश्च॒न्द्रेण॑ यातम्।
अ॒भि वां॒ विश्वा॑ नि॒युतः॑ सचन्ते स्पा॒र्हया॑ श्रि॒या त॒न्वा॑ शुभा॒ना ॥ १ ॥
आ नो॑ दे॒वेभि॒रुप॑ यातम॒र्वाक्स॒जोष॑सा नासत्या॒ रथे॑न।
यु॒वोर्हि नः॑ स॒ख्या पित्र्या॑णि समा॒नो बन्धु॑रु॒त तस्य॑ वित्तम् ॥ २ ॥
उदु॒ स्तोमा॑सो अ॒श्विनो॑रबुध्रञ्जा॒मि ब्रह्मा॑ण्यु॒षस॑श्च दे॒वीः।
आ॒वि॒वा॒स॒न्रोद॑सी॒ धिष्ण्ये॒मे अच्छा॒ विप्रो॒ नास॑त्या विवक्ति ॥ ३ ॥
वि चेदु॒च्छन्त्य॑श्विना उ॒षास॒ः प्र वां॒ ब्रह्मा॑णि का॒रवो॑ भरन्ते।
ऊ॒र्ध्वं भा॒नुं स॑वि॒ता दे॒वो अ॑श्रेद् बृ॒हद॒ग्नयः॑ स॒मिधा॑ जरन्ते ॥ ४ ॥
आ प॒श्चात॑न्नासत्या पु॒रस्ता॒दाश्वि॑ना यातमध॒रादुद॑क्तात्।
आ वि॒श्वत॒ः पाञ्च॑जन्येन रा॒या यू॒यं पा॑त स्व॒स्ति॒भिः सदा॑ नः ॥ ५ ॥

[७३] त्रिसप्ततितमं सूक्तम्

ऋषिः—वसिष्ठः ॥ देवता—अश्विनौ ॥ छन्दः—१, ५ विराट्त्रिष्टुप्; २-४ निचृत्त्रिष्टुप् ॥ स्वरः—धैवतः ॥

॥ २० ॥ अतारिष्म तमसस्पारमस्य प्रति स्तोमं देवयन्तो दधानाः।
पुरुदंसा पुरुतमा पुराजामर्त्या हवते अश्विना गीः ॥ १ ॥
न्यु प्रियो मनुषः सादि होता नासत्या यो यजते वन्दते च।
अश्नीतं मध्वो अश्विना उपाक आ वां वोचे विदथेषु प्रयस्वान् ॥ २ ॥
अहेम यज्ञं पथामुराणा इमां सुवृक्तिं वृषणा जुषेथाम्।
श्रुष्टीवेव प्रेषितो वामबोधि प्रति स्तोमैर्जरमाणो वसिष्ठः ॥ ३ ॥
उप त्या वह्नी गमतो विशं नो रक्षोहणा संभृता वीळुपाणी।
समन्धांस्यग्मत मत्सराणि मा नो मर्धिष्टमा गतं शिवेन ॥ ४ ॥
आ पश्चातान्नासत्या पुरस्तादाश्विना यातमधरादुदक्तात्।
आ विश्वतः पाञ्चजन्येन राया यूयं पात स्वस्तिभिः सदा नः ॥ ५ ॥

[७४] चतुःसप्ततितमं सूक्तम्

ऋषिः—वसिष्ठः ॥ देवता—अश्विनौ ॥ छन्दः—१, ३ निचृद्बृहती; २, ४, ६ आर्षीभुरिग्बृहती; ५ आर्षीबृहती ॥ स्वरः—मध्यमः ॥

॥ २१ ॥ इमा उ वां दिविष्टय उस्रा हवन्ते अश्विना।
अयं वामह्वेऽवसे शचीवसू विशंविशं हि गच्छथः ॥ १ ॥
युवं चित्रं ददथुर्भोजनं नरा चोदेथां सूनृतावते।
अर्वाग्रथं समनसा नि यच्छतं पिबतं सोम्यं मधु ॥ २ ॥
आ यातमुप भूषतं मध्वः पिबतमश्विना।
दुग्धं पयो वृषणा जेन्यावसू मा नो मर्धिष्टमा गतम् ॥ ३ ॥
अश्वासो ये वामुप दाशुषो गृहं युवां दीयन्ति बिभ्रतः।
मक्षूयुभिर्नरा हयेभिरश्विना देवा यातमस्मयू ॥ ४ ॥
अधा ह यन्तो अश्विना पृक्षः सचन्त सूरयः।
ता यंसतो मघवद्भ्यो ध्रुवं यशश्छर्दिरस्मभ्यं नासत्या ॥ ५ ॥
प्र ये ययुरवृकासो रथाइव नृपातारो जनानाम्।
उत स्वेन शवसा शूशुवुर्नर उत क्षियन्ति सुक्षितिम् ॥ ६ ॥

[७५] पञ्चसप्ततितमं सूक्तम्

ऋषिः—वसिष्ठः ॥ देवता—उषाः ॥ छन्दः—१, ८ निचृत्त्रिष्टुप्; २, ४, ५ विराट्त्रिष्टुप्; ३ आर्चीस्वराट्त्रिष्टुप्; ६, ७ आर्षीत्रिष्टुप् ॥ स्वरः—धैवतः ॥

॥ २२ ॥ व्यु१षा आवो दिविजा ऋतेनाविष्कृण्वाना महिमानमागात्।
अप द्रुहस्तम आवरजुष्टमङ्गिरस्तमा पथ्या अजीगः ॥ १ ॥
महे नो अद्य सुविताय बोध्युषो महे सौभगाय प्र यन्धि।
चित्रं रयिं यशसं धेह्यस्मे देवि मर्तेषु मानुषि श्रवस्युम् ॥ २ ॥
एते त्ये भानवो दर्शतायाश्चित्रा उषसो अमृतास आगुः।
जनयन्तो दैव्यानि व्रतान्यापृणन्तो अन्तरिक्षा व्यस्थुः ॥ ३ ॥
एषा स्या युजाना पराकात्पञ्च क्षितीः परि सद्यो जिगाति।
अभिपश्यन्ती वयुना जनानां दिवो दुहिता भुवनस्य पत्नी ॥ ४ ॥
वाजिनीवती सूर्यस्य योषा चित्रामघा राय ईशे वसूनाम्।
ऋषिष्टुता जरयन्ती मघोन्युषा उच्छति वह्निभिर्गृणाना ॥ ५ ॥
प्रति द्युतानामरुषासो अश्वाश्चित्रा अदृश्रन्नुषसं वहन्तः।
याति शुभ्रा विश्वपिशा रथेन दधाति रत्नं विधते जनाय ॥ ६ ॥
सत्या सत्येभिर्महती महद्भिर्देवी देवेभिर्यजता यजत्रैः।
रुजद् दृळ्हानि दददुस्रियाणां प्रति गाव उषसं वावशन्त ॥ ७ ॥
नू नो गोमद्वीरवद्धेहि रत्नमुषो अश्वावत्पुरुभोजो अस्मे।
मा नो बर्हिः पुरुषता निदे कर्यूयं पात स्वस्तिभिः सदा नः ॥ ८ ॥

[७६] षट्सप्ततितमं सूक्तम्

ऋषिः—वसिष्ठः ॥ देवता—उषाः ॥ छन्दः—१ त्रिष्टुप्; २ विराट्त्रिष्टुप्; ३-७ निचृत्त्रिष्टुप् ॥ स्वरः—धैवतः ॥

॥ २३ ॥ उदु ज्योतिरमृतं विश्वजन्यं विश्वानरः सविता देवो अश्रेत्।
कृत्वा देवानामजनिष्ट चक्षुराविरकर्भुवनं विश्वमुषाः ॥ १ ॥
प्र मे पन्था देवयानो अदृश्रन्नमर्धन्तो वसुभिरिष्कृतासः।
अभूदु केतुरुषसः पुरस्तात्प्रतीच्यागादधि हर्म्येभ्यः ॥ २ ॥
तानीदहानि बहुलान्यासन्या प्राचीनमुदिता सूर्यस्य।
यतः परि जारइवाचरन्त्युषो ददृक्षे न पुनर्यतीव ॥ ३ ॥

त इद्देवानां सधमाद आसन्नृतावानः कवयः पूर्व्यासः।
गूळ्हं ज्योतिः पितरो अन्वविन्दन्त्सत्यमन्त्रा अजनयन्नुषासम्॥ ४॥
समान ऊर्वे अधि संगतासः सं जानते न यतन्ते मिथस्ते।
ते देवानां न मिनन्ति व्रतान्यमर्धन्तो वसुभिर्यादमानाः॥ ५॥
प्रति त्वा स्तोमैरीळते वसिष्ठा उषर्बुधः सुभगे तुष्टुवांसः।
गवां नेत्री वाजपत्नी न उच्छोषः सुजाते प्रथमा जरस्व॥ ६॥
एषा नेत्री राधसः सूनृतानामुषा उच्छन्ती रिभ्यते वसिष्ठैः।
दीर्घश्रुतं रयिमस्मे दधाना यूयं पात स्वस्तिभिः सदा नः॥ ७॥

[७७] सप्तसप्ततितमं सूक्तम्

ऋषिः—वसिष्ठः॥ देवता—उषाः॥ छन्दः—१ त्रिष्टुप्; २-५ निचृत्त्रिष्टुप्; ६ विराट्त्रिष्टुप्॥ स्वरः धैवतः॥

॥ २४॥ उषो रुरुचे युवतिर्न योषा विश्वं जीवं प्रसुवन्ती चरायै।
अभूदग्निः समिधे मानुषाणामकर्ज्योतिर्बाधमाना तमांसि॥ १॥
विश्वं प्रतीची सप्रथा उदस्थाद्रुशद्वासो बिभ्रती शुक्रमश्वैत्।
हिरण्यवर्णा सुदृशीकसंदृग्गवां माता नेत्र्यह्नामरोचि॥ २॥
देवानां चक्षुः सुभगा वहन्ती श्वेतं नयन्ती सुदृशीकमश्वम्।
उषा अदर्शि रश्मिभिर्व्यक्ता चित्रामघा विश्वमनु प्रभूता॥ ३॥
अन्तिवामा दूरे अमित्रमुच्छोर्वीं गव्यूतिमभयं कृधी नः।
यावय द्वेष आ भरा वसूनि चोदय राधो गृणते मघोनि॥ ४॥
अस्मे श्रेष्ठैभिर्भानुभिर्वि भाह्युषो देवि प्रतिरन्ती न आयुः।
इषं च नो दधती विश्ववारे गोमदश्वावद्रथवच्च राधः॥ ५॥
यां त्वा दिवो दुहितर्वर्धयन्त्युषः सुजाते मतिभिर्वसिष्ठाः।
सास्मासु धा रयिमृष्वं बृहन्तं यूयं पात स्वस्तिभिः सदा नः॥ ६॥

[७८] अष्टसप्ततितमं सूक्तम्

ऋषिः—वसिष्ठः॥ देवता—उषाः॥ छन्दः—१, २ त्रिष्टुप्; ३, ४ निचृत्त्रिष्टुप्; ५ विराट्त्रिष्टुप्॥ स्वरः—धैवतः॥

॥ २५॥ प्रति केतवः प्रथमा अदृश्रन्नूर्ध्वा अस्या अञ्जयो वि श्रयन्ते।
उषो अर्वाचा बृहता रथेन ज्योतिष्मता वाममस्मभ्यं वक्षि॥ १॥

प्रति षीमग्निर्जरते समिद्धः प्रति विप्रासो मतिभिर्गृणन्तः।
उषा याति ज्योतिषा बाधमाना विश्वा तमांसि दुरितापा देवी॥ २॥
एता उ त्याः प्रत्यदृश्रन्पुरस्ताज्ज्योतिर्यच्छन्तीरुषसो विभातीः।
अजीजनन्त्सूर्यं यज्ञमग्निमपाचीनं तमो अगादजुष्टम्॥ ३॥
अचेति दिवो दुहिता मघोनी विश्वे पश्यन्त्युषसं विभातीम्।
आस्थाद्रथं स्वधया युज्यमानमा यमश्वासः सुयुजो वहन्ति॥ ४॥
प्रति त्वाद्य सुमनसो बुधन्तास्माकासो मघवानो वयं च।
तिल्विलायध्वमुषसो विभातीर्यूयं पात स्वस्तिभिः सदा नः॥ ५॥

[७९] एकोनाशीतितमं सूक्तम्

ऋषिः—वसिष्ठः॥ देवता—उषाः॥ छन्दः—१, ४ निचृत्त्रिष्टुप्; २, ३ विराट्त्रिष्टुप्; ५ आर्चीस्वराट्त्रिष्टुप्॥ स्वरः—धैवतः॥

॥ २६ ॥ व्युषा आवः पथ्या३ जनानां पञ्च क्षितीर्मानुषीर्बोधयन्ती।
सुसन्दृग्भिरुक्षभिर्भानुमश्रेद्वि सूर्यो रोदसी चक्षसावः॥ १॥
व्यञ्जते दिवो अन्तेष्वक्तून्विशो न युक्ता उषसो यतन्ते।
सं ते गावस्तम आ वर्तयन्ति ज्योतिर्यच्छन्ति सवितेव बाहू॥ २॥
अभूदुषा इन्द्रतमा मघोन्यजीजनत्सुविताय श्रवांसि।
वि दिवो देवी दुहिता दधात्यङ्गिरस्तमा सुकृते वसूनि॥ ३॥
तावदुषो राधो अस्मभ्यं रास्व यावत्स्तोतृभ्यो अरदो गृणाना।
यां त्वा जज्ञुर्वृषभस्या रवेण वि दृळ्हस्य दुरो अद्रेरौर्णोः॥ ४॥
देवंदेवं राधसे चोदयन्त्यस्मद्र्यक्सूनृता ईरयन्ती।
व्युच्छन्ती नः सनये धियो धा यूयं पात स्वस्तिभिः सदा नः॥ ५॥

[८०] अशीतितमं सूक्तम्

ऋषिः—वसिष्ठः॥ देवता—उषाः॥ छन्दः—१ त्रिष्टुप्; २ विराट्त्रिष्टुप्; ३ निचृत्त्रिष्टुप्॥ स्वरः—धैवतः॥

॥ २७ ॥ प्रति स्तोमेभिरुषसं वसिष्ठा गीर्भिर्विप्रासः प्रथमा अबुध्रन्।
विवर्तयन्तीं रजसी समन्ते आविष्कृण्वतीं भुवनानि विश्वा॥ १॥
एषा स्या नव्यमायुर्दधाना गूढ्वी तमो ज्योतिषोषा अबोधि।
अग्र एति युवतिरह्नयाणा प्राचिकितत्सूर्यं यज्ञमग्निम्॥ २॥

अश्वावतीर्गोमतीर्न उषासो वीरवतीः सदमुच्छन्तु भद्राः।
घृतं दुहाना विश्वतः प्रपीता यूयं पात स्वस्तिभिः सदा नः॥ ३॥

॥ इति पञ्चमाष्टके पञ्चमोऽध्यायः॥
[पञ्चमाध्याये वर्गाः २७, सूक्तानि २१, ऋचः १५०]

अथ षष्ठोऽध्यायः

[८१] एकाशीतितमं सूक्तम्

ऋषिः—वसिष्ठः॥ देवता—उषाः॥ छन्दः—१ विराड्बृहती; २ भुरिग्बृहती; ३ आर्षी-बृहती; ४, ६ आर्षीभुरिग्बृहती; ५ निचृद्बृहती॥ स्वरः—मध्यमः॥

॥ १॥ प्रत्यु अदर्श्यायत्युच्छन्ती दुहिता दिवः।
अपो महि व्ययति चक्षसे तमो ज्योतिष्कृणोति सूनरी॥ १॥
उदुस्रियाः सृजते सूर्यः सचाँ उद्यन्नक्षत्रमर्चिवत्।
तवेदुषो व्युषि सूर्यस्य च सं भक्तेन गमेमहि॥ २॥
प्रति त्वा दुहितर्दिव उषो जीरा अभुत्स्महि।
या वहसि पुरु स्पार्हं वनन्वति रत्नं न दाशुषे मयः॥ ३॥
उच्छन्ती या कृणोषि मंहना महि प्रख्यै देवि स्वर्दृशे।
तस्यास्ते रत्नभाज ईमहे वयं स्याम मातुर्न सूनवः॥ ४॥
तच्चित्रं राध आ भरोषो यद्दीर्घश्रुत्तमम्।
यत्ते दिवो दुहितर्मर्तभोजनं तद्रास्व भुनजामहै॥ ५॥
श्रवः सूरिभ्यो अमृतं वसुत्वनं वाजाँ अस्मभ्यं गोमतः।
चोदयित्री मघोनः सूनृतावत्युषा उच्छदप स्रिधः॥ ६॥

[८२] द्व्यशीतितमं सूक्तम्

ऋषिः—वसिष्ठः॥ देवता—इन्द्रावरुणौ॥ छन्दः—१, २, ६, ७, ९ निचृज्जगती; ३ आर्चीभुरिग्जगती; ४, ५, १० आर्षीविराड्जगती; ८ विराड्जगती॥ स्वरः—निषादः॥

॥ २॥ इन्द्रावरुणा युवमध्वराय नो विशे जनाय महि शर्म यच्छतम्।
दीर्घप्रयज्युमति यो वनुष्यति वयं जयेम पृतनासु दूढ्यः॥ १॥

सम्राळन्यः स्वराळन्य उच्यते वां महान्ताविन्द्रावरुणा महावसू।
विश्वे देवासः परमे व्योमनि सं वामोजो वृषणा सं बलं दधुः॥ २॥
अन्वपां खान्यतृन्तमोजसा सूर्यमैरयतं दिवि प्रभुम्।
इन्द्रावरुणा मदे अस्य मायिनोऽपिन्वतमपितः पिन्वतं धियः॥ ३॥
युवामिद्युत्सु पृतनासु वह्नयो युवां क्षेमस्य प्रसवे मितज्ञवः।
ईशाना वस्व उभयस्य कारव इन्द्रावरुणा सुहवा हवामहे॥ ४॥
इन्द्रावरुणा यदिमानि चक्रथुर्विश्वा जातानि भुवनस्य मज्मना।
क्षेमेण मित्रो वरुणं दुवस्यति मरुद्भिरुग्रः शुभमन्य ईयते॥ ५॥
॥ ३॥ महे शुल्काय वरुणस्य नु त्विष ओजो मिमाते ध्रुवमस्य यत्स्वम्।
अजामिमन्यः श्नथयन्तमातिरद्वभ्रेभिरन्यः प्र वृणोति भूयसः॥ ६॥
न तमंहो न दुरितानि मर्त्यमिन्द्रावरुणा न तपः कुतश्चन।
यस्य देवा गच्छथो वीथो अध्वरं न तं मर्तस्य नशते परिह्वृतिः॥ ७॥
अर्वाङ् नरा दैव्येनावसा गतं शृणुतं हवं यदि मे जुजोषथः।
युवोर्हि सख्यमुत वा यदाप्यं मार्डीकमिन्द्रावरुणा नि यच्छतम्॥ ८॥
अस्माकमिन्द्रावरुणा भरेभरे पुरोयोधा भवतं कृष्ट्योजसा।
यद्वां हवन्त उभये अध स्पृधि नरस्तोकस्य तनयस्य सातिषु॥ ९॥
अस्मे इन्द्रो वरुणो मित्रो अर्यमा द्युम्नं यच्छन्तु महि शर्म सप्रथः।
अवध्रं ज्योतिरदितेर्ऋतावृधो देवस्य श्लोकं सवितुर्मनामहे॥ १०॥

[८३] त्र्यशीतितमं सूक्तम्

ऋषिः—वसिष्ठः॥ देवता—इन्द्रावरुणौ॥ छन्दः—१, ३, ९ विराड्जगती; २, ४, ६ निचृज्जगती; ५ आर्चीजगती; ७, ८, १० आर्षीजगती॥ स्वरः—निषादः॥

॥ ४॥ युवां नरा पश्यमानास आप्यं प्राचा गव्यन्तः पृथुशर्मवो ययुः।
दासा च वृत्रा हतमार्याणि च सुदासमिन्द्रावरुणावसावतम्॥ १॥
यत्रा नरः समयन्ते कृतध्वजो यस्मिन्नाजा भवति किं चन प्रियम्।
यत्रा भयन्ते भुवना स्वर्दृशस्तत्रा न इन्द्रावरुणाधि वोचतम्॥ २॥
सं भूम्या अन्तो ध्वसिरा अदृक्षतेन्द्रावरुणा दिवि घोष आरुहत्।
अस्थुर्जनानामुप मामरातयोऽर्वागवसा हवनश्रुता गतम्॥ ३॥

इन्द्रावरुणा वधनाभिरप्रति भेदं वन्वन्ता प्र सुदासमावतम्।
ब्रह्माण्येषां शृणुतं हवीमनि सत्या तृत्सूनामभवत्पुरोहितिः॥ ४॥
इन्द्रावरुणावभ्या तपन्ति माघान्यर्यो वनुषामरातयः।
युवं हि वस्व उभयस्य राजथोऽध स्मा नोऽवतं पार्ये दिवि॥ ५॥
॥ ५॥ युवां हवन्त उभयास आजिष्विन्द्रं च वस्वो वरुणं च सातये।
यत्र राजभिर्दशभिर्निबाधितं प्र सुदासमावतं तृत्सुभिः सह॥ ६॥
दश राजानः समिता अयज्यवः सुदासमिन्द्रावरुणा न युयुधुः।
सत्या नृणामद्मसदामुपस्तुतिर्देवा एषामभवन्देवहूतिषु॥ ७॥
दाशराज्ञे परियत्ताय विश्वतः सुदास इन्द्रावरुणावशिक्षतम्।
श्वित्यञ्चो यत्र नमसा कपर्दिनो धिया धीवन्तो असपन्त तृत्सवः॥ ८॥
वृत्राण्यन्यः समिथेषु जिघ्नते व्रतान्यन्यो अभि रक्षते सदा।
हवामहे वां वृषणा सुवृक्तिभिरस्मे इन्द्रावरुणा शर्म यच्छतम्॥ ९॥
अस्मे इन्द्रो वरुणो मित्रो अर्यमा द्युम्नं यच्छन्तु महि शर्म सप्रथः।
अवध्रं ज्योतिरदितेर्ऋतावृधो देवस्य श्लोकं सवितुर्मनामहे॥ १०॥

[८४] चतुरशीतितमं सूक्तम्

ऋषिः—वसिष्ठः॥ देवता—इन्द्रावरुणौ॥ छन्दः—१, २, ४, ५ निचृत्त्रिष्टुप्; ३ त्रिष्टुप्॥ स्वरः—धैवतः॥

॥ ६॥ आ वां राजानावध्वरे ववृत्यां हव्येभिरिन्द्रावरुणा नमोभिः।
प्र वां घृताची बाह्वोर्दधाना परि त्मना विषुरूपा जिगाति॥ १॥
युवो राष्ट्रं बृहदिन्वति द्यौर्यौ सेतृभिररज्जुभिः सिनीथः।
परि नो हेळो वरुणस्य वृज्या उरु न इन्द्रः कृणवदु लोकम्॥ २॥
कृतं नो यज्ञं विदथेषु चारुं कृतं ब्रह्माणि सूरिषु प्रशस्ता।
उपो रयिर्देवजूतो न एतु प्र णः स्पार्हाभिरूतिभिस्तिरेतम्॥ ३॥
अस्मे इन्द्रावरुणा विश्ववारं रयिं धत्तं वसुमन्तं पुरुक्षुम्।
प्र य आदित्यो अनृता मिनात्यमिता शूरो दयते वसूनि॥ ४॥
इयमिन्द्रं वरुणमष्ट मे गीः प्रावत्तोके तनये तूतुजाना।
सुरत्नासो देववीतिं गमेम यूयं पात स्वस्तिभिः सदा नः॥ ५॥

[८५] पञ्चाशीतितमं सूक्तम्

ऋषिः—वसिष्ठः ॥ देवता—इन्द्रावरुणौ ॥ छन्दः—१, ४ आर्षीत्रिष्टुप्; २, ३, ५ निचृत्त्रिष्टुप् ॥ स्वरः—धैवतः ॥

॥ ७ ॥ पुनीषे वामरक्षसं मनीषां सोममिन्द्राय वरुणाय जुह्वत्।
घृतप्रतीकामुषसं न देवीं ता नो यामन्नुरुष्यताम्भीके ॥ १ ॥
स्पर्धन्ते वा उ देवहूये अत्र येषु ध्वजेषु दिद्यवः पतन्ति।
युवं ताँ इन्द्रावरुणावमित्रान्हतं पराचः शर्वा विषूचः ॥ २ ॥
आपश्चिच्चिद्धि स्वयशसः सदःसु देवीरिन्द्रं वरुणं देवता धुः।
कृष्टीरन्यो धारयति प्रविक्ता वृत्राण्यन्यो अप्रतीनि हन्ति ॥ ३ ॥
स सुक्रतुर्ऋतचिदस्तु होता य आदित्य शवसा वां नमस्वान्।
आववर्तदवसे वां हविष्मानसदित्स सुविताय प्रयस्वान् ॥ ४ ॥
इयमिन्द्रं वरुणमष्ट मे गीः प्रावत्तोके तनये तूतुजाना।
सुरत्नासो देववीतिं गमेम यूयं पात स्वस्तिभिः सदा नः ॥ ५ ॥

[८६] षडशीतितमं सूक्तम्

ऋषिः—वसिष्ठः ॥ देवता—वरुणः ॥ छन्दः—१, ३-५, ८ निचृत्त्रिष्टुप्; २, ७ विराट्त्रिष्टुप्; ६ आर्षीत्रिष्टुप् ॥ स्वरः—धैवतः ॥

॥ ८ ॥ धीरा त्वस्य महिना जनूंषि वि यस्तस्तम्भ रोदसी चिदुर्वी।
प्र नाकमृष्वं नुनुदे बृहन्तं द्विता नक्षत्रं पप्रथच्च भूम ॥ १ ॥
उत स्वया तन्वा३ सं वदे तत्कदा न्व१न्तर्वरुणे भुवानि।
किं मे हव्यमहृणानो जुषेत कदा मृळीकं सुमना अभि ख्यम् ॥ २ ॥
पृच्छे तदेनो वरुण दिदृक्षूपो एमि चिकितुषो विपृच्छम्।
समानमिन्मे कवयश्चिदाहुरयं हु तुभ्यं वरुणो हृणीते ॥ ३ ॥
किमाग आस वरुण ज्येष्ठं यत्स्तोतारं जिघांससि सखायम्।
प्र तन्मे वोचो दूळभ स्वधावोऽव त्वानेना नमसा तुर इयाम् ॥ ४ ॥
अव द्रुग्धानि पित्र्या सृजा नोऽव या वयं चकृमा तनूभिः।
अव राजन्पशुतृपं न तायुं सृजा वत्सं न दाम्नो वसिष्ठम् ॥ ५ ॥
न स स्वो दक्षो वरुण धृतिः सा सुरा मन्युर्विभीदको अचित्तिः।
अस्ति ज्यायान्कनीयस उपारे स्वप्नश्चनेदनृतस्य प्रयोता ॥ ६ ॥

अरं दासो न मीळहुषे कराण्यहं देवाय भूर्णयेऽनागाः ।
अचेतयदचितो देवो अर्यो गृत्सं राये कवितरो जुनाति ॥ ७ ॥
अयं सु तुभ्यं वरुण स्वधावो हृदि स्तोम उपश्रितश्चिदस्तु ।
शं नः क्षेमे शमु योगे नो अस्तु यूयं पात स्वस्तिभिः सदा नः ॥ ८ ॥

[८७] सप्ताशीतितमं सूक्तम्

ऋषिः—वसिष्ठः ॥ देवता—वरुणः ॥ छन्दः—१ विराट्त्रिष्टुप्; २, ३, ५ आर्षी-त्रिष्टुप्; ४, ६, ७ त्रिष्टुप् ॥ स्वरः—धैवतः ॥

॥ ९ ॥ रदत्पथो वरुणः सूर्याय प्राणीसि समुद्रियो नदीनाम् ।
सर्गो न सृष्टो अर्वतीर्ऋताय ञ्चकार महीरवनीरहभ्यः ॥ १ ॥
आत्मा ते वातो रज आ नवीनोत्पशुर्न भूर्णिर्यवसे ससवान् ।
अन्तर्महि बृहती रोदसीमे विश्वा ते धाम वरुण प्रियाणि ॥ २ ॥
परि स्पशो वरुणस्य स्मदिष्टा उभे पश्यन्ति रोदसी सुमेके ।
ऋतावानः कवयो यज्ञधीराः प्रचेतसो य इषयन्त मन्म ॥ ३ ॥
उवाच मे वरुणो मेधिराय त्रिः सप्त नामाघ्न्या बिभर्ति ।
विद्वान्पदस्य गुह्या न वोचद्युगाय विप्र उपराय शिक्षन् ॥ ४ ॥
तिस्रो द्यावो निहिता अन्तरस्मिन्तिस्रो भूमीरुपराः षड्विधानाः ।
गृत्सो राजा वरुणश्चक्र एतं दिवि प्रेङ्खं हिरण्ययं शुभे कम् ॥ ५ ॥
अव सिन्धुं वरुणो द्यौरिव स्याद् द्रप्सो न श्वेतो मृगस्तुविष्मान् ।
गम्भीरशंसो रजसो विमानः सुपारक्षत्रः सतो अस्य राजा ॥ ६ ॥
यो मृळयाति चक्रुषे चिदागो वयं स्याम वरुणे अनागाः ।
अनु व्रतान्यदितेर्ऋधन्तो यूयं पात स्वस्तिभिः सदा नः ॥ ७ ॥

[८८] अष्टाशीतितमं सूक्तम्

ऋषिः—वसिष्ठः ॥ देवता—वरुणः ॥ छन्दः—१-३, ६ निचृत्त्रिष्टुप्; ४, ५, ७ विराट्त्रिष्टुप् ॥ स्वरः—धैवतः ॥

॥ १० ॥ प्र शुन्ध्युवं वरुणाय प्रेष्ठां मतिं वसिष्ठ मीळहुषे भरस्व ।
य ईमर्वाञ्चं करते यजत्रं सहस्रामघं वृषणं बृहन्तम् ॥ १ ॥
अधा न्वस्य संदृशं जगन्वान्नग्नेरनीकं वरुणस्य मंसि ।
स्व१र्यदश्मन्नधिपा उ अन्धोऽभि मा वपुर्दृशये निनीयात् ॥ २ ॥

आ यद्दुहाव वरुणश्च नावं प्र यत्समुद्रमीरयाव मध्यम्।
अधि यदपां स्नुभिश्चराव प्र प्रेङ्ख ईङ्खयावहै शुभे कम्॥ ३॥
वसिष्ठं ह वरुणो नाव्याधादृषिं चकार स्वपा महोभिः।
स्तोतारं विप्रः सुदिनत्वे अह्नां यान्नु द्यावस्ततनन्यादुषासः॥ ४॥
क्व१ त्यानि नौ सख्या बभूवुः सचावहे यदवृकं पुरा चित्।
बृहन्तं मानं वरुण स्वधावः सहस्त्रद्वारं जगमा गृहं ते॥ ५॥
य आपिर्नित्यो वरुण प्रियः सन्त्वामागांसि कृणवत्सखा ते।
मा त एनस्वन्तो यक्षिन्भुजेम यन्धि ष्मा विप्रः स्तुवते वरूथम्॥ ६॥
ध्रुवासु त्वासु क्षितिषु क्षियन्तो व्य१स्मत्पाशं वरुणो मुमोचत्।
अवो वन्वाना अदितेरुपस्थाद्वयं पात स्वस्तिभिः सदा नः॥ ७॥

[८९] एकोननवतितमं सूक्तम्

ऋषिः—वसिष्ठः॥ देवता—वरुणः॥ छन्दः—१-४ आर्षीगायत्री; ५ पादनिचृज्जगती॥ स्वरः—१-४ षड्जः; ५ निषादः॥

॥ ११ ॥ मो षु वरुण मृन्मयं गृहं राजन्नहं गमम्। मृळा सुक्षत्र मृळय॥ १॥
यदेमि प्रस्फुरन्निव दृतिर्न ध्मातो अद्रिवः। मृळा सुक्षत्र मृळय॥ २॥
क्रत्वः समह दीनता प्रतीपं जगमा शुचे। मृळा सुक्षत्र मृळय॥ ३॥
अपां मध्ये तस्थिवांसं तृष्णाविदज्जरितारम्। मृळा सुक्षत्र मृळय॥ ४॥
यत्किं चेदं वरुण दैव्ये जनेऽभिद्रोहं मनुष्या३श्चरामसि।
अचित्ती यत्तव धर्मा युयोपिम मा नस्तस्मादेनसो देव रीरिषः॥ ५॥

षष्ठोऽनुवाकः

[९०] नवतितमं सूक्तम्

ऋषिः—वसिष्ठः॥ देवता—१-४ वायुः; ५-७ इन्द्रवायू॥ छन्दः—१, २, ७ विराट्त्रिष्टुप्; ३ त्रिष्टुप्; ४-६ निचृत्त्रिष्टुप्॥ स्वरः—धैवतः॥

॥ १२ ॥ प्र वीरया शुचयो दद्रिरे वामध्वर्युभिर्मधुमन्तः सुतासः।
वह वायो नियुतो याह्यच्छा पिबा सुतस्यान्धसो मदाय॥ १॥
ईशानाय प्रहुतिं यस्त आनट् शुचिं सोमं शुचिपास्तुभ्यं वायो।
कृणोषि तं मर्त्येषु प्रशस्तं जातोजातो जायते वाज्यस्य॥ २॥

रा॒ये नु यं ज॒ज्ञतू रोद॑सीमे रा॒ये दे॒वी धि॒षणा॑ धाति दे॒वम्।
अध॑ वा॒युं नि॒युतः॑ सश्चत॒ स्वा उ॒त श्वे॒तं वसु॑धितिं निरे॒के॥ ३॥
उ॒च्छन्नु॒षसः॑ सु॒दिना॑ अरि॒प्रा उ॒रु ज्योति॑र्विविदुर्दी॒ध्या॑नाः।
गव्यं॑ चिदू॒र्वमु॒शिजो॒ वि व॑व्रु॒स्तेषा॒मनु॒ प्र॑दि॒वः सस्रु॒रापः॑॥ ४॥
ते स॒त्येन॒ मन॑सा॒ दीध्या॑नाः॒ स्वेन॑ यु॒क्तास॒ः क्रतु॑ना वहन्ति।
इन्द्र॑वायू वी॒र॒वाहं॒ रथं॑ वामीशा॒नयो॑र॒भि पृक्षः॑ सचन्ते॥ ५॥
ई॒शा॒नासो॒ ये दध॑ते॒ स्व॑र्णो॒ गोभि॑रश्वे॒भि॑र्व॒सु॒भि॒र्हिर॑ण्यैः।
इन्द्र॑वायू सू॒रयो॒ विश्व॒मायु॑रर्व॒द्भि॑र्वी॒रैः पृत॑नासु सह्युः॥ ६॥
अर्व॑न्तो॒ न श्रव॑सो॒ भिक्ष॑माणा इन्द्रवा॒यू सु॑ष्टु॒ति॒भि॒र्व॒सि॒ष्ठाः।
वा॒ज॒य॒न्तः॒ स्व॑व॒से हु॒वेम॒ यूयं पा॑त स्व॒स्ति॒भि॒ः सदा॑ नः॥ ७॥

[९१] एकनवतितमं सूक्तम्

ऋषिः—वसिष्ठः॥ देवता—१, ३ वायुः; २, ४-७ इन्द्रवायू॥ छन्दः—१, ४, ७ विराट् त्रिष्टुप्; २, ५, ६ आर्षीत्रिष्टुप्; ३ निचृत्त्रिष्टुप्॥ स्वरः—धैवतः॥

॥ १३॥ कु॒विद॒ङ्ग नम॑सा॒ ये वृ॒धास॑ः पु॒रा दे॒वा अ॑न॒व॒द्यास॒ आस॑न्।
ते वा॒यवे॒ मन॑वे बा॒धि॒तायावा॑सयन्नु॒षस॑ं॒ सूर्ये॑ण॥ १॥
उ॒श॒न्ता॑ दू॒ता न दभा॑य गो॒पा मा॒सश्च॑ पा॒थः॒ श॒र॒दश्च॑ पू॒र्वीः।
इन्द्र॑वायू सुष्टु॒तिर्वी॑मिया॒ना मा॑र्डी॒कमी॑ट्टे सु॒वि॒तं च॒ नव्य॑म्॥ २॥
पी॒वो॑अन्नाँ॒ र॒यि॒वृधः॑ सु॒मे॒धाः श्वे॒तः सि॑षक्ति नि॒युता॑मभि॒श्रीः।
ते वा॒यवे॒ सम॑नसो॒ वि त॑स्थु॒र्विश्वेन्नरः॑ स्वप॒त्यानि॑ चक्रुः॥ ३॥
याव॒त्त॒रस्त॒न्वो॒३॒ याव॒दोजो॒ याव॒न्नर॒श्चक्ष॑सा॒ दीध्या॑नाः।
शु॒चिं॒ सोमं॑ शुचिपा पातम॒स्मे इन्द्र॑वायू सद॑तं॒ ब॒र्हि॒रेद॑म्॥ ४॥
नि॒युवा॑ना नि॒युतः॑ स्पा॒र्हवी॑रा॒ इन्द्र॑वायू स॒रथं॑ यातम॒र्वाक्।
इ॒दं हि वां॑ प्रभृ॒तं॑ मध्वो॒ अग्र॑मध॑ प्रीणा॒ना वि मु॑मुक्तम॒स्मे॥ ५॥
या वां॑ श॒तं नि॒युतो॒ याः स॒हस्र॒मिन्द्र॑वायू वि॒श्ववा॑राः सच॑न्ते।
आभि॑र्यातं सु॒वि॒दत्रा॑भि॒र॒र्वाक्पा॒तं न॑रा॒ प्रति॑भृतस्य॒ मध्वः॑॥ ६॥
अर्व॑न्तो॒ न श्रव॑सो॒ भिक्ष॑माणा इन्द्रवा॒यू सु॑ष्टु॒ति॒भि॒र्व॒सि॒ष्ठाः।
वा॒ज॒य॒न्तः॒ स्व॑व॒से हु॒वेम॒ यूयं पा॑त स्व॒स्ति॒भि॒ः सदा॑ नः॥ ७॥

[९२] द्विनवतितमं सूक्तम्

ऋषिः—वसिष्ठः ॥ देवता—१, ३-५ वायुः; २ इन्द्रवायू ॥ छन्दः—१ निचृत्त्रिष्टुप्; २-४ विराट्त्रिष्टुप्; ५ आर्षीत्रिष्टुप् ॥ स्वरः—धैवतः ॥

॥ १४ ॥ आ वायो भूष शुचिपा उप नः सहस्रं ते नियुतो विश्ववार।
उपो ते अन्धो मद्यमयामि यस्य देव दधिषे पूर्वपेयम् ॥ १ ॥
प्र सोता जीरो अध्वरेष्वस्थात्सोममिन्द्राय वायवे पिबध्यै।
प्र यद्वां मध्वो अग्रियं भरन्त्यध्वर्यवो देवयन्तः शचीभिः ॥ २ ॥
प्र याभिर्यासि दाश्वांसमच्छा नियुद्भिर्वायविष्टये दुरोणे।
नि नो रयिं सुभोजसं युवस्व नि वीरं गव्यमश्व्यं च राधः ॥ ३ ॥
ये वायव इन्द्रमादनास आदेवासो नितोशनासो अर्यः।
घ्नन्तो वृत्राणि सूरिभिः ष्याम सास्मभ्यांसो युधा नृभिरमित्रान् ॥ ४ ॥
आ नो नियुद्भिः शतिनीभिरध्वरं सहस्त्रिणीभिरुप याहि यज्ञम्।
वायो अस्मिन्त्सवने मादयस्व यूयं पात स्वस्तिभिः सदा नः ॥ ५ ॥

[९३] त्रिनवतितमं सूक्तम्

ऋषिः—वसिष्ठः ॥ देवता—इन्द्राग्नी ॥ छन्दः—१, ८ निचृत्त्रिष्टुप्; २, ५ आर्षीत्रिष्टुप्; ३, ४, ६, ७ विराट्त्रिष्टुप् ॥ स्वरः—धैवतः ॥

॥ १५ ॥ शुचिं नु स्तोमं नवजातमद्येन्द्राग्नी वृत्रहणा जुषेथाम्।
उभा हि वां सुहवा जोहवीमि ता वाजं सद्य उशते धेष्ठा ॥ १ ॥
ता सानसी शवसाना हि भूतं साकंवृधा शवसा शूशुवांसा।
क्षयन्तौ रायो यवसस्य भूरेः पृङ्क्तं वाजस्य स्थविरस्य घृष्वेः ॥ २ ॥
उपो ह यद्विदथं वाजिनो गुर्धीभिर्विप्राः प्रमतिमिच्छमानाः।
अर्वन्तो न काष्ठां नक्षमाणा इन्द्राग्नी जोहुवतो नरस्ते ॥ ३ ॥
गीर्भिर्विप्रः प्रमतिमिच्छमान ईट्टे रयिं यशसं पूर्वभाजम्।
इन्द्राग्नी वृत्रहणा सुवज्रा प्र नो नव्येभिस्तिरतं देष्णैः ॥ ४ ॥
सं यन्महीमिथती स्पर्धमाने तनूरुचा शूरसाता यतैते।
अदेवयुं विदथे देवयुभिः सत्रा हतं सोमसुता जनेन ॥ ५ ॥
॥ १६ ॥ इमामु षु सोमसुतिमुप न एन्द्राग्नी सौमनसाय यातम्।
नू चिद्धि परिमन्थे अस्माना वां शश्वद्भिर्वृतीय वाजैः ॥ ६ ॥

सो अग्र एना नमसा समिद्धोऽ च्छा मित्रं वरुणमिन्द्रं वोचेः।
यत्सीमागश्चकृमा तत्सु मृळ तदर्यमादितिः शिश्रथन्तु॥ ७॥
एता अग्र आशुषाणास इष्टीर्युवोः सचाभ्यश्याम वाजान्।
मेन्द्रो नो विष्णुर्मरुतः परि ख्यन्यूयं पात स्वस्तिभिः सदा नः॥ ८॥

[९४] चतुर्नवतितमं सूक्तम्

ऋषिः—वसिष्ठः॥ देवता—इन्द्राग्नी॥ छन्दः—१, ३, ८, १० आर्षीनिचृद्गायत्री; २, ४-७, ९, ११ आर्षीगायत्री; १२ आर्षीनिचृदनुष्टुप्॥ स्वरः—१-११ षड्जः; १२ गान्धारः॥

॥ १७॥ इयं वामस्य मन्मन इन्द्राग्नी पूर्व्यस्तुतिः । अभ्राद् वृष्टिरिवाजनि॥ १॥
शृणुतं जरितुर्हवमिन्द्राग्नी वनतं गिरः । ईशाना पिप्यतं धियः॥ २॥
मा पापत्वाय नो नरेन्द्राग्नी माभिशस्तये । मा नो रीरधतं निदे॥ ३॥
इन्द्रे अग्ना नमो बृहत्सुवृक्तिमेरयामहे । धिया धेना अवस्यवः॥ ४॥
ता हि शश्वन्त ईळत इत्था विप्रास ऊतये । सबाधो वाजसातये॥ ५॥
ता वां गीर्भिर्विपन्यवः प्रयस्वन्तो हवामहे । मेधसाता सनिष्यवः॥ ६॥
॥ १८॥ इन्द्राग्नी अवसा गतमस्मभ्यं चर्षणीसहा । मा नो दुःशंस ईशत॥ ७॥
मा कस्य नो अरुषो धूर्तिः प्रणङ्मर्त्यस्य । इन्द्राग्नी शर्म यच्छतम्॥ ८॥
गोमद्धिरण्यवद्वसु यद्वामश्वावदीमहे । इन्द्राग्नी तद्वनेमहि॥ ९॥
यत्सोम आ सुते नर इन्द्राग्नी अजोहवुः । सप्तीवन्ता सपर्यवः॥ १०॥
उक्थेभिर्वृत्रहन्तमा या मन्दाना चिदा गिरा । आङ्गूषैराविवासतः॥ ११॥
ताविद्दुःशंसं मर्त्यं दुर्विद्वांसं रक्षस्विनम्।
आभोगं हन्मना हतमुदधिं हन्मना हतम्॥ १२॥

[९५] पञ्चनवतितमं सूक्तम्

ऋषिः—वसिष्ठः॥ देवता—१, २, ४-६ सरस्वती; ३ सरस्वान्॥ छन्दः—१ पादनिचृत् त्रिष्टुप्; २, ५, ६ आर्षीत्रिष्टुप्; ३, ४ विराट्त्रिष्टुप्॥ स्वरः—धैवतः॥

॥ १९॥ प्र क्षोदसा धायसा सस्र एषा सरस्वती धरुणमायसी पूः।
प्रबाबधाना रथ्येव याति विश्वा अपो महिना सिन्धुरन्याः॥ १॥

एकाचेतत्सरस्वती नदीनां शुचिर्यती गिरिभ्य आ समुद्रात्।
रायश्चेतन्ती भुवनस्य भूरेर्घृतं पयो दुदुहे नाहुषाय॥ २॥
स वावृधे नर्यो योषणासु वृषा शिशुर्वृषभो यज्ञियासु।
स वाजिनं मघवद्भ्यो दधाति वि सातये तन्वं मामृजीत॥ ३॥
उत स्या नः सरस्वती जुषाणोप श्रवत्सुभगा यज्ञे अस्मिन्।
मितज्ञुभिर्नमस्यैरियाना राया युजा चिदुत्तरा सखिभ्यः॥ ४॥
इमा जुह्वाना युष्मदा नमोभिः प्रति स्तोमं सरस्वति जुषस्व।
तव शर्मन्प्रियतमे दधाना उप स्थेयाम शरणं न वृक्षम्॥ ५॥
अयमु ते सरस्वति वसिष्ठो द्वारावृतस्य सुभगे व्यावः।
वर्धा शुभ्रे स्तुवते रासि वाजान्यूयं पात स्वस्तिभिः सदा नः॥ ६॥

[९६] षण्णवतितमं सूक्तम्

ऋषिः—वसिष्ठः॥ देवता—१-३ सरस्वती; ४-६ सरस्वान्॥ छन्दः—१ आर्चीभुरिग्बृहती; २ आर्षीभुरिग्बृहतीः ३ निचृत्पङ्क्तिः; ४, ५ निचृद्गायत्री; ६ आर्षीगायत्री॥ स्वरः—१, २ मध्यमः; ३ पञ्चमः; ४-६ षड्जः॥

॥ २० ॥ बृहदु गायिषे वचोऽसुर्या नदीनाम्।
सरस्वतीमिन्महया सुवृक्तिभिः स्तोमैर्वसिष्ठ रोदसी॥ १॥
उभे यत्ते महिना शुभ्रे अन्धसी अधिक्षियन्ति पूरवः।
सा नो बोध्यवित्री मरुत्सखा चोद राधो मघोनाम्॥ २॥
भद्रमिद्भद्रा कृणवत्सरस्वत्यकवारी चेतति वाजिनीवती।
गृणाना जमदग्निवत्स्तुवाना च वसिष्ठवत्॥ ३॥
जनीयन्तो न्वग्रवः पुत्रीयन्तः सुदानवः। सरस्वन्तं हवामहे॥ ४॥
ये ते सरस्व ऊर्मयो मधुमन्तो घृतश्चुतः। तेभिर्नोऽविता भव॥ ५॥
पीपिवांसं सरस्वतः स्तनं यो विश्वदर्शतः। भक्षीमहि प्रजामिषम्॥ ६॥

[९७] सप्तनवतितमं सूक्तम्

ऋषिः—वसिष्ठः॥ देवता—१ इन्द्रः; २, ४-८ बृहस्पतिः; ३, ९ इन्द्राब्रह्मणस्पती; १० इन्द्राबृहस्पती॥ छन्दः—१ आर्षीत्रिष्टुप्; २, ४, ७ विराट्त्रिष्टुप्; ३, ५, ६, ८-१० निचृत्त्रिष्टुप्॥ स्वरः—धैवतः॥

॥ २१ ॥ यज्ञे दिवो नृषदने पृथिव्या नरो यत्र देवयवो मदन्ति।
इन्द्राय यत्र सवनानि सुन्वे गमन्मदाय प्रथमं वयश्च॥ १॥

आ दैव्या वृणीमहे ऽवांसि बृहस्पतिर्नो मह आ सखायः।
यथा भवेम मीळ्हुषे अनागा यो नो दाता परावतः पितेव॥ २॥
तमु ज्येष्ठं नमसा हविर्भिः सुशेवं ब्रह्मणस्पतिं गृणीषे।
इन्द्रं श्लोको महि दैव्यः सिषक्तु यो ब्रह्मणो देवकृतस्य राजा॥ ३॥
स आ नो योनिं सदतु प्रेष्ठो बृहस्पतिर्विश्ववारो यो अस्ति।
कामो रायः सुवीर्यस्य तं दात्पर्षन्नो अति सश्चतो अरिष्टान्॥ ४॥
तमा नो अर्कममृताय जुष्टमिमे धासुरमृतासः पुराजाः।
शुचिक्रन्दं यजतं पस्त्यानां बृहस्पतिमनर्वाणं हुवेम॥ ५॥

॥ २२॥ तं शग्मासो अरुषासो अश्वा बृहस्पतिं सहवाहो वहन्ति।
सहस्रिचद्यस्य नीलवत्सधस्थं नभो न रूपमरुषं वसानाः॥ ६॥
स हि शुचिः शतपत्रः स शुन्ध्युर्हिरण्यवाशीरिषिरः स्वर्षाः।
बृहस्पतिः स स्वावेश ऋष्वः पुरू सखिभ्य आसुतिं करिष्ठः॥ ७॥
देवी देवस्य रोदसी जनित्री बृहस्पतिं वावृधतुर्महित्वा।
दक्षाय्याय दक्षता सखायः कर्द् ब्रह्मणे सुतरा सुगाधा॥ ८॥
इयं वां ब्रह्मणस्पते सुवृक्तिर्ब्रह्मेन्द्राय वज्रिणे अकारि।
अविष्टं धियो जिगृतं पुरन्धीर्जजस्तमर्यो वनुषामरातीः॥ ९॥
बृहस्पते युवमिन्द्रश्च वस्वो दिव्यस्येशाथे उत पार्थिवस्य।
धत्तं रयिं स्तुवते कीरये चिद्यूयं पात स्वस्तिभिः सदा नः॥ १०॥

[९८] अष्टनवतितमं सूक्तम्

ऋषिः—वसिष्ठः॥ देवता—१-६ इन्द्रः; ७ इन्द्राबृहस्पती॥ छन्दः—१, २, ६, ७ निचृत्त्रिष्टुप्; ३ विराट्त्रिष्टुप्; ४, ५ त्रिष्टुप्॥ स्वरः—धैवतः॥

॥ २३॥ अध्वर्यवोऽरुणं दुग्धमंशुं जुहोतन वृषभाय क्षितीनाम्।
गौराद्वेदीयाँ अवपानमिन्द्रो विश्वाहेह्याति सुतसोममिच्छन्॥ १॥
यद्ह्यधिषे प्रदिवि चार्वन्नं दिवेदिवे पीतिमिदस्य वक्षि।
उत ह्रदोत मनसा जुषाण उशन्निन्द्र प्रस्थितान्पाहि सोमान्॥ २॥
जज्ञानः सोमं सहसे पपाथ प्र ते माता महिमानमुवाच।
एन्द्र पप्राथोर्वन्तरिक्षं युधा देवेभ्यो वरिवश्चकर्थ॥ ३॥

यद्योधया महतो मन्यमानान्त्साक्ष्याम ताञ्बाहुभिः शाशदानान्।
यद्वा नृभिर्वृत इन्द्राभियुध्यास्तं त्वयाजिं सौश्रवसं जयेम॥ ४॥
प्रेन्द्रस्य वोचं प्रथमा कृतानि प्र नूतना मघवा या चकार।
यदेददेवीरसहिष्ट माया अथाभवत्केवलः सोमो अस्य॥ ५॥
तवेदं विश्वमभितः पशव्यं[1] यत्पश्यसि चक्षसा सूर्यस्य।
गवामसि गोपतिरेक इन्द्र भक्षीमहि ते प्रयतस्य वस्वः॥ ६॥
बृहस्पते युवमिन्द्रश्च वस्वो दिव्यस्येशाथे उत पार्थिवस्य।
धत्तं रयिं स्तुवते कीरये चिद्यूयं पात स्वस्तिभिः सदा नः॥ ७॥

[९९] नवनवतितमं सूक्तम्

ऋषिः—वसिष्ठः॥ देवता—१-३, ७ विष्णुः; ४-६ इन्द्राविष्णू॥ छन्दः—१, ६ विराट् त्रिष्टुप्; २, ३ त्रिष्टुप्; ४, ५, ७ निचृत्त्रिष्टुप्॥ स्वरः—धैवतः॥

॥ २४॥ परो मात्रया तन्वा वृधान न ते महित्वमन्वश्नुवन्ति।
उभे ते विद्म रजसी पृथिव्या विष्णो देव त्वं परमस्य वित्से॥ १॥
न ते विष्णो जायमानो न जातो देव महिम्नः परमन्तमाप।
उदस्तभ्ना नाकमृष्वं बृहन्तं दाधर्थ प्राचीं ककुभं पृथिव्याः॥ २॥
इरावती धेनुमती हि भूतं सूयवसिनी मनुषे दशस्या।
व्यस्तभ्ना रोदसी विष्णवेते दाधर्थ पृथिवीमभितो मयूखैः॥ ३॥
उरुं यज्ञाय चक्रथुरु लोकं जनयन्ता सूर्यमुषासमग्निम्।
दासस्य चिद् वृषशिप्रस्य माया जघ्नथुर्नरा पृतनाज्येषु॥ ४॥
इन्द्राविष्णू दृंहिताः शम्बरस्य नव पुरो नवतिं च श्नथिष्टम्।
शतं वर्चिनः सहस्रं च साकं हथो अप्रत्यसुरस्य वीरान्॥ ५॥
इयं मनीषा बृहती बृहन्तोरुक्रमा तवसा वर्धयन्ती।
ररे वां स्तोमं विदथेषु विष्णो पिन्वतमिषो वृजनेष्विन्द्र॥ ६॥
वषट् ते विष्णवास आ कृणोमि तन्मे जुषस्व शिपिविष्ट हव्यम्।
वर्धन्तु त्वा सुष्टुतयो गिरो मे यूयं पात स्वस्तिभिः सदा नः॥ ७॥

[१००] शततमं सूक्तम्

ऋषिः—वसिष्ठः ॥ देवता—विष्णुः ॥ छन्दः—१, २, ५-७ निचृत्त्रिष्टुप्; ३ विराट्त्रिष्टुप्; ४ आर्षीत्रिष्टुप् ॥ स्वरः—धैवतः ॥

॥ २५ ॥ नू मर्तो॑ दयते सनि॒ष्यन्यो विष्णा॑व उरुगा॒याय॒ दाश॑त्।
प्र यः स॒त्राचा॒ मन॑सा॒ यजा॑त ए॒तावन्तं॒ नर्यं॑मा॒विवा॑सात् ॥ १ ॥
त्वं वि॑ष्णो सुम॒तिं वि॒श्वज॑न्या॒मप्र॑युतामेवया॒वो म॒तिं दाः॑।
पर्चो॒ यथा॑ नः सु॒वि॒तस्य॒ भूरे॒रश्वा॑वतः पुरुश्च॒न्द्रस्य॑ रा॒यः ॥ २ ॥
त्रिर्दे॒वः पृ॑थि॒वीमे॒ष ए॒तां वि च॑क्रमे श॒तर्चं॑सं महि॒त्वा।
प्र विष्णु॑रस्तु त॒वस॒स्तवी॑यान्त्वे॒षं ह्य॑स्य॒ स्थवि॑रस्य॒ नाम॑ ॥ ३ ॥
वि च॑क्रमे पृथि॒वीमे॒ष ए॒तां क्षेत्रा॑य॒ विष्णु॒र्मनु॑षे दश॒स्यन्।
ध्रु॒वासो॑ अस्य की॒रयो॒ जना॑स उरुक्षि॒तिं सु॒जनि॑मा चकार ॥ ४ ॥
प्र तत्ते॑ अ॒द्य शि॑पिविष्ट॒ नामा॒र्यः शंसा॑मि व॒युना॑नि वि॒द्वान्।
तं त्वा॑ गृणामि त॒वस॒मत॑व्या॒न्क्षय॑न्तम॒स्य रज॑सः परा॒के ॥ ५ ॥
किमि॑त्ते॑ विष्णो परि॒चक्ष्यं॑ भूत्प्र यद्ब॒वक्षे॑ शिपिवि॒ष्टो अ॑स्मि।
मा वर्पो॑ अ॒स्मदप॑ गूह ए॒तद्यद॒न्यरू॑पः समि॒थे ब॒भूथ॑ ॥ ६ ॥
वषट् ते विष्णवा॒स आ कृ॑णोमि॒ तन्मे॑ जुषस्व शिपिविष्ट ह॒व्यम्।
वर्ध॑न्तु त्वा सुष्टु॒तयो॒ गिरो॑ मे यू॒यं पा॑त स्व॒स्ति॒भिः सदा॑ नः ॥ ७ ॥

॥ इति पञ्चमाष्टके षष्ठोऽध्यायः ॥
[षष्ठाध्याये वर्गाः २५, सूक्तानि २०, ऋचः १४५]

अथ सप्तमोऽध्यायः

[१०१] एकोत्तरशततमं सूक्तम्

ऋषिः—वसिष्ठः कुमारो वाग्नेयः ॥ देवता—पर्जन्यः ॥ छन्दः—१, ६ त्रिष्टुप्; २, ४, ५ विराट्त्रिष्टुप्; ३ निचृत्त्रिष्टुप् ॥ स्वरः—धैवतः ॥

॥ १ ॥ ति॒स्रो वाच॒: प्र व॑द॒ ज्योति॑रग्रा॒ या ए॒तद्दु॒हे म॑धु॒दोघ॑मू॒धः।
स व॒त्सं कृ॑ण्वन्ग॒र्भ॒मोष॑धीनां स॒द्यो जा॒तो वृ॑ष॒भो रो॑रवीति ॥ १ ॥

यो वर्धीन ओषधीनां यो अपां यो विश्वस्य जगतो देव ईशे।
स त्रिधातु शरणं शर्म यंसत्त्रिवर्तु ज्योतिः स्वभिष्ट्यस्मे॥ २॥
स्तरीरु त्वद्वदति सूत उ त्वद्यथावशं तन्वं चक्र एषः।
पितुः पयः प्रति गृभ्णाति माता तेन पिता वर्धते तेन पुत्रः॥ ३॥
यस्मिन्विश्वानि भुवनानि तस्थुस्त्रयो द्यावस्त्रेधा सस्रुरापः।
त्रयः कोशास उपसेचनासो मध्वः श्चोतन्त्यभितो विरप्शम्॥ ४॥
इदं वचः पर्जन्याय स्वराजे हृदो अस्त्वन्तरं तज्जुजोषत्।
मयोभुवो वृष्टयः सन्त्वस्मे सुपिप्पला ओषधीर्देवगोपाः॥ ५॥
स रेतोधा वृषभः शश्वतीनां तस्मिन्नात्मा जगतस्तस्थुषश्च।
तन्म ऋतं पातु शतशारदाय यूयं पात स्वस्तिभिः सदा नः॥ ६॥

[१०२] द्व्युत्तरशततमं सूक्तम्

ऋषिः—वसिष्ठः कुमारो वाग्नेयः॥ देवता—पर्जन्यः॥ छन्दः—१ गायत्री; २ पादनिचृद्गायत्री; ३ निचृद्गायत्री॥ स्वरः—धैवतः॥

॥ २॥ पर्जन्याय प्र गायत दिवस्पुत्राय मीळ्हुषे । स नो यवसमिच्छतु॥ १॥
यो गर्भमोषधीनां गवां कृणोत्यर्वताम् । पर्जन्यः पुरुषीणाम्॥ २॥
तस्मा इदास्ये हविर्जुहोता मधुमत्तमम् । इळां नः संयतं करत्॥ ३॥

[१०३] त्र्युत्तरशततमं सूक्तम्

ऋषिः—वसिष्ठः॥ देवता—मण्डूकाः॥ छन्दः—१ आर्ष्यनुष्टुप्; २, ६-८, १० आर्षी-त्रिष्टुप्; ३, ४ निचृत्त्रिष्टुप्; ५, ९ विराट्त्रिष्टुप्॥ स्वरः—१ गान्धार; २-१० धैवतः॥

॥ ३॥ संवत्सरं शशयाना ब्राह्मणा व्रतचारिणः।
वाचं पर्जन्यजिन्विताम प्र मण्डूका अवादिषुः॥ १॥
दिव्या आपो अभि यदेनमायन्दृतिं न शुष्कं सरसी शयानम्।
गवामह न मायुर्वत्सिनीनां मण्डूकानां वग्नुरत्रा समेति॥ २॥
यदीमेनाँ उशतो अभ्यवर्षीत्तृष्यावतः प्रावृष्यागतायाम्।
अखखलीकृत्या पितरं न पुत्रो अन्यो अन्यमुप वदन्तमेति॥ ३॥
अन्यो अन्यमनु गृभ्णात्येनोरपां प्रसर्गे यदमन्दिषाताम्।
मण्डूको यदभिवृष्टः कनिष्कन्पृश्निः संपृङ्क्ते हरितेन वाचम्॥ ४॥

यदेषामन्यो अन्यस्य वाचं शाक्तस्येव वदति शिक्षमाणः।
सर्वं तदेषां समृधेव पर्व यत्सुवाचो वदथनाध्यप्सु॥ ५॥

॥ ४॥ गोमायुरेको अजमायुरेकः पृश्निरेको हरित एक एषाम्।
समानं नाम बिभ्रतो विरूपाः पुरुत्रा वाचं पिपिशुर्वदन्तः॥ ६॥
ब्राह्मणासो अतिरात्रे न सोमे सरो न पूर्णमभितो वदन्तः।
संवत्सरस्य तदहः परि ष्ठ यन्मण्डूकाः प्रावृषीणं बभूव॥ ७॥
ब्राह्मणासः सोमिनो वाचमक्रत ब्रह्म कृण्वन्तः परिवत्सरीणम्।
अध्वर्यवो घर्मिणः सिष्विदाना आविर्भवन्ति गुह्या न के चित्॥ ८॥
देवहितिं जुगुपुर्द्वादशस्य ऋतुं नरो न प्र मिनन्त्येते।
संवत्सरे प्रावृष्यागतायां तप्ता घर्मा अश्नुवते विसर्गम्॥ ९॥
गोमायुरदादजमायुरदात्पृश्निरदाद्धरितो नो वसूनि।
गवां मण्डूका ददतः शतानि सहस्रसावे प्र तिरन्त आयुः॥ १०॥

[१०४] चतुरुत्तरशततमं सूक्तम्

ऋषिः—वसिष्ठः॥ देवता—१-७, १५, २५ इन्द्रासोमौ रक्षोहणौ; ८, १६, १९-२२, २४ इन्द्र; ९, १२, १३ सोमः; १०, १४ अग्निः; ११ देवाः; १७ ग्रावाणः; १८ मरुतः; २३[१] वसिष्ठः; २३[२] पृथिव्यन्तरिक्षे॥ छन्दः—१, ४, ६, ७ विराड्जगती; २ आर्षीजगती; ३, ५, १८, २१ निचृज्जगती; २३ आर्चीभुरिग्जगती; ८, १०, ११, १३-१५, १७ निचृत्त्रिष्टुप्; ९ आर्षीत्रिष्टुप्; १२, १६ विराट्त्रिष्टुप्; १९, २०, २२ त्रिष्टुप्; २४ याजुषी-विराट्त्रिष्टुप्; २५ पादनिचृदनुष्टुप्॥ स्वरः—१-७, १८, २१, २३ निषादः; ८-१७, १९, २०, २२, २४ धैवतः; २५ गान्धारः॥

॥ ५॥ इन्द्रासोमा तपतं रक्ष उब्जतं न्यर्पयतं वृषणा तमोवृधः।
परा शृणीतमचितो न्योषतं हतं नुदेथां नि शिशीतमत्रिणः॥ १॥
इन्द्रासोमा समघशंसमभ्यं१घं तपुर्यस्तु चरुरग्निवाँइव।
ब्रह्मद्विषे क्रव्यादे घोरचक्षसे द्वेषो धत्तमनवायं किमीदिने॥ २॥
इन्द्रासोमा दुष्कृतो वव्रे अन्तरनारम्भणे तमसि प्र विध्यतम्।
यथा नातः पुनरेकश्चनोदयत्तद्वामस्तु सहसे मन्युमच्छवः॥ ३॥
इन्द्रासोमा वर्तयतं दिवो वधं सं पृथिव्या अघशंसाय तर्हणम्।
उत्तक्षतं स्वर्यं१ पर्वतेभ्यो येन रक्षो वावृधानं निजूर्वथः॥ ४॥

इन्द्रासोमा वर्तयतं दिवस्पर्यग्नित्तेभिर्युवमश्महन्मभिः।
तपुर्वधेभिरजरेभिरत्रिणो नि पर्शाने विध्यतं यन्तु निस्वरम्॥ ५॥
॥६॥ इन्द्रासोमा परि वां भूतु विश्वत इयं मतिः कक्ष्याश्वेव वाजिना।
यां वां होत्रां परिहिनोमि मेधयेमा ब्रह्माणि नृपतीव जिन्वतम्॥ ६॥
प्रति स्मरेथां तुजयद्भिरेवैर्हतं द्रुहो रक्षसो भङ्गुरावतः।
इन्द्रासोमा दुष्कृते मा सुगं भूद्यो नः कदा चिदभिदासति द्रुहा॥ ७॥
यो मा पाकेन मनसा चरन्तमभिचष्टे अनृतेभिर्वचोभिः।
आपइव काशिना संगृभीता असन्नस्त्वासत इन्द्र वक्ता॥ ८॥
ये पाकशंसं विहरन्त एवैर्ये वा भद्रं दूषयन्ति स्वधाभिः।
अहये वा तान्प्रददातु सोम आ वा दधातु निर्ऋतेरुपस्थे॥ ९॥
यो नो रसं दिप्सति पित्वो अग्ने यो अश्वानां यो गवां यस्तनूनाम्।
रिपुः स्तेनः स्तेयकृद्द्रभ्रमेतु नि ष हीयतां तन्वा३ तना च॥ १०॥
॥७॥ परः सो अस्तु तन्वा३ तना च तिस्रः पृथिवीरधो अस्तु विश्वाः।
प्रति शुष्यतु यशो अस्य देवा यो नो दिवा दिप्सति यश्च नक्तम्॥ ११॥
सुविज्ञानं चिकितुषे जनाय सच्चासच्च वचसी पस्पृधाते।
तयोर्यत्सत्यं यतरदृजीयस्तदित्सोमोऽवति हन्त्यासत्॥ १२॥
न वा उ सोमो वृजिनं हिनोति न क्षत्रियं मिथुया धारयन्तम्।
हन्ति रक्षो हन्त्यासद्वदन्तमुभाविन्द्रस्य प्रसितौ शयाते॥ १३॥
यदि वाहमनृतदेव आस मोघं वा देवाँ अप्यूहे अग्ने।
किमस्मभ्यं जातवेदो हृणीषे द्रोघवाचस्ते निर्ऋथं सचन्ताम्॥ १४॥
अद्या मुरीय यदि यातुधानो अस्मि यदि वायुस्ततप पूरुषस्य।
अधा स वीरैर्दशभिर्वि यूया यो मा मोघं यातुधानेत्याह॥ १५॥
॥८॥ यो मायातुं यातुधानेत्याह यो वा रक्षाः शुचिरस्मीत्याह।
इन्द्रस्तं हन्तु महता वधेन विश्वस्य जन्तोरधमस्पदीष्ट॥ १६॥
प्र या जिगाति खर्गलेव नक्तमप द्रुहा तन्वं१ गूहमाना।
वव्राँ अनन्ताँ अव सा पदीष्ट ग्रावाणो घ्नन्तु रक्षस उपब्दैः॥ १७॥

वि तिष्ठध्वं मरुतो विक्षिवि॑च्छत गृभायत र॒क्षसः॒ सं पि॑नष्टन।
वयो॒ ये भू॒त्वी प॒तय॑न्ति न॒क्तभि॒र्ये वा॒ रिपो॑ दधि॒रे दे॒वे अ॑ध्व॒रे॥ १८॥
प्र व॑र्तय दि॒वो अश्मा॑नमिन्द्र॒ सोम॑शितं मघव॒न्त्सं शि॑शाधि।
प्राक्षा॒दपा॑क्षादध॒रादु॑दक्षा॒दभि जहि र॒क्षस॒ः पर्व॑तेन॥ १९॥
ए॒त उ॒ त्ये प॑तय॒न्ति श्वया॑तव॒ इन्द्रं॑ दिप्सन्ति दि॒प्सवो॑ऽदा॒भ्यम्।
शिशी॑ते शक्रः पिशु॒नेभ्यो व॒धं नू॒नं सृ॑जद॒शनिं॑ यातुम॒द्भ्यः॥ २०॥
॥९॥ इन्द्रो॑ यातू॒नामभवत्पराश॒रो ह॑वि॒र्मथी॑नाम॒भ्या३॑विवासताम्।
अ॒भीदु॒ शक्रः॑ प॒र॒शुर्यथा॒ वन॑ं पात्रे॑व भि॒न्दन्त्स॒त ए॑ति र॒क्षस॑ः॥ २१॥
उल॑ूकयातुं शुशु॒लूक॑यातुं ज॒हि श्वया॑तुमु॒त कोक॑यातुम्।
सु॒प॒र्ण॒या॑तुमु॒त गृध्र॑यातुं दृ॒षदे॑व॒ प्र मृ॑ण॒ रक्ष॒ इन्द्र॥ २२॥
मा नो॒ रक्षो॑ अ॒भि न॑ड्या॒तुमा॑व॒ता॒मपो॑च्छतु मिथु॒ना या किमी॑दिना।
पृ॒थि॒वी नः॒ पार्थि॑वात्पा॒त्वंह॑सो॒ऽन्तरि॑क्षं दि॒व्यात्पा॑त्व॒स्मान्॥ २३॥
इन्द्र॑ ज॒हि पुमां॑सं यातु॒धान॑मु॒त स्त्रियं॑ माय॒या॒ शाश॑दानाम्।
विग्री॑वासो॒ मूर॑देवा ऋदन्तु॒ मा ते॑ दृ॒श॒न्त्सूर्य॑मु॒च्चर॑न्तम्॥ २४॥
प्रति॑ चक्ष्व॒ वि च॒क्ष्वेन्द्र॑श्च सोम जागृतम्।
रक्षो॑भ्यो व॒धम॑स्यतम॒शनिं॑ यातुम॒द्भ्यः॥ २५॥

॥ इति सप्तमं मण्डलम्॥

[सप्तममण्डलेऽनुवाकाः ६, सूक्तानि १०४, ऋचः ८४१]

॥ अथ अष्टमं मण्डलम् ॥

प्रथमोऽनुवाकः [१] प्रथमं सूक्तम्

ऋषिः—१-२ प्रगाथो घौरः काण्वो वा; ३-२९ मेधातिथिमेध्यातिथी काण्वौ; ३०-३२, ३३ आसङ्गः प्लायोगिः; ३४ शश्वत्याङ्गिरस्यासङ्गस्य पत्नी ॥ देवता—१-२९ इन्द्रः; ३०-३३ आसङ्गस्य दानस्तुतिः; ३४ आसङ्गः ॥ छन्दः—१ उपरिष्टाद्बृहती; २ आर्षीभुरिग्बृहती; ३, ७, १०, १४, १८, २१ विराड्बृहती; ४ आर्षीस्वराड्बृहती; ५, ८, १५, १७, १९, २२, २५, ३१ निचृद्बृहती; ६, ९, ११, १२, २०, २४, २६, २७ आर्षीबृहती; १३ शङ्कुमतीबृहती; १६, २३, ३०, ३२ आर्चीभुरिग्बृहती; २८ आसुरीस्वराड्निचृद्बृहती; २९ बृहती; ३३ त्रिष्टुप्; ३४ विराट्त्रिष्टुप् ॥ स्वरः—१-३२ मध्यमः; ३३, ३४ धैवतः ॥

॥ १० ॥ मा चिदन्यद्वि शंसत सखायो मा रिषण्यत ।
इन्द्रमित्स्तोता वृषणं सचा सुते मुहुरुक्था च शंसत ॥ १ ॥
अवक्रक्षिणं वृषभं यथाजुरं गां न चर्षणीसहम् ।
विद्वेषणं संवननोभयंकरं मंहिष्ठमुभयाविनम् ॥ २ ॥
यच्चिद्धि त्वा जना इमे नाना हवन्त ऊतये ।
अस्माकं ब्रह्मेदमिन्द्र भूतु तेऽहा विश्वा च वर्धनम् ॥ ३ ॥
वि तर्तूर्यन्ते मघवन्विपश्चितोऽर्यो विपो जनानाम् ।
उप क्रमस्व पुरुरूपमा भर वाजं नेदिष्ठमूतये ॥ ४ ॥
महे चन त्वामद्रिवः परा शुल्काय देयाम् ।
न सहस्राय नायुताय वज्रिवो न शताय शतामघ ॥ ५ ॥

॥ ११ ॥ वस्याँ इन्द्रासि मे पितुरुत भ्रातुरभुञ्जतः ।
माता च मे छदयथः समा वसो वसुत्वनाय राधसे ॥ ६ ॥
क्रेयथ क्रेदसि पुरुत्रा चिद्धि ते मनः ।
अलर्षि युध्म खजकृत्पुरन्दर प्र गायत्रा अगासिषुः ॥ ७ ॥
प्रास्मै गायत्रमर्चत वावातुर्यः पुरन्दरः ।
याभिः काण्वस्योप बर्हिरासदं यासद्वज्री भिनत्पुरः ॥ ८ ॥
ये ते सन्ति दशग्विनः शतिनो ये सहस्त्रिणः ।
अश्वासो ये ते वृषणो रघुद्रुवस्तेभिर्नस्तूयमा गहि ॥ ९ ॥

आ त्वा॑द्य सबर्दुघां हुवे गायत्रवेपसम् ।
इन्द्रं धेनुं सुदुघामन्यामिषमुरुधारामरंकृतम् ॥ १० ॥
॥ १२ ॥ यत्तुदत्सूर एतशं वङ्कू वातस्य पर्णिना ।
वहत्कुत्समार्जुनेयं शतक्रतुः त्सरद्गन्धर्वमस्तृतम् ॥ ११ ॥
य ऋते चिदभिश्रिषः पुरा जत्रुभ्य आतृदः ।
सन्धाता सन्धिं मघवा पुरूवसुरिष्कर्ता विह्रुतं पुनः ॥ १२ ॥
मा भूम निष्ट्याइवेन्द्र त्वदरणाइव ।
वनानि न प्रजहितान्यद्रिवो दुरोषासो अमन्महि ॥ १३ ॥
अमन्महीदनाशवोऽनुग्रासश्च वृत्रहन् ।
सकृत्सु ते महता शूर राधसानु स्तोमं मुदीमहि ॥ १४ ॥
यदि स्तोमं मम श्रवदस्माकमिन्द्रमिन्दवः ।
तिरः पवित्रं ससृवांस आशवो मन्दन्तु तुग्र्यावृधः ॥ १५ ॥
॥ १३ ॥ आ त्वाद्य सधस्तुतिं वावातुः सख्युरा गहि ।
उपस्तुतिर्मघोनां प्र त्वावत्वधा ते वश्मि सुष्टुतिम् ॥ १६ ॥
सोता हि सोममद्रिभिरेमेनमप्सु धावत ।
गव्या वस्त्रेव वासयन्त इन्नरो निर्धुक्षन्वक्षणाभ्यः ॥ १७ ॥
अध ज्मो अध वा दिवो बृहतो रोचनादधि ।
अया वर्धस्व तन्वा गिरा ममा जाता सुक्रतो पृण ॥ १८ ॥
इन्द्राय सु मदिन्तमं सोमं सोता वरेण्यम् ।
शक्र एणं पीपयद्विश्वया धिया हिन्वानं न वाजयुम् ॥ १९ ॥
मा त्वा सोमस्य गल्दया सदा याचन्नहं गिरा ।
भूर्णिं मृगं न सवनेषु चुक्रुधं क ईशानं न याचिषत् ॥ २० ॥
॥ १४ ॥ मदेनेषितं मदमुग्रमुग्रेण शवसा ।
विश्वेषां तरुतारं मदच्युतं मदे हि ष्मा ददाति नः ॥ २१ ॥

शेवारे॒ वार्यं पुरु दे॒वो मर्तीय दा॒शुषे॑ ।
स सु॑न्व॒ते च॑ स्तुव॒ते च॑ रासते वि॒श्वग्गू॑र्तो॑ अरिष्टु॒तः ॥ २२ ॥
एन्द्र॑ याहि॒ मत्स्व॑ चि॒त्रेण॑ देव॒ राध॑सा ।
सरो॒ न प्रा॑स्यु॒दर॑ं सपी॑तिभि॒रा सोमे॑भिरुरु स्फि॒रम् ॥ २३ ॥
आ त्वा॑ स॒हस्र॒मा श॒तं यु॒क्ता रथे॑ हिर॒ण्यये॑ ।
ब्रह्म॑युजो॒ हर॑य इन्द्र के॒शिनो॒ वह॑न्तु सोम॑पीतये ॥ २४ ॥
आ त्वा॒ रथे॑ हिर॒ण्यये॒ हरी॑ म॒यूर॑शेप्या ।
शि॒ति॒पृ॒ष्ठा व॑हता॒ं मध्वो॒ अन्ध॑सो वि॒वक्ष॑णस्य पी॒तये॑ ॥ २५ ॥
॥ १५ ॥ पिबा॒ त्व१॑स्य गि॑र्वणः सु॒तस्य॑ पूर्व॒पाइ॑व ।
परि॑ष्कृतस्य र॒सिन॑ इ॒यर्मा॑सु॒तिश्चारु॒र्मदा॑य पत्यते ॥ २६ ॥
य एको॒ अस्ति॑ दं॒सना॑ म॒हाँ उ॒ग्रो अ॒भि व्र॒तैः ।
गम॒त्स शि॒प्री न स यो॑ष॒दा ग॑म॒द्धव॒ं न परि॑ वर्ज॑ति ॥ २७ ॥
त्वं पुरं॑ चरि॒ष्णव॑ं व॒धैः शु॒ष्णस्य॒ सं पि॑णक् ।
त्वं भा अनु॑ चरो॒ अध॑ द्वि॒ता यदि॑न्द्र हव्यो॒ भुव॑ः ॥ २८ ॥
मम॑ त्वा॒ सूर॒ उदि॑ते॒ मम॑ म॒ध्यन्दि॑ने दि॒वः ।
मम॑ प्रपि॒त्वे अ॑पिशर्व॒रे व॑स॒वा स्तोमा॑सो अवृत्सत ॥ २९ ॥
स्तु॒हि स्तु॒हीदे॒ते घा॑ ते॒ मंहि॑ष्ठासो म॒घोना॑म् ।
नि॒न्दि॒ताश्व॑ः प्रप॒थी प॑रम॒ज्या म॒घस्य॑ मेध्यातिथे ॥ ३० ॥
॥ १६ ॥ आ यदश्वा॒न्वन॑न्वतः श्र॒द्धया॒हं रथे॑ रुहम् ।
उ॒त वा॒मस्य॒ वसु॑नश्चिकेतति॒ यो अ॒स्ति॒ याद्वः॑ प॒शुः ॥ ३१ ॥
य ऋ॒ज्रा मह्यं माम॒हे स॒ह त्व॒चा हिर॒ण्यया॑ ।
ए॒ष विश्वा॑न्यभ्य॑स्तु सौभ॑गास॒ङ्गस्य॑ स्व॒नद्र॑थः ॥ ३२ ॥
अध॒ प्लायो॑गि॒रति॑ दासद॒न्यान्सा॒सङ्गो॑ अ॒ग्रे द॒शभि॑ः स॒हस्रै॑ः ।
अधो॒क्षणो॒ दश॒ मह्यं॑ रुश॒न्तो न॒ळाइ॑व सर॑सो नि॒र॑तिष्ठन् ॥ ३३ ॥

अन्वस्य स्थूरं ददृशे पुरस्तादनस्थ ऊरुरवरम्बमाणः ।
शश्वती नार्यभिचक्ष्याह सुभद्रमर्य भोजनं बिभर्षि ॥ ३४ ॥

[२] द्वितीयं सूक्तम्

ऋषिः—१-४० मेधातिथिः काण्वः प्रियमेधश्चाङ्गिरसः; ४१, ४२ मेधातिथिः ॥ देवता—१-४० इन्द्रः; ४१, ४२ विभिन्दोर्दानस्तुतिः ॥ छन्दः—१-३, ५, ६, ९, ११, १२, १४, १६-१८, २२, २७, २९, ३१, ३३, ३५, ३७-३९ आर्षीगायत्री; ४, १३, १५, १९-२१, २३-२६, ३०, ३२, ३६, ४२ आर्षीनिचृद्गायत्री; ७, ८, १०, ३४, ४० आर्षीविराड्गायत्री; ४१ पादनिचृद्गायत्री; २८ आर्चीस्वराडनुष्टुप् ॥ स्वरः—१-२७, २९-४२ षड्जः; २८ गान्धारः ॥

॥ १७ ॥ इदं वसो सुतमन्धः पिबा सुपूर्णमुदरम् । अनाभयिन्ररिमा ते ॥ १ ॥
नृभिर्धूतः सुतो अश्नैरव्यो वारैः परिपूतः । अश्वो न निक्तो नदीषु ॥ २ ॥
तं ते यवं यथा गोभिः स्वादुमकर्म श्रीणन्तः । इन्द्र त्वास्मिन्त्सधमादे ॥ ३ ॥
इन्द्र इत्सोमपा एक इन्द्रः सुतपा विश्वायुः । अन्तर्देवान्मर्त्यांश्च ॥ ४ ॥
न यं शुक्रो न दुराशीर्न तृप्रा उरुव्यचसम् । अपस्पृण्वते सुहार्दम् ॥ ५ ॥
॥ १८ ॥ गोभिर्यदीमन्ये अस्मन्मृगं न व्रा मृगयन्ते । अभित्सरन्ति धेनुभिः ॥ ६ ॥
त्रय इन्द्रस्य सोमाः सुतासः सन्तु देवस्य । स्वे क्षये सुतपावन्नः ॥ ७ ॥
त्रयः कोशासः श्चोतन्ति तिस्रश्चम्वः सुपूर्णाः । समाने अधि भामन् ॥ ८ ॥
शुचिरसि पुरुनिःष्ठाः क्षीरैर्मध्यत आशीर्तः । दध्ना मन्दिष्ठः शूरस्य ॥ ९ ॥
इमे त इन्द्र सोमास्तीव्रा अस्मे सुतासः । शुक्रा आशिरं याचन्ते ॥ १० ॥
॥ १९ ॥ ताँ आशिरं पुरोळाशमिन्द्रेमं सोमं श्रीणीहि । रेवन्तं हि त्वा शृणोमि ॥ ११ ॥
हृत्सु पीतासो युध्यन्ते दुर्मदासो न सुरायाम् । ऊधर्न नग्ना जरन्ते ॥ १२ ॥
रेवाँ इद्रेवतः स्तोता स्यात्त्वावतो मघोनः । प्रेदु हरिवः श्रुतस्य ॥ १३ ॥
उक्थं चन शस्यमानमगोररिरा चिकेत । न गायत्रं गीयमानम् ॥ १४ ॥
मा नः इन्द्र पीयत्नवे मा शर्धते परा दाः । शिक्षा शचीवः शचीभिः ॥ १५ ॥
॥ २० ॥ वयमु त्वा तदिदर्था इन्द्र त्वायन्तः सखायः । कण्वा उक्थेभिर्जरन्ते ॥ १६ ॥
न घेमन्यदा पपन वज्रिन्नपसो नविष्टौ । तवेदु स्तोमं चिकेत ॥ १७ ॥
इच्छन्ति देवाः सुन्वन्तं न स्वप्नाय स्पृहयन्ति । यन्ति प्रमादमतन्द्राः ॥ १८ ॥

ओ षु प्र याहि वाजेभिर्मा हृणीथा अभ्य१स्मान् । महाँइव युवजानिः ॥ १९ ॥
मो ष्व१द्य दुर्हणावान्त्सायं करदारे अस्मत् । अश्रीरइव जामाता ॥ २० ॥
॥ २१ ॥ विद्मा ह्यस्य वीरस्य भूरिदावरीं सुमतिम् । त्रिषु जातस्य मनांसि ॥ २१ ॥
आ तू षिञ्च कण्वमन्तं न घा विद्म शवसानात् । यशस्तरं शतमूतेः ॥ २२ ॥
ज्येष्ठेन सोतरिन्द्राय सोमं वीराय शक्राय । भरा पिबन्नर्याय ॥ २३ ॥
यो वेदिष्ठो अव्यथिष्वश्वावन्तं जरितृभ्यः । वाजं स्तोतृभ्यो गोमन्तम् ॥ २४ ॥
पन्यंपन्यमित्सोतार आ धावत मद्याय । सोमं वीराय शूराय ॥ २५ ॥
॥ २२ ॥ पाता वृत्रहा सुतमा घा गमन्नारे अस्मत् । नि यमते शतमूतिः ॥ २६ ॥
एह हरी ब्रह्मयुजा शग्मा वक्षतः सखायम् । गीर्भिः श्रुतं गिर्वणसम् ॥ २७ ॥
स्वादवः सोमा आ याहि श्रीताः सोमा आ याहि ।
शिप्रिन्नृषीवः शचीवो नायमच्छा सधमादम् ॥ २८ ॥
स्तुतश्च यास्त्वा वर्धन्ति महे राधसे नृम्णाय । इन्द्र कारिणं वृधन्तः ॥ २९ ॥
गिरश्च यास्ते गिर्वाह उक्था च तुभ्यं तानि । सत्रा दधिरे शवांसि ॥ ३० ॥
॥ २३ ॥ एवेदेष तुविकूर्मिर्वाजाँ एको वज्रहस्तः । सनादमृक्तो दयते ॥ ३१ ॥
हन्ता वृत्रं दक्षिणेनेन्द्रः पुरू पुरुहूतः । महान्महीभिः शचीभिः ॥ ३२ ॥
यस्मिन्विश्वाश्चर्षणय उत च्यौत्ना व्रयांसि च । अनु घेन्मन्दी मघोनः ॥ ३३ ॥
एष एतानि चकारेन्द्रो विश्वा योऽति शृण्वे । वाजदावा मघोनाम् ॥ ३४ ॥
प्रभर्ता रथं गव्यन्तमपाकाच्चिद्यमवति । इनो वसु स हि वोळ्हा ॥ ३५ ॥
॥ २४ ॥ सनिता विप्रो अर्वद्भिर्हन्ता वृत्रं नृभिः शूरः । सत्योऽविता विधन्तम् ॥ ३६ ॥
यजध्वैनं प्रियमेधा इन्द्रं सत्राचा मनसा । यो भूत्सोमैः सत्यमद्वा ॥ ३७ ॥
गाथश्रवसं सत्पतिं श्रवस्कामं पुरुत्मानम् । कण्वासो गात वाजिनम् ॥ ३८ ॥
य ऋते चिद्भास्पदेभ्यो दात्सखा नृभ्यः शचीवान् ।
ये अस्मिन्कामममश्रियन् ॥ ३९ ॥
इत्था धीवन्तमद्रिवः काण्वं मेध्यातिथिम् । मेषो भूतोऽभि यन्नयः ॥ ४० ॥

शिक्षा विभिन्दो अस्मै चत्वार्ययुता ददत् । अष्टा परः सहस्रा ॥ ४१ ॥
उत सु त्ये पयोवृधा माकी रणस्य नप्त्या । जनित्वनाय मामहे ॥ ४२ ॥

[३] तृतीयं सूक्तम्

ऋषिः—मेध्यातिथिः काण्वः ॥ देवता—१-२० इन्द्रः; २१-२४ पाकस्थाम्नः कौरयाणस्य दानस्तुतिः ॥ छन्दः—१ ककुम्मतीबृहती; २, १०, १४ सतःपङ्क्तिः; ३, ५, ७, ९, १९ निचृद्बृहती; ४, १२, १६, १८ निचृत्पङ्क्तिः; ६ भुरिक्पङ्क्तिः; ८ स्वराड्बृहती; ११, २१, भुरिगनुष्टुप्; १३ अनुष्टुप्; १५, २४ बृहती; १७ पथ्याबृहती; २० विराट्पङ्क्तिः; २२ विराड्गायत्री; २३ निचृद् गायत्री ॥ स्वरः—१, ३, ५, ७-९, १५, १७, १९, २४ मध्यमः; २, ४, ६, १०, १२, १४, १६, १८, २० पञ्चमः; ११, १३, २१ गान्धारः; २२, २३ षड्जः ॥

॥ २५ ॥ पिबा सुतस्य रसिनो मत्स्वा न इन्द्र गोमतः ।
आपिर्नो बोधि सधमाद्यो वृधे ३ ऽस्माँ अवन्तु ते धियः ॥ १ ॥
भूयाम ते सुमतौ वाजिनो वयं मा नः स्तर्भिमातये ।
अस्माञ्चित्राभिरवताद्भिष्टिभिरा नः सुम्नेषु यामय ॥ २ ॥
इमा उ त्वा पुरूवसो गिरो वर्धन्तु या मम ।
पावकवर्णाः शुचयो विपश्चितोऽभि स्तोमैरनूषत ॥ ३ ॥
अयं सहस्रमृषिभिः सहस्कृतः समुद्रइव पप्रथे ।
सत्यः सो अस्य महिमा गृणे शवो यज्ञेषु विप्रराज्ये ॥ ४ ॥
इन्द्रमिद्देवतातय इन्द्रं प्रयत्यध्वरे ।
इन्द्रं समीके वनिनो हवामह इन्द्रं धनस्य सातये ॥ ५ ॥
॥ २६ ॥ इन्द्रो मह्ना रोदसी पप्रथच्छव इन्द्रः सूर्यमरोचयत् ।
इन्द्रे ह विश्वा भुवनानि येमिर इन्द्रे सुवानास इन्दवः ॥ ६ ॥
अभि त्वा पूर्वपीतय इन्द्र स्तोमेभिरायवः ।
समीचीनास ऋभवः समस्वरन्रुद्रा गृणन्त पूर्व्यम् ॥ ७ ॥
अस्येदिन्द्रो वावृधे वृष्ण्यं शवो मदे सुतस्य विष्णवि ।
अद्या तमस्य महिमानमायवोऽनु ष्टुवन्ति पूर्वथा ॥ ८ ॥
तत्त्वा यामि सुवीर्यं तद् ब्रह्म पूर्वचित्तये ।
येना यतिभ्यो भृगवे धने हिते येन प्रस्कण्वमाविथ ॥ ९ ॥
येना समुद्रमसृजो महीरपस्तदिन्द्र वृष्णि ते शवः ।
सद्यः सो अस्य महिमा न संनशे यं क्षोणीरनुचक्रदे ॥ १० ॥

॥ २७ ॥ शग्धी न इन्द्र यत्त्वा रयिं यामि सुवीर्यम् ।
शग्धि वाजाय प्रथमं सिषासते शग्धि स्तोमाय पूर्व्य ॥ ११ ॥
शग्धी नो अस्य यद्ध पौरमाविथ धिय इन्द्र सिषासतः ।
शग्धि यथा रुशमं श्यावकं कृपमिन्द्र प्रावः स्वर्णरम् ॥ १२ ॥
कन्नव्यो अतसीनां तुरो गृणीत मर्त्यः ।
नही न्वस्य महिमानमिन्द्रियं स्वर्गृणन्त आनशुः ॥ १३ ॥
कदु स्तुवन्त ऋतयन्त देवत ऋषिः को विप्र ओहते ।
कदा हवं मघवन्निन्द्र सुन्वतः कदु स्तुवत आ गमः ॥ १४ ॥
उदु त्ये मधुमत्तमा गिरः स्तोमास ईरते ।
सत्राजितो धनसा अक्षितोतयो वाजयन्तो रथाइव ॥ १५ ॥
॥ २८ ॥ कण्वाइव भृगवः सूर्याइव विश्वमिद्धीतमानशुः ।
इन्द्रं स्तोमेभिर्महयन्त आयवः प्रियमेधासो अस्वरन् ॥ १६ ॥
युक्ष्वा हि वृत्रहन्तम हरी इन्द्र परावतः ।
अर्वाचीनो मघवन्त्सोमपीतय उग्र ऋष्वेभिरा गहि ॥ १७ ॥
इमे हि ते कारवो वावशुर्धिया विप्रासो मेधसातये ।
स त्वं नो मघवन्निन्द्र गिर्वणो वेनो न शृणुधी हवम् ॥ १८ ॥
निरिन्द्र बृहतीभ्यो वृत्रं धनुभ्यो अस्फुरः ।
निरर्बुदस्य मृगयस्य मायिनो निः पर्वतस्य गा आजः ॥ १९ ॥
निरग्नयो रुरुचुर्निरु सूर्यो निः सोम इन्द्रियो रसः ।
निरन्तरिक्षादधमो महामहिं कृषे तदिन्द्र पौंस्यम् ॥ २० ॥
॥ २९ ॥ यं मे दुरिन्द्रो मरुतः पाकस्थामा कौरयाणः ।
विश्वेषां त्मना शोभिष्ठमुपेव दिवि धावमानम् ॥ २१ ॥
रोहितं मे पाकस्थामा सुधुरं कक्ष्यप्राम् ।
अदाद्रायो विबोधनम् ॥ २२ ॥
यस्मा अन्ये दश प्रति धुरं वहन्ति वह्नयः ।
अस्तं वयो न तुग्र्यम् ॥ २३ ॥

आत्मा पितुस्तनूर्वास ओजोदा अभ्यञ्जनम् ।
तुरीयमिद्रोहितस्य पाकस्थामानं भोजं दातारमब्रवम् ॥ २४ ॥

[४] चतुर्थं सूक्तम्

ऋषिः—देवातिथिः काण्वः ॥ देवता—१-१४ इन्द्रः; १५-१८ इन्द्रः पूषा वा; १९-२१ कुरुङ्गस्य दानस्तुतिः ॥ छन्दः—१, १३ भुरिगनुष्टुप्; २, ४, ६, ८, १२, १४, १८ निचृत्पङ्क्तिः; ३, ११, १५ निचृद्बृहती; ५, ९ पथ्याबृहती; ७ अनुष्टुप्; १० सतःपङ्क्तिः; १६, २० विराट्पङ्क्तिः; १७, १९ विराड्बृहती; २१ विराडुष्णिक् ॥ स्वरः—१, ७, १३ गान्धारः; २, ४, ६, ८, १०, १२, १४, १६, १८, २० पञ्चमः; ३, ५, ९, ११, १५, १७, १९ मध्यमः; २१ ऋषभः ॥

॥ ३० ॥ यदिन्द्र प्रागपागुदङ् न्यग्वा हूयसे नृभिः ।
सिमा पुरू नृषूतो अस्यानवेऽसि प्रशर्ध तुर्वशे ॥ १ ॥
यद्वा रुमे रुशमे श्यावके कृप इन्द्र मादयसे सचा ।
कण्वासस्त्वा ब्रह्मभिः स्तोमवाहस इन्द्रा यच्छन्त्या गहि ॥ २ ॥
यथा गौरो अपा कृतं तृष्यन्नेत्यवेरिणम् ।
आपित्वे नः प्रपित्वे तूयमा गहि कण्वेषु सु सचा पिब ॥ ३ ॥
मन्दन्तु त्वा मघवन्निन्द्रेन्दवो राधोदेयाय सुन्वते ।
आमुष्या सोममपिबश्चमू सुतं ज्येष्ठं तद् दधिषे सहः ॥ ४ ॥
प्र चक्रे सहसा सहो बभञ्ज मन्युमोजसा ।
विश्वे त इन्द्र पृतनायवो यहो नि वृक्षाइव येमिरे ॥ ५ ॥
॥ ३१ ॥ सहस्त्रेणेव सचते यवीयुधा यस्त आनळुपस्तुतिम् ।
पुत्रं प्रावर्गं कृणुते सुवीर्ये दाश्नोति नमउक्तिभिः ॥ ६ ॥
मा भेम मा श्रमिष्मोग्रस्य सख्ये तव ।
महत्ते वृष्णो अभिचक्ष्यं कृतं पश्येम तुर्वशं यदुम् ॥ ७ ॥
सव्यामनु स्फिग्यं वावसे वृषा न दानो अस्य रोषति ।
मध्वा संपृक्ताः सारघेण धेनवस्तूयमेहि द्रवा पिब ॥ ८ ॥
अश्वी रथी सुरूप इद्गोमाँ इदिन्द्र ते सखा ।
श्वात्रभाजा वयसा सचते सदा चन्द्रो याति सभामुप ॥ ९ ॥
ऋश्यो न तृष्यन्नवपानमा गहि पिबा सोमं वशाँ अनु ।
निमेघमानो मघवन्दिवेदिव ओजिष्ठं दधिषे सहः ॥ १० ॥
॥ ३२ ॥ अध्वर्यो द्रावया त्वं सोममिन्द्रः पिपासति ।
उप नूनं युयुजे वृषणा हरी आ च जगाम वृत्रहा ॥ ११ ॥

स्वयं चित्स मन्यते दाशुरिर्जनो यत्रा सोमस्य तृम्पसि ।
इदं ते अन्नं युज्यं समुक्षितं तस्येहि प्र द्रवा पिब ॥ १२ ॥
रथेष्ठायाध्वर्यवः सोममिन्द्राय सोतन ।
अधि ब्रध्नस्याद्रयो वि चक्षते सुन्वन्तो दाश्वध्वरम् ॥ १३ ॥
उप ब्रध्नं वावाता वृषणा हरी इन्द्रमपसु वक्षतः ।
अर्वाञ्चं त्वा सप्तयोऽध्वरश्रियो वहन्तु सवनेदुप ॥ १४ ॥
प्र पूषणं वृणीमहे युज्याय पुरूवसुम् ।
स शक्र शिक्ष पुरुहूत नो धिया तुजे राये विमोचन ॥ १५ ॥
॥ ३३ ॥ सं नः शिशीहि भुरिजोरिव क्षुरं रास्व रायो विमोचन ।
त्वे तन्नः सुवेदमुस्रियं वसु यं त्वं हिनोषि मर्त्यम् ॥ १६ ॥
वेमि त्वा पूषन्नृञ्जसे वेमि स्तोतव आघृणे ।
न तस्य वेम्यरणं हि तद्वसो स्तुषे पज्राय साम्ने ॥ १७ ॥
परा गावो यवसं कच्चिदाघृणे नित्यं रेक्णो अमर्त्य ।
अस्माकं पूषन्नविता शिवो भव मंहिष्ठो वाजसातये ॥ १८ ॥
स्थूरं राधः शताश्वं कुरुङ्गस्य दिविष्टिषु ।
राज्ञस्त्वेषस्य सुभगस्य रातिषु तुर्वशेष्वमन्महि ॥ १९ ॥
धीभिः सातानि काण्वस्य वाजिनः प्रियमेधैरभिद्युभिः ।
षष्टिं सहस्रानु निर्मजामजे निर्यूथानि गवामृषिः ॥ २० ॥
वृक्षाश्चिन्मे अभिपित्वे अरारणुः ।
गां भजन्त मेहनाश्वं भजन्त मेहना ॥ २१ ॥

॥ इति पञ्चमाष्टके सप्तमोऽध्यायः ॥

[सप्तमाध्याये वर्गाः ३३, सूक्तानि ८, ऋचः १६५]

अथाष्टमोऽध्यायः

[५] पञ्चमं सूक्तम्

ऋषिः—ब्रह्मातिथिः काण्वः ॥ देवता—१-३७[१] अश्विनौ; ३७[२]-३९ चैद्यस्य कशोर्दानस्तुतिः ॥
छन्दः—१, ५, ११, १२, १४, १८, २१, २२, २९, ३२, ३३ निचृद्गायत्री; २-४, ६-१०, १५-१७, १९, २०, २४, २५, २७, २८, ३०, ३४, ३६ गायत्री; १३, २३, ३१, ३५ विराड्गायत्री; २६ आर्चीस्वराड्गायत्री; ३७, ३८ निचृद्बृहती; ३९ आर्षीनिचृदनुष्टुप् ॥ स्वरः—१-३६ षड्जः; ३७, ३८ मध्यमः; ३९ गान्धारः ॥

॥ १ ॥ दूरादिहेव यत्सत्यरुणप्सुरशिश्वितत् । वि भानुं विश्वधातनत् ॥ १ ॥
नृवद्वस्त्रा मनोयुजा रथेन पृथुपाजसा । सचेथे अश्विनोषसम् ॥ २ ॥
युवाभ्यां वाजिनीवसू प्रति स्तोमा अदृक्षत । वाचं दूतो यथोहिषे ॥ ३ ॥
पुरुप्रिया ण ऊतये पुरुमन्द्रा पुरूवसू । स्तुषे कण्वासो अश्विना ॥ ४ ॥
मंहिष्ठा वाजसातमेषयन्ता शुभस्पती । गन्तारा दाशुषो गृहम् ॥ ५ ॥
॥ २ ॥ ता सुदेवाय दाशुषे सुमेधामविताारिणीम् । घृतैर्गव्यूतिमुक्षतम् ॥ ६ ॥
आ नः स्तोममुप द्रवत्तूयं श्येनेभिराशुभिः । यातमश्वेभिरश्विना ॥ ७ ॥
येभिस्तिस्रः परावतो दिवो विश्वानि रोचना । त्रीँरक्तून्परिदीयथः ॥ ८ ॥
उत नो गोमतीरिष उत सातीरहर्विदा । वि पथः सातये सितम् ॥ ९ ॥
आ नो गोमन्तमश्विना सुवीरं सुरथं रयिम् । वोळ्हमश्वावतीरिषः ॥ १० ॥
॥ ३ ॥ वावृधाना शुभस्पती दस्रा हिरण्यवर्तनी । पिबतं सोम्यं मधु ॥ ११ ॥
अस्मभ्यं वाजिनीवसू मघवद्भ्यश्च सप्रथः । छर्दिर्यन्तमदाभ्यम् ॥ १२ ॥
नि षु ब्रह्म जनानां याविष्टं तूयमा गतम् । मो ष्वन्याँ उपारतम् ॥ १३ ॥
अस्य पिबतमश्विना युवं मदस्य चारुणः । मध्वो रातस्य धिष्ण्या ॥ १४ ॥
अस्मे आ वहतं रयिं शतवन्तं सहस्रिणम् । पुरुक्षुं विश्वधायसम् ॥ १५ ॥
॥ ४ ॥ पुरुत्रा चिद्धि वां नरा विह्वयन्ते मनीषिणः । वाघद्भिरश्विना गतम् ॥ १६ ॥
जनासो वृक्तबर्हिषो हविष्मन्तो अरंकृतः । युवां हवन्ते अश्विना ॥ १७ ॥
अस्माकमद्य वामयं स्तोमो वाहिष्ठो अन्तमः । युवाभ्यां भूत्वश्विना ॥ १८ ॥

यो ह॑ वां मधु॒नो दृ॒ति॒राहि॑तो रथ॒चर्ष॑णे । तत॑: पिबतमश्विना ॥ १९ ॥
तेन॑ नो वाजिनीवसू पश्वे॑ तो॒काय॒ शं गवे॑ । वह॑तं पीव॒रीरिष॑: ॥ २० ॥
॥ ५ ॥ उ॒त नो॑ दि॒व्या इष॑ उ॒त सिन्धू॑र॒ हवि॑दा । अप॒ द्वारे॑व वर्षथः ॥ २१ ॥
क॒दा वां॒ तौ॒ग्र्यो वि॑धत्समु॒द्रे ज॑हि॒तो न॑रा । यद्वां॒ रथो॒ वि॒भि॒ष्पता॑त् ॥ २२ ॥
यु॒वं कण्वा॑य नास॒त्यापि॑रि॒षाय॑ हर्म्ये । शश्व॑दू॒तीर्द॑शस्यथः ॥ २३ ॥
ता॒भि॒रा या॑तमू॒तिभि॒र्नव्य॑सीभिः सुश॒स्तिभिः॑ । यद्वां॒ वृष॑ण्वसू हु॒वे ॥ २४ ॥
यथा॑ चि॒त्कण्व॒मावं॑तं प्रि॒यमे॑धमुपस्तु॒तम् । अत्रिं॑ शि॒ञ्जार॑मश्विना ॥ २५ ॥
॥ ६ ॥ यथो॒त कृत्व्ये॒ धने॑ऽ शुं गोष्व॒गस्त्य॑म् । यथा॒ वाजे॑षु॒ सोभ॑रिम् ॥ २६ ॥
ए॒तावद्वां॒ वृष॑ण्वसू॒ अतो॑ वा॒ भूयो॑ अश्विना । गृ॒णन्तः॑ सु॒म्नमी॑महे ॥ २७ ॥
रथं॒ हिर॑ण्यवन्धु॒रं॒ हिर॑ण्याभीशुमश्विना । आ हि स्थाथो॑ दिवि॒स्पृश॑म् ॥ २८ ॥
हि॒र॒ण्ययी॑ वां॒ रभि॑री॒षा अक्षो॑ हिर॒ण्यय॑: । उ॒भा च॒क्रा हि॑र॒ण्यया ॥ २९ ॥
तेन॑ नो वाजिनीवसू परा॒वत॑श्चि॒दा ग॑तम् । उपे॒मां सु॑ष्टु॒तिं मम॑ ॥ ३० ॥
॥ ७ ॥ आ व॑हेथे परा॒कात्पू॒र्वीर॒श्नन्ता॑वश्विना । इषो॒ दासी॑रमर्त्या ॥ ३१ ॥
आ नो॑ द्यु॒म्नैरा श्रवो॑भि॒रा रा॒या या॑तमश्विना । पुरु॑श्चन्द्रा॒ नास॑त्या ॥ ३२ ॥
एह वां॒ प्रु॒षि॒तप्स॑वो॒ वयो॑ वहन्तु प॒र्णिन॑: । अच्छा॑ स्वध्व॒रं जन॑म् ॥ ३३ ॥
रथं॑ वामनु॒गाय॑सं॒ य इ॒षा वर्त॑ते स॒ह । न च॒क्रम॒भि बा॑धते ॥ ३४ ॥
हि॒र॒ण्ययेन॒ रथे॑न द्र॒वत्पा॑णिभि॒रश्वै॑: । धीज॑वना॒ नास॑त्या ॥ ३५ ॥
॥ ८ ॥ यु॒वं मृ॒गं जा॑गृ॒वांसं॒ स्वद॑थो वा वृषण्वसू । ता न॑: पृङ्क्तमि॒षा र॒यिम् ॥ ३६ ॥
ता मे॑ अश्विना सनी॒नां॒ वि॒द्यात॑ं नवा॑नाम् ।
यथा॑ चिच्चै॒द्यः क॒शुः श॒तमु॒ष्ट्रानां॒ दद॑त्स॒हस्रा॒ दश॒ गोना॑म् ॥ ३७ ॥
यो मे॒ हिर॑ण्यसंदृशो॒ दश॒ राज्ञो॒ अमं॑हत ।
अध॒स्पदा॒ इच्चै॒द्यस्य॑ कृ॒ष्टय॑श्चर्म॒म्ना अ॒भितो॒ जना॑: ॥ ३८ ॥
माकि॑रे॒ना प॒था गा॒द्येने॒मे यन्ति॑ चे॒दय॑: ।
अ॒न्यो ने॑त्सू॒रिरोह॑ते भू॒रिदा॑वत्तरो॒ जन॑: ॥ ३९ ॥

द्वितीयोऽनुवाकः [६] षष्ठं सूक्तम्

ऋषिः—वत्सः काण्वः॥ देवता—१-४५ इन्द्रः; ४६-४८ तिरिन्दिरस्य पारशव्यस्य दानस्तुतिः॥ छन्दः—१-१३, १५-१७, १९, २५-२७, २९, ३०, ३२, ३५, ३८, ४२ गायत्री; १४, १८, २३, ३३, ३४, ३६, ३७, ३९-४१, ४३, ४५, ४८ निचृद्गायत्री; २० आर्चीस्वराड्गायत्री; २४, ४७ पादनिचृद्गायत्री; २१, २२, २८, ३१, ४४, ४६ आर्षीविराड्गायत्री॥ स्वरः—षड्जः॥

॥ ९ ॥ महाँ इन्द्रो य ओजसा पर्जन्यो वृष्टिमाँइव । स्तोमैर्वत्सस्य वावृधे॥ १ ॥
प्रजामृतस्य पिप्रतः प्र यद्भरन्त वह्नयः । विप्रा ऋतस्य वाहसा॥ २ ॥
कण्वा इन्द्रं यदक्रत स्तोमैर्यज्ञस्य साधनम् । जामि ब्रुवत आयुधम्॥ ३ ॥
समस्य मन्यवे विशो विश्वा नमन्त कृष्टयः । समुद्रायेव सिन्धवः॥ ४ ॥
ओजस्तदस्य तित्विष उभे यत्समवर्तयत् । इन्द्रश्चर्मेव रोदसी॥ ५ ॥
॥ १० ॥ वि चिद् वृत्रस्य दोधतो वज्रेण शतपर्वणा । शिरो बिभेद वृष्णिना॥ ६ ॥
इमा अभि प्र णोनुमो विपामग्रेषु धीतयः । अग्नेः शोचिर्न दिद्युतः॥ ७ ॥
गृहा सतीरुप त्मना प्र यच्छोचन्त धीतयः । कण्वा ऋतस्य धारया॥ ८ ॥
प्र तमिन्द्र नशीमहि रयिं गोमन्तमश्विनम् । प्र ब्रह्म पूर्वचित्तये॥ ९ ॥
अहमिद्धि पितुष्परि मेधामृतस्य जग्रभ । अहं सूर्य इवाजनि॥ १० ॥
॥ ११ ॥ अहं प्रत्नेन मन्मना गिरः शुम्भामि कण्ववत् । येनेन्द्रः शुष्ममिद्दधे॥ ११ ॥
ये त्वामिन्द्र न तुष्टुवुर्ऋषयो ये च तुष्टुवुः । ममेद्वर्धस्व सुष्टुतः॥ १२ ॥
यदस्य मन्युरध्वनीद्वि वृत्रं पर्वशो रुजन् । अपः समुद्रमैरयत्॥ १३ ॥
नि शुष्ण इन्द्र धर्णसिं वज्रं जघन्थ दस्यवि । वृषा ह्युग्र शृण्विषे॥ १४ ॥
न द्याव इन्द्रमोजसा नान्तरिक्षाणि वज्रिणम् । न विव्यचन्त भूमयः॥ १५ ॥
॥ १२ ॥ यस्त इन्द्र महीरपः स्तभूयमान आशयत् । नि तं पद्यासु शिश्नथः॥ १६ ॥
य इमे रोदसी मही समीची समजग्रभीत् । तमोभिरिन्द्र तं गुहः॥ १७ ॥
य इन्द्र यतयस्त्वा भृगवो ये च तुष्टुवुः । ममेदुग्र श्रुधी हवम्॥ १८ ॥
इमास्त इन्द्र पृश्नयो घृतं दुहत आशिरम् । एनामृतस्य पिप्युषीः॥ १९ ॥
या इन्द्र प्रस्वस्त्वासा गर्भमचक्रिरन् । परि धर्मेव सूर्यम्॥ २० ॥
॥ १३ ॥ त्वामिच्छवसस्पते कण्वा उक्थेन वावृधुः । त्वां सुतास इन्दवः॥ २१ ॥

तवेदिन्द्र प्रणीतिषूत प्रशस्तिरद्रिवः । यज्ञो वितन्तसाय्यः ॥ २२ ॥
आ न इन्द्र महीमिषं पुरं न दर्षि गोमतीम् । उत प्रजां सुवीर्यम् ॥ २३ ॥
उत त्यदाश्वश्व्यं यदिन्द्र नाहुषीष्वा । अग्रे विक्षु प्रदीदयत् ॥ २४ ॥
अभि व्रजं न तत्निषे सूर उपाकचक्षसम् । यदिन्द्र मृळयासि नः ॥ २५ ॥
॥ १४ ॥ यदङ्ग तविषीयस इन्द्र प्रराजसि क्षितीः । महाँ अपार ओजसा ॥ २६ ॥
तं त्वा हविष्मतीर्विश उप ब्रुवत ऊतये । उरुज्रयसमिन्दुभिः ॥ २७ ॥
उपह्वरे गिरीणां संगथे च नदीनाम् । धिया विप्रो अजायत ॥ २८ ॥
अतः समुद्रमुद्वतश्चिकित्वाँ अव पश्यति । यतो विपान एजति ॥ २९ ॥
आदित्प्रत्नस्य रेतसो ज्योतिष्पश्यन्ति वासरम् । परो यदिध्यते दिवा ॥ ३० ॥
॥ १५ ॥ कण्वास इन्द्र ते मतिं विश्वे वर्धन्ति पौंस्यम् । उतो शविष्ठ वृष्ण्यम् ॥ ३१ ॥
इमां म इन्द्र सुष्टुतिं जुषस्व प्र सु मामव । उत प्र वर्धया मतिम् ॥ ३२ ॥
उत ब्रह्मण्या वयं तुभ्यं प्रवृद्ध वज्रिवः । विप्रा अतक्ष्म जीवसे ॥ ३३ ॥
अभि कण्वा अनूषतापो न प्रवता यतीः । इन्द्रं वनन्वती मतिः ॥ ३४ ॥
इन्द्रमुक्थानि वावृधुः समुद्रमिव सिन्धवः । अनुत्तमन्युमजरम् ॥ ३५ ॥
॥ १६ ॥ आ नो याहि परावतो हरिभ्यां हर्यताभ्याम् । इममिन्द्र सुतं पिब ॥ ३६ ॥
त्वामिद् वृत्रहन्तम जनासो वृक्तबर्हिषः । हवन्ते वाजसातये ॥ ३७ ॥
अनु त्वा रोदसी उभे चक्रं न वर्त्येतशम् । अनु सुवानास इन्दवः ॥ ३८ ॥
मन्दस्वा सु स्वर्णर उतेन्द्र शर्यणावति । मत्स्वा विवस्वतो मती ॥ ३९ ॥
वावृधान उप द्यवि वृषा वज्र्यरोरवीत् । वृत्रहा सोमपातमः ॥ ४० ॥
॥ १७ ॥ ऋषिर्हि पूर्वजा अस्येक ईशान ओजसा । इन्द्र चोष्कूयसे वसु ॥ ४१ ॥
अस्माकं त्वा सुताँ उप वीतपृष्ठा अभि प्रयः । शतं वहन्तु हरयः ॥ ४२ ॥
इमां सु पूर्व्यां धियं मधोर्घृतस्य पिप्युषीम् । कण्वा उक्थेन वावृधुः ॥ ४३ ॥
इन्द्रमिद्विमहीनां मेधे वृणीत मर्त्यः । इन्द्रं सनिष्युरूतये ॥ ४४ ॥
अर्वाञ्चं त्वा पुरुष्टुत प्रियमेधस्तुता हरी । सोमपेयाय वक्षतः ॥ ४५ ॥

शतमहं तिरिन्दिरे सहस्रं पर्शावा ददे । राधांसि याद्वानाम् ॥ ४६ ॥
त्रीणि शतान्यर्वतां सहस्रा दश गोनाम् । ददुष्पज्राय साम्ने ॥ ४७ ॥
उदानट् ककुहो दिवमुष्ट्राञ्चतुर्युजो ददत् । श्रवसा याद्वं जनम् ॥ ४८ ॥

[७] सप्तमं सूक्तम्

ऋषिः—पुनर्वत्सः काण्वः ॥ देवता—मरुतः ॥ छन्दः—१, ३-५, ७-१३, १७-१९, २१, २८, ३०-३२, ३४ गायत्री; २, ६, १४, १६, २०, २२-२७, ३५, ३६ निचृद्गायत्री; १५ पादनिचृद्गायत्री; २९, ३३ आर्षी विराडगायत्री ॥ स्वरः—षड्जः ॥

॥ १८ ॥ प्र यद्वस्त्रिष्टुभमिषं मरुतो विप्रो अक्षरत् । वि पर्वतेषु राजथ ॥ १ ॥
यदङ्ग तविषीयवो यामं शुभ्रा अचिध्वम् । नि पर्वता अहासत ॥ २ ॥
उदीरयन्त वायुभिर्वाश्रासः पृश्निमातरः । धुक्षन्त पिप्युषीमिषम् ॥ ३ ॥
वपन्ति मरुतो मिहं प्र वेपयन्ति पर्वतान् । यद्यामं यान्ति वायुभिः ॥ ४ ॥
नि यद्यामाय वो गिरिर्नि सिन्धवो विधर्मणे । महे शुष्माय येमिरे ॥ ५ ॥
॥ १९ ॥ युष्माँ उ नक्तमूतये युष्मान्दिवा हवामहे । युष्मान्प्रयत्यध्वरे ॥ ६ ॥
उदु त्ये अरुणप्सवश्चित्रा यामेभिरीरते । वाश्रा अधि ष्णुना दिवः ॥ ७ ॥
सृजन्ति रश्मिमोजसा पन्थां सूर्याय यातवे । ते भानुभिर्वि तस्थिरे ॥ ८ ॥
इमां मे मरुतो गिरमिमं स्तोममृभुक्षणः । इमं मे वनता हवम् ॥ ९ ॥
त्रीणि सरांसि पृश्नयो दुदुह्रे वज्रिणे मधु । उत्सं कवन्धमुद्रिणम् ॥ १० ॥
॥ २० ॥ मरुतो यद्ध वो दिवः सुम्नायन्तो हवामहे । आ तू न उप गन्तन ॥ ११ ॥
यूयं हि ष्ठा सुदानवो रुद्रा ऋभुक्षणो दमे । उत प्रचेतसो मदे ॥ १२ ॥
आ नो रयिं मदच्युतं पुरुक्षुं विश्वधायसम् । इयर्ता मरुतो दिवः ॥ १३ ॥
अधीव यद्गिरीणां यामं शुभ्रा अचिध्वम् । सुवानैर्मन्दध्व इन्दुभिः ॥ १४ ॥
एतावतश्चिदेषां सुम्नं भिक्षेत मर्त्यः । अदाभ्यस्य मन्मभिः ॥ १५ ॥
॥ २१ ॥ ये द्रप्साइव रोदसी धमन्त्यनु वृष्टिभिः । उत्सं दुहन्तो अक्षितम् ॥ १६ ॥
उदु स्वानेभिरीरत उद्रथैरुदु वायुभिः । उत्स्तोमैः पृश्निमातरः ॥ १७ ॥
येनाव तुर्वशं यदुं येन कण्वं धनस्पृतम् । राये सु तस्य धीमहि ॥ १८ ॥

इमा उ वः सुदानवो घृतं न पिप्युषीरिषः । वर्धान्काण्वस्य मन्मभिः ॥ १९ ॥
क्व नूनं सुदानवो मदथा वृक्तबर्हिषः । ब्रह्मा को वः सपर्यति ॥ २० ॥
॥ २२ ॥ नहि ष्म यद्ध वः पुरा स्तोमेभिर्वृक्तबर्हिषः । शर्धाँ ऋतस्य जिन्वथ ॥ २१ ॥
समु त्ये महतीरपः सं क्षोणी समु सूर्यम् । सं वज्रं पर्वशो दधुः ॥ २२ ॥
वि वृत्रं पर्वशो ययुर्वि पर्वताँ अराजिनः । चक्राणा वृष्णि पौंस्यम् ॥ २३ ॥
अनु त्रितस्य युध्यतः शुष्ममावन्नुत क्रतुम् । अन्विन्द्रं वृत्रतूर्ये ॥ २४ ॥
विद्युद्धस्ता अभिद्यवः शिप्राः शीर्षन्हिरण्ययीः । शुभ्रा व्यञ्जत श्रिये ॥ २५ ॥
॥ २३ ॥ उशना यत्परावत उक्षणो रन्ध्रमयातन । द्यौर्न चक्रदद्भिया ॥ २६ ॥
आ नो मखस्य दावनेऽश्वैर्हिरण्यपाणिभिः । देवासः उप गन्तन ॥ २७ ॥
यदेषां पृषती रथे प्रष्टिर्वहति रोहितः । यान्ति शुभ्रा रिणन्नपः ॥ २८ ॥
सुषोमे शर्यणावत्यार्जीके पस्त्यावति । ययुर्निचक्रया नरः ॥ २९ ॥
कदा गच्छाथ मरुत इत्था विप्रं हवमानम् । मार्डीकेभिर्नाधमानम् ॥ ३० ॥
॥ २४ ॥ कद्ध नूनं कधप्रियो यदिन्द्रमजहातन । को वः सखित्व ओहते ॥ ३१ ॥
सहो षु णो वज्रहस्तैः कण्वासो अग्निं मरुद्भिः । स्तुषे हिरण्यवाशीभिः ॥ ३२ ॥
ओ षु वृष्णः प्रयज्यूना नव्यसे सुविताय । ववृत्यां चित्रवाजान् ॥ ३३ ॥
गिरयश्चिन्नि जिहते पर्शानासो मन्यमानाः । पर्वताश्चिन्नि येमिरे ॥ ३४ ॥
आक्षण्यावानो वहन्त्यन्तरिक्षेण पततः । धातारः स्तुवते वयः ॥ ३५ ॥
अग्निर्हि जानिं पूर्व्यश्छन्दो न सूरो अर्चिषा । ते भानुभिर्वि तस्थिरे ॥ ३६ ॥

[८] अष्टमं सूक्तम्

ऋषिः—सध्वंशः काण्वः ॥ देवता—अश्विनौ ॥ छन्दः—१-३, ५, ९, १२, १४, १५, १८-२०, २२ निचृदनुष्टुप्; ४, ७, ८, १०, ११, १३, १७, २१, २३ आर्षीविराडनुष्टुप्; ६, १६ अनुष्टुप् ॥ स्वरः—गान्धारः ॥

॥ २५ ॥ आ नो विश्वाभिरूतिभिरश्विना गच्छतं युवम् ।
दस्रा हिरण्यवर्तनी पिबतं सोम्यं मधु ॥ १ ॥
आ नूनं यातमश्विना रथेन सूर्यत्वचा ।
भुजी हिरण्यपेशसा कवी गम्भीरचेतसा ॥ २ ॥

आ यातं नहुषस्पर्यान्तरिक्षात्सुवृक्तिभिः ।
पिबाथो अश्विना मधु कण्वानां सवने सुतम् ॥ ३ ॥
आ नो यातं दिवस्पर्यान्तरिक्षादधप्रिया ।
पुत्रः कण्वस्य वामिह सुषाव सोम्यं मधु ॥ ४ ॥
आ नो यातमुपश्रुत्यश्विना सोमपीतये ।
स्वाहा स्तोमस्य वर्धना प्र कवी धीतिभिर्नरा ॥ ५ ॥
॥ २६ ॥ यच्चिद्धि वां पुर ऋषयो जुहूरेऽवसे नरा ।
आ यातमश्विना गतमुपेमां सुष्टुतिं मम ॥ ६ ॥
दिवश्चिद्रोचनादध्या नो गन्तं स्वर्विदा ।
धीभिर्वत्सप्रचेतसा स्तोमेभिर्हवनश्रुता ॥ ७ ॥
किमन्ये पर्यासतेऽस्मत्स्तोमेभिरश्विना ।
पुत्रः कण्वस्य वामृषिर्गीर्भिर्वत्सो अवीवृधत् ॥ ८ ॥
आ वां विप्र इहावसेऽह्वत्स्तोमेभिरश्विना ।
अरिप्रा वृत्रहन्तमा ता नो भूतं मयोभुवा ॥ ९ ॥
आ यद्वां योषणा रथमतिष्ठद्वाजिनीवसू ।
विश्वान्यश्विना युवं प्र धीतान्यगच्छतम् ॥ १० ॥
॥ २७ ॥ अतः सहस्रनिर्णिजा रथेना यातमश्विना ।
वत्सो वां मधुमद्वचोऽशंसीत्काव्यः कविः ॥ ११ ॥
पुरुमन्द्रा पुरूवसू मनोतरा रयीणाम् ।
स्तोमं मे अश्विनाविमममभि वह्नी अनूषाताम् ॥ १२ ॥
आ नो विश्वान्यश्विना धत्तं राधांस्यह्नया ।
कृतं न ऋत्वियावतो मा नो रीरधतं निदे ॥ १३ ॥
यन्नासत्या परावति यद्वा स्थो अध्यम्बरे ।
अतः सहस्रनिर्णिजा रथेना यातमश्विना ॥ १४ ॥
यो वां नासत्यावृषिर्गीर्भिर्वत्सो अवीवृधत् ।
तस्मै सहस्रनिर्णिजमिषं धत्तं घृतश्चुतम् ॥ १५ ॥
॥ २८ ॥ प्रास्मा ऊर्जं घृतश्चुतमश्विना यच्छतं युवम् ।
यो वां सुम्नाय तुष्टवद्ददूयाद्दानुनस्पती ॥ १६ ॥

आ नो॑ गन्तं रिशादसे॒मं स्तोमं॑ पुरुभुजा ।
कृ॒तं नः॑ सु॒श्रियो॑ नरे॒मा दा॑तम॒भिष्ट॑ये ॥ १७ ॥
आ वां॑ विश्वा॒भिरू॒तिभि॑: प्रि॒यमे॑धा अहूषत ।
राज॑न्तावध्व॒राणा॒मश्वि॑ना॒ याम॑हू॒तिषु ॥ १८ ॥
आ नो॑ गन्तं मयो॒भुवा॒श्वि॑ना शं॒भुवा॑ युवम् ।
यो वां॑ विपन्यू धी॒तिभि॒र्गौर्भि॑र्व॒त्सो अवी॑वृधत् ॥ १९ ॥
याभि॒: कण्वं॒ मेधा॑तिथिं॒ याभि॒र्वशं॒ दश॑व्रजम् ।
याभि॒र्गोशर्य॑मावतं॒ ताभि॑र्नोऽ वतं नरा ॥ २० ॥
॥ २९ ॥ याभि॒र्नरा॒ त्रस॑दस्यु॒मावतं॒ कृत्व्ये॒ धने॑ ।
ताभि॒: ष्व१॑स्माँ अ॑श्विना॒ प्रावतं॒ वाज॑सातये ॥ २१ ॥
प्र वां॑ स्तोमा॑: सुवृ॒क्तयो॒ गिरो॑ वर्धन्त्वश्विना ।
पुरु॑त्रा॒ वृत्र॑हन्तमा॒ ता नो॑ भूतं पुरु॒स्पृहा॑ ॥ २२ ॥
त्रीणि॑ प॒दान्य॒श्विनो॒रावि॑: सा॒न्ति॒ गुहा॑ प॒रः ।
क॒वी ऋ॒तस्य॒ पत्म॑भि॒र्वाग्जी॒वेभ्य॒स्परि॑ ॥ २३ ॥

[९] नवमं सूक्तम्

ऋषिः—शशकर्णः काण्वः ॥ देवता—अश्विनौ ॥ छन्दः—१, ४, ६ बृहती; २, २० गायत्री; ३, २१ निचृद्गायत्री; ५ ककुबुष्णिक्; ७, ८, १७, १९ अनुष्टुप्; ९ पादनिचृदनुष्टुप्; १० आर्षी निचृत्पङ्क्तिः; ११ त्रिपादविराड्गायत्री; १२ जगती; १३ निचृदनुष्टुप्; १४, १५ निचृद्बृहती; १६ आर्च्यनुष्टुप्; १८ विराडनुष्टुप् ॥ स्वरः—१, ४, ६, १४, १५ मध्यमः; २, ३, ११, २०, २१ षड्जः; ५ ऋषभः; ७-९, १३, १६-१९ गान्धारः; १० पञ्चमः; १२ निषादः ॥

॥ ३० ॥ आ नू॒नम॑श्विना यु॒वं व॒त्सस्य॑ गन्त॒मव॑से ।
प्रास्मै॑ यच्छतमवृ॒कं पृ॒थु च्छ॒र्दिर्यु॑यु॒तं या अरा॑तयः ॥ १ ॥
यद॒न्तरि॑क्षे॒ यद्दि॒वि यत्पञ्च॒ मानु॑षाँ॒ अनु॑ । नृ॒म्णं तद्धत्त॑मश्विना ॥ २ ॥
ये वां॑ दं॒सांस्य॑श्विना॒ विप्रा॑सः परिमामृ॒शुः । एवेत्का॒ण्वस्य॑ बोधतम् ॥ ३ ॥
अ॒यं वां॑ घ॒र्मो अ॑श्विना॒ स्तोमे॑न॒ परि॑ षिच्यते ।
अ॒यं सोमो॒ मधु॑मान्वाजिनीवसू॒ येन॑ वृ॒त्रं चिके॑तथः ॥ ४ ॥
यद॒प्सु यद्व॒नस्पतौ॒ यदोष॑धीषु पुरुदंससा कृ॒तम् ।
तेन॑ माविष्टमश्विना ॥ ५ ॥

॥ ३१ ॥ यन्नासत्या भुरण्यथो यद्वा देव भिषज्यथः ।
अयं वां वत्सो मतिभिर्न विन्धते हविष्मन्तं हि गच्छथः ॥ ६ ॥
आ नूनमश्विनोर्ऋषिः स्तोमं चिकेत वामया ।
आ सोमं मधुमत्तमं घर्मं सिञ्चादथर्वणि ॥ ७ ॥
आ नूनं रघुवर्तनिं रथं तिष्ठाथो अश्विना ।
आ वां स्तोमा इमे मम नभो न चुच्यवीरत ॥ ८ ॥
यदद्य वां नासत्योक्थैरा चुच्युवीमहि ।
यद्वा वाणीभिरश्विनेवेत्काण्वस्य बोधतम् ॥ ९ ॥
यद्वां कक्षीवाँ उत यद्वयश्व ऋषिर्यद्वां दीर्घतमा जुहाव ।
पृथी यद्वां वैन्यः सादनेष्वेवेदतो अश्विना चेतयेथाम् ॥ १० ॥
॥ ३२ ॥ यातं छर्दिष्पा उत नः परस्पा भूतं जगत्पा उत नस्तनूपा ।
वर्तिस्तोकाय तनयाय यातम् ॥ ११ ॥
यदिन्द्रेण सरथं याथो अश्विना यद्वा वायुना भवथः समोकसा ।
यदादित्येभिर्ऋभुभिः सजोषसा यद्वा विष्णोर्विक्रमणेषु तिष्ठथः ॥ १२ ॥
यदद्याश्विनावहं हुवेय वाजसातये ।
यत्पृत्सु तुर्वणे सहस्तच्छ्रेष्ठमश्विनोरवः ॥ १३ ॥
आ नूनं यातमश्विनेमा हव्यानि वां हिता ।
इमे सोमासो अधि तुर्वशे यदाविमे कण्वेषु वामथ ॥ १४ ॥
यन्नासत्या पराके अर्वाके अस्ति भेषजम् ।
तेन नूनं विमदाय प्रचेतसा छर्दिर्वत्साय यच्छतम् ॥ १५ ॥
॥ ३३ ॥ अभुत्स्यु प्र देव्या साकं वाचाहमश्विनोः ।
व्यावर्देव्या मतिं वि रातिं मर्त्येभ्यः ॥ १६ ॥
प्र बोधयोषो अश्विना प्र देवि सूनृते महि ।
प्र यज्ञहोतरानुषक्प्र मदाय श्रवो बृहत् ॥ १७ ॥
यदुषो यासि भानुना सं सूर्येण रोचसे ।
आ हायमश्विनो रथो वर्तिर्याति नृपाय्यम् ॥ १८ ॥
यदापीतासो अंशवो गावो न दुह्र ऊधभिः ।
यद्वा वाणीरनूषत प्र देवयन्तो अश्विना ॥ १९ ॥

प्र द्युम्नाय॒ प्र शव॑से॒ प्र नृ॒षाह्या॑य॒ शर्म॑णे । प्र दक्षा॑य॒ प्रचेतसा॥ २० ॥
यन्नू॒नं धी॒भिर॑श्विना पि॒तुर्योना॒ नि॒षीद॑थः । यद्वा॑ सु॒म्नेभि॑रुक्थ्या॥ २१ ॥

[१०] दशमं सूक्तम्

ऋषिः—प्रगाथः काण्वः॥ देवता—अश्विनौ॥ छन्दः—१, ५ आर्चीस्वराड्बृहती; २ त्रिष्टुप्; ३ आर्चीभुरिगनुष्टुप्; ४ आर्चीभुरिक्पङ्क्तिः; ६ आर्षीस्वराड्बृहती॥ स्वरः—१, ५, ६ मध्यमः; २ धैवतः; ३ गान्धारः; ४ पञ्चमः॥

॥ ३४ ॥ यत्स्थो दी॒र्घप्र॑सद्मनि॒ यद्वा॒दो रो॑च॒ने दि॒वः । यद्वा॑ समु॒द्रे अध्याकृ॑ते गृ॒हेऽत॒ आ या॑तमश्विना ॥ १ ॥
यद्वा॑ य॒ज्ञं मन॑वे संमिमि॒क्षथु॑रे॒वेत्का॒ण्वस्य॑ बोधतम् । बृ॒हस्पतिं॑ विश्वा॒न्दे॒वाँ अ॒हं हु॑व॒ इन्द्रा॒विष्णू॑ अ॒श्विना॑वाशुहे॒षसा॥ २ ॥
त्या न्व१॑श्विना हुवे सु॒दंस॑सा गृ॒भे कृता । ययो॒रस्ति॒ प्र णः॑ स॒ख्यं दे॒वेष्वध्याप्य॑म् ॥ ३ ॥
ययो॒रधि॒ प्र य॒ज्ञा अ॑सू॒रे सन्ति॑ सू॒रयः॑ । ता य॒ज्ञस्या॑ध्व॒रस्य॒ प्रचे॑तसा स्व॒धाभि॒र्या पि॑ब॒तः सो॒म्यं मधु॑॥ ४ ॥
यद॒द्याश्वि॑ना॒वपा॒ग्यत्प्राक्स्थो वा॑जिनीवसू । यद् द्रु॒ह्यव्य॑नवि तु॒र्वशे॒ यदौ॑ हु॒वे वा॒मथ॒ मा ग॑तम् ॥ ५ ॥
यद॒न्तरि॑क्षे पत॒थः पु॑रुभुजा॒ यद्वे॒मे रोद॑सी॒ अनु॑ । यद्वा॑ स्व॒धाभि॑र॒धित॑िष्ठथो॒ रथ॒मत॒ आ या॑तमश्विना ॥ ६ ॥

[११] एकादशं सूक्तम्

ऋषिः—वत्सः काण्वः॥ देवता—अग्निः॥ छन्दः—१ आर्चीभुरिग्गायत्री; २ वर्धमानागायत्री; ३, ५-७, ९ निचृद्गायत्री; ४ विराड्गायत्री; ८ गायत्री; १० आर्चीभुरिक्त्रिष्टुप्॥ स्वरः—१-९ षड्जः; १० धैवतः॥

॥ ३५ ॥ त्वम॑ग्ने व्रत॒पा अ॑सि दे॒व आ मर्त्ये॒ष्वा । त्वं य॒ज्ञेष्वीड्यः॥ १ ॥
त्वम॑सि प्र॒शस्यो॑ वि॒दथे॑षु सहन्त्य । अग्ने॑ र॒थीर॑ध्व॒राणा॑म्॥ २ ॥
स त्वम॒स्मदप॒ द्विषो॑ युयो॒धि जा॑तवेदः । अदे॑वीरग्ने॒ अरा॑तीः॥ ३ ॥
अन्ति॑ चि॒त्सन्त॒मह॑ य॒ज्ञं मर्त॑स्य रि॒पोः । नोप॑ वेषि जातवेदः॥ ४ ॥
मर्ता॒ अम॑र्त्यस्य ते भू॒रि नाम॑ मनामहे । विप्रा॑सो जा॒तवे॑दसः॥ ५ ॥
॥ ३६ ॥ विप्रं॒ विप्रा॑सोऽवसे दे॒वं मर्ती॑स ऊ॒तये॑ । अ॒ग्निं गी॒र्भिर्ह॑वामहे॥ ६ ॥

आ तें वत्सो मनो यमत्पर्माच्चित्सधस्थात् । अग्रे त्वांकामया गिरा ॥ ७ ॥
पुरुत्रा हि सदृङ्ङसि विशो विश्वा अनु प्रभुः । समत्सु त्वा हवामहे ॥ ८ ॥
समत्स्वग्निमवसे वाजयन्तो हवामहे । वाजेषु चित्रराधसम् ॥ ९ ॥
प्रत्नो हि कमीड्यो अध्वरेषु सनाच्च होता नव्यश्च सत्सि ।
स्वां चाग्ने तन्वं पिप्रयस्वास्मभ्यं च सौभगमा यजस्व ॥ १० ॥

॥ इति पञ्चमाष्टकेऽष्टमोऽध्यायः ॥

[अष्टमाध्याये वर्गाः ३६, सूक्तानि ७, ऋचः १८३]
[पञ्चमाष्टके अध्यायाः ८, वर्गाः २३८, सूक्तानि १२९, ऋचः १२६३]

elibrary.thearyasamaj.org

अथ षष्ठोऽष्टकः

अथ प्रथमोऽध्यायः

[१२] द्वादशं सूक्तम्

ऋषिः—पर्वतः काण्वः॥ देवता—इन्द्रः॥ छन्दः—१, २, ८, ९, १५, १६, २०, २१, २५, ३१, ३२ निचृदुष्णिक्; ३-६, १०-१२, १४, १७, १८, २२-२४, २६-३० उष्णिक्; ७, १३, १९ आर्षीविराडुष्णिक्; ३३ आर्चीस्वराडुष्णिक्॥ स्वरः—ऋषभः॥

॥ १॥ य इन्द्र सोमपातमो मदः शविष्ठ चेततति ।
येना हंसि न्य१त्रिणं तमीमहे ॥ १ ॥
येना दशग्वमध्रिगुं वेपयन्तं स्वर्णरम् ।
येना समुद्रमाविथा तमीमहे ॥ २ ॥
येन सिन्धुं महीरपो रथाँइव प्रचोदयः ।
पन्थामृतस्य यातवे तमीमहे ॥ ३ ॥
इमं स्तोममभिष्टये घृतं न पूतमद्रिवः ।
येना नु सद्य ओजसा ववक्षिथ ॥ ४ ॥
इमं जुषस्व गिर्वणः समुद्रइव पिन्वते ।
इन्द्र विश्वाभिरूतिभिर्ववक्षिथ ॥ ५ ॥
॥ २॥ यो नो देवः परावतः सखित्वनाय मामहे ।
दिवो न वृष्टिं प्रथयन्ववक्षिथ ॥ ६ ॥
ववक्षुरस्य केतव उत वज्रो गभस्त्योः ।
यत्सूर्यो न रोदसी अवर्धयत् ॥ ७ ॥
यदि प्रवृद्ध सत्पते सहस्रं महिषाँ अघः ।
आदित्ते इन्द्रियं महि प्र वावृधे ॥ ८ ॥
इन्द्रः सूर्यस्य रश्मिभिर्न्यृर्शसानमोषति ।
अग्निर्वनेव सासहिः प्र वावृधे ॥ ९ ॥
इयं त ऋत्वियावती धीतिरेति नवीयसी ।
सपर्यन्ती पुरुप्रिया मिमीत इत् ॥ १० ॥

॥ ३ ॥ गर्भो॑ यज्ञस्य देवयुः क्रतुं पुनीत आनुषक् ।
स्तोमै॒रिन्द्र॑स्य वावृधे मिमी॑त इत् ॥ ११ ॥
सनिर्मि॒त्रस्य॑ पप्रथ इन्द्रः सोम॑स्य पी॒तये॑ ।
प्राची॒ वाशी॑व सुन्व॒ते मिमी॑त इत् ॥ १२ ॥
यं विप्रा॒ उक्थवा॑हसोऽभिप्रम॒न्दुरा॑यवः ।
घृतं॑ न पिप्य आसन्यृ॒तस्य॒ यत् ॥ १३ ॥
उ॒त स्व॒राजे॒ अदि॑तिः स्तोम॒मिन्द्रा॑य जीजनत् ।
पुरु॒ प्रश॑स्तमू॒तय॑ ऋ॒तस्य॒ यत् ॥ १४ ॥
अ॒भि वह्न॑य ऊ॒तयेऽ नू॑षत॒ प्रश॑स्तये ।
न दे॑व॒ विव्र॑ता॒ हरी॑ ऋ॒तस्य॒ यत् ॥ १५ ॥
॥ ४ ॥ यत्सोम॑मिन्द्र॒ विष्ण॑वि॒ यद्वा॑ घ त्रि॒त आ॒प्त्ये ।
यद्वा॑ म॒रुत्सु॑ मन्द॑से समिन्दु॑भिः ॥ १६ ॥
यद्वा॑ शक्र परा॒वति॑ समु॒द्रे अधि॒ मन्द॑से ।
अ॒स्माक॒मित्सु॒ते र॑णा॒ समिन्दु॑भिः ॥ १७ ॥
यद्वासि॑ सुन्व॒तो वृ॒धो यज॑मानस्य सत्पते ।
उ॒क्थे वा॒ यस्य॒ रण्य॑सि॒ समिन्दु॑भिः ॥ १८ ॥
दे॒वंदे॑वं॒ वोऽव॑स॒ इन्द्र॑मिन्द्रं गृणी॒षणि॑ ।
अधा॑ य॒ज्ञाय॑ तु॒र्वणे॒ व्या॑नशुः ॥ १९ ॥
य॒ज्ञेभि॑र्य॒ज्ञवा॑हसं॒ सोमे॑भिः सोम॒पात॑मम् ।
होत्रा॑भिरिन्द्रं वावृधु॒र्व्या॑नशुः ॥ २० ॥
॥ ५ ॥ म॒हीर॑स्य॒ प्रणी॑तयः पू॒र्वीरु॒त प्रश॑स्तयः ।
विश्वा॒ वसू॑नि दा॒शुषे॒ व्या॑नशुः ॥ २१ ॥
इन्द्रं॑ वृ॒त्राय॒ हन्त॑वे दे॒वासो॑ दधिरे पु॒रः ।
इन्द्रं॒ वाणी॑रनूषता॒ समोज॑से ॥ २२ ॥
म॒हान्तं म॑हि॒ना व॒यं स्तोमे॑भिर्हवन॒श्रुत॑म् ।
अ॒र्कैर॒भि प्र णो॑नु॒मः समोज॑से ॥ २३ ॥

न यं विवित्क्तो रोदसी नान्तरिक्षाणि वज्रिणम् ।
अमादिदस्य तित्विषे समोजसः ॥ २४ ॥
यदिन्द्र पृतनाज्ये देवास्त्वा दधिरे पुरः ।
आदित्ते हर्यता हरी ववक्षतुः ॥ २५ ॥
॥ ६ ॥ यदा वृत्रं नदीवृतं शवसा वज्रिन्नवधीः ।
आदित्ते हर्यता हरी ववक्षतुः ॥ २६ ॥
यदा ते विष्णुरोजसा त्रीणि पदा विचक्रमे ।
आदित्ते हर्यता हरी ववक्षतुः ॥ २७ ॥
यदा ते हर्यता हरी वावृधाते दिवेदिवे ।
आदित्ते विश्वा भुवनानि येमिरे ॥ २८ ॥
यदा ते मारुतीर्विशस्तुभ्यमिन्द्र नियेमिरे ।
आदित्ते विश्वा भुवनानि येमिरे ॥ २९ ॥
यदा सूर्यममुं दिवि शुक्रं ज्योतिरधारयः ।
आदित्ते विश्वा भुवनानि येमिरे ॥ ३० ॥
इमां त इन्द्र सुष्टुतिं विप्र इयर्ति धीतिभिः ।
जामिं पदेव पिप्रतीं प्राध्वरे ॥ ३१ ॥
यदस्य धामनि प्रिये समीचीनासो अस्वरन् ।
नाभा यज्ञस्य दोहना प्राध्वरे ॥ ३२ ॥
सुवीर्यं स्वश्व्यं सुगव्यमिन्द्र दद्धि नः ।
होतेव पूर्वचित्तये प्राध्वरे ॥ ३३ ॥

तृतीयोऽनुवाकः [१३] त्रयोदशं सूक्तम्

ऋषिः—नारदः काण्वः ॥ देवता—इन्द्रः ॥ छन्दः—१, ५, ८, ११, १४, १९, २१, २२, २६, २७, ३१ निचृदुष्णिक्; २-४, ६, ७, ९, १०, १२, १३, १५-१८, २०, २३-२५, २८, २९, ३२, ३३ उष्णिक्; ३० आर्षी विराडुष्णिक् ॥ स्वरः—ऋषभः ॥

॥ ७ ॥ इन्द्रः सुतेषु सोमेषु क्रतुं पुनीत उक्थ्यम् ।
विदे वृधस्य दक्षसो महान्हि षः ॥ १ ॥
स प्रथमे व्योमनि देवानां सदने वृधः ।
सुपारः सुश्रवस्तमः समप्सुजित् ॥ २ ॥

तमꣳहुव वाजसातय इन्द्रं भराय शुष्मिणम् ।
भवा नः सुम्ने अन्तमः सखा वृधे ॥ ३ ॥
इयं त इन्द्र गिर्वणो रातिः क्षरति सुन्वतः ।
मन्दानो अस्य बर्हिषो वि राजसि ॥ ४ ॥
नूनं तदिन्द्र दद्धि नो यत्त्वा सुन्वन्त ईमहे ।
रयिं नश्चित्रमा भरा स्वर्विदम् ॥ ५ ॥
॥ ८ ॥ स्तोता यत्ते विचर्षणिरतिप्रशर्धयद्गिरः ।
वयाइवानु रोहते जुषन्त यत् ॥ ६ ॥
प्रत्नवज्जनया गिरः शृणुधी जरितुर्हवम् ।
मदेमदे ववक्षिथा सुकृत्वने ॥ ७ ॥
क्रीळन्त्यस्य सूनृता आपो न प्रवता यतीः ।
अया धिया य उच्यते पतिर्दिवः ॥ ८ ॥
उतो पतिर्य उच्यते कृष्टीनामेक इद्वशी ।
नमोवृधैरवस्युभिः सुते रण ॥ ९ ॥
स्तुहि श्रुतं विपश्चितं हरी यस्य प्रसक्षिणा ।
गन्तारा दाशुषो गृहं नमस्विनः ॥ १० ॥
॥ ९ ॥ तूतुजानो महेमतेऽश्वेभिः प्रुषितप्सुभिः ।
आ याहि यज्ञमाशुभिः शमिद्धि ते ॥ ११ ॥
इन्द्र शविष्ठ सत्पते रयिं गृणत्सु धारय ।
श्रवः सूरिभ्यो अमृतं वसुत्वनम् ॥ १२ ॥
हवे त्वा सूर उदिते हवे मध्यन्दिने दिवः ।
जुषाण इन्द्र सप्तिभिर्न आ गहि ॥ १३ ॥
आ तू गहि प्र तु द्रव मत्स्वा सुतस्य गोमतः ।
तन्तुं तनुष्व पूर्व्यं यथा विदे ॥ १४ ॥
यच्छक्रासि परावति यदर्वावति वृत्रहन् ।
यद्वा समुद्रे अन्धसोऽवितेदसि ॥ १५ ॥
॥ १० ॥ इन्द्रं वर्धन्तु नो गिर इन्द्रं सुतास इन्दवः ।
इन्द्रे हविष्मतीर्विशो अराणिषुः ॥ १६ ॥

तमिद्विप्रा अवस्यवः प्रवत्वतीभिरूतिभिः ।
इन्द्रं क्षोणीरवर्धयन्वयाइव ॥ १७ ॥
त्रिकद्रुकेषु चेतनं देवासो यज्ञमत्नत ।
तमिद्वर्धन्तु नो गिरः सदावृधम् ॥ १८ ॥
स्तोता यत्ते अनुव्रत उक्थान्यृतुथा दधे ।
शुचिः पावक उच्यते सो अद्भुतः ॥ १९ ॥
तदिद्रुद्रस्य चेतति यह्वं प्रत्नेषु धामसु ।
मनो यत्रा वि तद्दधुर्विचेतसः ॥ २० ॥
॥ ११ ॥ यदि मे सख्यमावरं इमस्य पाह्यन्धसः ।
येन विश्वा अति द्विषो अतारिम ॥ २१ ॥
कदा त इन्द्र गिर्वणः स्तोता भवाति शन्तमः ।
कदा नो गव्ये अश्व्ये वसौ दधः ॥ २२ ॥
उत ते सुष्टुता हरी वृषणा वहतो रथम् ।
अजुर्यस्य मदिन्तमं यमीमहे ॥ २३ ॥
तमीमहे पुरुष्टुतं यह्वं प्रत्नाभिरूतिभिः ।
नि बर्हिषि प्रिये सददधे द्विता ॥ २४ ॥
वर्धीस्वा सु पुरुष्टुत ऋषिष्टुताभिरूतिभिः ।
धुक्षस्व पिप्युषीमिषमवा च नः ॥ २५ ॥
॥ १२ ॥ इन्द्र त्वमवितेदसीत्था स्तुवतो अद्रिवः ।
ऋतादियर्मि ते धियं मनोयुजम् ॥ २६ ॥
इह त्या सधमाद्या युजानः सोमपीतये ।
हरी इन्द्र प्रतद्वसू अभि स्वर ॥ २७ ॥
अभि स्वरन्तु ये तव रुद्रासः सक्षत श्रियम् ।
उतो मरुत्वतीर्विशो अभि प्रयः ॥ २८ ॥
इमा अस्य प्रतूर्तयः पदं जुषन्त यद्दिवि ।
नाभा यज्ञस्य सं दधुर्यथा विदे ॥ २९ ॥

अयं दीर्घाय चक्षसे प्राचिं प्रयत्यध्वरे ।
मिमीते यज्ञमानुषग्विचक्ष्य ॥ ३० ॥
॥ १३ ॥ वृषायमिन्द्र ते रथ उतो ते वृषणा हरी ।
वृषा त्वं शतक्रतो वृषा हवः ॥ ३१ ॥
वृषा ग्रावा वृषा मदो वृषा सोमो अयं सुतः ।
वृषा यज्ञो यमिन्वसि वृषा हवः ॥ ३२ ॥
वृषा त्वा वृषणं हुवे वज्रिञ्चित्राभिरूतिभिः ।
वावन्थ हि प्रतिष्टुतिं वृषा हवः ॥ ३३ ॥

[१४] चतुर्दशं सूक्तम्

ऋषिः—गोषूक्त्यश्वसूक्तिनौ काण्वायनौ ॥ देवता—इन्द्रः ॥ छन्दः—१, ११ विराड्गायत्री; २, ४, ५, ७, १५ निचृद्गायत्री; ३, ६, ८-१०, १२-१४ गायत्री ॥ स्वरः—षड्जः ॥

॥ १४ ॥ यदिन्द्राहं यथा त्वमीशीय वस्व एक इत् । स्तोता मे गोषखा स्यात् ॥ १ ॥
शिक्षेयमस्मै दित्सेयं शचीपते मनीषिणे । यदहं गोपतिः स्याम् ॥ २ ॥
धेनुष्ट इन्द्र सूनृता यजमानाय सुन्वते । गामश्वं पिप्युषी दुहे ॥ ३ ॥
न ते वर्तास्ति राधस इन्द्र देवो न मर्त्यः । यद्दित्ससि स्तुतो मघम् ॥ ४ ॥
यज्ञ इन्द्रमवर्धयद्यद्भूमिं व्यवर्तयत् । चक्राण ओपशं दिवि ॥ ५ ॥
॥ १५ ॥ वावृधानस्य ते वयं विश्वा धनानि जिग्युषः । ऊतिमिन्द्रा वृणीमहे ॥ ६ ॥
व्यन्तरिक्षमतिरन्मदे सोमस्य रोचना । इन्द्रो यदभिनद्बलम् ॥ ७ ॥
उद्ना आजदङ्गिरोभ्य आविष्कृण्वन्गुहा सतीः । अर्वाञ्चं नुनुदे वलम् ॥ ८ ॥
इन्द्रेण रोचना दिवो दृळ्हानि दंहितानि च । स्थिराणि न पराणुदे ॥ ९ ॥
अपामूर्मिर्मदन्निव स्तोम इन्द्राजिरायते । वि ते मदा अराजिषुः ॥ १० ॥
॥ १६ ॥ त्वं हि स्तोमवर्धन इन्द्रास्युक्थवर्धनः । स्तोतॄणामुत भद्रकृत् ॥ ११ ॥
इन्द्रमित्केशिना हरी सोमपेयाय वक्षतः । उप यज्ञं सुराधसम् ॥ १२ ॥
अपां फेनेन नमुचेः शिर इन्द्रोदवर्तयः । विश्वा यदजयः स्पृधः ॥ १३ ॥
मायाभिरुत्सिसृप्सत इन्द्र द्यामारुरुक्षतः । अव दस्यूँरधूनुथाः ॥ १४ ॥
असुन्वामिन्द्र संसदं विषूचीं व्यनाशयः । सोमपा उत्तरो भवन् ॥ १५ ॥

[१५] पञ्चदशं सूक्तम्

ऋषिः—गोषूक्त्यश्वसूक्तिनौ काण्वायनौ ॥ देवता—इन्द्रः ॥ छन्दः—१-३, ५-७, ११, १३ निचृदुष्णिक्; ४ उष्णिक्; ८, १२ विराडुष्णिक्; ९, १० पादनिचृदुष्णिक् ॥ स्वरः—ऋषभः ॥

॥ १७ ॥ तम्वभि प्र गायत पुरुहूतं पुरुष्टुतं । इन्द्रं गीर्भिस्तविषमा विवासत ॥ १ ॥
यस्य द्विबर्हसो बृहत्सहो दाधार रोदसी । गिरीँरज्राँ अपः स्ववृषत्वना ॥ २ ॥
स राजसि पुरुष्टुतँ एको वृत्राणि जिघ्नसे । इन्द्र जैत्रा श्रवस्या च यन्तवे ॥ ३ ॥
तं ते मदं गृणीमसि वृषणं पृत्सु सासहिम् । उ लोककृत्नुमद्रिवो हरिश्रियम् ॥ ४ ॥
येन ज्योतीँष्यायवे मनवे च विवेदिथ । मन्दानो अस्य बर्हिषो वि राजसि ॥ ५ ॥
॥ १८ ॥ तदद्या चित्त उक्थिनोऽ नु ष्टुवन्ति पूर्वथा । वृषपत्नीरपो जया दिवेदिवे ॥ ६ ॥
तव त्यदिन्द्रियं बृहत्तव शुष्ममुत क्रतुम् । वज्रं शिशाति धिषणा वरेण्यम् ॥ ७ ॥
तव द्यौरिन्द्र पौंस्यं पृथिवी वर्धति श्रवः । त्वामापः पर्वतासश्च हिन्विरे ॥ ८ ॥
त्वां विष्णुर्बृहन्क्षयो मित्रो गृणाति वरुणः । त्वां शर्धो मदत्यनु मारुतम् ॥ ९ ॥
त्वं वृषा जनानां मंहिष्ठ इन्द्र जज्ञिषे । सत्रा विश्वा स्वपत्यानि दधिषे ॥ १० ॥
॥ १९ ॥ सत्रा त्वं पुरुष्टुतँ एको वृत्राणि तोशसे । नान्य इन्द्रात्करणं भूय इन्वति ॥ ११ ॥
यदिन्द्र मन्मशस्त्वा नाना हवन्त ऊतये । अस्माकेभिर्नृभिरत्रा स्वर्जय ॥ १२ ॥
अरंक्षयाय नो महे विश्वा रूपाण्याविशन् । इन्द्रं जैत्राय हर्षया शचीपतिम् ॥ १३ ॥

[१६] षोडशं सूक्तम्

ऋषिः—इरिम्बिठिः काण्वः ॥ देवता—इन्द्रः ॥ छन्दः—१, ९-१२ गायत्री; २-७ निचृद्गायत्री; ८ विराड्गायत्री ॥ स्वरः—षड्जः ॥

॥ २० ॥ प्र सम्राजं चर्षणीनामिन्द्रं स्तोता नव्यं गीर्भिः । नरं नृषाहं मंहिष्ठम् ॥ १ ॥
यस्मिन्नुक्थानि रण्यन्ति विश्वानि च श्रवस्या । अपामवो न समुद्रे ॥ २ ॥
तं सुष्टुत्या विवासे ज्येष्ठराजं भरे कृत्नुम् । महो वाजिनं सनिभ्यः ॥ ३ ॥
यस्यानूना गभीरा मदा उरवस्तरुत्राः । हर्षुमन्तः शूरसातौ ॥ ४ ॥
तमिद्धनेषु हितेष्वधिवाकाय हवन्ते । येषामिन्द्रस्ते जयन्ति ॥ ५ ॥
तमिच्च्यौत्नैरार्यन्ति तं कृतेभिश्चर्षणयः । एष इन्द्रो वरिवस्कृत् ॥ ६ ॥

॥ २१ ॥ इन्द्रो॑ ब्रह्मेन्द्र ऋषिरिन्द्रः॑ पुरू पु॑रुहूतः । म॒हान्म॒हीभि॒: शची॑भिः ॥ ७ ॥
स स्तोम्य॒: स हव्य॑: स॒त्यः सत्वा॑ तुविकू॒र्मिः । एक॑श्चित्सन्न॒भिभू॑तिः ॥ ८ ॥
तम॒र्के॑भिस्तं साम॑भिस्तं गा॑य॒त्रैश्च॑र्षणय॑: । इन्द्रं॑ वर्धन्ति क्षि॒तय॑: ॥ ९ ॥
प्र॒णे॒तार॑ं वस्यो॒ अच्छा॒ कर्ती॑रं॒ ज्योति॑: स॒मत्सु॑ । सा॒स॒ह्वांसं॑ युधामि॒त्रान् ॥ १० ॥
स न॒: पप्रि॑: पारयाति स्व॒स्ति ना॒वा पु॑रुहू॒तः । इन्द्रो॒ विश्वा॒ अति॒ द्विष॑ ॥ ११ ॥
स त्वं न॑ इन्द्र॒ वाजे॑भिर्दश॒स्या च॑ गातु॒या च॑ । अच्छा॑ च नः सु॒म्नं ने॑षि ॥ १२ ॥

[१७] सप्तदशं सूक्तम्

ऋषिः—इरिम्बिठिः काण्वः ॥ देवता—इन्द्रः ॥ छन्दः—१-३, ७, ८ गायत्री; ४-६, ९-१२ निचृद्गायत्री; १३ विराड्गायत्री; १४ आसुरीबृहती; १५ आर्षी-भुरिग्बृहती ॥ स्वरः—१-१३, षड्जः; १४, १५ मध्यमः ॥

॥ २२ ॥ आ या॑हि सुषु॒मा हि त॒ इन्द्र॒ सोम॑ं पिबा॒ इ॒मम् । एदं ब॒र्हिः स॑दो॒ मम॑ ॥ १ ॥
आ त्वा॑ ब्रह्म॒युजा॒ हरी॒ वह॑तामिन्द्र के॒शिना॑ । उप॒ ब्रह्मा॑णि नः शृणु ॥ २ ॥
ब्र॒ह्मा॒ण॒स्त्वा व॒यं यु॒जा सो॑म॒पामि॑न्द्र सो॒मिनः॑ । सु॒ता॒वन्तो॒ हवामहे ॥ ३ ॥
आ नो॑ याहि सुतावतो॒ऽ स्माकं॑ सुष्टु॒तीरुप॑ । पिबा॒ सु शि॑प्रिन्नन्धसः ॥ ४ ॥
आ ते॑ सिञ्चामि कु॒क्ष्योरनु॒ गात्रा॒ वि धा॑वतु । गृ॒भा॒य जि॒ह्व॒या॒ मधु॑ ॥ ५ ॥
॥ २३ ॥ स्वा॒दुष्टे॑ अस्तु सं॒सु॒दे॒ मधु॑मान्त॒न्वे॒३॑ तव॑ । सोम॒: शम॑स्तु ते हृ॒दे ॥ ६ ॥
अ॒यमु॒ त्वा वि॒चर्ष॑णे॒ जनी॑रिवा॒भि संवृ॑तः । प्र सोम॑ इन्द्र सर्पतु ॥ ७ ॥
तु॒वि॒ग्रीवो॑ व॒पोद॑रः सुबा॒हुर॑न्धसो॒ मदे॑ । इन्द्रो॑ वृ॒त्राणि॑ जिघ्नते ॥ ८ ॥
इन्द्र॒ प्रेहि॑ पु॒रस्त्वं वि॒श्व॒स्येशा॑न॒ ओज॑सा । वृ॒त्राणि॑ वृत्रहञ्जहि ॥ ९ ॥
दी॒र्घस्ते॑ अस्त्वङ्कु॒शो येना॒ वसु॒ प्रय॑च्छसि । यज॑मानाय सुन्व॒ते ॥ १० ॥
॥ २४ ॥ अ॒यं त॑ इन्द्र॒ सोमो॒ निपू॑तो॒ अधि॑ ब॒र्हिषि॑ । एही॒म॑स्य द्रवा॒ पिब॑ ॥ ११ ॥
शाचि॑गो॒ शाचि॑पूजनायं रणा॑य ते सु॒तः । आख॑ण्डल॒ प्र हू॑यसे ॥ १२ ॥
यस्ते॑ शृङ्गवृषो नपात्प्रण॑पात्कुण्ड॒पाय्यः॑ । न्यस्मिन्दध्र॒ आ मनः॑ ॥ १३ ॥
वास्तो॑ष्पते ध्रुवा स्थूणांसत्रं सो॒म्यानाम् ।
द्र॒प्सो भे॒त्ता पु॒रां श॒श्व॒तीना॒मिन्द्रो॒ मुनी॑नां॒ सखा॑ ॥ १४ ॥

पृदाकुसानुर्यजतो गवेषण एकः सन्नभि भूयसः ।
भूर्णिमश्वं नयत्तुजा पुरो गृभेन्द्रं सोमस्य पीतये ॥ १५ ॥

[१८] अष्टादशं सूक्तम्

ऋषिः—इरिम्बिठिः काण्वः ॥ देवता—१-७, १०-२२ आदित्याः; ८ अश्विनौ; ९ अग्निसूर्यानिलाः ॥
छन्दः—१, १३, १५, १६ पादनिचृदुष्णिक्; २ आर्चीस्वराडुष्णिक्; ३, ८, १०, ११, १७, १८, २२ उष्णिक्; ४, ९, २१ विराडुष्णिक्; ५-७, १२, १४, १९, २० निचृदुष्णिक् ॥
स्वरः—ऋषभः ॥

॥ २५ ॥ इदं ह नूनमेषां सुम्नं भिक्षेत मर्त्यः । आदित्यानामपूर्व्यं सवीमनि ॥ १ ॥
अनर्वाणो ह्येषां पन्था आदित्यानाम् । अदब्धाः सन्ति पायवः सुगेवृधः ॥ २ ॥
तत्सु नः सविता भगो वरुणो मित्रो अर्यमा । शर्म यच्छन्तु सप्रथो यदीमहे ॥ ३ ॥
देवेभिर्देव्यदितेऽरिष्टभर्मन्ना गहि । स्मत्सूरिभिः पुरुप्रिये सुशर्मभिः ॥ ४ ॥
ते हि पुत्रासो अदितेर्विदुर्द्वेषांसि योतवे । अंहोश्चिदुरुचक्रयोऽने हसः ॥ ५ ॥
॥ २६ ॥ अदितिर्नो दिवा पशुमदितिर्नक्तमद्वयाः । अदितिः पात्वंहसः सदावृधा ॥ ६ ॥
उत स्या नो दिवा मतिरदितिरूत्या गमत् । सा शन्ताति मयस्करदप स्रिधः ॥ ७ ॥
उत त्या दैव्या भिषजा शं नः करतो अश्विना । युयुयातामितो रपो अप स्रिधः ॥ ८ ॥
शमग्निरग्निभिः करच्छं नस्तपतु सूर्यः । शं वातो वात्वरपा अप स्रिधः ॥ ९ ॥
अपामीवामप स्रिधमप सेधत दुर्मतिम् । आदित्यासो युयोतना नो अंहसः ॥ १० ॥
॥ २७ ॥ युयोता शरुमस्मदाँ आदित्यास उतार्मतिम् । ऋधग्द्वेषः कृणुत विश्ववेदसः ॥ ११ ॥
तत्सु नः शर्म यच्छतादित्या यन्मुमोचति । एनस्वन्तं चिदेनसः सुदानवः ॥ १२ ॥
यो नः कश्चिद्रिरिक्षति रक्षस्त्वेन मर्त्यः । स्वैः ष एवैः ररिषीष्ट युर्जनः ॥ १३ ॥
समित्तमघमश्नवद्दुःशंसं मर्त्यं रिपुम् । यो अस्मत्रा दुर्हणावाँ उपद्वयुः ॥ १४ ॥
पाकत्रा स्थन देवा हृत्सु जानीथ मर्त्यम् । उप द्वयुं चाद्वयुं च वसवः ॥ १५ ॥
॥ २८ ॥ आ शर्म पर्वतानामोतापां वृणीमहे । द्यावाक्षामारे अस्मद्रपस्कृतम् ॥ १६ ॥
ते नो भद्रेण शर्मणा युष्माकं नावा वसवः । अति विश्वानि दुरिता पिपर्तन ॥ १७ ॥
तुचे तनाय तत्सु नो द्राघीय आयुर्जीवसे । आदित्यासः सुमहसः कृणोतन ॥ १८ ॥
यज्ञो हीळो वो अन्तर आदित्या अस्ति मृळत । युष्मे इद्वो अपि ष्मसि सजात्ये ॥ १९ ॥

बृहद्वरूथं मरुतां देवं त्रातारमश्विना । मित्रमीमहे वरुणं स्वस्तये ॥ २० ॥
अनेहो मित्रार्यमन्नृवद्वरुण शंस्यम् । त्रिवरूथं मरुतो यन्त नश्छर्दिः ॥ २१ ॥
ये चिद्धि मृत्युबन्धव आदित्या मनवः स्मसि । प्र सू न आयुर्जीवसे तिरेतन ॥ २२ ॥

[१९] एकोनविंशं सूक्तम्

ऋषिः—सोभरिः काण्वः ॥ देवता—१-३३ अग्निः; ३४, ३५ आदित्याः; ३६, ३७ त्रसदस्योर्दान-स्तुतिः ॥ छन्दः—१, ३, १५, २१, २३, २८, ३२ निचृदुष्णिक्; २, २२, २९, ३७ विराट् पङ्क्तिः; ४, ६, १२, १६, २०, ३१ निचृत्पङ्क्तिः; ५, १९, ३० ककुबुष्णिक्; ७, ९, ३४ पादनिचृदुष्णिक्; ८ आर्चीभुरिक्पङ्क्तिः; १० सतःपङ्क्ति; ११, १७, ३६ विराड् उष्णिक्; १३ पुरउष्णिक्; १४ पङ्क्तिः; १८, ३३ पादनिचृत्पङ्क्तिः २४, २६ आर्चीस्वराट्पङ्क्तिः; २५ आर्चीस्वराडुष्णिक्; २७ भुरिगार्ची-विराडुष्णिक्; ३५ स्वराड्बृहती ॥ स्वरः—१, ३, ५, ७, ९, ११, १३, १५, १७, १९, २१, २३, २५, २७, २८, ३०, ३२, ३४, ३६, ऋषभः; २, ४, ६, ८, १०, १२, १४, १६, १८, २०, २२, २४, २६, २९, ३१, ३३, ३७ पञ्चमः; ३५ मध्यमः ॥

॥ २९ ॥ तं गूर्धया स्वर्णरं देवासो देवमरतिं दधन्विरे । देवत्रा हव्यमोहिरे ॥ १ ॥
विभूतरातिं विप्र चित्रशोचिषमग्निमीळिष्व यन्तुरम् ।
अस्य मेधस्य सोम्यस्य सोभरे प्रेमध्वराय पूर्व्यम् ॥ २ ॥
यजिष्ठं त्वा ववृमहे देवं देवत्रा होतारमर्त्यम् । अस्य यज्ञस्य सुक्रतुम् ॥ ३ ॥
ऊर्जो नपातं सुभगं सुदीदितिमग्निं श्रेष्ठशोचिषम् ।
स नो मित्रस्य वरुणस्य सो अपामा सुम्नं यक्षते दिवि ॥ ४ ॥
यः समिधा य आहुती यो वेदेन ददाश मर्तो अग्नये । यो नमसा स्वध्वरः ॥ ५ ॥
॥ ३० ॥ तस्येदवन्तो रंहयन्त आशवस्तस्य द्युम्नितमं यशः ।
न तमंहो देवकृतं कुतश्चन न मर्त्यकृतं नशत् ॥ ६ ॥
स्वग्नयो वो अग्निभिः स्याम सूनो सहस ऊर्जां पते । सुवीरस्त्वमस्मयुः ॥ ७ ॥
प्रशंसमानो अतिथिर्न मित्रियोऽग्नी रथो न वेद्यः ।
त्वे क्षेमासो अपि सन्ति साधवस्त्वं राजा रयीणाम् ॥ ८ ॥
सो अद्धा दाश्वध्वरोऽग्रे मतीः सुभग स प्रशंस्यः । स धीभिरस्तु सनिता ॥ ९ ॥
यस्य त्वमूर्ध्वो अध्वराय तिष्ठसि क्षयद्वीरः स साधते ।
सो अर्वद्भिः सनिता स विपन्युभिः स शूरैः सनिता कृतम् ॥ १० ॥
॥ ३१ ॥ यस्याग्निर्वपुर्गृहे स्तोमं चनो दधीत विश्ववार्यः । हव्या वा वेविषद्विषः ॥ ११ ॥

विप्रस्य वा स्तुवतः सहसो यहो मक्षूतमस्य रातिषु ।
अवोदेवमुपरिमर्त्यं कृधि वसो विविदुषो वचः ॥ १२ ॥
यो अग्निं हव्यदातिभिर्नमोभिर्वा सुदक्षमाविवासति ।
गिरा वाजिरशोचिषम् ॥ १३ ॥
समिधा यो निशितो दाशददितिं धामभिरस्य मर्त्यः ।
विश्वेत्स धीभिः सुभगो जनाँ अति द्युम्नैरुद्र इव तारिषत् ॥ १४ ॥
तदग्ने द्युम्नमा भर यत्सासहत्सदने कं चिदत्रिणम् ।
मन्युं जनस्य दूढ्यः ॥ १५ ॥
॥ ३२ ॥ येन चष्टे वरुणो मित्रो अर्यमा येन नासत्या भगः ।
वयं तत्ते शवसा गातुवित्तमा इन्द्रत्वोता विधेमहि ॥ १६ ॥
ते घेदग्ने स्वाध्योऽ३ ये त्वा विप्र निदधिरे नृचक्षसम् ।
विप्रासो देव सुक्रतुम् ॥ १७ ॥
त इद्वेदिं सुभग त आहुतिं ते सोतुं चिक्रिरे दिवि ।
त इद्वाजेभिर्जिग्युर्महद्धनं ये त्वे कामं न्येरिरे ॥ १८ ॥
भद्रो नो अग्निराहुतो भद्रा रातिः सुभग भद्रो अध्वरः । भद्रा उत प्रशस्तयः ॥ १९ ॥
भद्रं मनः कृणुष्व वृत्रतूर्ये येना समत्सु सासहः ।
अव स्थिरा तनुहि भूरि शर्धतां वनेमा ते अभिष्टिभिः ॥ २० ॥
॥ ३३ ॥ ईळे गिरा मनुर्हितं यं देवा दूतमरतिं न्येरिरे । यजिष्ठं हव्यवाहनम् ॥ २१ ॥
तिग्मजम्भाय तरुणाय राजते प्रयो गायस्यग्नये ।
यः पिंशते सूनृताभिः सुवीर्यमग्निर्घृतेभिराहुतः ॥ २२ ॥
यदी घृतेभिराहुतो वाशीमग्निर्भरत उच्चा च । असुर इव निर्णिजम् ॥ २३ ॥
यो हव्यान्यैरयता मनुर्हितो देव आसा सुगन्धिना ।
विवासते वार्याणि स्वध्वरो होता देवो अमर्त्यः ॥ २४ ॥
यदग्ने मर्त्यस्त्वं स्यामहं मित्रमहो अमर्त्यः । सहसः सूनवाहुत ॥ २५ ॥
॥ ३४ ॥ न त्वा रासीयाभिशस्तये वसो न पापत्वाय सन्त्य ।
न मे स्तोतामतीवा न दुर्हितः स्यादग्ने न पापया ॥ २६ ॥

पितुर्न पुत्रः सुभृतो दुरोण आ देवाँ एतु प्र णो हविः ॥ २७ ॥
तवाहमग्न ऊतिभिर्नेदिष्ठाभिः सचेय जोषमा वसो ।
सदा देवस्य मर्त्यैः ॥ २८ ॥
तव क्रत्वा सनेयं तव रातिभिरग्ने तव प्रशस्तिभिः ।
त्वामिदाहुः प्रमतिं वसो ममाग्ने हर्षस्व दातवे ॥ २९ ॥
प्र सो अग्ने तवोतिभिः सुवीराभिस्तिरते वाजभर्मभिः । यस्य त्वं सख्यमावरः ॥ ३० ॥
॥ ३५ ॥ तव द्रप्सो नीलवान्वाश ऋत्विय इन्धानः सिष्णवा ददे ।
त्वं महीनामुषसामसि प्रियः क्षपो वस्तुषु राजसि ॥ ३१ ॥
तमागन्म सोभरयः सहस्त्रमुष्कं स्वभिष्टिमवसे । सम्राजं त्रासदस्यवम् ॥ ३२ ॥
यस्य ते अग्ने अन्ये अग्नय उपक्षितो वयाइव ।
विपो न द्युम्ना नि युवे जनानां तव क्षत्राणि वर्धयन् ॥ ३३ ॥
यमादित्यासो अद्रुहः पारं नयथ मर्त्यम् । मघोनां विश्वेषां सुदानवः ॥ ३४ ॥
यूयं राजानः कं चिच्चर्षणीसहः क्षयन्तं मानुषाँ अनु ।
वयं ते वो वरुण मित्रार्यमन्त्स्यामेदृतस्य रथ्यः ॥ ३५ ॥
अदान्मे पौरुकुत्स्यः पञ्चाशतं त्रसदस्युर्वधूनाम् ।
मंहिष्ठो अर्यः सत्पतिः ॥ ३६ ॥
उत मे प्रयियोर्वयियोः सुवास्त्वा अधि तुग्वनि ।
तिसॄणां सप्तीनां श्यावः प्रणेता भुवद्वसुर्दियानां पतिः ॥ ३७ ॥

[२०] विंशं सूक्तम्

ऋषिः—सोभरिः काण्वः ॥ देवता—मरुतः ॥ छन्दः—१, ५, ७, १९, २३ ककुबुष्णिक्; २, १०, १६, २२ सतःपङ्क्तिः; ३, १५, १७ विराडुष्णिक्; ४, १८ विराट्पङ्क्तिः; ६, १२ पादनिचृत् पङ्क्तिः; ८, २०, २४, २६ निचृत्पङ्क्तिः; ९, १३, २१, २५ निचृदुष्णिक्; ११ पादनिचृद् उष्णिक्; १४ आर्चीभुरिक्पङ्क्तिः ॥ स्वरः—१, ३, ५, ७, ९, ११, १३, १५, १७, १९, २१, २३, २५ ऋषभः; २, ४, ६, ८, १०, १२, १४, १६, १८, २०, २२, २४, २६ पञ्चमः ॥

॥ ३६ ॥ आ गन्ता मा रिषण्यत प्रस्थावानो मापस्थाता समन्यवः ।
स्थिरा चिन्नमयिष्णवः ॥ १ ॥

वीळु पविभिर्मरुत ऋभुक्षण आ रुद्रासः सुदीतिभिः ।
इषा नो अद्या गता पुरुस्पृहो यज्ञमा सोभरीयवः ॥ २ ॥
विद्मा हि रुद्रियाणां शुष्ममुग्रं मरुतां शिमीवताम् ।
विष्णोरेषस्य मीळ्हुषाम् ॥ ३ ॥
वि द्वीपानि पार्पतन्तिष्ठद्दुच्छुनोभे युजन्त रोदसी ।
प्र धन्वान्यैरत शुभ्रखादयो यदेजथ स्वभानवः ॥ ४ ॥
अच्युता चिद्वो अज्मन्ना नानदति पर्वतासो वनस्पतिः ।
भूमिर्यामेषु रेजते ॥ ५ ॥
॥ ३७ ॥ अमाय वो मरुतो यातवे द्यौर्जिहीत उत्तरा बृहत् ।
यत्रा नरो देदिशते तनूष्वा त्वक्षांसि बाह्वोजसः ॥ ६ ॥
स्वधामनु श्रियं नरो महि त्वेषा अमवन्तो वृषप्सवः ।
वहन्ते अह्रुतप्सवः ॥ ७ ॥
गोभिर्वाणो अज्यते सोभरीणां रथे कोशे हिरण्यये ।
गोबन्धवः सुजातास इषे भुजे महान्तो नः स्परसे नु ॥ ८ ॥
प्रति वो वृषदञ्जयो वृष्णे शर्धाय मारुताय भरध्वम् ।
हव्या वृषप्रयाव्णे ॥ ९ ॥
वृषणश्वेन मरुतो वृषप्सुना रथेन वृषनाभिना ।
आ श्येनासो न पक्षिणो वृथा नरो हव्या नो वीतये गत ॥ १० ॥
॥ ३८ ॥ समानमञ्ज्येषां वि भ्राजन्ते रुक्मासो अधि बाहुषु ।
दविद्युतत्यृष्टयः ॥ ११ ॥
त उग्रासो वृषण उग्रबाहवो नकिष्टनूषु येतिरे ।
स्थिरा धन्वान्यायुधा रथेषु वोऽनीकेष्वधि श्रियः ॥ १२ ॥
येषामर्णो न सप्रथो नाम त्वेषं शश्वतामेकमिद्भुजे ।
वयो न पित्र्यं सहः ॥ १३ ॥
तान्वन्दस्व मरुतस्ताँ उप स्तुहि तेषां हि धुनीनाम् ।
अराणां न चरमस्तदेषां दाना महा तदेषाम् ॥ १४ ॥

सुभगः स व ऊतिष्वासु पूर्वीसु मरुतो व्युष्टिषु ।
यो वो नूनमुतासति ॥ १५ ॥
॥ ३९ ॥ यस्य वा यूयं प्रति वाजिनो नर आ हव्या वीतये गथ ।
अभि ष द्युम्नैरुत वाजसातिभिः सुम्ना वो धूतयो नशत् ॥ १६ ॥
यथा रुद्रस्य सूनवो दिवो वशन्त्यसुरस्य वेधसः ।
युवानस्तथेदसत् ॥ १७ ॥
ये चार्हन्ति मरुतः सुदानवः स्मन्मीळ्हुषश्चरन्ति ये ।
अतश्चिदा न उप वस्यसा हृदा युवान आ ववृध्वम् ॥ १८ ॥
यून ऊ षु नविष्ठया वृष्णः पावकाँ अभि सोभरे गिरा ।
गाय गाइव चर्कृषत् ॥ १९ ॥
साहा ये सन्ति मुष्टिहेव हव्यो विश्वासु पृत्सु होतृषु ।
वृष्णश्चन्द्रान्न सुश्रवस्तमान् गिरा वन्दस्व मरुतो अह ॥ २० ॥
॥ ४० ॥ गावश्चिद्धा समन्यवः सजात्येन मरुतः सबन्धवः ।
रिहते ककुभो मिथः ॥ २१ ॥
मर्तश्चिद्वो नृतवो रुक्मवक्षस उप भ्रातृत्वमायति ।
अधि नो गात मरुतः सदा हि व आपित्वमस्ति निध्रुवि ॥ २२ ॥
मरुतो मारुतस्य न आ भेषजस्य वहता सुदानवः ।
यूयं सखायः सप्तयः ॥ २३ ॥
याभिः सिन्धुमवथ याभिस्तूर्वथ याभिर्दशस्यथा क्रिविम् ।
मयो नो भूतोतिभिर्मयोभुवः शिवाभिरसचद्विषः ॥ २४ ॥
यत्सिन्धौ यदसिक्न्यां यत्समुद्रेषु मरुतः सुबर्हिषः ।
यत्पर्वतेषु भेषजम् ॥ २५ ॥
विश्वं पश्यन्तो बिभृथा तनूष्वा तेना नो अधि वोचत ।
क्षमा रपो मरुत आतुरस्य न इष्कर्ता विहुतं पुनः ॥ २६ ॥

॥ इति षष्ठाष्टके प्रथमोऽध्यायः ॥
[प्रथमाध्याये वर्गाः ४०, सूक्तानि ९, ऋचः २०६]

अथ द्वितीयोऽध्यायः

चतुर्थोऽनुवाकः [२१] एकविंशं सूक्तम्

ऋषिः—सोभरिः काण्वः॥ देवता—१-१६ इन्द्रः; १७, १८ चित्रस्य दानस्तुतिः॥ छन्दः—१, ३, १५ विराडुष्णिक्; २, १२, १४ पादनिचृत्पङ्क्तिः; ४ भुरिक्पङ्क्तिः; ५, ७, ९, ११ ककुबुष्णिक्; ६, ८, १६, १८ निचृत्पङ्क्तिः; १० विराट्पङ्क्तिः; १३, १७ निचृदुष्णिक्॥ स्वरः—१, ३, ५, ७, ९, ११, १३, १५, १७ ऋषभः; २, ४, ६, ८, १०, १२, १४, १६, १८ पञ्चमः॥

॥ १ ॥ वयमु त्वामपूर्व्य स्थूरं न कच्चिद्भरन्तोऽवस्यवः ।
वाजे चित्रं हवामहे ॥ १ ॥
उप त्वा कर्मन्नूतये स नो युवोग्रश्चक्राम यो धृषत् ।
त्वामिद्धर्यवितारं ववृमहे सखाय इन्द्र सानसिम् ॥ २ ॥
आ याहीम इन्दवोऽश्वपते गोपत उर्वरापते ।
सोमं सोमपते पिब ॥ ३ ॥
वयं हि त्वा बन्धुमन्तमबन्धवो विप्रास इन्द्र येमिम ।
या ते धामानि वृषभ तेभिरा गहि विश्वेभिः सोमपीतये ॥ ४ ॥
सीदन्तस्ते वयो यथा गोश्रीते मधौ मदिरे विवक्षणे ।
अभि त्वामिन्द्र नोनुमः ॥ ५ ॥

॥ २ ॥ अच्छा च त्वेना नमसा वदामसि कं मुहुश्चिद्वि दीधयः ।
सन्ति कामासो हरिवो ददिष्टं स्मो वयं सन्ति नो धियः ॥ ६ ॥
नूत्ना इदिन्द्र ते वयमूती अभूम नहि नू ते अद्रिवः ।
विद्मा पुरा परीणसः ॥ ७ ॥
विद्मा सेखित्वमुत शूर भोज्यमा ते ता वज्रिन्नीमहे ।
उतो समस्मिन्ना शिशीहि नो वसो वाजे सुशिप्र गोमति ॥ ८ ॥
यो न इदमिदं पुरा प्र वस्य आनिनाय तमु वः स्तुषे ।
सखाय इन्द्रमूतये ॥ ९ ॥
हयंश्वं सत्पतिं चर्षणीसहं स हि ष्मा यो अमन्दत ।
आ तु नः स वयति गव्यमश्व्यं स्तोतृभ्यो मघवा शतम् ॥ १० ॥

॥ ३ ॥ त्वया ह स्विद्युजा वयं प्रति श्वसन्तं वृषभ ब्रुवीमहि ।
संस्थे जनस्य गोमतः ॥ ११ ॥

जयेम कारे पुरुहूत कारिणोऽभि तिष्ठेम दूढ्यः ।
नृभिर्वृत्रं हन्याम शूशुयाम चावैरिन्द्र प्र णो धियः ॥ १२ ॥
अभ्रातृव्यो अना त्वमनापिरिन्द्र जनुषा सनादसि ।
युधेदापित्वमिच्छसे ॥ १३ ॥
नकीं रेवन्तं सख्याय विन्दसे पीयन्ति ते सुराश्वः ।
यदा कृणोषि नदनुं समूहस्यादित्पितेव हूयसे ॥ १४ ॥
मा ते अमाजुरो यथा मूरास इन्द्र सख्ये त्वावतः ।
नि षदाम सचा सुते ॥ १५ ॥
॥ ४ ॥ मा ते गोदत्र निरराम राधस इन्द्र मा ते गृहामहि ।
दूळहा चिदर्यः प्र मृशाभ्या भर न ते दामान आदभे ॥ १६ ॥
इन्द्रो वा घेदियन्मघं सरस्वती वा सुभगा ददिर्वसु ।
त्वं वा चित्र दाशुषे ॥ १७ ॥
चित्र इद्राजा राजका इदन्यके यके सरस्वतीमनु ।
पर्जन्यइव ततनद्धि वृष्ट्या सहस्रमयुता ददत् ॥ १८ ॥

[२२] द्वाविंशं सूक्तम्

ऋषिः—सोभरिः काण्वः ॥ देवता—अश्विनौ ॥ छन्दः—१ विराड्बृहती; २ विराट्पङ्क्तिः; ३, ५ निचृद्बृहती; ४, १० सतःपङ्क्तिः; ६, १६, १८ निचृत्पङ्क्तिः; ७ पथ्याबृहती; ८ अनुष्टुप्; ९, ११, १७ उष्णिक्; १२ निचृत्त्रिष्टुप्; १३ निचृदुष्णिक्; १४ भुरिक्पङ्क्तिः; १५ पादनिचृदुष्णिक् ॥ स्वरः—१, ३, ५, ७ मध्यमः; २, ४, ६, १०, १४, १६, १८ पञ्चमः; ८ गान्धारः; ९, ११, १३, १५, १७ ऋषभः; १२ धैवतः ॥

॥ ५ ॥ ओ त्यमह्व आ रथमद्या दंसिष्ठमूतये ।
यमश्विना सुहवा रुद्रवर्तनी आ सूर्यायै तस्थथुः ॥ १ ॥
पूर्वापुषं सुहवं पुरुस्पृहं भुज्युं वाजेषु पूर्व्यम् ।
सचनावन्तं सुमतिभिः सोभरे विद्वेषसमनेहसम् ॥ २ ॥
इह त्या पुरुभूतमा देवा नमोभिरश्विना ।
अर्वाचीना स्ववसे करामहे गन्तारा दाशुषो गृहम् ॥ ३ ॥
युवो रथस्य परि चक्रमीयत ईर्मान्यद्वामिषण्यति ।
अस्माँ अच्छा सुमतिर्वां शुभस्पती आ धेनुरिव धावतु ॥ ४ ॥

रथो॒ यो वां त्रिव॑न्धुरो हिर॑ण्याभीशुरश्विना ।
परि॒ द्यावा॑पृथि॒वी भू॑षति श्रु॒तस्तेन॑ नास॒त्या ग॑तम् ॥ ५ ॥
॥ ६ ॥ द॒श॒स्यन्ता॒ मन॑वे पू॒र्व्यं दि॒वि यव॑ं वृ॒केण॑ कर्षथः ।
ता वा॑म॒द्य सु॑म॒तिभिः॑ शुभस्पती॒ अश्वि॑ना॒ प्र स्तु॑वीमहि ॥ ६ ॥
उप॑ नो वाजिनीवसू यात॒मृत॑स्य॒ प॒थिभिः॑ ।
येभि॑स्तृ॒क्षिं वृ॑षणा त्रासद॒स्य॒वं म॒हे क्ष॒त्राय॒ जिन्व॑थः ॥ ७ ॥
अ॒यं वा॒मद्रि॑भिः सुतः सोमो॑ नरा वृषण्वसू ।
आ या॑तं सोम॑पीतये॒ पिब॑तं दा॒शुषो॑ गृ॒हे ॥ ८ ॥
आ हि रु॒हत॑मश्विना॒ रथे॒ कोशे॑ हिर॒ण्यये॑ वृषण्वसू ।
यु॒ञ्जाथा॑ं पीव॑रीरिषः ॥ ९ ॥
याभिः॑ प॒क्थमव॑थो॒ याभि॑रध्रि॒गुं याभि॑र्ब॒भ्रुं विजो॑षसम् ।
ताभि॑र्नो॑ म॒क्षू तू॒यम॑श्विना ग॑तं भिषज्यतं॒ यदा॑तु॒रम् ॥ १० ॥
॥ ७ ॥ यदध्रि॑गावो॒ अध्रि॑गू इ॒दा चि॒दह्नो॑ अ॒श्विना॒ हव॑ामहे ।
व॒यं गी॒भिर्वि॑प॒न्यव॑ः ॥ ११ ॥
ताभि॒रा या॑तं वृषणोप॑ मे॒ हवं॑ वि॒श्वप्सुं॑ वि॒श्ववा॑र्यम् ।
इ॒षा मं॑हि॒ष्ठा पु॑रुभू॒तमा॑ नरा॒ याभिः॒ क्रिवि॑ं॒ वावृ॑धु॒स्ताभि॒रा ग॑तम् ॥ १२ ॥
ताविदा चि॒दह॑ानां॒ ताव॒श्विना॒ वन्द॑मान॒ उप॑ ब्रुवे ।
ता ऊ॒ नमो॑भिरीमहे ॥ १३ ॥
ताविद्दो॒षा ता उ॒षसि॑ शुभस्पती॒ ता याम॑न्नुद्र॒र्तनी ।
मा नो॒ मर्ती॑य रि॒पवे॑ वाजिनीवसू॒ प॒रो रु॑द्रा॒वति॑ ख्यतम् ॥ १४ ॥
आ सु॒ग्म्या॑य॒ सुग्म्यं॑ प्रा॒ता रथे॑नाश्विना॑ वा स॒क्षणी॑ ।
हु॒वे पि॒तेव॒ सोभ॑री ॥ १५ ॥
॥ ८ ॥ मनो॑जवसा वृषणा मदच्युता मक्षुं॑ग॒माभि॑रू॒तिभिः॑ ।
आ॒रात्ता॑च्चिद्भूतम॒स्मे अव॑से पू॒र्वीभिः॑ पुरुभोजसा ॥ १६ ॥
आ नो॒ अश्वा॑वदश्विना व॒र्तिर्यी॑सिष्टं मधुपातमा नरा ।
गोम॑द्दस्रा॒ हिर॑ण्यवत् ॥ १७ ॥

सुप्रावर्गं सुवीर्यं सुष्ठु वार्यमनाधृष्टं रक्षस्विना ।
अस्मिन्ना वामाया॑ने वाजिनीवसू विश्वा वामानि धीमहि॥ १८ ॥

[२३] त्रयोविंशं सूक्तम्

ऋषिः—विश्वमना वैयश्वः॥ देवता—अग्निः॥ छन्दः—१, ३, १०, १४-१६, १९-२२, २६, २७ निचृदुष्णिक्; २, ४, ५, ७, ११, १७, २५, २९, ३० विराडुष्णिक्; ६, ८, ९, १३, १८, उष्णिक्; १२, २३, २८ पादनिचृदुष्णिक्; २४ आर्चीस्वराडुष्णिक्॥ स्वरः—ऋषभः॥

॥ ९॥ ईळिष्वा हि प्रतीव्यं१ यजस्व जातवेदसम् ।
चरिष्णुधूममगृभीतशोचिषम् ॥ १ ॥
दामानं विश्वचर्षणेऽग्निं विश्वमनो गिरा ।
उत स्तुषे विष्पर्धसो रथानाम् ॥ २ ॥
येषामाबाध ऋग्मिय इषः पृक्षश्च निग्रभे ।
उपविदा वह्निर्विन्दते वसु ॥ ३ ॥
उदस्य शोचिरस्थाद्दीदियुषो व्य१जरम् ।
तपुर्जम्भस्य सुद्युतो गणश्रियः ॥ ४ ॥
उदु तिष्ठ स्वध्वर स्तवानो देव्या कृपा ।
अभिख्या भासा बृहता शुशुक्वनिः ॥ ५ ॥
॥ १०॥ अग्ने याहि सुशस्तिभिर्हव्या जुह्वान आनुषक् ।
यथा दूतो बभूथ हव्यवाहनः ॥ ६ ॥
अग्निं वः पूर्व्यं हुवे होतारं चर्षणीनाम् ।
तमया वाचा गृणे तमु वः स्तुषे ॥ ७ ॥
यज्ञेभिरद्भुतक्रतुं यं कृपा सूदयन्त इत् ।
मित्रं न जने सुधितमृतावनि ॥ ८ ॥
ऋतावानमृतायवो यज्ञस्य साधनं गिरा ।
उपो एनं जुजुषुर्नमस्यदे ॥ ९ ॥
अच्छा नो अङ्गिरस्तमं यज्ञासो यन्तु संयतः ।
होता यो अस्ति विक्ष्वा यशस्तमः ॥ १० ॥
॥ ११॥ अग्ने तव त्ये अजरेन्धानासो बृहद्भाः ।
अश्वाइव वृषणस्तविषीयवः ॥ ११ ॥

Vedic Rishi Dayanand Sarvasamaj.org

स त्वं न ऊर्जां पते रयिं रास्व सुवीर्यम् ।
प्राव नस्तोके तनये समत्स्वा ॥ १२ ॥
यद्वा उ विश्पतिः शितः सुप्रीतो मनुषो विशि ।
विश्वेदग्निः प्रति रक्षांसि सेधति ॥ १३ ॥
श्रुष्ट्यग्ने नवस्य मे स्तोमस्य वीर विश्पते ।
नि मायिनस्तपुषा रक्षसो दह ॥ १४ ॥
न तस्य मायया चन रिपुरीशीत मर्त्यः ।
यो अग्नये ददाश हव्यदातिभिः ॥ १५ ॥
॥ १२ ॥व्यश्वस्त्वा वसुविदमुक्षण्युरप्रीणादृषिः ।
महो राये तमु त्वा समिधीमहि ॥ १६ ॥
उशना काव्यस्त्वा नि होतारमसादयत् ।
आयजिं त्वा मनवे जातवेदसम् ॥ १७ ॥
विश्वे हि त्वा सजोषसो देवासो दूतमक्रत ।
श्रुष्टी देव प्रथमो यज्ञियो भुवः ॥ १८ ॥
इमं घा वीरो अमृतं दूतं कृण्वीत मर्त्यः ।
पावकं कृष्णवर्तनिं विहायसम् ॥ १९ ॥
तं हुवेम यतस्रुचः सुभासं शुक्रशोचिषम् ।
विशामग्निमजरं प्रत्नमीड्यम् ॥ २० ॥
॥ १३ ॥यो अस्मै हव्यदातिभिराहुतिं मर्तोऽविधत् ।
भूरि षोषं स धत्ते वीरवद्यशः ॥ २१ ॥
प्रथमं जातवेदसमग्निं यज्ञेषु पूर्व्यम् ।
प्रति स्तुगेति नमसा हविष्मती ॥ २२ ॥
आभिर्विधेमाग्नये ज्येष्ठाभिर्व्यश्ववत् ।
मंहिष्ठाभिर्मतिभिः शुक्रशोचिषे ॥ २३ ॥
नूनमर्च विहायसे स्तोमेभिः स्थूरयूपवत् ।
ऋषे वैयश्व दम्यायाग्नये ॥ २४ ॥

ehraveryasamaj.org

अतिथिं मानुषाणां सूनुं वनस्पतीनाम् ।
विप्रा अग्निमवसे प्रत्नमीळते ॥ २५ ॥
॥ १४ ॥ महो विश्वाँ अभि षतोऽ३ऽ भि हव्यानि मानुषा ।
अग्ने नि षत्सि नमसाधि बर्हिषि ॥ २६ ॥
वंस्वा नो वार्या पुरु वंस्व रायः पुरुस्पृहः ।
सुवीर्यस्य प्रजावतो यशस्वतः ॥ २७ ॥
त्वं वरो सुषाम्णोऽ ग्ने जनाय चोदय ।
सदा वसो रातिं यविष्ठ शश्वते ॥ २८ ॥
त्वं हि सुप्रतूरसि त्वं नो गोमतीरिषः ।
महो रायः सातिमग्ने अपा वृधि ॥ २९ ॥
अग्ने त्वं यशा अस्या मित्रावरुणा वह ।
ऋतावाना सम्राजा पूतदक्षसा ॥ ३० ॥

[२४] चतुर्विंशं सूक्तम्

ऋषिः—विश्वमना वैयश्वः ॥ देवता—१-२७ इन्द्रः; २८-३० वरोः सौषाम्णस्य दानस्तुतिः ॥ छन्दः—१, ६, ११, १३, २०, २३, २४ निचृदुष्णिक्; २-५, ७, ८, १०, १६, २५-२७ उष्णिक्; ९, १२, १८, २२, २८, २९ विराडुष्णिक्; १४, १५, १७, २१ पाद निचृदुष्णिक्; १९ आर्ची-स्वराडुष्णिक्; ३० निचृदनुष्टुप् ॥ स्वरः—१-२९ ऋषभः; ३० गान्धारः ॥

॥ १५ ॥ सखाय आ शिषामहि ब्रह्मेन्द्राय वज्रिणे ।
स्तुष ऊ षु वो नृतमाय धृष्णवे ॥ १ ॥
शवसा ह्यसि श्रुतो वृत्रहत्येन वृत्रहा ।
मघैर्मघोनो अति शूर दाशसि ॥ २ ॥
स नः स्तवान आ भर रयिं चित्रश्रवस्तमम् ।
निरेके चिद्यो हरिवो वसुर्ददिः ॥ ३ ॥
आ निरेकमुत प्रियमिन्द्र दर्षि जनानाम् ।
धृषता धृष्णो स्तवमान आ भर ॥ ४ ॥
न ते सव्यं न दक्षिणं हस्तं वरन्त आमुरः ।
न परिबाधो हरिवो गविष्टिषु ॥ ५ ॥

॥ १६ ॥ आ त्वा गोभिरिव व्रजं गीर्भिर्ऋणोम्यद्रिवः ।
आ स्मा कामं जरितुरा मनः पृण ॥ ६ ॥
विश्वानि विश्वमनसो धिया नो वृत्रहन्तम ।
उग्र प्रणेतरधि षू वसो गहि ॥ ७ ॥
वयं ते अस्य वृत्रहन्विद्याम शूर नव्यसः ।
वसोः स्पार्हस्य पुरुहूत राधसः ॥ ८ ॥
इन्द्र यथा ह्यस्ति तेऽपरीतं नृतो शवः ।
अमृक्ता रातिः पुरुहूत दाशुषे ॥ ९ ॥
आ वृषस्व महामह महे नृतम राधसे ।
दृळ्हश्चिद् दृह्य मघवन्मघत्तये ॥ १० ॥
॥ १७ ॥ नू अन्यत्रा चिदद्रिवस्त्वन्नो जग्मुराशसः ।
मघवञ्छग्धि तव तन्न ऊतिभिः ॥ ११ ॥
नह्य१ङ्ग नृतो त्वदन्यं विन्दामि राधसे ।
राये द्युम्नाय शवसे च गिर्वणः ॥ १२ ॥
एन्दुमिन्द्राय सिञ्चत पिबाति सोम्यं मधु ।
प्र राधसा चोदयाते महित्वना ॥ १३ ॥
उपो हरीणां पतिं दक्षं पृञ्चन्तमब्रवम् ।
नूनं श्रुधि स्तुवतो अश्व्यस्य ॥ १४ ॥
नह्य१ङ्ग पुरा चन जज्ञे वीरतरस्त्वत् ।
नकीं राया नैवथा न भन्दना ॥ १५ ॥
॥ १८ ॥ एदु मध्वो मदिन्तरं सिञ्च वाध्वर्यो अन्धसः ।
एवा हि वीरः स्तवते सदावृधः ॥ १६ ॥
इन्द्रं स्थातर्हरीणां नकिष्टे पूर्व्यस्तुतिम् ।
उदानंश शवसा न भन्दना ॥ १७ ॥
तं वो वाजानां पतिमहूमहि श्रवस्यवः ।
अप्रायुभिर्यज्ञेभिर्वावृधेन्यम् ॥ १८ ॥
एतो न्विन्द्रं स्तवाम सखायः स्तोम्यं नरम् ।
कृष्टीर्यो विश्वा अभ्यस्त्येक इत् ॥ १९ ॥

digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

अगोरुधाय गविषे द्युक्षाय दस्म्यं वचः ।
घृतात्स्वादीयो मधुनश्च वोचत ॥ २० ॥
॥ १९ ॥ यस्यामितानि वीर्या३ न राधः पर्येतवे ।
ज्योतिर्न विश्वमभ्यस्ति दक्षिणा ॥ २१ ॥
स्तुहीन्द्रं व्यश्ववदनूर्मिं वाजिनं यमम् ।
अर्यो गयं मंहमानं वि दाशुषे ॥ २२ ॥
एवा नूनमुप स्तुहि वैयश्व दशमं नवम् ।
सुविद्वांसं चर्कृत्यं चरणीनाम् ॥ २३ ॥
वेत्था हि निर्ऋतीनां वज्रहस्त परिवृजम् ।
अहरहः शुन्ध्युः परिपदामिव ॥ २४ ॥
तदिन्द्राव आ भर येना दंसिष्ठ कृत्वने ।
द्विता कुत्साय शिश्नथो नि चोदय ॥ २५ ॥
॥ २० ॥ तमु त्वा नूनमीमहे नव्यं दंसिष्ठ सन्यसे ।
स त्वं नो विश्वा अभिमातीः सक्षणिः ॥ २६ ॥
य ऋक्षादंहसो मुचद्यो वार्यात्सप्त सिन्धुषु ।
वधर्दासस्य तुविनृम्ण नीनमः ॥ २७ ॥
यथा वरो सुषाम्णे सनिभ्य आवहो रयिम् ।
व्यश्वेभ्यः सुभगे वाजिनीवति ॥ २८ ॥
आ नार्यस्य दक्षिणा व्यश्वाँ एतु सोमिनः ।
स्थूरं च राधः शतवत्सहस्त्रवत् ॥ २९ ॥
यत्त्वा पृच्छादीजानः कुहया कुहयाकृते ।
एषो अपश्रितो वलो गोमतीमव तिष्ठति ॥ ३० ॥

[२५] पञ्चविंशं सूक्तम्

ऋषिः—विश्वमना वैयश्वः ॥ देवता—१-९, १३-२४ मित्रावरुणौ; १०-१२ विश्वे देवाः ॥ छन्दः—१, २, ५-९, १९ निचृदुष्णिक्; ३, १०, १३-१६, २०, २१, २२ विराडुष्णिक्; ४, ११, १२, २४ उष्णिक्; १७, १८ पादनिचृदुष्णिक्; २३ आर्च्युष्णिक् ॥ स्वरः—ऋषभः ॥

॥ २१ ॥ ता वां विश्वस्य गोपा देवा देवेषु यज्ञिया ।
ऋतावाना यजसे पूतदक्षसा ॥ १ ॥

मित्रा तना न रथ्या३ वरुणो यश्च सुक्रतुः ।
सनात्सुजाता तनया धृतव्रता ॥ २ ॥
ता माता विश्ववेदसासुर्यीय प्रमहसा ।
मही जजानादितिर्ऋतावरी ॥ ३ ॥
महान्ता मित्रावरुणा सम्राजा देवावसुरा ।
ऋतावानावृतमा घोषतो बृहत् ॥ ४ ॥
नपाता शवसो महः सूनू दक्षस्य सुक्रतू ।
सुप्रदानू इषो वास्त्वधि क्षितः ॥ ५ ॥
॥ २२ ॥ सं या दानूनि येमथुर्दिव्याः पार्थिवीरिषः ।
नभस्वतीरा वां चरन्तु वृष्टयः ॥ ६ ॥
अधि या बृहतो दिवो३ऽभि यूथेव पश्यतः ।
ऋतावाना सम्राजा नमसे हिता ॥ ७ ॥
ऋतावाना नि षेदतुः साम्राज्याय सुक्रतू ।
धृतव्रता क्षत्रिया क्षत्रमाशतुः ॥ ८ ॥
अक्ष्णश्चिद्रातुवित्तरानुल्बणेन चक्षसा ।
नि चिन्मिषन्ता निचिरा नि चिक्यतुः ॥ ९ ॥
उत नो देव्यदितिरुरुष्यतां नासत्या ।
उरुष्यन्तु मरुतो वृद्धशवसः ॥ १० ॥
॥ २३ ॥ ते नो नावमुरुष्यत दिवा नक्तं सुदानवः ।
अरिष्यन्तो नि पायुभिः सचेमहि ॥ ११ ॥
अघ्नते विष्णवे वयमरिष्यन्तः सुदानवे ।
श्रुधि स्वयावन्त्सिन्धो पूर्वचित्तये ॥ १२ ॥
तद्वार्यं वृणीमहे वरिष्ठं गोपयत्यम् ।
मित्रो यत्पान्ति वरुणो यदर्यमा ॥ १३ ॥
उत नः सिन्धुरपां तन्मरुतस्तदश्विना ।
इन्द्रो विष्णुर्मीढ्वांसः सजोषसः ॥ १४ ॥
ते हि ष्मा वनुषो नरोऽभिमातिं कयस्य चित् ।
तिग्मं न क्षोदः प्रतिघ्नन्ति भूर्णयः ॥ १५ ॥

॥ २४ ॥ अयमेक इत्था पुरूरु चष्टे वि विश्पतिः ।
तस्य व्रतान्यनु वश्चरामसि ॥ १६ ॥
अनु पूर्वीण्योक्या साम्राज्यस्य सश्चिम ।
मित्रस्य व्रता वरुणस्य दीर्घश्रुत् ॥ १७ ॥
परि यो रश्मिना दिवोऽन्तान्ममे पृथिव्याः ।
उभे आ पप्रौ रोदसी महित्वा ॥ १८ ॥
उदु ष्य शरणे दिवो ज्योतिरयंस्त सूर्यः ।
अग्निर्न शुक्रः समिधान आहुतः ॥ १९ ॥
वचौ दीर्घप्रसद्मनीशे वाजस्य गोमतः ।
ईशे हि पित्वोऽविषस्य दावने ॥ २० ॥
॥ २५ ॥ तत्सूर्यं रोदसी उभे दोषा वस्तोरुप ब्रुवे ।
भोजेष्वस्माँ अभ्युच्चरा सदा ॥ २१ ॥
ऋज्रमुक्षण्यायने रजतं हरयाणे ।
रथं युक्तमसनाम सुषामणि ॥ २२ ॥
ता मे अश्व्यानां हरीणां नितोशना ।
उतो नु कृत्व्यानां नृवाहसा ॥ २३ ॥
स्मदभीशू कशावन्ता विप्रा नविष्ठया मती ।
महो वाजिनावर्वन्ता सचासनम् ॥ २४ ॥

[२६] षड्विंशं सूक्तम्

ऋषिः—विश्वमना वैयश्वो व्यश्वो वाङ्गिरसः ॥ देवता—१-१९ अश्विनौ; २०, २१, २२-२५ वायुः ॥ छन्दः—१, ३, ४, ६, ७ उष्णिक्; २, ८, २३ विराडुष्णिक्; ५, ९-१५, २२ निचृदुष्णिक्; १६, १९ विराड्गायत्री; १७, १८, २१ निचृद्गायत्री; २० विराडनुष्टुप्; २४ पादनिचृदुष्णिक्; २५ गायत्री ॥ स्वरः—१-१५, २२-२४ ऋषभः; १६-१९, २१, २५ षड्जः; २० गान्धारः ॥

॥ २६ ॥ युवोरु षू रथं हुवे सधस्तुत्याय सूरिषु ।
अतूर्तदक्षा वृषणा वृषण्वसू ॥ १ ॥
युवं वरो सुषाम्णे महे तने नासत्या ।
अवोभिर्याथो वृषणा वृषण्वसू ॥ २ ॥

ता वामद्य हवामहे हव्येभिर्वाजिनीवसू ।
पूर्वीरिष इषयन्तावति क्षपः ॥ ३ ॥
आ वां वाहिष्ठो अश्विना रथो यातु श्रुतो नरा ।
उप स्तोमान्तुरस्य दर्शथः श्रिये ॥ ४ ॥
जुहुराणा चिदश्विना मन्येथां वृषण्वसू ।
युवं हि रुद्रा पर्षथो अति द्विषः ॥ ५ ॥
॥ २७ ॥ दस्रा हि विश्वमानुषङ् मक्षूभिः परिदीयथः ।
धियंजिन्वा मधुवर्णा शुभस्पती ॥ ६ ॥
उप नो यातमश्विना राया विश्वपुषा सह ।
मघवाना सुवीरावनपच्युता ॥ ७ ॥
आ मे अस्य प्रतीव्य१मिन्द्रनासत्या गतम् ।
देवा देवेभिरद्य सचनस्तमा ॥ ८ ॥
वयं हि वां हवामह उक्षण्यन्तो व्यश्ववत् ।
सुमतिभिरुप विप्राविहा गतम् ॥ ९ ॥
अश्विना स्वृषे स्तुहि कुवित्ते श्रवतो हवम् ।
नेदीयसः कूळयातः पणींरुत ॥ १० ॥
॥ २८ ॥ वैयश्वस्य श्रुतं नरोतो मे अस्य वेदथः ।
सजोषसा वरुणो मित्रो अर्यमा ॥ ११ ॥
युवादत्तस्य धिष्ण्या युवानीतस्य सूरिभिः ।
अहरहर्वृषणा मह्यं शिक्षतम् ॥ १२ ॥
यो वां यज्ञेभिरावृतोऽधिवस्त्रा वधूरिव ।
सपर्यन्ता शुभे चक्राते अश्विना ॥ १३ ॥
यो वामुरुव्यचस्तमं चिकेतति नृपाय्यम् ।
वर्तिरश्विना परि यातमस्मयू ॥ १४ ॥
अस्मभ्यं सु वृषण्वसू यातं वर्तिर्नृपाय्यम् ।
विषुद्रुहेव यज्ञमूहथुर्गिरा ॥ १५ ॥

arshgyansamaj.org

॥ २९ ॥ वाहिष्ठो वां हवानां स्तोमो दूतो हुवन्नरा ।
युवाभ्यां भूत्वश्विना ॥ १६ ॥
यदद्दो दिवो अर्णव इषो वा मदथो गृहे ।
श्रुतमिन्मे अमर्त्या ॥ १७ ॥
उत स्या श्वेतयावरी वाहिष्ठा वां नदीनाम् ।
सिन्धुर्हिरण्यवर्तनिः ॥ १८ ॥
स्मदेतया सुकीर्त्याश्विना श्वेतया धिया ।
वहेथे शुभ्रयावाना ॥ १९ ॥
युक्ष्वा हि त्वं रथासहा युवस्व पोष्या वसो ।
आन्नो वायो मधु पिबास्माकं सवना गहि ॥ २० ॥
॥ ३० ॥ तव वायवृतस्पते त्वष्टुर्जामातरद्भुत ।
अवांस्या वृणीमहे ॥ २१ ॥
त्वष्टुर्जामातरं वयमीशानं राय ईमहे ।
सुतावन्तो वायुं द्युम्ना जनासः ॥ २२ ॥
वायो याहि शिवा दिवो वहस्वा सु स्वश्व्यम् ।
वहस्व महः पृथुपक्षसा रथे ॥ २३ ॥
त्वां हि सुष्परस्तमं नृषदनेषु हूमहे ।
ग्रावाणं नाश्वपृष्ठं मंहना ॥ २४ ॥
स त्वं नो देव मनसा वायो मन्दानो अग्रियः ।
कृधि वाजाँ अपो धियः ॥ २५ ॥

[२७] सप्तविंशं सूक्तम्

ऋषिः—मनुर्वैवस्वतः ॥ देवता—विश्वे देवाः ॥ छन्दः—१, ७, ९ निचृद्बृहती; २, ८, १४, २० पङ्क्तिः; ३ शङ्कुमतीबृहती; ४, ६, १६, २२ निचृत्पङ्क्तिः; ५, ११, १३ विराड्बृहती; १० पादनिचृत्पङ्क्तिः; १२ आर्चीस्वराट्पङ्क्तिः; १५ आर्चीबृहती; १७ विराट्पङ्क्तिः; १८, १९, २१ बृहती ॥ स्वरः—१, ३, ५, ७, ९, ११, १३, १५, १८, १९, २१ मध्यमः; २, ४, ६, ८, १०, १२, १४, १६, १७, २०, २२ पञ्चमः ॥

॥ ३१ ॥ अग्निरुक्थे पुरोहितो ग्रावाणो बर्हिरध्वरे ।
ऋचा यामि मरुतो ब्रह्मणस्पतिं देवाँ अवो वरेण्यम् ॥ १ ॥

आ पशुं गासि पृथिवीं वनस्पतीनुषासा नक्तमोषधीः ।
विश्वे च नो वसवो विश्ववेदसो धीनां भूत प्राविताः ॥ २ ॥
प्र सू न एत्वध्वरो३ऽग्ना देवेषु पूर्व्यः ।
आदित्येषु प्र वरुणे धृतव्रते मरुत्सु विश्वभानुषु ॥ ३ ॥
विश्वे हि ष्मा मनवे विश्ववेदसो भुवन्वृधे रिशादसः ।
अरिष्टेभिः पायुभिर्विश्ववेदसो यन्ता नोऽवृकं छर्दिः ॥ ४ ॥
आ नो अद्य समनसो गन्ता विश्वे सजोषसः ।
ऋचा गिरा मरुतो देव्यदिते सदने पस्त्ये महि ॥ ५ ॥
॥ ३२ ॥ अभि प्रिया मरुतो या वो अश्व्या हव्या मित्र प्रयाथन ।
आ बर्हिरिन्द्रो वरुणस्तुरा नर आदित्यासः सदन्तु नः ॥ ६ ॥
वयं वो वृक्तबर्हिषो हितप्रयस आनुषक् ।
सुतसोमासो वरुण हवामहे मनुष्वदिद्धाग्नयः ॥ ७ ॥
आ प्र यात मरुतो विष्णो अश्विना पूषन्माकीनया धिया ।
इन्द्र आ यातु प्रथमः सनिष्युभिर्वृषा यो वृत्रहा गृणे ॥ ८ ॥
वि नो देवासो अद्रुहोऽच्छिद्रं शर्म यच्छत ।
न यद्दूराद्धवो नू चिदन्तितो वरूथमाद्धर्षति ॥ ९ ॥
अस्ति हि वः सजात्यं रिशादसो देवासो अस्त्याप्यम् ।
प्र णः पूर्वस्मै सुविताय वोचत मक्षू सुम्नाय नव्यसे ॥ १० ॥
॥ ३३ ॥ इदा हि व उपस्तुतिमिदा वामस्य भक्तये ।
उप वो विश्ववेदसो नमस्युराँ असृक्ष्यन्यामिव ॥ ११ ॥
उदु ष्य वः सविता सुप्रणीतयोऽस्थादूर्ध्वो वरेण्यः ।
नि द्विपादश्चतुष्पादो अर्थिनोऽविश्रन्पतयिष्णवः ॥ १२ ॥
देवंदेवं वोऽवसे देवंदेवमभिष्टये ।
देवंदेवं हुवेम वाजसातये गृणन्तो देव्या धिया ॥ १३ ॥
देवासो हि ष्मा मनवे समन्यवो विश्वे साकं सरातयः ।
ते नो अद्य ते अपरं तुचे तु नो भवन्तु वरिवोविदः ॥ १४ ॥
प्र वः शंसाम्यद्रुहः संस्थ उपस्तुतीनाम् ।
न तं धूर्तिर्वरुण मित्र मर्त्यं यो वो धामभ्योऽविधत् ॥ १५ ॥

प्र स क्षयं तिरते वि महीरिषो यो वो वरायं दाशति।
प्र प्रजाभिर्जायते धर्मणस्पर्यरिष्टः सर्व एधते ॥ १६ ॥
॥ ३४ ॥ ऋते स विन्दते युधः सुगेभिर्यात्यध्वनः ।
अर्यमा मित्रो वरुणः सरातयो यं त्रायन्ते सजोषसः ॥ १७ ॥
अज्रे चिदस्मै कृणुथा न्यञ्चनं दुर्गे चिदा सुसरणम् ।
एषा चिदस्मादशनिः परो नु सास्त्रेधन्ती वि नश्यतु ॥ १८ ॥
यदद्य सूर्य उद्यति प्रियक्षत्रा ऋतं दध ।
यन्निम्रुचि प्रबुधि विश्ववेदसो यद्वा मध्यन्दिने दिवः ॥ १९ ॥
यद्वाभिपित्वे असुरा ऋतं यते छर्दिर्येम वि दाशुषे ।
वयं तद्वो वसवो विश्ववेदस उप स्थेयाम मध्य आ ॥ २० ॥
यदद्य सूर उदिते यन्मध्यन्दिन आतुचि ।
वामं धत्थ मनवे विश्ववेदसो जुह्वानाय प्रचेतसे ॥ २१ ॥
वयं तद्वः सम्राज आ वृणीमहे पुत्रो न बहुपाय्यम् ।
अश्याम तदादित्या जुह्वतो हविर्येन वस्योऽनशामहै ॥ २२ ॥

[२८] अष्टाविंशं सूक्तम्

ऋषिः—मनुर्वैवस्वतः ॥ देवता—विश्वे देवाः ॥ छन्दः—१, २ गायत्री; ३, ५ विराड्गायत्री; ४ विराडुष्णिक् ॥ स्वरः—१-३, ५ षड्जः; ४ ऋषभः ॥

॥ ३५ ॥ ये त्रिंशति त्रयस्परो देवासो बर्हिरासदन् । विदन्नह द्वितासनन् ॥ १ ॥
वरुणो मित्रो अर्यमा स्मद्रातिषाचो अग्रयः । पत्नीवन्तो वषट्कृताः ॥ २ ॥
ते नो गोपा अपाच्यास्त उदक्त इत्था न्यक् । पुरस्तात्सर्वया विशा ॥ ३ ॥
यथा वशन्ति देवास्तथेदसत्तदेषां नकिरा मिनत् । अरावा चन मर्त्यः ॥ ४ ॥
सप्तानां सप्त ऋष्टयः सप्त द्युम्नान्येषाम् । सप्तो अधि श्रियो धिरे ॥ ५ ॥

[२९] एकोनत्रिंशं सूक्तम्

ऋषिः—मनुर्वैवस्वतः कश्यपो वा मारीचः ॥ देवता—विश्वे देवाः ॥ छन्दः—१, २ आर्चीगायत्री; ३, ४, १० आर्चीस्वराड्गायत्री; ५ विराड्गायत्री; ६-९ आर्चीभुरिग्गायत्री ॥ स्वरः—षड्जः ॥

॥ ३६ ॥ बभ्रुरेको विषुणः सूनरो युवाञ्ज्यङ्क्ते हिरण्ययम् ॥ १ ॥
योनिमेक आ ससाद द्योतनोऽन्तर्देवेषु मेधिरः ॥ २ ॥

वाशीमेकौ बिभर्ति हस्त आयसीमन्तर्देवेषु निधृविः ॥ ३ ॥
वज्रमेकौ बिभर्ति हस्त आहितं तेन वृत्राणि जिघ्नते ॥ ४ ॥
तिग्ममेकौ बिभर्ति हस्त आयुधं शुचिरुग्रो जलाषभेषजः ॥ ५ ॥
पथ एकः पीपाय तस्करो यथाँ एष वेद निधीनाम् ॥ ६ ॥
त्रीण्येक उरुगायो वि चक्रमे यत्र देवासो मदन्ति ॥ ७ ॥
विभिर्द्वा चरत एकया सह प्र प्रवासेव वसतः ॥ ८ ॥
सदो द्वा चक्राते उपमा दिवि सम्राजा सर्पिरासुती ॥ ९ ॥
अर्चन्त एके महि साम मन्वत तेन सूर्यमरोचयन् ॥ १० ॥

[३०] त्रिंशं सूक्तम्

ऋषिः—मनुर्वैवस्वतः ॥ देवता—विश्वे देवाः ॥ छन्दः—१ निचृद्गायत्री; २ पुरउष्णिक्; ३ विराड् बृहती; ४ निचृदनुष्टुप् ॥ स्वरः—१ षड्जः; २ ऋषभः; ३ मध्यमः; ४ गान्धारः ॥

॥ ३७ ॥ नहि वो अस्त्यर्भको देवासो न कुमारकः ।
विश्वे सतोमहान्त इत् ॥ १ ॥
इति स्तुतासो असथा रिशादसो ये स्थ त्रयश्च त्रिंशच्च ।
मनोर्देवा यज्ञियासः ॥ २ ॥
ते नस्त्राध्वं तेऽवत त उ नो अधि वोचत ।
मा नः पथः पित्र्यान्मानवादधि दूरं नैष्ट परावतः ॥ ३ ॥
ये देवास इह स्थन विश्वे वैश्वानरा उत ।
अस्मभ्यं शर्म सप्रथो गवेऽश्वाय यच्छत ॥ ४ ॥

पञ्चमोऽनुवाकः [३१] एकत्रिंशं सूक्तम्

ऋषिः—मनुर्वैवस्वतः ॥ देवता—१-४ ईज्यास्तवो यजमानप्रशंसा च; ५-९ दम्पती; १०-१८ दम्पत्योराशिषः ॥ छन्दः—१, ३, ५, ७, १२ गायत्री; २, ४, ६, ८ निचृद्गायत्री; ९ अनुष्टुप्; १० पादनिचृद्गायत्री; ११, १३ विराड्गायत्री; १४ विराडनुष्टुप्; १५-१७ विराट्पङ्क्तिः; १८ आर्ची-भुरिक्पङ्क्तिः ॥ स्वरः—१-८, १०-१३ षड्जः; ९, १४ गान्धार; १५-१८ पञ्चमः ॥

॥ ३८ ॥ यो यजाति यजात इत्सुनवच्च पचाति च ।
ब्रह्मेदिन्द्रस्य चाकनत् ॥ १ ॥
पुरोळाशं यो अस्मै सोमं ररत आशिरम् ।
पादित्तं शक्रो अंहसः ॥ २ ॥

तस्य द्युमाँ असद्रथो देवजूतः स शूशुवत् ।
विश्वा वन्वन्नमित्रिया ॥ ३ ॥
अस्य प्रजावती गृहेऽसश्चन्ती दिवेदिवे ।
इळा धेनुमती दुहे ॥ ४ ॥
या दंपती समनसा सुनुत आ च धावतः ।
देवासो नित्ययाशिरा ॥ ५ ॥
॥ ३९ ॥ प्रति प्राशव्याँ इतः सम्यञ्चा बर्हिराशाते ।
न ता वाजेषु वायतः ॥ ६ ॥
न देवानामपि ह्वुतः सुमतिं न जुगुक्षतः ।
श्रवो बृहद्दिवासतः ॥ ७ ॥
पुत्रिणा ता कुमारिणा विश्वमायुर्व्यश्नुतः ।
उभा हिरण्यपेशसा ॥ ८ ॥
वीतिहोत्रा कृतद्वसू दशस्यन्तामृताय कम् ।
समूधो रोमशं हतो देवेषु कृणुतो दुवः ॥ ९ ॥
आ शर्म पर्वतानां वृणीमहे नदीनाम् ।
आ विष्णोः सचाभुवः ॥ १० ॥
॥ ४० ॥ ऐतु पूषा रयिर्भगः स्वस्ति सर्वधातमः ।
उरुरध्वा स्वस्तये ॥ ११ ॥
अरमतिरनर्वणो विश्वो देवस्य मनसा ।
आदित्यानामनेह इत् ॥ १२ ॥
यथा नो मित्रो अर्यमा वरुणः सन्ति गोपाः ।
सुगा ऋतस्य पन्थाः ॥ १३ ॥
अग्निं वः पूर्व्यं गिरा देवमीळे वसूनाम् ।
सपर्यन्तः पुरुप्रियं मित्रं न क्षेत्रसाधसम् ॥ १४ ॥
मक्षू देववतो रथः शूरो वा पृत्सु कासु चित् ।
देवानां य इन्मनो यजमान इयक्षत्यभीदयज्वनो भुवत् ॥ १५ ॥
न यजमान रिष्यसि न सुन्वान न देवयो ।
देवानां य इन्मनो यजमान इयक्षत्यभीदयज्वनो भुवत् ॥ १६ ॥

siddhanta.thegyanmaj.org

नकिष्टं कर्मणा नशन्न प्र योषन्न योषति ।
देवानां य इन्मनो यजमान इयक्षत्यभीदयज्वनो भुवत् ॥ १७ ॥
असदत्र सुवीर्यमुत त्यदाश्वश्व्यम् ।
देवानां य इन्मनो यजमान इयक्षत्यभीदयज्वनो भुवत् ॥ १८ ॥

॥ इति षष्ठाष्टके द्वितीयोऽध्यायः ॥

अथ तृतीयोऽध्यायः

[३२] द्वात्रिंशं सूक्तम्

ऋषिः—मेधातिथिः काण्वः ॥ देवता—इन्द्रः ॥ छन्दः—१, ७, १३, १५, २७, २८, निचृद्गायत्री; २, ४, ६, ८-१२, १४, १६, १७, २१, २२, २४-२६ गायत्री; ३, ५, १९, २०, २३, २९ विराड्गायत्री; १८, ३० भुरिग्गायत्री ॥ स्वरः—षड्जः ॥

॥ १ ॥ प्र कृतान्यृजीषिणः कण्वा इन्द्रस्य गाथया । मदे सोमस्य वोचत ॥ १ ॥
यः सूबिन्दमनर्शनिं पिप्रुं दासमहीशुवम् । वधीदुग्रो रिणन्नपः ॥ २ ॥
न्यर्बुदस्य विष्टपं वर्ष्माणं बृहतस्तिर । कृषे तदिन्द्र पौंस्यम् ॥ ३ ॥
प्रति श्रुताय वो धृषत्तूर्णाशं न गिरेरधि । हुवे सुशिप्रमूतये ॥ ४ ॥
स गोरश्वस्य वि व्रजं मन्दानः सोम्येभ्यः । पुरं न शूर दर्षसि ॥ ५ ॥
॥ २ ॥ यदि मे रारणः सुत उक्थे वा दधसे चनः । आरादुप स्वधा गहि ॥ ६ ॥
वयं घा ते अपि ष्मसि स्तोतार इन्द्र गिर्वणः । त्वं नो जिन्व सोमपाः ॥ ७ ॥
उत नः पितुमा भर संरराणो अविक्षितम् । मघवन्भूरि ते वसु ॥ ८ ॥
उत नो गोमतस्कृधि हिरण्यवतो अश्विनः । इळाभिः सं रभेमहि ॥ ९ ॥
बृबदुक्थं हवामहे सृप्रकरस्नमूतये । साधु कृण्वन्तमवसे ॥ १० ॥
॥ ३ ॥ यः संस्थे चिच्छतक्रतुरादीं कृणोति वृत्रहा । जरितृभ्यः पुरूवसुः ॥ ११ ॥
स नः शक्रश्चिदा शकद्दानवाँ अन्तराभरः । इन्द्रो विश्वाभिरूतिभिः ॥ १२ ॥
यो रायोऽवनिर्महान्त्सुपारः सुन्वतः सखा । तमिन्द्रमभि गायत ॥ १३ ॥
आयन्तारं महि स्थिरं पृतनासु श्रवोजितम् । भूरेरीशानमोजसा ॥ १४ ॥
नकिरस्य शचीनां नियन्ता सूनृतानाम् । नकिर्वक्ता न दादिति ॥ १५ ॥

॥ ४ ॥ न नूनं ब्रह्मणामृणं प्राशूनामस्ति सुन्वताम् । न सोमो अप्रता पपे ॥ १६ ॥
पन्य इदुप गायत पन्य उक्थानि शंसत । ब्रह्मा कृणोत पन्य इत् ॥ १७ ॥
पन्य आ ददिरच्छता सहस्रा वाज्यवृतः । इन्द्रो यो यज्वनो वृधः ॥ १८ ॥
वि षू चर स्वधा अनु कृष्टीनामन्वाहुवः । इन्द्र पिब सुतानाम् ॥ १९ ॥
पिब स्वधैनवानामुत यस्तुग्र्ये सचा । उतायमिन्द्र यस्तव ॥ २० ॥
॥ ५ ॥ अतीहि मन्युषाविणं सुषुवांसमुपारणे । इमं रातं सुतं पिब ॥ २१ ॥
इहि तिस्रः परावत इहि पञ्च जनाँ अति । धेना इन्द्रावचाकशत् ॥ २२ ॥
सूर्यो रश्मिं यथा सृजा त्वा यच्छन्तु मे गिरः । निम्नमापो न सध्र्यक् ॥ २३ ॥
अध्वर्यवा तु हि षिञ्च सोमं वीराय शिप्रिणे । भरा सुतस्य पीतये ॥ २४ ॥
य उदनः फलिगं भिनन्न्य१क्सिन्धूँरवासृजत् । यो गोषु पक्वं धारयत् ॥ २५ ॥
॥ ६ ॥ अहन्वृत्रमृचीषम और्णवाभमहीशुवम् । हिमेनाविध्यदर्बुदम् ॥ २६ ॥
प्र व उग्राय निष्टुरेऽषाळ्हाय प्रसक्षिणे । देवत्तं ब्रह्म गायत ॥ २७ ॥
यो विश्वान्यभि व्रता सोमस्य मदे अन्धसः । इन्द्रो देवेषु चेतति ॥ २८ ॥
इह त्या सधमाद्या हरी हिरण्यकेश्या । वोळ्हामभि प्रयो हितम् ॥ २९ ॥
अर्वाञ्चं त्वा पुरुष्टुत प्रियमेधस्तुता हरी । सोमपेयाय वक्षतः ॥ ३० ॥

[३३] त्रयस्त्रिंशं सूक्तम्

ऋषिः—मेधातिथिः काण्वः ॥ देवता—इन्द्रः ॥ छन्दः—१-३, ५ बृहती; ४, ७, ८, १०, १२ विराड् बृहती; ६, ९, ११, १४, १५ निचृद्बृहती; १३ आर्चीभुरिग्बृहती; १६, १८ गायत्री; १७ निचृद् गायत्री; १९ अनुष्टुप् ॥ स्वरः—१-१५ मध्यमः; १६-१८ षड्जः; १९ गान्धारः ॥

॥ ७ ॥ वयं घ त्वा सुतावन्त आपो न वृक्तबर्हिषः । पवित्रस्य प्रस्रवणेषु वृत्रहन्परि स्तोतार आसते ॥ १ ॥
स्वरन्ति त्वा सुते नरो वसो निरेक उक्थिनः । कदा सुतं तृषाण ओक आ गम इन्द्र स्वब्दीव वंसगः ॥ २ ॥
कण्वेभिर्धृष्णवा धृषद्वाजं दर्षि सहस्रिणम् । पिशङ्गरूपं मघवन्विचर्षणे मक्षू गोमन्तमीमहे ॥ ३ ॥

पाहि गायान्धसो मद इन्द्राय मेध्यातिथे ।
यः संमिश्लो हर्योर्यः सुते सचा वज्री रथो हिरण्ययः ॥ ४ ॥
यः सुष्वयः सुदक्षिण इनो यः सुक्रतुर्गृणे ।
य आकरः सहस्रा यः शतामघ इन्द्रो यः पूर्भिदारितः ॥ ५ ॥
॥ ८ ॥ यो धृषितो योऽवृतो यो अस्ति श्मश्रुषु श्रितः ।
विभूतद्युम्नश्च्यवनः पुरुष्टुतः क्रत्वा गौरिव शाकिनः ॥ ६ ॥
क ईं वेद सुते सचा पिबन्तं कद्वयो दधे ।
अयं यः पुरो विभिनत्त्योजसा मन्दानः शिप्रयन्धसः ॥ ७ ॥
दाना मृगो न वारणः पुरुत्रा चरथं दधे ।
नकिष्ट्वा नि यमदा सुते गमो महाँश्चरस्योजसा ॥ ८ ॥
य उग्रः सन्ननिष्टृतः स्थिरो रणाय संस्कृतः ।
यदिं स्तोतुर्मघवा शृणवद्धवं नेन्द्रो योषत्या गमत् ॥ ९ ॥
सत्यमित्था वृषेदसि वृषजूतिर्नोऽवृतः ।
वृषा ह्युग्र शृण्विषे परावति वृषो अर्वावति श्रुतः ॥ १० ॥
॥ ९ ॥ वृषणस्ते अभीशवो वृषा कशा हिरण्ययी ।
वृषा रथो मघवन्वृषणा हरी वृषा त्वं शतक्रतो ॥ ११ ॥
वृषा सोता सुनोतु ते वृषन्नृजीषिन्ना भर ।
वृषा दधन्वे वृषणं नदीष्वा तुभ्यं स्थातर्हरीणाम् ॥ १२ ॥
एन्द्र याहि पीतये मधु शविष्ठ सोम्यम् ।
नायमच्छा मघवा शृणवद्गिरो ब्रह्मोक्था च सुक्रतुः ॥ १३ ॥
वहन्तु त्वा रथेष्ठामा हरयो रथयुजः ।
तिरश्चिदर्यं सवनानि वृत्रहन्नन्येषां या शतक्रतो ॥ १४ ॥
अस्माकमद्यान्तमं स्तोमं धिष्व महामह ।
अस्माकं ते सवना सन्तु शन्तमा मदाय द्युक्ष सोमपा ॥ १५ ॥
॥ १० ॥ नहि षस्तव नो मम शास्त्रे अन्यस्य रण्यति ।
यो अस्मान्वीर आनयत् ॥ १६ ॥
इन्द्रश्चिद्धा तदब्रवीत्स्त्रिया अशास्यं मनः ।
उतो अह क्रतुं रघुम् ॥ १७ ॥

सप्तीं चिद्वा मदच्युता मिथुना वहतो रथम् ।
एवेद्धूर्वृष्ण उत्तरा ॥ १८ ॥
अधः पश्यस्व मोपरि सन्तरां पादकौ हर ।
मा ते कशप्लकौ दृशन्स्त्री हि ब्रह्मा बभूविथ ॥ १९ ॥

[३४] चतुस्त्रिंशं सूक्तम्

ऋषिः—१-१५ नीपातिथिः काण्वः; १६-१८ सहस्रं वसुरोचिषोऽङ्गिरसः ॥ देवता—इन्द्रः ॥
छन्दः—१, ३, ८, १०, १२, १३, १५ निचृदनुष्टुप्; २, ४, ६, ७, ९ अनुष्टुप्; ५, ११, १४ विराडनुष्टुप्; १६, १८ निचृद्गायत्री; १७ विराड्गायत्री ॥
स्वरः—१-१५ गान्धारः; १६-१८ षड्जः ॥

॥ ११ ॥ एन्द्र याहि हरिभिरुप कण्वस्य सुष्टुतिम् ।
दिवो अमुष्य शासतो दिवं यय दिवावसो ॥ १ ॥
आ त्वा ग्रावा वदन्निह सोमी घोषेण यच्छतु ।
दिवो अमुष्य शासतो दिवं यय दिवावसो ॥ २ ॥
अत्रा वि नेमिरेषामुरां न धूनुते वृकः ।
दिवो अमुष्य शासतो दिवं यय दिवावसो ॥ ३ ॥
आ त्वा कण्वा इहावसे हवन्ते वाजसातये ।
दिवो अमुष्य शासतो दिवं यय दिवावसो ॥ ४ ॥
दधामि ते सुतानां वृष्णे न पूर्वपाय्यम् ।
दिवो अमुष्य शासतो दिवं यय दिवावसो ॥ ५ ॥
॥ १२ ॥ स्मत्पुरन्धिर्न आ गहि विश्वतोधीर्न ऊतये ।
दिवो अमुष्य शासतो दिवं यय दिवावसो ॥ ६ ॥
आ नो याहि महेमते सहस्रोते शतामघ ।
दिवो अमुष्य शासतो दिवं यय दिवावसो ॥ ७ ॥
आ त्वा होता मनुर्हितो देवत्रा वक्षदीड्यः ।
दिवो अमुष्य शासतो दिवं यय दिवावसो ॥ ८ ॥
आ त्वा मदच्युता हरी श्येनं पक्षेव वक्षतः ।
दिवो अमुष्य शासतो दिवं यय दिवावसो ॥ ९ ॥
आ याह्यर्य आ परि स्वाहा सोमस्य पीतये ।
दिवो अमुष्य शासतो दिवं यय दिवावसो ॥ १० ॥

॥ १३ ॥ आ नो याह्युपश्रुत्युक्थेषु रणया इह ।
दिवो अमुष्य शासतो दिवं यय दिवावसो ॥ ११ ॥
सरूपैरा सु नो गहि संभूतैः संभृताश्वः ।
दिवो अमुष्य शासतो दिवं यय दिवावसो ॥ १२ ॥
आ याहि पर्वतेभ्यः समुद्रस्याधि विष्टपः ।
दिवो अमुष्य शासतो दिवं यय दिवावसो ॥ १३ ॥
आ नो गव्यान्यश्व्या सहस्रा शूर दर्दृहि ।
दिवो अमुष्य शासतो दिवं यय दिवावसो ॥ १४ ॥
आ नः सहस्रशो भरायुतानि शतानि च ।
दिवो अमुष्य शासतो दिवं यय दिवावसो ॥ १५ ॥
आ यदिन्द्रश्च दद्वहे सहस्रं वसुरोचिषः ।
ओजिष्ठमश्व्यं पशुम् ॥ १६ ॥
य ऋज्रा वातरंहसोऽरुषासो रघुष्यदः ।
भ्राजन्ते सूर्यादिव ॥ १७ ॥
पारावतस्य रातिषु द्रवच्चक्रेष्वाशुषु ।
तिष्ठं वनस्य मध्य आ ॥ १८ ॥

[३५] पञ्चत्रिंशं सूक्तम्

ऋषिः—श्यावाश्वः ॥ देवता—अश्विनौ ॥ छन्दः—१-५, १६, १८, विराट्त्रिष्टुप्; ६, १०-१२, १४, १५, १७ भुरिक्पङ्क्तिः; ७-९, १३ निचृत्त्रिष्टुप्; १९, २२ निचृत्पङ्क्तिः; २०, २१, २४ पङ्क्तिः; २३ पुरस्ताज्ज्योतिर्नामजगती ॥ स्वरः—१-५, ७-९, १३, १६, १८ धैवतः; ६, १०-१२, १४, १५, १७, १९-२२, २४ पञ्चमः; २३ निषादः ॥

॥ १४ ॥ अग्निनेन्द्रेण वरुणेन विष्णुनादित्यै रुद्रैर्वसुभिः सचाभुवा ।
सजोषसा उषसा सूर्येण च सोमं पिबतमश्विना ॥ १ ॥
विश्वाभिर्धीभिर्भुवनेन वाजिना दिवा पृथिव्याद्रिभिः सचाभुवा ।
सजोषसा उषसा सूर्येण च सोमं पिबतमश्विना ॥ २ ॥
विश्वैर्देवैस्त्रिभिरेकादशैरिहाद्भिर्मरुद्भिर्भृगुभिः सचाभुवा ।
सजोषसा उषसा सूर्येण च सोमं पिबतमश्विना ॥ ३ ॥
जुषेथां यज्ञं बोधतं हवस्य मे विश्वेह देवौ सवनाव गच्छतम् ।
सजोषसा उषसा सूर्येण चेषं नो वोळ्हमश्विना ॥ ४ ॥

sriblibrary.thearyasamaj.org

स्तोमं जुषेथां युवशेव कन्यनां विश्वेह देवौ सवनाव गच्छतम्।
सजोषसा उषसा सूर्येण चेषं नो वोळ्हमश्विना ॥ ५ ॥
गिरो जुषेथामध्वरं जुषेथां विश्वेह देवौ सवनाव गच्छतम् ।
सजोषसा उषसा सूर्येण चेषं नो वोळ्हमश्विना ॥ ६ ॥
॥ १५ ॥ हारिद्रवेव पतथो वनेदुप सोमं सुतं महिषेवाव गच्छथः ।
सजोषसा उषसा सूर्येण च त्रिर्वर्तिर्यीतमश्विना ॥ ७ ॥
हंसाविव पतथो अध्वगाविव सोमं सुतं महिषेवाव गच्छथः।
सजोषसा उषसा सूर्येण च त्रिर्वर्तिर्यीतमश्विना ॥ ८ ॥
श्येनाविव पतथो हव्यदातये सोमं सुतं महिषेवाव गच्छथः।
सजोषसा उषसा सूर्येण च त्रिर्वर्तिर्यीतमश्विना ॥ ९ ॥
पिबतं च तृप्णुतं चा च गच्छतं प्रजां च धत्तं द्रविणं च धत्तम्।
सजोषसा उषसा सूर्येण चोर्जं नो धत्तमश्विना ॥ १० ॥
जयतं च प्र स्तुतं च प्र चावतं प्रजां च धत्तं द्रविणं च धत्तम्।
सजोषसा उषसा सूर्येण चोर्जं नो धत्तमश्विना ॥ ११ ॥
हतं च शत्रून्यततं च मित्रिणः प्रजां च धत्तं द्रविणं च धत्तम्।
सजोषसा उषसा सूर्येण चोर्जं नो धत्तमश्विना ॥ १२ ॥
॥ १६ ॥ मित्रावरुणवन्ता उत धर्मवन्ता मरुत्वन्ता जरितुर्गच्छथो हवम्।
सजोषसा उषसा सूर्येण चादित्यैर्यीतमश्विना ॥ १३ ॥
अङ्गिरस्वन्ता उत विष्णुवन्ता मरुत्वन्ता जरितुर्गच्छथो हवम्।
सजोषसा उषसा सूर्येण चादित्यैर्यीतमश्विना ॥ १४ ॥
ऋभुमन्ता वृषणा वाजवन्ता मरुत्वन्ता जरितुर्गच्छथो हवम्।
सजोषसा उषसा सूर्येण चादित्यैर्यीतमश्विना ॥ १५ ॥
ब्रह्म जिन्वतमुत जिन्वतं धियो हतं रक्षांसि सेधतममीवाः।
सजोषसा उषसा सूर्येण च सोमं सुन्वतो अश्विना ॥ १६ ॥
क्षत्रं जिन्वतमुत जिन्वतं नृन्हतं रक्षांसि सेधतममीवाः ।
सजोषसा उषसा सूर्येण च सोमं सुन्वतो अश्विना ॥ १७ ॥
धेनूर्जिन्वतमुत जिन्वतं विशो हतं रक्षांसि सेधतममीवाः।
सजोषसा उषसा सूर्येण च सोमं सुन्वतो अश्विना ॥ १८ ॥

॥ १७ ॥ अत्रेरिव शृणुतं पूर्व्यस्तुतिं श्यावाश्वस्य सुन्वतो मदच्युता।
सजोषसा उषसा सूर्येण चाश्विना तिरोअह्न्यम् ॥ १९ ॥
सर्गाँइव सृजतं सुष्टुतीरुप श्यावाश्वस्य सुन्वतो मदच्युता।
सजोषसा उषसा सूर्येण चाश्विना तिरोअह्न्यम् ॥ २० ॥
रश्मींरिव यच्छतमध्वराँ उप श्यावाश्वस्य सुन्वतो मदच्युता।
सजोषसा उषसा सूर्येण चाश्विना तिरोअह्न्यम् ॥ २१ ॥
अर्वाग्रथं नि यच्छतं पिबतं सोम्यं मधु ।
आ यातमश्विना गतमवस्युर्वामहं हुवे धत्तं रत्नानि दाशुषे ॥ २२ ॥
नमोवाके प्रस्थिते अध्वरे नरा विवक्षणस्य पीतये ।
आ यातमश्विना गतमवस्युर्वामहं हुवे धत्तं रत्नानि दाशुषे ॥ २३ ॥
स्वाहाकृतस्य तृम्पतं सुतस्य देवावन्धसः ।
आ यातमश्विना गतमवस्युर्वामहं हुवे धत्तं रत्नानि दाशुषे ॥ २४ ॥

[३६] षट्त्रिंशं सूक्तम्

ऋषिः—श्यावाश्वः ॥ देवता—इन्द्रः ॥ छन्दः—१, ५, ६ शक्वरी; २, ४ निचृच्छक्वरी; ३ विराट्शक्वरी; ७ विराड्जगती ॥ स्वरः—१-६ धैवतः; ७ निषादः ॥

॥ १८ ॥ अवितासि सुन्वतो वृक्तबर्हिषः पिबा सोमं मदाय कं शतक्रतो।
यं ते भागमधारयन्विश्वाः सेहानः पृतना उरु ज्रयः
समप्सुजिन्मरुत्वाँ इन्द्र सत्पते ॥ १ ॥
प्राव स्तोतारं मघवन्नव त्वां पिबा सोमं मदाय कं शतक्रतो।
यं ते भागमधारयन्विश्वाः सेहानः पृतना उरु ज्रयः
समप्सुजिन्मरुत्वाँ इन्द्र सत्पते ॥ २ ॥
ऊर्जा देवाँ अवस्योजसा त्वां पिबा सोमं मदाय कं शतक्रतो ।
यं ते भागमधारयन्विश्वाः सेहानः पृतना उरु ज्रयः
समप्सुजिन्मरुत्वाँ इन्द्र सत्पते ॥ ३ ॥
जनिता दिवो जनिता पृथिव्याः पिबा सोमं मदाय कं शतक्रतो।
यं ते भागमधारयन्विश्वाः सेहानः पृतना उरु ज्रयः
समप्सुजिन्मरुत्वाँ इन्द्र सत्पते ॥ ४ ॥

जनिताश्वानां जनिता गवामसि पिबा सोमं मदाय कं शतक्रतो।
यं ते भागमधारयन्विश्वाः सेहानः पृतना उरु ज्रयः
समप्सुजिन्मरुत्वाँ इन्द्र सत्पते ॥ ५ ॥
अत्रीणां स्तोममद्रिवो महस्कृधि पिबा सोमं मदाय कं शतक्रतो।
यं ते भागमधारयन्विश्वाः सेहानः पृतना उरु ज्रयः
समप्सुजिन्मरुत्वाँ इन्द्र सत्पते ॥ ६ ॥
श्यावाश्वस्य सुन्वतस्तथा शृणु यथाशृणोरत्रेः कर्माणि कृण्वतः।
प्र त्रसदस्युमाविथ त्वमेक इन्नृषाह्य इन्द्र ब्रह्माणि वर्धयन् ॥ ७ ॥

[३७] सप्तत्रिंशं सूक्तम्

ऋषिः—श्यावाश्वः ॥ देवता—इन्द्रः ॥ छन्दः—१ विराडतिजगती; २-६ निचृज्जगती; ७ विराड्जगती ॥ स्वरः—निषादः ॥

॥ १९ ॥ प्रेदं ब्रह्म वृत्रतूर्येष्वाविथ प्र सुन्वतः शचीपत इन्द्र विश्वाभिरूतिभिः।
माध्यन्दिनस्य सवनस्य वृत्रहन्ननेद्य पिबा सोमस्य वज्रिवः ॥ १ ॥
सेहान उग्र पृतना अभि द्रुहः शचीपत इन्द्र विश्वाभिरूतिभिः।
माध्यन्दिनस्य सवनस्य वृत्रहन्ननेद्य पिबा सोमस्य वज्रिवः ॥ २ ॥
एकराळस्य भुवनस्य राजसि शचीपत इन्द्र विश्वाभिरूतिभिः।
माध्यन्दिनस्य सवनस्य वृत्रहन्ननेद्य पिबा सोमस्य वज्रिवः ॥ ३ ॥
सस्थावाना यवयसि त्वमेक इच्छचीपत इन्द्र विश्वाभिरूतिभिः।
माध्यन्दिनस्य सवनस्य वृत्रहन्ननेद्य पिबा सोमस्य वज्रिवः ॥ ४ ॥
क्षेमस्य च प्रयुजश्च त्वमीशिषे शचीपत इन्द्र विश्वाभिरूतिभिः।
माध्यन्दिनस्य सवनस्य वृत्रहन्ननेद्य पिबा सोमस्य वज्रिवः ॥ ५ ॥
क्षत्राय त्वमवसि न त्वमाविथ शचीपत इन्द्र विश्वाभिरूतिभिः।
माध्यन्दिनस्य सवनस्य वृत्रहन्ननेद्य पिबा सोमस्य वज्रिवः ॥ ६ ॥
श्यावाश्वस्य रेभतस्तथा शृणु यथाशृणोरत्रेः कर्माणि कृण्वतः।
प्र त्रसदस्युमाविथ त्वमेक इन्नृषाह्य इन्द्र क्षत्राणि वर्धयन् ॥ ७ ॥

[३८] अष्टात्रिंशं सूक्तम्

ऋषिः—श्यावाश्वः ॥ देवता—इन्द्राग्नी ॥ छन्दः—१, २, ४, ६, ९ गायत्री; ३, ५, ७, १० निचृद्गायत्री; ८ विराड्गायत्री ॥ स्वरः—षड्जः ॥

॥ २० ॥ यज्ञस्य हि स्थ ऋत्विजा सस्नी वाजेषु कर्मसु । इन्द्राग्नी तस्य बोधतम् ॥ १ ॥
तोशासा रथयावाना वृत्रहणापराजिता । इन्द्राग्नी तस्य बोधतम् ॥ २ ॥
इदं वां मदिरं मध्वधुक्षन्नद्रिभिर्नरः । इन्द्राग्नी तस्य बोधतम् ॥ ३ ॥
जुषेथां यज्ञमिष्टये सुतं सोमं सधस्तुती । इन्द्राग्नी आ गतं नरा ॥ ४ ॥
इमा जुषेथां सवना येभिर्हव्यान्यूहथुः । इन्द्राग्नी आ गतं नरा ॥ ५ ॥
इमां गायत्रवर्तनिं जुषेथां सुष्टुतिं मम । इन्द्राग्नी आ गतं नरा ॥ ६ ॥
॥ २१ ॥ प्रातर्यावभिरा गतं देवेभिर्जेन्यावसू । इन्द्राग्नी सोमपीतये ॥ ७ ॥
श्यावाश्वस्य सुन्वतोऽत्रीणां शृणुतं हवम् । इन्द्राग्नी सोमपीतये ॥ ८ ॥
एवा वामह्व ऊतये यथाहुवन्त मेधिराः । इन्द्राग्नी सोमपीतये ॥ ९ ॥
आहं सरस्वतीवतोरिन्द्राग्न्योरवो वृणे । याभ्यां गायत्रमृच्यते ॥ १० ॥

[३९] एकोनचत्वारिंशं सूक्तम्

ऋषिः—नाभाकः काण्वः ॥ देवता—अग्निः ॥ छन्दः—१, ३, ५ भुरिक्त्रिष्टुप्; २ विराट्त्रिष्टुप्; ४, ६-८ स्वराट्त्रिष्टुप्; ९ निचृज्जगती; १० त्रिष्टुप् ॥ स्वरः—१-८, १० धैवतः; ९ निषादः ॥

॥ २२ ॥ अग्निमस्तोष्यृग्मियमग्निमीळा यजध्यै ।
अग्निर्देवाँ अनक्तु न उभे हि विदथे कविरन्तश्चरति
दूत्यं१ नभन्तामन्यके समे ॥ १ ॥
न्यग्ने नव्यसा वचस्तनूषु शंसमेषाम् ।
न्यरातीररावणां विश्वा अर्यो अरातीरितो
युच्छन्त्वामुरो नभन्तामन्यके समे ॥ २ ॥
अग्ने मन्मानि तुभ्यं कं घृतं न जुह्व आसनि ।
स देवेषु प्र चिकिद्धि त्वं ह्यसि पूर्व्यः
शिवो दूतो विवस्वतो नभन्तामन्यके समे ॥ ३ ॥

तत्तदग्निर्वयो दधे यथायथा कृपण्यति ।
ऊर्जाहुतिर्वसूनां शं च योश्च मयो दधे
विश्वस्यै देवहूत्यै नभन्तामन्यके समे ॥ ४ ॥
स चिकेत सहीयसाग्निश्चित्रेण कर्मणा ।
स होता शश्वतीनां दक्षिणाभिर्भीवृत
इनोति च प्रतीव्यं१ नभन्तामन्यके समे ॥ ५ ॥
॥ २३ ॥ अग्निर्जाता देवानामग्निर्वेद मर्तानामपीच्यम् ।
अग्निः स द्रविणोदा अग्निर्द्वारा व्यूर्णुते
स्वाहुतो नवीयसा नभन्तामन्यके समे ॥ ६ ॥
अग्निर्देवेषु संवसुः स विक्षु यज्ञियास्वा ।
स मुदा काव्या पुरु विश्वं भूमेव पुष्यति
देवो देवेषु यज्ञियो नभन्तामन्यके समे ॥ ७ ॥
यो अग्निः सप्तमानुषः श्रितो विश्वेषु सिन्धुषु ।
तमागन्म त्रिपस्त्यं मन्धातुर्दस्युहन्तममग्निं
यज्ञेषु पूर्व्यं नभन्तामन्यके समे ॥ ८ ॥
अग्निस्त्रीणि त्रिधातून्या क्षेति विदथा कविः ।
स त्रींरेकादशाँ इह यक्षच्च पिप्रयच्च नो
विप्रो दूतः परिष्कृतो नभन्तामन्यके समे ॥ ९ ॥
त्वं नो अग्न आयुषु त्वं देवेषु पूर्व्य वस्व एक इरज्यसि ।
त्वामापः परिस्रुतः परि यन्ति स्वसेतवो नभन्तामन्यके समे ॥ १० ॥

[४०] चत्वारिंशं सूक्तम्

ऋषिः—नाभाकः काण्वः ॥ देवता—इन्द्राग्नी ॥ छन्दः—१, ११ भुरिक्त्रिष्टुप्; २ स्वराट्शक्वरी; ३, ४ स्वराट्त्रिष्टुप्; ५, ७, ९ जगती; ६ भुरिग्जगती; ८, १० निचृज्जगती; १२ निचृत्त्रिष्टुप् ॥ स्वरः—१-४, ११, १२ धैवतः; ५-१० निषादः ॥

॥ २४ ॥ इन्द्राग्नी युवं सु नः सहन्ता दासथो रयिम् ।
येन दूळहा समत्स्वा वीळु चित्साहिषीमह्यग्निर्वनेव
वात इन्नभन्तामन्यके समे ॥ १ ॥

नहि वां वव्रयाम हेऽथेन्द्र मिद्यजामहे शविष्ठं नृणां नरम्।
स नः कदा चिदर्वता गमदा वाजसातये
गमदा मेधसातये नभन्तामन्यके समे ॥ २ ॥
ता हि मध्यं भराणामिन्द्राग्नी अधिक्षितः ।
ता उ कवित्वना कवी पृच्छ्यमाना सखीयते
सं धीतमश्नुतं नरा नभन्तामन्यके समे ॥ ३ ॥
अभ्यर्च नभाकवदिन्द्राग्नी यजसा गिरा ।
ययोर्विश्वमिदं जगदियं द्यौः पृथिवी मह्युपस्थे
बिभृतो वसु नभन्तामन्यके समे ॥ ४ ॥
प्र ब्रह्माणि नभाकवदिन्द्राग्निभ्यामिरज्यत ।
या सप्तबुध्नमर्णवं जिह्मबारमपोर्णुत
इन्द्र ईशान ओजसा नभन्तामन्यके समे ॥ ५ ॥
अपि वृश्च पुराणवद् व्रततेरिव गुष्पितमोजो दासस्य दम्भय।
वयं तदस्य संभृतं वस्विन्द्रेण वि भजेमहि नभन्तामन्यके समे॥ ६ ॥
॥ २५ ॥ यदिन्द्राग्नी जना इमे विह्वयन्ते तना गिरा ।
अस्माकेभिर्नृभिर्वयं सासह्याम पृतन्यतो
वनुयाम वनुष्यतो नभन्तामन्यके समे ॥ ७ ॥
या नु श्वेतावको दिव उच्चरात उप द्युभिः ।
इन्द्राग्न्योरनु व्रतमुहाना यन्ति सिन्धवो
यान्त्सीं बन्धादमुञ्चतां नभन्तामन्यके समे ॥ ८ ॥
पूर्वीष्ट इन्द्रोपमातयः पूर्वीरुत प्रशस्तयः सूनो हिन्वस्य हरिवः।
वस्वो वीरस्यापृचो या नु साधन्त नो धियो नभन्तामन्यके समे॥ ९ ॥
तं शिशीता सुवृक्तिभिस्त्वेषं सत्वानमृग्मियम् ।
उतो नु चिद्य ओजसा शुष्णस्याण्डानि भेदति
जेषत्स्वर्वतीरपो नभन्तामन्यके समे ॥ १० ॥
तं शिशीता स्वध्वरं सत्यं सत्वानमृत्वियम् ।
उतो नु चिद्य ओहत आण्डा शुष्णस्य भेदत्यजैः
स्वर्वतीरपो नभन्तामन्यके समे ॥ ११ ॥

एवेन्द्राग्निभ्यां पितृवन्नवीयो मन्धातृवदङ्गिरस्वदवाचि ।
त्रिधातुना शर्मणा पातमस्मान्वयं स्याम पतयो रयीणाम् ॥ १२ ॥

[४१] एकचत्वारिंशं सूक्तम्

ऋषिः—नाभाकः काण्वः ॥ देवता—वरुणः ॥ छन्दः—१, ५ त्रिष्टुप्; २, ३, ६, १० निचृज्जगती; ४, ७ भुरिक्त्रिष्टुप्; ८ स्वराट्त्रिष्टुप्; ९ जगती ॥ स्वरः—१, ४, ५, ७, ८ धैवतः; २, ३, ६, ९, १० निषादः ॥

॥ २६ ॥ अस्मा ऊ षु प्रभूतये वरुणाय मरुद्भ्योऽर्चा विदुष्टरेभ्यः ।
यो धीता मानुषाणां पश्वो गाइव रक्षति नभन्तामन्यके समे ॥ १ ॥
तमू षु समना गिरा पितॄणां च मन्मभिः ।
नाभाकस्य प्रशस्तिभिर्यः सिन्धूनामुपोदये
सप्तस्वसा स मध्यमो नभन्तामन्यके समे ॥ २ ॥
स क्षपः परि षस्वजे न्युस्त्रो मायया दधे स विश्वं परि दर्शतः ।
तस्य वेनीरनु व्रतमुषस्तिस्त्रो अवर्धयन्नभन्तामन्यके समे ॥ ३ ॥
यः ककुभौ निधारयः पृथिव्यामधि दर्शतः ।
स माता पूर्व्यं पदं तद्वरुणस्य सप्त्यं स हि गोपाइवेर्यो
नभन्तामन्यके समे ॥ ४ ॥
यो धर्ता भुवनानां य उस्त्राणामपीच्या३ वेद नामानि गुह्या ।
स कविः काव्या पुरु रूपं द्यौरिव पुष्यति नभन्तामन्यके समे ॥ ५ ॥
॥ २७ ॥ यस्मिन्विश्वानि काव्या चक्रे नाभिरिव श्रिता ।
त्रितं जूती सपर्यत व्रजे गावो न संयुजे
युजे अश्वाँ अयुक्षत नभन्तामन्यके समे ॥ ६ ॥
य आस्वत्क आशये विश्वा जातान्येषाम् ।
परि धामानि मर्मृशद्वरुणस्य पुरो गये
विश्वे देवा अनु व्रतं नभन्तामन्यके समे ॥ ७ ॥
स समुद्रो अपीच्यस्तुरो द्यामिव रोहति नि यदासु यजुर्दधे ।
स माया अर्चिना पदास्तृणान्नाकमारुहन्नभन्तामन्यके समे ॥ ८ ॥
यस्य श्वेता विचक्षणा तिस्त्रो भूमीरधिक्षितः ।
त्रिरुत्तराणि पप्रतुर्वरुणस्य ध्रुवं सदः
स सप्तानामिरज्यति नभन्तामन्यके समे ॥ ९ ॥

यः श्वेताँ अधिनिर्णिजश्चक्रे कृष्णाँ अनु व्रता ।
स धामं पूर्व्यं ममे यः स्कम्भेन वि रोदसी
अजो न द्यामधारयन्नभन्तामन्यके समे ॥ १० ॥

[४२] द्विचत्वारिंशं सूक्तम्

ऋषिः—१-६ नाभाकः काण्व अर्चनाना वा; अथवा १-३ नाभाकः काण्वः; ४-६ नाभाकः काण्व अर्चनाना वा ॥ देवता—१-३ वरुणः; ४-६ अश्विनौ ॥ छन्दः—१-३ त्रिष्टुप्; ४-६ अनुष्टुप् ॥ स्वरः—१-३ धैवतः; ४-६ गान्धारः ॥

॥ २८ ॥ अस्तभ्नाद् द्यामसुरो विश्ववेदा अमिमीत वरिमाणं पृथिव्याः ।
आसीदद्विश्वा भुवनानि सम्राड् विश्वेत्तानि वरुणस्य व्रतानि ॥ १ ॥
एवा वन्दस्व वरुणं बृहन्तं नमस्या धीरममृतस्य गोपाम् ।
स नः शर्म त्रिवरूथं वि यंसत्पातं नो द्यावापृथिवी उपस्थे ॥ २ ॥
इमां धियं शिक्षमाणस्य देव क्रतुं दक्षं वरुण सं शिशाधि ।
ययाति विश्वा दुरिता तरेम सुतर्माणमधि नावं रुहेम ॥ ३ ॥
आ वां ग्रावाणो अश्विना धीभिर्विप्रा अचुच्यवुः ।
नासत्या सोमपीतये नभन्तामन्यके समे ॥ ४ ॥
यथा वामत्रिरश्विना गीर्भिर्विप्रो अजोहवीत् ।
नासत्या सोमपीतये नभन्तामन्यके समे ॥ ५ ॥
एवा वामह्व ऊतये यथाहुवन्त मेधिराः ।
नासत्या सोमपीतये नभन्तामन्यके समे ॥ ६ ॥

षष्ठोऽनुवाकः

[४३] त्रिचत्वारिंशं सूक्तम्

ऋषिः—विरूप आङ्गिरसः ॥ देवता—अग्निः ॥ छन्दः—१, ९-१२, २२, २६, २८, २९, ३३ निचृद्गायत्री; २-८, १३, १५-२१, २३-२५, २७, ३१, ३२ गायत्री; १४ ककुम्मतीगायत्री; ३० पादनिचृद्गायत्री ॥ स्वरः—षड्जः ॥

॥ २९ ॥ इमे विप्रस्य वेधसोऽग्नेरस्तृतयज्वनः । गिरः स्तोमास ईरते ॥ १ ॥
अस्मै ते प्रतिरहर्यते जातवेदो विचर्षणे । अग्ने जनामि सुष्टुतिम् ॥ २ ॥
आरोकाइव घेदहं तिग्मा अग्ने तव त्विषः । दद्भिर्वनानि बप्सति ॥ ३ ॥
हरयो धूमकेतवो वातजूता उप द्यवि । यतन्ते वृथगग्रयः ॥ ४ ॥
एते त्ये वृथगग्रय इद्धासः समदृक्षत । उषसामिव केतवः ॥ ५ ॥

॥ ३० ॥ कृष्णा रजांसि पत्सुतः प्रयाणे जातवेदसः । अग्निर्यद्रोधति क्षमि ॥ ६ ॥
धासिं कृण्वान ओषधीर्बप्सदग्निर्न वायति । पुनर्यन्तरुणीरपि ॥ ७ ॥
जिह्वाभिरह नन्नमदर्चिषा जञ्जणाभवन् । अग्निर्वनेषु रोचते ॥ ८ ॥
अप्स्वग्ने सधिष्टव सौषधीरनु रुध्यसे । गर्भे सञ्जायसे पुनः ॥ ९ ॥
उदग्ने तव तद् घृतादर्ची रोचत आहुतम् । निंसानं जुह्वो३ मुखे ॥ १० ॥
॥ ३१ ॥ उक्षान्नाय वशान्नाय सोमपृष्ठाय वेधसे । स्तोमैर्विधेमाग्नये ॥ ११ ॥
उत त्वा नमसा वयं होतर्वरेण्यक्रतो । अग्ने समिद्धिरीमहे ॥ १२ ॥
उत त्वा भृगुवच्छुचे मनुष्वदग्न आहुत । अङ्गिरस्वद्धवामहे ॥ १३ ॥
त्वं ह्यग्ने अग्निना विप्रो विप्रेण सन्त्सता । सखा सख्या समिध्यसे ॥ १४ ॥
स त्वं विप्राय दाशुषे रयिं देहि सहस्त्रिणम् । अग्ने वीरवतीमिषम् ॥ १५ ॥
॥ ३२ ॥ अग्ने भ्रातः सहस्कृत रोहिदश्व शुचिव्रत । इमं स्तोमं जुषस्व मे ॥ १६ ॥
उत त्वाग्ने मम स्तुतौ वाश्राय प्रतिहर्यते । गोष्ठं गाव इवाशत ॥ १७ ॥
तुभ्यं ता अङ्गिरस्तम विश्वाः सुक्षितयः पृथक् । अग्ने कामाय येमिरे ॥ १८ ॥
अग्निं धीभिर्मनीषिणो मेधिरासो विपश्चितः । अद्यसद्याय हिन्विरे ॥ १९ ॥
तं त्वामज्मेषु वाजिनं तन्वाना अग्ने अध्वरम् । वह्निं होतारमीळते ॥ २० ॥
॥ ३३ ॥ पुरुत्रा हि सदृङ्ङसि विशो विश्वा अनु प्रभुः । समत्सु त्वा हवामहे ॥ २१ ॥
तमीळिष्व य आहुतोऽग्निर्विभ्राजते घृतैः । इमं नः शृणवद्धवम् ॥ २२ ॥
तं त्वा वयं हवामहे शृण्वन्तं जातवेदसम् । अग्ने घ्नन्तमप द्विषः ॥ २३ ॥
विशां राजानमद्भुतमध्यक्षं धर्मणामिमम् । अग्निमीळे स उ श्रवत् ॥ २४ ॥
अग्निं विश्वायुवेपसं मर्यं न वाजिनं हितम् । सप्तिं न वाजयामसि ॥ २५ ॥
॥ ३४ ॥ घ्नन्मृध्राण्यप द्विषो दहन्रक्षांसि विश्वहा । अग्ने तिग्मेन दीदिहि ॥ २६ ॥
यं त्वा जनास इन्धते मनुष्वदङ्गिरस्तम । अग्ने स बोधि मे वचः ॥ २७ ॥
यदग्ने दिविजा अस्यप्सुजा वा सहस्कृत । तं त्वा गीर्भिर्हवामहे ॥ २८ ॥
तुभ्यं धेत्ते जना इमे विश्वाः सुक्षितयः पृथक् । धासिं हिन्वन्त्यत्तवे ॥ २९ ॥

ते घेदग्ने स्वाध्योऽ हा विश्वा नृचक्षसः । तरन्तः स्याम दुर्गहा ॥ ३० ॥
॥ ३५ ॥ अग्निं मन्द्रं पुरुप्रियं शीरं पावकशोचिषम् । हृद्भिर्मन्द्रेभिरीमहे ॥ ३१ ॥
स त्वमग्ने विभावसुः सृजन्त्सूर्यो न रश्मिभिः । शर्धन्तमांसि जिघ्नसे ॥ ३२ ॥
तत्ते सहस्व ईमहे दात्रं यन्नोपदस्यति । त्वदग्ने वार्यं वसु ॥ ३३ ॥

[४४] चतुश्चत्वारिंशं सूक्तम्

ऋषिः—विरूप आङ्गिरसः ॥ देवता—अग्निः ॥ छन्दः—१, ३, ४, ६, १०, २०-२२, २५, २६ गायत्री; २, ५, ७, ८, ११, १४-१७, २४ निचृद्गायत्री; ९, १२, १३, १८, २८, ३० विराड्गायत्री; २७ यवमध्यागायत्री; २९ ककुम्मतीगायत्री; १९, २३ पादनिचृद्गायत्री ॥ स्वरः—षड्जः ॥

॥ ३६ ॥ समिधाग्निं दुवस्यत घृतैर्बोधयतातिथिम् । आस्मिन्हव्या जुहोतन ॥ १ ॥
अग्ने स्तोमं जुषस्व मे वर्धस्वानेन मन्मना । प्रति सूक्तानि हर्य नः ॥ २ ॥
अग्निं दूतं पुरो दधे हव्यवाहमुप ब्रुवे । देवाँ आ सादयादिह ॥ ३ ॥
उत्ते बृहन्तो अर्चयः समिधानस्य दीदिवः । अग्ने शुक्रास ईरते ॥ ४ ॥
उप त्वा जुह्वो३ मम घृताचीर्यन्तु हर्यत । अग्ने हव्या जुषस्व नः ॥ ५ ॥
॥ ३७ ॥ मन्द्रं होतारमृत्विजं चित्रभानुं विभावसुम् । अग्निमीळे स उ श्रवत् ॥ ६ ॥
प्रत्नं होतार मीड्यं जुष्टमग्निं कविक्रतुम् । अध्वराणामभिश्रियम् ॥ ७ ॥
जुषाणो अङ्गिरस्तमेमा हव्यान्यानुषक् । अग्ने यज्ञं नय ऋतुथा ॥ ८ ॥
समिधान उ सन्त्य शुक्रशोच इहा वह । चिकित्वान्दैव्यं जनम् ॥ ९ ॥
विप्रं होतारमद्रुहं धूमकेतुं विभावसुम् । यज्ञानां केतुमीमहे ॥ १० ॥
॥ ३८ ॥ अग्ने नि पाहि नस्त्वं प्रति ष्म देव रीषतः । भिन्धि द्वेषः सहस्कृतः ॥ ११ ॥
अग्निः प्रत्नेन मन्मना शुम्भानस्तन्वं१ स्वाम् । कविर्विप्रेण वावृधे ॥ १२ ॥
ऊर्जो नपातमा हुवेऽ ग्निं पावकशोचिषम् । अस्मिन्यज्ञे स्वध्वरे ॥ १३ ॥
स नो मित्रमहस्त्वमग्ने शुक्रेण शोचिषा । देवैरा सत्सि बर्हिषि ॥ १४ ॥
यो अग्निं तन्वो३ दमे देवं मर्तः सपर्यति । तस्मा इद्दीदयद्वसु ॥ १५ ॥
॥ ३९ ॥ अग्निर्मूर्धा दिवः ककुत्पतिः पृथिव्या अयम् । अपां रेतांसि जिन्वति ॥ १६ ॥
उदग्ने शुचयस्तव शुक्रा भ्राजन्त ईरते । तव ज्योतींष्यर्चयः ॥ १७ ॥

ईशिषे वार्यस्य हि दात्रस्याग्ने स्वर्पतिः । स्तोता स्यां तव शर्मणि ॥ १८ ॥
त्वामग्ने मनीषिणस्त्वां हिन्वन्ति चित्तिभिः । त्वां वर्धन्तु नो गिरः ॥ १९ ॥
अदब्धस्य स्वधावतो दूतस्य रेभतः सदा । अग्नेः सख्यं वृणीमहे ॥ २० ॥
॥ ४० ॥ अग्निः शुचिव्रततमः शुचिर्विप्रः शुचिः कविः । शुची रोचत आहुतः ॥ २१ ॥
उत त्वा धीतयो मम गिरो वर्धन्तु विश्वहा । अग्ने सख्यस्य बोधि नः ॥ २२ ॥
यदग्ने स्यामहं त्वं त्वं वा घा स्या अहम् । स्युष्टे सत्या इहाशिषः ॥ २३ ॥
वसुर्वसुपतिर्हि कमस्यग्ने विभावसुः । स्याम ते सुमतावपि ॥ २४ ॥
अग्ने धृतव्रताय ते समुद्रायेव सिन्धवः । गिरो वाश्रास ईरते ॥ २५ ॥
॥ ४१ ॥ युवानं विश्पतिं कविं विश्वादं पुरुवेपसम् । अग्निं शुम्भामि मन्मभिः ॥ २६ ॥
यज्ञानां रथ्यं वयं तिग्मजम्भाय वीळवे । स्तोमैरिषेमाग्नये ॥ २७ ॥
अयमग्ने त्वे अपि जरिता भूतु सन्त्य । तस्मै पावक मृळय ॥ २८ ॥
धीरो ह्यस्यद्मसद्विप्रो न जागृविः सदा । अग्ने दीदयसि द्यवि ॥ २९ ॥
पुराग्ने दुरितेभ्यः पुरा मृध्रेभ्यः कवे । प्र ण आयुर्वसो तिर ॥ ३० ॥

[४५] पञ्चचत्वारिंशं सूक्तम्

ऋषिः—त्रिशोकः काण्वः ॥ देवता—१ इन्द्राग्नी; २-४२ इन्द्रः ॥ छन्दः—१, ३-६, ८, ९, १२, १३, १५-२१, २३-२५, ३१, ३६, ३७, ३९-४२ गायत्री; २, १०, ११, १४, २२, २८-३०, ३३-३५ निचृद्गायत्री; २६, २७, ३२, ३८ विराड्गायत्री; ७ पादनिचृद्गायत्री ॥ स्वरः—षड्जः ॥

॥ ४२ ॥ आ घा ये अग्निमिन्धते स्तृणन्ति बर्हिरानुषक् । येषामिन्द्रो युवा सखा ॥ १ ॥
बृहन्निदिध्म एषां भूरि शस्तं पृथुः स्वरुः । येषामिन्द्रो युवा सखा ॥ २ ॥
अयुद्ध इद्युधा वृतं शूर आजति सत्वभिः । येषामिन्द्रो युवा सखा ॥ ३ ॥
आ बुन्दं वृत्रहा ददे जातः पृच्छद्वि मातरम् । क उग्राः के ह शृण्विरे ॥ ४ ॥
प्रति त्वा शवसी वददगिरावप्सो न योधिषत् । यस्ते शत्रुत्वमाचके ॥ ५ ॥
॥ ४३ ॥ उत त्वं मघवञ्छृणु यस्ते वष्टि ववक्षि तत् । यद्वीळयासि वीळु तत् ॥ ६ ॥
यदाजिं यात्याजिकृदिन्द्रः स्वश्वयुरुप । रथीतमो रथीनाम् ॥ ७ ॥
वि षु विश्वा अभियुजो वज्रिन्विष्वग्यथा वृह । भवा नः सुश्रवस्तमः ॥ ८ ॥

अस्माकं सु रथं पुर इन्द्रः कृणोतु सातये । न यं धूर्वन्ति धूर्तयः ॥ ९ ॥
वृज्याम ते परि द्विषोऽरं ते शक्र दावने । गमेमेदिन्द्र गोमतः ॥ १० ॥
॥ ४४ ॥ शनैश्चिद्यन्तो अद्रिवोऽश्वावन्तः शतग्विनः । विवक्षणा अनेहसः ॥ ११ ॥
ऊर्ध्वा हि ते दिवेदिवे सहस्रा सूनृता शता । जरितृभ्यो विमंहते ॥ १२ ॥
विद्मा हि त्वा धनंजयमिन्द्र दृळ्हा चिदारुजम् । आदारिणं यथा गयम् ॥ १३ ॥
ककुहं चित्त्वा कवे मन्दन्तु धृष्णविन्दवः । आ त्वा पणिं यदीमहे ॥ १४ ॥
यस्ते रेवाँ अदाशुरिः प्रममर्ष मघत्तये । तस्य नो वेद आ भर ॥ १५ ॥
॥ ४५ ॥ इम उ त्वा वि चक्षते सखाय इन्द्र सोमिनः । पुष्टावन्तो यथा पशुम् ॥ १६ ॥
उत त्वाबधिरं वयं श्रुत्कर्णं सन्तमूतये । दूरादिह हवामहे ॥ १७ ॥
यच्छुश्रूया इमं हवं दुर्मर्षं चक्रिया उत । भवेरापिर्नो अन्तमः ॥ १८ ॥
यच्चिद्धि ते अपि व्यथिर्जगन्वांसो अमन्महि । गोदा इदिन्द्र बोधि नः ॥ १९ ॥
आ त्वा रम्भं न जिव्रयो ररभ्मा शवस्पते । उश्मसि त्वा सधस्थ आ ॥ २० ॥
॥ ४६ ॥ स्तोत्रमिन्द्राय गायत पुरुनृम्णाय सत्वने । नकिर्यं वृण्वते युधि ॥ २१ ॥
अभि त्वा वृषभा सुते सुतं सृजामि पीतये । तृम्पा व्यश्नुही मदम् ॥ २२ ॥
मा त्वा मूरा अविष्यवो मोपहस्वान आ दभन् । माकीं ब्रह्मद्विषो वनः ॥ २३ ॥
इह त्वा गोपरीणसा महे मन्दन्तु राधसे । सरो गौरो यथा पिब ॥ २४ ॥
या वृत्रहा परावति सना नवा च चुच्युवे । ता संसत्सु प्र वोचत ॥ २५ ॥
॥ ४७ ॥ अपिबत्कद्रुवः सुतमिन्द्रः सहस्रबाह्वे । अत्रादेदिष्ट पौंस्यम् ॥ २६ ॥
सत्यं तत्तुर्वशे यदौ विदानो अह्नवाय्यम् । व्यानट् तुर्वणे शमि ॥ २७ ॥
तरणिं वो जनानां त्रदं वाजस्य गोमतः । समानमु प्र शंसिषम् ॥ २८ ॥
ऋभुक्षणं न वर्तवे उक्थेषु तुग्र्यावृधम् । इन्द्रं सोमे सचा सुते ॥ २९ ॥
यः कुन्तदिद्वि योन्यं त्रिशोकाय गिरिं पृथुम् । गोभ्यो गातुं निरेतवे ॥ ३० ॥
॥ ४८ ॥ यद्धिषे मनस्यसि मन्दानः प्रेदियक्षसि । मा तत्करिन्द्र मृळय ॥ ३१ ॥
दभ्रं चिद्धि त्वावतः कृतं शृण्वे अधि क्षमि । जिगात्विन्द्र ते मनः ॥ ३२ ॥

तवेदु ताः सुकीर्तयोऽ सन्नुत प्रशस्तयः । यदिन्द्र मृळयासि नः ॥ ३३ ॥
मा न एकस्मिन्नागसि मा द्वयोरुत त्रिषु । वधीर्मा शूर भूरिषु ॥ ३४ ॥
बिभया हि त्वावत उग्रादभिप्रभङ्गिणः । दस्माद्हमृतीषहः ॥ ३५ ॥
॥ ४९ ॥ मा सख्युः शूनमा विदे मा पुत्रस्य प्रभूवसो । आवृत्वद्धूतु ते मनः ॥ ३६ ॥
को नु मर्या अमिथितः सखा सखायमब्रवीत् । जहा को अस्मदीषते ॥ ३७ ॥
एवारे वृषभा सुतेऽ सिन्वन्भूर्यावयः । श्वघ्नीव निवता चरन् ॥ ३८ ॥
आ त एता वचोयुजा हरी गृभ्णे सुमद्रथा । यदीं ब्रह्मभ्य इद्ददः ॥ ३९ ॥
भिन्धि विश्वा अप द्विषः परि बाधो जही मृधः । वसु स्पार्हं तदा भर ॥ ४० ॥
यद्वीळाविन्द्र यत्स्थिरे यत्पर्शाने पराभृतम् । वसु स्पार्हं तदा भर ॥ ४१ ॥
यस्य ते विश्वमानुषो भूरेर्दत्तस्य वेदति । वसु स्पार्हं तदा भर ॥ ४२ ॥

॥ इति षष्ठाष्टके तृतीयोऽध्यायः ॥
[ततीयाध्याये वर्गाः ४९, सूक्तानि १४, ऋचः २५८]

अथ चतुर्थोऽध्यायः

[४६] षट्चत्वारिंशं सूक्तम्

ऋषिः—वशोऽश्व्यः ॥ देवता—१-२०, २९-३१, ३३ इन्द्रः; २१-२४ पृथुश्रवसः कानीतस्य दानस्तुतिः; २५-२८, ३२ वायुः ॥ छन्दः—१ पादनिचृद्गायत्री; २, १०, १५, २९ विराड्गायत्री; ३, २३ गायत्री; ४ प्रतिष्ठागायत्री; ५ निचृदुष्णिक्; ६, १३, ३३ निचृद्गायत्री; ७, २०, २७, २८ निचृद्बृहती; ८ विराडनुष्टुप्; ९, २६ स्वराड्बृहती; ११, १४ विराड्बृहती; १२, २२, २४ निचृत्पङ्क्तिः; १६ भुरिगुष्णिक्; १७ जगती; १८ अनुष्टुप्; १९ भुरिगनुष्टुप्; २१, २५, ३२ बृहती; ३० आर्चीस्वराट्गायत्री; ३१ स्वराड्गायत्री ॥ स्वरः—१-४, ६, १०, १३, १५, २३, २९-३१, ३३ षड्जः; ५, १६ ऋषभः; ७, ९, ११, १४, २०, २१, २५-२८, ३२ मध्यमः; ८, १८, १९ गान्धारः; १२, २२, २४ पञ्चमः; १७ निषादः ॥

॥ १ ॥ त्वावतः पुरूवसो वयमिन्द्र प्रणेतः । स्मसि स्थातर्हरीणाम् ॥ १ ॥
त्वां हि सत्यमद्रिवो विद्म दातारमिषाम् । विद्म दातारं रयीणाम् ॥ २ ॥
आ यस्य ते महिमानं शतमूते शतक्रतो । गीर्भिर्गृणन्ति कारवः ॥ ३ ॥

सुनीथो घा स मर्त्यो यं मरुतो यमर्यमा । मित्रः पान्त्यद्रुहः ॥ ४ ॥
दधानो गोमदश्ववत्सुवीर्यमादित्यजूत एधते । सदा राया पुरुस्पृहा ॥ ५ ॥
॥ २ ॥ तमिन्द्रं दानमीमहे शवसानमभीर्वम् । ईशानं राय ईमहे ॥ ६ ॥
तस्मिन्हि सन्त्यूतयो विश्वा अभीरवः सचा ।
तमा वहन्तु सप्तयः पुरूवसुं मदाय हरयः सुतम् ॥ ७ ॥
यस्ते मदो वरेण्यो य इन्द्र वृत्रहन्तमः ।
य आददिः स्वर्नृभिर्यः पृतनासु दुष्टरः ॥ ८ ॥
यो दुष्टरो विश्ववार श्रवाय्यो वाजेष्वस्ति तरुता ।
स नः शविष्ठ सवना वसो गहि गमेम गोमति व्रजे ॥ ९ ॥
गव्यो षु णो यथा पुराश्वयोत रथ्या। वरिवस्य महामह ॥ १० ॥
॥ ३ ॥ नहि ते शूर राधसोऽन्तं विन्दामि सत्रा ।
दशस्या नो मघवन्नू चिदद्रिवो धियो वाजेभिराविथ ॥ ११ ॥
य ऋष्वः श्रावयत्सखा विश्वेत्स वेद जनिमा पुरुष्टुतः ।
तं विश्वे मानुषा युगेन्द्रं हवन्ते तविषं यतस्रुचः ॥ १२ ॥
स नो वाजेष्वविता पुरूवसुः पुरःस्थाता मघवा वृत्रहा भुवत् ॥ १३ ॥
अभि वो वीरमन्धसो मदेषु गाय गिरा महा विचेतसम् ।
इन्द्रं नाम श्रुत्यं शाकिनं वचो यथा ॥ १४ ॥
ददी रेक्णस्तन्वे ददिर्वसु ददिर्वाजेषु पुरुहूत वाजिनम् । नूनमथ ॥ १५ ॥
॥ ४ ॥ विश्वेषामिरज्यन्तं वसूनां सासह्वांसं चिदस्य वर्पसः ।
कृपयतो नूनमत्यथ ॥ १६ ॥
महः सु वो अरमिषे स्तवामहे मीळ्हुषे अरंगमाय जग्मये ।
यज्ञेभिर्गीर्भिर्विश्वमनुषां मरुतामियक्षसि गायै त्वा नमसा गिरा ॥ १७ ॥
ये पातयन्ते अज्मभिर्गिरीणां स्नुभिरेषाम् ।
यज्ञं महिष्वणीनां सुम्नं तुविष्वणीनां प्राध्वरे ॥ १८ ॥
प्रभङ्गं दुर्मतीनामिन्द्र शविष्ठा भर ।
रयिमस्मभ्यं युज्यं चोदयन्मते ज्येष्ठं चोदयन्मते ॥ १९ ॥

सनितः सुसनितरुग्र चित्र चेतिष्ठ सूनृत ।
प्रासहा सम्राट् सहुरिं सहन्तं भुज्युं वाजेषु पूर्व्यम् ॥ २० ॥
॥५॥ आ स एतु य ईवदाँ अदेवः पूर्तमादृदे ।
यथा चिद्वशो अश्व्यः पृथुश्रवसि कानीते३ऽस्या व्युष्यादृदे ॥ २१ ॥
षष्टिं सहस्राश्व्यस्यायुतासनमुष्ट्रानां विंशतिं शता ।
दश श्यावीनां शता दश त्र्यरुषीणां दश गवां सहस्रा ॥ २२ ॥
दश श्यावा ऋधद्रयो वीतवारास आशवः ।
मथ्रा नेमिं नि वावृतुः ॥ २३ ॥
दानासः पृथुश्रवसः कानीतस्य सुराधसः ।
रथं हिरण्ययं ददन्मंहिष्ठः सूरिरभूद्वर्षिष्ठमकृत श्रवः ॥ २४ ॥
आ नो वायो महे तने याहि मखाय पाजसे ।
वयं हि ते चकृमा भूरि दावने सद्यश्चिन्महि दावने ॥ २५ ॥
॥६॥ यो अश्वेभिर्वहते वस्त उस्त्रास्त्रिः सप्त सप्ततीनाम् ।
एभिः सोमेभिः सोमसुद्भिः सोमपा दानाय शुक्रपूतपाः ॥ २६ ॥
यो म इमं चिदु त्मनामन्दच्चित्रं दावने ।
अरट्वे अक्षे नहुषे सुकृत्वनि सुकृत्तराय सुक्रतुः ॥ २७ ॥
उचथ्ये३ वपुषि यः स्वराळुत वायो घृतस्नाः ।
अश्वेषितं रजेषितं शुनेषितं प्राज्म तदिदं नु तत् ॥ २८ ॥
अध प्रियमिषिरायं षष्टिं सहस्रासनम्। अश्वानामिन्न वृष्णाम् ॥ २९ ॥
गावो न यूथमुप यन्ति वध्रय उप मा यन्ति वध्रयः ॥ ३० ॥
अध यच्चारथे गणे शतमुष्ट्राँ अचिक्रदत् ।
अध श्वित्नेषु विंशतिं शता ॥ ३१ ॥
शतं दासे बल्बूथे विप्रस्तरुक्ष आ ददे ।
ते ते वायविमे जना मदन्तीन्द्रगोपा मदन्ति देवगोपाः ॥ ३२ ॥
अध स्या योषणा मही प्रतीची वशमश्व्यम् ।
अधिरुक्मा वि नीयते ॥ ३३ ॥

[४७] सप्तचत्वारिंशं सूक्तम्

ऋषिः—त्रित आप्त्यः ॥ देवता—१-१३ आदित्याः; १४-१८ आदित्या उषाश्च ॥ छन्दः—१ जगती; २, ३, ५, ९, १३, १५, १६, १८ भुरिक्त्रिष्टुप्; ४, ६-८, १२ निचृज्जगती; १०, ११, १७ स्वराट्त्रिष्टुप्; १४ त्रिष्टुप् ॥ स्वरः—१, ४, ६-८, १२ निषादः; २, ३, ५, ९-११, १३-१८ धैवतः ॥

॥ ७ ॥ महि॑ वो महतामवो॒ वरु॑ण मित्र दा॒शुषे॑ ।
यमा॑दित्या अ॒भि द्रु॒हो रक्षा॑था॒ नेम॒घं
न॑शदने॒हसो॑ व ऊ॒तयः॑ सुऊ॒तयो॑ व ऊ॒तयः॑ ॥ १ ॥
वि॒दा दे॑वा अघाना॒मादि॑त्यासो अपाकृ॒तिम् ।
प॒क्षा वयो॒ यथो॒परि॒ व्य१॑स्मे शर्म॑ यच्छताने॒हसो॑
व ऊ॒तयः॑ सुऊ॒तयो॑ व ऊ॒तयः॑ ॥ २ ॥
व्य१॑स्मे अधि॒ शर्म॒ तत्प॒क्षा वयो॒ न य॑न्तन ।
विश्वा॑नि विश्ववेदसो वरू॒थ्या॑ मनामहे ऽने॒हसो॑
व ऊ॒तयः॑ सुऊ॒तयो॑ व ऊ॒तयः॑ ॥ ३ ॥
यस्मा॒ अरा॑सत॒ क्षयं॑ जी॒वातुं॑ च॒ प्रचे॑तसः ।
मनो॒र्विश्व॑स्य॒ घेदि॒म आ॑दि॒त्या रा॒य ई॑शते ऽने॒हसो॑
व ऊ॒तयः॑ सुऊ॒तयो॑ व ऊ॒तयः॑ ॥ ४ ॥
परि॑ णो वृणजन्न॒घा दुर्गा॑णि र॒थ्यो॑ यथा ।
स्यामेदिन्द्र॑स्य॒ शर्म॑ण्यादि॒त्यताना॑मु॒तावस्यने॒हसो॑
व ऊ॒तयः॑ सुऊ॒तयो॑ व ऊ॒तयः॑ ॥ ५ ॥
॥ ८ ॥ परि॒ ह्वृ॒तेद॒ना जनो॑ युष्मा॒दत्त॑स्य वायति ।
दे॒वा॒ अद॑भ्रमाश वो॒ यमा॑दित्या॒ अहे॑तनाने॒हसो॑
व ऊ॒तयः॑ सुऊ॒तयो॑ व ऊ॒तयः॑ ॥ ६ ॥
न तं ति॒ग्मं च॒न त्यजो॒ न द्रा॑स॒दभि तं गु॒रु ।
यस्मा॒ उ॒ शर्म॑ स॒प्रथ॒ आदि॑त्यासो॒ अरा॑ध्वमने॒हसो॑
व ऊ॒तयः॑ सुऊ॒तयो॑ व ऊ॒तयः॑ ॥ ७ ॥
यु॒ष्मे दे॑वा॒ अपि॑ ष्मसि युध्यन्तइव॒ वर्म॑सु ।
यू॒यं म॒हो न॒ एन॑सो यू॒यमभी॑दुरुष्यताने॒हसो॑
व ऊ॒तयः॑ सुऊ॒तयो॑ व ऊ॒तयः॑ ॥ ८ ॥

अदितिर्न उरुष्यत्वदितिः शर्म यच्छतु ।
माता मित्रस्य रेवतोऽर्यम्णो वरुणस्य चानेहसो
व ऊतयः सुऊतयो व ऊतयः ॥ ९ ॥
यद्देवाः शर्म शरणं यद्भद्रं यदनातुरम् ।
त्रिधातु यद्वरूथ्यं१ तदस्मासु वि यन्तनानेहसो
व ऊतयः सुऊतयो व ऊतयः ॥ १० ॥
॥ ९ ॥ आदित्या अव हि ख्यताधि कूलादिव स्पशः ।
सुतीर्थमर्वतो यथानु नो नेषथा सुगमनेहसो
व ऊतयः सुऊतयो व ऊतयः ॥ ११ ॥
नेह भद्रं रक्षस्विने नावयै नोपया उत ।
गवे च भद्रं धेनवे वीराय च श्रवस्यतेऽनेहसो
व ऊतयः सुऊतयो व ऊतयः ॥ १२ ॥
यदाविर्यदपीच्यं१ देवासो अस्ति दुष्कृतम् ।
त्रिते तद्विश्वमाप्त्य आरे अस्मद्धातनानेहसो
व ऊतयः सुऊतयो व ऊतयः ॥ १३ ॥
यच्च गोषु दुष्वप्न्यं यच्चास्मे दुहितर्दिवः ।
त्रिताय तद्विभावर्याप्त्याय परा वहानेहसो
व ऊतयः सुऊतयो व ऊतयः ॥ १४ ॥
निष्कं वा घा कृणवते स्रजं वा दुहितर्दिवः ।
त्रिते दुष्वप्न्यं सर्वमाप्त्ये परि दद्मस्यनेहसो
व ऊतयः सुऊतयो व ऊतयः ॥ १५ ॥
॥ १० ॥ तदन्नाय तदपसे तं भागमुपसेदुषे ।
त्रिताय च द्विताय चोषो दुष्वप्न्यं वहानेहसो
व ऊतयः सुऊतयो व ऊतयः ॥ १६ ॥
यथा कलां यथा शफं यथर्णं संनयामसि ।
एवा दुष्वप्न्यं सर्वमाप्त्ये सं नयामस्यनेहसो
व ऊतयः सुऊतयो व ऊतयः ॥ १७ ॥

अजैष्माद्यासनाम चाभूमानागसो वयम् ।
उषो यस्माद्दुष्ष्वप्न्यादभैष्माप तद्दुच्छत्वनेहसौ
व ऊतयः सुऊतयौ व ऊतयः ॥ १८ ॥

[४८] अष्टचत्वारिंशं सूक्तम्

ऋषिः—प्रगाथः काण्वः ॥ देवता—सोमः ॥ छन्दः—१, २, १३ पादनिचृत्त्रिष्टुप्; ३, ७-९ विराट्त्रिष्टुप्; ४, ६, १०, ११, १४ त्रिष्टुप्; ५ विराड्जगती; १२, १५ आर्चीस्वराट्त्रिष्टुप् ॥ स्वरः—१-४, ६-१५ धैवतः; ५ निषादः ॥

॥ ११ ॥ स्वादोरभक्षि वयसः सुमेधाः स्वाध्यो वरिवोवित्तरस्य ।
विश्वे यं देवा उत मर्त्यासो मधु ब्रुवन्तो अभि संचरन्ति ॥ १ ॥
अन्तश्च प्रागा अदितिर्भवास्यवयाता हरसो दैव्यस्य ।
इन्द्रविन्द्रस्य सख्यं जुषाणः श्रौष्टीव धुरमनु राय ऋध्याः ॥ २ ॥
अपाम सोमममृता अभूमागन्म ज्योतिरविदाम देवान् ।
किं नूनमस्मान्कृणवदरातिः किमु धूर्तिरमृत मर्त्यस्य ॥ ३ ॥
शं नो भव हृद आ पीत इन्दो पितेव सोम सूनवे सुशेवः ।
सखेव सख्य उरुशंस धीरः प्र ण आयुर्जीवसे सोम तारीः ॥ ४ ॥
इमे मा पीता यशसः उरुष्यवो रथं न गावः समनाह पर्वसु ।
ते मा रक्षन्तु विस्रसश्चरित्रादुत मा स्रामाद्यवयन्त्विन्दवः ॥ ५ ॥
॥ १२ ॥ अग्निं न मा मथितं सं दिदीपः प्र चक्षय कृणुहि वस्यसो नः ।
अथा हि ते मद आ सोम मन्ये रेवाँइव प्र चरा पुष्टिमच्छ ॥ ६ ॥
इषिरेण ते मनसा सुतस्य भक्षीमहि पित्र्यस्येव रायः ।
सोम राजन्प्र ण आयूंषि तारीरहानीव सूर्योदा वासराणि ॥ ७ ॥
सोम राजन्मृळया नः स्वस्ति तव स्मसि व्रत्याइस्तस्य विद्धि ।
अलर्ति दक्ष उत मन्युरिन्दो मा नो अर्यो अनुकामं परा दाः ॥ ८ ॥
त्वं हि नस्तन्वः सोम गोपा गात्रेगात्रे निषसत्था नृचक्षाः ।
यत्ते वयं प्रमिनाम व्रतानि स नो मृळ सुषखा देव वस्यः ॥ ९ ॥
ऋदूदरेण सख्या सचेय यो मा न रिष्येद्धर्यश्व पीतः ।
अयं यः सोमो न्यधायस्मे तस्मा इन्द्रं प्रतिरमेम्यायुः ॥ १० ॥

॥ १३ ॥ अप॒ त्या अ॑स्थुर॒निरा॒ अमी॑वा॒ निर॑त्रस॒न्तमि॑षीची॒रभै॑षुः ।
आ सोमो॑ अ॒स्माँ अ॑रुहद्वि॒हाया॒ अग॑न्म॒ यत्र॒ प्रति॑रन्त॒ आयुः॑ ॥ ११ ॥
यो न॒ इन्दुः॑ पितरो हृ॒त्सु पी॒तोऽ म॑र्त्यो॒ मर्त्याँ॑[1] आवि॒वेश॑ ।
तस्मै॒ सोमा॑य ह॒विषा॑ विधेम मृ॒ळीके॑ अ॒स्य सु॒म॒तौ स्या॑म ॥ १२ ॥
त्वं सो॑म पि॒तृभिः॑ संविदा॒नोऽ नु॒ द्यावा॑पृथि॒वी आ त॑तन्थ ।
तस्मै॑ त इन्दो ह॒विषा॑ विधेम व॒यं स्या॑म॒ पत॑यो रयी॒णाम् ॥ १३ ॥
त्रा॒तारो॑ देवा॒ अधि॑ वोचता नो॒ मा नो॑ नि॒द्रा ई॑शत॒ मोत जल्पिः॑ ।
व॒यं सोम॑स्य वि॒श्वह॑ प्रि॒यास॑ः सु॒वीरा॑सो वि॒दथ॒मा व॑देम ॥ १४ ॥
त्वं नः॑ सोम वि॒श्वतो॑ वयो॒धास्त्वं स्व॒र्विदा वि॑शा नृ॒चक्षा॑ः ।
त्वं न॑ इन्द ऊ॒तिभिः॑ स॒जोषा॑ः पा॒हि प॒श्चात॑दु॒त वा॑ पु॒रस्ता॑त् ॥ १५ ॥

अथ बालखिल्यम्

[१]

[४९] एकोनपञ्चाशं सूक्तम्

ऋषिः—प्रस्कण्वः काण्वः ॥ देवता—इन्द्रः ॥ छन्दः—१ बृहती; २ पङ्क्तिः; ३ विराड् बृहती; ४, ६, ८, १० निचृत्पङ्क्तिः; ५ भुरिग्बृहती; ७, ९ निचृद्बृहती ॥ स्वरः—१, ३, ५, ७, ९ मध्यमः; २, ४, ६, ८, १० पञ्चमः ॥

॥ १४ ॥ अ॒भि प्र वः॑ सु॒राध॑स॒मिन्द्र॑मर्च॒ यथा॑ वि॒दे ।
यो ज॑रि॒तृभ्यो॑ म॒घवा॑ पुरू॒वसु॑ः स॒हस्रे॑णेव॒ शिक्ष॑ति ॥ १ ॥
श॒तानी॑केव॒ प्र जि॑गाति धृष्णु॒या हन्ति॑ वृ॒त्राणि॑ दा॒शुषे॑ ।
गि॒रेरि॑व॒ प्र रसा॑ अस्य पिन्विरे॒ दत्रा॑णि पुरुभो॒जस॑ः ॥ २ ॥
आ त्वा॑ सु॒तास॒ इन्द॑वो॒ मदा॒ य इ॑न्द्र॒ गिर्व॑णः ।
आपो॒ न व॑ज्रिन्नन्वो॒क्यं॑[1] सर॑ः पृणन्ति॑ शूर॒ राध॑से ॥ ३ ॥
अ॒ने॒हसं॑ प्रत॒रणं॑ वि॒वक्ष॑णं॒ मध्व॑ः स्वादि॑ष्ठमीं पिब ।
आ यथा॑ मन्दसा॒नः कि॒रासि॑ न॒ः प्र क्षु॒द्रेव॒ त्मना॑ धृषत् ॥ ४ ॥
आ न॒ः स्तोम॒मुप॑ द्र॒वद्धि॑या॒नो अश्वो॒ न सोतृ॑भिः ।
यं ते॑ स्वधावन्त्स्व॒दय॑न्ति धे॒नव॒ इन्द्र॒ कण्वे॑षु रा॒तय॑ः ॥ ५ ॥

॥ १५ ॥ उग्रं न वीरं नमसोप सेदिम विभूतिमक्षितावसुम् ।
उद्रीव वज्रिन्नवतो न सिञ्चते क्षरन्तीन्द्र धीतयः ॥ ६ ॥
यद्ध नूनं यद्वा यज्ञे यद्वा पृथिव्यामधि ।
अतो नो यज्ञमाशुभिर्महेमत उग्र उग्रेभिरा गहि ॥ ७ ॥
अजिरासो हरयो ये त आशवो वाताइव प्रसक्षिणः ।
येभिरपत्यं मनुषः परीयसे येभिर्विश्वं स्वर्दृशे ॥ ८ ॥
एतावतस्त ईमह इन्द्र सुम्नस्य गोमतः ।
यथा प्रावो मघवन्मेध्यातिथिं यथा नीपातिथिं धने ॥ ९ ॥
यथा कण्वे मघवन्त्रसदस्यवि यथा पक्थे दशव्रजे ।
यथा गोशर्ये असनोर्ऋजिश्वनीन्द्र गोमद्धिरण्यवत् ॥ १० ॥

[२]

[५०] पञ्चाशं सूक्तम्

ऋषिः—पुष्टिगुः काण्वः ॥ देवता—इन्द्रः ॥ छन्दः—१, ३, ५, ७ निचृद्बृहती; २, ४, ६, १० पङ्क्तिः; ८ निचृत्पङ्क्तिः; ९ विराड्बृहती ॥ स्वरः—१, ३, ५, ७, ९ मध्यमः; २, ४, ६, ८, १० पञ्चमः ॥
अथ षोडशो वर्गः ॥ १६ ॥

॥ १३ ॥ प्र सु श्रुतं सुराधसमर्चा शक्रमभिष्टये ।
यः सुन्वते स्तुवते काम्यं वसु सहस्रेणेव मंहते ॥ १ ॥
शतानीका हेतयो अस्य दुष्टरा इन्द्रस्य समिषो महीः ।
गिरिर्न भुज्मा मघवत्सु पिन्वते यदीं सुता अमन्दिषुः ॥ २ ॥
यदीं सुतास इन्दवोऽभि प्रियममन्दिषुः ।
आपो न धायि सवनं म आ वसो दुघाइवोप दाशुषे ॥ ३ ॥
अनेहसं वो हवमानमूतये मध्वः क्षरन्ति धीतयः ।
आ त्वा वसो हवमानास इन्दव उप स्तोत्रेषु दधिरे ॥ ४ ॥
आ नः सोमे स्वध्वर इयानो अत्यो न तोशते ।
यं ते स्वदावन्त्स्वदन्ति गूर्तयः पौरे छन्दयसे हवम् ॥ ५ ॥
॥ १७ ॥ प्र वीरमुग्रं विविचिं धनस्पृतं विभूतिं राधसो महः ।
उद्रीव वज्रिन्नवतो वसुत्वना सदा पीपेथ दाशुषे ॥ ६ ॥

यद्ध॑ नू॒नं प॑रा॒वति॒ यद्वा॑ पृथि॒व्यां दि॒वि ।
यु॒जा॒न इ॑न्द्र हरि॑भिर्महेमत ऋ॒ष्व ऋ॒ष्वेभि॒रा ग॑हि॥ ७॥
र॒थि॒रासो॒ हर॑यो॒ ये ते॑ अ॒स्रिध॒ ओजो॒ वात॑स्य॒ पिप्र॑ति।
येभि॒र्नि दस्यु॑ं मनु॒षो नि॒घोष॑यो॒ येभि॒ः स्व॑ः प॒रीय॑से॥ ८॥
ए॒तावं॑तस्ते वसो वि॒द्याम॑ शूर॒ नव्य॑सः ।
यथा॒ प्राव॒ एत॑शं॒ कृत्व्ये॒ धने॒ यथा॒ वशं॒ दश॑व्रजे॥ ९॥
यथा॒ कण्वे॑ मघव॒न्मेधे॑ अध्व॒रे दी॒र्घनी॑थे दमू॒नसि।
यथा॒ गोश॑र्ये असि॑षासो अद्रिवो॒ मयि॑ गो॒त्रं ह॑रि॒श्रिय॑म्॥ १०॥

[३]

[५१] एकपञ्चाशं सूक्तम्

ऋषिः—श्रुष्टिगुः काण्वः॥ देवता—इन्द्रः॥ छन्दः—१, ३, ९ निचृद्बृहती; २ विराट्पङ्क्तिः; ४, ६, ८, १० निचृत्पङ्क्तिः; ५ विराड्बृहती; ७ बृहती॥ स्वरः—१, ३, ५, ७, ९ मध्यमः; २, ४, ६, ८, १० पञ्चमः॥

॥ १८॥ यथा॒ मनौ॑ सांव॒रणौ॒ सोम॑मि॒न्द्रापि॑बः सु॒तम् ।
नीपा॑तिथौ मघव॒न्मेध्या॑तिथौ पुष्टि॒गौ श्रु॑ष्टि॒गौ सचा॑॥ १॥
पा॒र्ष॒द्वा॒णः प्रस्क॑ण्वं सम॑सादय॒च्छया॑नं जिव्रि॒मुद्धि॑तम्।
स॒हस्रा॑ण्यसिषासद्व॒वामृ॒षिस्त्वोतो॒ दस्य॑वे॒ वृक॑ः ॥ २॥
य उ॒क्थेभि॒र्न वि॒न्धते॑ चिकि॒द्य ऋ॒षि॒चोद॑नः ।
इन्द्रं॒ तमच्छा॑ वद॒ नव्य॑स्या म॒त्यरि॑ष्यन्तं॒ न भोज॑से ॥ ३॥
यस्मा॑ अ॒र्कं स॒प्तशी॑र्षाणमानृ॒चुस्त्रि॒धातु॑मुत्त॒मे प॒दे ।
स त्वि॒॑षा वि॑श्वा॒ भुव॑नानि चिक्रद॒दादिज्जनि॑ष्ट पौंस्य॑म्॥ ४॥
यो नो॑ दा॒ता वसू॑नामिन्द्रं॒ तं हू॑महे व॒यम् ।
वि॒द्मा ह्यस्य सुम॒तिं नवी॑यसीं ग॒मेम॒ गोम॑ति व्र॒जे ॥ ५॥
॥ १९॥ यस्मै॒ त्वं व॑सो दा॒नाय॒ शिक्षा॑सि स रा॒यस्पोष॑मश्नुते।
तं त्वा॑ व॒यं म॑घवन्निन्द्र गिर्वणः सु॒ताव॑न्तो हवामहे॥ ६॥
क॒दा च॒न स्त॒रीर॑सि॒ नेन्द्र॑ सश्चसि दा॒शुषे॑ ।
उपो॒पेन्नु म॑घव॒न्भूय॒ इन्नु ते॒ दानं॑ दे॒वस्य॑ पृच्यते ॥ ७॥

प्र यो नंनक्षे अभ्योजसा क्रिविं वधैः शुष्णं निघोषयन्।
यदेदस्तम्भीत्प्रथयन्नमूं दिवमादिज्जनिष्ट पार्थिवः ॥ ८ ॥
यस्यायं विश्व आर्यो दासः शेवधिपा अरिः ।
तिरश्चिद्दर्ये रुशमे पवीरवि तुभ्येत्सो अज्यते रयिः ॥ ९ ॥
तुरण्यवो मधुमन्तं घृतश्चुतं विप्रासो अर्कमानृचुः।
अस्मे रयिः पप्रथे वृष्ण्यं शवोऽस्मे सुवानास इन्दवः ॥ १० ॥

[४]

[५२] द्विपञ्चाशं सूक्तम्

ऋषिः—आयुः काण्वः ॥ देवता—इन्द्रः ॥ छन्दः—१, ७ निचृद्बृहती; २ पादनिचृत्पङ्क्तिः; ३, ५ बृहती; ४, ६, ८, १० निचृत्पङ्क्तिः; ९ विराड्बृहती ॥ स्वरः—१, ३, ५, ७, ९ मध्यमः; २, ४, ६, ८, १० पञ्चमः ॥

॥ २० ॥ यथा मनौ विवस्वति सोमं शक्रापिबः सुतम् ।
यथा त्रिते छन्द इन्द्र जुजोषस्यायौ मादयसे सचा ॥ १ ॥
पृषध्रे मेध्ये मातरिश्वनीन्द्र सुवाने अमन्दथाः ।
यथा सोमं दशशिप्रे दशोण्ये स्यूमरश्मावृजूनसि ॥ २ ॥
य उक्था केवला दधे यः सोमं धृषितापिबत् ।
यस्मै विष्णुस्त्रीणि पदा विचक्रम उप मित्रस्य धर्मभिः ॥ ३ ॥
यस्य त्वमिन्द्र स्तोमेषु चाकनो वाजे वाजिञ्छतक्रतो ।
तं त्वा वयं सुदुघामिव गोदुहो जुहूमसि श्रवस्यवः ॥ ४ ॥
यो नो दाता स नः पिता महाँ उग्र ईशानकृत् ।
अयामन्नुग्रो मघवा पुरूवसुर्गोरश्वस्य प्र दातु नः ॥ ५ ॥
॥ २१ ॥ यस्मै त्वं वसो दानाय मंहसे स रायस्पोषमिन्वति ।
वसूयवो वसुपतिं शतक्रतुं स्तोमैरिन्द्रं हवामहे ॥ ६ ॥
कदा चन प्र युच्छस्युभे नि पासि जन्मनी ।
तुरीयादित्य हवनं त इन्द्रियमा तस्थावमृतं दिवि ॥ ७ ॥
यस्मै त्वं मघवन्निन्द्र गिर्वणः शिक्षो शिक्षसि दाशुषे ।
अस्माकं गिर उत सुष्टुतिं वसो कण्ववच्छृणुधी हवम् ॥ ८ ॥

अस्तावि मन्म पूर्व्यं ब्रह्मेन्द्राय वोचत ।
पूर्वीर्ऋतस्य बृहतीरनूषत स्तोतुर्मेधा असृक्षत ॥ ९ ॥
समिन्द्रो रायो बृहतीरधूनुत सं क्षोणी समु सूर्यम् ।
सं शुक्रासः शुचयः सं गवाशिरः सोमा इन्द्रममन्दिषुः ॥ १० ॥

[५]

[५३] त्रिपञ्चाशं सूक्तम्

ऋषिः—मेध्यः काण्वः ॥ देवता—इन्द्रः ॥ छन्दः—१, ५, ७ विराड्बृहती; २, ४, ६ निचृत्पङ्क्तिः; ३ आर्चीस्वराड्बृहती; ८ विराट्पङ्क्तिः ॥ स्वरः—१, ३, ५, ७ मध्यमः; २, ४, ६, ८ पञ्चमः ॥

॥ २२ ॥ उपमं त्वा मघोनां ज्येष्ठं च वृषभाणाम् ।
पूर्भित्तमं मघवन्निन्द्र गोविदमीशानं राय ईमहे ॥ १ ॥
य आयुं कुत्समतिथिग्वमर्दयो वावृधानो दिवेदिवे ।
तं त्वा वयं हर्यश्वं शतक्रतुं वाजयन्तो हवामहे ॥ २ ॥
आ नो विश्वेषां रसं मध्वः सिञ्चन्त्वद्रयः ।
ये परावति सुन्विरे जनेष्वा ये अर्वावतीन्दवः ॥ ३ ॥
विश्वा द्वेषांसि जहि चाव चा कृधि विश्वे सन्वन्त्वा वसु ।
शीष्टेषु चित्ते मदिरासो अंशवो यत्रा सोमस्य तृम्पसि ॥ ४ ॥
॥ २३ ॥ इन्द्र नेदीय एदिहि मितमेधाभिरूतिभिः ।
आ शन्तम शन्तमाभिरभिष्टिभिरा स्वापे स्वापिभिः ॥ ५ ॥
आजितुरं सत्पतिं विश्वचर्षणिं कृधि प्रजास्वाभगम् ।
प्र सू तिरा शचीभिर्ये त उक्थिनः क्रतुं पुनत आनुषक् ॥ ६ ॥
यस्ते साधिष्ठोऽवसे ते स्याम भरेषु ते ।
वयं होत्राभिरुत देवहूतिभिः ससवांसो मनामहे ॥ ७ ॥
अहं हि ते हरिवो ब्रह्म वाजयुराजिं यामि सदोतिभिः ।
त्वामिदेव तममे समश्वयुर्गव्युरग्रे मथीनाम् ॥ ८ ॥

[६]

[५४] चतुःपञ्चाशं सूक्तम्

ऋषिः—मातरिश्वा काण्वः ॥ देवता—१, २, ५-८ इन्द्रः; ३, ४ विश्वे देवाः ॥ छन्दः—१, ५ निचृद्बृहती; २, ४, ६, ८ निचृत्पङ्क्तिः; ३ बृहती; ७ विराड् बृहती ॥ स्वरः—१, ३, ५, ७ मध्यमः; २, ४, ६, ८ पञ्चमः ॥

॥ २४ ॥ एतत्त इन्द्र वीर्यं गीर्भिर्गृणन्ति कारवः ।
ते स्तोभन्त ऊर्जमावन्घृतश्चुतं पौरासो नक्षन्धीतिभिः ॥ १ ॥
नक्षन्त इन्द्रमवसे सुकृत्यया येषां सुतेषु मन्दसे ।
यथा संवर्ते अमदो यथा कृश एवास्मे इन्द्र मत्स्व ॥ २ ॥
आ नो विश्वे सजोषसो देवासो गन्तनोप नः ।
वसवो रुद्रा अवसे न आ गमञ्छृण्वन्तु मरुतो हवम् ॥ ३ ॥
पूषा विष्णुर्हवनं मे सरस्वत्यवन्तु सप्त सिन्धवः ।
आपो वातः पर्वतासो वनस्पतिः शृणोतु पृथिवी हवम् ॥ ४ ॥

॥ २५ ॥ यदिन्द्र राधो अस्ति ते माघोनं मघवत्तम ।
तेन नो बोधि सधमाद्यो वृधे भगो दानाय वृत्रहन् ॥ ५ ॥
आजिपते नृपते त्वमिद्धि नो वाज आ वक्षि सुक्रतो ।
वीती होत्राभिरुत देववीतिभिः ससवांसो वि शृण्विरे ॥ ६ ॥
सन्ति ह्यार्य आशिष इन्द्र आयुर्जनानाम् ।
अस्मान्नक्षस्व मघवन्नुपावसे धुक्षस्व पिप्युषीमिषम् ॥ ७ ॥
वयं त इन्द्र स्तोमेभिर्विधेम त्वमस्माकं शतक्रतो ।
महि स्थूरं शशयं राधो अह्रयं प्रस्कण्वाय नि तोशय ॥ ८ ॥

[७]

[५५] पञ्चपञ्चाशं सूक्तम्

ऋषिः—कृशः काण्वः ॥ देवता—प्रस्कण्वस्य दानस्तुतिः ॥ छन्दः—१ पादनिचृद्गायत्री; २, ४ गायत्री; ३, ५ अनुष्टुप् ॥ स्वरः—१, २, ४ षड्जः; ३, ५ गान्धारः ॥

॥ २६ ॥ भूरीदिन्द्रस्य वीर्या व्यख्यमभ्यायति । राधस्ते दस्यवे वृक ॥ १ ॥
शतं श्वेतास उक्षणो दिवि तारो न रोचन्ते । महा दिवं न तस्तभुः ॥ २ ॥

शतं वेणूञ्छतं शुनः शतं चर्माणि म्लातानि ।
शतं मे बल्बजस्तुका अरुषीणां चतुःशतम् ॥ ३ ॥
सुदेवाः स्थ काण्वायना वयोवयो विचरन्तः । अश्वासो न चङ्क्रमत ॥ ४ ॥
आदित्साप्तस्य चर्किरन्नानूनस्य महि श्रवः ।
श्यावीरतिध्वसन्पथश्चक्षुषा चन संनशे ॥ ५ ॥

[८]

[५६] षट्पञ्चाशं सूक्तम्

ऋषिः—पृषध्रः काण्वः ॥ देवता—१-४ प्रस्कण्वस्य दानस्तुतिः; ५ अग्निसूर्यौ ॥ छन्दः—१, ३, ४ विराड्गायत्री; २ गायत्री; ५ निचृत्पङ्क्तिः ॥ स्वरः—१-४ षड्जः; ५ पञ्चमः ॥

॥ २७ ॥ प्रति ते दस्यवे वृक राधो अदर्श्यहयम् । द्यौर्न प्रथिना शवः ॥ १ ॥
दश मह्यं पौतक्रतः सहस्रा दस्यवे वृकः । नित्याद्रायो अमंहत ॥ २ ॥
शतं मे गर्दभानां शतमूर्णावतीनाम् । शतं दासाँ अति स्रजः ॥ ३ ॥
तत्रो अपि प्राणीयत पूतक्रतायै व्यक्ता । अश्वानामिन्न यूथ्याम् ॥ ४ ॥
अचेत्यग्निश्चिकितुर्हव्यवाट् स सुमद्रथः ।
अग्निः शुक्रेण शोचिषा बृहत्सूरो अरोचत दिवि सूर्यो अरोचत ॥ ५ ॥

[९]

[५७] सप्तपञ्चाशं सूक्तम्

ऋषिः—मेध्यः काण्वः ॥ देवता—अश्विनौ ॥ छन्दः—१ विराट्त्रिष्टुप्; २, ३ निचृत्त्रिष्टुप्; ४ पादनिचृत्त्रिष्टुप् ॥ स्वरः—धैवतः ॥

॥ २८ ॥ युवं देवा क्रतुना पूर्व्येण युक्ता रथेन तविषं यजत्रा ।
आगच्छतं नासत्या शचीभिरिदं तृतीयं सवनं पिबाथः ॥ १ ॥
युवां देवास्त्रय एकादशासः सत्याः सत्यस्य ददृशे पुरस्तात् ।
अस्माकं यज्ञं सवनं जुषाणा पातं सोममश्विना दीद्यग्नी ॥ २ ॥
पनाय्यं तदश्विना कृतं वां वृषभो दिवो रजसः पृथिव्याः ।
सहस्रं शंसा उत ये गविष्टौ सर्वाँ इत्ताँ उप याता पिबध्यै ॥ ३ ॥
अयं वां भागो निहितो यजत्रेमा गिरो नासत्योप यातम् ।
पिबतं सोमं मधुमन्तमस्मे प्र दाश्वांसमवतं शचीभिः ॥ ४ ॥

[१०]

[५८] अष्टपञ्चाशं सूक्तम्

ऋषिः—मेध्यः काण्वः ॥ देवता—१ विश्वे देवा ऋत्विजो वा; २, ३ विश्वे देवाः ॥
छन्दः—१ भुरिक्त्रिष्टुप्; २ निचृत्त्रिष्टुप्; ३ त्रिष्टुप् ॥ स्वरः—धैवतः ॥

॥ २९ ॥ यमृत्विजो॑ बहुधा क॒ल्पय॑न्त॒ः सचे॑तसो य॒ज्ञमि॒मं वह॑न्ति।
यो अ॑नूचा॒नो ब्रा॒ह्म॒णो युक्त आ॑सी॒त्का स्वि॑त्त॒त्र यज॑मानस्य सं॒वित्॥ १ ॥
एक॑ एवाग्नि॒र्ब॑हुधा सम॑िद्ध॒ एक॒ः सूर्यो॑ विश्व॒मनु॒ प्रभू॑तः।
एकै॒वोषाः सर्व॑मि॒दं वि भा॒त्येक॑ं वा इ॒दं वि ब॑भूव॒ सर्व॑म्॥ २ ॥
ज्योति॑ष्मन्तं के॒तुम॑न्तं त्रिच॒क्रं सु॒खं रथं॑ सु॒षद॑ं भू॒रि॑वारम्।
चि॒त्रामघा॒ यस्य॒ योगे॑ऽधिजज्ञे॒ तं वां॑ हुवे॒ अति॑ रि॒क्तं॑ पिब॑ध्यै॥ ३ ॥

[११]

[५९] एकोनषष्टितमं सूक्तम्

ऋषिः—सुपर्णः काण्वः ॥ देवता—इन्द्रावरुणौ ॥ छन्दः—१ जगती; २, ३ निचृज्जगती; ४, ५, ७ विराड्जगती; ६ त्रिष्टुप् ॥ स्वरः—१-५, ७ निषादः; ६ धैवतः ॥

॥ ३० ॥ इ॒मानि॑ वां भाग॒धेया॑नि सिस्रत॒ इन्द्रा॑वरुणा॒ प्र म॒हे सु॒तेषु॑ वाम्।
य॒ज्ञेय॑ज्ञे॒ ह॒ सव॑ना भुर॒ण्यथो॒ यत्सु॒न्व॒ते यज॑मानाय॒ शिक्ष॑थः॥ १ ॥
नि॒ष्षिध्व॑रीरोष॒धीराप॑ आस्ता॒मिन्द्रा॑वरुणा महि॒मान॑माशत ।
या सिस्र॑तू॒ रज॑सः पा॒रे अ॑ध्व॒नो ययो॒ः शत्रु॑र्न॒ किरा॑दे॒व ओह॑ते॥ २ ॥
स॒त्यं तदि॑न्द्रावरुणा कृ॒शस्य॑ वां॒ मध्व॑ ऊ॒र्मिं दु॑हते स॒प्त वाणी॑ः।
ताभि॑र्दा॒श्वांस॑मवतं शुभस्पती॒ यो वा॒मद॑ब्धो अ॒भि पाति॒ चित्ति॑भिः॥ ३ ॥
घृ॒तप्रु॑षः सौम्या॒ जी॒रदा॑नवः स॒प्त स्वसा॑र॒ः सद॑न ऋ॒तस्य॑।
या ह॑ वामिन्द्रावरुणा घृ॒तश्चु॒तस्ताभि॑र्धत्तं॒ यज॑मानाय शिक्षतम्॥ ४ ॥
॥ ३१ ॥ अवो॑चाम महते सौभ॑गाय स॒त्यं त्वे॒षाभ्यां॑ महि॒मान॑मिन्द्रियम् ।
अ॒स्मान्त्स्वि॑न्द्रावरुणा घृ॒तश्चु॒तस्त्रि॑भिः सा॒प्ते॑भि॑रवतं शुभस्पती॥ ५ ॥
इन्द्रा॑वरुणा॒ यदृ॑षिभ्यो॑ मनी॒षां वा॒चो म॒तिं श्रु॒तम॑दत्त॒मग्रे॑ ।
यानि॒ स्थाना॑न्यसृजन्त॒ धीरा॑ य॒ज्ञं त॑न्वा॒नास्तप॑सा॒भ्य॑पश्यम्॥ ६ ॥
इन्द्रा॑वरुणा सौमन॒समद॑ृ॒सं रा॒यस्पोष॑ं यज॑मानेषु धत्तम् ।
प्र॒जां पु॒ष्टिं भू॒ति॒म॒स्मासु॑ धत्तं दीर्घायु॒त्वाय॒ प्र ति॑रतं॒ न आयु॑ः॥ ७॥

॥ इति बालखिल्यं समाप्तम् ॥
[बालखिल्ये वर्गाः १८, सूक्तानि ११, ऋचः ८०]

सप्तमोऽनुवाकः [६०] षष्टितमं सूक्तम्

ऋषिः—भर्गः प्रागाथः ॥ देवता—अग्निः ॥ छन्दः—१, ९, १३, १७ विराड्बृहती; २ आर्चीस्वराट्पङ्क्तिः; ३, ५ पादनिचृद्बृहती; ४, ६, ८, १४, १८, २० निचृत्पङ्क्तिः; ७, १९ बृहती; १०, १६ पादनिचृत्पङ्क्तिः; ११, १५ निचृद्बृहती; १२ पङ्क्तिः ॥ स्वरः—१, ३, ५, ७, ९, ११, १३, १५, १७, १९ मध्यमः; २, ४, ६, ८, १०, १२, १४, १६, १८, २० पञ्चमः ॥

॥ ३२ ॥ अग्न आ याह्यग्निभिर्होतारं त्वा वृणीमहे ।
आ त्वामनक्तु प्रयता हविष्मती यजिष्ठं बर्हिरासदे ॥ १ ॥
अच्छा हि त्वा सहसः सूनो अङ्गिरः स्रुचश्चरन्त्यध्वरे ।
ऊर्जो नपातं घृतकेशमीमहेऽग्निं यज्ञेषु पूर्व्यम् ॥ २ ॥
अग्ने कविर्वेधा असि होता पावक यक्ष्यः ।
मन्द्रो यजिष्ठो अध्वरेष्वीड्यो विप्रेभिः शुक्र मन्मभिः ॥ ३ ॥
अद्रोघमा वहोशतो यविष्ठ्य देवाँ अजस्र वीतये ।
अभि प्रयांसि सुधिता वसो गहि मन्दस्व धीतिभिर्हितः ॥ ४ ॥
त्वमित्सप्रथा असग्ने त्रातर्ऋतस्कविः ।
त्वां विप्रासः समिधान दीदिव आ विवासन्ति वेधसः ॥ ५ ॥
॥ ३३ ॥ शोचा शोचिष्ठ दीदिहि विशे मयो रास्व स्तोत्रे महाँ असि ।
देवानां शर्मन्मम सन्तु सूरयः शत्रूषाहः स्वग्नयः ॥ ६ ॥
यथा चिद् वृद्धमतसमग्ने संजूर्वसि क्षमि ।
एवा दह मित्रमहो यो अस्मध्रुग्दुर्मन्मा कश्च वेनति ॥ ७ ॥
मा नो मर्ताय रिपवे रक्षस्विने माघशंसाय रीरधः ।
अस्त्रेधद्भिस्तरणिभिर्यविष्ठ्य शिवेभिः पाहि पायुभिः ॥ ८ ॥
पाहि नो अग्न एकया पाह्युत द्वितीयया ।
पाहि गीर्भिस्तिसृभिरूर्जां पते पाहि चतसृभिर्वसो ॥ ९ ॥
पाहि विश्वस्माद्रक्षसो अरावणः प्र स्म वाजेषु नोऽव ।
त्वामिद्धि नेदिष्ठं देवतातय आपिं नक्षामहे वृधे ॥ १० ॥
॥ ३४ ॥ आ नो अग्ने वयोवृधं रयिं पावक शंस्यम् ।
रास्व च न उपमाते पुरुस्पृहं सुनीती स्वयशस्तरम् ॥ ११ ॥
येन वंसाम पृतनासु शर्धतस्तरन्तो अर्य आदिशः ।
स त्वं नो वर्ध प्रयसा शचीवसो जिन्वा धियो वसुविदः ॥ १२ ॥

शिशानो वृषभो यथाग्निः शृङ्गे दविध्वत् ।
तिग्मा अस्य हनवो न प्रतिधृषे सुजम्भः सहसो यहुः ॥ १३ ॥
नहि ते अग्ने वृषभ प्रतिधृषे जम्भासो यद्वितिष्ठसे ।
स त्वं नो होतः सुहुतं हविष्कृधि वंस्वा नो वार्या पुरु ॥ १४ ॥
शेषे वनेषु मात्रोः सं त्वा मतीस इन्धते ।
अतन्द्रो हव्या वहसि हविष्कृत आदिद्देवेषु राजसि ॥ १५ ॥
॥ ३५ ॥ सप्त होतारस्तमिदीळते त्वाग्ने सुत्यजमह्वयम् ।
भिनत्स्यद्रिं तपसा वि शोचिषा प्राग्ने तिष्ठ जनाँ अति ॥ १६ ॥
अग्निमग्निं वो अध्रिगुं हुवेम वृक्तबर्हिषः ।
अग्निं हितप्रयसः शश्वतीष्वा होतारं चर्षणीनाम् ॥ १७ ॥
केतेन शर्मन्त्सचते सुषामण्यग्ने तुभ्यं चिकित्वना ।
इषण्यया नः पुरुरूपमा भर वाजं नेदिष्ठमूतये ॥ १८ ॥
अग्ने जरितर्विश्पतिस्तेपानो देव रक्षसः ।
अप्रोषिवान्गृहपतिर्महाँ असि दिवस्पायुर्दुरोणयुः ॥ १९ ॥
मा नो रक्ष आ वेशीदाघृणीवसो मा यातुर्यातुमावताम् ।
परो गव्यूत्यतिरामप क्षुधमग्ने सेध रक्षस्विनः ॥ २० ॥

[६१] एकषष्टितमं सूक्तम्

ऋषिः—भर्गः प्रगाथः ॥ देवता—इन्द्रः ॥ छन्दः—१, ५, ११, १५ निचृद्बृहती; २, ४, १० पङ्क्तिः; ३, ९ विराड्बृहती; ६, १४, १६ विराट्पङ्क्तिः; ७, १७ पादनिचृद्बृहती; ८, १२, १८ निचृत् पङ्क्तिः; १३ बृहती ॥ स्वरः—१, ३, ५, ७, ९, ११, १३, १५, १७ मध्यमः; २, ४, ६, ८, १०, १२, १४, १६, १८ पञ्चमः ॥

॥ ३६ ॥ उभयं शृणवच्च न इन्द्रो अर्वागिदं वचः ।
सत्राच्या मघवा सोमपीतये धिया शविष्ठ आ गमत् ॥ १ ॥
तं हि स्वराजं वृषभं तमोजसे धिषणे निष्टतक्षतुः ।
उतोपमानां प्रथमो नि षीदसि सोमकामं हि ते मनः ॥ २ ॥
आ वृषस्व पुरूवसो सुतस्येन्द्रान्धसः ।
विद्मा हि त्वा हरिवः पृत्सु सासहिमधृष्टं चिद्दधृष्वणिम् ॥ ३ ॥
अप्रामिसत्य मघवन्तथेदसदिन्द्र क्रत्वा यथा वशः ।
सनेम वाजं तव शिप्रिन्नवसा मक्षू चिद्यन्तो अद्रिवः ॥ ४ ॥

शग्ध्यू३षु शचीपत इन्द्र विश्वाभिरूतिभिः ।
भगं न हि त्वा यशसं वसुविदमनु शूर चरामसि ॥ ५ ॥
॥ ३७ ॥ पौरो अश्वस्य पुरुकृद्गवामस्युत्सो देव हिरण्ययः ।
नकिर्हि दानं परिमर्धिषत्त्वे यद्यद्यामि तदा भर ॥ ६ ॥
त्वं ह्येहि चेरवे विदा भगं वसुत्तये ।
उद्वावृषस्व मघवन्गविष्टय उदिन्द्राश्वमिष्टये ॥ ७ ॥
त्वं पुरू सहस्राणि शतानि च यूथा दानाय मंहसे ।
आ पुरन्दरं चकृम विप्रवचस इन्द्रं गायन्तोऽवसे ॥ ८ ॥
अविप्रो वा यदविधद्विप्रो वेन्द्र ते वचः ।
स प्र मंमन्दत्त्वाया शतक्रतो प्राचामन्यो अहंसन ॥ ९ ॥
उग्रबाहुर्म्रक्षकृत्वा पुरन्दरो यदि मे शृणवद्धवम् ।
वसूयवो वसुपतिं शतक्रतुं स्तोमैरिन्द्रं हवामहे ॥ १० ॥
॥ ३८ ॥ न पापासो मनामहे नारायासो न जल्हवः ।
यदिन्विन्द्रं वृषणं सचा सुते सखायं कृणवामहै ॥ ११ ॥
उग्रं युयुज्म पृतनासु सासहिमृणकातिमदाभ्यम् ।
वेदा भूमं चित्सनिता रथीतमो वाजिनं यमिदू नशत् ॥ १२ ॥
यत इन्द्र भयामहे ततो नो अभयं कृधि ।
मघवञ्छग्धि तव तन्न ऊतिभिर्वि द्विषो वि मृधो जहि ॥ १३ ॥
त्वं हि राधस्पते राधसो महः क्षयस्यासि विधतः ।
तं त्वा वयं मघवन्निन्द्र गिर्वणः सुतावन्तो हवामहे ॥ १४ ॥
इन्द्रः स्पळुत वृत्रहा परस्पा नो वरेण्यः ।
स नो रक्षिषच्चरमं स मध्यमं स पश्चात्पातु नः पुरः ॥ १५ ॥
॥ ३९ ॥ त्वं नः पश्चादधरादुत्तरात्पुर इन्द्र नि पाहि विश्वतः ।
आरे अस्मत्कृणुहि दैव्यं भयमारे हेतीरदेवीः ॥ १६ ॥
अद्याद्या श्वःश्व इन्द्र त्रास्व परे च नः ।
विश्वा च नो जरितॄन्त्सत्पते अहा दिवा नक्तं च रक्षिषः ॥ १७ ॥
प्रभङ्गी शूरो मघवा तुवीमघः संमिश्लो वीर्याय कम् ।
उभा ते बाहू वृषणा शतक्रतो नि या वज्रं मिमिक्षतुः ॥ १८ ॥

[६२] द्विषष्टितमं सूक्तम्

ऋषिः—प्रगाथः काण्वः॥ देवता—इन्द्रः॥ छन्दः—१, ३, ६, १०, ११ निचृत्पङ्क्तिः; २, ५ विराट्पङ्क्तिः; ४, १२ पङ्क्तिः; ७ निचृद्बृहती; ८, ९ बृहती॥ स्वरः—१-६, १०-१२ पञ्चमः; ७-९ मध्यमः॥

॥ ४० ॥ प्रो अस्मा उपस्तुतिं भरता यज्युजोषति ।
उक्थैरिन्द्रस्य माहिनं वयो वर्धन्ति सोमिनो भद्रा इन्द्रस्य रातयः ॥ १ ॥
अयुजो असमो नृभिरेकः कृष्टीरयास्यः ।
पूर्वीरति प्र वावृधे विश्वा जातान्योजसा भद्रा इन्द्रस्य रातयः ॥ २ ॥
अहितेन चिदर्वता जीरदानुः सिषासति ।
प्रवाच्यमिन्द्र तत्तव वीर्याणि करिष्यतो भद्रा इन्द्रस्य रातयः ॥ ३ ॥
आ याहि कृणवाम त इन्द्र ब्रह्माणि वर्धना ।
येभिः शविष्ठ चाकनो भद्रमिह श्रवस्यते भद्रा इन्द्रस्य रातयः ॥ ४ ॥
धृषतश्चिद् धृषन्मनः कृणोषीन्द्र यत्त्वम् ।
तीव्रैः सोमैः सपर्यतो नमोभिः प्रतिभूषतो भद्रा इन्द्रस्य रातयः ॥ ५ ॥
अव चष्ट ऋचीषमोऽवताँइव मानुषः ।
जुष्टी दक्षस्य सोमिनः सखायं कृणुते युजं भद्रा इन्द्रस्य रातयः ॥ ६ ॥
॥ ४१ ॥ विश्वे त इन्द्र वीर्यं देवा अनु क्रतुं ददुः ।
भुवो विश्वस्य गोपतिः पुरुष्टुत भद्रा इन्द्रस्य रातयः ॥ ७ ॥
गृणे तदिन्द्र ते शव उपमं देवतातये ।
यद्धंसि वृत्रमोजसा शचीपते भद्रा इन्द्रस्य रातयः ॥ ८ ॥
समनेव वपुष्यतः कृणवन्मानुषा युगा ।
विदे तदिन्द्रश्चेतनमध श्रुतो भद्रा इन्द्रस्य रातयः ॥ ९ ॥
उज्जातमिन्द्र ते शव उत्त्वामुत्तव क्रतुम् ।
भूरिगो भूरि वावृधुर्मघवन्तव शर्मणि भद्रा इन्द्रस्य रातयः ॥ १० ॥
अहं च त्वं च वृत्रहन्त्समं युज्याव सनिभ्य आ ।
अरातीवा चिदद्रिवोऽनु नौ शूर मंसते भद्रा इन्द्रस्य रातयः ॥ ११ ॥
सत्यमिद्वा उ तं वयमिन्द्रं स्तवाम नानृतम् ।
महाँ असुन्वतो वधो भूरि ज्योतींषि सुन्वतो भद्रा इन्द्रस्य रातयः ॥ १२ ॥

[६३] त्रिषष्टितमं सूक्तम्

ऋषिः—प्रगाथः काण्वः ॥ देवता—१-११ इन्द्रः; १२ देवाः ॥ छन्दः—१, ४, ७ विराडनुष्टुप्; २, ३, ६ विराड्गायत्री; ५ निचृदनुष्टुप्; ८, ९, ११ निचृद्गायत्री; १० गायत्री; १२ त्रिष्टुप् ॥ स्वरः—१, ४, ५, ७ गान्धारः; २, ३, ६, ८, ९-११ षड्जः; १२ धैवतः ॥

॥ ४२ ॥ स पूर्व्यो महानां वेनः क्रतुभिरानजे ।
यस्य द्वारा मनुष्पिता देवेषु धिय आनजे ॥ १ ॥
दिवो मानं नोत्सदन्त्सोमपृष्ठासो अद्रयः ।
उक्था ब्रह्म च शंस्या ॥ २ ॥
स विद्वाँ अङ्गिरोभ्य इन्द्रो गा अवृणोदप ।
स्तुषे तदस्य पौंस्यम् ॥ ३ ॥
स प्रत्नथा कविवृध इन्द्रो वाकस्य वक्षणिः ।
शिवो अर्कस्य होमन्यस्मत्रा गन्त्ववसे ॥ ४ ॥
आदू नु ते अनु क्रतुं स्वाहा वरस्य यज्यवः ।
श्वात्रमर्का अनूषतेन्द्र गोत्रस्य दावने ॥ ५ ॥
इन्द्रे विश्वानि वीर्या कृतानि कर्त्वानि च ।
यमर्का अध्वरं विदुः ॥ ६ ॥
॥ ४३ ॥ यत्पाञ्चजन्यया विशेन्द्रे घोषा असृक्षत ।
अस्तृणाद्बर्हणा विपो३ऽर्यो मानस्य स क्षयः ॥ ७ ॥
इयमु ते अनुष्टुतिश्चकृषे तानि पौंस्या । प्रावश्चक्रस्य वर्तनिम् ॥ ८ ॥
अस्य वृष्णो व्योदन उरु क्रमिष्ट जीवसे । यवं न पश्व आ ददे ॥ ९ ॥
तद्धाना अवस्यवो युष्माभिर्दक्षपितरः । स्याम मरुत्वतो वृधे ॥ १० ॥
बळित्थाय धाम्न ऋक्वभिः शूर नोनुमः । जेषामेन्द्र त्वया युजा ॥ ११ ॥
अस्मे रुद्रा मेहना पर्वतासो वृत्रहत्ये भरहूतौ सजोषाः ।
यः शंसते स्तुवते धायि पज्र इन्द्रज्येष्ठा अस्माँ अवन्तु देवाः ॥ १२ ॥

[६४] चतुःषष्टितमं सूक्तम्

ऋषिः—प्रगाथः काण्वः ॥ देवता—इन्द्रः ॥ छन्दः—१, ५, ७, ९ निचृद्गायत्री; २, ६, ८, १०-१२ गायत्री; ३ आर्चीस्वराड्गायत्री; ४ विराड्गायत्री ॥ स्वरः—षड्जः ॥

॥ ४४ ॥ उत्त्वा मन्दन्तु स्तोमाः कृणुष्व राधो अद्रिवः । अव ब्रह्मद्विषो जहि ॥ १ ॥

पदा पणीँरराधसो नि बाधस्व महाँ असि । नहि त्वा कश्चन प्रति ॥ २ ॥
त्वमीशिषे सुतानामिन्द्र त्वमसुतानाम् । त्वं राजा जनानाम् ॥ ३ ॥
एहि प्रेहि क्षयो दिव्या३ घोषञ्चर्षणीनाम् । ओभे पृणासि रोदसी ॥ ४ ॥
त्यं चित्पर्वतं गिरिं शतवन्तं सहस्त्रिणम् । वि स्तोतृभ्यो रुरोजिथ ॥ ५ ॥
वयमु त्वा दिवा सुते वयं नक्तं हवामहे । अस्माकं काममा पृण ॥ ६ ॥
॥ ४५ ॥ क्व१ स्य वृषभो युवा तुविग्रीवो अनानतः । ब्रह्मा कस्तं सपर्यति ॥ ७ ॥
कस्य स्वित्सवनं वृषा जुजुष्वाँ अव गच्छति । इन्द्रं क उ स्विदा चके ॥ ८ ॥
कं ते दाना असक्षत वृत्रहन्कं सुवीर्या । उक्थे क उ स्विदन्तमः ॥ ९ ॥
अयं ते मानुषे जने सोमः पूरुषु सूयते । तस्येहि प्र द्रवा पिब ॥ १० ॥
अयं ते शर्यणावति सुषोमायामधि प्रियः । आर्जीकीये मदिन्तमः ॥ ११ ॥
तमद्य राधसे महे चारुं मदाय घृष्वये । एहीमिन्द्र द्रवा पिब ॥ १२ ॥

[६५] पञ्चषष्टितमं सूक्तम्

ऋषिः—प्रगाथः काण्वः ॥ देवता—इन्द्रः ॥ छन्दः—१, २, ५, ६, ९, ११, १२ निचृद्गायत्री; ३, ४ गायत्री; ७, ८, १० विराड्गायत्री ॥ स्वरः—षड्जः ॥

॥ ४६ ॥ यदिन्द्र प्रागपागुदङ् न्यग्वा हूयसे नृभिः । आ याहि तूयमाशुभिः ॥ १ ॥
यद्वा प्रस्त्रवणे दिवो मादयासे स्वर्णरे । यद्वा समुद्रे अन्धसः ॥ २ ॥
आ त्वा गीर्भिर्महामुरुं हुवे गामिव भोजसे । इन्द्र सोमस्य पीतये ॥ ३ ॥
आ त इन्द्र महिमानं हरयो देव ते महः । रथे वहन्तु बिभ्रतः ॥ ४ ॥
इन्द्रं गृणीष उ स्तुषे महाँ उग्र ईशानकृत् । एहि नः सुतं पिब ॥ ५ ॥
सुतावन्तस्त्वा वयं प्रयस्वन्तो हवामहे । इदं नो बर्हिरासदे ॥ ६ ॥
॥ ४७ ॥ यच्चिद्धि शश्वतामसीन्द्र साधारणस्त्वम् । तं त्वा वयं हवामहे ॥ ७ ॥
इदं ते सोम्यं मध्वधुक्षन्नद्रिभिर्नरः । जुषाण इन्द्र तत्पिब ॥ ८ ॥
विश्वाँ अर्यो विपश्चितोऽति ख्यस्तूयमा गहि । अस्मे धेहि श्रवो बृहत् ॥ ९ ॥
दाता मे पृषतीनां राजा हिरण्यवीनाम् । मा देवा मघवा रिषत् ॥ १० ॥
सहस्त्रे पृषतीनामधि श्चन्द्रं बृहत्पृथु । शुक्रं हिरण्यमा ददे ॥ ११ ॥

नपातो दुर्गहस्य मे सहस्त्रेण सुराधसः । श्रवो देवेष्वक्रत ॥ १२ ॥

[६६] षट्षष्टितमं सूक्तम्

ऋषिः—कलिः प्रागाथः ॥ देवता—इन्द्रः ॥ छन्दः—१ बृहती; २, ८, १२ निचृत्पङ्क्तिः; ३, ५, ११, १३ विराड्बृहती; ४, ६ विराट्पङ्क्तिः; ७ पादनिचृद्बृहती; १० पङ्क्तिः; १४ पादनिचृत्पङ्क्तिः; ९, १५ अनुष्टुप् ॥ स्वरः—१, ३, ५, ७, ११, १३ मध्यमः; २, ४, ६, ८, १०, १२, १४ पञ्चमः; ९, १५ गान्धारः ॥

॥ ४८ ॥ तरोभिर्वो विदद्वसुमिन्द्रं सबाध ऊतये । बृहद्गायन्तः सुतसोमे अध्वरे हुवे भरं न कारिणम् ॥ १ ॥
न यं दुध्रा वरन्ते न स्थिरा मुरो मदे सुशिप्रमन्धसः । य आदृत्या शशमानाय सुन्वते दाता जरित्र उक्थ्यम् ॥ २ ॥
यः शक्रो मृक्षो अश्व्यो यो वा कीजो हिरण्ययः । स ऊर्वस्य रेजयत्यपावृतिमिन्द्रो गव्यस्य वृत्रहा ॥ ३ ॥
निखातं चिद्यः पुरुसंभृतं वसूदिद्वपति दाशुषे । वज्री सुशिप्रो हर्यश्व इत्करदिन्द्रः क्रत्वा यथा वशत् ॥ ४ ॥
यद्वावन्थ पुरुष्टुत पुरा चिच्छूर नृणाम् । वयं तत्त इन्द्र सं भरामसि यज्ञमुक्थं तुरं वचः ॥ ५ ॥

॥ ४९ ॥ सचा सोमेषु पुरुहूत वज्रिवो मदाय द्युक्ष सोमपाः । त्वमिद्धि ब्रह्मकृते काम्यं वसु देष्ठः सुन्वते भुवः ॥ ६ ॥
वयमेनमिदा ह्योऽपीपेमेह वज्रिणम् । तस्मा उ अद्य समना सुतं भरा नूनं भूषत श्रुते ॥ ७ ॥
वृकश्चिदस्य वारण उरामथिरा वयुनेषु भूषति । सेमं नः स्तोमं जुजुषाण आ गहीन्द्र प्र चित्रया धिया ॥ ८ ॥
कदू न्वस्याकृतमिन्द्रस्यास्ति पौंस्यम् । केनो नु कं श्रोमतेन न शुश्रुवे जनुषः परि वृत्रहा ॥ ९ ॥
कदू महीरधृष्टा अस्य तविषीः कदु वृत्रघ्नो अस्तृतम् । इन्द्रो विश्वान्बेकनाटाँ अहर्दृशे उत क्रत्वा पणीँरभि ॥ १० ॥

॥ ५० ॥ वयं घा ते अपूर्व्येन्द्र ब्रह्माणि वृत्रहन् । पुरूतमासः पुरुहूत वज्रिवो भृतिं न प्र भरामसि ॥ ११ ॥

पूर्वीश्चिच्छि त्वे तुविकूर्मिन्नाशसो हवन्त इन्द्रोतयः ।
तिरश्चिद्दर्यः सवना वसो गहि शविष्ठ श्रुधि मे हवम् ॥ १२ ॥
वयं घा ते त्वे इद्विन्द्र विप्रा अपि ष्मसि ।
नहि त्वदन्यः पुरुहूत कश्चन मघवन्नस्ति मर्डिता ॥ १३ ॥
त्वं नो अस्या अमतेरुत क्षुधोऽभिशस्तेरव स्पृधि ।
त्वं न ऊती तव चित्रया धिया शिक्षा शचिष्ठ गातुवित् ॥ १४ ॥
सोम इद्वः सुतो अस्तु कलयो मा बिभीतन ।
अपेदेष ध्वस्मायति स्वयं घैषो अपायति ॥ १५ ॥

[६७] सप्तषष्टितमं सूक्तम्

ऋषिः—मत्स्यः साम्मदो मान्यो वा मैत्रावरुणिर्बर्हवो वा मत्स्या जालनद्धाः ॥ देवता—आदित्याः ॥
छन्दः—१-३, ५, ७, ९, १३-१५, २१ निचृद्गायत्री; ४, १० विराड्गायत्री;
६, ८, ११, १२, १६-२० गायत्री ॥ स्वरः—षड्जः ॥

॥ ५१ ॥ त्यान्नु क्षत्रियाँ अव आदित्यान्याचिषामहे । सुमृळीकाँ अभिष्टये ॥ १ ॥
मित्रो नो अत्यंहतिं वरुणः पर्षदर्यमा । आदित्यासो यथा विदुः ॥ २ ॥
तेषां हि चित्रमुक्थ्यं वरूथमस्ति दाशुषे । आदित्यानामरं कृते ॥ ३ ॥
महि वो महतामवो वरुण मित्रार्यमन् । अवांस्या वृणीमहे ॥ ४ ॥
जीवान्नो अभि धेतनादित्यासः पुरा हथात् । कद्ध स्थ हवनश्रुतः ॥ ५ ॥
॥ ५२ ॥ यद्वः श्रान्ताय सुन्वते वरूथमस्ति यच्छर्दिः । तेना नो अधि वोचत ॥ ६ ॥
अस्ति देवा अंहोरुर्वस्ति रत्नमनागसः । आदित्या अद्भुतैनसः ॥ ७ ॥
मा नः सेतुः सिषेदयं महे वृणक्तु नस्परि । इन्द्र इद्धि श्रुतो वशी ॥ ८ ॥
मा नो मृचा रिपूणां वृजिनानामविष्यवः । देवा अभि प्र मृक्षत ॥ ९ ॥
उत त्वामदिते मह्यहं देव्युप ब्रुवे । सुमृळीकामभिष्टये ॥ १० ॥
॥ ५३ ॥ पषि दीने गभीर आँ उग्रपुत्रे जिघांसतः । माकिस्तोकस्य नो रिषत् ॥ ११ ॥
अनेहो न उरुव्रज उरूचि वि प्रसर्तवे । कृधि तोकाय जीवसे ॥ १२ ॥
ये मूर्धानः क्षितीनामदब्धासः स्वयशसः । व्रता रक्षन्ते अद्रुहः ॥ १३ ॥
ते न आस्नो वृकाणामादित्यासो मुमोचत । स्तेनं बद्धमिवादिते ॥ १४ ॥

अपो षु ण इयं शरुरादित्या अप दुर्मतिः । अस्मदेत्वजघ्नुषी ॥ १५ ॥
॥ ५४ ॥ शश्वद्धि वः सुदानव आदित्या ऊतिभिर्वयम् । पुरा नूनं बुभुज्महे ॥ १६ ॥
शश्वन्तं हि प्रचेतसः प्रतियन्तं चिदेनसः । देवाः कृणुथ जीवसे ॥ १७ ॥
तत्सु नो नव्यं सन्यस आदित्या यन्मुमोचति । बन्धाद्बुध्नमिवादिते ॥ १८ ॥
नास्माकमस्ति तत्तर आदित्यासो अतिष्कदे । यूयमस्मभ्यं मृळत ॥ १९ ॥
मा नो हेतिर्विवस्वत आदित्याः कृत्रिमा शरुः । पुरा नु जरसो वधीत् ॥ २० ॥
वि षु द्वेषो व्यंहतिमादित्यासो वि संहितम् । विष्वग्वि वृहता रपः ॥ २१ ॥

॥ इति षष्ठाष्टके चतुर्थोऽध्यायः ॥
[चतुर्थाध्याये वर्गाः ५४, सूक्तानि २२, ऋचः २५८]

अथ पञ्चमोऽध्यायः

[६८] अष्टषष्टितमं सूक्तम्

ऋषिः—प्रियमेधः ॥ देवता—१-१३ इन्द्रः; १४-१९ ऋक्षाश्वमेधयोर्दानस्तुतिः ॥ छन्दः—१ अनुष्टुप्; २, ३, १५ गायत्री; ४, ७ विराडनुष्टुप्; ५, ६, ८, १२, १३, १७, १९ निचृद्गायत्री; ९, १४, १८ पादनिचृद्गायत्री; १० निचृदनुष्टुप्; ११ विराड्गायत्री; १६ आर्चीस्वराड्गायत्री ॥ स्वरः—१, ४, ७, १० गान्धारः; २, ३, ५, ६, ८, ९, ११-१९ षड्जः ॥

॥ १ ॥ आ त्वा रथं यथोतये सुम्नाय वर्तयामसि ।
तुविकूर्मिमृतीषहमिन्द्र शविष्ठ सत्पते ॥ १ ॥
तुविशुष्म तुविक्रतो शचीवो विश्वया मते । आ पप्राथ महित्वना ॥ २ ॥
यस्य ते महिना महः परि ज्मायन्तमीयतुः । हस्ता वज्रं हिरण्ययम् ॥ ३ ॥
विश्वानरस्य वस्पतिमनानतस्य शवसः ।
एवैश्च चर्षणीनामूती हुवे रथानाम् ॥ ४ ॥
अभिष्टये सदावृधं स्वर्मीळ्हेषु यं नरः । नाना हवन्त ऊतये ॥ ५ ॥
॥ २ ॥ परोमात्रमृचीषमिन्द्रमुग्रं सुराधसम् । ईशानं चिद्वसूनाम् ॥ ६ ॥
तन्तमिद्राधसे महे इन्द्रं चोदामि पीतये ।
यः पूर्व्यामनुष्टुतिमीशे कृष्टीनां नृतुः ॥ ७ ॥

न यस्य ते शवसान सख्यमानंश मर्त्यः । नकिः शवांसि ते नशत्॥ ८॥
त्वोतासस्त्वा युजाप्सु सूर्ये महद्धनम् । जयेम पृत्सु वज्रिवः॥ ९॥
तं त्वा यज्ञेभिरीमहे तं गीर्भिर्गिर्वणस्तम ।
इन्द्र यथा चिदाविथ वाजेषु पुरुमाय्यम् ॥ १०॥
॥ ३॥ यस्य ते स्वादु सख्यं स्वाद्वी प्रणीतिरद्रिवः । यज्ञो वितन्तसाय्यः॥ ११॥
उरु णस्तन्वे३ तन उरु क्षयाय नस्कृधि । उरु णो यन्धि जीवसे॥ १२॥
उरुं नृभ्य उरुं गव उरुं रथाय पन्थाम् । देववीतिं मनामहे॥ १३॥
उप मा षड् द्वाद्वा नरः सोमस्य हर्ष्यी । तिष्ठन्ति स्वादुरातयः॥ १४॥
ऋज्राविन्द्रोत आ ददे हरी ऋक्षस्य सूनवि । आश्वमेधस्य रोहिता॥ १५॥
॥ ४॥ सुरथाँ आतिथिग्वे स्वभीशूँरार्क्षे । आश्वमेधे सुपेशसः॥ १६॥
षळश्वाँ आतिथिग्व इन्द्रोते वधूमतः । सचा पूतक्रतौ सनम्॥ १७॥
ऐषु चेतद् वृषण्वत्यन्तर्ऋज्रेष्वरुषी । स्वभीशुः कशावती॥ १८॥
न युष्मे वाजबन्धवो निनित्सुश्चन मर्त्यः । अवद्यमधि दीधरत्॥ १९॥

[६९] एकोनसप्ततितमं सूक्तम्

ऋषिः—प्रियमेधः॥ देवता—१-१०, १३-१८ इन्द्रः; ११[१] विश्वे देवाः; ११[२], १२ वरुणः॥ छन्दः—१, ३, १० विराडनुष्टुप्; २ निचृदुष्णिक्; ४, ५ निचृद् गायत्री; ६ गायत्री; ७, ९, १२, १३, १५ निचृदनुष्टुप्; ८ पादनिचृद् अनुष्टुप्; ११ पङ्क्तिः; १४ अनुष्टुप्; १६ निचृत्पङ्क्तिः; १७ बृहती; १८ विराड्बृहती॥
स्वरः—१, ३, ७-१०, १२-१५ गान्धारः; २ ऋषभः; ४-६ षड्जः; ११, १६ पञ्चमः; १७, १८ मध्यमः॥

॥ ५॥ प्रप्र वस्त्रिष्टुभमिषं मन्दद्वीरायेन्दवे ।
धिया वो मेधसातये पुरन्ध्या विवासति ॥ १॥
नदं व ओदतीनां नदं योयुवतीनाम् ।
पतिं वो अघ्न्यानां धेनूनामिषुध्यसि ॥ २॥
ता अस्य सूददोहसः सोमं श्रीणन्ति पृश्नयः ।
जन्मन्देवानां विशस्त्रिष्वा रोचने दिवः ॥ ३॥
अभि प्र गोपतिं गिरेन्द्रमर्च यथा विदे । सूनुं सत्यस्य सत्पतिम्॥ ४॥
आ हरयः ससृज्रिरेऽरुषीरधि बर्हिषि । यत्राभि संनवामहे॥ ५॥
॥ ६॥ इन्द्राय गाव आशिरं दुदुह्रे वज्रिणे मधु । यत्सीमुपह्वरे विदत्॥ ६॥

उद्यद् ब्रध्नस्य विष्टपं गृहमिन्द्रश्च गन्वहि ।
मध्वः पीत्वा सचेवहि त्रिः सप्त सख्युः पदे ॥ ७ ॥
अर्चत प्रार्चत प्रियमेधासो अर्चत ।
अर्चन्तु पुत्रका उत पुरं न धृष्ण्वर्चत ॥ ८ ॥
अव स्वराति गर्गरो गोधा परि सनिष्वणत् ।
पिङ्गा परि चनिष्कददिन्द्राय ब्रह्मोद्यतम् ॥ ९ ॥
आ यत्पतन्त्येन्यः सुदुघा अनपस्फुरः ।
अपस्फुरं गृभायत सोममिन्द्राय पातवे ॥ १० ॥
॥ ७ ॥ अपादिन्द्रो अपादग्निर्विश्वे देवा अमत्सत ।
वरुण इद्दिह क्षयत्तमापो अभ्यनूषत वत्सं संशिश्वरीरिव ॥ ११ ॥
सुदेवो असि वरुण यस्य ते सप्त सिन्धवः ।
अनुक्षरन्ति काकुदं सूर्यं सुषिरामिव ॥ १२ ॥
यो व्यतीँरफाणयत्सुयुक्ताँ उप दाशुषे ।
तक्वो नेता तदिद्वपुरुपमा यो अमुच्यत ॥ १३ ॥
अतीदु शक्र ओहत इन्द्रो विश्वा अति द्विषः ।
भिनत्कनीन ओदनं पच्यमानं परो गिरा ॥ १४ ॥
अर्भको न कुमारकोऽधि तिष्ठन्नवं रथम् ।
स पक्षन्महिषं मृगं पित्रे मात्रे विभुक्रतुम् ॥ १५ ॥
आ तू सुशिप्र दम्पते रथं तिष्ठा हिरण्ययम् ।
अध द्युक्षं सचेवहि सहस्रपादमरुषं स्वस्तिगामनेहसम् ॥ १६ ॥
तं घेमित्था नमस्विन उप स्वराजमासते ।
अर्थं चिदस्य सुधितं यदेतव आवर्तयन्ति दावने ॥ १७ ॥
अनु प्रत्नस्यौकसः प्रियमेधास एषाम् ।
पूर्वामनु प्रयतिं वृक्तबर्हिषो हितप्रयस आशत ॥ १८ ॥

अष्टमोऽनुवाकः [७०] सप्ततितमं सूक्तम्

ऋषिः—पुरुहन्मा ॥ देवता—इन्द्रः ॥ छन्दः—१ पादनिचृद्बृहती; २, ६ निचृत्पङ्क्तिः; ३ निचृद्बृहती; ४ पङ्क्तिः; ५, ७ विराड्बृहती; ८, १० आर्चीस्वराड्बृहती; ९, ११ बृहती; १२ आर्चीबृहती; १३ उष्णिक्; १४ भुरिगनुष्टुप्; १५ निचृदुष्णिक् ॥ स्वरः—१, ३, ५, ७-१२ मध्यमः; २, ४, ६, पञ्चमः; १३, १५ ऋषभः; १४ गान्धारः ॥

॥ ८ ॥ यो राजा चर्षणीनां याता रथेभिरध्रिगुः ।
विश्वासां तरुता पृतनानां ज्येष्ठो यो वृत्रहा गृणे ॥ १ ॥
इन्द्रं तं शुम्भ पुरुहन्मन्नवसे यस्य द्विता विधर्तरि ।
हस्ताय वज्रः प्रति धायि दर्शतो महो दिवे न सूर्यः ॥ २ ॥
नकिष्टं कर्मणा नशद्यश्चकार सदावृधम् ।
इन्द्रं न यज्ञैर्विश्वगूर्तमृभ्वसमधृष्टं धृष्णवोजसम् ॥ ३ ॥
अषाळ्हमुग्रं पृतनासु सासहिं यस्मिन्महीरुरुज्रयः ।
सं धेनवो जायमाने अनोनवुर्द्यावः क्षामो अनोनवुः ॥ ४ ॥
यद् द्यावः इन्द्र ते शतं शतं भूमीरुत स्युः ।
न त्वा वज्रिन्त्सहस्रं सूर्या अनु न जातमष्ट रोदसी ॥ ५ ॥
॥ ९ ॥ आ पप्राथ महिना वृष्ण्या वृषन्विश्वा शविष्ठ शवसा ।
अस्माँ अव मघवन्गोमति व्रजे वज्रिञ्चित्राभिरूतिभिः ॥ ६ ॥
न सीमदेव आपदिषं दीर्घायो मर्त्यः ।
एतग्वा चिद्य एतशा युयोजते हरी इन्द्रो युयोजते ॥ ७ ॥
तं वो महो महाय्यमिन्द्रं दानाय सक्षणिम् ।
यो गाधेषु य आरणेषु हव्यो वाजेष्वस्ति हव्यः ॥ ८ ॥
उदू षु णो वसो महे मृशस्व शूर राधसे ।
उदू षु महो मघवन्मघत्तय उदिन्द्र श्रवसे महे ॥ ९ ॥
त्वं न इन्द्र ऋतयुस्त्वानिदो नि तृम्पसि ।
मध्ये वसिष्व तुविनृम्णोर्वोर्नि दासं शिश्नथो हथैः ॥ १० ॥
॥ १० ॥ अन्यव्रततममानुषमयज्वानमदेवयुम् ।
अव स्वः सखा दुधुवीत पर्वतः सुम्नाय दस्युं पर्वतः ॥ ११ ॥
त्वं न इन्द्रासां हस्ते शविष्ठ दावने ।
धानानां न सं गृभायास्मयुर्द्विः सं गृभायास्मयुः ॥ १२ ॥

सखायः क्रतुमिच्छत कथा राधाम शरस्य ।
उपस्तुतिं भोजः सूरिर्यो अह्रयः ॥ १३ ॥
भूरिभिः समह ऋषिभिर्बर्हिष्मद्भिः स्तविष्यसे ।
यदित्थमेकमेकमिच्छर वत्सान्परादर्दः ॥ १४ ॥
कर्णगृह्या मघवा शौरदेव्यो वत्सं नस्त्रिभ्य आनयत् ।
अजां सूरिर्न धातवे ॥ १५ ॥

[७१] एकसप्ततितमं सूक्तम्

ऋषिः—सुदीतिपुरुमीळ्हौ तयोर्वान्यतरः ॥ देवता—अग्निः ॥ छन्दः—१, ४, ७ विराड्गायत्री; २, ६, ८, ९ निचृद्गायत्री; ३, ५ गायत्री; १०, १३ निचृद्बृहती; ११, १५ बृहती; १२ पादनिचृद्बृहती; १४ विराड्बृहती ॥ स्वरः—१-९ षड्जः; १०-१५ मध्यमः ॥

॥ ११ ॥ त्वं नो अग्ने महोभिः पाहि विश्वस्या अरातेः । उत द्विषो मर्त्यस्य ॥ १ ॥
नहि मन्युः पौरुषेय ईशे हि वः प्रियजात । त्वमिदसि क्षपावान् ॥ २ ॥
स नो विश्वेभिर्देवेभिरूर्जो नपाद्भद्रशोचे । रयिं देहि विश्ववारम् ॥ ३ ॥
न तमग्ने अरातयो मर्त युवन्त रायः । यं त्रायसे दाश्वांसम् ॥ ४ ॥
यं त्वं विप्र मेधसातावग्ने हिनोषि धनाय । स तवोती गोषु गन्ता ॥ ५ ॥
॥ १२ ॥ त्वं रयिं पुरुवीरमग्ने दाशुषे मर्तीय । प्र णो नय वस्यो अच्छ ॥ ६ ॥
उरुष्या णो मा परा दा अघायते जातवेदः । दुराध्येऽ३ मर्तीय ॥ ७ ॥
अग्ने माकिष्टे देवस्य रातिमदेवो युयोत । त्वमीशिषे वसूनाम् ॥ ८ ॥
स नो वस्व उप मास्यूर्जो नपान्माहिनस्य । सखे वसो जरितृभ्यः ॥ ९ ॥
अच्छा नः शीरशोचिषं गिरो यन्तु दर्शतम् ।
अच्छा यज्ञासो नमसा पुरूवसुं पुरुप्रशस्तमूतये ॥ १० ॥
॥ १३ ॥ अग्निं सूनुं सहसो जातवेदसं दानाय वार्याणाम् ।
द्विता यो भूदमृतो मर्त्येष्वा होता मन्द्रतमो विशि ॥ ११ ॥
अग्निं वो देवयज्ययाग्निं प्रयत्यध्वरे ।
अग्निं धीषु प्रथममग्निमर्वत्यग्निं क्षेत्राय साधसे ॥ १२ ॥
अग्निरिषां सख्ये ददातु न ईशे यो वार्याणाम् ।
अग्निं तोके तनये शश्वदीमहे वसुं सन्तं तनूपाम् ॥ १३ ॥

अग्निमीळिष्वावसे गाथाभिः शीरशोचिषम् ।
अग्निं राये पुरुमीळ्ह श्रुतं नरोऽग्निं सुदीतये छर्दिः ॥ १४ ॥
अग्निं द्वेषो योतवै नो गृणीमस्यग्निं शं योश्च दातवे ।
विश्वासु विक्ष्ववितेव हव्यो भुवद्वस्तुर्ऋषूणाम् ॥ १५ ॥

[७२] द्विसप्ततितमं सूक्तम्

ऋषिः—हर्यतः प्रागाथः ॥ देवता—अग्निर्हवींषि वा ॥ छन्दः—१, ३, ८-१०, १२, १६ गायत्री; २ पादनिचृद्गायत्री; ४-६, ११, १३-१५, १७ निचृद्गायत्री; ७, १८ विराड्गायत्री ॥
स्वरः—षड्जः ॥

॥ १४ ॥ हविष्कृणुध्वमा गमदध्वर्युर्वनते पुनः । विद्वाँ अस्य प्रशासनम् ॥ १ ॥
नि तिग्ममभ्यं१शुं सीदद्धोता मनावधि । जुषाणो अस्य सख्यम् ॥ २ ॥
अन्तरिच्छन्ति तं जने रुद्रं परो मनीषया । गृभ्णन्ति जिह्वया ससम् ॥ ३ ॥
जाम्यतीतपे धनुर्वयोधा अरुहद्वनम् । दृषदं जिह्वयावधीत् ॥ ४ ॥
चरन्वत्सो रुशन्निह निदातारं न विन्दते । वेति स्तोतव अम्ब्यम् ॥ ५ ॥
॥ १५ ॥ उतो न्वस्य यन्महदश्वावद्योजनं बृहत् । दामा रथस्य ददृशे ॥ ६ ॥
दुहन्ति सप्तैकामुप द्वा पञ्च सृजतः । तीर्थे सिन्धोरधि स्वरे ॥ ७ ॥
आ दशभिर्विवस्वत इन्द्रः कोशमचुच्यवीत् । खेदया त्रिवृता दिवः ॥ ८ ॥
परि त्रिधातुरध्वरं जूर्णिरेति नवीयसी । मध्वा होतारो अञ्जते ॥ ९ ॥
सिञ्चन्ति नमसावतमुच्चाचक्रं परिज्मानम् । नीचीनबारमक्षितम् ॥ १० ॥
॥ १६ ॥ अभ्यारमिदद्रयो निषिक्तं पुष्करे मधु । अवतस्य विसर्जने ॥ ११ ॥
गाव उपावतावतं मही यज्ञस्य रप्सुदा । उभा कर्णा हिरण्यया ॥ १२ ॥
आ सुते सिञ्चत श्रियं रोदस्योरभिश्रियम् । रसा दधीत वृषभम् ॥ १३ ॥
ते जानत स्वमोक्यं१ सं वत्सासो न मातृभिः । मिथो नसन्त जामिभिः ॥ १४ ॥
उप स्त्रक्वेषु बप्सतः कृण्वते धरुणं दिवि । इन्द्रे अग्रा नमः स्वः ॥ १५ ॥
॥ १७ ॥ अधुक्षत्पिप्युषीमिषमूर्जं सप्तपदीमरिः । सूर्यस्य सप्त रश्मिभिः ॥ १६ ॥
सोमस्य मित्रावरुणोदिता सूर आ ददे । तदातुरस्य भेषजम् ॥ १७ ॥
उतो न्वस्य यत्पदं हर्यतस्य निधान्यम् । परि द्यां जिह्वयातनत् ॥ १८ ॥

[७३] त्रिसप्ततितमं सूक्तम्

ऋषिः—गोपवन आत्रेयः सप्तवध्रिर्वा ॥ देवता—अश्विनौ ॥ छन्दः—१, २, ४, ५, ७, ९-११, १६-१८ गायत्री; ३, ८, १२-१५ निचृद्गायत्री; ६ विराड्गायत्री ॥ स्वरः—षड्जः ॥

॥ १८ ॥ उदीराथामृतायते युञ्जाथामश्विना रथम् । अन्ति षद्भूतु वामवः ॥ १ ॥
निमिषश्चिज्जवीयसा रथेना यातमश्विना । अन्ति षद्भूतु वामवः ॥ २ ॥
उप स्तृणीतमत्रये हिमेन घर्ममश्विना । अन्ति षद्भूतु वामवः ॥ ३ ॥
कुह स्थः कुह जग्मथुः कुह श्येनेव पेतथुः । अन्ति षद्भूतु वामवः ॥ ४ ॥
यदद्य कर्हि कर्हि चिच्छुश्रूयातमिमं हवम् । अन्ति षद्भूतु वामवः ॥ ५ ॥
॥ १९ ॥ अश्विना यामहूतमा नेदिष्ठं याम्याप्यम् । अन्ति षद्भूतु वामवः ॥ ६ ॥
अवन्तमत्रये गृहं कृणुतं युवमश्विना । अन्ति षद्भूतु वामवः ॥ ७ ॥
वरेथे अग्निमातपो वदते वल्गवत्रये । अन्ति षद्भूतु वामवः ॥ ८ ॥
प्र सप्तवध्रिराशसा धारामग्नेरशायत । अन्ति षद्भूतु वामवः ॥ ९ ॥
इहा गतं वृषण्वसू शृणुतं म इमं हवम् । अन्ति षद्भूतु वामवः ॥ १० ॥
॥ २० ॥ किमिदं वां पुराणवज्जरतोरिव शस्यते । अन्ति षद्भूतु वामवः ॥ ११ ॥
समानं वां सजात्यं समानो बन्धुरश्विना । अन्ति षद्भूतु वामवः ॥ १२ ॥
यो वां रजांस्यश्विना रथो वियाति रोदसी । अन्ति षद्भूतु वामवः ॥ १३ ॥
आ नो गव्येभिरश्व्यैः सहस्त्रैरुप गच्छतम् । अन्ति षद्भूतु वामवः ॥ १४ ॥
मा नो गव्येभिरश्व्यैः सहस्त्रेभिरति ख्यतम् । अन्ति षद्भूतु वामवः ॥ १५ ॥
अरुणप्सुरुषा अभूदकर्ज्योतिर्ऋतावरी । अन्ति षद्भूतु वामवः ॥ १६ ॥
अश्विना सु विचाकशद् वृक्षं परशुमाँइव । अन्ति षद्भूतु वामवः ॥ १७ ॥
पुरं न धृष्णवा रुज कृष्णया बाधितो विशा । अन्ति षद्भूतु वामवः ॥ १८ ॥

[७४] चतुःसप्ततितमं सूक्तम्

ऋषिः—गोपवन आत्रेयः ॥ देवता—१-१२ अग्निः; १३-१५ श्रुतर्वण आर्क्षस्य दानस्तुतिः ॥ छन्दः—१, १० निचृदनुष्टुप्; २, ११ गायत्री; ३ विराड्गायत्री; ४, १३-१५ विराडनुष्टुप्; ५, ६, ८, ९, १२ निचृद्गायत्री; ७ पादनिचृदनुष्टुप् ॥ स्वरः—१, ४, ७, १०, १३-१५ गान्धारः; २, ३, ५, ६, ८, ९, ११, १२ षड्जः ॥

॥ २१ ॥ विशोविशो वो अतिथिं वाजयन्तः पुरुप्रियम् ।
अग्निं वो दुर्यं वचः स्तुषे शूषस्य मन्मभिः ॥ १ ॥

यं जनासो हविष्मन्तो मित्रं न सर्पिरासुतिम् ।
प्रशंसन्ति प्रशस्तिभिः ॥ २ ॥
पन्यांसं जातवेदसं यो देवतात्युद्यता । हव्यान्यैरयद्दिवि ॥ ३ ॥
आगन्म वृत्रहन्तमं ज्येष्ठमग्निमानवम् ।
यस्य श्रुतर्वी बृहन्नार्क्षो अनीक एधते ॥ ४ ॥
अमृतं जातवेदसं तिरस्तमांसि दर्शतम् । घृताहवनमीड्यम् ॥ ५ ॥
॥ २२ ॥ सबाधो यं जना इमेऽ३ऽ ग्निं हव्येभिरीळते । जुह्वानासो यतस्रुचः ॥ ६ ॥
इयं ते नव्यसी मतिरग्ने अधायि अस्मदा ।
मन्द्र सुजात सुक्रतोऽ मूर दस्मातिथे ॥ ७ ॥
सा ते अग्ने शन्तमा चनिष्ठा भवतु प्रिया । तया वर्धस्व सुष्टुतः ॥ ८ ॥
सा द्युम्नैर्द्युम्निनी बृहदुपोप श्रवसि श्रवः । दधीत वृत्रतूर्ये ॥ ९ ॥
अश्वमिद्रां रथप्रां त्वेषमिन्द्रं न सत्पतिम् ।
यस्य श्रवांसि तूर्वथ पन्यंपन्यं च कृष्टयः ॥ १० ॥
॥ २३ ॥ यं त्वा गोपवनो गिरा चनिष्ठदग्ने अङ्गिरः । स पावक श्रुधी हवम् ॥ ११ ॥
यं त्वा जनास ईळते सबाधो वाजसातये । स बोधि वृत्रतूर्ये ॥ १२ ॥
अहं हुवान आर्क्षे श्रुतर्वणि मदच्युति ।
शर्धांसीव स्तुकाविनां मृक्षा शीर्षा चतुर्णाम् ॥ १३ ॥
मां चत्वार आशवः शविष्ठस्य द्रवित्नवः ।
सुरथासो अभि प्रयो वक्षन्वयो न तुग्र्यम् ॥ १४ ॥
सत्यमित्त्वा महेनदि परुष्ण्यव देदिशम् ।
नेमापो अश्वदातरः शविष्ठादस्ति मर्त्यः ॥ १५ ॥

[७५] पञ्चसप्ततितमं सूक्तम्

ऋषिः—विरूपः ॥ देवता—अग्निः ॥ छन्दः—१, ४, ५, ७, ९, ११ निचृद्गायत्री; २, ३, १५ विराड्-गायत्री; ६, १०, १२-१४, १६ गायत्री; ८ आर्चीस्वराड्गायत्री ॥ स्वरः—षड्जः ॥

॥ २४ ॥ युक्ष्वा हि देवहूतमाँ अश्वाँ अग्ने रथीरिव । नि होता पूर्व्यः सदः ॥ १ ॥
उत नो देव देवाँ अच्छा वोचो विदुष्टरः । श्रद्धिश्वा वार्या कृधि ॥ २ ॥

त्वं ह॒ यद्या॑विष्ठ्य॒ सह॑सः सूनवाहुत । ऋ॒तावा॑ य॒ज्ञियो॒ भुव॑: ॥ ३ ॥
अ॒यम॒ग्निः स॑ह॒स्त्रिणो॒ वाज॑स्य श॒तिन॒स्पति॑: । मू॒र्धा क॒वी र॑यी॒णाम् ॥ ४ ॥
तं नेमि॑मृभवो॒ यथा॑ न॒मस्व॒ सह॑ू॒तिभिः । नेदी॑यो य॒ज्ञम॑ङ्गिरः ॥ ५ ॥
॥ २५ ॥ तस्मै॑ नू॒न॒म॒भिद्य॑वे वा॒चा वि॑रूप॒ नित्य॑या । वृष्णे॑ चोदस्व सुष्टु॒तिम् ॥ ६ ॥
कम॑ु ष्विदस्य॒ सेन॑याग्नेरपा॑कचक्षसः । प॒णिं गोषु॑ स्तरामहे ॥ ७ ॥
मा नो॑ दे॒वाना॑ं विशः॑ प्रस्ना॒तीरि॑वोत्रा॑: । कृ॒शं न हा॑सुरघ्न्या॑: ॥ ८ ॥
मा न॑: समस्य दू॒ढ्य॑१॑: परि॑द्वेषसो अंह॒तिः । ऊ॒र्मिर्न नाव॒मा व॑धीत् ॥ ९ ॥
नम॑स्ते अग्न॒ ओज॑से गृ॒णान्ति॑ देव कृ॒ष्टय॑: । अमै॑र॒मित्रा॑मर्दय ॥ १० ॥
॥ २६ ॥ कु॒वित्सु नो॒ गवि॑ष्ट॒येऽग्ने॑ सं॒वेषि॑षो र॒यिम् । उरु॑कृदुरु॒ णस्कृधि ॥ ११ ॥
मा नो॑ अ॒स्मिन्म॑हाध॒ने परा॑ वर्ग्भा॒र॒भृद्य॑था । सं॒वर्ग॑ं सं र॒यिं ज॑य ॥ १२ ॥
अ॒न्यम॒स्मद्धि॒या इ॒यम॑ग्ने॒ सिष॑क्तु दु॒च्छुना॑ । वधी॑ नो॒ अम॑व॒च्छव॑: ॥ १३ ॥
यस्याजु॑षन्नम॒स्विन॒: शमी॒मद॑ु॒र्मख॑स्य वा । तं घेद॒ग्निर्वृ॑धा॒वति ॥ १४ ॥
पर॑स्या॒ अधि॑ सं॒वतोऽव॑राँ अ॒भ्या त॑र । यत्रा॒हम॒स्मि ताँ अ॑व ॥ १५ ॥
वि॒द्मा हि ते॑ पु॒रा व॒यम॑ग्ने॒ पि॒तुर्यथाव॑सः । अधा॑ ते सुम्नमी॑महे ॥ १६ ॥

[७६] षट्सप्ततितमं सूक्तम्

ऋषिः—कुरुसुतिः काण्वः ॥ देवता—इन्द्रः ॥ छन्दः—१, २, ५, ६, ८-१२ गायत्री; ३, ४, ७ निचृद्गायत्री ॥ स्वरः—षड्जः ॥

॥ २७ ॥ इ॒मं नु मा॒यिनं हुव॒ इन्द्र॒मीशा॑न॒मोज॑सा । म॒रुत्व॑न्तं न वृ॒ञ्जसे॑ ॥ १ ॥
अ॒यमिन्द्रो॑ म॒रुत्स॑खा॒ वि वृ॒त्रस्या॑भिन॒च्छिर॑: । वज्रे॑ण श॒तप॑र्वणा ॥ २ ॥
वा॒वृ॒धा॒नो म॒रुत्स॒खेन्द्रो॒ वि वृ॒त्रमै॑रयत् । सृ॒जन्त्स॑मु॒द्रिया॑ अ॒पः ॥ ३ ॥
अ॒यं ह॒ येन॒ वा इ॒दं स्व॑र्म॒रुत्व॑ता॒ जित॑म् । इन्द्रे॑ण॒ सोम॑पीतये ॥ ४ ॥
म॒रुत्व॑न्तमृजी॒षिण॒मोज॑स्वन्तं वि॒र॒प्शिन॑म् । इन्द्रं॑ गी॒र्भिर्ह॑वामहे ॥ ५ ॥
इन्द्रं॑ प्र॒त्नेन॒ मन्म॑ना म॒रुत्व॑न्तं हवामहे । अ॒स्य सोम॑स्य पी॒तये॑ ॥ ६ ॥
॥ २८ ॥ म॒रुत्वाँ॑ इन्द्र मी॒ढ्वः पिबा॒ सोमं॑ शतक्रतो । अ॒स्मिन्य॒ज्ञे पु॑रुष्टुत ॥ ७ ॥
तुभ्येदि॑न्द्र म॒रुत्व॑ते सु॒ताः सोमा॑सो अद्रिवः । हृ॒दा हू॑यन्त उ॒क्थिन॑: ॥ ८ ॥

elibrary.bhavyasamaj.org

पिबेदिन्द्र मरुत्सखा सुतं सोमं दिविष्टिषु । वज्रं शिशान ओजसा ॥ ९ ॥
उत्तिष्ठन्नोजसा सह पीत्वी शिप्रे अवेपयः । सोममिन्द्र चमू सुतम् ॥ १० ॥
अनु त्वा रोदसी उभे क्रक्षमाणमकृपेताम् । इन्द्र यद्दस्युहाभवः ॥ ११ ॥
वाचमष्टापदीमहं नवस्रक्तिमृतस्पृशम् । इन्द्रात्परि तन्वं ममे ॥ १२ ॥

[७७] सप्तसप्ततितमं सूक्तम्

ऋषिः—कुरुसुतिः काण्वः ॥ देवता—इन्द्रः ॥ छन्दः—१, ३, ४, ७, ८ गायत्री; २, ५, ६, ९ निचृद्गायत्री; १० निचृद्बृहती; ११ निचृत्पङ्क्तिः ॥ स्वरः—१-९ षड्जः; १० मध्यमः; ११ पञ्चमः ॥

॥ २९ ॥ जज्ञानो नु शतक्रतुर्वि पृच्छदिति मातरम् । क उग्राः के ह शृण्विरे ॥ १ ॥
आदीं शवस्यब्रवीदौर्णवाभमहीशुवम् । ते पुत्र सन्तु निष्टुरः ॥ २ ॥
समित्तान्वृत्रहाखिदत्खे अराँइव खेदया । प्रवृद्धो दस्युहाभवत् ॥ ३ ॥
एकया प्रतिधापिबत्साकं सरांसि त्रिंशतम् । इन्द्रः सोमस्य काणुका ॥ ४ ॥
अभि गन्धर्वमतृणदबुध्नेषु रजःस्वा । इन्द्रो ब्रह्मभ्य इद् वृधे ॥ ५ ॥
॥ ३० ॥ निराविध्यद्गिरिभ्य आ धारयत्पक्वमोदनम् । इन्द्रो बुन्दं स्वाततम् ॥ ६ ॥
शतब्रध्न इषुस्तव सहस्रपर्ण एक इत् । यमिन्द्र चकृषे युजम् ॥ ७ ॥
तेन स्तोतृभ्य आ भर नृभ्यो नारिभ्यो अत्तवे । सद्यो जात ऋभुष्ठिर ॥ ८ ॥
एता च्यौत्नानि ते कृता वर्षिष्ठानि परीणसा । हृदा वीड्वधारयः ॥ ९ ॥
विश्वेत्ता विष्णुराभरदुरुक्रमस्त्वेषितः ।
शतं महिषान्क्षीरपाकमोदनं वराहमिन्द्र एमुषम् ॥ १० ॥
तुविक्षं ते सुकृतं सूमयं धनुः साधुर्बुन्दो हिरण्ययः ।
उभा ते बाहू रण्या सुसंस्कृत ऋदूपे चिदृदूवृधा ॥ ११ ॥

[७८] अष्टसप्ततितमं सूक्तम्

ऋषिः—कुरुसुतिः काण्वः ॥ देवता—इन्द्रः ॥ छन्दः—१, ३ निचृद्गायत्री; २, ६-९ विराड्गायत्री; ४, ५ गायत्री; १० बृहती ॥ स्वरः—१-९ षड्जः; १० मध्यमः ॥

॥ ३१ ॥ पुरोळाशं नो अन्धस इन्द्र सहस्रमा भर । शता च शूर गोनाम् ॥ १ ॥
आ नो भर व्यञ्जनं गामश्वमभ्यञ्जनम् । सचा मना हिरण्यया ॥ २ ॥
उत नः कर्णशोभना पुरूणि धृष्णवा भर । त्वं हि शृण्विषे वसो ॥ ३ ॥

नकीं वृधीक इन्द्र ते न सुषा न सुदा उत । नान्यस्त्वच्छूर वाघतः ॥ ४ ॥
नकीमिन्द्रो निकर्तवे न शक्रः परिशक्तवे । विश्वं शृणोति पश्यति ॥ ५ ॥
॥ ३२ ॥ स मन्युं मर्त्यानामदब्धो नि चिकीषते । पुरा निदश्चिकीषते ॥ ६ ॥
क्रत्व इत्पूर्णमुदरं तुरस्यास्ति विधतः । वृत्रघ्नः सोमपाव्नः ॥ ७ ॥
त्वे वसूनि संगता विश्वा च सोम सौभगा । सुदात्वपरिह्वृता ॥ ८ ॥
त्वामिद्ववयुर्मम कामो गव्युर्हिरण्ययुः । त्वामश्वयुरेषते ॥ ९ ॥
तवेदिन्द्राहमाशसा हस्ते दात्रं चना ददे ।
दिनस्य वा मघवन्त्संभृतस्य वा पूर्धि यवस्य काशिना ॥ १० ॥

[७९] एकोनाशीतितमं सूक्तम्

ऋषिः—कृत्नुर्भार्गवः ॥ देवता—सोमः ॥ छन्दः—१, २, ६ निचृद्गायत्री; ३ विराड्गायत्री; ४, ५, ७, ८ गायत्री; ९ निचृदनुष्टुप् ॥ स्वरः—१-८ षड्जः; ९ गान्धारः ॥

॥ ३२ ॥ अयं कृत्नुरगृभीतो विश्वजिदुद्भिदित्सोमः ।
ऋषिर्विप्रः काव्येन ॥ १ ॥
अभ्यूर्णोति यन्नग्नं भिषक्ति विश्वं यत्तुरम् ।
प्रेमन्धः ख्यन्निः श्रोणो भूत् ॥ २ ॥
त्वं सोम तनूकृद्भ्यो द्वेषोभ्योऽन्यकृतेभ्यः ।
उरु यन्तासि वरूथम् ॥ ३ ॥
त्वं चित्ती तव दक्षैर्दिव आ पृथिव्या ऋजीषिन् ।
यावीरघस्य चिद् द्वेषः ॥ ४ ॥
अर्थिनो यन्ति चेदर्थं गच्छानिद्दुदुषो रातिम् ।
ववृज्युस्तृष्यतः कामम् ॥ ५ ॥
॥ ३४ ॥ विदद्यत्पूर्व्यं नष्टमुदीमृतायुमीरयत् ।
प्रेमायुस्तारीदतीर्णम् ॥ ६ ॥
सुशेवो नो मृळयाकुरद्रिसक्रतुरवातः ।
भवा नः सोम शं हृदे ॥ ७ ॥
मा नः सोम सं वीविजो मा वि बीभिषथा राजन् ।
मा नो हार्दि त्विषा वधीः ॥ ८ ॥

अव॒ यत्स्वे स॒धस्थे॑ दे॒वानां॑ दुर्म॒तीरीक्षे॑ ।
राज॒न्नप॒ द्विषः॑ सेध॒ मीढ्वो॒ अप॒ स्त्रिधः॑ सेध ॥ ९ ॥

[८०] अशीतितमं सूक्तम्

ऋषिः—एकद्यूर्नैधसः ॥ देवता—१-९ इन्द्रः; १० देवाः ॥ छन्दः—१ विराड्गायत्री; २, ३, ५, ८ निचृद्गायत्री; ४, ६, ७, ९, गायत्री १० त्रिष्टुप् ॥ स्वरः—१-९ षड्जः, १ धैवतः ॥

॥ ३५ ॥ नह्य१॑न्यं ब॒ळाक॑रं मर्डि॒तारं॑ शतक्रतो । त्वं न॑ इन्द्र मृळय ॥ १ ॥
यो नः॒ शश्व॑त्पु॒रावि॒थामृ॑ध्रो॒ वाज॑सातये । स त्वं न॑ इन्द्र मृळय ॥ २ ॥
किम॒ङ्ग र॑ध्र॒चोद॑नः सु॒न्वा॒नस्या॑वि॒तेद॑सि । कु॒वित्स्व॑न्द्र णः॒ शक॑ः ॥ ३ ॥
इन्द्र॒ प्र णो॒ रथ॑मव पश्चाच्चि॒त्सन्त॑मद्रिवः । पु॒रस्ता॑देनं मे कृधि ॥ ४ ॥
हन्तो॒ नु किमा॑ससे प्रथ॒मं नो॒ रथं॑ कृधि । उ॒प॒मं वा॑ज॒यु श्रवः॑ ॥ ५ ॥
॥ ३६ ॥ अवा॑ नो वाज॒युं रथं॑ सु॒करं॑ ते॒ किमित्परि॑ । अ॒स्मान्त्सु जि॒ग्युषं॑स्कृधि ॥ ६ ॥
इन्द्र॒ दृह्या॑स्व पूर॑सि भ॒द्रा त॑ एति निष्कृ॒तम् । इ॒यं धीर्ऋ॑त्वि॒यावती ॥ ७ ॥
मा सी॑मवद्य आ भा॑गुर्वी॒ काष्ठा॑ हि॒तं धन॑म् । अ॒पावृ॑क्ता॒ अर॑त्रयः ॥ ८ ॥
तु॒रीय॒ नाम॑ य॒ज्ञिय॑ य॒दा कर॒स्तदु॑श्मसि । आदित्पति॑र्न ओहसे ॥ ९ ॥
अवी॑वृधद्वो अमृता॒ अम॑न्दीदेकद्यू॒र्दे॑वा उ॒त याश्च॑ देवीः ।
तस्मा॑ उ॒ राधः॑ कृणुत प्रश॒स्तं प्रा॒तर्म॑क्षू धि॒यावसुर्जगम्यात् ॥ १० ॥

नवमोऽनुवाकः

[८१] एकाशीतितमं सूक्तम्

ऋषिः—कुसीदी काण्वः ॥ देवता—इन्द्रः ॥ छन्दः—१, ५, ८ गायत्री; २, ३, ६, ७ निचृद्गायत्री; ४, ९ विराड्गायत्री ॥ स्वरः—षड्जः ॥

॥ ३७ ॥ आ तू न॑ इन्द्र क्षु॒मन्तं॑ चि॒त्रं ग्रा॒भं सं गृ॑भाय । म॒हा॒ह॒स्ती दक्षि॑णेन ॥ १ ॥
वि॒द्मा हि त्वा॑ तुविकू॒र्मिं तु॒विदे॑ष्णं तुवीम॒घम् । तु वि॒मा॒त्रमवो॑भिः ॥ २ ॥
न॒हि त्वा॑ शूर दे॒वा न मर्ता॑सो॒ दित्स॑न्तम् । भी॒मं न गां वा॑रयन्ते ॥ ३ ॥
एतो॒ न्विन्द्रं॑ स्तवा॒मेशा॑नं॒ वस्वः॑ स्व॒राज॑म् । न राध॑सा मर्धिषन्नः ॥ ४ ॥
प्र स्तो॑षदुप॑ गासिषच्छ्र॒वत्सा॑म गी॒यमा॑नम् । अ॒भि राध॑सा जुगुरत् ॥ ५ ॥
॥ ३८ ॥ आ नो॑ भर॒ दक्षि॑णेनाभि स॒व्येन॒ प्र मृ॑श । इन्द्र॒ मा नो॒ वसो॒र्निभी॑क् ॥ ६ ॥
उप॑ क्रमस्वा भ॑र धृष॒ता धृ॑ष्णो॒ जना॑नाम् । अदा॑शूष्टरस्य॒ वेदः॑ ॥ ७ ॥

इन्द्र॒ य उ॒ नु ते॒ अस्ति॒ वाजो॒ विप्रे॑भिः सनि॒त्वः । अ॒स्माभिः॒ सु तं सनुहि॥ ८ ॥
स॒द्योजु॑वस्ते॒ वाजा॑ अ॒स्मभ्यं॒ वि॒श्वश्च॑न्द्राः । वशै॑श्च म॒क्षू ज॑रन्ते॥ ९ ॥

॥ इति षष्ठाष्टके पञ्चमोऽध्यायः ॥
[पञ्चमाध्याये वर्गाः ३८, सूक्तानि १४, ऋचः १९५]

अथ षष्ठोऽध्यायः

[८२] द्व्यशीतितमं सूक्तम्
ऋषिः—कुसीदी काण्वः ॥ देवता—इन्द्रः ॥ छन्दः—१, ७, ९ निचृद्गायत्री; २, ५, ६, ८ गायत्री; ३, ४ विराड्गायत्री ॥ स्वरः—षड्जः ॥

॥ १ ॥ आ प्र द्र॑व परा॒वतो॑ऽ वा॒वत॑श्च वृत्रहन् । मध्व॒: प्रति॒ प्रभ॑र्मणि॥ १ ॥
ती॒व्राः सोमा॑स॒ आ ग॑हि सु॒तासो॑ मादयि॒ष्णवः॑ । पिबा॑ दधृग्यथो॒चि॒षे॥ २ ॥
इ॒षा म॑न्दस्वादु॒ ते॑ऽरं॑ वरा॑य म॒न्यवे॑ । भुव॑त्त इन्द्र॒ शं हृ॒दे॥ ३ ॥
आ त्वंश॑त्रवा ग॑हि न्यु॒॑क्थानि॑ च हूयसे । उ॒प॒मे रो॑च॒ने दि॒वः ॥ ४ ॥
तुभ्या॑यमद्रिभिः सु॒तो गोभिः॑ श्री॒तो मदा॑य॒ कम् । प्र सोम॑ इन्द्र हूयते॥ ५ ॥
॥ २ ॥ इन्द्र॑ श्रुधि सु मे॒ हव॑म॒स्मे सु॒तस्य॒ गोम॑तः । वि पी॒तिं तृ॒प्तिम॑श्नुहि॥ ६ ॥
य इ॑न्द्र चम॒सेष्वा सोम॑श्च॒मूषु॑ ते सु॒तः । पिबेद॑स्य॒ त्वमी॑शिषे॥ ७ ॥
यो अ॒प्सु च॒न्द्रमा॑इव॒ सोम॑श्च॒मूषु॒ दद्दृ॑शे । पिबेद॑स्य॒ त्वमी॑शिषे॥ ८ ॥
यं ते॑ श्ये॒नः प॒दाभ॑र॒त्तिरो॒ रजां॑स्यस्पृ॒तम् । पिबेद॑स्य॒ त्वमी॑शिषे॥ ९ ॥

[८३] त्र्यशीतितमं सूक्तम्
ऋषिः—कुसीदी काण्वः ॥ देवता—विश्वे देवाः ॥ छन्दः—१, २, ५, ६, ९ गायत्री; ३ निचृद्गायत्री; ४ पादनिचृद्गायत्री; ७ आर्चीस्वराड्गायत्री; ८ विराड्गायत्री ॥ स्वरः—षड्जः ॥

॥ ३ ॥ दे॒वाना॒मिदवो॑ म॒हत्तदा वृ॑णीमहे व॒यम् । वृष्णा॑म॒स्मभ्य॑मू॒तये॑ ॥ १ ॥
ते नः॑ सन्तु युज॒: सदा॒ वरु॑णो मि॒त्रो अ॑र्य॒मा । वृ॒धास॑श्च॒ प्रचे॑तसः॥ २ ॥
अति॑ नो विष्पिता पु॒रु नौ॒भिर॒पो न प॑र्षथ । यू॒यमृ॒तस्य॑ रथ्यः॥ ३ ॥
वा॒मं नो॑ अस्त्वर्यमन्वा॒मं व॑रुण॒ शंस्य॑म् । वा॒मं ह्यावृ॑णीमहे॥ ४ ॥

वामस्य हि प्रचेतस ईशानासो रिशादसः । नेमादित्या अघस्य यत् ॥ ५ ॥
॥ ४ ॥ वयमिद्धः सुदानवः क्षियन्तो यान्तो अध्वन्ना । देवा वृधाय हूमहे ॥ ६ ॥
अधि न इन्द्रैषां विष्णो सजात्यानाम् । इता मरुतो अश्विना ॥ ७ ॥
प्र भ्रातृत्वं सुदानवोऽध द्विता समान्या । मातुर्गर्भं भरामहे ॥ ८ ॥
यूयं हि ष्ठा सुदानव इन्द्रज्येष्ठा अभिद्यवः । अधा चिद्व उत ब्रुवे ॥ ९ ॥

[८४] चतुरशीतितमं सूक्तम्

ऋषिः—उशना काव्यः ॥ देवता—अग्निः ॥ छन्दः—१ पादनिचृद्गायत्री; २ विराड्गायत्री; ३, ६ निचृद्गायत्री; ४, ५, ७-९ गायत्री ॥ स्वरः—षड्जः ॥

॥ ५ ॥ प्रेष्ठं वो अतिथिं स्तुषे मित्रमिव प्रियम् । अग्निं रथं न वेद्यम् ॥ १ ॥
कविमिव प्रचेतसं यं देवासो अध द्विता । नि मर्त्येष्वादधुः ॥ २ ॥
त्वं यविष्ठ दाशुषो नॄः पाहि शृणुधी गिरः । रक्षा तोकमुत त्मना ॥ ३ ॥
कया ते अग्ने अङ्गिर ऊर्जो नपादुपस्तुतिम् । वराय देव मन्यवे ॥ ४ ॥
दाशेम कस्य मनसा यज्ञस्य सहसो यहो । कदु वोच इदं नमः ॥ ५ ॥
॥ ६ ॥ अधा त्वं हि नस्करो विश्वा अस्मभ्यं सुक्षितीः । वाजद्रविणसो गिरः ॥ ६ ॥
कस्य नूनं परीणसो धियो जिन्वसि दंपते । गोषाता यस्य ते गिरः ॥ ७ ॥
तं मर्जयन्त सुक्रतुं पुरोयावानमाजिषु । स्वेषु क्षयेषु वाजिनम् ॥ ८ ॥
क्षेति क्षेमेभिः साधुभिर्नकिर्यं घ्नन्ति हन्ति यः । अग्ने सुवीर एधते ॥ ९ ॥

[८५] पञ्चाशीतितमं सूक्तम्

ऋषिः—कृष्णः ॥ देवता—अश्विनौ ॥ छन्दः—१, ९ विराड्गायत्री; २, ५, ७ निचृद्गायत्री; ३, ४, ६, ८ गायत्री ॥ स्वरः—षड्जः ॥

॥ ७ ॥ आ मे हवं नासत्याश्विना गच्छतं युवम् । मध्वः सोमस्य पीतये ॥ १ ॥
इमं मे स्तोममश्विनेमं मे शृणुतं हवम् । मध्वः सोमस्य पीतये ॥ २ ॥
अयं वां कृष्णो अश्विना हवते वाजिनीवसू । मध्वः सोमस्य पीतये ॥ ३ ॥
शृणुतं जरितुर्हवं कृष्णस्य स्तुवतो नरा । मध्वः सोमस्य पीतये ॥ ४ ॥
छर्दिर्यन्तमदाभ्यं विप्राय स्तुवते नरा । मध्वः सोमस्य पीतये ॥ ५ ॥
॥ ८ ॥ गच्छतं दाशुषो गृहमित्था स्तुवतो अश्विना । मध्वः सोमस्य पीतये ॥ ६ ॥

युञ्जाथां रासभं रथे वीड्वङ्गे वृषण्वसू । मध्वः सोमस्य पीतये ॥ ७ ॥
त्रिवन्धुरेण त्रिवृता रथेना यातमश्विना । मध्वः सोमस्य पीतये ॥ ८ ॥
नू मे गिरो नासत्याश्विना प्रावतं युवम् । मध्वः सोमस्य पीतये ॥ ९ ॥

[८६] षडशीतितमं सूक्तम्

ऋषिः—कृष्णो विश्वको वा कार्ष्णिः ॥ देवता—अश्विनौ ॥ छन्दः—१, ३ विराड्जगती; २, ४, ५ निचृज्जगती ॥ स्वरः—निषादः ॥

॥ ९ ॥ उभा हि दस्रा भिषजा मयोभुवोभा दक्षस्य वचसो बभूवथुः ।
ता वां विश्वको हवते तनूकृथे मा नो वि यौष्टं सख्या मुमोचतम् ॥ १ ॥
कथा नूनं वां विमना उप स्तवद्युवं धियं ददथुर्वस्यइष्टये ।
ता वां विश्वको हवते तनूकृथे मा नो वि यौष्टं सख्या मुमोचतम् ॥ २ ॥
युवं हि ष्मा पुरुभुजेममेधतुं विष्णाप्वे ददथुर्वस्यइष्टये ।
ता वां विश्वको हवते तनूकृथे मा नो वि यौष्टं सख्या मुमोचतम् ॥ ३ ॥
उत त्यं वीरं धनसामृजीषिणं दूरे चित्सन्तमवसे हवामहे ।
यस्य स्वादिष्ठा सुमतिः पितुर्यथा मा नो वि यौष्टं सख्या मुमोचतम् ॥ ४ ॥
ऋतेन देवः सविता शमायत ऋतस्य शृङ्गमुर्विया वि पप्रथे ।
ऋतं सासाह महि चित्पृतन्यतो मा नो वि यौष्टं सख्या मुमोचतम् ॥ ५ ॥

[८७] सप्ताशीतितमं सूक्तम्

ऋषिः—कृष्णो द्युम्नीको वा वासिष्ठः प्रियमेधो वा ॥ देवता—अश्विनौ ॥ छन्दः—१, ३ बृहती; २, ४, ६ निचृत्पङ्क्तिः; ५ निचृद्बृहती ॥ स्वरः—१, ३, ५ मध्यमः; २, ४, ६ पञ्चमः ॥

॥ १० ॥ द्युम्नी वां स्तोमो अश्विना क्रिविर्न सेक आ गतम् ।
मध्वः सुतस्य स दिवि प्रियो नरा पातं गौराविवेरिणे ॥ १ ॥
पिबतं घर्मं मधुमन्तमश्विना बर्हिः सीदतं नरा ।
ता मन्दसाना मनुषो दुरोण आ नि पातं वेदसा वयः ॥ २ ॥
आ वां विश्वाभिरूतिभिः प्रियमेधा अहूषत ।
ता वर्तिर्यातमुप वृक्तबर्हिषो जुष्टं यज्ञं दिविष्टिषु ॥ ३ ॥
पिबतं सोमं मधुमन्तमश्विना बर्हिः सीदतं सुमत् ।
ता वावृधाना उप सुष्टुतिं दिवो गन्तं गौराविवेरिणम् ॥ ४ ॥
आ नूनं यातमश्विनाश्वेभिः प्रुषितप्सुभिः ।
दस्रा हिरण्यवर्तनी शुभस्पती पातं सोममृतावृधा ॥ ५ ॥

वयं हि वां हवामहे विपन्यवो विप्रासो वाजसातये ।
ता वल्गू दस्रा पुरुदंससा धियाश्विना श्रुष्ट्या गतम् ॥ ६ ॥

[८८] अष्टाशीतितमं सूक्तम्

ऋषिः—नोधा ॥ देवता—इन्द्रः ॥ छन्दः—१, ३ बृहती; २, ४ पङ्क्तिः; ५ निचृद्बृहती; ६ विराट्पङ्क्तिः ॥ स्वरः—१, ३, ५ मध्यमः; २, ४, ६ पञ्चमः ॥

॥ ११ ॥ तं वो दस्ममृतीषहं वसोर्मन्दानमन्धसः ।
अभि वत्सं न स्वसरेषु धेनव इन्द्रं गीर्भिर्नवामहे ॥ १ ॥
द्युक्षं सुदानुं तविषीभिरावृतं गिरिं न पुरुभोजसम् ।
क्षुमन्तं वाजं शतिनं सहस्त्रिणं मक्षू गोमन्तमीमहे ॥ २ ॥
न त्वा बृहन्तो अद्रयो वरन्त इन्द्र वीळवः ।
यद्दित्ससि स्तुवते मावते वसु नकिष्टदा मिनाति ते ॥ ३ ॥
योद्धासि क्रत्वा शवसोत दंसना विश्वा जाताभि मज्मना ।
आ त्वायमर्क ऊतये ववर्तति यं गोतमा अजीजनन् ॥ ४ ॥
प्र हि रिरिक्ष ओजसा दिवो अन्तेभ्यस्परि ।
न त्वा विव्याच रज इन्द्र पार्थिवमनु स्वधां ववक्षिथ ॥ ५ ॥
नकिः परिष्टिर्मघवन्मघस्य ते यद्दाशुषे दशस्यसि ।
अस्माकं बोध्युचथस्य चोदिता मंहिष्ठो वाजसातये ॥ ६ ॥

[८९] एकोननवतितमं सूक्तम्

ऋषिः—नृमेधपुरुमेधौ ॥ देवता—इन्द्रः ॥ छन्दः—१, ७ बृहती; २ पादनिचृत्पङ्क्तिः; ३ निचृद्बृहती; ४ विराट्पङ्क्तिः; ५ विराडनुष्टुप्; ६ निचृदनुष्टुप् ॥ स्वरः—१, ३, ७ मध्यमः; २, ४ पञ्चमः; ५, ६ गान्धारः ॥

॥ १२ ॥ बृहदिन्द्राय गायत मरुतो वृत्रहन्तमम् ।
येन ज्योतिरजनयन्नृतावृधो देवं देवाय जागृवि ॥ १ ॥
अपाधमदभिशस्तीरशस्तिहाथेन्द्रो द्युम्न्याभवत् ।
देवास्त इन्द्र सख्याय येमिरे बृहद्भानो मरुद्गण ॥ २ ॥
प्र व इन्द्राय बृहते मरुतो ब्रह्मार्चत ।
वृत्रं हनति वृत्रहा शतक्रतुर्वज्रेण शतपर्वणा ॥ ३ ॥
अभि प्र भर धृषता धृषन्मनः श्रवश्चित्ते असद् बृहत् ।
अर्षन्त्वापो जवसा वि मातरो हनो वृत्रं जया स्वः ॥ ४ ॥

यज्जायथा अपूर्व्य मघवन्वृत्रहत्याय ।
तत्पृथिवीमप्रथयस्तदस्तभ्ना उत द्याम् ॥ ५ ॥
तत्ते यज्ञो अजायत तदर्क उत हस्कृतिः ।
तद्विश्वमभिभूरसि यज्जातं यच्च जन्त्वम् ॥ ६ ॥
आमासु पक्वमैरय आ सूर्ये रोहयो दिवि ।
घर्मं न सामन्तपता सुवृक्तिभिर्जुष्टं गिर्वणसे बृहत् ॥ ७ ॥

[९०] नवतितमं सूक्तम्

ऋषिः—नृमेधपुरुमेधौ ॥ देवता—इन्द्रः ॥ छन्दः—१ निचृद्बृहती; २, ४ पादनिचृत्पङ्क्तिः; ३ विराड्बृहती; ५ पादनिचृद्बृहती; ६ निचृत्पङ्क्तिः ॥ स्वरः—१, ३, ५ मध्यमः; २, ४, ६ गान्धारः ॥

॥ १३ ॥ आ नो विश्वासु हव्य इन्द्रः समत्सु भूषतु ।
उप ब्रह्माणि सवनानि वृत्रहा परमज्या ऋचीषमः ॥ १ ॥
त्वं दाता प्रथमो राधसामस्यसि सत्य ईशानकृत् ।
तुविद्युम्नस्य युज्या वृणीमहे पुत्रस्य शवसो महः ॥ २ ॥
ब्रह्मा त इन्द्र गिर्वणः क्रियन्ते अनतिद्रुता ।
इमा जुषस्व हर्यश्व योजनेन्द्र या ते अमन्महि ॥ ३ ॥
त्वं हि सत्यो मघवन्ननानतो वृत्रा भूरि न्यृञ्जसे ।
स त्वं शविष्ठ वज्रहस्त दाशुषेऽर्वाञ्चं रयिमा कृधि ॥ ४ ॥
त्वमिन्द्र यशा असि ऋजीषी शवसस्पते ।
त्वं वृत्राणि हंस्यप्रतीन्येक इदनुत्ता चर्षणीधृता ॥ ५ ॥
तमु त्वा नूनमसुर प्रचेतसं राधो भागमिवेमहे ।
महीवः कृत्तिः शरणा त इन्द्र प्र ते सुम्ना नो अश्नवन् ॥ ६ ॥

[९१] एकनवतितमं सूक्तम्

ऋषिः—अपालात्रेयी ॥ देवता—इन्द्रः ॥ छन्दः—१ आर्चीस्वराट्पङ्क्तिः; २ पङ्क्तिः; ३ निचृदनुष्टुप्; ४ अनुष्टुप्; ५, ६ विराडनुष्टुप्; ७ पादनिचृदनुष्टुप् ॥ स्वरः—१, २ पञ्चमः; ३-७ गान्धारः ॥

॥ १४ ॥ कन्याइव वारवायती सोममपि स्नुताविदत् ।
अस्तं भरन्त्यब्रवीदिन्द्राय सुनवै त्वा शक्राय सुनवै त्वा ॥ १ ॥

असौ य एषि वीरको गृहंगृहं विचाकशत् ।
इमं जम्भसुतं पिब धानावन्तं करम्भिणमपूपवन्तमुक्थिनम् ॥ २ ॥
आ चन त्वा चिकित्सामोऽधि चन त्वा नेमसि ।
शनैरिव शनकैरिवेन्द्रायेन्दो परि स्रव ॥ ३ ॥
कुविच्छकत्कुवित्करत्कुविन्नो वस्यसस्करत् ।
कुवित्पतिद्विषो यतीरिन्द्रेण संगमामहै ॥ ४ ॥
इमानि त्रीणि विष्टपा तानीन्द्र वि रोहय ।
शिरस्ततस्योर्वरामादिदं म उपोदरे ॥ ५ ॥
असौ च या न उर्वरादिमां तन्वं१ मम ।
अथो ततस्य यच्छिरः सर्वा ता रोमशा कृधि ॥ ६ ॥
खे रथस्य खेऽनसः खे युगस्य शतक्रतो ।
अपालामिन्द्र त्रिष्पूत्व्यकृणोः सूर्यत्वचम् ॥ ७ ॥

[९२] द्विनवतितमं सूक्तम्

ऋषिः—श्रुतकक्षः सुकक्षो वा ॥ देवता—इन्द्रः ॥ छन्दः—१ विराडनुष्टुप्; २, ४, ८-१२, २२, २५-२७, ३० निचृद्गायत्री; ३, ७, ३१, ३३ पादनिचृद्गायत्री; ५ आर्चीस्वराड्गायत्री; ६, १३-१५, २८ विराड्गायत्री; १६-२१, २३, २४, २९, ३२ गायत्री ॥
स्वरः—१ गान्धारः; २-३३ षड्जः ॥

॥ १५ ॥ पान्तमा वो अन्धस इन्द्रमभि प्र गायत ।
विश्वासाहं शतक्रतुं मंहिष्ठं चर्षणीनाम् ॥ १ ॥
पुरूहूतं पुरुष्टुतं गाथान्यं१ सनश्रुतम् । इन्द्र इति ब्रवीतन ॥ २ ॥
इन्द्र इन्नो महानां दाता वाजानां नृतुः । महाँ अभिज्ञ्वा यमत् ॥ ३ ॥
अपादु शिप्र्यन्धसः सुदक्षस्य प्रहोषिणः । इन्दोरिन्द्रो यवाशिरः ॥ ४ ॥
तम्वभि प्रार्चतेन्द्रं सोमस्य पीतये । तदिद्धयस्य वर्धनम् ॥ ५ ॥
॥ १६ ॥ अस्य पीत्वा मदानां देवो देवस्यौजसा । विश्वाभि भुवना भुवत् ॥ ६ ॥
त्यमु वः सत्रासाहं विश्वासु गीर्ष्वायतम् । आ च्यावयस्यूतये ॥ ७ ॥
युध्मं सन्तमनर्वाणं सोमपामनपच्युतम् । नरमवार्यक्रतुम् ॥ ८ ॥
शिक्षा ण इन्द्र राय आ पुरु विद्वाँ ऋचीषम । अवा नः पार्ये धने ॥ ९ ॥

अतश्चिदिन्द्र ण उपा याहि शतवाजया । इषा सहस्त्रवाजया ॥ १० ॥
॥ १७ ॥ अयाम धीवतो धियोऽवद्भिः शक्र गोदरे । जयेम पृत्सु वज्रिवः ॥ ११ ॥
वयमु त्वा शतक्रतो गावो न यवसेष्वा । उक्थेषु रणयामसि ॥ १२ ॥
विश्वा हि मर्त्यत्वनानुकामा शतक्रतो । अगन्म वज्रिन्नाशसः ॥ १३ ॥
त्वे सु पुत्र शवसोऽ वृत्रन्कामकातयः । न त्वामिन्द्राति रिच्यते ॥ १४ ॥
स नो वृषन्त्सनिष्ठया सं घोरया द्रवित्न्वा । धियाविड्ढि पुरन्ध्या ॥ १५ ॥
॥ १८ ॥ यस्ते नूनं शतक्रतविन्द्र द्युम्नितमो मदः । तेन नूनं मदे मदेः ॥ १६ ॥
यस्ते चित्रश्रवस्तमो य इन्द्र वृत्रहन्तमः । य ओजोदातमो मदः ॥ १७ ॥
विद्मा हि यस्ते अद्रिवस्त्वादत्तः सत्य सोमपाः । विश्वासु दस्म कृष्टिषु ॥ १८ ॥
इन्द्राय मद्वने सुतं परि ष्टोभन्तु नो गिरः । अर्कमर्चन्तु कारवः ॥ १९ ॥
यस्मिन्विश्वा अधि श्रियो रणन्ति सप्त संसदः । इन्द्रं सुते हवामहे ॥ २० ॥
॥ १९ ॥ त्रिकद्रुकेषु चेतनं देवासो यज्ञमत्नत । तमिद्वर्धन्तु नो गिरः ॥ २१ ॥
आ त्वा विशन्त्विन्दवः समुद्रमिव सिन्धवः । न त्वामिन्द्राति रिच्यते ॥ २२ ॥
विव्यक्थ महिना वृषन्भक्षं सोमस्य जागृवे । य इन्द्र जठरेषु ते ॥ २३ ॥
अरं त इन्द्र कुक्षये सोमो भवतु वृत्रहन् । अरं धामभ्य इन्दवः ॥ २४ ॥
अरमश्वाय गायति श्रुतकक्षो अरं गवे । अरमिन्द्रस्य धाम्ने ॥ २५ ॥
अरं हि ष्मा सुतेषु णः सोमेष्विन्द्र भूषसि । अरं ते शक्र दावने ॥ २६ ॥
॥ २० ॥ पराकात्ताच्चिदद्रिवस्त्वां नक्षन्त नो गिरः । अरं गमाम ते वयम् ॥ २७ ॥
एवा ह्यसि वीरयुरेवा शूर उत स्थिरः । एवा ते राध्यं मनः ॥ २८ ॥
एवा रातिस्तुवीमघ विश्वेभिर्धायि धातृभिः । अधा चिदिन्द्र मे सचा ॥ २९ ॥
मो षु ब्रह्मेव तन्द्रयुर्भुवो वाजानां पते । मत्स्वा सुतस्य गोमतः ॥ ३० ॥
मा न इन्द्राभ्याऽ३ दिशः सूरो अक्तुष्वा यमन् । त्वा युजा वनेम तत् ॥ ३१ ॥
त्वयेदिन्द्र युजा वयं प्रति ब्रुवीमहि स्पृधः । त्वमस्माकं तव स्मसि ॥ ३२ ॥
त्वामिद्धि त्वायवोऽ नुनोनुवतश्चरान् । सखाय इन्द्र कारवः ॥ ३३ ॥

[९३] त्रिनवतितमं सूक्तम्

ऋषिः—सुकक्षः॥ देवता—१-३३ इन्द्रः; ३४ इन्द्र ऋभवश्च॥ छन्दः—१, २४, ३३ विराड्गायत्री; २-४, १०, ११, १३, १५, १६, १८, २१, २३, २७-३१ निचृद्गायत्री; ५-९, १२, १४, १७, २०, २२, २५, २६, ३२, ३४ गायत्री; १९ पादनिचृद्गायत्री॥ स्वरः—षड्जः॥

॥ २१ ॥ उद्धेदभि श्रुतामघं वृषभं नर्यापसम् । अस्तारमेषि सूर्य॥ १॥
नव यो नवतिं पुरो बिभेद बाह्वोजसा । अहिं च वृत्रहावधीत् ॥ २॥
स न इन्द्रः शिवः सखाश्वावद्गोमद्यवमत् । उरुधारेव दोहते॥ ३॥
यदद्य कच्च वृत्रहन्नुदगा अभि सूर्य । सर्वं तदिन्द्र ते वशे॥ ४॥
यद्वा प्रवृद्ध सत्पते न मरा इति मन्यसे । उतो तत्सत्यमित्तव॥ ५॥
॥ २२ ॥ ये सोमासः परावति ये अर्वावति सुन्विरे । सर्वांस्ताँ इन्द्र गच्छसि॥ ६॥
तमिन्द्रं वाजयामसि महे वृत्राय हन्तवे । स वृषा वृषभो भुवत्॥ ७॥
इन्द्रः स दामने कृत ओजिष्ठः स मदे हितः । द्युम्नी श्लोकी स सोम्यः॥ ८॥
गिरा वज्रो न संभृतः सबलो अनपच्युतः । ववक्ष ऋष्वो अस्तृतः॥ ९॥
दुर्गे चिन्नः सुगं कृधि गृणान इन्द्र गिर्वणः । त्वं च मघवन्वशः॥ १०॥
॥ २३ ॥ यस्य ते नू चिदादिशं न मिनन्ति स्वराज्यम् । न देवो नाध्रिगुर्जनः॥ ११॥
अधा ते अप्रतिष्कुतं देवी शुष्मं सपर्यतः । उभे सुशिप्र रोदसी ॥ १२॥
त्वमेतदधारयः कृष्णासु रोहिणीषु च । परुष्णीषु रुशत्पयः॥ १३॥
वि यदहेरधत्विषो विश्वे देवासो अक्रमुः । विदन्मृगस्य ताँ अमः॥ १४॥
आदु मे निवरो भुवद् वृत्रहादिष्ट पौंस्यम् । अजातशत्रुरस्तृतः॥ १५॥
॥ २४ ॥ श्रुतं वो वृत्रहन्तमं प्र शर्धं चर्षणीनाम् । आ शुषे राधसे महे॥ १६॥
अया धिया च गव्यया पुरुणामन्पुरुष्टुत । यत्सोमेसोम आभवः॥ १७॥
बोधिन्मना इदस्तु नो वृत्रहा भूर्यासुतिः । शृणोतु शक्र आशिषम्॥ १८॥
कया त्वं न ऊत्याभि प्र मन्दसे वृषन् । कया स्तोतृभ्य आ भर॥ १९॥
कस्य वृषा सुते सचा नियुत्वान्वृषभो रणत् । वृत्रहा सोमपीतये॥ २०॥
॥ २५ ॥ अभी षु णस्त्वं रयिं मन्दसानः सहस्त्रिणम् । प्रयन्ता बोधि दाशुषे॥ २१॥
पत्नीवन्तः सुता इम उशन्तो यन्ति वीतये । अपां जग्मिर्निचुम्पुणः॥ २२॥

इ॒ष्टा होत्रा॑ असृक्ष॒तेन्द्रं॑ वृ॒धासो॑ अध्व॒रे । अच्छा॑वभृ॒थमोज॑सा ॥ २३ ॥
इ॒ह त्या स॑ध॒माद्या॑ हरी॒ हिर॑ण्यकेश्या । वो॒ळ्हाम॒भि प्रयो॑ हि॒तम् ॥ २४ ॥
तुभ्यं॑ सोमाः सु॒ता इ॒मे स्ती॒र्णं ब॒र्हिर्वि॑भावसो । स्तो॒तृभ्य॒ इन्द्र॒मा व॑ह ॥ २५ ॥
॥ २६ ॥ आ ते॒ दक्षं॒ वि रो॑च॒ना दध॒द्रत्ना॒ वि दा॑शुषे । स्तो॒तृभ्य॒ इन्द्र॒मर्चत ॥ २६ ॥
आ ते॑ दधामीन्द्रि॒यमु॒क्था विश्वा॑ शतक्रतो । स्तो॒तृभ्य॑ इन्द्र मृळय ॥ २७ ॥
भ॒द्रं॑भद्रं॒ न आ भ॑रेष॒मूर्ज॑ं शतक्रतो । यदि॑न्द्र मृ॒ळया॑सि नः ॥ २८ ॥
स नो॒ विश्वा॒न्या भ॑र सुवि॒तानि॑ शतक्रतो । यदि॑न्द्र मृ॒ळया॑सि नः ॥ २९ ॥
त्वामिद् वृ॑त्रहन्तम सु॒तावे॑न्तो हवामहे । यदि॑न्द्र मृ॒ळया॑सि नः ॥ ३० ॥
॥ २७ ॥ उप॑ नो॒ हरि॑भिः सु॒तं या॒हि म॑दानां पते । उप॑ नो॒ हरि॑भिः सु॒तम् ॥ ३१ ॥
द्वि॒ता यो वृ॑त्र॒हन्त॑मो वि॒द इन्द्रः॑ श॒तक्र॑तुः । उप॑ नो॒ हरि॑भिः सु॒तम् ॥ ३२ ॥
त्वं हि वृ॑त्रहन्नेषां पा॒ता सोमा॑नामसि॑ । उप॑ नो॒ हरि॑भिः सु॒तम् ॥ ३३ ॥
इन्द्र॑ इ॒षे द॑दातु न ऋभु॒क्षण॑मृ॒भुं र॒यिम् । वा॒जी द॑दातु वा॒जिन॑म् ॥ ३४ ॥

दशमोऽनुवाकः [९४] चतुर्नवतितमं सूक्तम्

ऋषिः—बिन्दुः पूतदक्षो वा ॥ देवता—मरुतः ॥ छन्दः—१, २, ८ विराड्गायत्री; ३, ५, ७, ९ गायत्री; ४, ६, १०-१२ निचृद्गायत्री ॥ स्वरः—षड्जः ॥

॥ २८ ॥ गौर्धय॑ति म॒रुतां श्रव॒स्युर्मा॒ता म॒घोना॑म् । युक्ता॒ वह्नी॒ रथा॑नाम् ॥ १ ॥
यस्या॑ दे॒वा उ॒पस्थे॑ व्र॒ता विश्वे॑ धार॒यन्ते॑ । सूर्या॒मासा॑ दृ॒शे कम् ॥ २ ॥
तत्सु नो॒ विश्वे॑ अ॒र्य आ सदा॑ गृणन्ति का॒रवः॑ । म॒रुतः॒ सोम॑पीतये ॥ ३ ॥
अस्ति॒ सोमो॑ अ॒यं सु॒तः पिब॑न्त्यस्य म॒रुत॑ः । उ॒त स्व॒राजो॑ अ॒श्विना ॥ ४ ॥
पिब॑न्ति मि॒त्रो अ॑र्य॒मा तना॑ पू॒तस्य॒ वरु॑णः । त्रि॒ष॒धस्थस्य॒ जाव॑तः ॥ ५ ॥
उ॒तो न्व॑स्य जोष॒माँ इन्द्रः॑ सु॒तस्य॒ गोम॑तः । प्रा॒तर्होते॑व मत्सति ॥ ६ ॥
॥ २९ ॥ कद॑त्विषन्त सू॒रय॑स्ति॒र आप॑इव॒ स्रिधः॑ । अर्ष॑न्ति पूतद॒क्षसः ॥ ७ ॥
कद्वो॑ अ॒द्य म॒हाना॑ं दे॒वाना॒मवो॑ वृणे । त्मना॑ च द॒स्मव॑र्चसाम् ॥ ८ ॥
आ ये विश्वा॒ पार्थि॑वानि प॒प्रथ॒न्रोच॒ना दि॒वः । म॒रुत॒ः सोम॑पीतये ॥ ९ ॥
त्यान्नु पूतद॑क्षसो दि॒वो वो॑ मरुतो हुवे । अ॒स्य सोम॑स्य पी॒तये॑ ॥ १० ॥
त्यान्नु ये वि रोद॑सी तस्त॒भुर्म॑रुतो॑ हुवे । अ॒स्य सोम॑स्य पी॒तये॑ ॥ ११ ॥

त्यं नु मारुतं गणं गिरिष्ठां वृषणं हुवे । अस्य सोमस्य पीतये ॥ १२ ॥

[९५] पञ्चनवतितमं सूक्तम्

ऋषिः—तिरश्चीः ॥ देवता—इन्द्रः ॥ छन्दः—१-४, ६, ७ विराडनुष्टुप्; ५, ९ अनुष्टुप्; ८ निचृदनुष्टुप् ॥ स्वरः—गान्धारः ॥

॥ ३० ॥ आ त्वा गिरो रथीरिवास्थुः सुतेषु गिर्वणः ।
अभि त्वा समनूषतेन्द्रं वत्सं न मातरः ॥ १ ॥
आ त्वा शुक्रा अचुच्यवुः सुतास इन्द्र गिर्वणः ।
पिबा त्वस्यान्धस इन्द्र विश्वासु ते हितम् ॥ २ ॥
पिबा सोमं मदाय कमिन्द्र श्येनाभृतं सुतम् ।
त्वं हि शश्वतीनां पती राजा विशामसि ॥ ३ ॥
श्रुधी हवं तिरश्च्या इन्द्र यस्त्वा सपर्यति ।
सुवीर्यस्य गोमतो रायस्पूर्धि महाँ असि ॥ ४ ॥
इन्द्र यस्ते नवीयसीं गिरं मन्द्रामजीजनत् ।
चिकित्विन्मनसं धियं प्रत्नामृतस्य पिप्युषीम् ॥ ५ ॥
॥ ३१ ॥ तमु ष्टवाम यं गिर इन्द्रमुक्थानि वावृधुः ।
पुरूण्यस्य पौंस्या सिषासन्तो वनामहे ॥ ६ ॥
एतो न्विन्द्रं स्तवाम शुद्धं शुद्धेन साम्ना ।
शुद्धैरुक्थैर्वावृध्वांसं शुद्ध आशीर्वान्ममत्तु ॥ ७ ॥
इन्द्र शुद्धो न आ गहि शुद्धः शुद्धाभिरूतिभिः ।
शुद्धो रयिं नि धारय शुद्धो ममद्धि सोम्यः ॥ ८ ॥
इन्द्र शुद्धो हि नो रयिं शुद्धो रत्नानि दाशुषे ।
शुद्धो वृत्राणि जिघ्नसे शुद्धो वाजं सिषाससि ॥ ९ ॥

[९६] षण्णवतितमं सूक्तम्

ऋषिः—तिरश्चीर्द्युतानो वा मरुतः ॥ देवता—१-१४[३], १६-२१ इन्द्रः; १४[४] मरुतः; १५ इन्द्राबृहस्पती ॥ छन्दः—१, २, ५, १३, १४ निचृत्त्रिष्टुप्; ३, ६, ७, १०, ११, १६ विराट्त्रिष्टुप्; ४, १७ पङ्क्तिः; ८, ९, १२ त्रिष्टुप्; १५, १८, १९ पादनिचृत्त्रिष्टुप्; २० निचृत्पङ्क्तिः; २१ विराट्पङ्क्तिः ॥ स्वरः—१-३, ५-१६, १८, १९ धैवतः; ४, १७, २०, २१ पञ्चमः ॥

॥ ३२ ॥ अस्मा उषास आतिरन्त यामन्निन्द्राय नक्तमूर्म्यीः सुवाचः ।
अस्मा आपो मातरः सप्त तस्थुर्नृभ्यस्तराय सिन्धवः सुपाराः ॥ १ ॥

अतिविद्धा विथुरेणा चिदस्त्रा त्रिः सप्त सानु संहिता गिरीणाम्।
न तद्देवो न मर्त्यस्तुतुर्याद्यानि प्रवृद्धो वृषभश्चकार ॥ २ ॥
इन्द्रस्य वज्र आयसो निमिश्ल इन्द्रस्य बाह्वोर्भूयिष्ठमोजः।
शीर्षन्निन्द्रस्य क्रतवो निरेक आसन्नेषन्त श्रुत्या उपाके ॥ ३ ॥
मन्ये त्वा यज्ञियं यज्ञियानां मन्ये त्वा च्यवनमच्युतानाम्।
मन्ये त्वा सत्वनामिन्द्र केतुं मन्ये त्वा वृषभं चर्षणीनाम् ॥ ४ ॥
आ यद्वज्रं बाह्वोरिन्द्र धत्से मदच्युतमहये हन्तवा उ ।
प्र पर्वता अनवन्त प्र गावः प्र ब्रह्माणो अभिनक्षन्त इन्द्रम् ॥ ५ ॥
॥ ३३ ॥ तमु ष्टवाम य इमा जजान विश्वा जातान्यवराण्यस्मात् ।
इन्द्रेण मित्रं दिधिषेम गीर्भिरुपो नमोभिर्वृषभं विशेम ॥ ६ ॥
वृत्रस्य त्वा श्वसथादीषमाणा विश्वे देवा अजहुर्ये सखायः।
मरुद्भिरिन्द्र सख्यं ते अस्त्वथेमा विश्वाः पृतना जयासि ॥ ७ ॥
त्रिः षष्टिस्त्वा मरुतो वावृधाना उस्राइव राशयो यज्ञियासः।
उप त्वेमः कृधि नो भागधेयं शुष्मं त एना हविषा विधेम ॥ ८ ॥
तिग्ममायुधं मरुतामनीकं कस्त इन्द्र प्रति वज्रं दधर्ष।
अनायुधासो असुरा अदेवाश्चक्रेण ताँ अप वप ऋजीषिन् ॥ ९ ॥
मह उग्राय तवसे सुवृक्तिं प्रेरय शिवतमाय पश्वः ।
गिर्वाहसे गिर इन्द्राय पूर्वीर्धेहि तन्वे कुविदङ्ग वेदत् ॥ १० ॥
॥ ३४ ॥ उक्थवाहसे विभ्वे मनीषां द्रुणा न पारमीरया नदीनाम्।
नि स्पृश धिया तन्वि श्रुतस्य जुष्टतरस्य कुविदङ्ग वेदत् ॥ ११ ॥
तद्विविद्धि यत्त इन्द्रो जुजोषत्स्तुहि सुष्टुतिं नमसा विवास।
उप भूष जरितर्मा रुवण्यः श्रावया वाचं कुविदङ्ग वेदत् ॥ १२ ॥
अव द्रप्सो अंशुमतीमतिष्ठदियानः कृष्णो दशभिः सहस्रैः।
आवत्तमिन्द्रः शच्या धमन्तमप स्नेहितीर्नृमणा अधत्त ॥ १३ ॥
द्रप्समपश्यं विषुणे चरन्तमुपह्वरे नद्यो अंशुमत्याः ।
नभो न कृष्णमवतस्थिवांसमिष्यामि वो वृषणो युध्यताजौ ॥ १४ ॥
अध द्रप्सो अंशुमत्या उपस्थेऽधारयत्तन्वं तित्विषाणः ।
विशो अदेवीरभ्याचरन्तीर्बृहस्पतिना युजेन्द्रः ससाहे ॥ १५ ॥

॥ ३५ ॥ त्वं ह त्यत्सप्तभ्यो जायमानोऽशत्रुभ्यो अभवः शत्रुरिन्द्र ।
गूळ्हे द्यावापृथिवी अन्वविन्दो विभुमद्भ्यो भुवनेभ्यो रणं धाः ॥ १६ ॥
त्वं ह त्यदप्रतिमानमोजो वज्रेण वज्रिन्धृषितो जघन्थ ।
त्वं शुष्णस्यावातिरो वधत्रैस्त्वं गा इन्द्र शच्येदविन्दः ॥ १७ ॥
त्वं ह त्यद् वृषभ चर्षणीनां घनो वृत्राणां तविषो बभूथ ।
त्वं सिन्धूँरसृजस्तस्तभानान्त्वमपो अजयो दासपत्नीः ॥ १८ ॥
स सुक्रतू रणिता यः सुतेष्वनुत्तमन्युर्यो अहेव रेवान् ।
य एक इन्नर्यपांसि कर्ता स वृत्रहा प्रतीदन्यमाहुः ॥ १९ ॥
स वृत्रहेन्द्रश्चर्षणीधृत्तं सुष्टुत्या हव्यं हुवेम ।
स प्राविता मघवा नोऽधिवक्ता स वाजस्य श्रवस्यस्य दाता ॥ २० ॥
स वृत्रहेन्द्र ऋभुक्षाः सद्यो जज्ञानो हव्यो बभूव ।
कृण्वन्नपांसि नर्या पुरूणि सोमो न पीतो हव्यः सखिभ्यः ॥ २१ ॥

[९७] सप्तनवतितमं सूक्तम्

ऋषिः—रेभः काश्यपः ॥ देवता—इन्द्रः ॥ छन्दः—१, ११ विराड्बृहती; २, ६, ९, १२ निचृद्बृहती; ३ भुरिगनुष्टुप्; ४, ५, ८ बृहती; ७ अनुष्टुप्; १० भुरिग्जगती; १३ अतिजगती; १४ विराट्-त्रिष्टुप्; १५ ककुम्मतीजगती ॥ स्वरः—१, २, ४-६, ८, ९, ११, १२ मध्यमः; ३, ७ गान्धारः; १०, १३, १५ निषादः; १४ धैवतः ॥

॥ ३६ ॥ या इन्द्र भुज आभरः स्ववाँ असुरेभ्यः ।
स्तोतारमिन्मघवन्नस्य वर्धय ये च त्वे वृक्तबर्हिषः ॥ १ ॥
यमिन्द्र दधिषे त्वमश्वं गां भागमव्ययम् ।
यजमाने सुन्वति दक्षिणावति तस्मिन्तं धेहि मा पणौ ॥ २ ॥
य इन्द्र सस्त्यव्रतोऽनुष्वापमदेवयुः ।
स्वैः ष एवैर्मुमुरत्पोष्यं रयिं सनुतर्धेहि तं ततः ॥ ३ ॥
यच्छक्रासि परावति यदर्वावति वृत्रहन् ।
अतस्त्वा गीर्भिर्द्युगदिन्द्र केशिभिः सुतावाँ आ विवासति ॥ ४ ॥
यद्वासि रोचने दिवः समुद्रस्याधि विष्टपि ।
यत्पार्थिवे सदने वृत्रहन्तम यदन्तरिक्ष आ गहि ॥ ५ ॥
॥ ३७ ॥ स नः सोमेषु सोमपाः सुतेषु शवसस्पते ।
मादयस्व राधसा सूनृतावतेन्द्र राय परीणसा ॥ ६ ॥

मा नं इन्द्र परा वृणग्भवा नः सधमाद्यः ।
त्वं नं ऊती त्वमिन्न आप्यं मा नं इन्द्र परा वृणक् ॥ ७ ॥
अस्मे इंन्द्र सचा सुते नि षदा पीतये मधु ।
कृधी जरित्रे मघवन्नवो महदस्मे इंन्द्र सचा सुते ॥ ८ ॥
न त्वा देवासं आशत न मर्त्यासो अद्रिवः ।
विश्वा जातानि शवसाभिभूरसि न त्वा देवासं आशत ॥ ९ ॥
विश्वाः पृतना अभिभूतरं नरं सजूस्ततक्षुरिन्द्रं जजनुश्च राजसे ।
क्रत्वा वरिष्ठं वर आमुरिमुतोग्रमोजिष्ठं तवसं तरस्विनम् ॥ १० ॥
॥ ३८ ॥ समीं रेभासो अस्वरन्निन्द्रं सोमस्य पीतये ।
स्वर्पतिं यदीं वृधे धृतव्रतो ह्योजसा समूतिभिः ॥ ११ ॥
नेमिं नमन्ति चक्षसा मेषं विप्रा अभिस्वरा ।
सुदीतयो वो अद्रुहोऽपि कर्णे तरस्विनः समृक्वभिः ॥ १२ ॥
तमिन्द्रं जोहवीमि मघवानमुग्रं सत्रा दधानमप्रतिष्कुतं शवांसि ।
मंहिष्ठो गीर्भिरा च यज्ञियो ववर्तद्राये नो विश्वा सुपथा कृणोतु वज्री ॥ १३ ॥
त्वं पुरं इन्द्र चिकिदेना व्योजसा शविष्ठ शक्र नाशयध्यै ।
त्वद्विश्वानि भुवनानि वज्रिन्द्यावा रेजेते पृथिवी च भीषा ॥ १४ ॥
तन्म ऋतमिन्द्र शूर चित्र पात्वपो न वज्रिन्दुरिताति पर्षि भूरि ।
कदा न इन्द्र राय आ दशस्येर्विश्वप्न्यस्य स्पृहयाय्यस्य राजन् ॥ १५ ॥

॥ इति षष्ठाष्टके षष्ठोऽध्यायः ॥
[षष्ठाध्याये वर्गाः ८, सूक्तानि १६, ऋचः १९७]

अथ सप्तमोऽध्यायः

[९८] अष्टनवतितमं सूक्तम्

ऋषिः—नृमेधः ॥ देवता—इन्द्रः ॥ छन्दः—१, ५ उष्णिक्; २, ६ ककुम्मतीउष्णिक्; ३, ७, ८, १०-१२ विराडुष्णिक्; ४ पादनिचृदुष्णिक्; ९ निचृदुष्णिक् ॥ स्वरः—ऋषभः ॥

॥ १ ॥ इन्द्रायं साम गायत विप्रायं बृहते बृहत् ।
धर्मकृतें विपश्चितें पनस्यवें ॥ १ ॥

त्वमिन्द्राभिभूरसि त्वं सूर्यमरोचयः ।
विश्वकर्मा विश्वदेवो महाँ असि ॥ २ ॥
विभ्राजञ्ज्योतिषा स्वर्१गच्छो रोचनं दिवः ।
देवास्त इन्द्र सख्याय येमिरे ॥ ३ ॥
एन्द्र नो गधि प्रियः सत्राजिदगोह्यः ।
गिरिर्न विश्वतस्पृथुः पतिर्दिवः ॥ ४ ॥
अभि हि सत्य सोमपा उभे बभूथ रोदसी ।
इन्द्रासि सुन्वतो वृधः पतिर्दिवः ॥ ५ ॥
त्वं हि शश्वतीनामिन्द्र दर्ता पुरामसि ।
हन्ता दस्योर्मनोर्वृधः पतिर्दिवः ॥ ६ ॥
॥ २ ॥ अधा हीन्द्र गिर्वण उप त्वा कामान्महः ससृज्महे ।
उदेव यन्त उदभिः ॥ ७ ॥
वार्ण त्वा यव्याभिर्वर्धन्ति शूर ब्रह्माणि ।
वावृध्वांसं चिदद्रिवो दिवेदिवे ॥ ८ ॥
युञ्जन्ति हरी इषिरस्य गाथयोरौ रथ उरुयुगे । इन्द्रवाहा वचोयुजा ॥ ९ ॥
त्वं न इन्द्रा भरँ ओजो नृम्णं शतक्रतो विचर्षणे । आ वीरं पृतनाषहम् ॥ १० ॥
त्वं हि नः पिता वसो त्वं माता शतक्रतो बभूविथ । अधा ते सुम्नमीमहे ॥ ११ ॥
त्वां शुष्मिन्पुरुहूत वाजयन्तमुप ब्रुवे शतक्रतो । स नो रास्व सुवीर्यम् ॥ १२ ॥

[९९] नवनवतितमं सूक्तम्

ऋषिः—नृमेधः ॥ देवता—इन्द्रः ॥ छन्दः—१ आर्चीस्वराड्बृहती; २ बृहती; ३, ७ निचृद्बृहती; ४, ६, ८ पङ्क्तिः; ५ पादनिचृद्बृहती ॥ स्वरः—१-३, ५, ७ गान्धारः; ४, ६, ८ पञ्चमः ॥

॥ ३ ॥ त्वामिदा ह्यो नरोऽपीप्यन्वज्रिन्भूर्णयः ।
स इन्द्र स्तोमवाहसामिह श्रुध्युप स्वसर मा गहि ॥ १ ॥
मत्स्वा सुशिप्र हरिवस्तदीमहे त्वे आ भूषन्ति वेधसः ।
तव श्रवांस्युपमान्युक्थ्या सुतेष्विन्द्र गिर्वणः ॥ २ ॥
श्रायन्तइव सूर्यं विश्वेदिन्द्रस्य भक्षत ।
वसूनि जाते जनमान ओजसा प्रति भागं न दीधिम ॥ ३ ॥

अनर्शरातिं वसुदामुप स्तुहि भद्रा इन्द्रस्य रातयः ।
सो अस्य कामं विधतो न रोषति मनो दानाय चोदयन् ॥ ४ ॥
त्वमिन्द्र प्रतूर्तिष्वभि विश्वा असि स्पृधः ।
अशस्तिहा जनिता विश्वतूरसि त्वं तूर्य तरुष्यतः ॥ ५ ॥
अनु ते शुष्मं तुरयन्तमीयतुः क्षोणी शिशुं न मातरा ।
विश्वास्ते स्पृधः श्नथयन्त मन्यवे वृत्रं यदिन्द्र तूर्वसि ॥ ६ ॥
इत ऊती वो अजरं प्रहेतारमप्रहितम् ।
आशुं जेतारं हेतारं रथीतममतूर्तं तुग्र्यावृधम् ॥ ७ ॥
इष्कर्तारं मनिष्कृतं सहस्कृतं शतमूतिं शतक्रतुम् ।
समानमिन्द्रमवसे हवामहे वसवानं वसूजुवम् ॥ ८ ॥

[१००] शततमं सूक्तम्

ऋषिः—१-३, ६-१२ नेमो भार्गवः; ४, ५ इन्द्रः ॥ देवता—१-९, १२ इन्द्रः; १०, ११ वाक् ॥ छन्दः—१, ४ पादनिचृत्त्रिष्टुप्; २, ११ निचृत्त्रिष्टुप्; ३, ५, १२ त्रिष्टुप्; ६ निचृज्जगती; ७, ८ अनुष्टुप्; ९ निचृदनुष्टुप्; १० विराट्त्रिष्टुप् ॥ स्वरः—१-५, १०-१२ धैवतः; ६ निषादः; ७-९ गान्धारः ॥

॥ ४ ॥ अयं त एमि तन्वा पुरस्ताद्विश्वे देवा अभि मा यन्ति पश्चात् ।
यदा मह्यं दीधरो भागमिन्द्रादिन्मया कृणवो वीर्याणि ॥ १ ॥
दधामि ते मधुनो भक्षमग्रे हितस्ते भागः सुतो अस्तु सोमः ।
असश्च त्वं दक्षिणतः सखा मेऽधा वृत्राणि जङ्घनाव भूरि ॥ २ ॥
प्र सु स्तोमं भरत वाजयन्त इन्द्राय सत्यं यदि सत्यमस्ति ।
नेन्द्रो अस्तीति नेम उ त्व आह क ईं ददर्श कमभि ष्टवाम ॥ ३ ॥
अयमस्मि जरितः पश्य मेह विश्वा जातान्यभ्यस्मि मह्ना ।
ऋतस्य मा प्रदिशो वर्धयन्त्यादर्दिरो भुवना दर्दरीमि ॥ ४ ॥
आ यन्मा वेना अरुहन्नृतस्यँ एकमासीनं हर्यतस्य पृष्ठे ।
मनश्चिन्मे हृद आ प्रत्यवोचदचिक्रदज्छिशुमन्तः सखायः ॥ ५ ॥
विश्वेत्ता ते सवनेषु प्रवाच्या या चकर्थ मघवन्निन्द्र सुन्वते ।
पारावतं यत्पुरुसंभृतं वस्वपावृणोः शरभाय ऋषिबन्धवे ॥ ६ ॥

॥ ५ ॥ प्र नूनं धावता पृथङ्नेह यो वो अवावरीत् ।
नि षीं वृत्रस्य मर्मणि वज्रमिन्द्रो अपीपतत् ॥ ७ ॥

मनोजवा अयमान आयसीमतरत्पुरम् ।
दिवं सुपर्णो गत्वाय सोमं वज्रिण आभरत् ॥ ८ ॥
समुद्रे अन्तः शयत उद्ना वज्रो अभीवृतः ।
भर्रन्त्यस्मै संयतः पुरःप्रस्त्रवणा बलिम् ॥ ९ ॥
यद्वाग्वदन्त्यविचेतनानि राष्ट्री देवानां निषसाद मन्द्रा ।
चतस्र ऊर्जं दुदुहे पयांसि क्व स्विदस्याः परमं जगाम ॥ १० ॥
देवीं वाचमजनयन्त देवास्तां विश्वरूपाः पशवो वदन्ति ।
सा नो मन्द्रेषमूर्जं दुहाना धेनुर्वागस्मानुप सुष्टुतैतु ॥ ११ ॥
सखे विष्णो वितरं वि क्रमस्व द्यौर्देहि लोकं वज्राय विष्कभे ।
हनाव वृत्रं रिणचाव सिन्धूनिन्द्रस्य यन्तु प्रसवे विसृष्टाः ॥ १२ ॥

[१०१] एकोत्तरशततमं सूक्तम्

ऋषिः—जमदग्निर्भार्गवः ॥ देवता—१-५[३] मित्रावरुणौ; ५[४], ६ आदित्याः; ७, ८ अश्विनौ; ९, १० वायुः; ११, १२ सूर्यः; १३ उषाः सूर्यप्रभा वा; १४ पवमानः; १५, १६ गौः ॥ छन्दः—१ निचृद्बृहती; २, ४, ८ पङ्क्तिः; ३ गायत्री; ५ आर्चीस्वराड्बृहती; ६, ७, ९, ११ विराड्बृहती; १० स्वराड्बृहती; १२ भुरिग्बृहती; १३ आर्चीबृहती; १४ पादनिचृत्त्रिष्टुप्; १५ त्रिष्टुप्; १६ विराट्त्रिष्टुप् ॥ स्वरः—१, ५-७, ९-१३ मध्यमः; २, ४, ८ पञ्चमः; ३ षड्जः; १४-१६ धैवतः ॥

ऋधगित्था स मर्त्यः शशमे देवतातये ॥ ६ ॥
यो नूनं मित्रावरुणावभिष्टय आचक्रे हव्यदातये ॥ १ ॥
वसिष्ठक्षत्रा उरुचक्षसा नरा राजाना दीर्घश्रुत्तमा ।
ता बाहुता न दंसना रथर्यतः साकं सूर्यस्य रश्मिभिः ॥ २ ॥
प्र यो वां मित्रावरुणाजिरो दूतो अद्रवत् । अयःशीर्षा मदेरघुः ॥ ३ ॥
न यः संपृच्छे न पुनर्हवीतवे न संवादाय रमते ।
तस्मान्नो अद्य समृतेरुरुष्यतं बाहुभ्यां न उरुष्यतम् ॥ ४ ॥
प्र मित्राय प्रार्यम्णे सचथ्यमृतावसो ।
वरूथ्यं[1] वरुणे छन्द्यं वचः स्तोत्रं राजसु गायत ॥ ५ ॥
ते हिन्विरे अरुणं जेन्यं वस्वेकं पुत्रं तिसृणाम् ॥ ७ ॥
ते धामान्यमृता मर्त्यानामदब्धा अभि चक्षते ॥ ६ ॥
आ मे वचांस्युद्यता द्युमत्तमानि कर्त्वी ।
उभा यातं नासत्या सजोषसा प्रति हव्यानि वीतये ॥ ७ ॥

रातिं यद्वामरक्षसं हवामहे युवाभ्यां वाजिनीवसू ।
प्राचीं होत्रां प्रतिरन्ताविंतं नरा गृणाना जमदग्निना ॥ ८ ॥
आ नो यज्ञं दिविस्पृशं वायो याहि सुमन्मभिः ।
अन्तः पवित्र उपरि श्रीणानो ३ ऽ यं शुक्रो अयामि ते ॥ ९ ॥
वेत्यध्वर्युः पथिभी रजिष्ठैः प्रति हव्यानि वीतये ।
अधा नियुत्व उभयस्य नः पिब शुचिं सोमं गवाशिरम् ॥ १० ॥
॥ ८ ॥ बण्महाँ असि सूर्य बळादित्य महाँ असि ।
महस्ते सतो महिमा पनस्यतेऽद्धा देव महाँ असि ॥ ११ ॥
बट् सूर्य श्रवसा महाँ असि सत्रा देव महाँ असि ।
मह्ना देवानामसुर्यः पुरोहितो विभु ज्योतिरदाभ्यम् ॥ १२ ॥
इयं या नीच्यर्किणी रूपा रोहिण्या कृता ।
चित्रेव प्रत्यदर्श्यायत्यन्तर्दशसु बाहुषु ॥ १३ ॥
प्रजा ह तिस्रो अत्यायमीयुर्न्या अर्कमभितो विविश्रे ।
बृहद्ध तस्थौ भुवनेष्वन्तः पवमानो हरित आ विवेश ॥ १४ ॥
माता रुद्राणां दुहिता वसूनां स्वसादित्यानाममृतस्य नाभिः ।
प्र नु वोचं चिकितुषे जनाय मा गामनागामदितिं वधिष्ट ॥ १५ ॥
वचोविदं वाचमुदीरयन्तीं विश्वाभिर्धीभिरुपतिष्ठमानाम् ।
देवीं देवेभ्यः पर्येयुषीं गामा मावृक्त मर्त्यो दभ्रचेताः ॥ १६ ॥

[१०२] द्व्युत्तरशततमं सूक्तम्

ऋषिः—प्रयोगो भार्गव अग्निर्वा पावको बार्हस्पत्यः; अथवाग्नी गृहपतियविष्ठौ सहसः सुतौ तयोर्वान्यतरः ॥ देवता—अग्निः ॥ छन्दः—१, ३-५, ८, ९, १४, १५, २०-२२ निचृद् गायत्री; २, ६, १२, १३, १६ गायत्री; ७, ११, १७, १९ विराड्गायत्री; १०, १८ पादनिचृद्गायत्री ॥ स्वरः—षड्जः ॥

॥ १ ॥ त्वमग्ने बृहद्वयो दधासि देव दाशुषे । क विर्गृहपतिर्युवा ॥ १ ॥
स न ईळानया सह देवाँ अग्ने दुवस्युवा । चिकिद्धिभानवा वह ॥ २ ॥
त्वया ह स्विद्युजा वयं चोदिष्ठेन यविष्ठ्य । अभि ष्मो वाजसातये ॥ ३ ॥
और्वभृगुवच्छुचिमप्नवानवदा हुवे । अग्निं समुद्रवाससम् ॥ ४ ॥
हुवे वातस्वनं कविं पर्जन्यक्रन्द्यं सहः । अग्निं समुद्रवाससम् ॥ ५ ॥

॥ १० ॥ आ सवं सवितुर्यथा भगस्येव भुजिं हुवे । अग्निं समुद्रवाससम् ॥ ६ ॥
अग्निं वो वृधन्तमध्वराणां पुरूतमम् । अच्छा नप्त्रे सहस्वते ॥ ७ ॥
अयं यथा न आभुवत्त्वष्टा रूपेव तक्ष्या । अस्य क्रत्वा यशस्वतः ॥ ८ ॥
अयं विश्वा अभि श्रियोऽग्निर्देवेषु पत्यते । आ वाजैरुप नो गमत् ॥ ९ ॥
विश्वेषामिह स्तुहि होतॄणां यशस्तमम् । अग्निं यज्ञेषु पूर्व्यम् ॥ १० ॥
॥ ११ ॥ शीरं पावकशोचिषं ज्येष्ठो यो दमेष्वा । दीदाय दीर्घश्रुत्तमः ॥ ११ ॥
तमर्वन्तं न सानसिं गृणीहि विप्र शुष्मिणम् । मित्रं न यातयज्जनम् ॥ १२ ॥
उप त्वा जामयो गिरो देदिशतीर्हविष्कृतः । वायोरनीके अस्थिरन् ॥ १३ ॥
यस्य त्रिधात्ववृतं बर्हिस्तस्थावसंदिनम् । आपश्चिन्नि दधा पदम् ॥ १४ ॥
पदं देवस्य मीळ्हुषोऽनाधृष्टाभिरूतिभिः । भद्रा सूर्य इवोपदृक् ॥ १५ ॥
॥ १२ ॥ अग्ने घृतस्य धीतिभिस्तेपानो देव शोचिषा । आ देवान्वक्षि यक्षि च ॥ १६ ॥
तं त्वाजनन्त मातरः कविं देवासो अङ्गिरः । हव्यवाहममर्त्यम् ॥ १७ ॥
प्रचेतसं त्वा कवेऽग्ने दूतं वरेण्यम् । हव्यवाहं नि षेदिरे ॥ १८ ॥
नहि मे अस्त्यघ्न्या न स्वधितिर्वनन्वति । अथैतादृग्भरामि ते ॥ १९ ॥
यदग्ने कानि कानि चिदा ते दारूणि दध्मसि । ता जुषस्व यविष्ठ्य ॥ २० ॥
यदत्त्युपजिह्विका यद्ब्रुम्रो अतिसर्पति । सर्वं तदस्तु ते घृतम् ॥ २१ ॥
अग्निमिन्धानो मनसा धियं सचेत मर्त्यः । अग्निमीधे विवस्वभिः ॥ २२ ॥

[१०३] त्र्युत्तरशततमं सूक्तम्

ऋषिः—सोभरिः काण्वः ॥ देवता—१-१३ अग्निः; १४ अग्निर्मरुतश्च ॥ छन्दः—१, ३, १३ विराड्-बृहती; २ निचृद्बृहती; ४ बृहती; ५ पङ्क्तिः; ६ आर्चीस्वराड्बृहती; ७, ९ स्वराड्बृहती; ८ निचृदुष्णिक्; १० आर्चीभुरिग्गायत्री; ११ निचृत्पङ्क्तिः; १२ विराडुष्णिक्; १४ अनुष्टुप् ॥ स्वरः—१-४, ६, ७, ९, १३ मध्यमः; ५, ११ पञ्चमः; ८, १२ ऋषभः; १० षड्जः; १४ गान्धारः ॥

॥ १३ ॥ अदर्शि गातुवित्तमो यस्मिन्व्रतान्यादधुः ।
उपो षु जातमार्यस्य वर्धनमग्निं नक्षन्त नो गिरः ॥ १ ॥
प्र दैवोदासो अग्निर्देवाँ अच्छा न मज्मना ।
अनु मातरं पृथिवीं वि वावृते तस्थौ नाकस्य सानवि ॥ २ ॥

यस्माद्रेजन्त कृष्टयश्चर्कृत्यानि कृण्वतः ।
सहस्त्रसां मेधसाताविव त्मनाग्निं धीभिः सपर्यत ॥ ३ ॥
प्र यं राये निनीषसि मर्तो यस्ते वसो दाशत् ।
स वीरं धत्ते अग्न उक्थशंसिनं त्मना सहस्त्रपोषिणम् ॥ ४ ॥
स दूळ्हे चिद्दभि तृणत्ति वाजमर्वता स धत्ते अक्षिति श्रवः ।
त्वे देवत्रा सदा पुरूवसो विश्वा वामानि धीमहि ॥ ५ ॥
॥ १४ ॥ यो विश्वा दयते वसु होता मन्द्रो जनानाम् ।
मधोर्न पात्रा प्रथमान्यस्मै प्र स्तोमा यन्त्यग्नये ॥ ६ ॥
अश्वं न गीर्भी रथ्यं सुदानवो मर्मृज्यन्ते देवयवः ।
उभे तोके तनये दस्म विश्पते पर्षि राधो मघोनाम् ॥ ७ ॥
प्र मंहिष्ठाय गायत ऋताव्ने बृहते शुक्रशोचिषे ।
उपस्तुतासो अग्नये ॥ ८ ॥
आ वंसते मघवा वीरवद्यशः समिद्धो द्युम्न्याहुतः ।
कुविन्नो अस्य सुमतिर्नवीयस्यच्छा वाजेभिरागमत् ॥ ९ ॥
प्रेष्ठं वो अतिथिं स्तुषे मित्रमिव प्रियं दमे । अग्निं रथानां यमम् ॥ १० ॥
॥ १५ ॥ उदिता यो निदिता वेदिता वस्वा यज्ञियो ववर्तति ।
दुष्टरा यस्य प्रवणे नोर्मयो धिया वाजं सिषासतः ॥ ११ ॥
मा नो हृणीतामतिथिर्वसुरग्निः पुरुप्रशस्त एषः ।
यः सुहोता स्वध्वरः ॥ १२ ॥
मो ते रिषन्ये अच्छोक्तिभिर्वसो ऽग्ने केभिश्चिदेवैः ।
कीरिश्चिद्धि त्वामीट्टे दूत्याय रातहव्यः स्वध्वरः ॥ १३ ॥
आग्ने याहि मरुत्सखा रुद्रेभिः सोमपीतये ।
सोभर्या उप सुष्टुतिं मादयस्व स्वर्णरे ॥ १४ ॥

॥ इत्यष्टमं मण्डलम् ॥

[अष्टममण्डेऽनुवाकाः १०, सूक्तानि १०३, ऋचः १७१६]

library.thearyasamaj.org

ं मण्डलम् ॥

मं सूक्तम्

वमानः सोमः ॥ छन्दः—१, २, ६ गायत्री;
, ५ विराड्गायत्री ॥ स्वरः—षड्जः ॥

धारया । इन्द्राय पातवे सुतः ॥ १ ॥
ोहतम् । द्रुणा सधस्थमासदत् ॥ २ ॥
मः । पर्षि राधो मघोनाम् ॥ ३ ॥
। अभि वाजमुत श्रवः ॥ ४ ॥
दिवे । इन्दो त्वे न आशसः ॥ ५ ॥
हिता । वारेण शश्वता तना ॥ ६ ॥
णो दश । स्वसारः पार्ये दिवि ॥ ७ ॥

elibrary.thearyasamaj.org

ीमहे । तव॒ प्रश॑स्तयो म॒हीः॥ ८॥
धार॑या । प॒र्जन्यो॑ वृ॒ष्टिमाँ॑इव॥ ९॥
सा उ॒त । आ॒त्मा य॒ज्ञस्य॑ पू॒र्व्यः॥ १०॥

ीयं सूक्तम्
मानः सोमः॥ छन्दः—१, २ विराड्गायत्री;
८, ९ निचृद्गायत्री॥ स्वरः—षड्जः॥

ति । अ॒भि द्रोणा॑न्या॒सद॑म्॥ १॥
धावति । पव॑मानो॒ अदा॑भ्यः॥ २॥
ायुभि॑ः । हरि॒र्वाजा॑य मृज्यते॥ ३॥
सत्वा॑भिः । पव॑मानः सिषासति॥ ४॥
ति । आ॒विष्कृ॑णोति वग्व॒नुम्॥ ५॥
हते । दध॒द्रत्ना॑नि दा॒शुषे॑॥ ६॥
धार॑या । पव॑मान॒ः कनि॑क्रदत्॥ ७॥

सहिः । अथा नो वस्यसस्कृधि॥ ८॥
। अथा नो वस्यसस्कृधि॥ ९॥
युमा भर। अथा नो वस्यसस्कृधि॥ १०॥

मं सूक्तम्

देवता—आप्रियः॥ छन्दः—१, २, ४-६ गायत्री;
टुप्; ९, १० अनुष्टुप्; ११ विराडनुष्टुप्॥
ङ्जः; ८-११ गान्धारः॥

राजति । प्रीणन्वृषा कनिक्रदत्॥ १॥
र्षति । अन्तरिक्षेण रारजत्॥ २॥
ुमान् । मधो धारा भिरोजसा॥ ३॥
गन्हरिः । देवेषु देव ईयते॥ ४॥
यीः । पवमानेन सुष्टुताः॥ ५॥
वृषण्यति ।
॥ ६॥

क्षर । अभि वाजिनो अर्षतः ॥ २ ॥
त्र आ । अभि वाजमुत श्रवः ॥ ३ ॥
सरन् । पुनाना इन्द्रमाशत ॥ ४ ॥
ो दशे । वने क्रीळन्तमत्यविम् ॥ ५ ॥
ये । सुतं भराय सं सृज ॥ ६ ॥
: । पयो यदस्य पीपयत् ॥ ७ ॥
ा सुतः । प्रत्नं नि पाति काव्यम् ॥ ८ ॥
। गुहा चिद्दधिषे गिरः ॥ ९ ॥

मं सूक्तम्
ा ॥ देवता—पवमानः सोमः ॥ छन्दः—१, ३,
ी; ४ विराड्गायत्री ॥ स्वरः—षड्जः ॥
श्रयः । विदाना अस्य योजनम् ॥ १ ॥
गाहते । हविर्हविष्षु वन्द्यः ॥ २ ॥

elibrary.thearyasamaj.org

धीतयः । अनु विप्रा अमादिषुः ॥ ४ ॥
नेष्यः । सं गोभिर्वासयामसि ॥ ५ ॥
रिः । परि गव्यान्यव्यत ॥ ६ ॥
प द्विषः । इन्दो सखायमा विश ॥ ७ ॥
अधि । सहो नः सोम पृत्सु धाः ॥ ८ ॥
म् । भक्षीमहि प्रजामिषम् ॥ ९ ॥

मं सूक्तम्

॥ देवता—पवमानः सोमः ॥ छन्दः—१, ३-५, निचृद्गायत्री ॥ स्वरः—षड्जः ॥

ोर्हितः । सुवानो याति कविक्रतुः ॥ १ ॥
द्रुहे । वीत्यर्ष चनिष्ठया ॥ २ ॥
चयत् । महान्महि ऋतावृधा ॥ ३ ॥
दद्रुहः । या एकमक्षि वावृधुः ॥ ४ ॥

elibrary.thearyasamaj.org

elibrary.thearyasamaj.org

कारवः । वृष्णो हरस आयवः॥ ६॥
मयः । पदमेकस्य पिप्रतः॥ ७॥
र्वि सचा । कवेरपत्यमा दुहे॥ ८॥
हितम् । सूरः पश्यति चक्षसा॥ ९॥

ादशं सूक्तम्

वा॥ देवता—पवमानः सोमः॥ छन्दः—१-४,
-८ गायत्री॥ स्वरः—षड्जः॥

वे । अभि देवाँ इयक्षते॥ १॥
ाश्रयुः । देवं देवाय देवयु॥ २॥
र्वीते । शं राजन्नोषधीभ्यः॥ ३॥
पृशे । सोमाय गाथमर्चत॥ ४॥
तन । मधावा धावता मधु॥ ५॥
न । इन्दुमिन्द्रे दधातन॥ ६॥

र्षति । विप्रस्य धारया कविः॥ ८॥
सम् । अस्मे इन्दो स्वाभुवम्॥ ९॥

सप्तमोऽध्यायः॥
सूक्तानि १८, ऋचः १९८]

ोऽध्यायः

दशं सूक्तम्
ता—पवमानः सोमः॥ छन्दः—१-३, ५, ८ गायत्री;
निचृद्गायत्री; ९ यवमध्यागायत्री॥ स्वरः—षड्जः॥

त्यविः । वायोरिन्द्रस्य निष्कृतम्॥ १॥
त । सुष्वाणं देववीतये॥ २॥
जसः । गृणाना देववीतये॥ ३॥
षः । द्युमदिन्दो सवीर्यम्॥ ४॥

elibrary.thearyasamaj.org

त्यण्व्यो । वग्नुमियर्ति यं विदे ॥ ६ ॥
स्पतिम् । पृष्ठा गृभ्णत वाजिनः ॥ ७ ॥
पार्थिवा । वसूनि याह्यस्मयुः ॥ ८ ॥

दशं सूक्तम्

॥ देवता—पवमानः सोमः ॥ छन्दः—१, ३-५,
त्री; ७ विराड्गायत्री ॥ स्वरः—षड्जः ॥

राशुभिः । गच्छन्निन्द्रस्य निष्कृतम् ॥ १ ॥
। यत्रामृतास आसते ॥ २ ॥
ा पथा । यदी तुञ्जन्ति भूर्णयः ॥ ३ ॥
३ वृषा । नृम्णा दधान ओजसा ॥ ४ ॥
रंशुभिः । पतिः सिन्धूनां भवन् ॥ ५ ॥
अति । अव शादेषु गच्छति ॥ ६ ॥
। पचकाणं महीरिषः ॥ ७ ॥

elibrary.thearyasamaj.org

दशं सूक्तम्
वता—पवमानः सोमः ॥ छन्दः—१, ३-८ गायत्री;
त्री ॥ स्वरः—षड्जः ॥

भूर्णायः । सोमा असृग्रमाशवः ॥ १ ॥
वीमिव । इन्द्रं सोमासो अक्षरन् ॥ २ ॥
अर्षति । विघ्नन्रक्षांसि देवयुः ॥ ३ ॥
वच्यते । उक्थैर्यज्ञेषु वर्धते ॥ ४ ॥
दिवम् । इष्णन्त्सूर्यं न चोदयः ॥ ५ ॥
ारवः । दधानाश्चक्षसि प्रियम् ॥ ६ ॥
वस्यवः । मृजन्ति देवतातये ॥ ७ ॥
मदः । चारुर्ऋताय पीतये ॥ ८ ॥

ादशं सूक्तम्
ता—पवमानः सोमः ॥ छन्दः—१, ४ निचृद्गायत्री;
ायत्री; ७ विराड्गायत्री ॥ स्वरः—षड्जः ॥

elibrary.thearyasamaj.org

र्तसि । सूनोर्वृत्सस्य मातरः॥ ४॥
ादधत् । याः शुक्रं दुहते पयः॥ ५॥
शत्रुषु । पवमान विदा रयिम्॥ ६॥
र्यस्तिर । दूरे वा सतो अन्ति वा॥ ७॥

शं सूक्तम्

ा—पवमानः सोमः॥ छन्दः—१, ४-७ निचृद्गायत्री;
त्री॥ स्वरः—षड्जः॥

ति । साह्वान्विश्वा अभि स्पृधः॥ १॥
मिन्वति । पवमानः सहस्त्रिणम्॥ २॥
मती । स नः सोम श्रवो विदः॥ ३॥
यिम् । इषं स्तोतृभ्य आ भर॥ ४॥
शिथ । पुनानो वह्ने अद्भुत॥ ५॥

elibrary.thearyasamaj.org

विंशं सूक्तम्

देवता—पवमानः सोमः ॥ छन्दः—१, २ गायत्री;
, ७ निचृद्गायत्री ॥ स्वरः—षड्जः ॥

जिनः । सगीः सृष्टा अहेषत ॥ १ ॥
यः । अग्नेरिव भ्रमा वृथा ॥ २ ॥
शिरः । विपा व्यानशुर्धियः ॥ ३ ॥
श्रमुः । इयक्षन्तः पथो रजः ॥ ४ ॥
शुः । उतेदमुत्तमं रजः ॥ ५ ॥
। उ ते दमु त्त माद्य म् ॥ ६ ॥
धारयः । ततं तन्तुमचिक्रदः ॥ ७ ॥

विंशं सूक्तम्

॥ देवता—पवमानः सोमः ॥ छन्दः—१, ४,
; ७ विराड्गायत्री ॥ स्वरः—षड्जः ॥
रया । अभि विश्वानि काव्या ॥ १ ॥

elibrary.thearyasamaj.org

वंसि । अरमिन्द्रस्य धाम्ने ॥ ५ ॥
। शुचिः पावको अद्भुतः ॥ ६ ॥
मध्वः । देवावीरघशंसहा ॥ ७ ॥

विंशं सूक्तम्

देवता—पवमानः सोमः ॥ छन्दः—१, ३, निचृद्गायत्री ॥ स्वरः—षड्जः ॥

हरे । मरुद्भ्यो वायवे मदः ॥ १ ॥
क्रनिक्रदत् । धर्मणा वायुमा विश ॥ २ ॥
धि प्रियः । वृत्रहा देववीतमः ॥ ३ ॥
हर्यतः । यत्रामृतास आसते ॥ ४ ॥
युषक् । इन्द्रं गच्छन्कविक्रतुः ॥ ५ ॥
कवे । अर्कस्य योनिमासदम् ॥ ६ ॥

विंशं सूक्तम्

युः । इन्दुः सत्राजिदस्तृतः ॥ ४ ॥
ग्रवि । पवित्रे मत्सरो मदः ॥ ५ ॥
रिः । पुनान इन्दुरिन्द्रमा ॥ ६ ॥

विंशं सूक्तम्
मानः सोमः ॥ छन्दः—१, ४, ५ गायत्री;
गायत्री ॥ स्वरः—षड्जः ॥

स्पतिः । अव्यो वारं वि धावति ॥ १ ॥
तः । विश्वा धामान्याविशन् ॥ २ ॥
र्यः । वृत्रहा देववीतमः ॥ ३ ॥
र्यतः । अभि द्रोणानि धावति ॥ ४ ॥
णः । विश्वा धामानि विश्ववित् ॥ ५ ॥
र्वति । देवा वीरघशंसहा ॥ ६ ॥

नत्रिंशं सूक्तम्

elibrary.thearyasamaj.org

पृहम् । पवस्व सोम धारया ॥ ३ ॥
सिष्यदत् । अभि द्रोणान्यासदम् ॥ ४ ॥
द्रिभिः । इन्दविन्द्राय पीतये ॥ ५ ॥
ग्रणे । चारुं शर्धाय मत्सरम् ॥ ६ ॥

त्रिंशं सूक्तम्

॥ छन्दः—१ ककुम्मतीगायत्री; २ यवमध्यागायत्री;
निचृद्गायत्री ॥ स्वरः—षड्जः ॥

अक्रमुः । रयिं कृण्वन्ति चेतनम् ॥ १ ॥
र्धनः । भवा वाजानां पतिः ॥ २ ॥
सिन्धवः । सोम वर्धन्ति ते महः ॥ ३ ॥
वृष्ण्यम् । भवा वाजस्य संगथे ॥ ४ ॥
क्षितम् । वर्षिष्ठे अधि सानवि ॥ ५ ॥
यम् । इन्दो सख्यित्वमुश्मसि ॥ ६ ॥

elibrary.thearyasamaj.org

द्र्यः । सोमा अर्षन्ति विष्णवे॥ ३॥
धेनवः । हरिरेति कनिक्रदत्॥ ४॥
रः । मर्मृज्यन्ते दिवः शिशुम्॥ ५॥
श्वतः । आ पवस्व सहस्त्रिणः॥ ६॥

स्त्रिंशं सूक्तम्
छन्दः—१, २, ४ निचृद्गायत्री; ३, ५, ६ गायत्री॥
रः—षड्जः॥

अर्षति । रुजद् दृळहा व्योजसा॥ १॥
द्र्यः । सोमो अर्षति विष्णवे॥ २॥
द्रिभिः । दुहन्ति शक्मना पयः॥ ३॥
सरः । सं रूपैरज्यते हरिः॥ ४॥
तरः । चारुं प्रियतमं हविः॥ ५॥
वृतः । धेनूर्वाश्रो अवीवशत्॥ ६॥

elibrary.thearyasamaj.org

रोचय । क्रत्वे दक्षाय नो हिनु ॥ ३ ॥
स्त्योः । पवते वारे अव्यये ॥ ४ ॥
पार्थिवा । पवता मान्तरिक्ष्या ॥ ५ ॥
रोहसि । वीरयुः शवसस्पते ॥ ६ ॥

त्रिंशं सूक्तम्

वमानः सोमः ॥ छन्दः—१-३ गायत्री;
यत्री ॥ स्वरः—षड्जः ॥

अर्षति । विघ्नन्रक्षांसि देवयुः ॥ १ ॥
ांसिः । अभि योनिं कनिक्रदत् ॥ २ ॥
ावति । रक्षोहा वारमव्ययम् ॥ ३ ॥
रोचयत् । जामिभिः सूर्यं सह ॥ ४ ॥
भ्यः । सोमो वाजमिवासरत् ॥ ५ ॥
धावति । इन्दुरिन्द्राय मंहना ॥ ६ ॥

elibrary.thearyasamaj.org

न्निषः । वृष्टिं दिवः परि स्रव॥ २॥
ओजसा । विचक्षाणो विरोचयन्॥ ३॥
त्र आ । सिन्धोरूर्मा व्यक्षरत्॥ ४॥
ः सुतः । इन्द्राय सिच्यते मधु॥ ५॥
भिः । योनावृतस्य सीदत॥ ६॥

ारिंशं सूक्तम्
ोमः॥ छन्दः—१, २ गायत्री; ३-६ निचृद्गायत्री॥
रः—षड्जः॥
र्षणिः । शुम्भन्ति विप्रं धीतिभिः॥ १॥
सुतः । ध्रुवे सदसि सीदति॥ २॥
श्वतः । आ पवस्व सहस्रिणम्॥ ३॥
भर । विदाः सहस्रिणीरिषः॥ ४॥
वीर्यम् । जरितुर्वर्धया गिरः॥ ५॥

elibrary.thearyasamaj.org

elibrary.thearyasamaj.org

। धारया पवते सुतः॥ २॥
। सोमाः सहस्रपाजसः॥ ३॥
। क्रन्दन्देवाँ अजीजनत्॥ ४॥
। सोमः पुनानो अर्षति॥ ५॥
। पवस्व बृहतीरिषः॥ ६॥

चत्वारिंशं सूक्तम्

पवमानः सोमः॥ छन्दः—१, २, ४, ५ गायत्री;
गायत्री॥ स्वरः—षड्जः॥

। तं गीर्भिर्वीसयामसि॥ १॥
। इन्दुमिन्द्राय पीतये॥ २॥
। विप्रस्य मेध्यातिथेः॥ ३॥
। इन्दो सहस्रवर्चसम्॥ ४॥
। यदक्षारति देवयुः॥ ५॥

elibrary.thearyasamaj.org

मष्टके

ऽध्यायः

त्वारिंशं सूक्तम्
वमानः सोमः ॥ छन्दः—१ निचृद्गायत्री;
ी ॥ स्वरः—षड्जः ॥

र्वसि । अभि देवाँ अयास्यः ॥ १ ॥
रावति । विप्रस्य धारया कविः ॥ २ ॥
त्र आ । सोमो याति विचर्षणिः ॥ ३ ॥
मध्वरम् । बर्हिष्माँ आ विवासति ॥ ४ ॥
वृधः । सोमो देवेष्वा यमत् ॥ ५ ॥
मः । वाजं जेषि श्रवो बृहत् ॥ ६ ॥

ती । वायुं सोमा असृक्षत ॥ २ ॥
सुताः । इन्द्रं वर्धन्ति कर्मभिः ॥ ३ ॥
मन्थिना । गोभिः श्रीणीत मत्सरम् ॥ ४ ॥
महः । अस्मभ्यं सोम गातुवित् ॥ ५ ॥
पः । इन्द्राय मत्सरं मदम् ॥ ६ ॥

त्वारिंशं सूक्तम्

पवमानः सोमः ॥ छन्दः—१, ३, ४ गायत्री;
विराट्गायत्री ॥ स्वरः—षड्जः ॥

पवर्धत । मन्दान उद् वृषायते ॥ १ ॥
णा । ऋणा च धृष्णुश्चयते ॥ २ ॥
ा भुवत् । उक्थं यदस्य जायते ॥ ३ ॥
च्छति । यदी मर्मृज्यते धियः ॥ ४ ॥
। भरेषु जिग्युषामसि ॥ ५ ॥

elibrary.thearyasamaj.org

ः । अस्मभ्यं वृष्टिमा पव॥ ३॥
ारया । देवासः शृणवन्हि कम्॥ ४॥
त् । प्रत्नवद्रोचयन्नुचः ॥ ५॥

ाशं सूक्तम्
ानः सोमः॥ छन्दः–१, २, ४, ५ गायत्री;
त्री॥ स्वरः–षड्जः॥

स्वनः । वाणस्य चोदया पविम्॥ १॥
स्युवः । यदव्य एषि सानवि॥ २॥
यद्रिभिः । पवमानं मधुश्चुतम्॥ ३॥
कवे । अर्कस्य योनिमासदम्॥ ४॥
क्तुभिः । इन्द्रविन्द्राय पीतये॥ ५॥

ञ्चाशं सूक्तम्
वमानः सोमः॥ छन्दः–१, २ गायत्री;
यत्री॥ स्वरः–षड्जः॥

elibrary.thearyasamaj.org

elibrary.thearyasamaj.org

ञ्चाशं सूक्तम्

मानः सोमः ॥ छन्दः—१, ३ निचृद्गायत्री;
त्री ॥ स्वरः—षड्जः ॥

अद्रिवः । नुदस्व याः परिस्पृधः ॥ १ ॥
हिते । स्तवा अबिभ्युषा हृदा ॥ २ ॥
क्ष्या । रुज यस्त्वा पृतन्यति ॥ ३ ॥
ाजिनम् । इन्दुमिन्द्राय मत्सरम् ॥ ४ ॥

पञ्चाशं सूक्तम्

वमानः सोमः ॥ छन्दः—१, २, ४ गायत्री;
त्री ॥ स्वरः—षड्जः ॥
दशो वर्गः ॥ ११ ॥

ड्यः । पयः सहस्रसामृषिम् ॥ १ ॥
ति । सप्त प्रवत आ दिवम् ॥ २ ॥
नोपरि । सोमो देवो न सूर्यः ॥ ३ ॥

रि स्रव । नृन्त्स्तो तृन्पा ह्यंहसः ॥ ४ ॥

ञ्चाशं सूक्तम्

पवमानः सोमः ॥ छन्दः—१, ३ गायत्री;
कुम्मतीगायत्री ॥ स्वरः—षड्जः ॥

वृष्टयः । अच्छा वाजं सहस्त्रिणम् ॥ १ ॥
अर्षति । हरिस्तुञ्जान आयुधा ॥ २ ॥
व्रतः । श्येनो न वंसु षीदति ॥ ३ ॥
अधि । पुनान इन्दवा भर ॥ ४ ॥

ञ्चाशं सूक्तम्

मानः सोमः ॥ छन्दः—१, ३ निचृद्गायत्री;
४ गायत्री ॥ स्वरः—षड्जः ॥

न्धसः । तरत्स मन्दी धावति ॥ १ ॥
। तरत्स मन्दी धावति ॥ २ ॥
दह्महे । तरत्स मन्दी धावति ॥ ३ ॥

elibrary.thearyasamaj.org

क्॒लशाँ॑ अ॒भि धा॑वति ।
॥ ३ ॥
वर्षणे । प्र॒जाव॒द्रेत॒ आ भ॑र ॥ ४ ॥

ष्टितमं सूक्तम्

न्दः—१, ४, ५, ८, १०, १२, १५, १८, २२-२४, २९, २४, १६, १७, २०, २१, २६-२८ गायत्री; ११, १९ कुम्मतीगायत्री ॥ स्वरः—षड्जः ॥

दे॒ष्वा । अ॒वाह॑न्नव॒तीर्न॑व ॥ १ ॥
म्ब॑रम् । अध॒ त्यं तु॒र्वशं॒ यदु॑म् ॥ २ ॥
ण्यवत् । क्षरा॑ सह॒स्त्रिणी॒रिषः॑ ॥ ३ ॥
। स॒खि॒त्वमा वृ॑णीमहे ॥ ४ ॥
या । तेभि॑र्नः सोम मृळय ॥ ५ ॥
मिषम् । ईशा॑नः सोम वि॒श्वतः॑ ॥ ६ ॥
मातरम् । सम॑दि॒त्येभि॑रख्यत ॥ ७ ॥

elibrary.thearyasamaj.org

elibrary.thearyasamaj.org

देवे । गोषा उ अश्वसा असि ॥ २० ॥
धेनुभिः । सीदञ्छ्येनो न योनिमा ॥ २१ ॥
तवे । वव्रिवांसं महीरपः ॥ २२ ॥
द्वः । पुनानो वर्ध नो गिरः ॥ २३ ॥
आमुरः । सोम व्रतेषु जागृहि ॥ २४ ॥
णः । गच्छन्निन्द्रस्य निष्कृतम् ॥ २५ ॥
मृधः । रास्वेन्दो वीरवद्यशः ॥ २६ ॥
ा मिनन् । यत्पुनानो मखस्यसे ॥ २७ ॥
ो जने । विश्वा अप द्विषो जहि ॥ २८ ॥
त्तमे । सासह्याम पृतन्यतः ॥ २९ ॥
धूर्वणे । रक्षा समस्य नो निदः ॥ ३० ॥

तिहा । करद्वसूनि दाशुषे॥ ११॥
श्विनम् । पुरुश्चन्द्रं पुरुस्पृहम्॥ १२॥
ायुभिः । उरुगायः कविक्रतुः॥ १३॥
ः कविः। इन्द्राय पवते मदः॥ १४॥
ीयते । वियोना वसताविव॥ १५॥
वासरत् । चमूषु शक्मनासदम्॥ १६॥
ातवे । ऋषीणां सप्त धीतिभिः॥ १७॥
तवे । हरिं हिनोत वाजिनम्॥ १८॥
श्रियः । शूरो न गोषु तिष्ठति॥ १९॥
यवः । देवा देवेभ्यो मधु॥ २०॥
तमम् । देवेभ्यो देवश्रुत्तमम्॥ २१॥
महे । मदिन्तमस्य धारया॥ २२॥

elibrary.thearyasamaj.org

elibrary.thearyasamaj.org

न्तमः । चमूष्वा नि षीदसि ॥ २ ॥
अक्षरत् । मधुमाँ अस्तु वायवे ॥ ३ ॥
वः । सोमा ऋतस्य धारया ॥ ४ ॥
त्रमार्यम् । अपघ्नन्तो अराव्णः ॥ ५ ॥
श्रवः । इन्द्रं गच्छन्त इन्दवः ॥ ६ ॥
चयः । हिन्वानो मानुषीरपः ॥ ७ ॥
धि । अन्तरिक्षेण यातवे ॥ ८ ॥
तवे । इन्दुरिन्द्र इति ब्रुवन् ॥ ९ ॥
सरम् । अव्यो वारेषु सिञ्चत ॥ १० ॥
ष्टरम् । यो दूणाशो वनुष्यता ॥ ११ ॥
विनम् । अभि वाजमुत श्रवः ॥ १२ ॥
सुतः । दधानः कलशे रसम् ॥ १३ ॥

elibrary.thearyasamaj.org

न्दवः । घ्नन्तो विश्वा अप द्विषः ॥ २६ ॥
। पृथिव्या अधि सानवि ॥ २७ ॥
स्त्रिधः । जहि रक्षांसि सुक्रतो ॥ २८ ॥
दत् । द्युमन्तं शुष्ममुत्तमम् ॥ २९ ॥
ार्थिवा । इन्दो विश्वानि वार्या ॥ ३० ॥

ष्टितमं सूक्तम्

सोमः ॥ छन्दः—१, ३, ४, ७, १२, १३, १५,
२, ५, ६, ८-११, १४, १६, २०, २३, २५,
, २१, २७, २८ विराड्गायत्री;
ायत्री ॥ स्वरः—षड्जः ॥

व्रतः । वृषा धर्माणि दधिषे ॥ १ ॥
मदः । सत्यं वृषन्वृषेदसि ॥ २ ॥
मर्वतः । वि नो राये दुरो वृधि ॥ ३ ॥
अश्वया । शक्रासो वीरयाशवः ॥ ४ ॥

elibrary.thearyasamaj.org

न्दवः । अग्मन्नृतस्य योनिमा ॥ १७ ॥
जसा । पाहि नः शर्म वीरवत् ॥ १८ ॥
स्वभिः । प्र यत्समुद्र आहितः ॥ १९ ॥
पीदति । जहात्यप्रचेतसः ॥ २० ॥
ः । मज्जन्त्यविचेतसः ॥ २१ ॥
मः । ऋतस्य योनिमासदम् ॥ २२ ॥
वेधसः । सं त्वा मृजन्त्यायवः ॥ २३ ॥
ः कवे । पवमानस्य मरुतः ॥ २४ ॥
ष्यसि । इन्दो सहस्रभर्णसम् ॥ २५ ॥
युवम् । पुनान इन्दवा भर ॥ २६ ॥
। प्रियः समुद्रमा विश ॥ २७ ॥
पा । सोमाः शुक्रा गवाशिरः ॥ २८ ॥

दुर्वः । इषे पवस्व संयतम्॥ ३॥
महे । पवमान स्वाध्यः॥ ४॥
ध । इहो ष्विन्द्रवा गहि॥ ५॥
र्मस्त्योः । द्रुणा सधस्थमश्नुषे॥ ६॥
त । महे सहस्त्रचक्षसे॥ ७॥
द्रिभिः । इन्दुमिन्द्राय पीतये॥ ८॥
जिग्युषः । सखित्वमा वृणीमहे॥ ९॥
त्सरः । विश्वा दधान ओजसा॥ १०॥
र्दृशम् । हिन्वे वाजेषु वाजिनम्॥ ११॥
धारया । युजं वाजेषु चोदय॥ १२॥
दर्शतः । अस्मभ्यं सोम गातुवित्॥ १३॥
जसा । एन्द्रस्य पीतये विश॥ १४॥

elibrary.thearyasamaj.org

तये । स पवस्वानया रुचा॥ २७॥
ीमहे । पान्तमा पुरुस्पृहम्॥ २८॥
षिणाम् । पान्तमा पुरुस्पृहम्॥ २९॥
व्वा । पान्तमा पुरुस्पृहम्॥ ३०॥

ष्टितमं सूक्तम्

२८, २२-३० पवमानः सोमः॥ १९-२१ अग्निः॥
५-८, १०, ११, १३, १५-१७, १९, २०,
२२, २७ विराड्गायत्री; ९, १२, २१, २८,
यादनिचृदनुष्टुप्॥ स्वरः—१-१७,
इजः; १८ गान्धारः॥

काव्या। सखा सखिभ्य ईड्यः॥ १॥
धामनी । प्रतीची सोम तस्थतुः॥ २॥
वश्वतः । पवमान ऋतुभिः कवे॥ ३॥
वार्या । सखा सखिभ्य ऊतये॥ ४॥

elibrary.thearyasamaj.org

च्छूरतरः । भूरिदाभ्यश्चिन्मंहीयान्॥ १७॥
ता तनूनाम् ।
र्याय ॥ १८॥
च नः । आरे बाधस्व दुच्छुनाम्॥ १९॥
पुरोहितः । तमीमहे महागयम्॥ २०॥
र्यम् । दधद्रयिं मयि पोषम्॥ २१॥
तिम् । सूरो न विश्वदर्शतः॥ २२॥
हितः । इन्दुरत्यो विचक्षणः॥ २३॥
जनत् । कृष्णा तमांसि जङ्घनत्॥ २४॥
सृक्षत । जीरा अजिरशोचिषः॥ २५॥
स्तमः । हरिश्चन्द्रो मरुद्गणः॥ २६॥
मः । दधत्स्तोत्रे सुवीर्यम्॥ २७॥

elibrary.thearyasamaj.org

elibrary.thearyasamaj.org

व्यया । हरि॒र्वाज॑मचिक्रदत् ॥ ४ ॥
वि सौभ॑गा ।
॥ ५ ॥
श्विन॑म् । भरा॑ सोम सह॒स्रिण॑म् ॥ ६ ॥
वः । इन्द्रं॒ याम॑ेभिराशत ॥ ७ ॥
र्ष्यः । आ॒युः प॑वत आ॒यवे॑ ॥ ८ ॥
च्युत॑म् । अ॒भि गि॒रा सम॑स्वरन् ॥ ९ ॥
यामनि । आ भ॑क्षत्क॒न्यासु नः ॥ १० ॥
धु॑ । आ भ॑क्षत्क॒न्यासु नः ॥ ११ ॥
शुचि॑ । आ भ॑क्षत्क॒न्यासु नः ॥ १२ ॥
धार॑या । दे॒वेषु॑ रत्न॒धा अ॑सि ॥ १३ ॥
गाहते । अ॒भि द्रोणा॒ कनि॑क्रदत् ॥ १४ ॥

elibrary.thearyasamaj.org

वो धिया ।
दः पुनीहि मा ॥ २७ ॥
विश्वेभिरंशुभिः ।
॥ २८ ॥
वृधम् ।
॥ २९ ॥
पवस्व देव सोम ।
॥ ३० ॥
तं रसम् ।
तरिश्वना ॥ ३१ ॥
तं रसम् ।
धूदकम् ॥ ३२ ॥

ष्टितमं सूक्तम्

म ऋषिभिर्मतिभिर्धीतिभिर्हितम्।
ृभिर्यतो वाजमा दर्षि सातये॥ ७॥
मं मनीषा अभ्यनूषत स्तुभः।
द्व इर्यर्ति वाचं रयिषाळमर्त्यः॥ ८॥
सोमः पुनानः कलशेषु सीदति।
ः पुनान इन्दुर्वरिवो विदत्प्रियम्॥ ९॥
वयो दधच्चित्रतमं पवस्व।
वो धत्त रयिमस्मे सुवीरम्॥ १०॥

पसप्ततितमं सूक्तम्
मानः सोमः॥ छन्दः—१, ५ पादनिचृज्जगती;
ज्जगती; ९ निचृत्त्रिष्टुप्; १० त्रिष्टुप्॥
नषादः; ९, १० धैवतः॥

र्वत्सो न मातुरुप सर्ज्यूधनि।
यस्य व्रतेष्वपि सोम इष्यते॥ १॥

रथाइव प्र ययुः सातिमच्छा।
हित्वी वव्रिं हरितो वृष्टिमच्छा॥ ९॥
मृळीको अनवद्यो रिशादाः।
देवैर्द्यावापृथिवी प्रावतं नः॥ १०॥

तितमं सूक्तम्
—पवमानः सोमः॥ छन्दः—१, ३ त्रिष्टुप्;
; ४, ५, ७ जगती; ८ विराड्जगती॥
वतः; २, ४-१० निषादः॥
सत्यामाशिरं पूर्व्ये व्योमनि।
चारूणि चक्रे यदृतैरवर्धत॥ १॥
उभे द्यावा काव्येना वि शश्रथे।
यदी देवस्य श्रवसा सदो विदुः॥ २॥
ऽ दाभ्यासो जनुषी उभे अनु।
आदिद्राजानं मनना अगृभ्णत॥ ३॥

elibrary.thearyasamaj.org

सतितमं सूक्तम्

देवता—पवमानः सोमः॥ छन्दः—१, ४, , ५, ८ निचृज्जगती; ६ पादनिचृज्जगती; रः—१-८ निषादः; ९ धैवतः॥

वेति द्रुहो रक्षसः पाति जागृविः।
उपस्तिरे चम्वो३र्ब्रह्म निर्णिजे॥ १॥
र्यो वर्णं नि रिणीते अस्य तम्।
मुपप्रुतं कृणुते निर्णिजं तना॥ २॥
वृषायते नभसा वेपते मती।
नेनिक्ते अप्सु यजते परीमणि॥ ३॥
वः सिञ्चन्ति हर्म्यस्य सक्षणिम्।
नि मूर्धञ्छ्रीणन्त्यग्रियं वरीमभिः॥ ४॥
श स्वसारो अदितेरुपस्थ आ।
दं यदस्य मतथा अजीजनन्॥ ५॥

elibrary.thearyasamaj.org

इन्द्रस्य सोमं जठरे यदादुहुः।
सनीळाभिर्दशभिः काम्यं मधु॥ २॥
सूर्यस्य प्रियं दुहितुस्तिरो रवम्।
यीभिः स्वसृभिः क्षेति जामिभिः॥ ३॥
पतिर्गवां प्रदिव इन्दुर्ऋत्वियः।
ुचिर्धिया पवते सोम इन्द्र ते॥ ४॥
ऽनुष्वधं पवते सोम इन्द्र ते ।
र्वेन द्रुषच्चम्वोऽ३ रासदद्धरिः॥ ५॥
क्विं कवयोऽ पसो मनीषिणः।
ऋतस्य योना सदने पुनर्भुवः॥ ६॥
वोऽ३ऽ पामूर्मौ सिन्धुष्वन्तरुक्षितः।
सोमो हृदे पवते चारु मत्सरः॥ ७॥

शोचन्तः सन्दहन्तो अव्रतान्।
त्वचमसिक्नीं भूमनो दिवस्परि॥ ५॥
लोकयन्त्रासो रभसस्य मन्तवः।
कृतस्य पन्थां न तरन्ति दुष्कृतः॥ ६॥
वाचं पुनन्ति कवयो मनीषिणः।
प्पशः स्वञ्चः सुदृशो नृचक्षसः॥ ७॥
स्त्री ष पवित्रा हृद्यन्तरा दधे।
त्यवाजुष्टान्विध्यति कर्ते अव्रतान्॥ ८॥
जिह्वाया अग्रे वरुणस्य मायया।
ी कर्तमव पदात्यप्रभुः ॥ ९॥

सप्ततितमं सूक्तम्

ानः सोमः॥ छन्दः—१, ३ पादनिचृज्जगती;
ती; ५, ९ निचृज्जगती; ८ निचृत्त्रिष्टुप्॥
९ निषादः; ८ धैवतः॥

र्यद्वाज्यरुषः सिषासति ।

कार्ष्मन्ना वाज्यक्रमीत्ससवान्।
कक्षीवते शतहिमाय गोनाम्॥ ८॥
ऽव्यो वारं वि पवमान धावति।
स्वदस्वेन्द्राय पवमान पीतये॥ ९॥

सतितमं सूक्तम्

नः सोमः॥ छन्दः—१, ३, ४ निचृज्जगती;
विराड्जगती॥ स्वरः—निषादः॥

नामानि यह्वो अधि येषु वर्धते।
रथं विष्वञ्चमरुहद्विचक्षणः॥ १॥
वक्ता पतिर्धियो अस्या अदाभ्यः।
नाम तृतीयमधि रोचने दिवः॥ २॥
वृभिर्येमानः कोश आ हिरण्यये।
धि त्रिपृष्ठ उषसो वि राजति॥ ३॥
ः प्रचोदयन्पवमानो मातरा शुचिः।
मधोर्धारा पिन्वमाना दिवेदिवे॥ ४॥

elibrary.thearyasamaj.org

तविष्यमाणो जठरेष्वा विश।
धिया न वाजाँ उप मासि शश्वतः ॥ ३ ॥
ऋतस्य धीतिमृषिषाळवीवशत्।
ा मतीनामसमष्टकाव्यः ॥ ४ ॥
पामुपस्थे वृषभः कनिक्रदत्।
यथा जेषाम समिथे त्वोतयः ॥ ५ ॥

सतितमं सूक्तम्
मः ॥ छन्दः—१ जगती; २, ४, ५ निचृज्जगती;
गती ॥ स्वरः—निषादः ॥
दिन्द्रस्य वज्रो वपुषो वपुष्टरः।
वाश्रा अर्षन्ति पयसेव धेनवः ॥ १ ॥
श्येनो मथायदिषितस्तिरो रजः।
इत्कृशानोरस्तुर्मनसाहं बिभ्युषा ॥ २ ॥
महे वाजाय धन्वन्तु गोमते।

elibrary.thearyasamaj.org

जित्स्वर्जिद्बिजित्पवते सहस्रजित्।
स्वादिष्ठं द्रप्समरुणं मयोभुवम्॥ ४॥
सत्यानि कृण्वन्द्रविणान्यर्षसि।
उर्वीं गव्यूतिमभयं च नस्कृधि॥ ५॥

शीतितमं सूक्तम्

नः सोमः॥ छन्दः—१, ३ पादनिचृज्जगती;
जगती॥ स्वरः—निषादः॥

प्र सुवानासो बृहद्दिवेषु हरयः।
र्यो नशन्त सनिषन्त नो धियः॥ १॥
धना वा येभिरर्वतो जुनीमसि।
वयं धनानि विश्वधा भरेमहि॥ २॥
उतान्यस्या अरात्या वृको हि षः।
भि सोम जहि पवमान दुराध्यः॥ ३॥
पृथिव्यास्ते रुरुहुः सानवि क्षिपः।

elibrary.thearyasamaj.org

भर्दुहन्त्यप्सु वृषभं दश क्षिपः।
सिन्धोरिवोर्मिः पवमानो अर्षसि॥ ५॥

ीतितमं सूक्तम्

पवमानः सोमः॥ छन्दः—१-३ निचृज्जगती;
॥ स्वरः—१-४ निषादः; ५ धैवतः॥

न्द्रस्य यन्ति जठरं सुपेशसः।
दानाय शूरमुदमन्दिषुः सुताः॥ १॥
वदत्यो न वोळ्हा रघुवर्तनिर्वृषा।
विद्वाँ अश्नोत्यमुत इतश्च यत्॥ २॥
स्विन्दो भव मघवा राधसो महः।
मा नो गयमारे अस्मत्परा सिचः॥ ३॥
मित्रो गच्छन्तु वरुणः सजोषसः।
त्वष्टा सविता सुयमा सरस्वती॥ ४॥
अर्यमा देवो अदितिर्विधाता।

elibrary.thearyasamaj.org

elibrary.thearyasamaj.org

तितमं सूक्तम्

ानः सोमः ॥ छन्दः—१, ४ निचृज्जगती;
३ जगती ॥ स्वरः—निषादः ॥

प्रभुर्गात्राणि पर्येषि विश्वतः ।
शूतास इद्ध हन्तस्तत्समाशत ॥ १ ॥
चन्तो अस्य तन्तवो व्यस्थिरन् ।
दिवस्पृष्ठमधि तिष्ठन्ति चेतसा ॥ २ ॥
क्षा बिभर्ति भुवनानि वाजयुः ।
नृचक्षसः पितरो गर्भमा दधुः ॥ ३ ॥
पाति देवानां जनिमान्यद्भुतः ।
नः सुकृत्तमा मधुनो भक्षमाशत ॥ ४ ॥
नभो वसानः परि यास्यध्वरम् ।
सहस्रभृष्टिर्जयसि श्रवो बृहत् ॥ ५ ॥

elibrary.thearyasamaj.org

तितमं सूक्तम्

नः सोमः॥ छन्दः—१, ५, ९, १० विराड्जगती;
६ पादनिचृज्जगती; ८ आर्चीस्वराड्जगती;
स्वरः—१-१० निषादः; ११, १२ धैवतः॥

वापामीवा भवतु रक्षसा सह।
द्रविणस्वन्त इह सन्त्विन्दवः॥ १॥
क्षो देवानामसि हि प्रियो मदः।
पिबेन्द्र सोममव नो मृधो जहि॥ २॥
आत्मेन्द्रस्य भवसि धासिरुत्तमः।
ो राजानमस्य भुवनस्य निंसते॥ ३॥
इन्द्रायेन्दुः पवते काम्यं मधु।
नो गातुं कृणु सोम मीढ्वः॥ ४॥
व्य१व्ययं समया वारमर्षसि।
रिन्द्रस्य सोम जठरे समक्षरः॥ ५॥
ने स्वादुरिन्द्राय सहवीतनाम्ने।

elibrary.thearyasamaj.org

ीतितमं सूक्तम्

कता निवावरी; २१-३० पृश्नयोऽजाः; ३१-४० त्रय
मदः ॥ देवता—पवमानः सोमः ॥ छन्दः—१, ६, २१,
१२, १७, २०, २३, ३०, ३१, ३४-३६, ३८,
-५, ९, १०, १३, १६, १८, १९, २२, २५,
गती; १४, १५, २८, २९, ४३, ४८ पाद-
५ आर्चीस्वराड्जगती ॥ स्वरः—निषादः ॥

मदा॑ अर्षन्ति रघु॒जाइ॑व॒ त्मना॑।
मदि॑न्तमास॒ः परि॒ कोश॑मासते ॥ १ ॥
ोऽसृ॑क्षत॒ रथ्या॑सो॒ यथा॒ पृथ॑क्।
मिन्द्र॒मिन्द॑वो॒ मधु॑मन्त ऊ॒र्मय॑ः ॥ २ ॥
स्व॒र्वित्कोशं दि॒वो अद्रि॑मातरम्।
सोम॑ः पुना॒न इ॑न्द्रि॒याय॒ धाय॑से ॥ ३ ॥
दि॒व्या अ॑सृग्रन्पय॑सा॒ धरी॑मणि।
त्वा॑ मृजन्त्यृ॒षिषाण॒ वे॒धस॑ः ॥ ४ ॥

elibrary.thearyasamaj.org

वाचो अग्रियो गोषु गच्छति।
स्वायुधः सोतृभिः पूयते वृषा॥ १२॥
ऽव्ये ससार पवमान ऊर्मिणा।
शुचिर्धिया पवते सोम इन्द्र ते॥ १३॥
शमन्तरिक्षप्रा भुवनेष्वर्पितः।
मस्य पितरमा विवासति ॥ १४॥
त् यो अस्य धाम प्रथमं व्यानशे।
विश्वा अभि सं याति संयतः॥ १५॥
सखा सख्युर्न प्र मिनाति संगिरम्।
सोमः कलशे शतयाम्ना पथा॥ १६॥
वः पनस्युवः संवसनेष्वक्रमुः।
ऽ भि धेनवः पयसेमशिश्रयुः॥ १७॥
न्दो पवस्व पवमानो अस्त्रिधम्।
क्षमद्राजवन्मधुमत्सुवीर्यम् ॥ १८॥

elibrary.thearyasamaj.org

श्वानि कृण्वन्त्सुपथानि यज्यवे।
विरत्यो न क्रीळन्परि वारमर्षति॥ २६॥
हरिं नवन्तेऽव ता उदन्युवः।
तृतीये पृष्ठे अधि रोचने दिवः॥ २७॥
वं विश्वस्य भुवनस्य राजसि।
त्वमिन्दो प्रथमो धामधा असि॥ २८॥
वेमाः पञ्च प्रदिशो विधर्मणि।
वे तव ज्योतींषि पवमान सूर्यः॥ २९॥
देवेभ्यः सोम पवमान पूयसे।
भ्येमा विश्वा भुवनानि येमिरे॥ ३०॥
वृषा वनेष्ववव चक्रदद्धरिः।
शिशुं रिहन्ति मतयः पनिप्नतम्॥ ३१॥
तन्तुं तन्वानस्त्रिवृतं यथा विदे।

elibrary.thearyasamaj.org

द्रेतोधा इन्दो भुवनेष्वर्पितः।
तं त्वा विप्रा उप गिरेम आसते॥ ३९॥
यो वसानो महिषो वि गाहते।
हस्त्रभृष्टिर्जयति श्रवो बृहत्॥ ४०॥
श्वायुर्विश्वाः सुभरा अहर्दिवि।
इन्दुविन्द्रमस्मभ्यं याचतात्॥ ४१॥
प्र चेतसा चेतयते अनु द्युभिः।
च शंसं दैव्यं च धर्तरि॥ ४२॥
कृतुं रिहन्ति मधुनाभ्यञ्जते।
हिरण्यपावाः पशुमासु गृभ्णते॥ ४३॥
मही न धारात्यन्धो अर्षति।
यो न क्रीळन्नसरद् वृषा हरिः॥ ४४॥
मानो अह्नां भुवनेष्वर्पितः।

elibrary.thearyasamaj.org

भुर्धीर॑ उ॒शना॒ काव्ये॑न ।
मपी॒च्यं॑१॒॑ गुह्यं॒ नाम॒ गोना॑म् ॥ ३ ॥
वृषा॒ वृष्णे॒ परि॑ प॒वित्रे॑ अक्षाः ।
शश्वत्त॒मं ब॒र्हिरा वा॒ज्य॑स्थात् ॥ ४ ॥
ी म॒हे वाजा॑या॒मृता॑य॒ श्रवां॑सि ।
व॒स्यवो॒ न पृ॑त॒नाजो॒ अत्याः॑ ॥ ५ ॥
विश्वास॑र॒द्धोज॑ना पू॒यमा॑नः ।
र॒यिं तुञ्जा॑नो अ॒भि वाज॑मर्ष ॥ ६ ॥
े॒ सर्गो॒ न सृ॒ष्टो अ॑दधाव॒दर्वी॑ ।
ः गा ग॒व्यन्न॒भि शूरो॒ न सत्वा॑ ॥ ७ ॥
कू॒चि॒त्स॒तीरू॒र्वे गा वि॑वेद ।
सोम॑स्य ते पवत इन्द्र॒ धारा॑ ॥ ८ ॥
ना॒मिन्द्रे॑ण सोम स॒रथं॑ पुना॒नः ।

दि॒व्या न कोशा॑सो अ॒भ्रव॑र्षाः।
सु॒तासो॑ अ॒भि क॒लशाँ॑ असृग्रन्॥ ६॥
नेभिश॒स्ता दि॒व्या यथा॒ विट्।
स॒हस्रा॑प्साः पृतना॒षाण्न य॒ज्ञः॥ ७॥
बृ॒हद्भा॒भी॒रं तव॑ सोम॒ धाम॑।
द॒क्षाय्यो॑ अर्य॒मेवा॑सि सोम॥ ८॥

नवतितमं सूक्तम्

सोमः॥ छन्दः—१ पादनिचृत्त्रिष्टुप्; २, ५, टुप्; ४ निचृत्त्रिष्टुप्॥ स्वरः—धैवतः॥

द्वो न वृ॒ष्टिः पव॑मानो अक्षाः।
तु॒रु॒पस्थे॒ वन॒ आ च॒ सोम॑ः॥ १॥
ऋ॒तस्य॒ नाव॒मारु॑हद्रजि॒ष्ठाम्।
दुह॑ ई॒मि॑ पि॒ता दुह॑ ई॒मि॑ पि॒तुर्जाम्॥ २॥
हरि॑मरु॒षं दि॒वो अ॒स्य पति॑म्।

ीङ्गूषाणामवावशन्त वाणीः।
धून्वि रत्नधा दयते वार्याणि॥ २॥
जेता पवस्व सनिता धनानि।
षाळहः साह्वान्पृतनासु शत्रून्॥ ३॥
मीचीने आ पवस्वा पुरन्धी।
चिक्रदो महो अस्मभ्यं वाजान्॥ ४॥
मत्सीन्द्रमिन्दो पवमान विष्णुम्।
न्मत्सि महामिन्द्रमिन्दो मदाय॥ ५॥
विश्वा घनिघ्नद्दुरिता पवस्व।
यूयं पात स्वस्तिभिः सदा नः॥ ६॥

तृतीयोऽध्यायः॥
सूक्तानि १५, ऋचः १३५]

elibrary.thearyasamaj.org

elibrary.thearyasamaj.org

अस्मभ्यं तोका तनयानि भूरि।
ज्योङ् नः सूर्यं दृशये रिरीहि॥ ६॥

तितमं सूक्तम्

नः सोमः॥ छन्दः—१ भुरिक्त्रिष्टुप्; २, ४, त्रिष्टुप्; ६ त्रिष्टुप्॥ स्वरः—धैवतः॥

रथो न सर्जि सनये हियानः।
प्रति देवाँ अजुषत प्रयोभिः॥ १॥
नाम दधानः कविरस्य योनौ।
र्षयः सप्त विप्राः ॥ २॥
ोमः पुनानः सद एति नित्यम्।
नु जनान्यतते पञ्च धीरः॥ ३॥
विश्वे देवास्त्रय एकादशासः।
मृजन्ति त्वा नद्यः सप्त यह्वीः॥ ४॥
त्र विश्वे कारवः संनसन्त।

पुनानो वाताप्यं विश्वश्चन्द्रम्।
क्षू धियावसुर्जगम्यात् ॥ ५ ॥

वतितमं सूक्तम्

नः सोमः ॥ छन्दः—१ निचृत्त्रिष्टुप्; २, ३, ४ त्रिष्टुप्॥ स्वरः—धैवतः ॥

स्पर्धन्ते धियः सूर्ये न विशः।
न्व्रजं न पशुवर्धनाय मन्म ॥ १ ॥
स्वर्विदे भुवनानि प्रथन्त।
व ऋतायन्तीरभि वावश्र इन्दुम्॥ २ ॥
शूरो न रथो भुवनानि विश्वा।
क्षाय रायः पुरुभूषु नव्यः॥ ३ ॥
श्रियं वयो जरितृभ्यो दधाति।
वन्ति सत्या समिथा मितद्रौ ॥ ४ ॥
ज्योतिः कृणुहि मत्सि देवान्।

elibrary.thearyasamaj.org

वतितमं सूक्तम्

मानः सोमः ॥ छन्दः—१, ३, ११, १२, १४, १९,
४-१०, १३, १५, १८, २१, २४ निचृत्त्रिष्टुप्;
२२ पादनिचृत्त्रिष्टुप् ॥ स्वरः—धैवतः ॥

गव्यन्नेति हर्षते अस्य सेना।
आ सोमो वस्त्रा रभसानि दत्ते ॥ १ ॥
अश्वयैरनिशितं नमोभिः।
विद्वाँ एना सुमतिं यात्यच्छ ॥ २ ॥
महे सोम प्सरस इन्द्रपानः।
नो वरिवस्या पुनानः ॥ ३ ॥
सर्वतातये बृहते ।
दृहं वश्मि पवमान सोम ॥ ४ ॥
निता दिवो जनिता पृथिव्याः।
न्द्रस्य जनितोत विष्णोः ॥ ५ ॥

elibrary.thearyasamaj.org

ा वसानो अधि सानो अव्ये।
मदिन्तमो मत्सर इन्द्रपानः॥ १३॥
सहस्रसा वाजयुर्देववीतौ।
समुस्त्रियाभिः प्रतिरन्न आयुः॥ १४॥
ऽ त्यो न वाजी तरतीदरातीः।
व गातुः सुयमो न वोळ्हा॥ १५॥
र्ष गुह्यं चारु नाम ।
भि वायुमभि गा देव सोम॥ १६॥
गुम्भन्ति वह्निं मरुतो गणेन।
सन्त्सोमः पवित्रमत्येति रेभन्॥ १७॥
हस्त्रणीथः पदवीः कवीनाम्।
सोमो विराजमनु राजति ष्टुप्॥ १८॥

elibrary.thearyasamaj.org

वतितमं सूक्तम्

; ७-९ वृषगणो वासिष्ठः; १०, ११, १२ मन्युर्वासिष्ठः;
ासिष्ठः; १९, २०, २१ शक्तिर्वासिष्ठः; २२-२४ कर्ण-
२८, २९, ३० वसुक्रोवासिष्ठः; ३१-४४ पराशरः
वमानः सोमः॥ छन्दः—१, ६, १०, १२, १४,
, ३८, ३९, ४५, ४६, ५२, ५४, ५६ निचृत्
१७, २०, २३, २४, ३३, ४८, ५३ विराट्-
३०, ३४, ३५, ३७, ४२-४४, ४७, ५७,
, ५१, ५५ आर्चीस्वराट्त्रिष्टुप्; ३१,
० भुरिक्त्रिष्टुप्॥ स्वरः—धैवतः॥

देवो देवेभिः समपृक्त रसम्।
तेव सद्म पशुमान्ति होता॥ १॥
महान्कविर्निवचनानि शंसन्।
विचक्षणो जागृविर्देववीतौ॥ २॥
यशस्तरो यशसां क्षैतो अस्मे।
यूयं पात स्वस्तिभिः सदा नः॥ ३॥

elibrary.thearyasamaj.org

तरो रोम पवते अद्रिदुग्धः।
देवो देवस्य मत्सरो मदाय॥ ११॥
देवो देवान्त्स्वेन रसेन पृञ्चन्।
क्षिपो अव्यत सानो अव्ये॥ १२॥
नदयन्नेति पृथिवीमुत द्याम्।
प्रचेतयन्नर्षति वाचमेमाम्॥ १३॥
ईरयन्नेषि मधुमन्तमंशुम्।
वन्द्राय सोम परिषिच्यमानः॥ १४॥
ोदग्राभस्य नमयन्वधस्नैः।
व्युर्नो अर्ष परि सोम सिक्तः॥ १५॥
रौ पवस्व वरिवांसि कृण्वन्।
धि ष्णुना धन्व सानो अव्ये॥ १६॥
मिळावतीं शंगयीं जीरदानुम्।
वन्धूँरिमाँ अवराँ इन्दो वायून्॥ १७॥

न्द्रस्य वायोर्भि वीतिमर्ष।
भवा सोम द्रविणोवित्पुनानः॥ २५॥
क्षयं सुवीरं धन्वन्तु सोमाः।
होतारो न दिवियजो मन्द्रतमाः॥ २६॥
महे सोम प्सरसे देवपानः।
कृधि सुष्ठाने रोदसी पुनानः॥ २७॥
सिंहो न भीमो मनसो जवीयान्।
आ पवस्व सौमनसं न इन्दो॥ २८॥
सहस्रमेनाः कवयो मृजन्ति।
त्र पुरएतासि महतो धनस्य॥ २९॥
जा न मित्रं प्र मिनाति धीरः।
पवस्व विशे अस्या अजीतिम्॥ ३०॥
न्यत्पूतो अत्येष्यव्यान् ।

अप्रा रोदसी वि ष आवः।
स तू धनं कारिणे न प्र यंसत्॥ ३८॥
मीढ्वाँ अभि नो ज्योतिषावीत्।
वर्विदो अभि गा अद्रिमुष्णन्॥ ३९॥
जनयन्प्रजा भुवनस्य राजा।
बृहत्सोमो वावृधे सुवान इन्दुः॥ ४०॥
द्रभोऽ वृणीत देवान् ।
नयत्सूर्ये ज्योतिरिन्दुः ॥ ४१॥
मत्सि मित्रावरुणा पूयमानः।
त्सि द्यावापृथिवी देव सोम॥ ४२॥
पामीवां बाधमानो मृधश्च।
मिन्द्रस्य त्वं तव वयं सखायः॥ ४३॥
ीरं च न आ पवस्वा भगं च।
यं च न आ पवस्वा समद्रात्॥ ४४॥

elibrary.thearyasamaj.org

elibrary.thearyasamaj.org

ँश्चत्व इन्दो सरसि प्र धन्व।
पुरुमेधश्चित्तकवे नरं दात्॥ ५२॥
धि श्रुते श्रवाय्यस्य तीर्थे।
वृक्षं न पक्वं धूनवद्रणाय॥ ५३॥
श्चित्वे वा पृशने वा वधत्रे।
मित्राँ अपाचितो अचेतः ॥ ५४॥
धावसि पूयमानः ।
सि मघवा मघवद्भ्य इन्दो॥ ५५॥
मो विश्वस्य भुवनस्य राजा।
वारमव्यं समयाति याति॥ ५६॥
पदे रेभन्ति कवयो न गृध्राः।
भिः समञ्जते रूपमपां रसेन॥ ५७॥
कृतं वि चिनुयाम शश्वत्।
तिः सिन्धुः पृथिवी उत द्यौः॥ ५८॥

अद्रिसंहतम् ।
र्मिणम् ॥ ६ ॥
वारेण ।
ह गच्छति ॥ ७ ॥
र्धनम् ।
र्हयतः ॥ ८ ॥
रोदसी ।
विष्वणि ॥ ९ ॥
षिच्यसे ।
नासदे ॥ १० ॥
त्रे अक्षरन् ।
तः प्रातस्ताँ अप्रचेतसः ॥ ११ ॥
च सूर्यः ।
पस्त्यम् ॥ १२ ॥

elibrary.thearyasamaj.org

elibrary.thearyasamaj.org

पेः सुतः ।
गाहते ॥ ७ ॥
तो वि नीयसे ।
षीदसि ॥ ८ ॥

ततमं सूक्तम्
—पवमानः सोमः ॥ छन्दः—१, २, ४, ७,
; ५, ६, ८ अनुष्टुप् ॥ स्वरः—गान्धारः ॥

न्द्रस्य काम्यम् ।
रिहन्ति मातरः ॥ १ ॥
सं रयिम् ।
शुषो गृहे ॥ २ ॥
तन्यतुः ।
च सोम पुष्यसि ॥ ३ ॥
सुतस्य धावति ।

elibrary.thearyasamaj.org

मोऽध्यायः

रशततमं सूक्तम्

तिर्नाहुषः; ७-९ नहुषो मानवः; १०-१२ मनुः सांवरणः;
मः॥ छन्दः—१, ६, ७, ९, ११-१४ निचृदनुष्टुप्;
५, ८, १५, १६ अनुष्टुप्; १० पादनिचृदनुष्टुप्॥
६ गान्धारः; २, ३ षड्जः॥

मादयित्नवे । यो दीर्घजिह्वयम् ॥ १ ॥
र्दते सुतः । ॥ २ ॥
श्वाच्या धिया । ॥ ३ ॥
द्राय मन्दिनः ।

elibrary.thearyasamaj.org

ऽ॒ गोरधि॑ त्व॒चि ।
ृविद॑ः ॥ ११ ॥
दध्या॑शिरः ।
ध्रु॒वा घृ॒ते ॥ १२ ॥
त॒ तद्व॑चः ।
न भृग॑वः ॥ १३ ॥
न पु॒त्र ओ॒ण्यो॑ः ।
ोनि॑मा॒सद॑म् ॥ १४ ॥
स्त॒स्तम्भ॒ रोद॑सी ।
ोनि॑मा॒सद॑म् ॥ १५ ॥
व्ये॒ अधि॑ त्व॒चि ।
धे॑ति निष्कृ॒तम् ॥ १६ ॥

ऋतस्य मातरा ।
॥ ७ ॥
जं दिवः ।
॥ ८ ॥

शततमं सूक्तम्

सोमः ॥ छन्दः—१, ३ उष्णिक्; २, ५ निचृदुष्णिक्;
विराडुष्णिक् ॥ स्वरः—ऋषभः ॥

उद्यतम् ।
॥ १ ॥
अर्षति ।
॥ २ ॥
अर्षति ।
॥ ३ ॥
पदाभ्यः ।
॥ ४ ॥

elibrary.thearyasamaj.org

elibrary.thearyasamaj.org

गीरनूषत ।
॥ ४ ॥
रा असि ।
॥ ५ ॥
कं चिद्त्रिणम् ।
॥ ६ ॥

रशततमं सूक्तम्
पवमानः सोमः ॥ छन्दः—१, २ उष्णिक्;
५ विराडुष्णिक् ॥ स्वरः—ऋषभः ॥

भि गायत ।
र्भः ॥ १ ॥
ा अज्यते ।
॥ २ ॥
वीतये ।

elibrary.thearyasamaj.org

भ्णीत सान॒सिम् ।
॥ ३ ॥
येन्दो॒ परि॑ स्रव ।
॥ ४ ॥
वदर्शतः ।
॥ ५ ॥
मधु॑मत्तमः ।
त् ॥ ६ ॥
रोज॑सा ।
मदः ॥ ७ ॥
वावृधुः ।
॥ ८ ॥

elibrary.thearyasamaj.org

रशततमं सूक्तम्

॥ छन्दः—१, ४, ६, ९, १४, १७, २१ विराड्बृहती;
शाट्; ७, ११, १८, २०, २४, २६ निचृत्पङ्क्तिः;
५, २२ पङ्क्तिः; २३ पादनिचृद्बृहती ॥ स्वरः—१,
४, १७, १९, २१, २३, २५ मध्यमः; ३,
१८, २०, २२, २४, २६ पञ्चमः ॥

उत्तमं हविः ।
न्तरा सुषाव सोममद्रिभिः ॥ १ ॥
दब्धः सुरभिन्तरः ।
र्षसा श्रीणन्तो गोभिरुत्तरम् ॥ २ ॥
क्रतुरिन्दुर्विचक्षणः ॥ ३ ॥
अर्षसि ।
त्सो देव हिरण्ययः ॥ ४ ॥
त्रं सधस्थमासदत् ।
भिर्धूतो विचक्षणः ॥ ५ ॥
परि प्रियः ।

elibrary.thearyasamaj.org

यत प्रियः सूनुर्न मर्ज्यः ।
नदीष्वा गर्भस्त्योः ॥ १३ ॥
मद्यं मदम् ।
ो मत्सरासः स्वर्विदः ॥ १४ ॥
ो देव ऋतं बृहत् ।
प्र हिन्वान ऋतं बृहत् ॥ १५ ॥
राजा देवः समुद्रियः ॥ १६ ॥
वते सुतः ।
मृजन्त्यायवः ॥ १७ ॥
सोमो देवेषु रण्यति ।
नरः सीदन्वनेष्वव्यत ॥ १८ ॥
दिवेदिवे ।
व परिधीँरति ताँ इहि ॥ १९ ॥
सख्याय बभ्रु ऊधनि ।

elibrary.thearyasamaj.org

रशततमं सूक्तम्

क्तिः; ४, ५ उरुः; ६, ७ ऋजिष्वा; ८, ९ ऊर्ध्वसद्मा;
चयः॥ देवता—पवमानः सोमः॥ छन्दः—१, ९,
३ पादनिचृदुष्णिक्; ४, ६, १०, १२ स्वराड्-
, १६ पङ्क्तिः; १३ गायत्री; १४ निचृत्पङ्क्तिः॥
१५ ऋषभः; २, ४, ६, १०,१२ मध्यमः;
पञ्चमः; १३ षड्जः॥

ोम क्रतुवित्तमो मदः । ॥ १ ॥
यतेऽस्य पीता स्वर्विदः । छा वाजं नैतशः ॥ २ ॥
मानि द्युमत्तमः । ॥ ३ ॥
ते येन विप्रास आपिरे । णो येन श्रवांस्यानशुः ॥ ४ ॥
वारेभिः पवते मदिन्तमः ।

elibrary.thearyasamaj.org

र्वः प्रतप॒ञ्ज्योति॑षा॒ तमः॑।
दधे त्रि॒धात्वस्य॒ दंस॑सा॥ १२॥
रा॒याम॑ने॒ता य इळा॑नाम्।
॥ १३॥
रुतो॒ यस्य॑ वार्य॒मणा॒ भगः॑।
म॒ह॒ एन्द्र॒मव॑से म॒हे ॥ १४॥
र्य॒तः स्वा॑यु॒धो म॒दिन्त॑मः।
॥ १५॥
वि॑श समु॒द्रमि॑व॒ सिन्ध॑वः।
वे॑ दि॒वो वि॑ष्टम्भ उ॒त्त॒मः॥ १६॥

रशततमं सूक्तम्

-पवमानः सोमः॥ छन्दः—१, ७, ८, १०, १३-१५,
९, ११, १२, १९, २२ आर्चीस्वराड्गायत्री;
२१ आर्चीगायत्री॥ स्वरः—षड्जः॥

न् विश्वानि वृत्रा जघान॥ १४॥
भिः श्रीतस्य नृभिः सुतस्य॥ १५॥
स्तिरः पवित्रं वि वारमव्यम्॥ १६॥
द्रिर्मृजानो गोभिः श्रीणानः॥ १७॥
भिर्यमानो अद्रिभिः सुतः॥ १८॥
मिन्द्राय सोमः सहस्रधारः॥ १९॥
द्राय वृष्ण इन्दुं मदाय॥ २०॥
पो वसानं हरिं मृजन्ति॥ २१॥
शते श्रीणन्नुग्रो रिणन्नपः॥ २२॥

रशततमं सूक्तम्

मानः सोमः॥ छन्दः—१, २, १२ निचृदनुष्टुप्;
हती; ५, ६ पादनिचृद्बृहती; ९ बृहती; १०,
, १०-१२ गान्धारः; ४-९ मध्यमः॥

रं वृत्राणि सक्षणिः ।

elibrary.thearyasamaj.org

म॒हो गा॒हाद्दि॒व आ निर॑धुक्षत।
॥ ८ ॥
ा च॒ विश्वा॒ भुव॑नाभि म॒ज्मना॑।
से ॥ ९ ॥
शु॒र्न क्रीळ॒न्पव॑मानो अक्षाः।
॥ १० ॥
द्रा॒येन्दुः॑ पवते स्वा॒दुरू॒र्मिः।
॥ ११ ॥
प्र॒त्र॒क्षां॒स्यप॑ दुर्गहा॒णि ।
॥ १२ ॥

ोत्तरशततमं सूक्तम्
ता—पवमानः सोमः॥ छन्दः—१ निचृदष्टिः;
अष्टिः॥ स्वरः—मध्यमः॥
श्वा॒ द्वेषां॑सि तरति स्व॒युग्व॑भिः

नना ।
व तस्थिमेन्द्रायेन्दो परि स्रव ॥ ३ ॥
र्मुपमन्त्रिणः ।
डूक इच्छतीन्द्रायेन्दो परि स्रव ॥ ४ ॥

त्तरशततमं सूक्तम्

नः सोमः ॥ छन्दः—१, २, ७ विराट्पङ्क्तिः;
, ८-११ निचृत्पङ्क्तिः ॥ स्वरः—पञ्चमः ॥

वृत्रहा ।
वीर्यं महदिन्द्रायेन्दो परि स्रव ॥ १ ॥
ात्सोम मीढ्वः ।
र्षसा सुत इन्द्रायेन्दो परि स्रव ॥ २ ॥
दुहिताभरत् ।
रसमादधुरिन्द्रायेन्दो परि स्रव ॥ ३ ॥
त्यकर्मन् ।

elibrary.thearyasamaj.org

मुद आसते ।
ममृतं कृधीन्द्रायेन्दो परि स्रव ॥ ११ ॥

त्तरशततमं सूक्तम्

मानः सोमः ॥ छन्दः—१, २ विराट्पङ्क्तिः;
ः ॥ स्वरः—पञ्चमः ॥

पक्रमीत् ।
ाविधन्मन इन्द्रायेन्दो परि स्रव ॥ १ ॥
द्धर्धयन्गिरः ।
ीरुधां पतिरिन्द्रायेन्दो परि स्रव ॥ २ ॥
ीर ऋत्विजः ।
ाभि रक्ष न इन्द्रायेन्दो परि स्रव ॥ ३ ॥
भि रक्ष नः ।
किं चनाममदिन्द्रायेन्दो परि स्रव ॥ ४ ॥

ं मण्डलम् ॥

elibrary.thearyasamaj.org

॥ अथ दशमं मण्डलम् ॥

प्रथमोऽनुवाकः

[१] प्रथमं सूक्तम्

ऋषिः—त्रितः ॥ देवता—अग्निः ॥ छन्दः—१, ६ पादनिचृत्त्रिष्टुप्; २, ३ विराट्त्रिष्टुप्; ४, ५ निचृत्त्रिष्टुप्; ७ आर्चीस्वराट्त्रिष्टुप् ॥ स्वरः—धैवतः ॥

॥ २९ ॥ अग्रे॑ बृहन्नु॒षसा॑मू॒र्ध्वो अ॑स्थान्निर्ज॑गन्वान्तम॑सो॒ ज्योति॒षागा॑त्।
अ॒ग्निर्भा॒नुना॒ रुश॑ता॒ स्वङ्ग॒ आ जा॒तो विश्वा॒ सद्मा॒न्यप्राः॥ १॥
स जा॒तो गर्भो॑ असि॒ रोद॑स्यो॒रग्ने॒ चारु॒र्विभृ॑त॒ ओष॑धीषु।
चि॒त्रः शिशु॒: परि॒ तमां॑स्य॒क्तून्प्र मा॒तृभ्यो॒ अधि॒ कनि॑क्रदद्गाः॥ २॥
विष्णु॑रि॒त्था प॑र॒मम॑स्य वि॒द्वाञ्जा॒तो बृ॒हन्न॒भि पा॑ति तृ॒तीय॑म्।
आ॒सा यद॑स्य॒ पयो॒ अक्र॑त॒ स्वं सचे॑तसो॒ अ॒भ्यर्च॑न्त्यत्र॥ ३॥
अत॑ उ त्वा पितु॒भृतो॒ जनि॑त्रीरन्नावृ॒धं प्रति॑ चर॒न्त्यन्नैः॑।
ता ई॒ प्रत्ये॑षि॒ पुन॑र॒न्यरू॑पा॒ असि॒ त्वं वि॒क्षु मानु॑षीषु॒ होता॑॥ ४॥
होता॑रं चि॒त्रर॑थमध्व॒रस्य॑ य॒ज्ञस्य॑यज्ञस्य के॒तुं रु॒शन्त॑म्।
प्रत्य॑र्धिं दे॒वस्य॑देवस्य म॒ह्ना श्रि॒या त्वा॒ऽग्निमति॑थिं॒ जना॑नाम्॥ ५॥
स तु वस्त्रा॒ण्यध॒ पेश॑नानि॒ वसा॑नो अ॒ग्निर्नाभा॑ पृथि॒व्याः।
अ॒रु॒षो जा॒तः प॒द इळा॑याः पु॒रोहि॑तो राजन्यक्षीह दे॒वान्॥ ६॥
आ हि द्यावा॑पृथि॒वी अ॑ग्न उ॒भे सदा॑ पु॒त्रो न मा॒तरा॑ त॒तन्थ॑।
प्र या॒ह्यच्छो॑श॒तो य॑वि॒ष्ठाथा व॑ह सहस्ये॒ह दे॒वान्॥ ७॥

[२] द्वितीयं सूक्तम्

ऋषिः—त्रितः ॥ देवता—अग्निः ॥ छन्दः—१ पादनिचृत्त्रिष्टुप्; २, ५ निचृत्त्रिष्टुप्; ३, ४, ६, ७ त्रिष्टुप् ॥ स्वरः—धैवतः ॥

॥ ३० ॥ पि॒प्री॒हि दे॒वाँ उ॑श॒तो य॑विष्ठ वि॒द्वाँ ऋ॒तूँर्ऋ॑तुपते यजे॒ह ।
ये दैव्या॒ ऋत्वि॑ज॒स्तेभि॑रग्ने॒ त्वं होतॄ॑णाम॒स्यायॅजिष्ठः ॥ १॥
वेषि॑ होत्रमु॒त पोत्रं॑ जना॑नां मन्धा॒तासि॑ द्रविणो॒दा ऋ॒तावा॑।
स्वाहा॑ व॒यं कृ॑णवा॒मा ह॒वींषि॑ दे॒वो दे॒वान्य॑जत्व॒ग्निरर्ह॑न्॥ २॥

आ देवानामपि पन्थामगन्म यच्छक्नवाम तदनु प्रवोळ्हुम्।
अग्निर्विद्वान्त्स यजात्सेदु होता सो अध्वरान्त्स ऋतून्कल्पयाति॥ ३॥
यद्वो वयं प्रमिनाम व्रतानि विदुषां देवा अविदुष्टरासः।
अग्निष्टद्विश्वमा पृणाति विद्वान्येभिर्देवाँ ऋतुभिः कल्पयाति॥ ४॥
यत्पाकत्रा मनसा दीनदक्षा न यज्ञस्य मन्वते मर्त्यासः ।
अग्निष्टद्धोता क्रतुविद्विजानन्यजिष्ठो देवाँ ऋतुशो यजाति॥ ५॥
विश्वेषां ह्यध्वराणामनीकं चित्रं केतुं जनिता त्वा जजान।
स आ यजस्व नृवतीरनु क्षाः स्याहा इषः क्षुमतीर्विश्वजन्याः॥ ६॥
यं त्वा द्यावापृथिवी यं त्वापस्त्वष्टा यं त्वा सुजनिमा जजान।
पन्थामनु प्रविद्वान्पितृयाणं द्युमदग्ने समिधानो वि भाहि ॥ ७॥

[३] तृतीयं सूक्तम्

ऋषिः—त्रितः॥ देवता—अग्निः॥ छन्दः—१ पादनिचृत्त्रिष्टुप्; २, ३ निचृत्त्रिष्टुप्; ४ विराट्त्रिष्टुप्; ५-७ त्रिष्टुप्॥ स्वरः—धैवतः॥

॥ ३१ ॥ इनो राजन्नरतिः समिद्धो रौद्रो दक्षाय सुषुमाँ अदर्शि।
चिकित्वि भाति भासा बृहतासिक्नीमेति रुशतीमपाजन्॥ १॥
कृष्णां यदेनीमभि वर्पसा भूज्जनयन्योषां बृहतः पितुर्जाम्।
ऊर्ध्वं भानुं सूर्यस्य स्तभायन्दिवो वसुभिररतिर्वि भाति॥ २॥
भद्रो भद्रया सचमान आगात्स्वसारं जारो अभ्येति पश्चात्।
सुप्रकेतैर्द्युभिररग्निर्वितिष्ठन्रुशद्भिर्वर्णैरभि राममस्थात् ॥ ३॥
अस्य यामासो बृहतो न वग्नूनिन्धाना अग्नेः सख्युः शिवस्य।
ईड्यस्य वृष्णो बृहतः स्वासो भामासो यामन्नक्तवश्चिकित्रे॥ ४॥
स्वना न यस्य भामासः पवन्ते रोचमानस्य बृहतः सुदिवः।
ज्येष्ठेभिर्यस्तेजिष्ठैः क्रीळुमद्भिर्वर्षिष्ठेभिर्भानुभिर्नक्षति द्याम्॥ ५॥
अस्य शुष्मासो ददृशानपवेर्जेहमानस्य स्वनयन्नियुद्भिः ।
प्रत्नेभिर्यो रुशद्भिर्देवतमो वि रेभद्भिररतिर्भाति विभ्वा॥ ६॥
स आ वक्षि महि न आ च सत्सि दिवस्पृथिव्योररतिर्युवत्योः।
अग्निः सुतुकः सुतुकेभिरश्वै रभस्वद्भी रभस्वाँ एह गम्याः॥ ७॥

[४] चतुर्थं सूक्तम्

ऋषिः—त्रितः ॥ देवता—अग्निः ॥ छन्दः—१-४ निचृत्त्रिष्टुप्; ५, ६ त्रिष्टुप्; ७ विराट्त्रिष्टुप् ॥ स्वरः—धैवतः ॥

॥ ३२ ॥ प्र ते॑ यक्षि॒ प्र त॑ इयर्मि॒ मन्म॒ भुवो॒ यथा॒ वन्द्यो॑ नो॒ हवे॑षु।
धन्वन्नि॑व॒ प्रपा॑ अ॒सि॒ त्वम॑ग्न इयक्षवे॒ पूर॑वे प्रत्न राजन् ॥ १ ॥
यं त्वा॒ जना॑सो अ॒भि सं॒चर॑न्ति॒ गाव॑ उ॒ष्णमि॑व व्र॒जं य॑विष्ठ।
दू॒तो दे॒वाना॑मसि॒ मर्त्या॑नाम॒न्तर्म॒हाँश्च॑रसि रोच॒नेन॑ ॥ २ ॥
शिशुं॒ न त्वा॒ जेन्यं॑ व॒र्धय॑न्ती मा॒ता बि॑भर्ति सचन॒स्यमा॑ना।
धनो॒रधि॒ प्रव॑ता॒ यासि॒ हर्य॒ञ्जिगी॑षसे॒ पशु॑रि॒वाव॑सृष्टः ॥ ३ ॥
मू॒रा अ॑मूर॒ न व॒यं चि॑कित्वो महि॒त्वम॑ग्ने॒ त्वम॒ङ्ग वि॑त्से।
शये॑ व॒व्रिश्च॑रति जि॒ह्वया॒दन्ने॑रि॒ह्यते॑ युव॒तिं वि॒श्पति॒ः सन्॥ ४॥
कू॒चि॑ज्जायते॒ सन॑यासु॒ नव्यो॒ वने॑ तस्थौ पलि॒तो धू॒मके॑तुः।
अ॒स्ना॒तापो॑ वृष॒भो न प्र वे॑ति॒ सचे॑तसो॒ यं प्रण॑यन्त॒ मर्ती॑ः॥ ५॥
त॒नू॒त्यजे॑व॒ तस्क॑रा वन॒र्गू र॑शना॒भिर्द॒शभि॑र॒भ्यधी॑ताम् ।
इ॒यं ते॑ अग्ने॒ नव्य॑सी मनी॒षा यु॒क्ष्वा रथं॒ न शु॒चय॑द्भि॒रङ्गै॑ः॥ ६॥
ब्रह्म॑ च ते जातवेदो॒ नम॑श्चे॒यं च॒ गीः सद॒मिद्वर्ध॑नी भूत्।
रक्षा॑ णो अग्ने॒ तन॑यानि तो॒का रक्षो॒त न॑स्त॒न्वो॒३॒ अप्र॑युच्छन्॥ ७॥

[५] पञ्चमं सूक्तम्

ऋषिः—त्रितः ॥ देवता—अग्निः ॥ छन्दः—१ विराट्त्रिष्टुप्; २-५ त्रिष्टुप्; ६, ७ निचृत्त्रिष्टुप् ॥ स्वरः—धैवतः ॥

॥ ३३ ॥ एक॑ः समु॒द्रो ध॒रुणो॑ रयी॒णाम॒स्मद्धृ॒दो भूरि॑जन्मा॒ वि च॑ष्टे।
सिष॒क्त्यूर्ध्वो॒ नि॒ण्योरु॒पस्थ॒ उत्सस्य॒ मध्ये॒ निहि॑तं प॒दं वे॒ः॥ १॥
स॒मा॒नं नी॒ळं वृष॑णो॒ वसा॑ना॒ः सं ज॑ग्मिरे महि॒षा अ॒र्वती॑भिः।
ऋ॒तस्य॑ प॒दं क॒वय॒ो नि पा॑न्ति गु॒हा॒ नामा॑नि दधिरे॒ परा॑णि॥ २॥
ऋ॒ता॒यिनी॑ मा॒यिनी॒ सं द॑धाते मि॒त्वा शिशुं॑ जज्ञतु॒र्व॒र्धय॑न्ती।
विश्व॑स्य॒ नाभिं॒ चर॑तो ध्रु॒वस्य॑ क॒वेश्चि॒त्तन्तुं॒ मन॑सा वि॒यन्त॑ः॥ ३॥

ऋतस्य हि वर्तनयः सुजातमिषो वाजाय प्रदिवः सचन्ते।
अधीवासं रोदसी वावसाने घृतैरन्नैर्वावृधाते मधूनाम्॥ ४॥
सप्त स्वसॄररुषीर्वावशानो विद्वान्मध्व उज्जभारा दृशे कम्।
अन्तर्येमे अन्तरिक्षे पुराजा इच्छन्वव्रिमविदत्पूषणस्य ॥ ५॥
सप्त मर्यादाः कवयस्ततक्षुस्तासामेकामिद्भ्यंहुरो गात् ।
आयोर्ह स्कम्भ उपमस्य नीळे पथां विसर्गे धरुणेषु तस्थौ॥ ६॥
असच्च सच्च परमे व्योमन्दक्षस्य जन्मन्नदितेरुपस्थे ।
अग्निर्ह नः प्रथमजा ऋतस्य पूर्व आयुनि वृषभश्च धेनुः॥ ७॥

॥ इति सप्तमाष्टके पञ्चमोऽध्यायः ॥
[पञ्चमाध्याये वर्गाः ३३, सूक्तानि १९, ऋचः १८९]

अथ षष्ठोऽध्यायः

[६] षष्ठं सूक्तम्

ऋषिः—त्रितः॥ देवता—अग्निः॥ छन्दः—१ आर्चीस्वराट्त्रिष्टुप्; २ विराट्पङ्क्तिः; ३ निचृत्पङ्क्तिः; ४, ५ विराट्त्रिष्टुप्; ६ पङ्क्तिः; ७ पादनिचृत्त्रिष्टुप्॥
स्वरः—१, ४, ५, ७ धैवतः; २, ३, ६ पञ्चमः॥

॥ १॥ अयं स यस्य शर्मन्नवोभिरग्नेरेधते जरिताभिष्टौ ।
ज्येष्ठेभिर्यो भानुभिर्ऋषूणां पर्येति परिवीतो विभावा॥ १॥
यो भानुभिर्विभावा विभात्यग्निर्देवेभिर्ऋतावाजस्रः ।
आ यो विवाय सख्या सखिभ्योऽपरिह्वृतो अत्यो न सप्तिः॥ २॥
ईशे यो विश्वस्या देववीतेरीशे विश्वायुरुषसो व्युष्टौ।
आ यस्मिन्मना हवींष्यग्नावरिष्टरथः स्कभ्नाति शूषैः॥ ३॥
शूषेभिर्वृधो जुषाणो अर्कैर्देवाँ अच्छा रघुपत्वा जिगाति।
मन्द्रो होता स जुह्वा३ यजिष्ठः संमिश्लो अग्निरा जिघर्ति देवान्॥ ४॥
तमुस्त्रामिन्द्रं न रेजमानमग्निं गीर्भिर्नमोभिरा कृणुध्वम्।
आ यं विप्रासो मतिभिर्गृणन्ति जातवेदसं जुह्वं सहानाम्॥ ५॥
सं यस्मिन्विश्वा वसूनि जग्मुर्वाजे नाश्वाः सप्तीवन्त एवैः।
अस्मे ऊतीरिन्द्रवाततमा अर्वाचीना अग्न आ कृणुष्व॥ ६॥

अधा ह्यग्ने महा निषद्या सद्यो जज्ञानो हव्यो बभूथ।
तं ते देवासो अनु केतमायन्नधावर्धन्त प्रथमास ऊमाः॥ ७॥

[७] सप्तमं सूक्तम्

ऋषिः—त्रितः॥ देवता—अग्निः॥ छन्दः—१, ३, ५, ६ निचृत्त्रिष्टुप्; २, ४ त्रिष्टुप्; ७ विराट्त्रिष्टुप्॥ स्वरः—धैवतः॥

॥२॥ स्वस्ति नो दिवो अग्ने पृथिव्या विश्वायुर्धेहि यजथाय देव।
सचेमहि तव दस्म प्रकेतैरुरुष्या ण उरुभिर्देव शंसैः॥ १॥
इमा अग्ने मतयस्तुभ्यं जाता गोभिरश्वैरभि गृणन्ति राधः।
यदा ते मर्तो अनु भोगमानड्वसो दधानो मतिभिः सुजात॥ २॥
अग्निं मन्ये पितरमग्निमापिमग्निं भ्रातरं सदमित्सखायम्।
अग्नेरनीकं बृहतः सपर्यं दिवि शुक्रं यजतं सूर्यस्य॥ ३॥
सिध्रा अग्ने धियो अस्मे सनुत्रीर्यं त्रायसे दम आ नित्यहोता।
ऋतावा स रोहिदश्वः पुरुक्षुर्द्युभिरस्मा अहभिर्वाममस्तु॥ ४॥
द्युभिर्हितं मित्रमिव प्रयोगं प्रत्नमृत्विजमध्वरस्य जारम्।
बाहुभ्यामग्निमायवोऽ जनन्त विक्षु होतारं न्यसादयन्त ॥ ५॥
स्वयं यजस्व दिवि देव देवान् किं ते पाकः कृणवदप्रचेताः।
यथायज ऋतुभिर्देव देवानेवा यजस्व तन्वं सुजात ॥ ६॥
भवा नो अग्नेऽ वितोत गोपा भवा वयस्कृदुत नो वयोधाः।
रास्वा च नः सुमहो हव्यदातिं त्रास्वोत नस्तन्वो३ अप्रयुच्छन्॥ ७॥

[८] अष्टमं सूक्तम्

ऋषिः—त्रिशिरास्त्वाष्ट्रः॥ देवता—१-६ अग्निः; ७-९ इन्द्रः॥ छन्दः—१, ५-७, ९ निचृत्त्रिष्टुप्; २ विराट्त्रिष्टुप्; ३, ४, ८ पादनिचृत्त्रिष्टुप्॥ स्वरः—धैवतः॥

॥३॥ प्र केतुना बृहता यात्यग्निरा रोदसी वृषभो रोरवीति।
दिवश्चिदन्ताँ उपमाँ उदानळपामुपस्थे महिषो ववर्ध॥ १॥
मुमोद गर्भो वृषभः ककुद्मानस्रेमा वत्सः शिमीवाँ अरावीत्।
स देवतात्युद्यतानि कृण्वन्त्स्वेषु क्षयेषु प्रथमो जिगाति॥ २॥
आ यो मूर्धानं पित्रोररब्ध न्यध्वरे दधिरे सूरो अर्णः।
अस्य पत्मन्नरुषीरश्वबुध्ना ऋतस्य योनौ तन्वो जुषन्त॥ ३॥

उषउषो हि वसो अग्रमेषि त्वं यमयोरभवो विभावा।
ऋताय सप्त दधिषे पदानि जनयन्मित्रं तन्वे स्वायै॥ ४॥
भुवश्चक्षुर्महः ऋतस्य गोपा भुवो वरुणो यदृताय वेषि।
भुवो अपां नपाज्जातवेदो भुवो दूतो यस्य हव्यं जुजोषः॥ ५॥
॥४॥ भुवो यज्ञस्य रजसश्च नेता यत्रा नियुद्भिः सचसे शिवाभिः।
दिवि मूर्धानं दधिषे स्वर्षां जिह्वामग्ने चकृषे हव्यवाहम्॥ ६॥
अस्य व्रितः क्रतुना वव्रे अन्तरिच्छन्धीतिं पितुरेवैः परस्य।
सचस्यमानः पित्रोरुपस्थे जामि ब्रुवाण आयुधानि वेति॥ ७॥
स पित्र्याण्यायुधानि विद्वानिन्द्रेषित आप्त्यो अभ्ययुध्यत्।
त्रिशीर्षाणं सप्तरश्मिं जघन्वान्त्वाष्ट्रस्य चित्रिः ससृजे त्रितो गाः॥ ८॥
भूरीदिन्द्र उदिनक्षन्तमोजोऽवाभिनत्सत्पतिर्मन्यमानम्।
त्वाष्ट्रस्य चिद्विश्वरूपस्य गोनामाचक्राणस्त्रीणि शीर्षा परा वर्क्॥ ९॥

[९] नवमं सूक्तम्

ऋषिः—त्रिशिरास्त्वाष्ट्रः सिन्धुद्वीपो वाम्बरीषः॥ देवता—आपः॥ छन्दः—१-४, ६ गायत्री; ५ वर्धमाना गायत्री; ७ प्रतिष्ठा गायत्री; ८, ९ अनुष्टुप्॥ स्वरः—१-७ षड्जः; ८, ९ गान्धारः॥

॥५॥ आपो हि ष्ठा मयोभुवस्ता न ऊर्जे दधातन ।
महे रणाय चक्षसे ॥ १॥
यो वः शिवतमो रसस्तस्य भाजयतेह नः ।
उशतीरिव मातरः ॥ २॥
तस्मा अरं गमाम वो यस्य क्षयाय जिन्वथ ।
आपो जनयथा च नः ॥ ३॥
शं नो देवीरभिष्टय आपो भवन्तु पीतये ।
शं योरभि स्रवन्तु नः ॥ ४॥
ईशाना वार्याणां क्षयन्तीश्चर्षणीनाम् ।
अपो याचामि भेषजम् ॥ ५॥
अप्सु मे सोमो अब्रवीदन्तर्विश्वानि भेषजा ।
अग्निं च विश्वशंभुवम् ॥ ६॥

आपः पृणीत भेषजं वरूथं तन्वे३ मम ।
ज्योक्च सूर्यं दृशे ॥ ७ ॥
इदमापः प्र वहत यत्किं च दुरितं मयि ।
यद्वाहमभिदुद्रोह यद्वा शेप उतानृतम् ॥ ८ ॥
आपो अद्यान्वचारिषं रसेन समगस्महि ।
पयस्वानग्न आ गहि तं मा सं सृज वर्चसा ॥ ९ ॥

[१०] दशमं सूक्तम्

ऋषिः—१, ३, ५-७, ११, १३ यमी वैवस्वती; २, ४, ८-१०, १२, १४, यमो वैवस्वतः ॥
देवता—१, ३, ५-७, ११, १३ यमो वैवस्वतः; २, ४, ८-१०, १२, १४ यमी वैवस्वती ॥
छन्दः—१, २, ४, ६, ८ विराट्त्रिष्टुप्; ३, ११ पादनिचृत्त्रिष्टुप्; ५, ९, १०, १२ त्रिष्टुप्; ७, १३ आर्चीस्वराट्त्रिष्टुप्; १४ निचृत्त्रिष्टुप् ॥ स्वरः—धैवतः ॥

॥ ६ ॥ ओ चित्सखायं सख्या ववृत्यां तिरः पुरू चिदर्णवं जगन्वान् ।
पितुर्नपातमा दधीत वेधा अधि क्षमि प्रतरं दीध्यानः ॥ १ ॥
न ते सखा सख्यं वष्ट्येतत्सलक्ष्मा यद्विषुरूपा भवाति ।
महस्पुत्रासो असुरस्य वीरा दिवो धर्तारः उर्विया परि ख्यन् ॥ २ ॥
उशन्ति घा ते अमृतास एतदेकस्य चित्त्यजसं मर्त्यस्य ।
नि ते मनो मनसि धाय्यस्मे जन्युः पतिस्तन्वा१ मा विविश्याः ॥ ३ ॥
न यत्पुरा चकृमा कद्ध नूनमृता वदन्तो अनृतं रपेम ।
गन्धर्वो अप्स्वप्या च योषा सा नो नाभिः परमं जामि तन्नौ ॥ ४ ॥
गर्भे नु नौ जनिता दम्पती कर्देवस्त्वष्टा सविता विश्वरूपः ।
नकिरस्य प्र मिनन्ति व्रतानि वेद नावस्य पृथिवी उत द्यौः ॥ ५ ॥
॥ ७ ॥ को अस्य वेद प्रथमस्याह्नः क ईं ददर्श क इह प्र वोचत् ।
बृहन्मित्रस्य वरुणस्य धाम कदु ब्रव आहनो वीच्या नॄन् ॥ ६ ॥
यमस्य मा यम्यं१ काम आगन्त्समाने योनौ सहशेय्याय ।
जायेव पत्ये तन्वं रिरिच्यां वि चिद् वृहेव रथ्येव चक्रा ॥ ७ ॥
न तिष्ठन्ति न नि मिषन्त्येते देवानां स्पश इह ये चरन्ति ।
अन्येन मदाहनो याहि तूयं तेन वि वृह रथ्येव चक्रा ॥ ८ ॥

रात्रीभिरस्मा अहभिर्दशस्येत्सूर्यस्य चक्षुर्मुहुरुन्मिमीयात् ।
दिवा पृथिव्या मिथुना सबन्धू यमीर्यमस्य बिभृयादजामि ॥ ९ ॥
आ घा ता गच्छानुत्तरा युगानि यत्र जामयः कृणवन्नजामि ।
उप बर्बृहि वृषभाय बाहुमन्यमिच्छस्व सुभगे पतिं मत् ॥ १० ॥
॥८॥ किं भ्रातासद्यदनाथं भवाति किमु स्वसा यन्निर्ऋतिर्निगच्छात् ।
काममूता बह्वेतद्रपामि तन्वा मे तन्वं सं पिपृग्धि ॥ ११ ॥
न वा उ ते तन्वा तन्वं सं पपृच्यां पापमाहुर्यः स्वसारं निगच्छात् ।
अन्येन मत्प्रमुदः कल्पयस्व न ते भ्राता सुभगे वष्ट्येतत् ॥ १२ ॥
बतो बतासि यम नैव ते मनो हृदयं चाविदाम ।
अन्या किल त्वां कक्ष्येव युक्तं परि ष्वजाते लिबुजेव वृक्षम् ॥ १३ ॥
अन्यमू षु त्वं यम्यन्य उ त्वां परि ष्वजाते लिबुजेव वृक्षम् ।
तस्य वा त्वं मन इच्छा स वा तवाधा कृणुष्व संविदं सुभद्राम् ॥ १४ ॥

[११] एकादशं सूक्तम्

ऋषिः—हविर्धान आङ्गिः ॥ देवता—अग्निः ॥ छन्दः—१, २, ६ निचृज्जगती; ३-५ विराड्जगती; ७-९ त्रिष्टुप् ॥ स्वरः—१-६ निषादः; ७-९ धैवतः ॥

॥९॥ वृषा वृष्णे दुदुहे दोहसा दिवः पयांसि यह्वो अदितेरदाभ्यः ।
विश्वं स वेद वरुणो यथा धिया स यज्ञियो यजतु यज्ञियाँ ऋतून् ॥ १ ॥
रपद्गन्धर्वीरप्या च योषणा नदस्य नादे परि पातु मे मनः ।
इष्टस्य मध्ये अदितिर्नि धातु नो भ्राता नो ज्येष्ठः प्रथमो वि वोचति ॥ २ ॥
सो चिन्नु भद्रा क्षुमती यशस्वत्युषा उवास मनवे स्वर्वती ।
यदीमुशन्तमुशतामनु क्रतुमग्निं होतारं विदथाय जीजनन् ॥ ३ ॥
अध त्यं द्रप्सं विभ्वं विचक्षणं विराभरदिषितः श्येनो अध्वरे ।
यदी विशो वृणते दस्ममार्या अग्निं होतारमध धीरजायत ॥ ४ ॥
सदासि रण्वो यवसेव पुष्यते होत्राभिरग्ने मनुषः स्वध्वरः ।
विप्रस्य वा यच्छशमान उक्थ्यं वाजं ससवाँ उपयासि भूरिभिः ॥ ५ ॥
॥१०॥ उदीरय पितरा जार आ भगमियक्षति हर्यतो हृत्त इष्यति ।
विवक्ति वह्निः स्वपस्यते मखस्तविष्यते असुरो वेपते मती ॥ ६ ॥

यस्ते अग्ने सुमतिं मर्तो अक्षत्सहसः सूनो अति स प्र शृण्वे।
इषं दधानो वहमानो अश्वैरा स द्युमाँ अमवान्भूषति द्यून्॥ ७॥
यदग्न एषा समितिर्भवाति देवी देवेषु यजता यजत्र ।
रत्ना च यद्विभजासि स्वधावो भागं नो अत्र वसुमन्तं वीतात्॥ ८॥
श्रुधी नो अग्ने सदने सधस्थे युक्ष्वा रथममृतस्य द्रविलुम्।
आ नो वह रोदसी देवपुत्रे माकिर्देवानामप भूरिह स्याः॥ ९॥

[१२] द्वादशं सूक्तम्

ऋषिः—हविर्धान आङ्गिः॥ देवता—अग्निः॥ छन्दः—१, ३ विराट्त्रिष्टुप्; २, ४, ५, ७ निचृत्त्रिष्टुप; ६ आर्चीस्वराट्त्रिष्टुप्; ८ पादनिचृत्त्रिष्टुप्; ९ त्रिष्टुप्॥ स्वरः—धैवतः॥

॥ ११॥ द्यावा ह क्षामा प्रथमे ऋतेनाभिश्रावे भवतः सत्यवाचा।
देवो यन्मर्तान्यजथाय कृण्वन्त्सीदद्धोता प्रत्यङ् स्वमसुं यन्॥ १॥
देवो देवान्परिभूर्ऋतेन वहा नो हव्यं प्रथमश्चिकित्वान्।
धूमकेतुः समिधा भात्ऋजीको मन्द्रो होता नित्यो वाचा यजीयान्॥ २॥
स्वावृग्देवस्यामृतं यदी गोरतो जातासो धारयन्त उर्वी।
विश्वे देवा अनु तत्ते यजुर्गुर्दुहे यदेनी दिव्यं घृतं वाः॥ ३॥
अर्चामि वां वर्धायापो घृतस्नू द्यावाभूमी शृणुतं रोदसी मे।
अहा यद् द्यावोऽसुनीतिमयन्मध्वा नो अत्र पितरा शिशीताम्॥ ४॥
किं स्विन्नो राजा जगृहे कदस्यति व्रतं चकृमा को वि वेद।
मित्रश्चिद्धि ष्मा जुहुराणो देवाञ्छ्लोको न यातामपि वाजो अस्ति॥ ५॥

॥ १२॥ दुर्मन्त्वत्रामृतस्य नाम सलक्ष्मा यद्विषुरूपा भवाति ।
यमस्य यो मनवते सुमन्त्वग्ने तमृष्व पाह्यप्रयुच्छन् ॥ ६॥
यस्मिन्देवा विदथे मादयन्ते विवस्वतः सदने धारयन्ते ।
सूर्ये ज्योतिरदधुर्मास्य१क्तून्परि द्योतनिं चरतो अजस्रा ॥ ७॥
यस्मिन्देवा मन्मनि संचरन्त्यपीच्ये३ न वयमस्य विद्म ।
मित्रो नो अत्रादितिरनागान्त्सविता देवो वरुणाय वोचत् ॥ ८॥
श्रुधी नो अग्ने सदने सधस्थे युक्ष्वा रथममृतस्य द्रविलुम् ।
आ नो वह रोदसी देवपुत्रे माकिर्देवानामप भूरिह स्याः ॥ ९॥

[१३] त्रयोदशं सूक्तम्

ऋषिः—विवस्वानादित्यः ॥ देवता—हविर्धाने ॥ छन्दः—१ पादनिचृत्त्रिष्टुप्; २, ४ निचृत् त्रिष्टुप्; ३ विराट्त्रिष्टुप्; ५ निचृज्जगती ॥ स्वरः—१-४ धैवतः; ५ निषादः ॥

॥ १३ ॥ युजे वां ब्रह्म पूर्व्यं नमोभिर्वि श्लोक एतु पथ्येव सूरेः ।
शृण्वन्तु विश्वे अमृतस्य पुत्रा आ ये धामानि दिव्यानि तस्थुः ॥ १ ॥
यमेइव यतमाने यदैतं प्र वां भरन्मानुषा देवयन्तः ।
आ सीदतं स्वमु लोकं विदाने स्वास्थे भवतमिन्दवे नः ॥ २ ॥
पञ्च पदानि रुपो अन्वरोहं चतुष्पदीमन्वेमि व्रतेन ।
अक्षरेण प्रति मिम एतामृतस्य नाभावधि सं पुनामि ॥ ३ ॥
देवेभ्यः कमवृणीत मृत्युं प्रजायै कममृतं नावृणीत ।
बृहस्पतिं यज्ञमकृण्वत ऋषिं प्रियां यमस्तन्वं१ प्रारिरेचीत् ॥ ४ ॥
सप्त क्षरन्ति शिशवे मरुत्वते पित्रे पुत्रासो अप्यवीवतन्नृतम् ।
उभे इदस्योभयस्य राजत उभे यतेते उभयस्य पुष्यतः ॥ ५ ॥

[१४] चतुर्दशं सूक्तम्

ऋषिः—यमः ॥ देवता—१-५, १३-१६ यमः; ६ लिङ्गोक्ताः; ७-९ लिङ्गोक्ताः पितरो वा; १०-१२ श्वानौ ॥ छन्दः—१, १२ भुरिक्त्रिष्टुप्; २, ३, ७, ११ निचृत्त्रिष्टुप्; ४, ६ विराट्त्रिष्टुप्; ५, ९ पादनिचृत्त्रिष्टुप्; ८ आर्चीस्वराट्त्रिष्टुप्; १० त्रिष्टुप्; १३, १४ निचृदनुष्टुप्; १५ विराड्बृहती; १६ अनुष्टुप् ॥ स्वरः—१-१२ धैवतः; १३, १४, १६ गान्धारः; १५ मध्यमः ॥

॥ १४ ॥ परेयिवांसं प्रवतो महीरनु बहुभ्यः पन्थामनुपस्पशानम् ।
वैवस्वतं संगमनं जनानां यमं राजानं हविषा दुवस्य ॥ १ ॥
यमो नो गातुं प्रथमो विवेद नैषा गव्यूतिरपभर्तवा उ ।
यत्रा नः पूर्वे पितरः परेयुरेना जज्ञानाः पथ्या३ अनु स्वाः ॥ २ ॥
मातली कव्यैर्यमो अङ्गिरोभिर्बृहस्पतिर्ऋक्वभिर्वावृधानः ।
याँश्च देवा वावृधुर्ये च देवान्त्स्वाहान्ये स्वधयान्ये मदन्ति ॥ ३ ॥
इमं यम प्रस्तरमा हि सीदाङ्गिरोभिः पितृभिः संविदानः ।
आ त्वा मन्त्राः कविशस्ता वहन्त्वेना राजन्हविषा मादयस्व ॥ ४ ॥
अङ्गिरोभिरा गहि यज्ञियेभिर्यम वैरूपैरिह मादयस्व ।
विवस्वन्तं हुवे यः पिता तेऽस्मिन्यज्ञे बर्हिष्या निषद्य ॥ ५ ॥

॥ १५ ॥ अङ्गिरसो नः पितरो नवग्वा अथर्वाणो भृगवः सोम्यासः।
तेषां वयं सुमतौ यज्ञियानामपि भद्रे सौमनसे स्याम॥ ६ ॥
प्रेहि प्रेहि पथिभिः पूर्व्येभिर्यत्रा नः पूर्वे पितरः परेयुः।
उभा राजाना स्वधया मदन्ता यमं पश्यासि वरुणं च देवम्॥ ७ ॥
सं गच्छस्व पितृभिः सं यमेनेष्टापूर्तेन परमे व्योमन्।
हित्वायावद्यं पुनरस्तमेहि सं गच्छस्व तन्वा सुवर्चीः॥ ८ ॥
अपेत वीत वि च सर्पतातोऽस्मा एतं पितरो लोकमक्रन्।
अहोभिरद्भिरक्तुभिर्व्यक्तं यमो ददात्यवसानमस्मै ॥ ९ ॥
अति द्रव सारमेयौ श्वानौ चतुरक्षौ शबलौ साधुना पथा।
अथा पितॄन्त्सुविदत्राँ उपेहि यमेन ये सधमादं मदन्ति॥ १० ॥
॥ १६ ॥ यौ ते श्वानौ यम रक्षितारौ चतुरक्षौ पथिरक्षी नृचक्षसौ।
ताभ्यामेनं परि देहि राजन्त्स्वस्ति चास्मा अनमीवं च धेहि॥ ११ ॥
उरूणसावसुतृपा उदुम्बलौ यमस्य दूतौ चरतो जनाँ अनु।
तावस्मभ्यं दृशये सूर्याय पुनर्दातामसुमद्येह भद्रम्॥ १२ ॥
यमाय सोमं सुनुत यमाय जुहुता हविः ।
यमं ह यज्ञो गच्छत्यग्निदूतो अरंकृतः ॥ १३ ॥
यमाय घृतवद्धविर्जुहोत प्र च तिष्ठत ।
स नो देवेष्वा यमद्दीर्घमायुः प्र जीवसे ॥ १४ ॥
यमाय मधुमत्तमं राज्ञे हव्यं जुहोतन ।
इदं नम ऋषिभ्यः पूर्वजेभ्यः पूर्वेभ्यः पथिकृद्भ्यः ॥ १५ ॥
त्रिकद्रुकेभिः पतति षळुर्वीरेकमिद् बृहत् ।
त्रिष्टुब्गायत्री छन्दांसि सर्वा ता यम आहिता ॥ १६ ॥

[१५] पञ्चदशं सूक्तम्

ऋषिः—शङ्खो यामायनः॥ देवता—पितरः॥ छन्दः—१, २, ७, १२, १३, १४ विराट्त्रिष्टुप्; ३, ९, १० त्रिष्टुप्; ४, ८ पादनिचृत्त्रिष्टुप्; ५ आर्चीभुरिक्त्रिष्टुप्; ६ निचृत्त्रिष्टुप्; ११ निचृज्जगती॥ स्वरः—१-१०, १२-१४ धैवतः; ११ निषादः॥

॥ १७ ॥ उदीरतामवर उत्परास उन्मध्यमाः पितरः सोम्यासः ।
असुं य ईयुरवृका ऋतज्ञास्ते नोऽवन्तु पितरो हवेषु ॥ १ ॥

इदं पितृभ्यो नमो अस्त्वद्य ये पूर्वासो य उपरास ईयुः।
ये पार्थिवे रजस्या निषत्ता ये वा नूनं सुवृजनासु विक्षु॥ २॥
आहं पितॄन्त्सुविदत्राँ अवित्सि नपातं च विक्रमणं च विष्णोः।
बर्हिषदो ये स्वधया सुतस्य भजन्त पित्वस्त इहागमिष्ठाः॥ ३॥
बर्हिषदः पितर ऊत्य१र्वागिमा वो हव्या चकृमा जुषध्वम्।
त आ गतावसा शन्तमेनाथा नः शं योररपो दधात ॥ ४॥
उपहूताः पितरः सोम्यासो बर्हिष्येषु निधिषु प्रियेषु।
त आ गमन्तु त इह श्रुवन्त्वधि ब्रुवन्तु तेऽवन्त्वस्मान्॥ ५॥
॥ १८॥ आच्या जानु दक्षिणतो निषद्येमं यज्ञमभि गृणीत विश्वे।
मा हिंसिष्ट पितरः केन चिन्नो यद्व आगः पुरुषता करम॥ ६॥
आसीनासो अरुणीनामुपस्थे रयिं धत्त दाशुषे मर्त्याय।
पुत्रेभ्यः पितरस्तस्य वस्वः प्र यच्छत त इहोर्जं दधात॥ ७॥
ये नः पूर्वे पितरः सोम्यासोऽनूहिरे सोमपीथं वसिष्ठाः।
तेभिर्यमः संरराणो हवींष्युशन्नुशद्भिः प्रतिकाममत्तु ॥ ८॥
ये तातृषुर्देवत्रा जेहमाना होत्राविदः स्तोमतष्टासो अर्कैः।
आग्ने याहि सुविदत्रेभिरर्वाङ् सत्यैः कव्यैः पितृभिर्घर्मसद्भिः॥ ९॥
ये सत्यासो हविरदो हविष्पा इन्द्रेण देवैः सरथं दधानाः।
आग्ने याहि सहस्रं देववन्दैः परैः पूर्वैः पितृभिर्घर्मसद्भिः॥ १०॥
॥ १९॥ अग्निष्वात्ताः पितर एह गच्छत सदःसदः सदत सुप्रणीतयः।
अत्ता हवींषि प्रयतानि बर्हिष्यथा रयिं सर्ववीरं दधातन॥ ११॥
त्वमग्न ईळितो जातवेदोऽवाड्ढव्यानि सुरभीणि कृत्वी।
प्रादाः पितृभ्यः स्वधया ते अक्षन्नद्धि त्वं देव प्रयता हवींषि॥ १२॥
ये चेह पितरो ये च नेह याँश्च विद्म याँ उ च न प्रविद्म।
त्वं वेत्थ यति ते जातवेदः स्वधाभिर्यज्ञं सुकृतं जुषस्व॥ १३॥
ये अग्निदग्धा ये अनग्निदग्धा मध्ये दिवः स्वधया मादयन्ते।
तेभिः स्वराळसुनीतिमेतां यथावशं तन्वं कल्पयस्व॥ १४॥

[१६] षोडशं सूक्तम्

ऋषिः—दमनो यामायनः ॥ देवता—अग्निः ॥ छन्दः—१, ४, ७, ८ निचृत्त्रिष्टुप्; २, ५ विराट्त्रिष्टुप्; ३ भुरिक्त्रिष्टुप्; ६, ९ त्रिष्टुप्; १० स्वराट्त्रिष्टुप्; ११ अनुष्टुप्; १२ निचृदनुष्टुप्; १३, १४ विराडनुष्टुप् ॥ स्वरः—१-१० धैवतः; ११-१४ गान्धारः ॥

॥ २० ॥ मैनमग्ने वि दहो माभि शोचो मास्य त्वचं चिक्षिपो मा शरीरम् ।
यदा शृतं कृणवो जातवेदोऽथेमेनं प्र हिणुतात्पितृभ्यः ॥ १ ॥
शृतं यदा करसि जातवेदोऽथेमेनं परि दत्तात्पितृभ्यः ।
यदा गच्छात्यसुनीतिमेतामथा देवानां वशनीर्भवाति ॥ २ ॥
सूर्यं चक्षुर्गच्छतु वातमात्मा द्यां च गच्छ पृथिवीं च धर्मणा ।
अपो वा गच्छ यदि तत्र ते हितमोषधीषु प्रति तिष्ठा शरीरैः ॥ ३ ॥
अजो भागस्तपसा तं तपस्व तं ते शोचिस्तपतु तं ते अर्चिः ।
यास्ते शिवास्तन्वो जातवेदस्ताभिर्वहैनं सुकृतामु लोकम् ॥ ४ ॥
अव सृज पुनरग्ने पितृभ्यो यस्त आहुतश्चरति स्वधाभिः ।
आयुर्वसान उप वेतु शेषः सं गच्छतां तन्वा जातवेदः ॥ ५ ॥

॥ २१ ॥ यत्ते कृष्णः शकुन आतुतोद पिपीलः सर्प उत वा श्वापदः ।
अग्निष्टद्विश्वादगदं कृणोतु सोमश्च यो ब्राह्मणाँ आविवेश ॥ ६ ॥
अग्नेर्वर्म परि गोभिर्व्ययस्व सं प्रोर्णुष्व पीवसा मेदसा च ।
नेत्त्वा धृष्णुर्हरसा जर्हृषाणो दधृग्विधक्ष्यन्पर्यङ्ख्यातेः ॥ ७ ॥
इममग्ने चमसं मा वि जिह्वरः प्रियो देवानामुत सोम्यानाम् ।
एष यश्चमसो देवपानस्तस्मिन्देवा अमृता मादयन्ते ॥ ८ ॥
क्रव्यादमग्निं प्र हिणोमि दूरं यमराज्ञो गच्छतु रिप्रवाहः ।
इहैवायमितरो जातवेदा देवेभ्यो हव्यं वहतु प्रजानन् ॥ ९ ॥
यो अग्निः क्रव्यात्प्रविवेश वो गृहमिमं पश्यन्नितरं जातवेदसम् ।
तं हरामि पितृयज्ञाय देवं स घर्ममिन्वात्परमे सधस्थे ॥ १० ॥

॥ २२ ॥ यो अग्निः क्रव्यवाहनः पितॄन्यक्षदृतावृधः ।
प्रेदु हव्यानि वोचति देवेभ्यश्च पितृभ्य आ ॥ ११ ॥
उशन्तस्त्वा नि धीमह्युशन्तः समिधीमहि ।
उशन्नुशत आ वह पितॄन्हविषे अत्तवे ॥ १२ ॥

यं त्वमग्ने समदहस्तमु निर्वपया पुनः ।
क्रियाम्ब्वत्र रोहतु पाकदूर्वा व्यल्कशा ॥ १३ ॥
शीतिके शीतिकावति ह्लादिके ह्लादिकावति ।
मण्डूक्या३ सु सं गम इमं स्व१ग्निं हर्षय ॥ १४ ॥

द्वितीयोऽनुवाकः [१७] सप्तदशं सूक्तम्

ऋषिः—देवश्रवा यामायनः ॥ देवता—१, २ सरण्यूः; ३-६ पूषा; ७-९ सरस्वती; १०, १४ आपः; ११-१३ आपः सोमो वा ॥ छन्दः—१, ५, ८ विराट्त्रिष्टुप्; २, ६, १२ त्रिष्टुप्; ३, ४, ७, ९-११ निचृत्त्रिष्टुप्; १३ ककुम्मतीबृहती; १४ अनुष्टुप् ॥ स्वरः—१-१२ धैवतः; १३ मध्यमः; १४ गान्धारः ॥

॥ २३ ॥ त्वष्टा दुहित्रे वहतुं कृणोतीतीदं विश्वं भुवनं समेति ।
यमस्य माता पर्युह्यमाना महो जाया विवस्वतो ननाश ॥ १ ॥
अपागूहन्नमृतां मर्त्येभ्यः कृत्वी सवर्णामददुर्विवस्वते ।
उताश्विनावभरद्यत्तदासीदजहादु द्वा मिथुना सरण्यूः ॥ २ ॥
पूषा त्वेतश्च्यावयतु प्र विद्वाननष्टपशुर्भुवनस्य गोपाः ।
स त्वैतेभ्यः परि ददत्पितृभ्योऽग्निर्देवेभ्यः सुविदत्रियेभ्यः ॥ ३ ॥
आयुर्विश्वायुः परि पासति त्वा पूषा त्वा पातु प्रपथे पुरस्तात् ।
यत्रासते सुकृतो यत्र ते ययुस्तत्र त्वा देवः सविता दधातु ॥ ४ ॥
पूषेमा आशा अनु वेद सर्वाः सो अस्माँ अभयतमेन नेषत् ।
स्वस्तिदा आघृणिः सर्ववीरोऽप्रयुच्छन्पुर एतु प्रजानन् ॥ ५ ॥
॥ २४ ॥ प्रपथे पथामजनिष्ट पूषा प्रपथे दिवः प्रपथे पृथिव्याः ।
उभे अभि प्रियतमे सधस्थे आ च परा च चरति प्रजानन् ॥ ६ ॥
सरस्वतीं देवयन्तो हवन्ते सरस्वतीमध्वरे तायमाने ।
सरस्वतीं सुकृतो अह्वयन्त सरस्वती दाशुषे वार्यं दात् ॥ ७ ॥
सरस्वति या सरथं ययाथ स्वधाभिर्देवि पितृभिर्मदन्ती ।
आसद्यास्मिन्बर्हिषि मादयस्वानमीवा इष आ धेह्यस्मे ॥ ८ ॥
सरस्वतीं यां पितरो हवन्ते दक्षिणा यज्ञमभिनक्षमाणाः ।
सहस्रार्घमिळो अत्र भागं रायस्पोषं यजमानेषु धेहि ॥ ९ ॥

आपो॑ अ॒स्मान्मा॒तरः॑ शुन्धयन्तु घृ॒तेन॑ नो घृत॒प्वः॑ पुनन्तु।
विश्वं॒ हि रि॒प्रं प्र॒वह॑न्ति दे॒वीरुदिदा॑भ्यः शु॒चिरा पू॒त ए॑मि॥ १०॥

॥ २५॥ द्र॒प्सश्च॑स्कन्द प्रथ॒माँ अनु॒ द्यूनि॒मं च॒ योनि॒मनु॒ यश्च॒ पूर्वः॑।
स॒मा॒नं योनि॒मनु॑ सं॒चर॑न्तं द्र॒प्सं जु॑हो॒म्यनु॑ स॒प्त होत्राः॑ ॥ ११॥
यस्ते॑ द्र॒प्सः स्कन्द॑ति॒ यस्ते॑ अं॒शुर्बा॒हुच्यु॑तो धि॒षणा॑या उ॒पस्था॑त्।
अ॒ध्व॒र्योर्वा॒ परि॑ वा॒ यः प॒वित्रा॒त्तं ते॑ जुहोमि॒ मन॑सा॒ वष॑ट्कृतम्॥ १२॥
यस्ते॑ द्र॒प्सः स्क॒न्नो यस्ते॑ अं॒शुर॒वश्च॒ यः प॒रः स्व॒चा ।
अ॒यं दे॒वो बृ॒हस्पति॒ः सं तं सि॑ञ्चतु॒ राध॑से ॥ १३॥
पय॑स्वतीरोष॒धय॒ः पय॑स्वन्मामकं॒ वच॑ः ।
अ॒पां पय॑स्व॒दित्पय॒स्तेन॑ मा स॒ह शु॑न्धत ॥ १४॥

[१८] अष्टादशं सूक्तम्

ऋषिः—सङ्कुसुको यामायनः॥ देवता—१-४ मृत्युः; ५ धाता; ६ त्वष्टा; ७-१०, ११-१३ पितृमेधः; १४ पितृमेधः प्रजापतिर्वा॥ छन्दः—१, ५, ७-९ निचृत्त्रिष्टुप्; २-४, ६, १२, १३ त्रिष्टुप्; १० भुरिक्त्रिष्टुप्; ११ निचृत्पङ्क्तिः; १४ निचृदनुष्टुप्॥ स्वरः—१-१०, १२, १३ धैवतः; ११ पञ्चमः; १४ गान्धारः॥

॥ २६॥ परं॑ मृत्यो॒ अनु॒ परे॑हि॒ पन्थां॒ यस्ते॒ स्व इत॑रो॒ दे॒व॒यानात्॑।
चक्षु॑ष्मते शृण्व॒ते ते॑ ब्रवीमि॒ मा नः॑ प्र॒जां री॑रिषो॒ मोत वी॒रान्॥ १॥
मृ॒त्योः प॒दं यो॒प॒र्य॒न्तो॒ यदैत॒ द्राघी॑य॒ आयु॑ः प्रत॒रं दधा॑नाः।
आ॒प्या॒य॒मा॒नाः प्र॒जया॒ धने॑न शु॒द्धाः पू॒ता भ॑वत यज्ञियासः॥ २॥
इ॒मे जी॒वा वि मृ॒तैरा॑ववृत्र॒न्नभू॒द्भ्रद्रा दे॒व॒हू॒तिर्नो॑ अ॒द्य।
प्राञ्चो॑ अगाम नृ॒तये॒ हसा॑य॒ द्राघी॑य॒ आयु॑ः प्रत॒रं दधा॑नाः॥ ३॥
इ॒मं जी॒वेभ्य॑ः परि॒धिं द॑धामि॒ मैषां॑ नु॒ गा॒दप॑रो॒ अर्थ॑मे॒तम्।
श॒तं जी॑वन्तु श॒रद॑ः पु॒रू॒चीर॒न्तर्मृ॒त्युं द॑धतां॒ पर्व॑तेन॥ ४॥
यथा॒हान्य॒नुपू॒र्वं भव॑न्ति॒ यथ॒ ऋतव॑ ऋ॒तुभि॒र्यन्ति॑ सा॒धु।
यथा॒ न पूर्व॒मप॑रो॒ ज॒हा॒त्ये॒वा धा॑त॒रायूं॑षि कल्पयै॒षाम्॥ ५॥

॥ २७॥ आ रो॑ह॒तायु॒र्ज॒रसं॑ वृणा॒ना अ॑नुपू॒र्वं यत॑माना॒ यति॒ ष्ठ।
इ॒ह त्वष्टा॑ सु॒जनि॑मा स॒जोषा॑ दी॒र्घमायु॑ः करति जी॒वसे॑ वः॥ ६॥

इमा नारीरविधवाः सुपत्नीराञ्जनेन सर्पिषा सं विशन्तु।
अनश्रवोऽनमीवाः सुरत्ना आ रोहन्तु जनयो योनिमग्रे ॥ ७ ॥
उदीर्ष्व नार्यभि जीवलोकं गतासुमेतमुप शेष एहि।
हस्तग्राभस्य दिधिषोस्तवेदं पत्युर्जनित्वमभि सं बभूथ ॥ ८ ॥
धनुर्हस्तादाददानो मृतस्यास्मे क्षत्राय वर्चसे बलाय।
अत्रैव त्वमिह वयं सुवीरा विश्वाः स्पृधो अभिमातीर्जयेम ॥ ९ ॥
उप सर्प मातरं भूमिमेतामुरुव्यचसं पृथिवीं सुशेवाम्।
ऊर्णम्रदा युवतिर्दक्षिणावत एषा त्वा पातु निर्ऋतेरुपस्थात् ॥ १० ॥
॥ २८ ॥ उच्छ्वञ्चस्व पृथिवि मा नि बाधथाः सूपायनास्मै भव सूपवञ्चना।
माता पुत्रं यथा सिचाभ्येनं भूम ऊर्णुहि ॥ ११ ॥
उच्छ्वञ्चमाना पृथिवी सु तिष्ठतु सहस्रं मित उप हि श्रयन्ताम्।
ते गृहासो घृतश्चुतो भवन्तु विश्वाहास्मै शरणाः सन्त्वत्र ॥ १२ ॥
उत्ते स्तभ्नामि पृथिवीं त्वत्परीमं लोगं निदधन्मो अहं रिषम्।
एतां स्थूणां पितरो धारयन्तु तेऽत्रा यमः सादना ते मिनोतु ॥ १३ ॥
प्रतीचीने मामहनीष्वाः पर्णमिवा दधुः ।
प्रतीचीं जग्रभा वाचमश्वं रशनया यथा ॥ १४ ॥

॥ इति सप्तमाष्टके षष्ठोऽध्यायः ॥
[षष्ठाध्याये वर्गाः २८, सूक्तानि १३, ऋचः १४१]

अथ सप्तमोऽध्यायः

[१९] एकोनविंशं सूक्तम्

ऋषिः—मथितो यामायनो भृगुर्वा वारुणिश्च्यवनो वा भार्गवः ॥ देवता—१[१], २-८ आपो गावो वा; १[२] अग्नीषोमौ ॥ छन्दः—१, ३-५ निचृदनुष्टुप्; २ विराडनुष्टुप्; ६ गायत्री; ७, ८ अनुष्टुप् ॥ स्वरः—१-५, ७, ८ गान्धारः; ६ षड्जः ॥

॥ १ ॥ नि वर्तध्वं मानु गाताऽस्मान्त्सिषक्त रेवतीः ।
अग्नीषोमा पुनर्वसू अस्मे धारयतं रयिम् ॥ १ ॥
पुनरेना नि वर्तय पुनरेना न्या कुरु ।
इन्द्र एणा नि यच्छत्वग्निरेना उपाजतु ॥ २ ॥

पुनरेता नि वर्तन्तामस्मिन्पुष्यन्तु गोपतौ ।
इहैवाग्ने नि धारयेह तिष्ठतु या रयिः ॥ ३ ॥
यन्नियानं न्ययनं संज्ञानं यत्परायणम् ।
आवर्तनं निवर्तनं यो गोपा अपि तं हुवे ॥ ४ ॥
य उदानड् व्ययनं य उदानट् परायणम् ।
आवर्तनं निवर्तनमपि गोपा नि वर्तताम् ॥ ५ ॥
आ निवर्त नि वर्तय पुनर्न इन्द्र गा देहि ।
जीवाभिर्भुनजामहै ॥ ६ ॥
परि वो विश्वतो दध ऊर्जा घृतेन पयसा ।
ये देवाः के च यज्ञियास्ते रय्या सं सृजन्तु नः ॥ ७ ॥
आ निवर्तन वर्तय नि निवर्तन वर्तय ।
भूम्याश्चतस्रः प्रदिशस्ताभ्य एना नि वर्तय ॥ ८ ॥

[२०] विंशं सूक्तम्

ऋषिः—विमद ऐन्द्रः प्राजापत्यो वा वसुकृद्वा वासुक्रः ॥ देवता—अग्निः ॥ छन्दः—१ आसुरीत्रिष्टुप्; २, ९ अनुष्टुप्; ३ पादनिचृद्गायत्री; ४, ५, ७ निचृद्गायत्री; ६ गायत्री; ८ विराड्गायत्री; १० त्रिष्टुप् ॥ स्वरः—१, १० धैवतः; २, ९ गान्धारः; ३-८ षड्जः ॥

॥ २ ॥ भद्रं नो अपि वातय मनः ॥ १ ॥
अग्निमीळे भुजां यविष्ठं शासा मित्रं दुर्धरीतुम् ।
यस्य धर्मन्त्स्वरेनीः सपर्यन्ति मातुरूधः ॥ २ ॥
यमासा कृपनीळं भासाकेतुं वर्धयन्ति। भ्राजन्ते श्रेणिदन्॥ ३ ॥
अर्यो विशां गातुरेति यदानड् दिवो अन्तान्। कविरभ्रं दीद्यानः॥ ४ ॥
जुषद्ध्व्या मानुषस्योर्ध्वस्तस्थावृभ्वा यज्ञे। मिन्वन्त्सद्म पुर एति॥ ५ ॥
स हि क्षेमो हविर्यज्ञः श्रुष्टीदस्य गातुरेति। अग्निं देवा वाशीमन्तम्॥ ६ ॥
॥ ३ ॥ यज्ञासाहं दुवस इषेऽग्निं पूर्वस्य शेवस्य। अद्रेः सूनुमायुमाहुः॥ ७ ॥
नरो ये के चास्मदा विश्वेत्ते वाम आ स्युः। अग्निं हविषा वर्धन्तः॥ ८ ॥
कृष्णः श्वेतोऽरुषो यामो अस्य ब्रध्न ऋज्र उत शोणो यशस्वान्।
हिरण्यरूपं जनिता जजान ॥ ९ ॥

एवा ते अग्ने विमदो मनीषामूर्जो नपादमृतेभिः सजोषाः।
गिर आ वक्षत्सुमतीरियान इषमूर्जं सुक्षितिं विश्वमाभाः ॥ १० ॥

[२१] एकविंशं सूक्तम्

ऋषिः—विमद ऐन्द्रः प्राजापत्यो वा वसुकृद्वा वासुक्रः ॥ देवता—अग्निः ॥ छन्दः—१, ४, ८ निचृत् पङ्क्तिः; २ पादनिचृत्पङ्क्तिः; ३, ५, ७ विराट्पङ्क्तिः; ६ आर्चीपङ्क्तिः ॥ स्वरः—पञ्चमः ॥

॥ ४ ॥ आग्निं न स्ववृक्तिभिर्होतारं त्वा वृणीमहे ।
यज्ञाय स्तीर्णबर्हिषे वि वो मदे शीरं पावकशोचिषं विवक्षसे ॥ १ ॥
त्वामु ते स्वाभुवः शुम्भन्त्यश्वराधसः ।
वेति त्वामुपसेचनी वि वो मद ऋजीतिरग्न आहुतिर्विवक्षसे ॥ २ ॥
त्वे धर्माण आसते जुहूभिः सिञ्चतीरिव ।
कृष्णा रूपाण्यर्जुना वि वो मदे विश्वा अधि श्रियो धिषे विवक्षसे ॥ ३ ॥
यमग्ने मन्यसे रयिं सहसावन्नमर्त्य ।
तमा नो वाजसातये वि वो मदे यज्ञेषु चित्रमा भर विवक्षसे ॥ ४ ॥
अग्निर्जातो अथर्वणा विदद्विश्वानि काव्या ।
भुवद्दूतो विवस्वतो वि वो मदे प्रियो यमस्य काम्यो विवक्षसे ॥ ५ ॥

॥ ५ ॥ त्वां यज्ञेष्वीळतेऽग्ने प्रयत्यध्वरे ।
त्वं वसूनि काम्या वि वो मदे विश्वा दधासि दाशुषे विवक्षसे ॥ ६ ॥
त्वां यज्ञेष्वृत्विजं चारुमग्ने नि षेदिरे ।
घृतप्रतीकं मनुषो वि वो मदे शुक्रं चेतिष्ठमक्षभिर्विवक्षसे ॥ ७ ॥
अग्ने शुक्रेण शोचिषोरु प्रथयसे बृहत् ।
अभिक्रन्दन्वृषायसे वि वो मदे गर्भं दधासि जामिषु विवक्षसे ॥ ८ ॥

[२२] द्वाविंशं सूक्तम्

ऋषिः—विमद ऐन्द्रः प्राजापत्यो वा वसुकृद्वा वासुक्रः ॥ देवता—इन्द्रः ॥ छन्दः—१, ४, ८, १०, १४ पादनिचृद्बृहती; २, ६, १२, १३ निचृदनुष्टुप्; ३, ११ विराड्बृहती; ५ पादनिचृदनुष्टुप्; ७ आर्च्यनुष्टुप्; ९ अनुष्टुप्; १५ निचृत्त्रिष्टुप् ॥ स्वरः—१, ३, ४, ८, १०, ११, १४ मध्यमः; २, ५-७, ९, १२, १३ गान्धारः; १५ धैवतः ॥

॥ ६ ॥ कुह श्रुत इन्द्रः कस्मिन्नद्य जने मित्रो न श्रूयते ।
ऋषीणां वा यः क्षये गुहा वा चर्कृषे गिरा ॥ १ ॥
इह श्रुत इन्द्रो अस्मे अद्य स्तवे वज्रीचीषमः ।
मित्रो न यो जनेष्वा यशश्चक्रे असाम्या ॥ २ ॥

महो यस्पतिः शवसो असाम्या महो नृम्णस्य तूतुजिः।
भर्ता वज्रस्य धृष्णोः पिता पुत्रमिव प्रियम् ॥ ३ ॥
युजानो अश्वा वातस्य धुनी देवो देवस्य वज्रिवः ।
स्यन्ता पथा विरुक्मता सृजानः स्तोष्यध्वनः ॥ ४ ॥
त्वं त्या चिद्वातस्याश्वागा ऋज्रा त्मना वहध्यै ।
ययोर्देवो न मर्त्यो यन्ता नकिर्विदाय्यः ॥ ५ ॥
॥ ७ ॥ अध ग्मन्तोशना पृच्छते वां कदर्था न आ गृहम् ।
आ जग्मथुः पराकाद्दिवश्च ग्मश्च मर्त्यम् ॥ ६ ॥
आ न इन्द्र पृक्षसेऽस्माकं ब्रह्मोद्यतम् ।
तत्त्वा याचामहेऽवः शुष्णं यद्धन्नमानुषम् ॥ ७ ॥
अकर्मा दस्युरभि नो अमन्तुरन्यव्रतो अमानुषः ।
त्वं तस्यामित्रहन्वधर्दासस्य दम्भय ॥ ८ ॥
त्वं न इन्द्र शूर शूरैरुत त्वोतासो बर्हणा ।
पुरुत्रा ते वि पूर्तयो नवन्त क्षोणयो यथा ॥ ९ ॥
त्वं तान्वृत्रहत्ये चोदयो नृन्कार्पाणे शूर वज्रिवः ।
गुहा यदी कवीनां विशां नक्षत्रशवसाम् ॥ १० ॥
॥ ८ ॥ मक्षू ता त इन्द्र दानाप्रंस आक्षाणे शूर वज्रिवः ।
यद्ध शुष्णस्य दम्भयो जातं विश्वं सयावभिः ॥ ११ ॥
माकुर्ध्यगिन्द्र शूर वस्वीरस्मे भूवन्नभिष्टयः ।
वयंवयं त आसां सुम्ने स्याम वज्रिवः ॥ १२ ॥
अस्मे ता त इन्द्र सन्तु सत्याहिंसन्तीरुपस्पृशः ।
विद्याम यासां भुजो धेनूनां न वज्रिवः ॥ १३ ॥
अहस्ता यदपदी वर्धत क्षाः शचीभिर्वेद्यानाम् ।
शुष्णं परि प्रदक्षिणिद्विश्वार्यवे नि शिश्नथः ॥ १४ ॥
पिबापिबेदिन्द्र शूर सोमं मा रिषण्यो वसवान वसुः सन्।
उत त्रायस्व गृणतो मघोनो महश्च रायो रेवतस्कृधी नः ॥ १५ ॥

[२३] त्रयोविंशं सूक्तम्

ऋषिः—विमद ऐन्द्रः प्राजापत्यो वा वसुकृद्वा वासुक्रः ॥ देवता—इन्द्रः ॥ छन्दः—१ विराट्त्रिष्टुप्; २, ४ आर्चीभुरिग्जगती; ३ निचृज्जगती; ५, ७ निचृत्त्रिष्टुप्; ६ आर्चीस्वराड्जगती ॥ स्वरः—१, ५, ७ धैवतः; २-४, ६ निषादः ॥

॥ ९ ॥ यजामह इन्द्रं वज्रदक्षिणं हरीणां रथ्यं१ विव्रतानाम् ।
प्र श्मश्रु दोधुवदूर्ध्वथा भूद्वि सेनाभिर्दयमानो वि राधसा ॥ १ ॥
हरी न्वस्य या वने विदे वस्विन्द्रो मघैर्मघवा वृत्रहा भुवत् ।
ऋभुर्वाज ऋभुक्षाः पत्यते शवोऽव क्ष्णौमि दासस्य नाम चित् ॥ २ ॥
यदा वज्रं हिरण्ययमिदथा रथं हरी यमस्य वहतो वि सूरिभिः ।
आ तिष्ठति मघवा सनश्रुत इन्द्रो वाजस्य दीर्घश्रवसस्पतिः ॥ ३ ॥
सो चिन्नु वृष्टिर्यूथ्या३ स्वा सचाँ इन्द्रः श्मश्रूणि हरिताभि प्रुष्णुते ।
अव वेति सुक्षयं सुते मधूदिद्धूनोति वातो यथा वनम् ॥ ४ ॥
यो वाचा विवाचो मृध्रवाचः पुरू सहस्राशिवा जघान ।
तत्तदिदस्य पौंस्यं गृणीमसि पितेव यस्तविषीं वावृधे शवः ॥ ५ ॥
स्तोमं त इन्द्र विमदा अजीजनन्नपूर्व्यं पुरुतमं सुदानवे ।
विद्मा ह्यस्य भोजनमिनस्य यदा पशुं न गोपाः करामहे ॥ ६ ॥
माकिर्न एना सख्या वि यौषुस्तव चेन्द्र विमदस्य च ऋषेः ।
विद्मा हि ते प्रमतिं देव जामिवदस्मे ते सन्तु सख्या शिवानि ॥ ७ ॥

[२४] चतुर्विंशं सूक्तम्

ऋषिः—विमद ऐन्द्रः प्राजापत्यो वा वसुकृद्वा वासुक्रः ॥ देवता—१-३ इन्द्रः; ४-६ अश्विनौ ॥ छन्दः—१ आस्तारपङ्क्तिः; २ आर्चीस्वराट्पङ्क्तिः; ३ शङ्कुमती पङ्क्तिः; ४, ६ अनुष्टुप्; ५ निचृदनुष्टुप् ॥ स्वरः—१-३ पञ्चमः; ४-६ गान्धारः ॥

॥ १० ॥ इन्द्र सोममिमं पिब मधुमन्तं चमू सुतम् ।
अस्मे रयिं नि धारय वि वो मदे सहस्त्रिणं पुरूवसो विवक्षसे ॥ १ ॥
त्वां यज्ञेभिरुक्थैरुप हव्येभिरीमहे ।
शचीपते शचीनां वि वो मदे श्रेष्ठं नो धेहि वार्यं विवक्षसे ॥ २ ॥
यस्पतिर्वार्याणामसि रध्रस्य चोदिता ।
इन्द्र स्तोतृणामविता वि वो मदे द्विषो नः पाह्यंहसो विवक्षसे ॥ ३ ॥

युवं शक्रा मायाविना समीची निरमन्थतम् ।
विमदेन यदीळिता नासत्या निरमन्थतम् ॥ ४ ॥
विश्वे देवा अकृपन्त समीच्योर्निष्पर्तन्त्योः ।
नासत्यावब्रुवन्देवाः पुनरा वहतादिति ॥ ५ ॥
मधुमन्मे परायणं मधुमत्पुनरायनम् ।
ता नौ देवा देवतया युवं मधुमतस्कृतम् ॥ ६ ॥

[२५] पञ्चविंशं सूक्तम्

ऋषिः—विमद ऐन्द्रः प्राजापत्यो वा वसुकृद्वा वासुक्रः ॥ देवता—सोमः ॥ छन्दः—१, २, ६, १०, ११ आस्तारपङ्क्तिः; ३-५ आर्षीनिचृत्पङ्क्तिः; ७-९ आर्षीविराट्पङ्क्तिः ॥ स्वरः—पञ्चमः ॥

॥ ११ ॥ भद्रं नो अपि वातय मनो दक्षमुत क्रतुम् ।
अधा ते सख्ये अन्धसो वि वो मदे रणन्गावो न यवसे विवक्षसे ॥ १ ॥
हृदिस्पृशस्त आसते विश्वेषु सोम धामसु ।
अधा कामा इमे मम वि वो मदे वि तिष्ठन्ते वसूयवो विवक्षसे ॥ २ ॥
उत व्रतानि सोम ते प्राहं मिनामि पाक्या ।
अधा पितेव सूनवे वि वो मदे मृळा नो अभि चिद्वुधाद्विवक्षसे ॥ ३ ॥
समु प्र यन्ति धीतयः सगोसोऽवताँइव ।
क्रतुं नः सोम जीवसे वि वो मदे धारया चमसाँइव विवक्षसे ॥ ४ ॥
तव त्ये सोम शक्तिभिर्निकामासो व्यृण्विरे ।
गृत्सस्य धीरास्तवसो वि वो मदे व्रजं गोमन्तमश्विनं विवक्षसे ॥ ५ ॥
॥ १२ ॥ पशुं नः सोम रक्षसि पुरुत्रा विष्ठितं जगत् ।
समाकृणोषि जीवसे वि वो मदे विश्वा संपश्यन्भुवना विवक्षसे ॥ ६ ॥
त्वं नः सोम विश्वतो गोपा अदाभ्यो भव ।
सेधा राजन्नप स्त्रिधो वि वो मदे मा नो दुःशंस ईशता विवक्षसे ॥ ७ ॥
त्वं नः सोम सुक्रतुर्वयोधेयाय जागृहि ।
क्षेत्रवित्तरो मनुषो वि वो मदे द्रुहो नः पाह्यंहसो विवक्षसे ॥ ८ ॥
त्वं नो वृत्रहन्तमेन्द्रस्येन्दो शिवः सखा ।
यत्सीं हवन्ते समिथे वि वो मदे युध्यमानास्तोकसातौ विवक्षसे ॥ ९ ॥

अयं घ स तुरो मद इन्द्रस्य वर्धत प्रियः ।
अयं कक्षीवतो महो वि वो मदे मतिं विप्रस्य वर्धयद्विवक्षसे ॥ १० ॥
अयं विप्राय दाशुषे वाजाँ इयर्ति गोमतः ।
अयं सप्तभ्य आ वरं वि वो मदे प्रान्धं श्रोणं च तारिषद्विवक्षसे ॥ ११ ॥

[२६] षड्विंशं सूक्तम्

ऋषिः—विमदः ऐन्द्रः प्राजापत्यो वा वसुकृद्वा वासुक्रः ॥ देवता—पूषा ॥ छन्दः—१ उष्णिक्; २ आर्चीस्वराडनुष्टुप्; ३ ककुम्मत्यनुष्टुप्; ४ आर्चीनिचृदुष्णिक्; ५-८ पादनिचृदनुष्टुप्; ९ आर्चीविराडनुष्टुप् ॥ स्वरः—१, ४ ऋषभः; २, ३, ५-९ गान्धारः ॥

॥ १३ ॥ प्र ह्यच्छा मनीषाः स्पार्हा यन्ति नियुतः ।
प्र दस्रा नियुद्रथः पूषा अविष्टु माहिनः ॥ १ ॥
यस्य त्यन्महित्वं वाताप्यमयं जनः ।
विप्र आ वंसद्धीतिभिश्चिकेत सुष्टुतीनाम् ॥ २ ॥
स वेद सुष्टुतीनामिन्दुर्न पूषा वृषा ।
अभि प्सुरः प्रुषायति व्रजं न आ प्रुषायति ॥ ३ ॥
मंसीमहि त्वा वयमस्माकं देव पूषन् ।
मतीनां च साधनं विप्राणां चाधवम् ॥ ४ ॥
प्रत्यर्धिर्यज्ञानामश्वहयो रथानाम् ।
ऋषिः स यो मनुर्हितो विप्रस्य यावयत्सखः ॥ ५ ॥
॥ १४ ॥ आधीषमाणायाः पतिः शुचायाश्च शुचस्य च ।
वासोवायोऽवीनामा वासांसि मर्मृजत् ॥ ६ ॥
इनो वाजानां पतिरिनः पुष्टीनां सखा ।
प्र श्मश्रु हर्यतो दूधोद्वि वृथा यो अदाभ्यः ॥ ७ ॥
आ ते रथस्य पूषन्नजा धुरं ववृत्युः ।
विश्वस्यार्थिनः सखा सनोजा अनपच्युतः ॥ ८ ॥
अस्माकमूर्जा रथं पूषा अविष्टु माहिनः ।
भुवद्वाजानां वृध इमं नः शृणवद्धवम् ॥ ९ ॥

Digitized by Arya Samaj Foundation Chennai and eGangotri

[२७] सप्तविंशं सूक्तम्

ऋषिः—वसुक्र ऐन्द्रः ॥ देवता—इन्द्रः ॥ छन्दः—१, ५, ८, १०, १४, २२ त्रिष्टुप्; २, ९, १६, १८ विराट्त्रिष्टुप्; ३, ४, ११, १२, १५, १९-२१, २३ निचृत्त्रिष्टुप्; ६, ७, १३, १७ पादनिचृत्त्रिष्टुप्; २४ भुरिक्त्रिष्टुप् ॥ स्वरः—धैवतः ॥

॥ १५ ॥ अस॒त्सु मे॑ जरित॒: साभि॑वे॒गो यत्सु॑न्व॒ते यज॑मानाय॒ शिक्ष॑म्।
अना॑शीर्दाम॒हम॑स्मि प्रहन्ता स॑त्य॒ध्वृतं॑ वृजिना॒यन्त॑मा॒भुम्॥ १ ॥
यदी॒दहं॒ युध॑ये॒ सं॑नया॒न्यदे॑वयून्त॒न्वा॒३॑ शूशु॑जानान्।
अ॒मा ते॒ तुम्रं॑ वृष॒भं प॑चानि ती॒व्रं सु॒तं प॑ञ्चद॒शं नि षि॑ञ्चम्॥ २ ॥
नाहं तं वे॑द॒ य इति॒ ब्रवी॑त्यदे॑वयून्त्स॒मर॑णे जघ॒न्वान्।
य॒दावा॑ख्य॑त्स॒मर॑णमृघा॒वदादिद्धं॑ मे वृष॒भा प्र ब्रु॑वन्ति॥ ३ ॥
यदज्ञा॑तेषु वृ॒जने॒ष्वास॑ं॒ विश्वे॑ स॒तो म॒घवा॑नो म आसन्।
जि॒नामि॒ वेत्क्षेम॒ आ सन्त॑मा॒भुं प्र तं क्षि॑णा॒मि पर्व॑ते पाद॒गृह्य॑॥ ४ ॥
न वा उ॒ मां वृ॒जने॑ वारयन्ते॒ न पर्व॑तासो॒ यद॒हं म॑न॒स्ये।
मम॑ स्व॒नात्क्रं॑धु॒कर्णो॑ भयात ए॒वेद॑नु॒ द्यून्कि॒रण॒: सम॑जात्॥ ५ ॥
॥ १६ ॥ दर्श॒न्नव॑त्र॒ शृत॑पाँ॒ अ॑नि॒न्द्रान्बा॑हु॒क्षद॒: शर॑वे॒ पत्य॑मानान्।
घृषुं॑ वा॒ ये नि॑नि॒दुः सखा॑यमध्यू॒ न्वे॑षु॒ प॒वयो॑ ववृत्युः॥ ६ ॥
अभूर्वी॑क्षी॒र्व्यु॑१॑ आयु॒रान॒ड्दर्ष॒न्नु पूर्वो॑ अप॑रो॒ नु द॑र्षत्।
द्वे प॒वस्ते॒ परि॒ तं न भू॑तो॒ यो अ॒स्य पा॒रे रज॑सो वि॒वेष॑॥ ७ ॥
गावो॒ यव॑ं प्रयु॒ता अ॒र्यो अ॑क्ष॒न्ता अ॑पश्यं स॒हगो॑पाश्चर॒न्तीः।
हवा॒ इद॒र्यो अ॒भित॒: समा॑यन्किय॑दासु स्वप॑तिश्छन्दयाते॥ ८ ॥
सं यद्व॒यं यव॒सादो॒ जना॑नामहं॒ य॒वाद॑ उ॒र्वज्रे॑ अ॒न्तः।
अत्रा॑ यु॒क्तोऽ व॑सा॒तार॑मिच्छा॒दथो॒ अयु॑क्तं॒ युनजद्ध॒व॒न्वान्॥ ९ ॥
अत्रे॒दु मे॑ मंससे स॒त्यमु॒क्तं द्वि॒पाच्च॒ यच्च॑तु॒ष्पात्संसृ॑जानि।
स्त्री॒भिर्यो अत्र॒ वृष॑णं पृत॒न्यादयु॑द्धो अस्य॒ वि भ॑जानि॒ वेदः॥ १० ॥
॥ १७ ॥ यस्या॑न॒क्षा दु॑हि॒ता जात्वास॒ कस्तां॑ वि॒द्वाँ अ॒भि म॑न्याते अ॒न्धाम्।
क॒त॒रो मे॒निं प्रति॒ तं मु॑चा॒ते य ई॑ं वहा॑ते य ई॒ वा व॒रे॒या॒त्॥ ११ ॥
किय॑ती॒ योषा॑ मर्य॒तो व॑धू॒यो: परि॑प्रीता॒ पन्य॑सा॒ वार्ये॑ण।
भ॒द्रा व॒धूर्भ॑वति॒ यत्सु॒पेशाः॑ स्व॒यं सा मि॒त्रं व॑नुते॒ जने॑ चित्॥ १२ ॥

पत्तो जगार प्रत्यञ्चमत्ति शीर्ष्णा शिरः प्रति दधौ वरूथम्।
आसीन ऊर्ध्वामुपसि क्षिणाति न्यङ्ङुत्तानामन्वेति भूमिम्॥ १३॥
बृहन्नच्छायो अपलाशो अर्वी तस्थौ माता विषितो अत्ति गर्भः।
अन्यस्या वत्सं रिहती मिमाय कया भुवा नि दधे धेनुरूधः॥ १४॥
सप्त वीरासो अधरादुदायन्नष्टोत्तरात्तात्समजग्मिरन्ते ।
नव पश्चातास्थिविमन्त आयन्दश प्राक्सानु वि तिरन्त्यश्नः॥ १५॥
॥ १८॥ दशानामेकं कपिलं समानं तं हिन्वन्ति क्रतवे पार्याय।
गर्भं माता सुधितं वक्षणास्ववेनन्तं तुषयन्ती बिभर्ति॥ १६॥
पीवानं मेषमपचन्त वीरा न्युप्ता अक्षा अनु दीव आसन्।
द्वा धनुं बृहतीमप्स्वन्तः पवित्रवन्ता चरतः पुनन्ता॥ १७॥
वि क्रोशनासो विष्वञ्च आयन्पचाति नेमो नहि पक्षदर्धः।
अयं मे देवः सविता तदाह द्रुवन्न इद्धनवत्सर्पिरन्नः॥ १८॥
अपश्यं ग्रामं वहमानमारादचक्रया स्वधया वर्तमानम्।
सिषक्त्यर्यः प्र युगा जनानां सद्यः शिश्ना प्रमिनानो नवीयान्॥ १९॥
एतौ मे गावौ प्रमरस्य युक्तौ मो षु प्र सेधीर्मुहुरिन्ममन्धि।
आपश्चिदस्य वि नशन्त्यर्थं सूरश्च मर्क उपरो बभूवान्॥ २०॥
॥ १९॥ अयं यो वज्रः पुरुधा विवृत्तोऽव सूर्यस्य बृहतः पुरीषात्।
श्रव इदेना परो अन्यदस्ति तदव्यथी जरिमाणस्तरन्ति॥ २१॥
वृक्षेवृक्षे नियता मीमयद्गौस्ततौ वयः प्र पतान्पूरुषादः।
अथेदं विश्वं भुवनं भयात इन्द्राय सुन्वदृषये च शिक्षत्॥ २२॥
देवानां माने प्रथमा अतिष्ठन्कृन्तत्रादेषामुपरा उदायन् ।
त्रयस्तपन्ति पृथिवीमनूपा द्वा बबूकं वहतः पुरीषम् ॥ २३॥
सा ते जीवातुरुत तस्य विद्धि मा स्मैतादृगप गूहः समर्ये।
आविः स्वः कृणुते गूहते बुसं स पादुरस्य निर्णिजो न मुच्यते॥ २४॥

[२८] अष्टाविंशं सूक्तम्

ऋषिः—इन्द्रवसुक्रयोः संवाद ऐन्द्रः ॥ देवता—इन्द्रः ॥ छन्दः—१, २, ७, ८, १२ निचृत्त्रिष्टुप्; ३, ६ त्रिष्टुप्; ४, ५, १० विराट्त्रिष्टुप्; ९, ११ पादनिचृत्त्रिष्टुप् ॥ स्वरः—धैवतः ॥

॥ २० ॥ विश्वो ह्यन्यो अरिराजगाम ममेदह श्वशुरो ना जगाम।
जक्षीयाद्धाना उत सोमं पपीयात्स्वाशितः पुनरस्तं जगायात् ॥ १ ॥
स रोरुवद् वृषभस्तिग्मशृङ्गो वर्ष्मन्तस्थौ वरिमन्ना पृथिव्याः।
विश्वेष्वेनं वृजनेषु पामि यो मे कुक्षी सुतसोमः पृणाति ॥ २ ॥
अद्रिणा ते मन्दिन इन्द्र तूयान्त्सुन्वन्ति सोमान्पिबसि त्वमेषाम्।
पचन्ति ते वृषभाँ अत्सि तेषां पृक्षेण यन्मघवन्हूयमानः ॥ ३ ॥
इदं सु मे जरितरा चिकिद्धि प्रतीपं शापं नद्यो वहन्ति।
लोपाशः सिंहं प्रत्यञ्चमत्साः क्रोष्टा वराहं निरतक्त कक्षात् ॥ ४ ॥
कथा त एतदहमा चिकेतं गृत्सस्य पाकस्तवसो मनीषाम्।
त्वं नो विद्वाँ ऋतुथा वि वोचो यमर्धं ते मघवन्क्षेम्या धूः ॥ ५ ॥
एवा हि मां तवसं वर्धयन्ति दिवश्चिन्मे बृहत उत्तरा धूः।
पुरू सहस्रा नि शिशामि साकमशत्रुं हि मा जनिता जजान ॥ ६ ॥
॥ २१ ॥ एवा हि मां तवसं जज्ञुरुग्रं कर्मन्कर्मन्वृषणमिन्द्र देवाः।
वधीं वृत्रं वज्रेण मन्दसानोऽप व्रजं महिना दाशुषे वम् ॥ ७ ॥
देवास आयन्पर शूँरबिभ्रन्वना वृश्चन्तो अभि विड्भिरायन्।
नि सुद्रवं दधतो वक्षणासु यत्रा कृपीटमनु तद्दहन्ति ॥ ८ ॥
शशः क्षुरं प्रत्यञ्चं जगाराद्रिं लोगेन व्यभेदमारात्।
बृहन्तं चिद्बृहते रन्धयानि वयद्वत्सो वृषभं शूशुवानः ॥ ९ ॥
सुपर्ण इत्था नखमा सिषायावरुद्धः परिपदं न सिंहः।
निरुद्धश्चिन्महिषस्तर्ष्यावान्गोधा तस्मा अयथं कर्षदेतत् ॥ १० ॥
तेभ्यो गोधा अयथं कर्षदेतद्ये ब्रह्मणः प्रतिपीयन्त्यन्नैः।
सिम उक्षणोऽवसृष्टाँ अदन्ति स्वयं बलानि तन्वः शृणानाः ॥ ११ ॥
एते शमीभिः सुशमी अभूवन्ये हिन्विरे तन्वः सोम उक्थैः।
नृवद्वदन्नुप नो माहि वाजान्दिवि श्रवो दधिषे नाम वीरः ॥ १२ ॥

[२९] एकोनत्रिंशं सूक्तम्

ऋषिः—वसुक्रः ॥ देवता—इन्द्रः ॥ छन्दः—१, ५, ७ विराट्त्रिष्टुप्; २, ४, ६ निचृत्त्रिष्टुप्; ३, ८ पादनिचृत्त्रिष्टुप् ॥ स्वरः—धैवतः ॥

॥ २२ ॥ वने॒ न वा॒ यो न्य॑धायि चा॒कञ्छुचि॑र्वां॒ स्तोमो॑ भुरणावजीगः।
यस्येदिन्द्रः॑ पुरु॒दिने॑षु॒ होता॑ नृ॒णां नर्यो॑ नृ॒तमः॑ क्ष॒पावा॑न्॥ १॥
प्र ते॑ अ॒स्या उ॒षसः॒ प्रापरस्या नृ॒तौ स्या॑म नृ॒तमस्य॑ नृ॒णाम्।
अनु॑ त्रि॒शोक॑ः श॒तमा॑व॒हन्नृ॒न्कुत्से॑न॒ रथो॒ यो अस॑त्सस॒वान्॥ २॥
कस्ते॒ मद॑ इन्द्र॒ रन्त्यो॑ भूदु॒रो गिरो॑ अ॒भ्यु१॒॑ग्रो वि धा॑व।
कद्वाहो॑ अ॒र्वागुप॑ मा मनी॒षा आ त्वा॑ शक्यामु॒पमं रा॒धो अन्नैः॑॥ ३॥
कदु॒ द्युम्न॑मिन्द्र॒ त्वाव॑तो नृ॒न्कया॑ धि॒या क॑रसे॒ कन्न॒ आग॑न्।
मि॒त्रो न स॒त्य उ॒रुगा॑य भृ॒त्या अन्नै॑ समस्य॒ यदस॑न्मनी॒षाः॥ ४॥
प्रेर॑य॒ सूरो॒ अर्थं॑ न पा॒रं ये अ॑स्य॒ कामं॑ जनि॒धाइ॑व॒ ग्मन्।
गिर॑श्च॒ ये ते॑ तुविजात पू॒र्वीर्नर॑ इन्द्र प्रति॒शिक्ष॒न्त्यन्नैः॑॥ ५॥
॥ २३ ॥ मात्रे॒ नु ते॒ सुमि॑ते इन्द्र पू॒र्वी द्यौर्म॒ज्मना॑ पृथि॒वी काव्ये॑न।
वरा॑य ते घृ॒तव॑न्तः सु॒तास॒ः स्वाद्म॑न्भवन्तु पी॒तये॒ मधू॑नि॥ ६॥
आ मध्वो॑ अस्मा असिच॒न्नम॑त्रमिन्द्रा॑य पू॒र्णं स हि स॒त्यरा॑धाः।
स वा॑वृधे॒ वरि॑म॒न्ना पृ॑थि॒व्या अ॒भि क्रत्वा॒ नर्य॒ः पौंस्यै॑श्च॥ ७॥
व्या॑न॒ळिन्द्र॒ः पृत॑नाः॒ स्वोजा॒ आस्मै॑ यतन्ते स॒ख्याय॑ पू॒र्वीः।
आ स्मा॒ रथं॒ न पृत॑नासु तिष्ठ॒ यं भ॒द्रया॑ सु॒म॒त्या चो॒दया॑से॥ ८॥

तृतीयोऽनुवाकः [३०] त्रिंशं सूक्तम्

ऋषिः—कवष ऐलूषः ॥ देवता—आप अपान्नपाद्वा ॥ छन्दः—१, ३, ९, ११, १२, १५ निचृत्त्रिष्टुप्; २, ४, ६, ८, १४ विराट्त्रिष्टुप्; ५, ७, १०, १३ त्रिष्टुप् ॥ स्वरः—धैवतः ॥

॥ २४ ॥ प्र दे॑व॒त्रा ब्रह्म॑णे गा॒तुरे॑त्व॒पो अच्छा॒ मन॑सो॒ न प्रयु॑क्ति।
म॒हीं मि॒त्रस्य॒ वरु॑णस्य धा॒सिं पृ॑थु॒ज्रय॑से रीरधा सुवृ॒क्तिम्॥ १॥
अध्व॑र्यवो॒ हवि॑ष्मन्तो॒ हि भूता॑ऽ च्छा॒प इ॑तोशतीरु॒शन्तः ।
अव॒ याश्च॑ष्टे॒ अरु॑णः सु॒प॒र्णस्तमास्य॑ध्वमू॒र्मिम॒द्या सु॒हस्ताः॥ २॥

अध्वर्यवोऽप इता समुद्रमपां नपातं हविषा यजध्वम् ।
स वो दददूर्मिमद्या सुपूतं तस्मै सोमं मधुमन्तं सुनोत ॥ ३ ॥
यो अग्निध्मो दीदयदप्स्वन्तर्यं विप्रास ईळते अध्वरेषु ।
अपां नपान्मधुमतीरपो दा याभिरिन्द्रो वावृधे वीर्याय ॥ ४ ॥
याभिः सोमो मोदते हर्षते च कल्याणीभिर्युवतिभिर्न मर्यः ।
ता अध्वर्यो अपो अच्छा परेहि यदासिञ्चा ओषधीभिः पुनीतात् ॥ ५ ॥
॥ २५ ॥ एवेद्यूने युवतयो नमन्त यदीमुशन्नुशतीरेत्यच्छ ।
सं जानते मनसा सं चिकित्रेऽध्वर्यवो धिषणापश्च देवीः ॥ ६ ॥
यो वो वृताभ्यो अकृणोदु लोकं यो वो मह्या अभिशस्तेरमुञ्चत् ।
तस्मा इन्द्राय मधुमन्तमूर्मिं देवमादनं प्र हिणोतनापः ॥ ७ ॥
प्रास्मै हिनोत मधुमन्तमूर्मिं गर्भो यो वः सिन्धवो मध्व उत्सः ।
घृतपृष्ठमीड्यमध्वरेष्वापो रेवतीः शृणुता हवं मे ॥ ८ ॥
तं सिन्धवो मत्सरमिन्द्रपानमूर्मिं प्र हेत य उभे इयर्ति ।
मदच्युतमौशानं नभोजां परि त्रितन्तुं विचरन्तमुत्सम् ॥ ९ ॥
आववृतीरध नु द्विधारा गोषुयुधो न नियवं चरन्तीः ।
ऋषे जनित्रीर्भुवनस्य पत्नीरपो वन्दस्व सवृधः सयोनीः ॥ १० ॥
॥ २६ ॥ हिनोता नो अध्वरं देवयज्या हिनोत ब्रह्म सनये धनानाम् ।
ऋतस्य योगे वि ष्यध्वमूधः श्रुष्टीवरीर्भूतनास्मभ्यमापः ॥ ११ ॥
आपो रेवतीः क्षयथा हि वस्वः क्रतुं च भद्रं बिभृथामृतं च ।
रायश्च स्थ स्वपत्यस्य पत्नीः सरस्वती तद् गृणते वयो धात् ॥ १२ ॥
प्रति यदापो अदृश्रमायतीर्घृतं पयांसि बिभ्रतीर्मधूनि ।
अध्वर्युभिर्मनसा संविदाना इन्द्राय सोमं सुषुतं भरन्तीः ॥ १३ ॥
एमा अगन्रेवतीर्जीवधन्या अध्वर्यवः सादयता सखायः ।
नि बर्हिषि धत्तन सोम्यासोऽपां नप्त्रा संविदानास एनाः ॥ १४ ॥
आगन्नापः उशतीर्बर्हिरेदं न्यध्वरे असदन्देवयन्तीः ।
अध्वर्यवः सुनुतेन्द्राय सोममभूदु वः सुशका देवयज्या ॥ १५ ॥

[३१] एकत्रिंशं सूक्तम्

ऋषिः—कवष ऐलूषः ॥ देवता—विश्वे देवाः ॥ छन्दः—१, ८ निचृत्त्रिष्टुप्; २, ४, ५, ७, ११ त्रिष्टुप्; ३, १० विराट्त्रिष्टुप्; ६ पादनिचृत्त्रिष्टुप्; ९ आर्चीस्वराट्त्रिष्टुप् ॥ स्वरः—धैवतः ॥

॥ २७ ॥ आ नो॑ देवानामुप॑ वेतु शंसो॒ विश्वे॑भिस्तुरैरव॑से॒ यज॑त्रः।
तेभि॑र्व॒यं सु॑षखायो॑ भवेम॒ तर॑न्तो॒ विश्वा॑ दुरि॒ता स्या॑म॥ १॥
परि॑ चि॒न्मर्तो॑ द्रविणं ममन्या॒दृ॒तस्य॑ प॒था नम॒सा वि॑वासेत्।
उ॒त स्वेन॒ क्रतु॑ना॒ सं व॑देत॒ श्रेयां॑स॒ दक्षं॒ मन॑सा जगृभ्यात्॥ २॥
अधा॑यि धी॒तिर॑स॒सृग्र॒मंशा॑स्ती॒र्थे न द॒स्ममुप॑ य॒न्त्यूमाः॑।
अ॒भ्या॑नश्म सु॒वि॒तस्य॑ शू॒षं नवे॑दसो अ॒मृता॑नामभूम ॥ ३॥
नित्य॑श्चाकन्या॒त्स्वप॑ति॒र्दमू॑ना॒ यस्मा॑ उ दे॒वः स॑वि॒ता ज॒जान॑।
भगो॑ वा॒ गोभि॑र्य॒मेम॑नज्या॒त्सो अ॑स्मै॒ चारु॑श्छदयदुत स्यात्॥ ४॥
इ॒यं सा भू॑या उ॒षसा॑मिव॒ क्षा यद्ध॑ क्षु॒मन्तः॑ शव॑सा स॒मायन्।
अ॒स्य स्तु॒तिं ज॑रि॒तुर्भिक्ष॑माणा॒ आ नः॑ शग्मास॒ उप॑ यन्तु वा॒जाः॥ ५॥
॥ २८ ॥ अ॒स्येदे॒षा सु॑म॒तिः प॑प्रथा॒नाऽभ॑वत्पू॒र्व्या भूम॑ना॒ गौः।
अ॒स्य सनी॑ळा॒ असु॑रस्य॒ योनौ॑ समा॒न आ भर॑णे बिभ्रमाणाः॥ ६॥
किं स्वि॒द्वनं॑ क॒ उ॒ स वृ॒क्ष आ॑स॒ यतो॒ द्यावा॑पृथि॒वी नि॒ष्टत॑क्षुः।
सं॒त॒स्था॒ने अ॒जरे॑ इ॒तऊ॑ती॒ अहा॑नि पू॒र्वीरु॒षसो॑ जरन्त॥ ७॥
नैताव॑दे॒ना प॒रो अ॒न्यद॑स्त्यु॒क्षा स द्यावा॑पृथि॒वी बि॑भर्ति।
त्वचं॑ प॒वित्रं॑ कृणुत स्व॒धावा॒न्यदीं॑ सू॒र्यं॑ न ह॒रितो॒ वह॑न्ति॥ ८॥
स्ते॒गो न क्षामत्ये॑ति पृथ्वीं मि॒हं न वातो॒ वि ह॑ वाति॒ भूम॑।
मि॒त्रो यत्र॒ वरु॑णो अ॒ज्यमा॑नो॒ऽ ग्निर्व॑ने॒ न व्यसृ॑ष्ट शोक॑म्॥ ९॥
स्त॒रीर्य॑त्सूत॑ स॒द्यो अ॒ज्यमा॑ना॒ व्यथि॑रव्य॒थीः कृ॑णुत स्वगो॑पा।
पु॒त्रो यत्पूर्व॑ः पि॒त्रोर्ज॑नि॑ष्ट शम्यां॑ गौर्ज॑गार॒ यद्ध॑ पृ॒च्छान्॥ १०॥
उ॒त क॑ण्वं नृ॒षद॑ः पु॒त्रमा॑हुरुत श्या॒वो ध॒नमाद॑त्त वा॒जी।
प्र कृ॒ष्णाय॒ रुश॑दपिन्व॒तोधर्ऋ॒तमत्र॒ नकि॑रस्मा अपीपेत्॥ ११॥

[३२] द्वात्रिंशं सूक्तम्

ऋषिः—कवष ऐलूषः ॥ देवता—विश्वे देवाः ॥ छन्दः—१, २ विराड्जगती; ३ निचृत् जगती; ४ पादनिचृज्जगती; ५ आर्चीभुरिग्जगती; ६ त्रिष्टुप्; ७ आर्चीस्वराट्त्रिष्टुप्; ८, ९ निचृत्त्रिष्टुप् ॥ स्वरः—१-५ निषादः; ६-९ धैवतः ॥

॥ २९ ॥ प्र सु ग्मन्ता धियसानस्य सक्षणिं वरेभिर्वराँ अभि षु प्रसीदतः ।
अस्माकमिन्द्रं उभयं जुजोषति यत्सोम्यस्यान्धसो बुबोधति ॥ १ ॥
वीन्द्र यासि दिव्यानि रोचना वि पार्थिवानि रजसा पुरुष्टुत ।
ये त्वा वहन्ति मुहुरध्वराँ उप ते सु वन्वन्तु वग्वनाँ अराधसः ॥ २ ॥
तदिन्मे छन्त्सद्वपुषो वपुष्टरं पुत्रो यज्जानं पित्रोरधीयति ।
जाया पतिं वहति वग्नुना सुमत्पुंस इद्भद्रो वहतुः परिष्कृतः ॥ ३ ॥
तदित्सधस्थमभि चारु दीधय गावो यच्छासन्वहतुं न धेनवः ।
माता यन्मन्तुर्यूथस्य पूर्व्याभि वाणस्य सप्तधातुरिज्जनः ॥ ४ ॥
प्र वोऽच्छा रिरिचे देवयुष्पदमेको रुद्रेभिर्याति तुर्वणिः ।
जरा वा येष्वमृतेषु दावने परि व ऊमेभ्यः सिञ्चता मधु ॥ ५ ॥
॥ ३० ॥ निधीयमानमपगूळ्हमप्सु प्र मे देवानां व्रतपा उवाच ।
इन्द्रो विद्वाँ अनु हि त्वा चचक्ष तेनाहमग्रे अनुशिष्ट आगाम् ॥ ६ ॥
अक्षेत्रवित्क्षेत्रविदं ह्यप्राट् स प्रैति क्षेत्रविदानुशिष्टः ।
एतद्वै भद्रमनुशासनस्योत स्तुतिं विन्दत्यञ्जसीनाम् ॥ ७ ॥
अद्येदु प्राणीदमामन्निमाहापीवृतो अधयन्मातुरूधः ।
एमेनमाप जरिमा युवानमहेळन्वसुः सुमना बभूव ॥ ८ ॥
एतानि भद्रा कलश क्रियाम कुरुश्रवण ददतो मघानि ।
दान इद्वो मघवानः सो अस्त्वयं च सोमो हृदि यं बिभर्मि ॥ ९ ॥

॥ इति सप्तमाष्टके सप्तमोऽध्यायः ॥
[सप्तमाध्याये वर्गाः ३०, सूक्तानि १४, ऋचः १५३]

अथाऽष्टमोऽध्यायः

[३३] त्रयस्त्रिंशं सूक्तम्

ऋषिः—कवष ऐलूषः॥ देवता—१ विश्वे देवाः; २, ३ इन्द्रः; ४, ५ कुरुश्रवणस्य त्रासदस्यवस्य दानस्तुतिः; ६-९ उपमश्रवा मित्रातिथिपुत्राः॥ छन्दः—१ त्रिष्टुप्; २ निचृद्बृहती; ३ भुरिग्बृहती; ४-७, ९ गायत्री; ८ पादनिचृद्गायत्री॥ स्वरः—१ धैवतः; २, ३ मध्यमः; ४-९ षड्जः॥

॥ १ ॥ प्र मा॑ युयुज्रे प्र॒युजो॒ जना॑नां॒ वहा॑मि स्म पू॒षण॒मन्त॑रेण।
विश्वे॑ दे॒वासो॒ अध॒ मामर॑क्षन्दुःशासु॒रागा॒दिति॒ घोष॑ आसीत्॥ १॥
सं मा॑ तपन्त्य॒भितः॑ स॒पत्नी॑रिव॒ पर्शवः॑ ।
नि बा॑धते अ॒मति॑र्न॒ग्नता॒ जसु॑र्वे॒र्न वे॑वीयते म॒तिः ॥ २॥
मूषो॒ न शि॒श्ना व्य॑दन्ति मा॒ध्यः॑ स्तो॒तारं॑ ते शतक्रतो।
स॒कृत्सु नो॑ मघवन्निन्द्र मृ॒ळया॒धा पि॒तेव॑ नो भव ॥ ३॥
कु॒रु॒श्र॒व॒णमावृ॑णि॒ राजा॑नं॒ त्रास॑दस्यवम् ।
मंहि॑ष्ठं वा॒घता॒मृषिः॑ ॥ ४॥
यस्य॑ मा ह॒रितो॒ रथे॑ ति॒स्रो वह॑न्ति सा॒धुया ।
स्तवै॑ स॒हस्र॑दक्षिणे ॥ ५॥

॥ २ ॥ यस्य॒ प्रस्वा॑दसो॒ गिर॑ उप॒मश्र॑वसः पि॒तुः । क्षेत्रं॒ न र॒ण्वमू॑चुषे॥ ६॥
अधि॑ पु॒त्रोप॑मश्रवो॒ नपा॑न्मित्रातिथेरिहि । पि॒तुष्टे॑ अस्मि वन्दि॒ता॥ ७॥
यदीशी॑या॒मृता॑नामु॒त वा॒ मर्त्या॑नाम् । जीवे॒दिन्म॒घवा॒ मम॑॥ ८॥
न दे॒वाना॒मति॑ व्र॒तं श॒तात्मा॑ च॒न जी॑वति । तथा॑ यु॒जा वि वा॑वृते॥ ९॥

[३४] चतुस्त्रिंशं सूक्तम्

ऋषिः—कवष ऐलूष अक्षो वा मौजवान्॥ देवता—१, ७, ९, १२, १३ अक्षकृषिप्रशंसा; २-६, ८, १०, ११, १४ अक्षकितवनिन्दा॥ छन्दः—१, २, ८, १२, १३ त्रिष्टुप्; ३, ६, ११, १४ निचृत्त्रिष्टुप्; ४, ५, ९, १० विराट्त्रिष्टुप्; ७ जगती॥ स्वरः—१-६, ८-१४ धैवतः; ७ निषादः॥

॥ ३ ॥ प्रा॒ वे॒पा मा॑ बृह॒तो मा॑दयन्ति प्रवा॒ते॒जा इरि॑णे॒ वर्वृ॑ताना॒ः।
सोम॑स्येव मौजव॒तस्य॑ भ॒क्षो वि॒भीद॑को॒ जागृ॑वि॒र्मह्य॑मच्छान्॥ १॥
न मा॑ मिमेथ॒ न जि॑हीळ॒ एषा शि॒वा स॒खिभ्य॒ उत॒ मह्य॑मासीत्।
अ॒क्षस्या॒हमे॑कप॒रस्य॑ हे॒तोरनु॑व्रतामप॒ जाया॑मरोधम् ॥ २॥

द्वेष्टि श्वश्रूरप जाया रुणद्धि न नाथितो विन्दते मर्डितारम्।
अश्वस्येव जरतो वस्न्यस्य नाहं विन्दामि कितवस्य भोगम्॥ ३॥
अन्ये जायां परि मृशन्त्यस्य यस्यागृधद्वेदने वाज्यक्षः।
पिता माता भ्रातर एनमाहुर्न जानीमो नयता बद्धमेतम्॥ ४॥
यदादीध्ये न दविषाण्येभिः परायद्भ्योऽव हीये सखिभ्यः।
न्युप्साश्च बभ्रवो वाचमक्रतँ एमीदेषां निष्कृतं जारिणीव॥ ५॥
॥४॥ सभामेति कितवः पृच्छमानो जेष्यामीति तन्वा३ शूशुजानः।
अक्षासो अस्य वि तिरन्ति कामं प्रतिदीव्ने दधत आ कृतानि॥ ६॥
अक्षास इदङ्कुशिनो नितोदिनो निकृत्वानस्तपनास्तापयिष्णवः।
कुमारदेष्णा जयतः पुनर्हणो मध्वा सम्पृक्ताः कितवस्य बर्हणा॥ ७॥
त्रिपञ्चाशः क्रीळति व्रात एषां देवइव सविता सत्यधर्मा।
उग्रस्य चिन्मन्यवे ना नमन्ते राजा चिदेभ्यो नम इत्कृणोति॥ ८॥
नीचा वर्तन्त उपरि स्फुरन्त्यहस्तासो हस्तवन्तं सहन्ते।
दिव्या अङ्गारा इरिणे न्युप्ताः शीताः सन्तो हृदयं निर्दहन्ति॥ ९॥
जाया तप्यते कितवस्य हीना माता पुत्रस्य चरतः क्व स्वित्।
ऋणावा बिभ्यद्धनमिच्छमानोऽन्येषामस्तमुप नक्तमेति॥ १०॥
॥५॥ स्त्रियं दृष्ट्वाय कितवं ततापान्येषां जायां सुकृतं च योनिम्।
पूर्वाह्णे अश्वान्युयुजे हि बभ्रून्त्सो अग्नेरन्ते वृषलः पपाद॥ ११॥
यो वः सेनानीर्महतो गणस्य राजा व्रातस्य प्रथमो बभूव।
तस्मै कृणोमि न धना रुणध्मि दशाहं प्राचीस्तदृतं वदामि॥ १२॥
अक्षैर्मा दीव्यः कृषिमित्कृषस्व वित्ते रमस्व बहु मन्यमानः।
तत्र गावः कितव तत्र जाया तन्मे वि चष्टे सवितायमर्यः॥ १३॥
मित्रं कृणुध्वं खलु मृळता नो मा नो घोरेण चरताभि धृष्णु।
नि वो नु मन्युर्विशतामरातिरन्यो बभ्रूणां प्रसितौ न्वस्तु॥ १४॥

[३५] पञ्चत्रिंशं सूक्तम्

ऋषिः—लुशो धानाकः॥ देवता—विश्वे देवाः॥ छन्दः—१, ६, ९, ११ विराड्जगती; २ भुरिग् जगती; ३, ७, १०, १२ पादनिचृज्जगती; ४, ८ आर्चीस्वराड्जगती; ५ आर्चीभुरिग्जगती; १३ निचृत्त्रिष्टुप्; १४ विराट्त्रिष्टुप्॥ स्वरः—१-१२ निषादः; १३, १४ धैवतः॥

॥६॥ अबुध्रमु त्य इन्द्रवन्तो अग्नयो ज्योतिर्भरन्त उषसो व्युष्टिषु।
मही द्यावापृथिवी चेततामपोऽद्या देवानामव आ वृणीमहे॥ १॥
दिवस्पृथिव्योरव आ वृणीमहे मातॄन्त्सिन्धून्पर्वताञ्छर्यणावतः।
अनागास्त्वं सूर्यमुषासमीमहे भद्रं सोमः सुवानो अद्या कृणोतु नः॥ २॥
द्यावा नो अद्य पृथिवी अनागसो मही त्रायेतां सुविताय मातरा।
उषा उच्छन्त्यप बाधतामघं स्वस्त्य१ग्निं समिधानमीमहे॥ ३॥
इयं न उस्रा प्रथमा सुदेव्यं रेवत्सनिभ्यो रेवती व्युच्छतु ।
आरे मन्युं दुर्विदत्रस्य धीमहि स्वस्त्य१ग्निं समिधानमीमहे ॥ ४॥
प्र याः सिस्रते सूर्यस्य रश्मिभिर्ज्योतिर्भरन्तीरुषसो व्युष्टिषु ।
भद्रा नो अद्य श्रवसे व्युच्छत स्वस्त्य१ग्निं समिधानमीमहे ॥ ५॥

॥७॥ अनमीवा उषस आ चरन्तु न उदग्नयो जिहतां ज्योतिषा बृहत्।
आयुक्षातामश्विना तूतुजिं रथं स्वस्त्य१ग्निं समिधानमीमहे॥ ६॥
श्रेष्ठं नो अद्य सवितर्वरेण्यं भागमा सुव स हि रत्नधा असि।
रायो जनित्रीं धिषणामुप ब्रुवे स्वस्त्य१ग्निं समिधानमीमहे॥ ७॥
पिपर्तु मा तदृतस्य प्रवाचनं देवानां यन्मनुष्या३ अमन्महि।
विश्वा इदुस्राः स्पळुदेति सूर्यः स्वस्त्य१ग्निं समिधानमीमहे॥ ८॥
अद्वेषो अद्य बर्हिषः स्तरीमणि ग्राव्णां योगे मन्मनः साध ईमहे।
आदित्यानां शर्मणि स्था भुरण्यसि स्वस्त्य१ग्निं समिधानमीमहे॥ ९॥
आ नो बर्हिः सधमादे बृहद्दिवि देवाँ ईळे सादया सप्त होतॄन्।
इन्द्रं मित्रं वरुणं सातये भगं स्वस्त्य१ग्निं समिधानमीमहे॥ १०॥

॥८॥ त आदित्या आ गता सर्वतातये वृधे नो यज्ञमवता सजोषसः।
बृहस्पतिं पूषणमश्विना भगं स्वस्त्य१ग्निं समिधानमीमहे॥ ११॥
तन्नो देवा यच्छत सुप्रवाचनं छर्दिरादित्याः सुभरं नृपाय्यम्।
पश्वे तोकाय तनयाय जीवसे स्वस्त्य१ग्निं समिधानमीमहे॥ १२॥
विश्वे अद्य मरुतो विश्व ऊती विश्वे भवन्त्वग्नयः समिद्धाः।
विश्वे नो देवा अवसा गमन्तु विश्वमस्तु द्रविणं वाजो अस्मे॥ १३॥

यं देवासोऽवथ वाजसातौ यं त्रायध्वे यं पिपृथात्यंहः।
यो वो गोपीथे न भयस्य वेद ते स्याम देववीतये तुरासः॥ १४॥

[३६] षट्त्रिंशं सूक्तम्

ऋषिः—लुशो धानाकः॥ देवता—विश्वे देवाः॥ छन्दः—१, २, ४, ६-८, ११ निचृज्जगती; ३ विराड्जगती; ५, ९, १० जगती; १२ पादनिचृज्जगती; १३ त्रिष्टुप्; १४ स्वराट्त्रिष्टुप्॥ स्वरः—१-१२ निषादः; १३, १४ धैवतः॥

॥९॥ उषासानक्ता बृहती सुपेशसा द्यावाक्षामा वरुणो मित्रो अर्यमा।
इन्द्रं हुवे मरुतः पर्वतॉं अप आदित्यान्द्यावापृथिवी अपः स्वः॥ १॥
द्यौश्च नः पृथिवी च प्रचेतस ऋतावरी रक्षतामंहसो रिषः।
मा दुर्विदत्रा निर्ऋतिर्न ईशत तद्देवानामवो अद्या वृणीमहे॥ २॥
विश्वस्मान्नो अदितिः पात्वंहसो माता मित्रस्य वरुणस्य रेवतः।
स्वर्वज्ज्योतिरवृकं नशीमहि तद्देवानामवो अद्या वृणीमहे ॥ ३॥
ग्रावा वदन्नप रक्षांसि सेधतु दुष्ष्वप्न्यं निर्ऋतिं विश्वमत्रिणम्।
आदित्यं शर्म मरुतामशीमहि तद्देवानामवो अद्या वृणीमहे ॥ ४॥
एन्द्रो बर्हिः सीदतु पिन्वतामिळा बृहस्पतिः सामभिर्ऋक्वो अर्चतु।
सुप्रकेतं जीवसे मन्म धीमहि तद्देवानामवो अद्या वृणीमहे॥ ५॥
॥१०॥ दिविस्पृशं यज्ञमस्माकमश्विना जीराध्वरं कृणुतं सुम्नमिष्टये।
प्राचीनरश्मिमाहुतं घृतेन तद्देवानामवो अद्या वृणीमहे ॥ ६॥
उप ह्वये सुहवं मारुतं गणं पावकमृष्वं सख्याय शंभुवम्।
रायस्पोषं सौश्रवसाय धीमहि तद्देवानामवो अद्या वृणीमहे ॥ ७॥
अपां पेरुं जीवधन्यं भरामहे देवाव्यं सुहवमध्वरश्रियम्।
सुरश्मिं सोममिन्द्रियं यमीमहि तद्देवानामवो अद्या वृणीमहे ॥ ८॥
सनेम तत्सुसनितो सनित्वभिर्वयं जीवा जीवपुत्रा अनागसः ।
ब्रह्मद्विषो विष्वगेनो भरेरत तद्देवानामवो अद्या वृणीमहे ॥ ९॥
ये स्था मनोर्यज्ञियास्ते शृणोतन यद्वो देवा ईमहे तद्दातन।
जैत्रं क्रतुं रयिमद्वीरवद्यशस्तद्देवानामवो अद्या वृणीमहे ॥ १०॥
॥११॥ महदद्य महतामा वृणीमहेऽवो देवानां बृहतामनर्वणाम् ।
यथा वसु वीरजातं नशामहै तद्देवानामवो अद्या वृणीमहे ॥ ११॥

महो अग्नेः समिधानस्य शर्मण्यनागा मित्रे वरुणे स्वस्तये।
श्रेष्ठे स्याम सवितुः सवीमनि तद्देवानामवो अद्या वृणीमहे ॥ १२ ॥
ये सवितुः सत्यसवस्य विश्वे मित्रस्य व्रते वरुणस्य देवाः।
ते सौभगं वीरवद्गोमदप्नो दधातन द्रविणं चित्रमस्मे ॥ १३ ॥
सविता पश्चातात्सविता पुरस्तात्सवितोत्तरात्तात्सविताधरात्तात्।
सविता नः सुवतु सर्वतातिं सविता नो रासतां दीर्घमायुः ॥ १४ ॥

[३७] सप्तत्रिंशं सूक्तम्

ऋषिः—अभितपाः सौर्यः ॥ देवता—सूर्यः ॥ छन्दः—१-५ निचृज्जगती; ६-९ विराड्जगती; ११, १२ जगती; १० निचृत्त्रिष्टुप् ॥ स्वरः—१-९, ११, १२ निषादः; १० धैवतः ॥

॥ १२ ॥ नमो मित्रस्य वरुणस्य चक्षसे महो देवाय तदृतं सपर्यत।
दूरेदृशे देवजाताय केतवे दिवस्पुत्राय सूर्याय शंसत ॥ १ ॥
सा मा सत्योक्तिः परि पातु विश्वतो द्यावा च यत्र ततनन्नहानि च।
विश्वमन्यन्नि विशते यदेजति विश्वाहापो विश्वाहोदेति सूर्यः ॥ २ ॥
न ते अदेवः प्रदिवो नि वासते यदेतशेभिः पतरै रथर्यसि।
प्राचीनमन्यदनु वर्तते रज उदन्येन ज्योतिषा यासि सूर्य ॥ ३ ॥
येन सूर्य ज्योतिषा बाधसे तमो जगच्च विश्वमुदियर्षि भानुना।
तेनास्मद्विश्वामनिरामनाहुतिमपामीवामप दुष्ष्वप्न्यं सुव ॥ ४ ॥
विश्वस्य हि प्रेषितो रक्षसि व्रतमहेळयन्नुच्चरसि स्वधा अनु।
यदद्य त्वा सूर्योपब्रवामहै तं नो देवा अनु मंसीरत क्रतुम् ॥ ५ ॥
तं नो द्यावापृथिवी तन्न आप इन्द्रः शृण्वन्तु मरुतो हवं वचः।
मा शूने भूम सूर्यस्य संदृशि भद्रं जीवन्तो जरणामशीमहि ॥ ६ ॥

॥ १३ ॥ विश्वाहा त्वा सुमनसः सुचक्षसः प्रजावन्तो अनमीवा अनागसः।
उद्यन्तं त्वा मित्रमहो दिवेदिवे ज्योग्जीवाः प्रति पश्येम सूर्य ॥ ७ ॥
महि ज्योतिर्बिभ्रतं त्वा विचक्षण भास्वन्तं चक्षुषेचक्षुषे मयः।
आरोहन्तं बृहतः पाजसस्परि वयं जीवाः प्रति पश्येम सूर्य ॥ ८ ॥
यस्य ते विश्वा भुवनानि केतुना प्र चेरते नि च विशन्ते अक्तुभिः।
अनागास्त्वेन हरिकेश सूर्याह्नाह्ना नो वस्यसावस्यसोदिहि ॥ ९ ॥

शं नो॑ भव॒ चक्ष॑सा॒ शं नो॒ अह्ना॒ शं भा॒नुना॒ शं हि॒मा शं घृ॒णेन॑।
यथा॒ शमध्व॒ञ्छमस॑द्दुरो॒णे तत्सू॒र्य॒ द्रवि॑णं धेहि चि॒त्रम्॥ १०॥
अ॒स्माकं॑ देवा उ॒भया॑य॒ जन्म॑ने॒ शर्म॑ यच्छत द्वि॒पदे॒ चतु॑ष्पदे।
अ॒दत्पि॑बदू॒र्जय॑मान॒माशि॑तं॒ तद॒स्मे शं योररपो दधातन॥ ११॥
यद्वो॑ देवाश्चकृ॒म जि॒ह्वया॑ गु॒रु मन॑सो वा॒ प्रयु॑ती देव॒हेळ॑नम्।
अरा॑वा॒ यो नो॑ अ॒भि दु॒च्छुना॑यते॒ तस्मि॒न्तदे॑नो॑ वसवो॒ नि धे॑तन॥ १२॥

[३८] अष्टात्रिंशं सूक्तम्

ऋषिः—इन्द्रो मुष्कवान्॥ देवता—इन्द्रः॥ छन्दः—१, ५ निचृज्जगती; २ पादनिचृज्जगती; ३, ४ विराड्जगती॥ स्वरः—निषादः॥

॥ १४॥ अ॒स्मिन्न इन्द्र पृत्सु॒तौ यश॑स्वति॒ शिमी॑वति॒ क्रन्द॑सि॒ प्राव॑ सा॒तये॑।
यत्र॒ गोषा॑ता धृषि॒तेषु॑ खा॒दिषु॒ विष्व॒क्पत॑न्ति दि॒द्यवो॑ नृषा॒ह्यो॑॥ १॥
स नः॑ क्षु॒मन्तं॒ सद॑ने॒ व्यू॑र्णुहि॒ गोअ॑र्णसं र॒यिमि॑न्द्र श्र॒वाय्य॑म्।
स्याम॑ ते॒ जय॑तः शक्र मे॒दिनो॒ यथा॑ व॒यमु॒श्मसि॒ तद्वसो॑ कृधि॥ २॥
यो नो॒ दास॒ आर्यो॑ वा पुरुष्टु॒तादे॑व इन्द्र यु॒धये॒ चिके॑तति।
अ॒स्माभि॑ष्टे सु॒षहाः॑ सन्तु॒ शत्र॑व॒स्त्वया॑ व॒यं तान्व॑नुयाम संग॒मे॥ ३॥
यो द॒भ्रेभि॑र्हव्यो॒ यश्च॒ भूरि॑भि॒र्यो अ॒भीके॑ वरिवो॒वित्नृषा॒ह्यो॑।
तं वि॑खा॒दे सस्नि॑मद्य श्रु॒तं नर॑मर्वा॒ञ्चमि॑न्द्रमवसे करामहे॥ ४॥
स्व॒वृ॒जं हि त्वाम॒हमि॑न्द्र शुश्रवा॒नानु॑दं वृषभ रध्र॒चोद॑नम्।
प्र मु॑ञ्चस्व॒ परि॒ कुत्सा॑दि॒हा ग॑हि॒ किमु॒ त्वावा॑न्मु॒ष्कयो॑र्ब॒द्ध आ॑सते॥ ५॥

[३९] एकोनचत्वारिंशं सूक्तम्

ऋषिः—घोषा काक्षीवती॥ देवता—अश्विनौ॥ छन्दः—१, ६, ७, ११, १३ निचृज्जगती; २, ८, ९, १२ जगती; ३ विराड्जगती; ४, ५ पादनिचृज्जगती; १० आर्चीस्वराड्जगती; १४ निचृत्त्रिष्टुप्॥ स्वरः—१-१३ निषादः; १४ धैवतः॥

॥ १५॥ यो वां॑ परि॒ज्मा सु॒वृद॑श्विना॒ रथो॑ दो॒षामु॒षासो॒ हव्यो॑ हवि॒ष्मता।
शश्व॒त्तमा॑स॒स्तमु॒ वामि॒दं व॒यं पि॒तुर्न नाम॑ सुहवं हवामहे॥ १॥
चो॒दय॑तं सू॒नृता॒ः पिन्व॑तं॒ धिय॒ उत्पु॑र॒न्धीरी॑रयतं॒ तदु॑श्मसि।
य॒शसं॑ भा॒गं कृ॑णुतं नो अश्विना॒ सोमं॒ न चारुं॑ म॒घव॑त्सु नस्कृतम्॥ २॥

अमाजुरश्चिद्भवथो युवं भगोऽ नाशोश्चिदवितारापमस्य चित्।
अन्धस्य चिन्नासत्या कृशस्य चिद्युवामिदाहुर्भिषजा रुतस्य चित्॥ ३॥
युवं च्यवानं सनयं यथा रथं पुनर्युवानं चरथाय तक्षथुः।
निष्टौग्र्यमूहथुरद्भ्यस्परि विश्वेत्ता वां सवनेषु प्रवाच्या ॥ ४॥
पुराणा वां वीर्या३ प्र ब्रवा जनेऽथो हासथुर्भिषजा मयोभुवा।
ता वां नु नव्यावसे करामहेऽयं नासत्या श्रदरिर्यथा दधत्॥ ५॥
॥ १६॥ इयं वामह्वे शृणुतं मे अश्विना पुत्रायेव पितरा मह्यं शिक्षतम्।
अनापिरज्ञा असजात्यामतिः पुरा तस्या अभिशस्तेरव स्पृतम्॥ ६॥
युवं रथेन विमदाय शुन्ध्युवं न्यूहथुः पुरुमित्रस्य योषणाम्।
युवं हवं वध्रिमत्या अगच्छतं युवं सुषुतिं चक्रथुः पुरन्धये॥ ७॥
युवं विप्रस्य जरणामुपेयुषः पुनः कलेरकृणुतं युवद्वयः।
युवं वन्दनमृश्यदादुदूपथुर्युवं सद्यो विश्पलामेतवे कृथः ॥ ८॥
युवं ह रेभं वृषणा गुहा हितमुदैरयतं ममृवांसमश्विना ।
युवमूबीसमुत तप्तमत्रय ओमन्वन्तं चक्रथुः सप्तवध्रये ॥ ९॥
युवं श्वेतं पेदवेऽश्विनाश्वं नवभिर्वाजैर्नवती च वाजिनम् ।
चर्कृत्यं ददथुर्द्रावयत्सखं भगं न नृभ्यो हव्यं मयोभुवम् ॥ १०॥
॥ १७॥ न तं राजानावदिते कुतश्चन नांहो अश्नोति दुरितं नकिर्भयम्।
यमश्विना सुहवा रुद्रवर्तनी पुरोरथं कृणुथः पत्न्या सह॥ ११॥
आ तेन यातं मनसो जवीयसा रथं यं वामृभवश्चक्रुरश्विना।
यस्य योगे दुहिता जायते दिव उभे अहनी सुदिने विवस्वतः॥ १२॥
ता वर्तिर्यातं जयुषा वि पर्वतमपिन्वतं शयवे धेनुमश्विना।
वृकस्य चिद्वर्तिकामन्तरास्याद्युवं शचीभिर्ग्रसिताममुञ्चतम् ॥ १३॥
एतं वां स्तोममश्विनावकर्मातक्षाम भृगवो न रथम् ।
न्यमृक्षाम योषणां न मर्ये नित्यं न सूनुं तनयं दधानाः॥ १४॥

[४०] चत्वारिंशं सूक्तम्

ऋषिः—घोषा काक्षीवती ॥ देवता—अश्विनौ ॥ छन्दः—१, ५, १२, १४ विराड् जगती; २, ३, ७, १०, १३ जगती; ४, ९, ११ निचृज्जगती; ६, ८ पादनिचृज्जगती ॥ स्वरः—निषादः ॥

॥ १८ ॥ रथं॑ यान्तं॑ कुह॒ को ह॑ वां नरा॒ प्रति॑ द्यु॒मन्तं॑ सुवि॒ताय॑ भूषति।
प्रा॒तर्या॑वा॑णं वि॒भ्वं॑ वि॒शेवि॑शे॒ वस्तो॑र्वस्तो॒र्वह॑मानं॒ धि॒या शमि॑॥ १॥
कुह॑ स्विद्दो॒षा कु॒ह॒ वस्तो॑र॒श्विना॒ कुहा॑भिपि॒त्वं क॑रतः॒ कुहो॑षतुः।
को वां॑ शयु॒त्रा वि॒धवे॑व॒ दे॒वर॑ं॒ मर्यं॒ न योषा॑ कृणुते स॒धस्थ॒ आ॥ २॥
प्रा॒तर्जं॑रेथे॒ जर॒णेव॒ काप॑या॒ वस्तो॑र्वस्तो॒र्यज॒ता ग॑च्छथो गृ॒हम्।
कस्य॑ ध्व॒स्त्रा भ॑वथ॒ः कस्य॑ वा नरा राजपु॒त्रेव॒ सव॒नाव॑ गच्छथः॥ ३॥
यु॒वां मृ॒गेव॑ वार॒णा मृ॑ग॒ण्यवो॑ दो॒षा वस्तो॑र्हवि॒षा नि ह्व॑यामहे।
यु॒वं होत्रा॑मृतु॒था जु॒ह्व॑ते न॒रेषं॒ जना॑य वहथः शुभस्पती॥ ४॥
यु॒वां ह॒ घोषा॒ पर्यं॑श्विना य॒ती राज्ञ॑ ऊचे दुहि॒ता पृ॒च्छे वां॑ नरा।
भू॒तं मे॒ अह्न॑ उ॒त भू॑त॒मक्त॒वेऽश्वा॑वते र॒थिने॑ शक्त॒मर्वं॑ते ॥ ५॥
॥ १९ ॥ यु॒वं क॒वी ष्ठः पर्यं॑श्विना॒ रथं॒ विशो॒ न कुत्सो॑ जरि॒तुर्नं॑शायथः।
यु॒वोर्ह॒ मक्षा॒ पर्यं॑श्विना॒ मध्वा॒सा भ॑रत निष्कृ॒तं न योष॑णा॥ ६॥
यु॒वं ह॑ भु॒ज्युं यु॒वम॑श्विना॒ वशं॑ यु॒वं शि॒ञ्जार॑मु॒शना॒मुपा॑रथुः।
यु॒वो रर॑वा॒ परि॑ स॒ख्यमा॑सते यु॒वोर॒हमव॑सा सु॒म्नमा च॑के॥ ७॥
यु॒वं ह॑ कृ॒शं यु॒वम॑श्विना॒ शयु॑ं यु॒वं वि॒धन्तं॑ वि॒धवा॑मुरुष्यथः।
यु॒वं स॒निभ्य॑ः स्त॒नय॑न्तमश्वि॒नाप॑ व्र॒जमू॑र्णुथः स॒प्तास्य॑म् ॥ ८॥
जनि॑ष्ट॒ योषा॑ पतय॒त्कनी॑न॒को वि चा॑रुहन्वी॒रुधो॑ दं॒सना॒ अनु॑।
आस्मै॑ रीयन्ते नि॒वने॑व॒ सिन्ध॑वो॒ऽस्मा अह्वे॑ भवति॒ तत्पति॑त्व॒नम्॥ ९॥
जी॒वं रु॑दन्ति॒ वि म॑यन्ते अध्व॒रे दी॒र्घामनु॒ प्रसि॑तिं दीधियुर्नरः।
वा॒मं पि॒तृभ्यो॒ य इ॒दं स॑मे॒रिरे॑ मय॒ः पति॑भ्यो॒ जन॑यः परि॒ष्वजे॑॥ १०॥
॥ २० ॥ न तस्य॑ विद्म॒ तदु॒ षु प्र वो॑चत॒ युवा॑ ह॒ यद्यु॒वत्याः॑ क्षे॒ति॒ योनि॑षु।
प्रि॒योस्त्रि॑यस्य वृष॒भस्य॑ रे॒तिनो॑ गृ॒हं ग॑मेमाश्विना॒ तदु॑श्मसि॥ ११॥
आ वा॑मगन्त्सुम॒तिर्वी॑जिनीवसू॒ न्य॑श्विना हृ॒त्सु कामा॑ अयंसत।
अभू॑तं गो॒पा मि॑थु॒ना शु॑भस्पती प्रि॒या अ॑र्य॒म्णो दुर्यां॑ अशीमहि॥ १२॥

ता मन्दसाना मनुषो दुरोण आ धत्तं रयिं सहवीरं वचस्यवे।
कृतं तीर्थं सुप्रपाणं शुभस्पती स्थाणुं पथेष्ठामप दुर्मतिं हतम्॥ १३॥
क्व स्विदद्य कतमास्वश्विना विक्षु दस्रा मादयेते शुभस्पती।
क ईं नि येमे कतमस्य जग्मतुर्विप्रस्य वा यजमानस्य वा गृहम्॥ १४॥

[४१] एकचत्वारिंशं सूक्तम्

ऋषिः—सुहस्त्यो घौषेयः॥ देवता—अश्विनौ॥ छन्दः—१ पादनिचृज्जगती; २ निचृज्जगती; ३ विराड्जगती॥ स्वरः—निषादः॥ अथ एकविंशो वर्गः॥ २१॥

समानमु त्यं पुरुहूतमुक्थ्यं[1] रथं त्रिचक्रं सवना गनिग्मतम्।
परिज्मानं विदथ्यं सुवृक्तिभिर्वयं व्युष्टा उषसो हवामहे॥ १॥
प्रातर्युजं नासत्याधि तिष्ठथः प्रातर्यावाणं मधुवाहनं रथम्।
विशो येन गच्छथो यज्वरीर्नरा कीरेश्चिद्यज्ञं होतृमन्तमश्विना॥ २॥
अध्वर्युं वा मधुपाणिं सुहस्त्यमग्निधं वा धृतदक्षं दमूनसम्।
विप्रस्य वा यत्सवनानि गच्छथोऽत आ यातं मधुपेयमश्विना॥ ३॥

[४२] द्विचत्वारिंशं सूक्तम्

ऋषिः—कृष्णः॥ देवता—इन्द्रः॥ छन्दः—१, ३, ७-९, ११ त्रिष्टुप्; २, ५ निचृत् त्रिष्टुप्; ४ पादनिचृत्त्रिष्टुप्; ६, १० विराट्त्रिष्टुप्॥ स्वरः—धैवतः॥

॥ २२॥ अस्तेव सु प्रतरं लायमस्यन्भूषन्निव प्र भरा स्तोममस्मै।
वाचा विप्रास्तरत वाचमर्यो नि रामय जरितः सोम इन्द्रम्॥ १॥
दोहेन गामुप शिक्षा सखायं प्र बोधय जरितर्जारमिन्द्रम्।
कोशं न पूर्णं वसुना न्यृष्टमा च्यावय मघदेयाय शूरम्॥ २॥
किमङ्ग त्वा मघवन्भोजमाहुः शिशीहि मा शिशयं त्वा शृणोमि।
अप्रस्वती मम धीरस्तु शक्र वसुविदं भगमिन्द्रा भरा नः॥ ३॥
त्वां जना ममसत्येष्विन्द्र सन्तस्थाना वि ह्वयन्ते समीके।
अत्रा युजं कृणुते यो हविष्मान्नासुन्वता सख्यं वष्टि शूरः॥ ४॥
धनं न स्पन्द्रं बहुलं यो अस्मै तीव्रान्त्सोमाँ आसुनोति प्रयस्वान्।
तस्मै शत्रून्त्सुतुकान्प्रातरह्नो नि स्वष्ट्रान्युवति हन्ति वृत्रम्॥ ५॥
॥ २३॥ यस्मिन्वयं दधिमा शंसमिन्द्रे यः शिश्राय मघवा कामम्मस्मे।
आराच्चित्सन्भयतामस्य शत्रुर्न्यस्मै द्युम्ना जन्या नमन्ताम्॥ ६॥

आराच्छत्रुमप बाधस्व दूरमुग्रो यः शम्बः पुरुहूत तेन ।
अस्मे धेहि यवमद्गोमदिन्द्र कृधी धियं जरित्रे वाजरत्नाम् ॥ ७ ॥
प्र यमन्तर्वृषसवासो अग्मन्तीव्राः सोमा बहुलान्तास इन्द्रम् ।
नाहं दामानं मघवा नि यंसन्नि सुन्वते वहति भूरि वामम् ॥ ८ ॥
उत प्रहामतिदीव्या जयाति कृतं यच्छ्वघ्नी विचिनोति काले ।
यो देवकामो न धना रुणद्धि समित्तं राया सृजति स्वधावान् ॥ ९ ॥
गोभिष्टरेमामतिं दुरेवां यवेन क्षुधं पुरुहूत विश्वाम् ।
वयं राजभिः प्रथमा धनान्यस्माकेन वृजनेना जयेम ॥ १० ॥
बृहस्पतिर्नः परि पातु पश्चादुतोत्तरस्मादधरादघायोः ।
इन्द्रः पुरस्तादुत मध्यतो नः सखा सखिभ्यो वरिवः कृणोतु ॥ ११ ॥

चतुर्थोऽनुवाकः [४३] त्रिचत्वारिंशं सूक्तम्

ऋषिः—कृष्णः ॥ देवता—इन्द्रः ॥ छन्दः—१, ९ निचृज्जगती; २ आर्चीस्वराड्जगती; ३, ६ जगती; ४, ५, ७, ८ विराड्जगती; १० विराट्त्रिष्टुप्; ११ त्रिष्टुप् ॥
स्वरः—१-९ निषादः; १०, ११ धैवतः ॥

॥ २४ ॥ अच्छा म इन्द्रं मतयः स्वर्विदः सध्रीचीर्विश्वा उशतीरनूषत ।
परि ष्वजन्ते जनयो यथा पतिं मर्यं न शुन्ध्युं मघवानमूतये ॥ १ ॥
न घा त्वद्रिगप वेति मे मनस्त्वे इत्कामं पुरुहूत शिश्रय ।
राजेव दस्म नि षदोऽधि बर्हिष्यस्मिन्त्सु सोमेऽ वपानमस्तु ते ॥ २ ॥
विषूवृदिन्द्रो अमतेरुत क्षुधः स इद्रायो मघवा वस्व ईशते ।
तस्येदिमे प्रवणे सप्त सिन्धवो वयो वर्धन्ति वृषभस्य शुष्मिणः ॥ ३ ॥
वयो न वृक्षं सुपलाशमासदन्त्सोमास इन्द्रं मन्दिनश्चमूषदः ।
प्रैषामनीकं शवसा दविद्युतद्विदत्स्वर्मनवे ज्योतिरार्यम् ॥ ४ ॥
कृतं न श्वघ्नी वि चिनोति देवने संवर्गं यन्मघवा सूर्यं जयत् ।
न तत्ते अन्यो अनु वीर्यं शकन्न पुराणो मघवन्नोत नूतनः ॥ ५ ॥

॥ २५ ॥ विशंविशं मघवा पर्यशायत जनानां धेना अवचाकशद्वृषा ।
यस्याहं शक्रः सवनेषु रण्यति स तीव्रैः सोमैः सहते पृतन्यतः ॥ ६ ॥
आपो न सिन्धुमभि यत्समक्षरन्त्सोमास इन्द्रं कुल्याइव ह्रदम् ।
वर्धन्ति विप्रा महो अस्य सादने यवं न वृष्टिर्दिव्येन दानुना ॥ ७ ॥

वृषा न क्रुद्धः पतयद्रजःस्वा यो अर्यपत्नीरकृणोदिमा अपः।
स सुन्वते मघवा जीरदानवेऽविन्दज्ज्योतिर्मनवे हविष्मते ॥ ८ ॥
उज्जायतां परशुज्योतिषा सह भूया ऋतस्य सुदुघा पुराणवत्।
वि रोचतामरुषो भानुना शुचिः स्वर्ण शुक्रं शुशुचीत सत्पतिः ॥ ९ ॥
गोभिष्टरेमामतिं दुरेवां यवेन क्षुधं पुरुहूत विश्वाम् ।
वयं राजभिः प्रथमा धनान्यस्माकेन वृजनेना जयेम ॥ १० ॥
बृहस्पतिर्नः परि पातु पश्चादुतोत्तरस्मादधरादघायोः ।
इन्द्रः पुरस्तादुत मध्यतो नः सखा सखिभ्यो वरिवः कृणोतु ॥ ११ ॥

[४४] चतुश्चत्वारिंशं सूक्तम्

ऋषिः—कृष्णः ॥ देवता—इन्द्रः ॥ छन्दः—१ पादनिचृत्त्रिष्टुप्; २, १० विराट्त्रिष्टुप्; ३, ११ त्रिष्टुप्; ४ विराड्जगती; ५-७, ९ पादनिचृज्जगती; ८ निचृज्जगती ॥
स्वरः—१-३, १०, ११ धैवतः; ४-९ निषादः ॥

॥ २६ ॥ आ यात्विन्द्रः स्वपतिर्मदाय यो धर्मणा तूतुजानस्तुविष्मान्।
प्रत्वक्षाणो अति विश्वा सहांस्यपारेण महता वृष्ण्येन ॥ १ ॥
सुष्ठामा रथः सुयमा हरी ते मिम्यक्ष वज्रो नृपते गभस्तौ।
शीभं राजन्त्सुपथा याह्यर्वाङ्वर्धीम ते पपुषो वृष्ण्यानि ॥ २ ॥
एन्द्रवाहौ नृपतिं वज्रबाहुमुग्रमुग्रासस्तविषास एनम् ।
प्रत्वक्षसं वृषभं सत्यशुष्ममेमस्मत्रा सधमादो वहन्तु ॥ ३ ॥
एवा पतिं द्रोणसाचं सचेतसमूर्जः स्कम्भं धरुण आ वृषायसे।
ओजः कृष्व सं गृभाय त्वे अप्यसो यथा केनिपानामिनो वृधे ॥ ४ ॥
गमन्नस्मे वसून्या हि शंसिषं स्वाशिषं भरमा याहि सोमिनः।
त्वमीशिषे सास्मिन्ना सत्सि बर्हिष्यनाधृष्या तव पात्राणि धर्मणा ॥ ५ ॥
॥ २७ ॥ पृथक्प्रायन्प्रथमा देवहूतयोऽकृण्वत श्रवस्यानि दुष्टरा ।
न ये शेकुर्यज्ञियां नावमारुहमीर्मैव ते न्यविशन्त केपयः ॥ ६ ॥
एवैवापागपरे सन्तु दूढ्योऽश्वा येषां दुर्युज आयुयुज्रे।
इत्था ये प्रागुपरे सन्ति दावने पुरूणि यत्र वयुनानि भोजना ॥ ७ ॥
गिरींरज्राञ्रेजमानाँ अधारयद् द्यौः क्रन्ददन्तरिक्षाणि कोपयत्।
समीचीने धिषणे वि ष्कभायति वृष्णः पीत्वा मद उक्थानि शंसति ॥ ८ ॥

इमं बिभर्मि सुकृतं ते अङ्कुशं येनारुजासि मघवञ्छफारुजः।
अस्मिन्त्सु ते सवने अस्त्वोक्यं सुत इष्टौ मघवन्बोध्याभगः॥ ९॥
गोभिष्टरेमामतिं दुरेवां यवेन क्षुधं पुरुहूत विश्वाम्।
वयं राजभिः प्रथमा धनान्यस्माकेन वृजनेना जयेम॥ १०॥
बृहस्पतिर्नः परि पातु पश्चादुतोत्तरस्मादधरादघायोः।
इन्द्रः पुरस्तादुत मध्यतो नः सखा सखिभ्यो वरिवः कृणोतु॥ ११॥

[४५] पञ्चचत्वारिंशं सूक्तम्

ऋषिः—वत्सप्रिः॥ देवता—अग्निः॥ छन्दः—१-५, ७ निचृत्त्रिष्टुप्; ६ त्रिष्टुप्; ८ पादनिचृत्त्रिष्टुप्; ९-१२ विराट्त्रिष्टुप्॥ स्वरः—धैवतः॥

॥ २८॥ दिवस्परि प्रथमं जज्ञे अग्निरस्मद् द्वितीयं परि जातवेदाः।
तृतीयमप्सु नृमणा अजस्रमिन्धान एनं जरते स्वाधीः॥ १॥
विद्मा ते अग्ने त्रेधा त्रयाणि विद्मा ते धाम विभृता पुरुत्रा।
विद्मा ते नाम परमं गुहा यद्विद्मा तमुत्सं यत आजगन्थ॥ २॥
समुद्रे त्वा नृमणा अप्स्वन्तर्नृचक्षा ईधे दिवो अग्न ऊधन्।
तृतीये त्वा रजसि तस्थिवांसमपामुपस्थे महिषा अवर्धन्॥ ३॥
अक्रन्ददग्निः स्तनयन्निव द्यौः क्षामा रेरिहद्वीरुधः समञ्जन्।
सद्यो जज्ञानो वि हीमिद्धो अख्यदा रोदसी भानुना भात्यन्तः॥ ४॥
श्रीणामुदारो धरुणो रयीणां मनीषाणां प्रार्पणः सोमगोपाः।
वसुः सूनुः सहसो अप्सु राजा वि भात्यग्र उषसामिधानः॥ ५॥
विश्वस्य केतुर्भुवनस्य गर्भ आ रोदसी अपृणाज्जायमानः।
वीळुं चिदद्रिमभिनत्परायञ्जना यदग्निमयजन्त पञ्च॥ ६॥
॥ २९॥ उशिक्पावको अरतिः सुमेधा मर्तेष्वग्निरमृतो नि धायि।
इयर्ति धूममरुषं भरिभ्रदुच्छुक्रेण शोचिषा द्यामिनक्षन्॥ ७॥
दृशानो रुक्म उर्विया व्यद्यौद्दुर्मर्षमायुः श्रिये रुचानः।
अग्निरमृतो अभवद्वयोभिर्यदेनं द्यौर्जनयत्सुरेताः॥ ८॥
यस्ते अद्य कृणवद्भद्रशोचेऽपूपं देव घृतवन्तमग्ने।
प्र तं नय प्रतरं वस्यो अच्छाभि सुम्नं देवभक्तं यविष्ठ॥ ९॥
आ तं भज सौश्रवसेष्वग्न उक्थऽउक्थ आ भज शस्यमाने।
प्रियः सूर्ये प्रियो अग्ना भवात्युज्जातेन भिनदुज्जनित्वैः॥ १०॥

त्वामग्ने यजमाना अनु द्यून्विश्वा वसु दधिरे वार्याणि।
त्वया सह द्रविणमिच्छमाना व्रजं गोमन्तमुशिजो वि वव्रुः॥ ११॥
अस्तावि अग्निर्नरां सुशेवो वैश्वानर ऋषिभिः सोमगोपाः।
अद्वेषे द्यावापृथिवी हुवेम देवा धत्त रयिमस्मे सुवीरम्॥ १२॥

॥ इति सप्तमाष्टकेऽष्टमोऽध्यायः॥

[अष्टमाध्याये वर्गाः २९, सूक्तानि १३, ऋचः १४४]

[सप्तमाष्टके अध्यायाः ८, वर्गाः २४८, सूक्तानि ११६, ऋचः १२६३]

॥ इति सप्तमोष्टकः॥

elibrary.thearyasamaj.org

अथाष्टमाष्टके

प्रथमोऽध्यायः

[४६] षट्चत्वारिंशं सूक्तम्

ऋषिः—वत्सप्रिः ॥ देवता—अग्निः—१, २ पादनिचृत्त्रिष्टुप्; ३, ५ आर्चीस्वराट्त्रिष्टुप्; ४, ८, १० त्रिष्टुप्; ६ आर्चीभुरिक्त्रिष्टुप्; ७ विराट्त्रिष्टुप्; ९ निचृत्त्रिष्टुप् ॥ स्वरः—धैवतः ॥

॥ १ ॥ प्र होता॑ जा॒तो म॒हान्न॑भो॒विन्नृ॒षद्वा॑ सीदद॒पामु॒पस्थे॑ ।
दधि॒र्यो धायि॒ स ते॒ वयां॑सि॒ यन्ता॒ वसू॑नि विध॒ते त॑नू॒पाः ॥ १ ॥
इ॒मं वि॒धन्तो॑ अ॒पां स॒धस्थे॑ प॒शुं न न॒ष्टं प॒दैरनु॑ ग्मन् ।
गुहा॒ चत॑न्तमु॒शिजो॒ नमो॑भि॒रिच्छ॑न्तो॒ धीरा॒ भृग॑वोऽविन्दन् ॥ २ ॥
इ॒मं त्रि॒तो भूर्य॑विन्ददि॒च्छन्वै॑भू॒वसो॒ मूर्ध॒न्यघ्न्या॑यायाः ।
स शे॑व॒धो जा॒त आ ह॒र्म्येषु॒ नाभि॒र्युवा॑ भवति रोच॒नस्य॑ ॥ ३ ॥
म॒न्द्रं होता॑रमु॒शिजो॒ नमो॑भिः प्राञ्चं य॒ज्ञं ने॒तार॑मध्व॒राणा॑म् ।
वि॒शाम॑कृण्वन्नर॒तिं पा॑व॒कं ह॑व्य॒वाह॑ं दधतो॒ मानु॑षेषु ॥ ४ ॥
प्र भू॒र्जय॑न्तं म॒हां वि॑पो॒धां मू॒रा अमू॑रं पु॒रां द॒र्माण॑म् ।
नय॑न्तो॒ गर्भ॑ं॒ वना॑ं॒ धिय॑ं॒ धुर्हि॑रिश्मश्रुं॒ नावी॑णं॒ धन॑र्चम् ॥ ५ ॥
॥ २ ॥ नि प॒स्त्या॑सु त्रि॒तः स्त॑भू॒यन्परि॑वीतो॒ योनौ॑ सीदद॒न्तः ।
अत॑ः सं॒गृभ्या॑ वि॒शां दम॑ू॒ना॒ विध॑र्मणाय॒न्त्रैरी॑यते॒ नॄन् ॥ ६ ॥
अ॒स्याज॑रासो॒ द॒माम॒रित्रा॑ अ॒र्चद्धू॑मासो अ॒ग्नय॑ः पाव॒काः ।
श्वि॒ती॒चय॑ः श्वा॒त्रासो॑ भुर॒ण्यवो॑ वन॒र्षदो॑ वा॒यवो॒ न सोमा॑ः ॥ ७ ॥
प्र जि॒ह्वया॑ भरते॒ वेपो॑ अ॒ग्निः प्र व॒युना॑नि॒ चेत॑सा पृथि॒व्याः ।
तमा॒यव॑ः शु॒चय॑न्तं पाव॒कं म॒न्द्रं होता॑रं दधिरे॒ यजि॑ष्ठम् ॥ ८ ॥
द्यावा॒ यम॒ग्निं पृ॑थि॒वी जनि॑ष्टा॒माप॒स्त्वष्टा॒ भृग॑वो॒ यं सहो॑भिः ।
ई॒ळेन्यं॑ प्रथ॒मं मा॑त॒रिश्वा॑ दे॒वास्त॑तक्षु॒र्मन॑वे॒ यज॑त्रम् ॥ ९ ॥
यं त्वा॑ दे॒वा द॑धि॒रे ह॑व्य॒वाह॑ं पुरु॒स्पृहो॒ मानु॑षासो॒ यज॑त्रम् ।
स याम॑न्नग्ने॒ स्तुव॒ते वयो॑ धाः प्र दे॒वय॑न्य॒शस॒ः सं हि पू॒र्वीः ॥ १० ॥

[४७] सप्तचत्वारिंशं सूक्तम्

ऋषिः—सप्तगुः ॥ देवता—इन्द्रो वैकुण्ठः ॥ छन्दः—१, ४, ७ त्रिष्टुप्; २ आर्चीस्वराट्-त्रिष्टुप्; ३ भुरिक्त्रिष्टुप्; ५, ६, ८ निचृत्त्रिष्टुप् ॥ स्वरः—धैवतः ॥

॥ ३ ॥ जगृभ्मा ते दक्षिणमिन्द्र हस्तं वसूयवो वसुपते वसूनाम्।
विद्मा हि त्वा गोपतिं शूर गोनामस्मभ्यं चित्रं वृषणं रयिं दाः ॥ १ ॥
स्वायुधं स्ववसं सुनीथं चतुःसमुद्रं धरुणं रयीणाम्।
चर्कृत्यं शंस्यं भूरिवारमस्मभ्यं चित्रं वृषणं रयिं दाः ॥ २ ॥
सुब्रह्माणं देववन्तं बृहन्तमुरुं गभीरं पृथुबुध्नमिन्द्र।
श्रुतऋषिमुग्रमभिमातिषाहमस्मभ्यं चित्रं वृषणं रयिं दाः ॥ ३ ॥
सनद्वाजं विप्रवीरं तरुत्रं धनस्पृतं शूशुवांसं सुदक्षम्।
दस्युहनं पूर्भिदमिन्द्र सत्यमस्मभ्यं चित्रं वृषणं रयिं दाः ॥ ४ ॥
अश्वावन्तं रथिनं वीरवन्तं सहस्रिणं शतिनं वाजमिन्द्र।
भद्रब्रातं विप्रवीरं स्वर्षामस्मभ्यं चित्रं वृषणं रयिं दाः ॥ ५ ॥

॥ ४ ॥ प्र सप्तगुमृतधीतिं सुमेधां बृहस्पतिं मतिरच्छा जिगाति।
य आङ्गिरसो नमसोपसद्योऽस्मभ्यं चित्रं वृषणं रयिं दाः ॥ ६ ॥
वनीवानो मम दूतास इन्द्रं स्तोमाश्चरन्ति सुमतीरियानाः।
हृदिस्पृशो मनसा वच्यमाना अस्मभ्यं चित्रं वृषणं रयिं दाः ॥ ७ ॥
यत्त्वा यामि दद्धि तन्न इन्द्र बृहन्तं क्षयमसमं जनानाम्।
अभि तद् द्यावापृथिवी गृणीतामस्मभ्यं चित्रं वृषणं रयिं दाः ॥ ८ ॥

[४८] अष्टचत्वारिंशं सूक्तम्

ऋषिः—इन्द्रो वैकुण्ठः ॥ देवता—इन्द्रो वैकुण्ठः ॥ छन्दः—१, ३ पादनिचृज्जगती; २, ८ जगती; ४ निचृज्जगती; ५ विराड्जगती; ६, ९ आर्चीस्वराड्जगती; ७ विराट्त्रिष्टुप्; १०, ११ त्रिष्टुप् ॥ स्वरः—१-६, ८, ९ निषादः; ७, १०, ११ धैवतः ॥

॥ ५ ॥ अहं भुवं वसुनः पूर्व्यस्पतिरहं धनानि सं जयामि शश्वतः।
मां हवन्ते पितरं न जन्तवोऽहं दाशुषे वि भजामि भोजनम् ॥ १ ॥
अहमिन्द्रो रोधो वक्षो अथर्वणस्त्रिताय गा अजनयमहेरधि।
अहं दस्युभ्यः परि नृम्णमा ददे गोत्रा शिक्षन्दधीचे मातरिश्वने ॥ २ ॥

मह्यं त्वष्टा वज्रमतक्षदायसं मयि देवासोऽवृजन्नपि क्रतुम्।
ममानीकं सूर्यस्येव दुष्टरं मामार्यन्ति कृतेन कर्त्वेन च ॥ ३ ॥
अहमेतं गव्ययमश्व्यं पशुं पुरीषिणं सायकेना हिरण्ययम्।
पुरू सहस्रा नि शिशामि दाशुषे यन्मा सोमास उक्थिनो अमन्दिषुः ॥ ४ ॥
अहमिन्द्रो न परा जिग्य इद्धनं न मृत्यवेऽव तस्थे कदा चन।
सोममिन्मा सुन्वन्तो याचता वसु न मे पूरवः सख्ये रिषाथन ॥ ५ ॥
॥ ६ ॥ अहमेताञ्छाश्वसतो द्वाद्वेन्द्रं ये वज्रं युधयेऽकृण्वत ।
आह्वयमानाँ अव हन्मनाहनं दृळहा वदन्नमस्युर्नमस्विनः ॥ ६ ॥
अभी३दमेकमेको अस्मि निष्षाळभी द्वा किमु त्रयः करन्ति।
खले न पर्षान्प्रति हन्मि भूरि किं मा निन्दन्ति शत्रवोऽनिन्द्राः ॥ ७ ॥
अहं गुङ्गुभ्यो अतिथिग्वमिष्कर्मिषं न वृत्रतुरं विक्षु धारयम्।
यत्पर्णयघ्न उत वा करञ्जहे प्राहं महे वृत्रहत्ये अशुश्रवि ॥ ८ ॥
प्र मे नमी साप्य इषे भुजे भूद्वामेषे सख्या कृणुत द्विता।
दिद्युं यदस्य समिथेषु मंहयमादिदेनं शंस्यमुक्थ्यं करम् ॥ ९ ॥
प्र नेमस्मिन्ददृशे सोमो अन्तर्गोपा नेमा विरस्था कृणोति।
स तिग्मशृङ्गं वृषभं युयुत्सन्द्रुहस्तस्थौ बहुले बद्धो अन्तः ॥ १० ॥
आदित्यानां वसूनां रुद्रियाणां देवो देवानां न मिनामि धाम।
ते मा भद्राय शवसे ततक्षुरपराजितमस्तृतमषाळ्हम् ॥ ११ ॥

[४९] एकोनपञ्चाशं सूक्तम्

ऋषिः—इन्द्रो वैकुण्ठः ॥ देवता—इन्द्रो वैकुण्ठः ॥ छन्दः—१ आर्चीभुरिग्जगती; २ विराट्त्रिष्टुप्; ३, ९ विराड्जगती; ४ जगती; ५, ६, ८ निचृज्जगती; ७ आर्चीस्वराड्जगती; १० पादनिचृज्जगती; ११ आर्चीस्वराट्त्रिष्टुप् ॥ स्वरः—१, ३-१० निषादः; २, ११ धैवतः ॥

॥ ७ ॥ अहं दां गृणते पूर्व्यं वस्वहं ब्रह्म कृणवं मह्यं वर्धनम्।
अहं भुवं यजमानस्य चोदितायज्वनः साक्षि विश्वस्मिन्भरे ॥ १ ॥
मां धुरिन्द्रं नाम देवता दिवश्च ग्मश्चापां च जन्तवः।
अहं हरी वृषणा विव्रता रघू अहं वज्रं शवसे धृष्णवा ददे ॥ २ ॥
अहमत्कं कवये शिश्नथं हथैरहं कुत्समावमाभिरूतिभिः।
अहं शुष्णस्य श्नथिता वधर्यमं न यो रर आर्यं नाम दस्यवे ॥ ३ ॥

अहं पितेव वेतसूँरभिष्टये तुग्रं कुत्साय स्मदिभं च रन्धयम्।
अहं भुवं यजमानस्य राजनि प्र यद्धरे तुजये न प्रियाधृषे॥ ४॥
अहं रन्धयं मृगयं श्रुतर्वणे यन्माजिहीत वयुना चनानुषक्।
अहं वेशं नम्रमायवेऽकरमहं सव्याय पड्गृभिमरन्धयम्॥ ५॥
॥८॥ अहं स यो नववास्त्वं बृहद्रथं सं वृत्रेव दासं वृत्रहारुजम्।
यद्वर्धयन्तं प्रथयन्तमानुषग्दूरे पारे रजसो रोचनाकरम्॥ ६॥
अहं सूर्यस्य परि याम्याशुभिः प्रैतशेभिर्वहमान ओजसा।
यन्मा सावो मनुष आह निर्णिज ऋधक्कृषे दासं कृत्व्यं हथैः॥ ७॥
अहं सप्तहा नहुषो नहुष्टरः प्राश्रावयं शवसा तुर्वशं यदुम्।
अहं न्य१न्यं सहसा सहस्करं नव व्राधतो नवतिं च वक्षयम्॥ ८॥
अहं सप्त स्रवतो धारयं वृषा द्रवित्नवः पृथिव्यां सीरा अधि।
अहमर्णांसि वि तिरामि सुक्रतुर्युधा विदं मनवे गातुमिष्टये॥ ९॥
अहं तदासु धारयं यदासु न देवश्चन त्वष्टाधारयद्रुशत्।
स्पार्हं गवामूधःसु वक्षणास्वा मधोर्मधु श्वात्र्यं सोममाशिरम्॥ १०॥
एवा देवाँ इन्द्रो विव्ये नॄन्प्र च्यौत्नेन मघवा सत्यराधाः।
विश्वेत्ता ते हरिवः शचीवोऽभि तुरासः स्वयशो गृणन्ति॥ ११॥

[५०] पञ्चाशं सूक्तम्

ऋषिः—इन्द्रो वैकुण्ठः॥ देवता—इन्द्रो वैकुण्ठः॥ छन्दः—१ निचृज्जगती; २ आर्ची-स्वराड्जगती; ३ पादनिचृत्त्रिष्टुप्; ४ विराट्त्रिष्टुप्; ५ त्रिष्टुप्; ६, ७ पाद-निचृज्जगती॥ स्वरः—१, २, ६, ७ निषादः; ३, ४, ५ धैवतः॥

॥९॥ प्र वो महे मन्दमानायान्धसोऽर्चा विश्वानराय विश्वाभुवे।
इन्द्रस्य यस्य सुमखं सहो महि श्रवो नृम्णं च रोदसी सपर्यतः॥ १॥
सो चिन्नु सख्या नर्य इनः स्तुतश्चर्कृत्य इन्द्रो मावते नरे।
विश्वासु धूर्षु वाजकृत्येषु सत्पते वृत्रे वाप्स्व१भि शूर मन्दसे॥ २॥
के ते नर इन्द्र ये त इषे ये ते सुम्नं संधन्य१मियक्षान्।
के ते वाजायासुर्याय हिन्विरे के अप्सु स्वासूर्वरासु पौंस्ये॥ ३॥
भुवस्त्वमिन्द्र ब्रह्मणा महान्भुवो विश्वेषु सवनेषु यज्ञियः।
भुवो नॄँश्च्यौत्नो विश्वस्मिन्भरे ज्येष्ठश्च मन्त्रो विश्वचर्षणे॥ ४॥

अवा नु कं ज्यायान्यज्ञवनसो महीं त ओमात्रां कृष्टयो विदुः।
असो नु कमजरो वधीश्च विश्वेदेता सवना तूतुमा कृषे॥ ५॥
एता विश्वा सवना तूतुमा कृषे स्वयं सूनो सहसो यानि दधिषे।
वराय ते पात्रं धर्मणे तना यज्ञो मन्त्रो ब्रह्मोद्यतं वचः॥ ६॥
ये ते विप्र ब्रह्मकृतः सुते सचा वसूनां च वसुनश्च दावने।
प्र ते सुम्नस्य मनसा पथा भुवन्मदे सुतस्य सोम्यस्यान्धसः॥ ७॥

[५१] एकपञ्चाशं सूक्तम्

ऋषिः—१, ३, ५, ७, ९ देवाः; २, ४, ६, ८ अग्निः सौचीकः॥ देवता—१, ३, ५, ७, ९ अग्निः सौचीकः; २, ४, ६, ८ देवाः॥ छन्दः—१, ३ निचृत्त्रिष्टुप्; २, ५, ६ विराट्त्रिष्टुप्; ४, ७, त्रिष्टुप्; ८, ९ भुरिक्त्रिष्टुप्॥ स्वरः—धैवतः॥

॥ १०॥ महत्तदुल्बं स्थविरं तदासीद्येनाविष्टितः प्रविवेशिथापः ।
विश्वा अपश्यद्बहुधा ते अग्ने जातवेदस्तन्वो देव एकः ॥ १॥
को मा ददर्श कतमः स देवो यो मे तन्वो बहुधा पर्यपश्यत्।
क्वाह मित्रावरुणा क्षियन्त्यग्नेर्विश्वाः समिधो देवयानीः ॥ २॥
ऐच्छाम त्वा बहुधा जातवेदः प्रविष्टमग्ने अप्स्वोषधीषु ।
तं त्वा यमो अचिकेच्चित्रभानो दशान्तरुष्यादतिरोचमानम्॥ ३॥
होत्रादहं वरुण बिभ्यदायं नेदेव मा युनजन्नत्र देवाः ।
तस्य मे तन्वो बहुधा निविष्टा एतमर्थं न चिकेताहमग्निः॥ ४॥
एहि मनुर्देवयुर्यज्ञकामोऽरं कृत्या तमसि क्षेष्यग्ने ।
सुगान्पथः कृणुहि देवयानान्वह हव्यानि सुमनस्यमानः ॥ ५॥
॥ ११॥ अग्नेः पूर्वे भ्रातरो अर्थमेतं रथीवाध्वानमन्वावरीवुः ।
तस्माद्द्रिया वरुण दूरमायं गौरो न क्षेप्नोरविजे ज्यायाः ॥ ६॥
कुर्मस्त आयुरजरं यदग्ने यथा युक्तो जातवेदो न रिष्याः ।
अथा वहासि सुमनस्यमानो भागं देवेभ्यो हविषः सुजात॥ ७॥
प्रयाजान्मे अनुयाजाँश्च केवलानूर्जस्वन्तं हविषो दत्त भागम्।
घृतं चापां पुरुषं चौषधीनामग्नेश्च दीर्घमायुरस्तु देवाः ॥ ८॥

तवं प्रयाजा अनुयाजाश्च केवलं ऊर्जस्वन्तो हविषः सन्तु भागाः।
तवाग्ने यज्ञोऽयमस्तु सर्वस्तुभ्यं नमन्तां प्रदिशश्चतस्रः ॥ ९ ॥

[५२] द्विपञ्चाशं सूक्तम्

ऋषिः—अग्निः सौचीकः ॥ देवता—देवाः ॥ छन्दः—१ त्रिष्टुप्; २-४ निचृत्त्रिष्टुप्; ५, ६ विराट्त्रिष्टुप् ॥ स्वरः—धैवतः ॥

॥ १२ ॥ विश्वे देवाः शास्तन मा यथेह होता वृतो मनवै यन्निषद्य।
प्र मे ब्रूत भागधेयं यथा वो येन पथा हव्यमा वो वहानि ॥ १ ॥
अहं होता न्यसीदं यजीयान्विश्वे देवा मरुतो मा जुनन्ति।
अहरहरश्विनाध्वर्यवं वां ब्रह्मा समिद्धवति साहुतिर्वाम् ॥ २ ॥
अयं यो होता किरु स यमस्य कमप्यूहे यत्समञ्जन्ति देवाः।
अहरहर्जायते मासिमास्यथा देवा दधिरे हव्यवाहम् ॥ ३ ॥
मां देवा दधिरे हव्यवाहमपम्लुक्तं बहु कृच्छ्रा चरन्तम् ।
अग्निर्विद्वान्यज्ञं नः कल्पयाति पञ्चयामं त्रिवृतं सप्ततन्तुम् ॥ ४ ॥
आ वो यक्ष्यमृतत्वं सुवीरं यथा वो देवा वरिवः करणि।
आ बाह्वोर्वज्रमिन्द्रस्य धेयामथेमा विश्वाः पृतना जयाति ॥ ५ ॥
त्रीणि शता त्री सहस्राण्यग्निं त्रिंशच्च देवा नव चासपर्यन् ।
औक्षन्घृतैरस्तृणन्बर्हिरस्मा आदिद्धोतारं न्यसादयन्त ॥ ६ ॥

[५३] त्रिपञ्चाशं सूक्तम्

ऋषिः—१-३, ६-११ देवाः; ४, ५ अग्निः सौचीकः ॥ देवता—१-३, ६-११ अग्निः सौचीकः; ४, ५ देवाः ॥ छन्दः—१, ३, ८ त्रिष्टुप्; २, ४ विराट्त्रिष्टुप्; ५ आर्चीस्वराट्त्रिष्टुप्; ६, ७, ९ निचृज्जगती; १० विराड्जगती; ११ पादनिचृज्जगती ॥ स्वरः—१-५, ८ धैवतः; ६, ७, ९-११ निषादः ॥

॥ १३ ॥ यमैच्छाम मनसा सोऽयमागाद्यज्ञस्य विद्वान्परुषश्चिकित्वान्।
स नो यक्षद्देवताता यजीयान्नि हि षत्सदन्तरः पूर्वो अस्मत् ॥ १ ॥
अराधि होता निषदा यजीयानभि प्रयांसि सुधितानि हि ख्यत्।
यजामहै यज्ञियान्हन्त देवाँ ईळामहा ईड्याँ आज्येन ॥ २ ॥
साध्वीमकर्देववीतिं नो अद्य यज्ञस्य जिह्वामविदाम गुह्याम्।
स आयुरागात्सुरभिर्वसानो भद्रामकर्देवहूतिं नो अद्य ॥ ३ ॥

तद्द्य वाचः प्रथमं मसीय येनासुराँ अभि देवा असाम ।
ऊर्जोद उत यज्ञियासः पञ्च जना मम होत्रं जुषध्वम् ॥ ४ ॥
पञ्च जना मम होत्रं जुषन्तां गोजाता उत ये यज्ञियासः ।
पृथिवी नः पार्थिवात्पात्वंहसोऽन्तरिक्षं दिव्यात्पात्वस्मान् ॥ ५ ॥
॥ १४ ॥ तन्तुं तन्वन्रजसो भानुमन्विहि ज्योतिष्मतः पथो रक्ष धिया कृतान् ।
अनुल्बणं वयत जोगुवामपो मनुर्भव जनया दैव्यं जनम् ॥ ६ ॥
अक्षानहो नह्यतनोत सोम्या इष्कृणुध्वं रशना ओत पिंशत ।
अष्टावन्धुरं वहताभितो रथं येन देवासो अनयन्नभि प्रियम् ॥ ७ ॥
अश्मन्वती रीयते सं रभध्वमुत्तिष्ठत प्र तरता सखायः ।
अत्रा जहाम ये असन्नशेवाः शिवान्वयमुत्तरेमाभि वाजान् ॥ ८ ॥
त्वष्टा माया वेदपसामपस्तमो बिभ्रत्पात्रा देवपानानि शन्तमा ।
शिशीते नूनं परशुं स्वायसं येन वृश्चादेतशो ब्रह्मणस्पतिः ॥ ९ ॥
सतो नूनं कवयः सं शिशीत वाशीभिर्याभिरमृताय तक्षथ ।
विद्वांसः पदा गुह्यानि कर्तन येन देवासो अमृतत्वमानशुः ॥ १० ॥
गर्भे योषामदधुर्वत्समासन्यपीच्येन मनसोत जिह्वया ।
स विश्वाहा सुमना योग्या अभि सिषासनिर्वनते कार इज्जितिम् ॥ ११ ॥

[५४] चतुःपञ्चाशं सूक्तम्

ऋषिः—बृहदुक्थो वामदेव्यः ॥ देवता—इन्द्रः ॥ छन्दः—१, ६ त्रिष्टुप्; २ विराट् त्रिष्टुप्; ३, ४ आर्चीस्वराट्त्रिष्टुप्; ५ पादनिचृत्त्रिष्टुप् ॥ स्वरः—धैवतः ॥

॥ १५ ॥ तां सु ते कीर्तिं मघवन्महित्वा यत्त्वा भीते रोदसी अह्वयेताम् ।
प्रावो देवाँ आतिरो दासमोजः प्रजायै त्वस्यै यदशिक्ष इन्द्र ॥ १ ॥
यदचरस्तन्वा वावृधानो बलानीन्द्र प्रब्रुवाणो जनेषु ।
मायेत्सा ते यानि युद्धान्याहुर्नाद्य शत्रुं ननु पुरा विवित्से ॥ २ ॥
क उ नु ते महिमानः समस्यास्मत्पूर्व ऋषयोऽन्तमापुः ।
यन्मातरं च पितरं च साकमजनयथास्तन्वः स्वायाः ॥ ३ ॥
चत्वारि ते असुर्याणि नामादाभ्यानि महिषस्य सन्ति ।
त्वमङ्ग तानि विश्वानि वित्से येभिः कर्माणि मघवञ्चकर्थ ॥ ४ ॥

त्वं विश्वा दधिषे केवलानि यान्यावियां च गुहा वसूनि।
कामंमिन्मे मघवन्मा वि तारीस्त्वमाज्ञाता त्वमिन्द्रासि दाता॥ ५॥
यो अदधाज्ज्योतिषि ज्योतिरन्तर्यो असृजन्मधुना सं मधूनि।
अध प्रियं शूषमिन्द्राय मन्म ब्रह्मकृतो बृहदुक्थादवाचि॥ ६॥

[५५] पञ्चपञ्चाशं सूक्तम्

ऋषिः—बृहदुक्थो वामदेव्यः॥ देवता—इन्द्रः॥ छन्दः—१, ८ निचृत्त्रिष्टुप्; २, ५ पादनिचृत्त्रिष्टुप्; ३, ४, ६ त्रिष्टुप्; ७ विराट्त्रिष्टुप्॥ स्वरः—धैवतः॥

॥१६॥ दूरे तन्नाम गुह्यं पराचैर्यत्त्वा भीते अह्वयेतां वयोधै।
उदस्तभ्नाः पृथिवीं द्यामभीके भ्रातुः पुत्रान्मघवन्तित्विषाणः॥ १॥
महत्तन्नाम गुह्यं पुरुस्पृग्येन भूतं जनयो येन भव्यम्।
प्रत्नं जातं ज्योतिर्यदस्य प्रियं प्रियाः समविशन्त पञ्च॥ २॥
आ रोदसी अपृणादोत मध्यं पञ्च देवाँ ऋतुशः सप्तसप्त।
चतुस्त्रिंशता पुरुधा वि चष्टे सरूपेण ज्योतिषा विव्रतेन॥ ३॥
यदुष औच्छः प्रथमा विभानामजनयो येन पुष्टस्य पुष्टम्।
यत्ते जामित्वमवरं परस्या महन्महत्या असुरत्वमेकम्॥ ४॥
विधुं दद्राणं समने बहूनां युवानं सन्तं पलितो जगार।
देवस्य पश्य काव्यं महित्वाद्या ममार स ह्यः समान॥ ५॥

॥१७॥ शाक्मना शाको अरुणः सुपर्ण आ यो महः शूरः सनादनीळः।
यच्चिकेत सत्यमित्तन्न मोघं वसु स्पार्हमुत जेतोत दाता॥ ६॥
ऐभिर्ददे वृष्णया पौंस्यानि येभिरौक्षद्वृत्रहत्याय वज्री।
ये कर्मणः क्रियमाणस्य मह्न ऋतेकर्ममुदजायन्त देवाः॥ ७॥
युजा कर्माणि जनयन्विश्वौजा अशस्तिहा विश्वमनास्तुराषाट्।
पीत्वी सोमस्य दिव आ वृधानः शूरो निर्युधाधमद्दस्यून्॥ ८॥

[५६] षट्पञ्चाशं सूक्तम्

ऋषिः—बृहदुक्थो वामदेव्यः॥ देवता—विश्वे देवाः॥ छन्दः—१, ३ निचृत्त्रिष्टुप्; २ विराट्त्रिष्टुप्; ४ पादनिचृज्जगती; ५ विराड्जगती; ६ आर्चीभुरिग्जगती; ७ आर्चीस्वराट्त्रिष्टुप्॥ स्वरः—१-३, ७ धैवतः; ४-६ निषादः॥

॥१८॥ इदं त एकं पर ऊ त एकं तृतीयेन ज्योतिषा सं विशस्व।
संवेशने तन्वश्चारुरेधि प्रियो देवानां परमे जनित्रे॥ १॥

तनूष्टे वाजिन्तन्वं नयन्ती वाममस्मभ्यं धातु शर्म तुभ्यम्।
अहुतो महो धरुणाय देवान्दिवीव ज्योतिः स्वमा मिमीयाः॥ २॥
वाज्यसि वाजिनेना सुवेनीः सुवितः स्तोमं सुवितो दिवं गाः।
सुवितो धर्म प्रथमानु सत्या सुवितो देवान्त्सुवितोऽनु पत्म॥ ३॥
महिम्न एषां पितरश्चनेशिरे देवा देवेष्वदधुरपि क्रतुम्।
समविव्यचुरुत यान्यत्विषुरैषां तनूषु नि विविशुः पुनः॥ ४॥
सहोभिर्विश्वं परि चक्रमू रजः पूर्वा धामान्यमिता मिमानाः।
तनूषु विश्वा भुवना नि येमिरे प्रासारयन्त पुरुध प्रजा अनु॥ ५॥
द्विधा सूनवोऽसुरं स्वर्विदमास्थापयन्त तृतीयेन कर्मणा।
स्वां प्रजां पितरः पित्र्यं सह आवरेष्वदधुस्तन्तुमातनम्॥ ६॥
नावा न क्षोदः प्रदिशः पृथिव्याः स्वस्तिभिरति दुर्गाणि विश्वा।
स्वां प्रजां बृहदुक्थो महित्वावरेष्वदधादा परेषु ॥ ७॥

[५७] सप्तपञ्चाशं सूक्तम्

ऋषिः—बन्धुः सुबन्धुः श्रुतबन्धुर्विप्रबन्धुश्च गौपायनाः॥ देवता—विश्वे देवाः॥
छन्दः—१ गायत्री; २-६ निचृद्गायत्री॥ स्वरः—षड्जः॥
अथैकोनविंशो वर्गः॥ १९॥

मा प्र गाम पथो वयं मा यज्ञादिन्द्र सोमिनः । मान्तः स्थुर्नो अरातयः॥ १॥
यो यज्ञस्य प्रसाधनस्तन्तुर्देवेष्वाततः । तमाहुतं नशीमहि॥ २॥
मनो न्वा हुवामहे नाराशंसेन सोमेन । पितॄणां च मन्मभिः॥ ३॥
आ त एतु मनः पुनः क्रत्वे दक्षाय जीवसे । ज्योक्च सूर्यं दृशे॥ ४॥
पुनर्नः पितरो मनो ददातु दैव्यो जनः । जीवं व्रातं सचेमहि॥ ५॥
वयं सोम व्रते तव मनस्तनूषु बिभ्रतः । प्रजावन्तः सचेमहि॥ ६॥

[५८] अष्टपञ्चाशं सूक्तम्

ऋषिः—बन्ध्वादयो गौपायनाः॥ देवता—मन आवर्त्तनम्॥ छन्दः—निचृदनुष्टुप्॥
स्वरः—गान्धारः॥

॥ २०॥ यत्ते यमं वैवस्वतं मनो जगाम दूरकम् ।
तत्त आ वर्तयामसीह क्षयाय जीवसे ॥ १॥

यत्ते दिवं यत्पृथिवीं मनो जगाम दूरकम् ।
तत्त आ वर्तयामसीह क्षयाय जीवसे ॥ २ ॥
यत्ते भूमिं चतुर्भृष्टिं मनो जगाम दूरकम् ।
तत्त आ वर्तयामसीह क्षयाय जीवसे ॥ ३ ॥
यत्ते चतस्रः प्रदिशो मनो जगाम दूरकम् ।
तत्त आ वर्तयामसीह क्षयाय जीवसे ॥ ४ ॥
यत्ते समुद्रमर्णवं मनो जगाम दूरकम् ।
तत्त आ वर्तयामसीह क्षयाय जीवसे ॥ ५ ॥
यत्ते मरीचीः प्रवतो मनो जगाम दूरकम् ।
तत्त आ वर्तयामसीह क्षयाय जीवसे ॥ ६ ॥
॥ २१ ॥ यत्ते अपो यदोषधीर्मनो जगाम दूरकम् ।
तत्त आ वर्तयामसीह क्षयाय जीवसे ॥ ७ ॥
यत्ते सूर्यं यदुषसं मनो जगाम दूरकम् ।
तत्त आ वर्तयामसीह क्षयाय जीवसे ॥ ८ ॥
यत्ते पर्वतान्बृहतो मनो जगाम दूरकम् ।
तत्त आ वर्तयामसीह क्षयाय जीवसे ॥ ९ ॥
यत्ते विश्वमिदं जगन्मनो जगाम दूरकम् ।
तत्त आ वर्तयामसीह क्षयाय जीवसे ॥ १० ॥
यत्ते परां परावतो मनो जगाम दूरकम् ।
तत्त आ वर्तयामसीह क्षयाय जीवसे ॥ ११ ॥
यत्ते भूतं च भव्यं च मनो जगाम दूरकम् ।
तत्त आ वर्तयामसीह क्षयाय जीवसे ॥ १२ ॥

[५९] एकोनषष्टितमं सूक्तम्

ऋषिः—बन्ध्वादयो गौपायनाः ॥ देवता—१-३ निर्ऋतिः; ४ निर्ऋतिः सोमश्च; ५, ६ असुनीतिः; ७ लिङ्गोक्ताः; ८, ९, १०[२] द्यावापृथिव्यौ; १०[१] द्यावापृथिव्याविन्द्रश्च ॥ छन्दः—१ विराट्-त्रिष्टुप्; २, ४-६ निचृत्त्रिष्टुप्; ३, ७ आर्चीस्वराट्त्रिष्टुप्; ८ भुरिक्पङ्क्तिः; ९ जगती; १० विराड्जगती ॥ स्वरः—१-७ धैवतः; ८ पञ्चमः; ९, १० निषादः ॥

॥ २२ ॥ प्र तार्यायुः प्रतरं नवीयः स्थातारेव क्रतुमता रथस्य ।
अध च्यवान उत्तवीत्यर्थं परातरं सु निर्ऋतिर्जिहीताम् ॥ १ ॥

सामन्नु राये निधिमन्वन्नं करामहे सु पुरुध श्रवांसि।
ता नो विश्वानि जरिता ममत्तु परातरं सु निर्ऋतिर्जिहीताम्॥ २॥
अभी ष्व१र्यः पौंस्यैर्भवेम द्यौर्न भूमिं गिरयो नाज्रान्।
ता नो विश्वानि जरिता चिकेत परातरं सु निर्ऋतिर्जिहीताम्॥ ३॥
मो षु णः सोम मृत्यवे परा दाः पश्येम नु सूर्यमुच्चरन्तम्।
द्युभिर्हितो जरिमा सू नो अस्तु परातरं सु निर्ऋतिर्जिहीताम्॥ ४॥
असुनीते मनो अस्मासु धारय जीवातवे सु प्र तिरा न आयुः।
रारन्धि नः सूर्यस्य संदृशि घृतेन त्वं तन्वं वर्धयस्व॥ ५॥
॥ २३॥ असुनीते पुनरस्मासु चक्षुः पुनः प्राणमिह नो धेहि भोगम्।
ज्योक्पश्येम सूर्यमुच्चरन्तमनुमते मृळया नः स्वस्ति॥ ६॥
पुनर्नो असुं पृथिवी ददातु पुनर्द्यौर्देवी पुनरन्तरिक्षम्।
पुनर्नः सोमस्तन्वं ददातु पुनः पूषा पथ्यां३ या स्वस्तिः॥ ७॥
शं रोदसी सुबन्धवे यह्वी ऋतस्य मातरा।
भरतामप यद्रपो द्यौः पृथिवि क्षमा रपो मो षु ते किं चनाममत्॥ ८॥
अव द्रुके अव त्रिका दिवश्चरन्ति भेषजा।
क्षमा चरिष्ण्वेककं भरतामप यद्रपो द्यौः
पृथिवि क्षमा रपो मो षु ते किं चनाममत्॥ ९॥
समिन्द्रेरय गामनड्वाहं य आवहदुशीनराण्या अनः।
भरतामप यद्रपो द्यौः पृथिवि क्षमा रपो मो षु ते किं चनाममत्॥ १०॥

[६०] षष्टितमं सूक्तम्

ऋषिः—१-५, ७-१२ बन्ध्वादयो गौपायनाः; ६ अगस्त्यस्य स्वसैषां माता॥ देवता—१-४, ६ असमाती राजा; ५ इन्द्रः; ७-११ सुबन्धोर्जीविताह्वानम्; १२ हस्तः॥ छन्दः—१-३ गायत्री; ४, ५ निचृद्गायत्री; ६ पादनिचृदनुष्टुप्; ७, १०, १२ निचृदनुष्टुप्; ८, ९ निचृत्पङ्क्तिः; ११ आर्च्यनुष्टुप्॥ स्वरः—१-५ षड्जः; ६, ७, १०-१२ गान्धारः; ८, ९ पञ्चमः॥

॥ २४॥ आ जनं त्वेषसन्दृशं माहीनानामुपस्तुतम्। अगन्म बिभ्रतो नमः॥ १॥
असमातिं नितोशनं त्वेषं निययिनं रथम्। भजेरथस्य सत्पतिम्॥ २॥
यो जनान्महिषाँ इवातितस्थौ पवीरवान्। उतापवीरवान्युधा॥ ३॥

यस्येक्ष्वाकुरुप व्रते रेवान्मराय्येधते । दिवीव पञ्च कृष्टयः ॥ ४ ॥
इन्द्र क्षत्रासमातिषु रथप्रोष्ठेषु धारय । दिवीव सूर्यं दृशे ॥ ५ ॥
अगस्त्यस्य नद्भ्यः सप्ती युनक्षि रोहिता ।
पणीन्र्यक्रमीरभि विश्वान्राजन्नराधसः ॥ ६ ॥
॥ २५ ॥ अयं मातायं पितायं जीवातुरागमत् ।
इदं तव प्रसर्पणं सुबन्धवेहि निरिहि ॥ ७ ॥
यथा युगं वरत्रया नह्यन्ति धरुणाय कम् ।
एवा दाधार ते मनो जीवातवे न मृत्यवेऽथो अरिष्टतातये ॥ ८ ॥
यथेयं पृथिवी मही दाधारेमान्वनस्पतीन् ।
एवा दाधार ते मनो जीवातवे न मृत्यवेऽथो अरिष्टतातये ॥ ९ ॥
यमाद्हं वैवस्वतात्सुबन्धोर्मन आभरम् ।
जीवातवे न मृत्यवेऽथो अरिष्टतातये ॥ १० ॥
न्य१ग्वातोऽ व वाति न्यक्तपति सूर्यः ।
नीचीनमघ्न्या दुहे न्यग्भवतु ते रपः ॥ ११ ॥
अयं मे हस्तो भगवानयं मे भगवत्तरः ।
अयं मे विश्वभेषजोऽ यं शिवाभिमर्शनः ॥ १२ ॥

पञ्चमोऽनुवाकः [६१] एकषष्टितमं सूक्तम्

ऋषिः—नाभानेदिष्ठो मानवः ॥ देवता—विश्वे देवाः ॥ छन्दः—१, ८-१०, १५, १६, १८, १९, २१ निचृत्त्रिष्टुप्; २, ७, ११, १२, २० विराट्त्रिष्टुप्; ३, २६ आर्चीस्वराट्त्रिष्टुप्; ४, १४, १७, २२, २३, २५ पादनिचृत्त्रिष्टुप्; ५, ६, १३ त्रिष्टुप्; २४, २७ आर्चीभुरिक्त्रिष्टुप् ॥ स्वरः—धैवतः ॥

॥ २६ ॥ इदमित्था रौद्रं गूर्तवचा ब्रह्म क्रत्वा शच्यामन्तराजौ ।
क्राणा यदस्य पितरा मंहनेष्ठाः पर्षत्पक्थे अहन्ना सप्त होतॄन् ॥ १ ॥
स इद्वानाय दभ्याय वन्वञ्च्यवानः सूदैरमिमीत वेदिम् ।
तूर्वयाणो गूर्तवचस्तमः क्षोदो न रेत इतऊति सिञ्चत् ॥ २ ॥
मनो न येषु हवनेषु तिग्मं विपः शच्या वनुथो द्रवन्ता ।
आ यः शर्याभिस्तुविनृम्णो अस्याश्रीणीतादिशं गभस्तौ ॥ ३ ॥

कृष्णा यद्गोष्वरुणीषु सीदद्द्विवो नपाताश्विना हुवे वाम् ।
वीतं मे यज्ञमा गतं मे अन्नं ववन्वांसा नेषमस्मृतध्रू ॥ ४ ॥
प्रथिष्ट यस्य वीरकर्ममिष्णदनुष्ठितं नु नर्यो अपौहत् ।
पुनस्तदा वृहति यत्कनाया दुहितुरा अनुभूतमनर्वा ॥ ५ ॥
॥ २७ ॥ मध्या यत्कर्त्वमभवद्भीके कामं कृण्वाने पितरि युवत्याम् ।
मनानग्रेतो जहतुर्वियन्ता सानौ निषिक्तं सुकृतस्य योनौ ॥ ६ ॥
पिता यत्स्वां दुहितरमधिष्कन्क्ष्मया रेतः संजग्मानो नि षिञ्चत् ।
स्वाध्योऽ जनयन्ब्रह्म देवा वास्तोष्पतिं व्रतपां निरतक्षन् ॥ ७ ॥
स ईं वृषा न फेनमस्यदाजौ स्मदा परैदप दभ्रचेताः ।
सरत्पदा न दक्षिणा परावृङ् न ता नु मे पृशन्यो जगृभ्रे ॥ ८ ॥
मक्षू न वह्निः प्रजाया उपब्दिरग्निं न नग्न उप सीददूधः ।
सनितेध्मं सनितोत वाजं स धर्ता जज्ञे सहसा यवीयुत् ॥ ९ ॥
मक्षू कनायाः सख्यं नवग्वा ऋतं वदन्त ऋतयुक्तिमग्मन् ।
द्विबर्हसो य उप गोपमागुरदक्षिणासो अच्युता दुदुक्षन् ॥ १० ॥
॥ २८ ॥ मक्षू कनायाः सख्यं नवीयो राधो न रेत ऋतमित्तुरण्यन् ।
शुचि यत्ते रेक्ण आयजन्त सबर्दुघायाः पय उस्त्रियायाः ॥ ११ ॥
पश्वा यत्पश्चा वियुता बुधन्तेति ब्रवीति वक्तरी रराणः ।
वसोर्वसुत्वा कारवोऽ नेहा विश्वं विवेष्टि द्रविणमुप क्षु ॥ १२ ॥
तदिन्वस्य परिषद्वानो अग्मन्पुरू सदन्तो नार्षदं बिभित्सन् ।
वि शुष्णस्य संग्रथितमनर्वा विदत्पुरुप्रजातस्य गुहा यत् ॥ १३ ॥
भगो ह नामोत यस्य देवाः स्व१र्ण ये त्रिषधस्थे निषेदुः ।
अग्निर्ह नामोत जातवेदाः श्रुधी नो होतर्ऋतस्य होताध्रुक् ॥ १४ ॥
उत त्या मे रौद्रावर्चिमन्ता नासत्याविन्द्र गूर्तये यजध्यै ।
मनुष्वद् वृक्तबर्हिषे रराणा मन्दू हितप्रयसा विक्षु यज्यू ॥ १५ ॥
॥ २९ ॥ अयं स्तुतो राजा वन्दि वेधा अपश्च विप्रस्तरति स्वसेतुः ।
स कक्षीवन्तं रेजयत्सो अग्निं नेमिं न चक्रमर्वतो रघुद्रु ॥ १६ ॥

स द्विबन्धुर्वितरुणो यष्टा सबर्धु धेनुमस्वं दुहध्यै ।
सं यन्मित्रावरुणो वृञ्ज उक्थैर्ये ष्ठेभिरर्यमणं वरूथैः ॥ १७ ॥
तद्बन्धुः सूरिर्दिवि ते धियन्धा नाभानेदिष्ठो रपति प्र वेनन् ।
सा नो नाभिः परमास्य वा घाहं तत्पश्चा कतिथश्चिदास ॥ १८ ॥
इयं मे नाभिरिह मे सधस्थमिमे मे देवा अयमस्मि सर्वः ।
द्विजा अहं प्रथमजा ऋतस्येदं धेनुरदुहज्जायमाना ॥ १९ ॥
अधासु मन्द्रो अरतिर्विभावावं स्यति द्विवर्तनिर्वनेषाट् ।
ऊर्ध्वा यच्छ्रेणिर्न शिशुर्दन्मक्षू स्थिरं शेवृधं सूत माता ॥ २० ॥
॥ ३० ॥ अधा गाव उपमातिं कनाया अनु श्वान्तस्य कस्य चित्परेयुः ।
श्रुधि त्वं सुद्रविणो नस्त्वं याळाश्वघ्नस्य वावृधे सूनृताभिः ॥ २१ ॥
अध त्वमिन्द्र विद्ध्य१स्मान्महो राये नृपते वज्रबाहुः ।
रक्षा च नो मघोनः पाहि सूरीन्नेहसस्ते हरिवो अभिष्टौ ॥ २२ ॥
अध यद्राजाना गविष्टौ सरत्सरण्युः कारवे जरण्युः ।
विप्रः प्रेष्ठः स ह्येषां बभूव परा च वक्षदुत पर्षदेनान् ॥ २३ ॥
अधा न्वस्य जेन्यस्य पुष्टौ वृथा रेभन्त ईमहे तदू नु ।
सरण्युरस्य सूनुरश्वो विप्रश्चासि श्रवसश्च सातौ ॥ २४ ॥
युवोर्यदि सख्यायास्मे शर्धाय स्तोमं जुजुषे नमस्वान् ।
विश्वत्र यस्मिन्ना गिरः समीचीः पूर्वीव गातुर्दाशत्सूनृताये ॥ २५ ॥
स गृणानो अद्भिर्देववानिति सुबन्धुर्नमसा सूक्तैः ।
वर्धदुक्थैर्वचोभिरा हि नूनं व्यध्वैति पयस उस्त्रियायाः ॥ २६ ॥
त ऊ षु णो महो यजत्रा भूत देवास ऊतये सजोषाः ।
ये वाजाँ अनयता वियन्तो ये स्था निचेतारो अमूराः ॥ २७ ॥

॥ इत्यष्टमाष्टके प्रथमोऽध्यायः ॥

[प्रथमाध्याये वर्गाः ३०, सूक्तानि १६, ऋचः १६१]

अथ द्वितीयोऽध्यायः

[६२] द्विषष्टितमं सूक्तम्

ऋषिः—नाभानेदिष्ठो मानवः॥ देवता—१-६ विश्वे देवा आङ्गिरसो वा; ७ विश्वे देवाः; ८-११ सावर्णेर्दान स्तुतिः॥ छन्दः—१, २ विराड्जगती; ३ पादनिचृज्जगती; ४ निचृज्जगती; ५ अनुष्टुप्; ६ बृहती; ७ विराट्पङ्क्तिः; ८, ९ निचृदनुष्टुप्; १० गायत्री; ११ भुरिक्त्रिष्टुप्॥ स्वरः—१-४ निषादः; ५, ८, ९ गान्धारः; ६ मध्यमः; ७ पञ्चमः; १० षड्जः; ११ धैवतः॥

॥ १॥ ये यज्ञेन दक्षिणया समक्ता इन्द्रस्य सख्यममृतत्वमानश।
तेभ्यो भद्रमङ्गिरसो वो अस्तु प्रति गृभ्णीत मानवं सुमेधसः॥ १॥
य उदाजन्पितरो गोमयं वस्वृतेनाभिन्दन्परिवत्सरे वलम्।
दीर्घायुत्वमङ्गिरसो वो अस्तु प्रति गृभ्णीत मानवं सुमेधसः॥ २॥
य ऋतेन सूर्यमारोहयन्दिव्यप्रथयन्पृथिवीं मातरं वि।
सुप्रजास्त्वमङ्गिरसो वो अस्तु प्रति गृभ्णीत मानवं सुमेधसः॥ ३॥
अयं नाभा वदति वल्गु वो गृहे देवपुत्रा ऋषयस्तच्छृणोतन।
सुब्रह्मण्यमङ्गिरसो वो अस्तु प्रति गृभ्णीत मानवं सुमेधसः॥ ४॥
विरूपास इदृषयस्त इद्गम्भीरवेपसः ।
ते अङ्गिरसः सूनवस्ते अग्रेः परि जज्ञिरे ॥ ५॥
॥ २॥ ये अग्रेः परि जज्ञिरे विरूपासो दिवस्परि ।
नवग्वो नु दशग्वो अङ्गिरस्तमः सचा देवेषु मंहते ॥ ६॥
इन्द्रेण युजा निः सृजन्त वाघतो व्रजं गोमन्तमश्विनम् ।
सहस्रं मे ददतो अष्टकर्ण्या१ः श्रवो देवेष्वक्रत ॥ ७॥
प्र नूनं जायतामयं मनुस्तोक्मेव रोहतु ।
यः सहस्रं शताश्वं सद्यो दानाय मंहते ॥ ८॥
न तमश्नोति कश्चन दिवइव सान्वारभम् ।
सावर्ण्यस्य दक्षिणा वि सिन्धुरिव पप्रथे ॥ ९॥
उत दासा परिविषे स्मद्दिष्टी गोपरीणसा। यदुस्तुर्वश्च मामहे॥ १०॥
सहस्रदा ग्रामणीर्मा रिषन्मनुः सूर्येणास्य यतमानैतु दक्षिणा।
सावर्णेर्देवाः प्र तिरन्त्वायुर्यस्मिन्नश्रान्ता असनाम वाजम्॥ ११॥

[६३] त्रिषष्टितमं सूक्तम्

ऋषिः—गयः प्लातः॥ देवता—१-१४, १७ विश्वे देवाः; १५, १६ पथ्यास्वस्तिः॥ छन्दः—१, ६, ८, ११-१३ विराड्जगती; २, ३, १०, १४ पादनिचृज्जगती; ४, ५, ७ निचृज्जगती; ९ आर्ची-स्वराड्जगती; १५ जगती त्रिष्टुप् वा; १६ आर्चीस्वराट्त्रिष्टुप्; १७ पादनिचृत्त्रिष्टुप्॥ स्वरः—१-१४ निषादः; १५ निषादो धैवतो वा; १६, १७ धैवतः॥

॥ ३ ॥ परावतो ये दिधिषन्त आप्यं मनुप्रीतासो जनिमा विवस्वतः।
ययातेर्ये नहुष्यस्य बर्हिषि देवा आसते ते अधि ब्रुवन्तु नः॥ १॥
विश्वा हि वो नमस्यानि वन्द्या नामानि देवा उत यज्ञियानि वः।
ये स्थ जाता अदितेरद्ध्यस्परि ये पृथिव्यास्ते म इह श्रुता हवम्॥ २॥
येभ्यो माता मधुमत्पिन्वते पयः पीयूषं द्यौरदितिरद्रिबर्हाः।
उक्थशुष्मान्वृषभरान्त्स्वप्नसस्ताँ आदित्याँ अनु मदा स्वस्तये॥ ३॥
नृचक्षसो अनिमिषन्तो अर्हणा बृहद्देवासो अमृतत्वमानशुः।
ज्योतीरथा अहिमाया अनागसो दिवो वर्ष्माणं वसते स्वस्तये॥ ४॥
सम्राजो ये सुवृधो यज्ञमाययुरपरिह्वृता दधिरे दिवि क्षयम्।
ताँ आ विवास नमसा सुवृक्तिभिर्महो आदित्याँ अदितिं स्वस्तये॥ ५॥

॥ ४ ॥ को वः स्तोमं राधति यं जुजोषथ विश्वे देवासो मनुषो यति ष्ठन।
को वोऽध्वरं तुविजाता अरं करद्यो नः पर्षदत्यंहः स्वस्तये॥ ६॥
येभ्यो होत्रां प्रथमामायेजे मनुः समिद्धाग्निर्मनसा सप्त होतृभिः।
त आदित्या अभयं शर्म यच्छत सुगा नः कर्त सुपथा स्वस्तये॥ ७॥
य ईशिरे भुवनस्य प्रचेतसो विश्वस्य स्थातुर्जगतश्च मन्तवः।
ते नः कृतादकृतादेनसस्पर्यद्या देवासः पिपृता स्वस्तये॥ ८॥
भरेष्विन्द्रं सुहवं हवामहेंऽहोमुचं सुकृतं दैव्यं जनम्।
अग्निं मित्रं वरुणं सातये भगं द्यावापृथिवी मरुतः स्वस्तये॥ ९॥
सुत्रामाणं पृथिवीं द्यामनेहसं सुशर्माणमदितिं सुप्रणीतिम्।
दैवीं नावं स्वरित्रामनागसमस्रवन्तीमा रुहेमा स्वस्तये॥ १०॥

॥ ५ ॥ विश्वे यजत्रा अधि वोचतोतये त्रायध्वं नो दुरेवाया अभिह्रुतः।
सत्यया वो देवहूत्या हुवेम शृण्वतो देवा अवसे स्वस्तये॥ ११॥
अपामीवामप विश्वामनाहुतिमपारातिं दुर्विदत्रामघायतः।
आरे देवा द्वेषो अस्मद्युयोतनोरु णः शर्म यच्छता स्वस्तये॥ १२॥

अरिष्टः स मर्तो विश्व एधते प्र प्रजाभिर्जायते धर्मणस्परि।
यमादित्यासो नयथा सुनीतिभिरति विश्वानि दुरिता स्वस्तये॥ १३॥
यं देवासोऽवथ वाजसातौ यं शूरसाता मरुतो हिते धने।
प्रातर्यावाणं रथमिन्द्र सानसिमरिष्यन्तमा रुहेमा स्वस्तये॥ १४॥
स्वस्ति नः पथ्यासु धन्वसु स्वस्त्य१प्सु वृजने स्वर्वति।
स्वस्ति नः पुत्रकृथेषु योनिषु स्वस्ति राये मरुतो दधातन॥ १५॥
स्वस्तिरिद्धि प्रपथे श्रेष्ठा रेक्णस्वत्यभि या वाममेति।
सा नो अमा सो अरणे नि पातु स्वावेशा भवतु देवगोपा॥ १६॥
एवा प्लतेः सूनुरवीवृधद्वो विश्व आदित्या अदिते मनीषी।
ईशानासो नरो अमर्त्येनास्तावि जनो दिव्यो गयेन॥ १७॥

[६४] चतुःषष्टितमं सूक्तम्

ऋषिः—गयः प्लातः॥ देवता—विश्वे देवाः॥ छन्दः—१, ४, ५, ९, १०, १३, १५ निचृज्जगती; २, ३, ७, ८, ११ विराड्जगती; ६, १४ जगती; १२ त्रिष्टुप्; १६ निचृत्त्रिष्टुप्; १७ पाद-निचृत्त्रिष्टुप्॥ स्वरः—१-११, १३-१५ निषादः; १२, १६, १७ धैवतः॥

॥६॥ कथा देवानां कतमस्य यामनि सुमन्तु नाम शृण्वतां मनामहे।
को मृळाति कतमो नो मयस्करत्कतम ऊती अभ्या ववर्तति॥ १॥
क्रतूयन्ति क्रतवो हृत्सु धीतयो वेनन्ति वेनाः पतयन्त्या दिशः।
न मर्डिता विद्यते अन्य एभ्यो देवेषु मे अधि कामा अयंसत॥ २॥
नरा वा शंसं पूषणमगोह्यमग्निं देवेद्धमभ्यर्चसे गिरा।
सूर्यामासा चन्द्रमसा यमं दिवि त्रितं वातमुषसमक्तुमश्विना॥ ३॥
कथा कविस्तुवीरवान्कया गिरा बृहस्पतिर्वावृधते सुवृक्तिभिः।
अज एकपात्सुहवेभिर्ऋक्वभिरहिः शृणोतु बुध्न्यो३ हवीमनि॥ ४॥
दक्षस्य वादिते जन्मनि व्रते राजाना मित्रावरुणा विवाससि।
अतूर्तपन्थाः पुरुरथो अर्यमा सप्तहोता विषुरूपेषु जन्मसु॥ ५॥
॥७॥ ते नो अर्वन्तो हवनश्रुतो हवं विश्वे शृण्वन्तु वाजिनो मितद्रवः।
सहस्रसा मेधसाताविव त्मना महो ये धनं समिथेषु जभ्रिरे॥ ६॥
प्र वो वायुं रथयुजं पुरन्धिं स्तोमैः कृणुध्वं सख्याय पूषणम्।
ते हि देवस्य सवितुः सवीमनि क्रतुं सचन्ते सचितः सचेतसः॥ ७॥

त्रिः स॒प्त स॒स्रा न॒द्यो॑ म॒हीर॒पो वन॒स्पती॒न्पर्व॑ताँ अ॒ग्निमू॒तये॑।
कृ॒शानु॑मस्तृ॒न्तिष्यं॑ स॒धस्थ॒ आ रु॒द्रं रु॒द्रेषु॑ रु॒द्रियं॑ हवामहे॥ ८॥
सर॑स्वती स॒रयुः॑ सिन्धु॒रू॒र्मिभि॑र्म॒हो म॒हीरव॒सा य॑न्तु॒ वक्ष॑णीः।
दे॒वीरापो॑ मा॒तर॑ः सूदयि॒त्नवो॑ घृ॒तव॒त्पयो॒ मधु॑मन्नो॒ अर्च॑त॥ ९॥
उ॒त मा॒ता बृ॒हद्दि॒वा शृ॑णोतु॒ न॒स्त्वष्टा॑ दे॒वेभि॒र्जनि॑भिः पि॒ता वचः॑।
ऋ॒भु॒क्षा वाजो॒ रथ॒स्पति॒र्भगो॑ र॒ण्वः शंस॑ः शशमा॒नस्य॑ पातु नः॥ १०॥
॥८॥ र॒ण्वः सन्दृ॑ष्टौ पितु॒माँइ॑व॒ क्षयो॑ भ॒द्रा रु॒द्राणां॑ मरुता॒मुप॑स्तुतिः।
गोभि॑ः ष्याम य॒शसो॒ जने॒ष्वा सदा॑ देवास॒ इळ॑या॒ सचे॒महि॥ ११॥
यां मे॒ धिय॑ं मरुत॒ इन्द्र॒ देवा॒ अद॑दात॒ वरु॑ण मित्र॒ यू॒यम्।
तां पी॑पयत॒ पय॑सेव धे॒नुं कु॒विद्गि॒रो अधि॒ रथे॒ वह॑ाथ॥ १२॥
कु॒विद॒ङ्ग प्रति॒ यथा॑ चिद॒स्य नः॑ सजा॒त्य॑स्य मरुतो॒ बुबो॑धथ।
नाभा॒ यत्र॑ प्रथ॒मं सं॒नसा॑महे॒ तत्र॑ जामि॒त्वमदि॑तिर्दधातु नः॥ १३॥
ते हि द्यावा॑पृथि॒वी मा॒तरा॑ म॒ही दे॒वी दे॒वाञ्जन्म॑ना य॒ज्ञिये॑ इ॒तः।
उ॒भे बि॑भृत उ॒भय॑ं भरी॑मभिः पु॒रू रेतां॑सि पि॒तृभि॑श्च सिञ्चतः॥ १४॥
वि षा होत्रा॒ विश्व॑मश्नोति॒ वार्य॑ं बृ॒हस्पति॑र॒र्म॑ति॒ः पनी॑यसी।
ग्रावा॒ यत्र॑ मधु॒षुदु॒च्यते॑ बृ॒हदव॑ीवशन्त म॒तिभि॑र्मनी॒षिण॑ः॥ १५॥
ए॒वा क॒विस्तु॑वी॒रवाँ॑ ऋ॒तज्ञा द्र॑विण॒स्युर्द्र॑विण॒सश्च॑कान॒ः।
उ॒क्थेभि॑रत्र॒ म॒तिभि॑श्च॒ विप्रो॑ऽपीपयद्गयो॑ दि॒व्यानि॒ जन्म॑॥ १६॥
ए॒वा प्ल॒तेः सू॒नुर॑वीवृधद्वो॒ विश्व॑ आदित्या अदिते मनी॒षी।
ई॒शा॒नासो॒ नरो॒ अम॑र्त्ये॒नास्ता॑वि॒ जनो॑ दि॒व्यो गये॑न॥ १७॥

[६५] पञ्चषष्टितमं सूक्तम्

ऋषिः—वसुकर्णो वासुक्रः॥ देवता—विश्वे देवाः॥ छन्दः—१, ४, ६, १०, १२, १३ निचृज्जगती; २ पादनिचृज्जगती ३, ७, ९ विराड्जगती; ५, ८, ११ जगती; १४ त्रिष्टुप्; १५ विराट्त्रिष्टुप्॥ स्वरः—१-१३ निषादः; १४, १५ धैवतः॥

॥९॥ अ॒ग्निरिन्द्रो॒ वरु॑णो मि॒त्रो अ॑र्य॒मा वा॒युः पू॒षा सर॑स्वती स॒जोष॑सः।
आ॒दि॒त्या विष्णु॒र्मरु॑तः स्व॒र्बृ॒हत्सोमो॑ रु॒द्रो अदि॑ति॒र्ब्रह्म॑ण॒स्पति॑ः॥ १॥
इ॒न्द्रा॒ग्नी वृ॑त्रहत्ये॒षु स॑त्प॒ती मि॒थो हि॑न्वा॒ना त॒न्वा॒३॒ समो॑कसा।
अ॒न्तरि॑क्षं मह्या॒ प॑प्रु॒रोज॑सा॒ सोमो॑ घृ॒तश्री॑र्महि॒मान॑मी॒रय॑न्॥ २॥

तेषां हि मह्ना महतामनर्वणां स्तोमाँ इयर्म्यृतज्ञा ऋतावृधाम्।
ये अप्सवमर्णवं चित्ररांधसस्ते नो रासन्तां महये सुमित्र्याः॥ ३॥
स्वर्णरमन्तरिक्षाणि रोचना द्यावाभूमी पृथिवीं स्कम्भुरोजसा।
पृक्षाइव महयन्तः सुरातयो देवाः स्तवन्ते मनुषाय सूरयः॥ ४॥
मित्राय शिक्ष वरुणाय दाशुषे या सम्राजा मनसा न प्रयुच्छतः।
ययोर्धाम धर्मणा रोचते बृहद्ययोरुभे रोदसी नाधसी वृतौ॥ ५॥
॥१०॥ या गौर्वर्तनिं पर्येति निष्कृतं पयो दुहाना व्रतनीरवारतः।
सा प्रब्रुवाणा वरुणाय दाशुषे देवेभ्यो दाशद्धविषा विवस्वते॥ ६॥
दिवक्षसो अग्निजिह्वा ऋतावृध ऋतस्य योनिं विमृशन्त आसते।
द्यां स्कभित्व्यपं आ चक्रुरोजसा यज्ञं जनित्वी तन्वी३नि मामृजुः॥ ७॥
परिक्षिता पितरा पूर्वजावरी ऋतस्य योना क्षयतः समोकसा।
द्यावापृथिवी वरुणाय सव्रते घृतवत्पयो महिषाय पिन्वतः॥ ८॥
पर्जन्यावाता वृषभा पुरीषिणेन्द्रवायू वरुणो मित्रो अर्यमा।
देवाँ आदित्याँ अदितिं हवामहे ये पार्थिवासो दिव्यासो अप्सु ये॥ ९॥
त्वष्टारं वायुमृभवो य ओहते दैव्या होतारा उषसं स्वस्तये।
बृहस्पतिं वृत्रखादं सुमेधसमिन्द्रियं सोमं धनसा उ ईमहे॥ १०॥
॥११॥ ब्रह्म गामश्वं जनयन्त ओषधीर्वनस्पतीन्पृथिवीं पर्वताँ अपः।
सूर्यं दिवि रोहयन्तः सुदानव आर्यी व्रता विसृजन्तो अधि क्षमि॥ ११॥
भुज्युमंहसः पिपृथो निरश्विना श्यावं पुत्रं वध्रिमत्या अजिन्वतम्।
क्रमद्युवं विमदायोहथुर्युवं विष्णाप्वं विश्वकायाव सृजथः॥ १२॥
पावीरवी तन्यतुरेकपादजो दिवो धर्ता सिन्धुरापः समुद्रियः।
विश्वे देवासः शृणवन्वचांसि मे सरस्वती सह धीभिः पुरन्ध्या॥ १३॥
विश्वे देवाः सह धीभिः पुरन्ध्या मनोर्यजत्रा अमृता ऋतज्ञाः।
रातिषाचो अभिषाचः स्वर्विदः स्वर्गिरो ब्रह्म सूक्तं जुषेरत॥ १४॥
देवान्वसिष्ठो अमृतान्ववन्दे ये विश्वा भुवनाभि प्रतस्थुः।
ते नो रासन्तामुरुगायमद्य यूयं पात स्वस्तिभिः सदा नः॥ १५॥

[६६] षट्षष्टितमं सूक्तम्

ऋषिः—वसुकर्णो वासुक्रः॥ देवता—विश्वे देवाः॥ छन्दः—१, ३, ५-७ जगती; २, १०, १२, १३ निचृज्जगती; ४, ८, ११ विराड्जगती; ९ पादनिचृज्जगती; १४ आर्चीस्वराड्जगती; १५ विराट्त्रिष्टुप्॥ स्वरः—१-१४ निषादः; १५ धैवतः॥

॥ १२ ॥ देवान्हुवे बृहच्छ्रवसः स्वस्तये ज्योतिष्कृतो अध्वरस्य प्रचेतसः।
ये वावृधुः प्रतरं विश्ववेदस इन्द्रज्येष्ठासो अमृता ऋतावृधः॥ १॥
इन्द्रप्रसूता वरुणप्रशिष्टा ये सूर्यस्य ज्योतिषो भागमानशुः।
मरुद्गणे वृजने मन्म धीमहि माघोने यज्ञं जनयन्त सूरयः॥ २॥
इन्द्रो वसुभिः परि पातु नो गयमादित्यैर्नो अदितिः शर्म यच्छतु।
रुद्रो रुद्रेभिर्देवो मृळयाति नस्त्वष्टा नो ग्नाभिः सुविताय जिन्वतु॥ ३॥
अदितिर्द्यावापृथिवी ऋतं महदिन्द्राविष्णू मरुतः स्वर्बृहत्।
देवाँ आदित्याँ अवसे हवामहे वसून्रुद्रान्त्सवितारं सुदंससम्॥ ४॥
सरस्वान्धीभिर्वरुणो धृतव्रतः पूषा विष्णुर्महिमा वायुरश्विना।
ब्रह्मकृतो अमृता विश्ववेदसः शर्म नो यंसन्त्रिवरूथमंहसः॥ ५॥

॥ १३ ॥ वृषा यज्ञो वृषणः सन्तु यज्ञिया वृषणो देवा वृषणो हविष्कृतः।
वृषणा द्यावापृथिवी ऋतावरी वृषा पर्जन्यो वृषणो वृषस्तुभः॥ ६॥
अग्नीषोमा वृषणा वाजसातये पुरुप्रशस्ता वृषणा उप ब्रुवे।
यावीजिरे वृषणो देवयज्यया ता नः शर्म त्रिवरूथं वि यंसतः॥ ७॥
धृतव्रताः क्षत्रिया यज्ञनिष्कृतो बृहद्दिवा अध्वराणामभिश्रियः।
अग्निहोतार ऋतसापो अद्रुहोऽपो असृजन्ननु वृत्रतूर्ये॥ ८॥
द्यावापृथिवी जनयन्नभि व्रताप ओषधीर्वनिनानि यज्ञिया।
अन्तरिक्षं स्वरा पप्रुरूतये वशं देवास्तन्वी३ नि मामृजुः॥ ९॥
धर्तारो दिव ऋभवः सुहस्ता वातापर्जन्या महिषस्य तन्यतोः।
आप ओषधीः प्रतिरन्तु नो गिरो भगो रातिर्वाजिनो यन्तु मे हवम्॥ १०॥

॥ १४ ॥ समुद्रः सिन्धू रजो अन्तरिक्षमज एकपात्तनयित्नुरर्णवः।
अहिर्बुध्न्यः शृणवद्वचांसि मे विश्वे देवास उत सूरयो मम॥ ११॥
स्याम वो मनवो देववीतये प्राञ्चं नो यज्ञं प्र णयत साधुया।
आदित्या रुद्रा वसवः सुदानव इमा ब्रह्म शस्यमानानि जिन्वत॥ १२॥

दैव्या होतारा प्रथमा पुरोहित ऋतस्य पन्थामन्वेमि साधुया।
क्षेत्रस्य पतिं प्रतिवेशमीमहे विश्वान्देवाँ अमृताँ अप्रयुच्छतः॥ १३॥
वसिष्ठासः पितृवद्वाचमक्रत देवाँ ईळाना ऋषिवत्स्वस्तये।
प्रीताइव ज्ञातयः काममेत्यास्मे देवासोऽवं धूनुता वसु॥ १४॥
देवान्वसिष्ठो अमृतान्ववन्दे ये विश्वा भुवनाभि प्रतस्थुः।
ते नो रासन्तामुरुगायमद्य यूयं पात स्वस्तिभिः सदा नः॥ १५॥

[६७] सप्तषष्टितमं सूक्तम्

ऋषिः—अयास्यः॥ देवता—बृहस्पतिः॥ छन्दः—१ विराट्त्रिष्टुप्; २-७, ११ निचृत्त्रिष्टुप्; ८-१०, १२ त्रिष्टुप्॥ स्वरः—धैवतः॥

॥ १५॥ इमां धियं सप्तशीर्ष्णीं पिता न ऋतप्रजातां बृहतीमविन्दत्।
तुरीयं स्विज्जनयद्विश्वजन्योऽयास्य उक्थमिन्द्राय शंसन्॥ १॥
ऋतं शंसन्त ऋजु दीध्यानाः दिवस्पुत्रासो असुरस्य वीराः।
विप्रं पदमङ्गिरसो दधाना यज्ञस्य धाम प्रथमं मनन्त॥ २॥
हंसैरिव सखिभिर्वावदद्भिरश्मन्मयानि नहना व्यस्यन्।
बृहस्पतिरभिकनिक्रदद्गा उत प्रास्तौदुच्च विद्वाँ अगायत्॥ ३॥
अवो द्वाभ्यां पर एकया गा गुहा तिष्ठन्तीरनृतस्य सेतौ।
बृहस्पतिस्तमसि ज्योतिरिच्छन्नुदुस्रा आकर्वि हि तिस्र आवः॥ ४॥
विभिद्या पुरं शयथेमपाचीं निस्त्रीणि साकमुदधेरकृन्तत्।
बृहस्पतिरुषसं सूर्यं गामर्कं विवेद स्तनयन्निव द्यौः॥ ५॥
इन्द्रो वलं रक्षितारं दुघानां करेणेव वि चकर्ता रवेण।
स्वेदाञ्जिभिराशिरमिच्छमानोऽरोदयत्पणिमा गा अमुष्णात्॥ ६॥

॥ १६॥ स ईं सत्येभिः सखिभिः शुचद्भिर्गोधायसं वि धनसैरदर्दः।
ब्रह्मणस्पतिर्वृषभिर्वराहैर्घर्मस्वेदेभिर्द्रविणं व्यानट्॥ ७॥
ते सत्येन मनसा गोपतिं गा इयानास इषणयन्त धीभिः।
बृहस्पतिर्मिथोअवद्यपेभिरुदुस्रिया असृजत स्वयुग्भिः॥ ८॥
तं वर्धयन्तो मतिभिः शिवाभिः सिंहमिव नानदतं सधस्थे।
बृहस्पतिं वृषणं शूरसातौ भरेभरे अनु मदेम जिष्णुम्॥ ९॥

यदा वाजमसनद्विश्वरूपमा द्यामरुक्षदुत्तराणि सद्म ।
बृहस्पतिं वृषणं वर्धयन्तो नाना सन्तो बिभ्रतो ज्योतिरासा ॥ १० ॥
सत्यामाशिषं कृणुता वयोधै कीरिं चिद्ध्यवथ स्वेभिरेवैः ।
पश्चा मृधो अप भवन्तु विश्वास्तद्द्यौदसी शृणुतं विश्वमिन्वे ॥ ११ ॥
इन्द्रो मह्ना महतो अर्णवस्य वि मूर्धानमभिनदर्बुदस्य ।
अहन्नहिमरिणात्सप्त सिन्धून्देवैर्द्यावापृथिवी प्रावतं नः ॥ १२ ॥

[६८] अष्टषष्टितमं सूक्तम्

ऋषिः—अयास्यः ॥ देवता—बृहस्पतिः ॥ छन्दः—१, १२ विराट्त्रिष्टुप्; २, ८-११ त्रिष्टुप्; ३-७ निचृत्त्रिष्टुप् ॥ स्वरः—धैवतः ॥

॥ १७ ॥ उदप्रुतो न वयो रक्षमाणा वावदतो अभ्रियस्येव घोषाः ।
गिरिभ्रजो नोर्मयो मदन्तो बृहस्पतिमभ्यर्का अनावन् ॥ १ ॥
सं गोभिराङ्गिरसो नक्षमाणो भगइवेदर्यमणं निनाय ।
जनेमित्रो न दम्पती अनक्ति बृहस्पते वाजयाशूँरिवाजौ ॥ २ ॥
साध्वर्या अतिथिनीरिषिराः स्पार्हाः सुवर्णा अनवद्यरूपाः ।
बृहस्पतिः पर्वतेभ्यो वितूर्या निर्गा ऊपे यवमिव स्थिविभ्यः ॥ ३ ॥
आप्रुषायन्मधुन ऋतस्य योनिमवक्षिपन्नर्क उल्कामिव द्योः ।
बृहस्पतिरुद्धरन्नश्मनो गा भूम्या उद्नेव वि त्वचं बिभेद ॥ ४ ॥
अप ज्योतिषा तमो अन्तरिक्षादुद्नः शीपालमिव वात आजत् ।
बृहस्पतिरनुमृश्या वलस्याभ्रमिव वात आ चक्र आ गाः ॥ ५ ॥
यदा वलस्य पीयतो जसुं भेद् बृहस्पतिरग्नितपोभिरर्कैः ।
दद्भिर्न जिह्वा परिविष्टमाददाविर्निधीँरकृणोदुस्रियाणाम् ॥ ६ ॥

॥ १८ ॥ बृहस्पतिरमत हि त्यदासां नाम स्वरीणां सदने गुहा यत् ।
आण्डेव भित्त्वा शकुनस्य गर्भमुदुस्रियाः पर्वतस्य त्मनाजत् ॥ ७ ॥
अश्नापिनद्धं मधु पर्यपश्यन्मत्स्यं न दीन उदनि क्षियन्तम् ।
निष्टज्जभार चमसं न वृक्षाद् बृहस्पतिर्विरवेणा विकृत्य ॥ ८ ॥
सोषामविन्दत्स स्वः सो अग्निं सो अर्केण वि बबाधे तमांसि ।
बृहस्पतिर्गोवपुषो वलस्य निर्मज्जानं न पर्वणो जभार ॥ ९ ॥

हिमेव पर्णा मुषिता वनानि बृहस्पतिनाकृपयद्वलो गाः।
अनानुकृत्यमपुनश्चकार यात्सूर्यामासा मिथ उच्चरातः॥ १०॥
अभि श्यावं न कृशनेभिरश्वं नक्षत्रेभिः पितरो द्यामपिंशन्।
रात्र्यां तमो अदधुर्ज्योतिरह्न्बृहस्पतिर्भिनदद्रिं विदद्गाः॥ ११॥
इदमकर्म नमो अभ्रियाय यः पूर्वीरन्वानोनवीति।
बृहस्पतिः स हि गोभिः सो अश्वैः स वीरेभिः स नृभिर्नो वयो धात्॥ १२॥

षष्ठोऽनुवाकः [६९] एकोनसप्ततितमं सूक्तम्

ऋषिः—सुमित्रो वाध्यश्वः॥ देवता—अग्निः॥ छन्दः—१ निचृज्जगती; २ विराड्जगती; ३, ७ त्रिष्टुप्; ४, ५, १२ निचृत्त्रिष्टुप्; ६ आर्चीस्वराट्त्रिष्टुप्; ८, १० पाद-निचृत्त्रिष्टुप्; ९, ११ विराट्त्रिष्टुप्॥ स्वरः—१, २ निषादः; ३-१२ धैवतः॥

॥ १९॥ भद्रा अग्नेर्वध्र्यश्वस्य सन्दृशो वामी प्रणीतिः सुरणा उपेतयः।
यदीं सुमित्रा विशो अग्न इन्धते घृतेनाहुतो जरते दविद्युतत्॥ १॥
घृतमग्नेर्वध्र्यश्वस्य वर्धनं घृतमन्नं घृतम्वस्य मेदनम्।
घृतेनाहुत उर्विया वि पप्रथे सूर्यइव रोचते सर्पिरासुतिः॥ २॥
यत्ते मनुर्यदनीकं सुमित्रः समीधे अग्ने तदिदं नवीयः।
स रेवच्छोच स गिरो जुषस्व स वाजं दर्षि स इह श्रवो धाः॥ ३॥
यं त्वा पूर्वमीळितो वध्र्यश्वः समीधे अग्ने स इदं जुषस्व।
स नः स्तिपा उत भवा तनूपा दात्रं रक्षस्व यदिदं ते अस्मे॥ ४॥
भवा द्युम्नी वाध्र्यश्वोत गोपा मा त्वा तारीदभिमातिर्जनानाम्।
शूरइव धृष्णुश्च्यवनः सुमित्रः प्र नु वोचं वाध्र्यश्वस्य नाम॥ ५॥
समज्र्या पर्वत्याइ वसूनि दासा वृत्राण्यार्या जिगेथ।
शूरइव धृष्णुश्च्यवनो जनानां त्वमग्ने पृतनायूँरभि ष्याः॥ ६॥
॥ २०॥ दीर्घतन्तुर्बृहदुक्षायमग्निः सहस्त्रस्तरीः शतनीथ ऋभ्वा।
द्युमान्द्युमत्सु नृभिर्मृज्यमानः सुमित्रेषु दीदयो देवयत्सु॥ ७॥
त्वे धेनुः सुदुघा जातवेदोऽसश्चतेव समना सबर्धुक्।
त्वं नृभिर्दक्षिणावद्भिरग्ने सुमित्रेभिरिध्यसे देवयद्भिः॥ ८॥
देवाश्चित्ते अमृता जातवेदो महिमानं वाध्र्यश्व प्र वोचन्।
यत्संपृच्छं मानुषीर्विश आयन्त्वं नृभिरजयस्त्वावृधेभिः॥ ९॥

पितेव पुत्रमभिरुपस्थे त्वामग्ने वध्र्यश्वः सपर्यन् ।
जुषाणो अस्य समिधं यविष्ठोत पूर्वाँ अवनोर्व्राधतश्चित् ॥ १० ॥
शश्वदग्निर्वध्र्यश्वस्य शत्रून्नृभिर्जिगाय सुतसोमवद्भिः ।
समनं चिददहश्चित्रभानोऽव व्राधन्तमभिनद् वृधश्चित् ॥ ११ ॥
अयमग्निर्वध्र्यश्वस्य वृत्रहा सनकात्प्रेद्धो नमसोपवाक्यः ।
स नो अजामीँरुत वा विजामीनभि तिष्ठ शर्धतो वाध्र्यश्व ॥ १२ ॥

[७०] सप्ततितमं सूक्तम्

ऋषिः—सुमित्रो वाध्र्यश्वः ॥ देवता—आप्रियः ॥ छन्दः—१, २, ४, १० निचृत्त्रिष्टुप्; ३ पादनिचृत्त्रिष्टुप्; ५-७, ९, ११ त्रिष्टुप्; ८ विराट्त्रिष्टुप् ॥ स्वरः—धैवतः ॥

॥ २१ ॥ इमां मे अग्ने समिधं जुषस्वेळस्पदे प्रति हर्या घृताचीम् ।
वर्ष्मन्पृथिव्याः सुदिनत्वे अह्नामूर्ध्वो भव सुक्रतो देवयज्या ॥ १ ॥
आ देवानामग्रयावेह यातु नराशंसो विश्वरूपेभिरश्वैः ।
ऋतस्य पथा नमसा मियेधो देवेभ्यो देवतमः सुषूदत् ॥ २ ॥
शश्वत्तममीळते दूत्याय हविष्मन्तो मनुष्यासो अग्निम् ।
वहिष्ठैरश्वैः सुवृता रथेना देवान्वक्षि नि षदेह होता ॥ ३ ॥
वि प्रथतां देवजुष्टं तिरश्चा दीर्घं द्राघ्मा सुरभि भूत्वस्मे ।
अहेळता मनसा देव बर्हिरिन्द्रज्येष्ठाँ उशतो यक्षि देवान् ॥ ४ ॥
दिवो वा सानु स्पृशता वरीयः पृथिव्या वा मात्रया वि श्रयध्वम् ।
उशतीर्द्वीरो महिना महद्भिर्देवं रथं रथयुर्धीरयध्वम् ॥ ५ ॥
॥ २२ ॥ देवी दिवो दुहितरा सुशिल्पे उषासानक्ता सदतां नि योनौ ।
आ वां देवास उशती उशन्त उरौ सीदन्तु सुभगे उपस्थे ॥ ६ ॥
ऊर्ध्वो ग्रावा बृहदग्निः समिद्धः प्रिया धामान्यदितेरुपस्थे ।
पुरोहितावृत्विजा यज्ञे अस्मिन्विदुष्टरा द्रविणमा यजेथाम् ॥ ७ ॥
तिस्रो देवीर्बर्हिरिदं वरीय आ सीदत चकृमा वः स्योनम् ।
मनुष्वद्यज्ञं सुधिता हवींषीळा देवी घृतपदी जुषन्त ॥ ८ ॥
देव त्वष्टर्यद्ध चारुत्वमानड्यदङ्गिरसामभवः सचाभूः ।
स देवानां पाथ उप प्र विद्वानुशन्यक्षि द्रविणोदः सुरत्नः ॥ ९ ॥

वनस्पते रशनया नियूया देवानां पाथ उप वक्षि विद्वान्।
स्वदाति देवः कृणवद्धवींष्यवतां द्यावापृथिवी हवं मे॥ १०॥
आग्ने वह वरुणमिष्टये न इन्द्रं दिवो मरुतो अन्तरिक्षात्।
सीदन्तु बर्हिर्विश्व आ यजत्राः स्वाहा देवा अमृता मादयन्ताम्॥ ११॥

[७१] एकसप्ततितमं सूक्तम्

ऋषिः—बृहस्पतिः॥ देवता—ज्ञानम्॥ छन्दः—१ त्रिष्टुप्; २ भुरिक्त्रिष्टुप्; ३, ७ निचृत्त्रिष्टुप्; ४ पादनिचृत्त्रिष्टुप्; ५, ६, ८, १०, ११ विराट्त्रिष्टुप्; ९ विराड्जगती॥ स्वरः—१-८, १०, ११ धैवतः; ९ निषादः॥

॥ २३॥ बृहस्पते प्रथमं वाचो अग्रं यत्प्रैरत नामधेयं दधानाः।
यदेषां श्रेष्ठं यदरिप्रमासीत्प्रेणा तदेषां निहितं गुहाविः॥ १॥
सक्तुमिव तितउना पुनन्तो यत्र धीरा मनसा वाचमक्रत।
अत्रा सखायः सख्यानि जानते भद्रैषां लक्ष्मीर्निहिताधि वाचि॥ २॥
यज्ञेन वाचः पदवीयमायन्तामन्वविन्दन्नृषिषु प्रविष्टाम्।
तामाभृत्या व्यदधुः पुरुत्रा तां सप्त रेभा अभि सं नवन्ते॥ ३॥
उत त्वः पश्यन्न ददर्श वाचमुत त्वः शृण्वन्न शृणोत्येनाम्।
उतो त्वस्मै तन्वं[1] वि सस्रे जायेव पत्य उशती सुवासाः॥ ४॥
उत त्वं सख्ये स्थिरपीतमाहुर्नैनं हिन्वन्त्यपि वाजिनेषु।
अधेन्वा चरति मायया एष वाचं शुश्रुवाँ अफलामपुष्पाम्॥ ५॥
॥ २४॥ यस्तित्याज सचिविदं सखायं न तस्य वाच्यपि भागो अस्ति।
यदीं शृणोत्यलकं शृणोति नहि प्रवेद सुकृतस्य पन्थाम्॥ ६॥
अक्षण्वन्तः कर्णवन्तः सखायो मनोजवेष्वसमा बभूवुः।
आदघ्नास उपकक्षास उ त्वे ह्रदाइव स्नात्वा उ त्वे ददृश्रे॥ ७॥
हृदा तष्टेषु मनसो जवेषु यद् ब्राह्मणाः संयजन्ते सखायः।
अत्राह त्वं वि जहुर्वेद्याभिरोहब्रह्माणो वि चरन्त्यु त्वे॥ ८॥
इमे ये नार्वाङ् न परश्चरन्ति न ब्राह्मणासो न सुतेकरासः।
त एते वाचमभिपद्य पापया सिरीस्तन्त्रं तन्वते अप्रजज्ञयः॥ ९॥
सर्वे नन्दन्ति यशसागतेन सभासाहेन सख्या सखायः।
किल्बिषस्पृत्पितुषणिर्ह्येषामरं हितो भवति वाजिनाय॥ १०॥

ऋचां त्वः पोषमास्ते पुपुष्वान्गायत्रं त्वो गायति शक्वरीषु।
ब्रह्मा त्वो वदति जातविद्यां यज्ञस्य मात्रां वि मिमीत उ त्वः॥ ११॥

॥ इत्यष्टमाष्टके द्वितीयोऽध्यायः ॥
[द्वितीयाध्याये वर्गाः २४, सूक्तानि १०, ऋचः १३३]

अथ तृतीयोऽध्यायः

[७२] द्विसप्ततितमं सूक्तम्

ऋषिः—बृहस्पतिर्बृहस्पतिर्वा लौक्य अदितिर्वा दाक्षायणी॥ देवता—देवाः॥ छन्दः—१, ४, ६ अनुष्टुप्; २ पादनिचृदनुष्टुप्; ३, ५, ७ निचृदनुष्टुप्; ८, ९ विराडनुष्टुप्॥
स्वरः—गान्धारः॥

॥ १॥ देवानां नु वयं जाना प्र वोचाम विपन्यया ।
उक्थेषु शस्यमानेषु यः पश्यादुत्तरे युगे ॥ १॥
ब्रह्मणस्पतिरेता सं कर्मार इवाधमत् ।
देवानां पूर्व्ये युगेऽसतः सदजायत ॥ २॥
देवानां युगे प्रथमेऽसतः सदजायत ।
तदाशा अन्वजायन्त तदुत्तानपदस्परि ॥ ३॥
भूर्जज्ञ उत्तानपदो भुव आशा अजायन्त ।
अदितेर्दक्षो अजायत दक्षाद्वदितिः परि ॥ ४॥
अदितिर्ह्यजनिष्ट दक्ष या दुहिता तव ।
तां देवा अन्वजायन्त भद्रा अमृतबन्धवः ॥ ५॥
॥ २॥ यद्देवा अदः सलिले सुसंरब्धा अतिष्ठत ।
अत्रा वो नृत्यतामिव तीव्रो रेणुरपायत ॥ ६॥
यद्देवा यतयो यथा भुवनान्यपिन्वत ।
अत्रा समुद्र आ गूळ्हमा सूर्यमजभर्तन ॥ ७॥
अष्टौ पुत्रासो अदितेर्ये जातास्तन्वस्परि ।
देवाँ उप प्रैत्सप्तभिः परा मार्ताण्डमास्यत् ॥ ८॥
सप्तभिः पुत्रैरदितिरुप प्रैत्पूर्व्यं युगम् ।
प्रजायै मृत्यवे त्वत्पुनर्मार्ताण्डमाभरत् ॥ ९॥

[७३] त्रिसप्ततितमं सूक्तम्

ऋषिः—गौरिवीतिः॥ देवता—इन्द्रः॥ छन्दः—१, २, ५ त्रिष्टुप्; ३, ४, ८, १० पादनिचृत्त्रिष्टुप्; ६ विराट्त्रिष्टुप्; ७ आर्चीस्वराट्त्रिष्टुप्; ९ आर्चीभुरिक्त्रिष्टुप्; ११ निचृत्त्रिष्टुप्॥ स्वरः—धैवतः॥

॥ ३ ॥ जनिष्ठा उग्रः सहसे तुराय मन्द्र ओजिष्ठो बहुलाभिमानः।
अवर्धन्निन्द्रं मरुतश्चिदत्र माता यद्वीरं दधनद्धनिष्ठा ॥ १ ॥
द्रुहो निषत्ता पृशनी चिदेवैः पुरू शंसेन वावृधुष्ट इन्द्रम् ।
अभीवृतेव ता महापदेन ध्वान्तात्प्रपित्वादुदरन्त गर्भीः ॥ २ ॥
ऋष्वा ते पादा प्र यजिगास्यवर्धन्वाजा उत ये चिदत्र ।
त्वमिन्द्र सालावृकान्त्सहस्त्रमासन्दधिषे अश्विना ववृत्याः ॥ ३ ॥
समना तूर्णिरुप यासि यज्ञमा नासत्या सख्याय वक्षि ।
वसाव्यामिन्द्र धारयः सहस्त्राश्विना शूर ददतुर्मघानि ॥ ४ ॥
मन्दमान ऋतादधि प्रजायै सखिभिरिन्द्र इषिरेभिरर्थम् ।
आभिर्हि माया उप दस्युमागान्मिहः प्र तम्रा अवपत्तमांसि ॥ ५ ॥

॥ ४ ॥ सनामाना चिद् ध्वसयो न्यस्मा अवाहन्निन्द्र उषसो यथानः।
ऋष्वैरगच्छः सखिभिर्निकामैः साकं प्रतिष्ठा हृद्या जघन्थ ॥ ६ ॥
त्वं जघन्थ नमुचिं मखस्युं दासं कृण्वान ऋषये विमायम्।
त्वं चकर्थ मनवे स्योनान्पथो देवत्राञ्जसेव यानान् ॥ ७ ॥
त्वमेतानि पप्रिषे वि नामेशान इन्द्र दधिषे गभस्तौ ।
अनु त्वा देवाः शवसा मदन्त्युपरिबुध्नान्वनिनश्चकर्थ ॥ ८ ॥
चक्रं यदस्याप्स्वा निषत्तमुतो तदस्मै मध्विच्चच्छद्यात् ।
पृथिव्यामतिषितं यदूधः पयो गोष्वदधा ओषधीषु ॥ ९ ॥
अश्वादियायेति यद्वदन्त्योजसो जातमुत मन्य एनम् ।
मन्योरियाय हर्म्येषु तस्थौ यतः प्रजज्ञ इन्द्रो अस्य वेद ॥ १० ॥
वयः सुपर्णा उप सेदुरिन्द्रं प्रियमेधा ऋषयो नाधमानाः।
अप ध्वान्तमूर्णुहि पूर्धि चक्षुर्मुमुग्ध्यस्मान्निधयेव बद्धान् ॥ ११ ॥

[७४] चतुःसप्ततितमं सूक्तम्

ऋषिः—गौरिवीतिः ॥ देवता—इन्द्रः ॥ छन्दः—१, ४ पादनिचृत्त्रिष्टुप्; २, ५ निचृत्त्रिष्टुप्; ३ आर्चीभुरिक्त्रिष्टुप्; ६ विराट्त्रिष्टुप् ॥ स्वरः—धैवतः ॥

॥ ५ ॥ वसूनां वा चर्कृष इयक्षन्धिया वा यज्ञैर्वा रोदस्योः ।
अर्वन्तो वा ये रयिमन्तः सातौ वनुं वा ये सुश्रुणं सुश्रुतो धुः ॥ १ ॥
हवं एषामसुरो नक्षत द्यां श्रवस्यता मनसा निंसत क्षाम् ।
चक्षाणा यत्र सुवितायं देवा द्यौर्न वारेभिः कृणवन्त स्वैः ॥ २ ॥
इयमेषाममृतानां गीः सर्वताता ये कृपणन्त रत्नम् ।
धियं च यज्ञं च साधन्तस्ते नो धान्तु वसव्य१मसामि ॥ ३ ॥
आ तत्त इन्द्रायवः पनन्ताभि य ऊर्वं गोमन्तं तितृत्सान् ।
सकृत्स्वं१ ये पुरुपुत्रां महीं सहस्त्रधारां बृहतीं दुदुक्षन् ॥ ४ ॥
शचीव इन्द्रमवसे कृणुध्वमनानतं दमयन्तं पृतन्यून् ।
ऋभुक्षणं मघवानं सुवृक्तिं भर्ता यो वज्रं नर्यं१ पुरुक्षुः ॥ ५ ॥
यद्वावान पुरुतमं पुराषाळा वृत्रहेन्द्रो नामान्यप्राः ।
अचेति प्रासहस्पतिस्तुविष्मान्यदीमुश्मसि कर्तवे करत्तत् ॥ ६ ॥

[७५] पञ्चसप्ततितमं सूक्तम्

ऋषिः—सिन्धुक्षित्प्रैयमेधः ॥ देवता—नद्यः ॥ छन्दः—१ निचृज्जगती; २, ३ विराड्जगती; ४ जगती; ५, ७ आर्चीस्वराड्जगती; ६ आर्चीभुरिग्जगती; ८, ९ पादनिचृज्जगती ॥ स्वरः—निषादः ॥

॥ ६ ॥ प्र सु व आपो महिमानमुत्तमं कारुर्वोचाति सदने विवस्वतः ।
प्र सप्तसप्त त्रेधा हि चक्रमुः प्र सृत्वरीणामति सिन्धुरोजसा ॥ १ ॥
प्र तेऽ रदद्वरुणो यातवे पथः सिन्धो यद्वाजाँ अभ्यद्रवस्त्वम् ।
भूम्या अधि प्रवता यासि सानुना यदेषामग्रं जगतामिरज्यसि ॥ २ ॥
दिवि स्वनो यतते भूम्योपर्यनन्तं शुष्ममुदियर्ति भानुना ।
अभ्रादिव प्र स्तनयन्ति वृष्टयः सिन्धुर्यदेति वृषभो न रोरुवत् ॥ ३ ॥
अभि त्वा सिन्धो शिशुमिन्न मातरो वाश्रा अर्षन्ति पयसेव धेनवः ।
राजेव युध्वा नयसि त्वमित्सिचौ यदासामग्रं प्रवतामिनक्षसि ॥ ४ ॥
इमं मे गङ्गे यमुने सरस्वति शुतुद्रि स्तोमं सचता परुष्ण्या ।
असिक्न्या मरुद्वृधे वितस्तयार्जीकीये शृणुह्या सुषोमया ॥ ५ ॥

॥७॥ तृष्टामया प्रथमं यातवे सजूः सुसर्त्वी रसया श्वेत्या त्या।
त्वं सिन्धो कुभया गोमतीं क्रुमुं मेहत्न्वा सरथं याभिरीयसे॥ ६॥
ऋजीत्येनी रुशती महित्वा परि ज्रयांसि भरते रजांसि।
अदब्धा सिन्धुरपसामपस्तमाश्वा न चित्रा वपुषीव दर्शता॥ ७॥
स्वश्वा सिन्धुः सुरथा सुवासा हिरण्ययी सुकृता वाजिनीवती।
ऊर्णावती युवतिः सीलमावत्युताधि वस्ते सुभगा मधुवृधम्॥ ८॥
सुखं रथं युयुजे सिन्धुरश्विनं तेन वाजं सनिषदस्मिन्नाजौ।
महान्ह्यस्य महिमा पनस्यतेऽदब्धस्य स्वयशसो विरुष्शिनः॥ ९॥

[७६] षट्सप्ततितमं सूक्तम्

ऋषिः—जरत्कर्ण ऐरावतः सर्पः॥ देवता—ग्रावाणः॥ छन्दः—१, ६, ८ पादनिचृज्जगती; २, ३ आर्ची-स्वराड्जगती; ४, ७ निचृज्जगती; ५ आसुरीस्वराडार्ची निचृज्जगती॥ स्वरः—निषादः॥

॥८॥ आ वं ऋञ्जस ऊर्जा व्युष्टिष्विन्द्रं मरुतो रोदसी अनक्तन।
उभे यथा नो अहनी सचाभुवा सदःसदो वरिवस्यात उद्भिदा॥ १॥
तदु श्रेष्ठं सवनं सुनोतनात्यो न हस्तयतो अद्रिः सोतरि।
विदद्ध्यर्यो अभिभूति पौंस्यं महो राये चित्तरुते यदर्वतः॥ २॥
तदिद्ध्यस्य सवनं विवेरपो यथा पुरा मनवे गातुमश्रेत्।
गोअर्णसि त्वाष्ट्रे अश्वनिर्णिजि प्रेमध्वरेष्वध्वराँ अशिश्रयुः॥ ३॥
अप हत रक्षसो भङ्गुरावतः स्कभायत निर्ऋतिं सेधतामतिम्।
आ नो रयिं सर्ववीरं सुनोतन देवाव्यं भरत श्लोकमद्रयः॥ ४॥
दिवश्चिदा वोऽमवत्तरेभ्यो विभ्वना चिदाश्वपस्तरेभ्यः ।
वायोश्चिदा सोमरभस्तरेभ्योऽग्नेश्चिदर्च पितुकृत्तरेभ्यः ॥ ५॥
॥९॥ भुरन्तु नो यशसः सोत्वन्धसो ग्रावाणो वाचा दिविता दिवित्मता।
नरो यत्र दुहते काम्यं मध्वाघोषयन्तो अभितो मिथस्तुरः॥ ६॥
सुन्वन्ति सोमं रथिरासो अद्रयो निरस्य रसं गविषो दुहन्ति ते।
दुहन्त्यूधरुपसेचनाय कं नरो हव्या न मर्जयन्त आसभिः॥ ७॥
एते नरः स्वपसो अभूतन य इन्द्राय सुनुथ सोममद्रयः।
वामंवामं नो दिव्याय धाम्ने वसुवसु वः पार्थिवाय सुन्वते॥ ८॥

[७७] सप्तसप्ततितमं सूक्तम्

ऋषिः—स्यूमरश्मिर्भार्गवः ॥ देवता—मरुतः ॥ छन्दः—१, ३ निचृत्त्रिष्टुप्; २, ४ त्रिष्टुप्; ६-८ विराट्त्रिष्टुप्; ५ पादनिचृज्जगती ॥ स्वरः—१-४, ६-८ धैवतः; ५ निषादः ॥

॥ १० ॥ अभ्रप्रुषो न वाचा प्रुषा वसु हविष्मन्तो न यज्ञा विजानुषः ।
सुमारुतं न ब्रह्माणमर्हसे गणमस्तोष्येषां न शोभसे ॥ १ ॥
श्रिये मर्यासो अञ्जीँरकृण्वत सुमारुतं न पूर्वीरति क्षपः ।
दिवस्पुत्रास एता न येतिर आदित्यासस्ते अक्रा न वावृधुः ॥ २ ॥
प्र ये दिवः पृथिव्या न बर्हणा त्मना रिरिच्रे अभ्रान्न सूर्यः ।
पाजस्वन्तो न वीराः पनस्यवो रिशादसो न मर्या अभिद्यवः ॥ ३ ॥
युष्माकं बुध्ने अपां न यामनि विथुर्यति न मही श्रथर्यति ।
विश्वप्सुर्यज्ञो अर्वागयं सु वः प्रयस्वन्तो न सत्राच आ गत ॥ ४ ॥
यूयं धूर्षु प्रयुजो न रश्मिभिर्ज्योतिष्मन्तो न भासा व्युष्टिषु ।
श्येनासो न स्वयशसो रिशादसः प्रवासो न प्रसितासः परिप्रुषः ॥ ५ ॥
॥ ११ ॥ प्र यद्वहध्वे मरुतः पराकाद्यूयं महः संवरणस्य वस्वः ।
विदानासो वसवो राध्यस्याराच्चिद् द्वेषः सनुतर्युयोत ॥ ६ ॥
य उदृचि यज्ञे अध्वरेष्ठा मरुद्भ्यो न मानुषो ददाशत् ।
रेवत्स वयो दधते सुवीरं स देवानामपि गोपीथे अस्तु ॥ ७ ॥
ते हि यज्ञेषु यज्ञियास ऊमा आदित्येन नाम्ना शंभविष्ठाः ।
ते नोऽवन्तु रथतूर्मनीषां महश्च यामन्नध्वरे चकानाः ॥ ८ ॥

[७८] अष्टसप्ततितमं सूक्तम्

ऋषिः—स्यूमरश्मिर्भार्गवः ॥ देवता—मरुतः ॥ छन्दः—१ आर्चीत्रिष्टुप्; २, ५, ६ विराड्जगती; ३, ४ विराट्त्रिष्टुप्; ७ पादनिचृज्जगती; ८ त्रिष्टुप् ॥ स्वरः—१, ३, ४, ८ धैवतः; २, ५-७ निषादः ॥

॥ १२ ॥ विप्रासो न मन्मभिः स्वाध्यो देवाव्यो३ न यज्ञैः स्वप्नसः ।
राजानो न चित्राः सुसंदृशः क्षितीनां न मर्या अरेपसः ॥ १ ॥
अग्निर्न ये भ्राजसा रुक्मवक्षसो वातासो न स्वयुजः सद्यऊतयः ।
प्रज्ञातारो न ज्येष्ठाः सुनीतयः सुशर्माणो न सोमा ऋतं यते ॥ २ ॥
वातासो न ये धुनयो जिगत्नवोऽग्रीनां न जिह्वा विरोकिणः ।
वर्मण्वन्तो न योधाः शिमीवन्तः पितॄणां न शंसाः सुरातयः ॥ ३ ॥

रथानां न येऽराः सनाभयो जिगीवांसो न शूरा अभिद्यवः।
वरेयवो न मर्या घृतप्रुषोऽभिस्वर्तारो अर्कं न सुष्टुभः॥ ४॥
अश्वासो न ये ज्येष्ठास आशवो दिधिषवो न रथ्यः सुदानवः।
आपो न निम्नैरुदभिर्जिगत्नवो विश्वरूपा अङ्गिरसो न सामभिः॥ ५॥
॥१३॥ ग्रावाणो न सूरयः सिन्धुमातर आदर्दिरासो अद्रयो न विश्वहा।
शिशूला न क्रीळयः सुमातरो महाग्रामो न यामन्नुत त्विषा॥ ६॥
उषसां न केतवोऽध्वरश्रियः शुभंयवो नाञ्जिभिर्व्यश्वितन्।
सिन्धवो न ययियो भ्राजदृष्टयः परावतो न योजनानि ममिरे॥ ७॥
सुभागान्नो देवाः कृणुता सुरत्नानस्मान्त्स्तोतॄन्मरुतो वावृधानाः।
अधि स्तोत्रस्य सख्यस्य गात सनाद्धि वो रत्नधेयानि सन्ति॥ ८॥

[७९] एकोनाशीतितमं सूक्तम्

ऋषिः—अग्निः सौचीको वैश्वानरो वा, सप्तिर्वा वाजम्भरः॥ देवता—अग्निः॥ छन्दः—१ पाद-निचृत्त्रिष्टुप्; २, ४, ६ विराट्त्रिष्टुप्; ३ निचृत्त्रिष्टुप्; ५ आर्चीस्वराट्त्रिष्टुप्; ७ त्रिष्टुप्॥ स्वरः—धैवतः॥

॥१४॥ अपश्यमस्य महतो महित्वममर्त्यस्य मर्त्यासु विक्षु।
नाना हनू विभृते सं भरेते असिन्वती बप्सती भूर्यत्तः॥ १॥
गुहा शिरो निहितमृधगक्षी असिन्वन्नत्ति जिह्वया वनानि।
अत्राण्यस्मै पड्भिः सं भरन्त्युत्तानहस्ता नमसाधि विक्षु॥ २॥
प्र मातुः प्रतरं गुह्यमिच्छन्कुमारो न वीरुधः सर्पदुर्वीः।
ससं न पक्वमविदच्छुचन्तं रिरिह्वांसं रिप उपस्थे अन्तः॥ ३॥
तद्वामृतं रोदसी प्र ब्रवीमि जायमानो मातरा गर्भो अत्ति।
नाहं देवस्य मर्त्यश्चिकेताग्निरङ्ग विचेताः स प्रचेताः॥ ४॥
यो अस्मा अन्नं तृष्वाइ दधात्याज्यैर्घृतैर्जुहोति पुष्यति।
तस्मै सहस्रमक्षभिर्वि चक्षेऽग्ने विश्वतः प्रत्यङ्ङसि त्वम्॥ ५॥
किं देवेषु त्यज एनश्चकर्थाग्ने पृच्छामि नु त्वामविद्वान्।
अक्रीळन्क्रीळन्हरिरत्तवेऽदन्वि पर्वशश्चकर्त गामिवासिः॥ ६॥
विषूचो अश्वान्युयुजे वनेजा ऋजीतिभी रशनाभिर्गृभीतान्।
चक्षदे मित्रो वसुभिः सुजातः समानृधे पर्वभिर्वावृधानः॥ ७॥

[८०] अशीतितमं सूक्तम्

ऋषिः—अग्निः सौचीको वैश्वानरो वा ॥ देवता—अग्निः ॥ छन्दः—१, ५, ६ विराट्त्रिष्टुप्; २, ४ पादनिचृत्त्रिष्टुप्; ३, ७ निचृत्त्रिष्टुप् ॥ स्वरः—धैवतः ॥

॥ १५ ॥ अग्निः समिं वाजंभरं ददात्यग्निर्वीरं श्रुत्यं कर्मनिःष्ठाम् ।
अग्नी रोदसी वि चरत्समञ्जन्नग्निर्नारीं वीरकुक्षिं पुरन्धिम् ॥ १ ॥
अग्नेरप्नसः समिदस्तु भद्राग्निर्महो रोदसी आ विवेश ।
अग्निरेकं चोदयत्समत्स्वग्निर्वृत्राणि दयते पुरूणि ॥ २ ॥
अग्निर्ह त्यं जरतः कर्णीमावाग्निरुद्न्यो निरदहज्जरूथम् ।
अग्निरत्रिं घर्म उरुष्यदन्तरग्निर्नृमेधं प्रजयासृजत्सम् ॥ ३ ॥
अग्निर्दाद् द्रविणं वीरपेशा अग्निर्ऋषिं यः सहस्रा सनोति ।
अग्निर्दिवि हव्यमा ततानाग्नेर्धामानि विभृता पुरुत्रा ॥ ४ ॥
अग्निमुक्थैर्ऋषयो वि ह्वयन्तेऽग्निं नरो यामनि बाधितासः ।
अग्निं वयो अन्तरिक्षे पतन्तोऽग्निः सहस्रा परि याति गोनाम् ॥ ५ ॥
अग्निं विश ईळते मानुषीर्या अग्निं मनुषो नहुषो वि जाताः ।
अग्निर्गान्धर्वीं पथ्यामृतस्याग्नेर्गव्यूतिर्घृत आ निषत्ता ॥ ६ ॥
अग्नये ब्रह्म ऋभवस्ततक्षुरग्निं महामवोचामा सुवृक्तिम् ।
अग्ने प्राव जरितारं यविष्ठाग्ने महि द्रविणमा यजस्व ॥ ७ ॥

[८१] एकाशीतितमं सूक्तम्

ऋषिः—विश्वकर्मा भौवनः ॥ देवता—विश्वकर्मा ॥ छन्दः—१, ५, ६ विराट्त्रिष्टुप्; २, ४ पादनिचृत्त्रिष्टुप्; ३, ७ निचृत्त्रिष्टुप् ॥ स्वरः—धैवतः ॥

॥ १६ ॥ य इमा विश्वा भुवनानि जुह्वदृषिर्होता न्यसीदत्पिता नः ।
स आशिषा द्रविणमिच्छमानः प्रथमच्छदवराँ आ विवेश ॥ १ ॥
किं स्विदासीदधिष्ठानमारम्भणं कतमत्स्वित्कथासीत् ।
यतो भूमिं जनयन्विश्वकर्मा वि द्यामौर्णोन्महिना विश्वचक्षाः ॥ २ ॥
विश्वतश्चक्षुरुत विश्वतोमुखो विश्वतोबाहुरुत विश्वतस्पात् ।
सं बाहुभ्यां धमति सं पतत्रैर्द्यावाभूमी जनयन्देव एकः ॥ ३ ॥
किं स्विद्वनं क उ स वृक्ष आस यतो द्यावापृथिवी निष्टतक्षुः ।
मनीषिणो मनसा पृच्छतेदु तद्यदध्यतिष्ठद्भुवनानि धारयन् ॥ ४ ॥

या ते धामानि परमाणि यावमा या मध्यमा विश्वकर्मन्नुतेमा।
शिक्षा सखिभ्यो हविषि स्वधावः स्वयं यजस्व तन्वं वृधानः॥ ५॥
विश्वकर्मन्हविषा वावृधानः स्वयं यजस्व पृथिवीमुत द्याम्।
मुह्यन्त्वन्ये अभितो जनास इहास्माकं मघवा सूरिरस्तु॥ ६॥
वाचस्पतिं विश्वकर्माणमूतये मनोजुवं वाजे अद्या हुवेम।
स नो विश्वानि हवनानि जोषद्विश्वशम्भूरवसे साधुकर्मा॥ ७॥

[८२] द्व्यशीतितमं सूक्तम्

ऋषिः—विश्वकर्मा भौवनः॥ देवता—विश्वकर्मा॥ छन्दः—१, ५, ६ त्रिष्टुप्; २, ४ भुरिक्त्रिष्टुप्; ३ निचृत्त्रिष्टुप्; ७ पादनिचृत्त्रिष्टुप्॥ स्वरः—धैवतः॥

॥ १७॥ चक्षुषः पिता मनसा हि धीरो घृतमेने अजनन्नम्नमाने।
यदेदन्ता अददृहन्त पूर्व आदिद् द्यावापृथिवी अप्रथेताम्॥ १॥
विश्वकर्मा विमना आद्विहाया धाता विधाता परमोत संदृक्।
तेषामिष्टानि समिषा मदन्ति यत्रा सप्तऋषीन्पर एकमाहुः॥ २॥
यो नः पिता जनिता यो विधाता धामानि वेद भुवनानि विश्वा।
यो देवानां नामधा एक एव तं संप्रश्नं भुवना यन्त्यन्या॥ ३॥
त आयजन्त द्रविणं समस्मा ऋषयः पूर्वे जरितारो न भूना।
असूर्ते सूर्ते रजसि निषत्ते ये भूतानि समकृण्वन्निमानि॥ ४॥
परो दिवा पर एना पृथिव्या परो देवेभिरसुरैर्यदस्ति।
कं स्विद्गर्भं प्रथमं दध्र आपो यत्र देवाः समपश्यन्त विश्वे॥ ५॥
तमिद्गर्भं प्रथमं दध्र आपो यत्र देवाः समगच्छन्त विश्वे।
अजस्य नाभावध्येकमर्पितं यस्मिन्विश्वानि भुवनानि तस्थुः॥ ६॥
न तं विदाथ य इमा जजानान्यद्युष्माकमन्तरं बभूव।
नीहारेण प्रावृता जल्प्या चासुतृप उक्थशासश्चरन्ति॥ ७॥

[८३] त्र्यशीतितमं सूक्तम्

ऋषिः—मन्युस्तापसः॥ देवता—मन्युः॥ छन्दः—१ विराड्जगती; २ त्रिष्टुप्; ३, ६ विराट्त्रिष्टुप्; ४ पादनिचृत्त्रिष्टुप्; ५, ७ निचृत्त्रिष्टुप्॥ स्वरः—१ निषादः; २-७ धैवतः॥

॥ १८॥ यस्ते मन्योऽविधद्वज्र सायक सह ओजः पुष्यति विश्वमानुषक्।
साह्याम दासमार्यं त्वया युजा सहस्कृतेन सहसा सहस्वता॥ १॥

मन्युरिन्द्रो॑ मन्युरे॒वास॑ दे॒वो म॒न्युर्होता॒ वरु॑णो जा॒तवे॑दाः।
म॒न्युं विश॑ ईळते मानु॒षीर्याः पा॒हि नो॑ मन्यो॒ तप॑सा स॒जोषाः॥ २॥
अ॒भीहि॑ मन्यो॒ त॒वस॒स्तवी॑या॒न्तप॑सा यु॒जा वि ज॑हि॒ शत्रू॑न्।
अ॒मि॒त्र॒हा वृ॑त्र॒हा द॑स्यु॒हा च॒ विश्वा॒ वसू॒न्या भ॑रा॒ त्वं नः॥ ३॥
त्वं हि म॑न्यो अ॒भिभू॑त्योजाः॒ स्वय॑ंभूर्भामो॑ अभिमातिषा॒हः।
वि॒श्वच॑र्षणिः॒ सहु॑रि॒ः सहा॑वा॒नस्मास्वोज॒ः पृत॑नासु धेहि॥ ४॥
अ॒भा॒गः सन्न॒प॒ परे॑तो अ॒स्मि॒ तव॒ क्रत्वा॑ त॒वि॒षस्य॑ प्रचेतः।
तं त्वा॑ मन्यो अक्र॒तुर्जि॑हीळा॒हं स्वा त॒नूर्ब॑ल॒देया॑य॒ मेहि॑॥ ५॥
अ॒यं ते॑ अ॒स्म्युप॒ मेह्य॒र्वाङ् प्र॑तीची॒नः स॑हुरे विश्वधायः।
मन्यो॑ वज्रिन्न॒भि मामा व॑वृत्स्व॒ हना॑व॒ दस्यूँ॑रु॒त बो॑ध्या॒पेः॥ ६॥
अ॒भि प्रेहि॑ दक्षिण॒तो भ॑वा॒ मेऽधा॑ वृ॒त्राणि॑ जङ्घना॒व॒ भूरि॑।
जु॒होमि॑ ते ध॒रुण॑ं मध्व॒ो अग्र॑मु॒भा उ॑पां॒शु प्र॑थ॒मा पि॑बाव॥ ७॥

[८४] चतुरशीतितमं सूक्तम्

ऋषिः—मन्युस्तापसः॥ देवता—मन्युः॥ छन्दः—१, ३ त्रिष्टुप्; २ भुरिक्त्रिष्टुप्; ४, ५ पादनिचृज्जगती; ६ आर्चीस्वराड्जगती; ७ विराड्जगती॥ स्वरः—१-३ धैवतः; ४-७ निषादः॥

॥ १९ ॥ त्वया॑ मन्यो स॒रथ॑मारु॒जन्तो॒ हर्ष॑माणासो॒ धृषि॒ता म॑रुत्वः।
ति॒ग्मेष॑व॒ आयु॑धा सं॒शिशा॑ना अ॒भि प्र य॑न्तु॒ नरो॑ अ॒ग्निरू॑पाः॥ १॥
अ॒ग्निरि॑व मन्यो त्विषि॒तः स॑हस्व सेना॒नीर्न॑ः सहुरे हूत ए॑धि।
ह॒त्वाय॒ शत्रू॒न्वि भ॑जस्व॒ वेद॒ ओजो॒ मिमा॑नो॒ वि मृधो॑ नुदस्व॥ २॥
सह॑स्व मन्यो अ॒भिमा॑ति॒मस्मे॒ रुज॒न्मृण॒न्प्रमृ॑ण॒न्प्रेहि॒ शत्रू॑न्।
उ॒ग्रं ते॒ पाजो॑ न॒न्वा रु॑रुध्रे॒ व॒शी वशं॑ नयस॒ एक॑ज॒ त्वम्॥ ३॥
एको॑ बहू॒नाम॑सि मन्यवी॒ळितो॒ विशं॑विशं॒ युध॑ये॒ सं शि॑शाधि।
अक॑ृत्तरु॒क्त्वया॒ यु॒जा व॒यं द्यु॒मन्त॑ं घोषं॑ विज॒याय॑ कृण्महे॥ ४॥
वि॒जे॒ष॒कृदि॑न्द्र॒ इवानवब्रवो॒३॑ऽस्माकं॑ मन्यो अधि॒पा भ॑वे॒ह।
प्रि॒यं ते॒ नाम॑ सहुरे गृणीमसि वि॒द्मा तमुत्सं॒ यत॑ आब॒भूथ॑॥ ५॥
आभू॑त्या स॒हजा॑ वज्र सायक॒ सहो॑ बिभर्ष्यभिभूत॒ उत्त॑रम्।
क्रत्वा॑ नो मन्यो स॒ह मे॒द्येधि॑ महाध॒नस्य॑ पुरुहूत सं॒सृजि॑॥ ६॥

संसृष्टं धनमुभयं समाकृतमस्मभ्यं दत्तां वरुणश्च मन्युः।
भियं दधाना हृदयेषु शत्रवः पराजितासो अप नि लयन्ताम्॥ ७॥

सप्तमोऽनुवाकः [८५] पञ्चाशीतितमं सूक्तम्

ऋषिः—सूर्या सावित्री॥ देवता—१-५ सोमः; ६-१६ सूर्याविवाहः; १७ देवाः; १८ सोमार्कौ; १९ चन्द्रमाः; २०-२८ नृणां विवाहमन्त्रा आशीःप्रायाः; २९, ३० वधूवासः संस्पर्शनिन्दा; ३१ यक्ष्मनाशिनी दम्पत्योः; ३२-४७ सूर्या॥ छन्दः—१, ३, ८, ११, २५, २८, ३२, ३३, ३८, ४१, ४५ निचृदनुष्टुप्; २, ४, ५, ९, ३०, ३१, ३५, ३९, ४६, ४७ अनुष्टुप्; ६, १०, १३, १६, १७, २९, ४२ विराडनुष्टुप्; ७, १२, १५, २२ पादनिचृदनुष्टुप्; १४, २०, २४, २६, ३७ निचृत्त्रिष्टुप्; १८ पादनिचृज्जगती; १९ पादनिचृत्त्रिष्टुप्; २१, ४४ विराट्त्रिष्टुप्; २३, २७, ३६ त्रिष्टुप्; ३४ उरोबृहती; ४० भुरिगनुष्टुप्; ४३ निचृज्जगती॥ स्वरः—१-१३, १५-१७, २२, २५, २८-३३, ३५, ३८-४२, ४५-४७ गान्धारः; १४, १९-२१, २३, २४, २६, ३६, ३७, ४४ धैवतः; १८, २७, ४३ निषादः; ३४ मध्यमः॥

॥ २० ॥ सत्येनोत्तभिता भूमिः सूर्येणोत्तभिता द्यौः ।
ऋतेनादित्यास्तिष्ठन्ति दिवि सोमो अधि श्रितः॥ १॥
सोमेनादित्या बलिनः सोमेन पृथिवी मही ।
अथो नक्षत्राणामेषामुपस्थे सोम आहितः ॥ २॥
सोमं मन्यते पपिवान्यत्संपिंषन्त्योषधिम् ।
सोमं यं ब्रह्माणो विदुर्न तस्याश्नाति कश्चन ॥ ३॥
आच्छद्विधानैर्गुपितो बाहुतैः सोम रक्षितः ।
ग्राव्णामिच्छृण्वन्तिष्ठसि न ते अश्नाति पार्थिवः॥ ४॥
यत्त्वा देव प्रपिबन्ति तत आ प्यायसे पुनः ।
वायुः सोमस्य रक्षिता समानां मास आकृतिः ॥ ५॥
॥ २१ ॥ रैभ्यासीदनुदेयी नाराशंसी न्योचनी ।
सूर्यायाः भद्रमिद्वासो गाथयैति परिष्कृतम् ॥ ६॥
चित्तिरा उपबर्हणं चक्षुरा अभ्यञ्जनम् ।
द्यौर्भूमिः कोश आसीद्यदयात्सूर्या पतिम् ॥ ७॥
स्तोमा आसन्प्रतिधयः कुरीरं छन्द ओपशः ।
सूर्यायाः अश्विना वराग्निरासीत्पुरोगवः ॥ ८॥
सोमो वधूयुरभवदश्विनास्तामुभा वरा ।
सूर्या यत्पत्ये शंसन्तीं मनसा सवितादादात् ॥ ९॥

मनौ अस्या अनं आसीद् द्यौरासीदुत च्छदिः ।
शुक्रावनड्वाहावास्तां यदयात्सूर्या गृहम् ॥ १० ॥
॥ २२ ॥ ऋक्सामाभ्यामभिहितौ गावौ ते सामनावितः ।
श्रोत्रं ते चक्रे आस्तां दिवि पन्थाश्चराचरः ॥ ११ ॥
शुची ते चक्रे यात्या व्यानो अक्ष आहतः ।
अनौ मनस्मयं सूर्यारोहत्प्रयती पतिम् ॥ १२ ॥
सूर्यायै वहतुः प्रागात्सविता यमवासृजत् ।
अघासु हन्यन्ते गावोऽर्जुन्योः पर्युह्यते ॥ १३ ॥
यदश्विना पृच्छमानावयातं त्रिचक्रेण वहतुं सूर्यायाः ।
विश्वे देवा अनु तद्मामजानन्पुत्रः पितरावववृणीत पूषा ॥ १४ ॥
यदयातं शुभस्पती वरेयं सूर्यामुप ।
क्वैकं चक्रं वामासीत्क्व देष्ट्राय तस्थथुः ॥ १५ ॥
॥ २३ ॥ द्वे ते चक्रे सूर्ये ब्रह्माण ऋतुथा विदुः ।
अथैकं चक्रं यद् गुहा तदद्धातय इद्विदुः ॥ १६ ॥
सूर्यायै देवेभ्यो मित्राय वरुणाय च ।
ये भूतस्य प्रचेतस इदं तेभ्योऽकरं नमः ॥ १७ ॥
पूर्वापरं चरतो माययैतौ शिशू क्रीळन्तौ परि यातो अध्वरम् ।
विश्वान्यन्यो भुवनाभिचष्ट ऋतूँरन्यो विदधज्जायते पुनः ॥ १८ ॥
नवोनवो भवति जायमानोऽह्नां केतुरुषसामेत्यग्रम् ।
भागं देवेभ्यो वि दधात्यायन्प्र चन्द्रमास्तिरते दीर्घमायुः ॥ १९ ॥
सुकिंशुकं शल्मलिं विश्वरूपं हिरण्यवर्णं सुवृतं सुचक्रम् ।
आ रोह सूर्ये अमृतस्य लोकं स्योनं पत्ये वहतुं कृणुष्व ॥ २० ॥
॥ २४ ॥ उदीर्ष्वातः पतिवती ह्येषा विश्वावसुं नमसा गीर्भिरीळे ।
अन्यामिच्छ पितृषदं व्यक्तां स ते भागो जनुषा तस्य विद्धि ॥ २१ ॥
उदीर्ष्वातौ विश्वावसो नमसेळामहे त्वा ।
अन्यामिच्छ प्रफर्व्यं१ सं जायां पत्या सृज ॥ २२ ॥

अनृक्षरा ऋजवः सन्तु पन्था येभिः सखायो यन्ति नो वरेयम्।
समर्यमा सं भगो नो निनीयात्सं जास्पत्यं सुयममस्तु देवाः ॥ २३ ॥
प्र त्वा मुञ्चामि वरुणस्य पाशाद्येन त्वाबध्नात्सविता सुशेवः।
ऋतस्य योनौ सुकृतस्य लोकेऽरिष्टां त्वा सह पत्या दधामि ॥ २४ ॥
प्रेतो मुञ्चामि नामुतः सुबद्धाममुतस्करम् ।
यथेयमिन्द्र मीढ्वः सुपुत्रा सुभगासति ॥ २५ ॥
॥ २५ ॥ पूषा त्वेतो नयतु हस्तगृह्याश्विना त्वा प्र वहतां रथेन।
गृहान्गच्छ गृहपत्नी यथासो वशिनी त्वं विदथमा वदासि ॥ २६ ॥
इह प्रियं प्रजया ते समृध्यतामस्मिन्गृहे गार्हपत्याय जागृहि।
एना पत्या तन्वं१ सं सृजस्वाधा जिव्री विदथमा वदाथः ॥ २७ ॥
नीललोहितं भवति कृत्यासक्तिर्व्यज्यते ।
एधन्ते अस्या ज्ञातयः पतिर्बन्धेषु बध्यते ॥ २८ ॥
परा देहि शामुल्यं ब्रह्मभ्यो वि भजा वसु ।
कृत्यैषा पद्वती भूत्व्या जाया विशते पतिम् ॥ २९ ॥
अश्रीरा तनूर्भवति रुशती पापयामुया ।
पतिर्यद्ध्वो३ वाससा स्वमङ्गमभिधित्सते ॥ ३० ॥
॥ २६ ॥ ये वध्वश्चन्द्रं वहतुं यक्ष्मा यन्ति जनादनु ।
पुनस्तान्यज्ञिया देवा नयन्तु यत आगताः ॥ ३१ ॥
मा विदन्परिपन्थिनो य आसीदन्ति दम्पती ।
सुगेभिर्दुर्गमतीतामपद्रान्त्वरातयः ॥ ३२ ॥
सुमङ्गलीरियं वधूरिमां समेत पश्यत ।
सौभाग्यमस्यै दत्वायाथास्तं वि परेतन ॥ ३३ ॥
तृष्टमेतत् कटुकमेतदपाष्ठवद्विषवन्नैतदत्तवे ।
सूर्यां यो ब्रह्मा विद्यात्स इद्वाधूयमर्हति ॥ ३४ ॥
आशसनं विशसनमथो अधिविकर्तनम् ।
सूर्यायाः पश्य रूपाणि तानि ब्रह्मा तु शुन्धति ॥ ३५ ॥

॥ २७ ॥ गृभ्णामि॑ ते सौभग॒त्वाय॒ हस्तं॒ मया॒ पत्या॑ ज॒रद॑ष्टि॒र्यथास॑ः ।
भगो॑ अर्य॒मा स॑वि॒ता पुर॑न्धि॒र्मह्यं॒ त्वादु॒र्गार्ह॑पत्याय दे॒वाः ॥ ३६ ॥
तां पू॑षञ्छिवत॒मामे॑रयस्व॒ यस्यां॑ बी॒जं म॑नु॒ष्या॒३॑ वप॑न्ति ।
या न॑ ऊ॒रू उ॑श॒ती वि॒श्रया॑ते॒ यस्या॑मु॒शन्तः॑ प्र॒हरा॑म॒ शेप॑म् ॥ ३७ ॥
तुभ्य॒मग्रे॒ पर्यवहन्त्सू॒र्यां व॑ह॒तुना॑ स॒ह ।
पुन॒ः पति॑भ्यो जा॒यां दा अ॑ग्ने॒ प्रज॑या॑ स॒ह ॥ ३८ ॥
पुन॒ः पत्नी॑म॒ग्नि॑र॒दा॒दायु॒षा स॒ह वर्च॑सा ।
दी॒र्घायु॑र॒स्या॒ यः पति॒र्जीवा॑ति॒ शर॑दः॒ शत॑म् ॥ ३९ ॥
सोम॑ः प्रथ॒मो वि॑विदे गन्ध॒र्वो वि॑विद॒ उत्त॑रः ।
तृ॒तीयो॑ अ॒ग्निष्टे॒ पति॑स्तु॒रीय॑स्ते मनुष्य॒जाः ॥ ४० ॥
॥ २८ ॥ सोमो॑ ददद्गन्ध॒र्वाय॑ गन्ध॒र्वो द॑ददग्न॒ये ।
र॒यिं च॑ पु॒त्राँश्चा॑दाद॒ग्निर्मह्य॒मथो॑ इ॒माम् ॥ ४१ ॥
इ॒हैव स्तं॒ मा वि यौ॑ष्टं॒ विश्व॒मायु॒र्व्य॑श्नुतम् ।
क्रीळ॑न्तौ पु॒त्रैर्न॒प्तृ॑भि॒र्मोद॑मानौ॒ स्वे गृ॒हे ॥ ४२ ॥
आ नः॑ प्र॒जां ज॑नयतु प्र॒जाप॑तिराजर॒साय॒ सम॑नक्त्वर्य॒मा ।
अदु॑र्मङ्गलीः पतिलो॒कमा वि॑श॒ शं नो॑ भव द्वि॒पदे॒ शं च॑तु॒ष्पदे ॥ ४३ ॥
अघो॑रचक्षुरपतिघ्न्येधि शि॒वा प॒शुभ्य॑ः सु॒मना॑ः सु॒वर्चा॑ः ।
वी॒र॒सू॒र्दे॒वका॑मा॒ स्यो॒ना शं नो॑ भव द्वि॒पदे॒ शं च॑तु॒ष्पदे ॥ ४४ ॥
इ॒मां त्वमि॑न्द्र मीढ्वः सुपु॒त्रां सु॒भगां॑ कृणु ।
दशा॑स्यां पु॒त्राना धे॑हि॒ पति॑मेकाद॒शं कृ॑धि ॥ ४५ ॥
स॒म्रा॒ज्ञी श्व॑शु॒रे भव स॒म्रा॒ज्ञी श्व॒श्र्वां भ॑व ।
ननां॑न्दरि स॒म्रा॒ज्ञी भव स॒म्रा॒ज्ञी अधि॑ दे॒वृषु॑ ॥ ४६ ॥
सम॑ञ्जन्तु॒ विश्वे॑ दे॒वाः समापो॒ हृद॑यानि नौ ।
सं मा॑त॒रिश्वा॒ सं धा॒ता समु॑ दे॒ष्ट्री द॑धातु नौ ॥ ४७ ॥

॥ इत्यष्टमाष्टके तृतीयोऽध्यायः ॥

[तृतीयाध्याये वर्गाः २८, सूक्तानि १४, ऋचाः १४८]

अथ चतुर्थोऽध्यायः

[८६] षडशीतितमं सूक्तम्

ऋषिः—वृषाकपिरैन्द्र इन्द्राणीन्द्रश्च ॥ देवता—वरुणः ॥ छन्दः—१, ७, ११, १३, १४, १८, २३ पङ्क्तिः; २, ५ पादनिचृत्पङ्क्तिः; ३, ६, ९, १०, १२, १५, २०-२२ निचृत्पङ्क्तिः; ४, ८, १६, १७, १९ विराट्पङ्क्तिः ॥ स्वरः—पञ्चमः ॥

॥ १ ॥ वि हि सोतोरसृक्षत नेन्द्रं देवममंसत ।
यत्रामदद् वृषाकपिर्यः पुष्टेषु मत्सखा विश्वस्मादिन्द्र उत्तरः ॥ १ ॥
परा हीन्द्र धावसि वृषाकपेरति व्यथिः ।
नो अह्रु प्र विन्दस्यन्यत्र सोमपीतये विश्वस्मादिन्द्र उत्तरः ॥ २ ॥
किमयं त्वां वृषाकपिश्चकार हरितो मृगः ।
यस्मा इरस्यसीदु न्वा१र्यो वा पुष्टिमद्वसु विश्वस्मादिन्द्र उत्तरः ॥ ३ ॥
यमिमं त्वं वृषाकपिं प्रियमिन्द्राभिरक्षसि ।
श्वा न्वस्य जम्भिषदपि कर्णे वराहयुर्विश्वस्मादिन्द्र उत्तरः ॥ ४ ॥
प्रिया तष्टानि मे कपिर्व्यक्ता व्यदूदुषत् ।
शिरो न्वस्य राविषं न सुगं दुष्कृते भुवं विश्वस्मादिन्द्र उत्तरः ॥ ५ ॥
॥ २ ॥ न मत्स्त्री सुभसत्तरा न सुयाशुतरा भुवत् ।
न मत्प्रतिच्यवीयसी न सक्थ्युद्यमीयसी विश्वस्मादिन्द्र उत्तरः ॥ ६ ॥
उवे अम्ब सुलाभिके यथेवाङ्ग भविष्यति ।
भसन्मे अम्ब सक्थि मे शिरो मे वीव हृष्यति विश्वस्मादिन्द्र उत्तरः ॥ ७ ॥
किं सुबाहो स्वङ्गुरे पृथुष्टो पृथुजाघने ।
किं शूरपत्नि नस्त्वमभ्यमीषि वृषाकपिं विश्वस्मादिन्द्र उत्तरः ॥ ८ ॥
अवीरामिव मामयं शरारुरभि मन्यते ।
उताहमस्मि वीरिणीन्द्रपत्नी मरुत्सखा विश्वस्मादिन्द्र उत्तरः ॥ ९ ॥
संहोत्रं स्म पुरा नारी समनं वावं गच्छति ।
वेधा ऋतस्य वीरिणीन्द्रपत्नी महीयते विश्वस्मादिन्द्र उत्तरः ॥ १० ॥
॥ ३ ॥ इन्द्राणीमासु नारिषु सुभगामहमश्रवम् ।
नह्यस्या अपरं चन जरसा मरते पतिर्विश्वस्मादिन्द्र उत्तरः ॥ ११ ॥

नाहमिन्द्राणि रारण सख्युर्वृषाकपेर्ऋते ।
यस्येदमप्यं हविः प्रियं देवेषु गच्छति विश्वस्मादिन्द्र उत्तरः ॥ १२ ॥
वृषाकपायि रेवति सुपुत्र आदु सुस्नुषे ।
घसत्त इन्द्र उक्षणः प्रियं काचित्करं हविर्विश्वस्मादिन्द्र उत्तरः ॥ १३ ॥
उक्षणो हि मे पञ्चदश साकं पचन्ति विंशतिम् ।
उताहमद्मि पीव इदुभा कुक्षी पृणन्ति मे विश्वस्मादिन्द्र उत्तरः ॥ १४ ॥
वृषभो न तिग्मशृङ्गोऽन्तर्यूथेषु रोरुवत् ।
मन्थस्त इन्द्र शं हृदे यं ते सुनोति भावयुर्विश्वस्मादिन्द्र उत्तरः ॥ १५ ॥
॥ ४ ॥ न सेशे यस्य रम्बतेऽन्तरा सक्थ्या३ कपृत् ।
सेदीशे यस्य रोमशं निषेदुषो विजृम्भते विश्वस्मादिन्द्र उत्तरः ॥ १६ ॥
न सेशे यस्य रोमशं निषेदुषो विजृम्भते ।
सेदीशे यस्य रम्बतेऽन्तरा सक्थ्या३ कपृद्विश्वस्मादिन्द्र उत्तरः ॥ १७ ॥
अयमिन्द्र वृषाकपिः परस्वन्तं हतं विदत् ।
असिं सूनां नवं चरुमादेधस्यान आचितं विश्वस्मादिन्द्र उत्तरः ॥ १८ ॥
अयमेमि विचाकशद्विचिन्वन्दासमार्यम् ।
पिबामि पाकसुत्वनोऽभि धीरमचाकशं विश्वस्मादिन्द्र उत्तरः ॥ १९ ॥
धन्व च यत्कृन्तत्रं च कति स्वित्ता वि योजना ।
नेदीयसो वृषाकपेऽस्तमेहि गृहाँ उप विश्वस्मादिन्द्र उत्तरः ॥ २० ॥
पुनरेहि वृषाकपे सुविता कल्पयावहै ।
य एष स्वप्ननंशनोऽस्तमेषि पथा पुनर्विश्वस्मादिन्द्र उत्तरः ॥ २१ ॥
यदुदञ्चो वृषाकपे गृहमिन्द्राजगन्तन ।
क्व१ स्य पुल्वघो मृगः कमगञ्जनयोपनो विश्वस्मादिन्द्र उत्तरः ॥ २२ ॥
पर्शुर्ह नाम मानवी साकं ससूव विंशतिम् ।
भद्रं भल त्यस्या अभूद्यस्या उदरमामयद्विश्वस्मादिन्द्र उत्तरः ॥ २३ ॥

[८७] सप्ताशीतितमं सूक्तम्

ऋषिः—पायुः ॥ देवता—अग्नी रक्षोहा ॥ छन्दः—१, ८, १२, १७ त्रिष्टुप्; २, ३, २० विराट्त्रिष्टुप्; ४-७, ९-११, १८, १९ निचृत्त्रिष्टुप्; १३-१६ भुरिक्त्रिष्टुप्; २१ पादनिचृत्त्रिष्टुप्; २२, २३ अनुष्टुप्; २४, २५ निचृदनुष्टुप् ॥ स्वरः—१-२१ धैवतः; २२-२५ गान्धारः ॥

॥ ५ ॥ रक्षोहणं वाजिनमा जिघर्मि मित्रं प्रथिष्ठमुप यामि शर्म ।
शिशानो अग्निः क्रतुभिः समिद्धः स नो दिवा स रिषः पातु नक्तम् ॥ १ ॥
अयोद्रंष्ट्रो अर्चिषा यातुधानानुप स्पृश जातवेदः समिद्धः ।
आ जिह्वया मूरदेवान्रभस्व क्रव्यादो वृक्त्व्यपि धत्स्वासन् ॥ २ ॥
उभोभयाविन्नुप धेहि दंष्ट्रा हिंस्रः शिशानोऽवरं परं च ।
उतान्तरिक्षे परि याहि राजञ्जम्भैः सं धेह्यभि यातुधानान् ॥ ३ ॥
यज्ञैरिषूः संनममानो अग्ने वाचा शल्याँ अशनिभिर्दिहानः ।
ताभिर्विध्य हृदये यातुधानान्प्रतीचो बाहून्प्रति भङ्ध्येषाम् ॥ ४ ॥
अग्ने त्वचं यातुधानस्य भिन्धि हिंस्राशनिर्हरसा हन्त्वेनम् ।
प्र पर्वाणि जातवेदः शृणीहि क्रव्यात्क्रविष्णुर्वि चिनोतु वृक्णम् ॥ ५ ॥

॥ ६ ॥ यत्रेदानीं पश्यसि जातवेदस्तिष्ठन्तमग्न उत वा चरन्तम् ।
यद्वान्तरिक्षे पथिभिः पतन्तं तमस्ता विध्य शर्वा शिशानः ॥ ६ ॥
उतालब्धं स्पृणुहि जातवेद आलेभानादृष्टिभिर्यातुधानात् ।
अग्ने पूर्वो नि जहि शोशुचान आमादः क्ष्विङ्कास्तमदन्त्वेनीः ॥ ७ ॥
इह प्र ब्रूहि यतमः सो अग्ने यो यातुधानो य इदं कृणोति ।
तमा रभस्व समिधा यविष्ठ नृचक्षसश्चक्षुषे रन्धयैनम् ॥ ८ ॥
तीक्ष्णेनाग्ने चक्षुषा रक्ष यज्ञं प्राञ्चं वसुभ्यः प्र णय प्रचेतः ।
हिंस्रं रक्षांस्यभि शोशुचानं मा त्वा दभन्यातुधाना नृचक्षः ॥ ९ ॥
नृचक्षा रक्षः परि पश्य विक्षु तस्य त्रीणि प्रति शृणीह्यग्रा ।
तस्याग्ने पृष्टीर्हरसा शृणीहि त्रेधा मूलं यातुधानस्य वृश्च ॥ १० ॥

॥ ७ ॥ त्रिर्यातुधानः प्रसितिं त एत्वृतं यो अग्ने अनृतेन हन्ति ।
तमर्चिषा स्फूर्जयञ्जातवेदः समक्षमेनं गृणते नि वृङ्धि ॥ ११ ॥
तदग्ने चक्षुः प्रति धेहि रेभे शफारुजं येन पश्यसि यातुधानम् ।
अथर्ववज्ज्योतिषा दैव्येन सत्यं धूर्वन्तमचितं न्योष ॥ १२ ॥

यदग्ने अद्य मिथुना शपातो यद्वाचस्तृष्टं जनयन्त रेभाः।
मन्योर्मनसः शरव्या३ जायते या तया विध्य हृदये यातुधानान्॥ १३॥
परा शृणीहि तपसा यातुधानान्पराग्ने रक्षो हरसा शृणीहि।
परार्चिषा मूरदेवाञ्छृणीहि परासुतृपो अभि शोशुचानः॥ १४॥
पराद्य देवा वृजिनं शृणन्तु प्रत्यगेनं शपथा यन्तु तृष्टाः।
वाचास्तेनं शरव ऋच्छन्तु मर्मन्विश्वस्यैतु प्रसितिं यातुधानः॥ १५॥
॥८॥ यः पौरुषेयेण क्रविषा समङ्क्ते यो अश्व्येन पशुना यातुधानः।
यो अघ्न्याया भरति क्षीरमग्ने तेषां शीर्षाणि हरसापि वृश्च॥ १६॥
संवत्सरीणं पय उस्रियायास्तस्य माशीद्यातुधानो नृचक्षः।
पीयूषमग्ने यतमस्तितृप्सात्तं प्रत्यञ्चमर्चिषा विध्य मर्मन्॥ १७॥
विषं गवां यातुधानाः पिबन्त्वा वृश्च्यन्तामादितये दुरेवाः।
परैनान्देवः सविता ददातु परा भागमोषधीनां जयन्ताम्॥ १८॥
सनादग्ने मृणसि यातुधानान्न त्वा रक्षांसि पृतनासु जिग्युः।
अनु दह सहमूरान्क्रव्यादो मा ते हेत्या मुक्षत दैव्यायाः॥ १९॥
त्वं नो अग्ने अधरादुदक्तात्त्वं पश्चादुत रक्षा पुरस्तात्।
प्रति ते ते अजरासस्तपिष्ठा अघशंसं शोशुचतो दहन्तु॥ २०॥
॥९॥ पश्चात्पुरस्तादधरादुदक्तात्क्रविः काव्येन परि पाहि राजन्।
सखे सखायमजरो जरिम्णेऽग्ने मर्ताँ अमर्त्यस्त्वं नः ॥ २१॥
परि त्वाग्ने पुरं वयं विप्रं सहस्य धीमहि ।
धृषद्वर्णं दिवेदिवे हन्तारं भङ्गुरावताम् ॥ २२॥
विषेण भङ्गुरावतः प्रति ष्म रक्षसो दह ।
अग्ने तिग्मेन शोचिषा तपुरग्राभिर्ऋष्टिभिः ॥ २३॥
प्रत्यग्ने मिथुना दह यातुधाना किमीदिना ।
सं त्वा शिशामि जागृह्यदब्धं विप्र मन्मभिः ॥ २४॥
प्रत्यग्ने हरसा हरः शृणीहि विश्वतः प्रति ।
यातुधानस्य रक्षसो बलं वि रुज वीर्यम् ॥ २५॥

[८८] अष्टाशीतितमं सूक्तम्

ऋषिः—मूर्धन्वानाङ्गिरसो वामदेव्यो वा ॥ देवता—सूर्यवैश्वानरौ ॥ छन्दः—१-४, ७, १५, १९ विराट्त्रिष्टुप्; ५, ८ त्रिष्टुप्; ६, ९-१४, १६, १७ निचृत्त्रिष्टुप्; १८ आर्चीस्वराट्त्रिष्टुप् ॥ स्वरः—धैवतः ॥

॥ १० ॥ हविष्पान्तमजरं स्वर्विदि दिविस्पृश्याहुतं जुष्टमग्नौ ।
तस्य भर्मणे भुवनाय देवा धर्मणे कं स्वधया पप्रथन्त ॥ १ ॥
गीर्णं भुवनं तमसापगूळ्हमाविः स्वरभवज्जाते अग्नौ ।
तस्य देवाः पृथिवी द्यौरुतापोऽरण्यन्नोषधीः सख्ये अस्य ॥ २ ॥
देवेभिर्न्विषितो यज्ञियेभिरग्निं स्तोषाण्यजरं बृहन्तम् ।
यो भानुना पृथिवीं द्यामुतेमामाततान रोदसी अन्तरिक्षम् ॥ ३ ॥
यो होतासीत्प्रथमो देवजुष्टो यं समाञ्जन्नाज्येना वृणानाः ।
स पत्त्रीत्वरं स्था जगद्यच्छात्रमग्निरकृणोज्जातवेदाः ॥ ४ ॥
यज्जातवेदो भुवनस्य मूर्धन्नतिष्ठो अग्ने सह रोचनेन ।
तं त्वाहेम मतिभिर्गीर्भिरुक्थैः स यज्ञियो अभवो रोदसिप्राः ॥ ५ ॥

॥ ११ ॥ मूर्धा भुवो भवति नक्तमग्निस्ततः सूर्यो जायते प्रातरुद्यन् ।
मायामू तु यज्ञियानामेतामपो यत्तूर्णिश्चरति प्रजानन् ॥ ६ ॥
दृशेन्यो यो महिना समिद्धोऽरोचत दिवियोनिर्विभावा ।
तस्मिन्नग्नौ सूक्तवाकेन देवा हविर्विश्व आजुहवुस्तनूपाः ॥ ७ ॥
सूक्तवाकं प्रथममादिदग्निमादिद्धविरजनयन्त देवाः ।
स एषां यज्ञो अभवत्तनूपास्तं द्यौर्वेद तं पृथिवी तमापः ॥ ८ ॥
यं देवासोऽजनयन्ताग्निं यस्मिन्नाजुहवुर्भुवनानि विश्वा ।
सो अर्चिषा पृथिवीं द्यामुतेमामृजूयमानो अतपन्महित्वा ॥ ९ ॥
स्तोमेन हि दिवि देवासो अग्निमजीजनञ्छक्तिभी रोदसिप्राम् ।
तमू अकृण्वन्त्रेधा भुवे कं स ओषधीः पचति विश्वरूपाः ॥ १० ॥

॥ १२ ॥ यदेदेनमदधुर्यज्ञियासो दिवि देवाः सूर्यमादितेयम् ।
यदा चरिष्णू मिथुनावभूतामादित्प्रापश्यन्भुवनानि विश्वा ॥ ११ ॥
विश्वस्मा अग्निं भुवनाय देवा वैश्वानरं केतुमह्नामकृण्वन् ।
आ यस्तताने ओषसो विभातीरपो ऊर्णोति तमो अर्चिषा यन् ॥ १२ ॥

वैश्वानरं कवयो यज्ञियासोऽग्निं देवा अजनयन्नजुर्यम्।
नक्षत्रं प्रत्नममिनच्चरिष्णु यक्षस्याध्यक्षं तविषं बृहन्तम्॥ १३॥
वैश्वानरं विश्वहा दीदिवांसं मन्त्रैरग्निं कविमच्छा वदामः।
यो महिम्ना परिबभूवोर्वी उतावस्तादुत देवः परस्तात्॥ १४॥
द्वे स्रुती अशृणवं पितॄणामहं देवानामुत मर्त्यानाम्।
ताभ्यामिदं विश्वमेजत्समेति यदन्तरा पितरं मातरं च॥ १५॥
॥ १३॥ द्वे समीची बिभृतश्चरन्तं शीर्षतो जातं मनसा विमृष्टम्।
स प्रत्यङ्विश्वा भुवनानि तस्थावप्रयुच्छन्तरणिर्भ्राजमानः॥ १६॥
यत्रा वदेते अवरः परश्च यज्ञन्योः कतरो नौ वि वेद।
आ शेकुरित्सधमादं सखायो नक्षन्त यज्ञं क इदं वि वोचत्॥ १७॥
कत्यग्नयः कति सूर्यासः कत्युषासः कत्यु स्विदापः।
नोपस्पिजं वः पितरो वदामि पृच्छामि वः कवयो विद्मने कम्॥ १८॥
यावन्मात्रमुषसो न प्रतीकं सुपर्ण्यो३ वसते मातरिश्वः।
तावद्दधात्युप यज्ञमायन्ब्राह्मणो होतुरवरो निषीदन्॥ १९॥

[८९] एकोननवतितमं सूक्तम्

ऋषिः—रेणुः॥ देवता—१-४, ६-१८ इन्द्रः; ५ इन्द्रासोमौ॥ छन्दः—१, ४, ६, ७, ११, १२, १५, १८ त्रिष्टुप्; २ आर्चीत्रिष्टुप्; ३, ५, ९, १०, १४, १६, १७ निचृत्त्रिष्टुप्; ८ पादनिचृत्त्रिष्टुप्; १३ आर्चीस्वराट्त्रिष्टुप्॥ स्वरः—धैवतः॥

॥ १४॥ इन्द्रं स्तवा नृतमं यस्य मह्ना विबबाधे रोचना वि ज्मो अन्तान्।
आ यः पप्रौ चर्षणीधृद्वरोभिः प्र सिन्धुभ्यो रिरिचानो महित्वा॥ १॥
स सूर्यः पर्युरू वरांस्येन्द्रो ववृत्याद्रथ्येव चक्रा।
अतिष्ठन्तमपस्यं१ न सर्ग१ कृष्णा तमांसि त्विष्या जघान॥ २॥
समानमस्मा अनपावृदर्च क्षमया दिवो असमं ब्रह्म नव्यम्।
वि यः पृष्ठेव जनिमान्यर्य इन्द्रश्चिकाय न सखायमीषे॥ ३॥
इन्द्राय गिरो अनिशितसर्गा अपः प्रेरयं सगरस्य बुध्नात्।
यो अक्षेणेव चक्रिया शचीभिर्विष्वक्तस्तम्भ पृथिवीमुत द्याम्॥ ४॥
आपान्तमन्युस्तृपलप्रभर्मा धुनिः शिमीवाञ्छरुमाँ ऋजीषी।
सोमो विश्वान्यतसा वनानि नार्वागिन्द्रं प्रतिमानानि देभुः॥ ५॥

॥ १५ ॥ न यस्य द्यावापृथिवी न धन्व नान्तरिक्षं नाद्रयः सोमो अक्षाः।
यदस्य मन्युरधिनीयमानः शृणाति वीळु रुजति स्थिराणि॥ ६ ॥
जघान वृत्रं स्वधितिर्वनेव रुरोज पुरो अरदन्न सिन्धून्।
बिभेद गिरिं नवमिन्न कुम्भमा गा इन्द्रो अकृणुत स्वयुग्भिः॥ ७ ॥
त्वं ह त्यदृणया इन्द्र धीरोऽसिर्न पर्वं वृजिना शृणासि।
प्र ये मित्रस्य वरुणस्य धाम युजं न जना मिनन्ति मित्रम्॥ ८ ॥
प्र ये मित्रं प्रार्यमणं दुरेवाः प्र संगिरः प्र वरुणं मिनन्ति।
न्य१मित्रेषु वधमिन्द्र तुम्रं वृषन्वृषाणमरुषं शिशीहि॥ ९ ॥
इन्द्रो दिव इन्द्र ईशे पृथिव्या इन्द्रो अपामिन्द्र इत्पर्वतानाम्।
इन्द्रो वृधामिन्द्र इन्मेधिराणामिन्द्रः क्षेमे योगे हव्य इन्द्रः॥ १० ॥
॥ १६ ॥ प्राक्तुभ्य इन्द्रः प्र वृधो अहभ्यः प्रान्तरिक्षात्प्र समुद्रस्य धासेः।
प्र वातस्य प्रथसः प्र ज्मो अन्तात्प्र सिन्धुभ्यो रिरिचे प्र क्षितिभ्यः॥ ११ ॥
प्र शोशुचत्या उषसो न केतुरसिन्वा ते वर्ततामिन्द्र हेतिः।
अश्मेव विध्य दिव आ सृजानस्तपिष्ठेन हेषसा द्रोघमित्रान्॥ १२ ॥
अन्वह मासा अन्विद्वनान्यन्वोषधीरनु पर्वतासः ।
अन्विन्द्रं रोदसी वावशाने अन्वापो अजिहत जायमानम्॥ १३ ॥
कर्हि स्वित्सा ते इन्द्र चेत्यासदघस्य यद्भिनदो रक्ष एषत्।
मित्रक्रुवो यच्छसने न गावः पृथिव्या आपृगमुया शयन्ते॥ १४ ॥
शत्रूयन्तो अभि ये नस्ततस्त्रे महि व्राधन्त ओगणासः इन्द्र।
अन्धेनामित्रास्तमसा सचन्तां सुज्योतिषो अक्तवस्ताँ अभि ष्युः॥ १५ ॥
पुरूणि हि त्वा सवना जनानां ब्रह्माणि मन्दन्गृणतामृषीणाम्।
इमामाघोषन्नवसा सहूतिं तिरो विश्वाँ अर्चतो याह्यर्वाङ्॥ १६ ॥
एवा ते वयमिन्द्र भुञ्जतीनां विद्याम सुमतीनां नवानाम्।
विद्याम वस्तोरवसा गृणन्तो विश्वामित्रा उत त इन्द्र नूनम्॥ १७ ॥
शुनं हुवेम मघवानमिन्द्रमस्मिन्भरे नृतमं वाजसातौ ।
शृण्वन्तमुग्रमूतये समत्सु घ्नन्तं वृत्राणि संजितं धनानाम्॥ १८ ॥

[९०] नवतितमं सूक्तम्

ऋषिः—नारायणः॥ देवता—पुरुषः॥ छन्दः—१-३, ७, १०, १२, १३ निचृदनुष्टुप्; ४-६, ९, १४, १५ अनुष्टुप्; ८, ११ विराडनुष्टुप्; १६ विराट्त्रिष्टुप्॥ स्वरः—१-१५ गान्धारः; १६ धैवतः॥

॥ १७ ॥ सहस्रशीर्षा पुरुषः सहस्राक्षः सहस्रपात् ।
स भूमिं विश्वतो वृत्वात्यतिष्ठद्दशाङ्गुलम् ॥ १ ॥
पुरुष एवेदं सर्वं यद्भूतं यच्च भव्यम् ।
उतामृतत्वस्येशानो यदन्नेनातिरोहति ॥ २ ॥
एतावानस्य महिमातो ज्यायाँश्च पूरुषः ।
पादोऽ स्य विश्वा भूतानि त्रिपादस्यामृतं दिवि ॥ ३ ।
त्रिपादूर्ध्व उदैत्पुरुषः पादोऽ स्येहाभवत्पुनः ।
ततो विष्वङ् व्यक्रामत्साशनानशने अभि ॥ ४ ॥
तस्माद्विराळजायत विराजो अधि पूरुषः ।
स जातो अत्यरिच्यत पश्चाद्भूमिमथो पुरः ॥ ५ ॥
॥ १८ ॥ यत्पुरुषेण हविषा देवा यज्ञमतन्वत ।
वसन्तो अस्यासीदाज्यं ग्रीष्म इध्मः शरद्धविः ॥ ६ ॥
तं यज्ञं बर्हिषि प्रौक्षन्पुरुषं जातमग्रतः ।
तेन देवा अयजन्त साध्या ऋषयश्च ये ॥ ७ ॥
तस्माद्यज्ञात्सर्वहुतः संभृतं पृषदाज्यम् ।
पशून्ताँश्चक्रे वायव्यानारण्यान्ग्राम्याश्च ये ॥ ८ ॥
तस्माद्यज्ञात्सर्वहुत ऋचः सामानि जज्ञिरे ।
छन्दांसि जज्ञिरे तस्माद्यजुस्तस्मादजायत ॥ ९ ॥
तस्मादश्वा अजायन्त ये के चोभयादतः ।
गावो ह जज्ञिरे तस्मात्तस्माज्जाता अजावयः ॥ १० ॥
॥ १९ ॥ यत्पुरुषं व्यदधुः कतिधा व्यकल्पयन् ।
मुखं किमस्य कौ बाहू का ऊरू पादा उच्येते ॥ ११ ॥
ब्राह्मणोऽ स्य मुखमासीद्बाहू राजन्यः कृतः ।
ऊरू तदस्य यद्वैश्यः पद्भ्यां शूद्रो अजायत ॥ १२ ॥

चन्द्रमा मनसो जातश्चक्षोः सूर्यो अजायत ।
मुखादिन्द्रश्चाग्निश्च प्राणाद्वायुरजायत ॥ १३ ॥
नाभ्या आसीदन्तरिक्षं शीर्ष्णो द्यौः समवर्तत ।
पद्भ्यां भूमिर्दिशः श्रोत्रात्तथा लोकाँ अकल्पयन् ॥ १४ ॥
सप्तास्यासन्परिधयस्त्रिः सप्त समिधः कृताः ।
देवा यद्यज्ञं तन्वाना अबध्नन्पुरुषं पशुम् ॥ १५ ॥
यज्ञेन यज्ञमयजन्त देवास्तानि धर्माणि प्रथमान्यासन् ।
ते ह नाकं महिमानः सचन्त यत्र पूर्वे साध्याः सन्ति देवाः ॥ १६ ॥

अष्टमोऽनुवाकः [९१] एकनवतितमं सूक्तम्

ऋषिः—अरुणो वैतहव्यः ॥ देवता—अग्निः ॥ छन्दः—१, ३, ६ निचृज्जगती; २, ४, ५, ७, ९, १०, १३ विराड्जगती; ८, ११ पादनिचृज्जगती; १२, १४ जगती; १५ पादनिचृत्त्रिष्टुप् ॥ स्वरः—१-१४ निषादः; १५ धैवतः ॥

॥ २० ॥ सं जागृवद्भिर्जरमाण इध्यते दमे दमूना इषयन्निळस्पदे ।
विश्वस्य होता हविषो वरेण्यो विभुर्विभावा सुषखा सखीयते ॥ १ ॥
स दर्शतश्रीरतिथिर्गृहेगृहे वनेवने शिश्रिये तक्ववीरिव ।
जनंजनं जन्यो नाति मन्यते विश आ क्षेति विश्योऽ३ विशंविशम् ॥ २ ॥
सुदक्षो दक्षैः क्रतुनासि सुक्रतुरग्ने कविः काव्येनासि विश्ववित् ।
वसुर्वसूनां क्षयसि त्वमेक इद् द्यावा च यानि पृथिवी च पुष्यतः ॥ ३ ॥
प्रजानन्नग्ने तव योनिमृत्वियमिळायास्पदे घृतवन्तमासदः ।
आ ते चिकित्र उषसामिवेतयोऽरेपसः सूर्यस्येव रश्मयः ॥ ४ ॥
तव श्रियो वर्ष्यस्येव विद्युतश्चित्राश्चिकित्र उषसां न केतवः ।
यदोषधीरभिसृष्टो वनानि च परि स्वयं चिनुषे अन्नमास्ये ॥ ५ ॥
॥ २१ ॥ तमोषधीर्दधिरे गर्भमृत्वियं तमापो अग्निं जनयन्त मातरः ।
तमित्समानं वनिनश्च वीरुधोऽन्तर्वतीश्च सुवते च विश्वहा ॥ ६ ॥
वातोपधूत इषितो वशाँ अनु तृषु यदन्ना वेविषद्वितिष्ठसे ।
आ ते यतन्ते रथ्योऽ३ यथा पृथक्शर्धांस्यग्ने अजराणि धक्षतः ॥ ७ ॥
मेधाकारं विदथस्य प्रसाधनमग्निं होतारं परिभूतमं मतिम् ।
तमिदर्भे हविष्या समानमित्तमिन्महे वृणते नान्यं त्वत् ॥ ८ ॥

त्वामिदत्र वृणते त्वायवो होतारमग्ने विदथेषु वेधसः।
यद्देवयन्तो दधति प्रयांसि ते हविष्मन्तो मनवो वृक्तबर्हिषः॥ ९॥
तवाग्ने होत्रं तव पोत्रमृत्वियं तव नेष्ट्रं त्वमग्निर्दृतायतः।
तव प्रशास्त्रं त्वमध्वरीयसि ब्रह्मा चासि गृहपतिश्च नो दमे॥ १०॥
॥ २२॥ यस्तुभ्यमग्ने अमृताय मर्त्यः समिधा दाशदुत वा हविष्कृति।
तस्य होता भवसि यासि दूत्यमुप ब्रूषे यजस्यधरीयसि॥ ११॥
इमा अस्मै मतयो वाचो अस्मदाँ ऋचो गिरः सुष्टुतयः समग्मत।
वसूयवो वसवे जातवेदसे वृद्धासु चिद्वर्धनो यासु चाकनत्॥ १२॥
इमां प्रत्नाय सुष्टुतिं नवीयसीं वोचेयमस्मा उशते शृणोतु नः।
भूया अन्तरा हृद्यस्य निस्पृशो जायेव पत्य उशती सुवासाः॥ १३॥
यस्मिन्नश्वास ऋषभास उक्षणो वशा मेषा अवसृष्टास आहुताः।
कीलालपे सोमपृष्ठाय वेधसे हृदा मतिं जनये चारुमग्नये॥ १४॥
अहाव्यग्ने हविरास्ये ते स्रुचीव घृतं चम्वीव सोमः।
वाजसनिं रयिमस्मे सुवीरं प्रशस्तं धेहि यशसं बृहन्तम्॥ १५॥

[९२] द्विनवतितमं सूक्तम्

ऋषिः—शार्यातो मानवः॥ देवता—विश्वे देवाः॥ छन्दः—१, ६, १२, १४ निचृत् जगती; २, ५, ८, १०, ११, १५ जगती; ३, ४, ९, १३ विराड्जगती; ७ पादनिचृज्जगती॥ स्वरः—निषादः॥

॥ २३॥ यज्ञस्य वो रथ्यं विश्पतिं विशां होतारमक्तोरतिथिं विभावसुम्।
शोचञ्छुष्कासु हरिणीषु जर्भुरद् वृषा केतुर्यजतो द्यामशायत॥ १॥
इममञ्जस्पामुभये अकृण्वत धर्माणमग्निं विदथस्य साधनम्।
अक्तुं न यह्वमुषसः पुरोहितं तनूनपातमरुषस्य निंसते॥ २॥
बळस्य नीथा वि पणेश्च मन्महे वया अस्य प्रहुता आसुरत्तवे।
यदा घोरासो अमृतत्वमाशतादिज्जनस्य दैव्यस्य चर्किरन्॥ ३॥
ऋतस्य हि प्रसितिर्द्यौरुरु व्यचो नमो मह्यरमतिः पनीयसी।
इन्द्रो मित्रो वरुणः सं चिकित्रिरेऽथो भगः सविता पूतदक्षसः॥ ४॥
प्र रुद्रेण ययिना यन्ति सिन्धवस्तिरो महीमरमतिं दधन्विरे।
येभिः परिज्मा परियन्नुरु ज्रयो वि रोरुवज्जठरे विश्वमुक्षते॥ ५॥

॥ २४ ॥ क्राणा रुद्रा मरुतो विश्वकृष्टयो दिवः श्येनासो असुरस्य नीळयः ।
तेभिश्चष्टे वरुणो मित्रो अर्यमेन्द्रो देवेभिरर्वशेभिरर्वशः ॥ ६ ॥
इन्द्रे भुजं शशमानास आशत सूरो दृशीके वृषणश्च पौंस्ये ।
प्र ये न्वस्यार्हणा ततक्षिरे युजं वज्रं नृषदनेषु कारवः ॥ ७ ॥
सूरश्चिदा हरितो अस्य रीरमदिन्द्रादा कश्चिद्भयते तवीयसः ।
भीमस्य वृष्णो जठरादभिश्वसो दिवेदिवे सहुरिः स्तन्नबाधितः ॥ ८ ॥
स्तोमं वो अद्य रुद्राय शिक्वसे क्षयद्वीराय नमसा दिदिष्टन ।
येभिः शिवः स्ववाँ एवयावभिर्दिवः सिषक्ति स्वयशा निकामभिः ॥ ९ ॥
ते हि प्रजाया अभरन्त वि श्रवो बृहस्पतिर्वृषभः सोमजामयः ।
यज्ञैरथर्वा प्रथमो वि धारयद्वेदा दक्षाय भृगवः सं चिकित्रिरे ॥ १० ॥

॥ २५ ॥ ते हि द्यावापृथिवी भूरिरेतसा नराशंसश्चतुरङ्गो यमोऽदितिः ।
देवस्त्वष्टा द्रविणोदा ऋभुक्षणः प्र रोदसी मरुतो विष्णुरर्हिरे ॥ ११ ॥
उत स्य नः उशिजामुर्विया कविरहिः शृणोतु बुध्न्योऽ३ हवीमनि ।
सूर्यामासा विचरन्ता दिविक्षिता धिया शमीनहुषी अस्य बोधतम् ॥ १२ ॥
प्र नः पूषा चरथं विश्वदेव्योऽपां नपादवतु वायुरिष्टये ।
आत्मानं वस्यो अभि वातमर्चत तदश्विना सुहवा यामनि श्रुतम् ॥ १३ ॥
विशामासामभयानामधिक्षितं गीर्भिरु स्वयशसं गृणीमसि ।
ग्राभिर्विश्वाभिरदितिमनर्वणमक्तोर्युवानं नृमणा अधा पतिम् ॥ १४ ॥
रेभदत्र जनुषा पूर्वो अङ्गिरा ग्रावाण ऊर्ध्वा अभि चक्षुरध्वरम् ।
येभिर्विहाया अभवद्विचक्षणः पाथः सुमेकं स्वधितिर्वनन्वति ॥ १५ ॥

[९३] त्रिनवतितमं सूक्तम्

ऋषिः—तान्वः पार्थ्यः ॥ देवता—विश्वे देवाः ॥ छन्दः—१ विराट्पङ्क्तिः; २, १३ आर्चीभुरिगनुष्टुप्; ३ पादनिचृदनुष्टुप्; ४ पादनिचृत्पङ्क्तिः; ५ आर्चीभुरिक्पङ्क्तिः; ६, ७, १०, १४ निचृत्पङ्क्तिः; ८ आस्तारपङ्क्तिः; ९ अक्षरपङ्क्तिः; ११ न्यङ्कुसारिणीबृहती; १२ आर्चीपङ्क्तिः; १५ पादनिचृद्बृहती ॥ स्वरः—१, ४-१०, १२, १४ पञ्चमः; २, ३, १३ गान्धारः; ११, १५ मध्यमः ॥

॥ २६ ॥ महि द्यावापृथिवी भूतमुर्वी नारी यह्वी न रोदसी सदं नः ।
तेभिर्नः पातं सह्यस एभिर्नः पातं शूषणि ॥ १ ॥

यज्ञेयज्ञे स मर्त्यो देवान्त्सपर्यति ।
यः सुम्नैर्दीर्घश्रुत्तम आविवासात्येनान् ॥ २ ॥
विश्वेषामिरज्यवो देवानां वार्महः ।
विश्वे हि विश्वमहसो विश्वे यज्ञेषु यज्ञियाः ॥ ३ ॥
ते घा राजानो अमृतस्य मन्द्रा अर्यमा मित्रो वरुणः परिज्मा ।
कद्रुद्रो नृणां स्तुतो मरुतः पूषणो भगः ॥ ४ ॥
उत नो नक्तमपां वृषण्वसू सूर्यामासा सदनाय सध्न्या ।
सचा यत्साद्योषामहिर्बुध्नेषु बुध्न्यः ॥ ५ ॥
॥ २७ ॥ उत नो देवावश्विना शुभस्पती धामभिर्मित्रावरुणा उरुष्यताम् ।
महः स राय एषतेऽति धन्वेव दुरिता ॥ ६ ॥
उत नो रुद्रा चिन्मृळतामश्विना विश्वे देवासो रथस्पतिर्भगः ।
ऋभुर्वाज ऋभुक्षणः परिज्मा विश्ववेदसः ॥ ७ ॥
ऋभुर्ऋभुक्षा ऋभुर्विधतो मद आ ते हरी जूजुवानस्य वाजिना ।
दुष्टरं यस्य साम चिदूधर्ग्यज्ञो न मानुषः ॥ ८ ॥
कृधी नो अह्रयो देव सवितः स चं स्तुषे मघोनाम् ।
सहो न इन्द्रो वह्निभिर्न्येषां चर्षणीनां चक्रं रश्मिं न योयुवे ॥ ९ ॥
ऐषु द्यावापृथिवी धातं महदस्मे वीरेषु विश्वचर्षणि श्रवः ।
पृक्षं वाजस्य सातये पृक्षं रायोत तुर्वणे ॥ १० ॥
॥ २८ ॥ एतं शंसमिन्द्रास्मयुष्टुं कूचित्सन्तं सहसावन्नभिष्टये सदा
पाह्यभिष्टये । मेदतां वेदता वसो ॥ ११ ॥
एतं मे स्तोमं तना न सूर्ये द्युतद्यामानं वावृधन्त नृणाम् ।
संवर्ननं नाश्व्यं तष्टेवानपच्युतम् ॥ १२ ॥
वावर्त येषां राया युक्तैषां हिरण्ययी ।
नेमधिता न पौंस्या वृथेव विष्टान्ता ॥ १३ ॥
प्र तद्दुःशीमे पृथवाने वेने प्र रामे वोचमसुरे मघवत्सु ।
ये युक्त्वाय पञ्च शतास्मयु पथा विश्राव्येषाम् ॥ १४ ॥

अधीन्ववत्र सप्तिं च सप्त च ।
सद्यो दिदिष्ट तान्वः सद्यो दिदिष्ट पार्थ्यः सद्यो दिदिष्ट मायवः ॥ १५ ॥

[९४] चतुर्नवतितमं सूक्तम्

ऋषिः—अर्बुदः काद्रवेयः सर्पः ॥ देवता—ग्रावाणः ॥ छन्दः—१, ३, ४, १०, ११, १३ विराड्जगती; २, ६, १२ जगती; ८, ९ आर्चीस्वराड्जगती; ५, ७ निचृत् त्रिष्टुप्; १४ त्रिष्टुप् ॥ स्वरः—१-४, ६, ८-१३ निषादः; ५, ७, १४ धैवतः ॥

॥ २९ ॥ प्रैते वदन्तु प्र वयं वदाम ग्रावभ्यो वाचं वदता वदद्भ्यः ।
यदद्रयः पर्वताः साकमाशवः श्लोकं घोषं भरथेन्द्राय सोमिनः ॥ १ ॥
एते वदन्ति शतवत्सहस्रवदभि क्रन्दन्ति हरितेभिरासभिः ।
विष्ट्वी ग्रावाणः सुकृतः सुकृत्यया होतुश्चित्पूर्वे हविरद्यमाशत ॥ २ ॥
एते वदन्त्यविदन्नना मधु न्यूङ्खयन्ते अधि पक्व आमिषि ।
वृक्षस्य शाखामरुणस्य बप्सतस्ते सूभर्वा वृषभाः प्रेमरावीषुः ॥ ३ ॥
बृहद्वदन्ति मदिरेण मन्दिनेन्द्रं क्रोशन्तोऽविदन्नना मधु ।
संरभ्या धीराः स्वसृभिरनर्तिषुराघोषयन्तः पृथिवीमुपब्दिभिः ॥ ४ ॥
सुपर्णा वाचमक्रतोप द्यव्याखरे कृष्णा इषिरा अनर्तिषुः ।
न्यङ्ङ्नि यन्त्युपरस्य निष्कृतं पुरू रेतो दधिरे सूर्यश्वितः ॥ ५ ॥
॥ ३० ॥ उग्राइव प्रवहन्तः समायमुः साकं युक्ता वृषणो बिभ्रतो धुरः ।
यच्छ्वसन्तो जग्रसाना अरावीषुः शृण्व एषां प्रोथथो अवीतामिव ॥ ६ ॥
दशावनिभ्यो दशकक्ष्येभ्यो दशयोक्त्रेभ्यो दशयोजनेभ्यः ।
दशाभीशुभ्यो अर्चताजरेभ्यो दश धुरो दश युक्ता वहद्भ्यः ॥ ७ ॥
ते अद्रयो दशयन्त्रास आशवस्तेषामाधानं पर्येति हर्यतम् ।
त ऊं सुतस्य सोम्यस्यान्धसोऽशोः पीयूषं प्रथमस्य भेजिरे ॥ ८ ॥
ते सोमादो हरी इन्द्रस्य निंसतेऽशुं दुहन्तो अध्यासते गवि ।
तेभिर्दुग्धं पपिवान्त्सोम्यं मध्विन्द्रो वर्धते प्रथते वृषायते ॥ ९ ॥
वृषा वो अंशुर्न किलारिषाथनेळावन्तः सदमित्स्थनाशिताः ।
रैवत्येव महसा चारवः स्थन यस्य ग्रावाणो अजुषध्वमध्वरम् ॥ १० ॥

॥ ३१ ॥ तृदिला अतृदिलासो अद्रयोऽश्रमणा अशृथिता अमृत्यवः ।
अनातुरा अजराः स्थामविष्णवः सुपीवसो अतृषिता अतृष्णजः ॥ ११ ॥
ध्रुवा एव वः पितरो युगेयुगे क्षेमकामासः सदसो न युञ्जते ।
अजुर्यासो हरिषाचो हरिद्रव आ द्यां रवेण पृथिवीमशुश्रवुः ॥ १२ ॥
तदिद्वदन्त्यद्रयो विमोचने यामन्नञ्जस्पाइव घेदुपब्दिभिः ।
वपन्तो बीजमिव धान्याकृतः पृञ्चन्ति सोमं न मिनन्ति बप्सतः ॥ १३ ॥
सुते अध्वरे अधि वाचमक्रता क्रीळयो न मातरं तुदन्तः ।
वि षू मुञ्चा सुषुवुषो मनीषां वि वर्तन्तामद्रयश्चार्यमानाः ॥ १४ ॥

॥ इत्यष्टमाष्टके चतुर्थोऽध्यायः ॥
[चतुर्थाध्याये वर्गाः ३१, सूक्तानि ९, ऋचः १६०]

अथ पञ्चमोऽध्यायः

[९५] पञ्चनवतितमं सूक्तम्

ऋषिः—१, ३, ६, ८-१०, १२, १४, १७, पुरूरवा ऐळः; २, ४, ५, ७, ११, १३, १५, १६, १८ उर्वशी ॥ देवता—१, ३, ६, ८-१०, १२, १४, १७ उर्वशी; २, ४, ५, ७, ११, १३, १५, १६, १८ पुरूरवा ऐळः ॥ छन्दः—१, २, १२ त्रिष्टुप्; ३, ४, १३, १६ पाद-निचृत्त्रिष्टुप् ५, १० आर्चीभुरिक्त्रिष्टुप्; ६-८, १५ विराट्त्रिष्टुप्; ९, ११, १४, १७, १८ निचृत्त्रिष्टुप् ॥ स्वरः—धैवतः ॥

॥ १ ॥ हये जाये मनसा तिष्ठ घोरे वचांसि मिश्रा कृणवावहै नु ।
न नौ मन्त्रा अनुदितास एते मयस्करन्परतरे चनाहन् ॥ १ ॥
किमेता वाचा कृणवा तवाहं प्राक्रमिषमुषसामग्रियेव ।
पुरूरवः पुनरस्तं परेहि दुरापना वात इवाहमस्मि ॥ २ ॥
इषुर्न श्रिय इषुधेरसना गोषाः शतसा न रंहिः ।
अवीरे क्रतौ वि दविद्युतन्नोरा न मायुं चितयन्त धुनयः ॥ ३ ॥
सा वसु दधती श्वशुराय वय उषो यदि वष्ट्यन्ति गृहात् ।
अस्तं ननक्षे यस्मिञ्चाकन्दिवा नक्तं श्नथिता वैतसेन ॥ ४ ॥
त्रिः स्म माह्नः श्नथयो वैतसेनोत स्म मेऽव्यत्यै पृणासि ।
पुरूरवोऽनु ते केतमायं राजा मे वीर तन्वस्तदासीः ॥ ५ ॥

॥ २ ॥ या सुजूर्णिः श्रेणिः सुम्नआपिर्ह्रदेचक्षुर्न ग्रन्थिनी चरण्युः ।
ता अज्जयोऽरुणयो न सस्रुः श्रिये गावो न धेनवोऽनवन्त ॥ ६ ॥
समस्मिञ्जायमान आसत ग्रा उतेमवर्धन्नद्यः स्वगूर्ताः ।
महे यत्त्वा पुरूरवो रणायावर्धयन्दस्युहत्याय देवाः ॥ ७ ॥
सचा यदासु जहतीष्वत्कममानुषीषु मानुषो निषेवे ।
अप स्म मत्तरसन्ती न भुज्युस्ता अत्रसन्रथस्पृशो नाश्वाः ॥ ८ ॥
यदासु मर्तो अमृतासु निस्पृक्सं क्षोणीभिः क्रतुभिर्न पृङ्क्ते ।
ता आतयो न तन्वः शुम्भत स्वा अश्वासो न क्रीळयो दन्दशानाः ॥ ९ ॥
विद्युन्न या पतन्ती दविद्योद्धरन्ती मे अप्या काम्यानि ।
जनिष्टो अपो नर्यः सुजातः प्रोर्वशी तिरत दीर्घमायुः ॥ १० ॥
॥ ३ ॥ जज्ञिष इत्था गोपीथ्याय हि दधाथ तत्पुरूरवो म ओजः ।
अशासं त्वा विदुषी सस्मिन्नहन्न म आशृणोः किमभुग्वदासि ॥ ११ ॥
कदा सूनुः पितरं जात इच्छाच्चक्रन्नाश्रु वर्तयद्विजानन् ।
को दम्पती समनसा वि यूयोदध यदग्निः श्वशुरेषु दीदयत् ॥ १२ ॥
प्रति ब्रवाणि वर्तयते अश्रु चक्रन्न क्रन्ददाध्ये शिवायै ।
प्र तत्ते हिनवा यत्ते अस्मे परेह्यस्तं नहि मूर मापः ॥ १३ ॥
सुदेवो अद्य प्रपतेदनावृत्परावतं परमां गन्तवा उ ।
अधा शयीत निर्ऋतेरुपस्थेऽधैनं वृका रभसासो अद्युः ॥ १४ ॥
पुरूरवो मा मृथा मा प्र पप्तो मा त्वा वृकासो अशिवास उ क्षन् ।
न वै स्त्रैणानि सख्यानि सन्ति सालावृकाणां हृदयान्येता ॥ १५ ॥
॥ ४ ॥ यद्विरूपाचरं मर्त्येष्ववसं रात्रीः शरदश्चतस्रः ।
घृतस्य स्तोकं सकृदह्न आश्नां तादेवेदं तातृपाणा चरामि ॥ १६ ॥
अन्तरिक्षप्रां रजसो विमानीमुप शिक्षाम्युर्वशीं वसिष्ठः ।
उप त्वा रातिः सुकृतस्य तिष्ठान्नि वर्तस्व हृदयं तप्यते मे ॥ १७ ॥
इति त्वा देवा इम आहुरैळ यथेमेतद्भवसि मृत्युबन्धुः ।
प्रजा ते देवान्हविषा यजाति स्वर्ग उ त्वमपि मादयासे ॥ १८ ॥

[९६] षण्णवतितमं सूक्तम्

ऋषिः—बरुः सर्वहरिर्वैन्द्रः ॥ देवता—हरिस्तुतिः ॥ छन्दः—१, ७, ८ जगती; २-४, ९, १० निचृज्जगती; ५ आर्चीस्वराड्जगती; ६ विराड्जगती; ११ आर्चीभुरिग्जगती; १२, १३ त्रिष्टुप् ॥ स्वरः—१-११ निषादः; १२, १३ धैवतः ॥

॥५॥ प्र ते॑ म॒हे वि॒दथे॑ शंसिषं॒ हरी॒ प्र ते॑ वन्वे व॒नुषो॑ हर्य॒तं मद॑म्।
घृ॒तं न यो हरि॑भि॒श्चारु॑ सेच॒त आ त्वा॑ विशन्तु॒ हरि॑वर्पसं॒ गिरः॑ ॥ १ ॥
हरिं॒ हि योनि॑मभि ये स॒मस्व॑रन्हि॒न्वन्तो॒ हरी॑ दि॒व्यं यथा॒ सदः॑।
आ यं पृ॒णन्ति॒ हरि॑भि॒र्न धे॒नव॒ इन्द्रा॑य शू॒षं हरि॑वन्तमर्चत ॥ २ ॥
सो अ॑स्य॒ वज्रो॒ हरि॑तो॒ य आ॑य॒सो हरि॒र्निका॑मो॒ हरि॒रा गभ॑स्त्योः।
द्यु॒म्नी सु॒शिप्रो॒ हरि॑मन्यु॒सायक॒ इन्द्रे॒ नि रू॒पा हरि॑ता मिमिक्षिरे ॥ ३ ॥
दि॒वि न के॒तुरधि॑ धायि हर्य॒तो वि॒व्यच॒द्वज्रो॒ हरि॑तो॒ न रꣳह्या॑।
तु॒ददहिं॒ हरि॑शिप्रो॒ य आ॑य॒सः स॒हस्र॑शोका अभवद्धरिं॒भरः॑ ॥ ४ ॥
त्वंत्वमहर्यथा॒ उप॑स्तुतः॒ पूर्वे॑भिरिन्द्र हरिकेश॒ यज्व॑भिः ।
त्वं हर्य॑सि॒ तव॒ विश्व॑मुक्थ्य॑मसामि॒ राधो॑ हरिजात हर्य॒तम् ॥ ५ ॥
॥६॥ ता व॒ज्रिणं॒ म॒न्दिनं॒ स्तोम्यं॒ मद॒ इन्द्रं॒ रथे॑ वहतो हर्य॒ता हरी॑।
पु॒रू॒ण्यस्मै॒ सव॑नानि॒ हर्य॑त॒ इन्द्रा॑य॒ सोमा॒ हर॑यो दधन्विरे ॥ ६ ॥
अर॑ꣳ कामा॑य॒ हर॑यो दधन्विरे स्थि॒राय॑ हिन्व॒न्हर॑यो॒ हरी॑ तु॒रा।
अर्वा॑द्धि॒र्यो हरि॑भि॒र्जोष॒मीय॑ते॒ सो अ॑स्य॒ कामं॒ हरि॑वन्तमानशे ॥ ७ ॥
हरि॑श्मशारु॒र्हरि॑केश आय॒सस्तु॒रस्पेये॒ यो हरि॑पा अव॒र्धत।
अर्वा॑द्धि॒र्यो हरि॑भि॒र्वाजि॑नीवसु॒रति॒ विश्वा॑ दुरि॒ता पारि॑षद्धरी ॥ ८ ॥
स्तु॒वे॒व॒ यस्य॒ हरि॑णी वि॒पेततुः॒ शिप्रे॒ वाजा॑य॒ हरि॑णी दवि॒ध्वतः॑।
प्र यत्कृते॑ च॒मसे॒ मर्मृ॑ज॒द्धरी॑ पी॒त्वा मद॑स्य हर्य॒तस्यान्ध॑सः ॥ ९ ॥
उ॒त स्म॒ सद्म॑ हर्य॒तस्य॑ प॒स्त्यो॑३॑रत्यो॒ न वाज॒ꣳ हरि॑वाँ॒ अचिक्रदत्।
म॒ही चि॒द्धि धि॒षणा॑हर्य॒दोज॑सा बृ॒हद्व॑यो॒ दधि॑षे हर्य॒तश्चि॒दा ॥ १० ॥
॥७॥ आ रोद॑सी॒ हर्य॑माणो महि॒त्वा नव्यं॑नव्यं हर्यसि॒ मन्म॒ नु प्रि॒यम्।
प्र प॒स्त्य॑मसुर हर्य॒तं गोरा॒विष्कृ॑धि॒ हर॑ये॒ सूर्या॑य ॥ ११ ॥
आ त्वा॑ ह॒र्यन्तं॒ प्रयु॑जो जना॑नां॒ रथे॑ वहन्तु॒ हरि॑शिप्रमिन्द्र।
पिबा॒ यथा॒ प्रति॑भृतस्य॒ मध्वो॒ हर्य॑न्य॒ज्ञं स॑धमादे॒ दशो॑णिम् ॥ १२ ॥

अपाः पूर्वेषां हरिवः सुतानामथो इदं सवनं केवलं ते।
ममद्धि सोमं मधुमन्तमिन्द्र सत्रा वृषञ्जठर आ वृषस्व॥ १३॥

[९७] सप्तनवतितमं सूक्तम्

ऋषिः—भिषगाथर्वणः॥ देवता—ओषधीस्तुतिः॥ छन्दः—१, २, ४-७, ११, १७ अनुष्टुप्; ३, ९, १२, २२, २३ निचृदनुष्टुप्; ८, १०, १३-१६, १८-२१ विराडनुष्टुप्॥ स्वरः—गान्धारः॥

॥ ८॥ या ओषधीः पूर्वा जाता देवेभ्यस्त्रियुगं पुरा । मनै नु बभ्रूणामहं शतं धामानि सप्त च ॥ १॥
शतं वो अम्ब धामानि सहस्त्रमुत वो रुहः । अधा शतक्रत्वो यूयमिमं मे अगदं कृत ॥ २॥
ओषधीः प्रति मोदध्वं पुष्पवतीः प्रसूवरीः । अश्वाइव सजित्वरीर्वीरुधः पारयिष्णवः ॥ ३॥
ओषधीरिति मातरस्तद्वो देवीरुप ब्रुवे । सनेयमश्वं गां वास आत्मनं तव पूरुष ॥ ४॥
अश्वत्थे वो निषदनं पर्णे वो वसतिष्कृता । गोभाज इत्किलासथ यत्सनवथ पूरुषम् ॥ ५॥
॥ ९॥ यत्रौषधीः समग्मत राजानः समिताविव । विप्रः स उच्यते भिषग्रक्षोहामीवचातनः ॥ ६॥
अश्वावतीं सोमावतीमूर्जयन्तीमुदोजसम् । आवित्सि सर्वा ओषधीरस्मा अरिष्टतातये ॥ ७॥
उच्छुष्मा ओषधीनां गावो गोष्ठादिवेरते । धनं सनिष्यन्तीनामात्मानं तव पूरुष ॥ ८॥
इष्कृतिर्नाम वो माताथो यूयं स्थ निष्कृतीः । सीराः पतत्रिणीः स्थन यदामयति निष्कृथ ॥ ९॥
अति विश्वाः परिष्ठाः स्तेनइव व्रजमक्रमुः । ओषधीः प्राचुच्यवुर्यत्किं च तन्वो३ रपः ॥ १०॥
॥ १०॥ यदिमा वाजयन्नहमोषधीर्हस्त आदधे । आत्मा यक्ष्मस्य नश्यति पुरा जीवगृभो यथा ॥ ११॥

यस्यौषधीः प्रसर्पथाङ्गमङ्गं परुष्परुः ।
ततो यक्ष्मं वि बाधध्व उग्रो मध्यमशीरिव ॥ १२ ॥
साकं यक्ष्म प्र पत चाषेण किकिदीविना ।
साकं वातस्य ध्राज्या साकं नश्य निहाकया ॥ १३ ॥
अन्या वो अन्यामवत्वन्यान्यस्या उपावत ।
ताः सर्वीः संविदाना इदं मे प्रावता वचः ॥ १४ ॥
याः फलिनीर्या अफला अपुष्पा याश्च पुष्पिणीः ।
बृहस्पतिप्रसूतास्ता नो मुञ्चन्त्वंहसः ॥ १५ ॥
॥ ११ ॥ मुञ्चन्तु मा शपथ्या३दथो वरुण्यादुत ।
अथो यमस्य पड्वीशात्सर्वस्माद्देवकिल्बिषात् ॥ १६ ॥
अवपतन्तीरवदन्दिव ओषधयस्परि ।
यं जीवमश्नवामहै न स रिष्याति पूरुषः ॥ १७ ॥
या ओषधीः सोमराज्ञीर्बह्वीः शतविचक्षणाः ।
तासां त्वमस्युत्तमारं कामाय शं हृदे ॥ १८ ॥
या ओषधीः सोमराज्ञीर्विष्ठिताः पृथिवीमनु ।
बृहस्पतिप्रसूता अस्यै सं दत्त वीर्यम् ॥ १९ ॥
मा वो रिषत्खनिता यस्मै चाहं खनामि वः ।
द्विपच्चतुष्पदस्माकं सर्वमस्त्वनातुरम् ॥ २० ॥
याश्चेदमुपशृण्वन्ति याश्च दूरं परागताः ।
सर्वीः संगत्य वीरुधोऽस्यै सं दत्त वीर्यम् ॥ २१ ॥
ओषधयः सं वदन्ते सोमेन सह राज्ञा ।
यस्मै कृणोति ब्राह्मणस्तं राजन्पारयामसि ॥ २२ ॥
त्वमुत्तमास्योषधे तव वृक्षा उपस्तयः ।
उपस्तिरस्तु सो३ऽस्माकं यो अस्माँ अभिदासति ॥ २३ ॥

[९८] अष्टनवतितमं सूक्तम्

ऋषिः—देवापिरार्ष्टिषेणः ॥ देवता—देवाः ॥ छन्दः—१, ७ भुरिक्त्रिष्टुप्; २, ६, ८, ११, १२ निचृत्त्रिष्टुप्; ३, ५ त्रिष्टुप्; ४, १० विराट्त्रिष्टुप्; ९ पादनिचृत्त्रिष्टुप् ॥ स्वरः—धैवतः ॥

॥ १२ ॥ बृहस्पते प्रति मे देवतामिहि मित्रो वा यद्वरुणो वासि पूषा ।
आदित्यैर्वा यद्वसुभिर्मरुत्वान्त्स पर्जन्यं शन्तनवे वृषाय ॥ १ ॥

आ देवो दूतो अजिरश्चिकित्वान्त्वद्देवापे अभि मामगच्छत्।
प्रतीचीनः प्रतिः मामा ववृत्स्व दधामि ते द्युमतीं वाचमासन्॥ २॥
अस्मे धेहि द्युमतीं वाचमासन्बृहस्पते अनमीवामिषिराम्।
ययां वृष्टिं शन्तनवे वनाव दिवो द्रप्सो मधुमाँ आ विवेश॥ ३॥
आ नो द्रप्सा मधुमन्तो विशन्त्विन्द्र देह्यधिरथं सहस्रम्।
नि षीद होत्रमृतुथा यजस्व देवान्देवापे हविषा सपर्य॥ ४॥
आर्ष्टिषेणो होत्रमृषिर्निषीदन्देवापिर्देवसुमतिं चिकित्वान् ।
स उत्तरस्मादधरं समुद्रमपो दिव्या असृजद्वर्ष्या अभि ॥ ५॥
अस्मिन्त्समुद्रे अध्युत्तरस्मिन्नापो देवेभिर्निवृता अतिष्ठन् ।
ता अद्रवन्नार्ष्टिषेणेन सृष्टा देवापिना प्रेषिता मृक्षिणीषु ॥ ६॥
॥ १३॥ यद्देवापिः शन्तनवे पुरोहितो होत्राय वृतः कृपयन्नदीधेत् ।
देवश्रुतं वृष्टिवनिं ररीणो बृहस्पतिर्वाचमस्मा अयच्छत् ॥ ७॥
यं त्वा देवापिः शुशुचानो अग्न आर्ष्टिषेणो मनुष्यः समीधे।
विश्वेभिर्देवैरनुमद्यमानः प्र पर्जन्यमीरया वृष्टिमन्तम् ॥ ८॥
त्वां पूर्व ऋषयो गीर्भिरायन्त्वामध्वरेषु पुरुहूत विश्वे ।
सहस्राण्यधिरथान्यस्मे आ नो यज्ञं रोहिदश्वोप याहि ॥ ९॥
एतान्यग्ने नवतिर्नव त्वे आहुतान्यधिरथा सहस्रा ।
तेभिर्वर्धस्व तन्वः शूर पूर्वीर्दिवो नो वृष्टिमिषितो रिरीहि॥ १०॥
एतान्यग्ने नवतिं सहस्रा सं प्र यच्छ वृष्ण इन्द्राय भागम्।
विद्वान्पथ ऋतुशो देवयानानप्यौलानं दिवि देवेषु धेहि॥ ११॥
अग्ने बाधस्व वि मृधो वि दुर्गहापामीवामप रक्षांसि सेध।
अस्मात्समुद्राद् बृहतो दिवो नोऽपां भूमानमुप नः सृजेह॥ १२॥

[९९] नवनवतितमं सूक्तम्

ऋषिः—वम्रो वैखानसः॥ देवता—इन्द्रः॥ छन्दः—१, ७, ११ निचृत्त्रिष्टुप्; २, ५, ९, १२ त्रिष्टुप्; ३, ६ विराट्त्रिष्टुप्; ४ आसुरीस्वराडार्चीनिचृत्त्रिष्टुप्; ८ आर्चीस्वराट्त्रिष्टुप्; १० पादनिचृत्त्रिष्टुप्॥ स्वरः—धैवतः॥

॥ १४॥ कं नश्चित्रमिषण्यसि चिकित्वान्पृथुग्मानं वाश्रं वावृधध्यै।
कत्तस्य दातु शवसो व्युष्टौ तक्षद्वज्रं वृत्रतुरमपिन्वत् ॥ १॥

स हि द्युता विद्युता वेति साम पृथुं योनिमसुरत्वा ससाद ।
स सनीळेभिः प्रसहानो अस्य भ्रातुर्न ऋते सप्तथस्य मायाः ॥ २ ॥
स वाजं यातापदुष्पदा यन्त्स्वर्षाता परि षदत्सनिष्यन् ।
अनर्वा यच्छतदुरस्य वेदो घ्नञ्छिश्नदेवाँ अभि वर्पसा भूत् ॥ ३ ॥
स यह्वयोऽ३ऽ वनीर्गोष्ववर्वा जुहोति प्रधन्यासु सस्त्रिः ।
अपादो यत्र युज्यासोऽ रथा द्रोण्यश्वास ईरते घृतं वाः ॥ ४ ॥
स रुद्रेभिरशस्तवार ऋभ्वा हित्वी गयमारेअवद्य आगात् ।
वम्रस्य मन्ये मिथुना विवव्री अन्नमभीत्यारोदयन्मुषायन् ॥ ५ ॥
स इद्दासं तुवीरवं पतिर्दन्षळक्षं त्रिशीर्षाणं दमन्यत् ।
अस्य त्रितो न्वोजसा वृधानो विपा वराहमयोअग्रया हन् ॥ ६ ॥
॥ १५ ॥ स द्रुह्वणे मनुष ऊर्ध्वसान आ साविषदर्शसानाय शरुम् ।
स नृतमो नहुषोऽ स्मत्सुजातः पुरोऽ भिनदर्हन्दस्युहत्ये ॥ ७ ॥
सो अभ्रियो न यवस उदन्यन्क्षयाय गातुं विदन्नो अस्मे ।
उप यत्सीददिन्दुं शरीरैः श्येनोऽ योपाष्टिर्हन्ति दस्यून् ॥ ८ ॥
स व्राधतः शवसानेभिरस्य कुत्साय शुष्णं कृपणे परादात् ।
अयं कविमनयच्छस्यमानमत्कं यो अस्य सनितोत नृणाम् ॥ ९ ॥
अयं दशस्यन्नर्येभिरस्य दस्मो देवेभिर्वरुणो न मायी ।
अयं कनीन ऋतुपा अवेद्यमिमीतारुं यश्चतुष्पात् ॥ १० ॥
अस्य स्तोमेभिरौशिज ऋजिश्वा व्रजं दरयद् बृषभेण पिप्रोः ।
सुत्वा यद्यजतो दीदयद्वीः पुर इयानो अभि वर्पसा भूत् ॥ ११ ॥
एवा महो असुर वक्षथाय वम्रकः पड्भिरुप सर्पदिन्द्रम् ।
स इयानः करति स्वस्तिमस्मा इषमूर्जं सुक्षितिं विश्वमाभाः ॥ १२ ॥

नवमोऽनुवाकः [१००] शततमं सूक्तम्

ऋषिः—दुवस्युर्वान्दनः ॥ देवता—विश्वे देवाः ॥ छन्दः—१-३ जगती; ४, ५, ७, ११ निचृज्जगती; ६, ८, १० विराड्जगती; ९ पादनिचृज्जगती; १२ विराट्त्रिष्टुप् ॥ स्वरः—१-११ निषादः; १२ धैवतः ॥

॥ १६ ॥ इन्द्र दृह्य मघवन्त्वावदिद्धुज इह स्तुतः सुतपा बोधि नो वृधे ।
देवेभिर्नः सविता प्रावतु श्रुतमा सर्वतातिमदितिं वृणीमहे ॥ १ ॥

भरा॑य॒ सु भ॑रत भा॒गमृ॒त्विय॑ं प्र वा॒यवे॑ शुचि॒पे क्र॒न्ददि॑ष्टये।
गौ॒रस्य॒ यः पय॑सः पी॒तिमा॑न॒श आ स॒र्वता॑ति॒मदि॑तिं वृणीमहे॥ २॥
आ नो॑ दे॒वः स॑वि॒ता सा॑विष॒द्वय॑ ऋजू॒य॒ते यज॑मानाय सुन्व॒ते।
यथा॑ दे॒वान्प्र॑ति॒भूषे॑म पाक॒वदा स॒र्वता॑ति॒मदि॑तिं वृणीमहे ॥ ३॥
इन्द्रो॑ अ॒स्मे सु॒मना॑ अस्तु वि॒श्वहा॒ राजा॒ सोम॑ः सु॒वि॒तस्याध्ये॑तुनः।
यथा॑यथा मि॒त्रधि॑तानि सन्द॒धुरा स॒र्वता॑ति॒मदि॑तिं वृणीमहे ॥ ४॥
इन्द्र॒ उ॒क्थेन॒ शव॑सा॒ परु॑र्दधे बृह॒स्पते॒ प्रत॑रीतास्यायु॒षः।
य॒ज्ञो मनु॒ः प्रम॑तिर्नः पि॒ता हि क॒मा स॒र्वता॑ति॒मदि॑तिं वृणीमहे॥ ५॥
इन्द्र॑स्य॒ नु सुकृ॑तं दैव्यं॒ सहो॑ऽग्निर्गृ॒हे ज॑रि॒ता मे॒धिरः॑ क॒विः।
य॒ज्ञश्च॑ भू॒द्वि॒दथे॒ चारु॒रन्त॑म॒ आ स॒र्वता॑ति॒मदि॑तिं वृणीमहे॥ ६॥
॥ १७॥ न वो॒ गुहा॑ चकृम॒ भूरि॑ दुष्कृतं नाविष्ट्यं॑ वसवो देव॒हेळ॑नम्।
माकि॑र्नो॑ देवा॒ अनृ॑तस्य॒ वर्प॑स॒ आ स॒र्वता॑ति॒मदि॑तिं वृणीमहे॥ ७॥
अपामी॑वां सवि॒ता सा॑विष॒न्य॒ग्वरी॑य॒ इदप॑ सेधन्त्वद्र॒यः।
ग्रावा॒ यत्र॑ मधुषु॒दुच्यते॑ बृ॒हदा स॒र्वता॑ति॒मदि॑तिं वृणीमहे॥ ८॥
ऊ॒र्ध्वो ग्रावा॑ वसवोऽस्तु सो॒तरि॒ विश्वा॒ द्वेषां॑सि सनु॒तर्यु॑योत।
स नो॑ दे॒वः स॑वि॒ता पा॒युरी॑ड्य॒ आ स॒र्वता॑ति॒मदि॑तिं वृणीमहे॥ ९॥
ऊर्ज॑ गावो॒ यव॑से॒ पीवो॑ अत्तन ऋ॒तस्य॒ याः सद॑ने॒ कोशे॑ अ॒ङ्ध्वे।
त॒नूरे॒व त॒न्वो॑ अस्तु भेष॒जमा स॒र्वता॑ति॒मदि॑तिं वृणीमहे॥ १०॥
क्र॒तुप्रा॑वा॑ जरि॒ता शश्व॑ता॒मव॒ इन्द्र॒ इद्वद्रा॒ प्रम॑तिः सु॒ताव॑ताम्।
पू॒र्णमू॒र्धर्दि॒व्यं यस्य॑ सि॒क्तय॒ आ स॒र्वता॑ति॒मदि॑तिं वृणीमहे॥ ११॥
चि॒त्रस्ते॑ भा॒नुः क्र॒तुप्रा॑ अ॒भि॒ष्टिः सन्ति॒ स्पृधो॑ जरणि॒प्रा अधृ॑ष्टाः।
रजि॑ष्ठया॒ रज्या॑ प॒श्व आ गोस्तू॒र्षति॒ पर्यग्रं॑ दुव॒स्युः॥ १२॥

[१०१] एकोत्तरशततमं सूक्तम्

ऋषिः—बुधः सौम्यः॥ देवता—विश्वे देवा ऋत्विजो वा॥ छन्दः—१, ११ निचृत्त्रिष्टुप्; २, ८ त्रिष्टुप्; ३, १० विराट्त्रिष्टुप्; ४, ६ गायत्री; ५ बृहती; ७ पादनिचृत्त्रिष्टुप्; ९ विराड्जगती; १२ निचृज्जगती॥ स्वरः—१-३, ७, ८, १०, ११ धैवतः; ४, ६ षड्जः; ५ मध्यमः; ९, १२ निषादः॥

॥ १८॥ उद् बु॑ध्यध्वं सम॑नसः सखाय॒ः समग्निमि॑न्ध्वं ब॒हव॒ः सनी॑ळाः।
द॒धि॒क्राम॒ग्निमु॒षसं॑ च दे॒वीमि॑न्द्रा॒वतो॑ऽव॒से नि ह्व॑ये वः॥ १॥

मन्द्रा कृणुध्वं धिय आ तनुध्वं नावमरित्रपरणीं कृणुध्वम्।
इष्कृणुध्वमायुधारं कृणुध्वं प्राञ्चं यज्ञं प्र णयता सखायः॥ २॥
युनक्त सीरा वि युगा तनुध्वं कृते योनौ वपतेह बीजम्।
गिरा च श्रुष्टिः सभरा असन्नो नेदीय इत्सृण्यः पक्वमेयात्॥ ३॥
सीरा युञ्जन्ति कवयो युगा वि तन्वते पृथक्। धीरा देवेषु सुम्नया॥ ४॥
निरहावान्कृणोतन सं वरत्रा दधातन ।
सिञ्चामहा अवतमुद्रिणं वयं सुषेकमनुपक्षितम् ॥ ५॥
इष्कृताहावमवतं सुवरत्रं सुषेचनम्। उद्रिणं सिञ्चे अक्षितम्॥ ६॥
॥ १९॥ प्रीणीताश्वान्हितं जयाथ स्वस्तिवाहं रथमित्कृणुध्वम् ।
द्रोणाहावमवतमश्मचक्रमंसत्रकोशं सिञ्चता नृपाणम् ॥ ७॥
व्रजं कृणुध्वं स हि वो नृपाणो वर्म सीव्यध्वं बहुला पृथूनि।
पुरः कृणुध्वमायसीरधृष्टा मा वः सुस्रोच्चमसो दृंहता तम्॥ ८॥
आ वो धियं यज्ञियां वर्त ऊतये देवीं देवा यजतां यज्ञियामिह।
सा नो दुहीयद्यवसेव गत्वी सहस्रधारा पयसा मही गौः॥ ९॥
आ तू षिञ्च हरिमीं द्रोरुपस्थे वाशीभिस्तक्षताश्मन्मयीभिः।
परि ष्वजध्वं दश कक्ष्याभिरुभे धुरौ प्रति वह्निं युनक्त॥ १०॥
उभे धुरौ वह्निरापिब्दमानोऽन्तर्योनेव चरति द्विजानिः।
वनस्पतिं वन आस्थापयध्वं नि षू दधिध्वमखनन्त उत्सम्॥ ११॥
कपृन्नरः कपृथमुद्धातन चोदयत खुदत वाजसातये।
निष्टिग्र्यः पुत्रमा च्यावयोतय इन्द्रं सबाध इह सोमपीतये॥ १२॥

[१०२] द्व्युत्तरशततमं सूक्तम्

ऋषिः—मुद्गलो भार्म्यश्वः॥ देवता—द्रुघण इन्द्रो वा॥ छन्दः—१ पादनिचृद्बृहती; २, ४, ५, ९ निचृत्त्रिष्टुप्; ३, १२ निचृद्बृहती; ६ भुरिक्त्रिष्टुप्; ७, ८, १० विराट्त्रिष्टुप्; ११ पादनिचृत्त्रिष्टुप्॥ स्वरः—१, ३, १२ मध्यमः; २, ४-११ धैवतः॥

॥ २०॥ प्र ते रथं मिथूकृतमिन्द्रोऽवतु धृष्णुया ।
अस्मिन्नाजौ पुरुहूत श्रवाय्ये धनभक्षेषु नोऽव ॥ १॥
उत्सम वातो वहति वासो अस्या अधिरथं यदजयत्सहस्रम्।
रथीरभून्मुद्गलानी गविष्टौ भरे कृतं व्यचेदिन्द्रसेना ॥ २॥

अन्तर्यच्छ जिघांसतो वज्रमिन्द्राभिदासतः ।
दासस्य वा मघवन्नार्यस्य वा सनुतर्यवया वधम् ॥ ३ ॥
उद्नो ह्रदमपिबज्जह्रृषाणः कूटं स्म तृंहदभिमातिमेति ।
प्र मुष्कभारः श्रव इच्छमानोऽजिरं बाहू अभरत्सिषासन् ॥ ४ ॥
न्यक्रन्दयन्नुपयन्त एनममेहयन्वृषभं मध्य आजेः ।
तेन सूभर्वं शतवत्सहस्त्रं गवां मुद्गलः प्रधने जिगाय ॥ ५ ॥
ककर्दवे वृषभो युक्त आसीदवावचीत्सारथिरस्य केशी ।
दुधेर्युक्तस्य द्रवतः सहानस ऋच्छन्ति ष्मा निष्पदो मुद्गलानीम् ॥ ६ ॥
॥ २१ ॥ उत प्रधिमुदहन्नस्य विद्वानुपायुनग्वंसगमत्र शिक्षन् ।
इन्द्र उदावत्पतिमघ्न्यानामरंहत पद्याभिः ककुद्मान् ॥ ७ ॥
शुनमष्ट्राव्यचरत्कपर्दी वरत्रायां दार्वानह्यमानः ।
नृम्णानि कृण्वन्बहवे जनाय गाः पस्पशानस्तविषीरधत्त ॥ ८ ॥
इमं तं पश्य वृषभस्य युज्जं काष्ठाया मध्ये द्रुघणं शयानम् ।
येन जिगाय शतवत्सहस्त्रं गवां मुद्गलः पृतनाज्येषु ॥ ९ ॥
आरे अघा को न्वित्था ददर्श यं युज्जन्ति तम्वा स्थापयन्ति ।
नास्मै तृणं नोदकमा भरन्त्युत्तरो धुरो वहति प्रदेदिशत् ॥ १० ॥
परिवृक्तेव पतिविद्यमानट् पीप्याना कूचक्रेणेव सिञ्चन् ।
एषैष्या चिद्रथ्या जयेम सुमङ्गलं सिनवदस्तु सातम् ॥ ११ ॥
त्वं विश्वस्य जगतश्चक्षुरिन्द्रासि चक्षुषः ।
वृषा यदाजिं वृषणा सिषाससि चोदयन्वध्रिणा युजा ॥ १२ ॥

[१०३] त्र्युत्तरशततमं सूक्तम्

ऋषिः—अप्रतिरथ ऐन्द्रः ॥ देवता—१-३, ५-११ इन्द्रः; ४ बृहस्पतिः; १२ अप्वा; १३ इन्द्रो मरुतो वा ॥ छन्दः—१, ३-५, ९, त्रिष्टुप्; २ स्वराट्त्रिष्टुप्; ६ भुरिक्त्रिष्टुप्; ७, ११ निचृत्त्रिष्टुप्; ८, १०, १२ विराट्त्रिष्टुप्; १३ विराडनुष्टुप् ॥ स्वरः—१-१२ धैवतः; १३ गान्धारः ॥

॥ २२ ॥ आशुः शिशानो वृषभो न भीमो घनाघनः क्षोभणश्चर्षणीनाम् ।
संक्रन्दनोऽनिमिष एकवीरः शतं सेना अजयत्साकमिन्द्रः ॥ १ ॥
संक्रन्दनेनानिमिषेण जिष्णुना युत्कारेण दुश्च्यवनेन धृष्णुना ।
तदिन्द्रेण जयत तत्सहध्वं युधो नर इषुहस्तेन वृष्णा ॥ २ ॥

स इषुहस्तैः स निषङ्गिभिर्वशी संस्त्रष्टा स युध इन्द्रो गणेन।
संसृष्टजित्सोमपा बाहुशर्ध्युग्रधन्वा प्रतिहिताभिरस्ता ॥ ३ ॥
बृहस्पते परि दीया रथेन रक्षोहामित्राँ अपबाधमानः ।
प्रभञ्जन्त्सेनाः प्रमृणो युधा जयन्नस्माकमेध्यविता रथानाम् ॥ ४ ॥
बलविज्ञायः स्थविरः प्रवीरः सहस्वान्वाजी सहमान उग्रः।
अभिवीरो अभिसत्वा सहोजा जैत्रमिन्द्र रथमा तिष्ठ गोवित् ॥ ५ ॥
गोत्रभिदं गोविदं वज्रबाहुं जयन्तमज्म प्रमृणन्तमोजसा ।
इमं सजाता अनु वीरयध्वमिन्द्रं सखायो अनु सं रभध्वम् ॥ ६ ॥
॥ २३ ॥ अभि गोत्राणि सहसा गाहमानोऽदयो वीरः शतमन्युरिन्द्रः।
दुश्च्यवनः पृतनाषाळयुध्योऽस्माकं सेना अवतु प्र युत्सु ॥ ७ ॥
इन्द्र आसां नेता बृहस्पतिर्दक्षिणा यज्ञः पुर एतु सोमः।
देवसेनानामभिभञ्जतीनां जयन्तीनां मरुतो यन्त्वग्रम् ॥ ८ ॥
इन्द्रस्य वृष्णो वरुणस्य राज्ञ आदित्यानां मरुतां शर्ध उग्रम्।
महामनसां भुवनच्यवानां घोषो देवानां जयतामुदस्थात् ॥ ९ ॥
उद्धर्षय मघवन्नायुधान्युत्सत्वनां मामकानां मनांसि ।
उद् वृत्रहन्वाजिनां वाजिनान्युद्रथानां जयतां यन्तु घोषाः ॥ १० ॥
अस्माकमिन्द्रः समृतेषु ध्वजेष्वस्माकं या इषवस्ता जयन्तु।
अस्माकं वीरा उत्तरे भवन्त्वस्माँ उ देवा अवता हवेषु ॥ ११ ॥
अमीषां चित्तं प्रतिलोभयन्ती गृहाणाङ्गान्यप्वे परेहि।
अभि प्रेहि निर्दह हृत्सु शोकैरन्धेनामित्रास्तमसा सचन्ताम् ॥ १२ ॥
प्रेता जयता नर इन्द्रो वः शर्म यच्छतु ।
उग्रा वः सन्तु बाहवोऽनाधृष्या यथासथ ॥ १३ ॥

[१०४] चतुरुत्तरशततमं सूक्तम्

ऋषिः—अष्टको वैश्वामित्रः ॥ देवता—इन्द्रः ॥ छन्दः—१, २, ७, ८, ११ त्रिष्टुप्; ३, ४ विराट्त्रिष्टुप्; ५, ६, १० निचृत्त्रिष्टुप्; ९ पादनिचृत्त्रिष्टुप् ॥ स्वरः—धैवतः ॥

॥ २४ ॥ असावि सोमः पुरुहूत तुभ्यं हरिभ्यां यज्ञमुप याहि तूयम्।
तुभ्यं गिरो विप्रवीरा इयाना दधन्विर इन्द्र पिबा सुतस्य ॥ १ ॥

अप्सु धूतस्य हरिवः पिबेह नृभिः सुतस्य जठरं पृणस्व।
मिमिक्षुर्यमद्रय इन्द्र तुभ्यं तेभिर्वर्धस्व मदमुक्थवाहः ॥ २ ॥
प्रोग्रां पीतिं वृष्ण इयर्मि सत्यां प्रयै सुतस्य हर्यश्व तुभ्यम्।
इन्द्र धेनाभिरिह मादयस्व धीभिर्विश्वाभिः शच्या गृणानः ॥ ३ ॥
ऊती शचीवस्तव वीर्येण वयो दधाना उशिज ऋतज्ञाः।
प्रजावदिन्द्र मनुषो दुरोणे तस्थुर्गृणन्तः सधमाद्यासः ॥ ४ ॥
प्रणीतिभिष्टे हर्यश्व सुष्टोः सुषुम्नस्य पुरुरुचो जनासः।
मंहिष्ठामूतिं वितिरे दधानाः स्तोतार इन्द्र तव सूनृताभिः ॥ ५ ॥
॥ २५ ॥ उप ब्रह्माणि हरिवो हरिभ्यां सोमस्य याहि पीतये सुतस्य।
इन्द्र त्वा यज्ञः क्षममाणमानड् दाश्वाँ अस्यध्वरस्य प्रकेतः ॥ ६ ॥
सहस्रवाजमभिमातिषाहं सुतेरणं मघवानं सुवृक्तिम् ।
उप भूषन्ति गिरो अप्रतीतमिन्द्रं नमस्या जरितुः पनन्त ॥ ७ ॥
सप्तापो देवीः सुरणा अमृक्ता याभिः सिन्धुमतर इन्द्र पूर्भित्।
नवतिं स्रोत्या नव च स्रवन्तीर्देवेभ्यो गातुं मनुषे च विन्दः ॥ ८ ॥
अपो महीरभिशस्तेरमुञ्चोऽजागरास्वधि देव एकः ।
इन्द्र यास्त्वं वृत्रतूर्ये चकर्थ ताभिर्विश्वायुस्तन्वं पुपुष्याः ॥ ९ ॥
वीरेण्यः क्रतुरिन्द्रः सुशस्तिरुतापि धेना पुरुहूतमीट्टे ।
आर्दयद् वृत्रमकृणोदु लोकं ससाहे शक्रः पृतना अभिष्टिः ॥ १० ॥
शुनं हुवेम मघवानमिन्द्रमस्मिन्भरे नृतमं वाजसातौ ।
शृण्वन्तमुग्रमूतये समत्सु घ्नन्तं वृत्राणि संजितं धनानाम् ॥ ११ ॥

[१०५] पञ्चोत्तरशततमं सूक्तम्

ऋषिः—कौत्सः सुमित्रो दुर्मित्रो वा ॥ देवता—इन्द्रः ॥ छन्दः—१ पिपीलिकामध्योष्णिक्; २ आर्ची-स्वराडनुष्टुप्; ३ भुरिगुष्णिक्; ४, १० निचृदुष्णिक्; ५, ६, ८, ९ विराडुष्णिक्; ७ विराड् अनुष्टुप्; ११ त्रिष्टुप् ॥ स्वरः—१, ३-६, ८-१० ऋषभः; २, ७ गान्धारः; ११ धैवतः ॥

॥ २६ ॥ कदा वसो स्तोत्रं हर्यत आव शमशा रुधद्वाः ।
दीर्घं सुतं वाताप्याय ॥ १ ॥
हरी यस्य सुयुजा विव्रता वेरवर्तानु शेपा ।
उभा रजी न केशिना पतिर्दन् ॥ २ ॥

अप॒ योरिन्द्रः॑ पाप॑ज॒ आ मर्तो॒ न शंश्रमा॒णो बि॑भी॒वान्।
शु॒भे यद्यु॑यु॒जे त॑वि॒षीवान् ॥ ३ ॥
सचा॒योरिन्द्र॒श्चर्कृ॑ष॒ आँ उ॑पान॒सः स॑प॒र्यन् ।
न॒द॒यो॒र्वि॒व्र॒तयोः॒ शूर॒ इन्द्रः॑ ॥ ४ ॥
अधि॒ यस्त॒स्थौ के॑श॒वन्ता॒ व्यच॑स्वन्ता॒ न पु॒ष्ट्यै ।
व॒नोति॒ शिप्रा॑भ्यां शि॒प्रिणी॑वान् ॥ ५ ॥
॥ २७ ॥ प्रास्तौ॑दृ॒ष्वौजा॑ ऋ॒ष्वेभि॑स्ततक्ष॒ शूर॒ः शव॑सा ।
ऋ॒भुर्न क्रतु॑भिर्मा॒तरि॑श्वा ॥ ६ ॥
वज्रं॒ यश्च॒क्रे सु॒हना॑य॒ दस्य॑वे हिरी॒मशो॑ हिरी॒मान् ।
अरु॑तहनुरद्भु॒तं न रज॑ः ॥ ७ ॥
अव॑ नो वृजि॒ना शि॑शीह्यृचा व॑ने॒मानृ॑चः ।
नाब्रह्मा॑ य॒ज्ञ ऋ॒धग्जो॑षति॒ त्वे ॥ ८ ॥
ऊ॒र्ध्वा यत्ते॑ त्रे॒तिनी॒ भूद्य॒ज्ञस्य॑ धू॒र्षु सद्मन् ।
स॒जूर्नाव॑ स्वय॑शसं॒ सचा॒योः ॥ ९ ॥
श्रि॒ये ते॒ पृश्नि॑रुप॒सेच॑नी भूच्छ्रि॒ये दर्वि॑रे॒पाः ।
यया॒ स्वे पात्रे॑ सि॒ञ्चस॒ उत् ॥ १० ॥
श॒तं वा॒ यद॑सुर्य॒ प्रति॑ त्वा सुमि॒त्र इ॒त्थास्तौ॑दुर्मि॒त्र इ॒त्थास्तौ॑त्।
आवो॒ यद॑स्यु॒हत्ये॑ कुत्सपु॒त्रं प्रावो॒ यद॑स्यु॒हत्ये॑ कुत्सव॒त्सम् ॥ ११ ॥

॥ इत्यष्टमाष्टके पञ्चमोऽध्यायः ॥

[पञ्चमाध्याये वर्गाः २७, सूक्तानि ११, ऋचः १४९]

अथषष्ठोऽध्यायः

[१०६] षडुत्तरशततमं सूक्तम्

ऋषिः—भूतांशः काश्यपः ॥ देवता—अश्विनौ ॥ छन्दः—१, ३, ७ त्रिष्टुप्; २, ४, ८-११ निचृत्त्रिष्टुप्; ५, ६ विराट्त्रिष्टुप् ॥ स्वरः—धैवतः ॥

॥ १ ॥ उ॒भा उ॑ नू॒नं तदिद॑र्थयेथे॒ वि त॑न्वाथे॒ धियो॒ वस्त्रा॑पसे॑व ।
स॒ध्री॒ची॒ना या॑तवे॒ प्रेम॑जीगः सु॒दिने॑व॒ पृक्ष॒ आ त॑ंसयेथे ॥ १ ॥

उष्टारेव फर्वरेषु श्रयेथे प्रायोगेव श्वात्र्या शासुरेथः ।
दूतेव हि ष्ठो यशसा जनेषु माप स्थातं महिषेवावपानात् ॥ २ ॥
साकंयुजा शकुनस्येव पक्षा पश्वेव चित्रा यजुरा गमिष्टम् ।
अग्निरिव देवयोर्दीदिवांसा परिज्मानेव यजथः पुरुत्रा ॥ ३ ॥
आपी वो अस्मे पितरेव पुत्रोग्रेव रुचा नृपतीव तुर्यै ।
इर्येव पुष्ट्यै किरणेव भुज्यै श्रुष्टीवानेव हवमा गमिष्टम् ॥ ४ ॥
वंसगेव पूषर्यी शिम्बाता मित्रेव ऋता शतरा शातपन्ता ।
वाजेवोच्चा वयसा घर्म्येष्ठा मेषेवेषा सपर्याइ पुरीषा ॥ ५ ॥
॥ २ ॥ सृण्येव जर्भरी तुर्फरीतू नैतोशेव तुर्फरी पर्फरीका ।
उदन्यजेव जेमना मदेरू ता मे जराय्वजरं मरायु ॥ ६ ॥
पत्रेव चर्चरं जारं मरायु क्षद्मेवार्थेषु तर्तरीथ उग्रा ।
ऋभू नापत्खरमत्रा खरज्रुर्वायुर्न पर्फरत्क्षयद्रयीणाम् ॥ ७ ॥
घर्मेव मधु जठरे सनेरू भगेविता तुर्फरी फारिवारम् ।
पतरेव चचरा चन्द्रनिर्णिङ् मनऋङ्गा मनन्याइ न जग्मी ॥ ८ ॥
बृहन्तेव गम्भरेषु प्रतिष्ठां पादेव गाधं तरते विदाथः ।
कर्णेव शासुरनु हि स्मराथोंऽ शेव नो भजतं चित्रमप्नः ॥ ९ ॥
आरङ्गरेव मध्वेरयेथे सारघेव गवि नीचीनबारे ।
कीनारेव स्वेदमासिष्वदाना क्षामेवोर्जा सूयवसात्सचेथे ॥ १० ॥
ऋध्याम स्तोमं सनुयाम वाजमा नो मन्त्रं सरथेहोप यातम् ।
यशो न पक्वं मधु गोष्वन्तरा भूतांशो अश्विनोः काममप्राः ॥ ११ ॥

[१०७] सप्तोत्तरशततमं सूक्तम्

ऋषिः—दिव्यो दक्षिणा वा प्राजापत्या ॥ देवता—दक्षिणा तद्दातारो वा ॥ छन्दः—१, ५, ७ त्रिष्टुप्; २, ३, ६, ९, ११ निचृत्त्रिष्टुप्; ४ निचृज्जगती; ८, १० पादनिचृत्त्रिष्टुप् ॥ स्वरः—१-३, ५-११ धैवतः; ४ निषादः ॥

॥ ३ ॥ आविरभून्महि माघोनमेषां विश्वं जीवं तमसो निरमोचि ।
महि ज्योतिः पितृभिर्दत्तमागादुरुः पन्था दक्षिणाया अदर्शि ॥ १ ॥
उच्चा दिवि दक्षिणावन्तो अस्थुर्ये अश्वदाः सह ते सूर्येण ।
हिरण्यदा अमृतत्वं भजन्ते वासोदाः सोम प्र तिरन्त आयुः ॥ २ ॥

दैवी पूर्तिर्दक्षिणा देवयज्या न कवारिभ्यो नहि ते पृणन्ति।
अथा नरः प्रयतदक्षिणासोऽवद्यभिया बहवः पृणन्ति॥ ३॥
शतधारं वायुमर्कं स्वर्विदं नृचक्षसस्ते अभि चक्षते हविः।
ये पृणन्ति प्र च यच्छन्ति संगमे ते दक्षिणां दुहेत सप्तमातरम्॥ ४॥
दक्षिणावान्प्रथमो हूत एति दक्षिणावान्ग्रामणीरग्रमेति ।
तमेव मन्ये नृपतिं जनानां यः प्रथमो दक्षिणामाविवाय॥ ५॥
॥४॥ तमेव ऋषिं तमु ब्रह्माणमाहुर्यज्ञन्यं सामगामुक्थशासम्।
स शुक्रस्य तन्वो वेद तिस्रो यः प्रथमो दक्षिणया रराध॥ ६॥
दक्षिणाश्वं दक्षिणा गां ददाति दक्षिणा चन्द्रमुत यद्धिरण्यम्।
दक्षिणान्नं वनुते यो न आत्मा दक्षिणां वर्म कृणुते विजानन्॥ ७॥
न भोजा मम्रुर्न न्यर्थमीयुर्न रिष्यन्ति न व्यथन्ते ह भोजाः।
इदं यद्विश्वं भुवनं स्वश्चैतत्सर्वं दक्षिणैभ्यो ददाति॥ ८॥
भोजा जिग्युः सुरभिं योनिमग्रे भोजा जिग्युर्वध्वं या सुवासाः।
भोजा जिग्युरन्तःपेयं सुरायां भोजा जिग्युर्ये अहूताः प्रयन्ति॥ ९॥
भोजायाश्वं सं मृजन्त्याशुं भोजायास्ते कन्याऽ३ शुम्भमाना।
भोजस्येदं पुष्करिणीव वेश्म परिष्कृतं देवमानेव चित्रम्॥ १०॥
भोजमश्वाः सुष्ठुवाहो वहन्ति सुवृद्रथो वर्तते दक्षिणायाः।
भोजं देवासोऽवता भरेषु भोजः शत्रून्त्समनीकेषु जेता॥ ११॥

[१०८] अष्टोत्तरशततमं सूक्तम्

ऋषिः—१, ३, ५, ७, ९ पणयोऽसुराः; २, ४, ६, ८, १०, ११ सरमा देवशुनी॥ देवता—१, ३, ५, ७, ९ सरमा; २, ४, ६, ८, १०, ११ पणयः॥ छन्दः—१ विराट्त्रिष्टुप्; २, १० त्रिष्टुप्; ३, ४, ५, ७, ८, ९, ११ निचृत्त्रिष्टुप्; ६ पादनिचृत्त्रिष्टुप्॥ स्वरः—धैवतः॥

॥५॥ किमिच्छन्ती सरमा प्रेदमानड् दूरे ह्यध्वा जगुरिः पराचैः।
कास्मेहितिः का परितक्म्यासीत्कथं रसाया अतरः पयांसि॥ १॥
इन्द्रस्य दूतीरिषिता चरामि महः इच्छन्ती पणयो निधीन्वः।
अतिष्कदो भियसा तन्न आवत्तथा रसाया अतरं पयांसि॥ २॥
कीदृङ्ङिन्द्रः सरमे का दृशीका यस्येदं दूतीरसरः पराकात्।
आ च गच्छान्मित्रमेना दधामाथा गवां गोपतिर्नो भवाति॥ ३॥

नाहं तं वेद दभ्यं दभत्स यस्येदं दूतीरसरं पराकात्।
न तं गूहन्ति स्रवतो गभीरा हता इन्द्रेण पणयः शयध्वे॥ ४॥
इमा गावः सरमे या ऐच्छः परि दिवो अन्तान्त्सुभगे पतन्ती।
कस्त एना अव सृजादयुध्व्युतास्माकमायुधा सन्ति तिग्मा॥ ५॥
॥ ६॥ असेन्या वः पणयो वचांस्यनिषव्यास्तन्वः सन्तु पापीः।
अधृष्टो व एतवा अस्तु पन्था बृहस्पतिर्व उभया न मृळात्॥ ६॥
अयं निधिः सरमे अद्रिबुध्नो गोभिरश्वेभिर्वसुभिन्यृष्टः।
रक्षन्ति तं पणयो ये सुगोपा रेकु पदमलकमा जगन्थ॥ ७॥
एह गमन्नृषयः सोमशिता अयास्यो अङ्गिरसो नवग्वाः।
त एतमूर्वं वि भजन्त गोनामथैतद्वचः पणयो वमन्नित्॥ ८॥
एवा च त्वं सरम आजगन्थ प्रबाधिता सहसा दैव्येन।
स्वसारं त्वा कृणवै मा पुनर्गा अप ते गवां सुभगे भजाम॥ ९॥
नाहं वेद भ्रातृत्वं नो स्वसृत्वमिन्द्रो विदुरङ्गिरसश्च घोराः।
गोकामा मे अच्छदयन्यदायमपात इत पणयो वरीयः ॥ १०॥
दूरमित पणयो वरीय उद्गावो यन्तु मिनतीर्ऋतेन ।
बृहस्पतिर्या अविन्दन्निगूळ्हाः सोमो ग्रावाण ऋषयश्च विप्राः॥ ११॥

[१०९] नवोत्तरशततमं सूक्तम्

ऋषिः—जुहूर्ब्रह्मजाया, ऊर्ध्वनाभा वा ब्राह्मः॥ देवता—विश्वे देवाः॥ छन्दः—१ निचृत्त्रिष्टुप्; २, ४, ५ त्रिष्टुप्; ३ विराट्त्रिष्टुप्; ६, ७ अनुष्टुप्॥ स्वरः—१-५ धैवतः; ६, ७ गान्धारः॥

॥ ७॥ तेऽ वदन्प्रथमा ब्रह्मकिल्बिषेऽ कूपारः सलिलो मातरिश्वा।
वीळुहरास्तप उग्रो मयोभूरापो देवीः प्रथमजा ऋतेन॥ १॥
सोमो राजा प्रथमो ब्रह्मजायां पुनः प्रायच्छदहृणीयमानः।
अन्वर्तिता वरुणो मित्र आसीदग्निर्होता हस्तगृह्या निनाय॥ २॥
हस्तेनैव ग्राह्या आधिरस्या ब्रह्मजायेयमिति चेदवोचन्।
न दूताय प्रह्यै तस्थ एषा तथा राष्ट्रं गुपितं क्षत्रियस्य॥ ३॥
देवा एतस्यामवदन्त पूर्वे सप्तऋषयस्तपसे ये निषेदुः।
भीमा जाया ब्राह्मणस्योपनीता दुर्धां दधाति परमे व्योमन्॥ ४॥

ब्रह्मचारी चरति वेविषद्विषः स देवानां भवत्येकमङ्गम्।
तेन जायामन्ववविन्दद् बृहस्पतिः सोमेन नीतां जुह्वं न देवाः ॥ ५ ॥
पुनर्वै देवा अददुः पुनर्मनुष्या उत ।
राजानः सत्यं कृण्वाना ब्रह्मजायां पुनर्ददुः ॥ ६ ॥
पुनर्दाय ब्रह्मजायां कृत्वी देवैर्निर्किल्बिषम् ।
ऊर्जं पृथिव्या भक्त्वायोरुगायमुपासते ॥ ७ ॥

[११०] दशोत्तरशततमं सूक्तम्

ऋषिः—जमदग्नी रामो वा ॥ देवता—आप्रियः ॥ छन्दः—१, २, ५, १०, ११ निचृत्त्रिष्टुप्; ३ आर्चीत्रिष्टुप्; ४, ८ पादनिचृत्त्रिष्टुप्; ६, ७, ९ त्रिष्टुप् ॥ स्वरः—धैवतः ॥

॥ ८ ॥ समिद्धो अद्य मनुषो दुरोणे देवो देवान्यजसि जातवेदः।
आ च वह मित्रमहश्चिकित्वान्त्वं दूतः कविरसि प्रचेताः ॥ १ ॥
तनूनपात्पथ ऋतस्य यानान्मध्वा समञ्जन्त्स्वदया सुजिह्व।
मन्मानि धीभिरुत यज्ञमृन्धन्देवत्रा च कृणुह्यध्वरं नः ॥ २ ॥
आजुह्वान ईड्यो वन्द्यश्चा याह्यग्ने वसुभिः सजोषाः।
त्वं देवानामसि यह्व होता स एनान्यक्षीषितो यजीयान् ॥ ३ ॥
प्राचीनं बर्हिः प्रदिशा पृथिव्या वस्तोरस्या वृज्यते अग्रे अह्नाम्।
व्युं प्रथते वितरं वरीयो देवेभ्यो अदितये स्योनम् ॥ ४ ॥
व्यचस्वतीरुर्विया वि श्रयन्तां पतिभ्यो न जनयः शुम्भमानाः।
देवीर्द्वारो बृहतीर्विश्वमिन्वा देवेभ्यो भवत सुप्रायणाः ॥ ५ ॥

॥ ९ ॥ आ सुष्वयन्ती यजते उपाके उषासानक्ता सदतां नि योनौ।
दिव्ये योषणे बृहती सुरुक्मे अधि श्रियं शुक्रपिशं दधाने ॥ ६ ॥
दैव्या होतारा प्रथमा सुवाचा मिमाना यज्ञं मनुषो यजध्यै।
प्रचोदयन्ता विदथेषु कारू प्राचीनं ज्योतिः प्रदिशा दिशन्ता ॥ ७ ॥
आ नो यज्ञं भारती तूयमेत्विळा मनुष्वदिह चेतयन्ती।
तिस्रो देवीर्बर्हिरेदं स्योनं सरस्वती स्वपसः सदन्तु ॥ ८ ॥
य इमे द्यावापृथिवी जनित्री रूपैरपिंशद्भुवनानि विश्वा।
तमद्य होतरिषितो यजीयान्देवं त्वष्टारमिह यक्षि विद्वान् ॥ ९ ॥

उपावसृज त्मन्या समञ्जन्देवानां पाथ ऋतुथा हवींषि।
वनस्पतिः शमिता देवो अग्निः स्वदन्तु हव्यं मधुना घृतेन॥ १०॥
सद्यो जातो व्यमिमीत यज्ञमग्निर्देवानामभवत्पुरोगाः ।
अस्य होतुः प्रदिशयृतस्य वाचि स्वाहाकृतं हविरदन्तु देवाः॥ ११॥

[१११] एकादशोत्तरशततमं सूक्तम्

ऋषिः—अष्टादंष्ट्रो वैरूपः॥ देवता—इन्द्रः॥ छन्दः—१, २, ४ त्रिष्टुप्; ३, ६, १० विराट्त्रिष्टुप्; ५, ७, ९ निचृत्त्रिष्टुप्; ८ पादनिचृत्त्रिष्टुप्॥ स्वरः—धैवतः॥

॥ १० ॥ मनीषिणः प्र भरध्वं मनीषां यथायथा मतयः सन्ति नृणाम्।
इन्द्रं सत्यैरेरयामा कृतेभिः स हि वीरो गिर्वणस्युर्विदानः॥ १॥
ऋतस्य हि सदसो धीतिरद्यौत्सं गार्ष्टेयो वृषभो गोभिरानट्।
उदतिष्ठत्तविषेणा रवेण महान्ति चित्सं विव्याचा रजांसि॥ २॥
इन्द्रः किल श्रुत्या अस्य वेद स हि जिष्णुः पथिकृत्सूर्याय।
आन्मेनां कृण्वन्नच्युतो भुवद्गोः पतिर्दिवः सनजा अप्रतीतः॥ ३॥
इन्द्रो मह्ना महतो अर्णवस्य व्रतामिनादङ्गिरोभिर्गृणानः।
पुरूणि चिन्नि ततानारजांसि दाधार यो धरुणं सत्यताता॥ ४॥
इन्द्रो दिवः प्रतिमानं पृथिव्या विश्वा वेद सवना हन्ति शुष्णम्।
महीं चिद् द्यामातनोत्सूर्येण चास्कम्भ चित्कम्भनेन स्कभीयान्॥ ५॥

॥ ११ ॥ वज्रेण हि वृत्रहा वृत्रमस्तरदेवस्य शूशुवानस्य मायाः।
वि धृष्णो अत्र धृषता जघन्थाथाभवो मघवन्बाह्वोजाः॥ ६॥
सचन्त यदुषसः सूर्येण चित्रामस्य केतवो रामविन्दन्।
आ यन्नक्षत्रं ददृशे दिवो न पुनर्यतो नकिरद्धा नु वेद॥ ७॥
दूरं किल प्रथमा जग्मुरासामिन्द्रस्य याः प्रसवे सस्रुरापः।
क्व स्विदग्रं क्व बुध्न आसामापो मध्यं क्व वो नूनमन्तः॥ ८॥
सृजः सिन्धूँरहिना जग्रसानाँ आदिदेताः प्र विविज्रे जवेन।
मुमुक्षमाणा उत या मुमुच्रेऽधेदेता न रमन्ते नितिक्ताः॥ ९॥
सध्रीचीः सिन्धुमुशतीरिवायन्त्सनाज्जार आरितः पूर्भिदासाम्।
अस्तमा ते पार्थिवा वसून्यस्मे जग्मुः सूनृता इन्द्र पूर्वीः॥ १०॥

[११२] द्वादशोत्तरशततमं सूक्तम्

ऋषिः—नभःप्रभेदनो वैरूपः ॥ देवता—इन्द्रः ॥ छन्दः—१, ३, ७, ८ विराट्त्रिष्टुप्; २, ४-६, ९, १० निचृत्त्रिष्टुप् ॥ स्वरः—धैवतः ॥

॥ १२ ॥ इन्द्र पिब प्रतिकामं सुतस्य प्रातःसावस्तव हि पूर्वपीतिः।
हर्षस्व हन्तवे शूर शत्रूनुक्थेभिष्टे वीर्या३ प्र ब्रवाम ॥ १ ॥
यस्ते रथो मनसो जवीयानेन्द्र तेन सोमपेयाय याहि।
तूयमा ते हरयः प्र द्रवन्तु येभिर्यासि वृषभिर्मन्दमानः ॥ २ ॥
हरित्वता वर्चसा सूर्यस्य श्रेष्ठै रूपैस्तन्वं स्पर्शयस्व।
अस्माभिरिन्द्र सखिभिर्हुवानः सध्रीचीनो मादयस्वा निषद्य ॥ ३ ॥
यस्य त्यत्ते महिमानं मदेष्विमे मही रोदसी नाविविक्ताम्।
तदोक आ हरिभिरिन्द्र युक्तैः प्रियेभिर्याहि प्रियमन्नमच्छ ॥ ४ ॥
यस्य शश्वत्पपिवाँ इन्द्र शत्रूननानुकृत्या रण्या चकर्थ।
स ते पुरन्धिं तविषीमियर्ति स ते मदाय सुत इन्द्र सोमः ॥ ५ ॥
॥ १३ ॥ इदं ते पात्रं सनवित्तमिन्द्र पिबा सोममेना शतक्रतो।
पूर्ण आहावो मदिरस्य मध्वो यं विश्व इदभिहर्यन्ति देवाः ॥ ६ ॥
वि हि त्वामिन्द्र पुरुधा जनासो हितप्रयसो वृषभ ह्वयन्ते।
अस्माकं ते मधुमत्तमानीमा भुवन्त्सवना तेषु हर्य ॥ ७ ॥
प्र त इन्द्र पूर्व्याणि प्र नूनं वीर्या वोचं प्रथमा कृतानि।
सतीनमन्युरश्रथायो अद्रिं सुवेदनामकृणोर्ब्रह्मणे गाम् ॥ ८ ॥
नि षु सीद गणपते गणेषु त्वामाहुर्विप्रतमं कवीनाम्।
न ऋते त्वत्क्रियते किं चनारे महामर्कं मघवञ्चित्रमर्च ॥ ९ ॥
अभिख्या नो मघवन्नाधमानान्त्सखे बोधि वसुपते सखीनाम्।
रणं कृधि रणकृत्सत्यशुष्माभक्ते चिदा भजा राये अस्मान् ॥ १० ॥

दशमोऽनुवाकः [११३] त्रयोदशोत्तरशततमं सूक्तम्

ऋषिः—शतप्रभेदनो वैरूपः ॥ देवता—इन्द्रः ॥ छन्दः—१, ५ जगती; ३ निचृज्जगती; ४ पादनिचृज्जगती; ६, ९ विराड्जगती; ७, ८ आर्चीस्वराड्जगती; १० पादनिचृत्त्रिष्टुप् ॥ स्वरः—१-९ निषादः; १० धैवतः ॥

॥ १४ ॥ तमस्य द्यावापृथिवी सचेतसा विश्वेभिर्देवैरनु शुष्ममावताम्।
यदैत्कृण्वानो महिमानमिन्द्रियं पीत्वी सोमस्य क्रतुमाँ अवर्धत ॥ १ ॥

तमस्य विष्णुर्महिमानमोजसांशुं दधन्वान्मधुनो वि रप्शते।
देवेभिरिन्द्रो मघवा सयावभिर्वृत्रं जघन्वाँ अभवद्वरेण्यः॥ २॥
वृत्रेण यदहिना बिभ्रदायुधा समस्थिथा युधये शंसमाविदे।
विश्वे ते अत्र मरुतः सह त्मनावर्धन्नुग्र महिमानमिन्द्रियम्॥ ३॥
जज्ञान एव व्यबाधत स्पृधः प्रापश्यद्वीरो अभि पौंस्यं रणम्।
अवृश्चदद्रिमव सस्यदः सृजदस्तभ्नान्नाकं स्वपस्यया पृथुम्॥ ४॥
आदिन्द्रः सत्रा तविषीरपत्यत वरीयो द्यावापृथिवी अबाधत।
अवाभरद् धृषितो वज्रमायसं शेवं मित्राय वरुणाय दाशुषे॥ ५॥
॥१५॥ इन्द्रस्यात्र तविषीभ्यो विरप्शिन ऋघायतो अरंहयन्त मन्यवे।
वृत्रं यदुग्रो व्यवृश्चदोजसापो बिभ्रतं तमसा परीवृतम्॥ ६॥
या वीर्याणि प्रथमानि कर्त्वी महित्वेभिर्यतमानौ समीयतुः।
ध्वान्तं तमोऽव दध्वसे हत इन्द्रो मह्ना पूर्वहूतावपत्यत॥ ७॥
विश्वे देवासो अध वृष्ण्यानि तेऽवर्धयन्त्सोमवत्या वचस्यया।
रुद्धं वृत्रमहिमिन्द्रस्य हन्मनाग्निर्न जम्भैस्तृष्वन्नमावयत्॥ ८॥
भूरि दक्षेभिर्वचनेभिर्ऋक्वभिः सख्येभिः सख्यानि प्र वोचत।
इन्द्रो धुनिं च चुमुरिं च दम्भयञ्छ्रुद्धामनस्या शृणुते दभीतये॥ ९॥
त्वं पुरुण्या भरा स्वश्व्या येभिर्मंसै निवचनानि शंसन्।
सुगेभिर्विश्वा दुरिता तरेम विदो षु ण उर्विया गाधमद्य॥ १०॥

[११४] चतुर्दशोत्तरशततमं सूक्तम्

ऋषिः—सध्रिर्वैरूपो घर्मो वा तापसः॥ देवता—विश्वे देवाः॥ छन्दः—१, ५, ७ त्रिष्टुप्; २, ३, ६ भुरिक्त्रिष्टुप्; ४ जगती; ८, ९ निचृत्त्रिष्टुप्; १० पादनिचृत्त्रिष्टुप्॥ स्वरः—१-३, ५-१० धैवतः; ४ निषादः॥

॥१६॥ घर्मा समन्ता त्रिवृतं व्यापतुस्तयोर्जुष्टिं मातरिश्वा जगाम।
दिवस्पयो दिधिषाणा अवेषन्विदुर्देवाः सहसामानमर्कम्॥ १॥
तिस्रो देष्ट्राय निर्ऋतीरुपासते दीर्घश्रुतो वि हि जानन्ति वह्नयः।
तासां नि चिक्युः कवयो निदानं परेषु या गुह्येषु व्रतेषु॥ २॥
चतुष्कपर्दा युवतिः सुपेशा घृतप्रतीका वयुनानि वस्ते।
तस्यां सुपर्णा वृषणा नि षेदतुर्यत्र देवा दधिरे भागधेयम्॥ ३॥

एकः सुपर्णः स समुद्रमा विवेश स इदं विश्वं भुवनं वि चष्टे।
तं पाकेन मनसापश्यमन्तितस्तं माता रेळिह स उ रेळिह मातरम्॥ ४॥
सुपर्णं विप्राः कवयो वचोभिरेकं सन्तं बहुधा कल्पयन्ति।
छन्दांसि च दधतो अध्वरेषु ग्रहान्त्सोमस्य मिमते द्वादश॥ ५॥
॥ १७॥ षट्त्रिंशाँश्च चतुरः कल्पयन्तश्छन्दांसि च दधत आद्वादशम्।
यज्ञं विमाय कवयो मनीष ऋक्सामाभ्यां प्र रथं वर्तयन्ति॥ ६॥
चतुर्दशान्ये महिमानो अस्य तं धीरा वाचा प्र णयन्ति सप्त।
आप्रानं तीर्थं क इह प्र वोचद्येन पथा प्रपिबन्ते सुतस्य॥ ७॥
सहस्रधा पञ्चदशान्युक्था यावद् द्यावापृथिवी तावदित्तत्।
सहस्रधा महिमानः सहस्रं यावद् ब्रह्म विष्ठितं तावती वाक्॥ ८॥
कश्छन्दसां योगमा वेद धीरः को धिष्ण्यां प्रति वाचं पपाद।
कमृत्विजामष्टमं शूरमाहुर्हरी इन्द्रस्य नि चिकाय कः स्वित्॥ ९॥
भूम्या अन्तं पर्येके चरन्ति रथस्य धूर्षु युक्तासो अस्थुः।
श्रमस्य दायं वि भजन्त्येभ्यो यदा यमो भवति हर्म्ये हितः॥ १०॥

[११५] पञ्चदशोत्तरशततमं सूक्तम्

ऋषिः—उपस्तुतो वार्ष्टिहव्यः॥ देवता—अग्निः॥ छन्दः—१, २, ४, ७ विराड्जगती; ३ जगती; ५ आर्चीभुरिग्जगती; ६ निचृज्जगती; ८ पादनिचृत्त्रिष्टुप्; ९ पादनिचृच्छक्वरी॥ स्वरः—१-७ निषादः; ८, ९ धैवतः॥

॥ १८॥ चित्र इच्छिशोस्तरुणस्य वक्षथो न यो मातरावप्येति धातवे।
अनूधा यदि जीजनदधा च नु ववक्ष सद्यो महि दूत्यं चरन्॥ १॥
अग्निर्ह नाम धायि दन्नपस्तमः सं यो वना युवते भस्मना दता।
अभिप्रमुरा जुह्वा स्वध्वर इनो न प्रोथमानो यवसे वृषा॥ २॥
तं वो विं न द्रुषदं देवमन्धस इन्दुं प्रोथन्तं प्रवपन्तमर्णवम्।
आसा वह्निं न शोचिषा विरप्शिनं महिव्रतं न सरजन्तमध्वनः॥ ३॥
वि यस्य ते ज्रयसानस्याजर धक्षोर्न वाताः परि सन्त्यच्युताः।
आ रण्वासो युयुधयो न सत्वनं त्रितं नशन्त प्र शिषन्त इष्टये॥ ४॥
स इदग्निः कण्वतमः कण्वसखार्यः पर स्यान्तरस्य तरुषः।
अग्निः पातु गृणतो अग्निः सूरीनग्निर्ददातु तेषामवो नः॥ ५॥

॥ १९ ॥ वाजिन्तमाय सह्यसे सुपित्र्य तृषु च्यवानो अनु जातवेदसे।
अनुद्रे चिद्यो धृषता वरं सते महिन्तमाय धन्वनेदविष्यते ॥ ६ ॥
एवाग्निर्मर्तैः सह सूरिभिर्वसु ष्टवे सहसः सूनरो नृभिः।
मित्रासो न ये सुधिता ऋतायवो द्यावो न द्युम्नैरभि सन्ति मानुषान् ॥ ७ ॥
ऊर्जो नपात्सहसावन्निति त्वोपस्तुतस्य वन्दते वृषा वाक्।
त्वां स्तोषाम त्वया सुवीरा द्राघीय आयुः प्रतरं दधानाः ॥ ८ ॥
इति त्वाग्ने वृष्टिहव्यस्य पुत्रा उपस्तुतास ऋषयोऽवोचन्।
ताँश्च पाहि गृणतश्च सूरीन्वषड्वषळित्यूर्ध्वासो अनक्षन्नमो
नम इत्यूर्ध्वासो अनक्षन् ॥ ९ ॥

[११६] षोडशोत्तरशततमं सूक्तम्

ऋषिः—अग्नियुतः स्थौरोग्नियूपो वा स्थौरः ॥ देवता—इन्द्रः ॥ छन्दः—१, ८, ९ त्रिष्टुप्; २ पादनिचृत् त्रिष्टुप्; ३, ४ निचृत्त्रिष्टुप्; ५, ७ विराट्त्रिष्टुप्; ६ आर्चीस्वराट्त्रिष्टुप् ॥ स्वरः—धैवतः ॥

॥ २० ॥ पिबा सोमं महत इन्द्रियाय पिबा वृत्राय हन्तवे शविष्ठ ।
पिब राये शवसे हूयमानः पिब मध्वस्तृपदिन्द्रा वृषस्व ॥ १ ॥
अस्य पिब क्षुमतः प्रस्थितस्येन्द्र सोमस्य वरमा सुतस्य।
स्वस्तिदा मनसा मादयस्वार्वाचीनो रेवते सौभगाय ॥ २ ॥
ममत्तु त्वा दिव्यः सोम इन्द्र ममत्तु यः सूयते पार्थिवेषु।
ममत्तु येन वरिवश्चकर्थ ममत्तु येन निरिणासि शत्रून् ॥ ३ ॥
आ द्विबर्ही अमिनो यात्विन्द्रो वृषा हरिभ्यां परिषिक्तमन्धः।
गव्या सुतस्य प्रभृतस्य मध्वः सत्रा खेदामरुशहा वृषस्व ॥ ४ ॥
नि तिग्मानि भ्राशयन्भ्राश्यान्यव स्थिरा तनुहि यातुजूनाम्।
उग्राय ते सहो बलं ददामि प्रतीत्या शत्रून्विगदेषु वृश्च ॥ ५ ॥
॥ २१ ॥ व्यार्य इन्द्र तनुहि श्रवांस्योजः स्थिरेव धन्वनोऽभिमातीः।
अस्मद्र्यग्वावृधानः सहोभिरनिभृष्टस्तन्वं वावृधस्व ॥ ६ ॥
इदं हविर्मघवन्तुभ्यं रातं प्रति सम्राळहृणानो गृभाय।
तुभ्यं सुतो मघवन्तुभ्यं पक्वोऽद्धीन्द्र पिब च प्रस्थितस्य ॥ ७ ॥
अद्धीदिन्द्र प्रस्थितेमा हवींषि चनो दधिष्व पचतोत सोमम्।
प्रयस्वन्तः प्रति हर्यामसि त्वा सत्याः सन्तु यजमानस्य कामाः ॥ ८ ॥

प्रेन्द्राग्निभ्यां सुवचस्यामियर्मि सिन्धाविव प्रेरयं नावमर्कैः।
अर्याइव परि चरन्ति देवा ये अस्मभ्यं धनदा उद्भिदश्च॥ ९॥

[११७] सप्तदशोत्तरशततमं सूक्तम्

ऋषिः—भिक्षुः॥ देवता—धनान्नदानप्रशंसा॥ छन्दः—१ निचृज्जगती; २ पादनिचृज्जगती; ३, ७, ९ निचृत्त्रिष्टुप्; ४, ६ त्रिष्टुप्; ५ विराट्त्रिष्टुप्; ८ भुरिक्त्रिष्टुप्॥ स्वरः—१-२ निषादः; ३-९ धैवतः॥

॥ २२॥ न वा उ देवाः क्षुधमिद्वधं ददुरुताशितमुप गच्छन्ति मृत्यवः।
उतो रयिः पृणतो नोप दस्यत्युतापृणन्मर्डितारं न विन्दते॥ १॥
य आध्राय चकमानाय पित्वोऽन्नवान्त्सन्नफिताय जग्मुषे।
स्थिरं मनः कृणुते सेवते पुरोतो चित्स मर्डितारं न विन्दते॥ २॥
स इद्भोजो यो गृहवे ददात्यन्नकामाय चरते कृशाय।
अरमस्मै भवति यामहूता उतापरीषु कृणुते सखायम्॥ ३॥
न स सखा यो न ददाति सख्ये सचाभुवे सचमानाय पित्वः।
अपास्मात्प्रेयान्न तदोको अस्ति पृणन्तमन्यमरणं चिदिच्छेत्॥ ४॥
पृणीयादिन्नाधमानाय तव्यान्द्राघीयांसमनु पश्येत पन्थाम्।
ओ हि वर्तन्ते रथ्येव चक्रान्यमन्यमुप तिष्ठन्त रायः॥ ५॥
॥ २३॥ मोघमन्नं विन्दते अप्रचेताः सत्यं ब्रवीमि वध इत्स तस्य।
नार्यमणं पुष्यति नो सखायं केवलाघो भवति केवलादी॥ ६॥
कृषन्नित्फाल आशितं कृणोति यन्नध्वानमप वृङ्क्ते चरित्रैः ।
वदन्ब्रह्मावदतो वनीयान्पृणन्नापिरपृणन्तमभि ष्यात् ॥ ७॥
एकपाद्भूयो द्विपदो वि चक्रमे द्विपात्त्रिपादमभ्येति पश्चात्।
चतुष्पादेति द्विपदामभिस्वरे संपश्यन्पङ्क्तीरुपतिष्ठमानः ॥ ८॥
समौ चिद्धस्तौ न समं विविष्टः संमातरा चिन्न समं दुहाते।
यमयोश्चिन्न समा वीर्याणि ज्ञाती चित्सन्तौ न समं पृणीतः॥ ९॥

[११८] अष्टादशोत्तरशततमं सूक्तम्

ऋषिः—उरुक्षय आमहीयवः॥ देवता—अग्नी रक्षोहा॥ छन्दः—१ पिपीलिका-मध्यागायत्री; २, ५ निचृद्गायत्री; ३, ८ विराड्गायत्री; ४, ९ गायत्री; ६, ७ पादनिचृद्गायत्री॥ स्वरः—षड्जः॥

॥ २४॥ अग्ने हंसि न्यत्रिणं दीद्यन्मर्त्येष्वा । स्वे क्षये शुचिव्रत॥ १॥
उत्तिष्ठसि स्वाहुतो घृतानि प्रति मोदसे । यत्त्वा स्रुचः समस्थिरन्॥ २॥

स आहुतो वि रोचतेऽग्निरीळेन्यो गिरा । स्रुचा प्रतीकमज्यते ॥ ३ ॥
घृतेनाग्निः समज्यते मधुप्रतीक आहुतः । रोचमानो विभावसुः ॥ ४ ॥
जरमाणः समिध्यसे देवेभ्यो हव्यवाहन । तं त्वा हवन्त मर्त्याः ॥ ५ ॥
॥ २५ ॥ तं मर्ता अमर्त्यं घृतेनाग्निं सपर्यत । अदाभ्यं गृहपतिम् ॥ ६ ॥
अदाभ्येन शोचिषाग्ने रक्षस्त्वं दह । गोपा ऋतस्य दीदिहि ॥ ७ ॥
स त्वमग्ने प्रतीकेन प्रत्योष यातुधान्यः । उरुक्षयेषु दीद्यत् ॥ ८ ॥
तं त्वा गीर्भिरुरुक्षया हव्यवाहं समीधिरे । यजिष्ठं मानुषे जने ॥ ९ ॥

[११९] एकोनविंशत्युत्तरशततमं सूक्तम्

ऋषिः—लब ऐन्द्रः ॥ देवता—आत्मस्तुतिः ॥ छन्दः—१-५, ७-१० गायत्री; ६, १२, १३ निचृद्गायत्री; ११ विराड्गायत्री ॥ स्वरः—षड्जः ॥

॥ २६ ॥ इति वा इति मे मनो गामश्वं सनुयामिति । कुवित्सोमस्यापामिति ॥ १ ॥
प्र वातइव दोधत उन्मा पीता अयंसत । कुवित्सोमस्यापामिति ॥ २ ॥
उन्मा पीता अयंसत रथमश्वाइवाशवः । कुवित्सोमस्यापामिति ॥ ३ ॥
उप मा मतिरस्थित वाश्रा पुत्रमिव प्रियम् । कुवित्सोमस्यापामिति ॥ ४ ॥
अहं तष्टेव वन्धुरं पर्यचामि हृदा मतिम् । कुवित्सोमस्यापामिति ॥ ५ ॥
नहि मे अक्षिपच्चनाच्छान्त्सुः पञ्च कृष्टयः । कुवित्सोमस्यापामिति ॥ ६ ॥
॥ २७ ॥ नहि मे रोदसी उभे अन्यं पक्षं चन प्रति । कुवित्सोमस्यापामिति ॥ ७ ॥
अभि द्यां महिना भुवमभीऽइमां पृथिवीं महीम् । कुवित्सोमस्यापामिति ॥ ८ ॥
हन्ताहं पृथिवीमिमां नि दधानीह वेह वा । कुवित्सोमस्यापामिति ॥ ९ ॥
ओषमित्पृथिवीमहं जङ्घनानीह वेह वा । कुवित्सोमस्यापामिति ॥ १० ॥
दिवि मे अन्यः पक्षोऽधो अन्यमचीकृषम् । कुवित्सोमस्यापामिति ॥ ११ ॥
अहमस्मि महामहोऽभिनभ्यमुदीषितः । कुवित्सोमस्यापामिति ॥ १२ ॥
गृहो याम्यरंकृतो देवेभ्यो हव्यवाहनः । कुवित्सोमस्यापामिति ॥ १३ ॥

॥ इत्यष्टमाष्टके षष्ठोऽध्यायः ॥

[षष्ठाध्याये वर्गाः २७, सूक्तानि १४, ऋचः १४०]

अथ सप्तमोऽध्यायः

[१२०] विंशत्युत्तरशततमं सूक्तम्

ऋषिः—बृहद्दिव आथर्वणः ॥ देवता—इन्द्रः ॥ छन्दः—१ आर्चीस्वराट्त्रिष्टुप्; २, ३, ६ पाद-निचृत्त्रिष्टुप्; ४, ५, ९ निचृत्त्रिष्टुप्; ७, ८ विराट्त्रिष्टुप् ॥ स्वरः—धैवतः ॥

॥ १ ॥ तदिदास॒ भुव॑नेषु॒ ज्येष्ठं॒ यतो॑ ज॒ज्ञ उ॒ग्रस्त्वेष॑नृम्णः ।
स॒द्यो ज॑ज्ञा॒नो नि रि॑णाति॒ शत्रू॑ननु॒ यं विश्वे॒ मद॒न्त्यूमाः॑ ॥ १ ॥
वा॒वृ॒धा॒नः शव॑सा॒ भूर्यो॑जाः॒ शत्रु॑र्दा॒साय॑ भि॒यसं॑ दधाति ।
अव्य॑नच्च व्य॒नच्च॒ सस्नि॒ सं ते॑ नवन्त॒ प्रभृ॑ता॒ मदे॑षु ॥ २ ॥
त्वे क्रतु॒मपि॑ वृञ्जन्ति॒ विश्वे॒ द्विर्यदे॒ते त्रिर्भव॒न्त्यूमाः॑ ।
स्वा॒दोः स्वादी॑यः स्वा॒दुना॑ सृजा॒ सम॒दः सु मधु॒ मधु॑नाभि यो॑धीः ॥ ३ ॥
इति॑ चि॒द्धि त्वा॒ धना॒ जय॑न्तं॒ मदे॑मदे॒ अनु॑मदन्ति॒ विप्राः॑ ।
ओजी॑यो धृष्णो॒ स्थिर॒मा त॑नुष्व॒ मा त्वा॑ दभन्यातु॒धाना॑ दु॒रेवाः॑ ॥ ४ ॥
त्वया॑ व॒यं शा॑शद्महे॒ रणे॑षु॒ प्रप॑श्यन्तो॒ युधे॒न्या॑नि॒ भूरि॑ ।
चो॒दया॑मि॒ त॒ आयु॑धा॒ वचो॑भिः॒ सं ते॑ शिशामि॒ ब्रह्म॑णा॒ वया॑ंसि ॥ ५ ॥
॥ २ ॥ स्तु॒षेय्यं॑ पुरु॒वर्प॑समृभ्वमि॒नत॑ममाप्त्यमाप्त्याना॑म् ।
आ द॑र्षते॒ शव॑सा॒ सप्त॑ दानू॒प्र सा॑क्षते॒ प्रति॒मानो॑नि॒ भूरि॑ ॥ ६ ॥
नि तद्दधि॑षेऽवरं॒ परं॑ च॒ यस्मि॒न्नावि॒थाव॑सा दुरो॒णे ।
आ मा॒तरा॑ स्थापयसे जिगत्नू॒ अत॑ इनोषि॒ कर्वं॑रा पुरू॒णि ॥ ७ ॥
इ॒मा ब्रह्म॑ बृहद्दिवो॒ विव॑क्तीन्द्रा॑य शू॒षमङ्गि॑रः स्व॒र्षाः ।
म॒हो गो॒त्रस्य॑ क्षयति स्व॒राजो॒ दुर॑श्च॒ विश्वा॑ अवृणो॒दप॒ स्वाः ॥ ८ ॥
ए॒वा म॒हान्बृ॒हद्दि॑वो॒ अथ॑र्वावोचत्स्वां त॒न्व१॑मिन्द्र॑मेव ।
स्वसा॑रो मात॒रिभ्व॑रीररि॒प्रा हि॒न्वन्ति॑ च॒ शव॑सा व॒र्धय॑न्ति च ॥ ९ ॥

[१२१] एकविंशत्युत्तरशततमं सूक्तम्

ऋषिः—हिरण्यगर्भः प्राजापत्यः ॥ देवता—कः ॥ छन्दः—१, ३, ६, ८, ९ त्रिष्टुप्; २, ५ निचृत्त्रिष्टुप्; ४, १० विराट्त्रिष्टुप्; ७ स्वराट्त्रिष्टुप् ॥ स्वरः—धैवतः ॥

॥ ३ ॥ हि॒र॒ण्य॒ग॒र्भः सम॑वर्त॒ताग्रे॑ भू॒तस्य॑ जा॒तः पति॒रेक॑ आसीत् ।
स दा॑धार पृथि॒वीं द्यामु॒तेमां कस्मै॑ दे॒वाय॑ ह॒विषा॑ विधेम ॥ १ ॥

य आत्मदा बलदा यस्य विश्व उपासते प्रशिषं यस्य देवाः।
यस्य छायामृतं यस्य मृत्युः कस्मै देवाय हविषा विधेम॥ २॥
यः प्राणतो निमिषतो महित्वैक इद्राजा जगतो बभूव।
य ईशे अस्य द्विपदश्चतुष्पदः कस्मै देवाय हविषा विधेम॥ ३॥
यस्येमे हिमवन्तो महित्वा यस्य समुद्रं रसया सहाहुः।
यस्येमाः प्रदिशो यस्य बाहू कस्मै देवाय हविषा विधेम॥ ४॥
येन द्यौरुग्रा पृथिवी च दृळ्हा येन स्वः स्तभितं येन नाकः।
यो अन्तरिक्षे रजसो विमानः कस्मै देवाय हविषा विधेम॥ ५॥
॥४॥ यं क्रन्दसी अवसा तस्तभाने अभ्यैक्षेतां मनसा रेजमाने।
यत्राधि सूर उदितो विभाति कस्मै देवाय हविषा विधेम॥ ६॥
आपो ह यद् बृहतीर्विश्वमायन्गर्भं दधाना जनयन्तीरग्निम्।
ततो देवानां समवर्ततासुरेकः कस्मै देवाय हविषा विधेम॥ ७॥
यश्चिदापो महिना पर्यपश्यद्दक्षं दधाना जनयन्तीर्यज्ञम्।
यो देवेष्वधि देव एक आसीत्कस्मै देवाय हविषा विधेम॥ ८॥
मा नो हिंसीज्जनिता यः पृथिव्या यो वा दिवं सत्यधर्मा जजान।
यश्चापश्चन्द्रा बृहतीर्जजान कस्मै देवाय हविषा विधेम॥ ९॥
प्रजापते न त्वदेतान्यन्यो विश्वा जातानि परि ता बभूव।
यत्कामास्ते जुहुमस्तन्नो अस्तु वयं स्याम पतयो रयीणाम्॥ १०॥

[१२२] द्वाविंशत्युत्तरशततमं सूक्तम्

ऋषिः—चित्रमहा वसिष्ठः॥ देवता—अग्निः॥ छन्दः—१ त्रिष्टुप्; २ जगती; ३, ८ पादनिचृज्जगती; ४, ६ निचृज्जगती; ५ निचृत्त्रिष्टुप्; ७ आर्चीस्वराड्जगती॥ स्वरः—१, ५ धैवतः; २-४, ६-८ निषादः॥

॥५॥ वसुं न चित्रमहसं गृणीषे वामं शेवमतिथिमद्विषेण्यम्।
स रासते शुरुधो विश्वधायसोऽग्निर्होता गृहपतिः सुवीर्यम्॥ १॥
जुषाणो अग्ने प्रति हर्य मे वचो विश्वानि विद्वान्वयुनानि सुक्रतो।
घृतनिर्णिग्ब्रह्मणे गातुमेरय तव देवा अजनयन्ननु व्रतम्॥ २॥
सप्त धामानि परियन्नमर्त्यो दाशद्दाशुषे सुकृते मामहस्व।
सुवीरेण रयिणाग्ने स्वाभुवा यस्त आनट् समिधा तं जुषस्व॥ ३॥

यज्ञस्य केतुं प्रथमं पुरोहितं हविष्मन्त ईळते सप्त वाजिनम्।
शृण्वन्तमग्निं घृतपृष्ठमुक्षणं पृणन्तं देवं पृणते सुवीर्यम्॥ ४॥
त्वं दूतः प्रथमो वरेण्यः स ह्यूयमानो अमृताय मत्स्व।
त्वां मर्जयन्मरुतो दाशुषो गृहे त्वां स्तोमेभिर्भृगवो वि रुरुचुः॥ ५॥
॥ ६॥ इषं दुहन्त्सुदुघां विश्वधायसं यज्ञप्रिये यजमानाय सुक्रतो।
अग्ने घृतस्नुस्त्रिर्ऋतानि दीद्यद्वर्तिर्यज्ञं परियन्त्सुक्रतूयसे ॥ ६॥
त्वामिदस्या उषसो व्युष्टिषु दूतं कृण्वाना अयजन्त मानुषाः।
त्वां देवा महयाय्याय वावृधुराज्यमग्ने निमृजन्तो अध्वरे॥ ७॥
नि त्वा वसिष्ठा अह्वन्त वाजिनं गृणन्तो अग्ने विदथेषु वेधसः।
रायस्पोषं यजमानेषु धारय यूयं पात स्वस्तिभिः सदा नः॥ ८॥

[१२३] त्रयोविंशत्युत्तरशततमं सूक्तम्

ऋषिः—वेनः॥ देवता—वेनः॥ छन्दः—१, ५, ७ निचृत्त्रिष्टुप्; २-४, ६, ८ त्रिष्टुप्॥ स्वरः—धैवतः॥

॥ ७॥ अयं वेनश्चोदयत्पृश्निगर्भा ज्योतिर्जरायू रजसो विमाने।
इममपां संगमे सूर्यस्य शिशुं न विप्रा मतिभी रिहन्ति॥ १॥
समुद्रादूर्मिमुदियर्ति वेनो नभोजाः पृष्ठं हर्यतस्य दर्शि।
ऋतस्य सानावधि विष्टपि भ्राट् समानं योनिमभ्यनूषत व्राः॥ २॥
समानं पूर्वीरभि वावशानास्तिष्ठन्वत्सस्य मातरः सनीळाः।
ऋतस्य सानावधि चक्रमाणा रिहन्ति मध्वो अमृतस्य वाणीः॥ ३॥
जानन्तो रूपमकृपन्त विप्रा मृगस्य घोषं महिषस्य हि ग्मन्।
ऋतेन यन्तो अधि सिन्धुमस्थुर्विदद्गन्धर्वो अमृतानि नाम॥ ४॥
अप्सरा जारमुपसिष्मियाणा योषा बिभर्ति परमे व्योमन्।
चरत्प्रियस्य योनिषु प्रियः सन्त्सीदत्पक्षे हिरण्यये स वेनः॥ ५॥
॥ ८॥ नाके सुपर्णमुप यत्पतन्तं हृदा वेनन्तो अभ्यचक्षत त्वा।
हिरण्यपक्षं वरुणस्य दूतं यमस्य योनौ शकुनं भुरण्युम्॥ ६॥
ऊर्ध्वो गन्धर्वो अधि नाके अस्थात्प्रत्यङ् चित्रा बिभ्रदस्यायुधानि।
वसानो अत्कं सुरभिं दृशे कं स्वर्ण नाम जनत प्रियाणि॥ ७॥

द्रप्सः समुद्रमभि यज्जिगाति पश्यन्गृध्रस्य चक्षसा विधर्मन्।
भानुः शुक्रेण शोचिषा चकानस्तृतीये चक्रे रजसि प्रियाणि॥ ८॥

[१२४] चतुर्विंशत्युत्तरशततमं सूक्तम्

ऋषिः—१, ५-९ अग्निवरुणसोमानां निहवः; २-४ अग्निः॥ देवता—१-४ अग्निः; ५, ६, ७, ८ यथानिपातम्; ९ इन्द्रः॥ छन्दः—१, ३, ८ त्रिष्टुप्; २, ४, ९ निचृत्त्रिष्टुप्; ५ विराट् त्रिष्टुप्; ६ पादनिचृत्त्रिष्टुप्; ७ जगती॥ स्वरः—१-६, ८, ९ धैवतः; ७ निषादः॥

॥ ९॥ इमं नो अग्न उप यज्ञमेहि पञ्चयामं त्रिवृतं सप्ततन्तुम्।
असो हव्यवाळुत नः पुरोगा ज्योगेव दीर्घं तम आशयिष्ठाः॥ १॥
अदेवाद्देवः प्रचता गुहा यन्प्रपश्यमानो अमृतत्वमेमि ।
शिवं यत्सन्तमशिवो जहामि स्वात्सख्यादरणीं नाभिमेमि॥ २॥
पश्यन्नन्यस्या अतिथिं वयाया ऋतस्य धाम वि मिमे पुरूणि।
शंसामि पित्रे असुराय शेवमयज्ञियाद्यज्ञियं भागमेमि ॥ ३॥
बह्वीः समा अकरमन्तरस्मिन्निन्द्रं वृणानः पितरं जहामि ।
अग्निः सोमो वरुणास्ते च्यवन्ते पर्यावर्द्रष्ट्रं तदवाम्यायन् ॥ ४॥
निर्मीया उ त्ये असुरा अभूवन्त्वं च मा वरुण कामयासै ।
ऋतेन राजन्नृतं विविञ्चन्मम राष्ट्रस्याधिपत्यमेहि ॥ ५॥
॥ १०॥ इदं स्वरिदमिदास वाममयं प्रकाश उर्वन्तरिक्षम् ।
हनाव वृत्रं निरेहि सोम हविष्ट्वा सन्तं हविषा यजाम ॥ ६॥
कविः केवित्वा दिवि रूपमासजदप्रभूती वरुणो निरपः सृजत्।
क्षेमं कृण्वाना जनयो न सिन्धवस्ता अस्य वर्णं शुचयो भरिभ्रति॥ ७॥
ता अस्य ज्येष्ठमिन्द्रियं सचन्ते ता ईमा क्षेति स्वधया मदन्तीः।
ता ईं विशो न राजानं वृणाना बीभत्सुवो अप वृत्रादतिष्ठन्॥ ८॥
बीभत्सूनां सयुजं हंसमाहुरपां दिव्यानां सख्ये चरन्तम्।
अनुष्टुभमनु चर्चूर्यमाणमिन्द्रं नि चिक्युः कवयो मनीषा॥ ९॥

[१२५] पञ्चविंशत्युत्तरशततमं सूक्तम्

ऋषिः—वागाम्भृणी॥ देवता—वागाम्भृणी॥ छन्दः—१, ३, ७, ८ विराट्त्रिष्टुप्; २ पादनिचृज्जगती; ४, ५ त्रिष्टुप्; ६ निचृत्त्रिष्टुप्॥ स्वरः—१, ३-८ धैवतः; २ निषादः॥

॥ ११॥ अहं रुद्रेभिर्वसुभिश्चराम्यहमादित्यैरुत विश्वदेवैः ।
अहं मित्रावरुणोभा बिभर्म्यहमिन्द्राग्नी अहमश्विनोभा ॥ १॥

अहं सोममाहनसं बिभर्म्यहं त्वष्टारमुत पूषणं भगम् ।
अहं ददामि द्रविणं हविष्मते सुप्राव्ये३ यजमानाय सुन्वते ॥ २ ॥
अहं राष्ट्री संगमनी वसूनां चिकितुषी प्रथमा यज्ञियानाम् ।
तां मा देवा व्यदधुः पुरुत्रा भूरिस्थात्रां भूर्यावेशयन्तीम् ॥ ३ ॥
मया सो अन्नमत्ति यो विपश्यति यः प्राणिति य ईं शृणोत्युक्तम् ।
अमन्तवो मां त उप क्षियन्ति श्रुधि श्रुत श्रद्धिवं ते वदामि ॥ ४ ॥
अहमेव स्वयमिदं वदामि जुष्टं देवेभिरुत मानुषेभिः ।
यं कामये तंतमुग्रं कृणोमि तं ब्रह्माणं तमृषिं तं सुमेधाम् ॥ ५ ॥
॥ १२ ॥ अहं रुद्राय धनुरा तनोमि ब्रह्मद्विषे शरवे हन्तवा उ ।
अहं जनाय समदं कृणोम्यहं द्यावापृथिवी आ विवेश ॥ ६ ॥
अहं सुवे पितरमस्य मूर्धन्मम योनिरप्स्व१न्तः समुद्रे ।
ततो वि तिष्ठे भुवनानु विश्वोतामूं द्यां वर्ष्मणोप स्पृशामि ॥ ७ ॥
अहमेव वात इव प्र वाम्यारभमाणा भुवनानि विश्वा ।
परो दिवा पर एना पृथिव्यैतावती महिना सं बभूव ॥ ८ ॥

[१२६] षड्विंशत्युत्तरशततमं सूक्तम्

ऋषिः—कुल्मलबर्हिषः शैलूषिरंहोमुग्वा वामदेव्यः ॥ देवता—विश्वे देवाः ॥ छन्दः—१, ५, ६ निचृद्बृहती; २-४ विराड्बृहती; ७ बृहती; ८ आर्चीस्वराट्त्रिष्टुप् ॥ स्वरः—१-७ मध्यमः; ८ धैवतः ॥

॥ १३ ॥ न तमंहो न दुरितं देवासो अष्ट मर्त्यम् ।
सजोषसो यमर्यमा मित्रो नयन्ति वरुणो अति द्विषः ॥ १ ॥
तद्धि वयं वृणीमहे वरुण मित्रार्यमन् ।
येना निरंहसो यूयं पाथ नेथा च मर्त्यमति द्विषः ॥ २ ॥
ते नूनं नोऽयमूतये वरुणो मित्रो अर्यमा ।
नयिष्ठा उ नो नेषणि पर्षिष्ठा उ नः पर्षण्यति द्विषः ॥ ३ ॥
यूयं विश्वं परि पाथ वरुणो मित्रो अर्यमा ।
युष्माकं शर्मणि प्रिये स्याम सुप्रणीतयोऽति द्विषः ॥ ४ ॥
आदित्यासो अति स्त्रिधो वरुणो मित्रो अर्यमा ।
उग्रं मरुद्धी रुद्रं हुवेमेन्द्रमग्निं स्वस्तयेऽति द्विषः ॥ ५ ॥

नेतारो॑ ऊ षु णस्तिरो॒ वरु॑णो मि॒त्रो अ॑र्य॒मा ।
अति॒ विश्वा॑नि दुरि॒ता राजा॑नश्चर्षणी॒नामति॒ द्विषः॑ ॥ ६ ॥
शु॒नम॒स्मभ्य॑मू॒तये॒ वरु॑णो मि॒त्रो अ॑र्य॒मा ।
शर्म॑ यच्छन्तु स॒प्रथ॑ आदि॒त्यासो॒ यदी॑म॒हे अति॒ द्विषः॑ ॥ ७ ॥
यथा॑ ह॒ त्यद्व॑सवो गौ॒र्यं॑ चित्प॒दि षि॒ताममु॑ञ्चता यजत्राः ।
ए॒वो ष्व१॑स्मन्मु॑ञ्चता॒ व्यं॑हः प्र॒ तार्यग्ने॒ प्रत॑रं॒ न॒ आयुः॑ ॥ ८ ॥

[१२७] सप्तविंशत्युत्तरशततमं सूक्तम्

ऋषिः—कुशिकः सौभरो रात्रिर्वा भारद्वाजी ॥ देवता—रात्रिस्तवः ॥ छन्दः—१, ३, ६ विराड्गायत्री; २ पादनिचृद्गायत्री; ४, ५, ८ गायत्री; ७ निचृद्गायत्री ॥ स्वरः—षड्जः ॥

॥ १४ ॥ रात्री॒ व्य॑ख्यदाय॒ती पु॑रु॒त्रा दे॒व्य१॑क्षभिः । विश्वा॒ अधि॒ श्रियो॑ऽ धित ॥ १ ॥
ओर्वप्रा॒ अम॑र्त्या नि॒वतो॑ दे॒व्यु१॑द्वतः॑ । ज्योति॑षा बाधते॒ तमः॑ ॥ २ ॥
निरु॒ स्वसा॑रमस्कृतो॒षसं॑ दे॒व्या॑यती । अपे॑दु॒ हास॑ते॒ तमः॑ ॥ ३ ॥
सा नो॑ अ॒द्य यस्या॑ व॒यं नि ते॒ याम॒न्नवि॑क्ष्महि । वृ॒क्षे न व॑स॒तिं वयः॑ ॥ ४ ॥
नि ग्रामा॑सो अविक्षत॒ नि प॒द्वन्तो॒ नि प॒क्षिणः॑ । नि श्ये॒नास॑श्चिद॒र्थिनः॑ ॥ ५ ॥
या॒वया॑ वृ॒क्यं१॑ वृ॒कं य॒वय॑ स्ते॒नमू॑र्म्ये । अथा॑ नः सु॒तरा॑ भव ॥ ६ ॥
उप॑ मा॒ पेपि॑शत्तमः कृ॒ष्णं व्य॑क्तमस्थित । उष॑ ऋ॒णेव॑ यातय ॥ ७ ॥
उप॑ ते॒ गा इ॒वाक॑रं वृणी॒ष्व दु॑हितर्दिवः । रात्रि॒ स्तोमं॑ न जिग्युषे॑ ॥ ८ ॥

[१२८] अष्टाविंशत्युत्तरशततमं सूक्तम्

ऋषिः—विहव्यः ॥ देवता—विश्वे देवाः ॥ छन्दः—१, ३ विराट्त्रिष्टुप्; २, ५, ८ त्रिष्टुप्; ३, ६ निचृत्त्रिष्टुप्; ७ भुरिक्त्रिष्टुप्; ९ पादनिचृज्जगती ॥ स्वरः—१-८ धैवतः; ९ निषादः ॥

॥ १५ ॥ मम॒ाग्ने॒ वर्चो॑ विह॒वेष्व॑स्तु व॒यं त्वेन्धा॑नास्त॒न्वं॑ पुषेम ।
मह्यं॑ नमन्तां॒ प्र॒दिश॒श्चत॑स्र॒स्त्वया॑ध्य॒क्षेण॒ पृत॑ना जयेम ॥ १ ॥
मम॑ दे॒वा वि॑ह॒वे स॑न्तु॒ सर्व॒ इन्द्र॑वन्तो म॒रुतो॒ विष्णु॑र॒ग्निः ।
मम॒ान्तरि॑क्षमु॒रुलो॑कमस्तु॒ मह्यं॒ वातः॑ पवतां॒ काम॑े अ॒स्मिन् ॥ २ ॥
मयि॑ दे॒वा द्रवि॑ण॒मा य॑जन्तां॒ मय्या॒शीर॑स्तु॒ मयि॑ दे॒वहू॑तिः ।
दैव्या॒ होता॑रो वनुषन्त॒ पूर्वेऽ रि॑ष्टाः स्याम त॒न्वा॑ सु॒वीराः॑ ॥ ३ ॥

मह्यं यजन्तु मम यानि हव्याकूतिः सत्या मनसो मे अस्तु।
एनो मा नि गां कतमच्चनाहं विश्वे देवासो अधि वोचता नः॥ ४॥
देवीः षळुर्वीरुरु नः कृणोत विश्वे देवास इह वीरयध्वम्।
मा हास्महि प्रजया मा तनूभिर्मा रधाम द्विषते सोम राजन्॥ ५॥
॥ १६॥ अग्ने मन्युं प्रतिनुदन्परेषामदब्धो गोपाः परि पाहि नस्त्वम्।
प्रत्यञ्चो यन्तु निगुतः पुनस्तेऽ३मैषां चित्तं प्रबुधां वि नेशत्॥ ६॥
धाता धातॄणां भुवनस्य यस्पतिर्देवं त्रातारमभिमातिषाहम्।
इमं यज्ञमश्विनोभा बृहस्पतिर्देवाः पान्तु यजमानं न्यर्थात्॥ ७॥
उरुव्यचा नो महिषः शर्म यंसदस्मिन्हवे पुरुहूतः पुरुक्षुः।
स नः प्रजायै हर्यश्व मृळयेन्द्र मा नो रीरिषो मा परा दाः॥ ८॥
ये नः सपत्ना अप ते भवन्त्विन्द्राग्निभ्यामव बाधामहे तान्।
वसवो रुद्रा आदित्या उपरिस्पृशं मोग्रं चेत्तारमधिराजमक्रन्॥ ९॥

एकादशोऽनुवाकः [१२९] एकोनत्रिंशदुत्तरशततमं सूक्तम्

ऋषिः—प्रजापतिः परमेष्ठी॥ देवता—भाववृत्तम्॥ छन्दः—१-३ निचृत्त्रिष्टुप्; ४-६ त्रिष्टुप्; ७ पादनिचृत्त्रिष्टुप्॥ स्वरः—धैवतः॥

॥ १७॥ नासदासीन्नो सदासीत्तदानीं नासीद्रजो नो व्योमा परो यत्।
किमावरीवः कुह कस्य शर्मन्नम्भः किमासीद्गहनं गभीरम्॥ १॥
न मृत्युरासीदमृतं न तर्हि न रात्र्या अह्न आसीत्प्रकेतः ।
आनीदवातं स्वधया तदेकं तस्माद्धान्यन्न परः किं चनास॥ २॥
तम आसीत्तमसा गूळ्हमग्रेऽ प्रकेतं सलिलं सर्वमा इदम् ।
तुच्छ्येनाभ्वपिहितं यदासीत्तपसस्तन्महिनाजायतैकम् ॥ ३॥
कामस्तदग्रे समवर्तताधि मनसो रेतः प्रथमं यदासीत्।
सतो बन्धुमसति निरविन्दन्हृदि प्रतीष्या कवयो मनीषा॥ ४॥
तिरश्चीनो विततो रश्मिरेषामधः स्विदासी३दुपरि स्विदासी३त्।
रेतोधा आसन्महिमान आसन्त्स्वधा अवस्तात्प्रयतिः परस्तात्॥ ५॥
को अद्धा वेद क इह प्र वोचत्कुत आजाता कुत इयं विसृष्टिः।
अर्वाग्देवा अस्य विसर्जनेनाथा को वेद यत आबभूव॥ ६॥

इ॒यं वि॒सृ॒ष्टिर्यत॑ आब॒भूव॒ यदि॑ वा द॒धे यदि॑ वा॒ न।
यो अ॒स्याध्य॑क्षः पर॒मे व्यो॑म॒न्त्सो अ॒ङ्ग वे॑द॒ यदि॑ वा॒ न वेद॑॥ ७॥

[१३०] त्रिंशदुत्तरशततमं सूक्तम्

ऋषिः—यज्ञः प्राजापत्यः॥ देवता—भाववृत्तम्॥ छन्दः—१ विराड्जगती; २ भुरिक्त्रिष्टुप्; ३, ६, ७ त्रिष्टुप्; ४ विराट्त्रिष्टुप्; ५ निचृत्त्रिष्टुप्॥ स्वरः—१ निषादः; २-७ धैवतः॥

॥ १८॥ यो य॒ज्ञो वि॒श्वत॒स्तन्तु॑भिस्त॒त एक॑शतं देवक॒र्मेभि॒रायत॑ः।
इ॒मे व॑यन्ति पि॒तरो॒ य आ॑य॒युः प्र व॒याप॑ व॒येत्यास॑ते त॒ते॥ १॥
पुमाँ॑ एनं तनुत उत्कृ॒णत्ति॒ पुमा॒न्वि त॑त्ने॒ अधि॒ नाके॑ अ॒स्मिन्।
इ॒मे म॒यूखा॒ उप॑ सेदुरू॒ सद॒ः सामा॑नि चक्रु॒स्तस॑रा॒ण्योत॑वे॥ २॥
कासी॑त्प्र॒मा प्र॑ति॒मा किं नि॒दान॒माज्यं॑ किमा॑सीत्परि॒धिः क आ॑सीत्।
छन्द॒ः किमा॑सी॒त्प्रउ॑गं॒ किमु॒क्थं यद्दे॒वा दे॒वमय॑जन्त॒ विश्वे॑॥ ३॥
अ॒ग्नेर्गा॑य॒त्र्य॑भवत्स॒युग्वो॒ष्णिह॑या॒ सवि॒ता सं ब॑भूव ।
अ॒नु॒ष्टु॒भा॒ सोम॑ उ॒क्थैर्म॑हस्वा॒न्बृ॒ह॒स्पते॑र्बृ॒ह॒ती वाच॑मावत् ॥ ४॥
वि॒रा॒ण्मि॒त्रावरु॑णयोरभि॒श्रीरि॑न्द्र॒स्य त्रि॒ष्टु॒बि॒ह भा॒गो अह्न॑ः ।
विश्वा॑न्दे॒वाञ्ज॑ग॒त्या वि॑वेश॒ तेन॑ चाक्लृ॒प्र ऋष॑यो मनु॒ष्या॑ः॥ ५॥
चा॒क्लृ॒प्रे तेन॒ ऋष॑यो मनु॒ष्या॑ य॒ज्ञे जा॒ते पि॒तरो॑ नः पु॒रा॒णे।
पश्य॑न्मन्ये॒ मन॑सा॒ चक्ष॑सा॒ तान्य इ॒मं य॒ज्ञम॑य॒जन्त॒ पूर्वे॑॥ ६॥
स॒हस्तो॑माः स॒हछ॑न्दस आवृत॑ः स॒हप्र॑मा॒ ऋष॑यः स॒प्त दैव्या॑ः।
पूर्वे॑षां पन्था॑मनु॒दृश्य॒ धीरा॑ अ॒न्वाले॑भिरे र॒थ्यो॒३॒ न र॒श्मीन्॥ ७॥

[१३१] एकत्रिंशदुत्तरशततमं सूक्तम्

ऋषिः—सुकीर्तिः काक्षीवतः॥ देवता—१-३, ६, ७ इन्द्रः; ४, ५ अश्विनौ॥ छन्दः—१ त्रिष्टुप्; २ निचृत्त्रिष्टुप्; ३ विराट्त्रिष्टुप्; ४ निचृदनुष्टुप्; ५, ६, ७ पादनिचृत्त्रिष्टुप्॥ स्वरः—१-३, ५-७ धैवतः; ४ गान्धारः॥

॥ १९॥ अप॒ प्राच॑ इन्द्र॒ विश्वाँ॑ अ॒मित्रा॒नपापा॑चो अभिभूते नुदस्व।
अपोदी॑चो॒ अप॑ शूरा॒धरा॑च॒ उरौ॒ यथा॒ तव॒ शर्म॒न्मदे॑म॥ १॥
कु॒विद॒ङ्ग यव॑मन्तो॒ यवं॑ चि॒द्यथा॒ दान्त्य॑नुपू॒र्वं वि॒यूय॑ ।
इ॒हेहै॑षां कृणुहि॒ भोज॑नानि॒ ये ब॒र्हिषो॒ नमो॑वृ॒क्तिं न ज॒ग्मुः॥ २॥
न॒हि स्थूर्यृ॑तु॒था या॒तम॑स्ति॒ नोत श्रवो॑ विविदे संग॒मेषु॑।
ग॒व्यन्त॒ इन्द्रं॑ स॒ख्याय॒ विप्रा॑ अश्वा॒यन्तो॒ वृष॑णं वा॒जय॑न्तः॥ ३॥

युवं सुरामंमश्विना नमुचावासुरे सचा ।
विपिपाना शुभस्पती इन्द्रं कर्मस्वावतम् ॥ ४ ॥
पुत्रमिव पितरावश्विनोभेन्द्रावथुः काव्यैर्दंसनाभिः ।
यत्सुरामं व्यपिबः शचीभिः सरस्वती त्वा मघवन्नभिष्णक् ॥ ५ ॥
इन्द्रः सुत्रामा स्ववाँ अवोभिः सुमृळीको भवतु विश्ववेदाः ।
बाधतां द्वेषो अभयं कृणोतु सुवीर्यस्य पतयः स्याम ॥ ६ ॥
तस्य वयं सुमतौ यज्ञियस्यापि भद्रे सौमनसे स्याम ।
स सुत्रामा स्ववाँ इन्द्रो अस्मे आराच्चिद् द्वेषः सनुतर्युयोतु ॥ ७ ॥

[१३२] द्वात्रिंशदुत्तरशततमं सूक्तम्

ऋषिः—शकपूतो नार्मेधः ॥ देवता—१ लिङ्गोक्ताः; २-७ मित्रावरुणौ ॥ छन्दः—१ बृहती; २, ४ पादनिचृत्पङ्क्तिः; ३ पङ्क्तिः; ५, ६ विराट्पङ्क्तिः; ७ महासतोबृहती ॥ स्वरः—१, ७ मध्यमः; २-६ पञ्चमः ॥

॥ २० ॥ ईजानमिद् द्यौर्गूर्तावसुरीजानं भूमिरभि प्रभूषणि ।
ईजानं देवावश्विनावभि सुम्नैरवर्धताम् ॥ १ ॥
ता वां मित्रावरुणा धारयत्क्षिती सुषुम्नेषितत्वता यजामसि ।
युवोः क्राणाय सख्यैरभि ष्याम रक्षसः ॥ २ ॥
अधा चिन्नु यद्दिधिषामहे वामभि प्रियं रेक्णः पत्यमानाः ।
दद्वाँ वा यत्पुष्यति रेक्णः सम्वारन्नकिरस्य मघानि ॥ ३ ॥
असावन्यो असुर सूयत द्यौस्त्वं विश्वेषां वरुणासि राजा ।
मूर्धा रथस्य चाकन्नैतावतैनसान्तकधुक् ॥ ४ ॥
अस्मिन्त्स्वे३ तच्छकपूत एनो हिते मित्रे निगतान्हन्ति वीरान् ।
अवोर्वा यद्धात्तनूष्ववः प्रियासु यज्ञियास्ववी ॥ ५ ॥
युवोर्हि मातादितिर्विचेतसा द्यौर्न भूमिः पयसा पुपूतनि ।
अव प्रिया दिदिष्टन सूरो निनिक्त रश्मिभिः ॥ ६ ॥
युवं ह्यप्रराजावसीदतं तिष्ठद्रथं न धूर्षदं वनर्षदम् ।
ता नः कणूकयन्तीर्नृमेधस्तत्रे अंहसः सुमेधस्तत्रे अंहसः ॥ ७ ॥

[१३३] त्रयस्त्रिंशदुत्तरशततमं सूक्तम्

ऋषिः—सुदाः पैजवनः ॥ देवता—इन्द्रः ॥ छन्दः—१-३ शक्वरी; ४-६ महापङ्क्तिः; ७ विराट्त्रिष्टुप् ॥ स्वरः—१-३, ७ धैवतः; ४-६ पञ्चमः ॥

॥ २१ ॥ प्रो ष्वस्मै पुरोरथमिन्द्राय शूषमर्चत ।
अभीके चिदु लोककृत्संगे समत्सु वृत्रहास्माकं बोधि चोदिता
नभन्तामन्यकेषां ज्याका अधि धन्वसु ॥ १ ॥
त्वं सिन्धूँरवासृजोऽधराचो अहन्नहिम् ।
अशत्रुरिन्द्र जज्ञिषे विश्वं पुष्यसि वार्यं तं त्वा परि ष्वजामहे
नभन्तामन्यकेषां ज्याका अधि धन्वसु ॥ २ ॥
वि षु विश्वा अरातयोऽर्यो नशन्त नो धियः ।
अस्तासि शत्रवे वधं यो न इन्द्र जिघांसति या ते रातिर्ददिर्वसु
नभन्तामन्यकेषां ज्याका अधि धन्वसु ॥ ३ ॥
यो न इन्द्राभितो जनो वृकायुरादिदेशति ।
अधस्पदं तमीं कृधि विबाधो असि सासहिर्नभन्तामन्यकेषां
ज्याका अधि धन्वसु ॥ ४ ॥
यो न इन्द्राभिदासति सनाभिर्यश्च निष्ट्यः ।
अव तस्य बलं तिर महीव द्यौरध त्मना नभन्तामन्यकेषां
ज्याका अधि धन्वसु ॥ ५ ॥
वयमिन्द्र त्वायवः सखित्वमा रभामहे ।
ऋतस्य नः पथा नयाति विश्वानि दुरिता नभन्तामन्यकेषां
ज्याका अधि धन्वसु ॥ ६ ॥
अस्मभ्यं सु त्वमिन्द्र तां शिक्ष या दोहते प्रति वरं जरित्रे ।
अच्छिद्रोधनी पीपयद्यथा नः सहस्रधारा पयसा मही गौः ॥ ७ ॥

[१३४] चतुस्त्रिंशदुत्तरशततमं सूक्तम्

ऋषिः—१-६ मान्धाता यौवनाश्वः; ६, ७ गोधा ॥ देवता—इन्द्रः ॥
छन्दः—१-६ महापङ्क्तिः; ७ पङ्क्तिः ॥ स्वरः—पञ्चमः ॥

॥ २२ ॥ उभे यदिन्द्र रोदसी आपप्राथोषाइव ।
महान्तं त्वा महीनां सम्राजं चर्षणीनां
देवी जनित्र्यजीजनद्भद्रा जनित्र्यजीजनत् ॥ १ ॥
अव स्म दुर्हणायतो मर्तस्य तनुहि स्थिरम् ।
अधस्पदं तमीं कृधि यो अस्माँ आदिदेशति
देवी जनित्र्यजीजनद्भद्रा जनित्र्यजीजनत् ॥ २ ॥
अव त्या बृहतीरिषो विश्वश्चन्द्रा अमित्रहन् ।
शचीभिः शक्र धूनुहीन्द्र विश्वाभिरूतिभिर्देवी
जनित्र्यजीजनद्भद्रा जनित्र्यजीजनत् ॥ ३ ॥
अव यत्त्वं शतक्रतविन्द्र विश्वानि धूनुषे ।
रयिं न सुन्वते सचा सहस्त्रिणीभिरूतिभिर्देवी
जनित्र्यजीजनद्भद्रा जनित्र्यजीजनत् ॥ ४ ॥
अव स्वेदाइवाभितो विष्वक्पतन्तु दिद्यवः ।
दूवीयाइव तन्तवो व्यस्मदेतु दुर्मतिर्देवी
जनित्र्यजीजनद्भद्रा जनित्र्यजीजनत् ॥ ५ ॥
दीर्घं ह्यङ्कुशं यथा शक्तिं बिभर्षि मन्तुमः ।
पूर्वेण मघवन्पदाजो वयां यथा यमो देवी
जनित्र्यजीजनद्भद्रा जनित्र्यजीजनत् ॥ ६ ॥
नकिर्देवा मिनीमसि नकिरा योपयामसि मन्त्रश्रुत्यं चरामसि।
पक्षेभिरपिकक्षेभिरत्राभि सं रभामहे ॥ ७ ॥

[१३५] पञ्चत्रिंशदुत्तरशततमं सूक्तम्

ऋषिः—कुमारो यामायनः ॥ देवता—यमः ॥ छन्दः—१-३, ५, ६ अनुष्टुप्;
४ विराडनुष्टुप्; ७ भुरिगनुष्टुप् ॥ स्वरः—गान्धारः ॥

॥ २३ ॥ यस्मिन्वृक्षे सुपलाशे देवैः संपिबते यमः ।
अत्रा नो विश्पतिः पिता पुराणाँ अनु वेनति ॥ १ ॥

पुराणाँ अनुवेनन्तं चरन्तं पापयामुया ।
असूयन्नभ्यचाकशं तस्मा अस्पृहयं पुनः ॥ २ ॥
यं कुमार नवं रथमचक्रं मनसाकृणोः ।
एकेषं विश्वतः प्राञ्चमपश्यन्नधि तिष्ठसि ॥ ३ ॥
यं कुमार प्रावर्तयो रथं विप्रेभ्यस्परि ।
तं सामानु प्रावर्तत समितो नाव्याहितम् ॥ ४ ॥
कः कुमारमजनयद्रथं को निरवर्तयत् ।
कः स्वित्तद्य नो ब्रूयादनुदेयी यथाभवत् ॥ ५ ॥
यथाभवदनुदेयी ततो अग्रमजायत ।
पुरस्ताद् बुध्न आततः पश्चान्निरयणं कृतम् ॥ ६ ॥
इदं यमस्य सादनं देवमानं यदुच्यते ।
इयमस्य धम्यते नाळीरयं गीर्भिः परिष्कृतः ॥ ७ ॥

[१३६] षट्त्रिंशदुत्तरशततमं सूक्तम्

ऋषिः—मुनयो वातरशनाः । १ जूतिः; २ वातजूतिः; ३, विप्रजूतिः; ४ वृषाणकः; ५ करिक्रतः; ६ एतशः; ७ ऋष्यशृङ्गः ॥ देवता—केशिनः ॥ छन्दः—१ विराड् अनुष्टुप्; २-४, ७ अनुष्टुप्; ५, ६ निचृदनुष्टुप् ॥ स्वरः—गान्धारः ॥

केश्यग्निं केशी विषं केशी बिभर्ति रोदसी ।
॥ २४ ॥ केशी विश्वं स्वर्दृशे केशीदं ज्योतिरुच्यते ॥ १ ॥
मुनयो वातरशनाः पिशङ्गा वसते मला ।
वातस्यानु ध्राजिं यन्ति यद्देवासो अविक्षत ॥ २ ॥
उन्मदिता मौनेयेन वाताँ आ तस्थिमा वयम् ।
शरीरेदस्माकं यूयं मर्तासो अभि पश्यथ ॥ ३ ॥
अन्तरिक्षेण पतति विश्वा रूपावचाकशत् ।
मुनिर्देवस्यदेवस्य सौकृत्याय सखा हितः ॥ ४ ॥
वातस्याश्वो वायोः सखाथो देवेषितो मुनिः ।
उभौ समुद्रावा क्षेति यश्च पूर्व उतापरः ॥ ५ ॥
अप्सरसां गन्धर्वाणां मृगाणां चरणे चरन् ।
केशी केतस्य विद्वान्त्सखा स्वादुर्मदिन्तमः ॥ ६ ॥

वायुरस्मा उपामन्थत्पिनष्टि स्मा कुनन्नमा ।
केशी विषस्य पात्रेण यद्रुद्रेणापिबत्सह ॥ ७ ॥

[१३७] सप्तत्रिंशदुत्तरशततमं सूक्तम्

ऋषिः—सप्त ऋषय एकर्चाः ॥ देवता—विश्वे देवाः ॥ छन्दः—१, ४, ६ अनुष्टुप्; २, ३, ५, ७ निचृदनुष्टुप् ॥ स्वरः—गान्धारः ॥

॥ २५ ॥ उत देवा अवहितं देवा उन्नयथा पुनः ।
उतागश्चक्रुषं देवा देवा जीवयथा पुनः ॥ १ ॥
द्वाविमौ वातौ वात आ सिन्धोरा परावतः ।
दक्षं ते अन्य आ वातु परान्यो वातु यद्रपः ॥ २ ॥
आ वात वाहि भेषजं वि वात वाहि यद्रपः ।
त्वं हि विश्वभेषजो देवानां दूत ईयसे ॥ ३ ॥
आ त्वागमं शन्तातिभिरथो अरिष्टतातिभिः ।
दक्षं ते भद्रमाभार्षं परा यक्ष्मं सुवामि ते ॥ ४ ॥
त्रायन्तामिह देवास्त्रायतां मरुतां गणः ।
त्रायन्तां विश्वा भूतानि यथायमरपा असत् ॥ ५ ॥
आप इद्वा उ भेषजीरापो अमीवचातनीः ।
आपः सर्वस्य भेषजीस्तास्ते कृण्वन्तु भेषजम् ॥ ६ ॥
हस्ताभ्यां दशशाखाभ्यां जिह्वा वाचः पुरोगवी ।
अनामयित्नुभ्यां त्वा ताभ्यां त्वोप स्पृशामसि ॥ ७ ॥

[१३८] अष्टात्रिंशदुत्तरशततमं सूक्तम्

ऋषिः—अङ्ग औरवः ॥ देवता—इन्द्रः ॥ छन्दः—१, ४, ६ पादनिचृज्जगती; २ निचृज्जगती; ३, ५ विराड्जगती ॥ स्वरः—निषादः ॥

॥ २६ ॥ तव त्य इन्द्र सख्येषु वह्नय ऋतं मन्वाना व्यदर्दिरुर्वलम् ।
यत्रा दशस्यन्नुषसो रिणन्नपः कुत्साय मन्मन्नह्याश्च दंसयः ॥ १ ॥
अवासृजः प्रस्वः श्वञ्चयो गिरीनुदाज उस्रा अपिबो मधु प्रियम् ।
अवर्धयो वनिनो अस्य दंससा शुशोच सूर्य ऋतजातया गिरा ॥ २ ॥
वि सूर्यो मध्ये अमुचद्रथं दिवो विदद्दासाय प्रतिमानमार्यः ।
दृळ्हानि पिप्रोरसुरस्य मायिन इन्द्रो व्यास्यच्चकृवाँ ऋजिश्वना ॥ ३ ॥

अनाधृष्टानि धृषितो व्यास्यन्निधींरदेवाँ अमृणद्यास्यः ।
मासेव सूर्यो वसु पुर्यमा ददे गृणानः शत्रूँरशृणाद्विरुक्मता ॥ ४ ॥
अयुद्धसेनो विभ्वा विभिन्दता दाशद् वृत्रहा तुज्यानि तेजते ।
इन्द्रस्य वज्रादबिभेदभिश्नथः प्राक्रामच्छुन्ध्यूरजहादुषा अनः ॥ ५ ॥
एता त्या ते श्रुत्यानि केवला यदेक एकमकृणोरयज्ञम् ।
मासां विधानमदधा अधि द्यवि त्वया विभिन्नं भरति प्रधिं पिता ॥ ६ ॥

[१३९] एकोनचत्वारिंशदुत्तरशततमं सूक्तम्

ऋषिः—विश्वावसुर्दैवगन्धर्वः ॥ देवता—१-३ सविता; ४-६ विश्वावसुः ॥ छन्दः—१, २, ४-६ त्रिष्टुप्; ३ विराट्त्रिष्टुप् ॥ स्वरः—धैवतः ॥

॥ २७ ॥ सूर्यरश्मिर्हरिकेशः पुरस्तात्सविता ज्योतिरुदयाँ अजस्रम् ।
तस्य पूषा प्रसवे याति विद्वान्त्सम्पश्यन्विश्वा भुवनानि गोपाः ॥ १ ॥
नृचक्षा एष दिवो मध्य आस्त आपप्रिवान्रोदसी अन्तरिक्षम् ।
स विश्वाचीरभि चष्टे घृताचीरन्तरा पूर्वमपरं च केतुम् ॥ २ ॥
रायो बुध्नः संगमनो वसूनां विश्वा रूपाभि चष्टे शचीभिः ।
देवइव सविता सत्यधर्मेन्द्रो न तस्थौ समरे धनानाम् ॥ ३ ॥
विश्वावसुं सोम गन्धर्वमापो ददृशुषीस्तदृतेना व्यायन् ।
तदन्ववैदिन्द्रो रारहाण आसां परि सूर्यस्य परिधींरपश्यत् ॥ ४ ॥
विश्वावसुरभि तन्नो गृणातु दिव्यो गन्धर्वो रजसो विमानः ।
यद्वा घा सत्यमुत यन्न विद्म धियो हिन्वानो धिय इन्नो अव्याः ॥ ५ ॥
सस्निमविन्दच्चरणे नदीनामपावृणोद्दुरो अश्मव्रजानाम् ।
प्रासां गन्धर्वो अमृतानि वोचदिन्द्रो दक्षं परि जानादहीनाम् ॥ ६ ॥

[१४०] चत्वारिंशदुत्तरशततमं सूक्तम्

ऋषिः—अग्निः पावकः ॥ देवता—अग्निः ॥ छन्दः—१, ३, ४, निचृत्पङ्क्तिः; २ भुरिक्पङ्क्तिः; ५ संस्तारपङ्क्तिः; ६ विराट्त्रिष्टुप् ॥ स्वरः—१-५ पञ्चमः; ६ धैवतः ॥

॥ २८ ॥ अग्ने तव श्रवो वयो महि भ्राजन्ते अर्चयो विभावसो ।
बृहद्भानो शवसा वाजमुक्थ्यं दधासि दाशुषे कवे ॥ १ ॥
पावकवर्चाः शुक्रवर्चा अनूनवर्चा उदियर्षि भानुना ।
पुत्रो मातरा विचरन्नुपावसि पृणक्षि रोदसी उभे ॥ २ ॥

ऊर्जो॑ नपाज्जातवेदः सुशस्तिभि॒र्मन्द॑स्व धीतिभि॑र्हितः ।
त्वे इ॒षः सं द॑धुर्भू॒रिवर्पसश्चित्रो॑तयो वा॒मजा॑ताः ॥ ३ ॥
इ॒र॒ज्यन्न॑ग्ने प्रथयस्व जन्तुभि॑र॒स्मे रायो॑ अमर्त्य ।
स द॑र्श॒तस्य॒ वपु॑षो॒ वि रा॑जसि पृणक्षि॑ सान॒सिं क्रतु॑म् ॥ ४ ॥
इ॒ष्क॒र्तार॑मध्व॒रस्य॒ प्रचे॑तसं क्षय॒न्तं राध॑सो म॒हः ।
रा॒तिं वा॒मस्य॑ सुभगां म॒हीमि॑षं दधा॑सि सान॒सिं र॒यिम् ॥ ५ ॥
ऋ॒ता॒वा॑नं महि॒षं वि॒श्वद॑र्शतम॒ग्निं सु॒म्नाय॑ दधिरे पु॒रो जना॑ः ।
श्रुत्क॑र्णं स॒प्रथ॑स्तमं त्वा गि॒रा दैव्यं॑ मानु॒षा यु॒गा ॥ ६ ॥

[१४१] एकचत्वारिंशदुत्तरशततमं सूक्तम्

ऋषिः—अग्निस्तापसः ॥ देवता—विश्वे देवाः ॥ छन्दः—१, २ निचृदनुष्टुप्; ३, ६ विराडनुष्टुप्; ४, ५ अनुष्टुप् ॥ स्वरः—गान्धारः ॥

॥ २९ ॥ अग्ने॒ अच्छा॑ वदे॒ह नः॑ प्र॒त्यङ् नः॑ सु॒मना॑ भव ।
प्र नो॑ यच्छ विशस्पते धन॒दा अ॑सि न॒स्त्वम् ॥ १ ॥
प्र नो॑ यच्छत्वर्य॒मा प्र भग॒ः प्र बृ॒हस्पति॑ः ।
प्र दे॒वाः प्रोत सू॒नृता॑ रा॒यो दे॒वी द॑दातु नः ॥ २ ॥
सोम॑ं राजा॒न॒मव॑से॒ऽग्निं गी॒र्भिर्ह॑वामहे ।
आ॒दि॒त्यान्वि॒ष्णु॑ं सूर्य॑ं ब्र॒ह्माणं॑ च॒ बृ॒हस्पति॑म् ॥ ३ ॥
इ॒न्द्र॒वा॒यू बृ॒हस्पति॑ं सु॒हवे॒ह ह॑वामहे ।
यथा॑ नः॒ सर्व॒ इज्जन॒ः संग॑त्यां सु॒मना॒ अस॑त् ॥ ४ ॥
अ॒र्य॒मण॑ं बृ॒हस्पति॒मिन्द्रं॑ दाना॑य चोदय ।
वात॑ं विष्णु॑ं सर॑स्वतीं सवि॒तारं॑ च वा॒जिन॑म् ॥ ५ ॥
त्वं नो॑ अग्ने अ॒ग्नि॒भिर्ब्रह्म॑ य॒ज्ञं च॑ वर्धय ।
त्वं नो॑ दे॒वता॑तये रा॒यो दाना॑य चोदय ॥ ६ ॥

[१४२] द्विचत्वारिंशदुत्तरशततमं सूक्तम्

ऋषिः—शार्ङ्गाः=१, २ जरिता; ३, ४ द्रोणः; ५, ६ सारिसृक्वः; ७, ८ स्तम्बमित्रः ॥ देवता—अग्निः ॥ छन्दः—१-२ निचृज्जगती; ३, ४, ६ त्रिष्टुप्; ५ आर्चीस्वराट् त्रिष्टुप्; ७ निचृदनुष्टुप्; ८ अनुष्टुप् ॥ स्वरः—१, २ निषादः; ३-६ धैवतः; ७, ८ गान्धारः ॥

॥ ३० ॥ अ॒यम॑ग्ने जरि॒ता त्वे अ॑भू॒दपि॒ सह॑सः सूनो न॒ह्या॑न्यदस्त्याप्य॑म् ।
भ॒द्रं हि शर्म॑ त्रि॒वरू॑थमस्ति॒ त आ॒रे हिंसा॑नामप॑ दि॒द्युमा कृ॑धि ॥ १ ॥

प्रवत्ते अग्ने जनिमा पितूयतः साचीव विश्वा भुवना न्यृञ्जसे।
प्र सप्तयः प्र सनिषन्त नो धियः पुरश्चरन्ति पशुपाइव त्मना॥ २॥
उत वा उ परि वृणक्षि बप्सद्बहोरग्न उलपस्य स्वधावः।
उत खिल्या उर्वराणां भवन्ति मा ते हेतिं तविषीं चुक्रुधाम॥ ३॥
यदुद्वतो निवतो यासि बप्सत्पृथगेषि प्रगर्धिनीव सेना।
यदा ते वातो अनुवाति शोचिर्वप्तेव श्मश्रु वपसि प्र भूम॥ ४॥
प्रत्यस्य श्रेणयो ददृश्र एकं नियानं बहवो रथासः ।
बाहू यदग्ने अनुमर्मृजानो न्यङ्ङुत्तानामन्वेषि भूमिम् ॥ ५॥
उत्ते शुष्मा जिहतामुत्ते अर्चिरुत्ते अग्ने शशमानस्य वाजाः।
उच्छ्वञ्चस्व नि नम वर्धमान आ त्वाद्य विश्वे वसवः सदन्तु॥ ६॥
अपामिदं न्ययनं समुद्रस्य निवेशनम् ।
अन्यं कृणुष्वेतः पन्थां तेन याहि वशाँ अनु ॥ ७॥
आयने ते परायणे दूर्वा रोहन्तु पुष्पिणीः ।
ह्रदाश्च पुण्डरीकाणि समुद्रस्य गृहा इमे ॥ ८॥

॥ इत्यष्टमाष्टके सप्तमोऽध्यायः ॥
[सप्तमाध्याये वर्गाः ३०, सूक्तानि २३, ऋचः १७२]

अथाष्टमोऽध्यायः

[१४३] त्रिचत्वारिंशदुत्तरशततमं सूक्तम्
ऋषिः—अत्रिः साङ्ख्यः॥ देवता—अश्विनौ॥ छन्दः—१-५ अनुष्टुप्; ६ निचृदनुष्टुप्॥ स्वरः—गान्धारः॥

॥ १॥ त्यं चिदत्रिमृतजुरमर्थमश्वं न यातवे ।
कक्षीवन्तं यदी पुना रथं न कृणुथो नवम् ॥ १॥
त्यं चिदश्वं न वाजिनमरेणवो यमत्नत ।
दृळ्हं ग्रन्थिं न वि ष्यतमत्रिं यविष्ठमा रजः ॥ २॥
नरा दंसिष्ठावत्रये शुभ्रा सिषासतं धियः ।
अथा हि वां दिवो नरा पुनः स्तोमो न विशसे ॥ ३॥

चिते तद्वां सुराधसा रातिः सुमतिरश्विना ।
आ यन्नः सदने पृथौ समने पर्षथो नरा ॥ ४ ॥
युवं भुज्युं समुद्र आ रजसः पार ईङ्खितम् ।
यातमच्छा पतत्रिभिर्नासत्या सातये कृतम् ॥ ५ ॥
आ वां सुम्नैः शंयूइव मंहिष्ठा विश्ववेदसा ।
समस्मे भूषतं नरोत्सं न पिप्युषीरिषः ॥ ६ ॥

[१४४] चतुश्चत्वारिंशदुत्तरशततमं सूक्तम्

ऋषिः—सुपर्णस्ताक्ष्र्यपुत्र ऊर्ध्वकृशनो वा यामायनः ॥ देवता—इन्द्रः ॥ छन्दः—१, ३ निचृद्गायत्री; २ आर्चीस्वराड्बृहती; ४ भुरिग्गायत्री; ५ सतोबृहती; ६ निचृत्पङ्क्तिः ॥ स्वरः—१, ३, ४ षड्जः; २, ५ मध्यमः; ६ पञ्चमः ॥

॥ २ ॥ अयं हि ते अमर्त्य इन्दुरत्यो न पत्यते ।
दक्षो विश्वायुर्वेधसे ॥ १ ॥
अयमस्मासु काव्य ऋभुर्वज्रो दास्वते ।
अयं बिभर्त्यूर्ध्वकृशनं मदमृभुर्न कृत्व्यं मदम् ॥ २ ॥
घृषुः श्येनाय कृत्वन आसु स्वासु वंसगः ।
अव दीधेदहीशुवः ॥ ३ ॥
यं सुपर्णः परावतः श्येनस्य पुत्र आभरत् ।
शतचक्रं योऽ३ऽ ह्यो वर्तनिः ॥ ४ ॥
यं ते श्येनश्चारुमवृकं पदाभरदरुणं मानमन्धसः ।
एना वयो वि तार्यायुर्जीवस एना जागार बन्धुता ॥ ५ ॥
एवा तदिन्द्र इन्दुना देवेषु चिद्धारयाते महि त्यजः ।
क्रत्वा वयो वि तार्यायुः सुक्रतो क्रत्वायमस्मदा सुतः ॥ ६ ॥

[१४५] पञ्चचत्वारिंशदुत्तरशततमं सूक्तम्

ऋषिः—इन्द्राणी ॥ देवता—उपनिषत्सपत्नीबाधनम् ॥ छन्दः—१, ५ निचृदनुष्टुप्; २, ४ अनुष्टुप्; ३ आर्चीस्वराडनुष्टुप्; ६ निचृत्पङ्क्तिः ॥ स्वरः—१-५ गान्धारः; ६ पञ्चमः ॥

॥ ३ ॥ इमां खनाम्योषधिं वीरुधं बलवत्तमाम् ।
यया सपत्नीं बाधते यया संविन्दते पतिम् ॥ १ ॥
उत्तानपर्णे सुभगे देवजूते सहस्वति ।
सपत्नीं मे परा धम पतिं मे केवलं कुरु ॥ २ ॥

Library.thearyasamaj.org

उत्तराहमुत्तर उत्तरेदुत्तराभ्यः ।
अथा सपत्नी या ममाधरा साधराभ्यः ॥ ३ ॥
नह्यस्या नाम गृभ्णामि नो अस्मिन्रमते जने ।
परामेव परावतं सपत्नीं गमयामसि ॥ ४ ॥
अहमस्मि सहमानाथ त्वमसि सासहिः ।
उभे सहस्वती भूत्वी सपत्नीं मे सहावहै ॥ ५ ॥
उप ते ऽधां सहमानामभि त्वाधां सहीयसा ।
मामनु प्र ते मनो वत्सं गौरिव धावतु पथा वारिव धावतु ॥ ६ ॥

[१४६] षट्चत्वारिंशदुत्तरशततमं सूक्तम्

ऋषिः—देवमुनिरैरम्मदः ॥ देवता—अरण्यानी ॥ छन्दः—१ विराडनुष्टुप्; २ भुरिग् अनुष्टुप्; ३, ५ निचृदनुष्टुप्; ४, ६ अनुष्टुप् ॥ स्वरः—गान्धारः ॥

॥ ४ ॥ अरण्यान्यरण्यान्यसौ य प्रेव नश्यसि ।
कथा ग्रामं न पृच्छसि न त्वा भीरिव विन्दतीꣳ ॥ १ ॥
वृषारवाय वदते यदुपावति चिच्चिकः ।
आघाटिभिरिव धावयन्नरण्यानिर्महीयते ॥ २ ॥
उत गाव इवादन्त्युत वेश्मेव दृश्यते ।
उतो अरण्यानिः सायं शकटीरिव सर्जति ॥ ३ ॥
गामङ्गैष आ ह्वयति दार्वङ्गैषो अपावधीत् ।
वसन्नरण्यान्यां सायमक्रुक्षदिति मन्यते ॥ ४ ॥
न वा अरण्यानिर्हन्त्यन्यश्चेन्नाभिगच्छति ।
स्वादोः फलस्य जग्ध्वाय यथाकामं नि पद्यते ॥ ५ ॥
आञ्जनगन्धिं सुरभिं बह्वन्नामकृषीवलाम् ।
प्राहं मृगाणां मातरमरण्यानिमशंसिषम् ॥ ६ ॥

[१४७] सप्तचत्वारिंशदुत्तरशततमं सूक्तम्

ऋषिः—सुवेदाः शैरीषिः ॥ देवता—इन्द्रः ॥ छन्दः—१ विराड्जगती; २ आर्चीभुरिग्जगती; ३ जगती; ४ पादनिचृज्जगती; ५ विराट्त्रिष्टुप् ॥ स्वरः—१-४ निषादः; ५ धैवतः ॥

॥ ५ ॥ श्रत्ते दधामि प्रथमाय मन्यवेऽहन्यद् वृत्रं नर्यं विवेरपः ।
उभे यत्त्वा भवतो रोदसी अनु रेजते शुष्मात्पृथिवी चिदद्रिवः ॥ १ ॥

त्वं मायाभिरनवद्य मायिनं श्रवस्यता मनसा वृत्रमर्दयः ।
त्वामिन्नरो वृणते गविष्टिषु त्वां विश्वासु हव्यास्विष्टिषु ॥ २ ॥
ऐषु चाकन्धि पुरुहूत सूरिषु वृधासो ये मघवन्नानशुर्मघम् ।
अर्चन्ति तोके तनये परिष्टिषु मेधसाता वाजिनमह्रये धने ॥ ३ ॥
स इन्नु रायः सुभृतस्य चाकनन्मदं यो अस्य रंह्यं चिकेतति ।
त्वावृधो मघवन्दाश्वध्वरो मक्षू स वाजं भरते धना नृभिः ॥ ४ ॥
त्वं शर्धाय महिना गृणान उरु कृधि मघवञ्छग्धि रायः ।
त्वं नो मित्रो वरुणो न मायी पित्वो न दस्म दयसे विभक्ता ॥ ५ ॥

[१४८] अष्टचत्वारिंशदुत्तरशततमं सूक्तम्

ऋषिः—पृथुर्वैन्यः ॥ देवता—इन्द्रः ॥ छन्दः—१ विराट्त्रिष्टुप्; २ आर्चीभुरिक्त्रिष्टुप्; ३, ५ पादनिचृत्त्रिष्टुप्; ४ आर्चीस्वराट्त्रिष्टुप् ॥ स्वरः—धैवतः ॥

॥ ६ ॥ सुष्वाणास इन्द्र स्तुमसि त्वा ससवांसश्च तुविनृम्ण वाजम् ।
आ नो भर सुवितं यस्य चाकन्त्मना तना सनुयाम त्वोताः ॥ १ ॥
ऋष्वस्त्वमिन्द्र शूर जातो दासीर्विशः सूर्येण सह्याः ।
गुहा हितं गुह्यं गूळ्हमप्सु बिभृमसि प्रस्त्रवणे न सोमम् ॥ २ ॥
अर्यो वा गिरो अभ्यर्च विद्वानृषीणां विप्रः सुमतिं चकानः ।
ते स्याम ये रणयन्त सोमैरेनोत तुभ्यं रथोळ्ह भक्षैः ॥ ३ ॥
इमा ब्रह्मेन्द्र तुभ्यं शंसि दा नृभ्यो नृणां शूर शवः ।
तेभिर्भव सक्रतुर्येषु चाकन्नुत त्रायस्व गृणत उत स्तीन् ॥ ४ ॥
श्रुधी हवमिन्द्र शूर पृथ्या उत स्तवसे वेन्यस्यार्कैः ।
आ यस्ते योनिं घृतवन्तमस्वारूर्मिर्न निम्नैर्द्रीवयन्त वक्वाः ॥ ५ ॥

[१४९] एकोनपञ्चाशदुत्तरशततमं सूक्तम्

ऋषिः—अर्चन्हैरण्यस्तूपः ॥ देवता—सविता ॥ छन्दः—१, ४ भुरिक्त्रिष्टुप्; २, ५ विराट्त्रिष्टुप्; ३ निचृत्त्रिष्टुप् ॥ स्वरः—धैवतः ॥

॥ ७ ॥ सविता यन्त्रैः पृथिवीमरम्णादस्कम्भने सविता द्यामदृंहत् ।
अश्वमिवाधुक्षद्धुनिमन्तरिक्षमतूर्ते बद्धं सविता समुद्रम् ॥ १ ॥
यत्रा समुद्रः स्कभितो व्यौनदपां नपात्सविता तस्य वेद ।
अतो भूरत आ उत्थितं रजोऽतो द्यावापृथिवी अप्रथेताम् ॥ २ ॥

पश्चेदमन्यदभवद्यजत्रमर्मर्त्यस्य भुवनस्य भूना ।
सुपर्णो अङ्ग सवितुर्गरुत्मान्पूर्वो जातः स उ अस्यानु धर्म ॥ ३ ॥
गावइव ग्रामं यूयुधिरिवाश्वान्वाश्रेव वत्सं सुमना दुहाना ।
पतिरिव जायामभि नो न्येतु धर्ता दिवः सविता विश्ववारः ॥ ४ ॥
हिरण्यस्तूपः सवितर्यथा त्वाङ्गिरसो जुह्वे वाजे अस्मिन् ।
एवा त्वार्चन्नवसे वन्दमानः सोमस्येवांशुं प्रति जागराहम् ॥ ५ ॥

[१५०] पञ्चाशदुत्तरशततमं सूक्तम्

ऋषिः—मृळीको वासिष्ठः ॥ देवता—अग्निः ॥ छन्दः—१, २ बृहती; ३ निचृद्बृहती; ४ उपरिष्टाज्ज्योतिर्नाम जगती वा; ५ उपरिष्टाज्ज्योतिः ॥ स्वरः—१-३ मध्यमः; ४, ५ निषादः ॥

॥ ८ ॥ समिद्धश्चित्समिध्यसे देवेभ्यो हव्यवाहन ।
आदित्यै रुद्रैर्वसुभिर्न आ गहि मृळीकाय न आ गहि ॥ १ ॥
इमं यज्ञमिदं वचो जुजुषाण उपागहि ।
मर्तासस्त्वा समिधान हवामहे मृळीकाय हवामहे ॥ २ ॥
त्वामु जातवेदसं विश्ववारं गृणे धिया ।
अग्ने देवाँ आ वह नः प्रियव्रतान्मृळीकाय प्रियव्रतान् ॥ ३ ॥
अग्निर्देवो देवानामभवत्पुरोहितोऽग्निं मनुष्या ऋषयः समीधिरे ।
अग्निं महो धनसाववहं हुवे मृळीकं धनसातये ॥ ४ ॥
अग्निरत्रिं भरद्वाजं गविष्ठिरं प्रावन्नः कण्वं त्रसदस्युमाहवे ।
अग्निं वसिष्ठो हवते पुरोहितो मृळीकाय पुरोहितः ॥ ५ ॥

[१५१] एकपञ्चाशदुत्तरशततमं सूक्तम्

ऋषिः—श्रद्धा कामायनी ॥ देवता—श्रद्धा ॥ छन्दः—१, ४, ५ अनुष्टुप्; २ विराडनुष्टुप्; ३ निचृदनुष्टुप् ॥ स्वरः—गान्धारः ॥

॥ ९ ॥ श्रद्धयाग्निः समिध्यते श्रद्धया हूयते हविः ।
श्रद्धां भगस्य मूर्धनि वचसा वेदयामसि ॥ १ ॥
प्रियं श्रद्धे ददतः प्रियं श्रद्धे दिदासतः ।
प्रियं भोजेषु यज्वस्विदं म उदितं कृधि ॥ २ ॥
यथा देवा असुरेषु श्रद्धामुग्रेषु चक्रिरे ।
एवं भोजेषु यज्वस्वस्माकमुदितं कृधि ॥ ३ ॥

श्रद्धां देवा यजमाना वायुगोपा उपासते ।
श्रद्धां हृदय्या१ याकूत्या श्रद्धया विन्दते वसु ॥ ४ ॥
श्रद्धां प्रातर्हवामहे श्रद्धां मध्यन्दिनं परि ।
श्रद्धां सूर्यस्य निम्रुचि श्रद्धे श्रद्धापयेह नः ॥ ५ ॥

द्वादशोऽनुवाकः [१५२] द्विपञ्चाशदुत्तरशततमं सूक्तम्

ऋषिः—शासो भारद्वाजः ॥ देवता—इन्द्रः ॥ छन्दः—१, २, ४ निचृदनुष्टुप्; ३ अनुष्टुप्; ५ विराडनुष्टुप् ॥ स्वरः—गान्धारः ॥

॥ १० ॥ शास इत्था महाँ असि मित्रखादो अद्भुतः ।
न यस्य हन्यते सखा न जीयते कदा चन ॥ १ ॥
स्वस्तिदा विशस्पतिर्वृत्रहा विमृधो वशी ।
वृषेन्द्रः पुर एतु नः सोमपा अभयंकरः ॥ २ ॥
वि रक्षो वि मृधो जहि वि वृत्रस्य हनू रुज ।
वि मन्युमिन्द्र वृत्रहन्नमित्रस्याभिदासतः ॥ ३ ॥
वि न इन्द्र मृधो जहि नीचा यच्छ पृतन्यतः ।
यो अस्माँ अभिदासत्यधरं गमया तमः ॥ ४ ॥
अपेन्द्र द्विषतो मनोऽप जिज्यासतो वधम् ।
वि मन्योः शर्म यच्छ वरीयो यवया वधम् ॥ ५ ॥

[१५३] त्रिपञ्चाशदुत्तरशततमं सूक्तम्

ऋषिः—इन्द्रमातरो देवजामयः ॥ देवता—इन्द्रः ॥ छन्दः—१ निचृद्गायत्री; २-५ विराड्गायत्री ॥ स्वरः—षड्जः ॥

॥ ११ ॥ ईङ्खयन्तीरपस्युव इन्द्रं जातमुपासते । भेजानासः सुवीर्यम् ॥ १ ॥
त्वमिन्द्र बलादधि सहसो जात ओजसः । त्वं वृषन्वृषेदसि ॥ २ ॥
त्वमिन्द्रासि वृत्रहा व्य१न्तरिक्षमतिरः । उद् द्यामस्तभ्ना ओजसा ॥ ३ ॥
त्वमिन्द्र सजोषसमर्कं बिभर्षि बाह्वोः । वज्रं शिशान ओजसा ॥ ४ ॥
त्वमिन्द्राभिभूरसि विश्वा जातान्योजसा । स विश्वा भुव आभवः ॥ ५ ॥

[१५४] चतुःपञ्चाशदुत्तरशततमं सूक्तम्

ऋषिः—यमी ॥ देवता—भाववृत्तम् ॥ छन्दः—१, ३, ४ अनुष्टुप्; २, ५ निचृदनुष्टुप् ॥ स्वरः—गान्धारः ॥

॥ १२ ॥ सोम एकेभ्यः पवते घृतमेक उपासते ।
येभ्यो मधु प्रधावति ताँश्चिदेवापि गच्छतात् ॥ १ ॥

तपसा ये अनाधृष्यास्तपसा ये स्वर्ययुः ।
तपो ये चक्रिरे महस्ताँश्चिदेवापि गच्छतात् ॥ २ ॥
ये युध्यन्ते प्रधनेषु शूरासो ये तनूत्यजः ।
ये वा सहस्रदक्षिणास्ताँश्चिदेवापि गच्छतात् ॥ ३ ॥
ये चित्पूर्व ऋतसाप ऋतावान ऋतावृधः ।
पितॄन्तपस्वतो यम ताँश्चिदेवापि गच्छतात् ॥ ४ ॥
सहस्त्रणीथाः कवयो ये गोपायन्ति सूर्यम् ।
ऋषीन्तपस्वतो यम तपोजाँ अपि गच्छतात् ॥ ५ ॥

[१५५] पञ्चपञ्चाशदुत्तरशततमं सूक्तम्

ऋषिः—शिरिम्बिठो भारद्वाजः ॥ देवता—१, ४ अलक्ष्मीघ्नम्; २, ३ ब्रह्मणस्पतिः; ५ विश्वे देवाः ॥ छन्दः—१, २, ४ निचृदनुष्टुप्; ३ अनुष्टुप्; ५ विराडनुष्टुप् ॥ स्वरः—गान्धारः ॥

॥ १३ ॥ अरायि काणे विकटे गिरिं गच्छ सदान्वे ।
शिरिम्बिठस्य सत्वभिस्तेभिष्ट्वा चातयामसि ॥ १ ॥
चत्तो इतश्चत्तामुतः सर्वा भ्रूणान्यारुषी ।
अराय्यं ब्रह्मणस्पते तीक्ष्णशृङ्गोदृषन्निहि ॥ २ ॥
अदो यद्दारु प्लवते सिन्धोः पारे अपूरुषम् ।
तदा रभस्व दुर्हणो तेन गच्छ परस्तरम् ॥ ३ ॥
यद्ध प्राचीरजगन्तोरो मण्डूरधाणिकीः ।
हता इन्द्रस्य शत्रवः सर्वे बुद्बुदयाशवः ॥ ४ ॥
परीमे गामनेषत पर्यग्निमहृषत ।
देवेष्वक्रत श्रवः क इमाँ आ दधर्षति ॥ ५ ॥

[१५६] षट्पञ्चाशदुत्तरशततमं सूक्तम्

ऋषिः—केतुराग्नेयः ॥ देवता—अग्निः ॥ छन्दः—१, ३, ५ गायत्री; २, ४ निचृद्गायत्री ॥ स्वरः—षड्जः ॥

॥ १४ ॥ अग्निं हिन्वन्तु नो धियः सप्तिमाशुमिवाजिषु । तेन जेष्म धनंधनम् ॥ १ ॥
यया गा आकरामहे सेनयाग्ने तवोत्या । तां नो हिन्व मघत्तये ॥ २ ॥
आग्ने स्थूरं रयिं भर पृथुं गोमन्तमश्विनम् । अङ्धि खं वर्तया पणिम् ॥ ३ ॥

अग्ने नक्षत्रमजरमा सूर्यं रोहयो दिवि । दधज्ज्योतिर्जनेभ्यः ॥ ४ ॥
अग्ने केतुर्विशामसि प्रेष्ठः श्रेष्ठ उपस्थसत् । बोधा स्तोत्रे वयो दधत् ॥ ५ ॥

[१५७] सप्तपञ्चाशदुत्तरशततमं सूक्तम्

ऋषिः—भुवन आप्त्यः साधनो वा भौवनः ॥ देवता—विश्वे देवाः ॥
छन्दः—द्विपदात्रिष्टुप् ॥ स्वरः—धैवतः ॥

॥ १५ ॥ इमा नु कं भुवना सीषधामेन्द्रश्च विश्वे च देवाः ॥ १ ॥
यज्ञं च नस्तन्वं च प्रजां चादित्यैरिन्द्रः सह चीकॢपाति ॥ २ ॥
आदित्यैरिन्द्रः सगणो मरुद्भिरस्माकं भूत्वविता तनूनाम् ॥ ३ ॥
हत्वाय देवा असुरान्यदायन्देवा देवत्वमभिरक्षमाणाः ॥ ४ ॥
प्रत्यञ्चमर्कमनयञ्छचीभिरादित्स्वधामिषिरां पर्यपश्यन् ॥ ५ ॥

[१५८] अष्टपञ्चाशदुत्तरशततमं सूक्तम्

ऋषिः—चक्षुः सौर्यः ॥ देवता—सूर्यः ॥ छन्दः—१ आर्चीस्वराड्गायत्री; २ स्वराड्गायत्री; ३ गायत्री; ४ निचृद्गायत्री; ५ विराड्गायत्री ॥ स्वरः—षड्जः ॥

॥ १६ ॥ सूर्यो नो दिवस्पातु वातो अन्तरिक्षात् । अग्निर्नः पार्थिवेभ्यः ॥ १ ॥
जोषा सवितर्यस्य ते हरः शतं सवाँ अर्हति । पाहि नो दिद्युतः पतन्त्याः ॥ २ ॥
चक्षुर्नो देवः सविता चक्षुर्न उत पर्वतः । चक्षुर्धाता दधातु नः ॥ ३ ॥
चक्षुर्नो धेहि चक्षुषे चक्षुर्विख्यै तनूभ्यः । सं चेदं वि च पश्येम ॥ ४ ॥
सुसन्दृशं त्वा वयं प्रति पश्येम सूर्य । वि पश्येम नृचक्षसः ॥ ५ ॥

[१५९] एकोनषष्ट्युत्तरशततमं सूक्तम्

ऋषिः—शची पौलोमी ॥ देवता—शची पौलोमी ॥ छन्दः—१-३, ५ निचृदनुष्टुप्; ४ पादनिचृदनुष्टुप्; ६ अनुष्टुप् ॥ स्वरः—गान्धारः ॥

॥ १७ ॥ उदसौ सूर्यो अगादुदयं मामको भगः ।
अहं तद्विद्वला पतिमभ्यसाक्षि विषासहिः ॥ १ ॥
अहं केतुरहं मूर्धाहमुग्रा विवाचनी ।
ममेदनु क्रतुं पतिः सेहानाया उपाचरेत् ॥ २ ॥
मम पुत्राः शत्रुहणोऽथो मे दुहिता विराट् ।
उताहमस्मि संजया पत्यौ मे श्लोक उत्तमः ॥ ३ ॥

येनेन्द्रो॑ ह॒विषा॑ कृ॒त्व्यभ॑वद् द्यु॒म्न्यु॑त्त॒मः ।
इ॒दं तद॑क्रि देवा असप॒त्ना किला॑भुवम् ॥ ४ ॥
अस॒प॒त्ना स॑पत्न॒घ्नी ज॒य॒न्त्य॒भि॒भू॒व॒री ।
आवृ॑क्षम॒न्यासां॒ वर्चो॒ राधो॒ अस्थे॑यसामिव ॥ ५ ॥
सम॑जैषमि॒मा अ॒हं स॒पत्नी॑र॒भि॒भू॒व॒री ।
यथा॒हम॒स्य वी॒रस्य॑ वि॒राजा॑नि॒ जन॑स्य च ॥ ६ ॥

[१६०] षष्ट्युत्तरशततमं सूक्तम्

ऋषिः—पूरणो वैश्वामित्रः ॥ देवता—इन्द्रः ॥ छन्दः—१, ३ त्रिष्टुप्; २ पादनिचृत्त्रिष्टुप्; ४, ५ विराट्त्रिष्टुप् ॥ स्वरः—धैवतः ॥

॥ १८ ॥ ती॒व्र॒स्याभि॑वयसो अ॒स्य पा॑हि॒ सर्व॑र॒था वि हरी॑ इ॒ह मु॑ञ्च।
इन्द्र॒ मा त्वा॒ यज॑मानासो अ॒न्ये नि री॑रम॒न्तुभ्य॒मि॒मे सु॒तास॑: ॥ १ ॥
तुभ्यं॑ सु॒तास्तुभ्य॑मु॒ सोत्वा॑स॒स्त्वां गिर॒: श्वात्र्या॒ आ ह्व॑यन्ति।
इन्द्रे॒दम॒द्य सव॑नं जुषा॒णो विश्व॑स्य वि॒द्वाँ इ॒ह पा॑हि॒ सोम॑म् ॥ २ ॥
य उ॑श॒ता मन॑सा॒ सोम॑मस्मै॒ सर्व॑हृ॒दा दे॒वका॑मः सु॒नोति॑।
न गा इन्द्र॒स्तस्य॒ परा॑ ददाति प्रश॒स्तमि॒च्चारु॑मस्मै कृणोति ॥ ३ ॥
अनु॑स्पष्टो भवत्ये॒षो अ॑स्य॒ यो अ॑स्मै रे॒वान्न सु॒नोति॒ सोम॑म्।
निर॑र॒त्नौ म॒घवा॒ तं द॑धाति ब्रह्म॒द्विषो॑ ह॒न्त्यना॑नुदिष्टः ॥ ४ ॥
अ॒श्वा॒य॒न्तो॑ गव्य॒न्तो॑ वाजय॒न्तो॒ हवा॑महे त्वोप॒गन्त॒वा उ॑।
आ॒भूष॑न्तस्ते सु॒म॒तौ न॑वा॒यां व॒यमि॑न्द्र त्वा शु॒नं हु॑वेम ॥ ५ ॥

[१६१] एकषष्ट्युत्तरशततमं सूक्तम्

ऋषिः—यक्ष्मनाशनः प्राजापत्यः ॥ देवता—राजयक्ष्मघ्नम् ॥ छन्दः—१, ४ भुरिक्त्रिष्टुप्; २ त्रिष्टुप्; ३ निचृत्त्रिष्टुप्; ५ निचृदनुष्टुप् ॥ स्वरः—१-४ धैवतः; ५ गान्धारः ॥

॥ १९ ॥ मु॒ञ्चामि॑ त्वा ह॒विषा॒ जीव॑नाय॒ कम॑ज्ञातय॒क्ष्मादु॒त रा॑जय॒क्ष्मात्।
ग्राहि॑र्ज॒ग्राह॒ यदि॑ ए॒तदे॑नं॒ तस्या॑ इन्द्राग्नी॒ प्र मु॑मुक्तमेनम् ॥ १ ॥
यदि॑ क्षि॒तायु॒र्यदि॑ वा॒ पर॑ेतो॒ यदि॑ मृ॒त्योर॑न्ति॒कं नी॑त ए॒व।
तमा ह॑रामि॒ नि॒र्ऋ॒तेरु॒पस्था॒दस्पा॑र्षमेनं श॒तशा॑रदाय ॥ २ ॥
स॒ह॒स्रा॒क्षेण॑ श॒तशा॑रदेन श॒तायु॑षा ह॒विषाहार्ष॑मेनम् ।
श॒तं यथे॒मं श॒रदो॒ नया॒तीन्द्रो॒ विश्व॑स्य दुरि॒तस्य॑ पा॒रम् ॥ ३ ॥

शतं जीव शरदो वर्धमानः शतं हेमन्ताञ्छतमु वसन्तान्।
शतमिन्द्राग्नी सविता बृहस्पतिः शतायुषा हविषेमं पुनर्दुः ॥ ४ ॥
आहार्षं त्वाविदं त्वा पुनरागाः पुनर्नव ।
सर्वाङ्ग सर्वं ते चक्षुः सर्वमायुश्च तेऽविदम् ॥ ५ ॥

[१६२] द्विषष्ट्युत्तरशततमं सूक्तम्

ऋषिः—रक्षोहा ब्राह्मः ॥ देवता—गर्भसंस्रावे प्रायश्चित्तम् ॥ छन्दः—१, २, ४ निचृदनुष्टुप्; ३, ५, ६ अनुष्टुप् ॥ स्वरः—गान्धारः ॥

॥ २० ॥ ब्रह्मणाग्निः संविदानो रक्षोहा बाधतामितः ।
अमीवा यस्ते गर्भं दुर्णामा योनिमाशये ॥ १ ॥
यस्ते गर्भममीवा दुर्णामा योनिमाशये ।
अग्निष्टं ब्रह्मणा सह निष्क्रव्यादमनीनशत् ॥ २ ॥
यस्ते हन्ति पतयन्तं निषत्स्नुं यः सरीसृपम् ।
जातं यस्ते जिघांसति तमितो नाशयामसि ॥ ३ ॥
यस्त ऊरू विहरत्यन्तरा दम्पती शये ।
योनिं यो अन्तरारेळिह तमितो नाशयामसि ॥ ४ ॥
यस्त्वा भ्राता पतिर्भूत्वा जारो भूत्वा निपद्यते ।
प्रजां यस्ते जिघांसति तमितो नाशयामसि ॥ ५ ॥
यस्त्वा स्वप्नेन तमसा मोहयित्वा निपद्यते ।
प्रजां यस्ते जिघांसति तमितो नाशयामसि ॥ ६ ॥

[१६३] त्रिषष्ट्युत्तरशततमं सूक्तम्

ऋषिः—विवृहा काश्यपः ॥ देवता—यक्ष्मघ्नम् ॥ छन्दः—१, ६ अनुष्टुप्; २-५ निचृदनुष्टुप् ॥ स्वरः—गान्धारः ॥

॥ २१ ॥ अक्षीभ्यां ते नासिकाभ्यां कर्णाभ्यां छुबुकादधि ।
यक्ष्मं शीर्षण्यं मस्तिष्काज्जिह्वाया वि वृहामि ते ॥ १ ॥
ग्रीवाभ्यस्त उष्णिहाभ्यः कीकसाभ्यो अनूक्यात् ।
यक्ष्मं दोषण्य१मंसाभ्यां बाहुभ्यां वि वृहामि ते ॥ २ ॥
आन्त्रेभ्यस्ते गुदाभ्यो वनिष्ठोर्हृदयादधि ।
यक्ष्मं मतस्नाभ्यां यक्नः प्लाशिभ्यो वि वृहामि ते ॥ ३ ॥

ऊरुभ्यां ते अष्ठीवद्भ्यां पार्ष्णीभ्यां प्रपदाभ्याम् ।
यक्ष्मं श्रोणिभ्यां भासदाद्भंससो वि वृहामि ते ॥ ४ ॥
मेहनाद्वनंकरणाल्लोमभ्यस्ते नखेभ्यः ।
यक्ष्मं सर्वस्मादात्मनस्तमिदं वि वृहामि ते ॥ ५ ॥
अङ्गादङ्गाल्लोम्नोलोम्नो जातं पर्वणिपर्वणि ।
यक्ष्मं सर्वस्मादात्मनस्तमिदं वि वृहामि ते ॥ ६ ॥

[१६४] चतुःषष्ट्युत्तरशततमं सूक्तम्

ऋषिः—प्रचेताः ॥ देवता—दुःस्वप्नघ्नम् ॥ छन्दः—१ निचृदनुष्टुप्; २ अनुष्टुप्; ३ आर्चीभुरिक्त्रिष्टुप्; ४ विराडनुष्टुप्; ५ पङ्क्तिः ॥ स्वरः—१, २, ४ गान्धारः; ३ धैवतः; ५ पञ्चमः ॥

॥ २२ ॥ अपेहि मनसस्पतेऽप क्राम परश्चर ।
परो निर्ऋत्या आ चक्ष्व बहुधा जीवतो मनः ॥ १ ॥
भद्रं वै वरं वृणते भद्रं युञ्जन्ति दक्षिणम् ।
भद्रं वैवस्वते चक्षुर्बहुत्रा जीवतो मनः ॥ २ ॥
यदाशसा निःशसाभिशसोपारिम जाग्रतो यत्स्वपन्तः ।
अग्निर्विश्वान्यप दुष्कृतान्यजुष्टान्यारे अस्मद्दधातु ॥ ३ ॥
यदिन्द्र ब्रह्मणस्पतेऽभिद्रोहं चरामसि ।
प्रचेता न आङ्गिरसो द्विषतां पात्वंहसः ॥ ४ ॥
अजैष्माद्यासनाम चाभूमानागसो वयम् ।
जाग्रत्स्वप्नः सङ्कल्पः पापो यं द्विष्मस्तं स ऋच्छतु यो नो द्वेष्टि तमृच्छतु ॥ ५ ॥

[१६५] पञ्चषष्ट्युत्तरशततमं सूक्तम्

ऋषिः—कपोतो नैर्ऋतः ॥ देवता—कपोतापहतौ प्रायश्चित्तं वैश्वदेवम् ॥ छन्दः—१ स्वराट्त्रिष्टुप्; २, ३ निचृत्त्रिष्टुप्; ४ भुरिक्त्रिष्टुप्; ५ त्रिष्टुप् ॥ स्वरः—धैवतः ॥

अथ त्रयोविंशो वर्गः ॥ २३ ॥

देवाः कपोत इषितो यदिच्छन्दूतो निर्ऋत्या इदमाजगाम ।
तस्मा अर्चाम कृणवाम निष्कृतिं शं नो अस्तु द्विपदे शं चतुष्पदे ॥ १ ॥
शिवः कपोत इषितो नो अस्त्वनागा देवाः शकुनो गृहेषु ।
अग्निर्हि विप्रो जुषतां हविर्नः परि हेतिः पक्षिणी वृणक्तु ॥ २ ॥

हेतिः पक्षिणी न दभात्यस्मानाष्ट्र्यां पदं कृणुते अग्निधाने।
शं नो गोभ्यश्च पुरुषेभ्यश्चास्तु मा नो हिंसीदिह देवाः कपोतः॥ ३॥
यदुलूको वदति मोघमेतद्यत्कपोतः पदमग्नौ कृणोति।
यस्य दूतः प्रहित एष एतत्तस्मै यमाय नमो अस्तु मृत्यवे॥ ४॥
ऋचा कपोतं नुदत प्रणोदमिषं मदन्तः परि गां नयध्वम्।
संयोपयन्तो दुरितानि विश्वा हित्वा न ऊर्जं प्र पतात्पतिष्ठः॥ ५॥

[१६६] षट्षष्ट्युत्तरशततमं सूक्तम्

ऋषिः—ऋषभो वैराजः शाक्वरो वा॥ देवता—सपत्नघ्नम्॥ छन्दः—१, २ अनुष्टुप्; ३, ४ निचृदनुष्टुप्; ५ महापङ्क्तिः॥ स्वरः—१-४ गान्धारः; ५ पञ्चमः॥

॥ २४॥ ऋषभं मा समानानां सपत्नानां विषासहिम्।
हन्तारं शत्रूणां कृधि विराजं गोपतिं गवाम्॥ १॥
अहमस्मि सपत्नहेन्द्र इवारिष्टो अक्षतः।
अधः सपत्ना मे पदोरिमे सर्वे अभिष्ठिताः॥ २॥
अत्रैव वोऽपि नह्याम्युभे आर्त्नीइव ज्यया।
वाचस्पते नि षेधेमान्यथा मदधरं वदान्॥ ३॥
अभिभूरहमागमं विश्वकर्मेण धाम्ना।
आ वश्चित्तमा वो व्रतमा वोऽहं समितिं ददे॥ ४॥
योगक्षेमं व आदायाहं भूयासमुत्तम आ वो मूर्धानमक्रमीम्।
अधस्पदान्म उद्वदत मण्डूकाइवोदकान्मण्डूका उदकादिव॥ ५॥

[१६७] सप्तषष्ट्युत्तरशततमं सूक्तम्

ऋषिः—विश्वामित्रजमदग्नी॥ देवता—१, २, ४ इन्द्रः; ३ लिङ्गोक्ताः॥ छन्दः—१ आर्चीस्वराड्-जगती; २, ४ विराड्जगती; ३ जगती॥ स्वरः—निषादः॥

॥ २५॥ तुभ्येदमिन्द्र परि षिच्यते मधु त्वं सुतस्य कलशस्य राजसि।
त्वं रयिं पुरुवीरामु नस्कृधि त्वं तपः परितप्याजयः स्वः॥ १॥
स्वर्जितं महि मन्दानमन्धसो हवामहे परि शक्रं सुताँ उप।
इमं नो यज्ञमिह बोध्या गहि स्पृधो जयन्तं मघवानमीमहे॥ २॥
सोमस्य राज्ञो वरुणस्य धर्मणि बृहस्पतेरनुमत्या उ शर्मणि।
तवाहमद्य मघवन्नुपस्तुतौ धातर्विधातः कलशाँ अभक्षयम्॥ ३॥

प्रसूतो भक्षमकरं चरावपि स्तोमं चेमं प्रथमः सूरिरुन्मृजे।
सुते सातेन यद्यागमं वां प्रति विश्वामित्रजमदग्नी दमे॥ ४॥

[१६८] अष्टषष्ट्युत्तरशततमं सूक्तम्

ऋषिः—अनिलो वातायनः॥ देवता—वायुः॥ छन्दः—१, ३ निचृत्त्रिष्टुप्; २, ४ त्रिष्टुप्॥ स्वरः—धैवतः॥

॥ २६॥ वातस्य नु महिमानं रथस्य रुजन्नेति स्तनयन्नस्य घोषः।
दिविस्पृग्यात्यरुणानि कृण्वन्नुतो एति पृथिव्या रेणुमस्यन्॥ १॥
सं प्रेरते अनु वातस्य विष्ठा ऐनं गच्छन्ति समनं न योषाः।
ताभिः सयुक्सरथं देव ईयतेऽस्य विश्वस्य भुवनस्य राजा॥ २॥
अन्तरिक्षे पथिभिरीयमानो न नि विशते कतमच्चनाहः।
अपां सखा प्रथमजा ऋतावा क्व स्विज्जातः कुत आ बभूव॥ ३॥
आत्मा देवानां भुवनस्य गर्भो यथावशं चरति देव एषः।
घोषा इदस्य शृण्विरे न रूपं तस्मै वाताय हविषा विधेम॥ ४॥

[१६९] एकोनसप्तत्युत्तरशततमं सूक्तम्

ऋषिः—शबरः काक्षीवतः॥ देवता—गावः॥ छन्दः—१ विराट्त्रिष्टुप्; २, ४ त्रिष्टुप्; ३ निचृत्त्रिष्टुप्॥ स्वरः—धैवतः॥

॥ २७॥ मयोभूर्वातो अभि वातूस्रा ऊर्जस्वतीरोषधीरा रिशन्ताम्।
पीवस्वतीर्जीवधन्याः पिबन्त्ववसाय पद्वते रुद्र मृळ॥ १॥
याः सरूपा विरूपा एकरूपा यासामग्निरिष्ट्या नामानि वेद।
या अङ्गिरस्तपसेह चक्रुस्ताभ्यः पर्जन्य महि शर्म यच्छ॥ २॥
या देवेषु तन्वमैरयन्त यासां सोमो विश्वा रूपाणि वेद।
ता अस्मभ्यं पयसा पिन्वमानाः प्रजावतीरिन्द्र गोष्ठे रिरीहि॥ ३॥
प्रजापतिर्मह्यमेता रराणो विश्वैर्देवैः पितृभिः संविदानः।
शिवाः सतीरुप नो गोष्ठमाकस्तासां वयं प्रजया सं सदेम॥ ४॥

[१७०] सप्तत्युत्तरशततमं सूक्तम्

ऋषिः—विभ्राट् सूर्यः॥ देवता—सूर्यः॥ छन्दः—१, ३ विराड्जगती; २ जगती; ४ आस्तारपङ्क्तिः॥ स्वरः—१-३ निषादः; ४ पञ्चमः॥

॥ २८॥ विभ्राड् बृहत्पिबतु सोम्यं मध्वायुर्दधद्यज्ञपतावविंहुतम्।
वातजूतो यो अभिरक्षति त्मना प्रजाः पुपोष पुरुधा वि राजति॥ १॥

विभ्राड् बृहत्सुभृतं वाजसातमं धर्मन्दिवो धरुणे सत्यमर्पितम्।
अमित्रहा वृत्रहा दस्युहंतमं ज्योतिर्जज्ञे असुरहा सपत्नहा॥ २॥
इदं श्रेष्ठं ज्योतिषां ज्योतिरुत्तमं विश्वजिद्धनजिदुच्यते बृहत्।
विश्वभ्राड् भ्राजो महि सूर्यो दृश उरु पप्रथे सह ओजो अच्युतम्॥ ३॥
विभ्राजञ्ज्योतिषा स्व१रगच्छो रोचनं दिवः ।
येनेमा विश्वा भुवनान्याभृता विश्वकर्मणा विश्वदेव्यावता॥ ४॥

[१७१] एकसप्तत्युत्तरशततमं सूक्तम्

ऋषिः—इटो भार्गवः॥ देवता—इन्द्रः॥ छन्दः—१ निचृद्गायत्री; २, ४ विराड्गायत्री; ३ पादनिचृद्गायत्री॥ स्वरः—षड्जः॥

॥ २९॥ त्वं त्यमिटतो रथमिन्द्र प्रावः सुतावतः । अशृणोः सोमिनो हवम्॥ १॥
त्वं मखस्य दोधतः शिरोऽव त्वचो भरः । अगच्छः सोमिनो गृहम्॥ २॥
त्वं त्यमिन्द्र मर्त्यमास्त्रबुध्नाय वेन्यम् । मुहुः श्रथ्ना मनस्यवे॥ ३॥
त्वं त्यमिन्द्र सूर्य पश्चा सन्तं पुरस्कृधि । देवानां चित्तिरो वशम्॥ ४॥

[१७२] द्विसप्तत्युत्तरशततमं सूक्तम्

ऋषिः—संवर्तः॥ देवता—उषाः॥ छन्दः—द्विपदा विराट्॥ स्वरः—षड्जः॥

॥ ३०॥ आ याहि वनसा सह गावः सचन्त वर्तनिं यदूधभिः॥ १॥
आ याहि वस्व्या धिया मंहिष्ठो जार यन्मखः सुदानुभिः॥ २॥
पितुभृतो न तन्तुमित्सुदानवः प्रति दध्मो यजामसि ॥ ३॥
उषा अप स्वसुस्तमः सं वर्तयति वर्तनिं सुजातता ॥ ४॥

[१७३] त्रिसप्तत्युत्तरशततमं सूक्तम्

ऋषिः—ध्रुवः॥ देवता—राज्ञःस्तुतिः॥ छन्दः—१, ३-५ अनुष्टुप्; २ भुरिगनुष्टुप्; ६ निचृदनुष्टुप्॥ स्वरः—गान्धारः॥

॥ ३१॥ आ त्वाहार्षमन्तरेधि ध्रुवस्तिष्ठाविचाचलिः ।
विशस्त्वा सर्वा वाञ्छन्तु मा त्वद्राष्ट्रमधि भ्रशत् ॥ १॥
इहैवैधि माप च्योष्ठाः पर्वत इवाविचाचलिः ।
इन्द्र इवेह ध्रुवस्तिष्ठेह राष्ट्रमु धारय ॥ २॥
इममिन्द्रो अदीधरद् ध्रुवं ध्रुवेण हविषा ।
तस्मै सोमो अधि ब्रवत्तस्मा उ ब्रह्मणस्पतिः ॥ ३॥

ध्रुवा द्यौर्ध्रुवा पृथिवी ध्रुवासः पर्वता इमे ।
ध्रुवं विश्वमिदं जगद् ध्रुवो राजा विशामयम् ॥ ४ ॥
ध्रुवं ते राजा वरुणो ध्रुवं देवो बृहस्पतिः ।
ध्रुवं त इन्द्रश्चाग्निश्च राष्ट्रं धारयतां ध्रुवम् ॥ ५ ॥
ध्रुवं ध्रुवेण हविषाभि सोमं मृशामसि ।
अथो त इन्द्रः केवलीर्विशो बलिहृतस्करत् ॥ ६ ॥

[१७४] चतुःसप्तत्युत्तरशततमं सूक्तम्

ऋषिः—अभीवर्तः ॥ देवता—राज्ञःस्तुतिः ॥ छन्दः—१, ५ निचृदनुष्टुप् २, ३ विराडनुष्टुप्; ४ पादनिचृदनुष्टुप् ॥ स्वरः—गान्धारः ॥

॥ ३२ ॥ अभीवर्तेन हविषा येनेन्द्रो अभिवावृते ।
तेनास्मान्ब्रह्मणस्पतेऽभि राष्ट्राय वर्तय ॥ १ ॥
अभिवृत्य सपत्नानभि या नो अरातयः ।
अभि पृतन्यन्तं तिष्ठाभि यो न इरस्यति ॥ २ ॥
अभि त्वा देवः सविताभि सोमो अवीवृतत् ।
अभि त्वा विश्वा भूतान्यभीवर्तो यथाससि ॥ ३ ॥
येनेन्द्रो हविषा कृत्व्यभवद् द्युम्न्युत्तमः ।
इदं तदक्रि देवा असपत्नः किलाभुवम् ॥ ४ ॥
असपत्नः सपत्नहाभिराष्ट्रो विषासहिः ।
यथाहमेषां भूतानां विराजानि जनस्य च ॥ ५ ॥

[१७५] पञ्चसप्तत्युत्तरशततमं सूक्तम्

ऋषिः—ऊर्ध्वग्रावार्बुदः ॥ देवता—ग्रावाणः ॥ छन्दः—१, २, ४ गायत्री; ३ विराड्गायत्री ॥ स्वरः—षड्जः ॥

॥ ३३ ॥ प्र वो ग्रावाणः सविता देवः सुवतु धर्मणा । धूर्षु युज्यध्वं सुनुत ॥ १ ॥
ग्रावाणो अप दुच्छुनामप सेधत दुर्मतिम् । उस्राः कर्तन भेषजम् ॥ २ ॥
ग्रावाण उपरेष्वा महीयन्ते सजोषसः । वृष्णे दधतो वृष्ण्यम् ॥ ३ ॥
ग्रावाणः सविता नु वो देवः सुवतु धर्मणा । यजमानाय सुन्वते ॥ ४ ॥

[१७६] षट्सप्तत्युत्तरशततमं सूक्तम्

ऋषिः—सूनुरार्भवः ॥ देवता—१ ऋभवः; २-४ अग्निः ॥ छन्दः—१, ४ विराडनुष्टुप्; २ निचृद्गायत्री; ३ अनुष्टुप् ॥ स्वरः—१, ३, ४ गान्धारः; २ षड्जः ॥

॥ ३४ ॥ प्र सूनव ऋभूणां बृहन्नवन्त वृजना ।
क्षामा ये विश्वधायसोऽशन्धेनुं न मातरम् ॥ १ ॥
प्र देवं देव्या धिया भरता जातवेदसम् ।
हव्या नो वक्षदानुषक् ॥ २ ॥
अयमु ष्य प्र देवयुर्होता यज्ञाय नीयते ।
रथो न योरभीवृतो घृणीवाञ्चेतति त्मना ॥ ३ ॥
अयमग्निरुरुष्यत्यमृतादिव जन्मनः ।
सहसश्चित्सहीयान्देवो जीवातवे कृतः ॥ ४ ॥

[१७७] सप्तसप्तत्युत्तरशततमं सूक्तम्

ऋषिः—पतङ्गः प्राजापत्यः ॥ देवता—मायाभेदः ॥ छन्दः—१ जगती; २ विराट्त्रिष्टुप्; ३ निचृत्त्रिष्टुप् ॥ स्वरः—१ निषादः; २, ३ धैवतः ॥

॥ ३५ ॥ पतङ्गमक्तमसुरस्य मायया हृदा पश्यन्ति मनसा विपश्चितः ।
समुद्रे अन्तः कवयो वि चक्षते मरीचीनां पदमिच्छन्ति वेधसः ॥ १ ॥
पतङ्गो वाचं मनसा बिभर्ति तां गन्धर्वोऽवदद्गर्भे अन्तः ।
तां द्योतमानां स्वर्यं मनीषामृतस्य पदे कवयो नि पान्ति ॥ २ ॥
अपश्यं गोपामनिपद्यमानमा च परा च पथिभिश्चरन्तम् ।
स सध्रीचीः स विषूचीर्वसान आ वरीवर्ति भुवनेष्वन्तः ॥ ३ ॥

[१७८] अष्टसप्तत्युत्तरशततमं सूक्तम्

ऋषिः—अरिष्टनेमिस्तार्क्ष्यः ॥ देवता—तार्क्ष्यः ॥ छन्दः—१ विराट्त्रिष्टुप्; २ निचृत्त्रिष्टुप्; ३ त्रिष्टुप् ॥ स्वरः—धैवतः ॥

॥ ३६ ॥ त्यमू षु वाजिनं देवजूतं सहावानं तरुतारं रथानाम् ।
अरिष्टनेमिं पृतनाजमाशुं स्वस्तये तार्क्ष्यमिहा हुवेम ॥ १ ॥
इन्द्रस्येव रातिमाजोहुवानाः स्वस्तये नावमिवा रुहेम ।
उर्वी न पृथ्वी बहुले गभीरे मा वामेतौ मा परेतौ रिषाम ॥ २ ॥
सद्यश्चिद्यः शवसा पञ्च कृष्टीः सूर्य इव ज्योतिषापस्ततान ।
सहस्रसाः शतसा अस्य रंहिर्न स्मा वरन्ते युवतिं न शर्याम् ॥ ३ ॥

[१७९] एकोनाशीत्युत्तरशततमं सूक्तम्

ऋषिः—१ शिबिरौशीनरः; २ प्रतर्दनः काशिराजः; ३ वसुमना रौहिदश्वः ॥ देवता—इन्द्रः ॥
छन्दः—१ निचृदनुष्टुप्; २ निचृत्त्रिष्टुप्; ३ त्रिष्टुप् ॥ स्वरः—१ गान्धारः; २, ३ धैवतः ॥

॥ ३७ ॥ उत्तिष्ठताव पश्यतेन्द्रस्य भागमृत्वियम् ।
यदि श्रातो जुहोतन यद्यश्रातो ममत्तन ॥ १ ॥
श्रातं हविरो ष्विन्द्र प्र याहि जगाम सूरो अध्वनो विमध्यम् ।
परि त्वासते निधिभिः सखायः कुलपा न व्राजपतिं चरन्तम् ॥ २ ॥
श्रातं मन्य ऊधनि श्रातमग्नौ सुश्रातं मन्ये तदृतं नवीयः ।
माध्यन्दिनस्य सवनस्य दध्नः पिबेन्द्र वज्रिन्पुरुकृज्जुषाणः ॥ ३ ॥

[१८०] अशीत्युत्तरशततमं सूक्तम्

ऋषिः—जयः ॥ देवता—इन्द्रः ॥ छन्दः—१, २ त्रिष्टुप् ॥ स्वरः—धैवतः ॥

॥ ३८ ॥ प्र ससाहिषे पुरुहूत शत्रूञ्ज्येष्ठस्ते शुष्म इह रातिरस्तु ।
इन्द्रा भर दक्षिणेना वसूनि पतिः सिन्धूनामसि रेवतीनाम् ॥ १ ॥
मृगो न भीमः कुचरो गिरिष्ठाः परावत आ जगन्था परस्याः ।
सृकं संशाय पविमिन्द्र तिग्मं वि शत्रूंन्ताळ्हि वि मृधो नुदस्व ॥ २ ॥
इन्द्र क्षत्रमभि वाममोजोऽ जायथा वृषभ चर्षणीनाम् ।
अपानुदो जनममित्रयन्तमुरुं देवेभ्यो अकृणोरु लोकम् ॥ ३ ॥

[१८१] एकाशीत्युत्तरशततमं सूक्तम्

ऋषिः—१ प्रथो वासिष्ठः; २ सप्रथो भारद्वाजः; ३ घर्मः सौर्यः ॥ देवता—विश्वे देवाः ॥
छन्दः—१ निचृत्त्रिष्टुप्; २ त्रिष्टुप्; ३ पादनिचृत्त्रिष्टुप् ॥ स्वरः—धैवतः ॥

॥ ३९ ॥ प्रथश्च यस्य सप्रथश्च नामानुष्टुभस्य हविषो हविर्यत् ।
धातुर्द्युतानात्सवितुश्च विष्णो रथन्तरमा जभारा वसिष्ठः ॥ १ ॥
अविन्दन्ते अतिहितं यदासीद्यज्ञस्य धाम परमं गुहा यत् ।
धातुर्द्युतानात्सवितुश्च विष्णोर्भरद्वाजो बृहदा चक्रे अग्नेः ॥ २ ॥
तेऽ विन्दन्मनसा दीध्याना यजुः ष्कन्नं प्रथमं देवयानम् ।
धातुर्द्युतानात्सवितुश्च विष्णोरा सूर्यादभरन्घर्ममेते ॥ ३ ॥

[१८२] द्व्यशीत्युत्तरशततमं सूक्तम्

ऋषिः—तपुर्मूर्धा बार्हस्पत्यः ॥ देवता—बृहस्पतिः ॥ छन्दः—१ भुरिक्त्रिष्टुप्;
२ विराट्त्रिष्टुप्; ३ त्रिष्टुप् ॥ स्वरः—धैवतः ॥

॥ ४० ॥ बृहस्पतिर्नयतु दुर्गहा तिरः पुनर्नेषद्यशंसाय मन्म ।
क्षिपदश्स्तिमप दुर्मतिं हन्नथा करद्यजमानाय शं योः ॥ १ ॥

नराशंसो नोऽवतु प्रयाजे शं नो अस्त्वनुयाजो हवेषु ।
क्षिपदश्स्तिमप दुर्मतिं हन्नथा कर्द्यजमानाय शं योः ॥ २ ॥
तपुर्मूर्धा तपतु रक्षसो ये ब्रह्मद्विषः शरवे हन्तवा उ ।
क्षिपदश्स्तिमप दुर्मतिं हन्नथा कर्द्यजमानाय शं योः ॥ ३ ॥

[१८३] त्र्यशीत्युत्तरशततमं सूक्तम्

ऋषिः—प्रजावान्प्राजापत्यः ॥ देवता—अन्वृचं यजमानयजमानपत्नीहोत्राशिषः ॥
छन्दः—१ त्रिष्टुप्; २, ३ विराट्त्रिष्टुप् ॥ स्वरः—धैवतः ॥

॥ ४१ ॥ अपश्यं त्वा मनसा चेकितानं तपसो जातं तपसो विभूतम् ।
इह प्रजामिह रयिं रराणः प्र जायस्व प्रजया पुत्रकाम ॥ १ ॥
अपश्यं त्वा मनसा दीध्यानां स्वायां तनू ऋत्व्ये नाधमानाम् ।
उप मामुच्चा युवतिर्भूयाः प्र जायस्व प्रजया पुत्रकामे ॥ २ ॥
अहं गर्भमदधामोषधीष्वहं विश्वेषु भुवनेष्वन्तः ।
अहं प्रजा अजनयं पृथिव्यामहं जनिभ्यो अपरीषु पुत्रान् ॥ ३ ॥

[१८४] चतुरशीत्युत्तरशततमं सूक्तम्

ऋषिः—त्वष्टा गर्भकर्ता विष्णुर्वा प्राजापत्यः ॥ देवताः—लिङ्गोक्ताः (गर्भार्थाशीः) ॥
छन्दः—१, २ अनुष्टुप्; ३ निचृदनुष्टुप् ॥ स्वरः—गान्धारः ॥

॥ ४२ ॥ विष्णुर्योनिं कल्पयतु त्वष्टा रूपाणि पिंशतु ।
आ सिञ्चतु प्रजापतिर्धाता गर्भं दधातु ते ॥ १ ॥
गर्भं धेहि सिनीवालि गर्भं धेहि सरस्वति ।
गर्भं ते अश्विनौ देवावा धत्तां पुष्करस्रजा ॥ २ ॥
हिरण्ययी अरणी यं निर्मन्थतो अश्विना ।
तं ते गर्भं हवामहे दशमे मासि सूतवे ॥ ३ ॥

[१८५] पञ्चाशीत्युत्तरशततमं सूक्तम्

ऋषिः—सत्यधृतिर्वारुणिः ॥ देवता—अदितिः (स्वस्त्ययनम्) ॥ छन्दः—१, ३ विराड्गायत्री; २ निचृद्गायत्री ॥ स्वरः—षड्जः ॥

॥ ४३ ॥ महि त्रीणामवोऽस्तु द्युक्षं मित्रस्यार्यम्णः । दुराधर्षं वरुणस्य ॥ १ ॥
नहि तेषाममा चन नाध्वसु वारणेषु । ईशे रिपुरघशंसः ॥ २ ॥
यस्मै पुत्रासो अदितेः प्र जीवसे मर्त्याय । ज्योतिर्यच्छन्त्यजस्रम् ॥ ३ ॥

[१८६] षडशीत्युत्तरशततमं सूक्तम्

ऋषिः—उलो वातायनः ॥ देवता—वायुः ॥ छन्दः—१, २ गायत्री; ३ निचृद्गायत्री ॥ स्वरः—षड्जः ॥

॥ ४४ ॥ वात॒ आ वा॑तु भेष॒जं श॒म्भु म॑यो॒भु नो॑ हृ॒दे। प्र ण॒ आयूँ॑षि तारिषत्॥ १ ॥
उ॒त वा॑त पि॒तासि॑ न उ॒त भ्रा॒तो॒त न॒: सखा॑। स नो॑ जी॒वात॑वे कृधि॥ २ ॥
यद॒दो वा॑त ते गृ॒हे ३॒॑ऽमृत॑स्य नि॒धिर्हि॒तः। ततो॑ नो देहि जी॒वसे॑॥ ३ ॥

[१८७] सप्ताशीत्युत्तरशततमं सूक्तम्

ऋषिः—वत्स आग्नेयः ॥ देवता—अग्निः ॥ छन्दः—१ निचृद्गायत्री; २-५ गायत्री ॥ स्वरः—षड्जः ॥

॥ ४२ ॥ प्राग्न॒ये वाच॒मीरय वृष॒भाय॑ क्षिती॒नाम् । स नः॑ पर्ष॒दति॒ द्विषः॥ १ ॥
यः पर॑स्याः परा॒वत॒स्तिरो॑ धन्वा॒ति॒रोच॑ते । स नः॑ पर्ष॒दति॒ द्विषः॥ २ ॥
यो रक्षां॑सि नि॒जूर्व॑ति॒ वृषा॑ शु॒क्रेण॑ शो॒चिषा॑ । स नः॑ पर्ष॒दति॒ द्विषः॥ ३ ॥
यो विश्वा॒भि वि॒पश्य॑ति॒ भुव॑ना॒ सं च॒ पश्य॑ति । स नः॑ पर्ष॒दति॒ द्विषः॥ ४ ॥
यो अ॒स्य पा॒रे रज॑सः शु॒क्रो अ॒ग्निरजा॑यत । स नः॑ पर्ष॒दति॒ द्विषः॥ ५ ॥

[१८८] अष्टाशीत्युत्तरशततमं सूक्तम्

ऋषिः—श्येन आग्नेयः ॥ देवता—अग्निर्जातवेदाः ॥ छन्दः—गायत्री ॥ स्वरः—षड्जः ॥

अथ षट्चत्वारिंशो वर्गः ॥ ४६ ॥

॥ ४६ ॥ प्र नू॒नं जा॒तवे॑दस॒मश्वं॑ हिनोत वा॒जिन॑म् । इ॒दं नो॑ ब॒र्हिरा॒सदे॑॥ १ ॥
अ॒स्य प्र जा॒तवे॑दसो॒ विप्र॑वीरस्य मी॒ळ्हुषः॑ । म॒हीमि॑यर्मि सुष्टु॒तिम्॥ २ ॥
या रुचो॑ जा॒तवे॑दसो देव॒त्रा ह॒व्य॒वाह॑नीः । ताभि॑र्नो॑ य॒ज्ञमि॑न्वतु॥ ३ ॥

[१८९] एकोननवत्युत्तरशततमं सूक्तम्

ऋषिः—सार्पराज्ञी ॥ देवता—सार्पराज्ञी सूर्यो वा ॥ छन्दः—१ निचृद्गायत्री; २ विराड्गायत्री; ३ गायत्री ॥ स्वरः—षड्जः ॥

॥ ४७ ॥ आयं गौः पृ॒श्नि॑र॒क्रमी॑दस॒दन्मा॒तरं॑ पु॒रः । पि॒तरं॑ च प्र॒यन्त्स्वः॥ १ ॥
अ॒न्तश्च॑रति रोच॒नास्य प्रा॒णाद॑पा॒नती॑ । व्य॑ख्यन्महि॒षो दिव॑म्॥ २ ॥
त्रिंश॒द्धाम॒ वि रा॑जति॒ वाक्प॑तङ्गा॒य॑ धीयते । प्रति॒ वस्तो॒रह॒ द्युभिः॥ ३ ॥

[१९०] नवत्युत्तरशततमं सूक्तम्

ऋषिः—अघमर्षणो माधुच्छन्दसः ॥ देवता—भाववृत्तम् ॥ छन्दः—१ विराडनुष्टुप्; २ अनुष्टुप्; ३ पादनिचृदनुष्टुप् ॥ स्वरः—गान्धारः ॥

॥ ४८ ॥ ऋतं च सत्यं चाभीद्धात्तपसोऽध्यजायत ।
ततो रात्र्यजायत ततः समुद्रो अर्णवः ॥ १ ॥
समुद्रादर्णवादधि संवत्सरो अजायत ।
अहोरात्राणि विदधद्विश्वस्य मिषतो वशी ॥ २ ॥
सूर्याचन्द्रमसौ धाता यथापूर्वमकल्पयत् ।
दिवं च पृथिवीं चान्तरिक्षमथो स्वः ॥ ३ ॥

[१९१] एकनवत्युत्तरशततमं सूक्तम्

ऋषिः—संवननः ॥ देवता—१ अग्निः; २-४ संज्ञानम् ॥ छन्दः—१ विराडनुष्टुप्; २ अनुष्टुप्; ३ त्रिष्टुप्; ४ निचृदनुष्टुप् ॥ स्वरः—१, २, ४ गान्धारः; ३ धैवतः ॥

॥ ४९ ॥ संसमिद्युवसे वृषन्नग्ने विश्वान्यर्य आ ।
इळस्पदे समिध्यसे स नो वसून्या भर ॥ १ ॥
सं गच्छध्वं सं वदध्वं सं वो मनांसि जानताम् ।
देवा भागं यथा पूर्वे संजानाना उपासते ॥ २ ॥
समानो मन्त्रः समितिः समानी समानं मनः सह चित्तमेषाम् ।
समानं मन्त्रमभि मन्त्रये वः समानेन वो हविषा जुहोमि ॥ ३ ॥
समानी व आकूतिः समाना हृदयानि वः ।
समानमस्तु वो मनो यथा वः सुसहासति ॥ ४ ॥

॥ इत्यष्टमाष्टकेऽष्टमोऽध्यायः ॥

[अष्टमाध्याये वर्गाः ४९, सूक्तानि ४९, ऋचः २१८]

[अष्टमाष्टके अध्यायाः ८, वर्गाः २४६, सूक्तानि १४६, ऋचः १२८१]

॥ इत्यष्टमोऽष्टकः ॥

[दशममण्डलेऽनुवाकाः १२, सूक्तानि १९१, ऋचः १७५४]

॥ इति दशमं मण्डलम् ॥

ऋग्वेदे अष्टकाः ८, अध्यायाः ६४, वर्गाः २०२४।
मण्ड्रानि १०, अनुवाकाः ८५, सूक्तानि १०२८, ऋचः १०५५२ ॥

॥ इति ऋग्वेदसंहिता ॥

library.thearyasamaj.org

णां वर्णानुक्रमणी

	म.	सू.	ऋ.
अग्र आयूंषि	९.	६६.	१९
अग्र इन्द्र वरुण	५.	४६.	२
अग्र इन्द्रश्च दाशुषे	३.	२५.	४
अग्र इवा	३.	२४.	२
अग्र ओजिष्ठमा	५.	१०.	१
अग्नये ब्रह्म	१०.	८०.	७
अग्ना यो मर्त्यो	६.	१४.	१
अग्निनाग्निः समिध्यते	१.	१२.	६.
अग्निना तुर्वशं यदुं	१.	३८.	१८
अग्निना रयिमश्नवत्	१.	१.	३
अग्निनेन्द्रेण वरुमेन	८.	३५.	१
अग्नेनेमिर् रां इव	५.	१३.	६

elibrary.thearyasamaj.org

अग्निश्च यन्मरुतो	५.	६०.	७
अग्निश्रियो मरुतो	३.	२६.	५
अग्निष्वात्ताः पितरः	१०.	५०.	११
अग्निस्तिग्मेन शोचिषा	६.	१६.	२८
अग्निस्तुविश्रवस्तमं	५.	२५.	५
अग्निस्त्रीणि त्रिधातूनि	८.	३९.	९
अग्निं घृतेन	५.	१४.	६
अग्निं तं मन्ये	५.	६.	१
अग्निं दूतं पुरो	८.	४४.	३
अग्निं दूतं प्रति	१.	१६१.	१
अग्निं दूतं वृणीमहे	१.	१२.	१
अग्नि देवासो	६.	१६.	४८
अग्निं धीभिर्मणीषिणः	८.	४३.	१९
अग्निं न मामथितं	८.	४८.	६
अग्निं नरो	७.	१.	१
अग्निं मन्द्रं पुरुप्रियं	८.	४३.	३१
अग्निं मन्ये	१०.	७.	३
अग्निं यन्तुरम्	३.	२७.	११
अग्नि वर्धन्तु	३.	१०.	६

elibrary.thearyasamaj.org

अग्नेदेवाँ इहा वह	१.	१२.	३
अग्ने देवाँ इहा वह	१.	१५.	४
अग्ने द्युम्नेन जागृवे	३.	२४.	३
अग्ने धृत व्रताय ते	८.	४४.	२५
अग्ने नक्षत्रमजरं	१०.	५६.	४
अग्ने नय सुपथा	१.	८९.	१,
		७.	४३
		४०.	१६
अग्ने निपाहि नस्त्वं	८.	४४.	११
अग्ने नेमिर रा इव	५.	१३.	६
अग्ने पत्नी रिहावत	१.	२२.	९
अग्ने पवस्व स्वपाः	९.	६६.	२१
अग्ने पावक रोचिषा	५.	२६.	१
अग्ने पूर्वा अनुषसो	१.	४४.	१०
अग्ने बाधस्व	१०.	९८.	१२
अग्नेभव सुषमिधा	७.	१७.	१
अग्ने भूरीणि तव	३.	२०.	३
अग्नेभ्रातः सहस्कृत	८.	४३.	१६
अग्ने मन्मानि तुभ्यकं	८.	३९.	३

elibrary.thearyasamaj.org

अचेति दिवो दुहिता	७.	७८.	४
अचेत्यग्निश्चिकितुः	८.	५६.	४
अचोदसो नो धन्वन्तु	९.	७९.	१
अच्छ ऋषे मारुतं	५.	५२.	१४
अच्छा कविं	४.	१६.	९
अच्छा कोशं मधुः	९.	६६.	११
अच्छा गिरो	७.	१०.	३
अच्छा च त्वैना	८.	२१.	६
अच्छा नः शीर	८.	७१.	१०
अच्छा नृक्षा	९.	९२.	२
अच्छा नो अङ्गिरस्तमं	८.	२३.	१०
अच्छा नो मित्रमहो	६.	२.	११
अच्छा नो मित्रमहोदेव	६.	१४.	६
अच्छा नो याह्या	६.	१६.	४४
अच्छा म इन्द्रं	१०.	४३.	१
अच्छा मही बृहती	५.	४३.	८
अच्छायं वो मरुतः	७.	३६.	९
अच्छा यो गन्ता	४.	२९.	४
अच्छा वद तवसं	५.	८३.	१

elibrary.thearyasamaj.org

अतो देवा	१.	२२.	१६
अतो न आ नृनतिथी	५.	५०.	३
अतो वयमन्तमोभि	१.	१६५.	५
अतो विश्वान्यद्भुता	१.	२५.	११
अत्यं मृजन्ति	९.	८५.	७
अत्यं हविः	५.	४४.	३
अत्यायातमश्विना	५.	७५.	२
अत्यावृधस्नूरोहिता	४.	२.	३
अत्यासो न ये	७.	५६.	१६
अत्याहियाना	९.	१३.	६
अत्यू पवित्रम्	९.	४५.	४
अत्यूर्मिर्मत्सरो मदः	९.	१७.	३
अत्यो न हियानो	९.	८६.	३
अत्यो नाज्मन्त्सर्ग	१.	६५.	६
अत्रा ते रूपं	१.	१६३.	७
अत्र वि नेमिरेषां	८.	३४.	३
अत्राहगोरमन्वत	१.	८४.	१५
अत्राह तद्वहेथे	१.	१३५.	८
अत्राह ते हरिवः	४.	२२.	७

elibrary.thearyasamaj.org

अधक्षपा परिष्कृतः	९.	९९.	२
अधग्मन्ता नहुषो	१.	१२२.	११
अधग्मन्तोशना पृच्छते वां	१०.	२२.	६
अध जिह्वा	६.	६.	५
अध ज्यो अध	८.	१.	१८
अध ते विश्वमनु	१.	७.	२
अधत्वमिन्द्र	१०.	६१.	२२
अध त्वष्टा ते	६.	१७.	१०
अध त्वा विश्वे	६.	१७.	८
अध त्विषीमां	२.	२२.	२
अध द्युतानः	४.	५.	१०
अध द्यौश्चित्ते	६.	१७.	९
अध द्रप्सो अंशु	८.	९६.	१५
अध धारया	९.	९७.	११
अध प्र जज्ञे	१.	१२१.	६
अध प्रियमिषिराय	८.	४६.	२९
अध प्लायो गिरति	८.	१.	३३
अध यच्चारथे	८.	४६.	३१
अध यदिमे	९.	११०.	९

elibrary.thearyasamaj.org

अधि सानौ नि जिघ्नते	१.	८०.	६
अधीन्वत्र सप्ततिं	१०.	९३.	१५
अधीव यद्गिरीणां	८.	७.	१४
अधीव्रासं परिमातू	१.	१४०.	९
अधुक्षत् पिप्युषीमिष	८.	७२.	१६
अधेनुं दस्रा स्तर्य	१.	११७.	२०
अध्वर्यविश्चकृवांसो मधूनि	५.	४३.	३
अध्वर्यवः कर्तना	२.	१४.	९
अध्वर्यवः पयसोधरं	२.	१४.	१०
अध्वर्यवा तु हि	८.	३२.	२४
अध्वर्यवोऽप इता	१०.	३०.	३
अध्वर्यवो भरतेन्द्राय	२.	१४.	१
अध्वर्यवो य उरणं	२.	१४.	४
अध्वर्यवो यं नरः	२.	१४.	८
अध्वर्यवो यः शतं	२.	१४.	७
अध्वर्यवो यः शतं शम्बर	२.	१४.	६
अध्वर्यवो यः स्वश्नं	२.	१४.	५
अध्वर्यवो यो दिव्यस्य	२.	१४.	११
अध्वर्यवो यो दृभीकम्	२.	१४.	३

elibrary.thearyasamaj.org

अनक्षरा ऋजवः	१०.	८५.	२३
अनेहसं प्रतरणं	८.	४९.	४
अनेहसं वो हवमान	८.	५०.	४
अनेहो दात्रमदितेः	१.	१८५.	३
अनेहो न उरुव्रजे	८.	६७.	१२
अनेहो मित्रार्यमन्	८.	१८.	२१
अन्तरिक्षप्रां रजसो	१०.	९५.	१७
अन्तरिक्षेण पतति	१०.	१३६.	४
अन्तरिक्षे पथिभिः	१०.	१६८.	३
अन्तरिच्छन्ति तं जने	८.	७२.	३
अन्तरैश्चक्रैस्तनयाय	६.	६२.	१०
अन्नर्दूतो रोदसी	३.	३.	२
अन्तर्यच्छ जिघांसतः	१०.	१०२.	३
अन्तर्ह्यग्न ईयसे	२.	६.	७
अन्तश्च प्रागा	८.	४८.	२
अन्तश्चरति रोचना	१०.	१८९.	३
अन्तिचित् संतमह	८.	११.	४
अन्तिवामा दूरे	७.	७७.	४
अन्यदद्य कर्वरमन्ददु	६.	२४.	५

elibrary.thearyasamaj.org

अपाव्यस्यान्धसः	२.	१९.	१
अपारो वो महिमा	५.	८७.	६
अपां गर्भं दर्शतम्	३.	१.	१३
अपां नपातमवसे	१.	२२.	६
अपां नपादा	२.	३५.	९
अपां पेरुं जीवधन्य	१०.	३६.	८
अपां फेनेन नमुचेः	८.१४,१३		
अपां मध्ये	७.	८९.	४
अपाः पूर्वेषां हरिवः	१०.	९६.	१३
अपाः सोममस्तमिन्द्र	३.	५३.	६
अपि पन्थामगन्महि	६.	५१.	६६
अपिबत्कद्रुवः सुतम्	८.	४५.	२६
अपि वृश्च पुराणवत्	८.	४०.	६
अपिष्टुतः सविता	७.	३८.	३
अपूर्व्या पुरुतमानि	६.	३२.	१
अपेत वीत	१०.	१४९	
अपेन्द्र द्विषतो	१०.	१५२.	५
अपेहि मनसस्पते	१०.	१६४.	१
अपो देवीरुपह्वये	१.	२३.	१८

elibrary.thearyasamaj.org

अभित्वा वृषभा	८.	४५.	२२
अभि त्वा योषणो	९.	५६.	३
अभित्वाशूर	७.	३२.	२२
अभि त्वा सिन्धो	१०.	७५.	४
अभि द्यां महिना	१०.	११९.	८
अभि द्युम्नं बृहद्यशः	९.	१०८.	९
अभि द्युम्नानि वनिनः	३.	४०.	७
अभि द्रोणानि बभ्रवः	९.	३३.	२
अभि द्विजन्मा त्रिवृद्	१.	१४०.	२
अभि द्विजन्मा त्री रोचनानि	१.	१४९.	४
अभि न इडा	६.	४१.	१९
अभि नक्षन्तो	२.	२४.	६
अभि नो देवी	१.	२२.	११
अभि नो नर्यं	६.	५३.	२
अभि नो वाजसातमं	९.	९८.	१
अभि प्रगोपतिं	९.	६९.	४
अभि प्रदर्द्रुजनयो	४.	१९.	५
अभि प्रभरवृषता	८.	८९.	४
अभि प्रयांसि वाहसा	३.	११.	७

elibrary.thearyasamaj.org

अभीवृतं कृशनैः	१.	३५.	४
अभी षतस्तदाभर	७.	३२.	२४
अभी षुणस्त्वं रयिं	८.	९३.	२१
अभी पुणः सखीनां	४.	३१.	३
अभीष्व१र्यः पौंस्यैः	१०.	५९.	३
अभीहि मन्यो	१०.	८३.	३
अभुत्सु प्र० देव्या	८.	९.	१६
अभूदिदं वयुनमो	१.	१८२.	१
अभूदु पारमेतवे	१.	४६.	११
अभूदु भा उ अंशवे	१.	४६.	१०
अभूदु वो विधते	४.	३४.	४
अभूदुषा इन्द्रतमा	७.	७९.	३
अभूदुषा रुशत्पशुः	५.	७५.	९
अभूद्देवः सविता	४.	५४.	१
अभूरुवीर गिर्वणः	६.	४५.	१३
अभूरेको रयिपते	६.	३१.	१
अभूर्वौ क्षीण्यु आयुः	१०.	२७.	७
अभ्यभि हि श्रवसा	९.	११०.	५
अभ्यर्च नभाकवत्	८.	४०.	४

अयमु ते समतसि	१.	३०.	४
अयमुते सरस्वति	७.	९५.	६
अयमुत्वा विचर्षणो	८.	१७.	७
अयमु वां पुरुतमो	३.	६२.	२
अयमुशानः पर्यद्रिं	६.	३९.	२
अयमुष्य प्रदेवयुः	१०.	१७६.	३
अयमुष्य सुमहाँ	७.	८.	२
अयमेक इत्था	८.	२४.	१६
अयमेमि विचाकशत्	१०.	८६.	१९
अयं कविरकविषु	७.	४.	४
अयं कृत्नुरगृभीतः	८.	७९.	१
अयं घ स तुरो	१०.	२५.	१०
अयं चक्रमिषणत्	४.	१७.	१४
अयं जायत मनुषो	१.	१२८१	
अयं त आघृणे	९.	६७.	१२
अयं त इन्द्र	८.	१७.	११
अयं त एमि	८.	१००.	१
अयं ते अस्तु	३.	४४.	१
अयं अस्म्युपमेह्यर्वाङ्	१०.	८३.	६

elibrary.thearyasamaj.org

elibrary.thearyasamaj.org

अयं सूर्य इवोपदृक्	९.	५४.	२
अयं सो अग्निः	७.	१.	१६
अयं सो अग्निर्यस्मिन्	३.	२२.	१
अयं सोम इन्द्र	९.	८८.	१
अयं सोम इन्द्रं तुभ्यं	७.	२९.	१
अयं सोमश्चमूसुतो	५.	५१.	४
अयं सोमः कपर्दिने	९.	६७.	११
अयं स्तुतो राजा	१.	६१.	१६
अयं स्वादुरिह	६.	४७.	२
अयं ह यद्वां	७.	६८.	४
अयं ह येन वा	८.	७६.	४
अयं हि ते अमर्त्यः	१०.	१४४.	१
अयं हि नेता वरुणः	७.	४०.	४
अयं होता प्रथमः	६.	९.	४
अया चित्तो विपानया	९.	६५.	१२.
अया ते अग्ने	२.	६.	२
अया ते अग्ने समिधा	४.	४.	१५
अया धिया च गव्यया	८.	९३.	१७
अया निजदिनरोजसा	९.	५३.	२

अर्चामि वां वर्धायापो	१०.	१२.	४
अर्चा शक्राय शाकिने	१.	५४.	२
अर्णांसि चित्पप्रथाना	७.	१८.	५
अर्थमिद्वा उ अर्थिन	१.	१०५.	२
अर्थिनो यन्ति	८.	७९.	५
अर्भको न कुमारकः	८.	६९.	१५
अर्यमणं बृहस्पतिं	१०.	१४१.	५
अर्यमणं वरुणं	४.	२.	४
अर्यमा णो आदितिः	३.	५४.	१८
अर्यम्यं वरुण मित्र्यं	५.	८५.	७
अर्यो वा गिरो	१०.	१४८.	३
अर्यो विशां गातु	१०.	२०.	४
अर्वदिभरने अर्वतो	१.	७३ .	९
अर्वागन्य न श्रवसो	७.	९०.	७,
		९१.	७
अर्वाग्रन्थं विश्वारं	६.	३७.	१
अर्वाग्रन्थं नियच्छतं	८.	३५.	२२
अर्वाङ्त्रिच्क्रो	१.	१५७.	३
अर्वाङ्नरा दैव्येनावसा	७.	८२.	८

elibrary.thearyasamaj.org

elibrary.thearyasamaj.org

अव स्यूमेव चिन्वती	३.	६१.	४
अव स्वयुक्ता दिव	१.	१६८.	४
अव स्वाराति गर्गरो	८.	६९.	९
अव स्वेदा इवमितो	१०.	१३४.	५
अवंशे द्यामस्तभायद्	२.	१५.	२
अवः परेण पर	१.	१६४.	१७
अवः परेण पितरं	१.	१६४.	१८
अवा कल्पेषु नः	९.	९.	७
अवाचचक्षं पदमस्य	५.	३०.	२
अवानुकं ज्यायान्	१.	७९.	७७
अवा नो वाजयुं	८.	८०.	६
अवावशन्त धीतयो	९.	१९.	४
अवा सां मघवञ्जहि	१.	१३३.	३
अवासृजन्त जिव्रयो	४.	१९.	२
अनासृजः प्रश्वः	१०.	१३८.	२
अविता नो अजाश्वः	९.	६७.	१०
अवितासि सुन्वतो	८.	३६.	१
अविददृक्षं मित्रो	६.	४४.	७
अविन्दद्दिवो निहितं	१.	१३०.	३

elibrary.thearyasamaj.org

अश्विना यज्वरीरिषः	१.	३.	१
अश्विना यद्ध कर्हिचित्	५.	७४.	१०
अश्विना याम हूतमा	७.	७३.	६
अश्विना वर्तिरस्मदा	१.	९२.	१६
अश्विना वाजिनीवसु	५.	७८.	३
अश्विना वायुना	३.	५८.	७
अश्विनावेह गच्छतं	५.	७५.	७
अश्विनावेह गच्छतं ना०	५.	७८.	१
अश्विना सु विचाकशत्	८.	७३.	१७
अश्विना स्वृषे स्तुहि	८.	२६.	१०
अश्विना हरिणाविव	५.	७८.	२
अश्विनोरसनं रथं	१.	१२०.	१०
अस्वी रथी सुरूप	९.	४.	९
अश्वेव चित्रारुषी	४.	५२.	२
अश्वो न क्रन्दन्जनिभिः	३.	२६.	३
अश्वो न क्रदो	९.	९७.	२८
अश्वो न चक्रदो	९.	६४.	३
अश्वो वोवहा	९.	११२.	४
अश्व्यो वारो	१.	३२.	१२

elibrary.thearyasamaj.org

अस्ताव्यग्निः शिमीवद्भिः	१.	१४१.	१३
अस्ति देवा अहोरुः	८.	६७.	७
अस्ति सोमो अयं	८.	९४.	४
अस्ति हि वः सजात्यं	८.	२७.	१०
असति हि वामिह	५.	७४.	६
अस्ति हि ष्मा	१.	३७.	१५
अस्तीदमधिमन्थनं	३.	२९.	१
अस्तु श्रौषट्	१.	१३९.	१
अस्तेव सु प्रतरं	१०.	४२.	१
अस्तोद्वं स्तोभ्या	१.	१२४.	१३
अस्थुरु चित्रा	४.	५१.	२
अस्मभ्यमिन्दविन्द्रयुः	९.	२.	९
अस्मभ्यं गातुवित्तमः	९.	१०६.	६
अस्मभ्यं तद्दिवो	९.	१०.	६.
अस्मभ्यं तद्वसो	२.	१३.	२३,
		१४.	१२
अस्मभ्यं तां अपा	४.	३१.	१३
अस्मभ्यं त्वा वसुविद्	९.	१०४.	४
अस्मभ्यं रोदसी	९.	७.	९

elibrary.thearyasamaj.org

अस्मे इन्द्रा बृहस्पती	४.	४९.	४
अस्मे इन्द्रा वरुणा	७.	८४.	४
अस्मे इन्द्रो वरुणो	७.	८२.	१०
		८३.	१०
अस्मे ऊ षु वृषणा	१.	१८४.	२
अस्मे तदिन्द्रावरुणा	३.	६२.	३
अस्मे ता त इन्द्र	१०.	२२.	१३
अस्मे धेहि द्युमतीं	१०.	९८.	३
अस्मे धेहि द्युमद्युशो	९.	३२.	६
अस्मे धेहि श्रवो	१.	९.	८
अस्मे प्र यन्धि	३.	३६.	१०
अस्मे रयिं न	१.	१४१.	११
अस्मे रायो दिवेदिवे	४.	८.	७
अस्मे रुद्रा मेहना	८.	६३.	१२
अस्मे वत्सं परिषन्तं	१.	७२.	२
अस्मे वत्सं परिषन्तं	१.	७२.	२
अस्मे वर्षिष्ठा	४.	२२.	९
अस्मे वसूनि	९.	६३.	३०
अस्मे वीरो मरुतः	७.	५६.	२४

अस्येदु भिया गिरयश्च	१.	६१.	१४
	२०.	३५.	१४
अस्येदु मातुः	१.	६१.	७,
	२०.	३५.	७
अस्येदेव प्ररिरिचे	१.	६१.	९
अस्येदेव शवसा	१.	६१.	१०
अस्येदेषा सुमतिः	१०.	३१.	६
अस्वप्नाजस्तरणयः	४.	४.	१२
अस्वापयद्दीभीतये	४.	३०.	२१
अहन्नहिं परिशयानं	३.	३२.	११
अहन्नहिं पर्वते	१.	३२.	२
अहन्निद्रो अदहग्नि	४.	२८.	३
अहन्वृत्रमृचीषमः	८.	३२.	२६
अहन्वृत्रं वृत्रतरं	१.	३२.	५
अहमत्कं वृत्रतरं	१.	३२.	५
अहमत्कं कवये	१०.	४९.	३
अहमपो अपिनन्वम्	४.	४२.	४
अहमस्मि सपत्नहेन्द्र	१०.	१६६.	२
अहमस्मि सहमाना	१०.	१४५.	५

elibrary.thearyasamaj.org

elibrary.thearyasamaj.org

आकेनिपासो अहभिः	४.	४५.	६
आ क्रन्दय बलम्	६.	४७.	३०
आक्षित्वपूर्वास्वपरा	३.	५५.	५
आ क्षोदो महि	६.	१७.	१२
आक्ष्णयावानो वहन्ति	८.	३७.	३५
आगधिता परिगधिता	१.	१२६.	६
आ गन्ता मा रिषण्यत	८.	२०.	१
आगन्देव ऋतुभिर्वर्धतु	४.	५३.	७
अगन्नृभूणामिह	४.	३५.	२
आगन्म वृत्रहन्तमं	८.	७४.	४
आ गावो अग्मन्	६.	२८.	१
आ गोमता नासत्या	७.	७२.	१
आग्ना अग्न	१.	२२.	१०
अग्निरगामि भारतो	६.	१६.	१९
अग्निं न स्ववृक्तिभिः	१०.	२१.	१
आग्ने गिरो दिव	७.	३९.	५
आग्ने याहि	८.	१०३.	१४
आग्ने वह वरुणं	१०.	७०.	११
आग्ने वह हविः	७.	११.	५

elibrary.thearyasamaj.org

आ ते पितर्मरुतां	२.	३३.	१
आ ते मह इन्द्रोत्युग्र	७.	२५.	१
आ ते रथस्य पूषन्	१०.	२६.	८
आ ते रुचः पवमानसय	९.	९६.	२४
आ ते वत्सो मनो	८.	११.	७
आ ते वृषन् वृषणो	६.	४४.	२०
आ तेऽवो वरेण्यं	५.	३५.	३
आ ते शुष्मो वृषभ	६.	१९.	९
आ सपर्यू जवसे	३.	५०.	२
आ ते सिञ्चामि कुक्ष्योः	८.	१७.	५
आ ते सुपर्णा अभिनन्तं	१.	७९.	२
आ ते स्वस्तिमीमह	६.	५६.	६
आ ते हनू हरिवः	५.	३६.	२
आत्मवन्नभो दुह्यते	९.	७४.	४
आत्मा ते वातो	७.	८७.	२
आत्मा देवानां भुवनस्य	१०.	१६८.	४
अत्मनं ते मनसा	१.	१६३.	६
आत्मा पितुसतनूर्वासः	८.	३.	२४
आत्मा यज्ञस्य रंह्या	९.	६.	८

elibrary.thearyasamaj.org

आदिद्धोतारं वृणते	१.	१४१.	६
आदिन्द्रः सत्रा तविषीर्	१०.	११३.	५
आदिन्मातृराविशद्	१.	१४१.	५
आ दिवस्पृष्ठतश्वयुः	९.	३६.	६
आदीमश्वं न हेतारो	९.	६२.	६
आदीं के चित्पत्य	९.	११०.	६
आदीं त्रितस्य	९.	३२.	२
आदीं शवस्यब्रवीद्	८.	७७.	२
आदीं हंसो यथा गणम्	९.	३२.	३
आदू नु ते अनु	८.	६३.	५
आदू मे निवरो	८.	९३.	१५
आद्द्योति हविश्कृतिं	१.	१८.	८
आ देवानामग्रयावेह	१०.	७०.	२
आ देवानामपि पन्थां	१०.	२.	३
आ देवानामभवः केतु	३.	१.	१७
आ देवेषु वृश्चते केतु	३.	१.	१७
आदेवो ददे बुध्न्या	७.	६.	७
आ देवो दूतो	१०.	९८.	२
आ देवो यातु	७.	४५.	१

elibrary.thearyasamaj.org

आ नो अग्ने रयिं	१.	७९.	८
आ नो अग्ने वयोवृधं	८.	६०.	११
आ नो अग्ने सुचेतना	१.	७९.	९
आ नो अद्य समनसो	८.	२७.	५
आ नो अस्वावदश्विना	८.	२२.	१७
आ नो अश्विना त्रिवृता	१.	३४.	१२
आनो गन्तं रिशादसेमां	८.	८.	१७
आ नो गव्यान्यश्वा	८.	३४.	१४
आ नो गव्येभिरश्वैर्वसव्यैः	६.	६०.	१४
आ नो गहि सख्येभिः	३.	१.	१९
आ नो गोत्रा दर्दहि गोपते	३.	३०.	२१
आ नो गोमन्तमश्विना	८.	५.	१०
आ नो दधिक्राः पथ्यां	७.	४४.	५
आ नो दिव आ पृथिव्या	७.	२४.	३
आ नो दिवो बृहतः	५.	४३.	११
आ नो देव शवसा	७.	३०.	१
आ नो देवः सविता त्राय०	६.	५०.	८
आ नो देवः सविता सावि	१०.	१००.	३
आ नो देवानामुप वेतु	१०.	३१.	१

elibrary.thearyasamaj.org

आ पवमान धारय	९.	१२.	९
आ पवमान नो भरायो	९.	२३.	३
आ पवमान सुष्टुतिं	९.	६५.	३
आ पवस्व गविष्टये	९.	६६.	१५
आ पवस्व दिशां पत	९.	११३.	२
आ पवस्व मदिन्तम	९.	२५.	६,
		५०.	४
आ पवस्व महीमिषं	९.	४१.	४
आ पवस्व सहस्त्रिणं रयिं गोमन्तं	९.	६२.	१२
आ पवस्व सहस्त्रिणं रयिं सोम	९.	६३.	१
आ पवस्व सुवीर्यं	९.	६५.	५
आ पवस्व हिरण्यवद्	९.	६३.	१८
आ पशुं गासि पृथिवीं	८.	२७.	२
आ पश्चातान्ना सत्या	७.	७२.	५,
		७३.	५
आपश्चित्पिप्यु स्तर्यो	७.	२३.	४
आपश्चिदस्मै पिन्वन्त	७.	३४.	३
आपश्तिद्धि स्वयशः	७.	८५.	३

elibrary.thearyasamaj.org

आ यत्पतन्त्येन्यः	८.	६९.	१०
आ यत्साकं यशसो	७.	३६.	६
आ यदश्वान्वनन्वतः	८.	१.	३१
आ यदिन्द्रश्च ददूहे	८.	३४.	१६
आ यदिषे नृपतिं	१.	७१.	८
आ यद् दुवस्याद् दुवसे	१.	१६५.	१४
आ यद् दुवः शतक्रत०	१.	३०.	१५
आ यद्धरी इन्द्र विव्रता	१.	६३.	२
आ यद्योनिं हिरण्ययं आशु	९.	६४.	२०
आ यद्योनिं हिरण्ययं वरुण	५.	६७.	२
आ यद्रु हाव वरुणश्च	७.	८८.	३
आ यद्वज्रं इन्द्र धत्से	८.	९६.	५
आ तद्वामीय चक्षसा	५.	६६.	६
आ यद्वां योषणा	८.	८.	१०
आ यद्वां सूर्या	५.	७३.	५
आयने ते परायणे	१०.	१४२.	८
आयन्तारं महि स्थिरं	८.	३२.	१४
आ यन्नः पत्नीर्गमन्	७.	३४.	२०
आ यन्मा वेना अरुहन्	८.	१००.	५

elibrary.thearyasamaj.org

आ यो विवाय सचथाय	१.	१५६.	५
आ यो विश्वानि	९.	१८.	४
आरङ्गरेष मध्वे	१०.	१०६.	१०
आ रयिमा सुचेतुनं	९.	६५.	३०
आराच्छत्रुमप बाधस्व	१०.	४२.	७
आ राजाना मह ऋतस्य	७.	६४.	२
आ रिरव किकिरा	६.	५३.	७
आ रुक्मैरा युधा	५.	५२.	६
आ रुद्रास इन्द्रवन्तः	५.	५७.	१
आरे अघा को न्वित्था	१०.	१०२.	१०
आरे ते गोघ्नमुत	१.	११४.	१०
आरे सा वः सुदानवो	१.	१७२.	२
आ रोका इव घेदहो	८.	४३.	३
आ रोदसी अपृणदा	३.	२.	७
आ रोदसी अपृणा जायमान	३.	६.	२
आ रोदसी अपृणादोत	१०.	५५.	३
आ रोदसी बृहती वेविदान	१.	७२.	४
आ रोदसी हर्यमाणो	१०.	९६.	११
आरोहतायुर्जरसं	१०.	१८.	६

elibrary.thearyasamaj.org

आ विबाध्या परिरापः	२.	२३.	३
आविरभून्महि माघोनं	१०.	१०७.	१
आ विवासन्परावतो	९.	३९.	५
आविशन्कलशं सुतो	९.	६२.	११
आ विश्वतः प्रत्यञ्चा	२.	१०.	५
आ विश्वदेवं सत्पतिं	५.	८२.	७
आ विश्वाराश्विना	७.	७०.	१
आ विष्ट्यो वर्धते	१.	९५.	५
आ विंशत्या त्रिंशता	२.	१८.	५
आ वृत्रहणा वृत्रहभिः	६.	६०.	३
आ वृषस्व पुरुवसो	८.	६१.	३
आ वृषस्व महामह	८.	२४.	१०
आ वेधसं नीलपृष्ठं	५.	४३.	१२
आ वो धियं यज्ञियां	१०.	१०१.	९
आ वो मक्षू तनाय कं	१.	३९.	७
आ वो यक्ष्यमृतत्वं	१०.	५२.	५
आ वो यन्तूदवाहासो	५.	५८.	३
आ वो यस्य द्विबहसो	१.	१७६.	५
आ वो राजानमध्वरस्य	४.	३.	१

आ हि ष्मा सूनवे	१.	२६.	३
आ होता मन्द्रो	३.	१४.	१
इच्छन्त रेतो मिथस्तनूष	१.	६८.	८
इच्छन्ति त्वा सोम्यासः	३.	३०.	१
इच्छन्ति देवाः सुन्वन्तं	८.	२.	१८
इच्छन्नश्वस्य यच्छिरः	१.	८४.	१४
इडामग्ने पुरुदंस	३.	१.	२३
इडायास्त्वा पदे	३.	२९.	४
इवामग्ने पुरुदंस	३.	१.	२३
इडायास्त्वा पदे वयं	३.	२९.	४
इवा सरस्वती मही	१.	१३.	९,
	५.	५.	८
इति चिद्धि त्वा धना	१०.	१२०.	४
इति चिन्नु प्रजायै	५.	४१.	१७
इत चिन्मन्युमध्रिजः	५.	७.	१०
इति त्वाग्ने वृष्टिहव्यस्य	१०.	११५.	९
इति त्वा देवा इम	१०.	९५.	१८
इति वा इति मे मनो	१०.	११९.	१
इति स्तुतासो असथा	८.	३०.	२

elibrary.thearyasamaj.org

elibrary.thearyasamaj.org

इन्दुः पविष्ट चारुर्मदाय	९.	१०९.	१३
इन्दुः पविष्ट चेतनः	९.	६४.	१०
इन्दुः पुनानः प्रजां	९.	१०९.	९
इन्दुः पुनानी अति	९.	६८.	२६
इन्दो यथा तव	९.	५५.	२
इन्दो यदद्रिभिः सुतः	९.	२४.	५
इन्दो व्यव्यर्मषसि	९.	६७.	५
इन्दो समुद्रमींखय	९.	३५.	२
इन्द्राशाभ्यस्परि	२.	४१.	१२
इन्द्र आसां नेता	१०.	१०३.	८
इन्द्र इत्सोमपा	८.	२.	४
इन्द्रिद्धर्योः	१.	७.	२
इन्द्र इन्नो महानां	८.	९२.	३
इन्द्र इषे ददातु नः	८.	९३.	३४
इन्द्र उक्थेन शवसा	१०.	१००.	५
इन्द्र ऋभुभिर्वाजवद्भिः	३.	६०.	५
इन्द्र ऋभुभिर्वाजिभिः	३.	६०.	७
इन्द्र ऋभुमान्वाजवान्	३.	६०.	६
इन्द्र ओषधीरस०	३.	३४.	१०

elibrary.thearyasamaj.org

इन्द्र शुद्धो न आ गहि	८.	९५.	८
इन्द्र शुद्धो हि नो रयिं	८.	९५.	९
इन्द्रश्च मृवयातिनः	२.	४१.	११
इन्द्रश्च वायवेषां सोमानां	४.	४७.	२
इन्द्रश्च सोमं पिबतं	४.	५०.	१०
इन्द्रश्चिच्चातद्ब्रवीत्	८.	३३.	१७
इन्द्र श्रुधि सु मे	८.	८२.	६
इन्द्र श्रेष्ठानि द्रविणानि	२.	२१.	६
इन्द्र सुतेषु सोमेषु	८.	१३.	१
इन्द्र सोममिमं	१०.	४.	१
इन्द्र सोम पिब	१.	१५.	१
इन्द्र सोमं सोमपते	३.	३२.	१
इन्द्रः सोमाः सुता	३.	४०.	४
इन्द्रः सोमाः सुते इमे	३.	४२.	५
इन्द्रस्तुजो बर्हणा	३.	३४.	५
इन्द्रस्ते सोम	९.	१०९.	२
इन्द्र स्थातर्हरीणां	८.	२४.	१७
इन्द्रस्पवुत वृत्रहा	८.	६१.	१५
इन्द्रस्य कर्म सुकृता	३.	३२.	८

elibrary.thearyasamaj.org

इन्द्राग्नी उक्थवाहसा	६.	५९.	१०
इन्द्राग्नी को अस्य वां	६.	५९.	५
इन्द्राग्नीः जरितुः सचा	३.	१२.	२
इन्द्राग्नी तपन्ति माघा	६.	५९.	८
इन्द्राग्नी तविषाणि वां	३.	१२.	८
इन्द्राग्नी नवति	३.	१२.	६
इन्द्राग्नी मित्रावरुणादितिं	५.	४६.	३
इन्द्राग्नी यमवथ उभा	५.	८६.	१
इन्द्राग्नी युवं सु नः	८.	४०.	१
इन्द्राग्नी युवामिमे	६.	६०.	७
इन्द्राग्नी युवोरपि	६.	५९.	९
इन्द्राग्नी रोचना दिवः	३.	१२.	९
इन्द्राग्नी वृत्रहत्येषु	१०.	६५.	२
इन्द्राग्नी शतदाव्नि	५.	२७.	६
इन्द्राग्नी श्रुणुतं	६.	६०.	१५
इन्द्राणीमासु नारिषु	१०.	८६.	११
इन्द्रानु पूषणा वयम्	६.	५७.	१
इन्द्रा पर्वता बृहता	३.	५३.	१
इन्द्राबृहस्पती वयं	४.	४९.	५

elibrary.thearyasamaj.org

इन्द्रे विश्वानि वीर्या	८.	६३.	६
इन्द्रेषित प्रसवं भिक्षमाणे	३.	३३.	२
इन्द्रेहि मत्स्यन्धसो	१.	९.	१
इन्द्रो अंग महद्भ्य	२.	४१.	१०
इन्द्रो अश्रायि सुध्यो	१.	५१.	१४
इन्द्रो अस्माँ अदद्वज्रबाहुः	३.	३३.	६
इन्द्रो अस्मे सुमना	१०.	१००.	४
इन्द्रोतिभिर्बहुलाभिः	३.	५३.	२१
इन्द्रो दधीचो अस्थाभिः	१.	८४.	१३
इन्द्रो दिव इन्द्र	१.	८९.	१०
इन्द्रो दिवः प्रतिमानं	१०.	१११.	५
इन्द्रो दीर्घाय चक्षसे	१.	७.	३
इन्द्रो न यो महा	९.	८८.	४
इन्द्रो नेदिष्ठमवसा	६.	५२.	६
इन्द्रो ब्रह्मेन्द्र	८.	१६.	७
इन्द्रो मदाय वावृधे	१.	८.	१.
इन्द्रो महां सिन्धुम्	२.	११.	९
इन्द्रो मधु संभृतम्	३.	३९.	६
इन्द्रो मह्ना महतो	१०.	६७.	१२

elibrary.thearyasamaj.org

इमं मे गंगे	१०.	७५.	५
इमं मे स्तोमम्	८.	८५.	२
इमं यज्ञमिदं वचो जुजुषाण	१०.	१५०.	२
इमं यज्ञमिदं वचो जुजुषाण उपागहि	१.	९१.	१०
इमं यज्ञं त्वम्	४.	२०.	३
इमं यज्ञं सहसावन्	३.	१.	२२
इमं यमप्रस्तरमा	१०.	१४.	४
इमं रथमधि	१.	१६४.	३
इमं विधन्तो	२.	४.	२
इमं विधन्तो अपां सधस्थे	१०.	४६.	२
इमं स्तोममभिष्टये	८.	१२.	४
इमं स्तोममर्हते जातवेदसे	१.	९४.	१
इमं स्तोमं रोदसीं	३.	५४.	१०
इमं स्तोमं सक्रवतो	२.	२७.	२
इमं स्वस्मै हृद	२३५.	२	
इभा अग्ने मतयः	१०.	७.	२
इमा अभि प्र णोनुमो	८.	६.	७
इमा अस्मै मतयो	१०.	९१.	१२

elibrary.thearyasamaj.org

इमे भोजा अंगिरसो	३.	५३.	७
इमे मा पीता	८.	४८.	५
इमे मित्रो वरुणो	७.	६०.	६
इमे यामासस्त्वद्रिग्	५.	३.	१२
इमे ये ते सु वायो	१.	१३५.	९
इमे ये नर्वाङ्	१०.	७१.	९
इमे रन्धं चिन्मरुतो	७.	५६.	२०
इमे वां सोमा	१.	१३५.	६
इमे विप्रस्य वेधसो	८.	४३.	१
इमे सोमास इन्दवः	१.	१६.	६
इमे हि ते कारवो	८.	३.	१८
इमे हि ते ब्रह्मकृतः	७.	३२.	२
इमे अग्ने वीततमानि	७.	१.	१८
इमौ देवौ जायमानौ जुषन्त	२.	४०.	२
इयत्तकः कुषुम्भकः	१.	१९१.	१५
इयत्तिका शकुन्तिका	१.	१९१.	११
इयमददाद्रभसं	६.	६१.	१
इयमिन्द्रं वरुणमष्टमे	७.	८४.	५,
		८५.	५

elibrary.thearyasamaj.org

इहेव श्रृण्व एषां	१.	३७.	३
इहेह जाता समवावशीतां	१.	१८१.	४
इहेह यद्वां समना	४.	४३.	७,
		४४.	७
इहेह वः स्वतवसः	५.	५९.	११
इहेह वो मनसा	३.	६०.	१
इहैव स्तं मा वि यौष्टं	१०.	८५.	४२
इहैवैधिमाप च्योष्ठाः	१०.	१७३.	२
इहोप यात शावसो	४.	३५.	१
इक्षे शयः क्षयस्व	४.	२०.	८
ईङ्खयन्तीरपस्युवो	१०.	१५३.	१
ईजानमिद्द्यौर्गूता वसुः	१०.	१३२.	१
ईजानश्चितमारूक्ष	१८.	४.	१४
ईजानानां सुकृतां	९.	५.	८
ईजे यज्ञेभिः शशमे	६.	३.	२
ईडते त्वामवस्यवः	१.	१४.	५
ईडानायावस्यवे	२.	६.	६
ईडितो अग्न आ वह	१.	१४२.	४
ईडितो अग्ने मनसा	२.	३.	३

उच्छुष्मा ओषधीनां	१०.	९७.	८
उच्छोचिषा सहसस्पुत्र	३.	१८.	४
उच्छयस्व वनस्पते	३.	८.	३
उच्छ्वञ्चमाना पृथिवि	१०.	१८.	११
उज्जातमिन्द्र ते शव	८.	६२.	१०
उज्जायतां परशुः	१०.	४३.	९
उत ऋतुभिरऋतुपाः	३.	४७.	३
उत कण्वं नृषदः	१०.	३१.	११
उत गाव इवादन्ति	१०.	१४६.	३
उतग्ना अग्निरध्वर	४.	९.	४
उतग्ना व्यस्तु देवपत्नीः	५.	४६.	८
उत घा नेमो अस्तुतः	५.	६१.	८
उत घा स रथीतमः	६.	५६.	२
उत ते सुष्टुता	८.	१३.	२३
उत त्यदा स्वश्व्यं	८.	६.	२४
उत त्यद्वां जुरते	७.	६८.	६
उत त्यन्नो मारुतं	५.	४६.	५
उत त्यं चमसं	१.	२०.	६
उत त्यं पुत्रमग्रुवः	४.	३०.	१६

elibrary.thearyasamaj.org

elibrary.thearyasamaj.org

उत नो नक्तमपां	१०.	९३.	५
उत नो ब्रह्मन्नविष	३.	१३.	६
उत नो रुद्रा चिन्मृवत	१०.	९३.	७
उत नोऽहिर्बुध्न्योमयस्कः	१.	१८६.	५
उत नो वाजसातये	९.	१३.	४
उत नो विष्णुरत वातो	५.	४६.	४
उत प्रधिमुदहन्नस्य	१०.	१०२.	७
उत प्र पिप्य ऊधरध्न्यायाः	९.	९३.	३
उत प्रहामतिदीव्या	१०.	४२.	९
उत ब्रवन्तु नो निदो	१.	४.	५
उत म ऋज्रे पुर	६.	६३.	९
उत मन्ये पितुरद्रुहो	१.	१५९.	२
उत माता बृहद्दिवा	१०.	६४.	१०
उत माता महिषमन्ववेन	४.	१८.	११
उत मे प्रयियोर्वयियोः	८.	१९.	३७
उत मे रपद्युवतिः	५.	६१.	९
उत मे वोचतादिति	५.	६१.	१८
उत मे वोचतादिति	५.	६१.	१८
उत यासि सवितस्त्रीणि	५.	८१.	४

elibrary.thearyasamaj.org

उतो न्वस्य जोषमा	८.	९४.	६
उतो न्वस्य यत्पदं	८.	७२.	१८
उतो न्वस्य यन्महत्	८.	७२.	६
उतो पतिर्य उच्यते	८.	१३.	९
उतो पितृभ्यां प्रविदानु	३.	७.	६
उतो सहसत्रभर्णसं	९.	६४.	२६
उतो सं मह्यमिन्दुभिः	१.	२३.	१५
उतो हि वां दात्रा	४.	३८.	१
उतो हि वां पूर्व्या	३.	५४.	४
उतो हि वां रत्नधेयानि	७.	५३.	३
उत्तराहमुत्तरः	१०.	१४५.	३
उत्तानपर्णे सुभगे	१०.	१४५.	२
उत्तानायामजनयत्	२.	१०.	३
उत्तानायामव भरा	३.	२९.	३
उत्तिष्ठ नूनमेषां	५.	५६.	५
उत्तिष्ठन्नोजसा सह	८.	७६.	१०
उत्तिष्ठ ब्रह्मणस्पते	१.	४०.	१
उत्तिष्ठसि स्वाहुतो	१०.	११८.	२
उत्तिष्ठाव पश्यते	१०.	१७९.	१

elibrary.thearyasamaj.org

उदुष्टुतः समिधायह्वो	३.	५.	९
उदुष्य देवः सविता दमूना	६.	७१.	४
उदुष्य देवः सविता ययाम	७.	३८.	१
उदुष्य देवः सविता सवाय	२.	३८.	१
उदुष्य देवः सविता हिरण्य	६.	७१.	१
उदुष्य वः सविता	८.	२७.	१२
उदुष्य शरणे दिवो	८.	२५.	११
उदु स्तोमासो अश्विनो	७.	७२.	३
उदुस्त्रियाः सृजते सूर्याः	७.	८१.	२
उदु स्वानेभिरीरत	८.	७.	१७
उदू अयाँ उपक्तेव	६.	७१.	५
उदू षु णो वसो महे	८.	७०.	९
उद्गा आजदङ्गिरोभ्य	८.	१४.	८
उदेगातेव शकुने	२.	४३.	२
उद् गो ह्रदमपिबज्जर्हृ	१०.	१०२.	४
उद् द्यामावेत् तृष्णजो	७.	३३.	५
उद्धर्षय मघवन्	१०.	१०३.	१०
उद्धेदभिश्रुतामघं	८.	९३.	१
उद् बुध्यध्वम्	१०.	१०१.	१

elibrary.thearyasamaj.org

उप ब्रध्नं वावाता	८.	४.	१४
उप ब्रह्माणि हरिवो	१०.	१०४.	६
उपमं त्वा मघोनां	८.	५३.	१
उप मा पेपिषुत्तमः	१०.	१२७.	७
उप मा मतिरस्थित	१०.	११९.	४
उप मा श्यावाः स्वनयेन	१.	१२६.	३
उप मा षड् द्वा द्वा	८.	६८.	१४
उपयमेति युवतिः	७.	१.	६
उप यो नमो नमसि	४.	२१.	५
उप व एषे नमसा	१.	१८६.	४
उप व एषे वन्द्योभिः	५.	४१.	७
उप शिक्षापतस्थुषः	९.	१९.	६
उप श्वासय पृथिवीं	६.	४७.	२९
उप सद्याय मीवहुषः	७.	१५.	१
उप सर्प मातरं भूमिं	१०.	१८.	१०
उपस्तुतिरौचथ्यमुरुथे	१.	१५८.	४
उपस्तुतिं नमस उद्यतिं	१.	१९०.	३
उपस्तुहि प्रथमं रत्नधेय	५.	४२.	७
उपस्तृणीतमत्रये	८.	७३.	३

elibrary.thearyasamaj.org

उरुं गभीरं जनुषा	३.	४६.	४
उरुं नृभ्य उरुं गव	८.	६८.	१३
उरुं नो लोकमनु	६.	४७.	८
उरुं यज्ञाय चक्रथुर्हि	७.	९९.	४
उरुं हि राजा वरुणश्चकार	१.	२४.	८
उरुणसावसुतृपौ	१०.	१४.	१२
उरोष्ट इन्द्र राधसो	५.	३८.	१
उरौ देवा अनिबाधे स्याम	५.	४२.	१७
		४३.	१६
उरौ महाँ अनिबाधे	३.	१.	११
उरौ वा ये अन्तरिक्षे	३.	६.	८
उर्वी पृथिवी बहुले	१.	१८५.	७
उर्वी सद्मनी बृहती	१.	१८५.	६
उलूकयातुं शुशुलूकयातुं	७.	१०४.	२२
उवाच मे वरुणो	७.	८७.	४
उवा सोषा उच्छाच्चनु	१.	४८.	३
उवे अम्ब सुलाभिके	१०.	८६.	७
उवो चिथ हि मघवन्	७.	३७.	३
उशना काव्यस्त्वा	८.	२३.	१७

elibrary.thearyasamaj.org

ऊर्ध्वो गन्धर्वो अधि	१०.	१२३.	७
ऊर्ध्वो ग्रावा बृहदग्निः	१०.	७०.	७
ऊर्ध्वो ग्रावा वसवो	१०.	१००.	९
ऊर्ध्वो नः पाह्यंहसो	१.	३६.	१४
ऊर्ध्वो भव प्रतिविध्या	४.	४.	५
ऊर्ध्वो वामग्निरध्वरेषु	६.	६३.	४
ऊर्ध्वो वां गातुरध्वरे	६.	६३.	४
ऊर्ध्वो ह्यस्थादध्यन्तरिक्षे	२.	३०.	३
ऊर्मिर्यस्ते पवित्र	९.	६४.	११
ऋक्सामाभ्यामभिहितौ	१०.	८५.	११
ऋचा कपोतं नुदत	१०.	१६५.	५
	१९.	११.	१
ऋचां त्वः पोषमास्ते	१०.	७१.	११
ऋचो अक्षरे परमे व्योमन्	१.	१६४.	३९
ऋजिप्य ईमिन्द्रावतो	४.	२७.	४
ऋजीते परि वृङ्धि	६.	७५.	१२
ऋजीत्येनी रुशती	१०.	७५.	७
ऋजीपी श्येनो ददमानो	४.	२६.	६
ऋजीषी वज्री वृषभ	५.	४०.	४

elibrary.thearyasamaj.org

ऋध्याम स्तोमं सनुयाम	१०.	१०६.	११
ऋभुक्षणं न वर्तव	८.	४५.	२९
ऋभुक्षणामिन्द्रमा हुव	१.	१११.	४
ऋभुक्षणो वाजा	७.	४८.	१
ऋभुतो रयिः प्रथमक्षव	४.	३६.	५
ऋभुमन्ता वृषणा	८.	३५.	१५
ऋभुमृभुक्षणो रयिं	४.	३७.	५
ऋभुऋभुभिरभि वः	७.	४८.	२
ऋभुऋर्भुक्षा ऋभुर्विधतः	१०.	९३.	८
ऋभुर्न इन्द्रः शवसान	१.	११०.	७
ऋभुर्न रथ्यं नवं	९.	२१.	६
ऋभुर्भराय सं शि शातु	१.	११.	५
ऋभुर्विभ्वा वाज इन्द्रो	४.	३४.	१
ऋभुश्चक ईड्यं चारु नाम	३.	५.	६
ऋश्यो न तृष्यन्नव	८.	४.	१०
ऋषभं मा समानानां	१०.	१६६.	१
ऋषिभ्यः स्वाहा	१९.	२२.	१४
ऋषिर्न स्तुभ्वा विक्षु	१.	६६.	४
ऋषिर्विप्र पुरएता	९.	८७.	३

elibrary.thearyasamaj.org

एता ते अग्ने जनिमा	३.	१.	२०
एता त्या ते श्रुत्यानि	१०.	१३८.	६
एता धियं कृणवामा	५.	४५.	६
एतानी धीरो निण्या	७.	५६.	४
एतानि भद्रा कलश	१०.	३२.	९
एतानि वामश्विना	२.	३९.	८
एतानि वामश्विना वीर्या	१.	११७.	२५
एतानि वां श्रवस्या	१.	११७.	१०
एतानि सोम पवमानो	९.	७८.	५
एता नो अग्ने सौभगा	६७.	३.	१०,
		४.	१०
एतान्यग्ने नवतिं सहस्त्रा	१०.	९८.	११
एतायामोप गव्यन्त	१.	३३.	१
एतावतश्चिदेषां	८.	७.	१५
एतावतस्त ईमह इन्द्र	८.	४९.	९
एतावतस्ते वसो विद्याम	८.	५०.	९
एतावद्वां वृषण्वसू	८.	५.	२७
एतावद्वेदुषस्	५.	७९.	१०
एतावानस्थ महिमा	१०.	९०.	३

elibrary.thearyasamaj.org

एमा अग्मन्नेवतीः	१०.	३०.	१४
एमाशुमाशवे	१.	४.	७
एमेनं प्रत्येन	६.	४२.	२
एमेनं सृजता	१.	९.	२
एवा कविस्तुवीरवाँ	१०.	६४.	१६
एवाग्नि सहस्यं	७.	४२.	६
एवाग्निर्गोतमेभिऋर्तावा	१.	७७.	५
एवाग्निर्मंतैः सह	१०.	११५.	७
एवा च त्वं सरम	१०.	१०८.	९
एवा जज्ञानं सहसे	६.	३८.	५
एवा त इन्दो सुभ्वम्	९.	७९.	५
एवा त इन्द्रो चथमहेम	२.	१९.	७
एवा तदिन्द्र इन्दुना	१०.	१४४.	६
एवा तमाहुरुत	७.	२६.	४
एवा ता विश्वा	६.	१७.	१३
एवा ते अग्ने विमदो	१०.	२०.	१०
एवा ते अग्ने सुमतिं	५.	२७.	३
एवा ते गृतसमदाः	२.	१९.	८
एवा ते वयमिन्द्र	१०.	८९.	१७

elibrary.thearyasamaj.org

एवेदेष दुविकूर्मिः	८.	२.	३१
एवेदेषा पुरुतमा दृशेक	१.	१२४.	६
एवेद्यू ने युवतयो नमन्त	१०.	३०.	६
एवेन सद्यः पर्येति	१.	१२८.	३
एवेन्द्राग्निभ्यां पितृवन्	८.	४०.	१२
एवेन्द्राग्निभ्यां पितृवन्	८.	४०.	१२
एवेन्द्राग्निभ्यामहावि	५.	८६.	६
एवेन्द्राग्नी पपिवांसा	१.	१०८.	१३
एवेन्नु कं सिंधुमेभि	७.	३३.	३
एवैवापागमरे	१०.	४४.	७
एष इन्द्राय वायवे	९.	२७.	२
एष उ स्य पुरुव्रतो	९.	३.	१०
एष उ स्य वृषा रथो	९.	३८.	१
एष एतानि चकोरेन्द्रो	८.	२.	३४
एष कविरभिष्टुतः	९.	२७.	१
एष क्षेति रथवीतिः	५.	६१.	१९
एष गव्युरचक्रदत्	९.	२७.	४
एष ग्रावेव जरिता	५.	३६.	४
एषच्छागः पुरो	१.	१६२.	३

elibrary.thearyasamaj.org

एष स्य सोमो मतिभिः	९.	९६.	१५
एष हितो विनीयते	९.	१५.	३
एषा गोभिररुणेभिः	५.	८०.	३
एषा जनं दर्शता	५.	८०.	२
एषा दिवो दुहिता	१.	१२४.	३
एषा दिवो दुहिता प्रत्यदर्शि	१.	११३.	७
एषा नेत्री राधसः	७.	७६.	७
एषा प्रतीची दुहिता	५.	८०.	६
एषा ययौ परमादन्तः	९.	८७.	८
एषायुक्त परावतः	१.	४८.	७
एषा व्येनी भवति	५.	८०.	४
एषा शुभ्रा न तन्वो	५.	८०.	५
एषा स्या नव्यमायुर्दधाना	७.	८०.	२
एषा स्या युजाना	७.	७५.	४
एषा स्या वो मरुतो	१.	८८.	६
एषो उषा अपूर्व्या	१.	४६.	१
एह गमन्नृषय सोम	१०.	१०८.	८
एह देवा मयोभुव	१.	९२.	१८
एह वां प्रुषितप्सवो	८.	५.	३३

elibrary.thearyasamaj.org

कतरा पूर्वा कतरा	१.	१८५.	१
कत्यग्नयः कति सूर्यासः	१०.	८८.	१८
कथा कदस्या उषसो	४.	२३.	५
कथा कविस्तुवीरवान्कया	१०.	६४.	४
कथा तम एतदहमा	१०.	२८.	५
कथा ते अग्ने शुचयन्त	१.	१४७.	१
कथा दाशेम नमसा	५.	४१.	१६
कथा दाशेमाग्नये	१.	७७.	१
कथा देवानां कतमस्य	१०.	६४.	१
कथा नूनं वां विमना	८.	८६.	२
कथा महामवृधत्कस्य	४.	२३.	१
कथामहे पुष्टिं भरायः	४.	३.	७
कथामहे रुद्रियाय	५.	४१.	११
कथा राधाम सखायः	१.	४१.	७
कथा शर्धाय मरुतामृताय	४.	३.	८
कथा श्रृणोति हूयमानमिन्द्र	४.	२३.	३
कथा सबाधः शशमानो	४.	२३.	४
कथा ह तद्वरुणाय	४.	३.	५
कथा नु ते परिचराणि	५.	२९.	१३

कस्त उषः कधप्रिये	१.	३०.	२०
कस्तमिन्द्र त्वा वसवा	७.	३२.	१४
कस्ते जामिर्जनानां	१.	७५.	३
कस्ते मद इन्द्र रन्त्यो	१०.	२९.	३
कस्ते मातरं विधवामतिक्रत्	४.	१८.	१२
कस्त्वा सत्यो मदानां	४.	३१.	२
कस्मा अद्य सुजाताय	५.	५३.	१२
कस्य नूनं परीणसो	८.	८४.	७
कस्य ब्रह्माणि जुजुषुर्युवा	१.	१६५.	२
	४.	११.	८०
कस्य वृषा सुते सचा	८.	९३.	२०
कस्य स्वित्सवनं वृषा	८.	६४.	८
कं ते दाना असक्षत	८.	६४.	९
कं नश्चित्रमिषण्यसि	१०.	९९.	१
कं याथः कं ह गच्छथ	५.	७४.	३
कः सुमारमजनयत्	१०.	१३५.	५
कः स्विद् वृक्षो	१.	१८२.	७
का त उपेतिर्मनसो	१.	७६.	१
का ते अस्यरंकृतिः	७.	२९.	३

elibrary.thearyasamaj.org

कुवित्सु नो गविष्टये	८.	७५.	११
कुविदङ्ग नमसा ये वृधासः	७.	९१.	१
कुविदङ्ग प्रति यथा	१०.	६४.	१३
कुविदङ्ग यवमन्तो	१०.	१३१.	२
कुविद् वृषण्यन्तीभ्यः	९.	१९.	५
कुविन्नो अग्निरुचथस्य	१.	१४३.	६
कुविन्मा गोपां करसे	३.	४३.	५
कुषुंभकस्तदब्रबीत्	१.	१९१.	१६
कुहश्रुत इन्द्रः	१०.	२२.	१
कुह त्या कुह न श्रुता	५.	७४.	२
कुह यान्ता सुष्टुतिं	१.	११७.	१२
कुह स्थः कुह जग्मथुः	८.	७३.	४
कुह स्विद्दोषा कुह वस्तो	१०.	४०.	२
कूचिज्जायते सनयासु	१०.	४.	५
कूष्ठो देवावश्विव	५.	७४.	१
कृणुस्व पाजः प्रसिति	४.	४.	१
कृणोत धूमं वृषणं	३.	२९.	९
कृणोत्यस्मै वरिवो	४.	२४.	८
कृण्वन्तो वरिवो गवे	९.	६२.	३

elibrary.thearyasamaj.org

elibrary.thearyasamaj.org

क्रत्वा दा अस्तु श्रेष्ठः	६.	१६.	२६
क्रत्वा महाँ अनुष्वधं	१.	८१.	४
क्रत्वा यदस्य तविषीषु	१.	१२८.	५
क्रत्वा शुक्रेभिरक्षभिः	९.	१०२.	८
क्रत्वा हि द्रोणे अज्यसे	६.	२.	८
क्रत्वे दक्षाय नः कवे	९.	१००.	५
क्रव्यादमग्निं प्र हिणोमि	१०.	१६.	९
क्रव्यादमग्निं शशमानम्	१२.	२.	१०
क्रव्यादमग्ने रुधिरं	५.	२९.	१०
क्रव्यादानुवर्तय	११.	१०.	१८
क्राणा रुद्रेभिर्वसुभिः	१.	५८.	३
क्राणा शिशुर्महीनां	९.	१०२.	१
क्रीवन्नो रश्म	५.	१९.	५
क्रीवं त्यस्य सूनृता	८.	१३.	८
क्रीवं वः शर्धो	१.	३७.	१
क्रीवुर्मरवो	९.	२०.	७
क्रूरमस्या अशसनं	५.	१९.	५
क्व १ त्यानि नौ सख्या	७.	८८.	५
क्वा १ त्या वल्गू पुरु	६.	६३.	१

गिरस्त इन्द ओजसा	९.	२.	७
गिरा जात इह स्तुत	९.	६२.	१५
गिरा य एता युनजद्धरी	७.	३६.	४
गिरा यदी सबंधवः	९.	१४.	२
गिरा वज्रो न संभृतः	८.	९३.	९
गिरिर्न यः स्वतवां	४.	२०.	६
गिरीरज्रान्नेजमानां	१०.	४४.	८
गिरो जुषेथामध्वरं जुषेथां	८.	३५.	६
गिर्वणः पाहि नः सुतं	३.	४०.	६
गीर्भिविप्रः प्रमतिमिच्छमान	७.	९३.	४
गुहा शिरो निहितमृधगक्षी	१०.	७९.	२
गुहा सतीरुप त्मना	८.	६.	८
गुहा हितं गुह्यं गूवहं	२.	११.	५
गूहता गुह्यं तमो	१.	८६.	१०
गृणाना जमदग्निना	३.	६२.	१८
गृणानो अङ्गिरोभिर्दस्म	१.	६२.	५
गृणे ते मन इन्द्र द्विबर्हाः	७.	२५.	२
गृभ्णामि ते सौभगत्वाय	१०.	८५.	३६
गृष्टिः ससूव स्थविरं	४.	१८.	१०

elibrary.thearyasamaj.org

elibrary.thearyasamaj.org

घृतो वृत्रमतरन्नोदसी	१.	३६.	८
घृन्मृध्राण्यप द्विषो	८.	४३.	२६
चकार ता कृण्वन्तु	७.	२६.	३
चकृवांस ऋभवस्तदपृच्छत	१.	१६१.	४
चक्रं न वृत्तं पुरहूत वेपते	५.	३६.	६
चक्रं यदस्याप्स्वा निषत्तं	१०.	७३.	९
चक्राणासः परीणहं पृथिव्या	१.	३३.	८
चक्राये हि सध्र्यङ्	१.	१०८.	३
चक्रिर्दिवः पवते कृत्वो	९.	७७.	५
चक्रिर्यो विश्वा भुवना	३.	१६.	४
चक्षुर्नो देवः सविता	१०.	१५८.	३
चक्षुर्नो धेहि चक्षुषे	१०.	१५८.	४
चक्षुषः पिता मनसा	१०.	८२.	१
चतुरश्चिद्यमानात्	१.	४१.	९
चतुर्दशानये महिमानो	१०.	११४.	७
चतुर्भिः साकं नवतिं च	१.	१५५.	६
चतुष्कपर्दा युवतिः	१०.	११४.	३
चतुस्त्रिंशद्वाजिनो देव	१.	१६२.	१८
चतुः सहस्रं गव्यस्य	५.	३०.	१५

जनियन्ति नावग्रवः	७.	९६.	४
जनिष्ट योषा पतयत्कनीनक	१०.	४०.	९
जनिष्ट हि जेन्यो अग्रे अह्नां	५.	१.	५
जनिष्ठा उग्रः संहसे तुराय	१०.	७३.	१
जनिष्वा देववीतये	६.	१५.	१८
जनीयन्तो न्वग्रवः	७.	९६.	४
जनूंश्चिद्वो मरुतस्त्येष्येण	७.	५८.	२
जने न शेवा आहूर्य	१.	६९.	४
जनो यो मित्रावरुणा	१.	१२२.	९
जन्मञ्जन्मन्निहितो जातवेदा	३.	१.	२१
जभ्यतममितो	८.	३५.	११
जयतामिव तन्यतुः	१.	२३.	११
जयेम कारे पुरुहूत कारिणः	८.	२१.	१२
जरतीभिरोषधीभि	९.	११२.	२
जरमाणः समिध्यसे	१०.	११८.	५
जराबोध तद्विविडिढ	१.	२७.	१०
जरायुजः प्रथम	१.	१२.	१
जातवेदसे सुनवाम	१.	९९.	१
जातो अग्नी रोचते	३.	२९.	७

elibrary.thearyasamaj.org

elibrary.thearyasamaj.org

ज्योतिर्वृणीत तमसो	३.	३९.	७
ज्योतिष्मतीमदितिं धारयात्	१.	१३६.	३
ज्योतिष्मन्तं केतुतमन्तं	८.	५८.	३
त आदित्या आ गता सर्वतातये भूत	१.	१०६.	२
त आदित्या आ गता सर्वतातये वृधे नो	१०.	३५.	११
त आदित्यास उरवो	२.	२७.	३
त आजयन्त द्रविणं समस्या	१०.	८२.	४
त इदुग्राः शवसा	६.	६६.	६
त इद्देवानां सधमाद	७.	७६.	४
त इद्वेदिं सुभग	८.	१९.	१८
त इन्निण्यं हृदयस्य	७.	३३.	९
इन्वस्य मधुमद्वि	३.	३२.	४
त उक्षितासो महिमानं	१.	८५.	२
त उग्रास बृषण	८.	२०.	१२
त ऊ षु णो महो यजत्राः	१०.	६१.	२७
तक्वा न भूर्णिः	१.	६६.	२
तक्षद्यत उशना	१.	५१.	१०

elibrary.thearyasamaj.org

तदिन्नवस्य वृषभस्य	३.	३८.	७
तदिन्नवस्य सवितुः	३.	३८.	८
तदिन्मे छन्त्सद्वपुषो	१०.	३२.	३
तदु प्रयक्षतमस्य	१.	६२.	६
तदु श्रेष्ठं सवनं	१०.	७६.	२
तदुचुषेमानुषेमा	१.	१०३.	४
तदू षु वामेना कृतं	५.	७३.	४
तद्दृतं पृथिवि बृहत्	५.	६६.	५
तद्दधाना अवस्यवो	८.	६३.	१०
तद्देवस्य सवितुर्वार्यं	४.	५३.	१
तद्देवानां देवतमाय	२.	२४.	३
तद्धि वयं वृणीमहे	१०.	१२६.	२
तद् भद्रं तव दंसना	३.	९.	७
तद्राधो अद्य सवुतर्वरेण्यं	१.	१५९.	५
उद्व उक्थस्य बर्हणे	६.	४४.	६
तबन्धुः सूरिर्दिवि	१०.	६१.	१८
तद्वः सुता मरुतो	१.	१६६.	१२
तद्वामृतं रोदसी	१०.	७९.	४
तद्वार्यं वृणीमहे	८.	२५.	१३

elibrary.thearyasamaj.org

तमग्ने पृनाषहं	५.	२३.	२
तमग्नुवः केशिनीः	१.	१४०.	८
तमङ्गिरस्वन्नमसा	३.	३१.	१९
तमद्य राधसे महे	८.	६४.	१२
तमध्वरेष्वीवते	५.	१४.	२
तमप्सन्त शवस उत्सवेषु	१.	१००.	८
तममृक्षनन्त वाजिनं	९.	२६.	१
तमर्केभिस्तं सामभिः	८.	१६.	९
तमर्वन्तं न सानसिं	८.	१०२.	१२
तमर्वन्तं न सासिमरुषं	४.	१५.	६
तमस्मेरा युवतयो	२.	३५.	४
तमस्य द्यावापृथिवी	१.	११३.	१
तमस्य पृक्षुमुपरासु	१.	१२७.	५
तमस्य मर्जयामसि	९.	९९.	३
तमस्य राजा वरुणः	१.	१५६.	४
तमस्य विष्णुर्महिमानमोज	१०.	११३.	२
तमह्यन्भुरिजोर्धिया	९.	२६.	४
तमह्वे वाजसातय	८.	१३.	३
तमागन्म सोभरयः	८.	१९.	३२

elibrary.thearyasamaj.org

तमूर्मिमापो	७.	४७.	२
तमूषु समना गिरा	८.	४१.	२
तमृत्विया उप वाचः	१.	१९०.	२
तमेव ऋषिं तमु	१०.	१०७.	६
तमोषधीर्दधिरे गर्भमृत्वियं	१०.	९१.	६
तम्वभि प्र गायत	८.	१५.	१
तम्वभिप्रार्चतेन्द्रं	८.	९२.	५
तया पवस्व धारया यया गाव	९.	४९.	२
तया पवस्व धारया यया पितो	९.	४५.	६
तयोरिदमवच्छवः	५.	८६.	३
तयोरिदवसा वयं	१.	१७.	६
तयोरिद् घृतवत्पयः	१.	२२.	१४
तरणिरित्सिषासति	७.	३२.	२०
तरणिर्विश्वदर्शतो	१.	५०.	४
तरणिं वो जनानां	.	४५.	२८
तरत्स मन्दी धावति	१.	५८.	१
तरत्समुद्रं पवमान	९.	१०७.	१५
तरोभिर्वो विदद्वसुं	८.	६६.	१
तव क्रत्वा तव तद्दंसनाभिः	६.	१७.	६

elibrary.thearyasamaj.org

तस्मादश्वा अजायन्त	१०.	९०.	१०
तस्माद्यज्ञात्सर्वहुत ऋचः	१०.	९०.	९
तस्माद्यज्ञात्सर्वहुतः संभृतं	१०.	९०.	८
तस्माद्विराडजायत	१०.	९०.	५
तस्मिन्ना वेशया गिरो	१.	१७६.	२
तस्मिन्हि सन्त्यूतो	८.	४६.	७
तस्मै तवस्यमनु	२.	२०.	८
तस्मै नूनमभिद्यवे	८.	७५.	६
तस्य ते वाजिनो वयं	९.	६५.	९
तस्य द्युमां असद्रथो	८.	३१.	३
तस्य वज्रः क्रन्दति	१.	१००.	१३
तस्य वयं सुमतौ	६.	४७.	१३
	१०.	१३१.	७
तस्याः समुद्रा	१.	१६४.	४२
तस्येदर्वन्तो रहयन्त	८.	१९.	६
तस्येदिह स्तवथ वृष्ण्यानि	४.	२१.	२
तं गाथया पुराण्या	९.	९९.	४
तं गावो अभ्यनूषत	९.	२६.	२
तं गोभिर्वाचमीङ्खयम्	९.	३५.	५

elibrary.thearyasamaj.org

तं वा रथं वयमद्या	४.	४४.	१
तं वा रथं वायमद्या हुवेम	१.	१८०.	१०
तं वृधन्तं मारुतं	६.	६६.	११
तं वेधां मेधयाह्यन्	९.	२६.	३
तं वो दस्ममृतीषहम्	८.	८८.	१
तं वो दीर्घायुशोचिषं	५.	१८.	३
तं वो धिया नव्यस्या	६.	२२.	७
तं वो धिया परमया	६.	३८.	३
तं वो महो महाय्यम्	८.	७०.	८
तं वो वाजानां पतिं	८.	२४.	१८
तं वो निं न द्रुषदम्	१०.	११५.	३
तं शग्मासो अरुषासो	७.	९७.	६
तं शश्वतीषु मातृषु	४.	७.	६
तं शिशीता स्वध्वरम्	८.	४०.	११
तं शुभ्रमग्निमवसे	३.	२६.	२
तं सखायः पुरोरुचम्	९.	९८.	१२
तं सध्रीतीरुतयो	६.	३६.	३
तं सबाधो यतस्रुच	३.	२७.	६
तं सानावधि जामयो	९.	२६.	५

elibrary.thearyasamaj.org

ता योधिष्टमभि गा	६.	६०.	२
ता राजाना शुचिव्रता	६.	१६.	२४
ता वज्रिणं मन्दिनं	१०.	९६.	६
तावदुषो राधो अस्मभ्यं	७.	७९.	४
ता वर्तियतिं जयुषा	१०.	३९.	१३
ता वल्गू दस्रा पुरु	६.	६२.	५
तावानस्य महिमा	१०.	९०.	३
ता वामद्य तावपरं	१.	१८४.	१
ता वामद्य हवामहे	८.	२६.	३
ता वामियानोऽवसे	५.	६५.	३
ता वामषे रथानां उर्वीम्	५.	६६.	३
ता वामेषे रथानां	५.	८६.	४
ता वां गीभिर्विपन्यवः	७.	९४.	६
ता वां धियोऽवसे	४.	४१.	८
ता वां नरा स्ववसे	१.	११८.	१०
ता वां मित्रावरुणा	१०.	१३२.	२
ता वां वास्तून्युश्मसि	१.	१५४.	६
ता वां विश्वस्य गोपा	८.	२५.	१
ता वां सम्यगद्रुहवाणो	५.	७०.	२

elibrary.thearyasamaj.org

तुग्रो ह भुज्युमश्विनो	१.	११६.	३
तुचे तुनाय तत्सु नो	८.	१८.	१८
तुजे नस्तेन पर्वताः	५.	४१.	९
तुञ्जे तुञ्जे य	१.	७.	७
तुभ्यं गावो घृतं	९.	३१.	५
तुभ्यं घेते जना	८.	४३.	२९
तुभ्यं ता अङ्गिरसतम	८.	४३.	१८
तुभ्यं दक्ष कविक्रतो	३.	१४.	७
तुभ्यं पयो यत्	१.	१२१.	५
तुभ्यं ब्रह्माणि गिर	३.	५१.	६
तुभ्यं भरन्ति क्षितयो	५.	१.	१०
तुभ्यमग्रे पर्यवहन्	१०.	८५.	३८
तुभ्यमुषासः शुचयः	१.	१३४.	४
तुभ्यं वाता अभिप्रियः	९.	३१.	३
तुभ्यं शुक्रास शुचयस्तु	१.	१३४.	५
तुभ्यं श्चोतन्त्यध्रिगो	३.	२१.	४
तुभ्यं सुतास्तुभ्यमु	१०.	१६०.	२
तुभ्यं सोमाः सुता इमे	८.	९३.	२५
तुभ्यं स्तोका घृत	३.	२१.	३

elibrary.thearyasamaj.org

ते नः सन्तु युजः सदा	८.	८३.	२
ते नः सहस्त्रिणं रयिं	९.	१३.	५
तेनूनं नोऽयमूतये	१०.	१२६.	३
ते नो अर्वहन्तो हवन	१०.	६४.	६
ते नो गृणाने महिना	१.	१६०.	५
ते नो गोपा अपाच्यः	८.	२८.	३
ते नो नावमुरुष्यत	८.	२५.	११
ते नो भद्रेण शर्मणा	८.	१८.	१७
ते नो मित्रो वरुणो अर्यमा	५.	४१.	२
ते नो रत्नानि धत्तन	१.	२०.	७
ते नो रायो द्युमतो वाजवतः	६.	५०.	११
ते नो रुद्रः सरस्वती	६.	५०.	१२
ते नो वसूनि काम्या	५.	६१.	१६
ते नो वृष्टिं दिवस्परि	९.	६५.	२४
ते प्रत्नासो व्युष्टिषु	९.	९८.	११
तेभ्यो गाधा अयथं	१०.	२८.	११
तेभ्यो द्युम्नं बृहद्यशः	५.	७९.	७
ते म आहुर्य आययुः	५.	५३.	३
ते मन्वत प्रथमं नाम	४.	१.	१६

त्यान्विश्वना हुवे	८.	१०.	३
त्रय इन्द्रस्य सोमाः	८.	२.	७
त्रयः कृण्वन्ति भुवनेषु	७.	३३.	७
त्रयः केशिन	१.	१६४.	४४
त्रयः कोशासश्चोतन्ति	८.	२.	८
त्रयः पवयो मधुवाहने	१.	३४.	२
त्राता नो बोधि द्दशान	४.	१७.	१७
त्रातारमिन्द्रमवितारमिन्द्रं	६.	४७.	११
त्रातारं त्वा तनूनां	२.	२३.	८
त्रातारो देवा अधि वोचता	८.	४८.	१४
त्रायन्तामिमं देवाः	१०.	१३७.	५
त्रायन्तामिह देवाः	१०.	१३७.	५
त्रिकद्रुकेभिः पतति	१०.	१४.	१६
त्रिकद्रुकेषु चैतनं० ।० नो गिरः	८.	९२.	२१
त्रिकद्दजपुकेषु० ।० नो गिरः सदा वृधम्	८.	१३.	१८
त्रिकद्रुकेषु महिषो	२.	२२.	१
त्रितः कूपे	१.	१०५.	१७

elibrary.thearyasamaj.org

elibrary.thearyasamaj.org

त्वद्भिया विश आयन्नसि	७.	५.	३
तवद्भियेनद्र पार्थिवानि	६.	३१.	२
त्वद्वाजी वाजन्भरो	४.	११.	४
त्वद्विप्रो जायते	६.	७.	३
त्वद्विश्वा सुभगा	६.	१३.	१
त्वमग्न इन्द्रो वृषभः	२.	१.	३
त्वममग्न ईडितो जातवेदो	१०.	१५.	१२
त्वमग्न उरुशंसाय	१.	३१.	१४
त्वमग्न ऋभुराके	२.	१.	१०
त्वमग्ने अदितिर्देव	२.	१.	११
त्वदग्ने काव्या	४.	११.	३
त्वमग्ने गृहपतिः	७.	१६.	५
त्वमग्ने त्वष्टा	२.	१.	५
त्वामग्ने दम आ विश्पतिं	२.	१.	८
त्वमग्ने द्युभिस्त्वमा	२.	१.	१
त्वमग्ने द्रविणोदा	२.	१.	७
त्वमग्ने प्रथमो अङ्गिरस्तमः	१.	३१.	२
त्वमग्ने प्रथमो अङ्गिरा	१.	३१.	१
त्वमग्ने प्रथमो मारश्विन	१.	३१.	३

elibrary.thearyasamaj.org

त्वमुत्सां ऋतुभिर्बद्बधानां	५.	३२.	२
त्वमेकस्य वृत्रहन्	६.	४५.	५
त्वमेतदधारयः कृष्णासु	८.	९३.	१३
त्वमेताञ्जनराज्ञो दिवर्दशो	१.	५३.	९
त्वमेतानि प्रपिषे	१०.	७३.	८
त्वमेतान्नुदतो जक्षतः	१.	३३.	७
त्वया मन्यो सरथं	१०.	८४.	१
त्वया यथा गृत्समदासो	२.	४.	९
त्वया वयमुत्तमं	२.	२३.	१०
त्वया वयं पवमानेन	९.	९७.	५८
त्वया वयं पवमानेन सोम	९.	९७.	५८
त्वया वयं मघवन्निन्द्र	१.	१७८.	५
त्वया वयं मघवन्पूर्व्ये	१.	१३२.	१
त्वया वयं शाशद्महे	१०.	१२०.	५
त्वया वयं सधन्यस्त्वोताः	४.	४.	१४
त्वया वयं सधनयस्त्वोताः	४.	४.	१४
त्वया वयं सुवृधा	२.	२३.	९
त्वया वीरेण वरिवो	९.	३५.	३
त्वया ह स्विद्युजा वयं चोदि	८.	१०२.	३

elibrary.thearyasamaj.org

त्वं न इन्द्र ऋतयुः	८.	७०.	१०
त्वं न इन्द्र त्वाभिरुती	२.	२०.	२
त्वं न इन्द्र राया तरुषसो	१.	१२९.	१०
त्वं न इन्द्र राया परीणसा	१.	१२९.	९
त्वं न इन्द्र वाजयुः	७.	३१.	३
त्वं न इन्द्र शूर	१०.	२२.	९
त्वं न इन्द्रा भर ओजो	८.	९८.	१०
त्वं न इन्द्रासां हस्ते	८.	७०.	१२
त्वं नशचित्र ऊत्या	६.	४८.	९
त्वं नः पश्चादधराद्	८.	६१.	१६
त्वं नः पाह्यंहसो जातवेदो	६.	१६.	३०
त्वं नः पाह्यांहसो दोषा	७.	१५.	१५
त्वं नः सोम विश्वतो रक्षा	२.	९१.	८
त्वं नः सोम विश्वतोवयोधाः	८.	४८.	१५
त्वं नः सोम सुक्रतुः	१०.	२५.	
त्वं नृचक्षा असि सोम	९.	८६.	३८
त्वं नृचक्षा वृषभानु	३.	१५.	३
त्वं नृभिर्नमणो	७.	१९.	४
त्वं नो अग्न आयुषु	८.	३९.	१०

वं समुद्रो असि विश्ववित्	९.	८६.	२९
त्वं सिन्धूरवासृजो	१०.	१३३.	२
त्वं सुतस्य पीतये	१.	५.	६
त्वं सुतो नृ मादनो	९.	६७.	२
त्वं सुष्वाणो अद्रिभिः	९.	६७.	३
त्वं सूकरस्य दर्हृहि	७.	५५.	४
त्वं सूरा सूर्येन आ भज	९.	४.	५
त्वं सोम क्रतुभिः	१.	९१.	२
त्वं सोम तनू कृद्ध्यो	८.	७९.	३
त्वं सोम नृमादनः	९.	२४.	४
त्वं सोम पाणिभ्य आ	९.	२२.	७
त्वं सोम पवमानो	९.	५९.	३
त्वं सोम पितृभिः संविदानो	८.	४८.	१३
त्वं सोम प्रचिकितो	१.	९१.	१
त्वं सोम महे	१.	९१.	७
त्वं सोम विपश्चितं तना	९.	१६.	८
त्वं सोम विपश्चितं पुनानो	९.	६४.	२५
त्वं सोम सूर एषस्तोकस्य	९.	६६.	१८
त्वं सोमासि धारयुः	९.	६७.	१

elibrary.thearyasamaj.org

elibrary.thearyasamaj.org

त्वामिदस्या उषसो व्युष्टि	१०.	१२२.	७
त्वामिदा ह्यो नरो	८.	९९.	१
त्वामिद्धि त्वावयो	८.	९२.	३३
त्वामिद्धि त्वावयो	८.	९२.	३३
त्वामिद्धि सहसस्पुत्र	१.	४०.	२
त्वामिहि हवामहे साता	६.	४६.	१
त्वामिद्यवयुर्मम	८.	७८.	९
त्वामिद् वृत्रहन्तम् (०। उग्रम्)	५.	३५.	६
त्वामिद् वृत्रहन्तम् सुतावन्तो	८.	९३.	३०
त्वामिद् वृत्रहन्तम (०। हवन्ते)	८.	६.	३७
त्वामिन्द्र ब्रह्मणा	१७.	१.	१४
त्वामीडते अजिरं	७.	११.	२
त्वामीडे अध द्विता	६.	१६.	४
त्वामुग्रमवसे चर्षणी सह	६.	४६.	६
त्वामु जातवेदसं	१०.	१५०.	३
त्वामु ते दधिरे हव्यवाहं	७.	१७.	६
त्वामु ते स्वाभुवः	१०.	२१.	२
त्वा युजा तव तत्सोम सख्यः	४.	२८.	१
त्वा युजा नि स्विदत्सूर्यस्य	४.	२८.	२

elibrary.thearyasamaj.org

त्वोतासस्तवावसा	९.	६१.	२४
त्वोतासस्त्वा युष्मु	८.	६८.	९
त्वोतासो मघवन्निन्द्र विप्राः	४.	२९.	५
त्वोतो वाज्यह्वयो	१.	७४.	८
दक्षस्य वादिते जन्मनि	१०.	६४.	५
दक्षिणावान्प्रथमो	१०.	१०७.	५
दक्षिणाश्वं दक्षिणा	१०.	१०७.	७
दण्डा इनवेद्गोअजनास	७.	३३.	६
ददानमिन्न ददमन्त	१.	१४८.	२
ददि रेक्णस्तन्वे ददिर्वसु	८.	४६.	१५
दधन्नृतं धनयन्नस्य	१.	७१.	३
दधन्वे या यदीमनु	२.	५.	३
दधानो गोमदश्ववत्	८.	४६.	५
दधामि ते मधुनो	८.	१००.	२
दधामि ते सुतानां	८.	३४.	५
दधिक्रामग्निमुषसं	३.	२०.	५
दधिक्रामु नमसा	७.	४४.	२
दधिक्रावाणां बुबुधानो	७.	४४.	३
दधिक्रावा प्रथमो वाज्यर्वा	७.	४४.	४

elibrary.thearyasamaj.org

दिवश्चिद्रोचनादधि	८.	८.	७
दिवस्कण्वास इन्दवो	१.	४६.	९
दिवस्परि प्रथमं जज्ञे अग्निः	१०.	४५.	१
दिवस्पृथिव्या अधि भवेन्दो	९.	३१.	२
दिवस्पृथिव्या पर्योज	६.	४७.	२७
दिवः पीयूषमुत्तमं	९.	५१.	२
दिवः पीयूषं पूर्व्यं	९.	११०.	८
दिवः पृथिव्याः पर्योज	२९.	५३	
दिवा चित्तमः कृण्वन्ति	१.	३८.	९
दिवा यान्ति मरुतो	१.	१६१.	१४
दिवि क्षयन्ता रजसः	७.	६४.	१
दिवि ते नाभा परमो	९.	७९.	४
दिवि ने केतुरधि	१०.	९६.	४
दिवि मे अन्यः पक्षो	१०.	११९.	११
दिविस्पृशं यज्ञमस्माकं	१०.	३६.	६
दिवि स्वनो यतते भूम्योप	१०.	७५.	३
दिवेदिवे सद्दृशीरनयमर्धं	६.	४७.	२१
दिवो धर्ता भुवनस्य	४.	५३.	२
दिवो धर्तासि शुक्रः पीयूषः	९.	१०९.	६

elibrary.thearyasamaj.org

देवं बर्हिर्वर्धमानं	२.	३.	४
देवं वो अद्य सवितारमेषे	५.	४९.	१
देवं वो देवयज्यया	५.	२१.	४
देवा एतस्यामवदन्त पूर्वे	१०.	१०९.	४
देवानामिदवो महत्	८.	८३.	१
देवानां चक्षुः सुभगा	७.	७७.	३
देवानांदूतः पुरुध	३.	५४.	११
देवानां नु वयं जाना	१०.	७२.	१
देवानां पत्नीरुशतीरवन्तु	५.	४६.	७
देवानां भद्रा सुमतिरृजु	१.	८९.	२
देवानां माने प्रथमातिष्ठ	१०.	२७.	२३
देवानां युगे प्रथमे	१०.	७२.	३
देवान्वसिष्ठो अमृतान्	१०.	६५.	१५
		६६.	१५
देवान्वा यच्चकृमा	१.	१८५.	८
देवान्हुवे बृहच्छवसः	१०.	६६.	१
देवा वा एतस्या	१०.	१०९.	४
देवाव्यो नः परिषच्यमानाः	९.	९७.	२६
देवाश्चित्ते अमृता जातवेदः	१०.	६९.	९

elibrary.thearyasamaj.org

द्युम्नी वां स्तोमो अश्विना	८.	८७.	१
द्युम्नेषु पृतनाज्ये	३.	३७.	७
द्यौर्न य इन्द्राभि भूर्मायः	६.	२०.	१
द्यौर्मे पिता जनिता नाभि	१.	१६४.	३३
द्यौर्वः पिता पृथिवी	१.	१९१.	६
द्यौश्च त्वा पृथिवी यज्ञियासः	३.	६.	३
द्यौश्च नः पृथिवी	१०.	३६.	२
द्यौश्चिदस्यामवां अहेः	१.	५२.	१०
द्यौष्पितः पृथिवीमातर्	६.	५१.	५
द्रप्समपश्यं विषुणे चरन्तं	८.	९६.	१४
द्रप्सश्चस्कन्द प्रथमां	१०.	१७.	११
द्रप्सः समुद्रमभि यज्जिगा	१०.	१२३.	८
द्रवतान्त उषसा	३.	१४.	३
द्रवन्नः सर्पिरासुतिः	२.	७.	६
द्रविणोदा ददातु नो	१.	१५.	८
द्रविणोदा द्रविणसो ग्रावा	१.	१५.	७
द्रविणोदा द्रविणस्तुरस्य	१.	९६.	८
द्रविणोदाः पिपीषति	१.	१५.	९
द्रु वन्नः सर्पिरा सुतिः	२.	७.	६

elibrary.thearyasamaj.org

धेनुतयः सुप्रकेतं	४.	५०.	२
धेनुः प्रत्नस्य काम्यं	३.	५८.	१
धूनुथ द्यां पर्वतां	५.	५७.	३
धृतव्रता आदित्या	२.	२९.	१
धृतव्रताः क्षत्रिया	१०.	६६.	८
धृतव्रतो धनदाः	६.	१९.	५
धृषतश्चिद्धृषन्मनः	८.	६२.	५
धृषत्पिब फलशे	६.	४७.	६
धेनुष्ट इन्द्र सूनृता	८.	१४.	३
धेनुनं त्वा सुयवसे	७.	१८.	४
धेनुः प्रत्नस्य काम्यं	३.	५८.	१
धेनूर्जिन्वतमुत	८.	३५.	१८
ध्रुवं ज्योतिर्निहितं	६.	९.	५
ध्रुवं ते राजा वरुणो	१०.	१७३.	५
ध्रुवं ध्रुवेण हविषा	१०.	१७३.	६
ध्रुवा एव वः पितरो	१०.	९४.	१२
ध्रुवा द्यौर्ध्रुवा	१०.	१७३.	४
ध्रुवासु त्वासु क्षितिषु	७.	८८.	७
ध्वस्त्रयोः पुरुषन्त्योः	९.	५८.	३

elibrary.thearyasamaj.org

न त्वा रासीयाभिशस्तये	८.	९१.	२६
न त्वा वरन्ते अन्यथा	४.	३२.	८
न त्वावाँ अन्यो दिव्यो	७.	३२.	२३
न त्वा शतं चन	९.	६१.	२७
न दक्षिणा वि चिकिते	१.	२७.	११
नदन्न भिन्नममुया	१.	३२.	८
नदस्य मा रुधतः काम	१.	१७९.	४
नदं व ओदतीनां	८.	६९.	२
न दुष्टुती मर्त्यो विन्दते	७.	३२.	२१
न देवानामति व्रतं	१०.	३३.	९
न देवानामपिह्नुतः	८.	३१.	७
न द्याव इन्द्रमोजसा	८.	६.	१५
न नूनमस्ति नोऽश्वः	१.	१७०.	१
न नूनं ब्राह्मणामृणं	८.	३२.	१६
न पञ्चभिर्दशभिः	५.	३४.	५
न पर्वता न नद्यो	५.	५५.	७
नपाता शवसो महः	८.	२५.	५
नपातो दुर्गहस्य मे	८.	६५.	१२
न पापासो मनामहे	८.	६१.	११

elibrary.thearyasamaj.org

नव यदस्य नवतिं	५.	२९.	६
नव यो नवतिं पुरो	८.	९३.	२
नवं नु स्तोममग्नये	७.	१५.	४
न वा अरण्यानिर्हन्ति	१०.	१४६.	५
न वा उ एतन्म्रियसे	१.	१६२.	२१
न वा उ ते तन्वा तन्वं	१०.	१०.	१२
न वा उ देवाः क्षुध	१०.	११७.	१
न वा उ मां वृजने	१०.	२७.	५
न वा उ सोमो वृजिनं	७.	१०४.	१३
नवानां नवतीनां	१.	१९१.	१३
नवा नो अग्न आ भर	५.	६.	८
न वि जानामि	१.	१६४.	३७
न वीवचे नमते नमते	६.	२४.	८
न वेपसा न तन्यतेन्द्रम्	१.	८०.	१२
न वो गुहा चकृम	१०.	१००.	७
नवोनवो भवसि	१०.	८५.	१९
नव्यं तदुक्थ्यं हितं	१.	१०५.	१२
न स जीयते मरुतो	५.	५४.	७
न स राजा व्यथते यस्मिन्	५.	३७.	४

elibrary.thearyasamaj.org

नास्माकमस्ति तत्तरः	८.	६७.	११
नास्य वर्ता न तरुता	६.	६६.	८
नाहमिन्द्राणि रारण	१०.	८६.	१२
नाहं तन्तुं न वि जानाम्योतुं	६.	९.	२
नाहं तं वेद दभ्यं	१०.	१०८.	४
नाहं तं वेद य इति	१०.	२७.	३
नाहं वेद भ्रातृत्वं नो	१०.	१०८.	१०
नि काव्या वेधसः	१.	७२.	१
निक्रमणः निषदनं	१.	१६२.	१४
निखातं चिद्यः पुरुसंभृतं	८.	६६.	४
नि गव्यता मनसा सेदुः	३.	३१.	९
नि गव्यवोऽनवो द्रुह्यवश्च	७.	१८.	१४
नि गावो गोष्ठे असदन्	१.	१९१.	४
नि ग्रामासो अविक्षत्	१०.	१२७.	५
निचेतारो हि मरुतो	७.	५७.	२
नि तद्दधिषेऽवरं परं च	१०.	१२०.	७
नितिक्त यो वारणमन्नम्	६.	४.	५
नि तिग्ममभ्यन्शुं	८.	७२.	२
नि तिग्मानि भ्राशयन्	१०.	११६.	५

elibrary.thearyasamaj.org

नि होता होतृषदने	२.	९.	१
नीचावया अभवद्	१.	३२.	९
नीचा वर्तन्त उपरि	१०.	३४.	९
नीचीनबारं वरुणः	५.	८५.	३
नीचैः पद्यन्ताम	३.	१९.	३
नीललोहितं भवति	१०.	८५.	२८
नू अन्यत्रा चिदद्रिवः	८.	२४.	११
नू इत्था ते पूर्वथा	१.	१३२.	४
नू इन्द्र राये वरिवस्कृधी	७.	२७.	५
नू इन्द्र शूर स्तवमान	७.	१९.	११
नू गृणानो गृणते	६.	३९.	५
नू च पुरा च सदनं	१.	९६.	७
नू चित्स भ्रेषते जनो	७.	२०.	६
नू चित्सहोजा अमृतो	१.	५८.	१
नू चिन्न इन्द्रो मघवा	७.	२७.	४
नू चिन्नू ते मन्यमानस्य	७.	२२.	८
नू त आभिरभिष्टिभिः	५.	३८.	५
नू ते पूर्वस्यावसो	२.	४.	८
नू त्वा इदिन्द्र ते वयं	८.	२१.	७

elibrary.thearyasamaj.org

नृभिर्धूतः सुतो	८.	२.	२
नृभिर्येमानो हर्यतो	९.	१०७.	१६
नृवत इन्द्र नृतमाभिरुती	६.	१९.	१०
नृवदस्त्रा मनोयुजा	८.	५.	२
नृवद्धसो सदमिद्धेह्यस्मे	६.	१.	१२
नेतार ऊषु णस्तिरो	१०.	१२६.	६
नेमिं नमन्ति चक्षसा	८.	९७.	१२
नेशत्तमो दुधितं	४.	१.	१७
नेह भद्रं रक्षस्विने	८.	४७.	१२
नैतावदन्ये मरुतो	७.	५७.	३
नैतावदेना परो अन्यत्	१०.	३१.	८
न्यक्रतून्ग्रथिनो	७.	६.	३
न्यक्रन्दयन्नुपयन्त	१०.	१०२.	५
न्यग्निं जातवेदसं दधाता	५.	२२.	२
न्यग्निं जातवेदसं होत्रवा	५.	२६.	७
न्यग्ने नव्यसा वचः	८.	३९.	२
न्यग्वातोऽव वाति	१०.	६०.	११
न्यध्यस्य मूर्धनि	१.	३०.	१९
न्युर्बुदस्य विष्टपं	८.	३२.	३

elibrary.thearyasamaj.org

परा ह यत्स्थिरं	१.	३९.	३
परा हि मे विमन्यवः	१.	२५.	४
पस हीन्द्र धावसि	१०.	८६.	२
परि कोशं मधुश्च्युतं	९.	१०३.	३
परिक्षिता पितरा	१०.	६५.	८
परि चिन्मर्तो द्रविणं	१०.	३१.	२
परि णः शर्मयन्त्या	९.	४१.	६
परि णेता मतीनां	९.	१०३.	४
परि णो आ अवमश्ववित्	९.	६१.	३
परि णो देववीतये	९.	५४.	४
परि णो याह्यमस्मयुः	९.	६४.	१८
परि णो हेती रुद्रस्य	२.	३३.	१४
परि तृन्धि पणीनां	६.	५३.	५
परि ते जिग्युषो	९.	१००.	४
परि ते दूवभो	४.	९.	८
परि त्मना मितद्रुरेति	४.	६.	५
परि त्यं हर्यतं हरिं	९.	९८.	७
परि त्रिविष्ट्यध्वरं	४.	१५.	२२
परि त्वा गिर्वणो	४.	१५.	२

elibrary.thearyasamaj.org

पर्जन्यघृद्धं महिषं	९.	११३.	३
पर्जन्यः पिता महिषस्य	९.	८२.	३
पर्जन्याय प्र गायत	७.	१०२.	१
पर्यू षु प्र धन्व वाजसातये	९.	११०.	१
पर्वतश्चिन्महि वृद्धो	५.	६०.	३
पर्शुर्ह नाम मानवी	१०.	८६.	२३
पर्षि तोकं तनयं	६.	४८.	१०
पर्षिदीने गभीर	८.	६७.	११
पवते हर्यतो हरिरति	९.	१०६.	१३
पवते हर्यतो हरिर्गृणानो	९.	६५.	२५
पवन्ते वाजसातये	९.	१३.	३
पवमान ऋतं बृहत्	९.	६६.	२४
पवमान ऋतः कविः	९.	६२.	३०
पवमान धिया हितो	९.	२५.	२
पवमान नि तोशसे	९.	६३.	२३
पवमानमवस्यवो	९.	१३.	२
पवमान महि श्रवश्चित्रेभिः	९.	१००.	८
पवमान महि श्रवो गाम्	९.	९.	९
पवमान मह्यर्णो	९.	८६.	३४

elibrary.thearyasamaj.org

पमए यत्पश्चा वियुता	१०.	६१.	१२
पाकः पृच्छामि मनसा	१.	१६४.	५
पाकत्रा स्थन देवा	८.	१८.	१५
पातं नो मित्रा रुद्रा पायुभिः	५.	७०.	३
पाता वृत्रहा सुतं	८.	२.	२६
पाता सुतमिन्द्रो प्रणेनीः	६.	२३.	३
पाता सुतमिन्द्रो हन्ता	६.	४४.	१५
पाति प्रियं रिपो अग्रं पदं	३.	५.	५
पान्तमा वो अन्धसः	८.	९२.	१
पान्ति मित्रावरुणाववद्यात्	१.	१६७.	८
पात्यग्निर्विपो अग्रं	३.	५.	५
पापाय वा भद्राय	१३.	४.	४२
पारावतस्य रातिषु	८.	३४.	१८
पर्षद्वाणः प्रस्कण्वं	८.	५१.	२
पावकया यश्चितयन्त्या	६.	१५.	५
पावकवर्चाः शुक्रवर्चाः	१०.	१४०.	२
पावकशोचे तव हि क्षयं	३.	२.	६
पावका नः सरस्वती	१.	३.	१०
पावमानीर्यो अध्येति	९.	६७.	३२

elibrary.thearyasamaj.org

पुनरेना नि वर्तय	१०.	१९.	२
पुनरेहि वृषाकपे	१०.	८६.	२१
पुनर्दाय ब्रह्मजायां	१०.	१०९.	७
पुनर्नः पितरो मनो	१०.	५७.	५
पुनर्नो असुं पृथिवी	१०.	५९.	७
पुनर्ये चक्रुः पितरा युवाना	४.	३३.	३
पुनर्वै देवा अददुः	१०.	१०९.	६
पुनः पत्नीमग्निरदाद्	१०.	८५.	३९
पुनः पुनर्जायमाना	१.	९२.	१०
पुनः समव्यद्विततं	२.	३८.	४
पुनाता दक्षसाधनं	९.	१०४.	३
पुनाति ते परिस्रुतं	९.	१.	६
पुनान इन्दवा भर (०। त्वं वसूनि०)	९.	१००.	२
पुनान इन्दवा भर (०। वृषन्)	९.	४०.	६
पुनान इन्दवेषां पुरुहूत	९.	६४.	२७
पुनानश्चमू जनयन्	९.	१०७.	१८
पुनानः कलशेष्वा	९.	८.	६
पुनानः सोम जागृविः	९.	१०७.	६

elibrary.thearyasamaj.org

पूर्वामनु प्रयतिम्	१.	१२६.	५
पूर्वा विश्वस्माद्भुवनाद्	१.	१२३.	२
पूर्वोभिर्हि ददाशिम	१.	८६.	६
पूर्वीरस्य निष्षिधो	३.	५१.	५
पूर्वीरहं शरदः शश्रमाण	१.	१७९.	१
पूर्वीरिन्द्रस्य रातयो	१.	११.	३
पूर्वीरुषसः शरदश्च	४.	१९.	८
पूर्वीश्चिद्धि त्वे तुविकूर्मि	८.	६६.	१२
पूर्वीष्ट इन्द्रोपमातयः	८.	४०.	९
पूर्वे अर्धे रजसो	१.	१२४.	५
पूर्वो देवा भवतु	१.	९४.	८
पूर्व्य होतरस्य नो	१.	२६.	५
पूषणं न्वजाश्वं	६.	५५.	४
पूषण्वते मरुत्वते	१.	१४२.	१२
पूषन्तव व्रते वयं	६.	५४.	९
पूषन्ननु प्र गा इहि	६.	५४.	६
पूषा त्वेतश्च्यावयतु	१०.	१७.	३
पूषा त्वेतो नयतु	१०.	८५.	२६
पूषा राजानमाघृणिः	१.	२३.	१४

elibrary.thearyasamaj.org

प्र त आश्विनीः पवमान	९.	८६.	४
प्र त इन्द्र पूर्व्याणि	१०.	११२.	८
प्र तत्ते अद्य शिपिविष्ट	७.	१००.	५
प्र तत्ते अद्या	६.	१८.	१३
प्र तहुः शीमे	१०.	९३.	१४
प्र तद् विष्णु स्तवते	१.	१५४.	२
प्र तद्वोचेयं भव्याये	१.	१२९.	६
प्र त मिन्द्र नशीमहि	८.	६.	९
प्र त्व्यसीं नव्यसीं	१.	१४३.	१
प्र तव्यसो नमउक्तिं तुरस्य	५.	४३.	९
प्र तं विविक्मि	१.	१६७.	७
प्र तार्यायुः प्रतरं	१०.	५९.	१
प्र तां अग्निर्बभसत्	४.	५.	४
प्रति केतवः प्रथमा अदृश्रन्	७.	७८.	१
प्रति घोराणामेतानाम्	१.	१६९.	७
प्रति चक्ष्व वि चक्ष्वे	७.	१०४.	२५
प्रति ते दस्यदे वृक	८.	५६.	१
प्रति त्यं चारुमध्वरं	१.	१९.	१
प्रति त्वा दुहितर्दिवः	७.	८१.	३

elibrary.thearyasamaj.org

प्रत्यग्निरुषसामग्रम्	४.	१३.	१
प्रत्यग्निरुषसो जातवेदा	४.	१४.	१
प्रत्यग्ने हरसा हरः	१०.	८७.	२५
प्रत्यङ् देवानां विशः	१.	५०.	५
प्रत्यञ्चमर्कमनयन्	१०.	१५७.	५
प्रत्यर्चीरुशदस्या	१.	९२.	५
प्रत्यर्थिर्यज्ञानां	१०.	२६.	५
प्रत्यस्मै पिपीषते	६.	४२.	१
प्रत्यस्य श्रेणयो ददृश्र	१०.	१४२.	५
प्रत्यु अदृश्यर्यायती	७.	८१.	१
प्रत्वक्षसः प्रतवसो	१.	८७.	१
प्र त्वा दूतं वृणीमहे	१.	३६.	३
प्र त्वा नमोभिरिन्दव	९.	१६.	५
प्रत्वा मुञ्चामि वरुणस्य	१०.	८५.	२४
प्रथमभाजं यशसं	६.	४९.	९
प्रथमं जातवेदसमग्निं	८.	२३.	२२
प्रथमा हि सुवाचसा	१.	१८८.	७
प्रथश्च यस्य सप्रथश्च	१०.	१८१.	१
प्रथिष्ट यस्य वीरकर्म	१०.	६१.	५

elibrary.thearyasamaj.org

प्र भ्रातृत्वं सुदानवो	८.	८३.	८
प्र मन्दिने पितुमदर्चता	१.	१०१.	१
प्र महिन्थाय गायत	८.	१०३.	८
प्र महिन्थाय बृहते	१.	५७.	१
प्र मन्महे शवसानाय	१.	६२.	१
प्र मातु प्रतरं गुह्यं	१०.	७९.	३
प्र मात्राभी रिरिचे	३.	४६.	३
प्र मा युयुज्रे प्रयुजो	१०.	३३.	१
प्र मित्रयोर्वरुणयो	७.	६६.	१
प्र मित्राय प्रार्यम्णे	८.	१०१.	५
प्र मे नमी साप्य	१०.	४८.	९
प्र मे पन्था देवयाना	७.	७६.	२
प्र मे विविक्वाँ अविदन्	३.	५७.	१
प्र य आरुः शितिपृष्ठस्य	३.	७.	१
प्र यज्ञ एतु हेत्वो	७.	४३.	२
प्र यज्ञ एत्वानुषक्	५.	२६.	८
प्र यज्यवो मरुतो	५.	५५.	१
प्र यत्ते अग्ने सूरयो	१.	९७.	४
प्र यत्पितुः परमान्	१.	१४१.	४

elibrary.thearyasamaj.org

प्र वः शंसाम्यद्रुहः	८.	२७.	१५
प्र वः शुक्राय भानवे	७.	४.	१
प्र वः सखायो अग्नये	६.	१६.	२२
प्र वः सतां ज्येष्ठमताय	२.	१६.	१
प्र वा एतीन्दुः	९.	८६.	१६
प्र वाचमिन्दुरिष्यति	९.	१२.	६
प्र वाच्यं वचसः	४.	५.	८
प्र वाच्यं शश्वधा वीर्यं तत्	३.	३३.	७
प्र वाजमिन्दुरिष्यति	९.	३५.	४
प्र वाज्यक्षाः सहस्त्रधार	९.	१०९.	१६
प्र वाता इव दोधत	१०.	११९.	२
प्र वाता वान्ति	५.	८३.	४
प्र वामन्धान्सि मद्यान्यस्थुः	७.	६८.	२
प्रा वामर्चन्त्युक्थिनो	३.	१२.	५
प्र वामवोचमश्विना	४.	४५.	७
प्र वामश्नोतु सुष्टुतिः	१.	१७.	९
प्र वायुमच्छा बृहती	६.	४९.	४
प्र वावृजे सुप्रया बर्हिरेषां	७.	३९.	२
प्र वां दन्सांस्यश्विनावोचं	१.	११६.	२५

elibrary.thearyasamaj.org

प्र साकमुक्षे अर्चता गणाय	७.	५८.	१
प्र सा क्षितिरसुर	१.	१५१.	४
प्र सा वाचि सुष्टुतिर्मघोनां	७.	५८.	६
प्र सीमादित्यो असृजत्	२.	२८.	४
प्र सु ग्मन्ता धियसानस्य	१०.	३२.	१
प्र सु ज्येष्ठं निचिराभ्यां	१.	१३६.	१
प्र सुन्वानस्यान्धसो	९.	१०१.	१३
प्र सुमेधा गातुवित्	९.	९२.	३
प्र सुव आपो महिमानं	१०.	७५.	१
प्र सुवान इन्दुरक्षाः	९.	६६.	२८
प्र सुवानो अक्षाः सहस्त्र	९.	१०९.	१६
प्र सुवानो धारया	९.	३४.	१
प्र सु विश्वान्नक्षसो	१.	७३.	३
प्र सु श्रुतं सुराधसं	८.	५०.	१
प्र सु ष विभ्यो मरुतो	४.	२६.	४
प्र सुष्टुतिः स्तन्यन्तं	५.	४२.	१४
प्र सू स्तोमं भरत	८.	१००.	३
प्र सू त इन्द्र प्रवता	३.	३०.	६
प्रसूतो भक्षमकरं	१०.	१६७.	४

elibrary.thearyasamaj.org

प्राव स्तोतारं मघवन्नव	८.	३६.	२
प्रावीविपद्वाच ऊर्मिं	९.	९६.	७
प्रावेपा मा बृहतो	१०.	३४.	१
प्रास्तौदृष्वौजा ऋष्वेभिः	१०.	१०५.	६
प्रास्मा ऊर्जं घृतश्चुतं	८.	८.	१६
प्रास्मै गायत्रमर्चत	८.	१.	८
प्रास्मै हिनोत मधुमन्तं	१०.	३०.	८
प्रास्य धारा अक्षरन्	९.	२९.	१
प्रास्य धारा बृहतीः	९.	९६.	२२
प्रियमेधवदत्रिवत्	१.	४५.	३
प्रियं दुग्धं न काम्यं	५.	१९.	४
प्रियं श्रद्धं ददतः	१०.	१५१.	१.
प्रिया तष्टानि मे कपिः	१०.	८६.	५
प्रिया पदानि पश्वो	१.	६७.	६
प्रिया वो नाम हुवे	७.	५६.	१०
प्रियास इत्ते मघवन्नभिष्टौ	७.	१९.	८
प्रियो नो अस्तु विश्पतिः	१.	२६.	७
प्रीणीताश्वान्हितं जयाथ	१०.	१०१.	७
प्रेता जयता नरः	१०.	१०३.	१३

elibrary.thearyasamaj.org

बृहदु गायिषे वचो सूर्या	७.	९६.	१
बृहद्भिरग्ने अर्चिभिः	६.	४८.	७
बृहद्वदन्ति मदिरेण	१०.	९४.	४
बृहद्वयो बृहते तुभ्यमग्ने	५.	४३.	१५
बृहद्वयो मघवद्भ्यो	७.	५८.	३
बृहद्वयो हि भानवे	५.	१६.	१
बृहद्वरूथं मरुतां	८.	१८.	२०
बृहन्त इद्भानवो	३.	१.	१४
बृहन्त इन्नु ये ते	२.	११.	१६
बृहन्तेव गम्भरेषु	१०.	१०६.	९
बृहन्नच्छायो अपलाशः	१०.	२७.	१४
बृहन्निदिध्म एषां	८.	४५.	२
बृहस्पत इन्द्र वर्धतं	४.	५०.	११
बृहस्पतिरमत हि त्यत्	१०.	६८.	७
बृहस्पतिर्नयतु दुर्गहा	१०.	१८२.	१
बृहस्पतिर्नः परि पातु	१०.	४२.	११
		४३.	११,
		४४.	११
बृहस्पतिः प्रथमं जायमानो	४.	५०.	४

elibrary.thearyasamaj.org

भद्रा अश्वा हरितः	१.	११५.	३
भद्रा ते अग्ने स्वनीक	४.	६.	६
भद्रा ते हसता सुकृतोत	४.	२१.	९
भद्रा ददृक्ष उर्विया	६.	६४.	२
भद्रा वस्त्रा समन्या	९.	९७.	२
भद्रो नो अग्निराहुतो	८.	१९.	१९
भद्रो भद्रया सचमान	१०.	३.	३
भरद्यदि विरतो	४.	२६.	५
भरद्वाजाय सप्रथः	६.	१६.	३३
भरद्वाजायाव धुक्षत	६.	४८.	१३
भरामेध्मं कृणवा	१.	९४.	४
भराय सु भरत भागं	१०.	१००.	२
भरेषु हव्यो नमसोप	२.	२३.	१३
भरेष्विन्द्रं सुहवं	१०.	६३.	९
भर्गो ह नामोत	१०.	६१.	१४
भवा द्युम्नी वाध्रयश्वोत	१०.	६९.	५
भवा नो अगनेऽवितोत	१०.	७.	७
भवा नो अग्ने सुमना	३.	१८.	१
भवा मित्रो न शेव्यो	१.	१५६.	१

elibrary.thearyasamaj.org

मघोनः स्म वृत्रहत्येषु	७.	३२.	१५
मतयः सोमपामुरुं	३.	४१.	५
मती जुष्टो धिया	९.	४४.	२
मत्सि नो वस्य इष्टये	१.	१७६.	१
मत्सि वायुमिष्टये	९.	९७.	४२
मत्सि सोम वरुणं	९.	९०.	५
मत्स्यपायि ते महः	१.	१७५.	१
मत्स्त्वा सुशिप्र मन्दिभिः	१.	९.	३
मस्त्वा सुशिप्र हरिवस्तदीम	८.	९९.	२
मथीद्यर्दीं विष्टो मा	१.	१४८.	१
मदच्युत्क्षेति सादने	९.	१२.	३
मदेनेषितं मदं	८.	१.	२१
मदेमदे हि नो ददिः	१.	८१.	७
मधु नक्तमुतोषसो	१.	९०.	७
मधु नो द्यावापृथिवी	६.	७०.	५
मधुपृष्ठं घोरमयासं	९.	८९.	४
मधुमतीरोषधीर्द्याव आपः	४.	५७.	३
मधुमन्तं तनूनपाद्	१.	१३.	२
मधुमन्मे परायणं	१०.	२४.	६

elibrary.thearyasamaj.org

मरुतो मारतस्य न	८.	२०.	२३
मरुतो यद्ध वो बलं	१.	३७.	१२
मरुतो यस्य हि क्षये	१.	८६.	१
मरुतो वीवु पाणिभिः	१.	३८.	११
मरुत्वतो अप्रतीतस्य	५.	४२.	६
मरुत्वन्तमजीषिणं	८.	७६.	५
मरहरुत्वन्तं वृषभं	३.	४७.	५,
	६.	१९.	११
मरुत्वन्तं हवामह	१.	२३.	७
मरुत्वां इन्द्रमीढ्वः	८.	७६.	७
मरुत्वां इन्द्र वृषभो	३.	४७.	१
मरुत्सु वो दधीमहि	५.	५२.	४
मरुत्स्तोत्रस्य वृजनस्य	१.	१०१.	११
मर्तश्चिद्धो नृतवो रुक्मवक्ष	८.	२०.	२२
मर्ता अमर्त्यस्य ते	८.	११.	५
मर्माणि ते वर्मणा	६.	७५.	१८
मर्मृजानास आयवो	९.	६४.	१६
मर्यो न शुभ्रस्तन्वं	९.	९६.	२०
मह उग्राय तवते	८.	९६.	१०

elibrary.thearyasamaj.org

महो अग्नेः समिधानस्य	१०.	३६.	१२
महो अर्णः सरस्वती	१.	३.	१२
महो देवान्यजसि यक्ष्यानु	६.	४८.	४
महो द्रुहो अप विश्वायु	६.	२०.	५
महो नो अग्ने सुवितस्य	७.	१.	२४
महो नो राय आ भर	९.	६१.	२६
महो महानि पनयनत्यस्य	३.	३४.	६
महो यस्पतिः शवसो	१०.	२२.	२६
महो रुजामि बन्धुता	४.	४.	११
महो विश्वां अभिषतो	८.	२३.	२६
मह्यं त्वष्टा वज्रमतक्षत्	१०.	४८.	३
मह्यं यजन्तां मम	१०.	१२८.	४
मह्या ते सख्यं	३.	३१.	१४
मन्सीमही त्वा वयं	१०.	२६.	४
मन्हिष्ठं वो मघोनां	५.	३९.	४
मन्हिष्ठा वाजसातमेषा	८.	५.	५
मा कस्मै धातमभ्यमित्रिणे	१.	१२०.	८
मा कस्य नो अररुषो	७.	९४.	८
मा कस्य यक्षं सदमित्	४.	३.	१३

elibrary.thearyasamaj.org

मा नो गुह्या रिप	२.	३२.	१
मा नो देवानां विशः	८.	७५.	८
मा नो निदे च वक्तवे	७.	३१.	५
मा नो मर्ता अभिद्रुहन्	१.	५.	१०
मा नो मर्ताय रिपवे	८.	६०.	८
मा नो मर्धीरा भरा	४.	२०.	१०
मा नो महान्तमुत	१.	११४.	७
मा नो मित्रो वरुणो	१.	१६२.	१
मा नो मृचा रिपूणां	८.	६७.	९
मा नो रक्ष आ वेशीदाघृणीव	८.	६०.	२०
मा नो रक्षो अभि नड्यातु	७.	१०४.	२३
मा नो वधाय हत्नवे	१.	२५.	२
मा नो वधीरिन्द्र मा	१.	१०४.	८
मा नो वधी रुद्र मा	७.	४६.	४
मा नो वधैर्वरुण	२.	२८.	७
मा नो वृकायं वृक्ये	६.	५१.	६
मा नोऽहिर्बुध्न्यो रिषेधात्	७.	३४.	१७
मा नो हिन्सीज्जनिता	१०.	१२१.	९
मा नो हृणीतामतिथिर्वसु	८.	१०३.	१२

elibrary.thearyasamaj.org

मुञ्चन्तु मा शपथ्याद्	१०.	९७.	१६
मुञ्चामि त्वा हविषा	१०.	१६१.	१
मुनयो वातरशनाः	१०.	१३६.	२
मुमुक्ष्वो मनवे	१.	१४०.	४
मुमोद गर्भो वृषभः	१०.	८.	२
मुषाय सूर्यं कवे	१.	१७५.	४
मूरा अमूरा न वयं	१०.	४.	४
मूर्धा दिवोनाभिरग्निः	१.	५९.	२
मूर्धानं देवो अरतिं	६.	७.	१
मूर्धा भुवो भवति नक्तं	१०.	८८.	६
मूषो न शिश्ना व्यदन्ति	१०.	३३.	३
मृगो न भीमः कुचरो	१०.	१८०.	२
मृजन्ति त्वा दश	९.	८.	४
मृजन्ति त्वा समग्रुवो	९.	६६.	९
मृजानो वारे पवमानो	९.	१०७.	२२
मृज्यमानः सुहस्त्य	९.	१०७.	२१
मृत्योः पदं योपयन्तो	१०.	१८.	२
	१२.	२.	३०
मृवत नो मरुतो मा वधि	५.	५५.	९

elibrary.thearyasamaj.org

य उदृचि यज्ञे अध्वरेष्ठा	१०.	७७.	७
त उददचीन्द्र देवगोपाः	१.	५३.	११
य उद्नः फलिंग भिनत्	८.	३२.	२५
य उशता मनसा सो	१०.	१६०.	३
य उश्रिया दमेष्वा	२.	८.	३
य उस्त्रिया अप्या अन्तः	९.	१०८.	६
य ऋक्षादन्हसो मुचत्	८.	२४.	२७
य ऋज्रामह्यं मामहे	८.	१.	३२
य ऋज्रा व्रातरन्हसो	८.	३४.	१७
य ऋते चिदभिश्रिषः	८.	१.	१२
य ऋते चिद्गास्पदेभ्यः	८.	२.	३९
य ऋतेन सूरयमारोहन्	१०.	६२.	३
य ऋष्वः श्रावयत्सखा	८.	४६.	१२
य ऋष्वा रिष्टिविद्युतः	५.	५२.	१३
य एक इच्चयावयती	४.	१७.	५
य एक इत्तमुष्टुहि	६.	४५.	१६
य एक इद्ध्व्यश्चर्षणीनां	६.	२२.	१
य एक ईद्विदयते	१.	८४.	७
य एकश्चर्षणीनाम्	१.	७.	९

elibrary.thearyasamaj.org

यज्ञेभिर्यज्ञवाहसं	८.	१२.	२०
यज्ञेयज्ञे स मर्त्यो	१०.	९३.	२
यज्ञैरथर्वा प्रथमः	१.	८३.	५
यज्ञैरिषूः संनम मानः	१०.	८७.	४
यज्ञैर्वा यज्ञवाहसो	१.	८६.	२
यज्ञैः सम्मिश्लाः पृषतीभिः	२.	३६.	२
यज्ञो देवानां प्रत्येति	१.	१०७.	१
यज्ञो हि त इनद्र	३.	३२.	१२
यज्ञो हि ष्मेन्द्रं	१.	१७३.	११
यज्ञो हीवो वो अन्तर	८.	१८.	१९
यत इनद्र भयामहे	८.	६१.	१३
यता सुजूर्णी रातिनी	४.	६.	३
यत् किं चेदं वरुण	७.	८९.	५
यत्तुदत्सूर एतशं	८.	१.	११
यत्तृतीयं सवनं रत्नधेयं	४.	३५.	९
यत्ते आपो यदोषधीः	१०.	५८.	७
यत्ते कृष्णः शकुन	१०.	१६.	६
यत्ते गात्रादग्निना	१.	१६२.	११
यत्ते दित्सु प्राध्यं	५.	३९.	३

elibrary.thearyasamaj.org

यत्सोम आ सुते नर	७.	९४.	१०
यत्सोम चित्रमुक्थ्यं	९.	११.	९
यत्सोममिन्द्र विष्णवि	८.	१२.	१६
यत्सोमो वाजमर्षति	९.	५६.	२
यत्स्थो दीर्घप्र—नि	८.	१०.	१
यथा कण्वे मधवन्त्रसद	८.	४९.	१०
यथा कण्वे मघवनमेधे	८.	५०.	१०
यथा कलां यथा शफ	८.	४७.	१७
यथा गौरो अपा	८.	४.	३
यथा चितकण्वमावतं	८.	५.	२५
यथा चिद्वृद्धमतसं	८.	६०.	७
यता चिन्मन्यसे हृदा	५.	५६.	२
यथा देवा असुरेषु	१०.	१५१.	३
यथा नो अदितिः करत्	१.	४३.	२
यथा नो मि६ओ अर्यमा	८.	३१.	१३
यथा नो मित्रो वरुणो	१.	४३.	३
यथापवथा मनवे	९.	९६.	१२
यथा पूर्वेभ्यः शतसा	९.	८२.	५
यथा पूर्वेभ्यो जरितृभ्यः	१.	१७५.	६

elibrary.thearyasamaj.org

यदन्तरिक्षे यद्दिवि	८.	९.	२
यदन्ति यच्च दूरके	९.	६७.	२१
यदन्यासु वृषभो	३.	५५.	१७
यदपामोषधीनां	१.	१८७.	८
यदप्सु यद्वनस्पतौ	८.	९.	५
यदब्रवं प्रथमं वां वृणानः	१.	१०८.	६
यदयातं दिवोदासाय वर्तिः	१.	११६.	१८
यदयातं शुभस्पती	१०.	८५.	१५
यदयुक्था अरुषा	१.	९४.	१०
यदर्जुन सारमेय	७.	५५.	२
यदश्वस्य क्रविषो मक्षिका	१.	१६२.	९
यदश्वान्धूर्षं पृषतीरयुग्ध्वं	५.	५५.	६
यदश्वाय वास उपस्तृणन्ति	१.	१६२.	१६
यदश्विना पृच्छमानाव०	१०.	८५.	१४
यदस्य धामनि प्रिये	८.	१२.	३२
यदस्य मन्युरध्वनीत्	८.	६.	१३
यदाजिं यात्याजिकृत्	८.	४५.	७
यदा ते मारुतीर्विशः	८.	१२.	२९
यदा ते विष्णुरोजसा	८.	१२.	२७

elibrary.thearyasamaj.org

यदीं गणस्य लशनामजीगः	५.	१.	३
यदीं सुतास इन्दवो	८.	५०.	३
यदीं सोमा बभ्रुघूता	५.	३०.	११
यदुत्तमे मरुतो	५.	६०.	६
यदुदञ्चो वृषाकपे	१०.	८६.	२२
यदुदीरत आजयो	१.	८१.	३
यदुद्वतो निवतो यासि	१०.	१४२.	४
यदुलूको वदति मोघं	१०.	१६५.	४
यदूवध्यमुदरस्यापवाति	१.	१६२.	१०
यदुष औच्छः प्रथमा	१०.	५५.	४
यदुषो यासि भानुना	८.	९.	१८
यदूवध्यमुदरस्य	१.	१६२.	१०
यददेनदधुर्यज्ञियासो	१०.	८८.	११
यदेमि प्रस्फुरन्निव	७.	८९.	२
यदेषामन्यो अन्यस्य वाचं	७.	१०३.	५
यदेषां पृषती रथे	८.	७.	२८
यद्गायत्रे अधि गायत्रं	१.	१६४.	२३
यद्गोपावददितिः	७.	६०.	८
यद्दधिषे प्रदिवि चार्वन्नं	७.	९८.	२

elibrary.thearyasamaj.org

यन्मनयसे वरेण्यं	५.	३९.	२
यन्मरुतः सरभसः	५.	५४.	१०
यमग्निं मेध्यातिथिः	१.	३६.	११
यमग्ने कव्यवाहन	१.	२७.	७
यमग्ने मन्यसे	१०.	२१.	४
यमग्ने वाजसातम	५.	२०.	१
यमत्यमिव वाजिनं	९.	६.	५
यमश्विना ददथुः	१.	११६.	६
यमश्वी नित्यमुप	७.	१.	१२
यमस्य मां यम्यं	१०.	१०.	७
यमाचिदत्र यमसूर	३.	३९.	३
यमादहं वैवस्वतात्	१०.	६०.	१०
यमादित्यासो अद्रुहः	८.	१९.	३४
यमापो अद्रयो	६.	४८.	५
यमाय घृतवद्धविः	१०.	१४.	१४
यमाय बधुमत्तमं	१०.	१४.	१५
यमाय सोमं सुनुत	१०.	१४.	१३
यमासा कृपनीलं	१०.	२०.	३
यमिन्द्र दधिषे	८.	९७.	२

यस्त्वामग्न इन्धते	४.	१२.	१
यस्त्वामग्ने हविष्पतिः	१.	१२.	८
यस्त्वा स्वप्नोन	१०.	१६२.	६
यस्त्वा स्वश्वः	४.	४.	१०
यस्त्वा हृदा	५.	४.	१०
यस्पतिर्वार्याणामसि	१०.	२४.	३
यस्मा अन्ये दश	८.	३.	२३
यस्मा अरासत	८.	४७.	४
यस्मा अर्क सप्तशीर्षाणाम्	८.	५१.	४
यस्मा ऊमासो	१.	१६६.	३
यस्मादिन्द्राद् बृहतः	२.	१६.	२
यस्मादृते न सिध्यति	१.	१८.	७
यस्माद्रेजन्त कृष्टयः	८.	१०३.	३
यस्मान्न ऋते विजयन्ते	२.	१२.	९
यस्मिन्देवा मन्मनि	१०.	१२.	८
यस्मिन्देवा विदथे	१०.	१२.	७
यस्मिन्नश्वास ऋषभासः	१०.	९१.	१४
यस्मिन्नुकथानि रण्यन्ति	८.	१६.	२
यस्मिन्वयं दधिमा	१०.	४२.	६

elibrary.thearyasamaj.org

elibrary.thearyasamaj.org

यस्याजुषन्नमस्विन्नः	८.	७५.	१४
यस्या देवा उपस्थे	८.	९४.	२
यस्यानक्षा दुहिता	१०.	२७.	११
यस्यानाप्तः सूर्यस्येव	१.	१००.	२
यस्यानूना गभीरा	८.	१६.	४
यस्यामितानि वीर्या	८.	२४.	२१
यस्यायं विश्व	८.	५१.	९
यस्या रुशन्तो	१.	४८.	१३
यस्यावधीत्पितरं	५.	३४.	४
यस्याश्वासः प्रदिशि	२.	१२.	७
यस्येक्ष्वाकुरुप व्रते	१०.	६०.	४
यस्येमे हिमवन्तो	१०.	१२१.	४
यस्यौषधीः प्रसर्पथा	१०.	९७.	१२
यं ककुभो सर्प निधारय	८.	४१.	४
यं कुमार नवं रथं	१०.	१३५.	३
यं कुमार प्रावर्तयो	१०.	१३५.	४
यं क्रन्दसी अवसा	१०.	१२१.	६
यं क्रन्दसी संयती	२.	१२.	८
यं जनासो हविष्मन्तो	८.	७४.	२

elibrary.thearyasamaj.org

यः सुवन्तमवति यः	२.	१२.	१४
यः सुषव्यः सुदक्षिणः	८.	३३.	५
यः सुबिन्दमनर्शनिं	८.	३२.	२
यः सोमः कलशेष्वा	९.	१२.	५
यः सोम सख्ये तव	१.	९१.	१४
यः स्त्रीहितीषु पूर्व्यः	१.	७४.	२
यः रुमारुन्धानो	४.	३८.	४
या इन्द्र प्रस्वस्त्वासा	८.	६.	२०
या इन्द्र भुज	८.	९७.	१
या ओषधयः सोमराज्ञीः	१०.	९७.	१८, १९
या ओषधीः पूर्वा	१०.	९७.	१
या ओषधीः सोम०	१०.	९७.	१८
या ओषधीः सोमराज्ञी०	१०.	९७.	१९
या गुङ्गूर्या सिनी०	२.	३२.	८
या गोमतीरुषसः	१.	१३३.	१८
या गौर्वर्तनिं पर्येति	१०.	६५.	६
या जामयो वृष्ण	३.	५७.	३
यात ऊतिरमित्रहन्	६.	४५.	१४

elibrary.thearyasamaj.org

या रुचो जातेवेदसो	१०.	१८८.	३
याक्तरसतन्वो	७.	९.	१.
यावन्मातरमुषसो	१०.	८८.	१९
यावयद्द्वेषा ऋतपा	१.	११३.	१२
यावया वृक्यं वृकं	१०.	१२७.	६
या वः शर्म	१.	८५.	१२
या वा ते सन्ति	७.	३.	८
या वां कशा मधुमति	१.	२२.	३
या वां शतं नियुतो याः	७.	९१.	६
या वां सन्ति पुरुस्पृहः०	४.	४७.	४
या वां सन्ति इन्द्राग्नी	६.	६०.	८
यावित्था श्लोकमादिव	१.	९२.	१७
या विश्वांसा जनितारा	६.	६९.	२
या वीर्याणि प्रथमानि	१०.	११३.	७
या वृत्रहा परावति	८.	४५.	२५
या वो भेषजा मरुतः	२.	३३.	१३
या वो माया अभिद्रुहे	२.	२७.	१६
या शर्धाय मारुताय	६.	४८.	१२
याश्चेदं उपश्रृण्वन्ति	१०.	९७.	२१

elibrary.thearyasamaj.org

युवं कण्वाय नासत्या	८.	५.	२३
युवं कवीष्ठः	१०.	४०.	६
युवं चित्रं ददथुर्भोजनं	७.	७४.	२
युवं च्यवाममश्विना	१.	११७.	१३
युवं च्यवानं जरसो	७.	७१.	५
युवं च्यवानं सनयं	१०.	३९.	४
युवं ततिन्द्रपर्वता	१.	१३२.	६
युवं तासां दिव्यस्य	१.	११२.	३
युवं तुग्राय पूर्व्ये भिरैवैः	१.	११७.	१४
युवं दक्ष घृतव्रता	८.	१५.	६
युवं देवा क्रतुना	८.	५७.	१
युवं धेनुं शयवे	१.	११८.	८
युवं नरा स्तुवते	१.	११७.	७
युवं नरा स्तुवते पञ्चियाय	१.	११६.	७
युवं नो येषु वरुणा	५.	६४.	६
युव पय उस्त्रियायामधत्त	१.	१८०.	३
युवं पेदवे पुरुवारमश्विना	१.	११९.	१०
युवं प्रत्नस्य साधथो	३.	३८.	९
युवं भुज्युमवविद्धं	७.	६९.	७

elibrary.thearyasamaj.org

युवोरुशू रथं हुवे	८.	२६.	१
युवोऋतं रोदसी	३.	५४.	३
युवोर्दानाय सुभरा	१.	११२.	२
युवोर्यदि सख्यायास्मे	१०.	६१.	२५
युवोर्हि मातादितिः	१०.	१३२.	६
युष्माकं देवा अवसाहनि	७.	५९.	२
युष्माकं बुध्ने अपां	१०.	७७.	४
युष्माकं स्मा रथां	५.	५३.	५
युष्मादत्तस्य मरुतो	५.	५४.	१३
युष्मां उ नक्तं	८.	७.	६
युष्मे देवा अपि ष्मसि	८.	४७.	८
युष्मेषितो मरुतो	१.	३९.	८
युष्मोतो विप्रो मरुतः	७.	५८.	४
यून ऊ षु नविष्ठया	८.	२०.	१९
यूपव्रस्का उत ये	१.	१६२.	६
यूयमस्मभ्यं धिषणाभ्यः	४.	३६.	८
यूयमस्मान्नयत वस्यो	५.	५५.	१०
यूयं गावो मेदयथा कृशं	६.	२८.	६
यूयं तत्सत्यशवस	१.	८.	६.

येन मानासश्चितयनत	१.	१७१.	५
येन वन्साम पृतनासु	८.	६०.	१२
येन वृद्धो न शवसा	६.	४४.	३
येन सिन्धुं महीरपो	८.	१२.	३
येन सूर्य ज्योतिषा	१०.	३७.	४
ये नः पूर्वे पितरः सोम्यासो	१०.	१५.	८
ये नः सपत्ना अप ते	१०.	१२८.	९
ये नाकस। आधि रोचने	१.	१९.	६
येना दशग्वमध्रिगं	८.	१२.	२
येना नवग्वो दध्यङ्ङ	९.	१०८.	४
येना पावक चक्षसा	१.	५०.	६
येनाव तर्वशं यदुं	८.	७.	१८
येना समुद्रमसृजो	८.	३.	१०
येनेन्द्रो हविषा ०। असपत्नः	१०.	१७४.	४
येनेमा हविषा ०। असपत्ना	१०.	१५९.	४
येनेमा विश्वा च्यवना	२.	१२.	४
ये पाकशनसं विहरन्त	७.	१०४.	९
ये पातयन्ते अज्मभिर्गिरी	८.	४६.	१८
ये पायवो मामतेयं	१.	१४७.	३

elibrary.thearyasamaj.org

elibrary.thearyasamaj.org

यो अस्य पारे रजसः	१०.	१८७.	५
योगक्षेमं व आदायाहं	१०.	१६६.	५
यो गर्भमोषधीनां	७.	१०२.	२
यो गृणतामिदासिथापिः	६.	४५.	१७
योगे-योगे तवस्तरं	१.	३०.	७
यो जनान्महिषां इवा	१०.	६०.	३
यो जागार तमृचः	५.	४४.	१४
यो जात एव प्रथमो	२.	१२.	१
यो जिनाति न जीयते	९.	५५.	४
यो दभ्रे भिर्हव्यो यश्च	१०.	३८.	४
यो दुष्टरो विश्ववारः	८.	४६.	९
यो देवो देवतमो	४.	२२.	३
यो देह्योऽ अनमयद्वधस्त्रैः	७.	६.	५
योद्धासि क्रत्वा शवसो	८.	८८.	४
यो धर्ता भुवनानां	८.	४१.	५
यो धारया पावकया	९.	१०१.	२
यो धृषितो योऽवृतो	८.	३३.	६
यो न आगो अभ्येनो	५.	३.	७
यो न इदमिदं पुरा	८.	२१.	९

यो वः सुनोत्यभिपित्वे	४.	३५.	६
यो वाघते ददाति सूनुरं	१.	४०.	४
यो वाचा विवाचो	१०.	२३.	५
यो वामश्विना मनसो	१.	११७.	२
यो वामुरुव्यचस्तमं	८.	२६.	१४
यो वामृजवे क्रमणाय	६.	७०.	३
यो वां गर्तं मनसा	७.	६४.	४
यो वां नासत्यावृषि	८.	८.	१५
यो वां परिज्मा सुवृद्	१०.	३९.	१
यो वां यज्ञेभिरावृतो	८.	२६.	१३
यो वां यज्ञैः शशमानो	१.	१५१.	७
यो वां यज्ञो नासत्या	७.	७०.	६
यो वां रजांस्यश्विना	८.	७३.	१३
यो वां रथो नृपती	७.	७१.	४
यो विश्वतः सुप्रतीकः	१.	९४.	७
यो विश्वस्य जगतः	१.	१०१.	५
यो विश्वा दयते	८.	१०३.	६
यो विश्वान्यभि व्रता	८.	३२.	२८
यो विश्वाभि सनः पर्षद्	१०.	१८७.	४

elibrary.thearyasamaj.org

elibrary.thearyasamaj.org

राजा सिन्धूनां पवते	९.	८६.	३३
राजा सिन्धूनामवसिष्ट	९.	८६.	२
राजेव हि जनिभिः	७.	१८.	२
रातिं यद्वामरक्षसं	८.	१०१.	८
रात्रीभिरस्मा अहभिः	१०.	१०.	९
रात्री व्यश्यदायती	१०.	१२७.	१
रायस्कामो वज्रहस्तं	७.	३२.	३
रायस्पूर्धि स्वधावो	१.	३६.	१२
रायः समुद्रांश्चतुरो	९.	३३.	६
राया वयं ससवांसो	४.	४२.	१०
राया हिरण्यया मतिः	७.	६६.	८
राये नु यं जज्ञतु	७.	९०.	३
रायो धारास्याघृणे	६.	५५.	३
रायो बुध्नः संगमनो	१.	९३.	६
रायो बुध्नः संगमनो वसूनां	१०.	१३९.	३
रारन्धि सवनेषु ण	३.	४१.	४
रासि क्षयं रासि मित्र	२.	११.	१४
रिशादसः सत्पतीरदब्धा	६.	५१.	४
रुजा दृवहा चिद्रक्षसः	९.	९१.	४

वयमु त्वा दिवा	८.	६४.	६
वयमु त्वा पथस्पते	६.	५३.	१
वयमु त्वामपूर्व्य	८.	२१.	१
वयमु त्वा शतक्रतो	८.	९२.	१२
वयमेनमिदा ह्यो पीपेमेह	८.	६६.	७
वयश्चिते पतत्रिणो	१.	४९.	३
वयं घ त्वा सुता०	८.	३३.	१
वयं घा ते अपि	८.	३२.	७
वयं घा ते अपूव्येन्द्र	८.	६६.	११
वयं घा ते त्वे इत्	८.	६६.	१३
वयं चिद्धि वां जरितारः	१.	१८०.	७
वयं जयेम त्वया युजा	१.	१०२.	४
वंय त इन्द्र स्तोमेभिः	८.	५४.	८
वयं त एभिः पुरुहूत	६.	१९.	१३
वयं तद्वः सम्राज	८.	२७.	२२
वयं ते अग्न उक्थैर्विधेम	५.	४.	७
वयं ते अग्ने समिधा	७.	१४.	२
वयं ते अद्य ररिमा	३.	१४.	५
वयं ते अस्य वृत्रहन् वसो	९.	९८.	५

elibrary.thearyasamaj.org

elibrary.thearyasamaj.org

वाचमष्टापदीमहं	८.	७६.	१२
वाचस्पतिं विश्वकर्माणं	१०.	८१.	७
वाचं सु मित्रावरुणाविराव	५.	६३.	६
वाजयन्निव नू रथान्	२.	८.	१
वाजिनीवती सूर्यस्य यो	७.	७५.	५
वाजिन्तमाय सह्यसे	१०.	११५.	६
वाजी वाजेषु धीयते	३.	२७.	८
वाजेभिर्नो वाजसाता०	१.	११०.	९
वाजेवाजेऽवत वाजिनो	७.	३८.	८
वाजेषु सासहिर्भव	३.	३७.	६
वाजो नु ते शवसस्पत्यन्तं	५.	१५.	५
वाज्यासि वाजिनेना	१०.	५६.	३
वात आ वातुभेषजं	१०.	१८६.	१
वातत्विषो मरुतो वर्षनि	५.	५७.	४
वातस्यनु महिमानं	१०.	१६८.	१
वातस्य पत्मन्नीविता	५.	५.	७
वातस्य युक्तान्सुयुजश्चिद्	५.	३१.	१०
वातसयाश्वो वायोः सखा	१०.	१३६.	५
वातासो न ये धुनयो	१०.	७८.	३

elibrary.thearyasamaj.org

वावृधानोमरुत्सखेन्द्रो	८.	७६.	३
वाशीमनत ऋष्टिमन्तो	५.	५७.	२
वाशीमेको बिभर्ति	८.	२९.	३
वाश्रा अर्षन्तीन्दवो	९.	१३.	७
वाश्रेव विद्युन्मिमाति	१.	३८.	८
वासयसीव वेधसस्त्वं नः	७.	३७.	६
वास्तोष्पते ध्रुवा स्थूणा	८.	१७.	१४
वास्तोष्पते प्रतरणो	७.	५४.	२
वास्तोष्पते प्रति जानीहि	७.	५४.	१
वास्तोष्पते शग्मया संसदा	७.	५४.	३
वाहिष्ठो वां हवानां	८.	२६.	१३
वि क्रोशनासो	१०.	२७.	१८
वि घ त्वावां ऋतजात	१.	१८९.	६
विघ्नन्तो दुरिता पुरु	९.	६२.	२
वि चक्रमे पृथिवीमेष	७.	१००.	४
वि चिद् वृत्रस्य दोधतो	८.	६.	६
वि चेदुच्छन्त्यश्विना	७.	७२.	४
वि जनाञ्छयावाः	१.	३५.	५
वि जयुषा रथ्या या	६.	६२.	७

elibrary.thearyasamaj.org

वि पूषन्नारया	६.	५६.	६
वि पृक्षो अग्ने मघवानो	१.	७३.	५
वि पृच्छामि पाक्या	१.	१२०.	४
वि प्रथतां देवजुष्टं	१०.	७०.	४
विप्रस्य वा स्तुवतः	८.	१९.	१२
विप्रं विप्रासोऽवसे	८.	११.	६
विप्रं होतारमद्रुहं	७.	४४.	१०
विप्रा यज्ञेषु मानुषेषु	७.	२.	७
विप्रासो न मन्मभिः	१०.	७८.	१
विप्रेभिर्विप्र सन्त्य	५.	५१.	३
विभक्तारं हवामहे	१.	२२.	७
विभक्तासि चित्रभानो	१.	२७.	६
विभावा देवः सुरणः	३.	३.	९
विभिद्या पुरं शयथा	१०.	६७.	५
विभिर्द्वा चरत	८.	२९.	८
विभु प्रभु प्रथमं मेहनां	२.	२४.	१०
विभूतरातिं विप्र	८.	१९.	२
विभूषन्नग्र उभयां	६.	१५.	९
विभोष्ट इन्द्रराधसः	५.	३८.	१

elibrary.thearyasamaj.org

विश्वास्मा इत्स्वर्दृशे	९.	४८.	४
विश्वस्मात्सीमधमां	४.	२८.	४
विश्वस्मान्नो अदितिः	१०.	३६.	३
विश्वस्य केतुर्भुवनस्य	१०.	४५.	६
विश्वस्य राजा पवते	९.	७६.	४
विश्वस्य हि प्रचेतसा	५.	७१.	२
विश्वस्य हि प्राणनं	१.	४८.	१०
विश्वस्य हि प्रेषितो	१०.	३७.	५
विश्वस्य हि श्रुष्टये	२.	३८.	२
विश्वं प्रतीची सप्रथा	७.	७७.	२
विश्वं पश्यन्तो बिभृथा	८.	२०.	२६
विश्वं सत्यं मघवाना	२.	२४.	१२
विश्वा अग्नेऽप दहारातीः	७.	१.	७
विश्वा उत त्वया वयं	२.	७.	३
विश्वा द्वेषांसि जहि	८.	५३.	४
विश्वा धामानि विश्वचक्ष	९.	८६.	५
विश्वानरस्य वस्पतिं	८.	६८.	४
विश्वानि देव सवितरदुरितानि	५.	८२.	५
विश्वानि देवी भुवना	१.	९२.	९

elibrary.thearyasamaj.org

विश्वे हि त्वा सजोषसो देवासो	८.	२३.	१८
विश्वे हि विश्ववेदसो	५.	६७.	३
विश्वे हि ष्मामनवे	८.	२७.	४
विश्वे ह्यस्मै यजताय	२.	१६.	४
विश्वैर्देवैस्त्रिभिरेकादशैः	८.	३५.	३
विश्वो देवस्य नेतुः	५.	५०.	१
विश्वो यसय व्रते जनो	९.	३५.	६
विश्वो विहाया अरतिः	१.	१२८.	६
विश्वो ह्य१न्यो अरिराज	१०.	२८.	१
विषं गवां यातुधानाः	१०.	८७.	१८
विषा होत्रा विश्वं	१०.	६४.	१५
विषाह्यग्ने गृणते	४.	११.	२
वि षु द्वेषो व्यन्हतिं	८.	६७.	२१
वि षु विश्वा अभियुजो	८.	४५.	८
वि षु विश्वा अरातयो	१०.	१३३.	३
वि षू चर स्वधा अनु	८.	३२.	१९
विषूचो अश्वान्युयुजे	१०.	७९.	७
विषू मृधो जनुषा	५.	३०.	७

elibrary.thearyasamaj.org

वृषा ग्रावा वृषा यज्ञो	८.	१३.	३२
वृषा जजान वृषणं रणाय	७.	२०.	५
वृषाणं वृषभिर्यतं	९.	३४.	३
वृषा ते वज्र	२.	१६.	६
वृषा त्वा वृषणं वर्धतु	५.	३६.	५
वृषा त्वा वृषणं वावन्थ	८.	१३.	३३
वृषा त्वा वृषणं वृषन्निन्द्र	५.	४०.	३
वृषा न क्रुद्धः पतयत्	१०.	४३.	८
वृषा पवस्व धारया	९.	६५.	१०
वृषा पुनान आयूंषि	९.	१९.	३
वृषा मतीनां पवते	९.	८६.	११
वृषा मद इन्द्रे	६.	२४.	१
वृषा यज्ञो वृषणः	१०.	६६.	६
वृषायन्ते महे अत्याय	३.	७.	९
वृषायमाणोऽवृणीत सोमं	१.	३२.	३
वृषायमिन्द्र ते रथ	८.	१३.	३१
वृषा यूथेव वन्सगः	१.	७.	८
वृषा रवाय वदते	१०.	१४६.	२
वृषा वि जज्ञे जनयन्	९.	१०८.	१२

व्यञ्जते दिवो अन्तेष्वक्तून्	७.	७९.	२
व्यञ्जिभिर्दिव आतास्व	१.	११३.	१४
व्यनिनसय धनिनः	१.	१५०.	२
व्यन्तरिक्षमतिरन्	८.	१४.	७
व्यन्त्विन्नु येषु मनदसान	२.	११.	१५
व्यर्य इन्द्र तनुहि श्रवान्सि	१०.	११६.	६
व्यर्यमा वरुणश्चेति पन्थां	४.	५५.	४
व्यश्वस्त्वा वसुविदम्	८.	२३.	१६
व्यस्तभ्नाद्रोदसी मित्रो	६.	८.	३
व्यस्मे अधिशर्म तत्	८.	४७.	३
व्यानढिन्द्रः पृतनाः	१०.	२९.	८
व्युच्छन्ती हि रश्मिभिः	१.	४९.	४
व्युच्छा दुहितर्दिवो	७.	७९.	९
व्युषा आवः पथ्या	७.	७९.	१
व्युषा आवो दिविजा	७.	७५.	१
व्यूर्ण्वती दिवो अन्तां	१.	९२.	११
व्येतु दिद्युद् द्विषाम्	७.	३४.	१३
व्रजं कृणुध्वं	१०.	१०१.	८
व्रता ते अग्ने महतो	३.	६.	५

elibrary.thearyasamaj.org

elibrary.thearyasamaj.org

शश्वत्पुरोषा व्युवास	१.	११३.	१३
शश्वदग्निर्वध्रयश्वस्य	१०.	६९.	११
शश्वदिन्द्रः पोप्रुथद्भिः	१.	३०.	१६
शश्वद्धि वः सुदानव	८.	६७.	१६
शश्वन्तं हि प्रचेतसः	८.	६७.	१७
शश्वन्तो हि शत्रवो	७.	१८.	१८
शं न इन्द्राग्नी भवता०	७.	३५.	१
श न इन्द्रो वसुभिर्देवो	७.	३५.	६
शं नः करत्यर्वते	१.	४३.	६
शं नः सत्यस्य पतयो	७.	३५.	१२
शं नः सूर्य उरुचक्षा	७.	३५.	८
शं नः सोमो भवतु	७.	३५.	७
शं नो अग्निर्ज्योतिरनीको	७.	३५.	४
शं नो अज एकपाद्देवो	७.	३५.	१३
शं नो अदितिर्भवतु	७.	३५.	९
शं नो देवः सविता	७.	३५.	१०
शं नो देवा विश्वदेवा	७.	३५.	११
शं नो देवीरभिष्टय	१०.	९.	४
शं नो द्यावापृथिवी	७.	३५.	५

शुनं सुफाला वि तुदन्तु	४.	५७.	८
शुनं हुवेम मघवानमिन्द्रं	३.	३०.	२२
		३१.	२२,
		३२.	१७,
		३४.	११,
		३५.	११,
		३६.	११,
		३८.	१०,
		३९.	९,
		४३.	८,
		४८.	५,
		४९.	५,
		५०.	५,
	१०.	८९.	१८,
		१०४.	११
शुनः शेपो ह्यह्वद् गृभीतः	१.	२४.	१३
शुनासीराविमां वाचं जुषे	४.	५७.	५
शुभमान ऋतायुभिः	९.	३६.	४
शुभ्रमन्धो देवतातं	९.	६२.	५

elibrary.thearyasamaj.org

elibrary.thearyasamaj.org

श्रुतं वो वृत्रहन्तमं	८.	९३.	१६
श्रुधिश्रुत्कर्ण वह्निभिः	१.	४४.	१३
श्रुधी न इन्द्र ह्वयामसि	६.	२६.	१
श्रुधी नो अग्ने सदने	१०.	११.	९,
		१२.	९
श्रुधी हवमिन्द्र मा रिषण्यः	२.	११.	१
श्रुधी हवमिन्द्र शूर	१०.	१४८.	५
श्रुधी हवं तिरश्च्या	८.	९५.	४
श्रुधी हवं विपिपानस्याद्रेः	७.	२२.	४
श्रुष्टीवानो हि दाशुषे	१.	४५.	२
श्रुष्टी वां यज्ञ उद्यतः	६.	६८.	१
श्रुष्ट्यग्ने नवस्य मे	८.	२३.	१४
श्रूया अग्निशचित्रभानु	२.	१०.	२
श्रेष्ठं यविष्ठ भारताग्ने	२.	७.	१
श्रेष्ठं यविष्ठमतिथि	१.	४४.	४
श्रेष्ठं नो अद्य	१०.	३५.	७
श्रेष्ठं नो अद्य	१०.	३५.	७
श्रेष्ठं वः पेशो	४.	३६.	७
श्रेष्ठो जातस्य रुद्रा	२.	३३.	३

elibrary.thearyasamaj.org

सख्ये त इन्द्र वाजिनो	१.	११.	२
स गृणानो अद्भिर्देवनान्	१०.	६१.	२६
स गृत्सो अग्निस्तरुणश्चिद्	७.	४.	२
स गोमधा जरित्रे	६.	३५.	४
स गोरश्वस्य वि व्रजं	८.	३२.	५
स ग्रामेभिः सनिता	१.	१००.	१०
स घा तं वृषणं	१.	८२.	४
स घा नः सूनुः	१.	२७.	२
स घा नो देवः सविता	७.	४५.	३
स घा नो योग	१.	५.	३
स घा यस्ते ददाशति	३.	१०.	३
स घा राजा सत्पतिः	१.	५४.	७
स घा वीरो न रिष्यतिः	१.	१८.	४
स छेदुतासि वृत्रहन्	४.	३०.	२२
स चक्रमे महतो	५.	८७.	४
सचन्त यदुषसः	१०.	१११.	७
स चन्द्रो विप्र	१.	१५०.	३
सचस्व नायमवसे	६.	२४.	१०
सचा यदासु जहतीषु	१०.	९५.	८

elibrary.thearyasamaj.org

सत्रासाहो जनभक्षो	२.	२१.	३
सत्रा सोमा अभवन्	४.	१७.	६
सत्राहणं दाधृषिं	४.	१७.	८
स त्रितस्याधिसानवि	९.	३७.	४
सत्रे ह जातावि॒षिता	७.	३३.	१३
स त्वमग्ने प्रतीकेन	१०.	११८.	८
स त्वमग्ने विभावसुः	८.	४३.	३२
स त्वमग्ने सौभागत्वस्य	१.	९४.	१६
स त्वमस्मदप द्विषो	८.	११.	३
स त्वं दक्षस्यावृको	६.	१५.	३
स त्वं न इन्द्र वियसानो	५.	३३.	२
स त्वं न इन्द्र वाजेभिः	८.	१६.	१२
स त्वं न इन्द्र सूर्ये	१.	१०४.	६
स त्वं न इन्द्राकवाभिः	६.	३३.	४
स त्वं न ऊर्जां पते	८.	२३.	१२
स त्वं नश्चित्र वज्रहस्त	६.	४६.	२
स त्वं नो अग्नेऽवमो	४.	१.	५
स त्वं नो अर्वनिन्दाया	६.	१२.	६
स त्वं नो देव मनसा	८.	२६.	२५

elibrary.thearyasamaj.org

सना ता का चिद्रभुवना	२.	२४.	५
सना ता त इन्द्र	१.	१७४.	८
सना त त इन्द्र भोजनानि	७.	१९.	६
सनात्सनीडा अवनीरवा	१.	६२.	१०
सना दक्षमुत क्रतुं	९.	४.	३
सनादग्नेमृणासि यातुधानान्	१०.	८७.	११
सनादेव तव रायो	१.	६२.	१२
सनाद्दिवं परि	१.	६२.	८
सना पुराणमध्येमि	३.	५४.	९
सनामाना चिद्ध्रुवसयो	१०.	७३.	६
सनायेत गोतम इन्द्र	१.	६२.	१३
सनायुवो नमसा नव्यो	१.	६२.	११
सनितः सुसनितरुग्र	८.	४६.	२०
सनिता विप्रो अर्वद्भिः	८.	२.	३६
सनितासि प्रवतो दाशुषे	७.	३७.	५
सनर्मित्रस्य पप्रथः	८.	१२.	१२
स नीव्याभिर्जरितारः	६.	३२.	४
सनेम तत्सुसनिता	१०.	३६.	९
सनेम तेऽवसा नव्य इन्द्र	६.	२०.	१०

elibrary.thearyasamaj.org

स पवित्रे विचक्षणो	९.	३७.	२
स पित्रयाण्यायुधानि	१०.	८.	८
स पुनान उप सूरे न	९.	९७.	३८
स पुनानो मदिन्तमः	९.	९९.	६
स पूर्वया निविदा	१.	९६.	२
स पूर्व्यः पवते	९.	७७.	२
स पूर्व्यो महानां	८.	६३.	१
स पूर्व्यो वसुविज्जायमानो	९.	९६.	१०
सप्त क्षरन्ति शिशवे	१०.	१३.	५
सप्त त्वा हरितो रथे	१.	५०.	८
सप्त दिशो नानासूर्याः	९.	११४.	३
सप्त धामानि परियन्	१०.	१२२.	३
सप्तभिः पुत्रेरदितिः	१०.	७२.	९
सप्त मर्यादाः कवयः	१०.	५.	६
सप्त मे सप्त शाकिनः	५.	५२.	१७
सप्त युञ्जन्ति रथमेकचक्रं	१.	१६४.	२
सप्त वीरासो अधरात्	१०.	२७.	१५
सप्त स्वसारो अभिमातरः	९.	८६.	३६
सप्त स्वसॄरुषीर्वावसानः	१०.	५.	५

elibrary.thearyasamaj.org

स माहिन इन्द्रो	२.	१९.	३
समित्तमघमश्नवत्	८.	१८.	१४
समित्तान्वृत्रहारिवदद्	८.	७७.	३
समित्समित्सुमना	३.	४.	१
समिद्धमग्निं समिधा	६.	१५.	७
समिद्धश्चित्समिध्यसे	१०.	१५०.	१
समिद्धस्य प्रमहसो	५.	२८.	४
समिद्धस्य श्रयमाणः	३.	८.	२
समिद्धाग्निर्वनवत्स्तीर्ण०	५.	३७.	२
समिद्धे अग्नौ सुत	६.	४०.	३
समिद्धेष्वाग्निष्वानजाना	१.	१०८.	४
समिद्धो अग्न आ वह	१.	१४२.	१
समिद्धो अग्न आहूत	५.	२८.	५
समिद्धो अग्निर्दिवि	५.	२८.	१
समिद्धो अग्निर्निहितः	२.	३.	१
समिद्धो अद्य मनुषो	१०.	११०.	१
समिद्धो अद्य राजसि	१.	१८८.	१
समिद्धो विश्वतस्पतिः	९.	५.	१
समिधाग्निं दुवस्यत	८.	४४.	१

स यह्वयोऽवनीर्गोष्ववर्वा	१०.	९९.	४
स युध्मः सत्वा रवजकृत्सम	६.	१८.	२
स योजते अरुषा विश्वबोज	७.	१६.	२
स यो न मुहे	६.	१८.	८
स यो वृषा नरां	१.	१४९.	२
स यो वृषा वृष्ण्येभिः	१.	१००.	१
स यो व्यस्थादभि	२.	४.	७
स रत्नं मर्त्यो वसु	१.	४१.	६
स रथेन रथीतमो	६.	४५.	१५
स रनदयत्सदिवः	२.	१९.	६
सरस्वती देवनिदो	६.	६१.	३
सरस्वति या सरथं	१०.	१७.	८
सरस्वती साधयन्ती	२.	३.	८
सरस्वती सरयुः	१०.	६४.	९
सरस्वतीं देवयन्तो	१०.	१७.	७
सरस्वतीं यां पितरो	१०.	१७.	९
सरस्वत्यभिनो नोषि	६.	६१.	१४
सरस्वान्धीभिर्वरुणः	१०.	६६.	५
स रन्हत उरुगायस्य	९.	९७.	९

elibrary.thearyasamaj.org

elibrary.thearyasamaj.org

सो अर्णवो न नद्यः	१.	५५.	२
सो अर्षेन्द्राय पीतये	९.	६२.	८
सो अस्य वज्रो	१०.	९६.	३
सो अस्य विशे	९.	८६.	१५
सो चिन्नु भद्रा	१०.	११.	३
सो चिन्नु वृष्टिर्यूथ्या	१०.	२३.	४
सो चिन्नु सख्या	१०.	५०.	२
सोता हि सोममद्रिभिः	८.	१.	१७
सोदञ्च सिन्धुमरिणान्	२.	१५.	६
सोम इद्वः सुतो अस्तु	८.	६६.	१५
सोम उ षुवाणः सोतृभिः	९.	१०७.	८
सोम एकेभ्यः पवते	१०.	१५४.	१
सोम गीर्भिष्ट्वा वयं	१.	९१.	११
सोममन्य उपासदत्	६.	५७.	२
सोममिन्द्रा बृहस्पती	४.	४९.	६
सोम यास्ते मयोभुव	१.	९१.	९
सोम राजन्मृडया नः	८.	४८.	८
सोम रारन्धि नो हृदि	१.	९१.	१३
सोमस्य धारा पवते	९.	८०.	१

elibrary.thearyasamaj.org

स्तोता यत्ते अनुव्रत	८.	१३.	१९
स्तोता यत्ते विचर्षणिः	८.	१३.	६
स्तोत्रमिन्द्राय गायत	८.	४५.	२१
स्तोत्रमिन्द्रो मरुद्गणः	६.	५२.	११
स्तोत्रं राधानां पते	१.	३०.	५
स्तोत्रे राये हरिरर्षा	९.	९७.	६
स्तोमं जुषेथां युवशेव	८.	३५.	५
स्तोमं त इन्द्र विमदा	१०.	२३.	६
स्तोमं वो अद्य रुद्राय	१०.	९२.	९
स्तोमा आसन् प्रतिधयः	१०.	८५.	८
स्तोमासस्त्वा विचारिणी	५.	८४.	२
स्तोमेन हि दिवि देवासो	१०.	८८.	१०
स्त्रियं दृष्ट्वाय कितवं	१०.	३४.	११
स्त्रियः सतीस्तां	१.	१६४.	१६
स्त्रियो हि दास आयुधानि	५.	३०.	९
स्थिरं हि जानमेषां	१.	३७.	९
स्थिरा वः सन्तु नेमयो	१.	३८.	१२
स्थिरा वः सन्त्वायुधा	१.	३९.	२
स्थिरेभिरङ्गै पुरुरूप	२.	३३.	९

elibrary.thearyasamaj.org

स्वादोरमक्षि वयसः	८.	४८.	१
स्वादोरित्था विषूवतो	१.	८४.	१०
स्वाध्यो दिव आ सप्त	१.	७२.	८
स्वाध्यो वि दुरो	७.	२.	५
स्वायुधं स्ववसं	१०.	४७.	२
स्वायुधः पवते देव	९.	८७.	२
स्वायुधः सोतृभिः	९.	९६.	१६
स्वायुधस्य ते सतो	९.	३१.	६
स्वायुधास इष्मिणः	७.	५६.	११
स्वावृग्देवस्यामृतं यदी	१०.	१२.	३
स्वाहा कृतस्य तृम्पतं	८.	३५.	२४
स्वाहा कृतान्या गह्युप	१.	१४२.	१३
स्वाहाग्नये वरुणाय	५.	५.	५१
स्वाहा यज्ञं कृणोतने०	१.	१३.	२
स्विध्मा यद्वनधितिः	१.	१२१.	७
हत वृत्रं सुदानव	१.	२३.	९
हतं च शत्रून्यततं च	८.	३५.	१२
हतो वृत्राण्यार्या	६.	६०.	६
हत्वाय देवा असुरान्यदाय	१०.	१५७.	४

हिरण्यनिर्णिगयो अस्य	५.	६२.	७
हिरण्यपाणिमूतये	१.	२२.	५
हिरण्यपाणिः सविआत विचर्षणिः	१.	३५.	९
हिरण्यपाणिः सवितासुजिह्वः	३.	५४.	११
हिरण्ययी अरणी	१०.	१८४.	३
हिरण्ययी वां रभिः	८.	५.	२९
हिरण्ययेन पुरुभू	४.	४४.	४
हिरण्ययेन रथेन द्रवत्	८.	५.	३५
हिरण्ययेभिः पविभिः	१.	६४.	११
हिरणायरूपमुषसो व्युष्टौ	५.	६२.	८
हिरण्यरूपः स हिण्यसंदृग्	२.	३५.	१०
हिरण्यारूपा उषसो	५.	६२.	८
हिरण्यश्रृङ्गोऽयो अस्य	१.	१६३.	९
हिरण्यस्तूपः सवितर्यथा	१०.	१४९.	५
हिरण्यहस्तमश्विना	१.	११७.	२४
हुवे वः सुद्योत्मानं	२.	४.	१
हुवे वः सूनुं सहसो	६.	५.	१
हुवे वातस्तवनं कविं	८.	१०२.	५
हुवे वो देवीमदितिं	६.	५०.	१

elibrary.thearyasamaj.org